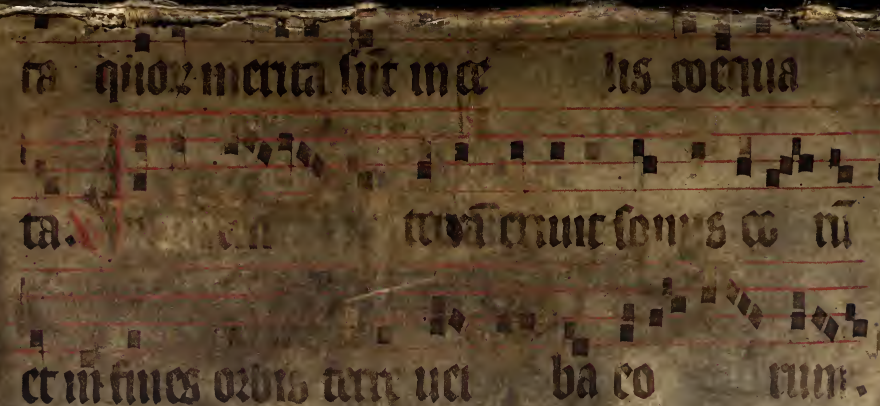

ta quoꝝ menta sunt in ce lis coequa
ta. sonus eo rū
et in fines orbis terre uer ba eo rum.

MACHVMETIS SA-racenorum principis, eiusque

SVCCESSORVM VITAE, DOCTRINA, AC IPSE

ALCORAN,

Quo uelut authenico legum diuinarum codice Agareni & Turcæ, aliiq́ CHRISTO aduersantes populi reguntur. quæ ante annos CCCC, uir multis nominibus, Diui quoq́ Bernardi testimonio, clarissimus, D. Petrus Abbas Cluniacensis, per uiros eruditos, ad fidei Christianæ ac sanctæ matris Ecclesiæ propugnationem, ex Arabica lingua in Latinam transferri curauit.

His adiunctæ sunt CONFVTATIONES multorũ, & quidem probatiss. authorum, Arabum, Græcorum, & Latinorũ, unà cum doctiss. uiri PHILIPPI MELANCHTHONIS præmonitione. Quibus uelut instructissima fidei Catholicæ propugnatorum acie, peruersa dogmata & tota superstitio Machumetica profligantur.

Adiuncti sunt etiam De Turcarum, siue Sarracenorum (qui non tam sectatores Machumeticæ uæsaniæ, quàm uindices & propugnatores, nominisq́ Christiani acerrimos hostes, aliquot iam seculis præstiterunt) origine, ac rebus gestis, à DCCCC annis ad nostra usq́ tempora, Libelli aliquot lectu dignissimi.

Quorum omnium Catalogum uersa cuiusq́ tomi prima pagina reperies.

Hæc omnia in unum uolumen redacta sunt, opera & studio THEODORI BIBLIANDRI, *Ecclesiæ Tigurinæ ministri, qui collatis etiam exemplaribus Latinis & Arab. Alcorani textum emendauit, & marginibus apposuit Annotationes, quibus doctrinæ Machumeticæ absurditas, contradictiones, origines errorum, diuinæq́ scripturæ deprauationes, atq; alia id genus indicantur. Quæ quidem in lucem edidit ad gloriam Domini* IESV CHRISTI, *& multiplicem Ecclesiæ utilitatem, aduersus Satanam principem tenebrarum, eiusq́ nuncium Antichristum: quem oportet manifestari, & confici spiritu oris* CHRISTI *Seruatoris nostri.*

ANNO SALVTIS HVMANÆ, M. D. L. Mense Martio.

CATALOGVS EORVM QVAE HOC *primo Tomo continentur.*

PHILIPPI MELANCHTHO-NIS PRAEMONITIO ad Lectorem.

INITIO admonendus eſt lector Chriſtianus, contra Mahometi furores, præmunitionem hanc piam & ſalutarem tenendã eſſe. Eccleſia Chriſti profitetur doctrinam traditam per primos patres, prophetas, filiũ Dei et apoſtolos. Hæc & prima eſt, & conſentiens, et confirmata reſuſcitatione mortuorũ, & alijs inuſitatis euentibus, quos imitari diabolica potentia nõ poteſt. Agnoſcimus igitur Eccleſiæ doctrinam eſſe à Deo ęterno cõditore omnium rerum traditam, & ſine hoc uerbo nullas religiones recipiendas eſſe. Porrò Mahometus palàm fatetur, ſe prophetarum & apoſtolorum ſcripta abijcere, ac prorſus gignere aliud doctrinæ genus. Quare hæ recentes fabulę Mahometi nihilo plus mouere aut turbare Chriſtianos poſſunt, quàm ueteres furores Aegyptij, qui boues, feles, ſerpentes, tanquã numina colebant, et ab eis auxilium petebant.

Has ſuperſtitiones nihil dubiũ eſt, fuiſſe multo recentiores, quàm uocem diuinam traditã Nohæ & eius filijs. Semper igitur nobis, qui ſcimus hoc uerbum per prophetas, Chriſtum, et apoſtolos traditum, uerè primum & diuinum eſſe, tenenda eſt regula, Nullas religiones ſine hoc uerbo recipiendas eſſe. Vt abominamur Aegyptias ſuperſtitiones, Corybantum tympana, aut baccharum ululatus: ſic Mahometi deliria abominanda ſunt, quia pariter ſunt extra prophetarum & apoſtolorum uerbum ac doctrinam. Nam Eccleſia uera Dei extructa eſt ſuper uerbum prophetarũ & apoſtolorum: nec ullus uſquam Dei populus cogitandus eſt, qui non amplectitur, nec audit prophetarum & apoſtolorum ſcripta.

Hac ſententia, quæ eſt uerißima et certißima, primùm præmuniendi ſunt animi contra furores Mahometi. Deinde eruditus conferre doctrinarũ genera poteſt. Quid aliud dicit Mahometus, quàm quod ethnicę religiones tradebãt? Nihil adfirmat de remißione peccatorum, euomit blaſphemias in filium Dei, non docet quid ſit peccatum, non monſtrat cauſas humanarum calamitatum, nihil poteſt dicere de uera inuocatione in fide: deniq; eam doctrinam quę propria eſt Euangelij, totam abijcit. Ideo facile poteſt intelligi, & pugnare Mahometum cum prima doctrina tradita per prophetas & apoſtolos, & tantum particulam doctrinę rationis humanę de lege, ſeu de mo-

ribus retinere, in qua ipſa tamen multa inſunt fœda, & ad barbaras il- las nationes coniungendas accommodata, inter quas primum exarſit hoc incendium.

Nominatim profitetur ſe hoſtem eſſe ijs populis qui inuocant filium Dei, et amplectuntur prophetarum et apoſtolorum ſcripta: et his populis hanc ipſam ob cauſam ſolam iubet inferri bella. Cõſtituit igitur æternum latrocinium, & parricidia. Deinde coniugium prorſus abolet. nam Mahometus concedit duci, & abijci, & abiectas reuocari in thalamum, quot quiſq; uult priuato arbitrio. Hæc longè diſsident etiam à Moiſe, qui non concedit priuato arbitrio abijci uxorem, nec reuocari eam cum qua factum eſt diuortium. Quid quòd nefarias libidines concedit, propter quas Deus non tantum quiſq; urbes, ſed etiam ſæpe totas gentes deleuit.

Eſt igitur Mahometi ſecta cõfuſio quædam ex blaſphemijs, latrocinijs, & flagitioſis libidinibus conflata. Hæ ſunt manifeſtæ notæ diaboli, quæ deterrere homines debent, etiamſi propter regni potentiam uictorias, & ſucceſſuum magnitudinem leuia ingenia minus abhorrent à tanta impietate. Sed Chriſtianos ſcire oportet, Eccleſiam in hac ſubiectam eſſe cruci, & ſæpe imperia fuiſſe penes impias gentes.

Tertiò & hoc utile eſt pijs, quærere ex ipſis prophetis & apoſtolis teſtimonia. Prædicunt poſt Euangelij propagationem Mahometi errores, eoſq; damnãt. Nihil dubito, Danielem concionari de regno Mahometico, cum de paruulo cornu uaticinatur: quod inquit bellũ inferre ſanctis, & præualere eis, & loqui ſermones contra excelſum.

Non fruſtra hæc præmonſtrauit Deus ante Mahometum annis amplius mille. ac de Mahometo dici, inde liquet, quia poſt Romani Imperij inclinationem in Oriente, primum extulit caput Mahometi factio, prima ſubitis ſucceſsibus regnum peperit, quod cæteris potentia antecelluit. Concionatur autem Daniel de regno, quod collabente Monarchia in oriente graſſaturũ erat, & quidem nouas blaſphemias contra Deum armis propagaturũ. Vides igitur pie lector, clara uoce Dei damnatos eſſe Mahometi errores ac regnum.

Etſi autem liber Mahometi adeò refertus eſt prodigioſis fabulis, ut ſani facile deprehendant autorem diabolum, qui talibus ſannis deridet Deum & homines: tamen hæc lectorem præmonui, ut ſi quid fortaſsis alicubi minus ſcurriliter dici uidetur, tamẽ ſciamus totũ hoc poema nihilo plus ad nos pertinere, quàm Ægyptiorum portenta, qui feles & ſerpentes inuocabant.

Illud poſtremò cogitandum eſt, quanta ſit ira Dei, qui propter impietatem hominum ſinit graſſari hanc teterrimam peſtem, & uerè

ſubijcit orbem terrarum regi peſsimo. Hanc iram pij deploret, & ſua pœnitentia & precibus lenire ſtudeant. Eccleſia iam multis ſeculis partim Mahometica peſte, partim idololatria pontificis Romani uaſtata & attenuata eſt. quæ ne penitus extingueretur, accendit Deus iterum Euangelij lucem, ut aliqui liberentur ab æterna ira. Sed erit circa mundi finem, qui inſtat, exigua Eccleſia. Ideo oremus Deum, ut potentiam diaboli graſſantis in impijs imperijs compeſcat, & finem blaſphemiarum, idololatriæ, & aliorum malorum faciat, & nomen ſuum glorificet, ac liberet Eccleſiam ſuam ab omnibus malis. Amen.

CHRISTIANO LECTORI THEODORVS Bibliander S.

Epiphanius ille Cyprius epiſcopus, quem diuus Hieronymus, & alij patres eccleſiaſtici tantopere prædicant nomine ſanctitatis eximiæ, & eruditionis, in procemio librorum de hæreſibus ualde probat ſcriptorum diligentiam, qui beſtiarum & ſerpentum formas & naturas, plantarumq́; uim pariter noxiam et ſalutarem literis prodiderunt: ut qui generi humano maximum beneficium contulerint. Siquidem homines indicata uenena rectius cauere poſſunt, & ſi qui iam infecti ſunt uel afflatu, uel morſu, uel deniq; aſpectu noxiarum beſtiarum, ſanari poßunt, indicatis remedijs, quibus uenenum acceptum expellitur. Eosq́; uiros præclaros Epiphanius noſter ſe imitatum eſſe dicit, perſcribendo falſas & peſtiferas opiniones, turpiaq́; facta hæreſum, quæ à condito mundo ad ſua uſq; tempora extiterunt. Quæ quidem unica ratio & exemplum doctiſſimi pariter & ſanctiſſimi epiſcopi abunde defenderent, uel potius commendarent æquis iudicibus hoc uolumen, quo mortiferæ uenena draconis iſtius magni et rubentis ſanguine humano, quæ per Machumetē infudit miſeris mortalibus, fide optima indicātur: ſimulq́; præbentur alexipharmaca, quæ uenenum repellant, aut læſis præſentem opem ferant, cooperante gratia Domini Dei, qui uult omnes ſaluos fieri, & ad cognitionem ueritatis peruenire. Verùm quia uaria ſunt hominum iudicia, & alium aliud mouet, ut alterius conſilium aut factum probet uel improbet, Apologia pleniori tum reuerendiſs. dominis et patribus epiſcopis atq; doctoribus, tū pijs omnib. huius editionis rationes reddidi, paratus etiā uberius atq; prolixius ſatisfacere, ſi quis à me poſtulet. Quanquā Chriſtiane lector nō dubito quin diligenter Apologia noſtra perlecta, non obſcurè ſis intellecturus, me nulla prauitate animi ad hoc opus adductum, ſed rationes maximas ſecutum eßе: Nimirum ut ſatanæ & antichriſti aſtus atq; fraudes detectæ melius caueri poſſint, animiq́; Chriſtianorum confirmentur in fide Catholica, & excitentur ad gnauiter inuigilandum ſaluti ſuæ hoc nouiſſ. & periculiſſimo tempore. utq; homines Chriſto conſecrati, certatim incumbant ad oppugnandum antichriſtum, idq́; legitimè, ſuasq́; facultates conferant omnes ad ornandam & amplificandam Chriſti eccleſiam, cui nos totos debemus. Deniq; ut ſumma ope decoretur nomen Ieſu Chriſti Domini dei & ſeruatoris noſtri, qui habet nomen ſcriptum in ueſtimento & femore ſuo, Rex regum & dominus dominantium: qui percutiet terram uirga oris ſui, & ſpiritu labiorum ſuorum interficiet impium. Amen. Vale amice lector. Ex Tiguro, xx. die Ianuarij. Anno ſalutis noſtræ reparatæ MDXLIII.

AD REVERENIDISSIMOS PATRES AC DOMINOS EPISCOPOS ET DOCTORES ecclesiarum CHRISTI Apologia pro editione Alcorani:

THEODORO BIBLIANDRO AVTHORE.

QVVM doctrina Machumetis, quæ nongentis circiter annis maximã habitati orbis partẽ occupauit, atq; depasta est uelut cancer, nõ edatur in publicũ ipsa sola, uerùm cũ acie ualidissima scriptorũ, qui nõ tam cõfutant eã & refellunt, quàm iugulãt atq; conficiũt: Spero nemini religionis Christianæ studioso, & erudito, & cordato uiro displicere factũ. Potiusq; typographi studiũ & operam fauore prosequenda, qui nõ sine impensis pecuniarũ & labore hos libros inquisiuit, & contraxit, ut in cõmunẽ usum studiosorũ ueniret, iudicaturos, quàm ut ulla culpa hic deprecanda sit. Sed quia tam indocti & mali, quàm docti et integri homines censurã sibi literariam sumunt, multisq; ingens est studiũ omnia omniũ facta carpẽdi & calumniandi: existimaui huius editionis rationem, cuius me fateor magna ex parte authorem, esse reddendam apud uos religionis Christianæ Antistites: quorum pręcipuè interest, sanam pietatis doctrinam conseruare, et latissimè diffundere: noxijs autem ratione ac ordine obsistere.

Primoq; ostendam, etsi Machumetanæ doctrinæ codex, quem Arabes uocant Alcoran, eiusq; sectatorum libri plurima contineant falsa, impia, blasphema, non tamen propterea non legendos esse, neq; publicationem eorum librorum labefactare Ecclesiã. Deinde indicabo, cognitionem doctrinę & rerum gestarum factionis Machumeticæ, multiplicem utilitatem afferre Christianis hominibus, præsertim nostra tempestate.

Nam si nihil esset legendũ, nisi ab omni mẽdacio & corruptela impietatis remotũ, & diuinę scripturę per omnia quadrans, pessimè facerent homines Christiani, qui gentiliũ philosophorũ et poetarũ libros toties transcribũt, & in priuatis atq; publicis Ecclesiarũ bibliothecis reponunt, eosq; studiose legũt, et pueris in scholis interpretanť: qui certè nõ minorẽ cõtinent, docentq; impietatẽ, si quis illis magistris uti uelit, quàm Alcoran Machumeticus. Nã uel Deũ prorsus negant, quẽ natura ipsa cunctis hominib. esse demonstrat, uel in ea re hæsitant, uel plures deos adeoq; innumeros fabricãtur. Et quib. numen atq; diuinitatem affingũt, eisdem attribuunt nõ dico probis hominibus indigna, sed in nullo uilissimo homuncione ferẽda in ciuitate bene instituta. Vt interim taceam, quòd plerique corporum resurrectionem, animęq; immortalitatem & præmia bonorum, & supplicia malorum æterna post hãc uitam negant & irrident. Quæ persuasio ubi mentem hominis occupauit, tã longè ab omni officio & humanitate abducit, ut nulla fera, nulla uenenatissima bestia sæuior & nocentior existat, quàm homo homini. Quæ omnia quã tumuis impius Machumet oppugnat. Vt taceam lasciuiam quorundã poetarum & obscœnitatem, qua uelut dulcedine cõdiri aiunt sua carmina. Vt alia multa huius generis prætereã. Vnde quidam graues uiri non dubitarunt lasciuos poetas appellare tibias cacodæmonis, ut q̃s ipse inspirans, per illos conetur letifera cõmenta ingerere hominibus. Tertullianus quoq; primi

mi ordinis theologus, philosophos uocat hæreticorũ patriarchas. Horũ tamen libri chalcographia propagant, & euoluunt, & iuuentuti ꝓponunt in scholis ita recepto more, ut si quis reprehendat, ꝓtinus audiat conuiciũ asini. Vtcꝫ legantur philosophi, & poetæ, & alij scriptores ethnicorũ, Augustinus Basilius, Hieronymus, Beda, & alij summi theologi nõ modò permittũt, uerum etiam suadent ac hortantur: idcꝫ nõ solũ ad facultatem Latini aut Greci sermonis cõparandã, sed etiã ut superstitiones & prauæ opiniones ethnicorum cognitæ alijs indicẽtur, quo cauere possint: & ut arma præparent aduer sum hostes ad pugnã, si quãdo cum eis congrediendũ sit. Adhęc, ut quæcũcꝫ uera & bona & recta reperiuntur in eorũ scriptis, ea tancꝫ iniquis possessori bus erepta, ecclesiæ uendicẽtur. Quum igitur in libro Sarracenicæ legis nõ plura extẽt falsa & impia dogmata, quàm in ethnicorũ scriptis: quæ usu ꝓpè quotidiano teruntur manib. Christianorũ, nec minorẽ utilitatem eius lectio quàm istorũ potest afferre pio & prudenti lectori, de quo plura dicent idoneis in locis, spero, Doctiss. atcꝫ religiosiss. uiri, dominicꝫ & patres uenerandi, uos minimè improbaturos esse Alcorani editionem, præsertim cum tot scriptores ei adiuncti sint, qui omnes errores detegant ac refellant. Confido etiã, uiri prudentes, facilè uos intellecturos, eos qui nos criminantur propterea quòd edidimus, aut ut Alcoran ederetur operam dedimus, priuatis affectibus agitari magis, quàm studio Ecclesiæ, quod prætexunt.

Deinde, quis uel mediocrem peritiam Iudaicarũ rerum cõsecutus ignorat, eos maximo flagrare odio in Christũ, & eius Ecclesiã? quorũ libri plenissimi sunt uanitate atcꝫ mendacijs, superstitione, impijs dogmatib. & blasphemia. Nam trinitatis mysteriũ, & CHRISTI IESV diuinitatẽ pernegant cũ Turcis, quodcꝫ per mortẽ ipsius unica uia sit ad æternã felicitatẽ, ut extremã insaniã & blasphemiã detestant. præterea cõceptũ ex spiritu sancto, & natũ ex integerrima uirgine, uelis et eqs oppugnãt: omnicꝫ genere cõuiciorũ Dominũ glorię, & Seruatorẽ totius mũdi petũt. Quũ tamẽ Machumet Mariæ uirginitatẽ, & cõcepisse ex spiritu sancto, nõ semel adstruat: Christũcꝫ magnis laudibus euehat, quãcꝫ ut summũ prophetã, nõ autẽ ut Deũ. Nã q̃d Iudęi armis & uiolentia superstitionẽ suã nõ obtrudũt alijs, necꝫ bella gerũt atrocia cum populo Christiano, in causa est imbecillitas eorũ. Nã quotidianæ execrationes nominis Christiani per synagogas, & facta quæ aliquoties deprehendũtur, satis arguunt, si dent pares uolũtati suæ uires, facturos, quod olim duce Barchosba fecerũt in Christianos, aliquot milibus crudelissimẽ interfectis. Atqui Thalmud eorũ, quo doctrina uniuersa Iudęorũ Christianæ doctrinæ in plerisꝫ aduersa cõtinet, alijcꝫ libri Iudæorũ ex eadẽ lacuna mẽdaciorũ & impietatis aspersi, à Christianis in ciuitatib. Christianorũ excudunt, & inter Christianos diuẽdũtur. Nec quiscꝫ sani iudicij homo uituperat eorũ studiũ, sed potius laudat, ut benemeritos de rep. Christiana: quorũ opera sit effectũ, ut opiniões, & peruersa dogmata improborũ hostiũ fidei Christianæ exactẽ cognosci possint. Hieronymus q̃cꝫ, et Paulus Burgẽsis, & Nicolaus de Lyra passim in cõmẽtarijs sacrę scripturę Iudęorũ deliramẽta inserũt. Nec desunt, qui iustis libris populo Christiano exponunt Iudæorũ peruersam doctrinã atcꝫ superstitionem, uelut Tertullianus, Augustinus et Chrysostomus in homelijs cõtra Iudæos. Nõ dubito igit, Antistites religiõis Christianæ, uos omnescꝫ nõ liuore atcꝫ alijs affectibus malis occupatos, multo magis ꝓbaturos editionẽ Alcorani, quã Iudaici Thalmud: ut ex Machumetis codice authẽtico, nõ ex particulis hinc inde decerptis, penitissimè iudicari possit de hostiũ

nostræ religionis superstitione, omnibusq; institutis eorum etiam politicis.
Ad hæc libri curiosarũ artiũ & superstitiosarum, ut genethliacorũ & astrologorum diuinantium, nec non artes chiromantię et pyromantiæ, & eius generis aliæ, illæ etiam quę cõmercium aliquod habent cum maligno spiritu: quas exercere nõ modò legib. diuinis, uerum etiam Cęsarum et pontificum uetitum est: per chalcographiam diuulgatæ extant, ac legũtur. Diuus quoq; Augustinus in libris De doctrina Christiana, minimè perniciosum aut inutile censet, euoluere libros curiosarũ & superstitiosarũ artium, sed eo qui futurus sit bonus theologus planè dignũ. Aliquot etiã theologiæ doctores & inquisitores hæreticæ prauitatis, ludificationes Satanæ, atq; maleficarũ actiones impias & turpes, quantũ peruestigatiõe acri cognoscere potuerũt, cõscriptas inuulgarunt, approbantib. illud episcopis. Quorũ omnium libri à typographis impressi distrahunẽ, et à studiosis leguntur, neq; sine magno fructu. Siquidem inde cognosci possunt Satanæ cogitationes & astus, hominumq; enormis peruersitas, qui se à Deo et uerbo ipsius, Ecclesięq; sanctę cõmunione auertẽtes, maligno spiritui mãcipati sunt. Quod nã igiẽ periculũ, quã ruinam Ecclesię molitur editio Alcorani? aut q̃modo labefactat remp. Christianã? Quũ uiri prudẽtes, & religiõis Christianę uindices edendo in publicũ libros de superstitiõib. & maleficijs, & diabolicis operationib. atq; technis uarijs, tollere pericula uoluerint, & labes atq; dãna ꝓhibere à populo Domini.
Præterea ex instituto est omniũ artiũ, non modò nouisse uirtutes, & quid rectè atq; ad finem propositum accommodè fiat, uerũ etiã uitia: & tam dare præcepta quid uitãdum sit, quàm quid agendũ, adductis interim exẽplis eorum etiam qui cõtra leges artis uel egerunt, uel locuti sunt. Idq; ut est in grammaticis, dialecticis, rhetoricis, ethicis, in medicina, in re militari obseruatũ: ita in theologia obseruatu maximè necessariũ est. Et imperfecta prorsus uideẽ scientiæ diuinæ tractatio, nisi iuxtà sermo fiat de institutis Dei, & cõmentis atq; uersutia diaboli: de Christo & antichristo: de orthodoxis dogmatib. & hæreticorum uanissimis & profanis opinionib. de uera & falsa religione: de uirtutib. & uitijs: de bonis & malis operib. de probis hominib. & filijs Dei, itemq; de perditis mancipijs diaboli. Vnde in prophetarum sermonib. & apostolorũ scriptis, propemodum plura dicũtur aduersum peregrinos & impios cultus, quàm de legitimo & uero cultu Dei. Neq; modò præsentis tẽporis impiorũ hominũ partus editos, hoc est, falsas doctrinas, peruersas religiones & pessimas actiones attingunt, uerumetiam præterita repetũt, & de futuris præmonent. Quemadmodũ Esaias in sermone, qui continetur à quadragesimo capite usq; ad quinquagesimum caput, totam Babyloniorum religionem, et deos facticios, & cultus, & persuasiones impias de suis dijs, graphicè depingit, ac populo Iuda proponit ante centũ annos, quàm abducanẽ in Babylonem. Simulq; rationes apponit, quib. olim confirmentur in uera unius Dei religione, & nõ deficiant ad Babylonicã superstitionem. Paulus quoq; præmonens de nouissimis tẽporib. 1. epist. ad Timoth. cap. 4. ait: Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporib. discedent quidam à fide, attendentes spiritib. erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam cõscientiam, prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos deus creauit ad percipiendũ cũ gratiarũ actione fidelib. & his qui cognouerunt ueritatem. Et Petrus 2. epist. cap. 3. inquit: quòd uenient in nouissimis diebus illusores, iuxta proprias cõcupiscẽtias ambulantes, dicentes: Vbi est ꝓmissio, aut aduentus eius? Ex quo enim

patres dormierunt, omnia sic perseuerant ab initio creaturæ. Seruator etiã in Euãgelio docet, in nouissimis temporib. surrecturos multos pseudopropheias, qui doctrinam Christianam peruertãt, indicãtes Christum in diuersis locis, ubi minimè reperitur: foreq̃ tẽpora plena proditionib. perfidia, crudelitate, quæ inter cõiunctissimos homines grassentur etiã: homines q̃ uicturos securè, deditos crapulæ & ebrietati. Quæ omnia cernimus euenisse. Et tamẽ qui talia faciũt, & tradũt, uel potius obtrudunt alijs, soluti ab omni religione & metu iudicij diuini, adeò non acceperũt suã impietatem ex apostolorũ & Christi doctrina, ut modis omnib. quærant eos perdere, qui redarguunt eorum doctrinam, & perditam uitam per apostolicã doctrinam. Hęc quum ita se habeãt, perlecto semel & iterũ Alcorano, existimaui rem theologię tractatoribus gratã, & Ecclesiæ salutarẽ fore, si Machumetis doctrina & res gestæ eiusq̃ sectatorum ederent̃ in lucem hac tẽpestate, qua Christianæ res & Machumetanorum Turcarum, bellis & infestationib. & captiuitatibus, & fœderibus maximè colliduntur inter se. Et typographũ Ioannẽ Oporinum, amicũ singularem, hortatus sum ut excuderet, pollicens omnem meam operã, quã & pro uirili præstiti. Nec uideo ullam rationem idoneam, cur debeat consilium factumq̃ nostrum improbari.

Porrò qs nescit, quãta sit utilitas historiæ, quæ prudẽtiã & facultatẽ affert iudicãdi de omnib. uitę humanę partibus? à quot hominib. eruditis euecta est usq̃ ad cœlũ sũmis laudibus? Quis literarũ & sapiẽtiæ cupidus nõ ea delectat̃, & historiæ lectioni bonã uitæ partẽ nõ impẽdit? Nec est quisq̃ historię scriptor tã indoctus, aut infans, modò ueritatis explicãdę studiũ prę se ferat, qui nõ aliquẽ fructũ lectorib. afferat. Est autẽ historiæ, & quidẽ ecclesiasticę pars, expositio doctrinę et aliarũ rerũ Machumetis. Vt liquidè perspici queat, quo authore, qua occasiõe quib. rationib. et genere doctrinæ Arabes primũ, apud q̃s olim florẽtiss. fuerũt ecclesię Christi, deinde tot populi Christiani abducti sint ab Ecclesię catholicę cõmercio, et in acerrimos hostes cõuersi. De quib. nõnulla in nostrorũ hominũ scriptis legi, quę paulo aliter et ꝓbabilius narrant̃ in Arabũ libris. Quod si quem offendit, q̃d Machumetica scripta plus mali q̃ boni cõtinẽt, is cogitet ingenij humani prauitatẽ, & magistri mẽdaciorũ et omnis mali naturã. Vnde fit, ut omnis rerũ gestarũ expositio lõgè plus mali q̃ boni exhibeat. Cõmemorat' ne historia nõ tãtũ extera, uerũ etiã ecclesiastica, & si fas est diuina cõiũgere humanis, adde q̃q̃ diuinã, tãtũ angelos aut sãctos homines, & pietatẽ, uerũq̃ et rectũ Dei cultũ, et honẽstas actiões, utq̃ semel dicã, ea dũtaxat quę ꝓbãda, quæ imitãda, quæ tenẽda sũt? An nõ potius bona historiarũ pars loquit̃ de prauis hominib. & facinorosis, de lurconib. tyrãnis, latronibus, superstitiosis, aut etiã extremè impijs? An nõ crebra mẽtio fit superstitionũ, ꝓfanę culturę numinis, factionũ, seditionũ, bellorũ immaniũ, latrociniorũ, ueneficij, parricidiorũ, luxus, stuprorũ, adulterij, incestus, luxuriationis nefandæ, fraudũ, furtorũ, peculatus, sacrilegiorũ, perfidię, ꝓditionũ? Qui hæc nõ legi uelit in populo Christiano, eijciat extra limina ecclesiæ historiam uniuersam ethnicorũ & ecclesiasticam oportet, oportet ut deleat magnam partem sacræ sanctæq̃ historiæ, ut Dei uerbo uim inferat, ut diuinæ sapientiæ cõsilia reprehẽdat damnetq̃. Siquidẽ Deus sapientiss. beneuolentissimus & sanctiss. qui nõ uult iniquitatem, cuius uoluntas est sanctificatio nostra talẽ narrationẽ suo populo tradidit, eamq̃ legi & cognosci uult, nõ ut iniusta, turpia, immoderata, impia discant̃ & patrentur, sed ut homines præmoniti caueant, abhorreant, detestentur. Quare mihi ui

dentur

dentur uel de Mahometicis scriptis, quæ hoc uolumine continentur, non probè iudicasse, uel affectu quopiam priuato moueri, qui hanc Saracenicæ historiæ editionem iniquè ferunt, & uituperant

Non sic egerunt ueteres illi nūquam satis laudati ecclesiarū præsules, qui errores et impia dogmata, et hęreticorū doctrinas, quas uelut arcanis s. mystęria conabant apud se occultare, haudquaquam latere passi sunt. Ac censuerūt impiæ doctrinæ confutationem et iugulationē esse, uel è latebris in lucē protrahi, & in Christiani populi iudiciū adduci. Nihil enim est infirmius mēdacio, ubi ad lucernā diuinæ ueritatis cōsideratur. Quem enim mediocriter doctū in Euangelio & lege Domini, uel tantillū moueāt omnes Mahumetis rationes languidę & elumbes, quib. nititur adstruere Christū nō esse Deū, si unū in fasciculū colligātur? Deus (inquit) unus est. ergo nō pater, & filius: essent enim plures. Si pater & filius essent, et proinde plures dei, schisma cōsequeret, & factiones in cœlo: igitur Deus nō habet filiū. Deus nullius indiget, ac per se potuit omnia creare, omnia gubernare: igitur nō genuit filiū. Nefas est in Deo cogitare membra & actionem generandi: igitur non genuit filiū. Christus & mater ipsius comederūt ut cęteri homines: igitur nō est Deus. Docuit, Adorate Deum & dominū meum: quare ipse, nō est Deus, qui Deum adorauit. Quē inquam istæ friuolę argutationes mouerēt? uel quis piorū ex diuina scriptura non statim solueret? Vnde Mahometistę à disputationib. & doctrinæ suæ discussione abhorrēt, pręmoniti etiā à suo doctore callidissimo: qui facilè præuidit suam doctrinā cōsistere non posse, si ad normam ueritatis exigatur. Celant etiā Machumetani libros suos, quantū possunt, ne ueniant in manus hominū diuersæ religionis. Verùm ne quis opinetur me ista fingere, apponā uerba eius uiri docti et religiosi, qui anno salutis M CCCCLI Fortaliciū fidei scripsit in Hispania, ubi mores & cōsuetudinem Sarracenorū ignorare non potuit. Sūt autē hæc uerba in libro quarto, cōsideratione tertia, de fatuitatib. & fabulosis legis Machometi: Literati & magni sapientes inter Saracenos nō adhibent fidem, sed fictionem doctrinę aduertunt in prædicto libro. Cuius sunt duo signa. Primum, quòd renuunt disputare cū alijs sapiētib. publicè. Secundū, quòd nolunt adduci Alcoranū in publicū: et dolent uehemētissimè, cū ab alijs legitur: & nullo modo uellent, quòd in linguas alias et literas transferretur. Hæc ille. Quapropter qui editioni Alcorani obtrectant, et nos qui operam ea in re nauauimus, traducunt, & falsis criminibus apud uiros bonos nitūtur inuisos reddere, nihil adhuc amplius uel studij uel operæ contulerunt in Ecclesiā CHRISTI, quàm ipsimet sectatores Mahumetis. Apud quos fortalsis inire gratiam uolunt isto beneficio.

Sed operæprecium uidetur huc apponere aliquas maiorū sententias et facta, ut planius cerni possit, Alcoranū nō ulla temeritate, aut proposito lędendi Ecclesiam hoc tēpore uulgari: sed præmeditata ratione, et exemplo pręstātissimorum hominum in Ecclesia. Prius tamē constituendū est, quo genere doctrinarū Alcoran cōtineatur. Romana ecclesia per libros pontificij iuris, & in litania Parasceues, separat ab hæreticis Saracenos, sicut & Iudęos, et paganos. Epiphanius autem in opere De hæresib. Iudæorum sectas, pharisæos saducęos, herodianos, et reliquos: itemque sectas gētilis philosophię, ut pote Stoicos, academicos, epicureos, & cęteros uno genere hæreticorū cōplectitur tanquam partes. Qua ratione Alcoranū inter doctrinas hæreticas rectissimè cōstituemus: presertim cū eius peruersa dogmata reperiant ab alijs ante ipsum hæreticis iactata esse. Ex definitiōe quoque Augustini, Machumet hæresiarcha

siarcha iudicari debet eiusq́ doctrina hæretica. Est autē Aurelij Augustini definitio eiusmodi ex libro de Vtilitate credēdi, quę ponit̄ in Decreto causa xxiiij. quæstione iij. Hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi, & maxime uanę gloriæ, principatusq́ sui gratia, falsas ac nouas opiniones uel gignit, uel sequitur. Quæ omnia in Machumete ita sunt nota, ut indicio non egeant. Quare iam exempla maiorum aliqua perstringam.

Ireneus episcopus Lugdunensis, & martyr CHRISTI, uicinus apostolorū temporib. omnium hæresum ab ascensione Domini usq; ad sua tempora traditiones diligentissimė cōscriptas, posteritati Christianæ tradidit. Idemq́ in prefatione primi libri eius operis istā rationē reddit: Igit̄ ne fortė et cū nostro delicto abripiant̄ quidā, quasi oues à lupis, ignorantes eos ꝓpter exterius ouilis pellis superindumentum, à quib. cauere denūciauit nobis Dominus, si milia quidē nobis loquētes, dissimilia uerò sentiētes: necessarium duxi, cum legerim cōmentarios ipsorum (quemadmodū ipsi dicunt) Valētini discipulorū, quibusdā autē ipsorum & congressus, & apprehendens sententiā ipsorū, manifestare tibi dilectissime portentuosissima, & altissima mysteria eorū, quæ nō omnes capiunt, quia nō omnes cerebrū habent: ut & tu cognoscens ea, omnibus ijs qui tecū sunt, manifesta facias, & præcipias eis, obseruare se à profundo insensationis, & eius quæ est in Deum blasphemationis.

Post aliquot annos insecutus Tertullianus, libro cui titulus est Aduersus omnes hæreses, imitatus Ireneum, omnes hæreses explicat, à CHRISTI prædicatione usq; ad sua tempora. Docet etiam, hæreses non capere quenq́, nisi admiretur eas. Valere autem apud eos multum, qui in fide non ualent.

Dionysius Alexandriæ episcopus, & Eusebij testimonio nobilissimus patrū, in septimo lib. Ecclesiasticæ historiæ inquit: Ego tractatus hæreticorū lego, & traditiones eorū perscrutor, etiamsi uidear ad horā uerbis eorū pollui. Sed multū mihi cōfert hoc ipsū, quòd ex ipsorū uerbis arguere eos possum. deniq; dū aliquis ex fratrib. & cōpresbyteris prohiberet me, ne hæretica lectione tanq́ cœni alicuius fœtore pollueret: uisio mihi quædā à Deo ostēditur, quæ me cōfirmaret, & sermo ad me factus est, hæc mihi euidenter proloquens: Lege omnia quęcunq; in manus tuas uenerint, quia probare singula queq; & discernere potes: quandoquidem ex initio tibi hęc causa fuit credendi. Amplexus sum uisionem, quia & apostolicæ sententiæ concordabat, dicenti: Omnia legite, quæ bona sunt tenete.

Porrò Epiphanius, episcopus in Cypro insula, doctrinæ celeberrimę uir, adductus multorum piorum precibus, opus nō exiguū edidit, quo hæreses octoginta memorat, non rarò duas aut plures coniungens heręses. Aliter numerus maior profluxisset.

Nam Philastrius episcopus Brixiensis, CLVI hæresum dogmata & profana instituta exposuit.

Post quos diuus Augustinus episcopus Hipponēsis, & doctor Ecclesię inter catholicos et orthodoxos facile princeps, et priorū diligētiam laudib. prosequitur, & ipse librū quo heręses lxxxviij cōplexus est, edidit. Cuius sanctissimi patris uerba de utilitate quā afferunt hæreses, licet diabolus ad nocendū Ecclesię cōcitet, huc apponenda uident̄ ex cap. viij. libri De uera religione. sunt enim dignissima, quę tum in Machumetica, tum in alijs heręsibus inspiciant̄. Quoniā, inquit, uerissimū dictū est, Oportet multas hæreses esse, ut ꝓbati manifesti fiant inter uos: utamur etiā isto diuinę ꝓuidētiæ beneficio. Ex his enim hominib. hęretici fiūt, qui etiāsi essent in Ecclesia, nihilominus errarent,

rent. Cum autē foris sunt, plurimū prosunt, nō uerū docendo, quod nesciūt, sed ad uerū quærendū carnales, & ad uerū aperiendū spirituales catholicos excitādo. Sunt enim innumerabiles in Ecclesia sancta Deo probati uiri: sed manifesti nō sunt inter nos, quādiu imperitiæ nostræ tenebris delectati dormire maluimus, quàm lucem ueritatis intueri. Quapropter multi, ut diem Dei uideant, & gaudeant, per hæreticos excitantur. Vtamur igitur etiam hęreticis, non ut eorum approbemus errores, sed ut catholicam disciplinam aduersus eorum insidias asserentes, uigilantiores & cautiores simus: etiamsi eos ad salutem reuocare non possumus.

Omitto morē Ecclesiæ in librorū censura, quæ quū in apocryphis nō pauca improbaret, uelut in euāgelio Nazareorū, in euāgelio Nicodemi, & alijs scriptis quæ multa olim circūferebant, hactenus dānauit & reiecit, ut in Ecclesiæ publico cœtu nō recitarētur, ut canonici & ecclesiastici libri: permitteret autem pijs & studiosis hominib. ut priuatim legerēt cū iudicio: & si quid reperirēt quod faceret ad ædificationē Ecclesiæ, id licebat etiā in ecclesia proferri, loco idoneo et tempore. Pręterea, q̄d Hieronymus etiā scripsit de hæresib. Augustino teste: quodq́; in cōmentarijs scripturæ sanctæ passim ingerit hæreticorū dogmata, si quā scripturā interpretando corruperūt, aut ex aliquo testimonio cōuinci & redargui possunt. Præterea alia multa, studio breuitatis. Veterū itaq; pulcherrima exēpla et magna secutus Dominus Petrus Abbas Cluniacensis, curauit magnis impēsis, ut Alcoran à Latinis legi posset, nō per hoc incommodaturus Ecclesię, sed rē utilissimam effecturus. Cui uiro quantū tribuerit diuus Bernhardus, qui arctissimo uinculo sanctę amicitiæ cōplexus est eum, tum aliæ ipsius epistolæ testantur, tum cclxxvij ad Eugeniū Papam, paucis uerbis ingentem copiam uirtutum & rerum bonarum ei tribuens. Honorate uirū, inquit, ut uerè honorabile membrū in Christi corpore. uas est in honorem, ni fallor, plenum gratię & ueritatis, refertum pluribus bonis: & reliqua. Qui uir pius & eruditus, si uidisset nostra tempora, magnam haud dubiè partem opum cœnobij sui impendisset, ut nō modò singulæ bibliothecæ collegiorum, sed etiam singuli magistri ecclesiarum haberent Turcicæ legis codicem: quo melius possent homines Christianos aduersus periculum impendens, diuino uerbo munire.

Sed non inutile fuerit etiā paucis indicare, quid Romani pontifices & cōcilia de hoc negotio decreuerint. In concilio quidem Carthaginensi decretū est, ut episcopus gentilium poetarum libros nō legat: hæreticorū autē perlegat, pro necessitate aut tēpore. Id distinctione xxxvij ponitur in decreto. Cęterū in concilio Viennēsi, quod Clemēs quintus celebrauit Anno salutis nostrę M CCCX I. de Arabicis libris, inter quos Alcoran primatum obtinet, ad hunc modum sanxit, ut est in Clementinis, De magistris, & ne aliquid exigat pro licentia docēdi: Inter sollicitudines nostris humeris incūbentes, perpeti cura reuoluimus, ut errātes in uiā ueritatis inducere, ipsosq́; * luciferare Deo sua nobis cooperante gratia ualeamus. Hoc est, quod profectò desideranter exquirimus: ad id nostræ mentis sedulò destinamus affectū: ac circa illud diligenti studio, uel studiosa diligētia uigilamus. Nō ambigimus autē, quin ad huiusmodi nostrū desideriū assequendū, diuinorū eloquiorū sit expositio cōgrua, ipsorūq; fidelis prædicatio admodū opportuna. Sed nec ignoramus, quin & hæc ꝓmi noscant inaniter, uacuaq; redire, si aurib. linguā loquētis ignorātiū ꝓferant. Ideoq; illius cuius uicē in terris licet immeriti gerimus, imitātes exēplū, q̄ ituros per uniuersū mūdū ad euāgelizādū apostolos, in omni linguarum

In Basiliensi cōcilio renouatū est hoc decretum.

** pro lucrifacere.*

linguarum genere fore uoluit eruditos: Viris catholicis noticiam linguarum habentibus, quibus utuntur infideles pręcipuè, abundare sanctam affectamus Ecclesiam: qui infideles ipsos sciant & ualeant sacris institutis instruere, Christicolarumq́ collegio per doctrinã Christianæ fidei ac susceptionem sacri baptismatis aggregare. Vt igitur peritia linguarum huiusmodi possit habiliter per instructionis efficaciam obtineri, hoc sacro approbante concilio, scholas in subscriptarum linguarum generibus, ubicunq́ Romanam curiam residere continget, nec non in Parisiensi, & Oxoniensi, Bononiensi, & Salamãtino studijs prouidimus erigendas: statuentes, Vt in quolibet locorum ipsorum teneantur uiri catholici, sufficientem habentes Hebraicę, Arabicę, & Chaldęæ linguarum notitiam: duo uidelicet, uniuscuiusq́ linguæ periti, qui scholas regãt inibi, & libros de linguis ipsis in Latinum fideliter transferentes, alios linguas ipsas sollicitè doceant, earumq́ peritiam studiosa in illos instructione transfundant: ut instructi & edocti sufficienter in linguis huiusmodi, fructum speratũ possint Deo authore producere, fidem propagaturi salubriter in ipsos populos infideles. Hactenus sunt uerba Decreti. Quos autem libros Arabum, Synodus iussit transferri in Latinam linguam? non certè medicorum aut astrologorum magis, quàm eos qui religionem attingunt. Ad quem autem usum transferri iussit? ut in cauernas abstrudantur, aut cum tineis & blattis luctentur? Nimirum ut publici usus fiant, & legantur, & eorum perdiscantur opiniones, qui ad Christianam religionem adducendi sunt. Vnde autem linguam Arabicam magistri docere possent, quàm ex libris Arabicis? Nullus autem liber commodior est rudibus tyronibus, quàm Alcoran, propter lectionem, quum uocales aliosq́ apices literis appositos habeat, qui alijs libris desunt, & propter obseruationem grammatices. Quemadmodum in Hebraica lingua nullus est aptior liber discẽtibus, quàm Bibliorum: quum in alijs notæ uocalium & prosodiæ non adscribantur. Vtilissimum tamen discentibus Arabicam linguam fuerit, Latinam interpretationem adhibere Arabico libro, etiam si præceptor doctus & fidelis obtingat. Quam utilitatem experiuntur studiosi etiam in Græca lingua.

Proinde authoritas doctissimorũ & sanctissimorũ patrũ de quibus anteà memini, iure præponderat legi Theodosij iunioris, & Valentiniani, quæ prohibet Nestorij libros, quẽ synodus Ephesina damnauit, scriptos habere, uel legere, aut describere, iubetq́ diligenti studio requiri, & publicè comburi. Præsertim si quis inspiciat mores principum magnorum, qui plerunq́ de literis & doctrinis iudicare non possunt, uel per imperitiam, uel per occupationes bellicas: & permittũt eam administrationem sæpe hominibus neq́ pijs, neq́ doctis, neq́ prudentibus.

Certè isti principes ea lege nõ maiorem pietatis & iusticiæ laudem adepti sunt, quàm si Maximilianus Augustæ memoriæ præbuisset se hominibus quibusdã improbis circumueniendum, qui postulabant libros Iudæorum Thalmudicos eripi & extingui. Non enim hac uia Iudæi euasissent Christiani, neque Christiani meliores. Quibus se strenuè opposuit diuus Reuchlinus, nec permisit Cæsar Augustus uirum optimum per uim opprimi: uterq́ immortalem gloriam ex eo negocio apud posteros cõsecutus. Et quid flammis effecerint Theodosius & Valentinianus, aut alij eorum nomine talia sancientes, tempora sequentia indicant. Nam doctrina Nestorij flammis non deleta est, & Nestoriani sobolem produxerunt, ut post annos propè C C. Sergius Nestorianus Machumetem sua hæresi effinxerit aliqua ex parte. Verbo enim Dei, & spiritu oris Christi monstra hæreticorum domantur: Si Christiani piè sanctèq́ uiuant, & doceant iuxta uerbum Domini: sicq́ sagaciter prauè dogmata eorum quos in uiam reducere moliuntur,

liuntur, peruestigent, & prudenti moderatione accommodent medicinam.

Postremò, Viri doctissimi et religiosissimi, quodnam piaculum est? quod scelus? quod peccatum? quæ culpa, delictum, error? eum librum denuò per typographiam publicare, qui olim per chirographiam uulgatus est, nō ab impijs hostibus ecclesiæ, sed uenerandis præsidibus: non à temerarijs hominibus, sed in primis circumspectis: non à stolidis ardelionibus, sed à grauissimis & prudentibus uiris, qui ecclesiam iuuare, non labefactare uoluerunt? Primùm quidem iuris publici Alcoranū fecit D. Petrus abbas Cluniacēsis. nam librū ex proprijs scrinijs proferre, alijsq; describendum exhibere, ac librarijs permittere, ut in bibliothecas publicas & priuatas trāsmigret, si ante artem typographicam nō fuit edere atq; publicare, nescio quid sit apud ueteres, libros inuulgare. Deinde Ioannes Segobiensis, qui postea cardinalis creatus est, in concilio Constantiensi Alcoranum à se interpretatum, & notis adornatum, in usum publicum edidit. Præterea nullum est dogma insigniter impium & peruersum in Alcorano, quod nō extet in libris eorum, quos antea indicaui, Irenęi, Tertulliani, scriptorū ecclesiasticæ historię, Epiphanij, Philastrij, Augustini: quorū libri sæpius fœtant propè quàm cuniculi: & typographi quæstum inde nō exiguū tolerant, & rem studiosis bonæ literaturæ in primis gratam faciunt. Quædam etiam absurdiora in ueterum hæresum descriptionibus reperiuntur, quàm Alcoran protulerit. Quædam Machumetis opiniones conflatæ sunt ex scripturis sanctis malignè interpretatis. Voluit enim uersutissimus pseudopropheta suam doctrinam cōsonam uideri scriptis canonicis ueteris & noui testamenti: quam aliàs supplementū Iudaici testamenti & Euangelij appellat, aliàs confirmationē. Quædam ex apocryphis Iudæorum & Christianorū accepta sunt. Tantumq; seductor spiritus antiquas suas nænias in Machumetis doctrina palliolo nouo uestire conatus est, ne agnoscerentur, fingens nuper hæc cœlitus ad prophetam Machumetem delata esse. Neq; uoluit ullus hæresiarcha discipulus uideri alterius, quum eandem doceret impietatem: sed colore aliquo suum dogma fucarunt scelesti deceptores, ut pro nouo uenditare possent.

Verùm hæc aliquot exemplis demonstranda uidentur, ut nemo non intelligere possit, uitilitigatores istos falsò nos criminari, quasi nouis uenenis ecclesiā inficere uelimus edito Alcorano. Non semel in Alcorano scriptum est, Heman quendam cum Pharaone Moysi præcipuè obstitisse. Is nimirū est Iamnes, ex eo apocrypho productus, ex quo & apostolus magorum nomina Iamnis & Mambris accepit. Abraam quoq; libros scripsisse ait: quod in Græcorū canone quodam etiam legitur. Exemplum quoq; peruertendi scripturas unum hic posuisse sat fuerit, quum in marginibus Alcorani eæ deprauationes annotatæ sint. Nam quum in Genesi referatur, quòd capto Lot Abraham quatuor reges persecutus sit: id uiolenter torquet Machumet in eam sententiam, quòd fidem suam gladio propagare uoluerit.

Iam uinum bibere ante Machumetem prohibuit Seueriana hæresis, itemq; Manichaica. Gladio persequi aduersos suæ religioni, ab Arrianis didicit: ut taceam Aristobulum Iudæorum pontificem, & Heraclium imperatorem, qui etiā uiolentia pertrahere homines in religionem suam conati sunt. Sacramenta diuinitus instituta pro nihilo ducere, commune habet cum Messalianis, de quibus Epiphanius multa scribit: & Pepuzianis, & Manichæis. Plures uxores ducere, patrū exemplo niti uidetur. Idem fecerunt Nazarei hæretici, qui & circumcisionem & legis obseruationem defenderunt, sicut Machumet. Quod si uerū est, ut Machumet permiserit luxuriationem contra naturā, quod Saraceni prorsus negant,

gant,

gant,& plurimis in locis Alcoran eam fœditatem uehementissime detestatur: id tamen ei commune esset cum Ophitis seu Caianis,qui Cain,Esau, Core,Iudam, Sodomitas colebant,suosq; cognatos confitebantur. Animas unà cum corporibus interire. Alcoran obscurius tradit.in libello autem de doctrina Machumetis,expressius dicitur,& in nouissimo tempore per tubã archangeli excitandas esse.Hoc ipsum Arabianorum hæresis professa est,temporibus Origenis.Et antea Cerdon resurrectionem animarum adstruxit,corporum resurrectionem negauit.Quod de purgatione animarum,& liberatione etiam malorũ hominum,& diaboli docet,idipsum & Origeniani docuerunt.Tantũq; interest,quòd Machumet illam uirtutem Alcorano suo uendicat,per quem redimendi sint,si uel nouissimo die fidem ei adhibeant. Paradisum uoluptatibus corporis affluentẽ, post Corinthum & Papiam Hierapolitanũ,qui Chiliastarum hæresim cõdidisse fertur,Machumet fabulatur.Christum non esse mortuum,sed frustratis Iudæis ad cœlos euectũ,mentitur cum Cerdone,& Marco,qui putatiuè passum dicit: & Manichæis.cum Saturnino quoq; ,& Basilide,qui Simonem Cyrenaicum pro ipso crucifixum esse cõmenti sunt. Formam corporis humani Deo tribuit, cum Andianis,qui & Anthropomorphitæ.Trinitatẽ negat, cum Noetianis,& Sabellianis,qui & Patripassiani: asserentibus eundem patrem, filium, & spiritũ sanctum.Hæresis etiam quæ Cata Aeschinem dicitur, Christum eundem dicit cum patre.Praxeas quoq; & Hermogenes,deum se sibi filium constituisse dogmatizabant. Multo autem insanius hæresis quædam innominata,triformem deum fingit,ut quædam pars sit pater,quædam filius, quædam spiritussanctus.

Cæterùm plurimæ sectæ à temporibus seruatoris usq; ad Machumetem negarunt IESVM CHRISTVM esse filiũ Dei.Quarum aliquas enumerare cõstitui,ut euidentius cernatur,Satanã hostem Dei & generis humani improbissimum,nulli dogmati æquè infestũ esse,atq; incarnationi filij Dei:in qua uera dei noticia continetur & remissio peccatorum, uita deniq; æterna. Simulq; uersutia diaboli agnoscat,qui subinde in nouo inuolucro ueteres & letiferas opiniones tegere conatur.Adhæc iudicium Dei spectetur aduersum eos qui Dei uerbo incarnato impiè contradixerunt. Quorum hæreses quædã etsi longiore tempore durauerunt,omnes tamen extinctæ sunt,& senserunt quòd Dominus hostibus suis cõminatus est Lucæ xx.cap. Omnis qui ceciderit supra illum lapidem, conquassabitur:supra quem autem ceciderit,comminuet illum. Neq; diffidendum est, quin si domi primùm res nostræ ad diuini uerbi regulam componerentur, deinde uiri ecclesiastici,& magistratus Christiani, populusq; totus fidelium iungerent studia & operas ad Machumeticam impietatem expugnandã armis spiritualibus,breui Machumet uilesceret,eiusq; doctrina in contemptũ abiret,Christiq; regnum tolleret altè caput in ijs regionibus,quæ hodie principi tenebrarum seruiunt,olim ecclesijs Christi ornatissimæ fuerunt.

Vtq; à temporibus Christi ordiamur, Matthęi xxij cap. satis apparet, Pharisæorum fuisse opinionem falsam,Messiam nõ Deum Deiq; filiũ,sed tantũ hominem existere.Quos ualidissimè cõfutat Dominus testimonio Psalmi cx. Capite quoq; xvi.in Euangelio Matthæi,uarię sententiæ hominum de Christo referuntur: quæ omnes eò tendunt,non Dei filium, sed tantum hominem esse. Quibus opinionibus uanis Petrus nomine apostolorum orthodoxam et catholicam opponit confessionem,quòd sit Christus filius Dei uiui.

Mox post ascensionem Domini exorta est hæresis Gaiana,seu Nicolaitarum, quos Ioannes in epistola sua notat, uocans Antichristos, qui Christum negarent in carne uenisse,& putarent non esse filium Dei: ut est apud Tertullianum.

Apostolorum quoq; temporibus, Claudio imperante Romanis, Simon Samarita, in quem Petrus horrendam sententiā tulit, ausus est se iactare summam uirtutem, hoc est, summum Deum: & tempore Tiberij apparuisse putatiuè in filij persona, in monte Sina legem Iudæis dedisse in persona patris, super apostolos autem in linguis igneis & in cæteris gentibus quasi spiritum sanctum aduentasse. De quo Irenęus, Augustinus, Eusebius, &c.

Menander succesit Simoni, scutū diaboli, qui præceptoris sui Simonis impudentissimam gloriationem in se trāstulit, semet saluatorem dicens, qui ad hominū salutē de cœlestib. & inuisibilibus seculis destinatus fuerit. Idemq; in suo, nō in Christi nomine baptisauit. Cuius meminit Irenęus, August. Euseb. et alij.

Ebion, à quo prognati sunt Ebionei, seu Ebionitæ, CHRISTVM solum hominem putauit, & per profectū uitæ ac uirtutis uirum iustum affectū, ut in Eusebij chronicis, & Augustini libro de hæresibus, & alijs eiusdem argumenti legitur.

Carpocrates & Cerinthus, IESVM tantum esse hominem dogmatizauerūt, authoribus Tertulliano, & Augustino, &c.

Marcion deniq; Cerdonis discipulus, eandē uindicauit impietatē, uiuentibus adhuc Apostolis. Cuius impium dogma Lucanus excepit, authore Tertulliano.

Sethiani quidam putauerunt, Sem filium Noe, Christum esse.

Alogiani autē, usq; adeò uerbū & filiū Dei renuerunt, ut etiā Ioannis Euangelium respuerint, eo quòd in eius principio scribitur: In principio erat uerbum, & reliqua. De utraq; hæresi Augustinus scribit, post alios.

Theodotiani tradiderunt Christum hominem tantū esse, quanq; conceptum ex spiritu sancto, natum ex uirgine: ut Tertullianus & Augustinus scribunt. Quod Machumetis dogma refert proximè.

Origeniani non ueriti sunt dicere, Christum à patre tantum distare, quantum à Christo distent apostoli. testis Augustinus.

Artemonis hæresim instaurauit Paulus Samosatenus, sub Galieno imperatore, circiter annum Domini cclxx. Quæ asseruit Christum purum esse hominē, hoc est, absq; Deo, idq; traditum ab apostolis. De quo Eusebius & Augustinus.

Paucis post annis Vrbicus genere Persa, qui propter mentis uitium Manes, hoc est insanus cognominatus est, à quo Manichæorum profluxit hæresis, insania elatus nunc se paracletum prædicabat, nunc conabatur ostendere se formam CHRISTI gerere, duodecim eligens discipulos, quos ad prædicandum stulta & impia, & à diuersis hæreticis mutuata dogmata mittebat. De quo Eusebius, Augustinus, alij.

Reddita pace ecclesijs post Diocletiani persecutionem, Arrianæ hæreseos incendium exarsit, circa cccxx annum salutis recuperatæ. Quod multos episcopos & principes inuoluit, ac diutissimè CHRISTI ecclesiam exercuit. Docuit autem impius Arrius, CHRISTVM non esse substantiæ eiusdem cum patre. De quo Eusebius & Theodoritus copiose, nec non Augustinus, & alij.

Circa salutis nostræ annum ccclviij. Photinus Antiochenus præsul impium dogma protulit, idem cum Samosatena hæresi re ipsa, uerbis autem abludens. Docuit enim Photinus, deum omnipotentē unum esse, qui proprio uerbo condiderit uniuersa. Refugiebat autē CHRISTI filij Dei natiuitatē & existentiam ante secula profiteri. De quo in V. lib. Tripartitæ historiæ.

Theodosio & Valentiniano imperantibus, Nestorius episcopus Cōstantinopolitanus, tardioris ingenij hominibus uisus est cum Samosateno Paulo & Photino CHRISTVM dicere purum hominem. Quod opinatus etiam est Sergius monachus, qui dogma istud scelestum tradidit Machumeti. Atqui Nestorius non

detraxit

detraxit prorsus CHRISTO diuinitatem, sed ab humana natura in Christo ita separauit diuinã, ut duas personas fingeret impius somniator. Vnde argutabatur: Quum Maria homo fuerit, Deus nõ est, quem illa genuit: Et qui adoleuit ritu hominũ bimestris & trimestris existens, Deus haudquaquam est. Neque Mariam Dei genitricem appellandã esse, impius hæresiarcha latrauit. Neque fas, credere illum Deum, qui pependit in cruce, qui mortuus est. Interim uerbi Dei subsistentiam cõfitebatur, & CHRISTO pro merito collatã esse diuinitatem. De quo Historia tripartita & Nicephorus meminerunt, & multa in scriptis Cyrilli extant. Eodem Theodosio imperante anno ccccxlviiij contraria hæresis oborta est authore Eutychete archimãdrita, seu abbate Cõstantinopolitano. cui fauit Theodosius, ut fuit magnæ leuitatis, qui Nestoriũ cum libris suis penitus extinctum uoluit. Confudit autem Eutyches duas naturas in CHRISTO, & permiscuit, ut humanam detraheret, diuinam duntaxat reliquam faceret. De quo Vigilius copiose scribit.

Ex ea uerò Eutychetis uesana doctrinæ progenita est Monothelitarũ hæresis, quæ Christo unam tantũ uoluntatem, nempe diuinam tribuebat, adeoque uerborum prestigijs humanitate spoliabat. Quo errore implicitus fuit etiam Heraclius imperator, per Cyrum & Pyrrhum episcopos.

Quæ impia doctrina imperatoris & procerũ ecclesiasticorum authoritate iam confirmata in populo Christiano, unà cum superstitiosa cultura diuorum, & in primis uirginis Mariæ matris Domini, uenerationeque imaginũ, non parũ iuuerunt sacrilega dogmata Machumetis & sociorũ eius, aduersum CHRISTI Seruatoris diuinitatẽ, & sacerrimũ trinitatis mysteriũ, & colorẽ aliquẽ uerisimilitudinis apud rudes homines adhibuerunt, simulque totum populũ Christianũ idololatriæ suspectũ reddiderunt. Id quod animaduertere licet in aliquot locis Alcorani. Quum enim Monothelitæ CHRISTO adimerent uoluntatẽ humanam, nec cõcederent ueri hominis perfectã naturã: Machumet cõtrà probat fuisse hominem, quippe qui comederit & biberit, & reliqua cum hominibus communia habuerit. Sicut & Esaias adstruit Mesiæ humanitatem perfectam, loquens de Emanuele, quòd butyrũ & mel comedet: hoc est, ritu infantiũ alendus sit. Deinde cum diuã Virginẽ cõstaret coli à multis Christianis superstitiosius, ut hodie quoque fit, dum eius opem superstitiosi implorant, reginam cœli, & stellam maris, spem & uitã suam appellantes: Hinc inuehitur in Christianos Machumet, quòd tres deos colant, patrem, & matrem, & filiũ: ad hæc simulacra, quę nec uideant, nec audiant, nec iuuare aut obesse posint, uenerentur. Et crebrò ingeminat, unũ esse deum, erroneos autẽ ei consortes adiungere: quæ summa impietas sit.

Expositis ergo rationibus, quę planè ostendunt, neque Dei gloriam obscurare, neque moribus & doctrinæ Christianæ, neque ullo pacto ecclesiã labefacere, quòd Machumetis doctrina & res gestæ iterum ex typographica officina prodeunt in manus studiosorũ: paucis iam, Patres & domini reuerẽdisimi, perstringã utilitates aliquot redituras ad lectorem attentum, & cum iudicio in libris alienæ religionis uersantẽ: (quod ubique facere conuenit, etiã in ecclesiæ doctoribus) ut nemo nõ cernat, in hac editione nullũ piaculũ, aut scelus aut errorẽ admissum esse.

Primùm enim, uix ullum scriptum extat, aut memoria rei gestæ, ubi cernantur euidentius horrenda iudicia Dei aduersum eos homines, qui reuelatam sibi ueritatem nõ habent in precio, ut fiant salui: plurisque faciunt uoluptates corporis, & diuitias, & alia quæ caro inimica spiritui expetit. Qui turpisima ingratitudine sua Deum clementẽ prouocant, ut sua gratia & cœlesti custodia destitutos permittat ludibrijs Satanæ, & nunciorum eius uersutiæ atque deceptionibus, ut

mente capti mendacio palpabili credant, & clariſsimam ueritatem reſpuant, ſub ſpecie pietatis etiam flagitia magna perpetrantes. Arabia namque, in qua Machumetica hæreſis edita primùm adoleuit, ac fota eſt, deinde collectis uiribus in alias regiones irrumpens, populos à CHRISTO Seruatore abduxit, quàm ornatos doctrina & pietate olim Epiſcopos habuit? Quàm florentes & optimè inſtitutæ in ea fuerunt eccleſiæ? Quàm copioſe lux Euangelij ſeſe diffuderat in eo populo? Cuius nominatim etiam Spiritus ſanctus in prohhetis meminit, quum ſermo ſit de uocatione gentium ad regnum CHRISTI. uelut Pſalmo ſeptuageſimoprimo: Reges Arabum & Saba dona adducent. Et iterum: Viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipſo ſemper, tota die benedicent ei. Et Eſaiæ capite ſexageſimo, ubi ſub nomine Hieruſalem ſermo eſt de CHRISTI eccleſia ex Iudæis & gentibus congreganda: Inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madian & Epha. Omnes de Saba uenient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes, & reliqua. Verùm epiſcopis ad priuatæ rei ſtudium conuerſis, & negligentibus ſuum munus: Principibus quoque magis incumbentibus expilationi plebis, quàm ſtudio tuendi & conſeruandi ueram religionem in populis creditis à Domino Deo ſuæ fidei, perſequẽtibus inſuper ſtudioſos ſyncerǣ pietatis (ut fecit Imperator Valens, Arriana impietate deprauatus: & epiſcopus Lucius, eiuſdem hæreſeos ſectator) plebs miſera, uelut ouicularum grex paſtore deſtitutus, abijt in diuerſas opiniones, & ſecuta eſt affectus ſuos pecuinos, ut omnes homines natura ſunt procliues ad malum, & ſemper indigent habenis, ut in uijs Domini rectà progrediantur.

Hinc cœpit res Chriſtiana inclinare ad occaſum apud Arabes, ut paulatim eccleſiaſtica diſciplina & CHRISTI noticia exoleſcerent, & diuinæ ſcripturæ nomina, & umbra quædam tenuis relinqueretur. Simul etiam liberalis educatio iuuentutis, & artes bonæ expirarunt. Vt horrida barbaries tandem, & denſa ignorãtia omnium rerum bonarum, planum aditum præberent principi tenebrarum, eiuſq; legatis artificio decipiendi egregiè inſtructis, omnia tranſigendi pro ſua peſsima libidine in populo infelici. Quocirca eximium organum Satanæ Machumet, adiuuantibus duobus hæreticis profugis, & duobus apoſtatis Iudæis per doctrinam ſtolidam, impiam, furioſam, ſibi contradicentem in plurimis dogmatibus, quas tamen ſutelas oracula Dei, eaq; per Gabrielem cœlitus delata aſſerere nihil ueritus eſt, Arabes primùm, & alios deinde populos Satanæ laqueis ita innexuit, ut pro ſuperſtitione & uaniſsimis nænijs nihil facere aut pati, non denique mortem occumbere recuſent: ſempiternam autem ueritatem, & ueram unius Dei religionem aſpernentur, oderint, omni genere malorum perſequantur. Quem iſta propius intuentem in Alcorano, & perpendentem, non horror, non ingens dolor inuadat? non metus iudiciorum Dei concutiat? non cura ſalutis ſuæ tangat ac moueat, ut ardentius oret, Deoq; maiorem gratitudinem exhibere ſtudeat, pro ſummo & inęſtimabili bono reuelatæ ueritatis ſalutiferæ per Domini gratiam? Cui non ueternus excutiatur & ſegnities in operibus diuinis, ut uerbum Dei meditetur die ac nocte, idque ſancta uita exprimat, & alijs monitor, hortator, impulſor ſedulus inſtet, ne per negligentiam & cõtemptum rerum diuinarum in illud barathrum ignorantiæ & impietatis & perditionis præcipitentur?

Deinde magnum eſt operæprecium cognouiſſe miſeram conditionem & infelicem ſtatum eorum, qui à Turcis abducuntur in ſeruitutem. Quæ res non

ex

ex decerptis particulis doctrinæ Machumeticæ probè cognosci potest: sed perspecta tota Machumetis doctrina ex ipsius Alcorano, quo religio & politia, & omnia Turcarum negotia reguntur, tum demum licebit æstimare, in qualem dominatum trahantur captiui Christiani, in quàm uesanum & perplexum doctrinæ genus, in quàm peruersam religionem. Graue quidem est spoliari facultatibus, abduci à patria, rapi à parentibus, uxore, liberis, & charissimis hominibus, adigi ad immoderatos labores, malignè pasci, flagris cædi, ferre multa indigna. Sed hæc leuia sunt præ illis, quæ animo pio perpetienda sunt.

Quid enim acerbius queat accidere homini uel mediocri pietate imbuto, quàm priuatum solatio Euangelicæ prædicationis, audire inauspicatas fabulas doctrinæ Machumeticæ? spoliatum sacris & rei diuinæ exercitio, spectare instituta prophana, eaque laudibus ad cœlos euehi cum eleuatione Christianæ religionis? sollicitari denique modis omnibus ad abominabiles & letiferas nugas? Hic dolores & acerbissimi cruciatus animo pio infliguntur: hic tenduntur laquei conscientiarum, hic pericula urgent, hic grauissimæ tentationes circunstant hominem. Quam sanè conditionem uiuendi, uel potius seruiendi inter Turcas, qui non reformidat, securus indulget affectibus, neque dolet uicem fratrum Christianorum, qui iam sunt in eam sortem pertracti, aut periclitantur, ut breui deueniant in Turcicam seruitutem: eum existimo mente ac sensu carere humano, & quouis trunco ac lapide stupidiorem esse.

Veteres certè Christiani periculosissimam uitæ rationem sub infidelibus principibus & populis intelligentes, inter præcipua pietatis opera posuerunt redemptionem captiuorum, & liberaliter tum priuatas opes tum ecclesiasticas erogarunt ad liberandos homines, quos Persæ, Parthi, Gothi, Vandali, & alij pagani ceperant. Ad eandem pietatem extimulabit cognitio doctrinæ Machumeticæ homines, qui modò non sunt profligata mente, ut emendatione uitæ, studio innocentiæ & bonorum operum, consilio prudenti, orationibus pijs prouideant, ne in eam miseriam adducantur: fratres etiam, qui tyrannide hostium impiorum premuntur, iuuent precibus apud Deum, & omnibus facultatibus. Denique supplicent pro persecutoribus, ut pater misericordiarum dignetur eis bonam mentem reddere, ac errorum nebulis sublatis infundere ueritatis lucem, quo à laqueis diaboli erepti, desinant CHRISTI gloriæ, quantum in se est, obsistere, & eius cultores ad defectionem atque perfidiã extremam trahere.

Præterea collatio Alcorani ad scripturas diuinas aptissima est, quæ dignitatem, excellentiam, maiestatem doctrinæ Christianæ illustret, hominumque mores & corrupta iudicia corripiat: quorum pars fastidit canonicam & orthodoxam doctrinam, pars iniquissimè fert se admoneri uerbo Dei: alij, quorum præcipuè interest curare, ut in Ecclesia per idoneos ministros Christiana doctrina proponatur, & scholæ sint rectè institutæ, negligunt sibi diuinitus iniunctum munus. Est enim in sanctis scripturis ueteris ac noui Testamenti, solida ubique ueritas: in Alcorano scatent absurda mendacia. In sanctis scripturis omnia sibi consentiunt, etiam diuerso tempore scripta: in conflando Alcorano Machumet cum pauculis adiutoribus non potuerunt sibi constare, quin crebras ponerent antilogias, & enunciata ex diametro pugnantia. Sacræ literæ sequuntur naturam & optimam rationem dicendi, ut omnia sint plana,

 simplicia,

Dolor
f 33 ...
1569

Pe
g

ſimplicia, fidei & charitatis rectiſsimę normæ quadrantia: in Alcorano ſine ordine res congeruntur, omniaq́ue ſparguntur confuſe atque perturbatè, ut quædam Labyrintho inexplicabiliora ſint, etiam confeſsione illorū qui exercitati ſunt in doctrina Machumetis. Nulla propè argumenti explicatio ritè confecta ineſt, nullus lepos aut ſuauitas orationis, quæ lectorem detinere poſsit, unico rhythmo excepto, ob quem Saraceni Alcoranum mirificè prædicāt. Vtq́ue ſemel dicam, Scriptura oracularis aurum & argentum ſepties purgatum, & triticum purgatiſsimum, & lux clariſsima exiſtit: doctrina Machumetis ſcoria, & inanes paleæ, & denſiſsimæ tenebræ iudicari debet.

In doctrina CHRISTI apparet, quod pollicetur, iugū ſuaue, & onus leue: in Alcorani codice iugum durum & inſuaue, & onera difficillima: quātumuis Machumet promittat ſe religionis rationem faciliorem attuliſſe, uideaturq́ue uiribus hominis tribuere ſalutis æternæ adeptionem. Cur igitur tam moleſtum eſt profeſsis CHRISTVM, eius doctrinam auſcultare: quum Machumetiſtas non pigeat, gnaros literarum, quotidie tempus aliquātum lectioni Alcorani tribuere? Quanta reprehenſione digni ſunt literarum ſtudioſi, qui nugis ineptiſsimis ſæpe delectantur, & in eis bonam partem uitæ conterunt, ſacras autem literas faſtidioſe relinquunt, aut ſummo cum tædio legunt: quum Alcoran inter Machumetanæ philoſopiæ ſtudioſos ſtatis horis, utq́ue uocant, canonicis, perlegatur ſingulis menſibus. Cur in proceribus Chriſtianis tam leuis eſt cura, ut doctrina pietatis per idoneos uiros colatur ſedulò & dextrè in Eccleſia: ut ſcholis præficiantur magiſtri ſanctis moribus, & eruditione minimè uulgari præditi, qui iuuentutem rectè inſtituant ad pietatem, & prudentiam, & eloquendi facultatē, unde reip. uiri ſuppetant, qui eam feliciter gubernare poſſint: ut rebus tam neceſſariis, & ſine quibus nullo pacto incolumis poteſt quæcunq́ue ciuitas conſiſtere, legitima portio eccleſiaſticarum opum impendatur? ut de priuatis hic taceam. Si quidē Alcorano docendo magnifica gymnaſia deſtinata ſunt, & opes ingentes, quibus ingenia excitent, foueāturq́ue tam qui docent, quàm qui diſcunt perbenignè. Cæterùm Alcorano reguntur nō tātum cæremoniæ, & religionem ſpectantia, uerumetiam politica tam in caſtris quàm domi. Vnde nomophylaces, qui hodie Turcarum dialecto uocantur Ieſcherchadrij, poteſtatem habent retractandi ſententias per imperatorem latas, ſi legibus Machumetis repugnēt. Quæ autem hodie in populo Chriſtiano doctrinæ cœleſtis reuerentia? Vulgares homines admoneri ſe, & uitia ſua carpi non ferunt æquo animo, ſed recalcitrant undiq́ue, dicentes ſe nolle regi à ſacerdotibus. Magiſtratus autem tantum non crimen læſæ maieſtatis interpretantur, ſi acta eorum aliquando ſacræ doctrinæ pugnātia redarguantur Dei uerbo. Quæ ingratitudo & peruerſitas magnum profectò malum dabunt, niſi corrigantur.

Adhæc perſpectus Alcoran mirificè monſtrat, quàm faciant imprudenter illi magiſtratus, qui prohibendo Euangelij prædicationem, conantur ueterem (ut aiunt) fidem retinere, & confirmare ſuam poteſtatem uel tyrannidem, & prohibere motus atq́ue nouationes rerum. Quo facto, iſti ſibi & ſubdito populo peſsimè conſulunt. Quandoquidem illud plurimum iuuit conatus Machumetis, quia reperit in Arabia populum barbarum, & ſtupidum, ſine cognitione rerum, ſine doctrina cœleſti: qui nomina duntaxat euangelij & ueteris teſtamenti haberet, ac tenuē noticiā Chriſti. Nam per initia reſtitit populus Machumetis & diſcipulorum eius doctrinæ ijs rationibus friuolis, quæ in ore uulgi carentis ſolida gratiæ & fidei doctrina hodiéque audiuntur: Maiores noſtri uixerunt, & mortui ſunt in hac religione: quapropter & nos eam retinebimus

pertina-

pertinaciter. Principes nostri sic tradiderunt, sic uitæ exemplo præeunt: qui nobis sequẽdi sunt. Machumet homo est nulla re insigni cõmendatus, nec edit miracula, nec ei adhærent homines nobiles & potentiores, sed infimæ sortis & quasi colluuies hominũ: cur igitur fidem illi adhiberemus, & in partes eius descenderemus? Verùm eas obiectiones, & similes, facilimum fuit Machumeti soluere, quemadmodum in Alcorano cernitur. Et quia populus Arabicus non fuit certis ac solidis sententijs diuinæ scripturæ uelut anchoris confirmatus, aduersum fluctus aduersariæ potestatis, haudquaꝙ in certamine quod nõ tantum aduersus carnem & sanguinẽ, sed magis aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores harum tenebrarũ, contra spiritualia nequiciæ in cœlestibus fuit, sine armatura Dei perstiterunt, sed palearũ ritu uentis impiæ doctrinæ abrepti sunt. Quum enim Machumet cum suis discipulis aliquãdiu subintrando ædes, quæsiuisset sectatores, confisi iam partibus suis auctis, in apertum protulerunt monstrum adultum: quumꝙ pars populi induisset persuasionem, quòd Machumet ueritatem traderet, pars simularet uel ob temporariũ commodum, uel ex metu periculorũ, obtinuit in uulgo Arabico imperiũ Machumet, principesꝙ oppressi & extincti sunt, quorũ culpa infelix populus pseudoprophetis obiectus est. Habet etiam ætas nostra exemplum recens & uiuidum in regno Monasteriensi anabaptistarum. Quod nisi diuina prouidentia, & principum quorundam atꝙ uirorum optimorum, qui CHRISTI Euangelio gaudent, opera fuisset destructum, staret hodie in media Gemania regnum per omnia simile Machumetico in Arabia, quod se per temporis interualla diffudit in omnes habitati orbis partes.

Iam uerò quem non seculum hoc turbatissimũ excitet, ut pericula, quæ undiꝙ nobis imminent, circumspiciat, quando res Christianæ & Turcarũ inter se confligunt atꝙ permixtæ sunt, ut alij cum Turcis fœdus habeant, alij bella gerant, fiantꝙ incursiones hostium propè quotidianæ, quibus fratres ab oculis nostris abducuntur? Quidꝙ de nobis statuerit Dominus, ignoratur, quũ sint omnes ordines Christiani populi multis & magnis uitijs deprauati, & parua cogitatio de uita emendanda. Quare mihi uidetur hoc tempore lectio Alcorani nõ modò utilis, uerum etiam necessaria, ut melius ad omnem fortunam nos parare atꝙ instruere posimus. Siue enim abeundũ nobis in captiuitatem sit, quod Deus auertat, siue in patria diutius uiuere permittatur, summopere cõducet inspexisse in authentico libro Turcarum, quibus rationibus nitatur ipsorum religio, & quibus oppugnent fidem Christianam: simulꝙ præparatas habere sentẽtias uerissimas ex diuinis scripturis primùm, deinde ex hostium scriptis argumenta, quibus uelut suo gladio iugulentur. Nam in seruitutem abducti, & cauere sibi melius poterunt, ut qui præternauigant periculosa loca maris, antea de periculis admoniti: & magnã facultatem habebant insinuandi CHRISTVM idoneis hominibus. Quibus autem concedetur patria frui, occasione reperta, & quasi ostio aperto, uel scriptis, uel etiã uiua uoce tum Christianis captis, tum uictoribus uiã salutis commodè indicare studebunt, institutis in hoc uiris, qui linguarum habeant peritiam, per quas intercedere posit commercium. Quæ cogitatio fortasse uidebitur aliquibus superuacanea & stulta, quòd prædicaturus CHRISTVM inter Machumetistas uitæ periculum aditurus sit, neꝙ ullum hominem adducturus Ecclesiæ: quandoquidem in superstitione sua obstinati, non ferant sermonem contradicentem Alcorano. Equidem, licet studium erudiendi alienos à Christo, & linguas primarias ad hoc negotium accommodandi, post concilium Basiliense totum deferbuit, multis rationibus in bonam spem erigor, si res diuina primùm domi rectè constituatur, deinde sancti conatus in timore

Domini

Domini & prudenter ad infideles lucrifaciendos Chriſto extendantur, non parum effectum iri. Tantum experiri iuuet, Dominusq́ dabit ſucceſſum.

Eſt & illa nō parua utilitas ex lectione Alcorani, quòd inde capi poſſunt exhortationes & caſtigationes, exēplo prophetarum & apoſtolorum, & CHRISTI Seruatoris, qui exterorum dicta & facta in loco adhibuerunt, quibus Chriſtiani extimulentur ad officiū. ut uerbi gratia, quum uideamus aliquos Epicureos uel porcos magis uiuere, ut appareat eos futurū ſeculum non credere: an non acres correptiones erunt in eos, ſi obijciatur, quoties, quàm uehementer in Alcorano futuræ uitæ perſuaſio inculcetur? Grauis etiam obiurgatio eſt, Chriſtianos multos imagines ad religionis cultum adhibere, & diuos inuocare: quæ tamen Machumet, tenebricoſæ doctrinæ magiſter, cauenda & fugienda eſſe rationibus ſolidis euincit.

Deniq́ in doctrina Machumetis liquidiſsimè ſpectare licet, quàm uana & inefficacia ſint argumenta, quibus aliqui mentium deceptores Chriſtiano populo falſa dogmata uenditant, & fucant, & defendunt. Non uerentur enim ſeductores ſua commenta dicere uerbum Dei, nixa eſſe diuinis ſcripturis: id quod & Machumet fecit. Verùm quum pollicitationes magnificæ reuocantur ad ſacram ſcripturā, deprehenduntur uerbo Dei pugnare, & ſententiæ ſpiritus ſancti malignè in alienum ſenſum detortæ. Diu (inquiunt) durauit illa doctrina, ideo uera eſt, & recta, & ſalutaris. Atqui præſcriptio DCCCC annorū minimè patrocinatur falſæ & impiæ doctrinæ Machumetis. Allegant & multitudinem adhærentium, & potentiā, & ſanctimoniā. Verùm orbis maxima pars regitur Alcorano & potentiſsima in mundo: an propterea ſtatim eſt integra & ſyncera doctrina illius? Ea eſt etiam ſacerdotū & monachorū exquiſita ſpecies ſanctæ uitæ, ut nihil abſolutius dici poſsit. Vulgi autē ſanctimonia longè ſuperat minoritarū & cartuſianorum obſeruantias. Non tamen ex hominibus fides æſtimanda eſt, ſed ex religione ſeu uera ſeu falſa homines, ſint'ne cultores Dei, an minus. Quòd ſi diuitiæ, honos, uictoriæ, fortunæ ſucceſſus, aliaq́ pertinētia ad felicitatem temporariam alicui religioni bonitatem addunt, aut ueritatem, nulla eſt cum Machumetica religione cōparanda, cui hæc copioſiſsimè ſuppetunt. Sed ratio iſta longiſsimè fallit, ut niſi Turcæ alijq́ ſectatores Machumetis à ſuo duce ad Chriſtum tranſeant, æternæ damnationi adiudicati ſint.

Poſtremò quæſtio nobiliſsima de Antichriſto inter theologos, & in quam meritò incumbunt omnes pij, explicari non poteſt, niſi perſpecto Alcorano. Quum enim aliquot eruditi homines noſtri æui, & qui ante annos ducentos ſcripſerunt, Machumetem caput & ſectæ ipſius totum (ut ita dicam) corpus Antichriſtū dicāt, de quo Daniel, Ezechiel, Ioannes in Apocalypſi uaticinati ſunt, nihil hac de re poterit exactè conſtitui, niſi uniuerſam Machumetis doctrinā & inſtituta ex ipſius organo cognita, cum prophetijs conferamus. Tum enim demum licebit certum aliquid colligere, an ſectam Arabicam cum partibus omnibus pro Antichriſto accipiamus: an alium perueſtigemus, qui iam uenerit, aut uenturus expectetur.

Et quia mentio Antichriſti facta eſt, peto, Viri ornatiſsimi, ut concedatur mihi pauliſper, ex quo planiſsimè poterit perſpici, quòd editio Alcorani eccleſiæ Chriſti nō pericula ſtruit, ſed periculorū indiciū facit: nō lædit, ſed iuuat: quodq́ priuato affectu aliquo ducuntur, qui factum noſtrum damnant. Ponamus enim, Antichriſtum (quem ueteres aliquot theologi tradiderunt annis tantum tribus & ſex menſibus eccleſiam perſecuturū, & in templo Hieroſolymitano ſeſſurum eſſe tanquàm Deum) iam in Babylone, aut ulterius etiā in India, docere impietatem

tatem & omnem nequitiem, aliosq; in sectam suã adducere persuasionibus falsis, alios promissis, alios terrore atq; supplicijs: agere etiã iniustissimè, turpiter, nefariè, immaniter: ut omnis malicia & nequities, & diabolicæ operationes Antichristum obsident. Afferat autẽ ad nos uir cui meritò fides nõ denegetur, eius uniuersam doctrinã & facta plenissimè descripta. Non'ne typographi certatim eum librum in omnes linguas translatũ citò spargerẽt per omnes nationes? Nec quisq; cordatus & æqui idicij homo reprehenderet eorum factum, sed laudarent omnes boni & sapientes, quòd sua diligentia effecerint, ut homines impendentium malorum præmoniti sese præparent, quo per Dei gratiã in tentatione subsistere possint. Et quod peccatum in editiõe Alcorani, quo religio & leges Turcarum continentur, nec nõ aliorum librorum spectatæ fidei, quæ res Turcarum docent, admissum est, quum Turcæ ritu Antichristiano iam grassentur, & uicinos fratres atque fidei consortes immaniter affligant, uideanturq; propè in foribus nostris consistere? cur non potius fauorem quàm odium experimur, qui curauimus edi libros tempestati nostræ maximè accommodos: cur non laudem magis quàm uituperationem reportamus, qui prodesse uoluimus cunctis, nemini obesse?

Verumenimuero, Domini & patres colendissimi, religione, sanctimonia, eruditione, sapientia ornatissimi uiri, quum pateat, libros ethnicorũ, Iudæorũ, libros etiã curiosis & superstitiosis & maleficis artifibus refertos imprimi, nulla id lege prohibente, nullo id sapiente uiro improbante, in quibus non minus est prophanæ & impiæ doctrinæ, quàm in Machumeticis libris: quum theologia, ut aliæ scientiæ, non modò religionem ueram tradere, sed etiam contraria illi cognoscere & iudicare soleat: quum expositio doctrinæ Machumetis & rerum gestarum, pars sit historiæ, & quidem ecclesiasticæ quæ dignissima lectu iudicatur ab omnibus sano iudicio præditis: quum antesignani fidei orthodoxæ & catholicæ, fraudes hæreticorũ in lucem, & quasi ad ecclesiæ tribunalia protrahere studuerint: quum ante inuentã typographiam editus sit olim Alcoran, & in bibliothecas diffusus, extentq; in scriptis excellẽtium uirorum in ecclesia, quæ in Alcorano sunt maximè prophana: quum lectionẽ Alcorani afferre multiplicem fructum ostenderim: Nihil dubito, uos editionem istam probare, neq; ullum prudentem hominem re diligentius perpensa damnaturum. Nam de calumniatoribus, quibus nihil ita rectè, syncerè, pieq; factũ est, ut non machinentur inde negocium bonis uiris facessere, minus curandum uidetur. Quos authoritate uestra, & studio erga eos qui ecclesiam Domini pro sua uirili iuuare & amplificare cupiunt, à fortunis & fama nostra repelletis.

APOLOGIAE THEODORI
Bibliandri pro Alcorani editione
FINIS.

EPISTOLA DOMINI PETRI

ABBATIS, AD DOMINVM BERNHARDVM CLAræuallis Abbatem, de translatione sua, qua fecit transferri ex Arabico in Latinum, sectam, siue hæresim Saracenorum.

SIngulari ueneratione colẽdo, totis charitatis brachijs amplectẽdo, indiuiduo cordis nostri hospiti, Domino Bernhardo Clareuallis Abbati, frater Petrus humilis Cluniacẽsis Abbas salutem ad quã suspirat æternã. Mitto uobis charissime nouã translationẽ nostrã, cõtra pessimum nequam Machumet hæresim disputantem. Quæ nuper dum in Hispanijs morarer meo studio de Arabica uersa est in latinam. Feci autem eam trãsferri à perito utriusq; linguæ uiro magistro Petro Toletano. Sed quia lingua Latina non ei adeò familiaris uel nota erat, ut Arabica, dedi ei coadiutorẽ doctum uirum dilectum filium & fratrem Petrũ notarium nostrum, reuerentiæ uestrę, ut extimo, bene cognitum. Qui uerba Latina impolitè uel confuse plerumque ab eo prolata poliens et ordinans, epistolam, imò libellum multis, ut credo, propter ignotarum rerum notitiam perutilem futurum perfecit. Sed & totam impiam sectam, uitamq; nefarij hominis, ac legem, quam Alcoran, id est, collectaneum prę ceptorum appellauit, sibiq; ab angelo Gabriele de cœlo callatam miserrimis hominib. persuasit, nihilominus ex Arabico ad Latinitatẽ per duxi interpretãtib. scilicet uiris utriusq; linguæ peritis, Roberto Retenensi de Anglia, qui nunc Papilonensis ecclesiæ archidiaconus est: Hermanno quoq; Dalmata acutissimi & literati ingenij scholastico. Quos in Hispania circa * Hiberum Astrologicæ arti studentes inueni, eosq; ad hæc faciendum multo precio conduxi. Fuit autem in hoc opere intentio mea, ut morem illum patrum sequerer, quo nullam unquam suorum temporũ uel leuissimam, ut sic dicam, hæresim, silendo præterierunt, quin ei totis fidei uirib. resisterent, & scriptis atq; disputationib. esse detestandam ac damnabilem demonstrarent. Hæc ego de hoc precipuo errore errorum, de hac fece uniuersarũ hẽresum, in quã, omnium diabolicarum sectarum, quæ ab ipso Saluatoris aduentu ortę sunt, reliquiæ confluxerunt, facere uolui. Vt sicut eius letali peste dimidius penè orbis infectus agnoscitur, ita quàm execrandus & cõculcandus detecta eius stultitia & turpitudine à nescientibus agnoscatur. Agnoscetis ipsi legendo, & sicut arbitror (ut dignum est) deflebitis, per tam nefarias & abiectissimas sordes tantam humani generis partem deceptam, & à conditore suo per spurcissimi hominis sectam nefariam etiam post redemptoris gratiam tam leuiter auersam. Specialiter autem uobis ista omnia notificaui, ut & tanto amico studia nostra communicarem, & ad scribendum contra tam perniciosum errorem illam uestram, quam nostris diebus uobis Deus singulariter cõtulit, doctrinæ magnificentiam animarem. Nam licet hoc perditis, ut extimo, prodesse non posset, responsionem tamen condignam, sicut contra alias hæreses, ita & contra hanc pestẽ Christianũ armariũ habere deceret. Quam si superfluam esse quibusdã uisum fuerit, quoniã quib. resistere debeant tali bus armis imminuti non assunt: nouitur, in republica magni regis quædam

Petrus Toletanus.

Petrus monachus Cluniac.

Alcoran.

Robertus Retenensis.

Hermãnus Dalmata.

** Ebora Plinio dicitur*

Causa translationis Alcorani, & aliorum Arabicorum.

Hodie latius propagata est superstitio Machumetica.

fieri ad tutelam, quædam fieri ad decorem, quædam ad utrumque. Nam ad tutelam facta sunt à Salomone pacifico arma, licet tempore suo minus necessaria. Præparati sunt à Dauid sumptus, parata & ornamenta templi diuini constructioni & ornatui deputata. sed nec illa eius tempore alicui usui profecerunt: sed in usus diuinos post eius tempora transierunt. Manserunt itaque ista aliquanto tempore ociosa: Sed incumbente necessitate apparuerunt, quæ diu uacauerunt, fructuosa. Nec tamen, ut mihi uidetur, opus istud etiam hoc tempore ociosum uocare debeo. Quia iuxta Apostolum, uestrum, est & omnium doctorum uirorum, omnem scientiam extollentem se aduersus altitudinem Dei, omni studio, uerbo & scripto impugnare, destruere, conculcare. Quod si hinc errantes conuerti non possunt, saltem infirmis Ecclesiæ, qui scandalizari & occultè moueri leuibus etiam ex causis solent, consulere & prouidere doctus, uel doctior, si zelum habet iustitiæ, non debet negligere. Propono inde uobis patres omnes, & præcipuè patrem Augustinum. Qui licet Iulianum, Pelagianum, licet Faustum Manichæum uerbis & labore suo ad fidem rectam conuertere nequiuerit, non tamen quin de eorum errore magna contra eos uolumina conderet, omisit. Sic de reliquis sui temporis, et non sui temporis hęreticis, sic de Iudæis, sic de Paganis faciens, non solum contra eos sui temporis homines armauit, sed etiam ad nos & ad posteros omnes maximæ ædificationis & instructionis charisma transmisit. Si igitur reuerentiæ uestræ in his laborandi Deo adspirante uoluntas fuerit, nam facultas per eius gratiam deesse nō poterit, rescribite, & mittemus librum quemadmodum misimus * ut per os uestrum ipsius laude repletum, spiritui nequiciæ spiritus benignus respōdeat, & Ecclesiæ suæ thesauros gazis uestræ sapientiæ suppleat.

Contra peruersam doctrinam pugnandum est modis omnibus.

Exemplo patrum hæreses detegendæ ac refellendæ.

**Videtur deesse partem, aut tale quiddam.*

INCIPIT QVAEDAM SVMMVLA BREVIS CONTRA HAERESES ET SECTAM diabolicæ fraudis Saracenorum, siue Ismahelitarum.

SVmma totius hęresis ac diabolicæ fraudis sectę Saracenorum, siue Ismahelitarum, hæc est. In primis primus & maximus ipsorum execrādus est error, quòd trinitatem in unitate deitatis negant. Sicq; dum in una diuinitatis essentia trium personarum numerū nō credūt, in unitate numerū euitātes, dum ternarium numerū inquam omnium formarum principiū atq; finē, sicq; rerū formatarum causam & originē atq; terminū non recipiunt, Deū licet ore cōfitentes, ipsum penitus nesciunt. Ipsi aūt deuij, ipsi uariabiles, principiū uarietatis & alteratis omnis uidelicet binariū solū in unitate cōfitentur, scilicet ipsam diuinam essentiam, & eius animam. Vnde deū pluraliter loquentē introducit suū Alcoran, quo nomine legem suam nuncupāt. Et interpretatꝛ Alcoran ex Arabico, collectio præceptorum. Illi autē cæci Deum creatorem patrē esse negant: quia secundum eos nullus fit pater sine coitu. Christū itaq; licet ex diuino spiritu cōceptū, Dei filiū esse nō credunt, nec etiā Deū, sed ꝓphetā bonū, ueracissimū, omnis mendacij atq; peccati immunē, Mariæ filium sine patre geni-

Primò negant trinitatem, & binarium constituunt in diuinitate.

Legendū forte Alteritatis.

Anima Dei.

Christū ex parte agnoscunt.

genitum, nunquam mortuum: quia morte non est dignus. Imò cum illum Iudæi interficere uellent, de manibus eorũ elapsum ascendisse ad astra: ibiq; nunc in carne uiuere in præsentia creatoris, usq; ad aduentum Antichristi. Quem, dum uenerit, Christus idem gladio suo uirtutis interficiet, & Iudæos residuos ad legem suã conuertet: Christianos autem, qui iam à lõgo tempore legem eius atque euangelium perdiderunt, tum propter eiusdem discessum, tum etiam propter Apostolorum atq; discipulorum mortem, legẽ suam perfectè docebit. In qua omnes Christiani, sicut & illi primi sui discipuli saluabũtur. Cum quibus simul & omnibus creaturis Seraphim, quem ipsi dicunt archangelum unum, sonante buccina morietur & ipse Christus: postea resurrecturus cum cæteris, & ad iudicium suos ducturus, eisq; auxiliaturus, sed nequaquam iudicaturus. Deus enim solus iudicabit: Prophetæ uerò & legati singuli cum suis & pro suis intercessores aderunt, & auxiliatores. Sic enim docuit eos miserrimus atq; impijssimus Machumet, qui omnia sacramenta Christianæ pietatis, quibus maximè homines saluantur, abnegãs, iam penè tertiam humani generis partem, nescimus quo Dei iudicio, inauditis fabularum deliramentis diabolo & morti æternæ contradidit. De quo quis fuerit, & quid docuerit, propter eos qui librum istum lecturi sunt, ut scilicet quod legerint, melius intelligant, & quàm detestabilis tam uita quàm doctrina ipsius extiterint, sciant, dicendum uidetur. Putant etiam quidam hunc Nicolaum illum, unum ex septem diaconibus primis extitisse, & Nicolaitarum ab eo dictorum sectam, quæ & in Apocalypsi Ioannis arguitur, hanc modernorum Saracenorum legem existere. Somniant & alij alios, & sicut lectionis incuriosi, & rerum gestarum ignari, sicut & in alijs casibus, fal sa quęlibet opinantur. Fuit autem iste, sicut etiam Chronica ab Anastasio Romanæ Ecclesiæ bibliothecario de Græco in Latinum translata apertissimè narrat, tempore imperatoris Heraclij, paulo post tempora magni & primi Gregorij Romani pontificis ante annos quingentos ferè & quinquaginta, Arabs natione, uilis genere, antiquæ primùm idololatriæ cultor, sicut & alij Arabes tunc adhuc erant, ineruditus, nullarũ penè literarũ. Strenuus in secularibus, & calliditate multa de ignobili & egeno in diuitem & famosum prouectus. Hic paulatim crescendo, & cõtiguos quosq; ac maximè sanguinis propinquos insidijs, rapinis, incursionibus frequenter insistendo: quos poterat furtim, quos poterat publicè occidendo, terrorem sui auxit. Et sæpe in congreßionibus factus superior, ad regnum suæ gentis aspirare cœpit. Cumq; uniuersis pari modo resistentibus, eiusq; ignobilitatem contemnentibus, uideret se hac uia non posse consequi quod sperabat: quia ui gladij non potuit, religionis uelamine, & diuini prophetæ nomine rex fieri attentauit. Et quia inter barbaros barbarus, inter idololatras & ipse idololatra habitabat, atq; inter illos, quos utpote præ cunctis gentibus tam diuinæ quàm humanæ legis expertes & ignaros, faciles ad seducendum esse nouerat, conceptæ iniquitati dare operam cœpit. Et quoniam prophetas Dei magnos fuisse homines audierat, prophetam eius se esse dicens, ut aliquid boni simularet, ex parte illos ab idololatria, nõ tamen ad Deum unum, sed ad suę, quam parturire iam cœperat, hæresis fallaciam, traducere conabatur. Cum interim iudicio illius, qui terribilis in consilijs dicitur super filios hominum, & qui miseretur cui uult, & quem uult indurat, dedit Satan successum

Antichristus à Christo conficiendus.

Christiani doctrinam Christi amiserunt: quam ipse reducet.

Iudicium nouissimum.

Machumet quis, & quæ doctrina eius.

Apoc. 2.

Anastasius bibliothecarius.

Alcoran transflatus auspicijs Abbatis Cluniacensis anno 1143.

Religionis simulatio, aucupium egregiũ.

Arabes stupidi capiuntur facilè imposturis.

Horrendũ Dei iudiciũ spectatur in secta ista.

Sergius Nestorianus Machumetis conspirator. errori, & Sergium monachum hæretici Nestorij sectatorem ab Ecclesia expulsum ad partes illas Arabiæ transmisit, & monachum hæreticum pseudoprophetæ coniunxit. Itaq; Sergius coniunctus Machumet, quod ei deerat, suppleuit, & scripturas sacras tam ueteris Testamenti quàm noui secundum magistri sui Nestorij intellectum, qui saluatorem nostrum Deum esse negabat, partim prout sibi uisum est, ei exponēs, simulq; apocryphorum fabulis eum plenissimè imbuens, Christianum Nestorianum effecit. Et ut tota iniquitatis plenitudo in Machumet conflueret, & nihil ei ad perditionem sui uel aliorum deesset, adiuncti sunt Iudæi hæretico. Et ne uerus Christianus fieret, dolose præcauētes homini nouis rebus inhianti non scripturarum ueritatem, sed fabulas suas, quibus nunc usq; abundat Machumet, Iudęi insibilant. Sic ab optimis doctoribus Iudæis & hæreticis Machumet instructus, *Ignorantia diuinæ sciētiæ in errorem adduxit Arabes.* Alcoran suum condidit, & tam ex fabulis Iudaicis, quàm ex hæreticorum nęnijs confectam nefariam scripturam barbaro illo suo modo contexuit. Quod paulatim per tomos à Gabriele, cuius iam nomē ex sacra scriptura cognouerat, sibi allatum mētitus, gentem Deum ignorātem letali haustu infecit, & more talium oram calicis melle linens subsequente mortifero ueneno, animas & corpora gētis miserè (proh dolor) interemit. Sic planè ille impius fecit, quando & Christianam & Iudaicam legem collaudans, neutram tamē tenendā esse cōfirmans, † propriando & reprobriauit. *† properando.* Inde est, quod Moysen optimum prophetam fuisse, Christum Deum maiorem omnibus extitisse confirmat, *Christus qualis à Machumete prædicatur.* natum de uirgine prædicat, nuncium Dei, uerbum Dei, spiritum Dei fatetur: nec nuncium, uerbum, aut spiritum, ut nos, aut intelligit, aut fatetur. Filium Dei dici, aut credi, prorsus deridet. Et de humanæ generationis similitudine uaccinus homo filij Dei æternam natiuitatem metiens, uel gignere uel generari Deum potuisse, quanto potest nisu, denegat & subsannat. *Resurrectio carnis.* Resurrectionem carnis sæpe replicando adstruit. *Iudicium extremum.* Iudicium esse in fine seculi non à Christo, sed à Deo exercendū esse, nō negat. Illi tamen iudicio Christum, ut omnium post Deū maximū, ac seipsum ac gentis suæ præsidium affuturum, uesanit. *Infernus.* Inferni tormenta qualia sibi libuit, & qualia adinuenire magnum pseudoprophetam decuit, describit. *Paradisus.* Paradisum non societatis angelicæ, nec uisionis diuinæ, nec summi illius boni, quod nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit: sed uerè talem qualem caro & sanguis, imò fex carnis & sanguinis cōcupiscebat, qualemq; sibi parari optabat, depinxit. Ibi carnium & omnigenorū fructuum esum, ibi lactis & mellis riuulos, & aquarū splendentiū, ibi pulcherrimarū mulierum & uirginum amplexus, & luxus, in quibus tota eius paradisus finitur, sectatoribus suis promittit. Inter ista omnes penè antiquarū hæresum feces, quas diabolo imbuente sorbuerat, reuomens, cum Sabellio trinitatem abnegat; cum suo Nestorio Christi diuinitatem abijcit; cum Manichæo mortem Domini diffitetur, licet regressum eius non neget ad cœlos. His & similibus nō acquisitionis, sed perditionis populum imbuens, à Deo plenissimè auertit. Et ne Euangelicus sermo ultrà in eis possit habere locum, uelut omnia quæ sunt Euangelij & Christi scientibus, cordium eorum aditum ferreo impietatis obice obturauit. *Circumcisio.* Circuncisionem insuper uelut ab Ismahele gentis illius primo sumptā, tenendam esse docuit. *Voluptatis magister Machumet.* Et super hæc omnia, quo magis sibi allicere carnales mentes hominum posset, gulæ ac libidini frena laxauit. Et ipse

simul

simul x & octo uxores habēs, atq; multorū aliorum uxores uelut ex respon-so diuino adulterans, maiorem sibi uelut exēplo prophetico numerū perdito rū adiunxit. Et ut non ex toto inhonestus proderetur, studiū eleemosynarū, & quædā misericordiæ opera commendat, orationes collaudat. Et sic undiq; monstruosus, ut ille ait, humano capiti ceruicem equinam & plumas auium copulat. Qui quoniā suadēte iam dicto monacho, ac præfatis Iudæis, idololatriam ex toto & reliquit, & relinquendam quibus potuit persuasit, atq; unū Deum, deorum multiplicitate relicta, colendum esse prædicauit, hominibus agrestibus & imperitis inaudita dicere uisus est. Et quia rationi eorum hæc prædicatio concordabat, propheta Dei primò ab eis creditur. Dehinc processu temporis & erroris in regem ab eis, quod concupierat, sublimatus est. Sic bona malis permiscens, uera falsis confundens, erroris semina seuit, & suo partim tempore, partim & maximè post suum tempus segetem nefariā igne æterno concremandam produxit. Nam statim Romano languescente, imò penè deficiente imperio, permittente eo per quem reges regnāt, Arabum uel Saracenorum hac peste infectorum surrexit principatus. Atque ui armata maximas Asiæ partes cum tota Aphrica, ac partem Hispaniæ paulatim occupās, in subiectos † sicut imperium, sic & errorem transfudit. Hos licet hæreticos nominem, quia aliqua nobiscum credunt, in pluribus à nobis dissentiunt: fortaßis rectius paganos aut ethnicos, quia plus est, nominarē. Quia quamuis de Domino uera aliqua dicant, plura tamen falsa prædicant, nec baptismati, sacrificio pœnitentię, uel alicui Christiano sacramēto, quod nunquā ullus, præter hos hæreticos, fecit, communicant. Summa uerò huius hæresis intentio est, ut Christus dominus, neq; Deus, neq; Dei filius esse credatur: Sed licet magnus, Deoq; dilectus, homo tamen purus, & uir quidem sapiens, & propheta maximus. Quæ quidem olim diaboli machinatione concepta, primò per Arrium seminata, deinde per istum satanam, scilicet Machumet, prouecta, per Antichristum uerò ex toto secundū diabolicam intentionem complebitur. Cum etiam dicat beatus Hilarius, antichristi originem in Arrio extitisse. Dicit, quod ille cœpit, † unum filium Dei Christū esse negando, & creaturam esse dicendo: Antichristus tandem nullo modo illum Deum uel Dei filium, sed nec etiam bonum hominem fuisse asserendo consummaturus est. Meritò impijßimus Machumet inter utrūq; medius à diabolo prouisus ac præparatus esse uidetur, qui & Arrij quodammodo supplementum, & Antichristi peiora dicturi apud infidelium mentes maximum fieret nutrimentum. Nihil quippe ita contrarium humani generis inimico, sicut fides incarnati Dei: per quem præcipuè ad pietatem excitamur, et sacramentis cœlestibus renouati, spiritussancti gratia operante illuc, unde nos deiecisse gloriabatur, ad uisionem scilicet regis & patriæ nostræ ipso rege & conditore nostro Deo ad nostrum exilium descēdente, nosq; ad se meritum reuocante, iterū redire speramus. Hanc pietatis & diuinæ dispensationis finem, pariter & amorem, simpliciter ab initio in cordib. hominum molitur extinguere. Hanc etiam in principio adhuc nascentis Ecclesiæ: si tunc permitteretur: subtilitate uersutißima: & penè hoc eodem modo: quo postea gentem istam infelicißimam seducere permissus est, eradicare tentauit. Dicit etiam beatus Augustinus: Porphyrium philosophum, postquam à Christianitate miserabiliter apostatauit, hoc in libris suis, quos aduersus Christianos

Horatius in Arte.

Imperitæ multitudinis iudicio Machumet propheta declaratur.

Romanorum deficiente imperio Machumet consurgit.

† Hoc Germania, hoc totus orbis Christianus attende.

† Verū, uel uerbum.

Perpendite uiri Christiani, an illud depræhendatur in factione Christi uicario.

Christi filij Dei incarnatio præcipuè diabolo aduersa. 1. Timoth. 3. Magnū sacram. &c.

Prophyrius apostata.

ños edidit, retulisse, quod scilicet oracula deorum consuluerit, & de Christo quid esset, interrogauerit. Responsum uerò à dæmonibus fuisse, quòd Christus quidem bonus uir fuerit, sed discipulos eius grauiter peccasse, qui ei diuinitatẽ adscribentes, rẽ quam ipse de se non dixerat, confinxissent. Quę sententia penè ijsdem uerbis in istis fabulis inuenitur sæpissimè. Quanta aũt hæc diaboli subtilitas extitit, ut de Christo aliquid boni diceret? de quo si ex toto malè dixisset, nullatenus iam sibi credi sciebat, nõ curãs quicquid Christus putaretur, dummodo diuinitas, quæ maximè saluat homines, in illo nõ crederetur. Si quis plenius uult intelligere, legat xviij. librũ eiusdem patris Augustini, & xviiij. de Ciuit. Dei, & primum de Cõsensu euangelistarum. Ibi enim si boni ac studiosi ingenij est, conijciet pro certo, & quid diabolus tunc machinatus sit facere, sed non permissus: & quid tandem occulto iudicio permittẽte, in hac sola miserrima gẽte fecerit relaxatus. Nullo enim modo tales fabulas, quales hic scriptæ sequuntur, aliquis mortalium nisi diabolo præsentialiter cooperante, fingere potuisset. Per quas post multa ridicula, & insanissima deliramenta, hic præcipuè omni modo Satanas intendit perficere, ne Christus Dominus Dei filius & uerus Deus humani generis conditor & redẽptor esse credatur. Et hic est uerè, quod per Porphyrium tũc persuadere uoluit: sed per Dei misericordiam ab Ecclesia eo adhuc tẽpore spiritus sancti feruente primitijs exsufflatus, eãdem miserrimo homine isto Machumet, & ut fertur à multis, arrepticio & cadente, quasi instrumẽto et organo sibi aptissimo usus, proh dolor gentẽ maximã, & quæ iam penè dimidia pars mundi reputari potest, secũ in ęternã perditionem dimersit. Quod quare isti permissum sit, ille solus nouit, cui nemo potest dicere, cur ita facis? & qui de multis uocatis paucos electos esse dixit. Vnde ego magis eligerẽ contremiscere, quàm disputare. Ista breuiter prænotaui, ut qui legerit, intelligat. Et si talis est, qui contra totã hæresim istã scribere et uelit & possit, cũ quali hoste pugnaturus sit, agnoscat. Erit fortasse adhuc, cuius spiritũ Dominus suscitabit, ut Ecclesiam Dei à magna, quam inde patitur, ignominia liberet. Quia scilicet cum omnes siue antiquas siue modernas hęreses usque ad nostra tempora respondendo confutauerit, huic soli quæ super omnes alias tam in corporibus quàm in in animabus infinitã humani generis stragem dedit, non solum nihil respondit: sed nec quid tanta pestis esset, aut inde processerit, inquirere saltem uel tenuiter studuit. Nam & hæc tota causa fuit, qua ego P. sanctæ Cluniacẽsis ecclesiæ minimus abbas, cũ in Hispanijs pro uisitatione locorum nostrorum, quæ ibi sunt, demorarer, magno studio & impensis totam impiam sectam, eiusq; pessimi inuẽtoris execrabilem uitam de Arabico in Latinum transferri, ac denudatam ad nostrorum noticiam uenire feci: ut quàm suspecta & friuola hæresis esset, sciretur, & aliquis Dei seruus ad eam scripto refellendam sancto inflammante spiritu incitaretur. Quod quia proh pudor iam penè huiusmodi studiorum sanctorum ubiq; in Ecclesia tepefacto feruore, non est qui faciat: (expectaui enim diu, & non fuit qui aperiret os, & zelo sanctę Christianitatis moueret pennam, & ganniret) ego ipse, saltem si magnæ occupationes meæ permiserint, quandoq; id aggredi Domino adiuuante proposui. Simpliciter tamen à quocunq; altero melius, quàm à me deterius, hæc fieri, gratum haberem.

Machumet Christo filio Dei non plus tribuit quàm diabolus.

Qui stat, uideat ne cadat. Operemur salutem nostram cum timore & tremore, & ambulemus dũ lux est.

Operæ preciũ cognoscere doctrinam impiã Machumetis. Petrus abbas Cluniacensis curauit magnis impensis, ut Latini legere possint res Saracenorum.

Præfatio

PRAEFATIO ROBERTI TRANS LATORIS AD DOMINVM PETRVM ABBATEM CLVNIACENSEM, IN LIBRO LEGIS SARACENORVM, quem Alcoran uocant, id eſt, Collectionem præceptorum quæ Machumet pſeudopropheta per angelum Gabrielem quaſi de cœlo ſibi miſſa confinxerit.

DOMINO ſuo Petro diuino inſtinctu Cluniacenſi abbati, Robertus Retenēſis ſuorum minimus in Deo perfectè gaudere. Vbi ſæpius atq; *ſeriò percepi, qualiter quantum'ue tuus animus ſolius & totius boni ſtudioſus, ſitiuit ſterilem paludem Saracenę ſectę nondū uiſę fertilem efficere, ſuumq; puteū exhaurire, propugnaculaq; prorſus diruere: ego peditis tantum officio pręuij functus, uias et aditus diligētiſſimè pateſeci. Quis enim greſſum dilatabit? Quis nō citiſſimè curret, ut hoſtis errorem, ipſumq; uictum, ſemetipſum aūt tenere ſententiam ubiq; firmam atq; uictricē agnoſcat? Latinitas tamen omnis hucuſq; non dicā pernicioſis incōmodis ignorantiæ negligentiæ'ue preſſa, ſuorum hoſtium cauſam & ignorare, & non depellere paſſa eſt. Tua uerò peruigil prouidentia, ſanctiſſimos & pręlectos Eccleſię doctores ſemper aſpiciens, hoc nullatenus noluit. Cum illum itaque patrem atque doctorem, cuius omnis hæreditas omni pro ſua facultate uænalis ſtatuitur, tu diſcipulus atque filius imiteris: nuſquam aliàs reflexus, ſperaui me, licet omnium tuorum minimum, tuam gratiam promereri poſſe, ſi mundani ſomnij militiæ'que uoto poſtpoſito, tuis ſtudioſe nutibus inuigilarem. Vnde quāquam te uelut alumnum & hæredem ſapientiæ cohors ſapientium circumflua conſtipet, ſuas manus tuis nutibus benignè conferens: quorum conuentu me minimè dignum adhuc ſentio: ueſtrum tamen munuſculum, puteum pręſignatum pandens, ſaltem ſemel non obliquè tuus perſpicax intuitus, quæſo dignetur aſpicere. Quāquam enim in effragili fulcitum ingeniolo plura pręceſſerunt incōmoda: tum hinc eloquij penuria, ilhinc ſcientiæ tenuitas, tum id quod ad nil agendum eſt efficacius, ſecordiæ uidelicet negligentięq; mater deſperatio multiplex ob translationis noſtrę uilem & diſſolubilem, ac incompaginatam materiam, pro ſui modo prorſus, Arabico tantum ſemoto uelamine, tuæ maieſtati præbendam, non minus tamen obnixè tuum obſequium aggreſſus ſum: confiſus nil effectu quaſſari, quo tuum uotum igne diuino plenum adſpirat. Lapides igitur & ligna, ut tuum deinde pulcherrimum & commodiſſimum ædificium coagmentatum & indiſſolubile ſurgat nil excerpens, nil ſenſibiliter, niſi propter intelligentiam tantum alterans, attuli: Machometi'que fumum, ad ipſius tuis follibus extinctū, et puteum ad illius exhauſtū tuo uaſe, ignisq; ueſtri tuo uentilabro fomentū atq; feruorē, noſtri'q; fontis eductu tuo diſcurſum, pateſeci. Ius igitur exigit, ut hoſtiū caſtrum, imò caueam delendo, puteum exiccādo, cum tu ſis dextra mūdi pars optimā, cos religionis acutiſſima, charitatis manus largiflua, tuorum

Robertus. Retenenſis. *serò.

munimen corrobores, tela diligēter acuas, fontemq́ꝫ suum fortius emanare, sueq́ꝫ charitatis uallum protensius atqꝫ capacius efficias. Si quis me uilitatis & incompositionis rerum atqꝫ uerborum arguat, licet iustè forsan: obsecro tamē ut cesset, sciens meum nunquam hic fuisse propositum, floribus uenenum tegere, remq́ꝫ uilem & abijciendam deaurare. Quod & animi tui lux admirabilis, mira facundia pollens, manu fortissima uigens, mihi inde sæpius & studiose deliberanti, summatimq́ꝫ dicere uolenti clarificauit. Lex tamen ista licet letifera multis in locis, maximum testimonium, argumētumq́ꝫ firmissimum sanctitatis & excellentiæ nostrę legis, uidentibus & electis prębet. Istud quidem tuam minimè latuit sapientiam, quę me compulit interim astronomiæ geometriæq́ꝫ studium meum principale prætermittere. Sed ne procœmium fastidium generet, ipsi finem impono, tibiq́ꝫ cœlesti, cœlum omne penetranti, cœleste munus uoueo: quod integritatem in se scientiæ complectitur. Quæ secundum numerum, & proportionem atqꝫ mensuram cœlestes circulos omnes, & eorum quantitates, & ordines & habitudines, demū stellarum motus omnimodos, & earundem effectus atqꝫ naturas, & huiusmodi cætera diligentissimè diligētibus aperit, nunc probabilibus, nonnunquam necessarijs argumentis innitens.

Quid conferat doctrina hæc.

INCIPIT LEX SARACENORVM, QVAM ALCORAN VOCANT, ID EST, collectionem præceptorum.

AZOARA PRIMA.

Symbolum Mahumeticum.

Misericorde pioq́ꝫ Deo, uniuersitatis creatori, iudiciū cuius postrema dies expectat, uoto supplici nos humiliemus, adorantes ipsum: suæq́ꝫ manus suffragium, semitæq́ꝫ donū & dogma, quos nos ad se beneuolos, nequaquam hostes & erroneos adduxit, iugiter sentiamus.

Vel secundum alium translatorem.

In nomine Dei misericordis, miseratoris. Gratias Deo domino uniuersitatis misericordi, miseratori, iudici diei iudicij. Te oramus, in te confidimus: Mitte nos in uiam rectam, uiam eorum quos elegisti, non eorum quibus iratus es, nec infidelium.

GVLIELMVS POSTELLVS ITA VERTIT.

In nomine Dei misericordis, pij. Laus Deo, regi seculorum misericordi et pio, regi diei iudicij. O uos omnes illi seruiamus. certè adiuuabimur. Dirige nos domine in punctum rectum, in punctum inquam illorū, in quos tibi complacitum est, sine ira aduersus eos, & non errabimus.

AZOARA II.

Quid conferat liber Alcoran, et quales requirat discipulos.

IN nomine Domini pij & misericordis. Liber hic absq́ꝫ falsitatis, uel erroris annexu, ueridicus eis, quibus inest amor diuinus, deitatisq́ꝫ timor & cultus, nec non orationū ac elemosynarum studiū, legem item tum tibi, tum cæteris prædecessoribus cœlitus à Deo datarū obseruatio, spesq́ꝫ seculi futuri,

ri, ſectam ueracem patefecit. Hæc namq; ſui ſequaces in ſummum ducens, ſummo bono ditat, ac ueneratur: uelut incredulis & erroneis ſummum malum ueré uenturum minatur. Quorum licet uirgam tuæ correctionis adhibeas, nulla tamen ad fidem fiet conuerſio: cum eorum aures & oculos, corda ſimul Deus obturauerit. Deum item, Dei'que legem ore, nõ opere confitentes: ſic'que nihil aliud quàm ſuæ detrimentum animæ, licet inſcij, ſibi lucrantes, animus uacillans pœnis afficit, eiſdem'que cruciatum parit redargutio: cum illi peccatorum ſerui ſordidi, ſe lotos & liberos oſtentare præſumunt. ¶ Cum illis quidem bonæ legis perſuadetur acceptio, non oppugnantes coram annuunt, ſeq; non aliam quàm rectam amplecti uelle pollicentur. Bonis tamen in ſucceſſu commodo fauentes, ſemotim illos ſibi fuiſſe ludibrio ſuis innuunt diabolis: Cum illi poſt damnoſe ſectam ueracem ob iniquam & mendacem mutantes, ſurdi, muti, cæciq;, ſimul & inconuertibiles deo ridiculum exiſtant. Illis etenim aſsimilantur, quibus ignis accenſus extinguitur, tenebræq; ſuccedunt, ſeu nube coruſca tonitruus & fulgura geſtante præoccupatis, aures ſuas timore mortis obſtruentibus, lampadeq; fulguris ferè uiſu priuatis: quibus ſerenitas motum, tenebræ quietem inducunt. Dei quidem omnipotentiæ uiſum illis & auditum ſubtrahere poſsibile eſt. Omnes igitur homines domini ueſtri priorumq; factorem, qui terram in imo, cœlúmque ſummo diſpoſuit, & imbres, & arbores, earúmque fructus producit, inuocantes timete, eiq; nullum exiſtere parem firmate, hunc'que librum ueracem eſſe penitus credite, uel conſimilem ſimul omnnes manum cõferentes, ſi poſsibile ſit, perficite, teſtibus'que firmate. Sin autem ignem gehennæ malos puniturum pertimeſcentes, domini paradiſo bonos inducturum, ubi dulciſsimas aquas, pomáque multimoda, fructus uarios, & decentiſsimas ac mundiſsimas mulieres, omneq; bonum in æternum poſsidebunt, prædicate. Prauos autem & incredulos culicibus & huiuſmodi comparare Deus nequaquam erubeſcet. Multis itaque bonis recto calle gradientibus, cum mali plures, ipſiq; ſoli mentientes, Deo nefanda, & † à Deo prohibita, ſic que ſibi flagitio ſunt, gerentes, perniciſam ſectam exequantur, domini prece quare non flectitis? His nos namque ad uitam de non eſſe deducens, mortem inducet, & ad ſe nós reſurgere faciet: qui mundanis peractis aſcendens, ſeptem cœlos omniſciens diſpoſuit, angelis intimans ſe facturum ſui ſimilem in terra. Quem illi cõtrà ſic affati ſunt: Nos in omnibus ueſtræ maieſtati ſubditi, grates uobis deuotè referimus. Ille uerò ueſtri ſimul nequam, & cruoris effuſor exiſtet. Tunc Deus ſe rem ab angelis ignoratam ſcire firmans, Adam uocabula rerum ſemotim edocuit, nondum angelis agnita: & illius eloquium ſuæ ſapiẽtiæ prę cunctis angelis argumentum induxit, firmãs etiam, ſe totius mundi omniũque cordium arcana cognoſcere: angelis tamen prius ſe uocabulorum peritiam ignorare fatentibus, cum Deus ab illis petijſſet illius expreſsionem peritiæ, ſi ueraces eſſent. Vnde angeli iuſsi ſe coram Adam humiles exhibere, nequam Belzebub excepto, paruerunt. His omnibus ſic ex ordine geſtis, Adæ præceptum huiuſmodi fecimus, Tu mulier'que tua paradiſo maneatis, quantum & quodcunque libuerit, niſi de hac arbore ſolum, comedẽtes. Quos ab hoc cõſilio diabolica ſuggeſtio ſemouẽs, eoſdem ejciẽdos à paradiſo proſtrauit. Vnde deus illis præuaricatoribus ſuæ legis inquit, Aduerſantes

Similitudo de ijs qui deſerũt ſectam, quam ſimulauerant.

Paradiſus.

adeò

Reſurrectio mortuorum.

Cœli ſeptem creati.

Hominis dignitas angelos ſuperans.

Hominis lapſus.

uersantes alter alteri ad terram, ibi locum horalem pro uelle meo scilicet habi turi descēdite. Deinceps item Adæ adepto donū pietatis & ueniæ, sic Deus inquit: Vos ambo meā mihi paradisum relinquite, uitæ uiam à me sumētes, cuius omnis imitator nil periculi seu timoris, deuius & cōtradicens ignē in fernalem finis nescius inibit. Vos item filij Israel bonorum quę uobis cōtuli, reminiscentes, fœderis inter uos constituti dissolutionem uitate, mecꝙ super omnia timētes, hūc librū meæ legis à me cœlitus missum, uestræ legis firma mētum esse cognoscite. Vnde nec uos eius obtrectatores, nec cōtradictores primos esse, ius æquū exigit. ¶ Sit autē constans propositū, falsa ueris nequa quā interferere, nec uera cognita tacere, & orationibus assurgere cū summa mētis & corporis subiectione fractuꝙ, decimas, nec non & debita Deo per soluere, uosꝙ crebris orationibus abstinentiaꝙ premere, quæ uelut malis tædium & difficultatem, sic bonis, quorum idoneus ad dominum reditus efficitur, dulcedinem & leuitatem generant. Cauendum quoque, ne cæte- ris bona prædicantes, bene operari prætermittant, & ne legentes in sua per- seuerēt inscientia. Horum præceptorum uos filij Israel executores existite. iudicij diē, qua nulla anima uicem alius nec intercessoris effectum percipe- ret, timentes, recordantesꝙ bonorum omnium, quæ uobis dilectis attuli. Nonne enim uos ego de manu Pharaonis prolem uestram necantis, mulie- resꝙ surripientis liberaui, commodè transfretans, illum summergens? Vitu lum tamen deinceps, Moyse quadragenarium ieiunium, ut legem suscipe- ret, efficiente, adorasti. ¶ Huius deinceps criminis uobis data uenia mi- hiꝙ gratia reddita, per librum uobis à Moyse traditum, boni maliꝙ discreti uum, uos rectam uitæ uiam agnoscentes, Moysi uos animabus uestris noci- uos ob adorationem uituli increpanti, dicentiꝙ uobis optimum esse Deum inuocare, animasꝙ uestras mortificare. Sic enim à Deo, cum sit pijssimus, ueniam assequimini. Respondistis, uos nolle gerere quicquam huiusmo- di, nisi Deum uideretis: Indeꝙ se fulguris ictus uobis, cæteris uidentibus, in gessit. Huius rei tamen postea uenia facta, gratiaꝙ percepta, tēperata sereni tate uos proteximus, mānaꝙ dulcissimū, quod comederetis, pluēdo prębui mus. Cumꝙ diximus, Villas ingredientes cibos undelibet sumite: & per portam intrantes, humili uoto gratos reddite. Sic enim malis ueniam, bo- nisꝙ statum meliorem Deus annuet malis ipsis hoc abutentibus uerbo, sic- que sibi nociuis, non nobis, uindictam cœlitus intulimus. Moyses rursum pluuiam suæ genti postulans, me docēte petram cum uirga percutiendo, xij fontes potaturis eduxit. Illa quidem sic potu ciboꝙ ne prædatum isset, dita- ta, se uno fastidiri uictu, proferebat. Vnde ipsi precati Moysen, ut prece- sua sibi comestibilia, scilicet bletas, cucumeres, allia, lentigines, cepas creator è terra produceret, diximus: Vos peius pro meliore postulantes, ad Aegyptum descendite, uestrum ibi uotum suscepturi. Inde'que con- temptus & opprobrium, atque calamitas illis incubuerunt. ¶ Illis ita- que discedentibus, ira diuina superuenit. Quippe mendaces homicidæ, nequaquam deum timentes inuenti sunt. Sciendum autem generaliter, quoniam omnis rectē uiuens, Iudęus seu Christianus, seu lege sua relicta in aliam tendens, omnis scilicet Deum adorans, boni'que gestor, indu- bitanter diuinum amorem assequetur. Vestris iterum, ô Iudæi, uotis fi- dem adhibentes, super uos montem sublimauimus: Sic'que ui & uirtu- te Deum

Israelitis alcoranum commēdat.

Bona opera, seu officia.

1 Cor. 9. Ne alijs prædicans, &c.

In iudicio Dei quisꝙ onus suū baiulabit.

Pharaonis ultio. Exod. Vituli adoratio. Exod. 32. & latio legis. Exod. 19. non nihil interpolata expositione.

Manna.

Cōmiscet duas historias. Exod. 15. & 17. Historia Exo. 16. deprauata.

Omnes Deum timentes cuiuscūꝙ professionis saluabuntur. Act. 10.

te Deum timentes, nostris mãdatis paruistis. Quæ postea linquentes, pœnã & interitum, nisi diuina subuenisset pietas, meruistis. Vobis autem scientibus diuina uindicta die sabbati gerentibus illicita, suisq; sequacibus signum iræ pro correctione bonorum impressit. Moysen rursum Dei nutu uobis uaccarum cædem iniungentem increpastis, quærentes, an ei ridiculum essetis. Quod ipso negante, cum uos nequaquam esse stultos adiecisset, tandem ut per eius inuocationem uaccarum ætas annotesceret, à uobis rogatus inquit: Sint ætatis mediocris, nequaquam annosæ seu iuuenculæ. Vobisq; nondum penitus certis adiecit, Sint sanè nunquam iugo laboriq; suppositæ. Tunc demum uos eum cum uera certitudine reddisse ab opis diuinæ prece fatentes, uaccam huiusmodi uix tamen interfecistis. ¶ Cum quis Dei dogmate ipsoq; faciente homicidam ignoratum patefacere studuerit, mortuum cum aliqua uaccæ particula tangat. Sic enim suscitatus, rem ipsam edocebit. Hæc hisque similia Iudæis agnita, suam nequaquam duriciam semouent, cum adhuc corda lapidea, imò duriora gestant. E petris autem plures emanantes aquæ timore creatoris diffluunt. Huius itaque gentis conuersionem ad legem tuam expectas? Absit. Illa namque Dei uerbum auditum & agnitum mutauit, nec ex eo quid operari uoluit. Commodum tamen cum bonis simul assumens, ipsis annumerari se bona faciens exoptat. Aliud autem remota iudicat, licet scire debeat, æquè Deum mentis arcanum, et uocem agnoscere. Plures item nequaquam ex lectione, sed ex alieno sermone sensuque legem assecuti, libros ex ambiguitatis incommodo interesse uel non esse temerariè captum constanter affirmantes. Deũ læsum à scriptoribus, cum sub illius nomine eorum scripta fignentur, ignemque minimè læsurum illos, nisi tempore determinato. Quos econtra sic scriptores redarguunt. Cum quo pactum huiusmodi firmastis? Creatorine uos ambiguum & nescium imponitis? Omnis autem peccator culpæ culpas accumulans, igne perenniter comburetur: uelut omnis Deum timens bonorum persecutor operum, paradisi gaudijs æternè fruetur. ¶ Filij quidem Israel fidem libris in quibusdam adhibentes, in pluribus uerò minimè, paucis admodum acceptis, hanc uitam futuræ parantes, huius seculi contemptum & pœnam futuriq; maximè sine meta subibunt. Fœdus namque dilectionis nostræ firmatum, uidelicet quòd solum Deum adorarent, parentibus, suæ legis professoribus, orphanis, calamitosis subuenirẽt, cunctis benedicerent, nullius cædis proscriptionibus seu factores uel actores orationib. inuigilarent, deóque debita soluerent, nec hostium in mutua seditione captorum redemptionẽ susciperent, rei facti in omnib. ruperunt. ¶ Moysi, cęterisq; ꝓphetis postea libro tradito, Christo similiter filio Mariæ, cui spiritus diuinus auxiliũatq; testimoniũ extitit, cur prophetas uobis missos displicita prędicãtes uel interficitis, uel cõtradicitis, huicq; libro cœlitus misso uestrę legis firmamento nequaquã fauere, sed cõtradicere rem cunctã uidentes maluistis? Nõ impunè quidẽ. Hoc enim inuidię factũ uestras pessundãs animas, deitatis odium, & iram, mundiq; cõtemptũ & opprobriũ uobis ingeret, qui dicentes, uos nolle nisi libro uobis dato credere, uestrę legi resistitis, hunc suũ confirmatorem respuentes. Si boni estis, cur prophetas perimitis? ¶ Vos per Moysen uirtutibus & scientijs instructi, uitulum adorastis, fœdereque dilectionis nostræ firmato, monteque super uos eleuato, nostrum ex ui mandatum

Vt Num. 15. In colligente ligna.

Præcipuè innuit uaccam rufam Nu. 19. sed fabulosa admiscet, nimirum ex Iudæorum traditionibus.

Iudæorum obstinacia deplorata.

Deus cordium inspector.

Ventis doctrinæ incertæ agitatos taxat.

Qui seruentur aut pereant.

Iudæi trãsgressores legis diuinæ.

Crudele præceptum.

Prophetarum hostes Iudæi.

Christus à spiritu Dei habet testimonium.

Alcoran firmamentum legis Iudaicæ.

susceptum

Mors bonis optanda.

susceptum audistis, uestræ legis aduersarij fuistis. Nonne mortem, si ueraces essetis, optaretis, cum uobis præ cæteris gentibus futuri seculi uita promittitur? Quisq; uerò uestri plus cæteris annorum spacium ob malorum actuum antecedentium conscientiam affectant, licet hoc eorum malum ex merito futurũ nequaquam auferet, creatore factum suum omne dijudicante. Omnis aduersarius Gabrielis hunc librum tuo cordi per creatorem intimantis, ipsumq; diuino præcepto tuis commissum manibus, cum uiam rectam edocens spem bonam bonis polliceatur, confirmantis: omnisq; similiter hostis Dei, ac Michaelis, et archangelorum flagitiosis cruciatibus affligetur. Tibi quidem firma, nec non & manifesta contulimus, quibus mali nequaquam obedient, cum prophetæ ueracissimi legem firmissimam, sua post tergũ mandata proijcientes, neglexerunt. ¶ Sic igitur lege contempta, scientiam à diabolis licet malis Salomoni bono patefactam, præsagiorum scilicet, artemq; magicam, qualis est de diuisione mulieris atq; mariti, et huiusmodi: quam sui principes in Babylonia uidelicet Arot et Marot neminẽ, nisi prius cretaore legeq; sua neglectis, docerent: illius tamẽ inefficaces, nisi Deo concedente, perscrutantes animarum suarum nocumentum & interitũ didicerunt. Quibus commodius atq; salubrius esset, deum timere, credere, atq; sperare. Secũdũ incredulorum huiusmodi uelle nullus à Deo liber tibi mittetur. Sed illius pietas atq; donũ, in quos uult, & quãdo uult, extendunt. cuius mandato neglecto, uel consimile, uel leuius præbebitur. An potest quis animæ suæ prodesse sine Deo, cœloq; terræ pręsidente? Ipsum itaq; diligentes, uestrum bonum atque salutem, ut prius plures à Moyse fecerunt, perscrutemini, nequaquam ad incredulos à fide discedentes. Habentes autem libros uellent inuidia ducti uos adhęrentes legi re cognita uera, malam accipere legem. Sed uos indurate, usque dum Deus omnipotens placere patefaciat. inuigilate: decimas date. Creator namq; suum cuique rependet meritum. Afferunt tamen, neminem præter Iudæum & Christianũ ingressurũ paradisum. Quod si uerum est, demonstratione probent. ¶ Generaliter autem diligentibus annotandum, quoniam omnis faciem suam ad Deum uergens & benefaciens, Deum promerebitur nullo timore grauatus. Licet Iudæis & Christianis summa controuersiæ lis incidat. Alter enim alterum nullius esse legis asserit, utroque librum legiferum habente. Quorum uelut & cęterorum consimilia dicentium, litem in alio seculo Deus iudex dirimet. Quis eo peior existit, qui domus orationum interdicit, earum' que destructioni studet? Illis quidem ingressis nequaquam pateat, nisi cum timore maximo in hoc seculo contemptum, in alio pœnam immoderatam habituro. Cum Dei sit oriens & occidens, uersus quamlibet partem orationes fundens Deum inuenit. Sua namque pietas nullo loco circumscribitur: Eius sapientia cuncta complectitur. Afferunt item quidam, uniuersitatis creatorem, cœli terręq; regem, cuius præceptum omnia perficit, cui cuncta subijciuntur, filium sumpsisse. Quibus nequaquam ueritas consonat. Sed hi quidem inscij, uelut & prædecessores his dicto consimiles inquiunt, se credituros si se deus illis alloquio, uirtutibúsque patefaceret. Non' ne satis res arduas uirtutes' que sublimes sępius sapientiũ testimonio peregimus? Nunc tibi ueracia præcepta committo, quibus bonos instruas, nil curans de prędestinatis igni: sed Iudęis Christianisq; prędicans, nullam legem bonam esse, nisi tan-

Gabriel familiaris Machumet.

Aduersarij angelorum perdentur.

Salomon magicam didicit à dæmonibus: Iudaica traditio uidetur.

Contra magicas superstitiones.

Postulat ab alijs demonstrationem, quam ipse non exhibet.

Iudæorum & Christianorum contentio.

Templorum relegio.

Veri adoratores ubiq; exaudiũtur. Ioan. 4.

Negat dei filiũ.

Sine miraculis fidem poscit.

tantum creatoris. Licet ipſi tuæ nequaquam legi credent, nec dictis tuis acquieſcent, niſi cum ſuæ legis extiteris. Cuius ſi iam noſtra doctrina præſtructus imitator fueris, Dei dilectionem et donũ amittes. Omnes hunc librum cœlitus miſſum pro more debito æquanimiter legentes credent: Increduli perpetuò punientur. ¶ Abrahæ præcepta diuinitus petita complenti, ſeſe rectorem doctoremq; ſtatuere deus iniunxit. Cui reſpondens Abraham inquit: De prole mea quid faciam? Inquit deus: Viris prauis & peruerſis uerba mea ne tradas. Ipſi quoq; Abrahę Iſmaeliq; ſimiliter, poſtea nos orationis domũ, timoris expertem, eccleſiæq; refugiũ, hominum cõmodo proponentes, ut eam mundã, & ornatã, ac idoneam illic orantibus, aliundeq; uenientibus efficerent, iniunximus. Cuius fundamentum Abraham ſtatuens, inquit: Creator optime, locũ iſtum tibi ſanctifica, ipſum aſylum cõſtituens, & nos filiosq; noſtros in te credentes edocens, quid hic boni gerendũ ſit, ueniamq; tribuens, ut miſericors atq; pijſſimus noſtræ pro lis filium, mediatorem prophetam excita, cæteris gerenda, uirtutesq; tuas ſcripto notificantem, eisq; benedicentem, cum tu ſis doctor excelſus, omnia ſciens & audiens. Quiſquis igitur legem Abrahæ neglexerit, dereliquerit ue, brutus erit. Quia à deo rogatus ut crederet, confeſſus eſt, ſe in deum totius mundi regem credere. Vnde hic à Deo dilectus, inter bonos ſumma corona condecoratur. ¶ Abraham quoq; præceptũ idem filio ſuo & Iacob intimans, inquit: Hanc legem ſanctam atq; dilectam nobis à deo datam, ante mortem ne mutetis. Iacob autem ad leti limitem accedens, ſic filios ſuos affatus eſt: Me mortuo quem adorabitis? Reſponderunt: Creatorem unum, ſcilicet quem tu adoras, & Abraham, & Iſmahel, & Iſaac. Dixit autem eis: Illis iam defunctis ſecundum opera ſua, deus ipſe iudex merita prębuit: uobis quoq; conſimiliter ſecundũ ueſtra daturus. Nec enim ab illis ueſtra, nec à uobis ſua perquirentur opera. Nunc quidem Iudæi & Chriſtiani, gentẽ tibi cõmiſſam abſtrahere nitentes, ut ſuã amplectatur legẽ, & illã profiteatur, ammonẽt. Eorum enim uterq; ſuam legem tantũ bonã eſſe cõfirmat. Illa uero ſe legẽ Abrahę, non aliã amplecti, iuſte profitetur, uiri iuſtiſſimi. Tu ergo fidem creatoris illis prędica, penitus perſuadẽs, ut libris tibi diuinitus miſſis, Abrahæq;, & Iſmaëli, & Iſaac, atq; Iacob, & tribubus legibusq; Moyſi & Chriſti, cæterorũq; prophetarum, nullis per te ſegregatis, firmã fidem adhibeant, creatorẽ adorãtes. Qui ſi noſtris præceptis paruerint, ſectã optimã imitabũtur. Sin autẽ Deus te liberabit ab illis. Nos quidem uerbis creatoris, quibus nihil eſt melius, ſubiecti ſumus in omnibus. Illi uero dicunt, Abrahã, & Iſmaëlẽ, eorumq; ſequaces Iudæos uel Chriſtianos fuiſſe. Huius tamen rei ueritatem agnoſcunt, meliusq; Deus. Sed cum taceant, peccant.

Abraham doctor à deo constitutus.
Non ſanctum canibus dandum.
Templum Mechæ conditum ab Abraham.
Vidit Abrahã diem Chriſti, et gauiſus eſt.
Pater credẽti Abraham.
Reddit Deus unicuiq; ſecundũ opera ſua.
Doctrinæ Iudeorum & Chriſtianorũ opponit friuolum commentum, quod librum cœlitus acceperit.
Id fecerũt Elceſaitæ. Euſeb. 6. lib. Eccleſ. hiſtoriæ.
Confeſsionem fidei requirit.

AZOARA II.

A Gente prętérita Deus nequaquã opera ueſtra, nec à uobis ſua exiget, quærẽs, cur mala gens primũ orationis orientẽ dereliquerit, cũ ipſius ſint oriens & occidẽs omnis, quoslibet electos ſuos ad ſe ducẽtis. Tibi tamẽ nunc huc, nũc illuc aſpicienti, tuisq; ad meorũ propriorũ noticiã, qui ſunt mediatores gentiũ teſtes, ſuũ prophetã proprium teſtem habentes, orationis locũ ueracem & idoneũ deo teſtificante, uidelicet uerſus Mecham, tẽpliq; ſui mediũ, quod Abrahã primò fundauit, firmabo: quò ſemper ubicunque fueris faciem tuã orando uertas, ne te damnent, accuſentùe alij, quàm mali. Et ſi legum populus illam partem orandi renuerit, tu ne ſequaris eum. Hęc

Verſus Mecham ſpectando præcipit orandum, ut Iudæi uerſus Hieruſalem.

etenim agens, iam ueraci noticia tibi monstrata; malis connumeraberis. Ipsi tamen filijq; sui ueritatem agnoscunt, licet eorum plæriq; negent. Cauendum quoq;, ne sis eorum imitator, qui nunc affirmant, nũc negant. Omnis tamen uersus quamlibet partem orans, quærendo quod est optimum, Deum exauditorem promerebitur: Licet optimus & ueracissimus orationis aspectus uersus centrum templi Mechæ uertendus est, deo teste. Vt in te quidem meum fructificet uerbum, tuq; bonam sectam exequaris, me solum time: uosq; similiter omnes, quibus de uobismet ipsis prophetam excitaui, qui uobis dicenda gerendaq; prius uestræ non subiecta peritiæ monstret. ¶ Vt uos aduocem, meum nomen inuocate, grates referendo, nequaquam negando. Boniq; sibi per abstinentiam, patientiam, orationes prodesse uelint. Huiusmodi namq; uiris deus inhabitat, illis propitius suam concedens gratiam. Patienter enim colligentes mandatum timoris, & famis ac detrimenti, uitæ, pecuniæq;, & arborum, gaudium metent, & similiter damno superueniente dicentes: O creator, tui sumus: ad te redituri. Obsequio dei peremptos nemo mortuos existimet, sed illos potissimum uiuos & sanos. Meccham peregrinantes, locum in itinere, cui nomen Acepha, nullatenus adire prætermittant. Omni bonum corde puro proponenti, deus multiplicem remunerationem faciet: mala linquentibus, bonaq; gerentibus dabit ipse ueniam, cum sit pius, ueniæq; largitor. Virtutes itemq; bonum ab negantem, postquàm libri sapientibus illa patefecerint, deus abhorrebit, & destruet. Mandatis Dei contradicenti, sicq; mortuo, ira dei, & angelorum omnium, ac hominum superueniens, ipsum nunquam impunitum esse permittet: quem nec deus unquam respiciet. Iurans namq; falsum, confunditur: Vtroq; uero iurante, uerum super Iudæos transit. ¶ Creator inquit. Vnus ego creator sum, semper idem, pius, & misericors: præter quem non est alius, cuius mirabilia uirtutesq; sapientibus atq; discretis sunt cœli terræq; machina, diei noctisq; uicissitudo, naues æquoreæ uiris accommodæ, eductus imbrium ad terræ torpescentis rigatum, omnium animalium compositio, uenti, & nubes interpolatæ undiq; uenientes, aërem & terram occupantes. Pars hominũ nequaquam Deum, sed aliud loco sui colens, & præ cæteris diligens, cũ iram Dei perspicit, illam fatetur grauissimã, omnemq; deo uim attribuit, qua plus Deus bonos diligit, diuino quidem iudicio discernente pios ab impijs, sapientes à stultis. Malam sectam assecuti, cum nec pœnæ nec ardoris finem sentient, si fas esset redire, sibiq; sectam eligere, primos doctores penitus respuerent. Vos igitur homines comedite sapida bonaq; terræ, non exequentes iniurias diaboli, uobis aduersantis: qui peruersa docens insinuat, ut creatoris prorsus uobis ignorata mentientes imponatis. Hi rogati præcepta diuinitus obseruare, dicunt se nullam nisi patrum suorum sectam executuros. Patres itaq; si stulti cæciq; fuerunt, imitabimini: Eritis igitur uelut surdi, muti, cæci, stulti, ijs comparabiles qui nil præter auditũ proferũt, uel sciũt. ¶ Viri boni, deo grati, bona uobis ab illo collata comedite, grates ipsi reddẽtes, & eũ præ cũctis inuocãtes. A morticinijs, uero, & porco, & sanguine, & ab animali quolibet perempto nõ in creatoris nomine, uos abstinete. Necessitate tamẽ loco ue cogẽte, inde quẽlibet saturari, nil aliàs secum inde portantem, minime peccatum censetur. Deus namque pius inde ueniam largitur, Hunc librum à creatore datum contradicentium, & pro minimo ducentium uentres ignis indeficiens cibabit, eisque nullum,

Solus deus timendus. Subinde in se transfert illud. Deut. 18. & Act. 7. Prophetam de uobis. &c.

In patientia possidebitis animas uestras.

Immitatur illud. Qui perdit animã suã inueniet eam.

Matth. 5. Qui soluerit minimum.

False iurantes puniuntur.

Vnum deum colendum ostendit ab eius potentia & operibus.

Sero sapient, qui doctores falsos audiũt.

Diabolus impostor.

Stulti patrum æmulatores.

Vetita & Leuit. 11. & 21. Dispẽsatio ex necessitate, nõ ob pecunias.

lum opus proficiet. Qui nec diuinum alloquium in fæculo futuro, nec pœne decrementum accipient: cum fectam malam pro bona, iramque Dei pro dilectione fibi comparauerunt; potius errori quàm libro cœlitus miffo confentientes. Verfus orientem uel occidentem orationes fundere, minimè fideles & ueraces efficit: fed in Deum credere, & alius aduentui fæculi, nec non angelis, & libris atque prophetis fidem adhibere, pecuniámque fuam beneuolè confanguineis fuis, orphanis, pauperibus, & mendicis hoftiatim quærentibus, atque captiuis impertire, orationibus inuigilare, Deo debita foluere, uerbis fidem & conftantiam habere, horâ
10 graui malum & litem fuftentare: Hæc inquam omnia quibus infunt, Deum timentes atque fideles perficiunt. Cædis uindictam æqualem & confimilem, quæ multorum uitas protegere, uerfus fcientes Deumque timentes uobis fcripfimus, ut liber fcilicet pro libero, captiuus pro fui fimili, fœminaque pro fœmina mortem fubeat: nifi quis pro pecunia condonare uolens, fecundum Dei præceptum, leuius homicidæ pacificetur. Aliter autem faciens, malum diuinitus datum incurret. Quilibet item ad interitum accedens, de pecunia fua poffeffa rem determinatam atque fcitam familiæ fuæ, propinquisúe fuis ad eleemofynas diftinctas peragendas inde commendat: quas quilibet eorum poftea mutans peccabit, creatore fingulos actus fu-
20 os dijudicante. ¶ Si prauitatem deriforum fufpicetur, ipfe rem difponens, eos mitigando corrigat, Deo cuncta condonaturo. Ieiunium quidem uobis, ficut & prædecefforibus ueftris, per quod Deum timere uideamini, tempore ftatuto, certoque dierum numero, uidelicet menfe Romodam, in quo liber hic legifer, boni malique difcretiuus, cœlitus eft datus, iniungimus: quod quifque uiuus, præter infirmum, & uiatorem, perfoluat. Quod & ipfi poftea faciant, tempore quo libet. Deus enim manfuetus & pius, grauia à uobis nequaquam exigit: qui communiter etiam uobis nocturnos cũ mulieribus coitus, cum abftinentiam huiufmodi tum difficilem, tum uobis impoffibilem agnofcat, permittit, inde daturus ueniam. Inoleuit quidem
30 diuitibus confuetudo, ut eleemofynis ieiunium redimerent. Sed hinc alter comitetur alterum. Vos de me quæftione facta, me propinquum orantibus refponfurum, iuftisque præmia facturum, affirmate. Inuocantes quoque meis obedienter præceptis refpondeant, ne deuius error eos abducat. In templis nullus fit cum mulieribus coitus. Die tota ieiunantes, nocte ieiunium foluite, tunc commedentes & bibentes quantum libuerit, ferè ufque ad principium horæ quæ folis ortum antecedit. Hos terminos à Deo conftitutos nemo tranfgrediatur. Ex mendacijs, uel pro caufis agendis, iudicijsúe dandis uictum acquirere, pecuniam fumendo nolite. Interrogati de lunationibus, docete illas homini cum modo ftatutas, cum per eas tempora
40 peregrinationis atque ieiunij difcernantur. In quibus fummè nitendum, ut Deum timere atque diligere uideamini. Hoftes atque pugnaces Dei præcepto dilectioneque expugnate & interficite, & à locis unde uos proiecerint ejcite. Infeftatio namque feditioque pugnax plufquam cædes officiunt. Apud Meccham tamen nemo nifi uobis fuperueniens hoftis perimatur. Tunc autem, cædem promeretur. Solus domorum ingreffus per portas, nõ retrorfum, non collateraliter, iuftus atque bonus cenfetur. ¶ Hoftibus, ficut & cæteris ad Deum redeuntibus, ipfe pius præbet ueniam, uelut peccatũ & inultum menfe libertatis & quietis: in anni fuccedentis menfe confimili ue-

Quid beatum faciat, & bonum.

Cædis uindicta.

Eleemofynæ per teftamentum.

Ieiuniũ folenne menfe Remodam.

Contra calumnias, et rabulas forēfes.

Temporis obferuatio.

Bella gerere, deo gratum.

O fpiritum fanguinariũ, qui mẽdax et homicida fuit ab initio.

Seueritas iudiciorum. niam meruit. De facientibus illicita, fiat iudicium. Inferentem uobis iniurias atque molestias, cum similibus pœnis afficite. Pecunias uestras propter *Peregrinationes ad loca religiosa.* Deum in peregrinationibus expendite, non desperantes: nec reuertamini, nisi primum peractis omnibus, pro facultate uestra, peregrinationi conuenientibus, nisi timoris locus impediat. Omnia complere studens, cum Deus grauiter & exquisite perfectionem affectet, pro modo suæ facultatis operetur. Impotens autem in itinere tres, & post reditum septem, sicque decem dies ieiunet: quem scilicet peregrinantem sua mulier non comitatur. Caput dolens, & ægrotus, suum eleemosynis ieiunium persoluat. Peregrinari proponens, facta praua, malasque cogitationes prorsus abijciat, nec 10 *Deus remunerator inquirētib. eū. He. 11.* aliquam controuersiam agat. Omnes actus bonos deus annumerat: cuius timor, fames est atque sterilitas. Huius abstinentiæ peregrinationisque tempus menses statuti metiuntur. Omnes sapientes me pertimescant, à quo sibi *Deus solus inuocandus.* necessaria petere non uerecundentur. A' peregrinationibus quoque redeuntes, & repatriati, me dominum inuocent, suorum peccaminum ueniam postulantes: cum sim pius, ueniæque dator: sectam bonam eos edocens, qui prius prauam atque peruersam secuti sunt: omnibusque peractis me, quantum patres suos, plusue diligentes, honorificent. *Imò ex toto corde, tota anima, &c.* Quidam enim solum in hoc sæculo suo ditari uoto precantur, in alio nil boni sumpturi. Discretiores autem in utroque, suo uoto bonoque perfrui, nec aliquibus pœnis opprimi, suppliciter Deum exorantes postulant. Horum Deus exauditor, operumque suorum denumerator, merita multipliciter retribuit. 20

AZOARA III.

Dies peregrinationis ab ipso Deo dispositos, si quis prius posteriusue per biduum incœperit, nequaquam inde reus existit, si Deũ timeat, uelut ad ipsum rediturus. Plures eloquij melliflui, quorum uox cordi non *Falsi fratres.* consonat, Deum sui cordis testem aduocant, cũ ipsi tamen perniciẽ, gentique flagitium, fructibusque pestem inducere nitantur. Hi tales gehennæ puteo pœnis undique uexati sepeliẽtur. Obsequio diuino, Deique dilectione mortẽ *Paci studendũ* subeuntibus, diuina pietas gaudia præbens superuenit. Viri boni, pacem 30 inuicem diligite, errorem diaboli uobis aduersantis euitantes. Seducti quidem & errantes post nostrorum traditionem præceptorum, Deum piũ ob- *Iudicium nouißimum.* secrando sperãtes ueniã adipiscentur. Creatoris, nec non & angelorum in nubibus aduentum, singuli simpliciter expectent: ad quẽ omniũ fiet reditus. Filios Israël de præceptorum nostrorũ atque uirtutum quantitate, numeroque *Apostatæ grauiter punientur.* percunctari uelitis. Ius moremque bonũ agnitum permutans, Deũ grauem atque difficilẽ inueniet. Incredulis atque malis hic adeò omni uitæ uenustate, iocunditateque, quibus & boni ridiculo sunt, ditatis, Deũ timẽtes die iudicij præcellunt, quãdo Deus quos uoluerit, innumeris bonis ditabit. ¶ Huma- *Sectarum controuersias Machumet sustulit, & rectum salutis iter monstrauit, scilicet.* no generi toti prius uni genti Deus prophetas mittẽs, ut ei fidem & spẽ in- 40 timarent, eosdẽ libris ueracibus boni malique discretiuis instruxit. Quibus iã mandata iusta cognoscentibus, & nõ alijs, lis atque dissensio nõ mediocris inciderũt eorũque per sic & nõ sic esse, discretorum, quibusdã sibi placitis Deus deinceps uiã rectã ostendit. Vnde uobis aditũ in paradisum patẽre putastis, cũ uestri prædecessores multa gerendo bona, plurima mala perpessi sunt: quousque prophetæ uirisque bonis cũ eo uindicẽ quærẽtibus intimatũ est, uin dictã ꝓpinquã esse: Perscrutãtibus, qd expendãt: ut prosint parẽtibus, ꝓpinquis & orphanis ac peregrinis, dicito. Quicqd boni feceritis, creator agnoscet.

ſcet. Litium actum uobis,licet nolentibus,qui multa uobis utilia negligitis,plura nociua diligitis,cuius rei Deus eſt cognitor,non uas,iniunximus. In menſibus etiam libertatis & quietis pugnam ingredi, maximè tamen contra non inuocantes Deum, iuſtum eſt & utile: ſed è Mecha quoſquam eijcere, grauiſſimum eſt Deo. Guerra namq; plus quàm cædes officit. A tua lege † diſſidentes, abſq; intermiſſione tuæ genti bellum inferent, uſquequò eam ad ſuam legem,ſi poſſibile ſit,conuertant. Tuam autem propter aliam mutans, & in ea manens, hic & in alio ſæculo reus igne indeficiente peribit. Viri boni, Deum timentes,& in eius nomine pugnantes,ſpe 10 diuina corroborentur. Deus etenim pius atq; propitius ueniam eis præbebit.Sciſcitantibus de uino,ſcachis,talis,& aleis,& huiuſmodi,dic peccatum maximum eſſe huiuſmodi potum & ludum: Licet tamen dulceſcant hominibus,tum utilitatem ferant hæc peccatorum materies, peccata tamen nociua ſunt. Quærentibus,quid expendent? dic,bona Dei. Tu taliter huius futuriq; ſæculi noticia per Deum inſtructus, perſuade quærentibus de orphanis, ut eiſdem benefaciant, & ſubleuent, eoſq; ſibi fratres efficiant. Sin autem, tantam illis Deus egeſtatem & inopiam ingeret, ſi ſibi placuerit;cuius uoluntati nulla reſiſtere queunt, quòd nec ſibi, nec alijs prodeſſe poterunt. Bene operantes,etiam ab alijs ipſemet diſcernit. Alterius legis 20 fœminas in uxores nec ducatis, nec filias ueſtras uiris alterius legis nubere permittatis, niſi prius eorum ad ueſtram legem conuerſione facta. Homo namq; legalis præcellit exlegem quamuis placidiſſimum, cum illius ad ignem omnis greſſus intendat.Deus autem hominibus perſuadens,ut ſibi caueant,ad paradiſum euocat.Menſtruatas item nemo tangat,niſi prius mundatas. Res namque munda Deo placet. ¶ Mulieres uobis ſubiectas penitus pro modo ueſtro, ubicunque uolueritis, parate, * Deum timentes, ad quem omnium fit reditus, qui bonis præmia,malis cruciatus tribuit. Veſtris animabus utiles eſtote, nec per ipſum nomina ue ſua ſingulis negotijs iurate:cum ipſe ſit omnium auditor,& cognitor. In illis quidem ſolis ſacra- 30 mentis,quibus falſitas ex corde firmatur,Deus appoſitus læſionem contrahit.Mulieres à maritis relictæ,nemini niſi prius peractis quatuor menſibus nubant:quas maritis uolentibus renubere bonum eſt.Sin autem,Deus audit & uidet. Non nubant etiam aliquæ relictæ,niſi prius emundatæ tribus menſtruis. Vuluæ conceptus nullatenus(Deum timete)negetur maritis, etiam ſi placuerit.Ipſi namque præſunt mulieribus.Secundò derelictæ nubant,potius quàm cæteris. Tertio uerò ſpretæ, nequaquam, uſq; quò maritis alijs nupſerint,& ab illis relictæ fuerint. Tunc autem ipſæ uolentes,prioribus maritis antè bene reconcilientur, aut nullis coactæ uiribus honeſtè dimittantur. Aliquid primò datum illis auferre, nefas eſt,& inhoneſtum. 40 Mulieres fugam præparantes, marito nolente, redimantur ab ipſo,non tamen propter iram uel odium,ne diuinam iram incurrant.Diuina præcepta minime cum ridiculo ſuſcipientes, bonorum uobis à Deo datorum, librorumq; cœlitus miſſorum, caſtigati, Deumq; timentes, & eum omnia ſcire credentes,recordemini:ueſtriſq; mulieribus relictis,cum terminus nubendi uenerit,nullam uim inferatis,quin pro uelle ſuo cui libet nubant. Vobis etenim, licet inſcijs, hoc optimum eſſe Deus agnoſcit. ¶ Matres per biennium ſuos infantes nutrire, & à patribus, uel ab eis quibus pecunia ſua commendatur, uictui ueſtituique neceſſaria determinata

Deus bella iniunxit ſuo populo.Iuſta quidem. At rurſum dicit: Nō occides.

† Quæ igitur pax & coniunctio inter Chriſtianos et Machumetiſtas?

Ludus illiberalis, & uini poculum prohibetur.

Viſitate pupillos & uiduas in tribulatione ipſorum.Iacob.

Matrimoniū ſit inter conſortes religionis.Deut. 7.

Abſtinendum à menſtruata. Leuit. 18.

** Violentius hic locus à noſtris tortus eſt quaſi nefaria permittat, quum adijciat, Deum timentes,&c.*

Non aſſumendum nomen Dei inuanum.

Diuortium. Deut.24.aliter &c.

Vxor debitū reddat marito.&c. 1.Cor.7.

Vxores perfugæ reducēdæ.

Educatio prolis.

 ſuſci-

suscipere, ius æquum exigit: sic tamen, ut nec pater nec mater damnum seu periculum subeat, Deo nemini, quod est impossibile, præcipiente. Fas est item, aliam altricem aduocari, sed cum præmij sui determinatione manifesta. Mulieres suis maritis mortuis, nemini nisi post IIII. menses, decemq; dies, nubant. Hocq; deinceps pro uelle suo faciant. Igitur absque molestia & impedimento, permittatis eas sua corpora adaptare, atque polire, simul & nubere: quas uelle uobis coniugio uincire, nec uox uestra promat, nec cogitatio perpendat, usquequò termino peracto manifestè notificetis. Deo namque placet res manifesta & determinata, qui cogitationes omnes dignoscit. Eisdem item annum à maritis sumptum, ut domos post mortem eorum non egrediantur, accipientibus, minimè, licet exeant, molesti sitis: cum Deus huius culpæ uindex existat. Eædem etiam, coram bonis uiris pecuniam determinatam accipiant. Repudium sponsarum, ante tactum suum, neminem aggrauet. Quisque namque maritus suæ sic relictæ, pro facultate sua rem determinatam, uidelicet dotis suæ medium, nisi patre uel præsidente mulieri condonare uolente, quod Deo teste melius est, persoluet, nec firmati fœderis immemor esse debet. Orationes, maximeq; mediam prætermittere, summe cauendum. Fiant igitur ubique more consueto, secundum dogma nostrum, nisi timoris locus impediat. Quo contingente, pedes pede, miles equo fundat orationes: Ita uos Deus docet suorum præceptorum peritiam. ¶ Nónne qualiter Deus ipse millenis uiris præ timore mortis domos suas egredientibus inquit, Moriamini, nouistis? Et eosdem deinceps ille, semper pius in homines, licet ingratos, reuiuificauit? In honore creatoris, cuncta scientis, & audientis, sibique seruientibus multiplicem remunerationem agentis, qui sumit & donat; & ad quem omnium fit reditus, certamina perficite. Vobis quidem notum extimo, qualiter populus filiorum Israel, Moysis uidelicet posteritas, à propheta suo regem, sub quo lites Iudæi nomini faceret, postulauit. Ille uerò respondens, inquit: Vos certamen postulantes, forsan si præceperimus, non agetis. Illi inquiunt: Nos è domibus nostris atque prole propulsi, quomodo pro Dei nomine non pugnabimus? Bellum tamen iniunctum omnes, præter admodum paucos, recusabant. malosque Deus agnoscit, propheta quidem dicente: Regem uobis Deus Saulem constituit. Indignati sunt dicentes: Ille quare rex noster efficietur, cum nec ipse pecuniosus diuesue sit, nec nobis meritis coæquetur? Propheta inquit: Deus suos honores & dignitates dans cui uult, illi corporis immensitatem, & cordis amplitudinem conferens, eum super uos exaltauit. Cuius rei uobis signum sit & argumentum, quod ipse cum arca, ubi repositæ sunt diuinæ uirtutis reliquiæ, Moysis & Aaron, legiferæ tabulæ scilicet, & uirga ad uos ueniat, angelis afferentibus arcam, quod mirabilem uirtuosumq; Deum timentibus apparebit. Saul igitur sic accedens cum exercitibus, inquit: Vos riuos Deo docente uisuri, nihil inde nisi quantum manus semel hauserit, gustetis: quod quilibet transgrediens, mei iuris esse desistet. Omnes tamen, præter paucos, præceptum potando transgressi sunt. Illis quidem, suisq; scilicet non potis, riuos transgressis, de posse suo contra Goliam exercitumq; suum dubitantibus, uiri boni, scientes se ad creatorem redituros, inquiunt, Imminere exercitus: paruissimi Deo præside corroborati, maximos uicerunt funditus.

Nuptiæ iteratæ mortuis maritis. — *Repudium.* — *Orationes nõ sunt omittendæ.* — *Ad bella instigat, ut solet.* — *1.Reg.8. Historia perperã exposita.* — *1.Reg.11.* — *Videtur Gedeonis historiam admiscere. Iudic.7. 1.Re.18. aliter narratur hic.*

Deus

Deus enim ſemper abſtinentibus & induratis ſuffragium præſtat. Goliam itaque ſuo cum exercitu comminus aſpicientes, Deum adiutorem contra malos homines, & datorem fortitudinis atque conſtantiæ ſupplici uoto precantur: ſicq́ uictores facti ſunt, Dauidq́ Goliæ peremptori Deus honorem,& regnum,rerumq́ noticiam, omneq́ magiſterium pro uelle ſuo tribuit. Tali quidem ratione,niſi deus alium alij reſiſtere, litemq́ fieri iuberet,terræ frequentatione cultuq́ carerent. Tibi, qui es unus prophetarum,has uirtutes,deiq́ ſigna patefacio.

AZOARA. IIII.

10 OMnium prophetarum alio ſuper alium per me ſublimato, & eorum quibuſdam cum Deo locutis, Chriſto Mariæ filio animam noſtram proprie conferentes,uim atq́ uirtutem præ cæteris præbuimus.Deo quidẽ prohibente,ſeu uirtutibus prius agnitis, nulla lis atq́ controuerſia inciderent:cum nunc omnes diſſentiant. Vnus namque ſua credit,alius minime: nec omnes bonam legem imitantur. Viri boni, de meis bonis uobis commendatis, priuſquam dies ueniat, qua nec emptio,nec accommodatio, nec amici beneficium proficit, expendite, meiſq́ præceptis parete. Increduli namq́ maximis pœnis affligentur.Ego quidem ſolus Deus uiuus,& uerus creator, præter quẽ nõ eſt alius,edico,quatenus ſurgatis, nec uobis ſopitio 20 ſeu ſomnus irrepat. Dei ſunt uniuerſa cœli & terræ: ſine cuius uelle quis cuiuſquam orator erit? Ipſe ſcit manibus inſitum, poſteriusq́. De cuius ſapientia cœlum & terram comprehendente, cunctis incomprehenſibili, nemo quicquam aſſequitur,niſi munere Dei,uelleq́ ſuo. Vim nequaquã propter legem inferas,cum recta prauaq́ uia patefactæ ſint: Non credens in idola, ſed in creatorem, mandatis dei ſapientis, & audientis, & omnibus eum adorantibus propicij, parce, & e tenebris in lucem perducitur. Incredulus autem, e contrario diſtrahitur, igni perpetuo deputandus. Nonne nouiſtis,Abrahæ à Deo regis conſtituti, cum quodam alio de Deo diſputationem? Cum enim Abraham dixiſſet,deum mortificare & uiuifi- 30 care,oſtentabat & alius ſe ſimiliter facere poſſe. Abraham uerò dicente, ſolem ab oriente in occidentem ſolo Deo faciente rotari: alius ille ſtupidus obticuit. Accepiſtis item,qualiter quidam per uillam deſertam tranſiens, & quærens,an eam unquam Deus reædificaret? morti, centum annorum ſpacio,Deo iubente,ſuccubuit:Qui uitæ reſtitutus,& à Deo rogatus,an accubitus illic ſpacium noſſet?inquit,Per diem,uel diei portionẽ. Cui Deus ait, Imò per centum annos.cibumq́ tuum abſq́ detrimento uitioq́,ſimiliter & aſinum aſpiciens, & qualiter oſſa connexionem carneumque tegimen ſumant,agnoſcens, hæc mirabilia uirtutesque gentibus prædica. Ille quidem Deum omnipotentem,eſſe ſe ſcire deũ,confeſſus eſt. Abrahæ rur- 40 ſum Deum deprecanti, ut eum qualiter mortuos reuiuificaret, edoceret, inquit Deus: Nonne credis adhuc? Reſpondit,Ita: Sed cor meum firmum conſtansque fieri poſtulo. Dixit deus: Aues quatuor membratim incide, & per montes uarios portiones diſſipa, uocatæque citò uenient, ſcitoque Deum incomprehenſibilem & ſapientem eſſe. Sua pro deo diſtribuens, grano ſeptem ſpicas, quarum ſingulæ centum obtinent grana, emittenti ſimilis exiſtit. Deus cum ſit potens & ſapiens, atque benignus,cui uult,duplicat. ¶ Expendentes pecuniam ſuam in itinere Dei, abſque omni oſtentatione, indubitanter cum Deo manebunt. Alio-

Perſeuerantiã commendat.
Precibus & uirtute uincitur.
Chriſto prophetarum excellentiſſimo anima dei collata.
Cur igitur negas filiũ Dei?
Beneficentia.
Vnus deus uerus, uiuus, omnium conditor,omniſcius inperueſtigabilis ſapiẽtiæ.
Nemo ui cogendus ad religionem. At quoties tui oblitus Machumet,iubes cõtrarium?
Fabulæ Iudaicæ de Abrahã.
Reſurrectio per fabulas hic adſtruitur Alibi ſolidas rationes ponit diuinæ uirtutis.
Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis.
Id grani ſimilitudine oſtendit.

quin scitum atque benignum, muneri cum ostentatione præualet: Cum sit Deus copiosissimus & mitissimus, expers iracundiæ. Igitur uiri boni, uestras eleemosynas ostendendo ne perdatis. Sua namque distribuens, ut sciant homines, nec deum die iudicij postulans adiutorem, terræ lapidosæ puluere pauco coopertæ superne comparatur: cui pluuia superueniente, nil nisi lapis remanet. Substantiam uero suam propter Deum dissipantes, & in bono perseuerantes, grano loco sterili seminato, unde superueniens imber immensus quadruplum, imber uero paruus minus educit, conferuntur. Deus omnia facta tam bonorum quàm malorum remunerat. Quis perpulchrum hortum habens, in quo sint palmæ, & uites, subtusque fluentes aquæ, & arborum genus omne, ipseque senex pater infantum pauperum, ignis omnia consumentis super aduentum quærent. Huius diuini dogmatis, cogitationum etiam uestrarum prouidi, memores estote, & eleemosynas de meliori tum pecuniæ lucro, tum terræ productu uestro facite: nequaquam autem de acquisitis iniuste. Huiusmodi namque munera deus non curat. Satanas autem insinuat, ut aut nulla, timentes egestatem, aut iniusta distribuatis, & nefanda faciatis. Deus quidem delictorum ueniam & largitatem, atque sapientiam iniungit: qui quandoque discretionem cui uult optimum munus efficit, quod nemo nisi sensatus, & nequaquam inanis cerebri percipit. Eleemosynas palàm facere, bonum censetur: clàm uerò, melius. Et hæc peccata tollit. Deus namque secretorum cognitor, omnium iudex, beneficium omne factum, seu propositum agnoscit. Mali uero suffragio carebunt. ¶ Meum quidem est, nequaquam tuum, uias rectas, cui uoluero, patefacere. De bono uobis commisso, uestris proficientes animabus, eleemosynas facite singuli. Deus enim singulis suas reddet, neminique malum faciet ipse. Maxime tamen illis benefacite pauperibus, qui uno loco morantes, & pro uerecundia nil postulantes, diuitibus uel sibi suisque sufficientibus qualitercunque connumerantur. Hoc enim summe deo placet. Generaliter quidem substantiã suam die noctuque palàm & clàm in Dei nomine distribuentes, diuinam misericordiam assequuntur, nec hic, nec in alio sæculo timorem habituri. De fœnore uiuentes, non nisi quasi dæmoniaci resurgent, cum ipsi fœnerare, quod deus nefas & illicitum statuit, licitis annectant: dicentes fœnus esse, qualis est mercatura. Linquens peccatum, & pœnitens, factum præteritum deletum & ad nihilum redactum extimet: regrediens autem, & reincidens, ignem perpetuum sine termino sentiet. Hunc etiam, sicut & omnem incredulum ac peccatorem, Deus abhorrens, deprimit. Eleemosynarios quidem & beneficos omnes, quales sunt credentes, & orationibus insistentes, ac debita Deo persoluentes, sua dilectione summoque bono ditat. Boni itaque uiri, Deum timete, & fœnerare prætermittite. Sin autem, iram & odium Dei atque prophetæ sustinebitis. A' fœnore digrediens, capitale solum accipiat: nihil quidem ex alieno, nec alij de suo, debitore persoluere nequeunte, suam possibilitatem expectet, & eleemosynas agat. Hoc enim sibi commodius est, atque melius. ¶ Diem uestri reditus ad Deum, qua quisque secundum modum atque mensuram suorum operum, Deo nemini malum faciente, suscipiet, timete. Emptionibus ad terminum factis, adsit scriba fidelis, & Deũ timens, qui nihil addat seu minuat, nec quid falsitatis immisceat. Et si bene promere nescius & infacundus fuerit, alius ueridicus pro eo dicat. Sintque duo

Similitudo nõ inscita.
Deus unicuique secundum opera sua repen dit.
Deus uolens iudicium, odit rapinã, etiam in holocausto. Esa. 16.
Eleemosynæ occultæ meliores.
Eleemosynis redimuntur peccata. Dan. 4.
Deus ueritatẽ reuelat solus.
Verecũdis in opibus præcipue succurrendum.
Cõtra usuras. Deu. 25. Eze. 18. Psal. 14.
Pœnitentibus condonantur peccata: quod sæpe dicit, causam autem ignorat: nempe Christi seruatoris mortem.
Cũcta quæ fiunt adducet Deus in iudicium, &c. Eccles. 12.
Emptionis tabulæ quomodo fiant.

duo uiri testes, uel unus uir duæq; mulieres idoneæ, ut alteram immemorem altera reducat ad memoriam. Diligenter quidem hoc intuendum, ut omnibus mercationibus ad terminum factis, aliter non semper est necesse, testes atque scriptor adhibeantur, ut nulla lis sit, aut controuersia de re ipsa uel termino, breui seu longo oriatur. Sed si scriptorem, uelut in itinere, reperiri sit impossibile, pignus sumatur. Quod si alter alterius fidei mercaturam commiserit, debitori summè cauendum est, si Deum timeat, ne dolum aliquem seu molestiam inde faciat creditori. Testimonium nullatenus negetur, cum hoc magnum peccatum sit. Et Deus, cuius sunt uniuersa cœlestia atque terrestria, omnia occulta perspicit, & omnia librat æquanimiter, tam corde retenta, quàm uoce patefacta, ijs ueniam & bonum, ijs malum pro uelle suo discreto conferens, super omnia potens. Testes atque scriptorem nemo lædat, nec eis molestiam inferat: Sin autem, summè Deum offendet. ¶ Libro sibi cœlitus misso propheta fidem adhibuit. Sicque boni uiri cuncti crediderunt in Deum, & suis angelis ac libris atque prophetis consenserunt. Inter prophetas discutere nemo præsumat. Quorum hic habetur sermo: O Deus, nos ad te redituri, tuum audientes præceptum paruimus, ueniam expectando, & precando, ne uindictam de obliuione uel errore nostro sumas, uel nobis ut antecessoribus nostris tuam iram immittas, seu nostris humeris intolerabile quicquam imponas, cum tuum sit, à nemine quicquam nisi secundum uires suas exigere, & singulis secundum opera sua facere. Tu Deus esto nobis misericors atq; propicius, ueniæq; dator, qui es Dominus noster, & nos à malis hominibus protege, & contra seditiosos auxiliare.

Testes. *Pignus.* *Depositum.* *Testimonia.* *Imo spiritus prophetarum probandi sunt Deut. 18 & Matth. 24. 1. Ioan. 4.* *Præcepta Dei uiribus humanis præstari posse, subinde dicit cum Pelagio.*

De gente Ioachim ducentorum uerborum. AZOARA V.

† DEus pius atq; misericors, scilicet uiuus, & altissimus, præter quē nō † est alius: qui prius testamentū, deinceps Euangeliū rectas uias hominibus tradidit: postremū librū ueracissimū * uidelicet Alfurcā uestræ legis cōfirmatorē uobis desuper præbuit. Isteq; cōtinet uerba quædā firmissima, & infringibilia, quæ sunt libri scilicet mater ac materia: quædā uero contraria, quæ nutantis peruersiq; cordis homines ad cōtrouersiā cæteris inferendam, & ad expositionis suæ notitiā exequūtur. Expositio uero sua soli Deo & sapiētissimis, qui toti libro credentes, totū à Deo datū esse testātur, cuius nulli nisi sapientes memores existunt, patet. Increduli quidē, & huic libro cōtradicentes, cruciatus grauissimos, & omnimodas angustias patientur, altissimo Deo uindice: cuius sapientiæ nulla sunt incompræhensibilia, qui uuluæ conceptū prout uult, cuilibet similē operatur. Ille igitur post legē suā rectā à se nobis intimatā, cū sit omnium bonorū largitor, omnium gentium congregator, illa die post certum à Deo terminum propositū uentura, qua nec proles, neq; pecunia, nec eloquiū prodesse quibit, animos nostros infirmari, mutariue nō patiatur. ¶ Per Pharaonis suæq; gentis & propriorum etiam mandatis Dei contradicentium exitium, diuinamq; uindictā, & per miraculū etiā factū in illis duobus exercitibus, quorū alter Deo seruiēs, alterum Deo cōtrarium quadruplū uisu iuuante uicit: increduli diuinā grauitatem atq; uindictā pertimescere, & ad fidem cōuerti, & tuo nunc parēre præcepto deberent. Mulierum coitus, & filiorum amplexus, & auri argentiq; pondus innumerum, & equos, boues, ac pecora, simul & agriculturam, quæ cuncta secularia sunt, quibus meliora Deus timentibus eū pollicetur, paradi-

In Arabico incipit, In nomine dei pij & misericordis. **Testamentū quidē seu lex & prophetæ cum Euangelio per omnia cōgruunt: alphurcam autē iste non item.* *Pharaonis ultione Imitat, ut ipsi credatur.* *Temporaria bona minime beatum faciūt Luce 8. quid prodest &c.*

paradisum scilicet, ubi perseuerantes sponsas decentissimas, deiq; dilectio-
nem omnia uidẽtis habebunt, plures uelut summè decora gaudent assequi.
Credentes quidem in Deum, peccaminumq; suorum ueniam postulantes,
& ab ignis feruore liberationem, abstinentes, & ueraces, orationibus insi-
stentes, & eleemosynarij, deo teste, & angelis atque scientibus, qui unum
solum deum incompræhensibilem & sapientem creatorem esse fatentur:
coram quo nulla lex perhibetur, nisi tantum hominum sese totos suaq; ne-
gotia deo uouentium, paradisi gaudio perfruentur. Contradicentium au-
tem, seu non credentium Dei præceptis, deus ipse iudex facta sua confe-
rens existit. Si quis tecum disceptare uoluerit, dic te faciem tuam ad deum
eiusq; sequaces conuertisse, quòd agendo tam legem scientes quam illite-
rati bonam legem sequentur. Sin autem, tuum est mea præcepta gentibus
solummodo patefacere. Increduli, & propheticidæ, & iustorum quorum-
libet interfectores, in hoc seculo contemptibiles, & in alio perpetuè dam-
nandi, pœnam grauissimam tortoris atq; uindicis expertes subibunt. Par-
tium libri latoribus ad librum ascitis, ut inter eos iudicium discretionem
præbeat, quidam eorum renuunt: Quorum hæc est sententia, quod ignem
gehennæ non nisi numero dierum præterminato sentient, & ad diem ue-
ritatis quilibet accedens, operum suorum mercedem accipiet, Deo iudice
nociuo nemini. Tu quidem gentes edoce, quod deus imperij dator, rex
regum & potestatuum potentes deprimens, pauperes eleuans, cum in ip-
sius potẽtis manu sint omnia, diei noctisq; continuator, uitæ dator, & mor-
tificator, cui uult dona facit innumera. Nemo uir bonus incredulum ami-
cum loco boni, nisi pro timore solo suscipiat. Hoc igitur summè cauendum,
cum ex hoc multam offensionem contrahat deus. Dequè secreta deus, &
uoce prolata, & quæ'que cœli terræ'que condita noscens: die, qua cuiquè
sua respondebunt opera, omnis malus sui suorumq; factorum intercapedi-
nem atque distantiam esse plurimum uellet, deumq; simul abesse: cum
ipse tamen singulis benefaciat. ¶ Deum diligentes me sequentur, sicq;
diuinam dilectionem, peccaminumq; ueniam à Deo pio ueniæ datore con-
sequentur. In deum itaq; credentes, prophetæ credite, nisi deitatis amore
carere studeatis. Adam, ac Noë, & Abraham, illiusq; posteritatem, &
Ioachim, alios scilicet aliorum filios Deus elegit, & super omnem gentem
extulit. Mulier Ioachim se grauidam sentiens inquit: Tibi uentris mei con-
ceptum Deus omnium creator uouens, ipsum tibi soli supplicem, seruien-
tem deuotè postulo: colligere digneris. Cum natam autem peperisset, eiq;
nomen Maria posuisset, deum testem sexus sui partus aduocans inquit: Na-
tam meam, suamq; prolem, tuo penitus obsequio deuotàs, à tentationibus
& insidijs diaboli protege. Hoc matris uotum Deus benignè suscipiens,
natæ suæ crementum optimum, corq; firmissimum præbuit. Hanc Zacha-
rias in domum suam atq; tutelam suscipiens, quotiens ut orationes funde-
ret, ad altare processit, fructus optimos intempestiuos super eam inuenit.
Quæ ab ipso quæsita, unde sumeret? inquit, à Deo, qui cui uult, dona facit
innumera. Zachariæ deinceps Deum ut filium sibi gratum & honorificum
tribueret, deprecanti, cum orationes ad altare coram Deo funderet, angeli
responderunt: Deus uestræ petitioni satisfaciens, optimoq; nuncio lætifi-
cans, filium permittit Ioannem, confirmantem uerbum Dei. Eritq; uir bo-
nus, uirgo perseuerans, magnusq; propheta. Zacharias inquit: Cum sim
senex,

Bona opera, quæ felicitatẽ paradisi conferunt.

Non disceptãdum cum incredulis.

Prophetarum & iustorũ occisores punientur grauissime.

Purgatorium, fermè ut in Ireneo.

Infida igitur cum Machumetistis amicitia.

Machumetum sequentes bona consequuntur.

Christi genus.

Mariæ natales.

Maria in domo Zachariæ educata, nimirum iuxta fabulas pseudochristianorum apocryphas.

Ioannes baptista.

senex, mulierq́ mea sterilis, quomodo prolem Creator faciam? Inquiunt angeli: Deo nihil est impossibile. ¶ Zachariæ pœnitenti, sibiq́ difficile quid imponi postulanti, triduanam taciturnitatem nisi signis tantum cum hominibus, & di†uinam inuocationem, precisq́ studium serò maneq́ Deus iniunxit. Angeli rursus Mariam alloquentes inquiunt: O Maria, omnibus uiris et mulieribus splendidior et mundior atq́ lotior, soli Deo perseueranter studens, ipsum cum humilibus, genuaq́ Deo flectentibus adora. Tibi, qui nequaquam intereras sortes proijcientibus, & curam agentibus quis Mariæ custos efficeretur, hæc arcana secretissima committo. Angelis dicentibus, O Maria tibi summi nuncij gaudium cum uerbo Dei, cuius nomen est Christus Iesus filius Mariæ, † qui est facies omnium gentium in hoc sæculoq́ futuro, senes, & infantulos cunabulas seruantes conueniens, prudens, sapiens, uir optimus ab uniuersitatis creatore mittitur. Respōdet illa: O Deus, cum uirum non tetigi, filium quomodo concipiam? Inquiūt angeli: Deo nihil occurrit impossibile, omnia prout uult operanti: cuius mandatum omne suum placere perficit: Ipseq́ filium tuum cum diuina uirtute uenientem, librum legiferum, omnisq́ magisterij peritiam, & testamentum ac euangelium, mandatumq́ filijs Israël edocebit. Ille namq́ formis uolatilium luteis à se compositis insufflans uolatile faciet: cæcos & mutos curabit: morpheaticos atq́ leprosos emūdabit: mortuos creatore cooperante uiuificabit: quidq́ commestui, quidúe dispositioni deputatum sit, propalabit. Quæ cuncta in Deum à credentibus miracula censentur. Vetus testamentum confirmabit: quædam tamen prius prohibita licitis annumerabit, seq́ cum diuina uirtute, potentiaq́ uenisse patefaciens inquiet, Timentes Deum me sequamini: Deus enim mei uestriq́ dominus est: Quem adorantes, recto procedetis tramite. ¶ Sciens Iesus eos in sua incredulitate obstinaces manere, inquit: Quis in Dei nomine me sequetur? Viri quidem albis induti uestibus respondentes, dixerunt: Nos in Dei nomine te sequentes, in Deum credimus, te teste, dixeruntque, O creator nos huic libro fidem adhibentes, legatúmque tuum imitantes, fidelibus atq́ credulis adscribe. Fraudulenti uero, eum decipere nitentes, ab ipso uelut à callidiore potius delusi sunt. Quem creator taliter affatus est: Ego tuam ad me reducens animam, & exaltans, & ab incredulis te liberans, eos qui te secuti sunt, eisq́ tuo uerbo non crediderunt, usque ad diem publicæ resurrectionis supponam. & tunc ad me tuo reditu facto, controuersiam tuam atque litem discutiam, & incredulos omni uindice tutoréque carentes summis cruciatibus hic seculóque futurò profligam. Fidelibus quidem & benefacientibus, merita sua cum gaudio perpetuo conferam, malos atque flagitiosos perhorrescens. De uirtutibus atque iusticijs Iesu, quodammodo gerentis Adæ similitudinem, ista tibi reuelare decreuimus. Adæ quidem de terra plasmando Deus inquit, Fiat: & factus est. Tu quidem dubitans & incredulus, ut qui nunc hoc asserit, nunc renuit, cum habueris firmum, sic nullatenus esse velis. Et si quis ratiocinationem huius rei & controuersiam post hanc scientiam tibi desuper traditam inire uoluerit, dic, filijs uestris, & uiris, mulieribusque similiter aduocatis, eorum utique singulis mendacio consentientibus anathema iramque Dei iniungamus. ¶ Creatorem non nisi solum unum, incomprahensibilem, & sapientem, ueracissimus perhibet

Deprauat historiā Luc. 1.

Iesus Christus facies omniū gētiū. Ge. 49. expectatio 22. Esa. 11. sperabunt in eo. Zach. 3. super lapidem unū septem oculi.

Hoc tenete boni uiri Saraceni, & facile concordiā integrabimus.

Matth. 1. historia interpolata hic.

Næniæ confictrum miraculorum, ut eleuetur fides ijs, quibus declaratus est filius dei.

Non uenit soluere legem, sed implere.

Ascēdo ad patrem meum et patrē uestrū.

Alluditur ad illa quæ sunt in Apoca. 3. 4. 7.

Similitudo Adæ et Christi, non Paulino more tractata.

Anathemate feriuntur, qui non de Christo sentiunt iuxta Mahumetis opinionem.

sermo, præter quem non est alius. Cuius si quis uerbum quidpiam mutans incredulus extiterit, Deum agnoscentem uiolentos & flagitiosos iudicem habebit. Vos uiri leges scientes, huius sermonis sectatores, ut unus idemq; sermo sit omnium nostri, constanter estote: ut nos non nisi deum unum participe carentem adoremus, nec uestri quis alius quasi uerbum dei constituat. Illis autem hoc facere renuentibus dic, quód nos in deum credimus. Testes estote uiri legum: Cur uestræ ratiocinationis & sectæ firmamentum ex Abraham illicitis? cum testamentum, nec non & euangelium post ipsum traditum fuerit, affirmantes quod nescitis. Ipse quidem nec Iudæus, nec Christianus, sed uir dei fidelis, & non incredulus uixit, eiusq; sequaces uiri 10 prælecti. Hic quidem propheta, eiusq; sequax, omnesq; credentes in deũ, ut uiri boni Dei sunt: secundum uelle uerò quorundam gentium legi subiacentium, erronei cæciq; uiuentes. Sed licet ipsi nesciant, animas suas solũ error abducit. Viri legis, cur cur Dei præceptis agnitis non creditis? Cur scientes ueritatem tacetis? ¶ Pars gentium legis inquit, præceptis traditis bonis uiris per diei portionẽ credite: completoq; die, usquequò cõuertãtur, negate. Et nemini nisi legem uestrã sequenti credentes dicite, Omnes uias cuilibet à deo traditas, cum ille sit benignus atq; sapiens, optimas existere: qui sibi dilectis propicius atq; misericors, munera pro uelle suo maxima facit. Sunt quidam legi subditi, qui auri talentum sibi commendatum 20 optimè reddunt. quidam uero solidum commissum abnegant, de postulante se minime curare dicentes, & de Deo scienter mentientes. Sermonem firmum & constantem, deumq; timentem, deus ipse diligit. Fideiussionem & iusiurandum pro modico gerentes, nil boni sæculo futuro sumpturos, nec deus alloquetur, nec aspiciet die iudicij, nec illis qui pœnam grauissimam subeant, quicquàm prodesse poterit. Quidam item homines uerba libris, quę licet opinio ferat, de ipso minime sunt, admiscentes, Deo scienter mendacium imponunt. Non est cuiquam idoneum & opportunũ, cui deus librũ & sapientiam permiserit, atq; prophetiam docentem homines, persuadere, ut Dei loco adoretur. Sed potissimè persuadete, ut prę sules & sacerdotes cũ 30 noticia sibi tum à libro, tum à legatis comparata diuinis obsequijs perseuerẽt, nõ angelos, non prophetas deos existimando, cũ prius uias rectas edocti sint. Deus quidem à prophetis, quibus libros & sapientiam tradidit, prius pacto fœderis sumpto legatum firmantem, quod nostris inest manibus, cui uult nos adhibere fidem, & auxiliari, misit. & illis hoc pollicentibus inquit: Huius polliciti firmati testes, quibus et ego testis accedã, statui te. ¶ Omnis huiusmodi testimonium imitans, malis & flagitiosis annumerabitur. Cur alius, quàm Dei legem, quẽ omia cœlestia atq; terrestria, ad quem & ipsa redibunt, & pro uelle posseq; uenerantur, tanto desideratis studio? Dicite uos credentes in Deũ, prę ceptisq; tibi, & Abrahæ & Ismaëli, & Isaac atq; Iacob 40 duodecimq; tribubus, similiter et Moysi et Cristo prophetisq; cęteris, quos discernere nimis est, desuper á deo fide nostra missa, fidem et testimoniũ adhibemus. Quis aliud per fidẽ quàm legẽ assequi studet? Ois quidẽ incredulus sæculo futuro dãnandis annumerabitur. Viã ueritatis agnitã linquentes, cum prius miracula uidentes ueritatis prophetæ teste se extitissent, quònam modo sua doctrina deus instruetur? Malis etenim ira dei ac cunctorũ angelorum & hominum promerentibus, omnis humana diuinaq; pietas, rectæq; uiæ doctrina subtrahuntur: eisq; sic semper manentibus, malũ expers

alleuiatio-

Atqui ô Machumet, Christus, cuius te ocium fingis, docuit baptizare in nomẽ patris & filij et spiritus sancti. Christianus, pater omnium credentium & Iudæus circumcisus.

Talenti allegoria ex Euãgelio.

Veritas fides, periurium.

Falsarij librorum Christum deũ asserunt.

Religionis antistites hortatur ad cõstantiam. Prophetiæ.

Fides legem assequitur.

alleuiationis & decrementi, respectusq; diuini superincumbet: nisi qui postea pœnitentes & bene agentes fuerint. Illis enim ueniam gaudiumq; tribuet. Eorum reconuersionem, qui prius credentes increduli facti suam augmentant nequitiam, deus minime colligit: nec eorum cuiusuis sic in errore mortui redemptionem quicquid auri terræ capacitas sustineret, acciperet. Pœnam igitur grauissimam absq; uindice suffragioq; patietur.

Negat ueniã deficientibus à fide, ut Nouatiani. Cui tamen pronũciato alibi cõtradicit.

AZOARA VI.

PLenam dei gratiam dilectionemq; nostri nullus assequetur, nisi prius de sibi dilectis distribuerit. Ante testamentum positum atque firmatum, omni cibo, nisi quem Israël sibi posuit illicitum, uesci filijs Israël licuit. Allato testamento, an uerax sit hic sermo uideamus: Et quisquis deo mendacium ulterius imposuerit, malis adscribatur. Tu uero cæteris intima, deum ueraciter iniunxisse, quod Abrahæ sectam imitentur: qui nec incredulus, nec idololatra, primam orationis domum Mecham, scilicet locum benedictum, ubi ex ipsius Abrahæ ædificio uirtutes sunt manifestæ, primò fundauit. Quo quilibet ingressus, omnis timoris expers, quietus existit: Huncq; locum ab omnibus honorari, & à quolibet sua facultate permittente peti, deo summè placet: Incredulos autem, minimè curat. Homines legum factores, cur dei præceptis, qui testis est omnium suorum operum, non pareant: uel quare quicquam in ipsum credentes de lege sua iniustè peruertant, cum ipse singula sua facta dinoscat, percontare. Viri boni, si illos legum factores imitari uelitis, uos prius bonos, malos efficient. ¶ Cum uirtutum Dei lectionem uestrum prophetam habeatis, ad deorum sectam cur conuertimini? Omnis Deum inuocans, rectam uiam exequitur. Viri boni, Deum, quantum ille meretur, pertimescite, lege bona perseuerantes, omnesq; Deo tutori nostro cohærentes, eiusq; misericordiam petentes, dilectionis fœdus factum nunquam rumpite. Si qua uestris quibusdam hostilitas inciderit, omni semota discordia, se secundum Dei uelle consimiles & unanimes quasi fratres efficiant, Deum imitando, qui solus uos insidentes præcipitio, ignisq; concauo, ne casum & pestem pateremini, diligenter extulit. Suarum uirtutum atq; miraculorum notitiam uobis Deus taliter pandit, ut sitis sibi gens fructuosa, & antecedens, res scitas atq; licitas præcipiens, & illicita prohibens: non eorum imitatrix, qui post uirtutes agnitas, schismate facto multa nocua perpessi, maxima grauissimaq; pericula subibunt, die qua facierum quædam albescent, quædam uerò nigrescent. Nigrescent quidem, quæ fide relicta, factæ sunt incredulæ, summum malum ob hoc gustaturæ. Horum autem albescent facies, qui lege bona perseuerantes, diuinam adepti sunt misericordiã. Istis diuinis uirtutibus tibi ueraciter patefactis, scito Deum, cuius sunt uniuersa, & ad quem cuncta redeunt, suæ gentis malum nequaquã uelle. Vos quidem gentem meliorem esse constat, quæ dei præceptis prius per uirtutes agnitas parens, & illicita prohibens, Deum inuocat & adorat. Et si legũ factores uobis consentientes uestram legem sequerentur, sibi commodiores & meliores existerent. Eorum tamen quidam credunt, quidam uero minimè. ¶ Illi quidem uobis nequaquam, nisi uerbo solo, nocere poterunt. In litibus namq; terga uertent, nec adiutorem inuenient, cum pusillanimitate pressi, & ubiq; rei constituti ac affligendi, nisi propter fœdus mutuum Dei nutu factum, iramq; Dei promeriti, & ad inopiam ac paupertatem redacti sunt.

In Arabico incipit, ut superiores, In nomine dei, &c.

Ciborum delectus.

Mechæ templum conditũ ab Abraham.

Cõtra diuorũ uenerationẽ.

Redintegranda concordia mox inter fratres. Matth. 5.

Stolidè arrogat sibi & suis, q; Deut. 4. tribuitur populo dei. &c.

Victoriã certam contra infideles promittit suis sectatoribus.

ſunt. Omnia quidem hæc illis incumbunt, & eo quòd increduli & iniuſti prophetıcidæ omnibus uim inferentes pro poſſe ſuo ſimul & uelle, nil pro iuſtitia perfecere. Viri legum, de nocte ſurgentes, lectioniq́ue uacantes, qui credentes in Deum, ipſum tota nocte deprecantur, diemq́ iudicij timentes, licita peragunt, & ad omne bonum feſtini, & illicita prohibentes, cæteris meritò præferuntur. Deus omnium iudex, ſecq́ diligentes agnoſcens, neminem quicquam bonæ operationis ſuæ perdere ſinit. Incredulis autem nec proles, necq́ ſubſtantia ſua prodeſſe poterit, quin flamma interminabili torqueantur. Horum quidem ſumptus in hoc ſæculo uento nociuo, flatu ſuo cultus hominum noxiorum confundenti, aſſimilantur, ipſiq́ ſibi malum inferunt, nequaquam Deus. Viri boni, nemo ueſtri uerbis eorum credat, quoniam abhorritionem odiumq́ ueſtri, lingua ſua propalant, maius autem intrinſecus abſcondunt. Vos itaq́ tum dogmate noſtro, tum proprio ſenſu præmuniti, eos uobis diligentibus inimicari, perpendere poteſtis. Ipſi tamen uobis toti libro credentibus immixti, ueſtram legem penitus amplecti confitentur: ſemoti autem obſtrepunt, & ex ira nimia ſæpius ungues rodunt. Dic illis, ut cum hac ira moriantur, Deum tamen omnium ſecreta cordium noſcere ſciant. Quanquam illis ueſtri meriti gaudium adueniens dolorem, ueſter cruciatus gaudium pariat, eorum uelle nil nocumenti uobis inferet, ſi deum timentes indurauerítis. Ipſe namq́ noſtros actus omnes circumuallabit. ¶ Dic qua mane domum tuam egreſſus, ad loca litibus aptanda, uires Deo audiente atq́ ſciente plurimum animaſti, duabus ueſtris cohortibus omnimodo fatigatis uos omnium bonorum auxiliatores, qui uobis etiam pauca manu multorum uictoriam in Badar præbuimus, uim atq́ ſuffragium contulimus, ueſtriſq́ bonis hominibus quodammodo deſperatis, atq́ dicentibus ueſtram manum aduerſus hoſtes minime ſufficere poſſe, licet ipſe Deus angelorum armatorũ tria millia mitteret, dixiſti: Si Deum timentes indurauerıtis, dominus uobis auxiliabitur, huc citò miſſurus quinq́ millia angelorum, belligerantium ſimilium. Hoc quidem miraculum non ob aliam cauſam Deus uobis eđifferit, niſi ut uos ſæpe bono gaudioq́ue firmet, & partem incredulorum debilitet, ſuis faciebus plagas inferens, aut ad nihilum deducens. Eius enim ſolius ſapientis & incompræhenſibilis eſt omnis uirtus, atq́ uictoria. Tua quidem manus nihil horum poſſidet: quippe cuius ſunt uniuerſa cœleſtia atque terreſtria ipſe pius, ueniæq́ue dator, aut ad ſe trahens illos ueniam faciet, aut illis malis malum inferet. Omni timenti Deum ſummè cauendum, ne de fœnore uiuat. ¶ Ignem incredulis præparatum timentes, Deo obſequium præſtando, & ipſum legatumq́ ſuum ſequendo, ueniam atq́ paradiſum timentibus Deum fabricatam, cuius capacitas cœlo terræq́ coæquatur, promerebitis. In tempore famis & ubertatis, ſua pro Deo diſtribuentes, iramq́ corde funditus prementes, & condonantes iniurias, & pro peccatis pœnitentes, nec ipſa ſcienter celantes, caſtos etiam, omnes tandem Deum inuocantes, & benefacientes, Deus illis ueniam faciens, in paradiſo quemq́ ſecundũ merita ſua ditans locabit. Illicita uero, animabuſq́ ſuis nociua gerentes, igne feruebunt indeficienti. Mores & conſuetudines anteceſſorum ueſtrorũ pertranſeundo perſpicite, ut quis qualiſue finis contradicẽtium eſſet, percipiatis. Hęc quidem timentibus Deũ, eiuſq́ ſequacibus manifeſta ſunt caſtigamina. Tu quidẽ omnem dolorẽ & triſtitiam, ac deſperationem

Bene operantes non perdẽt mercedẽ ſuã.

Felicitas incredulorum uento noxio ſimilis.

Cauendi infideles. At nunc Chriſtianis ſcilicet tutũ eſt cum eis fœdera pangere.

Cõflictus meminit in Badar, qua Saraceni grauiter laborarunt.

In auxilio diuino ponenda ſpes uictoriæ.

Non fœnerãdum. Machumetũ ſequentes paradiſum ingredientur. At Chriſtus ait, Ego ſum uia &c. Et ſi cæcus cæco dux, &c.

Inferos petent mali.

Exemplo maiorum deterret à contumacia.

tionem expelle: quia tu tuiq; super cæteros sublimati estis, si in lege bona perseueraueritis. Si uobis aduersitates incubuerint, similiter & cæteris incubuerint. Isti quidem sunt dies casus, atq; fortunæ. Deus malos abhorrens, in se credentes agnoscat, de cunctis testes accipiendo. ¶ Bonos homines deus mundat & purgat: incredulos autem, ut ferri purgamentum eijciens, ad nihilum reducit. Opinati estis uobis aditum paradisi patere, nisi prius adeò fortibus & magnanimis in bello perspectis? Ante litis ingressum, uos morti paratos firmabitis: Nunc eam uidendo, quid agetis? Machumeto non nisi legato Dei, quem & cæteri præcesserunt prophetæ, natura

10 cædeue perempto, uestram legem defendentes, suum terminare negotium studeatis. Sic enim uobis deo grates referentibus, suffragium atq; munimẽ tribuet diuina manus. Nullus igitur mortem subire poterit, nisi deo uolente, tempore scilicet statuto. Deus omnium uota dinoscens, omniumq; dities, mundana quærentibus temporale, petentibusq; cœlestia summum bonum tribuit. Constat item, multorum prophetarum uiros summates, pluresq; bonos interfectos esse: nec inde detrimẽtum seu timor oppressit Deo pugnantes, qui fortes & induratos diligit, atq; sustẽtat, & hanc suam orationem benigne suscipit: hic sæculoq; futuro illis misericors atq; propicius, ueniæ dator, cum cunctis benegerentibus benefaciat. O deus, culpas nostras

20 ablue, peccata dimitte, pedes firma, & uim atq; uirtutem nobis contra malos & incredulos tribue. Incredulos nullatenus quis sequatur, ne deuium et erroneum, illum uertendo, faciant, sicq; damnandis adscribãt. Deus autem omnium optimus iudex, semper est sequẽdus. ¶ Cordibus incredulorum ob incredulitatem & obstinantiam in uia praua turbationẽ immittam, ignisq; perpetui feruori tradam. Priusq; uestris cordibus dissensio titubatioq; fatigãs inhæsissent, uobis digredientibus à cæteris, ut uester successus clarescceret, me prius tamen uobis dilecta patefaciente, Deus uobiscũ pro suo uelle fœdus firmauit, uobis omnia peccata uestra, sola gratia misericordiaq; condonans. Vobis tamen postea lite relicta, per rupes atque conuexa fugien-

30 tibus, nec prophetam uos retrouocantem, ut qui fortiter agendo sæculi futuri gaudium assequeremini, exaudientibus, curam atque dolorem Deus immisit. De prædæ quidem amissione, uestriq; detrimento, deo daturo ueniam, consolemini, nihil timentes, cum post dolorem habitum uobis quietum somnum deus induxit. Quo uobis refocillatis, uestri quidam animarum suarum commodo studuerunt: quidam de Deo rem iniustam atq; nefandam cogitauerunt, intrinsecus retentam maliciam nequaquam propalantes: cum in solius Dei manu cũcta, in nostra uerò nulla sint posita. Vnde illis dicentibus, se nequaq; interfici, si manus sua disponeret, manifesta eos, licet in proprijs domibus atque lectis quiescerent, hostium manu superue-

40 niente perimendos. Deusq; cognitor omnium uestrorum, arcana cordium cognoscit. Sciendum quidem, diabolũ omnibus die belli retrocedentibus, regressum propter actus antecedentes machinatum esse. Horum tamẽ omnium ueniam deus, omnibus benefaciẽtibus propicius, permittit. Viri boni, nullatenus incredulis consentiatis, qui suis amicis prædatum pugnatumue proficiscentibus dissuadent, dicendo: Vestris domibus immorando, naturæ cædisq; mortem euitare possetis. Horum tamen corda dolor & desperatio penitus occupant: Deusq; singulos uestros actus discernens, hos uiuificat, illos uero uelle suo mortificat: omnibus in itinere suo mortuis

Scoria sunt infideles.

Animat ad bellum, utq; religionẽ armis defendãt, ipso mortuo.

Machumet nil quàm legatus

Prouidentia.

Non desperandum prophetis occisis.

Implorat Dei auxiliũ cõtra infideles.

Cauẽdum cõmercium infidelium.

Gratuita peccatorum condonatio.

Fuga Saracenorũ, nequicquam reuocãte illos Machumete.

Vires hominũ nullæ.

Prouidentia Dei constituitur, qualem Bardesanes.

Fugientes in bello, diabolo instigante.

Non audiendi à bello deterrentes.

Præmia in expeditione morientium.

ueniam, quæ cunctis ueſtris poſſeſſionibus præualet, largiens, & ad iudicium mitiſſimum reuocans. Si tu grauis rigidiq; cordis exiſteres, nequaquam diſcederent. Sed tua tibi tuisq; mollicies obfuit. Vnde nunc illis condonans, illis à Deo ueniam perpetra: eosq; deinceps conſulens, de omnibus tuis negotijs delibera, & in omnium rerum exordio te Deo tutori commenda. Quo uobis auxiliante, quis uos uincere quibit? eo uero nocente, quis ſubueniet? Cui ſinguli ſapientes ſe commendant. ¶ Dedecus & illicitum prophetæ cenſentur, ut cum prædatum uenerit, quid prædæ negetur. Hæc namque faciens, die qua quiſque à Deo nemini nocente ſua merita ſuſcipiet, ſecundum graduum coram Deo diſtinctionem, cum negato coràm ueniet. Deus quidem è uobis prophetam docentem prius erroneos uias rectas, & legem, & caſtigantem animas, atque mundificantem excitans, bonis hominibus multum beneficium contulit: uobis ſemel mala, ſecundoq; duplicata paſſis, & mirantibus hoc unde contingeret, uoſmetipſos cauſam illius eſſe patefeci: quia Deus eſt omnipotens, qui die coniunctionis exercituum mala uobis accidere permiſit, ut fortes & bonos ab hominibus praui cordis & inconſtantis diſcerneret, qui ſcilicet pugnare, hoſtesue reijcere in Dei nomine rogati dixerunt: Si pugnare ſciremus, uos ſequeremur. Sed illi potius incredulis quàm bonis conſentientes, aliud quàm corde retentum, uoce proferunt, morantes domo, ſibiq; dilectis dicentes: Si modo uerbo parērent, nullatenus interficerentur. Si ueraces ſunt, ſe morti ſubtrahant. In uijs Dei morientes, nequaq; mortui dicendi ſunt. Illi namq; de bono Dei dilectioneq; gaudentes, apud deum uiuunt, expectantes poſt ſe relictos, nilq; timentes.

[Margin:] Si Deus pro nobis, quis cōtra nos? — Nō præda neganda prophetæ. — Eximio Dei beneficio Mahumet exhibitus, uel potius ex ira Dei. — Probatio per calamitates & cladem. — Felices & uiuentes qui moriuntur in uijs Dei, id eſt, bello.

AZOARA VII.

IStis, ſicut & cunctis obedientibus Deo, prophetæq; ſuo, beneq; facientibus, bonam de Deo ſpem habentibus, deus iudex, nulli quicq; auferēs, maximam mercedem tribuet, poſt laborum ſuſtentamentum. Illos quos ſermo uentilat aduerſus uos, congregati, timete, uos præmuniendo, Deoq; commendando, fidem ſuam augendo, dicentes: Deus ſuum uelle faciet cum proſperitate, commodoq;. Illæſi reuerſi, Dei ſummè diligendi, & honorificentiſſimi, dilectionem adepti ſunt. Illos quibus diabolus timorem immittit, nemo uir bonus timeat, ſed me tantū. Increduli rurſum, & ad malū ueloces ac proni, penitus negligendi, uelut ſibi, non Deo nociui, malūq; grauiſſimum ſæculo futuro paſſuri ubi nequaquam Dei participes erunt. Hic autem omnis uitæ ſtatus iocūdus & proſper illis à Deo permittitur, nō ut ſuis animabus fructificent, ſed ut peccata ſua multiplicēt. Ad ueſtræ legis item confirmationem, & bonorum in ea perſeuerantiam, ferruginem prius atq; fecem abijcere Deus uoluit: qui uos ad incognitum & abſens ſublimare uolens, legatum pro uelle ſuo uobis doctorem miſit. In deum itaq; credite, ſuoq; legato parēte, mercedemq; maximam & gaudium accipietis. Diſſimulatores & auari, non efficaciter intelligunt, bona ſua ſibi ſæpius malum grauiſſimum generare, Deo totius hæreditatis cœli terræq; domino facta ſua ſciente, illis mercedem æqualem ſuis meritis allaturo. ¶ Eorum ſermone ſcripto, qui deum pauperem, ſeq; diuites aſſerentes, propheticidæ facti ſunt iniuſtè, eos ſic alloquemur: Damnati, reiq;, pœnam, ignisq; feruorem, uobis propter actus ueſtros antecedētes paratū guſtate, me nemini malū uel iniuriam agente. Dicentibus deum ſibi mandaſſe, ne cuiquā legatorum,

[Margin:] Ad famā hoſtis aduentantis cauti eſſe debent, & Deum inuocare. — Contemnendi mali. — Felicitas prauorum, perdit eos. — Machumet datus ut ferruginem extergeret ab hominibus &c. — Auaris opes nocent. — Prophetarum interfectores, Iudæi ſcilicet. — Contra poſtulantes miracula ex Machumet.

rum, nisi prius igne diuino adueniente, & holocaustum consumente uiso crederent, dic: Ante te legatos cũ multis uirtutibus, & hac ab illis quæsita uenisse, & ab illis nequaquam ueridicis interfectos esse. Non mirandum itaq;, si uobis non paruerint, cum prædecessoribus uestris uenientibus cum uirtutibus, & psalterio, libroq; splendidissimo contradixerunt. Omnis homo mortem gustabit, nec alias quàm sæculo futuro mercedem habebit. Ilseque solus felix, quem Deus ab igne liberans, paradiso locabit. Illa namque firma: hæc uero uita, omniaq; mundana, fortuita sunt. Vestrorum corporum detrimentum, damnumq; pecuniarum incurretis, & à uiris legum

Scripturæ sacræ uelut psalterium.

Ante obitum nemo felix.

Res mortaliũ incertæ.

10 contumelias atq; conuicia sæpius audietis. Sed si patientes, & fortes, Deumq; timentes perseuerauetitis, æterni gaudij præmium possidebitis. Inter Deum uirosq; legum pacto fœdereq; firmato, scilicet quod ipsi doctrinam à Deo susceptam nec gentibus negarent, nec inuitè dissimulando darent, omne pollicitum post terga proijcientes, ad nihilum redigentur. Suorum factorum ostentatores, & ex operibus alienis, seue non facta laudis affectatores, malum diutinum atq; graue subibunt. Cœli terræq; machina, & noctis atque diei uicissitudo, quarum opifex solus omnium est rex, & omnipotens, manifestæ sunt sapientibus uirtutes. ¶ Omni modo Deum inuocantes, & cœli terræq; compositionem mirando, sciendoq; Deum hoc pro

Iudæorum & eorum qui legẽ acceperunt Dei, fuit illam communicare.

Ostentatores bonorum operum punictur.

Deum inuocãtes saluabuntur.

20 nihilo non fecisse, dicentes: Tu domine misericors, nobis tuum præconem exaudientibus, ut legem rectam sequeremur, nostra condona peccamina, nosq; defunctos bonis adiunge, à te nobis per prophetas atq; legatum pollicitum complens, nec die iudicij nos contemnens, ab ignis feruore, quo malos sine remedio grauiter affliges, libera: quia tu termino proposito, ueraciter omnium causarum iudex existes: Isti inquam sic dicentes, huiusmodi responsum audiunt: Neminem, seu uir sit, seu mulier, hic uel ille, quicquam suorum operum amittere sinam. In litibus prædictis, mortem seu damnum amore mei passos, & à domibus suis eiectos, suorum data peccaminum uenia, secundum gratiæ meæ, suique meriti modum, cum mea re-

30 tributio sit maxima, paradiso locabo. Summopere cauendum, ne uobis in terra, cum illa sit angustissima, participes, uel uestrorum negotiorum executores efficiantur: cum ipsi ad sedem malam atque gehennam proficiscuntur. Velut è contrario, Deum timentes ad paradisum, ubi est quies & aquarum fluxus: quã melius etiam apud Deum ad opus bonorum existit. Homines legum, deum adorantes, & in ipsum credentes, suisq; mandatis super te & super cæteros, Dei uirtutes nequaquam pro modico ducentes, positis, fidem adhibentes, misericordiam atque præmium à Deo, omnium operum promptissimo computista, suscipient. Viri boni, Deum timentes, ut præcedatis, omnibus resistendo uitijs, bonum assiduè peragite.

Consortium infideliũ prohibet.

Deus in numerato habet omnium facta.

Vincendum uirtutibus.

40

AZOARA VIII.

DEum, primi uiri plasmatorem, unde sua consequenter mulier, & ex illis deinceps totum humanum genus, sicq; uos Deo operante facti estis, timentes adorate: nec fœminis uestris consanguineis beneficia dilectionemue subtrahatis, cum Deus & angeli custodes existant. Orphanis pecuniam suam, nil inde, sed de uestro comedentes, persoluite, nequaquam boni uicem malo supplentes. Sed si uos illis orphanis non æquilibre rectum facere putaueritis, aliàs quotcunque placuerit, duas scilicet, aut tres, uel

Hominum procreatio: ex quã profluat amor coiugũ.

Orphani haud fraudandi.

Vxores plures ducere licet, modo quis speret pacem inter eas conseruare posse. quatuor uxores ducite, nisi timueritis eas nullatenus pacificare posse. Tunc enim uel unam, uel quod sua manus castigare quiuerit, quibus rem determinatam donet, ducat. Res autem suas illis permittentibus, uestra uoluntate postulante, licitè comedere potestis. Nescijs & temerarijs ante dies discretionis suæ solum uictui uestituiꝗ necessaria tribuite: Adultis uero, sæpiusquè probatis, & moderatis, ac prouidis inuentis, integrè reddatis, nil inde comedentes, si diuites fueritis: si pauperes autem, parum: hocquè determinate. In redditione pecuniæ testes adhibete. Deus autem totius computi cognitor est. *Vxorum numerus pro facultatibus temperandus.* Rerum à patribus seu parentibus relictarum filij, ac filiæ, cæteriꝗ portionem rectam parum scilicet, an multum accipiant. Horaꝗ 10 diuisionis propinqui, & orphani, ac pauperes, & miseri, aliquam saltem portiunculam cum miti dulciꝗ sermone suscipiant. *Hæreditatem diuidentes benefici sint erga inopes.* Linquentes infantes paruulos, si timuerint Deum, pertimescant, & inde bene loquantur. Pecuniam orphanorum comedentes, uentrem ignis solus cibabit: ipseꝗ semper flamma torquebitur in ipsa. *Orphanorum fraus punitur à Deo.* ¶ Deo iubente, quantum duæ filiæ unus habeat filius. Et si plures quàm duæ fuerint, ille duas tertias: si una sola, mediam: omnesꝗ parentes sextam obtineant, si filius affuerit. Sin autem, parentes sint hæreditarij, mater tertiam, nisi fratres habuerit. Tunc enim habebit mater sextam, post persolutionem debitorum & eleemosynarum patris. *Testamentarius quis optimus incertum.* Vos nescitis, quis in Dei mandatis uobis erit magis com- 20 modus, cognatus scilicet, an filius. Si mulier moriens infantem uobis non reliquerit, suæ pecuniæ medietatem habeatis: quartam autem, ipsa prolem linquente. Pecuniæ uero mariti mortui filio carentis, quartam mulier habeat: octauam autem, si proles assit, post debitorum & diuisionum persolutionem. Cumꝗ non filius, sed alius hæres accesserit, uir seu fœmina germanum uel germanam habens, eorum quilibet partem sextam habebit. Et si plures fratres sororesuè fuerint, post debitum eleemosynasꝗ suas peractas sextam inter se partiantur. Omnis horum præceptorum obseruator, paradisum, quod est maximum: inobediens omnis & præuaricator ignem atque gehennam, mala contemptumꝗ passurus, possidebit. *Adulterarum pœna.* Mulier adul- 30 terio quatuor fœminis testibus conuicta, in domo usque dum illi uiam Deus aperiat, uel ipsa moriatur, sit detenta: & accedentibus ad illam malum ingeratur, nisi malo relicto benefecerint. Tunc enim Deus pius ueniam dabit. Nescienter autem fornicantes, citoꝗ digredientes non sic affligendos, Deus leuiter exaudit. Male quidem operantes, nec ante mortem, sed in ipso mortis articulo digredi uolentes, & similiter incredulos morientes, Deus abhorrens pœnis affliget. *Raptus, et fucus mulieribus factus.* Viri boni, uim mulieribus inferre, easuè decipere, uel eas sibi blandicijs subripere, ut ab ea prius sibi data, nisi rea fuerit, extorqueantur, minime licet: sed illis benefaciendo procedere. Cumꝗ contigerit uos illas non diligere, quanquam forsan adeò 40 multum proficuum allaturo dilectæ fuerint, unam pro alia mutare licet. Sed licet mutandæ, unum quintare, seu quantumlibet daretur, nihil inde resumere licet. *Vxorum mutatio.* Sin autem, iniustum atꝗ peccatum facietis. ¶ Quònam modo qualiue mente cum inter uos coitus inter nos firmati fœderis pactum fuerit, quicquam resumere quiueritis? Cauendum quidem maximè, ne ductas à parentibus secundum morem temporis gentilium ducatis, cum fornicatio mala uia sit & immunda. Et ut generaliter uestrum procedat eloquium, omnes hæ mulieres uobis interdictæ sunt & illicitæ, uestræ scilicet *Fornicatio.*

matres

matres & filiæ, sorores & amicæ, neptes atq; materteræ, nutrices atq; germanæ collacteæ, matres etiam & filiæ mulierũ uestrarũ, si à uobis tactæ fuerint: sin aũt, licitæ sunt. Nurus etiã, duæq; germanæ, quæ tamen alijs tẽporibus quasi licitę sumptę sunt. Deus quidẽ pius & misericors ueniã efficiet.

Personæ prohibitæ in matrimonio.

AZOARA IX.

Liber hic uobis cœlitus missus, licitum atq; tenendũ hoc uobis statuit, ut pecunijs uestris castas mulieres undecunq; quæsitas, quæ malicijs semotis nec meretrices neq; fornicatrices existant, ducatis: illis pecuniã scitam & determinatam præbendo. Illis itaq; uestris taliter factis, quod deinceps placuerit, ruboris atq; timoris expertes agite. Et Deus quidem sublimis est atq; sapiens. Impotens quidem ob diuitiarũ tenuitatem huiusmodi bonas atq; generosas ducere, secundum manus suæ potentiam, mancipia bona & ad legem conuersa ducat: estq; Deus legis sapiens. Nubant quidem ea suis scientibus, munera danda cum determinatione sumentia, ut bonæ fiant mulieres, non fornicatrices, nec amasios habentes. Illis autem deinceps fornicantibus, medietas malorum atq; cruciatuum generosis fornicantibus inferendorum ingeratur. Indurare tamen atq; perpeti melius est, Deo uolente, qui maiores antecessorum afferens ueniam largitur: cum ille sit sublimis & sapiens, ueniæq; dator, leuia præcipiens & possibilia, cum hominem fragilem atq; debilem effecerit. Sequentes uero suos luxus & desideria, nos omnes imitatores sui esse uellent. Viri boni, pecunias uestras propter mendacia, ubi pactum mercaturæ firmatur, inter uos acciderit, non comedite, nec animas uestras interficite. Hoc namq; sponte malitiose faciẽs, in ignem proijcietur: quod Deo leue est. ¶ Omnem se diuertentem à rebus illicitis & pessimis, indeq; declinantem, in loco gaudij pleno, summoq; bono Deus ipse collocabit: nec uos dei munera cæteris, non uobis, parata adipisci studeatis. Quisque namq; uir seu mulier operum suorum mercedem à deo, qui solus est omnia sciens, obtinebit, singulis suis officijs patefactis. Patribus atq; cognatis portionem suam de rebus à se relictis præbete: quia Deus est omnium testis. Cum uiros mulieribus præesse deo placuit, ut ipsi corrigant eas, cum quibus suam expenderint pecuniam, ipsæq; deum inuocent, & maritis pareant, & eorum secreta sibi commissa celent, ius æquum postulat. Quæ si forte præcepta non obseruauerint, à uobis correctæ & castigatæ, in domibus lectisúe detentæ uerberentur, usquequò uestris nutibus atq; præceptis pareant. Tunc autem nequaquam: quia Deus est excelsus & immensus. Seditione quidem uobis superueniẽte, seu suspecta: si pacem uoluerint, utriusq; partis uiri reconciliatum eos accedant, Deo qui est incompræhensibilis & excelsus directionem atq; connexum facturo. Deum timentes, nullum ei participem æstimetis. Vestrisq; parentibus, & propinquis, & orphanis, ac pauperibus, atq; uicinis, & coitinerantibus, ac peregrinis, subditisq; uobis benefacite: totius ostentationis, quam deus abhorret, expertes. Auaris negãtibus bona sibi à deo cõmissa, & persuadentibus cæteris, ut idẽ faciãt, malũ et dedecus inferemus. Suã quoq; pecuniã, ut homines uideãt, expẽdentes, nec deo alterius sęculi iudici credẽtes, diabolis cõsociabunt. Quare uel hos in deũ alterius diei iudicẽ credere, uel illos bona sibi desup data distribuere grauat? Omniũ tamẽ deus cõscius est, qui nullũ librũ, licet etiã sit formicæ portiũcula minus, quin computando remuneret, prætermittit, meritũq; magnũ & cõpletum beneficium multipliciter reddet, ex se etiam

Pudicæ uxores ducendæ.

Fidei consortes ducendæ. Deut. 21.

Possibilia præstitu Dei præcepta.

Non fraudes admittendæ.

Summum bonum Deus bonis confert.

Viri præsint mulieribus. Gen. 3. &c.

Vxores quæ nolunt parere castigentur.

Reconciliationes.

Auaritia: Ostentatores hypocritæ.

Increduli damnandi. multa daturus. ¶ Die qua nos cunctarum gentium testimonium afferentes, horum uobiscum testes accesserimus, omnes Deum non inuocantes, prophetisq; minime credentes, secretam planam effici, nec unquam de creatore quid negasse, summis uotis affectarent. Oratum euntes, *Sobrie orãdũ.* nequaquam ebrij, sed penitus sobrij sint, ut quid acturi dicturiue sint, sanè cognoscant. Post coitum item, & egestionem, antequam orent, abluantur: nisi uel ægroti, uel in itinere fuerint, ubi repertus aquæ sit impossibilis. Tunc enim terræ mundæ puluere, quasi aqua tergendo emundari licet. Deus namque pius ueniam dabit. Partis uero libri datores, errorem sequentes, uos similiter erroneos persuadent. Deus autem omnium custos & uindex, uestros hostes agnoscet. Iudæis uerba legalia distorquentibus, & in lege plurima mala proferentibus, & se quidem audisse, & non credidisse fatentibus, commodius atq; melius esset nobis credidisse & paruisse. Sed horum paucissimi fidem assequentur, cum Deus ipse gratiam suam atq; pietatem ab illis penitus retrahit. Homines tamen legis, hic nostrum munus cœlitus missum uestram legem confirmans, antequàm uestras facies retrorsum agam, & sicut cæteros die sabbati confudi, destruam, credite. Deum adorantes, qui summè criminalia peccata uidet, cæteris maiora nequaquam, sed minora, cui uult condonat. Nónne uidetis, qualiter ipsi glorificantes suas animas exaltando, deo mendacium, quod est peccatum maximum, imponunt? Deus tamen quos uult, exaltat, nulli faciens iniuriam, nec auferens pondus nuclei ossis. ¶ Partis item libri datores magos, & idola credentes, dicentesq; se uiam rectiorem atque meliorem exequi, Deus à se repellens confundit, absq; spe tutoris & uindicis. Sed rursus diuitiarum regniq; partem, unde nihil præbent, habere dicentes, hominibus de diuino munere sibi collato multum inuident. A' me quidem genti libro & sapientia regnoq; & maximo tributis, cum eorum quidem quidam crediderint, quidam minime, incredulos, nostrisq; uirtutibus contradicentes in ignem proijciemus, eorum cutem consumptam semper renouantes, ut ignem sine termino gustent: credentes autem, & bene gerentes, in paradiso sub umbra refrigerij collocabimus. Hoc uobis à Deo præceptum summè considerandum, ut depositum remunerationemq; suæ genti reddatis, iudiciumq; facturi rectè iudicetis. Hinc enim Deus omnia uidens & audiens, uos bene castigat. Deo, suoq; legato, uobisq; præsidenti, parête. Cumq; uerbum ambiguum ignoratumue uobis inciderit, ad deum atq; prophetam, in Deum, sæculoq; futuro credentes, uos conuertite: & hæc uobis melior expositio fiet. Nónne uidistis dicentes, credere se præceptis super uos & antecessores uestros desuper missis, qualiter Atheut iudiciũ postulant, in quem neminem credere seu parêre mandauimus? sed illos quàm longius aberrare diabolus suggerit, quod ad Dei prophetæque mandata conuerti roganti, quàm effrenes atque proterui uiæ suæ malæ semper innituntur. ¶ Quid facient, cum flagitium & mortem secundum suarum manuum opus antecedens inuenient? Malis tamen peractis redeuntes, coram Deo se nil nisi bonum & directionem ulterius uelle pollicentur, Deo tamẽ eorum corda agnoscente. Tu quidem ab illis discede post castigamen & dictum mentibus suis intimato. Nullum legatum, nisi quem, cuiusq; mandata sequerentur, misimus. Et si illi tecum deum ueniam culpis neglectis postularent, eũ pium uenięq; datorẽ inuenirent. Illi uerò diuino præcepto minimè

Ablutiones, seu lustrationes.

Iudæi falsarij legum, & increduli.

Ambigui in fide, magi, idololatræ, Deo inuisi.

Obediẽtia deo & legato, & principibus debetur.

In dubijs ad Deum et prophetam confugiendum.

Peruicaces post admonitionem relinquendi.

Cur igitur alibi iubes occidi?

nime parebunt,usquequò te iudicem suæq; controuersiæ discussorem constituam, & illi suis animabus nequaquam odium uel iram, sed ueritatem firmissimam gestent, & ad inuicem se salutent. Si mortem uel exitium iniungeremus,perpauci concederent. Nostrorum tamen præceptorum effectus plus commodi boniq; ferret, cum eis mercedem maximam tribueremus,rectamq; uiam doceremus. Omnis quidem Deum legatumq; suum sequens,prophetis,suisq; credulis, Deiq; nomine peremptis, quibus Deus misericordiam contulit,associabitur, Deo dante: ex cuius uelle & misericordia,cunctorum abundantia bonorum procedit. Viri boni,summè caute uobis in loco timoris atq; periculi, uos inde remouendo, aut bene curando. Quidam uestri recedentes,si manentibus illic mala contigerint,inquiunt,Deum sibi ob suam absentiam minimè fuisse: Si bona uero,se non affuisse dolent,tanquam aliquid magnum per præsentiam adeptos. Istud pro sæculo futuro uidentes,propter Dei uiam rectam lites efficiant. Omnẽ enim sic pugnantem, seu uictorem, seu peremptum, maximo donabo gaudio.Propter uiros debiles,& mulieres ac infantes deprecantes,ut eos à uilla propter malos homines educat, sibiq; tutorem ac uindicem præbeat, pugnam quare non committitis? In nomine Dei uiri boni pugnent: Increduli prauiq; pro Amotheut,dæmonis adiutores expugnate: quia gens sua debilis existit. Nonne uidistis quosdam inito sibi prælio homines,ut Deum, plusúe timere: cæteris persuadere, ut manus subleuarent, & orationes ac eleemosynas facerent, ipsiq; deo dicere: Quare nunc, non ante uel postea termino litis statuto, nos litibus adscribis? Huiusmodi uiris manifesta, quod omnis huius mundi pecunia possessa pauca est timentibus Deum: alius uero maxima ubi nemo molestiam uel iniuriam sentiet, nec locorum quisquam licet turres cemento fabricatæ, mortem remouere potest. Hi quidem commodum sibiq; placitum adepti inquiunt, hæc Dei sunt: mala quidem tibi penitus adscribunt. Tu uero dic eis,omnia Dei esse.Quid de hac gente sentiendum, quæ nullius scientiæ capax esse potest? Quicquid boni quis fecerit,Dei est:quicquid mali,suæ animæ,Deo teste. Sequens legatum,Deum imitatur.Discedente quidem nulli custodem uigilem superponas: Præsentes,se tui præcepta sequi testantur: absentes noctu transmittant,Deo tamen suorum secreta cordium dinoscente. Ab illis igitur tu diuertens,te Deo commenda,qui est imperatorum optimus. ¶ Alchoram fidem quare non adhibent? Qui nisi uir dei esset, contrarietates * multas obtineret. Mandato securitatis seu timoris illis adueniente, parum inde tractant. Sed si legatum homines sapientesq; sequerentur,suis retenta cordibus patescerent. Nunc autem nisi diuina pietate & abundantia suffulti, diabolum omnes, paucis admodum exceptis, sequerentur. Tu uero Dei nomine pugnam cõmitte,nullius nisi tuæ solius animæ custos: bonisq; similiter litis effectum persuade. Deus namque cæterorum maliciam, cum sit eis fortior & efficacior, repellit, eisq; plurima mala retribuet. Postulans ab alijs beneficia ad opus inopum, beneficij partem habebit.

Ad opus quidem aliorum mala quærenti, peccatum duplicabitur.Deus autem est creator omnium,& custos. Cuilibet te salutanti,salutationem æqualem redde,uel saltem bona uerba congerendo multiplica: & Deus omnia noscit.

Qui recipit prophetã, prophetæ mercedẽ percipiet.

Cautio in bellis,& præmiũ militiæ pro fide.

Timidos uituperat.

Non fidendum in certis diuitijs, sed futuri sæculi bonis.

Bona Deo, mala homini adscribenda.

Machumet sequens Deum sequitur scilicet.

**Cõtinet autem multas cõtradictiones: igitur non ex Deo.*

Ad bellum instigat.

Pauperibus cõquirens beneficia præmiũ habebit.

Salutantes resolutandi.

NOn est Deus, nisi unus, omnes congregaturus die resurrectionis: ubi nullus est locus mendacij: Cuius uerbo quid est uerius? Viri boni, quid cũ illis incredulis, quasi duabus cohortibus, quorũ capita deus ob errorem suum subuertit, cõmunicatis? An ad uiam uestram rectã subleuare, Deo nolente eos nisi uia mala procedere, quęritis? Ipsi quidẽ uellẽt nos sibi in errore & incredulitate coæquari. Vos itaq; neminẽ eorũ uobis negociatorẽ, seu sociũ, uel amicũ, nisi prius recta Dei uia pugnatũ seu prædatũ iuerint, associate. Sin aũt, eos ubicũq; repertos, si sit possibile, capite, & interficite. Eorũ aũt nullum uobis sumatis adiutorem, nisi cum quo fœdus firmaueritis, aut cuius cor dũ est ut se cõuertat, ne uos, gentemúe suã expugnet, deo quidẽ si placeret, eos ad uos expugnandũ excitando subleuaret. Quod illis non agentibus, sed uobis spõte sua se subijcientibus, nullã eis molestiã inferatis. A' uobis sibi suisq; securitatẽ petentes, & deinceps cõtra uos pugnam ineuntes, nisi uero uestrãq; pacem acclamauerint, manusq; suas retraxerint, eos inq; ubicunq; repertos, capite & interficite, quibus eminentem instigatorẽ & imperatorẽ deus imposuit. ¶ Nemo bonus bonum scienter interficiat: Ignoranter quidem perimens, aliũ bonũ propter hoc redimat, & insuper parentelæ reddat homicidiũ, nisi illa cõdonare uolente. Huius effectus impotens deo se pœnitentẽ, & ulterius ab huiusmodi recessantem reddens, duobus mensibus cõtinuis ieiunet. Spontaneus boni uiri peremptor, ignẽ gehennæ perpetuũ irãq; dei pœnã ei summã inferentis & abhorrẽtis patiet. Viri boni, prædatũ eũtes nullatenus acclamãtibus eos, surdas aures adhibeant, dicentes eos nequaquam credendos, ut suã extorqueant pecuniam: cum Deus summas diuitias innumeraq; bona possideat: qui, sicut prius cæteris incredulis, ita uobis uiam rectam tribuit, omnia sciens. Domo manentes, nullo morbo grauati, euntibus prædatum atq; certatũ in nomine Dei, cum pecunia sua uitaque, nullatenus meritis coæquentur. Hos namque sic euntes, illis perendinantibus, Deus omnibus bona mandans, per gradum excelsum superponet, uelut maioris meriti, puriorisq; ueniæ uiros. Ab angelis malis interfecti, detrimentumq; suis animabus operati, quæsiti quí nam essent, se debiles in terra fuisse testati sunt. quibus & hoc responsum est: Nónne terra Dei spaciosa satis & immensa, qua profectum iretis, extitit? Isti quidẽ gehennã, uiãq; malã incurrẽt, nisi uiri debilissimi, & mulieres ac infantes ingeniorum & itineris inscij fuerint: quibus forsan Deus ueniæ largitor, ueniam præstabit. Terrarum propter Deum expugnatores, & è domibus suis propter deum atque prophetam quæsitum exeuntes, in terris abundantiam adipiscentur, ibiq; morientes Dei misericordiam integrè consequentur. Quando prædatum pugnatumúe profecti estis, orationem aliquam uel omnes prætermittere non timeatis: si timueritis, malum uobis ab hostibus futurum, cum illi uobis summè inimicentur. ¶. Cum tu in exercitu ad orationem surrexeris, & tecum plures, quidã tecũ orent, quidam arma teneant: qui deinceps uice mutata, fundant orationes, uobis arma tenentibus. Secundum eorum namq; uelle, uobis illi superuenientes, & uos interficerent, & substantiam uestram tollerẽt. Vos item, uel infernos, uel loco pluuioso, uel lutoso manentes, arma uestra ponere, uosq; bene custodire, nõ sit uobis tædiosum, seu difficile. Eis namq; deus malũ cõtemptibile dedit. Oratione terminata surgentes, seu iacentes, Deum nominate.

Margin notes:
Non communicandum incredulis.
Qui socij adsumendi.
Ne resistatis malo, &c.
Rebellantes opprimendi.
Non occidendi boni.
Cædes imprudenter facta ut expianda.
Deu. 19 aliter.
Cædes spontanea gehennæ ignibus punitur.
Prærogatiua belligerantiũ pro religione.
Orationes in expeditione.

nate. In loco uero timoris experte, orationes uobis bonis impositas per suas horas dicite, nec propter eos timidi, pusillanimesque sitis. Quia si uobis dolores incubuerint, & illis: similiter uos insuper, quod illi nequaquam, à Deo speratis, qui est incompræhensibilis & sapiens. Librum ueracissimum super te cœlitus misi, ut secundum dogma nostrum inter homines iudices, nec cum malis causam ineas. Sicq; tibi tuisq; Deus pietatis ueniæq; dator, reatus condonabit. Pro illis item hominibus, qui animæ suæ detrimentum operantur, minimè Deo, & sui cordis arcana displicita ipsi Deo, qui omnes actus suos circuit, celantibus, ratiocinari desiste. Licet 10 enim in hoc sæculo pro eis differas, quis in alio contra Deum causam tractabit? Vel quis adiutor erit? Omnis fornicator, & animæ suæ detrimentorum operator, si Deum precando pœnitentiam egerit, ipsum pium ueniæq; datorem inueniet. Peccata perpetrans, nulli nisi animæ suæ nociuus existit, cum Deus omnia sciat. ¶ Quisquis culpam peccatumúe perpetrans alij imputauerit, sibi nociuus existit. Vnde in iudicio errans, suæ tantum animæ nociuus, tibi minimè iudicium à te iudicatum falsum prædicaret, nisi pietas amorq; Dei subuenisset. Deus namque tibi magnus & abundans, te nescita docens, hunc librum atque sapientiam super te descendere desuper fecit. In eorum autem uerbis nulla perpenditur utilitas, nisi tan- 20 tum illius, qui de substantia sua rem scitam eleemosynamúe distribuit, & concordiam inter homines firmauerit. Huic namque tali ueniam mercedemq; maximam tribuemus. Omnem autem post res scitas, uiamq; bonam agnitam prophetæ contradicentem, ei uiam desideratam permittendo, gehenna malaq; uia torquebimus. Deus enim nequaquam criminalia, sed illis minora, quibus uult condonat: cum criminale gerens, in longissimum errorem abijciet. Inuocantibus nil nisi fœminas, ferocemq; diabolum, deus amorem suum retrahit. Cui diabolus inquit, de gente tua partem agnitam ego sumens, eam abuiam, & instigando ac suggerendo malo pronam efficiens, ut aures & membra tum bestiarum tum hominum secet iniungam. O- 30 mnis autem loco Dei diabolo seruiens, iacturam manifestam incurrit. Qui licet illis hoc & alia facere polliceatur, nulla penitus pollicita persoluit: Ipsiq; gehennam ob hoc ingressuri, non inuenient exitum. ¶ Omnes benefacientes in paradiso aquis subtus fluentibus amœna perseueranter collocabo. Hoc Dei uerbo quid est uerius? Secundum uelle uero tuum, et plurium hominum legum, nemini male gerenti uicissitudo remunerans reddetur: Sed ex Dei parte nec suffragium nec uindictam Deo præsente reperiet. Omnis autem benefaciens, legemq; rectam tenẽs uir, seu fœmina, paradisum, ubi nullus, quantum est granum sinapis, iniustè perdit, ingredietur. Vbi reperiri potest lex melior quàm hominis humilis, deo penitus deuoti, sequen- 40 tis legem Abrahæ, quem electum sibi deus omnia complectens, omnia possidẽs, dilexit? Quæstione facta de mulieribus orphanis, quibus determinata scripto minimè soluũtur, & quas in uxores ducere postulatis, liber hic inde gerenda tradit. Infantulis, & cæteris orphanis rectum examen facite: Deus enim omnes actus annumerat. Si mulier sui mariti discessum derelictionemúe timuit, ei pacem quærere, cum pax melior sit, non sit difficile. Similiter & cæteræ mulieres auaræ, super alias zelotypæ, pacem confirmẽt, atque corroborent. Omnis timens & benefaciens, Deo singula sciente, mercedem accipiet. Inter uestras mulieres pacem & æqualitatẽ retinere cũ sit impossi-

Secũdum Alchoran iudicandum.

Pro malis non intercedendũ.

Peccata nõ alijs imputãda, sed sibi.

Re non uerbis inanibus declarantes studiũ legis, præmiũ accipiũt.

Criminalia peccata, id est mortalia, & uenialia.

Diabolus instigator mali.

Diabolus uana promittit suis. Paradisus.

Etiam minimum bonum remunerabitur in paradiso.

Abrahæ lex optima.

Orphanis cauet.

Mulieres paci studeant.

impoſſibile, earum contrarietates prout minus poteritis patiamini. Vobis enim pacem firmantibus, deus pius dabit ueniam. Illis quidem diuiſis, cuiq; portionem amplitudinis ſuæ deus immenſus & ſapiens, cunctaq; poſſidens, præbebit. Hominibus quidem legum, tuis anteceſſoribus, tibiq;, timere deum iniunximus. Sin autem, Dei cuncta ſcientis atq; uidentis ſunt uniuerſa: cui ſi placuerit, omnia mundana & tranſitoria deſtruens, cum alijs ueniet ſuper hoc ſummè potens, apud quem eſt, quicquid de hoc, ſæculoúe futuro quislibet expetit. Viri boni, directores uel dilectores hominum, & æquilibres coram Deo teſtes, licet de uobiſmetipſis ſit, uel de parentibus, ſeu propinquis, diuitibus uel pauperibus, cum deus omnium ſit iudex, eſtote, nec uiam falſam & erroneam ſequi uelitis. Rem etenim inuoluentes, aut de recto diſcedentes, deus agnoſcet. Viri boni, in deum credentes, ſuo legato libroq; ſuper eum miſſo, & libro quoq; prius poſito, & angelis ac alîus dici aduentui credite. Sin autem, longus error uos abducit. Prius in deum credentes, poſtea factos incredulos, exhinc legales, poſtremoq; malos, ſi in illa perſeuerent incredulitate, ipſe deus penitus abhorrens, nec ueniam dabit, nec rectam uiam patefaciet. Quibus tu manifeſta, quod ignem grauiſſimum introibunt. Loco bonorum, incredulorum amicitiam & ſocietatem propter honoris adeptionem, cum Dei ſint honores uniuerſi, nemo ſortiatur. Liber enim ſuper uos cœlitus miſſus, quòd cum renuentibus mandata Dei non ſedeatis, niſi prius ipſis mutantibus uerbum, inſtruit atq; caſtigat. Sin autem, illis couniti & conſimiles eritis. Quia deus raptores, iniuſtos, & incredulos in gehennam congregabit. Vobiſcum blandiendo morantes, à uobis commodo lucroq; ſuſcepto, ſe fuiſſe uobiſcum aſſerunt: Incredulis autem adueniente ſucceſſu, ſe ſuos protectores & auxiliatores eſſe teſtati ſunt. Sæculo uero futuro inter eos iudicium dabit Deus, illos malos bonis nequaquam præferens. ¶ Increduli Deum fallere nitentes, ab ipſo potiſſimè falluntur. Qui ſurgentes oratum, inconſtanter & ægrota mente orationes fundentes, hominibus benefacientes cenſentur: cùm illi nec hinc, nec illinc deum nequaquam niſi parum diligunt: nec quis, quem Deus aberrare uult, uiam rectam inueniet. Illi inquam mali & increduli, in fimo ſeptimo puteorum igneo ſine omni ſpe ſuffragij mergentur: niſi qui uia praua relicta bene facientes, Deo paruerint, & ſe in Dei nomine in ſua lege purgauerint. His namq; ſociandis bonis hominibus commodum, præmiumq; multum à Deo ſperanda ſunt. Vobis quidem malum inferri non uult Deus, ſi ei cui grates omnes reddendæ ſunt, in eum credentes gratias retuleritis.

Teſtimonium ſanctè reddendum. *Alchoran ſides tribuatur.* *Apoſtatæ peribunt.* *Commercium infidelium fugiendum.* *Amici ollæ & fortunæ.* *Aſtuti capiuntur in aſtutia ſua.* *Deus bene uult hominibus gratis.*

AZOARA XI.

DEus omnia uidens atq; ſciens, ſolis male gerentibus necem contumelioſam, uerbumq; malum fieri diligit. Omnis operator boni clàm coram úe, & iniuriarũ condonator, ueniam à Deo omnipotente conſequetur. Deo ſuiſq; legatis inobedientibus, & inter eos diſcutere uolentibus, ſeq; parti, non toti, ſicq; rectam uiam aſſequi putando, credere confitẽtibus, uelut ipſius ueritatis incredulis, malum atq; contemptum ingeremus. ¶ Credentibus autem prædictis, nec inter eos diſcutientibus, mercedem innumeram pius ueniæ largitor Deus tribuet. Illis te precaturis, ut ſuper eos liber de cœlo deſcendat, dic, quoſdam à Moyſe maius hac re petiſſe, uidelicet ut ipſe Deum eorum oculis monſtraret: & ob hoc cœleſte fulgur eos percuſſit.

Semifideles non placent Deo. *Contra portẽdorum petitores Iudæos.*

fit. Visis uirtutibus, eis taurum adorantibus ueniam fecimus, Moysiq; regnum immensum & manifestum dedimus, & super eum montem extulimus: eisq; præcepto, ut se per portam humiliantes ingrederentur superbiq; nihil agerent, pactum inde firmatum sumpsimus. Quod deinceps illis rumpentibus, propheticidisq; factis, atq; testantibus se corda dura & obdurata gestare, eorum corda Deus ipse sigillauit. Quorum præter admodum paucos, nulli credent unquam. Vnde Mariæ blasphemiam & immoderatam contumeliam inferunt, seq; Christum Mariæ filium Dei nuncium peremisse perhibent. Sed nequaquam eum, imò sui similem suspendentes interfecerunt: profites etiam se suæ cædis authores, cordibus suis non minimam ambiguitatem inde gerunt. Sed eum nullatenus interfecerunt. Quia Deus incompræhensibilis & sapiens, eum ad se transmigrare fecit. In quem uiri legum ueraciter ante mortem credent, & eorum sæculo futuro testis adstabit ille. Ob eorum iniuriam atq; malitiam, quædam prius licita illis statuimus illicita: qui quoniam uiam Dei ferè penitus derelinquunt, meq; prohibente fœnus accipiunt, hominumq; pecunias pro mendacijs & iniurijs comedunt, malum atq; dolorem expectant. ¶ Horum tamen constantes, atq; sapientissimi, deumq; inuocantes, præceptis super te tuosq; prædecessores cœlitus missis credunt. Quibus sicut & cæteris in Deum dieiq; futuræ credentibus, & orationes atq; eleemosynas agentibus, mercedem maximam tribuemus. Vobis quidem nuncium, sicut Noë & prophetis succedentibus ipsum, scilicet Abrahæ & Ismaëli, & Isaac, atq; Iacob, & tribubus, ac Iesu, & Iob, & Ionathæ, & Aaron, ac Salomoni simul & Dauidi, cui dedimus psalterium, fecimus. Quorum legatorum nominibus signatis, sunt & alij minime nominati. Moysen quoq; Deus affatus inquit: Isti sunt læticiæ bonorumq; nuncij, malorumq; correptores, ne post ipsos missos à Deo incōpræhensibili & sapiente, iuste Deum ob suam accusent ignorantiam. Præceptorum tibi diuinitus datorum, quod diuina tantum perfecta sunt sapientia, Deus est testis, angeliq; similiter, licet Dei testimonium sufficiat. Incredulis aūt, quos longus error abducit, & male gerētibus, Deus nec ueniā dabit, nec uiam nisi gehennæ, quo perpetuò manebunt, demonstrabit. Quod ei leue satis est, atq; possibile. Legato ad uos cum diuina ueritate misso, credite, ut boni efficiamini. hocq; uobis erit optimum. Sin aūt, Dei sapientis & incompræhensibilis, sunt uniuersa cœli & terræ. Sūmopere quidē cauendū, ne lege uestra quid indignum & iniustum proferatis, nec de Deo quicquam nisi uerum dicatis. Iesus Mariæ filius, Dei nuncius, suusq; spiritus, & uerbū Mariæ cœlitus missum existit. In Deum itaq;, illiq; suo legato credentes, ne dicatis Deos tres esse, cum non sit nisi Deus unus, qui filio caret: Eiq; omnipotenti, uniuersa cœli terræq; subiecta sunt. ¶ Christus quidem ipse minimè negare poterit, sicut & nec angeli, Deo propinqui, quin Dei subsit imperio. Omnem negantem se in Deum credere, & se sublimantem, Deus suę manui subiugabit. Credentibus uero, & bene gerentibus, mercedem pro suo merito tribuet, eorumq; gaudium ex proprio uelle semper augebit. Incredulos autē, & se sublimantes, pœnis maximis affliget. Ita uobis lucē atq; splendorē Deus ipse patefecit, qui cūctis in se credentibus, pius atq; propicius, munimē firmissimū perseuerat, suis uiā rectā manifestās. Perscrutātibus te de iure hæreditario, hoc Dei uerbū responde: Si quis germanā habēs absq; prole moriat̄, ipsa mediū substantiæ suæ relictæ sortiat̄. Si è cōuerso cō-

Iudæi pertinaces & duricerutces.

Christus non crucifixus à Iudæis sed alius ei similis. ut Cerdo, & alij hæretici, loquitur.

Iudæi credent olim in Christum.

Fœneratores Iudæi.

Ismael propheta.

Psalterium Dauidi à Deo datum.

Fabulæ Iudaicæ de Mose.

Legato credendum.

Iesus Dei nuncius spiritus, uerbum, non tamen Deus.

Qui negat filium, negat et patrem. &c.

Infideles & superbi perdentur.

Hæreditariū ius.

tigerit, germanus totum hæreditet. Si sorores duæ fuerint, duas tertias accipiant. Si fratres uero multi, sororesq́ plures, sexui masculino duæ partes, & fœminino una tribuatur. Taliter, ne uos ignorantia turbet, Deus omnia sciens uos instruit.

AZOARA XII.

Cibi uetiti.

VIri boni, in omni pacto uobiscum firmato constantes, meq́ timentes estote, nec animalium fœtus, quos illicitos dixero, cum omnes alij liciti sint, nisi peregrinantibus, comedere uelitis. Peregrinanti quidem cauendum, ne uenatus interficiat, Deo prohibente, nisi prius mense prohibitionis peracto: Tunc enim uenatus summere fas censetur. Omnis Dei domum inuocans, nequaquam oblationes in alto ponat: & ut misericordiam à Deo consequatur, in ipsum credat: nec ob homines prauos à uia recta se diuertat, Deiq́ dilectioni, suisq́ bonis, nequaquam malis atq́ peccatis studeat, Deum timens: quoniam ipse grauis atq́ difficilis super rerum fines inuenitur.

Leuitico quædam cōcinūt. *Iurandum in Dei nomine, Machumet autem iurat per cœlum, &c.* *Lex Machumetis propter ipsum Deo placita.*

Sunt autem uobis hæc illicita, sanguis & morticinium, animal quodlibet nequaquam Dei nomine peremptum, & suffocatum, ac igne combustum, uel ruina morti deditum, & à lupo tactum, nisi quis illud interfecerit. Nullus item nisi per Deum iuret. Sin autem, iniuriam effecit. Malis quidem exhinc certum erit, eos uobis nunquam dominaturos, cum hodie tibi tua lex, mihi propter te placita, donumq́ Dei necessarium atq́ sufficiens compleantur. Me itaq́, non illos timete. Si cuiquam rerum istarum aliquam, quasi sibi necessarias quis quæsierit, nec culpæ nec peccati reus erit: quia Deus pius inundabit ueniam.

Cibi concessi. *Venatus.* *Quatenus participandū cum Iudæis.* *Lotiones.*

Quærentibus à te, quæ res sint licitæ: dices, sapidæ & odoriferæ. Venatum tendens, si sui canes ab eo docti, sicut & à Deo, ipsi bestias cœperint, super eas Dei nomen inuocans, eas comedat, Deum timens, cui subest omnis rerum numerus. Amodò rursum hic à Deo uobis datur licentia, ut de dapibus hominum legum comedatis, illiq́ de uestris. Eorumq́ fœminas bonas & timentes, ac in Deū credentes, & nequaquam amasios habentes, cū illis munera danda tribueritis, ducite. Omnis legi nō credens, omnia sua perdit opera, in die iudicij connumerādus amissoribus. Viri boni, cū oratū surrexeritis, facies uestras ac manus ac brachia usq́ ad cubitū, & pedes usq́ ad tibias abluere, & capillos reuoluēdo caput abstergere, & post coitū mulierū balneari uos oportet. Infirmi quidē, uel in itinere ab egestu, uel mulierū coitu uenientes, & aquā minime reperiētes, facies suas atq́ manus terræ mundæ puluere tergāt. Deus nāq́ uestrā diligit mundiciā, officijq́ diuini perfectionem, cū gratiarū sibi redditione, & deitatis inuocatione. Cūq́ uos cōfessi fueritis corā Deo, uos fœdus inter uos firmatū audire et credere, Deū timete, cū ipse arcana cordiū cognoscat.

Deo, non hominibus seruiendum.

Omnem talē esse decet, ut nequaquam propter homines rectū dicere sinat, sed corā Deo, omnibus timēdo, quoniam omniū opera noscit, rectum quo nihil est melius peragat, Deo credentes, & omnes benefacientes spe confirmaturo, & ueniā ac mercedem innumeram eis daturo. ¶ Increduli, nostrisq́ præceptis resistentes, ipsi gehennæ deputantur.

Dubiū, an de exploratoribus xij. an de principibus tribuum loquatur.

Viri boni, manus hominum ferè uobis impositas, ego diuertēs à uobis retraxi. Vos itaq́ me Deum, omniū bonorum tutorē, timētes adorate. Inter Deū filiosq́ Israël pacto fœderis firmato, xij. expugnatores atq́ pcones iustitię ministros ex eis Deus elegit, quib. & ipse dixit: Ego uobiscū semper pręsens adero. si in me credideritis, prophetis meis fidē adhibētes, & eis auxiliātes, & oratiōes ac eleemosynas in meo nomine feceritis:

uobisq́

uobisq; dans peccaminum ueniam, paradisum & æternam mansionem tribuam. Omnem hæc linquentem, deuius error abducet. Illis autem nequaquam fœdere firmato constantibus, amorem nostrum retrahentes, corda sua peruersa duraq; fecimus, suæ legis partem retinentia & distorquentia: unde semper res iniustas facere eos innitendo uidemus. Tu uero Deum, omnes benegerētes diligentem, pro ipsis, ut ueniam faciat, deprecare. Cum uiris item Christianæ professionis, nostræ dilectionis fœdere firmato, illi quorundam eis præceptorum obliti sunt. Illis autem, & istis, hostilitatem & infestationem ac abhorritionem usq; ad diem iudicij Deus immisit, eorum
10 secundum opera sua uenturus iudex. Viri legum, uobis nuncius uester missus, uos multa prius à nobis negata docturus, multa uero adhuc taciturnitati commendaturus, lucem secum librumq; coelitus missum, qui timentibus Deum uiam saluam & rectam ostendit, & à tenebris eijcit, affert. Sciendum quidem eos incredulos esse, qui Iesum Mariæ filiū Deum esse dicunt. Quis enim eis quicquam faceret, inde si Deus omnipotens, omnia prout uult faciens, cuius imperio cuncta subiacent, Christum atq; Mariā, omnesq; mundanos mori faceret? Vos Iudæi atq; Christiani, si Dei filij, suiq; dilecti estis, pro ut uos dicitis, cur uobis culpas atq; peccata gerentibus pœnas & malum ingerit? Certe uos nihil aliud quàm homines estis, à Deo ueniæ mer
20 cedisq; maximæ datore, ad quem omnium erit reditus, creati. ¶ Vobis, uiri boni, nuncium uestrum alium prophetam à longe sequentem dimisimus, ne uos iustè conqueramini, uos carere doctore, qui gerenda præcipiat, illicitaq; prohibeat. Moyses suæ genti persuadens, ut Deum ipsum inuocando adorarent, quia eis prophetam, & reges, ac diuites, multaq; nulli cæterarū gentium commissa contulit, inquit: Terram sanctam, scilicet Hierusalem, uobis à Deo prædestinatam, intrate retrouertentes. Sin autem, damnum & detrimentum incurretis. Dixerunt illi: Cum homines ingētes, graues, atq; fortes illic immorentur, nos nunquam nisi remotis illis ingrediemur. Tunc duo uiri Deum timentes inquiunt: Vosmetipsos, si boni estis, Deo commē-
30 dantes, per portam super eos ingressum facite, sicq; uictoriam adipiscemini: Illi tamen obstinaces, quasi Moysen improbando, inquiunt: Nisi prius illis expulsis, nos nequaq; aditū tentabimus. Sed tu Moyses, atq; Deus, eos expugnate, nobis hic adstātibus. Quibus Moyses respondēs, se nullius animæ nisi suæ fratrisq; moderatorē & imperatorē esse, Deū, ut inter eū illosq; malos discuteret, precatus est. Dixitq; Deus: Noli solicitari, uel quicquā de huiusmodi malis hominibus cogitare. Ego namq; illos malos & noxios, xl. annos inducā, & per terras uagari faciam. ¶ Illis historiam filiorum Adæ, ut sciāt qualiter alter alterū interfecerit, retexe. Illis holocaustū igne superposito faciētibus, alterius holocaustū, alterius minime à Deo collectū est. Vn-
40 de alteri dicenti fratri suo, Ego te interficiā: alter respondit, Deo nullius holocaustū acceptabile, nisi timentis ipsum. Idemq; dixit: Licet manū tuā ad mihi mortem inferēdam superextēderis, ego nequaquā ut te necem, manū extendā. Deum namq; sæculi totius imperatorē timeo. ¶ Vt tu enim peccati sarcinā feras, sic igni deputandus (talem nāq; mercedē maleficus assequitur) minime perhorresco. Illi itaq; diu deliberāti, anima sua cædē fratris persuadente, fratrē occidit, deinceps perditis associatus. Coruus aūt à Deo missus in terrā, quid de fratre suo gerendū esset, insinuauit. Ille igit̄ nec inertia nec pigricia retētus, fratrē suū, ut coruus coruū, terra cooperiēs, semetipsum

Intercedendū pro Iudæis.

Christiani legem traditā sibi deseruerunt.

Machumet legum lator.

Iesum Deum confitentes, increduli.

Christiani & Iudæi non filij Dei dilecti, quia propter peccata affliguntur. at Proverbiorum 3. refellitur.

Historiam Num. 13. 14. perperam replicat, ut solet.

Historiam occisi Abel, Gen. 4. uertit in fabulam.

Homicidium scelus maximum.

deinceps reum & repræhensibilem notauit. Hac itaque de causa filijs Israël scripsimus, ut quisquis hominem uita priuauerit, nisi ipse primus alius interfector, terræq; uastator extiterit, quasi totius gentis peremptor existat: uniusq; uiuificator, quasi totius gentis resuscitator habeatur. Multis ad uos iam prophetis cũ uirtutibus missis, postea tamen eorum multi in terra manentes iniustitiam secuti sunt. Omnes Deo suisq; prophetis resistentes, &

Grassatorum pœna.

ubiq; locorum, ut iniurias hominibus terræq; uastationem ingerant, discurrentes, cædem & suspectionem, aut pedum uel manuum per oppositum abscissionem promerentur, atq; de terra proiectionem. Istiq; tales in hoc sæculo contemptum, & in alio grauissimum malum patientur, nisi prius illi mala dereliquerint, quàm uos eos aliquibus malis præmatis. Sciatis etenim, Deũ

Inter se benefici Machumetistæ, alios persequantur.

sua benignitate ductum, ueniam daturum. Viri boni, Deum timentes, factis per quæ uos ipsi propinqui sitis, studeatis, ipsiusq; nomine usquequò uos meliores & elatiores efficiamini, prædatores & expugnatores estote. Incredulorum autem die iudicij nulla fiet redemptio, licet tantum quantum bis terra caperet, pro se darent. Ipsi namq; maximis affligẽdi pœnis, ab igne

Furti pœna.

gliscentes exire, nunquam inde euasuri, summè torquebuntur. Furum manus abscindantur, eo quod Dei grauis atq; sapientis offensionem & irã pro-

Remißio peccati.

merentur. ¶ Post malum perpetratum pœnitenti, beneq; facienti, Deus pius & misericors, sibi dilectis ueniam, inimicis malũ pro uelle suo præbẽs, cũ ipse sit omnipotẽs, eiusq; sint uniuersa, ueniã tribuet. Pro festinãtibus secũ-

Contra Iudæos doctrinam Machumetis oppugnantes.

dũ uires suas ad incredulitatẽ, qui scilicet ore fidẽ cõfitentes, corde renuunt, nec curã multã nec dolorẽ, tu nũc ie sustineas. Iudæorũ falsa loquẽtiũ, alijsq; cõsimilia fari persuadentiũ, qui uerba distorquẽtes dicũt: Si uobis hæc uel illa dederit, sumite: sin aũt, uos ab illo cauete, cũ ex Dei parte nemini quicquã proficere queat, cui Deus nocere uoluerit: Horũ inquam uerba nequaquã esse mũda Deus censet, eis in hoc mũdo dedecus, & in alio graue malũ allaturus. Istos quidẽ sic falsa proferẽtes, & illicita ac iniusta præmia comedẽtes, si

Iuxta legem Dei iudicandum.

ad te uenerint, aut à te repelle, quod nec tibi nocebit: uel cũ ueritate, quã Deus diligit, iudica. Cum ipsi testamentũ habeãt iudiciũ Dei docens, uiãq; rectã & lucẽ ac sapientiã præstãs, suis cordibus & mẽtibus ad gerendorũ noticiã à Deo monstratũ, cũ quo prophetæ, timentesq; Deũ, & sacerdotes atq; pontifices iudicãt, cur à te iudiciũ postulant? Ego quidẽ timendus uobis sum, non homines: nec mea mãdata pro modico precio uendere uelitis. Omnis secun-

Exod. 21. Math. 5.

dũ Dei positum nõ iudicans, malis & incredulis adnumerabitur. Est aũt illic à Deo positũ, ut anima pro anima, oculus pro oculo, naris pro nare, & dẽs pro dente tribuatur, & pro uulnere cõsimile fiat. Hoc tamen condonãs, Dei

Euangelium Christi lumen, & confirmatio ueteris testamenti.

misericordiã, peccatiq; decrementũ accipiet. Christũ itẽ Mariæ filiũ, cui cõmisimus Euangeliũ, quod est lumẽ & cõfirmatio testamenti, & castigamen ac recta uia timẽtibus Deũ, ad uestræ legis cõplementum misimus. Omnis igitur euãgelij seruus, ipsius pręcepta iudicãdo sequatur. sin aũt, malus erit.

Liber Machumetis, Christi præcepta confirmat, si dijs placet.

Tibi quoq; librũ ueritatis, suorũ præceptorũ confirmatorẽ, cũ quo tuum est iudicare, desuper misimus. Tu igitur secundũ ipsum inter eos discussurus, eorum uelle nequaquã, sed solũ ueritatem amplectere, cũ sui cuiq; posita sint à nobis lex & iudicia. Sciendũ quidẽ, Deum, si sibi placuisset, omnes gentẽ unã effecisse: sed scire quærit, quid de suis mãdatis quisq; perficiat. Sit igitur

Deus posset, si uellet, omnes

intentio uestra, semper benefacere, cũ ad Deum uestras lites cõtrouersiasq; discussurũ omnes redibitis. ¶ Tu inter eos iudiciũ daturus, secundum Dei dispositi

diſpoſitionem,caue ne ſuum uelle ſequendo, te à dato tibi cœlitus in ſuam partem diſtrahant. Sciendum quidem,Deum illis malum etiam pro minimis peccatis daturum,ſi tuis iudicijs non obedierint. Et eorum multi ſunt increduli, quærunt q; iudicia brutorum & inſipientium : cum Deo non ſit iudex melior. Vos uiri credentes,ſuper uos nequaquam conſtitui præfectos ſeu iudices Iudæos ac Chriſtianos permittatis.Omnis enim hæc agens, eis conſimilis efficitur:cum Deus homines prauos ad uiam rectam minime dirigat. Viri tamen infirmi cordis,dicentes ſe malum ſibi futurum timere, quibus ſuo corde reprehendenda timentibus, Deus,aliquis ue pro eo,ui ſua ſuperueniet,illis obediunt,ſic q; bonorum teſtimonio ſua perdunt opera, perdendis aſſociādi. Viri credentes,ſi quis ueſtri ſuam legem liquerit,uiros ſe dilectiores Deus ipſe diligēdos eliget, qui pij dulcis q; cordis in bonos atq; fideles,grauis autem atq; crudelis in incredulos habet. Expugnatores Dei nomine lites aggreſſi,nihil timeāt. Hæc ſua munera Deus cui uult tribuit, cum ille ſit diues & largus,ac ſapiens & immenſus.Solus Deus,ſuus q; legatus,uiri q; boni, uidelicet eleemoſynarum ac orationum factores, ſe q; Deo penitus ſubijcientes,uobis auxilientur.Pars enim illis commendata,uictoriam adipiſcitur.De noſtra lege ludum atq; ridiculum facientes,qui ſcilicet priuſquā uos legi ſubiecti fuerāt,ei ſimiliter incredulos,qui uos orātes illudunt,cum ſint inſipientes,nullatenus uobis participes, nec ueſtrorum tractatores negotiorum ſtatuatis,Deum timentes,ſi boni eſtis. ¶ Viri legum,cum nos in Deum credimus,ſuis q; præceptis ſuper nos & prædeceſſores noſtros miſſis paremus,uos q; peiores exiſtitis,cur de nobis uindictam ſumitis? imò peiores eſtimando uos ueraciter eſtis,& à recta uia magis deuij.Quibus Deus amorem ſuum retrahens,ueſtri quoſdam ſimias,& porcos,ac idololatras cōſtituit. Vos item accedentes fidem ueſtrā cōfitemini,qui ſemp & aduentu atq; diſceſſu corda geſtatis incredula,Deo cordium ueſtrorum ſecreta dinoſcente. Horum multi malorum ſtudioſi,mala gerunt,& illicita præmia comedunt. Cum igitur à ſuis primatibus & tacenda dicāt,& non agenda gerāt,hæc prætermittere nō iubentur:Manus Dei manicis ferreis cōiunctas,Iudęis dicētibus,ſuas manus meritò ſic uinciri,ſe q; peſſundari,uerbū illud exigit,cū diuinæ manus capaciſſimæ,& penitus expanſæ,prout uult, & quantū uult, largiātur.Sed eorum ſemper error augmētabitur,ut minus præceptis ſuper te cœlitus miſſis fidē adhibeāt.Vnde uobis hoſtilitas et abhorritio,ante diē iudicij nequaq; termināda intercidet. Sed hoc quidem tibi minime curandū, quia flāma eorum inertiā Deus extinxit.Terras tamen adhuc uaſtatum,quod Deus abhorret,proficiſcunt.Nos quidem hominibus legū,ſi crederent atq; timerent,ueniā peccaminum facturi,paradiſum ſufficietem tribueremus : Et ſi teſtamēti,ſimul & euāgelij,ac cœlitus ſup eos miſſi præcepta ſequerētur, tot cibis totq; bonis abūdarent,quod etiā ſuis ſubſternerentur pedibus. Eorū tamē pauci fidē obtinēt,plurimi quidem ſunt increduli.Tu donū tibi cœlitus miſſum,nuncie,cæteris docēdo tribue. Sin aūt,te Deus ab illis hominibus liberabit,qui malos ad uiā rectam nequaq; dirigit.Sciendū quidem,uiros legū nullius legi fideiue perfectionē aſſequi,niſi teſtamēti et euāgelij ac huius libri à Deo poſiti præceptis pareāt.Hic aūt multis eorum incredulitatē atq; maliciā & obſtinantiā augebit: quod tibi nullā curam inijciat. ¶ Credentes atq; Iudęi,& angelos loco Dei adorantes,qui ſcilicet legem pro lege uariant,Chriſtiani etiam,omnes hi inquā,ſi in Deum crediderint, & iudicij

digere in unā fidem: Atqui uult omnes ſaluos fieri, Homines autē diligunt tenebras.

Magiſtratus fidei Machumeticæ ſint.

Notate uerba, ſignate myſteria.

Boni tantum uiri ſunt adſcribendi ad militiam.

Cōtra Machumetiſtarum hoſtes.

Aeterna hoſtilitas indicitur doctrinæ Machumeticæ cōtemptoribus. Tranſeuntibus in ſectam Machume. paradiſus promittitur.

Doctrina cœlitus miſſa Machume. alijs tradenda.

Nulla doctrina perfecta, quàm uetus teſtamentum, & Euangelium & Alchoran.

 diem

diem expectantes benefecerint, nihil timeant. Cum filijs Israël dilectionis fœdere firmato, nostrorum legatorum eis deinceps missorum, quia displicita difficiliaq; illis nunciauerint, quibusdam contrà dixerunt, quosdam autem interfecerunt, hoc nequaquam certamen atque seditionem extimantes, surdi cæciq; facti sunt, Deo singulos suos actus annotante. Omnes quidem dicentes Christum Iesum Mariæ filium Deum existere, mendaces & increduli reperti sunt. Cum Christus ipse dixisset, Filij Israël in Deum dominum meum atque uestrum credite: Cui quisquis socium atque participem posuerit, ingressum paradisi illicitum sibi reperturus, & in ignem ibit, in perpetuum expers adiutoris atque uindicis. Sunt iterum increduli, firmantes deos tres esse: quia non est nisi Deus unus. Vnde si huiusmodi uerbum non mutauerint, malo grauissimo percutientur. Cur igitur se non conuertant ad Deum, ueniam'que precentur, mirandum. Ille namque ueniam atque misericordiam illis tribuet. Christus quidem Mariæ filius, non est nisi Dei nuncius, quem & plures nuncij præcesserunt: materque sua uera, & illi, uterque comestibilibus uescebantur. Qualiter res, ex plano perspice: & quare non credant, postea perpende. Quia loco Dei, quod nec bonum nec malum nobis dare potest, adoratis: cum Deus omnia sciat, & audiat. Viri legum, nil nisi ueritatem in lege uestra sublimate, non imitantes homines, qui prius erronei multos errare fecerunt. Filios autem Israël, ob incredulitatem suam atque maliciam, ab amore suo Deus per linguam Dauid, Christiq; filij Mariæ, prorsus eiecit. ¶ Plures se nequaquam à rebus illicitis & flagitiosis abstinentes, plurima mala perpetrabant. Eorum item plures incredulorum negotia, ad quæ manus extendisse nefas est, cum ob hoc Deus eos confundens semper in igne comburet, illis amici facti tractabant: quod nequaquam fieret, si in Deum crederent, suoq; prophetæ, libroq; super eum cœlitus misso fidem adhiberent. Sed eorum pars plurima semper in sua manet malicia.

Iesum Christũ Deum confitẽtes, increduli. Imò spiritus omnis qui negat hoc, ex Deo non est. Negat trinitatem cum Sabellio hæretico, &c. Nos unum essentia trinum in personis orthodoxè confitemur. Magni consilij angelus. Contra diuorum inuocationem. Iudæi à Dauid & Christo damnãtur.

AZOARA XIII.

Grauioris hostilitatis & infestationis Iudæi semper erga nos, amicitiæ uero maioris Christiani reperiuntur. Christianorum etenim sacerdotes & præsules non indignantes, præsumptuosiue, cum uerbum super prophetam positum audiunt, ueritatemq; cognoscunt, lachrymantur, & dicunt: O Deus, nos cum illis bonis hominibus credentes, te nos illis associaturum summè speramus. Cur enim in Deum, & ei quod nobis de ueritate datum est, non crederemus? Hoc autem uerbo, sicut & omnes benefacientes, paradisum aquarum fluxu dulcissimam promerentur. Increduli uerò, meisq; præceptis contradicentes, igni deputantur. Viri boni, res à Deo uobis illicitas statutas, uel è conuerso, cum Deus à se prohibita gerentes abhorreat, nequaquam efficientes, bona sapida uobis à Deo concessa, ipsum timentes, quem adoretis, & inuocetis, comedite. ¶ Iusiurandum ex corde factum, non aliud uos coram Deo reos efficit. Illius quidem ueniam adipisci studens, decem pauperes pascat, sicut suam gentem pascere mediocriter consuetus est, aut eos induat, uel hominem redimat. Horum omnium impotens, tres dies ieiunet. Hoc itaque propter iusiurandum

Christianorũ præsules nescio qui Machumetizantes. Leuissima ratio Paradisum adipiscendi. Iuramentum ex animo fictum obligat. Eiusq; uiolati expiatio. Vinum, alea, scaci ludus uetantur.

dum facturi, ea diligenter obseruantes, maxime nitetis: Deo uos sic sua secreta docenti, grates reddite. Viri boni, uinum, & aleas, & scacos, cum non sint res licitæ, sed diaboli machina, per quæ inter homines inimicitiam & abhorritionem iniĳcere, & eos ab orationibus & inuocatione Dei retrahere maxime nititur, prætermittite. Dimittetis igitur, an non? Sed Dei mandatum sequentes, legatoq; suo parentes, uobis cauete. Sin autem, non plus nuncio quàm mandatum perficere pertinet. Quando timuerint, & crediderint, & benefecerint: itemq; timuerint, & crediderint, & benefecerint: sicq; tertiò, de cibis eorum nullam curam custodiamúe suscipias. Deus enim benegerentes diligit. Viri boni, Deus uos in paruo uenatu manibus uestris seu lanceis sumendo tentare uoluit, ut sic timentes se dignoscat. Prohibitum faciẽs, graue malum tolerabit. In mensibus igitur prohibitionis & peregrinationis, nemo bonus uenatum interficiat: quem quilibet sponte perimens, pro illius modo coram testibus in cibis pauperũ apud Mechan, uel deinceps ieiunio persoluat. Hoc itaque præceptum amodò seruate, transacta pro nihilo ducentes. Deus enim incompræhensibilis & sapiens, ulterius inde uindictam sumet. Omnis uenatus maris, euntibus Mecham, ac discedentibus, ad comedendum licitus est: Terræ uero uenatus, minime. Ad Deum itaque redituri, ipsum timete. Mechæ domum, uel mensas, ac oblationes, Deus aram hominibus constituit: ut sciant, omnia cœlestia seu terrestria compræhendi sapientia Dei, omnia scientis. Qui licet pius & misericors sit, grauis in fine censetur. ¶ Ad prophetam nil nisi mandatum patefacere pertinet, Deo sciente singula, manifesta scilicet, & cordis arcana. Mala & insipida, licet ipsa plura sint, saporiferis minime coæquãtur. Homines sapientes, ut in anteriora procedatis, Deum timete. De præceptis huius libri quare quis quæstionem querimoniamúe mouet? Post Alchorã enim positionem, quicquam inde mutare nefas est. Et mutatio si fieret, uobis iram atque molestiam generaret. Hæc & his similia, priusquam uos, cæteri quæsiuerunt, sed eis postea minime crediderunt, nec Bahiratin, nec Cehibatin, nec Cehiletin, nec Ham Deus mandauit. Increduli quidem, & minime Deum adorantes, deoq; mendacium imponentes, cum ipsi postulantur præceptis à Deo positis suoq; legato fidem adhibere, inquiunt, se nolle quicquam imitari, nisi quod parentes sui imitati sunt. Quibus talis fit obiectio: Vtrúmne patres, nisi uiam rectam tenentes, imitamini? Viri boni, cum cuiusque sua sit anima, nec sibi rectam uiam proficiscenti alius error noceat, uos ad Deum, omnia facta uestra uobis dicturum, conuertamini. Inter uos item testimonia facite, cum quis ad mortem hora diuisionis appropinquauerit: sint que duo uestri, aut alius professionis, testes. In itinere uero mortem præoccupatos, usque post orationem terminatam, tenere debeatis. Suique testes per Deum iurabunt. Sed nec quicquam falsitatis apponere, nec minus dicere, nec pro pecunia testimonium uendere, cum quilibet modorum istorum peccatum pariat. Si eos tamen illic peccare contigerit, aliĳ super eos testimonium dantes, iureiurando probent suum testimonium uerius quàm priorum existere. Deum timentes, ipsum exaudiant, cum ipse malos uiam rectam nequaquam doceat. Dic Deum omnes nuncios congregaturum, eos'que quæret quid scilicet proficuum quisque fecerit: quod tamen nequaquam eorum est scire, sed ipsius Dei, qui cuncta nouit cordium arcana. Deus Iesum Mariæ filium affatus,

Legati officium exponere, mandata.

Venatio licita quando.

Mecha.

Alcoran doctrina non uocanda in dubium.

Patrum traditiones eadẽ facilitate reĳciuntur, qua allegantur.

Testamenta.

Testimonia.

Legatorum Dei iudiciũ.

Iesus animam habet mundã & benedictã.

Miracula partim uera, partim ficta. tus, cui tribuit animam mundam atq; benedictam, qua iuuenes & infantulos affatus est, & formis uolatilium luteis à se factis insufflans uolatum præbuit. Cæcum natum, atq; leprosum curauit: Mortuos resuscitauit: quē item librum, & sapientiam, nec non Euangelium & testamentum docuit, inquit: *Vt 5. cap.* Te sic ad filios Israël cum uirtutibus meo uelle ueniente, eorum increduli magum esse perhibent. Tu uero de bonis tibi matriq; tuæ diuinitus datis, mihi gratias redde. Deo item à uiris uestibus albis indutis quærente, an in se nunciumq; suum crederent? responderunt, Ita, credimus, & tu testis es. *De mensa & cœna domini ca more suo nugatur.* Inde eisdem à Iesu Mariæ filio quærentibus, an Deus super omnes mensam cœlestem ponere potens esset? Iesus ipse respondit: Si creditis in Deum, ipsum timete. Illis autem dicentibus, Volumus inde comedere ad nostrorum cordium confirmationem, utrum te uerum dixisse sciamus, cum nostro testimonio confirmemus. Deus inde sic exorat: O Deus, nobis mensam cœlestem quæ sit nobis pascha, omnibusq; præsentibus, primis scilicet, atq; cæteris, atq; miraculum tribue. *Pascha.* Quem Deus exaudiens inquit: Illis eā præbebo. *Iesum negat Deum esse. Mariam pro Dea coli obijcit. Quod utinam non quibusdam competeret.* Sed quisqs eorꝝ deinceps incredulus factus fuerit, eū præ cūctis mūdi gēti bus, pœnis atq; miserijs affligā. Ipsi iterū Deo dicenti: O Iesu Mariæ fili, tu persuades hominibus, ut Dei loco te matremq; tuā duos deos habeāt, & uenerentur? respondit Iesus, Nolit Deus, ut ego quid præter uerum dicā. Et si ego protuli, tu nosti. Quia tu omniū secreta cordiū noscens, mei cordis arcanū penetras: ego uero nequaq; tui. Tu scis itaq;, me nil hominibus nisi mandata tua dixisse, scilicet quod te Deum meum atq; suum inuocēt, & adorēt: quorꝝ quādiu tibi placuit, testis affui. Nunc aūt tu, qui es testis omniū, post quā ab illis ad te me sublimasti, eorꝝ cognitor existas. Quibus si malum feceris, gens tua sunt: Si cōdonaueris, tu es incompræhensibilis & sapiens. Dicit Deus: Nunc instat dies, quo sua uindicis ueritas proficiet. Eis etenim ueniā quoniā me secuti sunt, quod sibi prę cæteris lucrū est maximū, & paradisum aquarum fluxū dulcissimam, ubi perseuerent, tribuam. Ego namq; Deus omnipotens, cœlo & terræ, & uniuersis quæ sua capacitas continet, impero.

AZOARA XIIII.

DEo cœli terręq; creatori, qui lucē tenebrasq; posuit, grates reddēs, ipsum inuoca: q tui cunctorumq; plasmator, uobis terminum & placitū ab eo præscitū imposuit: q̄d uos ambigētes, nunc sic esse, nūc nō esse dicitis. Sed ipse cœlo terraq; manens, omnia nostra benefacta, tā arcana quā manifesta, dinoscit. *Increduli Christum æqualem Deo ponentes.* Increduli uerò, alium Christi Deo consimilem & æqualem ponūt. Tu quidem nequaq; ad eos cum Dei miraculis manifestis uenies: quoniā ea uelut odiosa atq; cōtraria reijciūt, & ueritati ad eos uenieti cōtradixerunt. Nunc aūt ad eos scientia rei, quā irridebāt, ueniet. *Exemplis gentium quæ ob contēptos prophetas perierunt, fidē Alcorano captat.* Nonne uidere queunt, quot gentes nostra tēpora pręcedentes, quibus præ cæteris diuitiarꝝ & uitę quantitatē dedimus, & aquas de cœlo uenire, riuosq; subtus currere fecimus: ob suas postea culpas cōfudimus, & nouas generationes hominū formauimus? Illi tamē hunc librum manifestū, magicum esse cōfirmarent, si eū in quarta positum manu tetigissent, dicentes, illi credendū esse, si uel super angelos, uel cum illis uenientem, poneretur. Quod nos minimè curamus. Si enim angelum mitteremus, ei formam humanam atq; uestem tribueremus. *Alcoran fides abnegatur, quia per quartas manus traditus.* ¶ Iis qui nuncios te præcedentes deriserunt, secundum irrisionis modum atque mensuram pœna præparatur. Terras perscrutando perquirite, quis finis contradicentium fuerit. Tu uero quem cœli terræque dominatorem

esse

esse firmas? Inquit, Deum: qui pijssimus die ueracissimo, quo contradicentes omnes, licet nesciant, suas ammittent animas, omnes coadunabit: cuius omnia scientis & audientis, sunt uniuersa, mobilia scilicet, motúue carentia. Nocte dieq; neminem nisi Deum cœli terræq; factorem, qui cunctos nisi semetipsum cibat, uobis in negotijs uestris adiutorem uocate. Præceptum est quidem, ut primus in Deum credat, ne cōnumeretur incredulis: qui nisi fecero, me malum grauissimum die magna passurum pertimesco. Illa die, inde recedēti Deus pius ueniā, quod est immensum, largietur: cuius ictum & illationem pœnæ nemo reuelabit, beneficiumq; nemo nisi ipso doctore
10 prænoscet. Ipse enim est omnipotēs, imperatorq; sapiēs, uim atq; uirtutē super gentē suā obtinens. Qui cuius testimonio nil maius est, inter me & uos testis assidet: qui mihi hunc Alchoran, ad uestri correctionē atq; castigationē, misit. Sed uos alios cum ipso Deo esse testamini. Ego uero nō alium nisi ipsum unum, præter quē nō est alius, cum ab hoc quod uos dicitis, ego penitus sim liberatus. ¶ Non minus quàm prolis suæ detrimētum, atq; perditio animarū incredulorū innotescit his, quibus librum dedimus. Quid enim peius est, quā Deo mendacium imponere, suisq; uirtutibus cōtradicere? His profecto nunq; suum beneficium Deus afferret, eisq; die congregationis omnium dicet: Vbi sunt uestri participes, quos uobis auxiliaturos credebatis?
20 Tunc tandē se errasse cognoscētes, inqniēt: O Deus, nos fuimus increduli. Considera qualiter errando, mihiq; mendacium imponēdo, suis animabus nocuerunt, eisq; parentium oculis repagulum, auribusq; plumbum immisimus. Qui licet omnes uirtutes, omniaq; Dei miracula uiderēt, nunq; nisi tecum disceptatione facta credent: cum dicāt hæc nequaq; fieri, nisi per primas incātationes. Eos tamen, minime credentes ei, de ipso malū auditū turbat atq; molestat. Nec ipsi alij quā suis animabus officiunt. Isti qdem in igne ponent, suo corde prius retenta propalabūt, tādem dicendo: Si liceret nobis regredi, Dei pręceptis pareremus, nosmetipsos efficiendo bonos. Sed si daretur reditus, ut prius, mendaces effecti, nullā nisi suam uiā rectā esse, & se mi-
30 nimè resurgere dicerent. ¶ Si quæreres ab illis, quādo stabunt ante Deum, hoc'ne uerū sit an nō, ita esse, per Deum affirmarent. Sed Deus eis dicet: Gustate malū, ob errorem uestrum & incredulitatem. Qui congregationi ante Deū usq; ad horā subitā cōtradicunt, perdendis associati, se nimiū ob incredulitatē errasse cōfitentur: quādo sua peccata nimiū eos aggrauāt atq; premunt. Mundus aūt iste nil nisi ludus est atq; ridiculū, quem tamen insipientes plus assequūtur. Alius uero melior est, curia timētibus Deū. Scio te molestari atq; pigere, quod ipsi tibi cōtradicunt. Sed ipsi cū sint increduli, Dei prius præceptis resistūt. Alijs qdem legatis priusquā tibi cōtradicendo resistebāt, sicq; obstinaciter eis flagitium atq; malū intulerunt, usquequò diui-
40 num illis subuenit auxilium. Dei tamē uerbum nequaq; suo uerbo immutare queunt, prophetarū fine cognito. Si tibi molestum sit atq; graue, q̄d tibi minime credunt: si tibi sit possibile, totā terrā perscrutare, aut cœlos per scalas ascēde, ut cum uirtutibus atq; miraculis aduenias. Nonne si Deo placet, omnes sub eadē lege uiaq; recta colligeret? Tu igit̄ brutis assimilari desiste.

Alchoran à Deo exhibitus, ad corrigendos homines.

Vnus duntaxat Deus.

Obdurati, & excæcati.

Resurrectioni & iudicio generali contradicentes.

Seculum hoc fabula & somnium.

AZOARA XV.

TV nullatenus cū auditu carentibus sermonem ineas. Deus mortuos resuscitabit, & ad se redire faciet. Petentibus ut eis uirtutes miraculáque Dei facias, dic, Deum omnipotentem illa facere, licet plures eorū hæc igno-

Non disputandum cum incredulis.

ignorent. Omne genus animalium terreſtre, ſeu uolatile (hic enim liber nil prætermittit) ſic ut uos ad Deum redibit. Noſtris præceptis contradicentes, ſurdi mutiq;, obſcura geſtant uelamina: Deo, quibus uult, rectam uiam monſtrante: quos uult, aberrare faciente. Si uos hora reſurrectionis ira Dei percuſſerit, quem tutorem aduocabitis, niſi qui malum uobis ſubtrahere, uel illius detrimentum aut obliuionem facere poteſt? Plures etiam gentiũ ante tempus tuum ſummis afflictionibus atq; malis, ut ad uiam rectam conuerterentur, aſtruximus: ſed eorum pluribus factis lapideis, diabolus ſua mala dulcia formoſaq; ſuis apparere uiſibus effecit. Illis itaq; ſic oblitis præcepta noſtra, omnium rerum portam & abundantiam, uſquequo noſtra munera ſummum ſibi contulerunt gaudium, aperuimus. Tumq; ſecundò à nobis ipſis ſubitò capti & deſperati, ſtupidiq; facti ſunt, & eorum primos atq; poſtremos proſtrauimus, gratias Deo cunctarum gentium domino, Deo uobis auditũ atq; uiſum auferente, cordaq; ueſtra ſigillante, & alius nequaquam deus ipſe reintegrare poteſt. Me taliter res intelligi faciẽte, quare nõ creditis? Ita quidem Dei ſubitò patenterùe contingens, non niſi gentem malam ſubruit. Legatis autem meis nil aliud iniungo, niſi quod uobis opus bonum & gaudiorum effectum perſuadeant, & illicita nefandaq; prohibeant. Quibus omnis credens, & ſe diligens, ac benefaciẽs, nil timeat, cum nil mali paſſurus ſit. Noſtris autem præceptis reſiſtentes, malum iraq; Dei pro factis ſuis trucidabunt. ¶ Nec arcana Dei, nec ipſius arcam me poſſidere, cum non ſequar niſi quod mihi miſſum eſt à Deo: nec me angelum exiſtere, cum nec æquales ſint cæcus atq; uidẽs, quod uos ſic eſſe cognoſcitis, unquã confirmabo. Huiuſmodi ſermone Deum timentibus, ut ipſum prorſus imitentur, ipſumq; timeant, cum nullus alius eis auxiliari queat, perſuadens, Deũ mane ueſpereq; deprecãtes, Dei quærẽdo faciẽ, ab eo minime repelle. Sin aũt, malis aſſociaberis, cum nec ſuorũ operũ numerus tibi, nec tuorũ eis imputet. Cæteri uero plures alijs, inuidia ſola repreſſi, bonũ diuinitus datũ patefacere noluerunt: licet Deus ſibi grates afferẽtes dinoſcat. Sed tu cũctis ad fidẽ uenientibus, præceptaq; noſtra ſequẽtibus dic: Salus Dei ſuper uos, cuius anima miſericors eſt, & pijſſima. Quiſquis ueſtri poſt malũ ignorãter geſtũ à malo declinauerit, & benefecerit, ueniã & miſericordiã à Deo conſequetur. Vt incredulorũ uiæ pateſcãt, res penitus diſcutiẽdę ſunt. Ego quidẽ caſtigor, ne inuocẽ uel adorẽ, quod uos loco Dei adoratis. Nec uelle ueſtrũ amplectar: quoniã uiam rectã, ſecundum Dei mandatũ nuſquã errans, licet & uos cõtradicatis, proficiſcor. Nec eſt apud me, ad quod ueſtri feſtinẽt animi: quia ſolius Dei, qui eſt ueraciſſimus, & diſcuſſor optimus, cuncta ſunt iudicia. Si id quod affectatis, noſtræ ſubeſſet manui, inter me & uos res ad effectũ tenderent. Deus aũt malos diſcernit, apud quẽ ſunt ſecretorũ claues: Cũ ipſe ſolus uniuerſa terra mariq; cõtenta, omniũq; foliorum labentiũ numerũ, ac terræ germina, ſiccũ itẽ omne & molle, uelut apud illũ in libro firmata dinumerat. ¶ Solius Dei eſt, omnia facta ueſtra diurna dinoſcere, & uos nocte mortificare: & deinceps uos expergefaciẽs die, & ſecum uobis omnia facta ueſtra dicturus, uos ad eum redituros ad placitũ ſcitũ ducens, uelut omnibus gentibus imperans: uos cuſtodit uſque ad mortis horã, in cuius momento feſtinãtiſſime uobis mortem inducit, ille committit. deinceps omnibus ad ſe uerſis, Deus ipſe dominus noſter cuncta citò dinumerans, iudicium dabit. Nubibus maris & terræ uexati, inuocantes atque timentes, & ſe humilian-

Gentes incredulæ punitæ.

Legati officium docere.

Quis haberi uelit Machumet.

Non imputantur aliena opera.

Doctrina propaganda.

Remiſſio peccati.

Afflictiones ſuſtinere ſe dicit, ob ueritatem & inuocationem unius Dei.

Deus habet claues ſecretorum.

Prouidentia Dei, uel potius omniſcientia.

Deus omnium gubernator.

In periculis Deum confitentes, poſtea ſunt ingrati.

humiliantes,quærenti,Quis liberaret eos? dixerunt: Si nobis præsidium atq; suffragium in his malis feceris,nos ulterius reddemus gratias. Ille uero respondens ait: Ab ijs & ab omnibus malis uos Deus liberabit. Vos tamen uestra manentes malitia,non credetis. Est tamen Deo possibile,uos ira sua pessimisq; pœnis undiq; circumdare, & uos schismatibus, & alternis contrarietatibus induere, uestriq; quosdam aliorum expugnatores & infestatores efficere. Rebus taliter ad uestri noticiam explanatis,licet ibi nil sit nisi uerum,uestræ genti maliciosi contradixerunt. Quibus tu dicas,nequaquam uestri custodes existere. Hora namq; scita omnium dictorum atq; fa-
10 ctorum probatio censetur. His quidem dubitantibus de præceptis nostris,te usq; uerbum aliud proferant,subtrahe. Cumq; diabolus tibi rerum obliuionem ingesserit,memoria restaurata, cum malis hominibus ulterius ne moreris. Timentibus quidem Deum, nequaquam malorum numerus adscribitur: sed ut eos castigando,ad Dei noticiam atq; timorem reducant. Suam legem pro ludo ridiculoq; tenentibus, & de huius mundi uita tantum sollicitis,manifesta, quod ob actus suos nullius boni spem neq; suffragium à Deo uenturum expectare debent, sed iram Dei & flammam ignis, uelut omnes increduli. ¶ Vijs rectis nobis à Deo patefactis, cur in fine nostro uertentes,impotem boni maliue uenerantes adorabimus? Sicut ille
20 brutus & inscius, qui à diabolo seductus & irrisus, socios aduocat, dicens: Venite,hæc est uia recta.Sed illi solius Dei uiam rectam esse firmant,sibiq; mandatum esse,ut non nisi dominum totius mundi inuocarent. Orationes itaq; coram Deo fundite,ipsumq; timete. Quia ipse cœlum terramq; cum ueritate fecit. Ad quem omnes redibitis: Quo dicente,Fiet,facta erunt: omneq; uerbum eius uerax,secundum quod ipse iudicium illa die daturus, cum buccinis canere faciet, ut omnes res absconditas atq; manifestas agnoscat,ipse sapiens elocutor. Abrahæ patrem suum Azar increpando quærenti,cur imagines sibi deos efficeret, unde ipse gensq; sua tota in errorem manifestum incideret,dixit: Te quicquid inest cœlo terræq;,docebo,ut tu-
30 um cor firmum atq; fidele sit.Nocte deinceps superueniente,uidens Abraham stellam,inquit: Hæc est Deus. Sed cum eam in occasum tendentem agnouit,inquit: Rem transitoriam,& in occasum tendentem minimè diligo. Lunam item orientem aspiciens,inquit: Hæc est Deus. Sed eadem ad occasum tendente,dixit: Nisi Deus me rectam uiam docuerit,erroneis adscribar. Sole deinde oriente, eum esse Deum, quoniam maior erat, firmat. Sed eodem in occasum uergente, dixit: Vos homines,à uestra credulitate fidéque, cum falsa sit,amodò recedo. Ad Deum enim cœli terræq; conditorem faciem meam uerti, ulterius nequaquam incredulis adscribendus. ¶ Hominibus suis inde secum disceptantibus,inquit: Contra Deum uia-
40 rum rectarum doctorem, huiusmodi causam atq; certamen agite, non contra me derelinquentem uiam uestram. Nihil enim ulterius efficiam, nisi præceptum Dei:cuius scientia complectitur omnia. Vnde uos minime memores estis: quum uos non pertimescatis, in Deum non credere,& ab ipso non statuta sequi, uiam uestram quare timendo sequerer? Scitis ne, quis nostrûm nil timere promeretur? Illis uero non respondentibus,inquit:Credentes in Deum, suæ'que fidei nullum malum annectentes, uiam rectam proficiscuntur, timoris expertes. Huiusmodi rationem Abrahæ contra gentem suam tribuimus, & quem uoluimus, super cæterorum gradus

Contentio pœna perfidiæ.

Cura sæculi occupati & legem contemnentes, à spe felicitatis excidunt.

Contra diuorum & imaginum adorationem.

Verbum Dei firmum.

Abrahæ & Tharbæ disceptatio de idolis.

Fabula Iudaica,orta ex eo, quod Philo et alij, tribuunt Abrahæ Astronomiæ scientiã egregiam: indeq; fidei ueræ occasionem.

Præceptum Dei,uera sapientia.

Credentes & bene agentes, tuti sunt.

gradus exaltauimus: cum ego Deus ſim, Deus ſapiens & incompræhenſibilis. Iſaac rurſum, & Iacob, & Noë prædeceſſori ſuo, ſuisq; poſterioribus Dauid, & Salomoni, & Ioſeph, & Moyſi, & Aaron, & Zachariæ atq; Ioanni, & Ieſu ac Heliæ, omnibus ſcilicet his bonis, & Samueli & Ezechiæ, atq; Loth, uias rectas patefecimus, & eos ſuper omnes gentes exaltauimus. Et ſimiliter quoſdam parentum ſuorum, & fratrum, ſuorumq; ſucceſſorum rectum iter duximus. Ita Dei lege ſibi dilectis patefacta, ſi fierent increduli, omnium ſuorum operum iacturam incurrerent. Si illi quibus librum & iudicium atq; prophetam dedimus, non crediderint, ipſum credere uolentibus committemus. ¶ Credentibus itaq; Deus, quos nequaquam cæteri ſequuntur, uias rectas manifeſtauit: nec antè precium aliud pro huiuſmodi re poſtulat, niſi gentem ſuam ammonere atq; docere. Dicentes Deum non poſuiſſe quicquam ſuper aliquem, interroga, quis Moyſi librum clariſſimum homines edocentem plura, quorum quædam chartis inſcripta propalatis, plura quidem abſconditis, tradidit? Sed ille quidem nec uobis, nec parentibus ueſtris omnia enodauit. O Deus, eos in ambiguitate diſceptationeq; ſua dimitte. Mater uillarum, circaq; poſitis uillis atq; credentibus aduentum alius diei perſuade, ut hunc librum multiplicantem probantemq; ueritatem, obſeruationes orationum, cæterorumq; beneficiorum præceptorem credant, atq; ſequantur. Quis eſt deterior, magisq; reus, quàm Deo mendacium imponens: uel ſe miſſum fuiſſe nuncium falsò perhibens: uel ſibi poſſibile leueq; fuiſſe, ſe talem librum facere, qualem Deus edidit? Quid ſi in mortis articulo, angelosq; manus eorum tenentes, & taliter alloquentes eos uideretis? Vos hodie malum atq; contemptum ob mendacia Deo à uobis impoſita, ſuorumq; mandatorum contradictionem accepturi, ueſtras animas emittite. Et ſicut uitam ingreſſi, ſemoti accedite, omnia ueſtra retro relicturi. Vbi ſunt uobis polliciti, ſe prece ſuá que potentia uobis ſuffragari, participesque fieri? Nuſquam uideo. Hodie ueſtrum errorem diſcutiet Deus, qui grana fructuum diuidit, & ex mortuis uiuos & è contra facit: & diem ac noctem diſcernens, noctem quieti deputat, & ſolem ac lunam certo numero promouens, ſtellasq; uarias diſponens, ut per eas nocte, terra mariq; rerum aliqua ſumatur notitia. Aquam ad ortum omnium rerum atq; nutritionem, quales ſunt res uirides, grana ſimplicia, atque multimoda, palmæ ac uites, & oliuæ, malaq; punica, ſimilia atq; diſſimilia, quæ omnia tum ortu ſuo, tum cremento credentibus in Deum magnum præſtant miraculum, è cœlo mittit, qui uos omnes natos atq; fœtus ex una produxit anima. Hic quidem Deus ſolus eſt, & unus incompræhenſibilis, & ſapiens, nec aliud quiſquam corde ſuo gerat. ¶ Quorundam quidem eſt poſitio, diabolos ſocios atq; participes Dei eſſe, ipſumq; Deum filios & filias habere. Ipſe uero omnium conditor, omniumq; cognitor, præter quem non eſt alius, nil nouit talium. qui omnibus uiſibus incompræhenſibilis, omniũ oculos atq; mentes penitus penetrat. Nunc autem uobis præcepta manifeſtiſſima largitus eſt: quorum ignorantia, ſeu noticia, cuilibet inſita, ſuæ ſemper incumbit animæ: Nec enim tu ſemper illis, nec ego tibi ſemper cuſtos inſidebo. Tu uero res ita diſcernens, illos Dei mandata, præter quem non eſt alius, edoce: cũ Deus uult eos recto tramite proficiſci. Ab incredulis quidem, nil mali ſeu contumeliarum illis inferens, licet illi per iram & inſciẽtiã de Deo male loquãtur (cuiq; nãq; gentiũ ſua ſibi placita formoſaq; uideri fecimus) recede.

Si non credãt Saraceni libro Machumetis, ad alios digniores transferetur.

Moyſis doctrina probat, ſibi librum datum.

Moyſis lex partim ſcripto, partim non, compræhenſa, ut Thalmudici Iudæi etiã tradunt.

Petitione principij probat, ſibi librum datum à Deo.

Nudus in terram ueniens, nudus exit.

Patroni & interceſſores nõ ualent coram Deo.

Stellæ, ſigna.

Rerum omnium origo ex una anima.

Quidam aſſerunt, dæmones eſſe diuinæ conditionis: & Deum habere filios & filias.

Increduli relinquendi, nõ cogẽdi armis.

recede. Ad deum autem cum redierint, opera sua deo pandente cognoscent, & per Deum ipsum iurabunt, se nuncio credidisse, si quem habuissent. Apud deum solum sunt ea, quæ quæritis. Quibus forsan cum aduenerint, non credetis. Deus autem incredulorum corda, quia prima uice non crediderunt, probabit: & nos eos prauis cogitationibus suis immorari permittemus.

AZOARA XVI.

Licet eos cum angelis, ac etiam cum mortuis loqui, & omnibus mundi rebus atque uoluntatibus abundare fecerimus, nunquam tamen nisi 10 deo uolente fidem assequerentur: eorumq; pars plurima brutis animalibus assimilatur. Cum cuiq; prophetarum homines atq; diaboli, quorum sermones auscultāt, semper increduli, dicentes eos ueros esse, cum de nihilo sint, aduersentur, Deo permittente; hos & illos, locutionesq; suas dimitte, Deus quidem iudex omnium optimus, hunc librum boni maliq; discretiuum, & ueracissimum, illis testibus, quibus ille missis uobis largitus est: nec tu sicut plures sis, nunc hoc negans, nunc affirmans. Hic namq; Dei omnia scientis & audientis uerba, uera & recta, quæ nemo mutare poterit, completa sunt. Sed si plures, nil nisi dubium & ambiguum sequentes, imitari uolueris, te prorsus deuiare facient à uia recta dei, quæ perspicaciter credentes & 20 incredulos discernit. Cum omnes in deum credentes, suisq; præceptis obedientes, licitè de rebus omnibus, super quas nomen dei inuocatum est, de alijs uero nequaquam nisi necessitate cogente, uelut superius dictum est, comedere queant, eos minime comedendo sequantur: quos uelle propriū, non aliqua discretio trahit in errorem: quos & Deus annotat. ¶ Cum opere penitus, clàm atq; palàm, mala semper euita. Omnis namq; peccans, æquam sui meriti mercedem accipiet. Nullatenus quicquam, supra quod Dei nomen non inuocatum fuerit, comedatis, quia peccatum est: diabolíq; suis persuadent hominibus, ut uobiscum inde disceptent. Quibus si uos assenseritis, eritis increduli. Nos autem mortuos ad uitam reducimus, lucem 30 dando, qua inter homines morari queant. Incredulis quidem, & in tenebris sine termino manentibus, modum suæ sectæ sibi formosum apparere fecimus. Singulis uillis maiores à nobis constituti, se callidos & astutos facientes, se decipere cæteros arbitrantur. Sed licet ipsi nil inde cogitent, animas suas solummodo fallunt. Isti dei uirtute superueniente, obstinaciter dicunt, se minimè credere, nisi prius sibi dato diuinitus, quod nuncio tributum est. Deus autem scit, quibus præcepta sua committit, & quem sibi nuncium elegit. Ista dicentes, contemptum atq; pœnam ob dolum suum à Deo suscipient. Eorum cor capax & immensum ad legis intelligentiam Deus efficit, quos uiā salutis docere uoluerit: quos uero errare permittit, illis ma-40 lum inferens, cor angustum & anxium, ui tamen & ira sursum tendens, generat. Hæc est uia dei recta, quæ singula reminiscentibus discernit. Quibus Deus dans donum salutis, auxilium atque gaudium secundum opera sua præbebit. Cum omnes coram Deo congregati, diabolos de derisione atq; deceptione hominum increpauerimus, confessiq; fuerint homines, se his & illis credidisse, & ad horam iniunctā cōgregatos esse, Deus eis dicet, qui est incompræhensibilis & sapiens, quod in igne perpetuo manebunt, nisi quos ipse uoluerit. ¶ Plebs hominum atq; diabolorum, nonne uobis meus missus est nuncius, qui uos meas uirtutes atque mandata, & huius diei resurre-

Diaboli de nihilo sunt.

Diuinus codex Alcoran.

Per diuini nominis inuocationē alimentum sanctificatur.

Vetiti & concessi cibi, ut 12. cap.

Edere sine benedictione, peccatum.

Deum seductionis humanæ authorem dicit. Verum non eo sensu, quo Paulus ad Theß. etc.

Iudicium generale.

ctionem & aduentum ante me doceret? Dicens, Ita: Sed se stulto mundo credidisse, animarum suarum testimonio confirmabunt. Deus cuique suorum factorum, expers obliuionis, nullis malum inferre desiderat: cum ipse sit pijssimus, & omnium abundans. Cui, si uoluerit uos delere, & deinceps quos uoluerit renouare, uelut de filijs uestrorum prædecessorum fecit, tum possibile, tum leue est. Quod quidem uobis accidet, sed uos minime creditis. Vos itaque pro more uestro & uelle facite, sicut & ego pro meo. Vos autem deinceps uidebitis, quem hoc factum finem habebit, & ad quid quisque uestri deueniet. Sciendum quidem, Deum nequaquam auxiliaturum malis, qui uerbotenus Deo partem suarum frugum atque pecuniæ ponunt, dicentes: hic est pars Dei, hic nostrorum participum: sed iudicio nequam atque prauo, portio participum minime deo, Dei uero participibus præbetur. Eisdem quoque sui participes prolem suam interficere, sicque contra legem suam litem inire, quasi decens atque formosum persuadendo fecerunt. Quod minimè facerent, Deo uolente resistere: sed eos in suis operibus immorari permittit. Secundum quosdam omnes bestiæ agricolæ cuilibet, nisi quem uoluerimus, ad comedendum sunt illicitæ. Secundum alios, latera tantum: & secundum alios nulla, super quam nomen Dei inuocatum fuerit. His omnibus hæc non nisi falsa Deo superponentibus, pro suæ locutionis modo Deus ipse retribuet. Dixerunt item, omnes fœtus in uentre bestiarum comestui licitos, si masculi fuerint: illicitos uero, si fœminei. Et si mortui, omnes comestionis sint participes. Hi quidem omnes pro modo dicendi mercedem accipient. ¶ Suorum interfectores filiorum, licet nescij, perdendis associandi, & bona sibi diuinitus data non secundum Dei præceptum illicita statuentes, & Deo mendacium imponentes, errantes atque deuij facti sunt. De fructibus, quos omnes deus, faciens uineas iacentes & sursum eleuatas, & palmas, messesque dissimiles, & oliuas uarias, uobis tribuit: cum tempestiui fuerint, comedite. Cumque collegeritis, inde reddenda persoluite, sed non superfluè. Deus enim odit superflua. Cum bestiarum quædam ad sarcinas leuandas, quædam tantum ad decolandum sint commodæ, uos de bonis uobis à Deo datis comedentes, errorem diaboli, qui uobis maximus hostis semper aduersatur, non sequamini. Parilium VIII. camelorum, & boum, caprarum, & ouium, de singulis scilicet duorum, utrum masculos an fœminas ueraciter illicitis annumeratis? Vos hæc testificantes, quando diuinum inde præceptum habuistis? Quid peius deteriusue, quàm Deo malos minimè uiam rectam docenti, mendacium imponere, & hominibus inscijs errorem immittere? In omnibus quidem, nisi diuinitus mandatis, nil comedere uolenti illicitum & contra legem reperio, nisi sanguinem, & carnem porcinam, & morticinium. Ex his tamen necessitate cogente comedenti, Deus in sibi dilectos pius, ueniam dabit. Iudæis autem, ob suam maliciam omnia fecimus illicita, ungulam continuam habentia, & uaccarum ac ouium pinguedines, nisi costis aut carni uel ossi commistas. quod licet ipsi contradixerint, Deus sapientissimus atque pius, eis suam non subtrahet maliciam. Dicent tamen increduli, se parentesue suos nequaquam incredulos, uel eis aliquid illicitum fuisse, si Deo solum placeret: quod & prædecessores sui fecerunt, usque dum malum grauissimum eis incubuit. Si quid constans atque scitum habetis,

Sacrilegorum damnatio.

Opiniones de uetitis animalibus.

Occisores liberorum, & concessa in cibum illicita statuentes, & Deo mendacium obtrudentes, pariter puniendi.

Fructus uitium concessus: non tamen uinum.

Modus in beneficentia.

Leuit. 11.

Dispensare licet ex necessitate.

Quare Iudæis tot uetita sint

Disputat contra Iudæos Andabatarum more.

10 20 30 40

betis, coràm ueniat, nec ulterius pro more ueſtro rem incertam ſequamini. Deus quidem, quo uolente omnes uiam rectam ſequerentur, omnem ueſtram controuerſiam diſcutiet. ¶ Veſtri participes, teſtantes Deum res prædictas illicitas feciſſe, quibus uel incredulis legiꝗ reſiſtentibus tu nullatenus aſſentias, aſſint, ut quas ſibi Deus res illicitas propoſuit, addiſcant. Nullum igitur illius participem faciant: parentibus ſuis auxilientur: prolem ſuam nullatenus ob paupertatem (his etenim ac illis metum dabimus) interficiant: nec aliud unum, quod Deus illicitum poſuerit, deinde nil culpabile clàm palàm ue perpetrent: Orphanorum pecunias ante 10 dies ueneri ſtatutos nec rapiant, nec diſpergant: Examen atque pondus recte trutinent. Hæc præcepta Deus, hancꝗ uiam rectam, ſi reminiſcimini, tradidit. Eam itaque non plures uiarum uarietates, ne diſcrepemini, ſequentes, Deum timete. His peractis, Moyſi librum, prædicti confirmationem & complementum, omniumꝗ rerum diſcretionem, & uiam, atque miſericordiam omnibus credentibus ſe redituros ad Deum, præbuimus. ¶ Librum utilimum è cœlo miſſum ſequentes, ut miſericordiam adipiſcamini, timete: nec dicentes, Deum illis duabus gentibus præmiſſis tantummodo legem ſcripſiſſe: nec uos melius legem obſeruare, ſi uobis daretur, quàm illi, præſumatis. Vobis iam Dei uirtute legeꝗ tributis, 20 illis reſiſtere, ſeu aliàs diuertere, cum hoc nihil ſit deterius, nolitis. Sed ſcio, nil niſi angelorum, ſeu Dei aduentum, & miraculorum effectum expectatis. Sed uobis nil fides proficiet, quando uenerint, quia prius non credidiſtis. Si uos expectatis, & ego. Vos tamen minime credo de multitudine ſuam legem derelinquentium exiſtere: quibus Deus ſuos actus enucleauit. ¶ Omnibus ſuum beneficium decuplabitur: omni quidem peccatori ſui mali merces æqualis, Deo nemini nocente, reddetur. Ego quidem, cui Deus uiam rectam atque directam, illam ſcilicet Abrahæ non increduli patefecit, & immiſit, primo credens omnibus præceptis ſuis: (in quem enim crederem, niſi in dominum omnium rerum?) teſtor, omnes 30 noſtras orationes & holocauſta, uitam etiam meam ac mortem, prorſus Dei, totius mundi dominatoris, ſocioꝗ carentis, eſſe, qui nobis omnibus ad ſe redituris, omnia facta noſtra propalabit, & controuerſias diſcutiet. Illa autem nos in terra uiciſſim & ſucceſſoriè creans, hos illis prætulit, ut uos in ſingulis commiſſis uobis experiatur, & probet. Ipſe namꝗ potens eſt, rerumꝗ finis, miſericordiæ totius ueniæꝗ largitor:

Præcepta officiorum.

Vnum ſalutis iter ingrediendum.

Alcoran ueteri & nouo teſtamento confert.

Signa, quæ fidem Alcoran adſtruant, non neceſſaria.

Decuplũ præmium bonoũ, ſimplum malorum ſupplicium.

Proteſtatio Machumetis ampulloſa.

Deus finis ultimus.

AZOARA XVII.

NEc ſit tibi graue, neque moleſtum, hunc librum tibi cœlitus miſſum penitus ſequi, uerba brutorum & inſciorum minime curando, & per 40 ipſum bonos homines caſtigare, & ad boni memoriam rectamꝗ uiam producere. Quoties enim uillis ueſtra cõfuſio noctu ſuperuenit, illi bruti malo læſi nil aliud reſpondent, niſi quod nos male fecimus. Nos uero illa die, qua uerax æquilibritas omne põdus examinabit, perſcrutabimur, quod illi nuncijs uel è conuerſo dixerint: uide utrum noſtra præcepta nunciata fuerint, me tamen omnia ſciente. Erunt autem boni, quorum pondus maximum fuerit: mali uero, quibus minimum, quia noſtris præceptis non crediderint. Ego quidem uos formans, terram ueſtræ uoluntati, licet cum minima reditione gratiarum, ſuppoſui: & ut angeli ſe patri ueſtro Adæ protoplaſto

Alcoran tenendus conſtanter.

Statera iudicij diuini: ex Daniele accepta.

Diaboli ruina.

Fabula de adoratione Adæ, ex dignitate Christi & ministerio angelorũ deducta. Zabulos, id est, malorum consiliorũ suggestor.

plasto humiliarent, iniunxi: præceptoq; meo cuncti, Belzebub excepto, paruerunt. ¶ Deo quidem illic quærenti, qua de causa minime paret, inquit: Quia ego factus sum ex igne, illi de terræ limo plasmato: prævaleo. Inquit Deus: Hinc igitur, ut minimus efficiaris, descende: cum tibi super me sublimari sit impossibile. Ei deinceps terminum à Deo ante diem ueracissimum postulanti, respondit Deus: Terminus quidem est positus. Cui ipse: Quoniam tu mihi sic molestus, malum hoc ingeris, ipsi suæq; posteritati rectam uiam sequentibus, circumquaq; suggestiones & assultus inferens, efficiam quod eorum nemo tibi grates persoluat. Quem Deus sic increpans, inquit: Tu minime, tuq; repulse, descensum accelera, 10 & de te tuisq; sequacibus gehennam prorsus implebo. Adæ uero, suæq; mulieri præcepit, ut in paradiso manentes, quod sibi placeret comederent: una tantum arbore minus, nisi se malos esse mallent. His itaq; diabolus, sugestionem faciens, & ad membrorum uirilium atq; pudendorum detectionem nitens, Deum eis illam arborem uetuisse fallaciter insinuauit, non ob aliud, nisi ut uel illi nequaquam angeli fierent, uel ibi perpetuò manerent. ¶ Diabolus itaq; iurans se nequaquam illis suo nociturum alloquio, eos in uiam prauam atq; peruersam distorsit. Gustantibus igitur illis de arbore, sexus atq; pudenda membra apparere cœperunt. Quæ ipsis è paradisi folijs tegentibus, Deus inquit: Nonne uobis hanc arborem interdixi, 20 uobis hostilitatem atq; maliciam diabolicam enodans? Responderunt illi: ô Deus, nos nostris animabus nocuisse confitemur. Vnde nisi per te data uenia, perdendi peribimus. Quibus ipse: Aduersantes alter alteri, ad terram usq; descendite, moram horalem illic habituri, ibiq; uitæ uestræ peracto spacio moriemini. & deinde uos resuscitabo, uobisq; uestræq; proli uestes daturus, unde membra genitalia tegatis. Horum itaq; recordando, Deum uobis diuitias daturum timete. Et hoc est præceptum dei optimum. O filij Adæ, nullatenus aurem seu mentem diabolo uelitis adhibere, qui patres uestros è paradiso proiecit, uestes, apparere faciendo quæ prius operta uidebantur, abstulit. Hoc quidem bellum uobis summè cauẽdum, cum uos diabolo 30 suæq; genti sitis uisibiles, illi uero uobis inuisibiles. Diabolis incredulorũ consiliatoribus effectis, cum ipsi scelestã nefandaq; gerant, aiunt patres suos illiusmodi facta gessisse, & Deum hoc sibi præcepisse. Sed Deo nil nisi rectũ præcipienti, mendacium imponunt: & uiam rectam delinquentes, falsam sequuntur, extimantes tamen se recte facere. O filij Adæ, ad templum tendentes, uestros optimos ornatus sumite. Versus templum quoq; facie uersa orationes fundite, & Deum corde puro inuocate. In cibis & potibus uestris superfluitatẽ euitate. Quis constituit uestes & ornatus, cibosq; bonos & sapidos, uobis illicitos? Illi quidẽ liciti sunt bonis huius sæculi, & puris ac emũdatis alterius. Tali ratione discerno res hominibus, ut ipsi percipiant & in- 40 telligant. ¶ Deus ipse nil nisi criminalia modicaq; peccata, ut falsas rapinas & iniurias, positionemq; societatis & participationis in deitate, ipsique Deo falsum imponere, & his similia, statuit cuique uestrûm illicita: nec cuiquam est possibile, terminum à Deo sibi præscriptum transgredi. Filij Adę, uobis iam aduenit de uobis nuncius, mea præcepta laturus: quibus omnis contradicens, & se retrahens, igne perpetuo punietur. Timens autem, & obediendo benefaciens, expers timoris atque molestiæ paradisi gaudio perfruetur. Quis uero peior imponente Deo mendacium, aut suis contradicente

Lapsus hominis iterũ narratur, historia Geneseos fabulis contaminata.

Cauendus diabolus astutißimus.

Orandum uersus templum.

Temperantia

Peccata quæ Deus imputat.

Machumet audiendus.

cente præceptis? Horum quidem quisque libri partem habebit, usque ad nostrorum angelorum aduentum, qui ducentes eos extra lumen uitæ, dicent: Vbi est, quem adorauistis in Dei loco? Respondebunt, eum aufugisse, tuncq; suarum animarum testimonio perhibebunt, se incredulos fuisse. Tunc Deo eis iniungente, ut cum diaboli clientibus præ cæteris ignem ingrediantur, non desinent ipsi gentem prius ingressam increpare, usquequo omnes in igne depositæ fuerint, dicentq;: O Deus, isti nos aberrare fecerunt, unde tuo præcepto ignis eis duplicetur. Respondens quidem Deus dicet: Ita esse, licet ipsi nesciant. Primi uero succedentibus inquient: Bo-
10 noq; gaudio carentes, gustate nobiscum malum, quod fecistis. Nulli namque contradicenti mandatis nostris, aut se inde retrahenti, aperietur cœli ianua, paradisiue patebit aditus, usquequò camelo peruius per acus foramen gressus pateat: Sed eis in gehennam præparatur lectus igneus, & simile coopertorium, ut mali merentur.

Si cæcus cæco dux fuerit, ambo cadent in foueam.

Alludit inepte ad illud Mat. 19. Facilius camelum, &c.

¶ Credentibus, & benefacientibus uos, nemini nisi quam post iniungentes paradisum aquarum fluxu iocundissimam dabimus mansionem perpetuam: ubi ipsi per me prorsus malicia suorum cordium emundati dicent, Deo grates referimus, qui nos uias rectas nemini nisi per ipsum comprehensibiles docuit. Tunc accedentes ueraces Dei nuncij dicent: Hæc est
20 paradisus, quam uobis pro factis uestris hæreditatem polliciti sumus. Ipsiq; paradisi hæredes, hominibus igni deputatis, sibi Deum uerum dixisse confitentes quærent, an ipsi similiter inuenerint. Quod & ipsis testantibus exclamabitur uoce magna, Deum omnes suam uiam reijcientes, malumq; gerentes, aliiq; sæculo minime credentes perditurum, & summis pœnis afflicturum. Inter hos quidem, & illos, in quodam quasi limite sublimi stabunt quidam, discrete scientes horum & illorum facies, qui nequaquam paradisum ingredientes, sed illud sperando expectantes, paradiso uisis inquient, Saluet uos Deus: oculos suos deuergendo. Illis uero apud inferos dicent: Nónne ualuit uobis numerus uester ad resistendum?
30 Tu Deus, nunquam nos illis malis associa. Dicent illi: Ecce quibus Deus non mandauit misericordiam suam. Sed uos confidenter paradisum intrate, nil timentes. Malis quidem in paradiso manentes deprecantibus, ut eos aquarum suarum cæterorumq; bonorum à Deo sibi datorum participes efficiant: respondebunt illi, Deus hic incredulis suam legem in ludo ridiculoq; tenentibus, & suas uoluptates in hoc sæculo perficientibus, illicita statuit. Nos enim ibi nostris præceptis contradicentes, & irridentes obliuiscemur. ¶ Iam illis libro cœlitus misso, qui rectam uiam sapienter credentibus discrepat, omnes suam explanationem expectantes, sciant, quod die qua uenient omnes, una uoce confitebuntur,
40 iam dei nuncios cum ueritate aduenisse, dicentq; prius increduli, tunc ob errorem suum animas perditi: Si quis pro nobis intercessor reditum exorasset, melius quàm primò faceremus, Nunc autem dominum Deum nostrum, qui cœlum & terram & uniuersa sex diebus creauit, & thronum ascendit, qui diem nocte cooperit, lunam & solem ac stellas suo præcepto promouet, uentis imperat, nubes subleuat, & inde ad arborum ortum & herbarum aquas ad terram mortuam demittit, qui & mortuos resuscitabit: Ipsum inquam omnium pijssimum, cum omnes suis præceptis obedientes diligat, cum timore & spe inuocantes adorate atque diligite: hu-

Paradisus.

Inferi.

Incerti quidā paradisum expectantes, inter beatos & damnatos medij.

Fili, accepisti bona tua in terris, &c. Luc. 16.

Dei maiestas.

 iusmodi

Terræ allego ria de hominibus, ut ad Hebræos 5. iusmodi rerum semper memores estote. Terra quidem bona Dei præcepto germen bonum pariet, mala uero nil præter malum & insipidum. Noë, suæq; genti olim iam iniunximus, hæc hominibus dicere: Vnum solum Deum, & non alium, ut debetis, inuocate. Aliter enim summè timendum est uobis, die magna. Pars uero plurima suæ gentis respondens, ait: In errore manifesto te uidemus. Sed ille dixit, hoc non esse errorem, sed Domini mundi mandatum.

Noë. Gen. 6. 7 Vnus Deus timendus.

¶ Dei mandatum inde quod minime percipitis, libenter atque deuotè uobis nuncio. Nec uos miremini, quod uobis à Deo uenit natiuus nuncius, uos castigans atque docens uiam Dei, uobis ueniam daturi. Cùmque Noë contradicerent, eum suosq; fautores in arca proteximus: Cæteros omnes uelut cæcos summersimus. Hut ad Hath gentemq; suam mittens, inquit: Inuocate Deum, alius enim non est adorandus. Nónne timetis eum? Sed eorum plures increduli, dixerunt: Te uiam erroneam sequi cernimus, atq; te mendacem æstimamus. Quibus ipse: Non sum erroneus, sed Dei nuncius, uobis suum mandatum nil addendo seu minuendo ferens. An admiramini Deum uobis nuncium & castigatorem misisse, natiuum hominem? Reminiscamini quæso, quomodo Deus Noë, suæq; gentis uicarios constituens, uobis augmentum uirium atq; staturæ præbuit. Ipsum igitur ut præcedatis, adorate. Responderunt: Præcipis'ne, quod unum solum Deum adoremus, & morem atq; culturam patrum nostrorum omittamus? Aequum est igitur, ut tu dicti tui probationem præbens ostendas, quid Deum facturum nobis pollicèris. Ille uero dixit: Vos iam iram odiumq; Dei promeriti, mecum de nominibus impositis à patribus uestris, quæ Deus nunquam præcepit, non disceptabitis: sed ipsum Deum discussorem expectate. En ego uobiscum expecto.

Hut missus ad Hath.

¶ Eum, suosq; factores, nostra pietate liberauimus: Præceptis uero nostris resistentes, & incredulos, à summo ad infimum destruximus. Schale ad Zeuth à nobis missus, inquit: Tu hominesq; tui Deum unum, quia non est alius, adorate: Et ego uobis uirtutes atque miracula sua, mihi nota, uobis patefaciam. Vos recordantes, qualiter Deus uos uicarios Hath suæq; gentis posuit, ipsius præcepto in plana terra domos ædificate, & similiter in rupibus uobis mansiones excidite: nec ulterius terras uastatum eatis, inuocantes nomen Dei. Camelæ libera pascua permittite, nullam ei molestiam inferentes: Sin autem, graue uobis malum incumbet. Eorum quidem plurima pars incredula, credentibus debilibus & paucis inquit: Scitis'ne Schale Dei nuncium esse? Inquiunt, Ita: Nos scimus, & ei credimus. Quibusècontra illi plures increduli responderunt: Vestræ fidei nos sumus increduli. Mandatum itaque Dei spernentes, camelam interfecerunt, & ipsum Schale sic affati sunt: Si tu es nuncius, tua dicta nobis comproba, faciendo uidere quod promittis. Quibus ipse: Vobis Dei mandatum beniuolè, uelut bonus consiliarius, attuli: quod uos abhorrentes, minime curatis. Vnde ipso Schale se conuentibus eorum subtrahente, terræmotus superueniens, suas domos funditus diruit.

Schale propheta missus ad Zeuth.

Nugatur, ut et aliàs, de cameli occisione.

¶ Loth rursum increpante suam gentem ob scelus inauditum, & nefas à nemine perpetratum, cum nemo prius uiris abuteretur, respondit ipsa: E uilla tua cunctos incredulos eijce. Ipsum quidem Loth, sibiq; credulos, præter mulierem suam uetulam, quoniam suam non liquit maliciam, saluauimus,

Loth Sodomitas increpuit ob nefandum scelus.

saluauimus,& imbre salubri sufficienter irrigauimus. Quisque prouidus, illorum malorum finem consideret. Schaibh rursum Middenæ mittens inquit: Mihi mandata Dei ferenti parentes estote: Deum unum, cum non sit alius, adorando, nulli quicquam mensuræ ponderisue dolose subtrahendo, nec terram bonam uastando. Vobis item cauete, ne qualibet uia morando, credentes in Deum à uia recta diuertatis. Debetis enim tum commemorare, Deum fecisse uos multos è paucis: tum quis sit finis incredulorum, perpendite. Licet ei nequaquam omnes fidem adhibeant, credentes tolerando sustineant, usquequò Deus optimus iudex uenturus litem di-
10 scutiat.

Schaibh Middenã missus.

¶Primatum conuentus incredulorum illius gentis respondit Scaibeh: Te, tibiq́ credentes è uilla nostra proijciemus, nisi more nostro uixeritis. Quibus ille: Nulla uis, nullaq́ coactio nos ad hæc deducet, ut Deo mentientes, suamq́ legem linquendo, ad uestram transeamus: ex quo nos ille liberauit ab ea, & nos ipsi sponte nostra subijcimur. Quem supplici uoto precamur, ut ipse ueritatem inter nos patefaciat, cum sit ueracissimus, & omnia sciens. Increduli uero gentem suam increpando inquiunt: Si Schaibe sequaces sitis, perdemini. Contradicentes autem illi, pessundati perditi sunt, suæq́ domus per terræmotum diruptæ.

20 ¶Ipse Schaib iam retractus ab illis, residuis solatium præbens, inquit: Ego uobis mandata Dei beneuolè, beneq́ consulens, applicui. Quid curandum de incredulis? Omnes uillas ad quas nostros prophetas misimus, prius pœnis & anxietatibus, ut conuerterentur, pressimus: deinceps peccatorum ueniam facientes, ut augmentarentur & sublimarentur, usque dum bonum & malum perpessæ fuissent, sicq́ secure fierent, quod nec eis noctu sopitis, nec die uigilantibus atque ludentibus, nostra uindicta superueniret. Eas deinde ob sua facta sceleraq́ pessundedimus: quibus ubertatem cœli terræq́, si timuissent, & credidissent, aperuissemus. Ex hoc igitur sui successores perpendere possunt, quod eos pro factis suis punire, sicq́ sua
30 corda sigillare, ut nihil exaudiant, nostræ uoluntati satis est possibile: Quod uillis, quibus missi sunt nuncij, iam sæpius per nos contigit.

¶Horum qui nobis dilectionis fœdus pepigerint, parte plurima nequaquam firma fideliq́, sed incredula reperta, deinceps Moysen cum uirtutibus atque miraculis ad Pharaonem suamq́ gentem misimus. Quorum non credentium, quis esset finis, uideatur. Moysi igitur Pharaonem alloquenti, dicentiq́ se Dei nuncium, nil nisi ueracissima Dei præcepta ferentem, ut secum filij Israël aduenissent, ad eum accessisse. Respondit ipse: Si cum uirtutibus aduenisti, eas ut ueridicus existas, uideamus. Ipsius itaque manu suus baculus proiectus, draco factus est, manusque
40 uersa apparuit candidissima. Ob hoc Pharaonis homines eum magum sapientissimum, & regem à suo deijcere regno uolentem perhibentes, quid rex inde uelit, perquirunt. Ipse quidem eum fratremque suum custodiri, & per singulas urbes omnes sapientes magos coadunari præcepit.

Moysis cum Pharaone acta, figmentis deformata.

¶ Illis igitur aduenientibus, & quam pro adeptione uictoriæ mercedem susciperent, quærentibus, dixit Pharao: Familiaritatem meam sumam, & propinquitatem. Illis deinceps Moyseq́ conuenientibus, & alternatim operum exordio postulato, illi parentes, uisibus humanis miranda atque timenda obiecerunt. Deinceps Moysis ba-

culus nostro nutu proiectus, cæterorum omnes machinas & fantasias deuorauit. Et sic illis repressis, & ad minimum redactis, ueritas apparuit. Omnes deinceps magi superati, genua sua coram Moyse flectebant, confitentes publicè, se Deo Moysis & Aaron, creatori uidelicet orbis, se subijcere. ¶ Ob hoc indignatus Pharao, quod in eum nisi nutu suo crediderant, inquit: Vos artibus uestris atque dolis enitentes, ut suam ex hac ciuitate gentem educatis, uestris manibus & pedibus abscissis ex opposito suspendam. Cui illi: Cur de nobis ad Deum ituris, quoniam Dei præceptis aduenientibus credimus, uindictam sumere quæris? Tu Deus nobis fortem tolerantiam, & in uera fide legeque tua perseuerantiam, benignè præstare digneris. Homines quidem Pharaonis sic eum affati sunt: Si Moysen fratremque suum terram tuam sic uastare, tuamque sibi gentem allicere dimiseris, tuum idolum & te prorsus negligendo dimittent. Respondit: Ego super eos fortis atque potens, infantes interficiam, fœminasque custodiam. Moyses item suæ genti solatium præbens, inquit: Deum adorantes, ipsius auxilio fortes, omnia libenter tolerate. Qui finis uitaque timentibus ipsum, terræ suæ quem uult hæredem constituit. Ipsis autem indignantibus ‡* & obstrepentibus, se ante suum aduentum, & similiter postea mala plurima perpessos dixit: hostem uestrum Deus exulabit, & perdet, uobisque terram deinceps daturus, effectus uestros ipse uidebit. Hominibus deinceps Pharaonis, suisque fructibus pedetentim annorum intercapedine, ut per hoc castigati magis Dei memores essent, decrementum immisimus. Sed illi uelut inscij, quotiens eis aliquod commodum contigit, hoc suum esse: quotiens malum, hoc per Moysen suosque factores contigisse, cum omnia tamen Dei sint, affirmabant. ¶ Illis dicentibus Moysi, quod incantationibus arteque magica suos effectus compleret, nec ideo sibi crederent, locustas, & bruchum, & ranas, ac sanguinem discerptim ingessimus. Ipsi tamen non minus increduli perseuerabant, & Moysi supplicando, licet increduli, precabantur eum: Tu Moyses, Deum propter amicitiam uestram atque fœdus inter uos firmatum, ut malum istud expellat, exora, nosque tibi credituri, filios Israël tecum mittemus. Vnde illis ad horam malis subtractis, accedente termino, ecce dimittere noluerunt. Quod nos præuidentes, uindictam sumendo, quoniam nostris contradicendo præceptis increduli manebant, in mare summersimus, illamque terram ab oriente in occidentem pauperibus incolendam tribuimus. Sic igitur Pharaonis suæque gentis factis dictisque deletis, filios Israël nostra uerba complentes tolerando, transfretare fecimus. Qui deinceps tamen inuenientes homines idolorum cultores, Moysen precati sunt, ut eis imagines similiter constitueret. Quibus ipse: Vos uere cæci estis, cum hanc gentem operaque sua quicquam esse putatis. Vnus enim solus deus uobis est adorandus, qui uos super omnes extulit, & liberauit de gente Pharaonis, quæ uobis semper noxia prolem uestram interfecit, uestrasque mulieres, quod Deo summè displicet, subduxit. ¶ Moyses accepto termino alloquendi deum post XXX. dierum peractum spacium, cui X. dies ipsemet adiunxit, sicque sunt facti XL, Aaron fratrem suum affatus inquit: Tu meus interim in mea gente uicarius esto, & benefacies nullatenus uiam errantium exequere. Ad horam itaque constitutam ipsum aduenientē, deo affato Moyses inquit: Tu deus, ut te uideam, mihi pręsta. Contra quē sic Deus

Transposita fuere hæc in tribus quibus usi sumus exemplaribus ut signa indicāt, infrà paulo.

Aegypti plagæ aliter expositæ quàm in Exo.

Secus quā habeatur Exo. 33. & 34. exponit, ut Deus Moysi apparuit.

Deus : Me quidem non uidebis , nisi meus à te uisus loco suo permaneat. Deo montem ascendente , ipse in minimum atque minutum redactus est. Vnde Moyses quasi mortuus cecidit,curatus autem inquit: O Deus, ego uester sum,& in te primus credens. Dixit deus: Ego super gentem meam te præ cæteris electum,mea mandata ferentem constitui, tuq; munere meo sumpto, quod iam tabulis inscribitur, Deo grates persolue. Continet autem illud omnem gerendorum doctrinam, & castigamen, ac discretionem. Quod tu constanter & firmiter sumpturus , ut tua gens similiter accipiat, intima. Domos incredulorum mihi nostrisq; fallaciter resistentium, tibi 10 monstraturus illos,licet qui omnia miracula uiderint,nostraq; præcepta sæpius audierint, nec ipsis nec alij sæculo fidem adhibent, & utraque uia uisa falsam semper proficiscuntur: Illos inquam,suaq; negotia penitus confundam, & sibi suorum operum uicem reddam. Moyse quidem absente, sua gens ex annulis suis & torquibus tauri statuam , sonitum quasi stertentis emittentem,sibi fecit.

Historia Exodi. 32. male reddit, ut suprà etiam.

¶ Sed cum uiderent eam nil dicere posse , nec uiam rectam edocere, eam suis tractando manibus, se confitentes errasse, dixerunt : Nisi Deus ueniam misericordiamq; fecerit ,nos perdendis annumerabimur. Moyses itaque reuersus, multa permotus iracundia, eos ob sui maliciam , Deiq; 20 mandati festinationem post suum discessum , increpans , tabulas proiecit, fratremq; suum capillis arripuit. Ille uero respondit: Me debilem ipsi uolentes interficere, ferè uitam abstulerunt. Vnde de me uindictam minime sumas, ne sim ridiculum hostium, nec me malis hominibus illis admisceas. Moyses hoc audiens , Deum orat , ut sibi fratriq; suo ueniam & misericordiam,cum ipse sit omnium pijssimus,præstet.

¶ Qui taurum adorabant , iram Dei & dedecus huius sæculi meritò sustinebunt . Qui peccatis commissis , ad Deum postea pœnitendo se conuerterint, ueniam & misericordiam consequentur. Moyses deinceps ira semota , librum & tabulas , uiam & misericordiam timentibus 30 Deum manifestantes, sumens,ad horam sibi mandatam, LXX. suorum hominum elegit, quibus pessundatis inquit : O Deus, qui quibus uis rectam , quibus uis malam uiam præbes , nunc hos ob suam inscientiam factaq; nefanda condemnans,si tuæ subesset uoluntati, prius eos confudisses. Sed tu discretè, licet arcanè, omnia gerens, tu ueniæ largitor optime, nobis ueniam & misericordiam præbe, simulq; da huius, sæculiq; futuri bonum,nobis te, non alium adorantibus. Inquit Deus : His bonum, illis uero malum , meo præcepto semper accidit. magnamq; misericordiam, omnium capacem,timentibus me, & obedientibus meis mandatis, ac eleemosynarijs præbebo.

Machumet ignarus literarum. Quod alibi negatur.

40 ¶ Imitatores nuncij atque prophetæ, legendi scribendiue nescij, cuius nomen atque mentio reperitur in testamento & Euangelio , qui gerenda præcipit,aliaq; prohibet,bona saporiferaq; uestro comestui licita,alia quidē illicita ponit,cogitationes prauas & errores eijcit: Omnes inquam illi credentes, & auxiliantes, atque sublimantes, suisque mandatis obedientes,& boni sunt,& bonis associabuntur. Vos uiri,ego quidem ad uos uenio,Dei nuncius,regis cœli & terræ,præter quem non est alius,qui mortificat & uiuificat. In eum,mihique,suo nuncio,legendi scribendique nescio,penitus ipsi suisq; præceptis subiecti credite,suis præceptis obedientes,ut boni efficiamini.

Inductionem absoluit, ex prius recitatis similibus inferens, ipsi legato Dei credendum esse.

ciamini. Quidam autem de gente Moysis, ad ueritatem istam se conuertunt, secundum illam operantes. Nos quidem in terra duodecim gentes diuisim constituimus. Nos quoque Moysi, cum sua gens aquam peteret, ut cum uirga petram percuteret, iniunximus: apertiq; sunt fontes duodecim, eorum locis notis omnibus. Eos quoque nube proteximus, & manna simul & coturnices ad comedendum præbuimus. Nunquam illis nocui, sed ipsi quidem suis animabus nocuerunt. Eisdem item iniunximus, ut uillam quamlibet frequentarent, & quidlibet sibi placitum comederent cum gratiarum redditione, & ut in portarum ingressu se humiliarent: Sicq; semper peccaminum ueniam tribueremus, & bonum semper augeremus. ¶ Horum uero prauis atque peruersis nostrum præceptum mutantibus, malum cœlitus ob suam maliciam intulimus. Cum quidam in uilla iuxta mare in sabatho piscium multitudine capitibus subleuatis adueniente, quod cæteris diebus minime contigit, nos enim ipsis uicem suorum operum reddidimus, non gerenda perpetrabant, ab alijs castigati dixerunt: Quare cæteros castigatis, cum Deus eos confundet, aut graue malum eis superueniet? Responderunt: Nostrum est Dei mandatum commemorare, cum forsan hoc timorem immittet. Eis autem castigamina non curantibus, gerenda docentes saluauimus, cæteros autem pro suis factis damnauimus. Diximus quoque uertentibus ad prohibita, ut simiæ perditæ fierent, in hoc sæculo dedecus & opprobrium, in futuro malum grauissimum accepturæ. Ipsius præcepto, qui est pius ueniæq; dator, gentibus per terras diuisis, quarum quædam bonæ sunt, quædam autem infrà, eis nunc bonum nunc malum exhibendo, ut sic eorum ad fidem esset conuersio, tentauimus eas. Sed primis peiores succedentes, libri partem sibi, uidelicet in hoc sæculo placita ferentem accolunt, residuumq; dimittendo dicunt, Deum inde sibi daturum ueniam. Nonne fiduciam & firmitatem à uobis cepi, quod in hoc libro nil nisi uerum esse diceretis? Cur insensati uiuitis? Alia quidem curia multo melior habetur, quam libri factoribus, & orantibus, sua persoluendo præmia tribuemus.

Historias Exodi perperam adducit, ut suo more.

Fabula Iudaica absurdissima de sabatho uiolato.

Alcoranū quidam partim recipiunt, partim reijciunt.

¶ Montem super Iudæos nubi similem, cuius ruinam super se pertimebant, ut sic saltim ui legem nostram reciperent, & eam assidue ad timoris adeptionem legerent, extulimus. Cumque cepi de filijs Adæ eorumq; posteris testes super animas suas, dixi: Nonne ego sum Deus uester? Dixerūt, Ita: Huiusq; rei testes super animas nostras adsumamus. Quibus ego: Imò in alio sæculo testes adestote, ubi non dicatis me nequaquam huius rei noticiam & intelligentiam uobis intimasse: nec iterum sequendo patres uestros prius incredulos, quæratis, Cur ob facta prædecessorum mala patiamini? Ita quæq; distinguo diligenter, ut ipsi Deum diligentes efficiantur. Ille, cui prius iniuncto meo mandato deinceps subtraxi sapientiam, malus effectus, diabolum secutus est. Eum tamen cum sua sapientia ad me sublimare meæ uoluntati possibile esset: Sed ipse mundanam mansionem magis diligens, suum amorem amplexus est. Hic quidem talis, cæteriq; meis contradicentes præceptis, sicq; suis nocentes animabus, cani assimilantur: qui seu ad ipsum accedas, seu nō, latrare nō desinit. Solus aūt ille firmitatē obtinet, cui Deus rectā uiam prædestinauit. Omnis illinc aberrās, in gehennā ponetur: quò multitudinem diabolorum, & hominum habentium corda sine discretione,

Nubem, siue quæ ad montē Sinai apparuit, siue quæ agmen circumdedit, montē dicit, ineptiēs more suo.

Temporaria æternis bonis præferentes, Deiq; uocationem spernentes, canibus similes.

tione,oculos sine uisu, aures absq; auditu, qui brutis animalibus magis erronei,negligentes existunt,mittemus. Illos igitur incredulos, quibus Deus mercedem pro merito tribuet, dimittentes, cum § * Dei plurima bona sint nomina,ipsum cum eis inuocate,sequentes ratione,uiq; doctorem,& secundum illam operatorem. ¶ Sic contradicentibus præceptis nostris,quibus inscijs mala formosa uideri fecimus, quod omnibus callidior, omnibus arte præualeo. Nonne perpendunt,seruus è diabolo socius sortitus sit,utrū sim alius quàm nuncius uerus? An cœli terræq; machinam, omneq; diuinum opus non considerant? cum forsan iam suæ mortis terminus accessit, post quem,cui uerbo credent? Cum nemo, quem Deus aberrare fecerit, uiæ bonæ doctorem inuenire queat, eos in cæcitate sua dimittamus. Quærentibus à te aduentum horæ postremæ, dic, illius noticiam nulli nisi Deo compræhensibilem esse, quæ in cœlo terraque grauis subitò pluribus nescientibus superueniet. Sic enim tu nil nisi Dei uelle bonum siue malum tuæ animæ commendare potens, absconditum agnoscens, multum boni, nec quicquam mali adipisceris: cum nil nisi Dei nuncius,suorumq; uerborum ad incredulos applicator existas. Adam patre uestro à Deo creato, & ex eo fœmina ad suum concubitum, in primo coitu mulier concepit, sicq; deinceps grauida multum facta est. ob quod maritus ac mulier Deum deprecati dicebant: Si tibi nobis bona præbere placuerit, grates tibi referemus. Deo itaque prosperitatem atque bonum eis conferente, eis suorum donorum participem,unde te Deus liberet,constituerunt. Quomodo Deo socium atque particeps quicquam, non creans aliquid, sed creatum, nec sibi nec inuocantibus ipsum auxiliari potens, opinantur? ¶ Hi ad rectam uiam à uobis aduocati, nullatenus uos sequentur. Aeque namq; proficit eos aduocare,atque tacere:homines tamen sunt,sicut & cæteri. Qui si fides uestra uera esset,uobis responsa facerent. An habent illi pedes,quibus ambulent? an oculos,ut uideant? an aures,ut audiant? Illos itaq; participes inuocando,si uobis sit possibile,decipite me,qui soli Deo libri datori,sicut & omnes boni homines,me commendo. Illi uero quos loco dei adoratis & inuocatis,nec sibi nec animabus suis prodesse queunt. Ad uiam rectam uocati,prorsus auditu uisuq; carent. De decimis & beneficijs sume, & inde secundum morem consuetum operare.Inscijs, te subtrahe semper. Si aliqua fortassis diabolica suggestio seu fraus acciderit, te diuina sanctificatione præmuni, Deo audiente atq; sciente. Omnis enim deum timens, cum ei quicquam diabolus intulerit,Dei memor est,ad bonum se conuertens. Cū te minime cum uirtutibus uenientem quærant, cur eas non efficis? dic, te nil nisi mandatum dei imitari. Hæc quidem sunt res manifestæ,uiaq; uera, & misericordia timentibus deum. Cum legitur Alchoran, eum cum toto corde, deuotaq; mente, ut Deus tibi misericordiam præstet, ausculta, & deum in anima tua, unaq; uoce mane & uespere, nequaquam horum aliquid negligēs,cū humilitate & timore inuoca & adora. Apud ipsum qdem manentes,nullatenus indignant ipsum inuocare,humiliq; prece exorare.

Signum quod remittit ad superiora. Sed hæc bene cohærent.

Pertinaces relinquendi.

Incerta hominibus dies nouissima.

Adæ & Euæ prima proles

Protoplasti eito idololatræ

Contra idola, ut Psal. 113.

Decimas percipere, ac bene uti conceditur.

Sine miraculis doctrinæ nudæ credi postulat.

Alchoran religiosa mente audiendus.

AZOARA XVIII.

OMnis rerum & orationum quæ Deo debentur excessus, Deo legatoq; suo gratus existat. Omnes Deum timeant, & uicissim benefaciant, Deum adorantes, suo legato, si boni fuerint, fidem adhibeant, eos imitando,qui lachrymas deum inuocando effundunt. Diuina legendo miracula,

Bona opera.

miracula,suam fidem corroborant, & se prorsus Deo commendant, facientes orationes de bonis uestris sibi datis expendunt. Illi namque ueritati bonoque credentes, ueniam summumque bonum à Deo recepturi, coram ipso gradum excelsum obtinebunt. Postquam te Deus uirtutibus atque ui à domo tua traxit, plurimæ gentes ad fidem coactæ, in ueritate iam manifesta, ratiocinantes disceptant: ijs comparabiles, qui ad mortem scientes adducuntur. Cum Deus uos expugnaturos ire gentem illam præcepit, nequaquam opinati estis ipsum uobis auxiliaturum. Sed ipse quidem ueritatem sui uerbi confirmat, incredulos à primo ad infimum damnat, ueritatem probat, falsum quidem delet, aut infirmat. Vnde uobis inuocantibus Deum, licet hæc incredulis dolorem parerent, me daturum uobis auxilium, mille angelorum pollicitus sum. Sciendum quidem, Deum, cuius est omnis uis & auxilium atque uindicta, totum hoc fecisse, ut plenum uobis gaudium cordiumque firmamentum infunderet. ¶ Quoniam uobis Deus somnum ad cordium uestrorum quietem induxit, & aquam, qua loti mundique essetis, ut sic à uerbis diaboli retracti, corda uestra pedesque firmaretis, cœlitus demisit. Angelis suis ait: Ego uobiscum semper præsens adero: uos autem euntes, illos meos homines firmate, & adiuuate: Incredulorum ceruices atque manus, quorum cordibus ego timorem inijciam, percutite, quoniam mihi meoque legato non crediderunt. Omnis etenim resistens, me grauem in fine sentiet, ignemque gehennæ subibit. Nullus uir bonus incredulos aggrediens, eis terga uertat, nisi causa commodioris adaptationis, & præmunitionis: Sin autem, iram diuinam ignemque perpetuum, malamque uiam incurret. Nullatenus te cædem meis intulisse, uel eos proiecisse præsumas. Ego namque peremi, ego proieci. Constat autem hoc diuinitus factum, ut Deus omnium auditor & cognitor, suorum cordium effectus atque secreta cerneret, qui semper artem atque negotium incredulum infirmat. Si litem atque uictoriam quæritis, ecce iam uestris adest manibus. Sed nos conuerti, uobis est utilius atque melius: Sin autem, licet uestræ gentis maior sit numerus, nil prodesse poterit. Quia deus est adiutor bonorum. Viri itaque boni, Dei legatique sui sequaces estote, nusquam ab eis scienter discedentes. ¶ Confitentes se audisse, cum nihil audirent, imitari nolite. Nullum enim animal coram Deo peius, quàm surdus & mutus & indiscretus. Eis tamen auditum præstaret, si boni quicquam illis inesse perpenderet. Licet enim bonum audirent, in eo minime perseuerarent. Omnis bonus, Deo legatoque suo uocantibus eum, ut uiuificetur, respondeat: Timens Deum, hominis cordisque sui iudicem, ad quem omnium sit reditus. Nullatenus item obliuiscamini suffragij, uindictæque diuinæ. Vnde grates reddidistis, quando pauci debilesque, gentes uobis maleficas timebatis. Lites quidem summè timendæ, quoniam ipsæ non solum malos uendicant, finisque Dei grauis occurreret. Viri boni, nihil Deo, suisque nuncijs, uel sibi uicissim scienter subtrahant. Sciant enim, pecuniam suam atque prolem inuidiam parere. Apud Deum, summarum diuitiarum est summa copia, qui muneribus omnibus abundans, timentibus se peccatorum ueniam atque salutem præbebit, qui putantes te capere, aut interficere, aut eijcere suis artibus frustratur, cum eius artes omnibus præualeant. ¶ Cum huiusmodi uiris uerba Dei leguntur, indignanter inquiunt: Iam audiuimus, & tale quid nostra uoluntate ducente faceremus. Hæc enim sunt antecessorum miracula, precanturque

Dei auxilium in bello.

Angeli boni ultores malorum.

Metu fugiens in bello gehennam promeretur.

Homo indiscretus, uel insipiens, odiosus Deo.

Timens Deū uitam consequetur.

Bella metuenda, quippe quæ bonos etiam auferunt.

Prohibet fraudes, ipsamque auariciam.

Contemptores Alcoran.

10 20 30 40

canturq́ Deum, ut si illa sit sua ueritas, semper eos lapides malumúe graue pluendo cœlitus irruat. Deus autem eis nocere noluit, tum quia tu præsens illis intereras, tum ut pœnitendo se conuertant. Sed cum ipsi se prauis meritis indignos agendo, licet inscij, à templo Haran se retrahunt, nec uersus templum aliam orationem quàm sibilationes gestusq́ manuum peragunt, cur malum Deus eis non ingerit? Malum quidem ab illis perpetratum, ipsi gustabunt. Increduli uero, suam pecuniam expendentes, ut uiam Dei rectam derelinquant, multimodam iacturam sentient. Post substantiæ namq́ consumptionẽ, difficultatem inextricabilem incurrent, uincientur, & ad gehennam mittentur, ut purgaminis atq́ purgati sit disgregatio. Ipsorum quoque purgaminum perdendorum aliud alij in gehenna superponetur. Sciant tamen increduli, se præteritorum ueniam accepturos, si se conuerterint. Sin autem, more priorum iam perierunt. Eos semper usquequo ad Deum omnes conuertantur, nullaq́ sit seditio seu lis, expugnate, eorumq́ conuersorum Deus ipse facta dignoscet. ¶ Sciant omnes se conuertere nolentes, Deum esse dominum nostrum bonum, & uindicem optimum. Sciat item omnis in Deum credens omnipotentem, posito super prophetam die coniunctionis exercituum, quod totius prædæ quinta Deo atq́ prophetæ, & propinquis ac orphanis, & mendicis ac pauperibus debetur. Die qua uos citra aquam prope, & alius uester exercitus subtus uos, alij quidem ultra longe sedes sortiti eratis, si uobis terminus poneretur, forsan fallaces uideremini. Sed Deus priusquam quid esset, omnia præuidit. Sciendum quidem illum uerum mortuum, illumq́ ueraciter uiuum, qui mortem seu uitam testibus missis adeptus est, Deo res omnes audiente atq́ sciente: quo uos pauca docente, si multa numerositas uideretur, corda uestra debilia timidaq́ fierent. Sed ipse omnium cordium secreta dinoscens, sua uoluntate singula moderatur, qui uestris oculis cæterorum paucitatem, uisibusq́ suis uestri minimam quantitatem, ut suum die illa mandatum compleretur, ad quem omnia redeunt, reputauit. Omnis uir bonus in exercituum congressu firmus fiat, & Deum inuocando suum increatur auxilium, sequens ipsum, suumq́ legatum. Cauendum quidem, ne uobis incidat contrarietas: Hæc enim uos debiles efficeret, uestrumq́ successum minueret. Sed tolerantes & indurati perseuerate. Talibus enim Deus præstat subsidium. Eos item non imitemini, qui domos suas egrediuntur plus populi fauore, quàm deitatis amore. Eorum tamen actus diuina sapientia circuit. Diabolus incredulos suos actus sibi formosos apparere faciens, inquit: Hodie quidem non uincemini, quoniam uobis ego auxiliator adero: sed exercitu uiso, moram fugæ non distulit, dicens: ℥ * Ego uidens & uobis minimè uisum, Deum timeo, cuius finis grauis est, & intollerabilis. ¶ Increduli cordisq́ praui deinceps dicentes, nos uestram legem extimare meliorem, cognoscant ipsum legi bonæ adhærere, qui se prorsus Deo commendat. Angeli quidem illos incredulos faciebus & tergis cedẽtes, & interficientes, dicebant: Malum feruoris ob actus uestros antecedẽtes, Deo nemini nocente, gustate: sicut illa gens Pharaonis, suiq́ prædecessores, nostris institutis cõtradicentes, ob culpas suas proprias, Deo nemini nisi delinquenti munus suum auferente, perierunt: Sed Pharao, suiq́, per summersionem: quia cęteris animabus coram Deo deteriores sunt increduli, qui prius datam firmitatem Deũ non timendo uariant. In lite captos, uel captiua, uel perime,

Templũ Mechæ id est, Haram.

Armis cogendi increduli.

Quinta prædæ Deo & prophetæ, etc. danda.

Fortitudo in bellis retinenda.

Propter Deũ non propter existimationẽ hominum belligerandum.

Signum istud superius positum, omnia exemplaria trãsposuerant.

Pharao.

Captiui aut occidendi aut seruandi.

petime, uel per hoc sui castigētur posteri, & si timueritis aliquem quid subtrahere, dic illi, hoc Deo displicere. ¶ Cauendum, ne uos nimia securitate firmatos, increduli uicti rursus aggrediantur. Vosmetipsos igitur armis, & bestijs, atqꝫ pecunijs præmunite. Omnes etiam uestros in uia Dei sumptus, deus nil diminuens, multipliciter reddet. Vobis pacificè se subijcientes, diligenter uobis reconciliate, Dei scientis & audiētis pręcepto, qui tibi tuisqꝫ præsens aderit. Si te fallere quæsierint, sine cuius uelle minimè pax inter uos oriretur, licet omnem terrenam substantiam propter hoc expenderetis: Tu nuncie, me tui tuorumqꝫ factorum adiutore, tuis pugnā persuade. Tui namqꝫ uiginti sustinentes & indurantes, ducentos alios superabunt: & centum uestri, cæterorum mille, quia sunt indiscreti. Deus autem hoc primo propter uestram debilitatem faciens, nunc imminuit. Si centum enim fueritis, eorum ducētos uincetis: & uos mille, cæterorum duo millia, Deo præfide indurantium sustentamine. Prophetarum alicui captiuos habere usqꝫquò terras expugnasset, nondum accidit. Sed uos hunc mundum, Deus autem sapiens & incompræhensibilis alium diligit. Propter hoc quidem graue malum atqꝫ pœnam pateremini, nisi Dei liber præcedēs omnia complectens subuenisset. Nunc quidem de præda bona comedite, timentes Deum pijssimum, ueniæqꝫ datorem. ¶ Captiuis in tua manu propheta retentis, si Deus bonum inesse tuo cordi cognouerit, tua cogitatione plus atqꝫ maius tibi tribuet, cum sit pius ueniæqꝫ largitor. Si quid uero tibi simulare dissimulareúe quæsierint, Deus grauis atqꝫ sapiens uindictā inde recipiet. Terrarum expugnatores Dei nomine & illius obsequio, cū pecunia uitaqꝫ sua semper indurantes, & eorum auxiliatores, sibi mutua societate cōnectunt: quibus cæteri usqꝫquo lites ingrediantur, nullatenus cōnumerantur. Tunc autem illos uestrum petentes suffragium, nisi tantum contra homines uobis fœdere pacis munitos adiuuate, Deo singulos actus uestros dinoscente. Increduli quoqꝫ suiqꝫ factores alternum societatis connexū inibunt. Vobis quidem prædicta negligentibus, lis uastatioqꝫ multa terrā occupabūt. Boni expugnatores, & ob Dei gratiā indurantes, eos quoqꝫ recipiētes & adiuuātes corā Deo cōstantes, & boni ueniam plenam adipiscētur. Illi quoqꝫ boni, qui postea pugnaces effecti, uobiscum passiones sustinuerunt, dilecti simul & electi, cum libro Dei singula scientis & audientis, uobis annumerantur.

Victores ne sint securi. Dedētes se in fidem recipiendi sunt. Sine Dei fauore pax nullis humanis rationibus firmari potest. Vtinā hoc proceres Christiani perpendant. Ex Leuit. 26. & Deut. 28. sumpta, sed male aptata. Captiuos elementer tractans propheta recipiet præmium amplißimum: Militare docet.

AZOARA XIX.

HAec epistola est Dei legatiqꝫ sui illis incredulis missa: cū qbus terminū posuistis. Libere per quatuor menses quòuis terrarum pergite, scientes uos Deo cūctoꝝ increduloꝝ cōfusori, minime nocere posse. Die quidē peregrinatiōis in mēse gētibus Deū suūqꝫ legatū prædicate, dicentes, q̄d Deus se suūqꝫ legatū ab incredulis liberauit. Cōuerti quidē, uobis esset melius: Sin aūt, Deo minime nocere potestis, qui uobis malū grauissimū ingerit, illis exceptis, qui pacē firmatā tenuerint, nec in uiros nostræ legis surrexerint. Illi namqꝫ in termino statuto cōuersi, cum Deus timētes diligat, colligendi sunt. Conuerti nolentes, ubicunqꝫ repertos, mensibus Harā peractis sumite, & interficite, omnibus uijs insidiantes illis. Si uestrā legē sequi, & orare, ac decimas dare uobiscū uoluerint, dimittendi sunt: quia Deus pius & misericors ueniā illis tribuet. Eoꝝ quēlibet ad te uenientē humiliter, diligenter collige, ut sic cū sit uelut animalia bruta, uerbū Dei audiēt, quo forsan coꝝ corda penetrabunt. Qualiter firmi cōstantesqꝫ contra Deum legatosqꝫ

Contra finitimos bella gerenda. Persequendi sunt armis increduli. O prophetam immemorē, qui aliquoties dixit, pertinaces iudicio diuino relinquendos esse.

tosq; suos, nisi qui uobis templum Haram fiduciæ pignus posuerint, aut aliud quid reperiuntur? Quamdiu tamen apud uos sua perseuerauerit iustitia, ius apud eos mutare nolitis, Deo timentes diligente. Et si eos uobis superapparere contigerit, aliud ore, aliud corde tenentes, cum eorum pars sit plurima incredula, Dei præcepta pro minimo uendiderunt, & sic aberrando malum operati sunt. ¶ His cum nullius sint substantiæ, sed gratia uos hostilitatis maximæ nemo bonus credat, nisi prius conuersis & oratoribus & beneficis factis. Tunc enim in lege nostri fratres existunt, quod sapiens quiuis discretè perpendit. Post iuraiuranda se uertentes, & in lege uestra malum aliquod dicentes, cum eorum sacramentum ante conuersionem nihil sit, expugnate. Cum illis qui nuncium è loco suo eijcere uoluerunt, nobis tamen prius eiectis, cur bellum non initis? An eos timetis? Deus quidē omnibus credentibus plus timendus. Eos expugnare non differatis, cum Deus malum atq; dedecus eis per manus uestras sit illaturus, uobisq; ueniā atq; uictoriam, uestrorumq; cordium molestiam eis accumulabit. Nec antè fortitudinis & audaciæ uestrorum cordium noticia cessabit: nec ipsi rursum parti Dei omnia sua facta sibi reuelaturi, siue legati, cæterorumue bonorum nil eorum cuiq; celatè gerentium assentiant. Increduli, quorum animæ testes sunt erroris & prauitatis suæ sectæ, quorum scilicet actus hic nihil sunt, sæculoq; futuro mansio focus, templum Haram adire minime digni sunt: nec etiam aliquis, nisi qui in Deum credidit, nullum alium timens, dieiq; futuræ fidem adhibuerit, & eleemosynas ac orationes fecerit. Hic namq; rectè proficiscens, itinere bono dignus est. Nullus extimet peregrinantes ad templum Haram, & ibi potantes aquam, æquales existere bonis expugnatoribus, alium Deum expectantibus, & in Deum credentibus, qui malos homines in uiam bonam non dirigit. ¶ Expugnatores etenim tolerantes ardua, pecuniamq; suam pro Dei nomine consumentes, plenum gaudiū habituri corā Deo gradum maiorē obtinebunt, & præmio maximo perenniq; donabūtur. Nullus uestri filijs suis, siue fratribus, nisi suæ legis fuerint, cōfidat: Sin autē, malis annumerabitur. Si patres uestros, & filios, aut fratres, & mulieres, gentēq; uestrā atq; substātiam acquisitā, & mercaturā, cuius sumptū pertimescitis, & ædificia pulchra, plusq; Deū, suūq; legatū & expeditionum effectus propter Deū diligitis, indurate, usq; quò Deus illos malos abhorrens, suum mandatū afferat. In multis aūt locis, & maxime in die Heunaim, qua uestra multitudo uobis placēs minime uobis profuit, quin fugā terra spaciosa se uobis abbreuiāte iniretis, Deus uobis suffragiū præstitit: tūcq; uobis stationariā mansionē figens, cum exercitibus nō uisis à uobis, malum incredulis intulit. Hic em̄ exegit suū meritū, deinceps Deus cui uult cōdonans, uobis inde ueniā præbuit. Viri boni, qui legem uestrā nō sequuntur, scilicet illoti, post hunc annūad templum Harā nō accedāt. Et si paupertatē & inopiā ob hoc timueritis, Deus ditissimus & sapientissimus uobis de sua pecunia largiet. Nō credentes in deum, dieiq; futuræ, & nō facientes Harā, q suo legato Deus Harā cōstituit, & nō rectè litigantes uelut cæterarum legū homines, usq; quò uestri tributarij subiectiq; fiant, expugnate. ¶ Iudæos, dicentes Ozair esse filiū Dei: Christianos uero, Iesum, quorum uerba prædecessorum nugis assimilant, cōfundat deus: qui etiā suos sacerdotes atq; pontifices, Iesumq; Mariæ filiū sibi dominos loco Dei sumentes, uenerant: cum ipsis præceptū sit, non nisi Deum unū adorare: Ipsi quidē Dei lucem ore suo

Fides seruanda.

Proselyti.

Increduli à templo Mechæ excludantur.

Milites boni præcellūt adeuntes Mechā.

Nemini fidendum præterquam fidei cōfortibus.

Qui non omnia religioni postponūt, malum accipient.

Clad m domesticā refricat.

Illoti non admittuntur ad templum.

Christianos taxat, quod Iesum pro filio Dei colant, et pontifices pro suis dominis & Dei loco uenerentur.

nituntur extinguere:ſed ipſis nolentibus,lucis ſuæ complemētum efficiet. Suum itaq; nuncium cum uia recta legeq; bona miſit, ut ipſam manifeſtet, & ſuper omnes leges extollat,licet cæteri nolint atq; reſiſtant. ¶ Sacerdotes atq; pontifices ſubſtantias hominum gratis comedentes, non rectam uiam proficiſcendo,uos uiri boni improbate. Omnis theſaurizans aurum & argentum, nec expendens in Dei nomine, malum grauiſſimum ſortietur, ipſiusq; die futuro,uenientis ad gehennam,frons & latera,dorſum & nares inde comburentur,effectumq; theſauri malum ipſe reperiet. Cum in libro Dei, die qua cœlum & terram condidit, ſit totus menſium numerus XII, eorum quatuor hac lege data ſuper Haram , in quibus nihil animabus ueſtris nociuum agatis, omnes incredulos, uelut ipſi uos omnes , expugnate, ſcientes deum timentibus auxiliari.Nulla fides eſt incredulorum,ſed error maximus,cum omnium rerum Haram numero apud Deum determinato, ipſi Hale quod deus Haram,& ècōtra:& quod hoc anno Haram,alio Hale, & ecōuerſo cōſtituunt:quos ſuis factis ſibi uiſu pulchris,per uiā rectā Deus minime dirigit. Vos uiri boni, cum uobis iniūgitur iter Dei, cur recuſatis, hoc ſæculum plus quàm aliud diligentes, cum ſuæ res ad rerum alîus cōparationem nihil ſint?Ire nolentibus,Deus ſummā pœnam inferet, alios eorū locis altiſcens,cui nemo nocere poteſt,cum ipſe ſit omnipotens.¶ Licet ueſtrū deſit auxiliū,Deus minime ſuū ſubtrahit ſubſidiū : Qui tūc adiutor adfuit,quādo in cauernā ob perſecutores ſolus uno comitatus intrauit,ſocioq; ſuo dixit:Nil timeas.Deus enim nobiſcū eſt,qui cordibus eorum quietē induxit.& cū exercitibus occultis uos adiuuās , ſuū uerbum ſuper eorū uerba ſublimauit,cū ipſe ſit altiſſimus & ſapiens. Leues igitū atq; graues in litibus cū ſubſtātia ueſtra,uitaq; pro amore dei,quaſi ſopitis,uobis nihil eſt melius, indurate. Sunt quidā ſuarū animarū perditores,Deo teſte mendaces,qui ſi locus ſterilis et cōmodus,uiaq; breuis et leuis eſſet,te ſequerent.Sed cum ſit difficilis atq; longinqua,per deū iurāt ſe minime poſſe uobiſcū exire. Quid de ſuo dixiſti exitu,tibi ueniā meruit , quod ueritatē mēdaciūue loquentiū apparere uoluiſti,uiris bonis nequaq; hærētibus,ſed firmiſſime credētibus in Deū,dieiq; futuræ,& ſimiliter hominibus contrarijs illis,ſe ad litē ituros cū ſubſtantia uitaq; ſua pollicentibus,cum illi ſuū perſoluāt pollicitū,hi ſaltim neceſſaria pręuiderent,ſe pręmuniendo,ſi uox ſua cordi cōſonaret.Sed Deus timentes diſcernens,& horū iter abhorrēs,cū nil niſi maliciam cordiū & puſillanimitatem profecti uobis augerēt,cōmorantibus in domo eos manere uoluit.Illis ueſtrum malū atq; ſeditionē affectantibus,noſtraq; mandata uſquequò manifeſta ueritas illis nō diligentibus apparuerit, uariātibus, quidā uobiſcum uiuentes,quos Deus agnoſcit,obediunt. Eorum quidā ſanius intelligentes exorant,ut eis quęlibet nō uoluptuoſa nec illicita præcipias,eo quod huiuſmodi uiros ſibi gehenna uendicat. ¶ Si profectis expugnatum ſucceſſus cōmodus occurrit,mali domo relicti moleſtia grauātur. Ipſis uero dictis,uel nil lucratis,ſed ſibi bene prouidiſſe,quod nō ibāt,oſtētant,maximeq; gaudent illis inani manu redeuntibus:huiuſmodi uiris manifeſta,neminē quid habiturū,niſi quod ſibi præſcripſit dominus Deus noſter:cuius tutelæ nos,ſicut omnes credentes atq; boni,cōmendamur.Sciendum quidē , ueſtrā nobiſcum morā eſſe cauſam ueſtri boni, ueſtrā uero nobiſcū eſſe,ut malū recipiatis,uel ipſo deo dāte,uel per manus ueſtras:Vnde ſi uos ſtetis & nos, omnis ſumptus noſter ſiue ſpōtaneus ſiue coactus, à Deo minime,

Pontifices & ſacerdotes opes corradentes, & non miniſtrantes, uituperat.

Ex XII menſibus, IIII impugnandis hoſtibus cōſecrati.

Sacra & prophana dijudicare cōuenit.

Exemplo domeſtico docet fidendum auxilio diuino, quū deeſt humanum.

Contra militiam detrectantes.

Hypocritæ.

minime,quia mali estis, colligetur. Quippe nec in Deum, nec legato suo crediderunt, nec orationes corde puro,nec sumptus nisi contra uelle suum effecerunt.¶ Horum neq; proles neq; substantia tibi placeat,cum Deus nolit eas alius quàm mali causas & effectus in hoc mundo existere: & eos item uita priuabit,ipsis incredulis. Qui licet iurando per deum se uestros perhibent, non sunt nisi gens à nobis & à uero disgregata, sed munimina seu cauernæ uel concaua, quò fugerent, illis paterent, cito recedentes & retrambuli fierent. Eorum quibusdam à te petentibus aliquid de decimis & beneficijs,si datur,est eis placidum: Sin autem, conquerentes & irati recedunt.

10 Sed si Dei legatiq; sui munus bonum esse faterentur,dicerent: O deus, tu legatusq; tuus nobis pro uelle nostro munera facietis, qui te precamur & adoramus. ¶ Eleemosynæ quidem & beneficia non sunt nisi pauperum,& miserorum petentium,& in Dei nomine redimendorum, ac peregrinantiũ inopum, secundum dei præceptum, omnium sapientissimi. De propheta male loquentes, & dicentes se non dixisse,graui malo punientur. Et licet uos coniurando,ut uestrum amorem habere queant,se uelle simulent,tamẽ Dei nuncijq; sui dilectionem atq; fidem habere melius esset. Omnis deo molestiam & odium inferens, ignem gehennæ passurus, dedecus magnum subibit.Cauendum incredulis,ne sibi superueniant azoaræ,quæ sibi cordis

20 sui secreta notificant.Irrident tamen,quod Deus ab illis seruata pandet:qui percunctati,se deliberando dubitare fatentur.An de deo suoq; propheta ridiculum agunt? Quid uobis incredulis factis,post credulitatem prodest excusatio? Licet enim quibusdam uestrorum Deus ueniam largiatur,cæteris tamẽ,uidelicet incredulis,malũ inferet.¶ Resistẽtes atq; perturbatores,& insurgentes uiri,seu mulieres,hi uel illi prohibẽda præcipientes,& ècõuerso,suarũq; manuum cõstructores, Deũ obliti,à deo minime cõmemorantur ob maliciã suã. His & huiusmodi similibus ac incredulis,ignẽ gehẽnæ perpetuã mansionẽ deus tribuet: quos ipse perpetuò cõfundet. Prædecessores uestros uobis maiores, & fortiores, atq; ditiores, pluriũq; filiorum patres,sua

30 negotia pro uelle suo sicut & uos perficientes,& dicẽdo dubitantes imitari nolitis. Hic etẽm sua perdiderũt opera,sæculo futuro perdendis associandi. ¶ A' prædecessoribus suis,Noë scilicet,& Baath,& Themuth,& Abrahã, suisq; factoribus,& à gẽte Madian & Almutesichech, Dei mandatũ cũ uirtutibus atq; miraculis allatũ est illis qui sibi nocuerũt,Deo neminẽ lędẽte. Bonorum quidẽ illorum,uirorum seu mulierũ,alij credẽtes alijs res scitas iniungunt,nõ agenda quidẽ interdicunt,orationes ac eleemosynas faciunt,deum atq; prophetã exaudiunt,& sic à Deo sapientissimo ueniã promerentur,paradisum aquis amœnã, & in Gedena perpetuã mansionem,amoremq; Dei maximum,quo nihil est maius,suscepturi. O propheta,incredulos & insur-

40 gentes aggredere,illis manifestans, quod ad gehennã uiamq; malã proficiscẽtur,qui post uerbum incredulorum à se dictum,fidemq; suã derelictã,se nõ dixisse iurando,Deum testẽ uocãt. Velle tamen suũ nequaq; ad actũ perduxerunt, nec aliud quàm quod deus suusq; legatus eos à sua uolũtate repulerunt,adepti sunt.Si redierint,cõmendabile est:Sin aũt,graue malum in hoc, sæculoq; futuro,absq; repertu tutoris atq; uindicis sui in terra patient. Eorum quidam hac utuntur oratione: O deus,si nobis tuã uoluntatẽ dederis,inde deinceps beneficiaq;,boni efficiemur.Deo quidẽ illis postulata præbẽte,errori cõsentiendo,nil dare uoluerũt. Vnde deus eis finem cõtrarietatem cor-

Noli æmulari in malignantibus.

Leues,qui suum commodũ semper spectant.

Eleemosynæ sunt congruæ præcepto Dei &c.

Detrectantes Prophetæ Machumet luent pœnam.

Offensa Dei gehennam meretur.

Prophetarum contemptores puniti à Deo.

Edem locus paradisi,in Genesi.

dium,& anxietatem,ut sic saltim ad eum conuerterentur, immisit,eo quod sua Deo pollicita non soluendo,mendaces reperti sunt. Nonne sciunt,Deū omnium occultorum cognitorem,æque suorum arcana cordiū & uoce prolata percipere? Derisores bonorum in eleemosynis,quas facere nituntur,& nil nisi per laborem suum habentium Deus irridebit, grauibusq; malis affliget. ¶ Resistētibus Deo,atq; suo legato,& sic ingratis deo,siue tu condones,licet etiam septuagies,siue non, Deus nequaquam ueniam faciet. Successores uicarijq; prophetæ, quiete gaudentes, pugnatum ire nolunt cum substantia uitaq; sua propter Deum, persuadentes ne quis tempore feruente pugnatum eat. Sed notādum sapienti cuilibet,ignem gehennæ callidiorem existere. Nunc aliquātisper rident:sed multæ quærimoniæ cum lachrymis ob actus antecedentes sequentur. Quanquam Deus ad aliquam istarū gentium accesserit,sicq; tecum ire pugnatum illa desiderat,dic ei,quoniam primò domo manere maluisti, nunc quoq; cum aduersis atq; contrarijs perendina,nunquam mecum profectura,nec hostes expugnatura. Nec ego super uestri quenquam orationes fundam,nec ad ipsius morti foueam accedā, tum ob hoc quod Deo legatoq; suo contradixerunt,tum quoniam increduli mortui sunt. Huiusmodi uirorum neq; substantia,neq; proles tibi placita sit,quos sibi Deus tātum malorū materiā esse quærit,animasq; suas ipsis incredulis extrahet. Cū azoaram persuadentē ut in Deum credāt, & cum suo legato pugnatū proficiscantur,inijcis,eorū primates inquiunt, Bonū est, ut nos perendinantibus remanere dimittas. Eorū itaq; cū illis contrarijs cōmorari cupientiū corda,licet illis nescijs,sigillata sunt. Prophetę uero,suisq; factoribus pugnatū profectis, cū sua uita substātiaq; deus sua semper negotia sublimaturus,paradisi mansionē perpetuā,quod prę cæteris est lucrū maximum,tribuet. ¶ Deo quidē suoq; legato rebelles,domiq; morantes,nisi debiles uel infirmi,uel nō habentes necessaria,tales enim absq; reatu sunt,si solum bona uoluntate Dei suiq; legati præcepta corroborent, prædicta nō agendo,graue malū patiētur. Arabum namq; plures,cæteriq; similiter ad te uenientes,nequaq; uictū cęteraq; necessaria à te quæsita,ut te comitarētur, recipientes,minime dānandi sunt, cū ob sumptuū inopiā lachrymando reuersi sunt. ¶ Illi tandem rei sunt,qui nulla debilitate,seu morbo,uel inopia pressi,cū aduersis cōmorantur:quorū corda,licet ipsis nescijs,Deus sigillat. Illis corā te redeūte se excusantibus,dic: Vobis nequaq; ob aliq; excusationē credā ulterius,qa iā Dei facta uestra uisuri,suiq; legati pręceptū audistis, ad deū adhuc redituri,q oēs actus uestros occultos propalabit. Quidā eorū tui pręsentis discessum per deū cōiurando postulāt:& tu, cū nihil nisi malū, sint gehennā ob sua merita recepturi,discede. Eorū quibusdā ueniā petentibus,& obsecrantibus,minime da ueniā: Quia licet tu dones,Deus minime dabit. Arabes peiores increduli sunt,& expugnatores pessimi,dei pręcepta sapientissimi suo legato superne posita prorsus ignorantes. Eorū quidā suos sumptus pro tributo cōnumerantes,uobis malū inferre nitūtur: sed illud in eos redundabit. Eorū uero quidā deum inuocantes,iudicijq; diē expectantes, Deo legatoq; suo appropinqtionem sua beneficia fore credētes,minime fallunt. His etenim deus ueniā,suiq; dilectionē tribuet. ¶ In litibus pręeuntibus & primis,cordeq; beniuolo sibi suffragātibus, Deus integrā peccaminum ueniā daturus,paradisum riuis amœnā,quod maximū est lucrū,tribuet. Arabū aūt & Meduentiū quibusdā,qui iā te nescio,tibi litē atq; seditionē machinantur,

Etiam si Machumet ueniā delictorū donet, non tamē statim & Deus.

Intentata gehenna instigat ad bellum.

Pro mortuis orationes.

Bonum notabile pro uigilijs & exequijs, &c.

Quis immunis à militia.

Arabes.

Militantes, et qui eos iuuāt, gratiam peccatorum promerentur.

machinantur, bis nocebo, & ad ignem diuertã. Sunt alij sua confitentes peccamina, sicq; bona malis cõmiscentes, qbus forsan deus ueniæ largitor ignoscet. Eleemosynas de sua substantia suscipe, & eos emenda, bonumq; suum multiplica, Deum pro ipsis inuocando, ut ipse cuncta sciens & audiens eorũ cordibus quietem inducat. Deus eñ suæ gentis pœnitentiã benignè colligit, & eleemosynas ac beneficia suscipit, qui est misericors, ueniæq; dator. Malã igitur derelinquentes benefacite, ad cognitorem & reuelatorem secretorũ redituri: qui, suusq; legatus, uiriq; boni uestra uidebunt opera. Sunt item alij spem in Deo ponentes, quibus aut ipse malum faciet, aut ignoscet.

Confitentibus peccata spem ueniæ aliquã aperit.

Atqui Esaias dicit, qui sperat in eo, non confundetur.

10 Templo ob malum & incredulitatem, bonorumq; diuisionem ab illis constructo, quos corã inuocãtibus deum, suoq; legato prius se nõ nisi bonum facere uelle iurãtes, Dei testimonium mendaces comprobat, nunq; assurgas. Melius eñ est orationes fundere in templo timore Dei fundato, ubi se lauare uolentes cõmorantur, Deo mundiciã uolente. Quod eñ melius est templum, dei gratia fundatum: an illud, quod super præcipitium conuexum & cõcauum ædificatum, sua ruina secum suos in ignem gehẽnæ deuergit, quò Deus solum malos demittit? ¶ Eorum cordibus, qui templum intentione tali fundauerunt, nõ aberit malum atq; cõtrarietas, nisi suis animis prorsum immutatis. Bonis dei nomine belligerantibus, Deus paradisum tribuit, pre

Templũ Mechæ commendat.

20 cium pro suis animabus atq; substãtijs, siue perempti, seu pemptores existãt. De dei quidem pollicito nemini dubitãdum, quod testamento, & Euangelio, & Alfurcan cõfirmatur. Sit itaq; uobis pro uestris operibus summum solatium, quod deo uestras animas, substantiãq; totã uendidistis, cum aliunde tãtum lucrum nequaq; accidat. A malo diuertentes, & orantes assiduè, gratesq; reddentes, & se humiliãtes, genuaq; flectentes, & præcipientes gerenda, prohibendaq; cõtraria, tãdem oẽs obseruatores diuinorũ præceptorum plenũ gaudium atq; perpetuũ sortient. Nemo propheta, nec uir bonus pro illis deprecetur incredulis, quos malos igniq; deputãdos esse dinoscit, licet sibi sint illi cõsanguinei, siue propinqui. Abrahã uir bonus, assiduus orator,

Dei nomine militantibus amplißimum præmium pollicetur, ut solet.

Alcoran Euãgelio & ueteri scripturæ æquat.

Pro incredulis nõ orandũ.

30 nequaq; iracundus, licet patri suo prius propter spem habitam consentiens ueniã faceret, tamẽ deinceps percipiens ipsum deitatis hostem existere, manum suam penitus retraxit. Deus homines post adeptionem fidei non errare permittit, priusquam eos quid timere debeãt, ipse doceat. Omnia sciens, cœlum & terram regens, uiuificans atq; mortificans, qui non alius est tutor uindexq; noster, idemq; pius, ueniæq; largitor, suusq; legatus, expugnatoribus, & suis in hora necessitatis auxiliatoribus, iam suis debilitatis cordibus, ignoscunt. Idem quoque pijssimus tribus uiris usquequò sub ipsis terræ capacitas angusta, animæq; suæ breues sibi uidebantur, & se non aliàs ire posse, quàm ad Deum solum perpendebant, fugientibus ueniã, ut redirent,

Abraham patrẽ idololatrã deseruit.

40 largitus est. Ipsum igitur omnes boni timete, & ueridicis perseueranter obedite. ¶ Nec Arabes, nec Medenenses euitare poterant, quin cum legato pergerent, & pro suis animabus orarent. Nec enim sitim, seu laborem, aliquodúe malum pro Dei gratia, uel exuuiam ab hostibus sibi uendicant, nec sumptum breuem seu magnum faciunt, nec aquas abducũt, nec transitũ ad incredulorum molestiã atq; malũ transcendunt, nisi quos Deus, bonorũ operum præmium omnibus plenè largiturus, bonis operibus adscribit. Oẽs tamẽ adesse nec opportunum, nec necesse fuerat: sed singularum gẽtium aliquos abesse, qui iuris ministri legi prouiderent, & credentibus quid geren-

Legũ periti.

dum esset, intimarent. Incredulos in uestri directo cõstitutos, uos uiri boni scientes Deum se timentibus auxiliaturũ, sic expugnate fortiter, ut uestrã sentiant audaciam. Sunt quidam, qui azoara posita quærunt, Cuius fidem nostrum augmentat? Hic autem corroborat, credentibus quidem plenum habituris gaudium fidem confirmat, & augmentat: Incredulorum quidem uarijq; cordis malo malum accumulat, unde sua peribunt incredulitate. Nónne patet, eos singulis annis deteriorari: cum semel aut bis credentes, & item increduli, nec se conuertunt, nec sui memores existunt? Hi quidem azoara sumpta, se inuicem cuicunq; respicientes quærunt, an eos quis uideat: deinceps corda sua Dei distrahunt obsequio, qui sunt indiscreti. Nũcius de uobismetipsis immutabilis & constans uobis datus est, quem cum sit boni pijq; cordis, incredulitas uestra turbat, atq; molestat, ut bonorum fides atq; dilectio lætificat. Sed si nullatenus credere, fideq; perseuerare uoluerint, tu Deo, præter quem non est alius, immensi cœli domin, te cõmenda.

Vis Alcorani, quæ Dei uerbo syncero debetur. Blasphemat igitur pro more suo.

Laudum suarum præco liberalißimus.

AZOARA XX.

HAec huius libri sapientis doctoris mirabilia, cũctis hominibus admirãda, qbus hominem de semetipsis afferentem illa, & mõstrantem Deus maximum præmiũ bene gerentibus, incredulis pœnas daturus, misit: increduli manifestas incãtationes esse dixerunt. Sed ipsi qdem nec oratorem sibi, nec tutorem inuenient, nisi nutu cõsilioq; Dei, qui est dominus noster, cœlum & terrã sex diebus creans, & postea cœlos ascendens, rerũ omnium deliberator. Hunc itaq; dñm nostrũ, ad illũ redituri (sumus etem terminus est ueracissimus, si memores estis) aduocate. Qui creator oĩm, ad se post mortem reuocabit oẽs, ut bonis & credentibus rectũ & æquũ, incredulis ignem malũq; graue largiat. Idem etiã soli lumen, lunæq; claritatẽ, & mansiones, ad annorũ cæterorũq; spaciorũ numerũ ueritatis tantũ noscendæ causa tribuit, & diei noctisq; uicissitudinẽ res sapientibus discernit, omnibusq; se timentibus mirãda in cœlo terraq; cõposuit. Horum nostrorumq; præceptorũ negligentes, igni ob suos actus insidebunt. Sperantes aũt se redituros ad nos, hoc sæculũ alij postponentes, sicq; fidẽ adepti benefacientes, in paradiso perseuerabunt. Hi qdem tales Deum inuocãt, & sese mutuo demum salutãt, in uocationisq; fine Deo totius mundi dño grates soluunt. ¶ Si deus adeò festinus atq; pronus in malum hominum existeret, quã in bonum, iã eorũ accessisset terminus. Vnde nõ habentes spẽ redeũdi ad nos, in errore suo quasi cæcos errare patimur: qui malo cõtingente, secundũ ipsum sui status modũ, scilicet iacendo, seu stando, sedendoúe Deũ quantocius adiutorem inuocãt: quo demente malũ, quasi nunq; inuocassent Deũ, redeunt. Ita sua facta sibi uisa pulchra fecimus, plures generatiões præteritas, quia legatis nostris uirtutẽ afferentibus minime crediderãt, & malefecerãt, ex merito suo prorsus deleuimus. Quorũ uos iam uicarios, usq; quo facta uestra uideamus, cõstituimus. Cũ eis uirtutes manifestas Dei lego, ad deũ nullũ sperãtes reditũ inquiunt: Aliũ Alchorã nobis aporta, uel istũ uaria. Quibus me id minime facturũ respõdeo, tũ ob diuinorũ præceptorũ obseruationẽ, tũ ob malorũ die magna timorẽ. Notandũ item, me longo tẽpore prius inter uos cõmorantẽ, nullatenus uos cum eo uisitare, nisi diuina uoluntas cõpelleret. An uos error & inscitia uexant? Quis enim peior imponente Deo mendacium, aut suis contradicẽte prçceptis? Cum huiusmodi uiris nullum bonũ Deus dirigat. An uos increduli, & inuocãtes loco dei, putantes ipsum pro uobis precaturum,

Deo motũ localem tribuit. Deus ultimus finis, & summum bonum.

Longanimus Deus.

Contradicentes Alcorano.

quod

quod utriuſq;,boni maliq; uidelicet inefficax reperitur, Deum agnoſcere, nec cœlo nec terra ſcitum cogitatis? Ab his quidẽ ſuis dictis deus me liberauit,cum gens prius una,ita nunc uarietur, niſi propter Dei uerbum præſcriptum de ſua cõtrouerſia liteq; fieret iudiciũ:inquiunt,ſi diuina ſibi præcepta nõ adſcripſiſſet. Deus eſt omnium occultoꝝ cognitor:expectetis igitur,& ego. ¶ Hominibus poſt mali paſſionem bono rehilaratis, artẽ atq; dolum in noſtris præceptis facere nitentibus, dic, Deum callidiorẽ & prouectiorem eſſe,qui ſuis legatis omnes ueſtras machinas atq; dolos agnoſcit.

Gratulatur ſibi quod Deus ipſum liberauerit à Chriſtianorum opinionibus diſsidentibus.

Ille uobis tranſitũ terraꝝ & animum præſtans, uſq;quo omnes in una naui coadunauit,uentum proſpeꝝ gaudij datorẽ primo cõtulit, deinceps uento peruerſo ſuperueniente,& undas circũquaq; coagitãte, illi timẽtes hoc obſidionẽ eſſe,Deum legis bonũ adiutorem inuocãdo dixerunt: Si nos ab hoc malo liberaueris,ulterius tibi ſubiecti gratias reddemus. Sed illi en liberati,terraq; poſiti,malũ fallaciter & iniuſte perpetrãt,ſibimet ſolis hoc agẽdo noxij:quibus à me facto ſuo reditu,oẽs ſuos actus reuelabo.

Allegoriam nauigij ſuæ ſectæ accommodat.

Nõne perpendunt paucitatem atq; breuitatem huius mũdanæ ſubſtãtiæ? Hæc nãq; uita campo cõparatur, qui per aquã cœlitus miſſam ſe ſuo fœtui cõmiſcentem, ut uictũ humanũ atq; feralẽ educat,floribus et fructu decoratur:hominibus me tũc †pœnitentem eſſe fatentibus,deinceps noſtra uolũtate die noctuúe ducente,ad ſtipulam reducitur,priori formæ ualde diſſimilem.

Parabola humanarum rerum non inſcita.

†Al. petẽtem al. potentem.

Me res ita diſcernentem,ſapientem exaudiet Deus, ad uiam ſalutis uocans, & electis uiam rectam notificans. Benefacientibus tribuet bonum,& ſupra quorum faciebus nunq; inerit pallor ſeu moleſtia,eruntq; paradiſi dominatores perſeueranter:Peccatores autem æquum ſibi ſimileq; præmium ſuſcepturi,dedecore premundi,nullum tutorẽ ſeu ſaluatorẽ habituri,uelamẽ quaſi noctẽ nigrã,faciebus ſuis apponẽt. Et hi ſine termino ignis miniſtri manebũt,die cõgregationis omnium,corã me dicturo incredulis,uobis ueſtriſq; participibus,etiã uos nullatenus adoraſſe me perhibentibus poſtulabitis,dei teſtimonium inter nos & uos ſufficiẽs adſit,nos ob incredulitatem ueſtrã negligentes extitiſſe:tuncq; ſe ad Deũ ſuũ ueritatis dominũ conuertentes, prius deſerẽt uerbũ ſuũ,cum omnis anima præmiſſorũ mercedẽ accipiet. ¶ Datorem tamẽ uictus in cœlo & terra, oculorum & aurium iudicem, uitæ mortiſq; largitorem,omniũq; reꝝ prouiſorem,Deũ eſſe teſtãtur.Cur igitur nõ timent eum?Hic eſt Deus ſuus,dominus uerax: Et ueritatem deferens,nil præter errorem atq; iacturã ſequitur.Cur conuerti negligitis?

Dei attributa quædam. Argumentatur non futiliter contra fictitios deos.

Dei quidem uerax eſt uerbũ,quod incredulos nunq; conuertendos affirmat. Eſt'ne quis ueſtroꝝ participũ homines creans,& ad ſe reducẽs? Deus quidẽ erat, & ad ſe reditum præſtat. An eſt eoꝝ quis,qui rectam uiã inſtruat?Deus quidem eas edocet:quẽ imitari melius eſt,quàm ignorantẽ,uſq;quò doceat.Cur hic, ſic eſſe nõ diſcernitis? Sed hoꝝ plurima pars ambiguitatibus & opinionibus,quæ ueritati collatæ nihil ſunt,abducit̃,Deo ſua facta dinoſcente:cuius nutu pceptoq; ſolius,hic Alcorã oĩs falſitatis expers, quoniã eſt Dei domini mũdi,cõſtituit̃. Dicentibus eũ tuũ eſſe figmentũ,dic,ut ſaltẽ unã azoarã harum alicui cõſimilem,quolibet adiutore niſi ſolo Deo ſuffulti,efficiãt:ut ſic an ueridici ſint,appareat.

Contraria ſæpius dicit,nẽpe quod incredulis pœnitentibus ſalus obtingat.

Alcoran carere mendacio, quod facilius eſt pronunciare, quàm probare.

¶ Plures quidẽ cõtradicunt,eo quod noticiã eius ſe minime poſſe cõprehendere fatentur.Quid ſi ſua qualis eſt explanatio,ſibi mitteretur?Anteceſſorũ ueſtroꝝ ſimiliter cõtradicẽtium,qui finis, proſpicite.Eorũ tamẽ quidã illi credũt,quidã minime,Deo ſingulos diſcernente.

Alcorani difficultas intelligendi.

Tardis ad credendum subinde mittit libellum repudij, doctrinæ suæ diffidens.

nente. Contradicentibus dicito, ut sibi sua sint negotia, tibiq; tua, ipsiq; à tuis factis, & tu à suis liber. Te quibusdam eorum auscultantibus, es ne potens, ut illi surdi, cum sint indiscreti, tuam uocem intelligant? Eorum quidã ad te respiciunt. Túne cæcos uiam rectam docebis? Deus ipse nemini facit iniuriam: sed homo ipsemet sibi officit.

Resipit hæresim, quæ temporibus Origenis peruaserat Arabiã, animas interire cum corporibus: utraque uero restituenda nouissimo die.

Die resurrectionis opinabuntur singuli, se non plus quàm per unius horæ spacium iacuisse: & ad inuicem se cognoscent: ibiq; summam iacturam sentient, qui erronei congregationi coràm Deo contradicebant. Eorum quæ dicemus, te partem docebimus, aut mori faciemus, & ad nos facto reditu cuiusq; gentis, suus nuncius sibi missus ueracissimus iudex, nemini faciens iniuriam, aderit, Deo omnium operum assidente teste. Quærentibus illius horæ noticiam, ad tuæ ueritatis probationem responde: animæ meæ bonum seu malum nequaq; iudico, nisi quod Deus discernens tribuit. Cuiq; gẽtium terminus suus adscriptus est, quem præcedere uel subsequi nemini licet: nec cuiq; prospicere datur, utrũ die noctuúe suum malũ accidat. Sed uos increduli, cur ita properatis?

Esa. 5. Impij dicunt, Festinet & cito ueniat, etc.

¶ Siquidem cum aduenerit, credetis. Nunc uero cur antecedere nitimini? Vos increduli maliq;, uestra malefacta non nisi pro modo lucri uestri gustate: & deinceps ansim uerax, quærite, quod esse, sic per ipsum iurando testabuntur. Ego siquidem uerax sum: sed uos id minime dixistis.

Nouissimi diei memoriam subinde inculcat.

Quilibet male gerentium tunc semetipsum ob malefacta redarguens, cum iudicium inter omnes ueracissimum, omnis expers iniuriæ fiet, omnem substantiam mundanam si possideret, eam pro sui redemptione redderet. Cur igitur uestri reditus ad Deum uniuersorum regem, uitæ mortisq; datorem, cuius terminus, licet plures nesciant, est ueracissimus, non recordamini? Vobis quidem iam à Deo castigamen, & salus nostrorum cordium occultis, uiaq; recta & misericordia bonis hominibus dei misericordia nutuq; gaudium uobis afferens aduenit, quod omni uestra substantia melius est atq; preciosius. Cum deus uobis uictum sufficienter exhibuit, cur de ipso hoc Haram & illud Hale constituitis? Vtrum hoc præcepto suo, an impositione uestra facitis, de Deo mentientes? Quid de semetipsis in alio sæculo cogitant? Ipse quidẽ hominibus prorsus utilis, licet ipsi grates minime persoluant. ¶ Amodo licet uerbum in omnem partem uergitis, omnium cogitationum uestrarũ & electionum atq; factorũ testes erimus, nec alicui cœlestium seu terrestriũ addi subtrahiúe potest, nisi quod libro lucidissimo inscribitur.

Religiosi & in hoc sæculo & in futuro beati.

Deo quidẽ se cõmendantes, uidelicet credentes atq; timẽtes, secundum Dei uerbũ immutabile, tum in hac uita bonum, tum in futura plenum gaudiũ timoris expertes sortientur. Neminem aggrauet nos dicere, solius dei scientis & audientis omnia, cuius imperio subiacent uniuersa, qui noctem quieti, diem motui deputat, quæ sunt satis audiẽtibus admirãda, immensitatẽ uerumq; preciũ esse.

Deum carere filio probat argumento friuolo, quod nullius rei sit indigus. Rationes quæ probent Deum habere filium, extant sempiternæ et liquidæ.

Nõ imitemur inuocantes loco Dei participes, cũ ignorata dicẽtes, nil præter opinionẽ sequãt: dicẽdo, Deum sumpsisse filiũ, quo nequaq; indigens est, cum sit omniũ abundantissimus, uniuersa cœli & terræ possidẽs. An habent inde rationes hoc demonstraturas? An deo nescitũ imponunt? Omnis deo mendacium illud imponens, hic bono carebit, & ad ipsum suo reditu facto malum grauissimum ob incredulitatem ab ipso recipiet. ¶ Audiant isti Noẽ, suæ gẽti dicentem: Si sit uobis molestum atque graue, me uobiscum præsentem existere, ut præcepta Dei uobis intimẽ, rebus uestris atque participibus, ne uos tenebrositas, & error includat, coadunatis,

mihi

mihi memetipsum Deo commēdanti patefacite, retinaculum uestrum atq; sectam. Sin autem, à solo Deo, qui me credentibus associauit, nequaquam à uobis precium postulo. Ipsis quidem contradicentibus, eum suosq; factores in æquore uase, saluauimus: & contradicentibus summersis, alios eorum in terra uicarios constituimus. Ecce quis eorum finis contigit, quibus maxima merces promittebatur. Post hunc cæteros cum uirtutibus prophetas hominibus misimus: sed eorum credere renuentium, hostilitatemq; malentium, corda sigillauimus. Moysen item & Aaron, cum nostris præceptis ad Pharaonem suamq; gentem misimus. Sed illi ob maliciam & superbiam suam resistentes, ueritatem uisam diuinitus, artem magicam esse perhibebant: quam Deus odit, & abhorret. Moysi quærenti cur hoc facerent, dixerunt: Ideóne uenisti, ut nobis, qui tibi non credimus, à secta patrum nostrorum deiectis, in terra nostra super nos sublimeris. Tumq; Pharao quatuor sapiētes magos ad se iussit adduci. ¶ Illis quidem iam præsentibus, Moysiq; pręcepto mutationem pro uelle suo gerentibus, inquit Moyses, Cur incantationibus studetis, quas deus ipse confundet, Operibus etiam huiusmodi sua uerba confirmans, licet malis nolentibus, detrimētum immittit. Paucis uero, illiusq; gentis minimis Moysi credentibus, Pharaonem ut nimiæ potentiæ, & operis immoderati, suamq; gentem nimium timentibus, ipse Moyses solatium præbens inquit: Si in Deum creditis, eius uos tutelæ commendate. Ipsi igitur se Deo commendantes, deum deprecantur, ut eos minime malis gentibus ridiculū atq; prodigiū constituat: sed pro sua pietate misericordiaq; ab illis liberet. Moysi deinceps fratriq; suo præcepimus, ut in Mezara sui gentibus domos uersus orientem cōstituerent, & in eandem partem orationes funderēt, dicerentq; bonos summum bonum possessuros. Moysi deinceps Deum oranti, ut Pharaonē ornatu diuitijsq; mūdanæ uitæ donaret, suisq; diuitijs repagulū cordiq; sigillū obijceret, ut sic obstinaciter erroneus ante mali grauis aduentum nullatenus crederet, inquit Deus, se suis orationibus rectis respōdisse, & ne uiā errantiū insequeretur iniunxisse. Quādo cū filijs Israēl mare transiuimus, & Pharaoni, exercituiq; suo ob inuidiā et inimicitiā eos insequētibus, ferè submersionē induximus, Pharao iā nō in aliū quàm in deū filiorum Israēl se credere cōfessus est. ¶ Tandē ne nunc hucusq; malefactor & incredulus, hodie tuum corpus liberari, ut sit posteris miraculū, quæris? De nostris miraculis atq; uirtutibus pauci cogitāt. Nos deinde filijs Israēl in Asia locū optimū præstantes, eis bona saporiferaq; cōtulimus, nullā eis nisi præmunitis et castigatis cōtrarietatē inferētes, et eorundē in sæculo futuro post scientiā datā cōtrarietates discutiemus. Si de mandatis tibi missis quicq; dubitas, antecessorum tuorum lectiones perlegendo, ueritatē tibi missam agnosces, ne sis ambiguus, nunc negās, nūc affirmās. Oīs em̄ nostris præceptis cōtradicens, perdendis annumerabit: nec quis super se dei uerba firmās, ante grauissimorum malorum aduentū credet, licet oīa mundi miracula uideat. Adhuc nulli uillarum, nisi tantū gēti bonæ, sua fides interitū surripuit: Ei uero huius mundi dedecus ob fidē suā auferētes, usq; ad terminum nō à nobis in antea positum promouimus. Si Deus ipse uellet, omnes terræni simul crederent. An tu gentes ad fidem & credulitatem cogere studes? nisi Deo uolente, nemo credere poterit, qui malos & indiscretos in sua sordicie dimittit. ¶ Constat euidenter, nil cœlestium seu terrestrium, nec miracula seu uirtutes incredulis quicquam proficere posse, qui suorum antecessorum

Moyses et Aaron.

Magica Deo inimica.

Fabulæ Iudaicæ de magis Aegypti, & Pharaone.

Soli Niniuitæ per Ionā conuersi, malum eis impendens effugerunt.

Cur igitur gladio persecutus es, & alios id facere docuisti?

cessorum dies euentusq́ consimiles,nil aliud expectant. Expectent igitur, & ego deinceps, ut nos decet, nostros nuncios cum credentibus illis saluabimus. Ab eis,quibus huius legis inest ambiguitas,ego dissentiens,non adoro,quos ipsi: sed unum Deum solum,qui nobis omnibus mortem inducturus,me conuertens ad legem rectam credentem fecit,prohibens me,participes, & aliquid loco Dei nec officere nec iuuare potens, adorare: cuius bonum munus nullus auferre poterit, quin pro suo uelle cuilibet accidet. Malum nemo nisi ipso præmonstrante prænoscere poterit.Iam diuina ueritas nobis data, rectam uiam proficiscentibus ostendit, cuius obseruatio salutem obseruantibus generat,error quidem detrimentum. Vobis itaq; caucte,quoniam ego non semper uester custos existam.Tu quoq; super te cælitus missum sequere,& sustine,usq; quo Deus iudex optimus dijudicet.

Machumet ex pagano cõuersus ad fidẽ,qui nõ semel dicit infideles non conuerti.

AZOARA XXI.

Alcorano eloquentiam arrogat.

HVius uoluminis quàm optime à sapientissimo & eloquentissimo cõpositi,discernentis & castigãtis uerba, me inde castigatore manifesto, promptoq́,uobis persuadent, ut non nisi Deum unum inuocetis,& ab ipso ueniam & misericordiam postuletis. Ille etenim exoratus,usq; ad terminũ prædestinatũ uobis hic sæculi prosperitatẽ,deinceps cuiq; scilicet suũ meritum tribuet.Sin aũt,super uos ad Deum omnipotentẽ redituros,qui uestrę uocis cordisq́ uariã dissonantiã uobis inhærẽtem perspicit,diei magnę malum proijciemus.Deus quidem cœlum & terrã sex diebus perficiens,cuius super aquas sedes prius extiterat,& à quo solũ omnis creatura uictũ accipit, qui rerũ omniũ loca præsentia futuraq́ dinoscit, uos in terra cõstituit, ut qs uestri melius operaretur,agnoscat. Si post mortẽ eos resurrecturos dixeris, hic nihil nisi fantasiã & incantationẽ manifestã esse perhibebũt:dicũtq́,me nequaq; potentẽ illis malũ immittere,cũ illis euentũ usque ad determinatã horã differo.Sed sciat omnis,hoc ꝟaciter futurũ esse, licet increduli hoc derideant,& ulterius nunq; auferendum: Si post bonum à nobis eis datũ,eius subtractionẽ seu malum ingesserimus,hoc eos ad incredulitatẽ & cor malũ diuerget. Si post malũ habitũ,bonum eis per nos acciderit,gaudẽtes ostentant,à se peccata sua recedere,exceptis patientibus atq; beneficis,qui ueniã plenũq́ gaudiũ sunt habituri.Sed fortassis tuo cordi tædiosum atq; difficile uidebitur,cũcta præcepta nostra patefacere.Vnde quærẽt cæteri,an tibi datus sit thesaurus cœlitus,an angelorũ aduẽtus? Tuũ aũt nõ est,nisi tantũ iniuncta tibi illis nunciare,Deo oĩm cognitore. Dicẽtes hoc à te fuisse cõpositũ,tales decẽ azoaras quolibet aduocato,nisi solo Deo,afferãt, ut sic suũ dictũ probẽt esse possibile: Sin aũt, hinc diuinæ sapiẽtiæ positũ esse cõfirmẽt. An creditis in Deũ,præter quẽ nõ est alius? Omni quidẽ uitã istã,huiusq́ sæculi decorẽ diligenti,facta sua nõ minuẽdo,præmiũ hic persoluemus: sed in sæculo futuro nullũ bonũ pro factis suis recepturus, nil præt ignis feruorẽ habebit.Oẽs aũt Dei recto procedẽtes tramite,per testes cõfirmato,qualis est lex Moysis, iã præmissa docens, & condonans credentibus illi, bonũ possidebit. Incredulus autem,& deuius,ignẽ.De ueritate præceptorũ eorũ tibi missorum,quanq; plures nõ credant,tu nullatenus hęsites.Imponentes Deo mendaciũ,sicut pessimi,à pietate dilectioneq́ diuina repellũtur.Quis enim illis est deterior? Incredulis semper,atq; fidem uiamq́ Dei sponte linquẽtibus,in sæculo futuro malũ,nullo subueniẽte uindice,duplicabit,quia nec audire nec uidere poterunt.¶ Qui suas animas hic operando,& uerbis errando

De origine rerum opinio.

Resurrectioni mortuorũ cõtradicentes.

Simplex credulitas requiritur.

Antè prouocauit ad unius Azoare compositionẽ: nũc ad decem, forte conditionẽ aspernatus.

Malorũ prosperitas nõ est felicitas uera.

(margin line numbers: 10, 20, 30, 40)

errando perdunt,ueraciter sæculo futuro perdentur: Credentes autem,& benefacientes,& ad Deum se cõuertentes,paradiso perseuerabunt.Horum quidem membrorum est assimilatio, quasi cæci & surdi,ac uidentis & audientis. An hæc æqualia & similia memoratis? Noë quidem iam suæ genti castigatorem, clarumque doctorem cum præceptis nostris misimus : quo persuadente,ut unum solum Deum inuocarent, quoniam eis magnæ diei malum futurum timebat,eorum plurima pars incredula dixit: Te quidem nõ aliud quàm hominem, sicut nos, nec plus quàm nos sublimatum, nec alios quàm nostri deteriores, nulliusque consilij te sequi uidentes, te mendacem

Fidelium & infidelium collatio,

Noe diluuio superstes memoratur, fabulis admixtis.

10 opinamur. Inquit ille: Ego forsan uiam Dei rectam per suam misericordiam mihi datam proficiscor,quod uos cæci minime perspicitis. An uero nolentes ad eam cogemur? A`uobis quidem inde nullam,sed à Deo solo mercedem expecto. Vnde nequaquam credentes, quomodo Deo counientur? Sed uos brutos & inscitos à me repello. Quis enim à Dei uindicta me tuere- tur,si bonos homines reijcerem? An nulla memoria solidati estis? ¶ Nec apud me thesaurũ Dei depositum,nec me angelum esse, nec Deum non daturum illis bonum, quos uos irridetis, quoniam suorum scit arcana cordium,nunquam perhibebo: quoniam malis annumerarer. Illi quidem indignantes responderunt: Hoc nimia disceptatio terminetur: tuque pollicita uir-

20 tuosa mirandaque,si uerax es,perfice.Dixit Noë:Nullus præter Deum si sibi placuerit,cum his uirtutibus ueniet. Qui si uos uiam malam aberrare fecerit,cum ipse sit Deus uester,ad quem omnium fiet reditus,nec meum consilium,nec ammonitio prodesse poterit,cum iam etiam impotentes stupidique sitis uos. Deinceps præcipientes Noë,ne contristaretur nimium pro factis humanis,eo quod plures fidem iam adepti minime crederent,ut arcam iussu præceptoque nostro non præmuniens incredulos & malos, ut summergerentur,fabricaret,iniunximus.Ipse itaque parens,maiori suæ gentis portioni ridiculum inde facienti dixit: Vos illudentes me,ego quidem irridebo,uidebimusque malefactorem, & cui dedecus perpetuum incumbet. Ipse qui-

30 dem ammonitione nostra, omnium rerum duo parilia, cum mandati nostri signum,aqua uidelicet emergens decannos apparuit,in arca reposuit,omnibus pereuntibus præter admodum paucos, cum eo credentes in Deum. ¶ Noë cum Dei nomine,per quem motum atque stationem habebat, arca eũ per montes quasi per undas uehens, in ipsam conscendens, filium suum in alia parte stantem aduocans ait: Fili,nobiscum equita,nec sis ulterius incredulus. Qui respondens ait: Ad montem,qui ab hac aqua me proteget,ego proficiscar.Cui Noë:Nisi cui Deus misericordiam fecerit,nihil omnium rerum hodie saluari poterit. Eos ita colloquentes, interueniens unda disgregauit. Nobis tunc imperantibus terræ,ut aquã emitteret,cœloque ut pluui-

40 am demitteret,facta est Dei mandato aquarum congregatio, montes ipsos transcendens. Me imperante incredulis,ut se remouerent,inquit Noë: O Deus, omnium sapientum doctor, cuius omne mãdatum est ueracissimum, præcipe de mea gente meum filium esse.Cui Deus sic respondit:Tuus filius minime de tua gente dicentibus , quia nequam est atque peruersus , nec tu quicquã à te nescitum ulterius à me postules. Te brutum enim & insciũ esse nolo.Dixit itaque Noë: Tibi Deus me commendo,uouens me nil perscrutaturum,quod scire non debeam:Et nunc supplici uoto precans,ut ueniam et misericordiam,ne sim perditus,facias. Noë rursum finito diluuio diximus,

Curiositas Noe à Deo castigatur.

 cum

Aliter quàm Gen. 8. & 9.

Cum salute tuorumque salutatione descēde, sitque super te gentemque tuam multiplicatio magna. Erit autem hic tua gens, terras diuitiasque possidens & iudicans, usque quo malum item magnum illis immittemus. Hæc sunt Dei secreta, quæ ante tempus hoc à te gente que tua sciri non poterant. Tu quidem patienter indura, quia finis est timentium Deum. Genti quoque Haath frater suus Huth ita persuadet: O gens Deum inuoca, quem, non alium, deum habetis, quæ nunc es solum falsitatis prolatrix. ¶ Ob istud à solo Deo mercedem, non à uobis, cum sitis indiscreti & inscij, postulo, Deum supplici uoto precamini, ut uobis peccata uestra dimittat, & imbrium abundantiam inducat, uestrisque uiribus inde accumulet, ne post fidem adeptam sitis unquā 10 increduli. Responderunt: O Huth, nos quidem pro uerbis tuis quibus nō credimus, minime refutabimus quod adoramus, cum tu nequaquam cum miraculis & uirtutibus accedis. Opinamur enim aliquem eorum, quem adoramus, tibi plurimum nocuisse. Quibus ipse Deum testor, me liberum ab illis quos adoratis existere, & omnium expertem, nisi tantum solius dei, qui est dominus meus & uester, cui omnis mundana creatura subiugatur: Ipsiusque est omnis uirtus uiaque recta. Vnde uos mihi commendato ipsi deo, pro uestra facultate potentiaque nullatenus me præmunientes nocete. Si cōuerti nolueritis, post dei præcepta nobis applicata dictaque, alios uestri uicarios in terra cōstituet Reus omniū custos: nec uos ei nocere poteritis. Huth 20 quidem, ipsique credentes, à magno malo nostra pietate subueniente protex imus. Homines uero Haath suo † legato resistentes, & contradicentes, mādata grauiū hominū atque mendaciū secuti, ob incredulitatē suā repulsam hic, sæculoque futuro sortiti sunt. Gēti quoque Themuth suus propheta Schale sic locutus est: O gens Deum, præter quem creatore cares, qui te de terræ limo plasmauit, uitæque spacium in terra tribuit, adora, ueniamque postula, pollicēs te nil mali facturam ulterius. Ipse namque præsens est, respondere paratus. ¶ O Schale, nos tibi plurimum hucusque confisos, ob hoc quod fratres nostri inuocauerunt, deijcere studes, cum de hoc quod tu nobis prædicas, nos dubitantes ei minime credimus. Respōdit ipse: O gens, unde tibi scire cōtigit, 30 utrum rem à Deo mihi sua pietate datam non imiter? Quis me nō agentem Dei præceptū, cōtra ipsum tuebitur? Vos quidem nil nisi damnum mihi generatis. Hanc Dei camelā pro suo modo in terra dei comedere sinite, nullū ei malum inferentes: Sin autem, in proximo uos malū percutiet. Illis autem eam percutientibus, dixi: Omne placere uestrum in domibus uestris per triduū efficite. Hic enim terminus uobis indubitanter positus est. Eo quidem finito, Schale, secumque credentes, ab illius diei malo mea pietate saluans, hominibus mihi cōtradicentibus à gratia mea repulsis, uidelicet Themuth, suisque, malum terræmotus intulimus. Vnde facti sunt quasi nunquam essent. Abraham meis nuncijs sibi missis, gaudiū atque salutem afferentibus, uitu- 40 lum saginatum attulit. Sed illis manus suas non apporrigentibus, hic stupidus & timidus factus est. Illi uero dicentes, se non nisi ad Loth suamque gentē missos, sicque solatium & securitatem illi tribuentes, mulieri suæ adstanti ridentique dixerunt: Isaac filium paries, unde Iacob orietur. ¶ Hoc à Deo miraculum quomodo fiet, cum ego sim annosa, martiusque meus senex? Respōderunt illi: Hoc quidem minime mirandum, Deo uolente, uobis grato atque benefico, cuius misericordia munifica super huius domus gentem descēdit. Illi sic gaudij nuncij facti, cum Abram iam facto securo, mitti, nō iracundo, bonorum

Imò ante te Moses rectißime ista perscripserat.

Haath & Huth, ut suprà.

† Nuncio Huth.

Schale propheta gentis Themuth.

Ineptit super camelo.

Abraham ut angelos hospites acceperit, exponit: sed discedens à Mose, Gen. 18

bonorum uerborum credulo, de gente Loth disceptantes Abraham ammo nent, ne causam illorum ulterius tractet: Quia Dei mandato malum eis nunc inferetur, nunquam eis auferendum. Eis itaque deinceps ad Loth uenientibus, dolor & angustia cor eius oppresserunt. Illis etenim hospitatis, uenit gens sua, scelere nefando prius imbuta, perscrutatum illos. Quam Loth taliter affatus est: Has meas filias uobis aptiores & mundiores assumite, Deum timentes, nec meos hospites dedecoretis, licet nullus uestri discretus, seu legis obseruator existat. Illi uero respondentes, dixerunt: Constat quidem apud te, nos minime filiabus potituros, & quid facere uelimus. Quibus ipse respondit: O si super uos potentiam obtinerem, uel esset adiutor, quem inuocarem. Tunc eruperunt nuncij, dicendo: O Loth, nos solius Dei sumus nuncij, ad quos ipsos applicari minime fas est. Tu uero in termino noctis proposito, aurora uidelicet propinqua, cum tota tua gente, præter tuam mulierem, idem quod cæteri passuram, surgens discede. In proximo namque, post horam scilicet prænominatam, summa deorsum, & infima sursum uertemus, & super eos silices acutas & luteas pluere faciemus. Sicque factum est. ¶ Gentem Madian suus propheta Schaibe sic allocutus est: O gens, Deum inuocá, qui, non alius, est uester Dominus: ipsiusque præcepto, licet auari sitis, unde timeo uobis diei futuræ malum, pondus atque mensuram implete, & res cuiusquam nequaquam uilipendite, nec terras uastatum pergite. Quia Dei residuum, si creditis in ipsum, uobis est melius atque commodius: nec ego uester custos semper existam. Responderunt illi: O Schaibe, Præcipis'ne nos dimittere, quod patres nostri inuocauerunt? Es'ne mitis, & prouidus, atque discretus? Respondit ipse: An scire potestis, utrum ex parte Dei sim? Quo mihi uictum bonum prębente, uestrum à me discessum minime, sed mandati diuini uobis per me patefacti perfectionis studium affecto. Quia pro posse meo Dei uiam, cui me commendo, & ad quem redibo, uobis patefaciam, & ad eum dirigam, nec uobis difficultatem siue molestiam mea uerba pariant: sed Deum precamini, pœnitentiam agendo, pium ueniæque datorem. Sin autem, uos incurretis passiones gentis. Noë, seu gentis Huth, seu Schale, seu Loth, quæ nequaquam multum remota est. Illi quidem hæc audientes, dixerunt: O Schaibe, cum tu sis debilis & ignobilis, te paruum appreciantes, à gente nostra prorsus eijcimus, nec de tuis præceptis quicquam retinemus. Respondit ipse: Ad meam generositatem plus quàm Deum ipsum attenditis, omniaque complectentem post terga proijcitis. ¶ Vos itaque pro modo uestro facite, uelut & ego meo, expectantes, & ego, quis uestri probabitur mendax, malo dedecoreque superincumbente. Ipsum itaque Schaibe, suosque factores, termino statuto liberantes, malos & incredulos ad nihilum redigendo, quasi nunquam essent, suas domos funditus diuulsimus. Moysi quoque cum præcepto nostro uirtuteque magna ad Pharaonem gentemque suam misso, Pharao resistens, suamque gentem distorquens, ipsa uolente, ipse dux illius in aliud sæculum, & ignem, locumque malum effectus est. Illis autem in hoc sæculo repulsam & letum, & in alio malum multimodum patientibus, nos minimè nocuimus: sed ipsi suis animabus detrimentum operati sunt. In mortis quidem articulo, & malorum euentu parum eis profuit, sed immoderate nocuit, quod Dei loco adorabãt. Omnium quoque uillarum diuina captio grauis est, & ineuitabilis. ¶ Hęc

Gen. 19. Sodomæ scelus punitum.

Schaibe Madianitarum propheta.

Pharao Moysen uilipendens à Deo punitus.

quidem satis sunt admiranda, timentibus malum illius diei: qua post terminum præscriptum aduenientе, omnium coram Deo fiet congregatio, nec quispiam, nisi diuino nutu quid loquetur, ubi felicitas & infortuniū omne patefiet. Infortunati namq;, nisi quos ipse Deus uoluerit, omnia sciens prout uult, ignem gementes ingredientur, quo dum cœlum terraq; durauerint, perseuerabunt: Et per spacium consimile felices omnes, quos Deus uoluerit, paradisum obtinebunt. De his qui nihil nisi quod sui patres adorauerūt, inuocant, nil dubites, quin sibi partem suam absque diminutione reddamus. Nisi Dei uerbum præscriptum firmum esset, & immutabile, eos qui libro Moysi contrarietates inferunt, cæterosq; similiter dubitantes, Deus ipse iam iudicasset, omnia sciens, omnibus sua reddens opera. Tu igitur te, credentesq; tecum, sicut nos præcepimus, corrige: nec se unquam inde diuertat quispiam, cum Deus omnia uideat. ¶ Nolite uos male gerentibus associare: Sin autem, uos comburet ignis, omnis adiutoris expertes. Coram deo in diei capitibus, parteq; noctis, ad peccamina delenda, bonaq; commemoranda, orationes fundite, expectantes mercedem, quam nemini Deus auferet. Si generationum præteritarum, eorum paucorum qui liberati fuerant, quis residuus esset, ne malum in terra fieret, præciperet. Sed malos, nil nisi sectam patrum suorum sequi uolentes, Deus ipse confundit, uillas suas pessundare nolens, ne bonis hominibus iniuriam inferat: quo uolente, tota gens una fieret. Sed inerit semper contrarietas, nisi quibus Deus ueniam & misericordiam fecerit: Cuius uerbum indubitanter complebitur, uidelicet quod infernus de diabolis omnibus & hominibus replebitur. Inibimusq; sermonem cum omnibus de nunciorum nostrorum præceptis, ut corda uestra firmentur, & in hac re ueritatem, & castigamen, atq; memoriam credentibus uideat. Incredulis autem dicito, uestra negotia pro modo uestro facite, expectantes, & ego mea similiter peragam. ¶ Dei sunt arcana cœli & terræ, ad quem omnia mandata redeunt. In eum credite, uos commendantes illi, quoniam ipse factorum uestrorum non est negligens.

Patrum cacozeli. *Homines erudiantur per Machumet.* *Sodalitiū malorum cauere iubet.* *Orationes.* *Damnatorum multitudo.*

AZOARA XXII.

Libri Alchoran Arabice facti, spe nostræ conuersionis atq; scientiæ res discernentis, hæc sunt manifesta. Nunc autem omnium uerborum tibi missorum pulcherrimū enarrabo ijs, qui prius negligētes atq; secordes extiterant. Quādo Ioseph patri suo retulit, se uidisse XI. stellas, & solem & lunam, se illi humiliātes, inquit pater: fili, somnium hoc fratribus tuis ne reueles, ne per inuidiam tibi quicquam molestiæ machinentur, diabolo suggerente, hoste manifesto totius humani generis. Deus quidem sapiens & excelsus te uerborum expositionem docebit, te bono replēs, & super gentem Iacob patresq; suos te sublimabit. Audiant omnes, quid mirabile Ioseph fratribus suis contigit. Fratres enim percipientes nimiam dilectionem paternam in Ioseph, dixerunt: Cum eum solum pater plus diligit, quàm nos gentem immensam, ueraciter errat. Nos igitur eum interficiamus, aut è terra projciamus. Sicq; fiet pater deinceps nobis mitis & hilaris, & nos in eum boni. Eorum autem quidam eius mortem dissuadens, inquit: Non perimatur Ioseph, sed in cisternam, si uelitis, dimittatur, ut aliquis euntium uel redeuntium eum inueniens, hinc auferat. ¶ Fratres huius rei studiosi, patrem suum sic affati sunt. Quare Ioseph, cum eum summe diligimus, nobis nunquam committis? In crastinum nobiscum, pastum mittatur, & nos illius fideles

Res Iosephi ex Gen. cap. 37. &c. deprauate replicat.

fideles custodes erimus. Mane itaq; facto, in eorum exitu inquit pater: Doleo te illos comitari. Timeo namq;, quòd lupi rapaces, te cum sis inscius & negligens, deuorabunt. Cui fratres responderunt: Si lupus eum comederit, nos genti perditæ connumeremur. Eo itaque illos comitante, consilio ponendi eum in cisternam omnes adhæserunt. Nos tamen mandatum patri, unde percipiat istud, interim misimus: sed ipse tum negligens ipsius, tum inscius, remansit. Fratres crepusculo lachrymando redeuntes, in huiusmodi uocem eruperunt: O pater, Ioseph nostræ fidei traditum, cum nostro pecore relictum lupus deuorauit. Et argumentum inde, interulã suam falsò
10 cruentatam, afferunt, dicentes: Ecce pater argumentum cędis uerax, tu licet nobis fidem minime adhibeas. Pater respondens, inquit: Vos quidem hoc factum in corde uestro uoluistis: sed ego patienter atq; † formose sustinebo, & Deum adiutorem in hoc, quod uos dicitis, habebo. Viatoribus uenientibus, & suum clientem ad aquam hauriendam mittentibus illis, ipse bonũ retulit nuncium dicens: Ecce puer hic captiuus est. Fratres uero sui dicentes, eum suum captiuum esse, eum pro precio modico, uidelicet pro nummorum numero certo uendiderunt, sibimet ipsis malefacientes. ¶ Emptor suus de Mezara, suę præcepit mulieri, ut eum diligenter & honorifice susciperet. Sperabat enim illum filium suum adoptiuum, aliterúe sibi commo-
20 dum futurum. Ita Ioseph in terram duximus, adiuuantes eum in omnibus suis negotijs, quanquam paucis id scientibus, ut uerborum expositor optimus efficeretur: Ipsiq; iuueni facto, sapiẽtiam attulimus. Sic enim boni promerentur. Mulier autem prædicta ipsum in thalamo suo repertum, ostium claudens precata est, ut secum cõcumbere non respueret. Cui ipse dixit: Nolit Deus, me lædere dominum meum, mihi benefacientem: seu Deũ, malos nõ exaudientem. Ferè tamen utriusq; consensus affuit, anteq; Deus illi, quoniam de nostra gẽte pura fuerat, rationem inclusit, quæ maliciã illã penitus diuertit. Ipsum itaq; fugientẽ mulier insecuta est, quę manũ suã inijciens camisiæ suæ, retrorupit eam. Quo facto, domino suo ad ostiũ facti sunt obuiã.
30 Illa quidẽ prius in uocẽ erumpẽs, inquit: Quid meretur, tale quid à me petẽs, nisi carcerem, malũue graue? Ille uero dixit: Ipsamet me precata est. Ad hanc rem discutiendã homines, illius mulieris aduocati iudices cõijciebãt, hoc apparere uerũ, illumq; mẽdacem cõuinci, si camisiæ pars anterior rumperetur: omnia uero conuersò iudicari, parte posteriori rupta. Illi deinceps rupturam antè perspicientes, perhibebãt hoc de fœmineis artibus esse, quę maximæ sunt: persuadentq; Ioseph, ut ab illa re se diuerteret: mulieri aũt, ut ueniã, quoniã errauit, postularet. Hinc inter mulieres ciuitatis crebra cõfabulatio nata est, dicẽtes: En en illius sublimis atq; pręlati mulier, suũ seruiẽtem diligens, eius concubitum precata est: Et sic eorum uterq; uiã erroneã
40 ingressus est. ¶ Illa uero huiusmodi rumorum uentilationem percipiens, condoluit, illasq; mulieres adduci præcepit. Eis quidem lectisternia, ut accumberent præparauit, & earum cuiq; cultro dato, Ioseph coram uenire fecit. Quo uiso, omnes menstruatæ sunt, & sibi quoq; manum suam secuit. Eis itaq; dicentibus, nolle Deum illum hominem esse, sed de melioribus & clarioribus angelis, illa respondit: Hic est, unde me redarguitis, qui me eius precantem concubitum non exaudiuit. Et si meum mandatum cõplere noluerit, ipsum incarcerabo, & ad infimorum mensurã reprimã. Ille quidẽ hoc audiens, inquit: O Deus, illum carcerem malo, quàm precantẽ me. Sed nisi

†Formose pro moderate, ut alibi etiam.

Artes fœminæ.

O fœdum & obscœnum prophetam.

ſuas artes à me diuerteris,forſan ego brutus effectus cum ea peccabo. Deus quidem eum exaudiens, qui eſt omnium conditor & auditor,artes ab eo ſemouit. Re manifeſtè percepta,ut uiſum eſt eis huncuſq; ad horam certam incarcerandum,duo cum eo iuuenes in carcerem detruſi ſunt. Quorum alter deinceps dicens,ſibi uideri ſe uinum expreſſiſſe, alter uero ſe panem ſuper caput portare,unde aues comedebant,precati ſunt Ioſeph,ut ipſe ſe bonũ probans,quid illa uerba prętenderent,diligenter exponeret.Ipſe autem eos certiores,ſibiq́; magis credentes facere intendens inquit: Non dabitur uobis quid ad comedendum, quin ante ſuum aduentum ſuã expoſitionem ediſſeram.Hoc enim me Deus docuit.Quoniã gentẽ nec in Deum,nec alij ſeculo credentem,dimittendo,ſectam patrum meorum ſecutus ſum,ſcilicet Abraham,Iſaac,ac Iſmaël atq; Iacob: nec cuiq; noſtrũ accidit, ut Deo ſociũ ſtatueremus. Hæc eſt enim eius ſuper nos uoluntas. Sed plures hominum ingrati ſunt. Vos mei carceris ſocij percunctor,an deos diſgregatos meliores, an unum ſolum Deum omnipotentem & uirtuoſum eſſe dicitis? Vos autem nihil niſi nomina à uobis patribusq; ueſtris præſcripta, cum quibus Deus,cuius ſolius ſunt iudicia,qui ſe ſolum adorari præcepit, nullas uirtutes poſuit,inuocatis:legem uero à Deo ſancitam plures neſciunt. ¶ Sit hoc quidem conſtans atq; manifeſtum cordibus ueſtris,quod alter ueſtri, domini ſui pincerna ſtatuetur: alter uero ſuſpendetur,de cuius capite comedent aues. Ita ſibi ſuis patefactis ſomnijs, ei quem liberandum agnouit, inquit, Me nominando,tuo domino notifica.Sed quoniam diabolo ſuggerente,hęc iniungendo Deum nominare oblitus eſt,in carcere nouem annorum ſpacio moratus eſt. Tunc rex per ſomnium uidens ſeptem uaccas macilentas deuorare ſeptem pingues,ſeptemq; ſpicas ſiccas conſumere VII. uirides,hominibus ſuis cõuocatis,ut ſuum exponerent ſomniũ, ſi ſcirent,iniunxit. Illi quidem cõfitentes,ſe talium expoſitionũ ignaros,hoc inſomnium eſſe putabant.Tunc tandem à carcere liberatus,ad memoriã ductus,inquit:Si ad Ioſeph ueridicum me miſeris,uerã hic tibi expoſitionẽ referã. Ad Ioſeph itaq; nuncij trãſmiſſi,ſomnij ſibi reuelati uerã expoſitionẽ inde requirunt,ne rex ulterius inde ſolliciteẽ. Dixit Ioſeph:Septẽ annis cõtinuis ſemina terræ cõmittite,indeq; ſpicarũ collectarum minimã portionem comedite,cæterasq; ſpicas cõſeruate.Septem enim anni graues ſuccedent,cõſumpturi prius ſeruata,niſi modicũ à uobis reſeruatum. His ſuperueniet annus hominum penuriam alleuiaturus, fructus & uuas laturus, quibus hominũ multi liberabũtur.Hac expoſitione corã domino recitata,eum adduci ante ſe præcepit. Ipſe uero nunciũ uenientem,ad dominum redire fecit,ut ſciſcitareẽ,cur prędictæ mulieres manus ſuas ſic ſecabant: quarum artes Deus ipſe dinoſcit. ¶ Domino querente,quid habebant,quãdo Ioſeph cõcubitum poſtulabãt: per Deum iurando cõfirmabant,ſe mali in eo nihil percepiſſe. Tandẽq; regis mulier inquit: Ad ueritatis euidẽtiam,me precatã eius coitũ,eumq; recuſaſſe confiteor:Huiusq; ſecreti ipſe uerax eſt teſtis,& Deus,mendaces abhorrens. Nec ego quidem nego,animam hominis malorum ſtudioſam eſſe: Sed Deus pius ueniæq; dator,mihi miſericordiam largitus eſt.Tunc rex eũ adduci iuſſit,ut ſuus ſeruiens efficeretur.Illum igitur adductum alloquens, eum coram omnibus prælatum & ſublimatum, fidelem ſibi ſeruientem effecit. Quem Ioſeph ſic affatus eſt:Pone me cuſtodem atque ſcientem ſuper omnia granaria,atque depoſita regni tui: Et ego ſingula more boni cuſto-

Ioſeph nouem annis in carcere incluſus: quia ſe commendans pincernæ, Deum non nominauit.

Non rex fuit, ſed regius præfectus.

dis

dis tractabo. Ita Ioseph terram, quo uelle suum impleret, præbuimus, qui cuilibet electo misericordiam utriusq; sæculi largimur, nulli bonum opus auferentes. Omnes quidem credentes, atq; timentes alius sæculi, misericordiam præferunt. Deinceps suos ad se fratres uenientes, non cognoscentes eum, Ioseph optime nouit. Qui ipsis discedentibus cum illo, propter quod uenerant, iniunxit, ut fratrem suum ex paterno sanguine secum redeuntes adducerent. Sin autem, ulterius non accederent, uelut nihil habituri, persuasione dicens: Nonne uobis mensuram optimam, & pro leui precio tribui? Illis itaq; pollicentibus, se patrem suum exoraturos, ut id in actum ducant, clientibus suis Ioseph præcepit, in eorum sarcinis suam reponere pecuniam: ut ipsa reperta, facto reditu, domum libentius & festinantius redirent. Ipsi igitur ad patrem reuersi, sic eum allocuti sunt: Nobis interdicuntur reditus atq; mensura, nisi fratrem nostrum adduxerimus. Eum itaque nobiscum mitte, nostræ tutelæ fideiq; commissum. Vnde pater indignans, ait: An eum, sicut fratrem suum, uestræ comittam custodiæ? Deus quidem piorum pijssimus, melior custos adhibetur. Post sarcinarum apertionem, deinceps sua reperta pecunia patrem lætificant, eam sibi redditam ostendendo. Eoq; sic hilarato, fratrem suum secum ductum exorant, affirmantes se propter eum cameli sarcinam sumpturos, & eum insuper ueraciter reducturos. Pater quidem asserit, eum minime tradendum illis, nisi prius ex parte Dei † reductus firmitate sumpta, nisi quis eis uim uel iniuriam inferret. Firmitatis itaque fœdere sumpto, Deo cunctorum custode, pater illos ammonens, inquit: O filij, per portas uarias minime, per unam ingressum facite. Ego quidem, cum Dei solius omnia sint iudicia, cuius tutelæ me commendo, cuius præsidio omnes boni subiacent: si quid ipsius nutu uobis accidat, depellere nequibo. Ipsi pro paterna dispositione portas ingressi, nihil molestiæ senserunt. Animo uero Iacob inerat sollicitudo pro dogmate nostro, cuius ipse testis est, quanquam pluribus inscijs. Ioseph deinceps fratri suo sibi præsentato, se suum fratrem esse reuelabit, prohibens ne cuiquam hoc reuelaret, & ne de factis fraternis multum curaret. Emptione facta, illis discedentibus, in sui germani sarcina uas regium reposuit, edictoq; facto, missisq; perscrutatoribus, illis sumptis inquit: Vos uiri latrones. ¶ Responderunt, Quid quæritis? Dixit Ioseph, Vas regium: quod quisquis attulerit mihi, sui cameli sarcinam accipiat, & insuper illi benefaciam. Illi uero responderunt, adsciscentes præsentium testimonium, se nec causa terram prædandi aduenisse, nec latrones existere. Istisq; querentibus, Quid meretur, in cuius sarcina repositum fuerit, si mendaces essent, cæterisq; permittentibus quamuis aliquid exigeret. Tūc omnibus sarcinis perscrutatis, deinde in germani sui sarcina repertum est. Ita Ioseph artem sumendi fratrē suum patefeci, exaltans singulos pro uelle meo, & sapientem sapienti præferens. Adstantes quidem, illos increpando dixerunt: non mirandum, si furtum fecerint, qui prius similiter fratrem suum subduxerūt. Ioseph hoc quidem uerbum intrinsecus amplectente, nec inde quicquam proferente, responderūt: Vos deteriores estis, uestrumq; sermonem Deus agnoscit. Et ad Ioseph conuersi, sic fati sunt: Domine, cum tu uir bonus & iustus uidearis, loco sui quempiam nostrum accipe. Adhuc enim illi pater senex superstes est. Quibus ille respōdit: Nolit Deus, nos quenquam nisi latronem sumere. Sic em̄ iniuriā faceremus. Fratribus itaq; liberatis, & de reteti nullo reditu-

Gen. 42. &c.

† Reductus nomē ut reditus.

certis,maior eorum conquerens dixit: Nonne scitis,nos patri ex parte Dei confirmasse,sui reductum filij:qui de Ioseph opus cõsimile perpetrauimus? Terram nullatenus ingrediar, usquequo ueniam à patre, reditusque præceptũ habere merear: Aut Deus suum inde iudicium faciat. ¶ Ad patrem reuertite,dicentes: pater,tuus filius furtum perpetrauit,prout nobis uisum est, secretum & occultum,inde nescientibus. Nos quidem nil nisi uerum dicere,tum uilla apud quam fuimus,tum cohors nobiscum rediens interrogata, testis aderit. Pater igitur hoc audito, dixit:Cordibus uestris secreta reprimitis. Ego quidem pulchre patiar, usque Deus sapientissimus illos ambos forsan reducet. Et de Ioseph conquerendo,& illum assiduè nominãdo,lachrymarum emanatione iugi oculi albugine uelati,ipseque miser factus est. quẽ sui filij interrogabant: An Ioseph usque ad amentiam mortemue tuam nominare non desines? Quibus ipse: Soli Deo meam querimoniam facio,à quo uobis ignorata percipio. Sed uos obsecro filij,ut rumores de Ioseph fratreque suo nullatenus desperantes (increduli namque soli desperati sunt) perscrutatum proficiscamini. Tertio itaque profectis,& ad Ioseph peruenientibus,dicendo: O uir sublimis,nobis malum & gente nostra perpessis, pecunia minutis mensuram adauge,dando beneficium.Benefici namque Deo grati sunt. Ipse respondit: Vtrum facti uestri de Ioseph memores estis,an obliti? Responderunt: Túne es ille Ioseph? Inquit: Sum,& hic est frater meus. Iamque Deus suam in uobis operatus est misericordiam: qui nunquam suum meritum aufert timenti,& benefacienti,ac perseueranti. ¶ Demum sui fratres confessi sunt,eum super illos sublimatum,& se quàm longius aberrasse. Ipse uero consolans eos, dixit: Nolite contristari,nec dolore tabescere. Hodie namque Deus,ueniæ largitor optimus,uobis ueniam præbebit. Hanc meam camisiam patri nostro ferentes,in eius faciem,ut lumen percipiat,proijcite, & cum omni familia uestra huc redite. Iam cohorte proficiscente,pater suus inquit:Odorem Ioseph filij mei ego sentio: quãquam uos minime mihi creditis. Cui adstantes,dixerunt: Adhuc senectutis errore deliras. Sed gaudij nuncio ueniente, ipsoque uisum per camisiã in faciem proiectã recuperante, dixit ipse: Nõne me de Deo scire uobis nescita firmaui? Responderũt: O pater, dimitte nobis peccata,quoniã errauimus. Quibus ipse pollicetur: Deũ ueniæ misericordięque datorẽ ego precabor,ut uobis ueniã largiatur. Eis deinceps omnibus ad Ioseph proficiscentibus, parẽtibus suis ab eo honorifice susceptis,inquit: Mezarã introite,totius,Deo propitiante,timoris expertes futuri. Eisque super sedem suã exaltatis,omnes corã eo humiles se reddebãt. Hoc facto patrem suũ affatus est: O pater,præteriti somnij hęc est expositio, à Deo iam uerificata,qui mihi benefaciens,è carcere liberauit,& uos ad me duxit,post diabolicã cõmixtionem inter me fratresque meos. Ille nãque sapiẽs, omnia perspicaciter & facile penetrat. ¶ O Deus cœli terræque cõditor,qui mihi potestatem dedisti,& uerborũ expositionem docuisti,hic,sæculoque futuro tibi me cõmendo,tuque perfice me fide perseuerãtem mori, & deinceps bonis associa. Istud tibi uerbum secretũ cõmitto,qui nequaque intereras illis res suas cõgregantibus,qui te decipere nitebãtur. Licet enim omnia perpetrares,tota gẽs tibi nequaquam crederet. Tu uero precium nullum eos postula,nisi tantum,quod memores existant, perpendentes uniuersa cœli terræque transitoria esse. Eorum tamen pars plurima minime credit, sed à fide se nequiter diuertit, præter constantes & firmos,non timens,quid mali illis à Deo

Ex recitata historia Iosephi,fidem sibi cõciliare studiè nititur.

à Deo futurum, nec aduentum illius horę improuisę, Deum quidem solum adorare, suisq́ praeceptis † adhaerere, ut ego meiq́ sequaces facimus. Non em̄ sum incredulus. Recta uia recte censetur. Ante te quidem prophetas misimus, ut hominibus de uilla praedicarent, & quis suorum antecessorum finis esset, edocerent, & patefacerent, aliam curiam timentibus Deum meliorem existere. Sed nos uestrā inscitiam nequaq́ reliquistis. Vnde illis tandem desperantibus, & omnes esse contradicturos opinantibus, nos uindictā nostram sumpsimus ab illis malis, nunq́ malum oblaturi, nostris amicis liberatis atq́ saluatis. ¶ Haec quidē praedicta timentibus Deū maxime mirā-
10 da sunt. Hic em̄ sermo nō est ficticius, sed cōfirmans atq́ corroborans quod uestris inest manibus, omnia discernens, & uiā rectā credentibus patefaciēs.

† Vel compa- rere.

AZOARA XXIII.

HVius uoluminis praecepta, & caetera tibi coelitus missa, licet pars plurima maneat incredula, ueracissima sunt. Deus coelum, columnis uisibilibus minime fulcitum, extulit. Et deinceps ipse thronum ascendens, solem & lunam ad terminum statutum promoueri iussit: rerumq́ prouisor, discretionem uobis immisit, qua uestrum reditum futurum ad Deum perpendatis. Ipse quoq́ terram extendens, in ea montes & aquas & omnium arborum duo parilia, hortos item & uineas, ac messes & palmas, tum singulo-
20 rum foetum, tum uarios parturientes, pomosq́ dissimiles disposuit, nocteq́ diem succedere praecepit, quae cuncta sapientibus atq́ discretis manifesta sunt miracula. Omnis autem admirans illa, maximè uerba sic dicentium admiretur: Nos terra facti, quomodo rursum efficiemur homines? Hoc dicentes, in Deum minime credunt. Vnde plus ad malum quàm ad bonum proni, colla cathenati grauiter in igne perseuerabunt. Deus tamen, cuius finis grauis est, mala quibus uult ignoscit. Sed iam bono coelitus misso, dicent increduli: Si Dei praecepta illis mitterentur, tuum quidem est solum applicare mandatum. Deus quidem sapiens & immensus, foetum omnis foeminae, uel quid addat seu minuat, agnoscens, cum apud eum sit omnium rerū
30 mensura, cunctorumq́ secretorum noticia, scit quid cuiq́ gentium facturus sit. ¶ Vnum est apud Deum & aequale, siue corde seu uoce quis loquatur, & seu die an nocte faciat. Ipse namq́ custodes omnium factorum ante manus & retrorsum apponit, nemini malum faciens, priusq́ ipse suę detrimentum animae faciat. Quo cuiq́ nocere uolente, nemo tueri uel prodesse poterit, ad quē omnium erit reditus. Ille corruscationes & fulgura, & nubes immēsas, unde timore atq́ spe trepidatis, producit, suāq́ gratiā tūc pro metu tonitruis & angelis postulātibus fulgura, quibuscūq́ uult, immittit. Isti tamen increduli in Deum ratiocinant̄, cuius artes arduae sunt, & quē solū adorare aequū est & iustū. Aliud em̄ quàm ipsum adorantes, erronei sunt, nullū
40 responsum recepturi. Deum quidem uniuersa coelestia atq́ terrestria, tum sponte tum ui ueraciter adorant. Vmbra etiam tota die loca permutans, ad Deum se semper humiliat. Quis est coeli terręq́ dominator? Deus ipse. Cur igitur illius loco sumitis, quod nec nocere nec prodesse potest animabus? Sunt'ne sibi similes & aequales, uidens uisuq́ priuatus, aut lux & tenebrae? Cur suas formas posuerunt participes Deo? qui solus omnipotens omnia facit, aquas è coelo dimisit. Vnde torrentibus atque riuis secundum aquae mensuram discurrentibus, quod est incommodum seu leue, transit, & remanet. Cui focū apponitis, ut illic annulos & torques, hisq́ similia fabricetis?

Inepte philosophatur, uel potius poetatur, de rerum creatione.

Resurrectio mortuorum.

Omniscius Deus.

Contra idololatras efficaciter pugnat, ex potentia et operibus Dei ratiocinando.

Sicut

Sicut ipse Deus hæc falsa ueris uidet, spumam, transitoriam scito rebus commodis in terra mansuris: Ita quoque omnes eum adorantes, & incredulos ipse coniungit. Sed licet increduli duplum totius terrenæ substantiæ pro se redimendo tribuerent, non colligentur, sed malum grauissimum perpessuri, igni malæq; uiæ semper insidebunt. ¶ Quis scit illa diuina præcepta tibi tradita uera esse? Aut quis eorum est conscius? Immemores enim sunt omnes, præter discretos. Illi namque diuinis præceptis prorsus parent, Deiq; mandatum illis iniunctum efficiunt, Deum diemq; computi timentes: & pro Dei dilectione sustinentes, orationibus insistunt, uestraq; bona sibi commissa clàm atque palàm ad suorum deletionem peccaminum distribuunt. Vnde bonum in alio sæculo finem, uidelicet paradisum, adipiscentur. Illuc enim patebit aditus omnibus, qui parentibus suis, atque mulieribus, & filijs benefecerint. Quos & omnes angeli per omnem portam ingredientes salutabunt, & dicent: Quia patienter sustinuistis, domum optimam sortiti estis. Rumpentes uero fœdus cum Deo firmatum, & delentes, quod ipse delere noluit, terramq; uastantes, hic à Deo repulsam, & in alio sæculo malum pessimum suscipient. Increduli quidem hac uita, quæ nihil est ad aliam collata, gaudentes, cum pluribus abundent, Deo pro uelle suo huic multam, illi paucam substantiam tribuente, dicunt: Si tu faceres Dei uirtutes, illis accidere. Deus quidem hunc aberrare, illum recta uia progredi pro uelle suo perficit: per quem credentes, & constantes sua corda corroborant. ¶ In deum credentes, & benegerentes, recto tramite procedunt. Ad gentē priorum sequacem, ut eam præceptis diuinis instruas, licet plurimi manebunt increduli. quod etiam contingeret, quanquam hic Alchoran montes applanaret, aut terras scinderet, mortuosúe loqui faceret: quæ cuncta Dei sunt, cui si placeret, totum humanum genus una gens fieret, atq; bona: te misimus. eiq; dicito: Solus Deus est dominus noster, cui me commendo, & ad quem omnium fiet reditus, ad terminum quidem à Deo præscriptum, qui ueraciter accidet. Increduli, obstinaciter suum errorem sequentur. Derisoribus tuorum prædecessorum pœnam parūper distulimus: quos deinceps sumptos, ad malum finem deduximus, die qua facta sua cunctis animabus numerabuntur. Illi malefici & erronei, qui Deo participes secundum placere suum posuerunt, in hac uita malum, & in alia peius, uindicis & adiutoris expertes sortientur. Sed quis ad rectam uiam diriget, quem Deus aberrare facit? Paradisi quidem, quā Deus se timentibus tribuit, status aquarū fluxu pulcherrimus est, & cibus indeficiēs, ac umbra dulcissima. Et hæc est credētium meta, sicut incredulorū ignis. Cum illi quibus librū dedimus, nostris præceptis tibi cōmissis gaudeāt, licet eorū quidam parti cōtradicant, eis dicito, mihi nil iniunctū est, nisi Deū solū adorare, nec illi participē extimare, cui memet cōmendo, & ad ipsum redibo. Ita discretione rerūq; indicijs Arabice tibi scriptis, si post hanc sciētiam prædictos sequaris, corā Deo nec uindicem nec tutorem habebis. Ante te quoque prophetas, quibus mulieres prolemq; cōcessimus, singulos cū libris diuinorum præceptorū ad terminū redactis, unde Deus, apud quem est librorū mater, hoc pro uelle suo delet, hoc firmat, misimus. ¶ Horū quæ te docuimus, portionem aliquā gentem docebis, aut forsan te morti succumbere faciemus. Tuum quidem nihil est, nisi tantū illis mea pręcepta nunciare, nec eis suus subtrahet numerus. Non ne uidēt, qualiť terrarū capita minuimus? Deus iudicat, citoq; dinumerat, eiusq;

Finis bonorū paradisus.

Sine miraculis Alcorano haud credentes, nec miraculis crederēt

Paradisus uoluptatibus corporis affluēs, qualem & Corinthus finxit, &c.

Librorum mater apud deū. Bonorum quidem librorum fons est sanctus spiritus. Eccl. ultimo.

10 20 30 40

eiusq; iudicium nemo diuertit. Sed antecessorum quidam astuti, deceptionibus innitebantur. Dei tamen sunt omnes artes, scientis quid animarum quæq; sibi lucratur: quod euidenter patefiet, incredulis dicentibus, te non esse Dei nuncium, cum qualitatem finis alius sæculi perspicient. Tu quidē inter te & illos constitue Deum testem, libri cognitorem atque doctorem

Iudicium Dei ineuitabile.

AZOARA XXIIII.

HVnc librum super te posuimus, ut per ipsum homines ab umbris ad lucem, ad uiam uidelicet Dei, qui est incompræhensibilis & sapiens, qui cunctis cœli terræq; creaturis imperat, diligenter extrahas: Incredulis uero, uidelicet huius sæculi uitam alij præferentibus, & à uia Dei recta se distorquentibus, suum errorem redarguendo, malum grauissimum sibi futurum patefacias. Nullum prophetarum hucusque, nisi cum suæ gentis linqua, ut singulorum optimus interpres haberetur, misimus. Et Deus omnium sapientissimus, hos in uiam prauam abducit, illos in uiam rectam dirigit. Sic Moyses missus suæ genti, ut eam à tenebris ad lucem reduceret, & dierum Dei eos memores efficeret. In quibus sunt admiranda sustinentibus, gratesq; reddentibus, ei persuasit, unum Deum adorare, ipsiusq; beneficium exorare, qui eam de gente Pharaonis & ipso liberauit, quæ prolem suam peremit, & suis mulieribus potita est: quod est coram Deo detestabile, qui & dixit, uestra se bona multiplicaturum, post gratiarum redditionem. Sed si uos, omnisq; terrenus, increduli maneatis, de uobis Deus nullatenus curabit, quoniam ipse cunctorum est abundantissimus, & gratia plenus. ¶ Nonne recordamini prædecessorum uestrorum, uidelicet gentium Noë & Haath & Themuth, suorumq; posteriorum, mandatiq; diuini illis missi, quo Deus solus agnoscit? In hora quidem nunciorum cum miraculis aduenientium, increduli manus inijciebant dicentes: Vestris præceptis, quoniam mendacia nobis sunt, nunquam credemus. Responderunt nuncij: In Deo non est quid ambiguum, seu falsum, cœli terræq; conditore, qui omnes aduocat, ut ueniam faciat, terminumq; scitum in antea uobis constituat, & ad tempus nominatum uos dilatet. Ipsi uero respondentes dixerunt: Cum uos uelut nos homines sitis, cur nos à nostrorum patrum institutis repellere nitimini? An cum rebus mirandis, ut in eas credamus, uenitis? Quibus nuncij dixerunt: Nos quidem nil aliud quàm homines, sicut uos, existimus, facitq; Deus in sua gente misericordiam: nec nos uestra possumus adimplere desideria, nisi Deo uolente, iam rectam uiam edocente. Cui nos sustinentes malum nobis per uos illatum, nos commendamus, sicut & omnes sapientes atque boni. Responderunt increduli: Aut ad legem nostram conuertimini, aut è terris nostris eijciemini. Horum deinceps confusionem Deus intulit ipsis incredulis, ut sic credentes, & me diemq; futurum timentes, terram illorum incredulorum loco colant: quibus terras adperui, incredulos ad nihilum redigendo. Quibus deinceps in gehenna aqua uenenosa potum tribuetur, quæ cum attrahitur, ferè suffocat: mori tamen minime poterūt, sed illos malum grauissimum passuros cruciatus ambiet circumquaq;. ¶ Incredulorum facta cineri per uētum impetuosum disperso similia sunt: cum utrobiq; impossibilis sit coadunatio, & prolixus error. Nonne cœli terræq; conditore satis est leue, uos quacunq; uoluerit hora, confundere, aliamq; gentē facere? ad quem omniū erit conuentus. Tunc

Alcoran ad salutem hominum exhibitus. Sanè diligentibus Deum, ut omnia, utilitatem afferet. Non tamen id Satan uult, sed perdere.

Prophetæ omnes lingua uulgi locuti sunt. idq; Paulus requirit in Ecclesia.

Adulterium detestabile, quod Machumet non abhorruit.

Noe natio. Hath. Themuth.

Argutationes æmulatorum paternarum traditionum.

Inferi.

Impij ut puluis, quem dijicit uentus. Psal. 1.

etiam

etiam pauperes suis dominis atque prælatis inquient: Vos si alicuius estis potentiæ, uestri semper sequaces à malo protegite. Sed ipsi dicent: Si Deus nos in rectam uiam direxisset, uos nobiscum duxissemus. Nunc autem unum nobis incumbit, siue patienter sustineamus, siue gemamus & lachrymemur, cum in manu nostra nihil sit ulterius. Tunc tandem diabolus ipse confitebitur, uerum dicens: Deus quidem uobis ueritatem, ego falsitatem persuasi. Et licet nil constans uel euidens induxissem, uos uocati statim me secuti estis: Vnde me nullatenus, sed animas uestras reas censete. Hic enim nullus nostri præsidium alij tribuet, cum nos omnes increduli simus, pœnas grauissimas passuri: Credentes autem Dei præcepto paradisum possessuri, sibi inuicem salutem afferent. Vir quidem bonus gerit similitudinem arboris bonæ, radicem firmam habentis, & in altum se porrigentis, quæ Dei præcepto fructum suum semper tribuit. Vir malus arbori malæ similatur, quæ nec radicis firmitatem, nec retinaculum aliquod obtinet. Istæ similitudines homines ad boni memoriam perducant. Deus omnia prout uult faciens, credentes in hac uitaque futura, bonis uerbis confirmat: Incredulos deuiare facit, qui bonum sibi diuinitus datum ob incredulitatem spreuerunt, se suosque factores in domum ignis detruserunt. ¶ Videlicet in gehennam, ubi positores participum Deo, simul & omnes deuij in loco malo permanebũt. Hic igitur ipsi omne suum uelle perficiant, igni postea tradendi. Credentes autem, orationes & eleemosynas sibi de bonis datis clàm atque palàm efficiant, antequam dies superueniat, omnis emptionis & mutuationis expers. Deus cœlum & terram creauit, & imbres ad ortum arborum uictum præbentium de cœlo demisit, mare cursui nauium uestrarum adaptauit, aquas & solem & lunam motus indeficientis, & diem ac noctem disposuit, omniaque uestra uota tribuit. Cuius omnia bona uobis data numerare cuiquam non est possibile. Vos tamen uestram incredulitatem ac maliciam non deseritis. Abraham exorans Deum, ut terram suam securam efficeret, & se suosque filios, ne idolis, quæ multos aberrare fecerant, crederent, corroboraret, inquit: Quisquis me secutus fuerit, meus erit. Cęteris autem tu Deus ueniam & misericordiam tribue, tuque sic corda hominum uelis ædificare, dans illis hermodactylorum copiam, ut templum Haran ædificatum in terra Aman, gente filijsque meis culta, unde messis non oritur, oratum & peregrinatum accedant, tibique grates persoluant, qui scis æque corde meo retentum & ore prolatum: quoniam te nullum occultum cœli terræque latêre potest. ¶ Tibi grates deuotè reddo, qui mihi munus maximum, uidelicet Ismahel & Isaac tribuisti: qui respondens orantibus, Tu me meamque gentem tibi placitas orationes fundere perfice, & illis tu benigne responde, & mihi parentibusque meis, simul & omnibus bonis die dinumerationis tu pijssime ueniam largire. Nemo cogitet Deum ignorare incredulorum opera, licet eorum iudicium usque diem iudicij dilatet: quo capitibus ereptis, nusquam oculos uergere potentes, cordeque mortui coràm uenient dicentes: Deus pone nobis terminum propinquum, & tuorum dicta prophetarum sequemur. Respondebit Deus: Ita quidem uos prius esse facturos polliciti, minime perpetrastis: Licet cohabitantes inter homines suis animabus nociuos, nostram uindictam de illis sumptam sæpius uidistis, post artibus atque dolis studentes. Nonne Deus omnium machinarum & artium est cognitor? Sed quanquam artes uestræ montes extulissent, non minus tamen deberetis agnoscere

Vltimo iudicio seducti accusabunt seductores, sed frustra.

Diabolus mendaciorum parens.

Probatum est in Machumet istis. &c.

Boni similes sunt arbori pulchræ, ut psal. 1. & 91. Et in Euangelio, arbor bona & mala proponitur.

Operandum bene dum tẽpus datur.

Obiurgat beneficiorũ Dei immemores.

Abraham orauit Deum, ut suos ab idololatria præseruaret.

Amonitidi attribuit Mecham, geographiæ imperitus.

In inferno rependetur malis, ubi nulla redemptio.

agnoſcere Deum precioſiſſimum, & omnium uindicem eſſe firmum & immutabilem in omnibus, quæ per prophetas ſuos mandauerat. ¶ Quoniam terra mutabitur in aliam, & cœlum ſimiliter, fietq́ coram Deo ſolo cũctipotente conuentus omnium: ueniet gens incredula, manus & collum cathenata, camiſijs ex Alchitrã induta, faciem igne cõbuſta, dabitq́ Deus promptus dinumerator illis, ſicut & cunctis animabus, ſecundum ſuum meritũ. Ad bonorum memoriam confirmandam; & incredulos ad fidem excitandos, mea præcepta propala, docens unum ſolum Deum adorandum eſſe.

Cœlum et terra mutabuntur.

AZOARA XXV.

10 HIc eſt liber & Alchoran euidens, hora quidem ueniet, qua uellent omnes increduli credentes exiſtere. Quod adhuc ueraciſſime ſcient, licet nunc nec comeſtiones nec actus infra uelle ſuum reprimant. Nos quidem adhuc nullam uillam peſſundedimus, niſi prius ei libro ſcito tradito. Gens item nulla ſuum antecedet terminum, uel ſuccedet. Dicentibus, te dæmoniacum eſſe cum hoc libro uenientem, & ſe tibi minime credere uelle, niſi cum angelis mentiri nolentibus aduenisses, nos firmamus, hunc librum à nobis eſſe poſitum, cuius nos cuſtodes perſeuerabimus. Omnes quoq́ cæteri prophetæ præmiſſi, ridiculum & contumelias paſſi ſunt. Quanquam enim noſtros in ſuis anteceſſoribus effectus uiderint, non minus ſuorum 20 cordium prauitas eos noſtris reſiſtere præceptis & errare perficit. Et ſi cœli ianuam ut ſurſum aſcenderent, eis patefaceremus, dicerent, Oculorum noſtrorum ebrietas nos nil uidere permittit: ſumus etenim incantati. Ego quidem in cœlo ſigna diſponens, ad ipſius ornatum & pulchritudinem uidentibus apparantem, ipſum ab omnibus malis diabolis cuſtodio, præter auſcultatum uenientem, quem ſidera fugientem lampas aſſequitur. Terrã itẽ extendens, illicq́ mõtes altos apponens, & omnes res ponderoſas in ea naſcifaciens, uobis illic uictũ rem ue geſtabilem, cui uos nihil redditis, conſtitui: ¶ Non eſt ibi quicquam à nobis abſcõditum, qui certũ modũ atq́ menſurã ubiq́ ſeruamus, uentis imperantes, & imbres ad rerũ uegetationẽ, quos mi- 30 nime pro libro retinere queũt, è cœlo dimittentes, uitã damus, & mortẽ inducimus, omniũ hęredes. Nos quoq́ natos & naſcituros agnoſcimus, omnes coadunaturi, cum ſimus potẽtes atq́ periti. Nos item hominẽ de terra & luto, diabolo prius ex igne peſtifero creato, plaſmauimus. Cũq́ me plaſmaturum hominẽ de luto, & eidẽ animæ meæ portionem inſufflaturũ angelis intimaui, illis iniungẽs, ut ſe corã eo proijcerẽt, humiliantes omnes paruerũt. ¶ Præter Belzebub, ſe ſubijcere nolentem. Qui cur hoc faceret interrogatus à Deo, dixit: Qualiter homini de luto cœnoq́ nigro plaſmato me ſubijciam? Reſpondit Deus: Quoniam malus es & nequã, deſcende à me uſq́ ad aliũ diem reijciẽde. Ipſi quidẽ terminum ad diẽ publicæ reſurrectionis po- 40 ſtulanti, Deus inquit: Ad diem horæ ſcitæ terminum poſui. Ipſe quidem nequicia plenus reſpõdens ait: Ob hoc in me perpetratum à te, faciã eis ſuiſq́ mundana pulchra uideri, eos omnia mala docturus, pręter gentẽ, quę bono puroq́ corde te ſuper omnia diligat. ¶ Inquit Deus: Meæ gentiſq́ meæ uię rectæ ſunt: unde tu minime potens es credentium in me, niſi tantum eorum qui malos ueſtri ſecuti fuerint: quorum omnium uobiſcum fiet cõgregatio in inferno ſeptẽ portis diſcreto, quarum quæq́ portionem notã recipiet. Timentes Deum, paradiſum cum ſalute timoris expertes ingrediantur: quorũ cordibus omnẽ tollemus maliciã, fietq́ fratres † ex ſectis delicioſiſſimis, mu

Fatum Barde ſanis et Valentini, &c.

Diabolus ex igne peſtifero creatus.

Homini pars animæ Dei inſpirata: confutatur ab Aug. ut hæreticũ.

Infernus diſtinctus ſeptẽ portis.

Paradiſus.

† ex lectis.

h tuo

tuo sese respicientes,nunquam illinc eijciendi,nec aliquo labore maloúe lędendi. Dic meæ genti,quoniam ego sum misericors,ueniæq; largitor,& in manu mea malum grauissimum retinens. ¶ Eidem quoq; manifesta,quod hospitibus Abrahæ ad eum ingressis, eumq; salutantibus contigit. quos Abraham uidens inquit:Ego uos non mediocriter timeo. Inquiunt illi: Timere desiste. lætos namque rumores de puero sapiente à te generando ferimus.Quibus ipse:Hoc mihi quomodo gaudium accidet,cum sim senex? Inquiunt: Gaudium est uerum,sed tu minime despera. Inquit ipse:Nullatenus desperabo, cum hoc nemo nisi malus agat. An alia de causa aduenistis nuncij? Responderunt: Ad malorum hominum Loth perditionem,& illius suæq; gentis,præter mulierem suam antiquissimam, liberationem atq; salutem accessimus. ¶ Illis igitur nuncijs ad gentem Loth uenientibus,dixit ipsa,Se nequaquam eos agnoscere. Quibus ipsi responderunt: Nos uenimus,uobis ignorata patefactum,nil falsitatis admixturi.Secretoq; Loth sic conueniunt:In parte noctis tu cum gente tua fugiens, illam subsequere, nō aliàs uisum dirigens:& uade quò tibi ductum præbebimus.Hæc enim gens à primo ad postremum delebitur. Illis deinceps ciuitatis illuc cum gaudio properantibus,Loth inquit: His meis hospitibus obsecro, nullatenus malum seu dedecus inferatis,sed Deum timete. ¶ Illi quidem interdicebant ei,ne causam illam tractaret ulterius. Quibus Loth:Per Deum,uos sectam pessimam amplectimini. An uos uexat ebrietas? En filiæ meæ,quibus pro uelle uestro potiamini. Illos autem obstinaces uox excelsa turbauit,summa deorsum & ima sursum uergens, eosq; funditus pluuia lapidea subruit. Quod discretis admirationis satis imprimit. Hanc itaq; rectam uiam, non illud malorum prodigium,credens sequatur. De hominibus arbores inuocantibus,& sic temerariè deuiantibus,nostram uindictam sumpsimus:sicut & homines. Alhigero, nostris prophetis contradicentes, prorsus deleuimus. ¶ Ipsi namq; nostris uirtutibus sibi missis minime credentes,in rupibus secando domos sibi subterraneas,ad sui protectionem atq; salutem ædificabāt:quibus nostra uoce diluculo sumptis,omne suum opus minime profuit. Nos cœlum & terram,& illis uniuersa contenta cum ueritate creauimus. Horaq; ueniet uestræ formosæ ueniæ. septem uerbis & Alchoran immenso tibi nostra gratia dato,nullatenus oculos ad maritatas erigas,nec eas in corde tuo concupiscas,sisq; subiecti cordis & humilis,teq; nuncium pręcepta mea disceptatoribus de Alchoran dubitantibus, facturum, clarifica. ¶ Illos quidem disceptores, per memetipsum iuro, pro factis suis atq; sermonibus ante me uenire faciam. Tu quidem interim illis mea præcepta notifica,ab incredulis te retrahens,& ab irrisoribus tuis ego te liberabo. Deo Deum alium associantes,an uerum sit, ipsi scient. Iamq; uidemus hoc quodam modo suis mentibus dissonum & molestum existere. Tu quidem Deum unum adora,eum inuocare, usquequo mors superueniet, non desinens: & te humiliando,& infringendo,orationes funde.

Angeli Abrahæ hospites. *Loth seruatus per angelos, pereunte Sodoma.* *Idololatræ perditi.* *Non mœchus sit Machumet* *Plures Deos constituentes, sui dogmatis piget.*

AZOARA XXVI.

Nolite nimium festinare.Ecce iam aduenit præceptum Dei,qui super omne dictum uestrū sublimatus est, quiq; pro suo uelle super quēlibet angelos animatos,ut dicant ei,non esse nisi Deum unum,demittit.Eum itaq; timete,cœli terræq; conditorē,qui ob nostra de eo dictu se sublimauit. De spermate hominē producit:quē postea causidicum & eloquentem, atq; discretum

Angeli animati. *Beneficia Dei in homines.*

discretum fieri cōtingit. Idem quoq; munificus bestias tales fecit, ut uos inde calorem, & commodum, ac uictum, & ornatum, atq; decus, ad eundum spaciatum, uestrasq; sarcinas ad quaslibet terras portatum, quod uobis esset tum difficile tum impossibile, quales sunt equi, & muli, & asini, sortiamini. Idem etiam uobis ignorata faciens, uiam rectam, licet eorum quidam pro eo nil faciant, plures edocet. Ipso tamen uolente, omnes uniusmodi eiusdemq; secte fierent. Per eum imbres desuper in terram ad uites & arbores educendas descendunt. ¶ Vnde uos uictum sumitis. Habetis etiam per ipsum messes, & oliuas, ac palmas, & arborum genus omne. Idem diem & noctem cre-

10 ans, & solem, & lunam, ac stellas, omnesq; suo præcepto sua negotia perpetrant, resq; multiformes atq; dissimiles in terra perficiens : mare uestro uictui & uestitui, tum carnes recentes, cum cætera commoda extrahendo, nauiumq; cursui, ut per ipsum bona tum acquiratis, tum multiplicetis, Deo fauente, cui grates sunt reddendę, commodum & idoneum statuit. Et in terra montes & aquas, ac uias ad itinera negotiaq; gerenda, & stellas ac signa ad rectarum uiarum noticiam in cœlo disposuit. Quæ cuncta uirtutes & euidentia miracula bonis atq; discretis apparent, quantum inter est Deo potenti creare hominem, & homini talis operis impotenti. Sed quis Dei mirabilia dinumerare potest? Ipse quidem est ueniæ misericordiæq; largitor, æ-

Ex enumeratis operibus Dei demonstrat quantū ab eo distent q titulo Deorum colūtur.

20 què sciens cordis arcana, uoceq; prolata. Illi quos Dei loco adoratis, facti sunt, nil facere potentes. ¶ Vita quidem carent, & insensibiles sunt. Hora quidem suæ resurrectionis singuli scient, unū solū esse Deum. Quisquis aūt alij seculo nō crediderit, cor malū atq; presumptuosum gerit. Plures interrogati, quę Dei pręcepta sint illis tradita, dicūt, illa mirabilia priorū. qui seculo futuro peccatorū cumulo prementur, tū propter pondus suorū peccatorum, tum propter sarcinas incredulorū, quos sibi stulte credere fecerāt. Prędecessorū uero suas artes facientiū, ædificiorū fundamenta Deus diruēs, super eos tecta subuertit. Et sic unde minus extimabant, malum eis incubuit. Quos die futuro interrogabimus, ubi sint, quos mihi participes statuerunt?

Patrum æmulatores inepti.

30 Sapientiū quidē testimonio malū & dedecus illius diei inferent incredulis. Incredulis perseuerātibus usq; dum angeli suas animas eliciūt, tuncq; se illis cōmendando dicētibus se plus nescire, Deus eorū facta dinoscēs inquiet: Intrate portas gehennæ, postea nunquā egressuri. Resistētes itaq;, malā uiā gradiūtur. Timentes Deū, quęsiti quid diuinitus illis sit datū, inquient, Bonum. Sciāt omnes hic sæculoq; futuro bonū promerentes, illi sæculi bonum melius & preciosius esse. ¶ Illis, quos angeli mortis hora bonos inueniunt dicēt: Saluete, & pro factis uestris paradisum, domū optimā, ubi sunt fontes & fluxus aquarū idonei, introite, omne uelle uestrū habituri. Tale quid enim bonorum meritū exigit. Non expectant increduli nisi aduentū angelo-

Bona futuri sæculi longe præponderāt præsentibus.

Paradisus.

40 rū, uel alius à Deo dati. Similiter & sui prædecessores fecerūt, quibus Deus nequaquā, sed ipsi sibi mala fecere. Vnde propter ridiculū, cęteraq; peccata merito perierūt. Dicēt aūt increduli: Si Deus uellet, nec nos nec nostri parē tes aliud quàm ipsum adorassemus, nec quicq; nisi præceptū suū faceremus. Sui uero prædecessores similiter fecerunt. Sed nuncio nil aliud pertinet, nisi tantū præceptū applicare. Cuiq; gentium missis nuncijs, ut Deū adorare & idolis minime credere prædicādo persuaderēt, quandā illius partem ad uiā rectam, quandā ad malā Deus deduxit. Terras perscrutētur, ut uideāt, quis erat finis cōtradicentium. Non preceris ut Deus malos uiam rectā edoceat.

Munus legati, exponere mādata.

Exempla pereuntium ob

falſam religionem moueãt. Nil enim proficiet, niſi cui Deus uoluerit. Iureiurando ſuo firmantibus, mortuos nunquam reſurrecturos, reſpondet Deus: Imò & terminus ille ue- *Reſurrectio.* raciſſimus eſt, quanquam plurimis neſcijs. Ego uobis contrarietates explano: Poſt uero cognoſcent increduli, ſe mentitos fuiſſe. Quando quid fieri uoluimus, dicimus Fiat, & factum eſt. ¶ Poſt malum laboremq; perpeſſum factis expugnatoribus Dei nomine indurantibus, & ſe ipſi commendantibus, hic bonum ſæculoq; futuro maius ſi ſciuerint, tribuam. Ante te non alios miſimus nuncios quàm homines, qui diſcretos perſcrutarentur, an librorum mirabilium atq; pſalterij noticia affectaretur. Tibi quoq; librum iſtum tradidi, ut eius præcepta dicas & explanes hominibus, ut intelligant, & cogitent, quid prioribus contradicentibus contingit. Culpabiles & peccatores nequaquam opinati ſunt, quod uel tellus eos abſorberet, aut inopinabile malum illis incumberet: uel in negotijs ſuis, ſeu timore, nil facere potentes caperentur: Deus tamen pijſſimus & omnipotens, uoluntatem ſuam in actum deduxit. Nonne percipiũt, qualiter omnes Dei creaturæ dextrorſum & ſiniſtrorſum, omnemq; partem uerſus umbram proijciendo, ſeſe Deo humiliant, ipſumq; precantur. Omnes rurſum cœleſtes angeli, beſtiæq; terreſtres, Deum ſuper eos exaltatum omni ſuperbia depoſita timent, omneq; præceptum illis ab eo perpetrant.

Vmbræ, adoratio quædã Dei.

¶ Nullatenus uobis Deos diuerſos ſtatuite: quoniam non eſt niſi ſolus unus, & illum adorate. Eius enim ſunt uniuerſa cœleſtia atq; terreſtria, & omnis bona lex atq; recta. Cur alium quàm eum inuocatis? Quid niſi ab ipſo cõmodi uel uictus habetis? Malo uos percutiente illũ adoretis, atq; precemini: quod ipſo tollente, ueſtri quidã minimè credẽtes, præcepta diuina ſibi data illi participes ponunt. Et noſtrorum bonorũ ſibi datorum portionẽ rei à ſe ignoratę tribuũt, Deoq; filios, quod ipſe non uult, omnia pro uelle ſuo dicentes adſcribunt. Nunc pro uelle ſuo agant quidlibet, atq; dicãt: Deus aũt omnia uerba ſua perſcrutaturus, eos ſe cognoſcere faciet. Cum eorũ cuipiam filia naſcitur, ſuã inde denigrat faciẽ, ſuſpiriaq; trahit, & ab hominũ conuentu recedit, uſq; quo deliberet, utrũ eã natã teneat, an uiuã ſepeliat. Heu quàm prauũ eſt iudicium, & quàm iniqua ſimilitudo eorum, qui minime credunt aduentui futuræ diei. Dei quidem ſublimis & ſapiẽtis ſimilitudo celſitudinis eſt.

Filios attribui Deo, indigne fert.

Taxat immanitatem quorundam, qui liberos fœm. oderunt.

¶ Si Deus ad hominum malefacta ſemper reſpiceret, nequaquam in terra quidpiã animal dimitteret. Sed ipſe mitis atq; propitius ad horã ſcitã ſpacium differt, quã, cum uenerit, nemo præire uel ſequi poterit. De Deo plurima nõ dicenda, illi bilingues atq; mẽdaces proferentes, oſtentant ſe bonũ habituros, cum nil præter ignẽ ob ſtultiloquium ſuum ſint accepturi. Per memetipſum iuro, me genti precedenti uos, mandatum feciſſe. Sed diabolus eam diſtorquens, ſua ſibi uiſu pulchra fecit: Cui nunc ſe commendãtes, malum grauiſſimum paſſuri ſunt.

Longanimitas Dei.

Blaſphemiæ.

Hunc librum non alia de cauſa tibi commiſi, niſi ut hominibus ſuas contrarietates exponas, & uiam rectam, atque miſericordiam credentibus patefacias. Deus de cœlo dimittit imbres, ut terram mortuam uiuificent: & de uentribus beſtiarum lac purum ex egeſtione & ſanguine decolatum ad bibendum dulce, uictuique commodum educit: & in arboribus ac palmis & uitibus creat, quod inebriat, & optimè paſcit. Hinc que uos aſſumite uobis. Quæ cuncta non minima ſunt miracula ſapientibus & audientibus. Apibus item iuſſimus, ut in montibus & arboribus ſibi ſuas manſiones ædificarent, & deinceps de pomis omnibus guſtarent, nec quóquam pergere ad

Alcoran datus, ut diſsidia religionis tollat, & uiam ſalutis indicet.

Apes.

ad suum querendum commodum Dei nomine differrent,ut sic ex uteris suis syropus multicolor saluber hominibus orieretur. Quod & ita contingit summe sapientibus admirandum. Ipse itidem Deus uos creauit, & perire faciet.Et uestri quidam ad peiorem uitam deuergentur,usquequo à scientibus facti sunt inscij. ¶ Deo huic maiorem uictus copiam,illi uero minorem tribuente,exigit ne uis, ditiorem à suo participe, quàm ipse de rebus singulis accipere? Cur Dei bona negatis? Deus de uobismetipsis uobis mulieres, & inde prolem, ac inde consanguineos, uicissimq; res bonas tribuit. Cur igitur mala creditis,uobisq; bona data negatis,Deiq; loco nullum uobis uictum coelestem seu terrestrem dantes,dareue potentes adoratis? Ipsi nulla proponatis exempla, omnia scienti,uobisq; nescientibus parabolam istam proponenti. Sunt'ne sibi similes an æquales,quorum alter summa miseria calamitateq; premitur,alter nostrorum bonorum abundans,ea clàm paláq; † distribuit, minime Deo gratus, quod eorum pars plurima manet inscia? Aut sunt sibi similes alicuius clientes, quorum alter mutus & nequam, & in suum dominum,præceptiq; nunquam efficax: & alter, qui quolibet missus,nunquam redit incommodus & inanis,nil preter æquum & rectum postulans? Nolite alia proficisci quàm recta uia Dei,cuius sunt cœli terræq; secreta: qui uos ab aluis matrum uestrarum uobis nescijs eduxit, & aures ac oculos cordaq; simul uobis ad suarum gratiarum redditionem atq; noticiã præbuit. Horæ quidem aduentus non est,nisi qualis ictus oculi ad cœlum penetrans,aut uelocior etiam. Nonne uidetis aues cœlo propinquas, non aliunde quàm Deo sustineri? quod credentibus admirandum est. Vobis aũt domos usq; ad mortem inhabitandas, & de bestiarum pellibus uestes, tum in negotijs gerendis,tũ in domibus ferendas,earũq; lanã & pilos atq; crines uobis omnia proficuũ tradidit. ¶ Ita quoq; Deus uestræ materiæ iocundam umbrã,uobisq; loca mõtuosa frequẽtationi,uestesq; tũ causa caloris tũ causa frigoris,tũ gratia timoris expellendi præbẽs,uos adeò bonis omnibus repleuit,ut sanitatẽ atq; salutẽ habeatis.Illis aũt credere nolẽtibus,tuũ est tantũ præcepta nũciare. Eorũ etenim pars plurima manet incredula,bona cognita respuẽs.Die,qua de singulis gẽtibus testimoniũ quæremus,nõ incredulorũ testimoniũ postulabimus,nec eos auscultabimus,nec eorũ malũ uisum minuemus,nec ad ... uisum reflectemus, qui uisis à se positis participibus inquient: O Deus,isti sunt,quos tui loco adorauimus.Illis uero respõdentibus,eos inde mẽtiri,illa tandem die Deum adorabunt,respuẽtes prius adorata. Et tũc incredulis à uia Dei se diuertẽtibus,malũ aliud sup illud ob suã maliciã accumulabimus. Singularumq; gentiũ testibus de semetipsis aduocatis,tecũ gentis huius testis aduenĩã.Tibi librum istũ tradidi,ut cũcta præcepta mea patefacias,uiamq; rectã,& misericordiam,bonumq; nunciũ credentibus intimes,Deo præcipiẽte,ut iustum bonũq; facias,tuisq; cõsanguineis beneficus existas,qui culpas & inuidiã prohibet,te castigans,ut memor efficiaris. ¶ In Dei nomine uota tua perfice,nec non adauge.Iusiurandum firmatum,cum Deus omne tuum opus aspiciens,inde fideiussor existit,nullatenus mẽtiaris:nec imiteris eum,qui uerba prius firmata cõtradicẽdo falsum inducit iusiurandũ,uolens in hoc sæculo nobis probare mendacia. Hic enim fœneratoribus annumerabit. Et si pes tuus primo firmus labitur,mali grauissimi passionem sustinebis.Inter uos falsa sacramẽta nullatenus facite,nec diuinam firmaturam pro modico uendite. Quod enim apud Deum

Contra idololatras.

Consanguinitas.

Comparatio ueri & falsi cultoris Dei.

† Alias distribuit? Minime Deo grates.

Aduentus domini ad iudicium pernicissimus: ut Mathei 24. &c.

Vota exoluenda.

Iusiurandum religiose praestandum.

 reseruatur,

Munificus bonorum remunerator Deus reseruatur nobis, multo melius censetur. Res enim mundana cito transit, diuina nunquam. Secundum optimum modum suorum operum quemque Deus remunerabit, uitã tribuens æternã, siue uir fuerit, siue mulier. Si uellet Deus, uos unam gentem efficeret. Sed hunc aberrare, illum uero credere facit. Quando legeritis Alchoran, uosmetipsos diuina sanctificatione à diabolo protegite cui impossibile facere quicquã nisi tãtum incredulis, & Deo participes ponentibus. ¶ Cum sit hoc alicuius uerbi pro uerbo mutuatio, Deo positionem suã sciente, dicunt increduli. Tu quidem non es nisi mendax, cũ adeo uerba tua uaries. Sed huius rei plures eorum sunt inscij. Ipse nãque Deus, spiritusque suus benedictus, hunc librum ueracissimum cõposuerunt, ut rectã uiã credentibus, pleniquẽ gaudij rumorem bonis cõfirmet. Scimus quidem eos iã dicturos, linguę Latinę uirum doces, & Alchoran est Arabicus. Eos nunquã Deus uiã rectam docebit, qui Dei præceptis cõtradicendo, soli mendacissimi sunt: sed malum grauissimum eis inferet. Post fidem habitam incredulus ui coactioneque factus, fidem legemque corde suo retinens non damnabitur. Sed hoc spõte faciens, quia huius mundi uitã alij prætulerit, nunquã à Deo in uiam rectã dirigendus, grauissimis cruciatibus affligetur. Talium enim corda Deus sigillat, & aures oculosque simul. Vnde hic negligentes & inscij uiuunt, deinceps perdẽdi. Expugnatoribus post laborum atque malorum sustentamen effectis, ueniam & misericordiã Deus impertietur. ¶ Die qua quisque pro se disceptabit, cuique secundũ opera sua, absque uiriũ & iniuriariũ illatione, mercedẽ Deus tribuet: qui hãc uobis parabolã prębet. Villę cuidã pręsens nihil timẽti, futurorũque securæ, sui uictus copia multis locis redũdabat. Sed ipsam nullas Deo pro suis beneficijs grates referentẽ, fames atque timor, Deo iubẽte, presserunt: & suos incolas, nũcio sibi misso cõtradicentes, pestis mortifera pessundedit. Vos itaque Dei bona saporifera, & hale comedẽtes, Deũ adorate, ipsique grates persoluite: multũque cauete, ne quid propter uestrarum uoluptatum perfectionẽ, hale ponatis à Deo cõstitutũ harã, uel ẽ contra, ipsi mendaciũ imponentes. Tales etenim nec multũ nec parũ antecedũt, malũ grauissimũ habituri. Deus quidẽ nil fecit † harã uictui uestro, nisi morticiniũ, & sanguinẽ, carnẽque porcinam, & animal nõ Dei nomine decollatũ. Inde tamẽ necessitate cogẽte sumẽti, Deus ueniã dabit: Et similiter id faciẽti nesciẽter, & postea pœnitenti, ac bene faciẽti. Eadẽ quoque Iudæis harã cõstituimus, nec eis nos, sed ipsimet sibi fecerunt iniuriã. Abrahã uir in Deũ credẽs atque bonus, pro bonis sibi collatis Deo grates persoluit, quas Deus benigne suscipiẽs, & eũ in semitã rectã dirigens, ei bonũ in hoc sęculo tribuit, & in alio bonis associabit. Postea te misimus, ut ipsius Abrahæ legẽ sequaris, nusquã disgrediẽs, ne sis incredulus. Sabathi quidẽ custodiã nõ iniunximus, nisi quibus inerat cõtrarietas atque disceptatio, quas Deus futurus iudex discutiet. Cũ sapiẽtia pręscripta, bonoque castigamine Deũ inuoca. Disceptãdo honesta uerba, bonaque tantum profer. Deus quidem discutit sapienter, qui rectam uiam, quiue tortam proficiscitur. Omni tibi quid ingerẽti, modo simili respõde. Patiẽter tamẽ sustinere, melius est. Igitur & nõ nisi cum Deo patienter indura. Contradicentes minime timeas, nec pro dictis suis aliquatenus cõtristeris. Quia Deus cũ se timẽtibus & benegerẽtibus semper existit.

Marginalia: *Alcoran legẽdus cum diuina sanctificatione aduersus diabolum.* — *Cur Latinis nõ Latine scribat, frigide diluit.* — *Vi ad negandum fidem adactus, corde tamen eam retinens, nõ dãnabitur. Id cũ hæreticis quibusdam habet commune.* — *Ingratitudo cuiusdam oppidi erga Deum, grauiter punita.* — *† id est, illicitum.* — *Probibita uesci.* — *Abrahæ pietas.* — *Machumet fidei Abrahæ consors.* — *Vanißime. Sabathum.* — *Modestia seruanda in disputando. Idẽ planiß. docet Petrus Apostolus.*

AZOARA XXVII.

Portentosum mendaciũ ad

Seruum nostrum dilectum, cui uidelicet multũ profuimus, à templo haram ad templum longinquũ noctu sustulimus, ut eum de nostris uirtutibus

tibus & mirabilibus doceremus, qui omnia simul audimus atque uidemus. Moysi quidem librum patefacientem uiam rectã filijs Israël posteris illius bonæ gentis, quam in arcam extulimus, & illicita prohibentem dedimus, dicentes illis in eo, quod bis terram ammitterent, illicque multum insurgerent, terminoque primæ destructionis adueniente homines ferocissimos atque fortes super eos suis domibus immitteremus. Quod & ita fecimus. Deinceps illis auxiliati, & eos super primos multiplicantes, filijs atque pecunijs abundantes fecimus, dicentes: Si bene feceritis, uestris proficietis animabus si male, nocebitis. In aduentu quidem termini secundi hostes superuenien-10 tes uestris faciebus malum inferent, & templa, ut prima uice, ædificiaque uestra funditus diruent, nec quid uestrarum possessionum dimittent. Forsis tamen Deus uobis adhuc ignoscet. Sed si uos reuersi fueritis, & ego, carcerẽ omnibus malis infernũ positurus. hic Alchorã gaudij nũcius mercedẽ maximã seculo futuro cũctis credẽtibus, incredulis malũ grauissimum nũciat. ¶ Homo suis negotijs impetuosus, æquè Deũ, p malis ut bonis obsecrat. Sed quisque suis humeris sua facta gestabit, siue fuerit erroneus, siue credens. Quod cuique fiet euidentissimũ, cum singulis librum apertũ omnes suos actus cõtinentẽ, ut p legatis dinumeratos trademus. Nũc saltim peccatis uestris imponat terminus, prius à nobis duobus luminibus clarissimis, altero noctis, alte-20 ro diei cõstitutis: illi noctis deinceps tenebrositatẽ, illique diei splendorẽ adiũximus, singula manifestè discernẽtes, ut homo cum sciat annorum cæterorumque temporum cõputum, tum sibi uictũ cõmodumque perquirat. Nos hucusque neminẽ lædentes, nisi prius illi dato nũcio, cũ uillã pessundari uoluimus, ei primates ad hoc gerendũ atque potẽtes immittendo, nostrũ propositum peregimus: qui sapientes omniũ, & audientes, omniũ generationũ post Noẽ læsarum, sicut & cæterarũ culpas sub certo numero cognoscimus. Licet pluriũ sit uotũ res festinari, omnis tamẽ festinatio nisi per me inanis est & cassa, qui gehennã male gerẽtibus, ut illic dedecorati repulsique sine termino maneãt: credentibus, hocque promerẽtibus, cum eorũ facta sint mihi grata, paradisum 30 tribuam, his & illis de diuina substantia, quæ minimè parua est, largiturus. ¶ En qualiter unũ ab alio discerno, ut cuilibet innotescat, quoniã alterius sæculi gradus est elatior, & exaltatio maior. Ne malus sis & erroneus, nullũ Deo coæqua, qui tibi præcipit, ut eũ solũ adores, tuosque parentes honores, eisque benefacias, si ad te uterque applicuerit, uel si unus uni. Cumque senuerint, nullũ uerbũ graue molestúmue, sed bene formosum atque iocundũ illis dicito, teque illis in omnib. cũ humilitate atque pietate subijciẽs, Deũ precare, ut illis ueniã atque misericordiã tribuat: quoniã tibi paruulo fomentũ necessariaque tribuerunt. Deus est agnoscẽs, quid uestris inerit cordibus. Si boni fueritis, misericordiã & gaudium præbebit. Propinquis itẽ & pauperibus munera fa-40 cite, sed nõ superflue. Gerentes nanque superflua, diaboli ducentis homines ad incredulitatẽ, fratres existũt. Ab illis aũt spe cõmodi si discesseritis, pulchrũ facite † alioquin, manus nec penitus apertas, nec prorsus clausas habentes. Sic enim perderemini, & reprehenderemini. Deus quidem huic uictus abundantiã, illi inopiã, pro uelle suo tribuit. ¶ Prolem uestrã inopiæ sumptus timore nullatenus interficite. Hoc est enim peccatũ maximũ: & nos uictũ illi, sicut uobis, tribuemus. Nõ fornicemini. Hoc est scelus, uiaque praua. A Deo positum harã non perimas, nisi pro ueritate. Ab iniusto namque peremptore, præcipit Deus iustitiam sumi: Ipseque uindex existet. Pecuniã orphani ante

scribit Deo, ut rapuerit Machumetũ ex Mecha Hierosolymã: inde in cœlũ. Vide confutationes Alcorani, de scalis siue ascensu Machumet.

Alcoran bona promittit bonis, & minatur mala prauis.

Precationes peruersæ.

Nullum populum Deus perdit, nisi præmonitum.

Beatitudo.

Vnus Deus colendus.

Pietas in parentes.

Propinquis et pauperibus moderatè benefaciendum.

† alloquium.

Liberorum occisio grande scelus.

Non fornicandum.

uenereos annos, nisi secundum modum sibi meliorem, non tangatis. Firmitate facta perseueretis: quoniam uos Deus inde percunctabitur. Mensuram complete, pōdusq; rectum apponite. Hoc enim iustum est & optimum. Nō dicatis quicquā, nisi cognitum. De dictis enim uestris uos perscrutabūtur, nestrum audire atq; uidere. Nō eatis terras perscrutatum, plus debito & iusto. per uos enim nec terra scissa, nec montiū longitudines amplificatæ fiēt. Hæc enim omnia coram Deo, nolente talia, peccata sunt. Præcunctis tamen prohibet Deus, ne cum ipso ponas alium. Inde namq; repræhensus, in gehennā pessimam proijcieris. Ad memoriam dicentium illud, & reuersionē, in hoc Alchoran multorum discretionem fecimus. Vnde si tis diligentes perpendant: quum si qui Deo coæquales atq; participes essent, uiam ascensus ad ipsum quærerent. Quod ipse celsior illis, plus cæteris malis abhorret: cū ipsi soli cœlum, & terra, omniaq; subijciuntur: nec est, quod ipsi gratias non referat. Licet uos eas non intelligatis, ipseq; maneat expers iracūdiæ, ueniæq; dator. Vobis, & alijs sæculo non credentibus, intercapedinem atq; uelamen in legendo Alchoran interponemus, sigilla suis cordibus imprimendo, ne scire queant, auribusq; suis plumbum infundendo. Vnde fugiendo se retrahunt, cum eos audire contingit in Alchoran, te nominantem Deum solum. Nobis enim patens est, quid auscultant, uel quod de te uerbum faciant. In multitudine namq; dicunt, Eum sequamini, si uelitis incantatores magiq; fieri. Cum illis tot exempla proponendo, res adeò manifestè discerno, cur errant à uia recta deuiantes? Illis dicentibus, Cum eritis ossa, uel ad nihilum redacti, qualiter efficiemini homines noui? responde: Licet lapidei, uel ferrei, uel si quid est durius, essetis, qui uos prima uice creauit, ad uitam denuo uos resuscitandos reuocabit. Sua capita reflectendo, quærentibus terminum illius effectus, dic esse propinquum. Die, qua uos Deus reuocabit sua gratia, omnes respondebitis, putantes uos non nisi parum moratos fuisse. Persuade genti pulchriora melioraq; Deum, ne suus hostis manifestus diabolus illis se immisceat: sed Deum meliorem cognitorem imitentur, qui sibi pro uelle suo bonum siue malum daturus est. Nec nos te quidem ad hoc misimus, ut se tibi commendent, uel adorent: Qui Dauidi psalterium dedimus, quibusdam prophetarum prę cæteris sublimationem & abundantiam permisimus. Inuocent increduli, quos adorant Dei loco, impossibiles sibi malum mutare uel delere: Non minus tamen malum illis incumbet. Deum autem inuocantes, & in illius sperantes beneficijs, eius propinqui sunt, omnis timoris expertes. Non est uilla cui non noceamus, uel pessundemus ante diem illum. Hoc enim nostro est præscriptum libro: nec nos quis mandata facere prohibuit, nisi primorum contradictores, uelut illi qui Themuth camelæ cædem prohibenti contradixerunt. Nos quidem mandata fecimus non ob aliud, nisi ut homines me timerent. Somnium item quod te docuimus, ad gētium admirationem, arboremq; retractam pauci credunt, quod incredulitatem graueq; malū augmētant. ¶ Quum nos angelis iniunximus, ut se Adæ subijcerent, omnes præter Belzebub, dicentem se nunquam subijciēdum creaturę luteæ, quiq; minatus est, quod omnem gentem sibi prælatā modo suo præter paucos diuerteret, si usq; ad

alium

Orphani non fraudandi.

Certa duntaxat dicenda.

De omnibus dictis ratio reddenda.

Vnus tantū Deus: quia pluralitas seditionē pareret. Argumentum ualidū contra gentiles, nō contra Christianos, colētes unū Deum in essentia, trinum in personis. &c.

Qui Machumeti non credunt, à Deo excæcati & obdurati.

Resurrectionem mortuorum adstruit per Dei creatoris uirtutē.

Machumet nō missus ut adoretur, aut patronus sit, atque diuus.

Omnia interitura ante nouissimum diē.

Cameli mortē refricat.

Dei mandata, ut timeatur. Imò ut etiam ametur, et illi æternum uiuantur homines.

Somnium allegat: cui non credere, peccatū dicit, quū lex Dei contrarium dicat, Leuit. 19. Deut. 13.

alium diem sibi Deus donaret terminum, paruerunt. Cui Deus inquit: Hinc discede, gehennam cum sequacibus tuis pro factis suis possessurus. De quotquot igitur eorum poteris, tuo sermone cum tua gente & filijs, atque militibus, & peditibus, ac equis, ridiculum atque iacturam facito. In eorum item substantia & prole portionem accipito, illis imperans & blandiens: quorum nil nisi lapsum & præcipitium Deus diligit. Super gentem autem sese mihi commendantem, nullius eris potentiæ. In uasis æquoreis uobis à Deo permissis ad uestri commodi quæstum, cum uos naufragium percutit, nullum nisi Deum adiutorem habere potestis. Liberati uero, & in 10 terra positi, ad pristina mala recurritis: unde Deo semper ingratus homo permaneat. Nonne timuistis, quod iuxta portum uos absorberet, ut uentum lapides & arenas uoluentem immitteret Deus, nec alium quàm ipsum tutorem inuenistis? Timendum quoque, ne uos alia uice redeuntes ob uestram maliciam summergat, omni tutore carentes. Filij quidem Adæ per nos honorificati, & per terram atque mare directi nostræ manus beneficio, uictum illa bona saporiferaque susceperunt. Et eorum quidem pars præ cæteris elationem & superabundantiam sortiti sunt. ¶ Cuicumque liber suus lecturi dextra datus fuerit, die quasque gentes cum suo nuncio uocabimus, nullam iacturam sentiet, uir quisque lumine priuatus fiet, qui cæcus in hoc 20 sæculo perseuerabit. Ibique plurimi te amicum libenter susciperent, nisi te firmarem, tum ab eo quod tibi misi, ut aliud diceres, te diuerterem: tum diabolus ad incredulos te diuergere niteretur. Sicque te tutoris expertem, in hoc sæculóque futuro dupliciter punirem: pro more quoque nostrorum prophetarum antecedentium nunquam uariando, è terra te uellent eijcere, nec nisi pauci post te tui morarentur. A' mane usque ad uesperam orationibus insistè, summè cauens, ne matutinalis oratio deficiat. Tunc enim omnes adsunt testes. Oratio quoque noctis superabundans, usquequo te Deus in uiam rectam dirigat, à te semper fiat, Deum sic deprecante: O Deus, in uera me dirige, falsaque prohibe, mihique uindicem ex parte tua tribue. ¶ Iam li- 30 bro posito, salutem atque pietatem credentibus præbente, incredulis uero nil nisi iacturam, ueritas confirmatur, falsumque confunditur. Sed homo semper peruersus, à me sibi bonum tribuente, in partem contrariam descendit.

Diaboli regnum in filios diffidentiæ.

Orationes

Hic alterum exemplar insectam habuit partem sequentis capitis.

Qui malo sibi contingente desperatus efficitur. Omnis enim secundum sui modum operatur, Deo dinoscente, qui rectius proficiscitur. Perquirentibus cuius sit anima, dic Dei, qui tibi, nil nisi paucam inde sapientiam tribuit. Et si cum libro tibi dato discedere uellem, non inuenires qui tibi redderet, nisi diuina pietate superueniente, quæ in te maxima est. Licet enim omnes homines atque diaboli ad unius talis compositionem causa ueni- 40 rent, sibimet mutuo proficientes minime facere possent. In hoc Alchoran omnibus parabolis explanatis, plures manent increduli, dicentes, se tibi minimè credere, usquequo facias illis in terra fontem manantem.

Anima.

Iterum conditionem mutat. Primo enim dixit, non posse unã Azoara facere, deindè decem, nunc totum librum:

¶ Vel paradisum palmarum, uel uitium, atque riuorum fœcundam tibi pares, aut res cœlestes super illos descendere, siue Deum & angelos tecum cunctis uidentibus uenire facias, aut domum auream, puram, & ornatissimam habeas, uel ad cœlum ascendas, indeque sibi librum ad legendum dimmittas: nec prius tibi fidem adhibebunt. Tu uero Deum ut te liberet, exora, dicens; Non sum nisi uir nuncius, uias rectas patefaciens,

Miracula.

quibus

Homines ad homines mittuntur, nõ angeli, &c.

quibus credere nemo prohibet, nisi dicens me non esse Dei nuncium. Sciendum quidem, angelum fuisse missum, si in terra morãtes angeli hominibus cohabitarent. Inter me & uos Deus testis adest sufficiens, suam gentem perspiciens, prorsusq; dinoscens: quo docente, quilibet uiam rectam benè proficiscitur, & ab eo quilibet factus erroneus nunquam dirigetur. Die cõgregationis omnium, cæcis ac surdis, & mutis sua facta dinumerantes, eos igne feruoris torquebimus: & quãto plus arserint, tanto plus ignis apponemus. Hi sunt, qui dixerunt, Cum nos in terram & ossa redacti fuerimus, quomodo in nouas facturas reducemur? Nonne possunt perpendere, conditorem cœli terræq; potentem, qualis ipsi sunt facere? Ipse quidem illis terminum absq; mendacio posuit, quod eis nihil præter incredulitatem adiungit. Si omnis Dei substantia suæ potestati subesset, expendere tamen timentes omnia retinerent, quoniam inde auari sunt. ¶ Moysi IX. mirabilia manifesta facere patefecimus, quod à filijs Israël perscruteris. Vnde Pharao illum magum esse perhibuit. Cui Moyses respondit: Tu, quem iam mortuis annumero, scire deberes, hæc tam manifesta non esse; nisi solius Dei conditoris cœli & terræ. Eum uero nitentẽ proijcere à terra Moysen, fratrẽq; suũ & fautores omnes illius, in mare summersimus: deinceps filijs Israël ut terras coleret, in iunximus, quos accedẽte alius sæculi termino, ueracissimo crebrò uenire faciemus. Te quidẽ deinde misimus, ut prolẽ gaudij summiq; doloris nũcius fieres. Ideoq; pedetẽtim Alchorã posuimus, ut homines pedetentim ipsum perlegãt, siue credãt, seu minimè. Illi uero quibus cõmittitur, cũ illis legit, Deo se humiliãt, adorãtes ipsum & dicentes: O Deus, iã tuum præceptũ adimpletum est. Istiq; preces suas multiplicãt, humiles & lachrymãtes effecti. Seu Deũ, seu misericordem appelles, eius solius nomina sunt. Orationes aũt uoce mediocri funde, Deoq; gratias redde, qui sublimis sublimiũ, & omniũ maximus, nec filiũ nec participẽ in regno, nec adiutorẽ seu uindicẽ habet.

Resurrectio. *Aegypti plagæ x. in Exo. hic tantum nouem.* *Deus, uel misericors, idẽ.*

AZOARA XXVIII.

Alcoran Dei munus eximium.

Deus quidẽ glorificandus est, ipsiq; grates persoluẽdę, quoniã homini suo librũ directionis sufficiẽtis absq; falsitatis admixtiõe capacẽ tradidit: ut ꝑ ipsum uerbis serijs & castigatorijs rumorẽ pleni gaudij, uidelicet acceptionẽ mercedis interminabilis & optimæ, credẽtibus & benefaciẽtibus patefaciat. Dicentibus aũt Deũ sumpsisse filiũ, q̃d ab ipsis & à patribus suis est ignoratũ, cũ hoc sit mendaciũ pessimũ, dicat: Quoniã nisi uerbũ illud mutauerint, spõte uim atq; dedecus passuri negabũt. Et nos, qui cunctas res mũdanas illis formosas apparere fecimus, ut uideremus, quis melior efficeret, terrã esurientẽ, & omniũ suorum inopẽ statuemus. Eos imitari noli, quoniã fortassis perditis associareris. Ad maiorẽ fidẽ publicæ resurrectionis, quoddã nostrũ miraculum de quibusdã adolescẽtibus ad cauernã atq; arrachim profectis atq; sopitis, qui diuinã misericordiã uiãq; rectã Deũ precati sunt, in mediũ ducatur. ¶ Nos igitur in illa cauerna aures suas per certum annorũ spaciũ obstruximus, & deinde resuscitauimus, nec eorũ quis numerũ dierum sopitionis resuscitatus agnouit. De q̃bus hæc est narratio uera. Fuerũt quidem illi uiri boni, per nos ad uiã rectã deducti & adiuti, Deum solũ, non aliũ adorãtes. Vnde per nos resuscitati, cordeq; iustificati dixerũt: Hæc nostra gẽs Dei loco adorãs idola, unde nullã possunt inducere demõstrationẽ, nec quis deterior est imponente mendacium Deo, temerariè deuiat. Eam nullatenus imitabimur, cum suus error lõgus sit, & inanis: Sed unum solum

Deum filio carere. *Historiam septem dormientiũ qui Ephesi Theodosio tertio imperante, resurrectionem mortuorũ testati sunt in fabulam ridiculã uertit: Quanquam ad resurrectionem probandam accomodat.*

Deum

Deum adorabimus, cœli terræq; conditorem. Vos ergo discedentes ab illis, quos inuocant loco Dei, ad cauernam tendite, ibiq; Deus uobis misericordiam et rerum sufficientiam tribuet. Eos quidem sopitos sol oriens in dextra parte percutit, occidens in sinistra. Illis in medio positis atq; sopitis, licet quilibet aspiciens eos uigiles extimaret, eorumq; cauis brachijs extensis ante hostium accumbit, illis in dextra sinistraq; præmunitis, unde quilibet super illos ascendens, præ timore fugiendo discederet. Eorum quidem quilibet resuscitatus de suæ sopitionis spacio, quæsitus diem dieiue portionem affirmaret, cum hoc soli Deo sit cognitum. Vnde ipsi proponentes eo-
10 rum aliquem ad urbem cum argento mittere, nisi quod commodius & saturitatis efficacius uideretur, sibi uictum afferret, dixerunt, Ad leuia uiliaq; progredere, nostram noticiã dissimulans. Si enim te cognouerint, bonus ulterius perseuerare non poteris: quoniã aut te lapidabunt, aut ad legẽ suã diuertent. Hoc quidẽ est mirabile Dei, quo drrigente quoslibet, ad uiã rectã directi sunt: deuiante quidẽ, nemo diriget. ¶ Nos quidem eum notificauimus, ut sic constantius atq; firmius perciperent homines horam illã postremã futurã. Quibusdã deinceps controuersantibus, super illos ædificia facere, Deus optime præ cęteris eorũ esse dinoscit: uelut nunc etiã quidã uictores inquiunt, Faciamus super eos tẽpla nostra. De numero quidẽ suo ambi-
20 guitas nata est. Quidam enim perhibent eos tres fuisse, & quartum suũ canem: quidã quinq;, caneq; sextum. Alij eos septẽ, & canem octauũ. Sic quisque pro uelle suo de secretis & occultis loqui potest. Deus aũt eorum certũ scit numerũ, paucissimis cognitũ. Tu uero nihil inde perscruteris, nec quid falsum & non euidens inde proferas. Nihil item te facturũ firmes, nisi super addito, Si Deus uoluerit. Quãdo cuiuspiã oblitus fueris, dic: Tu Deus doce me uiã rectiorem ista. Spacium aũt sopitionis prædictorum in cauerna fuit CCCLX. annorũ, Deo quidẽ notũ: cuius sunt arcana cœli & terrę. Esto uidẽs & audiẽs hæc, quoniã nullus tibi prodesse poterit, nisi Deus. Vnde nec te cõmendes alij, nec ipsi participẽ ponas: legeq; cęteris librũ tibi à me traditũ,
30 cuius uerba nemo uariet. & cum inuocantibus Deũ, quẽ non aliũ uindicem inuenies, patiẽter sustine à mane usq; ad uesperã: diuinãq; faciem ita desidera, q̃d ad huius sæculi pulchritudinẽ oculos tuos nullatenus diuertas. Nec imiteris secordes & negligẽtes, qui scilicet suarũ uoluptatũ, quæ nihil sunt, studiosi, gerẽda prætermittũt. Diuinãq; ueritatẽ nullatenus celes: cui quisquis uoluerit credat, cęteri maneãt increduli. Quos die iudicij prorsus igne circũdabimus, eisq; postulãtibus cęteri dabũt aquã, quasi stillicidiũ oculorũ corrodẽs: qui potus est pessimus. Credẽtes & benefacientes, sua nõ amittent opera. ¶ Illi namq; paradisum fontibus amœnã, & illic annulos, & torques aureos, & ornatus sericos uirides & deauratos possidebunt, & inlectis aulea-
40 tis accũbent. Et hęc est maxima merces, & interminabilis. Parabolã de duobus hominib. audiãt, quorũ alteri duos hortos semper fertiles palmis circũsitos, & messes ac fõtes immixtim, nec sine substãtia tenẽtes: alteri nullũ dedimus. Ille itaq; socio suo, deridẽs ipsum, inqt: Te ditior atq; sublimior in gẽte mea merito cẽseor. Deinceps aliũ secum adducẽs, hortos suos animę suę noxius ingressus dixit: Nec hoc nunq; dolendũ, nec me surrecturũ extimo: uel si resurrexero, nunq; ulterius tale qd reperiã. Socius uero castigãs ipsum, respõdit: Iã audio, q̃niã tu qdem es incredulus, minime cõfidens in Deum, qui te de terra plasmauit, & uirũ fecit. qd ego? Deum & dominum adoro, nec ei

quenquam

Improbat morem ædificandi templa ad monumenta sanctorum.

Cur tãtus propheta tantillam rem non potuit explicaret.

Veritas propaganda.

Paradisus.

Parabola unius temporaria bona possidentis, alterius futuri sæculi felicitatẽ expectantis.

quenquam participem pono. Tu quidem tuos hortos ingressurus, deberes dixisse, Si Deus uoluerit. Ab ipso namq; solo omnis uis atq; uirtus procedit. En mihi minus substantiæ prolisq; possidenti, Deus forsan dabit tuis hortis melius, illisq; cœleste fulgur, seu pestem reducentem eos ad arenositatem atque sterilitatem, seu diffluxum immittet. ¶ Vel forsan tellus penitus fontes absq; spe possibilitateue reductus absorbebit. Eos itaque peste cœlesti prorsus circumdante, arboribusq; confusis possessor suus ad distorsionem manuum redactus inquit: Vellem in Deum credidisse, nec ei participem posuisse. Sed tunc ex Dei parte nec tutorem nec adiutorem habuit. Sic Dei mandata complentur, qui ueracissimus mercedem optimam, fineq; bonum efficit. Doce item homines huius uitæ similitudinem esse, qualis est aqua cœlitus demissa. Quæ cum terræ fœtibus immisceri debeat, uentis superuenientibus hinc & illinc distracta dissipatur, Deo super omnia potente. Proles atque substantia sunt, uitæ huius sæculi iocunditas & pulchritudo. Quibus meliora remanent apud Deum, unde sperantibus & benefacientibus, optima remuneratio præbetur die, qua montes localiter moueri faciam, terramq; manifeste apparentem uidebitis. Deus dicet omnibus tunc congregatis, quo nullus aberit: Vos qui negastis me posuisse uobis terminum istum, sicut prima uice creati iam acceditis. Tunc illlis aperto suorum operum libro tradito, increduli contemptibiles atq; dolentes effecti dicent: Heu heu, quàm malus liber hic, qui nec de minimis nec de magnis quicquam prætermittit. Omnia namq; facta sua coram stanti perlegent, nec Deus cuiquam iniuriam faciet. Quando nos iniunximus angelis, ut sese Adæ subijcerent, omnes præter Belzebub, qui & diabolus factus à Deo discessit, præceptum perfecere. Illum autem uobis hostem pessimum, filios'ue suos Dei loco cur inuocatis? Quàm est nequam atq; praua hæc incredulorum mutatio? ¶ In creatione quidem cœli & terræ, animarúmue uestrarum, eos nullatenus testes adhibui, nec pro quoquam meo negotio gerendo quenquam errantium assumere uolui. Die uero qua dicemus, ut participes nostros à se positos inuocent clamantes, responsum non accipient. Vnde nos illis incredulis suum confusorem immittemus, & focum uidebunt, seq; casuros in ipsum præ noscent: minime tamẽ euitare poterũt. Licet in hoc Alchoran multas hominibus parabolas præmisimus, plurimi tamen eorum disceptant & ambigunt. Voluntas & inquisitio tuorum antecessorũ tantũ gentes in nunciorum aduentũ ad Deum conuerti uetuit, usq; quo diuina uis superueniens malũ intulit. Nuncijs quidem nil præcipio, nisi quod boni nuncij castigatores & correctores existant. Increduli uero disceptationes incunt, ut ueritatem extinguãt, & nihil atq; uana dicẽdo ueritatem delent. Sicq; mea præcepta & castigamina summe derident. Quis est illo deterior, qui prius doctus uerba Dei, postea discedit, & ipsorum actuum suorum obliuiscitur? Eorũ corda ne sapiant, sigillis inclusimus, auribusq; suis plumbum infudimus. Vnde licet eos ad uiam rectam Dei pijssimi ueniæq; datoris uocaueris, nunquam exaudiẽt. Quibus, si ad eorũ facta respiceret Deus malum festinãter incumberet. Sed iã eis terminus immutabilis positus est, uillis ob sua malefacta destructis, terminus semper præscriptus est. Moyses quidẽ suũ mancipiũ sic affatus est: Nullatenus à me discedas, donec uel applicuerimus ad duorum marium conuentũ, uel simul per annorum spacium iuerimus. ¶ Illi ad mariũ cõiunctionem applicati, sui piscis in æquora tendẽ tis iter

Temporaria felicitas aquæ pluuiæ confertur.

Nouißima dies & iudiciũ.

Alludit ad librum Danielis, qui aperiri dicitur in iudicio Dei.

Legatorum functio.

Deficientes à recepta doctrina peßimi.

Fabulæ Iudaicæ de Mose et famulus eius. &c.

tis iter obliti sunt. Ipsis deinceps trans mare uectis mancipium rogatum, ut eis pransum præberet, inquit: In hoc itinere labor nobis partus est. Ad lapidem namq; quo applicuimus, solo diabolo impediente oblitus sum piscis, qui ad maris pascua consueta rediit. Quid mirandum est? Hocq; modo suo atq; uelle Moyses contigisse firmauit. Illi deinceps reuersi, perscrutatum quendam de gente nostra, cui misericordiam & de nobis sapientiam contulimus, inuenerunt. Quem Moyses ut eum sequi posset, uiamq; rectam per ipsius sapientiam addisceret, precatus est. Cui ille respondit, mecum durare non poteris: Quibpe super rem, unde nihil scire poteris, indurares. Dixit 10 Moyses, Deo uolente, me quilibet sustinentem, nec te in quoquam offendentem semper inuenies. Cui ipse: De nullis itaq; rebus me perscrutare, usq; quo tibi dixero. ¶ Illis itaq; profectis usq; nauis conscensum, ille nauē rupit, ut in aqua gentem summergeret. Cui Moyses inquit: Rem difficilem atque grauem iam perpetrasti. Et ille: Nonne tibi intimaui, quoniam mecum indurare non posses? Et Moyses: Noli me tantum obliuionis arguere, nec mihi pro meo negotio tantam uerecundiam seu molestiam inferre. Deinceps illis profectis, mancipium quoddam occurrens ille peremit. Cui Moyses inquit: Mancipium absq; iure peremisti, & sic iniurius es. Cui ipse: Nonne satis prædixi, te minime mea mecum toleraturum? Et ipse, si de 20 me quicquam ulterius perscrutatus fueris, à modo non patiar: quoniam à te iam multa perpessus sum. Illi deinceps ad uillam profecti perscrutatum hospitium, à nemine recepti, ad parietem cadere uolentem accesserunt. Quem super se Moyses extollens, inquit: Si uellem, hinc precium sumerem. respondit alius, Hic huiusmodi facta uestram separationem perimit. Aliud etiam tibi propalabo, quare mecum nequaquam indurare potuisti. Nauis rupta pauperum erat possessio, per quam sibi uictum in mari quærebant. Quam ne rex immensus eos persequens, omnesq; naues ui capiens sumere dignaretur, per rupturā ad utilitatem redigere uolui. Puerulus item interfectus, omnibus suis parētibus fidem adeptis, incredulus existit. Vnde ego timēs, 30 ne factus adolescens suos parentes à fide ui distorqueret, malui quod Deus sui loco meliorem, magisq; pium restauraret. Paries autem fuit duorum orphanorum, sub se reseruans illis thesaurum pii patris sui. Quos si Deus ad annos discretionis perduceret, suum ibi thesaurum reperirent. Hæc igitur occasio nos disgregat. ¶ Si quis te de Alexandro percūctatus fuerit, dic ei, nos dedisse sibi regnum & iudicium in terra, omniumque rerum scientiam, quam ipse semper secutus est, usquequo ad solis ortum applicuit, & eum in fonte luteo quiescentem inuenit. Eidemque tunc iniunximus, ne repertis illic hominibus bonum seu malum inferret. Omni namque illis nocenti, ad nos suo facto reditu malum iniiciemus grauissimum, sicut & omnibus ma- 40 lis. Credentes & benefacientes à nobis uerbum dulcissimum, optimamq; mercedem accipient. Deinceps sua ductus sapientia, ad solis adscensum, illuc peruenit, quo sol super homines adscendit, inter quos nullum obstaculum posuimus. Demum ipso ad montes applicante, reperienteque prius homines nullum uerbum intelligentes, precati sunt citrapositi Alexandrum, ut ipsis & transmontanis terræ uastatoribus clausuram & obstaculum inferreret. Eiq; preciū ob hoc pepigerunt. Quod & ipse pollicitus est, ipsis'que Deoque suis coadiutoribus. ¶ Vt incudes itaque cunctas, cæteraque ferramenta, ut prius per eorum interpositionem montes connecte-

De Alexandro Macedone nugatur, ut quosdam con cluserit in mōtibus. ut uulgo de Gog & Magog fabulantur Iudæi.

Metalla Cyclopum.

i ret,

ret, deincepsq́ cuprum ad superinfundendum afferrent iniunxit. Quo facto, ulterius illi transmontani, nec illud perforare, nec malum facere Dei pietate subueniente poterant. Termino uero ueracissimo, quem Deus præscripsit, contingente, illud fiet minutissimum. Tuncq́ cornu pulsaturi omnes conuocabimus. ¶ Tunc etiam incredulis paradisum uidere permittemus, qui prius auditu uisuque priuati, opinati sunt, meam gentem illos adoraturam, quos Dei loco inuocabant: & infernum illis hospitium tribuemus, ob hoc quod præcepta prophetarum deridebant, nec diuinis miraculis, nec diei publicæ congregationis coram me fidem adhibebant. Sicq́ licet opinati se benefacere, facta sua perdiderunt, nullum examen habituri. Credentes 10 autem, & benegerentes, paradisum hospitium sempiternum, minime timẽtes illinc eijci uel exulari, possidebunt. Sed licet æquor eius'ue duplum in incaustum flueret, primum ipsum deficeret, quàm uerba præceptaq́ Dei penitus inde scriberentur. Tibi quidem præcipio, ne te quid aliud esse quã hominem perhibeas, nec testificeris alium quàm unum solum Deum esse. Omnis deinde sperans se Deo coniungendum, bonum opus perpetret, nec Deo quenquam participem statuat.

Hyperbolen Euangelicam totus mundus non caperet libros, & c. intendit immodice.

MEDIVM ALCORANI.

AZOARA XXIX. 20

IN nomine domini pij & misericordis. Dei pietatem atq́ misericordiam suus seruus Zacharias secrete, nemine nisi solo Deo conscio clamando, dixit: Cum ossa mea iam eneruia sint, & effracta, capilliq́ cani, mulierq́ mea sterilis, summeq́ timeã, ne post me mei futuri uicarij tum mali sint, tum malos efficiant: tu Deus, cuius adoratio seu clamor mihi nunquam obstitit, misericorditer mihi tribue, qui mei uicarius & hæres, gentisq́ Iacob per te sublimatus, & in bono confirmatus statuatur. Hunc Deus exaudiens, tale respõsum reddidit: O Zacharia, cor tuum gaudeat, & gratuletur. Habebis namq́ filium, appellandum nomine nunquam antea cuiquam imposito, uidelicet Ioannes. Cui ipse: Quònam modo filium generabo, cum uxor mea 30 sterilis sit, & ad plurimum annorum numerum ego redactus? Ait Deus: Hoc mihi quidem leuissimum est. Nonne enim teipsum cum prius nihil esses, effeci? Hic itaq́ respondit: Tu Deus mihi quid imponere digneris. Et Deus: Per triduum igitur æque cum nemine loquaris. Hic igitur ab altari ad suam gentem accedens, signis & nutibus iniunxit ei diuinam inuocationem constanter mane & uespere. Ioanni deinde præcepimus, ut librum ui potentiaq́ sua sumeret, rerumq́ discretionem puer adhuc subiret. Vnde nos diligens timuit, suosq́ parentes honorificauit. Quippe uir erat minime difficilis, nostra mandata nullatenus contemnens. Super quem die natalis sui, & mortis, ac resurrectionis salus quieuit. Hic item liber minime 40 prætermittit, qualiter Mariæ uersus locum orientalem, à sua gente discedenti, suisq́ uelamen & intercapedo contigit. Cui spiritum nostrum, qui uerum imitaretur hominem coram ea, quod & uere fecit, misimus. Cuius uisu illa pauefacta, Deum obsecrat, ut se ab illo, si Deum timeat, tueatur. Contra quam ipse sic fatus est: Nil nisi Dei nuncius sum, qui tibi puerum optime crescentem promittit. Respondit ipsa: Cum uirum non tetigi, nec hoc opus nunquam dilexi, filium qualiter habebo? Inquit ille: Hoc quidem Deo leue est, atq́ possibile, ut hoc hominibus mirandum unicumq́ miracu-

Zachariæ promittitur Ioannes. Alibi etiã narrauit.

Ioannes baptista.

Maria ut conceperit, ac genuerit Christum benedictum, contra euangelicæ historiæ ueritatẽ narratio prophana.

Christi & Mariae Histor. Mahumetis.

miraculum, nostræq; pietatis munus appareat. ¶ Istud quidem firmè constanterq; diiudicatum est. Illa igitur impregnata, cum eo longinquum in locum aufugit. Tandem menstruo partum præcedente distillante, cum iuxta palmam consisteret, inquit, utinam morti obliuioniq; succumberem, antequam hoc mihi contigisset. Christus autem subtus eam egressus, ipsam consolans inquit: Ne timeas, en ego tecum assideo. Deinceps Deus ipsam allocutus iniunxit, ut palmam excuteret, sicq; super eam † arrutæba recentia caderent, unde ipsa comedens & bibens, cor suum corroboraret, atq; mitigaret: nemini uero uiso colloquium præberet, singulis innuens, se Deo dies abstinentiæ ieiuniiq; uouisse. Eam deinceps afferentem puerum, sui non mediocriter increpabant, dicendo: O Maria, cum tuorum parentum neuter malus existeret, cur rem adeò malam perpetrasti? Illa uerò puerum ostendens, ut ipsum inde conuenirent signis innuebat. Quibus qualiter infantulum huiusmodi conuenirent sciscitantibus, ipse prius in uocem erumpens, inquit: Ego sum Dei seruiens, qui mihi librum tribuens me prophetam cōstituit, & loco quocunq; meliorantem & utilem posuit. ¶ Mihi quidem orationes fundere, & eleemosynas ac beneficia distribuere, & meam matrem honorare, dum inter homines conuersarer, iniunxit: nec me uirum difficilem, sed malorum expertem creauit. Et super me est diuina salus in die meæ natiuitatis & mortis, & qua uiuus iterum accedam. Hoc est de Christo Mariæ filio uerbum uerax: in quo tamen plurimi dissentiunt homines. Sed sciendum quidem, hoc Deo nunquam contigisse, nec hoc uoluisse; ut filium unquam assumeret: qui quicquam perficere uolens, præcipit ut fiat, & factū est. Eum itaq; meum adorate dominum & uniuersorum: sicq; rectum callem carpetis. Inter cohortes quædam ambiguitas seditioq; nata illa die maxima, malum incredulis maximum afferet. Audiat igitur omnis, & consideret, quid de illis die aduentus uestri fiet: licet hodie uiam erroris proficiscantur. Tu uero, licet ipsi minime fient creduli, de die uindictæ pœnitentiæq;, qua rerum certissima discussio dabitur prædica, cum Deus ipse dicat: Nos quidem terram, omneq; positum in illa hæreditabimus, & ad nos redibunt omnia. Nec taceas item in libro, qualiter Abraham ueridicus atq; propheta patrem suum increpando, quoniam rem cæcam & surdam sibi proficere uel obesse nullatenus possibilem credebat, inquit: O mi pater, diabolum quod à Deo præcipitur, minime uolentem, & homines aberrare facientem, imitari desiste, timendo Deum, tibi malum illaturum, & te diabolis associaturū. Ipse uero obstinax respondit: O Abraham, uis ne me ab idolorum cultu recedere? Te quidem nisi recedas uel lapidibus opprimam, uel à me longissime proiiciam. Respondit ille. Ego quidem pro te Deum, me fortassis exauditurum, deprecabor, qui me à te idolisq; tuis retrahet, & à malorum actu passioneq;, mea prece liberabit, idemq; tibi salutem permittat. Abrahæ igitur retracto ab eo, quod quasi Deum adorabat, Isaac atq; Iacob, prophetas scilicet, quibus nostra pietate linguam elatam atq; ueridicam contulimus, tribuimus. ¶ Hoc responsum codice nequaquam subsit silentio. Moyses purus nuncius atq; propheta, quem in monte Sinai uerbo propinquo cōuenimus, eiq; misericordes atq; propicii fratrem suum Aaron prophetam fecimus. Ismaël hoc item libro nominetur, qui suo sermone ueridicus nuncius atq; propheta, suis præcepit, ut orationes funderent, & eleemosynas ac Deo debita compleret, sicq; coram Deo uir bonus inuentus est. Hesoram quoq;

† id est dactyli.

Silentium ieiunio coniunctum.

Christus quis, testimonio Machumetis.

Abraham & patris Tarrhæ concertatio de religione.

Moses propheta eximius.

Aaron.

Ismael.

Hesoram propheta.

ueridicum atq; prophetam à nobis eleuatum in locum excelsum, in hoc uolumine nomina. Istis quidem prophetis ortis de filijs Adæ, & sequenter à Noë, ac gente Abrahæ & Israël, quibus uias rectas monstrauimus, & diligẽtes bonum contulimus. Cum diuinę uirtutes pręceptaq; legebantur, humilitas adoratioq; diuina iugiter inhærebant. Illis uero succedentes deteriores, orationibus abiectis, uoluptates prorsus secuti, malum grauissimum incurrent, nisi facta conuersione benefecerint, in fide perseuerantes. Hi namq; tales paradisum, expertes omnis nocumenti, possidebunt. ¶ Hanc quidem paradisum, ubi nemo contumeliam uel opprobrium, sed salutationem mutuam audiet, plenumq; uoti gaudium mane uespereq; percipiet. Deus, cuius omne mandatum perficitur, hæreditatem suæ genti se timenti, nec ponenti uerbum istud nisi cum mandato diuino tribuit. Cuius est quod inest manibus, atq; posterius, nihil obliuiscentis Dei cœlorum & terræ, & omnium illis interpositorum. Hunc igitur patienter & indurate supplex adora: Cui quis nomen æquale sortitur? Licet homines hoc assuescant dicere, nos mortuos quisquam uere suscitabit? Nonne recordantur nos prius eos, cum nihil essent, creasse? per Deum, nos eos diabolusq; congregabimus, igneq; gehennæ suis cum corporibus circumuallabimus. Nos enim quarumq; gẽtium deteriores, Deum minime uocantes, sicq; sibi lucrantes ignem, optime discernemus, semotim auferentes. ¶ Sciendum quidem neminem esse, qui non ad ignem, quoniam hoc Deus mandauit, proficiscatur, ubi corporaliter etiam increduli perseuerabunt. Timentes autem Deum saluabuntur. Increduli tamen, nostra uerba manifesta sæpius audientes, à credentibus percunctantur, quæ cohortum stet firmius, adoretq; melius. Quot suorum prædecessores, ditiores atq; potentiores illis, confudimus? Sed erroneos Deus dilatabit, usquequò uideant illius sæpius dictum scilicet uel malum præsens, uel diem illam, qua dinoscetur, quis esset debilior, quisue partem peiorem obtinebit. Credentium autem fidem semper augebit Deus: apud quem est bonorum residuum optimum & preciosissimum, remuneratioq; pręcellens. Nonne uides mandatis nostris non credentes dicere? Nunquam nobis prolem seu diuitias dabit Deus. Anne Dei secretum ipsi scandunt? an cum illo pactum firmarunt? Nos quidem eorum dicta scribemus, & eos in malo suo prolongabimus. ¶ Taliter dicentem firmant ore suo, sentire faciemus: ipseq; singularis ad nos ueniet. Plures adorantes idola loco Dei, ut ab illis honorem & sublimationem habeant, uidebunt horam, qua nullatenus credent eis, iam illis malo contingente. Nonne perpendis, nos iam misisse diabolus incredulis, ut de illis sibi ridiculum faciant? Tu uero nullatenus uel eos festinare, quoniã nil eis, nisi computum suum faciemus die, qua decenter Deum timentes coram ipso congregabimus, & incredulos adductos igne sepeliemus, quãdo nec quis ueniam postulabit, nec quicquam nisi Deo iubente mandabit: agnoscentq; dicentes Deum sumpsisse filium, se turpe uerbum protulisse. ¶ Ob hoc quidẽ turpe dictũ, ferè cœlũ se cõfudit, & tellus aufugit, omnisq; mons cecidit. Hoc est enim inopportunũ & inhonestũ Deo, cuius iugo seruitutiq; subsunt uniuersa cœlestia atq; terrestria, ad eũ ueraciter distincte reditura, & ab ipso numero certissimo dinumerãda die illa. Et illius amorem assequetur tunc omnis credens, & benefaciens. Tuę quidã linguæ nullã facultatem induximus, nisi ut Deum timentibus nunciũ gaudio plenũ, & castigamẽ incredulis nũciet. Omniũ ne per al

chirna

Resurrectio.

Ignem omnes adibunt, sed impij non inde liberabuntur.

Deus tradit incredulos diabolis.

Summa blasphemia, fateri Christum filium Dei, At ueritas sempiterna dicit Ioann. 3. Qui non credit in unigenitum, &c.

10 20 30 40

chirna destructorũ à nobis quenquam uel sentire uel ab ipso uerbũ aliquod percipere potest?

AZOARA XXX.

IN n.d.p.& m. Hũc librũ, uidelicet Alchorã, tibi nequaq̃ tuo malo misimus, sed ut per ipsum à rege cœli & terræ & omniũ illis interpositorũ, terræq̃ suppositorũ, q post terrã & cœlos à se creatos thronũ ascẽdit cõpositũ, diuinã cõmemoratione dilectioneq̃ timẽtibus dominũ infundas. Ipse naq̃ scit dictũ, cordeq̃ retentũ, & occultius eo. Et præt ipsum nõ est Deus, suaq̃ noĩa formosissima. Audi uerbũ Moysis, mulieri gẽtiq̃ suæ statione ob focũ ab eo uisum iniũgẽtis. Vos nullatenus hinc moueatis, usq̃quo uł ab igne uiso uobis adducã, uel bonę uiæ doctorẽ illic inueniã. Illi quidẽ illuc ascẽdẽti dixi: En ego Deus sum. A' pedibus tuis soleas abstrahe: quoniã tu locũ bene dictũ obtines. Et deinceps tu à me qdẽ electus, præt quẽ nõ est alius Deus, meũ præceptũ audi, & me adora, & orationẽ cũ meo nomine funde. Veniet enim hora, omnib. mea spõte celata, qua omnis anima suos actus inueniat. A' meo pcepto nullatenus diuertas. Si uelle naq̃ dilectioneq̃ nõ credentiũ seq̃ris, malũ patieris. Sed qd gerit tua dextera? Respõdit: Lignũ hastile gestat, q̃ sępius fulcitus alleuor, gyrũq̃ faciẽdo tũ oues cõgrego, tũ cętera negotia perago. Inqt illi Deus: Proijce ipsum. Quod ipso faciẽte, immẽsus serpẽs inde pcessit, hac & illac irrepẽs. Quod ille deinde metu sermoto, me iubẽte sumpsit, priori forma per me redeũte. ¶ Meo quoq̃ præcepto manu sua alã eius attingẽte, cãdidissima malorũ expers rediijt: sicq̃ miraculũ secundũ pdijt. Ipsumq̃ maiores uirtutes quasdã edocui. Me deinceps iubẽte, ut ad Pharaonẽ se præsumptuose sublimantẽ accederet, inqt: Tu Deus cor meũ aperi, negotiũ alleuia, linguã enoda, ut meus sermo pmptus sit & intelligibilis, fratreq̃ meũ Aharon platũ atq̃ cẽsorẽ in gẽte nostra cõstitue. Eo naq̃ sic operũ meorũ participe, fiet meũ negotiũ firmius & castigatius: & te nostras actus oẽs pspiciẽtẽ deuotius, & crebrius atq̃ diligẽtius inuocabimus. Respõdit deus: Omne tuũ uotũ implebimus, qui te puerũ etiã adiuuimus. Me naq̃ iubente tuã matrẽ, ut te clausum in cista in mare pijceret, ut sic ad littus te reuersum meus hostisq̃ tuus susciperet, amor meus te sustinuit, uisuq̃ mei eduxit, & aluit: Quoniã tua sorore dicẽte corã rege, ego sibi nutricẽ inueniã, ad tuã matrẽ te reduxi, ut cor suũ firmũ & intrepidũ existeret. Te rursus homicidã liberauimus, & tu deinceps in gẽte Madian annorũ numero cõmoratus, iã ad horã accessisti. ¶ Cũ itaq̃ te sic ex anima mea iuui, tu fraterq̃ tuus ad Pharaonẽ præsumptuosum eũtes, ipsum formoso colloqo ad memoriã Dei ue timorẽ pducite. Illis uero respõdentibus: O Deus timemus, q̃d cruciatus atq̃ flagella uel statim inferet, uel uictor existet. Inqt Deus: Ego cũcta uidẽs & audiens, uobiscũ sum. Ad eum igit intrepidãter euntes dicite, uos Dei nũcios esse, & pcipite, ut uobiscũ filios Israẽl, in nullo noxius eis, mittat. Eos itaq̃ cũ diuina uirtute ueniẽtes, dicentesq̃, diuinitus salutẽ esse datã credẽtibus, rectãq̃ uiã sequẽtib. incredulis aũt & cõtradicẽtib. malũ grauissimũ: quęsiuit Pharao: O Moyses, quis tuus est Deus? Respõdit. Omniũ creator, hominib. omnia tribuẽs & uias rectas edocens. Et ille: ¶ Vbi est gens præterita? Respõdit: Huius rei noticia in libro omniũ capace, nec quicq̃ obliuiscente cõtinet apud Deũ, qui terrã applanãs, uias in ea peruias uobis patefecit, & ad aquas ad omniũ nascentiũ ortum, ut inde tum uestrũ uictum, tũ bestiarũ pastum haberetis, de cœlo pduxit, scientibus scilicet miraculũ magnũ. Et ipse nos è terra creauit, & iterũ ad eã reducet, & inde resuscitabit. Ille tamen no-

Cur datus Alcoran.

Repetit. sed perperam, quæ leguntur Exod. 3. & 4.

Moses ad Pharaonem. Vide Exodum, & superiores aliquot narratiunculas.

ſtris uirtutibus uiſis cōtrarius exiſtit,& obſtinacitẽ incredulus uixit,indignã ter ingens, An ueniſtis eiectum nos è terra noſtra incãtationibus artibusq́ magicis? nos uero uiciſſim cum ſimile negotium reponemus. Loci itaq́ tem porisq́ terminus ſtatuat certamini,quem nec nobis nec uobis ullatenus pre termittere liceat. Illis itaq́ ponentibus ad hoc diem ſolennem,diluculo ibi facto uirorum cōuentu,Pharao omnes ſuas artes & artifices in unum reduxit, illisq́ ſic aduenientibus dixit Moyſes: Caueat ſibi quiſq́ ueſtri,ne Deo men dacium imponat. Nemo nãq́ mendax aliud quàm malum ab eo lucrabitur. ¶ Illi qdem deliberãtes ambigue,hocq́ ſecreto,ne Moyſes hoc perciperet, dicebãt. Iſti magi nos exulatum uenientes adſunt,uel noſtros ornatus & pre 10 cium delatum ſecum proponunt. Noſtris ergo artibus congregatis,linealiter diſpoſiteq́ procedamus. Loco nãq́ ſublimior uictoriã leuius adipiſcet. Sic itaq́ progreſſi,Moyſen ſic affati ſunt: Aut tu aut nos cauſam noſtri conuentus inchoemus. Illis igitur Moyſe iubente primo proijcientibus funes & haſti lia,ſerpentes reptiles cernebãtur. Moyſen hoc uiſo corde trepidãtem corroborans atq́ conſolans,quoniã uictoria donaretur,iuſſi,ut dextræ ſuæ geſtamen proijceret. Inde nãq́ factum ut aliorum opera cuncta,quoniã magica fuerãt,quę nuſq́ proficient,deglutiret. Illi igitur magi in terrã proſtrati, Moyſisq́ pedibus aduoluti dixerũt publice, ſe in Deum Moyſis & Aharon credere. Quibus Pharao turbatus inquit: In eum ante meũ præceptum credi- 20 tis? Ille qdem maior eſt,qui uos artẽ magicã docuit. Ego uero manus ueſtras & pedes ex oppoſito ſtatim abſcindã,& in trũco palmarum ſuſpendã. Sicq́ ma lo perpetuo deputati dinoſcetis,quis ueſtri maius grauiusúe malum inferre quiuerit. ¶ Reſpõderunt, Nobis itaq́ tibi nequaq́ ſuper uirtutes agnitas, Deumq́ noſtri factorem credentibus, tuũ libitum imprime, & mandatum exerce,q̃d minime uitã huius ſæculi trãſcendit. Nos aũt in Deum nobis ueniã daturum peccaminum & incãtationum,te cogente præmiſſorum,credimus, qui eſt Deus optimus,poſt omnia ſuperſtes. Qui credentibus & bene geren tibus gradum in paradiſo riuis amœna ſublimem perſeuerãter præbebit: in credulis aũt ad eum ueniẽtibus gehennã, ubi nec uita ditati,nec morti ſub- 30 diti manebũt. Moyſes deinceps noſtro iuſſu educentẽ gentẽ noſtrã,& in ma ri uiã ſiccã præparãtem abſq́ timore, Pharao cũ ſuis exercitibus executus, mari manu noſtra ſummerſus eſt,quia uiã rectã minime profectus eſt. Vobis itaq́ filijs Iſraël ab hoſte ueſtro liberatis, poſt terminum uobis in monte Sinai cõſtitutum,uictum manna coturnicesq́ dedimus. Comedite de bonis noſtris uobis datis, nemini faciẽtes iniuriã. Sic enim ſuper uos mea iracũdia caderet,quæ cuilibet incũbens ſumme nocebit. Conuerſis qdem,& credentibus,ac bene gerentibus, rectoq́ tramite poſtea gradientibus ueniã facio. Moyſes cur citius ſua gẽte ueniſſet,à Deo rogatus,inquit: Illa qdem me ſub ſequitur. Ego uero te annuente præcedens,tuã præoptaui faciem. Ipſe tamen 40 Deo dicente, quod † Aſcemeli poſt diſceſſum ſuũ gentem ſuã errare fecit, reuerſus eſt,nõ minimum iratus ſuæ genti, & eã increpãs dicendo: O gens, quare placitum bonum uobis à Deo propoſitum mentiti eſtis? An ſtudetis irã incurrere diuinã? Illi uero reſpõderunt: Nõ ſpõte trãſiuimus. Sed nobis quoddã ex ornatibus popularibus fabricare præceperũt: Cui præcepto nobis fauẽtibus Aſcemeli taurum fudit,corporeũ,emittentẽ mugitũ,& dixit, Eũ ueſtri Moyſiq́ Deũ eſſe: quod ipſe tamẽ oblitus eſt. Nonne uidere poterãt, ipſum impotentẽ uerbũ quotquã reddere,uel eis prodeſſe ſeu nocere poſſe? Saltem

Non ui cogendi homines,ut Deum cognitum deſerant.

Ira Dei grauiſſima.

† propheta ille uel artifex. Aſcemeli uitulum in deſerto fudit. Exod. 32.

Sالcē audiſſent Aaron præmonentē,dicentēq́;:Vos p eū decepti,me ſequamini,mea pręcepta faciēdo,quod Deū dominum noſtrū adorādo facietis.Illi uero reſpōderunt,ſe nullatenus hoc dimittere,priuſquā Moyſes reuertet. ¶ Moyſes itaq; reuerſus,percūctatus eſt Aaron,cur prohibitionē eius minime ſecutus ſit,ſuúmue mandatū nō cōpleuerit?Cui ipſe taliter reſpōdit:Tu matris meæ proles,nec barbā neq; capillos auellas mihi,timēti te dicturū,q̄niā eos ſecernerē,tuūq; uerbū minime cōplerem . Ille deinceps ad Aſcemeli cōuerſus,q̄d præcepiſſet,quæſiuit . Qui reſpōdit,ſe nequaq; aceris uiſum uidiſſe. Vnde ego de p̄phetę ueſtigijs manu mea clauſum,quoniā hoc bonū

10 uidebatur,inieci. Iniunxit itaq; Moyſes,ut quā diu uiueret Aſcemeli peregrinaretur,nec cuiuſquā cōmunione potiret. Sicq; terminū nullatenus mēdacē expectans,illū ſolū Deum conſideret,cuius nullus eſt terminus,pręter quē nō eſt alius Deus,cuius ſcientia cōplectitur omnia.Deū etenim illū cōflatū uel cōburemus,uel diminutū in mare proijciemus.Talit tibi prędeceſſorū actus manifeſtamus,tibiq; prębemus ſapiētiā,à q̄ quiſq; ſe diuertēs peccatorꝝ ſarcinā p̄ſeuerantē ſentiet, die grauiſſima, q̄ flatu buccinæ oīm facto cōuētu,pallor incredulis inſidebit. ¶ Dicēt aūt quidā tūc,ſe X.dierꝝ ſpacio iacuiſſe:cōſultiores uero diſcretioresq́;, ſe nullatenus niſi p diē unā quieuiſſe perhibebūt.Perſcrutātibus uero,Quid de mōtibus fiet?intima,q̄niā ego

20 Deus eos radicitus cōfundā,ſua fundamēta plana faciēs penitus,& ęqualia, nilq; ſuperius uel inferius dimittēs.Illaq; die nulli diſtorq̄re ſe poterūt,quādo uocantē ſe ſequant:ubi nec tumultus aliq̄s efficiet,nec uerbū Dei inquietabit:nec quis prolocutor,niſi cuius uerbū Deo placuerit,ſtatuetur,q dinoſcit manibus inhærēs atq; poſterius.Quem tūc uelut uiuū & uerū Deū adorabūt omnia . Illic etiā malefactor omnis iacturā,benefaciēs & credēs nullā iniuriā,meritiue detrimentū ſentiet.Talit Alchoran Arabice diſpoſuimus, & correctiones inſcripſimus , ut p ipſum omnes credētes atq; memores efficiantur. ¶ Cum Dei ueri ſit omnis ſublimatio,Alchoran propalare minime properes,priuſquā tibi cūcta ſua præcepta diſcernere permittā. Deū igitur

30 iugit preceris,ut tuā augeat ſapientiā. Hoc quoq; prius Adæ pręcepimus, cuius ipſe prorſus oblitus, in noſtris mādatis minime perſeuerās reptus eſt. Cui tamē ut angeli ſe ſubijceret,nobis iniungētibus,omnes præter Beelzebub paruerūt:quē Adæ mulieriq; ſuæ peſſimū hoſtem futurū,ego patefaciens p̄ſuaſi,ne illos educeret à paradiſo,ubi nec fames,nuditáſue,ſeu ſitis,aut feruor accidet.Sic em̄ illis labor immēſus incūberet. Diabolus aūt eos econtra ſic affatus eſt : Ego te q̄dē Adā ad æternitatis & imperij nunq; ſeneſcētis arborē inde comeſtū adducā.Vnde cibatis illis,mēbra genitalia patuerunt, quæ de paradiſi folijs ſumptis tegere nitebātur.Sic igit Adā,à Deo minime pręceptū operatus,ius mortale ſubiuit.Illis tamē deinceps ad amorē Dei re

40 deuntibus , prius male pacta Deus cōdonauit,uiā inſuper rectā patefaciēs. Vnde licet eis iniūxiſſet,ut omnis aduerſans alij deſcenderet illinc:uerꝝ eis uię dogma patefecit. ¶ Huius aūt uiæ omnis imitator,hic ſæculoq; futuro timoris omnis expers permanebit . Omnibus autē me derelinquentibus,& meum nomen non inuocātibus, uiā anguſtā, & conuentu publico cæcitatē inferemus.Omnis tum huiuſmodi dicet:Cur me ſæculo præſente uidentem hoc lumine priuas?Cui Deus ſic reſpondebit:Tu quidem meorum operum atque pręceptorum oblitus,hodie noſtra premeris obliuione.Tale namque promeret malefaciēs,noſtriſq; præceptis reſiſtēs. Alterius quidē ſeculi ma-

Tuba conuocabit ad iudicium nouißimum.

Nouißimus dies.

Intercesſores coram Deo.

Alcoran non festinatò publicandus.

Adæ lapſus.

Diaboli ſermo ad Adam.

lum grauius est,perpetuũq;. Quare nõ perpendunt,quot gentes p alchirná præcedentes,quorũ habitationes atq; labores moderni possident,confundimus? Hæc tamen peritis non minimã noticiã adhibent,uindictæ qdem negotium statim sequeret,nisi propter uerbum Dei præsignatũ, ratum qdem & immutabile. Eorũ tamen dicta patienter sustinendo indura: & Deum ante solis ortum & occasum,nocte quoq;,horisq; diurnis,usq;quo mercedẽ ex meritis assequaris, deprecare, nec oculos tuos unq; ad uxores alienas, licet hoc mũdo speciosas & preciosissimas,cõuertas. Apud Deum etenim timentibus,beneq; sperãtibus,res multo splendidior & melior reseruatur. ¶ Præcipe tuæ gẽti, ut patienter & iugit orent, cũ nos illis uictũ & uestitum præbẽtes,ab eis minime talia exigamus. Sed inquiunt: Si diuinis cũ uirtutibus aduenisset. Nõne testimoniũ de prioribus libris attulimus:Si cũ malis ante eos obruissemus,dicerent,ante malorũ iacturæq; contingentiã se nostris paruisse preceptis,si sibi nuncij mitterent.Dic igit,expectent illi simul & ego, usq;quo manifeste discutiat, qui uiã rectã diuinaq; præcepta secuti fuerint.

Non concupiscẽda uxor aliena. Bene præceptũ quidem. sed non obseruatum à Machumet.

Miraculis nõ opus esse inqt quum doctrina ipsius confirmetur scriptis authenticis. Da demõstrandi.

AZOARA XXXI.

IN n.d.p.e.m. Quanq; hominibus inde parum tractantibus, suus ad iudicij diẽ transitus plurimũ accedit. Aliq tamen nouũ illis ex Dei parte missum auscultãt & irridẽt:suo nequaq; corde thesaurizãtes illud,sed indignãdo dicentes:Iste nil aliud quã homo,sicut & nos, cum arte sua magica nobis accedit,cuius uolumẽ allatũ uel somniũ est,suũue fictitiũ. Sed Deus omniũ auditor & cognitor,omne uerbũ cœlo terraq; ppalatũ dinoscit. Villa quoq; prius nõ nisi p cõfusionem & uim illatã,ad fidem cõuersa est. Alios eñ nuncios carnales atq; durabiles,cibis potientes ante te misimus,q̃d à sapiẽtibus quæsitum pfectẽ cognosces. Cum qbus nostro ueraci termino firmato,dilectos nostros saluauimus.Incredulos aũt pessundedimus. Cur igit non timetis,cũ uobis librũ nostra præcepta ferentem misimus? ¶ Quotq̃t uillarũ noxiarũ,quarũ loca cæteris gentibus restaurauimus, huc usq; cõfudimus, cum malorũ præsenserãt aduẽtum,libent se retraherẽt. Vos aũt perfidiã minime derelinquetis,sed ad uestras mãsiones reuertetis,usq;quo percunctati dicetis: Nos qdẽ erronei malefecimus.Hoc qdem uerbũ tacebitis, nisi prius q̃si messis manu uestra pstrati. Nos qdem ueritatẽ crebro sistentẽ falso ptulimus,ut ipsum cõfunderet. Vobis aũt tũ ob falsilogum,tũ ob incredulitatẽ malũ inferet Deus:cuius sunt uniuersa cœli terræq;,cui semp assistũt,ipsum iugit inuocãtes nocte dieq; totius expertes ludibrij. ¶ Vbi sumpserũt è terra sibi cõstitutum Deũ,& effectum? Si esset Deus nisi unus,oĩa funditus perirẽt. Deus aũt excelsi throni dominus,dictum eorũ abhorret, cuius omniũ opera perscrutantis,minime facta perscrutabit, quisq; illius loco Deum alium assumens:q̃d uerũ esse,nemo demõstrare poterit.Hic sermo presens etiã adhuc,atq; preteritum amplectit.Plures etiã ueritatis inscij,ab ipsa lõge dissident.Prophetã nullum ante te misimus,nisi q perhiberet Deum unum solum esse.Me igit oĩs adoret. Dicunt autẽ plures,Deum nullatenus hoc uolentẽ sumpsisse filium q tamẽ bonos homines, q uerbum preceptumq; Dei nullatenus transgrediunt,diligit,sciens q̃d manibus inhæret & posterius:cora q̃ nemo nisi suo iussu,plocutor uel exorator statuet, Deum scilicet times. Ponẽs autẽ secundum Dei loco,gehennã,prout mali merent,introibit.Nõne uidẽt increduli,q̃modo cœlũ & terrã illis primo creatis,clausis atq; steri libus aperuimus,& ex qua omnia uiuentia,pduximus? Cur igit nõ credũt?

Non contemnẽdus Machumet,ut homo: si quidem alios mortales prophetas cõtempsisse, obfuit.

Vnus Deus.

Filio Deus caret.

Atqui ueritas ostendit nobis unum aduocatum Iesum Christũ, &c.

In terra

In terra quoqꝫ montes magnos ad ipſius firmitatẽ, & ualles atqꝫ planicies ad itinera tranſitusqꝫ cognoſcendos, & cœlũ tectum optimum poſuimus: quæ ſtulti nequaquam admirari ſciunt. Diem item & noctem continuauimus, & ſolem ac lunam, & omnes in circulo mobili currentes fecimus. Nec ante te quenquam immortalem condidimus hominum, ut te mortuo ſuperſtes exiſteret. Omnis enim mortẽ guſtabit, & uobis omnibus ad me redituris, quibuſdam bonum quibuſdam malum inferam. Increduli tamen te uidentes, diuinum nequaquam nomen inuocantes, te non adorantem idola ſua deridebunt. Homo enim res eſt feſtinans, & tranſitoria. Me autem uobis meas uirtutes patefaciente, nolite feſtinare, uel impetum facere. Sed ipſi quærent à te terminum illum, ſi uerax es. Sciant autem omnes increduli, quorum faciebus atqꝫ lateribus ignis inhærebit perpetuus, eum terminum ex improuiſo futurum, nemine prædocente ipſum. Tuncqꝫ ſtupidi facti, nuſquam diuertere ſe poterunt. ¶ Similiter cæterorum prophetarum ante te deriſores, ex ſui ludibrij modo malum ſuſtinuerunt. Sed quis tuebitur uos die ſeu nocte à Deo? An illi, quos adoratis Dei loco, qui nec ſe à nobis liberare, neqꝫ uindicare queunt? Illos autem Deum nominare deſinentes, parentesqꝫ ſuos, in uitæ prolixitatem protraximus. Nonne uidere queunt, quod terram è capitibus ſuis minuere fecimus? An ſe uictores fore cogitant? Ego quidem uos nequaquam alloquor, niſi cum uerbo diuinitus miſſo, ſurdis inaudibili. Malo uero quoquam eos attingente dicunt, per Deum, nos ad noſtri detrimentum uiximus. Illa namqꝫ die, qua nullus iniuriam ſentiet, nec beneficium quotquam, ſiue fuerit aureus, ſinapiſue granum computando prætermittemus, actusqꝫ omnium æquilibriter examinabimus. Moyſi quoqꝫ, nec non & Aaron, alfurkan lucem atqꝫ memoriam timentibus corde Deũ, & horam uenturam tribuimus, ſicut & hanc ſibi doctrinam. Cur igitur non credunt eam? ¶ Abraham quoqꝫ prius diſcretam rerum actionem per me doctus, me audiente, patrem ſuum atqꝫ gentem increpans, quæſiuit, Cur in idola credebant? Cui illi reſpondebant, ſe reperiſſe, parentes ſuos adorauiſſe illa. Eo quidem dicente, Tunc eos parentesqꝫ ſuos errore manifeſto detineri: reſponderunt, Hoc'ne ſerio ſeu ludi ore locutus es? Inquit ille: Vnum ſolum Deum, cœli terræqꝫ conditorem eſſe teſtor. Egoqꝫ per Deum ueſtra fallam idola, ut ſic ſaltim conuertatis uos ad fidẽ. Fregit igitur omnia præter maximũ, ad quod redirent. Illis deinde quærẽtibus, quis hoc perpetraſſet? reſponderunt alij, Se audiſſe illud fieri à quodã puero, cui nomen Abraham. ¶ Illum deinceps eorum pręcepto in præſentiam hominum, qui teſtes inde fierẽt, adductũ interrogabãt, An hoc de ſuis idolis peregiſſet? Quibus ille reſpondit, Hoc à maximo ſuperſtite perpetratum eſſe: quod ut ab ipſo, ſi quicquã proferre poſſet, percunctaretur, iniunxit. Illi itaqꝫ ad ſe cõuerſi, capitibus inclinatis cõfeſſi ſunt, ſe malos & erroneos extitiſſe. Quibus ille dixit, Nonne ſciuiſtis, ea nihil proferre potuiſſe? Cur Dei loco, bonorũ & malorum impotentes adoraſtis? Hoc quidem & uobis & illis eſt inutile. An indiſcreti uiuitis? Dixerunt uero cæteri: Ad idolorum uindictam ille comburatur. Deus autem ignem frigeſcere, & ſalutem ſuper Abraham quieſcere iuſſit. Illi quidem nocere uolentes, perdidimus: Ipſum autem & Loth liberantes, ad terram benedictam, ad opus gentium duximus. Et eorum alteri Iſaac & Iacob, docentes homines uias rectas, proficiſci dedimus: Quibus & orationis ſtudium, & eleemoſynarum, ac decimarum donum, fidemqꝫ

Homo res fragilis.

Dies nouißima incerta: ſicut fur in nocte ueniet. Matth. 24. & Dan. 12. Impij agent impie, &c.

Tantum uerbis diuinis loquitur Machumet. Os impudens.

Moyſi & Abaron datus codex alfurcan.

Abraham idololatriam oppugnat.

Patres inepte imitantes.

Abraham puer ſimulachra euertit. Iudaicum ſomniũ.

Philo etiam refert, ignibus addictum fuiſſe Abraham à Chaldeis.

Loth. demq; diuinam iniunximus. Loth quoq; nos propicij, quoniam numero bonorum inerat, ipsum sapientem fecimus, & à uilla male gerentium & incredulorum eduximus. Noë quoq; nos prius adorantem exaudientes, gentemq; suam ab illa peste generali liberauimus, & à suis contradictoribus, quos uelut pessimos summersimus, uindicauimus. Nos item testes iudicij Dauidis & Salomonis, quod de ouium in hominum cultus ingressu protendebant, Salomonem iudicando perspicaciorem, & in omnibus sapiẽtem atq; discretum fecimus. Dauidi quoq; montes & aues Deum inuocantes submisimus, & magisterium Martialium indumentorum, quibus litis firmitas atq; constantia paratur patefecimus. Et non inde gratias agetis? Salomonem rursus 10 præbuimus, ut cum suo præcepto uentus immensus ad terram benedictam curreret: Et nos quidem scientes omnium existimus. ¶ Per ipsum item dæmones subtus terram & aquas ad mira gerẽda profecti sunt, me singula perspiciente. Iob rursum clamantem, Tu Deus omnium pijssimus atq; misericors, à malo superueniente me protege: nos exaudiẽtes malum abstulimus, gentemq; sibi suam atq; substantiam restaurauimus: quim simus propicij timentibus, & orãtibus ac reminiscentibus. Ismaël item & Hesdra, & Alchiflã, indurantes omnes, & patientes, ac boni, nostram senserunt pietatem & misericordiam. Et Ionas, licet iracundus discederet, cogitans nos nihil super id quod inuocabat posse, tenebris inclusis ait, non esse nisi Deum unum, 20 se uero malum extitisse. Nos igitur respondentes illi, eum à tenebris liberauimus. Quippe nos saluamus singulariter credentes. Zachariam item, inuocantem Deum, & dicentem, Tu Deus omnium optimus hæres, ne me solum dimittas: exaudiuimus, suamq; mulierem adaptauimus, eisq; Ioannem dedimus. Quia ad nos adorandum proni, & diligentes, ac humiles semper reperti sunt. Omnium rursum mulierum optimæ, ab omnibus intactæ uuluæ, nostram animam insufflauimus, & illam filiumq; suum manifestum miraculum gentibus posuimus. ¶ Mea quidem est gens una, & ego sum Deus uester. Me ergo adorate. Sed licet gentes mea præcepta discrepant, ac me cunctæ redibunt, nec quis credens beneq; faciens quicquam suorum ope- 30 rum, cum nos omnia scribamus, amittet. Villa uero per nos confusa, nunquam conuertetur, usquequo Gog & Magog exeant, & gentes undiq; conueniant. Hora uerace tunc appropinquante, quam suis oculis increduli uidentes lugebunt, dicentq;: Heu heu, cur unquam erronei uel mali fuimus? Deus autem tunc inquiet: Vos, & quos adorastis Dei loco, gehẽnæ lignum eritis, quò perseuerabitis. Quo minime tenderetis, si illi dij, quos inuocatis, ueraces essent, atq; iusti. Sed nunc uos omnes illuc ituri, ignis strepitum atq; feruorem nil audientes gustabitis: unde prius benefaciens retrahetur, nec quid inde sentiet, nec illud maximum negotium timebit: sed perseueranter angelis sic alloquẽtibus eos associabitur. Hæc est illa dies, quàm præ- 40 dicauimus, qua Deus scilicet cœlum inuoluet atq; plicabit sicut chartã: & sicut primo, ita nunc secũdo faciet. Hoc enim uobis incumbit, ut iteremus. Post cætera quidẽ uerba in psalterio scripsimus, istud solũ de primo aliquo casu audierat: Quoniã uiri boni terrã hęreditabũt, ad quam Deũ inuocãtes applicabũt. Te quidẽ sola pietate nostra gẽtibus misimus, ut sola pcepta nostra doceas dicẽs: principaliter non esse nisi Deũ unũ, à quo si qui se diuerterint, dic te fecisse nunciũ, & nullatenus scire, utrũ terminus sui reditus affinis sit, an remotus, & an malũ propinquum sit, an longe uenturũ. Hoc enim solum

Noe.
Salomon.
Dauidi fabulosa quædam affingit.
Salomoni dæmones subditi, ex traditione Iudæorum exorcistarũ.
Iob. Eam historiam optima fide reddit, & interpretatur.
Ionas.
Zacharias pater Ioannis.
Gog & Magog.
Iusti hæreditabunt terram. Psa. 36. &c.

solum prænoscitur à Deo domino nostro uero iudice, æquè dictum cordeq; retentum dinoscente, qui nobis aduersum incredulos auxilietur.

AZOARA XXXII.

IN n.&c. Genus humanum, Deum time, quoniam horæ maximæ terræmotus est timendus, die resurrectionis, quando nutrix suum alumnum renuet prægnans aborsum faciet, omnisq; (licet falsò) uidebitur ebrius. Quoniam Deus malum inferet grauissimum: qui scripto notabit omnem insipienter ratiocinantem in Deum, & sequacem diaboli mali. Singulos namq; tales aberrabit, & ad ignis pœnam mittet. Quare de resurrectione 10 dubitat quisquam? Nonne uos è terra primo plasmauimus? secundo à spermate præiacente, sanguineq; sequente? tertio coagulata massa? quarto forma similitudinis, non nunquam dissimilitudinis produximus? Vobis quidem ad plenam noticiam ex plano singula, qui matris aluũ conceptui mansionem ad terminum scitum efficio: post quem pueros educo, & ad uirilitatem integram adduco. Et erit quidam mortis iuri cito suppositus, quidam autem ad uitam peiorem deductus: ubi primo discretus inscius efficitur. Terra quidem stabilis aqua super ipsam cadente, mouetur atq; fructificat: & ex omni nascentium genere duo parilia decentia per eam orta sunt. Hæc quidem digna sunt memoria, quod Deus est ueracissimus, mortuos uiuifi- 20 cans, & omnipotens, & è foueis resuscitans omnes in hora totius expertè mendacij. Quidam in Deum insipienter inuecti, libro manifesto contradicentes, in hoc sæculo dedecus, & in futuro pœnam ignis patientur, secundum actuum præcedentium mensuram, Deo nocẽte nemini. Quidam item non recto modo Deum inuocantes, si quid boni lucrantur, credent in illum: si quid autem mali, faciem suam auertunt. Et sic hoc, aliudq; sæculum, quod est damnum maximum, amittent. Errore autem longinquo inuoluuntur, quoniam Dei loco bonorum & malorum impotentes adorant, proniores ad sibi nociuum, quàm ad commodum: Sicq; dominus est prauus, sibiq; seruientes nequam & imperiti. Deus autem omne suum uelle cõplens, 30 Paradisum iocundam credentibus & benegerentibus tribuet. Aestimans Deum nequaquam futurum uindicem in hoc, sæculoq; futurò, per funem cœlestem ascendat, & an sic sua quiescat iracundia, perpendat. Iam tibi cœlitus missa re manifesta, quos uult, in uiam rectam Deus diriget: qui super omnia potens, illa die credentium & Iudæorum, ac leges uariantium Christianorum, item & gentilium ac incredulorum iudex atq; discussor inter erit. Nõne uidere queũt, qualiter uniuersa cœli terræq;, ac sol & luna, simul & sidera & mõtes, ac arbores & bestiæ, pluresq; gentiũ, cæteris in malo suo manẽtibus, Deum adorãt? A quo quilibet dedecoratus, & repulsus, nusquã honorat. Cõtrouersantibus Deo, simul & incredulis, ipse totũ uelle suũ per- 40 ficiẽs, uestes igneas adaptabit, eorũ uẽtres & capita, cutesq; foco uoluẽs perpetuo, exireq; inde uolentem repellens, ut feruorem indeficienter degustet.
¶ Credentibus, & benefacientibus paradisum præbens, illis armillas aureas, & margaritas, moniliaq;, uestesq; sericas adaptabit, uiamq; rectã, uerbumq; gratum edocebit. Incredulis aũt, & à uia præmonstrata se diuertentibus, & templum Haran, cuius peregrinationem iugẽmque mansionem æquè bonas posuimus, minime diligentibus, uel malum inferentibus malum grauissimum imprimet. Abrahæ quidem hoc templum fundare, & ipsum benedicere ac emundare, propter aduenientes & inibi morantes, ac

Dies nouiss. formidabilis. Ve lactentibus, &c.

Resurrectio probatur hominis formatione in utero materno. Quæ res à physicis recti⁹ explicatur.

Idola simul et eorum cultores uituperat.

Astysmo ludit in eos, qui non credunt Deũ iudicem.

Christiani leges uariãtes. Accusat enim quanquam falsò, ut scripturæ sanctæ falsarios.

Pœnæ impiorum.

Paradisus & felicitas piorum.

Inuisere templum Mechæ quanti meriti sit.

Deum adorantes, Deoq; nullum statuere participem, & ad templum prædictum peregrinationem prædicando persuadere; quo super bestias undique ueniant, ut sibi proficuum testificando uideant, diebusq; determinatis Deum nominando bestias sacrificent: Vnde tum se tum pauperes & egenos pascant, negotiaq; sua peragant, & uota compleant, ac templum uetustum circumeant: quod factum maximum à Deo summe remuneratur, iniunximus. Omnes quidem bestias licitas statuimus, exceptis superius adscriptis abstinentiæ. Omnem rem malam, & falsum testimonium euitate: nec iniuste Deo participem statuite. Hoc enim agens, est quasi quis è cœlo decidens, uel ab auibus deuorandus, uel à uentis in puluerem redigendus. 10 Qui Deum corde timens, ipsius præcepta maxima peregerit, post templi beneficium summum proficuum hora determinata suscipiet. Cuiq; gentiũ locum scitum disposuimus, ubi Deum inuocando & glorificando ipsi, qui est unus & solus, bestias immolarent hora præscripta. Vnde sibi uictum & pauperibus ac egenis acciperent in Dei nomine. Bonis etenim summum gaudium est sperandum, amorq; diuinus, cum illi cordibus supplicibus iugiter orant, accidentia sibi patienter sustineant, eleemosynas & hostias diuino præcepto peragant. Quippe Deus hominibus omnia commoda fecit, ut sibi grates inde reddant, *Qui carnes cruorem ue sibi nequaquam assumit, sed ut timeatur, appetit. Ipseq; bonis bonum nuncium mittens, eos à malis 20 protegit: Subdolum autem, & furem, uel incredulum nullatenus diligit. Suis expugnatoribus, uelut iam prædiximus, malum ingerant, & Deus est uindex optimus, firmus, & immensus, qui uult rebelles & uindices fieri. † Aliter enim turres, & mesquide, templaq; quibus Deus multum inuocatur, penitus pessundarentur, & è domibus suis eijcerentur iniuste dicentes: Deus est dominus noster. Illi quibus ego Deus, omnium rerum finis, copiã & sufficientiam indulsi, tellure orationibus insistunt, eleemosynas ac decimas tribuunt, remq; scitam præcipiũt, nefanda prohibent. Sin autem tibiq; cõtradixerint, similiter & prædecessoribus fecerunt, uelut Noë & Hat atq; Themuth suæ gentes. ¶ Abrahæ quoq;, nec non & Loth suus populus, 30 gensq; Madian, Moysiq; sua contradixit. Ego uero spacium illis incredulis, permisi, deinceps eosdem suo malo cepi. Quot uillarum manu nostra suam ob maliciam pessundatarum apparent uestigia, parietibus & puteis ac municipijs superstitibus? Quare per terras nõ proficiscuntur, ut sic saltem corda sensata & aures audientes acciperent? Oculorum etenim cæcitas minus officit, quàm cordis. Sed quanquam plures ad malũ sint promptiores, Deus à termino iam præscripto nequaquã digreditur. Apud ipsum autẽ erit dies, quales sunt anni mille à nobis dinumerati. Ad nos autem opportebat redire uillas oẽs, quas post spaciũ primo datũ diruimus. Vos homines, ego tantum sum castigator & expositor. Omnes credentes & benegerẽtes, ueniã uictũq; 40 bonũ assequentur: Nostris præceptis resistẽtes, igni deputãtur perhenni. A Deo quidẽ nullus nũcius seu propheta missus est, nisi à cuius corde diabolicis suggestionibus & uoluptatibus affecto malum abradat, & bonũ inferat Deus, ipse sapiens & incompræhensibilis. Diabolus autem hominibus infirmi cordis mala uisu formosa parat. Sed illi longis inuoluentur cõtrarietatibus. Semper enim cõtradicent Dei præceptis, usq; quo uel hora subita, uel malũ improuisum superueniat. Illa quidem die Deus iudex credẽtes & benefaciẽtes in paradisum introducet, & omni suo uoto ditabit: Incredulis &

contradi-

Pauperum sustentatio è sacrificijs.

Falsum testimonium uitandum.

Simile de idololatris.

Omnibus gẽtibus à Deo præscriptus locus diuini cultus. Euangelium docet, neque in Hierusalem, neq; in monte Garizim ueros adoratores Deum colere. Ioan. 4. &c.

*Deus non carnes uictimarum, &c. requirit, sed ut timeatur. Optimè doces hic ô Machumet, cũ ps. 49. Mich. 6. &c.

†Necessum ut religio defendatur armis: nempe falsa. Nam uera & Christiana cruce propagata est.

contradicentibus dedecus & malum inferet. Prædatum uel expugnatum profecti, & armis uel natura mortui, à Deo optimo remuneratore mercedem maximam adipiſcentur, in optimo idoneoꝗ loco ſtatuendi. Conſimiliter facta ſibi rependens, & ob hoc deinceps iniuriam recipiens, Deum pium ueniæ datorem uindicem habebit, qui diei noctem inducit, & è contra, præter quem non eſt Deus. Ipſe quidem eſt immenſus & uerax, adorata uero ſui loco mendacia. Ille quidem aquas de cœlo dimittit ad terræ uirorem, omnia quoꝗ terreſtria æquoreaꝗ, & naues mari currentes Dei præcepto hominum commodo fecit. Cœlum ne cadat in terram, niſi mandato ſuo, ſuſtinet, & ueniam ac miſericordiam hominibus præbet, quos uiuificat atꝗ mortificat, nec non & reſuſcitat. Eius enim eſt omnis uirtus atꝗ potentia: homines tamen permanebunt in credulitate. Cum à nobis cuiꝗ gentium lex, quam ſequuntur, ſit impoſita, in tuo tibi minime controuerſantur negotio. Sed tu Deum adora, cuius eſt uia recta. Tecum diſputare uolentibus dic, Deum ſolum omnes actus tuos agnoſcere, qui die poſtrema lites omnes & contrarietates diſcutiet: quod uelut libro præſcriptum ſibi leuiſſimum eſt, cum & eius ſint uniuerſa. Aliud inuocantes loco Dei, cuius demonſtratione ſcientiaꝗ carent, uindice carebunt. Quorum facies in noſtrarum uirtutum lectione colore immutantur, & ipſi fere lectoribus eorum malum inferunt. Vobis quidem iſto deterius prædico, ignem uidelicet perpetuum, uobis à Deo prædeſtinatum, uiamꝗ malam. ¶ Vos uiri, nouam à me parabolam audituri, memores efficiamini. Omnes adorati à uobis, Deiꝗ loco uocati, culicem unum facere nullatenus poſſunt: nec uos illis quicquam auferre, ſi uobis ſubripuerint. Et ſic omnes uos, interrogans ſcilicet & interrogatus, debiles & inanes eſtis. De Deo quidem firmo precioſiſſimoꝗ, quia nequaquam modo debito loquimini, qui cognoſcens omnia, ex angelis & hominibus nuncios mittit, optime diſcernens, quid manibus ineſt, quidꝗ poſterius. Vos itaꝗ uiri boni, coram Deo uos flectite, ipſum adorantes, & ad proceſſum in anteriora benefacite, & lites pro poſſe ueſtro facultateꝗ peragite. Hoc enim præcipit Deus, nil niſi iuſtum in lege diſponens, quam pater ueſter Abraham tenens, uos fideles et credulos primo uocauit. Vnde teſtis eſt hic noſter propheta, ſicut & uos cæterarum gentium teſtes eritis. Orationes igitur & eleemoſynas ac decimas faciendo, Deo cohærete, qui dominus ueſter, bonus & iudex optimus.

Deus qualis, & quantus.

Si quis diſputare uelit, ad nouißimũ iudicium translatio eſt offerenda.

Factitios Deos non poſſe uel unum culicem facere.

Bella ſuadet.

Abrahã Machumeticæ legis cenſors, ſcilicet.

AZOARA XXXIII.

IN n. & c. Salus & multiplicatio credẽtibus, cordeꝗ deuoto iugiter orantibus, & otioſa prauaꝗ uerba linquẽtibus, & decimatoribus, & caſtitatẽ ubiꝗ niſi cũ proprijs uxoribus, aut ſibi ſubiectis, & ancillis, obſeruantibus: Inde namꝗ nulla fiet querimonia. Aliud autem querens, malis adnumerabitur. Depoſiti cuſtos fidelis, & uerbis conſtans, ac iugiter orãs, hæredes exiſtunt. ¶ Alferdeum enim hæreditabunt, & ibi perpetuo manebunt. De luto quidem hominem fecimus prius, conſequenter ex conceptu ſpermatis in locum notum, unde ſanguis primo, ſecundo coagulum, demum oſſa carne tegenda creantur, formam compoſuimus. Omneꝗ noſtrum opus eſt formoſum, optimeꝗ cõpoſitum. Poſtea quidem moriemini: Demum uos reſuſcitabimus, qui ueſtri nequaquam obliti negligentesue, VII. operibus cooperuimus, & aquas in terram de cœlo miſimus, quas noſtra uoluntas prohibere poſſet: unde palmarum & uitiũ hortos pomaꝗ multimoda comeſti-

Caſtimonia.

Depoſiti fides

Hominis formatio.

bilia,nec non & arborem de monte Syon exeuntem uectuosam et intinctioni ciborum commodam produximus. Vobis item in bestijs miranda fecimus. Quippe illæ uobis multipliciter commodæ,tum ab uteris suis cibos uobis emittunt,tum sarcinas uestras leuant, tum ipsæmet uester cibus efficiuntur.Nos quidem misimus Noë,dicentem suis: Deum præter quem nõ est alius,adorate,timoris expertes. Eorum autem plures increduli dixerũt, eum nil præter hominem esse,qui super eos exaltari uoluit. Deo namq; uolente hoc,descenderent angeli: quod nec nos nec patres nostri prius uiderunt. Hunc autem nil præter hominem insanum & amentem,saltem ad horam dimittite. Illi igitur deprecanti,ut nos eum de suis contradictoribus uindicaremus,iniunximus,ut arcam iussu nostro præceptoq; fabricaret,terminoq; ueniente, quod per aquam exeuntem de Tannor perpenderet, omnis generis rerum duo paria induceret. Peribit enim omnis,nisi quem sermo præcedens ratus liberauerit à summersione. Tu igitur pro illis me nequaquã preceris. Sed cum nauẽ cũ tuis ascenderis,Deo te liberanti à gente peruersa gratias redde,& ut te loco bono sistat, cũ ille sit optimus statutor, suppliciter exora. Quod quidem opus nostrũ satis est sapientibus admirandum. ¶ Alijs deinceps à me generationibus creatis,ex seipsis nuncios misimus,dicentes:Inuocate Deum,nil timentes: quia præter eum non est alius. Illi aũt increduli tum illi,tũ diei futuræ contradicentes,quibus abundantiã mundanã præbuimus,dicebant:hic nõ est nisi homo,comedẽs & bibẽs sicut nos,prædicãs tamen nos mortuos & in puluerẽ redactos, iterũ surrecturos: cuius uere sequax perdetur. Quippe Deo mendaciũ imponit,cui nos minime credemus. Seu nãq; uiuamus,seu moriamur,nõ resuscitabimur,cum nõ sit,nisi hæc uita tantũ. Illũ itaq; precantẽ, ut eũ de suis cõtradictoribus uindicarem,exaudiens,pollicitus sum eorũ paucos futuros residuos, & eosdem se repræhensuros. ¶ Illos itaq; pro uoce uerace repulimus,& destruximus, & eorum loco generationes alias excitauimus: quarũ nulla suum terminũ uel antecedit,uel subsequitur. Nobis itaq; nũcios mittentibus,cuiq; contigit,quod sua gens cõtinuate succedẽs cõtradixit illi. De quibus nos mira facientes,incredulis nõnunq; moram fecimus. Moysi quidem et Aaron fratre suo missis ad Pharaonẽ,gẽtemq; suã,illi uelut præsumptuosi cõtradicebãt, dicentes:Nos quibus gens subijcitur,quomodo credemus illis duobus carnalibus,sicut & nosipsi? Perierunt igitur,& cõfusi sunt. Sed Moysi quidẽ librum ad scientiã memoriamq; dedimus. ¶ Filiũ igit Mariæ,simul & ipsam, hominibus miraculũ facientes,ipsis locum bonũ & aquis amœnum habitãdũ præbuimus. Vos itaq; nuncij de bonis comedite,bonaq; facite. Ego nãq; uestros actus omnes perspicio,quem timentes adoretis. Gentes uero nostra pręcepta discrepantes,suæq; legi congaudentes,in illa usq; ad horam præfinitam derelinquite. Cogitant aũt me neq; prolem neq; pecuniam daturum, nisi festinanter & ad nutũ omnia perpetrem. Sed per memetipsum iuro,illi futura nescient. Deum timentes credunt ferẽtibus mandata nostra,& minime ponentibus Deo participẽ,atq; pauescunt. ¶ Distributores nostrorum bonorũ sibi datorũ,& credentes se redituros ad Deũ, ad bonum opus agendũ proni prõptiq; sunt: Quibus nulla fiet iniuria, nostro libro ueracissimo prohibente,nec iniungente cuiq; nisi tantũ possibile. Corda uero clausa,resistentiaq; nostris præceptis gerentes,sua negotia tarde peragent. Sed cũ eorum magnates sumemus,precatũ uenient. Pro illis aũt nemo precet,quoniã

Noe meminit, quod sæpe antea fecit.

Resurrectio.

Fatum.

Moses et Aaron ad Pharaonem.

Iesu & Mariæ beatitudo

Qui ad opera bona idonei.

Asserit suam authoritatẽ.

per

per nos nullam uindictã habebunt. Illi namq; nostris auditis præceptis, increduli manebant. Quare res discretè nõ perpenditis? An præceptum item uobis, non missum patribus uestris, mittemus? An quis uobis propheta missus est, ignoratis? ¶ Cur eum diuina præcepta ferentem, dæmoniacum appellatis? licet uestri pluribus ueritas nequaquam placeat. Si ueritas uelle uestrum sequeretur, cœlum & terra cum suis omnibus periret. Nobis enim gerẽda præcipientibus nõ obediunt: cũ nos optima pecunia pleni, datoresq; largiflui, de sua nil quæramus pecunia. Ipsi quidem ad uiam rectam per te uocati, non credunt, sed suo permanent in errore. Quibus quanquam nos misericordes omne malum auferemus, nunquam à sua malicia declinarent. Sic itaq;, cum nunquam mali conuersi sint ad Deum, illumue precati, antequam illis mali grauis portam aperui, desperatos eos pessundedi. Deus quidem, ad quem omnes redibitis, uobis oculos auresq; tribuens, & corda, uos audientes & uidentes ac intelligentes efficit: Sed uestri paucissimi grates illi referunt. ¶ Ipse quidem est uitæ mortisq; tributor, noctis dieiq; uicissitudinem operans. Sed uos tantum indiscreti uiuitis, antecessorum uestrorum dicta referentes huiusmodi: Nos morrui, & in ossa pulueremq; redacti, quomodo resurgemus? Illud quidem mandatum, nostrum mãdatum est. Sed illi parentum suorum mirabilia renouant. Quæsiti tamen à te, cuius sit terra terrestriaq;? dicent, Dei. Cur igitur non reminiscuntur? Interrogati rursus, Quis dominatur septem cœlis, immensoq; throno? perhibebunt, Deus. Eum itaq; quare non timent? Si quæras item eos, in cuius manu sit omne præceptum atq; iudicium, & donum? inquient, Dei. Cur igitur ridiculum committunt? ¶ Nos ueritatem nunciamus: Illi uero falsa perhibent. Deus nequaquam filium seu participem sumpsit, Deum alium. Tunc enim quisq; cum suis facturis ueniens, in alium insurgeret. Deus autem occulta manifestaq; dinoscens, tale uerbum abhorret, & se super ipsum exaltat. Tua uero sit oratio: O Deus, me nullatenus tale dictum doceas, nec malis annumeres. Ego quidem te docebo, quæ illis agenda mandaui, potens in huiusmodi re, omniaq; dicta sua dinoscens. Tu autem malum illud à te bono repellens, obsecra Deum, ut ab omnibus diabolicis suggestionibus te protegat, & eas à te proijciat. Eorum autem quiuis ad mortem accedens, Deum precatur, ut sibi redire liceat. ¶ Te namq; bonum à modò faciam. Hoc uerbo quidem dicto consequenter ignem inibt, & usq; resurrectionem illic perseuerabit. Tuncq; sufflante buccina, nec illis intererit noticia, nec alius alium percunctabitur. Bonorum quidem mensura magna, malorũ ad ignẽ transeuntium, qui suas facies combure, breuis existet. Cur uobis meis lectis uirtutibus contradixistis? inquient demum, se errasse ob maliciam in illis superantem, Deumq; precabuntur, ut eos illinc eijciat eo tenore, ut malis associentur, si similia prioribus ulterius agant. Quibus Deus respõdebit: State taciti. Partem namq; gentis in mecredentem, & precantem ueniam ac misericordiam à me propicio ueniæq; datore, derisistis, usquequo mei nominis & inuocationis obliti estis. ¶ Risistis. Induratis autem, amoremq; meum lucratis, optimam ecce mercedem facio. Vos autem quot annis telluri morati estis? Inquient, per diem, dieiue portionem, quod à computistis perscruteris. Respondebit: Si sapitis, non nisi parũ cõputatis. Opinati ne estis, uos à Deo pro nihilo creatos, & ad eum non redituros? Deum ut regẽ ueracẽ, dñm throni sublimis & immensi, prẹter quẽ nõ est Deus, exaltate.

Patribus enim homines missi sunt, non angeli: quod dicit eos postulare.

Atqui antea Niniuitas cõmemorabas per Ionam cõuersos.

Non infirmis rationibus unum Deum colendum esse probat.

Cœli septem.

Male subiungit, Deum nõ habere filiũ: Sic enim plures Dei essent fieretq; seditio inter eos.

Iudicium extremum, ad quod buccina seu tuba citabit.

 tate.

tate. Inuocans enim Deum alium,nullam inde demonſtrationem inuenit: quoniam apud Deum ſolum totus eſt illius numerus, nec ipſe bonum tribuet incredulis,Tu Deus,optime largitor atq; miſericors,ueniam atq; miſericordiam tribue.

AZOARA XXXIIII.

Pœna adulterij.

IN n.&c. In hac azoara diuinitus poſita,res manifeſtas ad hominum memoriam ſcripſimus. Omnis adulterans,centùm ictus ſuſcipiat in multorum præſentia: ut ſic tum correptus,tum uerecũdatus,ulterius ab illo peccato omnibus bonis illicito ceſſet.Nec quis Deum legemq; diuinã timens, aliqua ſuper hoc pietate moueatur. Imponentes adulterium bonis fœminabus,nec hoc quatuor teſtibus probantes,ictus octuaginta patiantur,nec ulterius,quoniam iam uicti ſunt,credãtur:niſi ſe cõuerterint,& benefecerint.Illis etenim Deus dat ueniã. Imponentes quicq; ſuis uxoribus abſque teſtimonio,quater iurent ſe uerum dicere,quintaq; uice dicant, Maledicamur,ſi mentimur. Mulieres quoq; ne puniantur,è conuerſo quater iurent, illos fuiſſe mentitos, & quinto precentur ſe ipſas deſtrui, ſi illi ueridici fuerint,niſi Dei ueniæ datoris & ſapientis pietate ſubueniente. ¶ Huiuſmodi mendaciorũ illatores ſciant,hoc ſibi peſſimum eſſe,bonum nequaq;.Omnẽ etenim ſuorum peccatorum effectus percutiet. Huius autẽ ſceleris author ſummo flagitio punietur.Quando uerbum huiuſmodi turpe de bonis uiris ſeu mulieribus audietis dictum,dicẽtem caſtigate,ne uelit hoc dicere,cum in illis nil ſit niſi bonum. Et coram Deo mendax cenſetur,quatuor carens teſtibus,oreq; proferens ignoratum. Licet hoc apud homines leue uideatur,apud Deum uero difficilimum,hoc ſæculoq; futuro malum dedecusq; grauiſſimum patietur,niſi diuina pietate dilectioneq; ſubueniente. Deus enim incompræhenſibilis pietate mouetur, ueniamq; largitur omnibus ſe cõuertentibus, & benefacientibus,qui uos caſtigat,ne unq; ad tã fœtidum uerbum declinetis.¶ Vos uiri boni,nullatenus errorem diaboli,perſuadẽtis illicita tantum,ſequamini.Omnis enim illius ſequax,eſt erroneus: Diuina uero bonitas abundantiaq;,gratuita ſuperueniens,conſtantem & bonũ, ſoliq; Deo deuotum efficit. Solus enim Deus omnia uidens & audiens,ſibi placitum purgat & firmat. Abundantes proculdubio & pecunioſi,benefaciant ſuis propinquis,& pauperibus, ac prædatum ac peregrinatum amore Dei proficiſcentibus: ueniamq; faciant,ſicut & ipſi Deum condonatorem exoptant. Male loquentes de mulieribus caſtis,& credentibus,ac iugiter orãtibus,hoc ſæculoq; futuro remouentur à Deo,grauiter illos cruciaturo. Cognoſcent autem eum ueracem eſſe die, qua ſuam adimplebit legem, & omnium actus lingua ſua ſimul & manus ac pedes teſtificabuntur.Meretrices & immundæ cum ſimilibus conueniunt: caſtæ bonæq; ſibi comportionalibus gaudent: Hiſq; omnes adiectis turpibus mundi, ueniam uictumq; bonum accipient. Vir bonus,nullius niſi ſui domum,niſi aduentu ſuo pate facto,ingrediatur: Et tunc intrinſecus ſalutet. Hoc enim bonum eſt. Nemine uero reperto,non intret,niſi iuſſus. Iniuncto quidem ſibi receſſu,pareat.Hoc enim uult Deus,omnium cognitor.Domos autem deſertas indubitanter ingrediatur omnis illic aliquid habens.Deus quidem ſcit ęque reuelatum & occultum.*Bonæ fœminæ ſuos uiſus, quam licet,tegant,membraq; genitalia ſimiliter. Hoc enim eſt optimum apud Deum,omnes ſuos actus dinoſcentem. ¶ Mulieres itaq; bonæ ſe curent,ne lunaticũ aſpiciant, ſuoq;

Calumniatoris pœna, qui non peregerit reã adulterij.
Purgatio adulterij,ſi zelotypus maritus uxorem nõ cõuincat teſtibus.
Alia ratio Num.5.
Deut. 19. In ore duorũ aut trium teſtium ſtabit omne uerbum, &c.
Miſericors Deus.
Diabolus malorum tantum ſuaſor.
Diuitum officia.
Caſtis mulieribus detrahentium pœna.
Similis gaudet ſimili.
Alienas ædes quomodo ingredi liceat.
**Fœminæ tegantur diligẽtiſſime.*
Qui mos in Arabia fuit tẽporibus etiam Hieronymi,ut patet in commentarijs Eſaiæ.

fuoq; peplo tegentes collum,& pectus,omnemq; suam pulchritudinem,nisi quantum apparere necessitas cogit, celent omnibus; speciemq; pedũ etiã eundo,nisi maritis suis, eorumq; suisq; parentibus & filijs, atq; priuignis & fratribus,atq; nepotibus,& ancillis, omnibusq; non suspectis, suæ subiectis manui,uel prius non pollutis. Ad Deum autem omnes cõuertamini: quod est uobis optimum. Vestras clientes tum de gente uestra, tum captiuas,si bonæ fuerint,ducite,nullam unq; uim illis inferentes. Quæ licet pauperes sint,à Deo ditissimo,datoreq; largifluo pecuniam adipiscentur. Nequeuntes autem eas ducere propter inopiam abstineant se, usquequo Deus illos
10 ditet de sua pecunia. Dilectis quidem & bonis agnitis,diuites & potentes de pecunia Dei sibi commissa uel cito tribuant,uel scripto notent. Huius amor sæculi à nemine bono quæratur. Deus tamen inde ueniã & misericordiam faciet.Iam prælibatis prædecessorum exemplis & factis,unde castigamen sibi timentes assumant:Sciendum est omnibus,Deum cœli terræq; lucem comparari lychno lampadis uitreæ, stellam clarissimam imitantis, & ex arboris fructu ferè lucentem sine foci attactu, uidelicet oliuæ nec orientalis nec occidentalis accensæ:qui suam lucem clarissimam,cui uult,patefacit:& quos uult,exemplis bonis instruit,omnium doctor & cognitor. In do mibus Dei præcepto structis,ad ipsius adorationem & inuocationem ueni-
20 te uespere & mane. Nemo cogitet de mercaturis,uel huiusmodi negotijs, sed de beneficijs,ac decimis dandis, & orationibus, adorationeq; diuina,timoreq; diei,qua nutabunt oculi cordaq; sua.Sed Deum uoto precetur supplici,ut ei melius suis meritis efficiat,& ex suis diuitijs augeat:qui cui uult, dona facit innumera.Incredulorum quidem opera nebulę mõtibus incumbenti comparantur: quam sitientes aquam opinati,illucq; progressi,nil inueniunt,præter Deum sibi suum numerum complentem, sicut computista promptissimus agit,aut uelut umbra in mari magno, cum undam unda superuenit,& nubium nigerrimarũ series incumbit:quando quilibet manum extollens,eam minime uidere poterit.Omnis enim luce caret,nisi cui Deus
30 dederit,quem inuocant uniuersa cœli terræq;, simul & aues continuatim, quorum quodq; suam orationem,orandiq; modum scit, ipseq; Deus omnium dinoscit opera. ¶ Dei quidem est omnium cœlestium terrestriumq; iudicium, & ad ipsum omnium erit reditus, ipsius quoq; potentia nubes disgregat,& annectit,& hanc illi superponit: Vnde producit aquam,lapidesq; fulgureos de cœli sublimitatibus emittens. Hos inde percutit,illos minimè,suaq; inde lampas fulgurans, uisum aspicientibus impedit, diem nocte transmutat,& contrà bestias ex aqua producit: quarum quædam utero suo prorepunt,quædam bipedes,quædam quadrupedes existunt. Deus enim omnipotens omnem suam uoluntatem in effectum ducit, & quos uult, ad
40 uiam rectam dirigit. Pluribus autem confitentibus se in Deum credere,suumq; prophetã imitari,eorum quidam infirmæ fidei se diuertunt, istiq; negligunt uerbum bonorum inuocantiũ Deum atq; prophetam, ut inter eos discutiat:& dicentium,nos uidimus,& secuti sumus Deum,nõ timeant malum illaturũ illis malis. Sequẽs autẽ Deũ, atq; prophetã,uoto suo potietur. ¶ Iurantibus per Deũ se facturos exitũ,si præcipiatur illis, dic,nec iuramẽto firment quicq; ab illis nequaq; agendum,cum Deus omnia uideat:cuius atq; prophetæ sequax omnis,bono calle procedit.Illos igitur sequimini.Sin autẽ, ipsi prophetæ nil aliud quã manifestè Dei mandatũ nunciare debetis:

Vxores ducẽdi leges.

Deus lux lychno comparatur.

Preces solennes quomodo peragendæ.

Opera incredulorum nubi similia. Os.6. misericordia uestra quasi nubes,&c.

Dat escam pullis coruorum, inuocantibus eum. Psal.146.

Non temere iurandum.

 sua

ſua reſpondebunt opera,& uobis ueſtra.Deus quidem bonos atq; credentes priorum in terra uicarios ſtatuens,& legem ſibi dilectam confirmans,omnē timorem ab illis auferet, ut ipſum adorent, nec illi quenquam participem ponant:Deinceps incredulus factus,malus erit.Orationes,& eleemoſynas, ac decimas efficite, prophetam ſequentes, uſq;quo uobis miſericordia tribuatur.Non opinentur increduli,ſe ſemper ſic in terra manſuros. In ignem enim uiamq; malam proficiſcentur. De ingreſſu quidem uobis ſubiectorum, ſeu minime ter pollutarum,uel de ueſtro ſuper eos abſq; appellatione minime curandum. Cum autem ad mulieres accedunt,non intrent antequam clament:ſicut & de prioribus diximus. Ita ſua præcepta Deus explanat ſapientiſſimus. Mulieres annoſæ,nuptijſq; deſperatæ,minime ſe poliant uel ornent:ſed bene ſe diſcooperiāt. Se tamen tegere commendabilius eſt Deo, cuncta uidenti & audienti. De cæco rurſum,uel infirmo,uel claudo nullatenus tractandum. Non curetis item, quid edatis in domibus ueſtris,uel utriuſq; parentis, ſeu fratrum, uel ſororum, uel patruorum, aut amitarum, ſeu auunculorum, ſeu materterarum, ſeu loco ſuppoſito clauibus amicorū ueſtrorum.Seu ſimul omnes comedatis,ſeu omnes diſgregatim. Ingredientes quidem domos,ſalutate repertos illic. Deo namq; placet ſalutatio.Sapientes autem,& in Deum credentes, ſuoq; prophetæ parentes,& ab ipſo cū eo iuncti,quærentes ante ſuū diſceſſum,quid acturi ſint,quibus tu pro libito conſilium dabis,Deusq; ueniam.Boni namq; ſunt. ¶ Non inuocet quiſquam ueſtri Deum uel prophetam,ſicut ueſtri quis alium.Ipſe namq; dinoſcit omnes:uolentes ſuis abrenunciare præceptis:quibus maxime cauendū. Malum enim grauiſſimū illis accidet à Deo,cognitore uoluntatū omniū,& omniū rege,cunctis ſua facta monſtraturo,die qua cuncta redibunt ad eum.

Machumet accedente alienas ædes, nemo ſuſpicetur quicquam mali. Nulla ipſum accedat, niſi præmonitum.

Anuum honeſtas.

Salutare inuicem decet.

Vt Deus uel propheta inuocandus.

A Z O A R A XXXV.

IN n.&c.Hominū multiplicator,qui ſuper hominem ſuū poſuit Alfurcā, ut toti genti caſtigamen eſſet,cuius ſunt uniuerſa cœli terræq;,neq; filiū neq; participem in regno ſuo ſumpſit,omnia pro modo recto gerens. Increduli uero,dominos alios ſibi,nulla facientes,ſed cōtrà nec eorum animabus nociuos ſeu proficuos, nec uitam nec mortem dare neq; reſuſcitare potentes,adorant. Qui dicunt etiam non niſi mendacium eſſe:ad cuius effectum cæteræ gentes auxilientur prophetæ. Illis autē mentientibus,ſicq; male loquentibus,dic hunc nō eſſe poſitum niſi à Deo pio,ueniæq; datore, qui ſcit occulta cœli terræq;.Illi etiā credentibus intimant, Ne ſequamini uirū illū dæmoniacū & amentem per incantationes. Comedit ut cæteri,atq; per fora uadit. Quare nō habet angelū cuſtodem,elicientē ſibi theſauros, aut faciētem hortos,unde comederet? Hæc tibi proponētes errāt,nec uiā rectā proficiſci queūt.Deo uero multiplicatore uolēte,dabitur tibi melius,uidelicet paradiſus aquis amœna,ſimul & turres. ¶ Illos quidē de hora uerace mentitos,mittemus in ignē, cuius à longe uenientis ſtrepitus & ira percipietur: Vnde ipſi locum anguſtum igneum poſſeſſuri,clamabunt: Heu heu,quàm malū locum obtinemus: Cum potius conqueri deberent,ſe pluribus malis locis ineſſe.Vtrum hoc,an paradiſus bonorum merces abūdans,perpetuaq; manſio,ueraxq; Dei terminus præualet? Die quidē congregationis omniū, qua quæremus inuocatos loco noſtri, an ipſi gentem aberrare fecerunt, an ipſi ſponte deuiaſſent, inquient: Nos alium quàm te minime ſumpſimus. Sed alios eo uſq; protraximus, quod ueſtrum præceptū negligentes, in maliciam

Alcoran caſtigandis hominibus proditus.

Negat Dei filium.

Machumet quare non audiendus, ratiunculæ: quum ex uerbo domini, & ſanæ rationis iudicio, irrefragabiles ſuppetant.

Excuſatio idololatrarum apud Deum friuola.

liciam ducti sunt. Nunc autem nec disgredi, nec se uindicare queunt. Omni quidem contradicenti, & iniusto, malum grauissimum inferemus. Ante te nullum prophetam misimus, nisi cibis utentem, & ad fora pergentem. Quosdam autem uestri mirandos alijs fecimus, in fortiter & patienter sustinendo, Deo cuncta uidente. ¶ Non credentes publicum conuentum coram nobis futurum, & dicentes: Nonne Deum uel angelos sui nuncios, ut credamus, uidebimus? nimia præsumptione nimium efferuntur. Die namque quo uenient angeli, nullum bonum audituri dicent: Vtinam non essemus nati, actusq; nostri præmissi euanescerent uelut athomi. Gens au-

Contra negantes nouissimũ iudicium.

10 tem paradisi tunc optimum locum possessura, uerbum proferet melius. Illa quidem die cœlum ritidis & serenis nubibus distinguetur: angeli quiescent, omnisq; ueritas atque iudicium Dei fiet: difficultas & ponderositas incumbet incredulis, manus suas corrosuris, ac conquesturis se uiam aliam quàm prophetæ secutos esse, atq; dicturis: Heu heu, cur illum sortiti sumus amicum, qui nos à castigamine præceptisq; missis diuertit? imò suus diabolus eos à uijs rectis in prauas distorsit. Tu quidem propheta, qui tuam gentem hunc Alchoran contemptui sumpsisse, nec pro eo quicquam gessisse perhibes, ignoras me Deum sufficientem adiutorem & uindicem, posuisse cuique prophetarum incredulos hostes, sæpius dicentes: Si nos uel angeli

Contradicentes Alcorano Deum ordinasse.

20 semel Alchoran super eum poneremus? Nos autem tibi misimus ad tui cordis firmamentum, non uenturi cum simili, nisi ueritatem & expositionem firmius expressuri. Ad gehennam super facies suas congregandi locum deteriorem, errorisq; uiam perenniter obtinebunt. Homines contradicentes præceptis nostris, quibus Moysen legislatorem Aaronq; fratremsuum censorem misimus: sicut & gentem Noë prophetis resistentem aquis miræ summersimus, incredulis semper malum atque dolorem inferentes: Hath item & Themuth, & Arazee gentem, quibus omnibus parabolas, uelut & cæteris generationibus interpositis patefecimus, magna confusione diruimus. Super uillam illam iam uenientes, nec eam uidere

Arazee propheta, uel potius gens.

30 potentes, se nunquam resuscitandos opinabantur. Te quoq; uidentes ridiculose dicent: Hic est, quem Deus prophetam misit, qui nos ab adoratis prius ferè diuerteret, nisi nos indurantes inuenisset. Hora quidem uisa percipient, qui magis errorem secuti sunt. Nonne uides cuiusmodi Deum, amoremq; suum prælegerunt? Fies ne censor omnium? Cum bestijs sint similes, magisue bruti, putas eos discernere, uel audire? Deus quidem umbram extensam erectam faceret, si uellet: cuius dux sol statutus pedetentim eam recolligit. Idem etiam noctem coopertorium, & somnum, diem expergefactum, & motum statuit, uentos arrectos inter manus suas pias disposuit, aquam benedictam ad excitandam terram mortuam de cœlis emittit:

Dei opera & beneficia. Ex quibus conclu dit, eum solũ colendum.

40 unde potant bestiæ, hominesq; plures. Cur igitur eum non adorant? ¶ Hunc Alchoran ad gentium hinc & illinc castigamen & commemorationem fecimus. Sed pluribus hominum nil præter incredulitatem immittit. Si nostra quidem uoluntas esset, singulis gentibus suum castigatorem mitteremus. Tu uero nequaquam incredulos imitans, uade pugnatum & peregrinatum in illius nomine, qui flumina fluentia & eorum discretionem & intercapedinem faciens, hoc salsum, hoc dulce statuit. Hominem ex humore, & ex ipso filios, cæterosq; posteros produxit, super omnia potens. Increduli tamen eius loco, bonorum & malorum impoten-

Pugnandum esse.

tem inuocãt. Tu uero tantum missus ad diuinorum præceptorum doctrinã & castigamen, dic te nihil ob hoc ab illis quærere, nisi quod imitando te, rectam ad Deum uiam proficiscantur. Tu quidem te illi commenda, ipsum deprecans, & glorificans, & adorans suppliciter, qui uiuit nunquã mortem uisurus, omnium beneficia peccataq; dinoscens, qui cœlum et terram et eorum uniuersa sex diebus condidit, & postea cœlos ascendit. Sed cum incredulis præcipitur, ut illum adorent, inquiunt, suam adaugendo maliciam & incredulitatem: Quis est ille Deus, quem nos adorare præcipis? ¶ Multiplicans in cœlo signa, nec non lumen, & lunam lucidam disponens, & diei noctisq; uicissitudinem, hominibusq; motum facile super terram efficiens, à cunctis bonis est adorandus. Dicentes nescijs & brutis etiam, saluete: noctecq; surgentes, ut Deum inuocent atq; precentur, ut eos à pœnis gehennę, ubi nec stare nec sedere bonum est, liberet: suaq; mediocriter & moderate distribuentes: nec Deo participem ponentes: nec quicquam haram à Deo constitutum, nisi cum æquitate ueritateq; necantes: & nullam fornicationem committentes, cuius actori cõtemptibili semper malum in alio sæculo duplicabitur, nisi pœnitens crediderit, & benefecerit, (tunc enim Deus pius & condonator peccatum pro beneficio commutabit) Illi inquam omnes paradisum sortientur. ¶ Peccata derelinquens, & benefaciens, nullumq; testimonium falsum, nec ludicrum quid proferens, nisi formosum dicens, Deúmq; deprecans, ut sibi de mulieribus suis & filijs honestam iocunditatem, & bonam aptitudinem tribuat, & semetipsos meliores & antecedentes efficiat, à Deo colligetur paradiso perenniter, loco scilicet ad standum atq; sedendum optimo. Ibiq; iugi salutatione gaudebit. Deus autem nil quærit à uobis, nisi tantum ut eum inuocetis & adoretis. Sed uos ei contradicetis: quod uobis grauitatem & difficultatem inferet.

Creatis omnibus per dies sex Deum ascendisse cœlum.

Opera bona quæ beatos faciunt, & paradisi hæredes.

AZOARA XXXVI.

IN n.&c. Hæc sunt libri clari mirabilia. Nunc tuã animã meriti minoris extimes: licet tibi prædicãti minime credant. Si uellem, diuinitus mitterem cui cunctorum colla subijcerent. Illi autem nunc ab omni nouiter aduenienté, cum præceptis & castigamine se diuertunt. Scient autem adhuc, unde ridiculum fecerunt. Nõne uident, qualiter omnis generis rerum duo creauimus? quod est sapiẽtibus mirandum. Plures tamen sunt increduli: Sed est Deus pius, & immensus. Deo præcipiente Moysi, ut gentem malam, nõ timentem uidelicet, Pharaonis uisitaret. Ille respondit: ¶ Tu Deus, cũ timeã eos mihi contradicturos, & perempturos etiã, quoniam me reum statuũt, & linguã impeditã habeã, unde sollicitabor, fratrem meum Aaron mitte. Inquit Deus: Tu quoq; simul, quoniã te comitabor, audiens omnia, & Aaron, Pharaonem uisitãtes, dicite: Nos à Deo rege mundi cunctarumq; gentium missi uenimus, ut nobiscũ mittas filios Israël. Respõdit: Nónne tu es, quem nutriui puerum, & nobiscum per annos moratus illud perpetrasti? Vnde malus & reus factus es? Respondit: Feci quidem, sed erraui: unde tuas manus timidus fugi. Mihiq; deinceps Deus, suo legato prophetæq; constituto, sapientiam & discretionem tribuit. ¶ Istud bonum beneficijq; mentio terminetur in hoc, ut nobiscum mittas filios Israël. Pharaoni deinde quærenti: Quis Deus omnibus creaturis & orbi dominaretur? Respõdit: Esto certus illum esse, qui cœlo terręq;, cunctisq; creaturis eorum imperat. Pharaoni quoque quęrenti, quis cum eo maneret? Inquit Moyses: Ille quidẽ Deus noster

Deus non cogit ad fidem.

Moysi ad Pharaonem legatio fabulis aspersa: ut iam aliquoties factum est. quod redarguitur Exod. 25.

noster est,& Deus priorum patrum nostrorum. Respondit, Hic uester legatus amentiam & insaniam prodit. Et Moyses: Me misit dominus orientis & occidentis, ac interpositorum. An dinoscis? Cui Pharao: Si ceperitis nominare alium Deum quàm me, uos protinus incarceratis & uinctis adiungam. Moysi quidem dicenti, quid si cum re manifesta miranda uenio? Inquit, Veni itaq;, si uerax es. Proiecit itaque suum lignum, & in serpentem ingentem redactum est, manusq; subleuata cernentibus apparuit candidissima. Quod Pharao miratus, magnatibus & multitudini circumstanti dixit: En uere sapiens magus, & nos arte magica de terra eijcere proponens. Quid igitur
10 hinc deliberatis aut uultis? Responderunt illi, fratriq; suo, termino dato per omnes urbes coadunatum omnes sapientes magos cum administrationibus necessarijs nuncios dirige. Illi deinde congregati loco dieq; præscriptis, pompa populari comite, uelut extimante illos fore uictores, ad Pharaonem accesserunt quæsitum, quid illis patrata uictoria tribueret? ¶ Ille quidem pollicitus est, se suos amicos familiares futuros esse. Moyse deinceps iniungente, quatinus ordirentur? Illi proijcientes funes & hastilia, confirmabant per honorem Pharaonis, se uictoriam adepturos. Baculus autem Moysis proiectus, omnia opera eorum deuorauit. Omnes itaq; magi uicti confitebantur subiecti, se Deum mundi totius, & Moysis, & Aaron adoraturos. In-
20 dignans inde Pharao dixit, An ei creditis, antequam præcepi? Iste quidem uobis maior, uos artem magicam edocuit. Quod percipietis, cum uestras manus & pedes ex opposito recidam, & deinde uos suspendam. Dixerunt: Nos quidem hoc minime curamus, quoniam ad Deum transibimus, à quo nostrorũ peccaminum ueniã, uelut primo credentes, speramus. Moysen deinceps iussu nostro gẽtem nostrã eductuꝝ præmonuimus, quoniã Pharao per urbes homines coadunaturus, eũ persequi & aduersari proponebat, gẽtem suã animaturus, dicendo quod alij pauci essent, sui uero multi, ego quidem Deus illos extraxi ab hortis suis, & fontibus, atq; thesauris, locisq; bonis, & coruꝝ hæreditates filijs Israël tradidi. Moysen aũt persecuti sunt per
30 uiã prauã & inuiã. ¶ His illos & ècõuerso uidentibus, Moysis hoĩes pauefacti dixerũt, se iã ab hostibus esse captos. Quos ipse cõsolans inquit: Deus me comitatˀ, docturus nos, quónã modo liberabimur. Ipse itaq; per me doctus, mare uirga ꝑcutiẽs, ipsum disgregauit: cuiusq; pars collateralis quasi mons magnus apparuit, sicq; credẽtes, Moysen oẽsq; suos cæteris oĩbus, quod est mirandũ, summersis, quod plures tamẽ minime credũt, ego Deus sapiens et immẽsus liberaui. Dic illis, qualiter Abrahæ quærẽti patrẽ suũ utrũq;, quẽ adoraret & inuocaret, respõderunt: Idola colimus, et in hoc ꝑseueramus. Et ipse: Audiũtˀne uos inuocãtes illa, uel bonũ malũue facient uobis? Respõderunt: Nos inuenimus parentes nostros fecisse talia. Et ille: Nonne scitis illa,
40 quæ uos adoratis, mihi esse inimica, & Deo meo creatori, boniq; doctori, uictusq; mei datori, & infirmitatis curatori? ¶ Idẽ me mori faciet, & ad uitã reducet, quẽ die magna meoꝝ peccatoꝝ cõdonatorẽ spero. Tu Deus itaq; mihi sapientiã præbe, bonisq; connumera, me statuens illis æqualem, & in alio sęculo ueridicum, & cohęredem in paradiso, quã timentibus formosam promittis, effice, patriq; meo suum errorem dimitte, meq; die illa non uilifices: qua nec Proles neque pecunia proderit, nisi tantum ad Deum uenienti corde puro. Maloꝝ aũt ꝑsuasoribus infernum patefaciẽs, inquiet: Vbi sunt quos adorastis Dei loco? prosuntˀne nũc uobis, an obsunt? Illos quidẽ, & q̃s

Abraham liberatus ab idolorum cultoribus.

adorabant,

adorabant,totumq; Belzebub exercitum, in ignẽ capite subuerso deijciet. Quorum alius in alium cõtrouersiam & querimoniã aget:publicè uero cõfirmabunt,se uiam erroris secutos fuisse,quãdo præceptis diuinis fideiq; doctrinis nõ crediderũt,illis diabolis consentientes. Nunc aũt prolocutore & uindice,ac extractore,amicoq; bono caremus. ¶ Si redire possemus,ulterius crederemus.Hęc mirabilià plures nequaq; credunt:Sed Deus immensus est,& omnia noscit. Noẽ gentem suam prophetis resistentem,sic allocutus est:Ego quidem ad uos mittor,nuncius ueritatis & fidei. Deum itaq; timete,me sequẽdo:qui nihil ob hoc à uobis postulo,sed à solo Deo rege mundi:Illi uero dicebant : Tibi quomodo credemus, quem tantum textores plebsq; uilis sequuntur?Respondit,Sui quidem numerum,factorumq; suorum noticiam Deus habet: nec ego reijcere possum,qui sum nuncius tantũ & explanator.Illis aũt minantibus Noẽ lapidationẽ & mortẽ,nisi retrahẽti se inde,ipse Deum sic precatus est:Tu Deus,me à gente cõtradicente disgregãs,me meosq; fautores libera.Illũ igitur,suosq;,saluauimus in arca.Quod licet mirandũ,pauci credunt:Deus aũt immensus,omnia dinoscit.Gentem Hat legatis contradicentẽ,Hut sic affatus est: Nõ timeatis,quoniã ego sum nũcius æquitatis & fidei.Timete Deũ,& sequimini me. Nil ob hoc à uobis petiturũ,sed à solo Deo mũdi dño.¶ En in locis excelsis ędificia struitis,mirãdaq; facta in uirtute quæ geritis,ut sic timore mortis careatis.Me uero sequendo Deũ timete, qui uobis tribuit pecuniã, & pecus,atq; prolẽ,& hortos,ac fontes.Vobis aũt diei grauis malum futurũ pertimesco.Illos uero dicentes,unum eñ est idẽ nobis incũbens,siue per te castigemur,siue nõ: cũ hoc tantũ priorũ nugis assimiletur,nec nobis malũ illud accidet:sicq; cõtradicentes nostris præceptis nos cõfundimus. Hoc tamẽ mirãdum pluribus est incredibile:Deus aũt omnia sapit. Gentẽ item Themuth legatis resistẽtem Schale precatus est,ut se nũcium ueritatis & fidei sequendo, Deũ timerent: qui illis absq; timore penitus suas possessiones dimitteret,uidelicet hortos, & fontes,ac messes,ac palmas fructũ dulcẽ & bonũ ferẽtes.Idemq; præcipit eis,in locis excelsis bonas domos efficere.Et dixit:Deũ timete,sequẽdo me, nil à uobis,sed à Deo mũdi dño petiturum.¶ Nefanda gerentes,& nil boni, destructoresq; terratum nullatenus imitemini.Illi uero dixerunt: Tu nõ es nisi magus, & amens homo,sicut & nos. Vt te ueracem probes, miracula profer,atq; Dei pręcepta.Qui respondens ait,hoc esse unũ.Camela semper illæsa diei determinata potatum ex aqua accedat, & uos similiter: illã uero lædentes,malũ capietis.Illis ętenim deinceps eam interficientibus,& se postea repræhendentibus,malum accidit. Quod mirũ,plures nequaq; credũt: sed Deus immensus omnia noscit.¶ Loth † interrogatus gentẽ cõtradicentem prophetis,quare nõ timebat,inquit:Ego uobis mittor nũcius ueritatis & fidei,nil à uobis quærẽs,sed à solo Deo rege mundi,quẽ timeatis,sequendo me.Quid abutendo maribus,prætermittitis actum cum mulieribus naturalẽ,à Deo statutũ?Dixerũt: ô Loth,nisi te diuerteris ab huiusmodi persuasione,te nostra manus eijciet. Ille quidem se suos actus abhorrere confessus,Deum precatus est, ut eum ab huiusmodi gente factisq; suis liberaret, eum itaq;,cunctosq; suos,præter quandam decrepitam,liberantes, per imbrem immissum residuos oẽs pessundedimus. Quod licet mirãdum,plures nõ credunt:sed Deus immẽsus omnia penetrat. Scaib quoq; gentẽ Aleicha cõtradicentẽ legatis quærẽs,q̃re nõ timeret,ait: Ego sum nũcius æquitatis &

Homines impij cum Belzebub & eius exercitu proijcientur ad inferos.

Noe.

Vulgus rude Machumet secutum est primo. Argumentum competit in hæreses, nõ autem in doctrinam Christi, ut Ioan. 7.

Hat contradicit prophetæ suo Hud.

Aedificiorum uanitas.

Themud resistit suo prophetæ Schale.

Fabulam cameli ut crambẽ sæpius ad mortem etiã appenit.

Loth.

Interrogatus pro sciscitatus, uel cum interrogasset.

Scaib uel Zhaibe ad Aleicha.

& iuris, nihil à uobis, sed à Deo solo petens, quem timeatis, sequendo me. ¶ Mensuras æquilibriter examinate, ne damni aliquid incumbat, seu detrimentum, nec hominibus res suas uilificate, nec terras pessundatum eatis, timentes Deum, uestri prædecessorumque uestrorum conditorem. Illi autem uocantes eum amentem, & nil super hominem, rogabant, ut ad suæ ueritatis firmamentum super eos aliquas cœli scissiones cadere faceret. Ille uero respondebat, Deum suos euentus dinoscere. Illis quidem contradicentibus, obscuræ diei malũ grauissimum & improuisum incubuit. Quod mirandum est, licet plures ignorent: Deus autem sapiens omnia noscit. ¶ Cum hoc tibi diuinitus misso spiritus benedictus, penitusque iustus tuum cor penetrauit, ut cum eo castiges Arabice, & manifeste. Has tamen uirtutes in primis libris descriptas, filij Israël scire deberent. Si librum autem hunc cuilibet traderemus ad legendum, non crederet eorum quisquã: adeò pressimus incredulorum corda. ¶ Non eñ credẽt ante mali grauis aduentum, quod statim subitoque ueniet. Quo cõtingente, dicẽt se minime castigatos fuisse, mentiendo. Nullã enim gentem cõfudimus, nisi præmisso monitore. Nec enim cuique iniuriã fecimus. Aduẽtumne uelocẽ nostræ uindictæ petũt? Quid eñ quantũlibet moræ spaciũ uitæ suæ permissum prodest, ad malũ auferendũ? Quod uere demum accidet. Hũc autẽ cõposuisse librũ diabolis tũ difficile, tum impossibile fuit: cum ipsi procul ab audiẽtia semoti sint. Cum Deo nullatenus inuoces alium, ne damneris: teque bonis atque credentibus parificãdo, gentem propinquam castiga. Cui te minime sequenti, dic: A' tuis quidem operibus liber, illis diffideo, me Deo pio cõmendans, qui cuncta uidens & audiens, uos oratũ surgentes aspicit. Super peccatores aũt, & mimos cantilenarũ discurrẽtiũ, nil nisi falsa dicentiũ, diaboli quiescũt, nisi pœnituerint, & credentes benefecerint, Deumque iugiter inuocauerint, & post malum illatum se uindicauerint. Sciant autem increduli, quam uiam profecti sint.

Iustitia commutatiua.

Et librum & spiritum benedictum accepisse Machumet à Deo.

Lam propria fordet.

Nulla gens à Deo perdita, nisi prius admonita.

Diabolos non composuisse Alcoran: quia non audiunt.

O Chrysippeũ acumen.

Poetas uitupe rat, quum & ipse poetetur.

AZOARA XXXVII.

IN n. & c. Hæc sunt secreta Alchorani huius, libri clari, uiã rectam docentis, & spem bonam pollicentis orantibus, & decimantibus rectè dieique futuræ credentibus. Incredulis autem, alio sæculo perdendis, malumque grauissimũ passuris, suos actus pulchros apparere fecimus. Ipsi quidẽ cæci sunt. Tibi quidem hunc Alchoran ego Deus sapiens, & optime cuncta disponẽs, tradidi. Moyses allocutus suam mulierem de foco uiso, unde pollicitus est se laturum illi partem ad calefaciendum se, seu quem rumorem cõmodum adueniens illuc hoc à me uerbum audiuit: Ego Deus mitis, mũdi dominus, in nullis sollicitus, in ignẽ tibi proficuũ, & etiam † cuicũque poscenti statuo, qui sum incompræhensibilis & sapientissimus, teque tuum proijcere baculũ præcipio. Illum itaque proiectum Moyses uidẽs, & quasi quid erroneum uel dæmoniacum moueri, statione relicta timens retrocessit. Quem Deus consolans inquit: O Moyses, nullus apud me quisquã ex pauescat legatus, nisi tãtum malefactor. Gerentem uice mali bonum, ego ueniam faciens pie suscipio. Tua manus in sinu tuo posita, candidissima redibit. Illo deinceps ad Pharaonem gentemque suam malam profecto, nouem cum uirtutibus, illi præsumptuosi negabant eas, licet ueras agnitas, incãtationibus annumerãdo. Quis eorũ malorũ finis erat, percipito. Dauid itẽ & Salomoni sapientiã simul & abũdantiã, unde nobis grates soluerũt, præ cæteris bonis dedimus. Salomõ quidẽ Dauid sui patris hæres cõstitutus, inquit: Ego quidẽ garritus

Alcoran commendat subinde: quum uendibili uino nihil opus sit hedera suspensa, neque præconio.

Moysis cũ deo colloquium repetit, non ut in Exodo legimus.

† Circũquaque positis.

Salomoni Iudaica figmenta attribuit, ut suprà.

auium

auium noticiam didici, & præ cæteris Deo dante pluribus bonis abundo. Deinceps ille suis cum exercitibus tum dæmonum tum hominum, tum auium ipsum glorificantium, ad locum formicarum usq; peruenit. Quarum una persuadente cæteris suarum cauearum ingressum, ne à Salomone suisq; nescijs conculcarentur, Salomon subrisit dicens: Tu Deus immensa tua pietate mihi uim & effectum tribue, ut de hoc commodo cæterisq; bonis mihi patriq; meo collatis, te dignè glorificem, opusq; gratum peragam, uirisq; bonis æqualis existam. Auibus deinceps aspectis, uppupaq; non reperta, qua lateret, quæsiuit. ¶ Ipsi quidem malum uel mortem immittam, nisi mihi aliquos rumores retulerit. Eo itaq; paulisper immorato, illa ueniens inquit: Ego de Saba quidem tibi rumorem ueracem afferens, rem amplector tibi minime cognitam. Est ibi namq; mulier omnibus imperans, omnibus abundans, alta maiestatis sede quiescens, cui gentiq; suæ solem adorantibus Dei loco, diabolus cultum suum pulchrum † reputans, eos aberrare coëgit. Non adorabant enim Deum cognitorem omnium occultorum, cœlestium atq; terrestrium, & uocum ac cogitationum, throni dominum, præter quem non est alius deus. Respondit Salomon: Ad tui dicti probationem, hanc meam chartam illis affer, & reuertere, ut quid acturi sint, nobis innotescat. Illam itaq; uisam magnatibus aduocatis regina perlegit, in ea uidens nomen Salomonis. ¶ Illi igitur magnates consulenti, quid sibi uideretur inde gerendum esse, cum nil nisi consilio suo faceret, responderunt illi: Nos quidem fortes & audaces atq; potentes, tuo semper præcepto parebimus. Tuum itaq; uelle compleatur. Quibus illa respondit: Cum illi quidem potentissimi uillam quamlibet ingressi funditus eam proruant, suosq; potentes deprimant, illis tributum mittam per nuncios aliquos, ut per eos ipsorum uelle percipiam. Eos deinde profectos Salomon uidẽs, quæsiuit: An mihi pecunia uestra, unde plurimum gaudetis, proficere studetis? Nonne mihi Deus maiorem & meliorem cõmisit? Eam potius referte. Ego quidem cũ exercitibus intolerabilibus uobis superueniam, uosq; dedecoratos eijciam. Illis itaq; discedẽtibus, Salomoneq; suum populum sciscitãte, an eorum quis reginam in sede suæ maiestatis prius adduceret, quam ipsa cum suis credẽs accederet? pollicitus est, diabolorũ quidem arte magica præcellens & efficax, se ducturum eam sic coram absq; læsione, priusquam à loco suo discederet. Huius namq; rei potens extitit ¶ Vir aũt quidam librorum peritia perfectus, pollicitus est se facturũ illud prius etiam, quàm ad se suos oculos diuergeret. His perceptis Salomon inquit, His suis muneribus mihi collatis Deus me pertẽptat, an illi digne gratias & gloriam inde referam. Omnibus autem hoc facientibus, suæ prodest animæ: non agentem, Deus omnium dator parum curat. Sede quidem sua iussu Salomonis in aliam redacta formã, ut sic perciperetur, an sui memor, an immemor esset illa, aduectam quærebant, an sua sedes talis esset? Quam talem ex opinione sua perhibebat illa, & ab eius cultu quem adorabat Dei loco discessit. Fuit enim incredula. Quæ pauimentum ingredi iussa, putans hoc esse aquam, pannis erectis crura detexit, ut trãsuadaret. Salomoni uero innuenti, hoc uitreum esse, illa respõdit: Quis mihi nocumentum uel impedimentum intulit, iam credenti cum Salomone in Deum totius mundi regem? ¶ Schale missus genti Themut, ut ei Deum adorare persuaderet, cũ illius disgregatè altera pars alteri cõtrouersaret, quæsiuit, cur potius ad bonum

De regina Saba fabulatur magnificé, ut ad Salomonẽ uenerit.

† Al. repræsentans.

Schale ad Themut.

num quàm malum illa mala properaret? Si ueniam à Deo postularet, adipisceretur. Responderunt: Tune tuiq; fautores estis nobis augurium? Quibus ille: Apud Deum tantum est augurriorum effectus atq; peritia: quod uos nescitis. In Medina manebant nouem cohortes terrarum uastatores, boni uero nullius authores. ¶ Illi quidem per Deum asserebant, se peremturos eum mulieremq; suam noctu, dicturosq; petentibus, se nullatenus eorum interfectores nouisse, hocq; probaturos. Illis autem dolosis & proditoribus nos callidiores, ingenium ab illis improuisum obiecimus. Ob suas namq; malicias eos destruximus, suasq; domos euacuauimus: credentes autem atq; timentes saluauimus. Ex hoc autem sapientes mirari queunt. Loth autem suam gentem increpanti, quoniam uiris abutentes, suis neglectis fœminis, insaniebant, respondebat; Ille, gensq; sua tota balneis utentes eijciantur. Nos autem eum, omnesq; suos fautores, præter fœminam suam annosam atque decrepitam, liberantes, residuos per pluuiam castigatis incredulis pessimam secuimus. ¶ Gratia diuina salusq; super Dei gentem electam, incredulæ præcellentem. Quis aquas ad speciosarum arborum ortum è cœlis demisit, omniaq; creauit, nisi Deus? Hi uero nil creare potentes, à recto digrediuntur. Quis item terram stabilitate fundauit, & in ea montes & aquas ac maria distinxit? uentis obedientibus imperat? indigentibus inuocando respondet, & malum aufert? cæterosq; cęterorum uicarios efficit? in umbra noctis terra mariq; ducatum præbet, præter Deum? Item ipse quidem primus creator omnium, omnia secundò uiuificabit: uictum è cœlo terraq; tribuit. Vestri tamen plures immemores & negligentes sunt omnium harum Dei uirtutum, collatorumq; beneficiorum. Ipsi quidem omnium altissimo molestum est, quod illi participem ponunt, præter quem non est alius Deus: nec ipsi suum dictum demonstrare queunt. Præter ipsum autem nemo scit cœli terræq; secreta, nec horæ publicæ resurrectionis: Vnde plures † ambiguiter ratiocinantur ut cæci. Dicunt enim: Nos patresq; nostri in terram & ossa redacti, quomodo resuscitabimur? Hoc tamen antiquorum dictum mirabile, nobis nostrisq; patribus sępius est relatum. ¶ Tu uero cæteris persuade, ut per terras eant fines malorum perscrutatum, nil curans de illis, nec inde sollicitus, quod quærunt: Quando continget hora illa, si ueritatis es conscius? Quibus tu respōdeas: Forsan cito. Deus est autem in suam gentem beneficus, licet pluribus ingratis, qui suorum secreta cordium dinoscit. Liber enim euidens & clarus, nullum occultum prætermittit. Hic Alchoran filijs Israël maximā partem eorum, in quibus diffident, patefacit, uiam rectam & ueniā bene credentibus ostendens. Deus autem omnia noscens, suo iudicio cunctorum controuersias discutiet. ¶ Tu super uerum euidens confirmatus, Deiq; tutelæ subiectus, nec mortuos seu surdos, quoniam in errorem diuertunt Dei præceptū audire, nec cæcis uiam rectam ad erroris sui repulsam aperire, nullos tandē nisi bonos, præceptisq; nostris parentes corrigere perfecte poteris. Quando nostrum mādatum illis accidet, & incumbet illis, quoniam infirmi sunt, bestiam è terra colloquentem producemus die, qua partes quarumq; gētium nobis cōtradicentes coadunabimus, dimouentes eas incarcerabimus. Quibus aduenientibus dicemus: Vos nescientes & obdurati nostris præceptis contradixistis: uos quid sciuistis? Ob suū malefactum elingues, mutiq; fient. Nonne uident, nos noctē quieti somnoq;, diemq; luci deputasse? Hoc qui-

Medina regio

Loth.

Disputat unū Deum uerum esse colendū.

† ambigunt re nuūt ut cæci.

Resurrectio generalis mortuorum.

Alcoran explicare quæstiones cōtrouersas Iudæorum.

Non omnes capaces Alcorani.

Bestiæ loquentes, nimirū ut asina Balaā.

Iudicij ultimi horrenda facies malis,

dem sapientibus est mirandum. Die sonitus buccinæ uniuersa cœli terræq; turbata, nisi quem Deus uoluerit, cito uenient, montes uisu congelati, sicut nubes promouebuntur, Deo hoc faciente: qui cunctorum actus dinoscens, omnia sapienter & optime fecit. ¶ Cum beneficio ueniens, optimum munus inueniet, turbationis illius diei securus, & intimidus mansurus. Afferens autem peccata, faciem suam in ignem subuertet. Vnicuiq; merces pro suorum operum modo rependetur. Mihi quidem non est iniunctum, nisi dominum ciuitatis Haram adorare, & in eum credere cuius sunt uniuersa, & Alchoran hominibus euidenter legere, & per ipsum castigare. Opus autem cuiusque sibi respondebit. Deum glorifica, & suppliciter adora, qui te suas uirtutes edocens, tuorum operum nullatenus erit negligens. 10

Mandata Machumeti à Deo.

AZOARA XXXVIII.

Historiam de Pharaone à Moyse optime perscriptam perperam replicando conspurcat.

IN n. &c. Volumen istud euidens, cuius hæc sunt miranda, ueram historiam de Pharaon & Moyse, tibi cæterisq; credentibus pandit. Pharao præsumptuosus, se nimium extollens, gentemq; disgregans, partem debilitauit. Ille namque distractor prolem illius uita priuauit, fœminas autem uita donauit. Deus uero commodus atque propicius, Aegyptijs debilitatis eos præcellentis, & imperantes, ac hæredes, ac ditissimos effecit. Pharaoni quidem & Hemen, exercitibusq; suis timorem immisit. Matrem 20 Moysis ipsum lacte suo nutrire, timoreq; superueniente in mare proijcere sine molestia pauoreq; præcepimus, eam de reditu suo certificātes, & ipsam de illo legato futuro lętificantes, qui gentibus quibusdam Pharaonis, uelut hostis suus aduersaretur. Ipse namque Pharao, & Hemen, totusq; suus exercitus errabant. Mulier autem Pharaonis, dicens illum puerum, honestum, & commodum, seu filium adoptiuum sibi futurum, mortem illius dissuasit omnibus illum ignorantibus. Matris uero Moysis animus motus atq; turbatus, ferè rem penitus reuelauit. Sed nos cor suum obstruendo firmauimus. Illa itaque credens, illius sorori præcepit, quatinus fratrem suum scrutaretur. Eum itaque cæteris nescientibus, aliunde ueniens recognouit illa. 30 ¶ Omnibus nutricibus adductis, per me factis haran, sua soror inquit: Ego ducam eum domum, qua nutrietur optime, suscipieturq; beniuole. Ita cor & oculos matris quiescere, dictumq; nostrum uerum apparere, licet pluribus hoc ignorantibus, reductu Moysis ad ipsam perfecimus. Ipsi quidem uiro facto discretionem, optimamq; sapientiam præbuimus. Ita bonis benefacere consueuimus. Ipso deinceps in hora suæ genti minime præuisa, ciuitatem ingresso, duorum hominum uisorum ab illo alternatim in suam mortem enitentium, alter uidelicet de gēte sua, suum auxilium in alterum, scilicet suorum hostium unum precatus est. Hostis ita manu sua repulsus perijt. Quo uiso conquerendo perhibens, hoc esse factum dæmonis deuiatoris, hostis humani generis, seq; precasse confitens, à Deo pio condonatore ueniam adeptus est, & dixit: Licet hoc mihi beneficium tu Deus dederis, illis malis hominibus ulterius apparere nō audebo. Vrbem tamen deinceps ingressus, ante repertum hominis, cui suffragium attulerit, timere nō cessauit. Illo uero uocibus eum insequente, ait Moyses: Desiste sodes adeò contumeliosus & malus existere, mihiq; suffragium præsta. Quod ipse renuens, exclamauit: An me, sicut & alium hesterna die, perimere quæris? Te quidem in terra nullatenus potentem esse uolo, cum malorum meorum

Pro filia Pharaonis uxorē ponit.

Aegyptius à Moyse occisus. Exod. 2.

40

sis

sis exactor. Quidam autem à capite ciuitatis aduenie͂s, inquit: O Moyses, populus ille te morti tradere nititur. Ego uero tibi fidelis existo. Exiuit itaque timidus, sibi cauens, & deprecans Deum, ut eum à gente malà protegeret. ¶ Ad terram autem Madian facie sua uersa, dixit: Deus forsan me uiam rectam docebit. Madian quidem adueniens inter homines adaquantes pecora, duas puellas pro uerecundia retrocedentes inuenit. Quæ ab illo quæsitæ causam recessus, dicebant, se nequaquam aquaturas antè pastorum discessum, cum illæ uerecundæ patrem antiquum haberent. Ille deinceps eas adaquare faciens, in umbra discedendo dixit: Tu Deus 10 mihi nil habenti necessarium, aliquid tribue. Qui deinceps aduocatus per alteram puellarum, uerecundè dicentem, Pater meus tibi nostram adaquationem remunerare proponit: accedens omnes suos euentus sibi prodidit. Cui ille, eum consolans, inquit: Ne timeas, iam enim à gente mala liberes. Altera filiarum postulante patrem, ut eum sibi clientem & mercenarium, uelut fortem atque fidelem conduceret, pater Moysen allocutus est: Vt harum mearum filiarum ducas alteram, annis octo, seu te uolente, decem (ego namque tibi futurus commodus, nil contra tuum uelle postulo) seruias, exigo. Cui Moyses respondens, & absque sollicitudine fauens, Deum illius pacti testem aduocauit. Termino deinceps completo, 20 mulier eq; ducta, focoq; uiso in monte Sinai, fœminæ suæ gradum sistere præcepit: donec uel inde rumorem aliquem, uel aliquam ignis portionem, ut illa se calefaceret, afferret. Veniens igitur à parte dextra ad arborem fructificantem, uocem huiusmodi percepit: O Moyses, ego sum Deus, mundi dominus. ¶ Moyses Dei iussu suum baculum proijciens, ipsumq; mobilem quasi dæmoniacum perpendens, pede moto recessit, nil tamen mali suscipiens. Ipse autem iussu nostro deinde rediens securus, & manum suam in sinum mittens, & hale coniungens, ipsam exire candidam uidebat. Ille quidem iussus has demonstrare uirtutes Pharaoni, gentiq; suæ, male respondit: O Deus, ego reus apud illos ob homicidium statutus, timeo pe- 30 rimi. Fratrem meum Aaron expeditioris linguæ, maiorisq; facundiæ, ut mihi sit adiutor, uerborumq; meorum probator, contradictionisq; discussor, mecum mitte. Cui Deus inquit: Te fratre tuo corroborabimus, & iudicium atque uim ac discretionem conferemus, & cum tuis fautoribus uincere faciemus absque læsione. Illos itaque nostras uirtutes ostendentes, cæteri magos esse perhibebant, cum nec patres sui prius talia uidissent. Moyse dicente, Deum agnoscere ueracem, & habiturum finem bonum, qui minime prodest retrocedentibus, Pharao taliter magnates suos atq; plebem affatus est: Deum præter me scire non potestis. Hemen autem illi artifici Pharao præcepit, quatinus ex lateribus turrem munitam adeò sub- 40 limem sibi strueret, ut Deum Moysis transcenderet: quem nil dicere nisi falsum opinatus est. Illum igitur insurgentem in nos iniustè, nec opinantem se rediturum ad nos, cum exercitu suo sumptum in mare summersimus. Ecce talis eorum finis extitit. ¶ Hos sic igni deputatos, in hoc sæculo malorum copia confusioneq; pressimus, & in futuro maioribus pœnis affligemus, nullum uindicem habituros. Post prædecessorum confusionem Moysi librum præbentem lucem, uiamq; rectam, & ueniam ac sapientiam credentibus, præbuimus. Tu quidem nequaquam tunc partem occidentalem obtinens, nec inde testis, neq; uisor affuisti: Sed nos uitę longitudinē per ge-

Moyses profugit in Madiã.

 nerationum

nerationum seriem extendimus. Tu rursum minimæ genti Madian prædicatum missus fuisti, suis sibi legatis traditis. Moyse rursum legem accipiente in monte Sinai, nequaquam affuisti. Nunc autem te diuina pietas misit, prædicatum gentibus, atque doctum eas, minime prius eruditas. Si malum quidem ob suarum manuum opera prius illis incubuisset, dicerent: O Deus, Si nobis nuncium mitteres, eum sequentes in te crederemus. Nostris autem præceptis aduenientibus, inquiunt, Se talia uelle, qualia Moyses attulit, quibus plures contradixerunt, affirmantes eos magos esse manifestos, sicut & te moderni. Quibus tu dicas, librum isto meliorem nostrum dictum affirmantes afferte, eumque beniuole sequar. Illis uero minime tibi respondentibus, scias eos nil nisi uoluptates suas & uota sequi. Quis huiusmodi incredulis linquentibus uiam Dei, non dirigentis malos ad eam, deterior existit? ¶ Sermones seriatim sequentes ad hominum doctrinam conteximus. Quibus uiri iam libro prius ditati perceptis, & electis se credere confitentur, eosque diuinitus positos affirmant. His quidem suum duplicabitur beneficium, eo quod indurauerunt, & beneficijs peccata triuerunt, bonaque sibi data bene distribuerunt, auditisque mendacijs recedentes dixerunt, Nos quidem nostrã sectam recusauimus: Salus super nos, uestra uobis opera, nobisque nostra respondebunt. Tu nullos, nisi Deo faciente, in uiam rectam diriges. Dicunt increduli, Si tuam tecum uiam proficiscimur, è terra forsan eijciemur. Nonne nos undique uictum diuitiasque ferri ad tuam haram fecimus? Omnium uillarum à nobis distractarum mansiones nulli, nisi perpauci, post reædificabant. Nos autem omnium hæredes sumus, qui nullam uillam nisi præmisso nuncio gerenda prædicante, eamque malorum hominum tantum confudimus. Vobis quidem nullam pecuniam, nisi mundanam, & illius ornatũ, quibus apud nos meliora sunt, præbuimus. An sensu caretis? ¶ Mundanæ pecuniæ diues, in sæculo futuro perdetur. Omnis pactum à nobis cum illo firmatum proculdubio reperiet die, qua Deus interrogabit de participibus positis. Illi quibus hoc uerbum Dei unum pertinet, inquient: O Deus, nos ad hoc per illos deducti fuimus, iam uero recedimus. Deus autem iniunget, eius aduocatione participes. Quibus deinceps aduocati nil respondebunt, eorum uiso periculo, qui rectam uiam in hoc sæculo minime secuti sunt. Quos Deus interrogabit: Cur legatis non paruerunt, in cæcitate stultitiaque manentes, nec ab alijs peritiæ quicquam perscrutati? Qui pœnituerit, & credens benefecerit, Deo propitiante bonis associabitur. Deus enim incredulorum dicta minime curans, ore prolata, cordeque retenta perspiciens, cui soli gratia debetur omnis in hoc, sæculoque futuro, omneque iudicium, & ad quem omnium fiet reditus, quem uult eligit, omneque uelle ad effectũ suum perducit. ¶ Si Deus ipse noctem continuam protraheret, quis diem induceret, uel è conuerso? Non auditis? nonne uidetis? Ipse quidem solus sua pietate diem motui quæstuique necessariorum, noctem quieti condidit. Vnde grates illi maximæ reddendæ. Cum aduocatis participibus iudicij die, & de quaque gentium adhibitis testibus sui cultus, & orationem fidei quæremus, agnoscent omnes increduli unum solum Deum & ueracem esse, seque prius errasse confitebuntur. Karon cuidam subiecto Moysi tantam thesauri copiam contulimus, quod ipsius claues solæ camelum fortem gestantem eas, ferè pressere. Quem sui præmonentes, sic affati sunt: Tuam pecuniam, nequaque tibi gaudium seu spem extimes, sed tuæ partis hu-

Machumet doctor imperitissimorum.

Habemus autem Moysen & prophetas, & apostolus, ipsumque Christi Euangeliũ. Cur igitur nõ obtemperatis ô Machumetistæ?

Nisi Deus trahat hominem, doctor nil efficiet.

Diuitiæ contemnendæ.

Prædestinationis aliquam umbram attingit.

Iudaica fabula de Karone quodam, siue Core, siue alium intelligat.

ius fæculi non oblitus, illinc aliud fæculum tibi compara, & à malis operibus cessans, cæteris, ut tibi Deus, beneficus esto. Tibi namq; consimiles aliter agentes Deus abhorret. Ille uero respondebat, hoc sibi nullatenus esse datum, nisi tantum sapientia sua. Nonne uidit multas gentes tum eo potentiores, tum ditiores, à Deo fuisse destructas? Nonne culpas incredulorum finemq; perscrutari uoluit? Illum deinceps cum summis ornatibus exeuntem, amicis mundi præferentibus, illiusq; pecuniæ maximæ consimilem quantitatem optantibus, sapientes responderunt, eos malum & uotum & uerbum fecisse. apud Deum enim seruatur optima remuneratio, quam solum timentes & benefacientes adipiscentur. ¶ Tellure deinceps illum domumq; suam cum pecunia tota funditus absorbente, cum nec ipse nec alius eum protegere posset à Deo uindice suo, prius desideratores pecuniæ se redarguendo dicebant: Vere Deus omne uelle suum complens, cui uult, commodum atq; potentiam confert. Vobis quoq; ferè consimile contigit. Deus enim incredulos nullatenus diligit. Nos alius fæculi curiam daturi, supplicibus in nos nullatenus insurgentibus, nec terras uastantibus, sed timentibus, splendidissimã mansionem tribuemus: quo quisq; beneficijs uenturis suis meritis melius accipiet. Cum peccatis autem ueniens, secundum opera sua tantum mercedem sortietur. Qui tibi misit hunc Alchoran, te die futura ad se reducet, discussurus qui uiam rectam, quiq; falsam secuti sunt. Tu librum ex insperato tibi missum habens, ab illius mandatis nequaquam ulterius digrediaris. Ne sis incredulus, uel incredulorum adiutor, nec cum Deo Deum alium, cum ipse sit solus, participe carens, inuoces: Pręter quem solum omnia pereunt, & ad ipsum iudicia facturum redibunt omnia.

Beneficiendo thesaurus ad futurum fæculum reponendus. Luc. 16.

Videtur somniasse aliquid de supplicio Core, Dathã, Abiron, Numer. 16.

Curiam pro palatio aliquoties dicit.

Alcoran commendat.

AZOARA XXXIX.

IN n. &c. Peccatores falso iudicantes, se bonorum fore uictores, opinati sunt, me passurum eos dicere pro suorum antecessorum consuetudine, uidelicet quod credant: Cum ipsi potius fidei nullius, & increduli, cordisq; praui sint, egoq; dinoscam, quis uerum, quis falsum proferat. Sperãs se Deo occurriendum, cuncta uidenti & audienti, hoc apud Deum ratum inueniet. Prædator & expugnator, non nisi sibi tantum operantur. Deus enim ob curam hominum & actus parum sollicitatur. Pœnitenti, beneq; gerenti, suorum peccatorum pondus auferens, mercedem suis actibus maiorem tribuam. Omnis homo bonus, suis parentibus benefaciat: Illos tamen nullatenus sequens, si precentur eum, ut cum Deo participem ponat, uel malam legem imitetur. Vos enim omnes redibitis ad me, omnes uestros actus reuelaturum. Credentes, & benefacientes, bonis associabimus. Sermonem confitentium se in Deum credere, de illo tamen male loquentium, iramq; diuinam, in eadem trutina libra. Aliqua re diuinitus adueniente, se nobiscum adhæsisse confirmant. Nonne Deus dinoscens credentes & incredulos, huiusmodi mentes hominum illis etiam perfectius penetrat? Incredulorum persuadentium credentibus, ut suam uiam sequantur, illis falsè promittendo, se laturos eorum peccata, cum hoc sit illis impossibile, suorum peccatorum mole pressis, sermo fæculo futuro pertractabitur. Noë uestrum legatum inter suos annorum mille spacio minus quinquaginta annis moratum, suosq; fautores in arca saluauimus, cæteros autem diluuio summersimus: quod est sapientibus mirandum. Abraham item suæ genti persuasit hoc dicens: Deum inuoca, timens ipsum. Hoc est enim omnium optimum. Illius

Mali uana spe ducuntur.

Milites iam acceperunt mercedẽ suã. At quoties promittit eis cœlum?

Pietas in parentes.

Fallax sponsio eorum, qui recipiunt in se culpam, si quẽ seducant.

Noe ætas.

Abraham.

loco nullatenus adores idola,nequeuntia uobis uictum dare : quem solus Deus omnibus glorificandus tribuit,ad quem omnium fiet reditus. Non mireris,si tibi contradixerint,cum prędecessoribus quoq; contradicebatur. Legati quidem est præceptum,aperire tantum,& nunciare.Nonne uident Deum homines creasse, quos secundo leuiter uiuificabit? Peregrinatum euntes addiscant,quoniam Deus omnipotens huic bonum,illi malum, pro uelle suo faciens,omnia creauit,secundoq; uiuificans ad se reducet. ¶ Vobis est impossibile quicquam in cœlo seu terra mandare. Solus enim Deus uester uindex est atq; conditor. Contradictores præceptorum nostrorum die resurrectionis à nostra misericordia ueniaq; desperati, graue malum patientur. Gens autem sua nil aliud respondit,nisi quod uel cædi uel combustioni tradetur. Deus autem eum ab igne liberauit, quod est credentibus mirandum. Imagines quidem Dei loco in hoc sæculo adorantium, alij die futura repræhendent alios,& maledicent,ad ignem ituri sine uindice.Loth illum sequendo,Dei sapientis & incompræhensibilis uiam secutus est. Ipsi quidem Abrahæ dedimus Isaac atq; Iacob,librumq; legiferum,& de prole sua prophetam excitauimus. Ipseq; diues in hoc sæculo,bonis in alio adnumerabitur.Loth conquesto gentem suam facere scelus nusquam antea perpetratum,hinc maribus abutendo,tum uias abscidendo, tum cætera nefanda gerendo,illa respondit:Vt te ueracem probes,diuinam exerce uindictã. Ille uero Deum inuocando precatus est, ut ab illis maliuolis & flagitiosis se uindicaret. ¶ Nuncijs ferentibus Abrahæ gaudium, & dicentibus,se destructures uillas illas ob maliciam inhabitantium: Abraham intimauit, Loth earum inhabitatorem esse. Illi quidem confessi se hoc scisse,polliciti sunt se liberaturos Loth, atq; suos, præter fœminam suam decrepitam. Et hoc idem dixerunt,uenientes ad Loth,ipsos timentem,& ab eisdem postea consolatum & edoctum, illos immissuros cœlestem uindictam uillæ, propter maliciam hominum.Huiusq; rei manent adhuc manifesta uestigia cunctis admiranda.Schaib uenienti ad gentem Madian,prędicantiq;,ut Deum adoraret, & de die futura speraret, nec terras expugnaret, illa contradixit. Vnde eam confundentes fulgure,suarum domuum alia super aliam remansit. Hath & Themuth fines atq; loca, & Pharaonis, & Hamer, atq; Karon, præsumptuosorum similiter nouistis. Quorum nullus uictor neq; uindex sui,quin ob culpas suas eos dirueremus,esse potuit. Eorum enim quosdam uento dispersimus,quosdam uox dissipauit, hos tellus absorbuit,illos aqua summersit. Deus tamen nemini malum fecit, sed ipsi sibi nocuerunt. ¶ Adorans alium Dei loco, comparabilis est araneæ, domum sibi cunctis deteriorem & fragiliorem texenti. Quid autem adoretis Dei loco, Deus ipse dinoscit. Nostra quidem exempla sæpius allata soli sapientes discernũt, quibus diuina cœli terræq; creatio manifestum est miraculum. Librum tibi missum lege,& iugiter ora.†oratio namq; fornicationes,cæteraq; nefanda remouet: Deumq; cunctos actus dinoscentem inuocare,maximum meretur meritum.Omnes homines legum,præter malos,honestis uerbis * disputando semper alloquere; & confitere te in Deum credere, & præceptis sibi missis parere:cum Deus suus sit tui Deus,& omnium omnibus adorandus. Eorum quidam,quibus librum dedimus,illi credunt:quidam autem, uidelicet mali,nequaq;,qui semper præcepta nostra renuẽtes,diuinas uirtutes super se descendisse postulãt.Sed tu dic, solius Dei præceptum atq; uirtutem

Legati officium. *Deus qui creauit homines, facile quoq; mortuos suscitabit.* *Simulachra colentes damnantur.* *Loth.* *Abraham.* *Sodomæ & uicinarum urbium subuersarum uestigia.* *Schaibe Madianitarum propheta.* *Hath.* *Pharao.* *Karo.* *Adorantes alienos Deos, araneis similes. quæ parabola concinna Machumetis non est: sed usurpata olim Iob, 8. Es. 59. Oseæ 8. &c.* *†Orationis sanctæ uis.* **Modestia in disputando seruanda. præceptum sanè inculcandum Machumetistis, & magistris nostris.*

tutem esse, te uero solummodo legatum. Nunquam illis nec leges, nec manu scribes, quin hoc esse falsum, non Dei mandatum iudicent: licet corda sapientum manifeste uideant illud nil nisi diuinum. ¶ Nónne sufficit illis me misisse tibi librum legendum illis, patefacientem diuinam pietatem & sapientiam credentibus? Tu constanter dicito: Deus uniuersa cœli terræq; dinoscens, mihi uobisq; testis atq; iudex sufficiens intersit. Obedientes mēdacijs, & in Deum non credentes, die futura perdentur. Eos enim ad malū festinantes, quibus & iam accideret, nisi propter Dei pactum firmatum subito quidem incumbet, illis nil inde tractantibus gehenna circundabit, undiq; malum atq; dolorem inijciens, me tunc dicente: facta uestra gustate. Vos boni credentesq;, me, cui subest terræ capacis immensitas, inuocate: uobis tutelę meę commendatis, mercedem maximam daturum, paradisum uidelicet gradibus distinctam, & aquarum fluxu iocundam. Omnis enim anima mortem gustabit, & nos deinde uisitabit, qui uos & animal omne, etiam suum lucrari uictum impotens, pascit, omnia uidens & audiens. ¶ Illi quęsiti, quis cœlos & terram creauit, & solem ac lunam currere fecit? Respondebunt, Deus. Cur igitur non credunt? Ipse quidem omnipotens & sapientissimus, cuilibet pro suo uelle uictum, cæteraq; bona tribuit. Interrogati, quis de cœlis aquas ad terrenorum uitam & ortum demisit? inquient, Deus. Deo gratias. Eorum pars plurima nescia cęcaq; permanet. Huius quidem sæculi uita nil nisi ludus est, & ludicrum inane. Alius autem sæculi uita melior est, atq; uerior. Nauem ascendentes, corde deuoto Deum inuocāt: Egressi, siccoq; statuti, en recedunt. Nostris item præceptis resistendo, nónne uident, quod nos terram Haram timoris expertem fecimus? quò nostro præcepto proficiscuntur homines? Mendacijs, & non nostris præceptis fauentes, quibus nullus est deterior, & in Deum non credentes, gehennā mānsionem perpetuā sortientur, uelut benefacientes paradisum, quibus nostras uias patefecimus. Deus quidem bonorū est illis propicius, atq; misericors.

Alcoran.

Demonstrat in solo Deo salutem uniuersam collocandam esse.

Vita præsens fabula.

In periculis homines religiosi.

Mecha.

AZOARA XL.

IN n. &c. Agentibus in terra propinqua pessimaq; Christiani superati, post IX. annos eorundem uictores per Deum, cuius sunt prima postremaq; mandata, facti sunt. Vnde die illa uindicta Dei condonatoris atque pij, credentibus in ipsum gaudium fert. A' Deo nunciatum nunquam fallit: licet plures hominum hoc nesciunt, huius sæculi uitā apparentem agnoscentes, alius minime. Nōne sua corda perpendunt, Deum cœlos, & terram, omniaq; interposita cum ueritate, terminoq; noto creasse? Cur igitur non credunt illum eos resuscitare potentem? Peregrinando uideant finem antecessorum suorum, illis potentiorum ac ditiorum, terræq; minima miranda componentium, terrasq; plures colentium: quibus post aduentum legatorum † mira facient iā malum illos uelut contradictores & irrisores destruens incubuit, Deo nociuo nemini: Sed ipsimet sibi plurimum officiunt. Deus omnium origo principalis, ad se redire faciet uniuersa. ¶ In aduentu diei postremæ, increduli penitus desperati, nullum à participibus positis suffragium, seu uindictam sentient: Sed eorum alius alijs contradicens, & non credens aduersabitur, ipsiq; malum patens & præiacens incurrent. Benefacientes autem atq; credētes, paradisum læticia plenam ingrediētur. Deum uitæ mortisq; datorē & resuscitatorem, qui uos de terræ limo plasmans, multitudinē terricolarū deinceps eduxit, & è uobis fœminas uobiscū mansuras, di-

Christiani uicti post annos IX. uictores. loquitur de bellis imperatoris Heraclij cum Persis.

† tum minima facientium.

Deus omnium origo et finis. Ex quo, et per quem, & in quem omnia sunt. Ro. 11.

Deus unus adorandus

lectionisq; uinculo connectandas edidit,cœlo terraq; glorificandus,uespere maneq; horis singulis inuocate. ¶ Ipse quidem cœlorum terraq; conditor,aquas de cœlis ad excitandam terram demittit, corruscationem cœlorum uobis timorem atq; spem afferentem aperit, linguas multifarias coloresq; multiplices distinxit;noctem quieti,diem necessariorum acquisitioni disposuit: Cuius iussu cuncta creata sunt. Quem omnium regem adorant uniuersa,ad eum nutu suo reducenda,absq; difficultate. Ipso namq; uocante statim accurrent uniuersa:quæ cuncta discretis & sapientibus sunt admiranda. Ipse sublimis & incompræhensibilis,uobis diuinas & excellentes similitudines de uobis & illis, quos in suis bonis uobis commissis participes ponitis,prætendit,quærens an uosmet illis parificetis, cum illos uelut animas uestras timetis? Me taliter res sapientibus discernente,malefactores tamen suas uoluptates stulte sequuntur. Quis enim patefaciet uias rectas illis, quos Deus aberrare facit,& à uindice tutoreq; destituit? Cor tuum beniuole uerte ad legem diuinam, immutabilem, omnibus diuinitus missam gentibus. Hæc est enim lex recta,licet pluribus nescijs. Illam itaq; sequere,diligenter tuam faciem ad Deum dirigendo cum timore, & orando iugiter, ne sis incredulus. ¶ Cohortum leges discrepantium quæq; suæ legi cultuiq; congaudet: omnis tamen malo superueniente, Deum adiutorem inuocat. Quidam autem misericordia diuina suffragioq; sustentati, declinant item ad scelus,primum increduli facti: nostra negantes munera,eorum noticiam futuram expectent. Plures hunc librum lucidum sibi diuinitus datum adepti,colloquio dicentium se nequaq; in Deum credere,potiuntur. Gens aũt quæq; nostræ misericordiæ datoq; beneficio cõgaudet,peccato uero maloq; pro suarũ manuũ operibus incumbente desperant,nõne uidere queũt,Deũ abundãter & illaboriose uictũ cæteraq; bona cũctis tribuisse? Opus pręcellens & optimum est,propinquis,& pauperibus,ac mendicis sibi danda prębere,omneq; beneficiũ duplici mercede remunerabitur. Suã fœnerãdo pecuniam augens,apud Deum nõ fructificat,nec crescit. Ipse quidem cunctis uictum & diuitias præbet,uitæ mortisq; dator,& omniũ resuscitator: quod participum nullus facere potest. Ob incredulorũ opera malum à Deo secũdum suã mensuram sumentium,ut sic cõuertantur, mari terraq; scelus apparuit. ¶ Fines prædecessorũ suorũ,quorum pars plurima mansit incredula, gyro uagando perquirite. Faciem uestrã ad legem rectã uertite,anteq; dies ueniet uere uentura:qua fiet distinctio cedentiũ ad ignem,& ad paradisum. Et Deus abhorrens incredulos,quęq; pro suis meritis remunerat,cuius imperio parẽt uenti. Spem bonã sæpius hominibus afferentes,quo iubente naues promouent,manusq; sua uobis omnes possessiones uestras tribuit. Vestris digna gratibus. Cuiq; gẽtiũ nostris legatis missis,mãdatisq; relatis,ego credentiũ & bonorũ uindex,illos à malis liberaui,qui uẽtis ut nubes per cœlum diffusas afferãt,easq; dissipando pluuiam faciãt,homines prius desperatos spe bona cõfirmante,impero. Deus ita terram mortuã uiuificat,qui similiter mortuos resuscitare poterit,cũ sit omnipotens. Si uentum aũt turbidum seu croceum immiserimus,fient increduli,Deo cõtumelias inferendo. ¶ Mortuos nequaquam seu surdos audire, uel cæcos à uia praua diuertere, nullos tandem nisi credentes,audire faciens. Deus enim sapiẽs,omnia prout uult operãs,hominem de re fragili cõposuit: illi deinceps uires,postea debilitatẽ,tandem caniciẽ conferens. Hora postrema superueniente,iurabunt increduli

Praui sequuntur affectus suos.

Lex Dei constans omnibus gẽtibus missa.

Nõ probat discipulos Alcorani colloqui cum infidelibus.

Beneficentia.

Fœnus.

Hominis uicissitudines.

10 20 30 40

increduli,se nequaquam moratos nisi per horam unam. Ab hoc tamen dicto postea diuertunt,percipientes hoc esse falsum.Inquient enim illis increduli sapientia præditi: Vos secundum libri diuini determinationem hanc resurrectionis horam,cuius uixistis inscij,expectabatis. Illa die nec excusatio proficiet malefactoribus,nec fides adhibebitur. In hoc Alchoran iam exempla plura contulimus. Sed licet afferas incredulis uera,summeq; miranda,nunquam desinent te mendacem appellare.Ita Deus eorum corda sigillauit. Deum time,& patienter indura,eius pactum ueracissimum expectando,ne te dubitantes irrideant.

Resurrectio.

Perseuerantia Machumetis.

AZOARA XLI.

IN n. &c. Hæc sunt huius uoluminis optime compositi secreta. Ipsum quidem misericordiam uiamq; rectam monstrat benefacientibus, & orantibus,ac dantibus decimas & eleemosynas,sęculoq; futuro credentibus: qui bonam sequendo uiam semper antecedunt. Homines uerba falsa uiasq; deuias uadentes, qui nostris uerbis lectis discedunt, quasi non audientes, seu plumbatis auribus, dedecus magnumq; malum patientur. Credentes autem & benefacientes, paradisum mansionem perpetuam sortientur: secundum uerax Dei mandatum. qui sublimis & sapiens, cœlum sine columnarum sustentamine sursum erexit;& terram montibus firmauit,& in ea cuiusq; generis animalium par unum cōstituens,ad eorum crementū, & ortū, aquas è cœlis demisit. Monstrent increduli factum saltem aliquod eorum, quos inuocant loco Dei,cuncta prædicta facientis. Illi quidem uiam erroris sequuntur.¶ Aluchimen,cui magisterium optimū,operisq; discretionē tribuimus,unde nobis gratias persoluit,inquit filium suū castigando:O fili, nec cum Deo participem ponas, nec quid Harā interficias, nec huiusmodi criminalia perpetres. Omnis enim benefaciens sibi prodest,& incredulus sibimet operatur. Deus quidem pijssimus nullius est indigens.Omnis quidem ad me rediturus, mihi, & utriq; suo parenti, quorum alter eum necessarijs sustentauit,altera prius aluo sua concipiens,& fomentando in aliquid ducens, cum prius non esset, deinceps ad cibum à lacte separauit post biennium.Illis inquam,& mihi,gratiam & honorem faciat. Sed licet ipsi natum precentur, ut cum Deo participem ponat, uel de Deo quid mali dicat,nullatenus in hoc illis pareat:sed illis in hoc sæculo benefaciens,uiam inuocantis Deum, reuelaturum omnibus sua facta, sequatur. Ille namque fili, subtilissimus,& omnia penetrans,omnia remunerabit,siue fuerit aureus,siue sinapis granum etiā in petra,seu terra,cœloue positum. Tu itaque puer mi, orationes funde, iusq; notum præcipe, iniustum prohibe, indurans super omne propositum nostrum & commodum,nec tuam hominibus faciem subijcias, nec gyrouagus nisi secundum ius & honestum existas. In itinere namq; tuo,atq; sermone modestus & mediocris esto. Vox enim nulla peior est asinina: & Deus fraudulentos & iactatores abhorret. Nónne uidetis Deum omnia fecisse uobis commoda,& cœli terræq; singula, uobisq; clàm & palàm de sua pecunia dedisse? Sunt autem quidam irrationabiliter in Deum,uiamq; suam rectam,librumq; manifestum ratiocinantes, & dicentes,cum prædicantur illis diuina præcepta: Nos nostrorum patrum sectam imitamur. Quid si diabolus illos decipiens,eos ad ignem uocauit? Tuā ad Deum faciem uertens, nec illicitū aliquod perpetrans,firmitati rerū,quarū omnium Deus finis est, adhære. ob incredulitatem malorū non sollicíteris.

Alcoran bene agentibus promittit felicitatem: & minatur malis æternam infelicitatem.

Aluchimen filium ad unius Dei cultum instituit, & uirtutem:

Deo & parētibus summus honor debetur.

Vel minima bona remunerat Deus.

Vt peregrinādum.

Modestia in dictis.

Patrū sectatores.

Ad

Ad me namque redibunt singuli, dicturum illis omnia facta sua: cum omnium secreta cordium agnoscam: licet paulisper malos dilatans, quos in ignē pinguem postremò proijciam. Quæsiti tamen, quis cœlos & terram fecerit? Inquient, Deus. Deo gratias, quod eorum pars plurima manet incredula Dei, glorificandi semper, & nullius quoque indigentis sunt omnia cœlorum & terræ: Ad cuius incompræhensibilis & sapientis integrè scribenda miracula, non sufficerent omnes arbores in pennas redactæ, nec marium septuplum incaustum. Cui cuncta uidenti & scienti, adeò leue est omnes suscitare, sicut unum, qui diem nocti & èconuerso iungit, solem & lunam ad terminum scitum promoueri fecit, omnium opera ueraciter dinoscens, omnia uerè suscitaturus. Illi autem quos adoratis Dei loco, fallaces sunt & impotentes. Ipsius quidem Dei præcepto miranda gerentis, naues æquora sulcant, quod credentibus, Deoque grates reddentibus est admirandum. ¶ Vndis autem homines cooperti uelut montibus, Deum inuocant corde deuoto: ad littus autem reuersorum quidam, uotis suis ab renunciant. Increduli quidem tantum nostris præceptis resistunt. Omnes boni Deum, illamque diem, qua nec proles patri, nec èconuerso proderit, uere uenturam timete, nec huius mundi uitæ confidite: nec uiā falsam ingressi, de Deo, illius aduentū horę noscente, securi sitis: A' quo procedit imbris descensus, aluique conceptus perspicit: nec quis præter eū scit, quid in crastino sit acturus, uel ubi morietur. Ipse nāque solus sapiens, & eloquēs, hæc omnia perfecte dinoscit.

Impudens hyperbole. Cur non contentus fuit illa Ioan. ultimo: totus mundus nō caperet libros, &c.

Periclitantes uouere munifice, quod non soluunt liberati.

Incertæ res mortalium.

Iacob. 4.

Alcorā à Deo exhibitus, ut rudes plane ac imperitos doceat.

AZOARA XLII.

IN n. &c. Hunc librum ambiguitatis expertem, à Deo totius mundi compositū, tuū opus esse dicent increduli. Tu uero dic, solū Deū hunc fecisse, per quem castiges gentem prius doctore carentem, ut in uiā rectam se uertat. Nec tutorem nec uindicem habet quisque præter Deum, qui cuncta sex diebus creans, & deinde thronum ascendens, omniaque ab ipso creata bona bene disponens, hominem de luto plasmauit, posterosque suos ex humore fragili, eidemque de suo spiritu insufflans, aures, & oculos, ac corda præbuit: Ad quem scientem omnia desuper missa, redibunt singula die spaciosa, quasi mille nostri anni. Pauci tamen grates persoluunt. Dicentes enim, nos mortuos quomodo resuscitabit? non credunt congregationem futuram coram Deo. ¶ Omnes ab angelo mortis sibi à Deo tradito terminati, ad Deum redibunt. Increduli coram Deo capita sua declinaturi, se uidisse simul & audisse dicent, Deumque postulabunt, ut eos remittat, pollicentes se credituros & benefacturos. Si uellemus, cuique gentium bonam uiam & rectam daremus. Sed iam uerbum nostrum firmatum est, ut infernus de dæmonum & hominum consortio penitus impleatur. Vos itaque resurrectionis & reditus ad nos obliti, unde uestri minime recordamur, malum perpetuum ob opera uestra gustate. Soli nostri memores nostris uerbis obediunt, Deum adorantes, digneque Deo gratias reddentes: cuius timore, speque bona substantiam sibi datam distribuentes, somnum & lectum linquunt, ut Deum inuocent. * Nemo mercedem sibi pro suis operibus dandam prænoscit. Credentis autem & increduli magna est distantia. Credens enim & benefaciens, paradiso: incredulus autem, in igne, cum non credidit, perseuerabit, nunquam discessurus. ¶ Faciemus eum etiam gustare malum minus, quàm illud maximum, ut sic saltim sua fiat conuersio. Quis est autem deterio, quam derelinquens atque discedens post nostrorū præceptorum

Rerū creatio. Anima hominis de spiritu Dei. Hoc & antea non semel dixit. Resipit autē hæresim Gnosticorum & Manichæorum et Priscillianistarum. Per Deū stat, quo minus omnes teneant ueram fidē. Videtur congruere cū illo Mosis & Pauli, Quem uult indurat. Sed scriptura sancta probè seipsam explicat.

**Homines ignorant præmium sui operis. Propemodum id dicit quod Sophistæ, ignari an in gratia Dei sint, an in ira.*

rum perceptionem? Nos quidem indubitanter ex eo sumemus iam uindictam. Per Moysen librum, quem sequendo penitus Deo coniungerentur, indubitanter misimus filijs Israël. Quorum quidam indurantes, uerbisque nostris credentes, uias rectas docuerunt: quidam autem dissenserunt. Deus autem die futura suas discutiet contrarietates. Nonne uident, quot praecedentes, quorum obtinent loca, nos confudimus, qualiterque per aquas coelitus ad terram missas, messes & herbas eorum, bestiarumque uictui produximus? Quae cuncta sapientibus admiranda sunt. Nonne uidere queunt? Si quaerant rerum euentus, & finis noticiam, illa die scient, qua fides tunc sumpta nil proficiet, nec castigabuntur. Illos derelinquens expecta, quoniam illi similiter expectant.

Moysis doctrinam amplexantes iunguntur deo. Iesu autem Christo filio Dei unico seruatori totius mundi reddit testimonium, cui Machumet contradicit.

AZOARA XLIIII.

IN n. &c. Tu propheta Deum omnia noscentem, tuaque facta perspicientem, timens, nequaquam malos & incredulos sequere, te prorsus illi commendans, cuius protectio sufficit. Nemini quidem duo corda tribuit, nec matres in uxores, quae causa sunt uobis balnei, ducere permisit, nec filios uestros: quod & uos etiam confirmatis. Deus ipse uerum omne dinoscens, uiamque rectam pandens, illac aduocari noluit, sed parentes suos, quod est optimum, uel fratres, earumue censores. De factis iniustis nullatenus, nisi sponte crebroque factis, molesteris. Deus enim condonabit, prohibens omnibus bonis, ne matres suas in uxores ducant. Vnius etiam legis quidam plus caeteris promerentur, uelut benefacientes, firmeque credẽtes. Hoc enim per Dei librum firmatum est. Te quidem, sicut & caeteros prophetas, Noë inde & Abraham, ac Moysen, Christumque Mariae filium, pacto dilectionis operisque boni perstrinximus, qui suum à ueridicis uerum perscrutabimur, & incredulos malo grauissimo torquebimus. Omnes itaque credentes, Deum inuocent, illi grates in omnibus referentes. Quando Deus actus uestros perspiciens, & credentes tentans, exercitus à uobis non uisos, post uentos immissos undique super uos uenire fecit, oculi uestri stupuerunt, cordaque ferè faucibus adhaeserunt: Vnde uos de Deo dubitantes, uictoriae malae succubuistis. ¶ Increduli quidem, & cordis infirmi, dicentes Deum atque prophetam falsum fecisse pollicitum, gentem Iethrib examinabant, inquientes: Mora quidem uobis est impossibilis: sed potius reditum properate, mittentes ad prophetam nuncium, uos excusantes, & dicentes: domos uestras esse desertas. Non erant autem destructae, sed sic fugae consulebant. Licet enim undique illis domo repertis superuenissent exercitus, non nisi paucos rebelles, plures autẽ fugientes reperirent. Ab illis quidem prius pollicitis, se nec uincendos, nec fugandos, Deus promissum exquiret. Sed quid prodest eorum à caede morteue fuga, cum eorum uita breuissima sit? Quis eos à Deo, nocere uel obesse uolente, qui solus est tutor & uindex, proteget? Ipse quidem scit uestri sociorumque, se per alios defendentium, & dicentium, ut uos paucis pugnae dimissis ad illos eatis, iniurias & contumelias. Illi quidem rumore metus accidente, uos circumquaque uelut mortis certus, atque cecus cõspiciunt: metu discedente uos oculis acutis respiciunt, & auarissimi manent. Deus autem eorum facta delet, multumque leuiter. Si illis cogitatibus exercitus nõ discessuros, illi superuenissent, paucos rebelles inuenirent. Eorum namque pars plurima sibi timens, exercitus

Prohibet incestas nuptias

Voluntariae iniuriae uerum castigandae.

Christus Mariae filius.

Tempestatis horrendae meminit & cladis.

Iethrib, quae primo recepit Machumetẽ, alij monuerũt ad resipiscendum.

Non fugiendũ è praelio: quia uita hominis breuis.

alijs

alijs incumbere uillis optaret.¶ Prophetam tamen ducem,& persecutorem bonum,in Deo sperantem,eumq; multum inuocantē,dieiq; futuræ credētem habebāt.Boni quidem illis exercitibus uisis,Deum suo prophetæ uerbum misisse,sibiq; terminum illum proposuisse firmabant: sicq; fides eorū & meritum creuerūt.Credentium illud Dei uerbum quidam morti subcubuerunt,quidam superstites nihil inde mutauerunt. Deus autem credētes ob fidem suā optime remunerat, incredulos damnat,uel forsan sua pietate subueniente ueniam tribuit. Reducentur quidem increduli irati,uelut nil boni lucrati, Ad Deum ipsum,qui fortis & potens bonos à lite protexit: Illis rebelles,à suis sublimatibus deposuit,& eorū cordibus impressit. Vnde eorum quidam mortem,quidam captiuitatem passi sunt:uosq; suarum terrarum & cæterorum etiam hominnm, nondum à uobis uisorum, suarumq; pecuniarum hæredes Deus omnipotens cōstituit.Tu propheta tuas sic mulieres alloquere: Si uitam & ornatum huius mundi malueritis,uelle uestrū uobis dabo,formoseq; dimittam. Si Deum autem,atq; prophetam,aliamq; uitam plus dilexeritis,uobis,uelut & omnibus bonis,Deus ueniam mercedemq; maximam tribuet,beneficium duplicando,gaudiumq; plenum prębendo. Omnis quidem à prophetæ mulieribus quid nefandum uel non gerendum postulans, malum suum à Deo duplicatum inueniet. ¶ Omni quoq; mulieri prophetæ, Deum & ipsum sequendo benefacienti,meritum suum duplicabitur. Vos prophetæ mulieres si timueritis,cæteris nequaq; similes,nolite uerba blanda seu lasciua proferre,sed honesta & cognita.Homines etenim cordis infirmi,tunc à uobis aliquid non agendum sperarent. In domibus uestris manete,non euntes modo priorum:& orationes ac eleemosynas gerendo,Deum atq; prophetam imitemini, & Dei sapientiā suaq; præcepta lecta super uos nominate.Deus enim à uobis,quoniam prophetæ domū inhabitatis,omne malum auferre proponens,uos lotas & benedictas esse desiderat,cum sit mitis atq; sapiens. Viri,seu fœminæ,se Deo penitus uouentes,& credentes, ac orantes,& ueraces, & indurantes, ac flentes, genuaq; Deo flectentes,& eleemosynas ac ieiunia peragentes, castitateq; perseuerantes,& Deum iugiter inuocātes, à Deo ueniam & gaudium plenum assequentur. Nō decet uirum,seu mulierem benefacientem,non adhærere iudicio dato,fœderiue præcepto à Deo seu propheta. Tu uero uirum à Deo ditatum affatus,dicendo, Tene mulierem, timeq; Deum, quidnam à solo Deo notum,plus homines quam deum, timens, timuisti, licet Deum plus timere deberes.Post moram igitur sui mariti pro uelle suo cum illa,tibi per misimus illam ducere sponsam. Licet enim etiā bonis omnibus,post discessum suum à maritis,quaslibet Deo iubente ducere. Nō erat igitur prophetæ curandum tum Dei mandatum, tum prædecessorum morem diuinitus statutū exequi. Deusq; solus est sufficiens dinumerator,sua mandata ferentium,& se solum timentium. Machometus nequaq; pater alicuius,uestriq; tantum Dei,scientis omnia,legatus,postremum omnium sigillum & cumulus accessit. ¶ Viri boni,Deum iugiter,mane uespereq; ipsum adorantes, inuocate: qui uobis beneficus atq; propicius, sicut & angeli sui,uos è tenebris ad lucem reducit: gaudijq; pleni dator,die congregationis uerbum salubre profert.Tu propheta,missus à nobis testis & nuncius,ac gentis corrector,eiusq; prolocutor coram Deo, luxq; manifesta bonis, nunciaturus se gaudium plenum habituros. Malos & incredulos nō sequere,sed potius il-

Machumet dux bonus. quia spem collocās in Deo. Est id quidem præcipuum in duce. Psal. 13.

Vxorum Machumet conditio.

Et quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris. Cur matronas sectaris Machumet.

Opera bona, seu officia uirorum & fœminarum.

Larga dispensatio super matrimonio. Intelliguntur hæc de Maria uxore regis Iacobitarum.

Machumet ultimus propheta, ut quidam interpretantur. Diuersum tamē legis de religione Turcarum.

10 20 30 40

los linquendo,te Deo prorsus,quia salutem sufficienter præstat, commẽda.
Viri boni,si mulieres desponsatas intactas dimiseritis, illis munera faciendo,formose dimittite.Et ipsis deinceps de mora determinata non est curandum. Tibi quidem,ô propheta,mulieres omnes,quibus donando dederis, & omnes tuæ manui per emptionem suppositas, & amitæ tuæ materteræq; filias, omnes item bonas mulieres, tibi uolenti gratis subcumbere cupientes,hocq; tibi soli permittitur,licitas constituimus. Iam notum esse censeo, quid tibi & cæteris bonis de mulieribus uestris, atq; de suppositis manibus uestris agendum sit. ¶ Has à te semoue,illas adiunge,pro uelle tuo:nec pri-
10 us abiectis,si dilexeris eas, molesteris. Illæ namq; tuo uoto parêre debent. Deus autem sublimis & sapiens, uestrorum secreta cordium agnoscit. Post illas tamen non est tibi licitum,alias,licet placidiores & habiliores,pro tuis mutuo sumere,nec aliquam etiam illarum uice sumere,nisi tantum tuæ manui subditas. Deus enim omnipotens,omnia penetrat. Nullus prophetæ domum comestum ingrediatur,nisi uocatus. Tunc autem accedens,pransus statim exeat, nec aliquod ibi ridiculum seu ludum agat. Hoc enim est prophetæ nociuum & tædiosum,qui uos uerecundatur. Sed Deus quidem uerum absq; uerecundia promit. Quærens autem quodlibet,extra portam maneat.Hoc enim est optimum.Neminem quidem oportet uel prophetam
20 in aliquo lędere,uel uxorem eius nunquam post eum habere:cum hoc Deo molestum sit,atque graue: qui perfectè perspicit,si quid clàm seu palàm fecerit quis. Nemo tamen zelotypia torqueatur, ob patres,uel fratres,seu filios,uel nepotes,aût mulieres ingredientes,seu subditos. Deum timete,testem omnium.Cumq; Deus & angeli propter prophetã exorent,uos quoq; Deum precemini pro ipso,ut ipsum saluet & protegat. Malè loquentes de Deo atq; propheta, in hoc sæculoq; futuro à Deo repellendi,graue malum patientur. Malum quoq; dicentes de bonis uiris,seu fœminis mentiendo, mendacij grauisq; peccati supplicio punientur. Tu quidem propheta generaliter iniunge tuæ,cunctorumq; bonorum mulieribus & filiabus, ut su-
30 as facies quantum licet tegant,ne quales sint uideantur: uel malum de illis uerbum proferatur,cuius ueniæ Deus largitor est. Nisi se conuerterint inconstantes, cordisq; pusillanimis de Midena, malum maximum à me suscipient. Vestri propinqui non nisi parum mansuri,ubique repulsi,& quóuis reperti perimantur. ¶ More priorum adhuc inuariabili de Deo dubitantes,& quærentes aduentum illius horæ, sciant Deum solum hoc dinoscere, & fortassis illico ueniet. Illos autem Deus repudians,igne perpetuo damnabit,omnis tutoris & uindicis expertes. Die quidem,qua suas in igne facies uoluent,optabunt se in Deum sequendo prophetam credidisse, & conquerendo dicent: O Deus,nostris magnatibus atq; potentibus,causa uide-
40 licet erroris nostri,quos nos secuti fuimus,malum imputa,longiusq; repelle. Viri boni,non imitemini male loquentes de Moyse, qui per Deum à prauiloquio liberatus,honestus & bonorum exemplum apparuit. ¶ Deus facta uestra diriget, peccataq; dimittet : quem, atq; prophetam quilibet sequendo,magnum quid adipiscitur. Conditionem uestram fidelem, super cœlos & terram ac montes firmatam,homo suis adsumpsit humeris: quam postea derelinquens,malus & inscius est effectus. Incredulis quidem uiris seu fœminis,suisq; participibus, Deus flagitium inferet: Bonis autẽ omnibus,ueniam & gaudium tribuet. Est namque pijssimus,ueniæq; dator.

Repudium.

O fœdißimũ libidinis mancipium. O plũbeos homines qui hæc non animaduerterunt, aut perferre potuerunt.

Diuortij leges, neq; Mosi, neq; naturæ humanæ congruentes.

Vt licet domũ Machumetis ingredi, præsertim conuiuas.

Bene sibi ubiq; cauet legislator, neq; iniuria.

Zelotypia modum habeat.

Orent homines pro Machumet, ut seruetur: quia pro ipso et angeli & Deus orant. Quis non amplexetur istam sapientiam?

Fœminæ uelentur.

Midenenses accusantur timiditatis.

Nouißimi diei aduentus incertus.

Gratitudo erga Deum. *Dies iudicij.*

IN n.&c̃. Incomprænhensibili sapientiꝗ Deo, ueniæ datori, perfecteꝗ dinoscenti omnem terram ingrediens, uel exiens, & de cœlo descendens uel ascendens, cuius sunt uniuersa cœli terræꝗ, omnisꝗ gratia sæculi futuri, gratias digne reddamus. Incredulis sciscitantibus, An hora illa continget? dic, Ita: ueniet per Deum, secretorum cognitorem: cuius sapientia nil cœleste, seu terrestre, nec formicam etiam, illáue minorem seu maiorem, cũ in libro manifesto sint omnia, prætermittit. Omnibus enim credentibus, & benegerentibus, ueniam & gaudium promerentibus, omnia sua beneficia reddet. præceptis diuinis aduersando resistentibus, omne suum maleficium 10 annumerabitur. Nostri quidem sapientes percipiunt, hoc cœlitus missum esse uerum, & à Deo pio glorificandoꝗ compositum. Dicunt autem increduli: Hoc fictitium & nouum linquite, nosꝗ docebimus hominem dicturum, quando uel quid mali patiemini. Isti quidem coram Deo mentientes, ad diabolum tendunt: qui sæculo futuro non credentes, prolixum errorem ingressi sunt. Nonne uident suis inhærens manibus, & posterius? De cœlo terraꝗ nostra quidem uoluntate potente, uel eos in terra obrueremus, uel per cœleste superneúe quid accidens premeremus, quod in uestris conuersis est admirandum. Dauidi diuitias abundanter contulimus, & montes, ac aues illi parêre fecimus, ferrumꝗ molliri iussimus. ¶ Ipsum itaꝗ loricas 20 inde bonas texere præcepimus: Quoniam ego Deus omnia sua facta uideo, et audio. Salomoni quoꝗ uentos & pluuias uespere maneꝗ parêre fecimus, suæꝗ manui mineras aurichalci, & diabolos opifices, ut illinc pro uelle suo aras, & imagines, & paropsides, & amphoras fabricarent, subiunximus. Vnde mihi gentiꝗ Dauid grates persoluere debetis, quod rarissime faciunt. Ipsius autem, ad mortem per nos redacti, mortem penitus ignorabant, usquequo cecidit infima parte sui baculi à uermibus corrosa. Mortis itaꝗ suæ secreto taliter reuelato, confirmabant, se nequaquam tantum malum & dedecus esse passos, si scissent. Mortis deinceps illius rumorem gens Cheib admirata, dixit, Velut hortos à dextra sinistraꝗ possidentes, bonorum ciborũ 30 esui studeamus: cum terra nostra sit fœcunda, Deusꝗ ueniam donet. ¶ Illis digressis, per torrentem malum & magnum immissum cœlitus, hortos fertiles in sterilis et inutiles redegimus. Quippe tamarintas & ficulnos, steriles & spinosos fructus ferentes arbores induximus illis, & utilibus uillis cæteras uillas elatas, quibus inerat iter peruium atꝗ securum, die noctuꝗ, nos interposuimus. Illi uero sibi nocentes, earum longinquitatẽ & remotionem optabant. Vnde nos illos diaboli uerbis credentes, præter paucos, fecimus mirandos indurantibus, Deoꝗ gratias dicentibus. ¶ Non est illis quicquã gerendũ, nisi tantũ ut sciatur, qui credãt, & qui nõ. Deus tamẽ omnia uidet. Videte firmiter, an à uobis adorati loco Dei, quantũ est formica, in cœlis seu 40 terra mãdent, uel aliquã apparitionẽ secundũ dicta uestra sortiãtur. Coram Deo nisi secundum uelle suũ nemini prodest alius oratio. Illi quæsiti, Quid mãdat Deus? Inquient, Verũ. Quæsiti quoꝗ, Quis diuitias omnes & uictũ cœlorum atꝗ terræ præbet? Respondent, Deus: nec tamẽ cæci esse desistũt. Deus autem nos omnes congregaturus, omniũ iudex & sapientissimus, qui uiã rectam, quiꝗ prauã fuerint secuti, dijudicabit, nec à me sua, nec ab illis mea perscrutaturus opera: Qui tũc etiã præcipiẽs, ut increduli suos participes aduocent, se solũ & unũ Deum existere patefaciet. Tu uero tantũ missus cunctis

Machumetis doctrina contemptibilis, quia noua. Ea ratione utitur & Augustinus contra hæreses. Aeternæ autem ueritatis existunt Christiana dogmata. Dauidis meminit, ut prius. Salomon.

Cheibe populus sterilitate agrorum punitus obluxũ.

Quisꝗ onus suum baiulabit.

cunctis gentibus boni nuncius, & castigator, quærentibus huius aduentus terminum, dic, illos habere terminum, quem nec etiam per horæ spacium uel præcedere uel sequi queunt. ¶ Increduli nunc dicentes, se nec huic Alchoran nec tuis uerbis præsentibus fidem adhibere uelle, resuscitati coram Deo litigium committent mutuum. Debiles enim & pauperes magnatibus atque potentibus inquient: Vos quidem nostræ damnationis & incredulitatis occasio fuistis. Vos enim die noctuque præcepistis, nos nullatenus in Deum credere, sed illi participes ponere. Vnde nunc malo uiso, se nostra corda remordent. Respondebunt illi: Nos quidem nequaquam uos seduximus, nec aberrare fecimus: sed uos ipsi potius nocentes & increduli permansistis. Nos autem horum & illorum colla, sui meriti remuneratores, cathenis onerabimus. Nunquam nuncium aliquem cuiquam gentium misimus, quem non increpassent sui principes atque magnates, dicendo: Tu tua præcepta perfice: Nos autem maiori potentia prolèque pollentes, nec illis credemus, nec secundum dictum uestrum confundemur. Heu heu: Nonne sciunt, Deum pro uelle suo huic multam, illi paruam, alij nullam potentiam tribuisse? Coram quo nil nisi fides & beneficium proficiet, nisi tantum credenti, & bene gerenti, qui duplex meritum & paradisum indubitanter possidebit. Omnis autem nostris mandatis resistens, malum euidēs & maximum incurret. Deus enim largitor optimus, pro uelle suo munera facit, & consumpta restaurat. Coram quo nos congregaturo cum dicemus angelis, illos uocasse nos omnes, respondebunt: Nolit Deus conditor noster, & dominus. Sed eorum plurima pars incredula diabolos adorabat, quorum hodie nullus cuiquam bonum seu malum facere potens existit. Gustet itaque seruorum ignis, cui credere noluit. Increduli namque nostrorum præceptorum atque uirtutum lectionem audientes, inquiunt: Hic homo non est nisi magus & mendax, totum fictitium ab ipso compositum afferens, & nos sic à patrum nostrorum secta diuertere proponens. Quippe sui quoque prędecessores nostris prophetis, sicque mihi contradicere soliti sunt. Sed hæc gens, cui nec librum legendum, nec prophetam ante te misimus, sibi consulat, & deliberet: uel simul, uel separatim singuli, seu quodlibet quid agere disponat, quidque sibi commodum sit. Omnes autem non obedientes huic tanto castigatori misso, quem dæmoniacum & magum appellant, graue malum patientur: Ipse uero nil à uobis, sed à solo Deo cognitore omnium secretorum & teste, qui eum ueritatis nuncium misit, expectat. Inde cum quo ueritas accessit, unde nec apparet, nec reuertitur falsitas, siue uiam rectam nunc à Deo mihi patefactam, seu prauum errorem sequor, mihimet tantum operabor. ¶ Illis quidem turbationem immittens, quam nullatenus euadere poterunt, loco sumam eos angusto, & breuiter. Mihi namque prius ignorata dicendo, suasque uoluptates sequendo contradixerunt: Sicut & prius prædecessores sui, prius ambigentes, & illicita perpetrantes.

Fatum.

Altercatio impiorum die iudicij.

Omnibus legatis Dei se proceres opposuerunt.

Diaboli nec iuuare nec obesse possunt.

Machumetem ut maleficum spernentes puniuntur.

AZOARA XLV.

IN n. &c. Deo quisque bonus gratias reddat, qui cœlorū & terrę cōditor, angelorū quosdā habētes duas alas, quosdā tres, quosdā quatuor, (cuique etenim pro uelle suo cōmodū auget) misit: quo beneficiū cuilibet dare uolēte, nemo disturbare: prohibente uero, nemo dare poterit. Ipse nāque solus omnipotēs, solus omnia faciēs, uobis cœleste terrestreque bonū præbēs, præt quē nō est alius Deus, omnibus imperat. Cur igitur ô uiri suorū beneficiorū im-

Angelorum diuersitas.

Omnia bona à Deo.

memores estis, & in eum non creditis? Si tibi contradixerint, similiter & prę decessoribus prophetis fecerunt. Omniũ tamen Deus finis est, cuius omne mandatum uerum est. Ipsius itaq; præceptis contradicere, uel huius sæculi uitę confidere nullatenus uelitis: sed diabolum uobis semper aduersantem, æterni ignis maliq; persuasorem, prorsus contemnentes euitate. Increduli quidem graue malum, credentes & benefacientes ueniam & gaudium habebunt. Perseueret in factis iniustis, cui placent: nec hoc tibi molestiam inferat. Deus enim sciens hunc deuiare, illum recte procedere, pro uelle suo perficit: qui cunctos alia uice uiuere faciet æquali potentia, qua terram excitat per uentos & nubes atq; pluuias. Apud Deum est omnis operis uerbiq; boni sublimatio: Peccatoris uelut graue malum passuri, fiet opus omne incommodum & insusceptibile. ¶ Deus è terra uos plasmauit, & deinceps è spermate sui consimiles produxit: sine cuius scientia nulla mulier fit grauida, nec uita cuiusquam augetur, nec minuetur, nisi secundum libri prædeterminationem. Ipse item aquas dissimiles condidit, hanc uidelicet dulcem potui bonam, illam salsam & amaram, è quibus carnes recentes comestui, & uestes ac ornatus elicitis, & in illis nauigando curritis: Inde grates ipsi Deo reddere debetis. Ipse quoq; diem nocti, & è contra, inducit: Solem & lunam ad terminum statutum promoueri præcepit. Et ille quidẽ est Deus uester, omnibus imperans, omnia regens. Illi uero quos adoratis Dei loco, nec etiam quantum est alkitiner mandant, nec uocati audiunt: & licet audirent, minime responderent, sæculoq; futuro uobis contradicent. Scito te nullum dicere uobis hoc, nisi scientem, uos quidem omnes erga Deum omnibus ab undantem semper glorificandum, pauperes estis: cui nequaquam esset difficile uolenti omnes uos perdere, & cum gente noua redire. Tu peccatum omne dicendo seu gerendo semper euita, Tantum timentes Deum & orantes castigans. Omnis benefaciens, sibi prodest. Ad Deum autem omnes redibunt, coram quo non sunt æquales cæcus & uidens, nec lux & tenebræ. ¶ Non item coæquantur feruor & refrigerium, nec uiuus & mortuus. Deo quidem auditũ cui uult præbente, cũ sit omnipotens, tu nequaquã, cũ sis castigator tantũ à nobis missus, ueritatis nũcius, mortuos audire facies. Si tibi cõtradixerint, similiter & legatis prius missis cũ uirtutibus diuinis & psalterio, libroq; lucido. Omnibus enim gentibus legatos misimus, quibus cõtradictis incredulos cõfudimus: Quorum quis esset finis perpende. Soli tamen sapientes Deũ sublimẽ, ueniæq; datorẽ timẽt, qui per aquas cœlitus missas arbores multimodas, & montiũ has partes albas, illas rubeas, coruosq; nigros & homines & bestias ac pecora coloris multimodi condidit. Librũ diuinũ legẽtes & orãtes, nostraq; bona sibi cõmissa clàm & palã distribuẽtes, sperent mercaturã nullatenus decepturã eos, sed sua merita completurã. Deus enim glorificãdus ueniã tribuit, meritũq; multiplicat. ¶ Hũc librũ ueracissimũ tibi missum confirmantẽ, q̃d tuis inest manibus, hęreditatẽ tribuimus bonis hominibus: Quorũ quidã animabus suis nociui sunt, quidã uero minime, quidã uero benefici. Et hi lucrũ maximũ, uidelicet paradisum, ubi torques aureos & margaritas, uestesq; sericeas habebũt: adepti aũt, Deũ piũ & gloriosum laudabũt: eo q̃d eis illius curiæ mãsionẽ absq; tactu laboris & mali prębuit. Increduli uero focũ gehẽnę mortis, & alleuiationis expertes possessuri, secundũ commune meritũ incredulorum clamabũt: O Deus, eijce nos hinc, et amodo melius opibus pręteritis perpetrabimus. Deus aũt respõdebit:

Deus finis omnium. Cauendus diabolus. Præfracti negligantur. Opera bona, seu mala. Hominis formatio. Dei beneficia in homines. Discrimen inter homines coram Deo. Varietas in rerum natura. Fœlicem mercaturam promittit beneficientibus, qui tantum futuri sæculi bona quærere iubet. Alcoran bonis hominibus hæreditas. Paradisus. Inferi.

Nonne

Nonne uobis nuntium misi, uitamq́ tribui, ut memores & sapientes efficeremini? Malũ tutoris & uindicis expertes gustate. Deus quidẽ scit cordium & cœlorũ ac terræ secreta, qui uos prædecessorũ uicarios, auditores & mãdatores in terra cõstituit. In quem quisquis non crediderit, nil corã ipso, nisi damnũ & iacturam sentiet. Vestri participes inuocati loco Dei, quã in terra potentiã, uel quã cœli portionẽ habent? An misimus illis librũ illius sectæ doctorẽ? Mali uero malos, nõ nisi cũ nugis, & male castigant. ¶ Deus quidem cœlum & teram suis in locis immobiles tenet: quo mouente illos à loco suo, nemo retinere poterit. Licet nunc iurẽt, se futuros meliores suis antecessoribus, si nunciũ haberent: tamen nunc missus eis nuncius, nil nisi præsumptionẽ, & incredulitatem, & à bono discessum augmentat. Mores enim tantũmodo patrum suorum obstinaciter amplectũtur: Sed mos diuinus est immutabilis. Quare nõ perscrutantur fines suorum antecessorum, qui potẽtiores & ditiores illis, nũquam omnipotẽti sapientiq́ Deo in cœlis terráue quicq́ auferre poterãt? Si Deus aũt illico de factis hominum se uindicaret, nihil in mũdo dimitteret. Sed ipse prouidus & patiens, eos ad horã terminatã differt, in cuius aduentu Deus optime perspicit, quid suis facturus est.

Peruersa doctrina. Turpe est doctori, cũ culpa redarguit ipsum.

Patrum sectatores.

Longanimis Deus.

AZOARA XLVI.

IN n. &c. Per hunc librum sublimi pioq́ Deo compositum, tibiq́ missum ad castigationem hominum à suis patribus, quippe negligentibus & insciјs, nequaquam correctorum, tu es nuncius uerax. Verbum autem incredulitatis plurimorum cordibus firmatum est: quorum colla cathenis onerabimus mento nisum presso. Licet enim suis manibus insit arbitrium uoluntarium, cęci tamen semper nunquam credent, siue castiges siue non. Nullus enim à te castigetur, nisi uerborum tuorum imitator, & Deum timens, ac sperans daturum ipsum sibi ueniam & gaudium sęculo futuro. ¶ Nos mortuos omnes uiuificaturi, omnes suos præcedentes actus in euidente libro scriptos eis reuelabimus. Dic illis exemplum de gente uillæ, quæ duobus nuncijs primo missis contradixit. Eisdem quoq́ rursum aduenientibus, tertio comitatis, & dicentibus se missos illi nuncios, rebellis extitit dicens: Per uos tantum homines, sicut & nos, nihil unquam mandauit Deus; sed uos mendaces aduenistis. Illi uero responderunt: Deus scit nos esse nuncios, quibus nil nisi nuncium patefacere pertinet. Illis dicentibus, Omine malo uos uidimus: unde uos nisi cito facto discessu lapidabimus, pœnisq́ magnis affligemus. Responderũt nũcij: Super uos onus uestrũ, qui licet nobis docẽtibus & admonentibus, prodigi profluiq́ manetis. Interim uir quidã à parte uillæ remotiore ueniẽs, inquit: Hos nuncios uiã rectã absq́ nostri precij petitione docentes, omnes sequamini. ¶ Deum mei factorem & resuscitatorẽ quare nõ inuocẽ? Quomodo sui loco Deum alium sumerẽ? Illo nãq́ uolẽte mihi nocere, nullus uindex uel adiutor aderit, quin malã uiã proficiscar. Ipsi itaq́ cõfitenti, se in Deum suum credere, & optare gentem suã scisse, quod iã Deus eũ bonũ effecit, illi paradisum polliciti sunt. Incredulis aũt illis sola nox immissa, nullo diuinitus postea præcepto misso morti tradidit. En quãtũ infortuniũ illis incubuit. Omnẽ ẽm nunciũ illis missum irridebãt. Nõne perceperãt, nos prius multas gẽtes cõfudisse? quarum nullus reditus ad eos permittebatur? Omnium aũt ante me cõgregatio fiet. ¶ Nõne uiderãt nos terrã excitasse, indeq́ grana suo comestui necessaria produxisse, & uineas atq́ palmeta, fontesq́, ut de fructibus laboreq́ manuum suarũ homines co-

Se suumq́ laudat codicem.

Liberum arbitrium.

Exemplum nescio quod apponit, eorũ qui ob contẽptum prophetarum perierunt.

mederent, omniumq́ terra naſcentium, & animalium & rerum ignoratarum par unum feciſſe, obſcuramq́ noctem, admirandum gentibus die recedente, ſolemq́ neſcium quietis in curſu ſuo, lunamq́ per manſiones promoueri, uſq; quo diminuta ſicut ſcopæ ſubtile lignum & antiquum appareat?

Similitudo lepida, ita ut nil ſuprà.

Nauigationis miraculum.

Cur igitur Deum horum factorem omnium, incompræhenſibilem, & ſapientem, non glorificant, nec adorant? Eodem quoq; diſpoſitore nec ſol lunam conſequitur, neq; nox diem præcedere poteſt. Hæc enim in circulo diſponuntur. Eſt item illis admirandum, quod filij ſui nauibus oneratis per æquora currunt. ¶ Alias item illis equituras fecimus, ſi nos eos aqua ſummergere uelimus: Nec uerbum contrà proferent, nec protectorem inuenient, niſi noſtra pietas ſubueniat, eos ad tempus finitum dimittens. Quum dicitur illis, Timete, credentesq́ benefacite, ut miſericordiam & ueniam aſſequamini (nullos enim niſi digredientes & incredulos percuſſit uindicta diuina) bonaq́ uobis à Deo commiſſa diſtribuite: reſpondent, Quare daremus huic uel illi cibum, aut aliud? Deus enim illi daret ſi uellet. Ecce quàm errore manifeſto uexantur: quærentes à te terminum, ſi uerax es, non expectant niſi uocem ſubito uenientem ſuper illos, negotia ſua cauſasq́ tractantem. Sed tunc nec quicquam mandare, nec ſuos reuocare poterunt. Buccina namq́ ſonante, cunctos è foueis Deus ſuſcitabit. ¶ Illis conquerentibus, Heu heu, quis nos ſopitos expergefecit? dicetur: Hic eſt terminus à nuncijs firmatus, quo per ſonitum unum omnes ad Deum reuocabuntur. Illa die nemini malum faciemus, niſi ſecundum meritum ſuum. Tuncq́ uiri paradiſi, mulieresq́ ſuæ, ſimiliter de nullis ſolliciti, puluinaribus ſericis accubitati, de fructibus omnibus in umbra comedent, omne ſibi placitum inſuper accepturi, uerbum ſalutis & diuinæ pietatis alternatim audient. Increduli uero repellentur illinc. O filij Adæ, nonne uobis mandaui, ne diabolum ueſtrum hoſtem peſſimum ſequeremini, ſed in me rectam ſequendo uiam crederetis? ¶ Quoniam per ipſum aberraſtis, & indiſcreti perſeueraſtis, en hic eſt infernus, quem uobis nunciauimus. Hodie ſcietis, uos incredulos extiſſe. Hodie uobis ora ueſtra ſigillabo, manusq́ noſtræ uobiſcum ſequentur, & pedes erunt teſtes operum ueſtrorum. Si uellemus, oculos ueſtros clauderemus, ne purgatorium ignem tranſeundum uideretis. Eſſet item uoluntati ueſtræ poſſibile, illos ſuo loco transformare, nec quicquam uiderent, uel recederent. Cui uita longa permittitur, in modum breuiorem redigitur. An ſapientia ſenſuq́ caretis? Nos quidem nequaquam cantus ſeu uerſus, ſed Alchoran euidentem, per quem caſtigentur uiuentes, firmeturq́ uerbum ſuper incredulos, docemus. Nunquid uident, qualiter beſtias eorum ſeruituti commodoq́ neceſſarias fecimus? ¶ Nos quidem illas manſuetas fecimus, quarum quaſdam equitant, quaſdam edunt, & ex illis proficuum eliciunt, & irrigant. Cur igitur Deo grates non reddunt? Imò Deum alium aſſumunt, ut eos uindicet, qui tamen præſens illis ſuccurrere non poteſt. Verba ſua te nullatenus ſollicitent. Nos enim ſcimus, quid corde celent, quidúe promant. Homo quidem me factore de ſpermate factus, cauſidicus & diſputator efficitur, uobis inducens ſimilitudines, oblitus animæ ſuæ. Ait enim, oſſa in puluerem redacta reſuſcitare quæris? dic: Qui uos primo plaſmauit, ſecundo reuiuificabit, omnium ſapiens. Ille quidem arbores uirides educit, è quibus ignem accenditis. Nonne cœli terræq́ conditor conſimilia facere poteſt? Imò. Eſt enim omnipotens, & omnia ſciens,

Excuſatio malignorum, qui eleemoſynas minime conferunt.

Reſurrectio.

Paradiſi uoluptas.

Damnatio impiorum.

Ignis purgatorius tranſeundus. De quo ſuperius.

Negat ſe poeticen docere. Tametſi Alcoran uerſu cōpoſitus eſt.

A beneficijs Dei arguit, unicum Deum uenerandum.

Qui condidit hominem, is & facile mortuum reſuſcitabit, &c.

ſciens, cuius mandatum ſolum omnia perficit. cuius manus omnia regit, & ad illum redibunt uniuerſa.

AZOARA XLVII.

IN n. &c. Per angelorum in cœlis ſeriem, homines à uia mala diuertentium, præceptáque legentium, Non eſt niſi Deus unus, qui cœlum & terram, & interpoſitum omne creauit, & orientibus ac occidentibus imperat, cœlumq́ pulchre ſtellis diſtinxit, ipſum à diabolis, nequid à ciuibus cœleſtibus percipiant, cuſtodiens. Quibus undique reiectis, graue malū inde ſumpturis, quemlibet eorū aliqua re percepta, fugientē feſtinanter ſtella perſequitur. An ſunt iſti fortiores & potētiores cæteris hominibus, quos mirè de luto fecimus? Cū eas licet nolentes docemus, uirtutibus patefactis, eas deridendo dicunt, eas nil niſi manifeſtas incantationes eſſe: & quærunt, quomodo nos morti dediti, noſtrique patres, & in puluerem redacti reſurgemus? †Immò: ſed dedecorati, & contumelijs affecti. Vnus enim buccinæ ſonitus omnes excitabit, dicentes: ¶Heu heu. Hæc eſt dies illa, dies ſcilicet iudicij, nobis ſæpius prænunciata, & à nobis ſemper contradicta. Vos igitur omnes incredulos cum uxoribus ueſtris, & quos adoraſtis mei loco, gehenna ſepeliam, nunquam morituros. Quare non uindicant ueſtri quidam alios hac in die? Oportet autem omnes miſericordiam diuinam expectare. Hi tamen illos increpabunt, dicentes: Vos potentes & præſumptuoſi & increduli, quibus nos minime reſiſtere potuimus, huiuſmodi præcepta nobis attuliſtis. ¶ Super nos uerbum Dei firmatum fuit, quod malum reuera guſtabimus. Quibus alij reſpondebunt: Nos tales talia uerba uobis perſuaſimus. Nunc autem omnes malorum participes exiſtimus. Ita fiet incredulis qui quotiens audiunt, Non eſt niſi unus Deus, ſe præferunt, & dicunt: Nos nequaquam noſtrarum cultum imaginum dimittemus, propter illius mimi uerſificéque ludentis uerbum. Ille tamen ſola cum ueritate uenit, cæteros confirmans nuncios. Malum igitur illud ſecundum opera ſua guſte omnis, niſi Deo puro corde deuotus. ¶ Tales enim uictum bonum, gaudiumq́ plenum, & honorem integrum omnium rerum & uoluptatum in paradiſo, ſuis lectis in aliorum directo poſitis poſſidebunt, habentes mulieres oculis clariſſimis & immenſis uelut oua, nunquā illos niſi tantum ad maritos ſuos erecturas. Et eiſdem ueſcētibus fructus quoslibet, porrigetur ſcyphus plenus humore clariſſimo, & dulci, & ſaporifero. Aliorum uero perſcrutātium alios, quidam inquiunt: Socium nobis dicentem habuimus, quare creditis iſtud? eo quod ſcimus nos mortuos, & in puluerem redactos, nunquam ſurrecturos. Reſpondent alij: Vultis'ne ſcandere, ut hoc uidendo notetis? Aſcendentes itaque, in igne medio poſitos uiderunt, & dixerunt: Nobis ferè multum obfuiſtis. Vobiſcum enim iam eſſemus, niſi diuina pietas ſubueniſſet. Nonne dixiſtis, nos primæ morti perpetuo ſuccumbere, nec unquam ulterius reſurgere? Nos quidem immenſam gloriam adepti ſumus. ¶ Hoc quidem eſt, quod promerentur bene gerentes. Hoc quidem hoſpitium iocundius eſt atque commodius, quàm arbor ezetus, ob malos plantata ciros, ſicut diabolorum capita geſtans, & ex ſua radice gehennæ focum emittens. Vnde cibandi increduli, uentres ſuos farciunt. Potaturi deinceps quiddam ex ignibus uarijs confectum, & demum ad ignem redituri: quem illi ſui patres prius errantes, quorum ſectæ fuerunt imitatores, lucrati ſunt. ¶ Suorum anteceſſorum pars plu-

Iurat per angelos, unum duntaxat eſſe Deum.

Imò aſſeuerat Atqui reſurgēt uerùm ad ignominiam.

Quotquot ſeruantur, Dei miſericordia ſeruantur.

Machumet uerſificator.

Paradiſus fictitia.

rima nunquam errare cessauit. Quorum nisi tantum corde Deo puro deuo torum, quis esset finis perdende. Nostris tamen nuncijs nulli caruerunt. Noë nos precantem, gentemq́ suam à diluuio liberauimus, eiq́ cum filijs suis superstiti, semper suum usq; finem profecimus, super quem & suos salus Dei quieuit, quoniam in me crediderunt: cæteros autem summersimus. Abrahā autem ex illius genere procedens, & ad Deum corde sano supplex accedens, patrem suum & gentem suā sic affatus est: Huiusmodi res mutas Dei loco cur adoratis? Quid de ipso mundi conditore cogitatis? Ipse deinceps stellis uisis, se morbis affligi fingens, cæteris discedentibus, ad imagines inquit: Quare non comeditis? Cur uerbum non profertis? Deinceps manu sua fractis illis, hominibus ac currentibus inquit: An manuum uestrarum facturas, quas tamen & uos Deus condidit, adoratis? Illos quidem iubentes ædificium magnum erigi, ut illinc in ignem projceretur, subesse fecimus. Vnde ipse gaudens inquit: Ad Deum ibo, qui me uiam rectam do cebit, mihiq́ sua misericordia, preceq́ uestra quodq; bonū tribuet. ¶ Nos itaq; nuncium pueri mitis contulimus. Cum quo deinceps ad mortem accedens, inquit: O fili, mihi quidem uisione nunciatum est, quod te decollarem. quid tibi placeat inde, perpende. Qui respondit: O pater, nunciatū tibi perpetra. Me nāq; fortiter passurū omnia reperies. Illi itaq; præparāti eū ad decollandū, diximus: O Abrahā, ueræ uisionis cōfirmator, cum hoc sit malū euidēs, nos eū molestia magna redimemus, cui deinceps multū profecimus. Sic enim benefacientes remuneramus. Salus Dei super Abrahā nostrū fidelem & iustum. Tale quid em̄ promeretur credens, & benefactor. ¶ Eum deinceps, & Isaac, filiosq́ suos euidēter suis animabus proficientes multiplicauimus. Moysi quoq; & Aaron obnoxijs nobis ob nostra collata suffragia, uictoriā super hostes nostros præbuimus, ipsosq́ suosq́ fautores à graui periculo liberantes & ipsos etiā libro sibi tradito rectam in uiā direximus, super quos postremo multiplicatos diuina salus descēdit: quoniā boni credētesq́ fuerant. Et nos benegerentibus talem remunerationem facimus. ¶ Alijq́ nostro nuncio quærēti gentē suā, quare timebat & inuocabat Balen, dimittendo conditorē optimū uniuersitatis, qui reuera Deus est illius suorūq́ parentum priorū: gens sua rebellis obstinaciter extitit. Vnde gehennā ingressi sunt, præter credētes timentesq́ Deū corde puro. Ipso deinde multiplicato sup ipsum, & gentē quoq; Iezin, quoniā bonus fuerat, salus cōtigit, uelut super omnes credentes. Loth itē nunciū nostrū, suosq́ fautores omnes, præter fœminā decrepitā saluauimus. Cæteros aūt cunctos cōfudimus. Quorū adhuc indicia uos omni die & noctu pergētes illac uidetis, nisi prorsus sitis inscij. Ionas quoq; noster nuncius, nauem oneratam ingressus est. ¶ Super ipsum quidē post fortiū proiectū sors cecidit. Ipsum deinceps eiectum quasi reū cetus absorbuit, eumq́ semper in uentre illius Deum inuocātem, Deus illinc in primum extraxit, & post hedera super eum eleuata texit, & eundē missum demum ad centum millia hominum uel plures, illosq́ factos credentes, ad horam scitam dimisit. Perquiratur ab incredulis, an ipsi perhibent filias esse Dei, filiosq́? Sui pars autem plurima mentiendo dixit, Deum habere filium. Cœpit'ne filias plus diligere? quid iudicatis immemores? An uestri dicti rationem firmam habetis? Librum quidem uestrum, si ueraces estis, in medium afferte. Est autem eorum positio, quoniam Dei dæmonesq́ populus unus sunt. Sciūt uero diaboli, se promeritos iram

Noe.

Abraham ob imagines deiectas periclitatus. De quo antea etiam.

Immolatio Isaac paulo aliter descripta quàm Ge. 22.

Moses & Aaron.

Elias 3. & 4. Regum.

Iezin. Loth.

Ionas & conuersio Niniuitarum.

Nō modo prophanè, uerum etiam insani ritu blatterat Deum non habere filium.

Dei

Dei:Et huiuſmodi dicta Deus adhorret. ¶ Quid uel uoſmetipſos,uel à uobis adoratos Dei loco,fore cēſetis? Omnes ad ignem ibitis,ubi cuiq; ueſtrū locus ſcitus preſcriptus eſt:quoniam Deum uerum minime uocatis.Dicitis tamen uos fore bonos & puros,ſi primorum memoriam haberetis. Illi uero contradixerunt,quod & ipſi percipient. Præcepta quidem noſtra per nuncios noſtros ſemper uindicandos , quippe noſtri ſemper exercitus uincent, aures gentium attigerunt. Ab illis ad horam diſcedens expecta,ſicut & illi faciunt ad malum ſuum properantes : quod cum acceſſerit , grauiter illos percutiet. Sua dicta nullum inferunt moleſtiam. Incompræhenſibili Deo, 10 ſuper cuius nuncios ſit ſalus,& ipſi cōditori mundi grates dignæ reddātur.

Maiorum æmulatores.

AZOARA XLVIII.

IN n.&c. Per Alchoran homines inſtruentem, & docentem, ambigentes & præſumptuoſi nobis aduerſarij manent increduli. Qui cum memoratis gentibus deletis à nobis admirando dicunt , illis non fuiſſe locum inhabitandi congruum:nunciumq; ſibi miſſum de ſemetipſis,mendacem & magum appellant. Mirandum enim eſt,quomodo Deus noſtros unum ponat. Hic etenim mos nouus ab illo fictus,à nobis eſt inauditus. Vnde in noſtrorum deorum cultu pro ſuo noſtroq; uelle perſeueremus. Hoc ſuum dictum qualiter nobis inde dubitantibus eſt interpoſitum, uindictam meam quare 20 non timent? Eſt ne in manu ſua miſericordiæ diuinæ donum? An imperant illi cœlis & terræ cunctiſq; interpoſitis? Per funes uiſum illuc aſcendant. ¶ Gentes prius Noē ſcilicet,Hat,atq; Pharaonis,& Tuha,Laudet,ac Themuth,& Loth,ac homines arboris,noſtris cōtradixere nuncijs. Vnde quod mandauimus,illis accidit. Iſti quidem tantum uocem unam aduenientem, poſtquam nec gemitus nec ſingultus nec ſalus ulla ſequetur , expectant & orant:ut ante diem computi ſibi futurum accidat. Tu uero ſuper hoc quod dicunt,indurans dic,qualiter clienti noſtro Dauid bono potentiq; montes, & aues omnes ueſpere maneq; Deum inuocantes parebāt , & qualiter ipſū iuſte iudicantem,& fortem,& firmiter imperantem,& diſcretum,atq; facū- 30 dum fecimus. A' quo ſi memor es,ad altare ſtante,quidam quæſitum iudicium acceſſerunt. ¶ Illi quidem eos ingreſſos timenti dixerunt,noſtram cauſam timoris expers diſcute: uerum uiamq; rectam oſtendens nobis cauſantibus ob inuidiam. Iſte meus frater nonagintanouem mulieres habens, mihi tantum unam habenti ui moleſtiáque fraude ſubripere parat. Cui Dauid reſpondens, alium male feciſſe : licet etiam amicorum multi niſi boni credentesq; bene fecerint, alijs inuideant, boni uero perpauci ſunt, ſe peccaſſe cognouit. Vnde ſe Deo ſubijciens,reuerſus eſt.Illum itaq; bene pœnitentē,nobis data uenia cōiungentes, ſic affati ſumus. Tu Dauid uicarius in terra conſtitutus,inter homines uerum iudica,nō ſequendo deuiantiū uolu- 40 ptates & uota. Errātes quidem graue malum patientur:quoniam diei iudicij non recordantur. Nos quidem cœlum & terram & interpoſitum omne nequaq; pro nihilo fecimus:licet hoc opinentur increduli, focū ob hoc perpetuū ingreſſuri. Credentiū enim ab incredulis,& timentium ab intimidis magna fiet diſtantia.Tibi quidem librum cōmodum miſimus,ut per ipſum ſcientes ad diuinā cōmemorationem redigas. Damus item tibi uirū bonū, Dei ſequentem , Salomonem, qui bonis equis ſibi ueſpere monſtratis, ait: ¶ Equos iſtos pro iuſſu dilectioneq; Dei regis,tantū ab ortu ad occaſum dirigo:Illos à me diuertite,colla que ſua cū pedibus abſcindite.In ipſius Salo-

Vituperat nō audientes ſuū Alcoranum.

Increduli mirantur à Machumet unum Deum dici, quum perſuaſum habeant, plures eſſe.

Dauid prædicatur.

Caſtigationē Dauidis per Natham prophetam. 2.Reg. 12. ita refert, ut uix poßis agnoſcere.

Alcoran ad diuinam cognitionem perducere.

Salomon. Fabulæ Iudaicæ.

monis lectum,niminm diligentis natum suum, ipsum mortuum prostrauimus, Vnde pœnitẽs ipse,deinceps inquit: O Deus, da mihi ueniam, & regimen,quale postea nemini dones,cum tu sis largitor optimus. Subiunximus igitur illi uentos, suo iussu leuiter quocunq; currentes, & diabolos, quorumlibet ædificiorum & machinarum structores & submersores, alios etiam ferro uinctos, Nos huiusmodi domum,& alia multa facientes,damus & retinemus sine computo.Omnis enim nobis iunctus,bonum possidebit.

Iob. Qualiter item Iob homo noster,diuinam pietatem inuocauit,dicens:O Deus, iam mihi laborem & damnum & malum diabolus intulit: non taceas. ¶ Inquit Deus,eum à te cum pede repelle. Hocq; iocundum affuit, quasi dulcis aqua porrecta,siue syropus.Ei dupliciter gente sua restaurata,nostra pietate subueniente, sapientes animante, præcepimus: ut cum radicibus fragilibus & siccis manu sua collectis ictus faceret, quoniam iam bonus & indurator repertus est. Abraham rursum & Isaac atq; Iacob in hoc sæculo bonos & puros legum obseruatores, & in alio mecum optimos non prætermittas.Memores item Ismahel,& Alieza,& Alchifla,qui boni patientesq; uixerunt. Talia namq; dicta sapientibus uiam rectam atq; peritiam elucidant. Huiusmodi namq; uiris portæ paradisi patebunt, in qua molliter discumbentes, pomis multimodis & syropo potientur. ¶ Mulieres etiam uerecundas, & coæquas, nusquam uergentes uisum nisi tantum ad maritos suos,habebunt. Hæc quidem omnia dies iudicij patefaciet,ubi fiet munus, gaudiumq; perpetuum. Præsumptuosi uero, malo suo redeuntes ad infernum, malum reperturi, grabatum malorum confectionem igneum gustabunt.Quos cæteri peccatores sic increpabunt:Nos quidem uos hoc in igne comburendos multum abhorremus, quoniam nostræ damnationis & operis praui fuistis occasio. Vnde Deus ignis feruorem uobis,obsecramus,duplicet. Sed ubi sunt ô Deus,quos opinio nostra malos reputauit? Vtrum illis aliquod negotium iniunxistis? An oculis nostris sunt inuisibiles? Talem causam in igne medio ueraciter peragent. Tu quidem dic, te tantum esse nuncium Dei potentis, & incompræhensibilis, ueniæq; datoris, regis cœlorum & terræ,& cunctorum illis interpositorum, præter quem non est Deus alius. Diuinum mandatum est maximum. Sed uos non creditis illi, mihique non pertinet de magnatibus illis ratiocinantibus tractare,sed tantum castigare,mandatumq; diuinum explanare. Deus ipse dixit angelis,se facturum hominem de luto. ¶ Illi itaq; quàm optime composito,de nostro spiritu insufflauimus:eidemq; iussu nostro,prẹter Beelzebub recedentem,& incredulum,omnes angeli se humiliabant.Qui quæsitus,cur in Deum insurgeret, nolens se humiliare, respondit: Ego quidem igneus,illo luteo melior existo. Inquit Deus: Hinc exi igitur à diuina spe,ad diem aliam retractus.Illi deinceps terminum usque ad diem publicæ resurrectionis postulanti, Deus inquit: Iam tibi terminus positus est ad diem horæ scitæ. ¶ Respondit: Per tuum honorem & exaltationem iuro, me cordibus eorum omnium, nisi tantum bonorum, & tibi deuotorum immissurum malum semper. Cui Deus: Veraciter igitur tibi promitto,quod de te tuisq; sequacibus infernum implebo. Tu uero dic,te tantum esse missum,castigatum & patefactum mandatum tibi diuinitus,nec quicquam aliud.Cum sim itaq; castigator ego,uos adhuc castigamen scietis.

Abraham. Isaac. Iacob. Ismael. Alieza. Alchiphla. Paradisus carnalis. Inferi. Iusti fœlicißime habebunt, stupentibus ob hoc incredulis. Sap. 5. Hominis creatio. Angeli iussu Dei adorant Adam. refert aliquam umbrã eius quod in epist. Heb. dicitur: Omnes sunt spiritus administ. Diaboli studium, perdere. Machumetis legatio.

AZOARA

IN n.&c. Hunc librum ab incompræhensibili sapienteq́ Deo compositum, tibi cum ueritate dedimus. Deum itaque dãtem tibi legem puram, corde puro iugiter inuoca. Aduocantes etiam alios Dei loco, non alia de causa faciunt, nisi ut Deum pro illis exorent. Deus autem illorum errorem & controuersiam discutiet, qui mendacibus & incredulis uiam rectam non aperit. Si Deus filium sumpsisse uellet, optimum & clarissimum à se creatorum acciperet: quod ipse plurimum abhorret. Est enim unus & solus Deus, fortis & potens, cœli terræq́ creator, uerus, inæstimabilis, ueniæq́ largitor.

Deos alienos colere dicit hic planius, qui diuorum patrocinia & intercessionẽ petunt.

10 Qui diei noctem inducens, & èconuerso solem & lunam ad terminum statutum promoueri iussit, humanumq́ genus totum produxit, consequenter ex uno patre, ab eodem sua muliere sumpta, uosq́ formando tribus obscuris receptaculis disposuit: Et bestiarum octo parilia fecit. Hic inquam Deus est dominus uester, rex totius mundi, præter quem non est Deus alius. Cur igitur non conuertimini, timentes eum. Incredulitas quidem uestra minime sollicitat eum. Sed ipse uult suos esse credentes, & glorificantes eũ, ut sic suis prosint animabus. Cum ad Deum secretorum cordium cognitorem, dicturum singulis singulos actus suos, uere redibitis, ulterius precare desistite. Quilibet malo læsus, Deum corde puro precatur: liberatus sæpius

Deum non sumsisse filiũ argutatur ex humilitate Christi Seruatoris.

20 illius precis obliuiscitur, ponens illi similem, uiam rectam exeundo. Perseueret igitur paulisper in incredulitate sua, quoniam igni deputabitur. Omnis autem inuocans Deum die noctuq́, & adorans, diémque futuram timens, diuinam securè misericordiam expectet. An stulti sapientibus coæquantur? Hoc quidem nulli nisi discreti percipiunt. ¶ Omnis quidem Deum timens, & credens, ac benefaciens, in hoc mundo misericordiam diuinã assequetur. Deus enim cuius est terra spaciosa, merentibus bonum innumerum tribuit: cuius est mandatum, quod ipsum inuocem corde puro, legemque missam imitando, credentium primus existam. Aliter autem graue malum subibo. Deum itaque, legemq́ suam corde puro constanter imitor: uos

Machumet primus credẽtium, id est, nouæ sectæ cõditor.

30 uero, quos uultis inuocate. Perditores suarum animarum, suæq́ gentis, sæculo futuro ueraciter & euidenter perdentur. Ignis enim eos undiq́ teget. Deum taliter suos homines terrentem, summe timete, qui plenum præbet gaudium, diabolos & idola linquentibus, & ad Deum solum se conuertentibus. Auscultantes uerbum meum, recta uia iugiter incedant, melius imitando. Illos enim, sicut sapientes, ad uiã rectam dirigimus. ¶ Tune uis igni deputatos ab ipso proijcere, cum super eos uerbum diuinũ sit firmatum? Soli timentes Deum, mansiones gradatim distinctas subtus fluentibus aquis, Deo nunquam diuertente se à mandato suo, possidebunt. Deus quidem de cœlis in terram aquas demittit, quibus sementes primo uirides educit, & easdem deinceps croceas, tandem siccas efficit: Quod satis sapientibus est ad mirandum. ¶ Cui Deus cor ad credendum aperit, suam lucem immittit: Corda uero lapidea gestantes, contra diuinam inuocationem, euidenter in erroribus & tenebris inhabitant. Cum timentes Deum uerbum oportunũ, uidelicet librum ubiq́ consonum sibi audiunt, capilli suorum capitum eriguntur, cordaq́ mollescunt ad opis diuinæ petitionem, dicendo: Veraciter hanc esse uiam rectam Dei, docentis eam, quos uult. A' quo quilibet deuiatus, nunquam ab alio dirigetur, quin faciei suæ malum diei futuræ grauissimum incumbat, cum nos incredulis mala sua peracta gustare præcepimus.

Obstinati quidam perditioni destinati.

Deus fidem donat.

Alcoran sibi ubiq; cõsonat: Ideo diuinitus datus. Sed aliquoties sibi discrepat dis diapason: Igitur nõ est ex Deo.

perimus. Anteceſſores quoq; ſuos noſtris nuncijs contradicentes, malum improuiſum tetigit, & huius ſæculi dedecus incubuit, & alius ſæculi malũ multo peius, atq; perditio. Nos quidem in hoc Alchoran Arabico, falſitatis experte, plures induximus ſimilitudines, ut ſic memores atq; ſcientes efficiantur homines. Fuit uir quidam habens quendam participem fidelem & unanimem, & alium nequam & diffidentem. Illi ne ſimiles & æquales eſſe cenſentur? Hoc exemplum à pluribus (Deo gratias) eſt ignoratum. Tu quidem, ſicut & omnes alij, mortalis exiſtis, dieq; futura coram Deo cauſam & iudicium omnes habebitis. ¶ Nemo deterior eſt illo, qui Deo mendacium imponit, & ueritati uenienti contradicit. Nonne locus eſt incredulis in gehenna? ueritatem ferentes, atq; firmantes, Deum timent, & apud illum omne ſuum uelle, prout boni merentur, habebunt. Deus enim illis peccata dimittit, & munus ſuis operibus melius & maius efficit. Increduli propter imagines ſuas inuocatas Dei loco, tibi terrorem immittunt: Sed Deus ipſomet teſte, ſuos potenter uindicabit, qui eſt uindex optimus. Quo docente quemlibet uiam rectam, directe procedit: quemlibet uero deuiare facien te, nunquam dirigetur. Poterunt ne, quos inuocatis loco Dei, mihi bonum à Deo uolente propoſitum auferre, uel malum repellere? Deo quidem ego me commendo, cui ſe commendant omnes ſapientes. Operimini uos more ueſtro, ſicut & ego meo: uidebimusq;, cui malum perpetuum & dedecus accidet. ¶ Licet tibi miſſus ſit liber diuinitus ad opus gentis, non tamen ſis cuſtos, niſi perficientium uelle tuum. Quilibet namque ſibi, uidelicet ueram uiam ſeu falſam ſequens, operabitur. Morientibus mortis hora, cæteris hora ſopitionis, Deus animas extrahit: quibuſdam item reddens eas ad horam ſcitam, quibuſdam nunquam, omnia pro ſuo uelle faciens: Quod mirandum eſt ſapientibus. Loco Dei ſumuntur, quorum alius precatur pro alio. Illi tamen imperio ſenſuq; carent penitus. ¶ Deus ſolus eſt prolocutor, & iudex cœlorum & terræ, ad quem omnium fiet reditus. Eorum tamen corda, qui ſæculum aliud futurum non credunt, diffugiunt, audiendo Deũ ſolum inuocandum eſſe: Cæterorum autem Dei loco ſumptorum, inuocationi congaudent. Deus autem cœlorum & terræ conditor, omniumq; ſecretorum cognitor, diſſenſiones & contrarietates omnes diſcutiet. Si quilibet incredulus totius terræ ſubſtantiam duplicatam poſſideret, die qua nõ eſt æſtimatũ, quã ſæpius ab illo deriſum ſibi ſingulis peccatis ſuis reuelatis aſpiciet, eã totã pro ſe redimendo præberet. Hoc enim malo ſibi contingente, Deum intente precatur: adueniente bono, firmat hoc ſibi nullatenus eſſe datum, niſi per ſapientiam ſuam. Sed plures hoc ignorant: anteceſſores quoque ſuis malis uiſis, peccatisq; reuelatis, hoc eodẽ uerbo potiti ſunt. Sed totum lucrum ſuum nil eis profuit, ſicut non ſuum perdendis quicquam proficiet. Nonne ſciunt, Deum huic ſubſtantiã multam, illi paucam pro uelle ſuo tribuiſſe? quod credentes admirantur. Gens mea, quæ nefanda peccataq; perpetrauit, ne deſperet. Deus enim ipſe miſericors peccata dimittit. ¶ Deum igitur ante malorum aduentum adorate: Ad ipſum autem cõuerſi, & ſequẽtes librum optimum, uobis diuinitus datum. Malo namq; ſubito uobis non tractantibus inde ſuperueniente, nullum habebitis adiutorem uel uindicẽ. Omnis enim anima mala, tunc ſuum conquerens infortunium, dicet: Quare deriſionem feci? non ex Dei parte deriſor extitit. Vel inquiet: Si me Deus ad uiam rectam dirigeret, timens eſſem: Et ſi nunc mihi daretur reditus, bonum

Quare Alcoran parabolis utatur.

Aenigma, quod ſphingẽ poſtulat.

Vana eſt diuorum inuocatio: ſiquidẽ uoluntati diuinæ nemo poteſt reſiſtere.

De anima opinio impia.

Patroni diui, loco Dei habẽtur.

Quid ſi homo lucretur uniuerſum mundum, animæ autem faciat iacturam?

Malis premẽtibus homines quidam inuocant Deum: Bona obuenientia ſuæ arrogant induſtriæ.

Remiſſio peccatorum.

Pereuntes culpam Deo imputant falſo.

bonum efficerem. Reſpondebit dominus ipſe: Nuncio uobis miſſo contradixiſtis increduli, unde nunc malum & perditionem incurrite. Imponentes Deo mendacium, facies ſuas illa die nigreſcere uidebunt, ingreſſuri gehennam, quàm ſibi lucrati ſunt. Timentes autem & bonos Deus creans omnia, cuius ſunt uniuerſa, mali totius & timoris expertes efficiens, ſaluabit. Voſne uiri neſcij, me quenquam niſi Deum ſolum adorare, perſuadetis? Ex prædeceſſoribus meis percipio, me perdendis aſſociandum, ſi Deo participes ponam, ſicut & illi fecerunt, cuius tota multitudo nequiuit, quantum Deus ſolus: cuius pugnus in futuro ſæculo totã terrã includit, in cuius dextera cœli cuncti prorſus inuoluẽtur, & incredulorum dicta reſpuit. Ipſum igitur adoro: Illi gratias reddo. Primo quidem buccinæ ſonitu morti ſuccumbent omnia, niſi quæ Dei uoluntas protexerit: Secundo ſonante, ſingula reuiuiſcent, Deiꝗ ſplendore cœli & terra ſplendeſcent. Tum Deus omnium cognitor cum prophetis interfectis accedens, omnia cũ ueritate iudicabit, nemini facturus iniuriã, omniꝗ ſuum meritum cõpleturus, multasꝗ gentiũ cohortes ad ipſius inferni portas ducturus. Illi deinceps ab inferni ianitoribus quæſiti, Nunquid neminem nunciũ de die illa prædicãtem habuiſſent, reſpondebunt, Ita. Sed uerbum mali ſuper incredulos firmatum eſt. Dicent & alij: Portas igitur intrate, perpetuam ibi manſionem facturi. ¶ Cohortes timentium ad paradiſi ianuas ducendæ, & precepturæ ſibi portas aperiri, hoc à ianitoribus reſponſum audient: Salus Dei ſuper uos bonos. Introite, hic ſine fine mãſuri. Vnde gaudentes illi, gratias Deo reddent, ob uerbum ſuum uerax: Quoniã ipſi prius ab ipſo telluris hæredes cõſtituti, demum in paradiſo, optima beneficioꝝ mercede, uelle ſuum omne perficiunt, uidẽtes circa Deum angelos illius, circa precãtes gratiã, & iudicantes inter gentes.

Vltimo die primo tubæ concentu morietur omnes, ſecundo reuiuiſcent. Aliter docet diuinus Paulus 1. Cor. Iudicium ultimum.

Angeli iudices. Aliquoties ſolum Deũ iudicare ſcri-

AZOARA L.

IN n. &c. Per hunc Alchoran à Deo ſublimi ſapienteꝗ cõpoſitũ, ipſe mihi diuinitus miſſus eſt à Deo ipſo, qui peccata dimittit, pœnitentes recipit, benefacientes optime remunerat, largus & immenſus, præter quem nõ eſt Deus. Increduli uero tantum in diuina præcepta diſputant: de quoꝝ factis, ſeu dictis, nullatenus ſollititeris. Quęꝗ gentium, cõtradicentiũ ſcilicet Noë pluribusꝗ, poſt eum cogitauit diſputãdo cum ſuo propheta ueꝝ tollere. Ego uero uindictã de ſingulis ſumpſi, quæ qualis eſſet, perpẽde. Super incredulos enim firmatum eſt Dei uerbum, quoniã ipſi perpetuũ ignẽ inibunt. Subleuãtes uero Dei thronum, & circumſtãtes, in Deum credunt, & inuocãdo gratiam obſecrãt, ut ipſe bonis ueniam faciat, dicentes: Tu Deus incompræhenſibilis & ſapiens, omnia tua pietate ſapientiaꝗ complectens, pœnitentibus indulge ueniã, tuiꝗ ſequaces ab igne repellẽs, paradiſum tribue: quã ſibi, ſuiſꝗ filijs, & mulierib. ac poſteris, bonis ſcilicet pollicitus es. Talibus enim iudicij die miſericordiã prębebis, gaudiumꝗ perpetuũ. Increduli uero tunc dicturi Deum fuiſſe callidiorẽ, quando uocati ad fidẽ nõ crediderunt, inquient: O Deus, nobis iã bis mortuis, & bis uiuis, te faciẽte, culpasꝗ noſtras nunc cognoſcentibus, uiã para reditus. ¶ Nonne uos audito ſolum Deum riſiſtis, audito participes credidiſtis? Hodie quidẽ Dei omne iudicium eſt ſolius, qui uobis pręcepta tradidit, bonum de cœlis poſuit: hoc tamen nemo niſi conuerſus ad Deum credidit. Deum itaꝗ regẽ throno ſublimem, & gradatim ſublimatorem, licet nolentibus incredulis, & dãtem cui uult ſpiritum caſtigaminis, atꝗ dogmatis illius diei, qua ſolus Deus imperans,

Per Alcoran iurat, quod ei ſit exhibitus à Deo.

Duas mortes aliquoties dicit, ut Apoca. Ioannis.

rans,omnibus ſuum meritum iuſtè daturus,omnium ſecretorum inſpector & promptus dinumerator,uerum dabit iudicium cæteris omnibus,nec per amicum, nec per oratorem quicquam de ſuis factis ſiue cogitationibus auſcultantem habentibus:quippe corda faucibus inhærebunt. Illum inquam omnia uidentem & audientem, corde puro iugiter inuocate. Illi uero quos adoratis Dei loco, nihil mandare poterunt. ¶ Euntes per terras uideant, qualiter Deus uindex grauiſſimus potentiores & clariores ædificatores ſuis pro culpis ſumptos, quoniam prophetis ſuis docentibus diuinas uirtutes contradixerant,nullum Deum alium habere uindicem potentes peſſun dedit,uelut Pharaonem,& Haaran,& Karaon dicentes, Moyſen de noſtris præceptis differentem, mendacem & magum exiſtere, & præcipientes ut filij credentium illi nequaquam meliores interficerentur: cum ille tantum erroris artifex eſſet. Dixit autem Pharao: Sinite me Moyſen interficere, † & Deum ſuum,quem terram meam uaſtaturum timeo,precetur & inuocet. Cui Moyſes reſpondit: Deo domino mei,cunctorumq́ ueſtri,uelut & omnium præſumptuoſorum & infidelium,me commendo. Interim uir bonus de gente Pharaonis, legem in corde ſecreto cuſtodiens, accedens ſic affatus eſt:Hominem diuinis cum uirtutibus uenientem & confitentem Deum eſſe ſuum dominum,cur interficies? Si mendax eſt,ſua ſibi reſpondebunt mendacia:Si uerax,ſuorum dictorum meritum accipiet, Deus enim neminem mendacem & præſumptuoſum in uiam rectam dirigit. Sed licet in terra ueſtrum ſit iudicium & ſublimitas: quis nos de diuina uindicta ſuperueniēte proteget? Cui Pharaon inquit:Nec ego uos,præter quod uideo doceo,nec in uiam niſi rectam mitto. Reſpondit & ille: O homines,malum diei grauis,& dedecus futurū uobis ſicut cōtigit primis cohortibus,timeo. ¶ Ita namq́ cōtigit genti Noë,& Hath,atq́ Themuth,ſuisq́ poſteris. Die cōgregationis & edicti, qua perdemini,nō habebitis de Deo uindicem,ſeu protectorem. A' Deo deductus in errorem,nūquam dirigetur. Poſt Ioſeph diuinitus miſſum uobis,cui etiam nūquam credidiſtis, nullus poſtea uobis etiam teſtibus inde miſſus. Ita ſemper Deus præſumptuoſos & contradicētes errare faciet,ſuaq́ corda ſigillat & obdurat:apud quē omnes ratiocinantes in diuina præcepta ſine peritia ſibi tradita, ſummā difficultatem & odiū inueniēt.Pharaon uero ſic Hemem allocutus eſt: Aedificiū ad cœleſtiū portarum attactum mihi conſtrue,ut ſic Deū Moyſis,quem falſum æſtimo,per ſpiciā.Ita Pharaonem aberrare,ſibiq́ ſuum malum placere,cuius artes ſibi ſunt damnoſæ,fecimus. Vir autem ille bonus & credēs,ait:Si me ſecuti fueritis,rectam uiam me doctore procedetis. Huius mundi uita nihil eſt:aliud uero ſæculum eſt manſio perpetua, ubi peccator omnis meritum conſimile poſſidebit.Benefaciens autem omnis uir ſeu mulier,paradiſum ingrediēs, bonum ſumet innumerum. ¶ O homines,me uos ad ſalutem uocante,cur ignem incurritis? Quare me non in Deum credere,ſed cū illo participē ponere,cuius eſt ipſe neſcius,perſuadetis? Me potius imitemini,uocātem uos ad Deum ueniæ datorem, ante quem uelut ante Deum ſuum die cōmunis reditus uenient,nec hic nec ſæculo futuro cuiquam profecturi. Ego quidē Deo uobis dicta mea commemoraturo me commendo, qui omnia uidet & ſapit.Illum igitur à malo,quod timuit,proteximus,inferentes periculū hominibus Pharaonis,qui nūc mane ueſpereq́ foco læſi,in grauiori malo poſt horam reſurrectionis ſtatuentur.Quando pauperes in elatos potentia diuitijsq́

Moyſes & Pharao.

† Et pro uel.

Conſilium cuiuſdam Aegyptij, quale Gamalielis in Actis Apoſt.

Ioſeph.

Pharao poſtulat cōſtrui ædificium, per quod cœlum ſcandat. Non ſemel ab ſurdam fabulā hanc ponit.

tijsq; sic ratiocinabuntur : Cum semper nos uestra secta processimus, nunc uel ignem demite, uel minuite. Illi uero respondebunt : En omnes insu mus. Iam Deus inter homines dijudicauit. Omnes autem in igne positi, una uoce postulabunt ignis ministratores, ut sua prece Deus solum illos una die quiescere permittat. Quibus quærentibus, Nonne uobis Dei nuncius aduenit? Respondebunt, Ita. Vos igitur inuocetis, atq; precemini Deum. Hoc enim nil nisi damnum nostrum est atq; dedecus. Ita quidem nuncios nostros suosq; fautores in hac uita uindicamus de malis, quibus in die futura nulla proficiet excusatio, quin repulsam domumq; pessimam ineant. Librum quidem Moysi traditum, filijs Israël hæreditatem, scientibus uiam rectam atq; memoriam tribuimus. Tu quidem terminum Dei ueracissimum expectans, ipsum mane uespereq; glorificans & inuocans, pro tuis culpis deprecari non desine. Insipienter uero disputantium de diuinis præceptis, cordibus nil nisi malum inhæret. Tu uero cuncta scienti uidentiq; Deo te commenda : cuius cœlorum terræq; machina cunctis hominum operibus præcellit. Licet hoc plures minimè perpendant. Sed cęcus & uidens, & peccator ac benefaciens, nullatenus coæquantur. Pauci namq; credunt, horam illam falsitatis expertem fore uenturam. Deus quidem pollicens se responsurum inuocantibus eum, & daturum gehennam dedignantibus, hic diem motui, luciq;, noctem quieti disponens commode gentibus omnibus, dominus noster est, omnia creans, præter quem non est alius Deus. In illum igitur quare non creditis? Ille uobis terram immobilem, cœlumq; tectum posuit, uosq; pulchræ similitudinis efficiens, uictum saporiferum tribuit. Vestri namq;, mundiq; totius est dominus, uiuus & uerus, præter quem nō est alius Deus. Cuius solius glorificandi lex est gloriosa : quod tamen non credunt nostris præceptis resistentes. Ipsum igitur corde puro iugiter inuocate. Mihi quidem hoc diuinitus lege data præceptum est, nullatenus illos, quos Dei loco uos adoratis, inuocare : Sed in Deum totius mundi dominū credere, qui primo uos è terra plasmauit, deinceps è spermate per sanguinei coaguli successionem puerum educens, senem iuuentute mediante perficit. Quidam tamen hora scita prius ueniente, prius pereunt. Illam enim euitare sequendo, uel pręeundo, nemo poterit. Ille rursus & mortem inducit: quo dicente Fiat, factum est. Qui præceptis per nostros nuncios latis, libroq; nostro contradicendo uel disputando resistunt, quare se non conuertunt? Vellent quidem conuerti, cum illi onerati colla cathenis longis, trahentibus illos ad ignem, illic perpetuò mansuros, me sic quærentem audient: Vbi sunt participes à uobis positi? Sed inquiēt: Illi nobis erroribus illatis discesserūt. Nūcq; cognoscimus, nos adorasse res friuolas & inutiles. Ita Deus incredulos aberrare faciēs, inquiet: Vos rebus mundanis superbia pręsumptioneq; potiti, meritum consimile suscepturi, portas intrate gehennæ, perpetuā ibi mansionem habituri. Tu uero, quoniam terminus Dei uerax est, indura, & uel partem nunciatorum illis tibi patefaciam, uel te mori, & illos redire faciam. Omnium prophetarum ante te missorum, quorum nullus quicquam nisi diuinum præceptum attulit, quosdam nominauimus, quosdam autem non. Quorum ueritatem hora ueniente Deus discutiet. Ad incredulorū detrimentum Deus humano cōmodo bestias creauit. Has enim comeditis, illas equitādo, tum sarcinas uestras ad naues seu quouis defertis, tum legationes uestras cordisq; uoluntates cito perficitis. In ipsum itaque docentem uos,

Exprobratio inferiorum ad præsides qui seduxerunt.

Prophanæ disputationes de diuinis arguunt mentem impiam.

Homo.

Fatum.

Prophetæ partim nominati &c.

uos, quare non creditis ? ¶ Quare non perſcrutantur per terras fines ſuorum anteceſſorum, potentiorum illis: quorum adhuc indicia terra retinet ? Hoc tamen ab illis minime ſemouet opus prauum atque peruerſum, noſtris nuncijs miracula ferentibus uiſis, ſuæ congaudebant ſapientiæ: poſtea tamen obſtinaciter deridebant. Sed noſtra uindicta demum apparente dicebant, cum ſuum credere nil profuit: Nos in Deum unum & ſolum credimus, nequaquam in participes poſitos. Mos Dei ſemper fuit, in incredulitate perſeuerantes perdere.

In eo quod iudicas alterũ, teipſum condemnas.

AZOARA LI.

IN n. &c. Alchoran Arabicus à Deo pio miſericordéque poſitus, res enodans, atque diſcutiens, ſcientibus his bonum, illis malum nunciat. Sed plures ab auditu illius diſcedunt, dicentes: Corda quidem noſtra contra id quod tu prædicas, clauduntur, auréſque noſtræ plumbo ſigillantur. Sit igitur inter nos diuiſio, uoſq; pro modo ueſtro, ſicut ego pro meo, qui ſicut uos homo ſum, facite. Mihi quidem nunciatum eſt, quod Deus ueſter non eſt niſi Deus unus. Ad illum igitur recto tramite procedite, & precando ſuppliciter ueniam acquirite. Incredulis autem, qui ſcilicet nec decimas ſoluunt, nec alius aduentum diei credunt, malum perpetuum incumbet: Velut credentibus & benefacientibus, bonum indeficiens tribuetur. Sed uos quare ponitis pares Deo domino mundi, qui terram in biduo creauit, & in ea montibus firmata, cuncta comeſtibilia duorum æqualium exquiſite dierum ſpacio creans, ex illa ſemen omne multiplicatum edidit, poſteaq; fumo cœlos aſcendente, illi terræq; dixit: Vtrum ſponte ueſtra, an ui uaditis atq; reditis ? Illi uero reſponderunt, ſponte. ¶ Cœlos deinde ſeptem biduo diſtinguens, in ſingulis eorum res pro uelle ſuo poſuit. Vnde mundum fulgoribus & cuſtodibus decorauit. Non credentibus autem in ipſum Deum, talium operum factorem, dic: Quoniam ipſi patientur ſicut Hat & Themuth, qui noſtris nuncijs clàm atque palàm perſuadentibus, ut in Deum unum crederent, reſponderunt: Si uellet Deus nos in eum credere, angelos nobis mitteret: Vobis autem nequaquam fidem adhibemus. Hath ſe cum gente ſua fallaciter ſublimans, inquit: Quis noſtri potentior uiribus exiſtit ? Nonne uidere poterant Deum eſſe potentiorem, cuius uirtutes etiam uiſas ipſi negabant ? Illis igitur uentos frigidos in diebus malis immiſimus, illos confundentes, & eoſdem tutore uindicéque carentes alius uitæ dolore grauiſſimo puniuimus. Themuth quoque uiam rectam docuimus: ſed ipſe cæcus eſſe maluit. Vnde illi ſupplicium & dedecus intulimus: credentes atque timentes ſaluauimus, hoſteſq; noſtros hora ſcita coadunandos, in igne perpetuo damnabimus. Opera quorum oculi ſui ſimul & aures ac cutes Deo faciente loquentes teſtificabuntur, putatis'ne teſtibus in operibus ueſtris carere, & Deum opera ueſtra neſcire ? Oculi ueſtri quidem & aures teſtimonium ferent. Vnde coram Deo nil prodeſt excuſatio, ſed obeſt: Cum ſuorum prædeceſſorum, hominum ſcilicet & diabolorum, uerbum perditionis ſuper eos ſit firmatum, eiſq; pares conſtituimus, qui ſuis inhærens manibus aſq; poſterius ſibi placere fecerant. Dicent tamen ſemper increduli: Huic Alchoran nullatenus credatis, ſed reijcite, ſicq; ſuperabitis. Illos quidem ſic noſtris reſiſtentes præceptis, ob huiuſmodi uerbũ grauiter affligemus, illaturi ſibi peius operi ſuo damnationem perpetuam. Sed ipſi die iudicij Deum poſtulabunt, ut ſuos deuiatores ſibi monſtret, & eos ſub plantis pe-

Rerum origo. *Cœli ſeptem.* *Hat.*

tis pedum suorum ponat. Confessis autem Deum suum esse dominum, sicque rectis, angeli sui custodes nunciantes sibi gaudium promissum & paradisum, dicent: Nos in alius sæculi uita nostri fuimus, & hoc nunciamus uobis, quoniam omne uotum uestrum & uelle perficietis. ¶ Vos boni, mansionem ueniæ, diuinæque pietatis habituri, ubi non est nisi sermo salubris & optimus, benefacite, semper inuocando Deum, & confitendo uos in eum credere, peccatáque cum beneficijs cum sint disparia remouete. Die quidem iudicij omnis aduersarius uester amicus esse desiderabit. Nemo uero gaudium possidebit, nisi benefactor & indurator. Cuicunque contigit im- 10 pedimentum aliquod à diabolo, Dei cuncta uidentis & audientis tutelæ protectioníque se commendet, cuius sunt miracula dies & nox, ac sol & luna. Nemo uestri solem seu lunam, sed suum conditorem adoret, & inuocet. ¶ Multi tamen dedignantur, cum Deo uero manentes, ipsum indeficienter adorant die noctuque, qui per aquæ missionem, terram mortuam aperit, & fœtum efficit, qui mortuos similiter reuiuificabit, cum sit omnipotens. Tui repræhensores me nequaquam latebunt. Est ne melior, in ignem eijciendus, an timoris expers, abscessurus? Vestrum placere facite: Me quidem actus uestri non latebunt. Omnes enim contradicentes nostris nuncijs, & libro, iam in libro clarissimo sunt prænotati. Hic liber à Deo pio sapienteque 20 compositus, nec mendacium aliquod præsens seu futurum indicat, nec à prophetis præteritis contrarium nunciat. Qui si Latine notaretur, fieret quæstio, cur Latinis & Arabicis literis non distingueretur? dic: Imò credentibus uiam rectam & salutem prædicat. Incredulorum autem auribus plumbum, oculisque cæcitas inhæret. Vnde illos à loco longinquo uocabimus; libro Moysi tradito plures contradicebant, unde inter illos uelox fieret iudicium, nisi propter uerbum diuinitus firmatum. Sed illi licet dubitent, omnis benefaciens sibi prodest, omnis quoque maleficus sibi nocet, Deo nocente nemini. ¶ Apud Deum solum est horæ noticia, qui modum & quantitatem fœtus, & partus arboris & fœminæ perfectissime dinoscit. 30 Cui interrogandi demum incredulos, ubi sui sint participes? inquient, Nos nescimus. Eorum enim nullus nobiscum est. Ab illis enim prius adorati, non opinati se talem causam habituros, discedunt. Nullus desperet orare propter bonum. Cum cuiquam malum accidit, desperat: cum bonum ei tribuitur, ait hoc esse suum, negatque resurrectionem illa hora futuram. Ad Deum tamen se conuertens, bonum apud illum inueniet. Nos quidem singulis opera sua monstraturi, grauissimum malum incredulis inferemus, qui prosperitate contingente operari bonum cessant: malo quidem accidente, multum orant. ¶ Nonne uidere queunt, hoc à solo Deo compositum esse? Nec tamen illi credunt. Quis est peior illo, qui tam longum errorem 40 incurrit? Ego tamen illis diuina miracula, præceptaque cœlique uirtutes, ut uerum percipiant, patefaciam. Nonne sciunt Deum esse testem omnium? Illi uero non credunt se redituros ad Deũ, omnia scientem & continentem.

Iudicium nouißimum.
Angeli custodes hominum.
Spem fœlicitatis habentes bene operentur.
Peccata beneficijs pēsanda.
Alcoran non mentitur de præsentibus aut futuris, nec prophetis repugnat.
Proba.
Pœnitentia.
Preces malorum.

AZOARA LII.

IN n. &c̃. Deus incompræhensibilis & sapiens, summus & maximus, cuius sunt uniuersa cœli & terræ, tibi, sicut & prædecessoribus tuis, librum tradit Arabicum, per quem castiges matrem uillarum, & affines, prædicans illis de die totius falsitatis experte: quãdo quidam paradisum, quidã autem gehennæ focum ingredientur. Cœlum quidem caderet super homines, nisi

Per Alcoran prædicanda iudicij nouißimi dies.
Cœlũ caderet

nisi angeli pro mortalibus orarent.

Deus quem uult indurat. &c.

propterangelos Deum adorantes, & precãtes pro manentibus in terra De
um ipſum pium,ueniæq́ datorem. Quippe plures Dei loco cæteros ado-
rant:quorum cum Deus ſit perſpicax cognitor,tu minime cuſtos adeſſe cu-
res. Omnis enim gens una fieret,ſi Deus ipſe uellet,qui prò uelle ſuo miſe-
ricordiam facit his,illos uero punit,ſuffragio uindictaq́ carentes, cum ali-
os ſui loco ſumant.Ille namq́ cunctipotens eſt,& mortuos ſuſcitabit,omni-
umq́ diſſenſiones diſcutiet. Ad ipſum igitur me conuertens, ſuæ tutelæ
me commendo. Ipſe quidem cœlos & terram condidit,& beſtiarum pari-
les,ac de uobiſmet mulieres creauit,ipſeq́ uidens omnia nil comedit. Ipſe

Deus munera sua inæquali menſura distribuit.

quoque cuncta ſciens,& cœli terræq́ claues retinens,huic uictum ſubſtan-
tiamq́ multam,illi paucam prò uelle ſuo præbet.¶ Præcepta quoq́ legum
& mores, ſicut Noë,& tibi, ac Abrahæ, & Moyſi,ac Chriſto patefecimus,
nunc docemus. Illis igitur adhærete,ſicut lex præcipit,nec illi controuer-
ſantes,nec ab illa diſcedentes. Hoc autem tædioſum atq́ grauiſſimum eſt
illis,qui non credunt in illum,quem adoratis.Deus autem omne ſuum uel-

Machumet arbiter diſſenſionum religionis. Quis te conſtituit iudicem.

le perficiens,uiam rectam ad ſe conuertentibus manifeſtat. Poſt ſcientiam
quidem miſſam,non antea ſchiſmata facta ſunt ob inuidiam inortam: Vn-
de gentes de libris ſibi traditis dubitantes,malæ ſuſpicionis ſunt. Nos autẽ
iam inter eos diſcerneremus,niſi propter uerbum diuinum.Expectans ter-
minum ſtatutum, Deum inuoca:& ſecundũ illius dogma te dirige,nequaq́
hominũ uoluptates & uota ſequẽdo,ſed cõfitendo te credere libris poſitis à
Deo,qui rectũ examinatũ inter uos fieri præcipit, qui noſtri ueſtriq́ domi-
nus,nobis noſtra,uobiſq́ ueſtra reddet opera: qui etiam nos & uos omnes
coadunaturus,noſtram cõtrouerſiam diſcutiet. Ratiocinãtes in Deum poſt
noſtrum reſpõſum illis factum,friuolas rationes apud Deum habent:cuius
hunc librum cum ueritate libraq́ ponentis, iram & odium merentur. Ho-
ra forſis cito ueniet,cuius contradictores quàm longiſſimum errant,& ad il

Diem domini boni expaueſcunt.

lam properantur:Credentes autem paueſcunt,quoniam illã ueraciter uen-
turã agnoſcunt:Deus quidem cuſtos ſubtiliſſimus,ſublimis, & ſapiens,cui
uult neceſſariorum præbet copiã. Volẽs bonum alius ſæculi,ſuſcipiet illud
manu noſtra.Studioſo quoque bonorum huius ſæculi,dabimus illa:ſed nul-

Qui fruuntur bonis temporarijs, carebunt futuris.

lam in alio portionem habebit.Increduli quidem habent participes,poſito-
res morum in lege nunquã à Deo ſtatutorum,quibus malum atq́ dolor in-
cumbet. Iamq́ diſcuterem inter eos,niſi propter Dei uerbũ firmatum. Illis
nequaquam facta ſua timentibus,omne malum accidet:Credẽtes autem &
benefacientes,pulcherrima loca paradiſi poſſeſſuri,omne ſuũ uelle perfici-
ent:hocq́ lucrum eſt maximum.¶ Huiuſmodi quidem pollicitum creden-
tibus & benefacientibus ſummã læticiam denunciat.Ego uero nihil ob hoc

Mutua beneuolentia.

à uobis poſtulo,niſi quod propinquos ueſtros diligatis.Omniq́ bene gerẽ-
ti bonũ ſuum augebit Deus pius,ueniæq́ dator.Plures ante te Deo menda
ciũ impoſuiſſe perhibent.Sed ſi Deo placuerit,cor tuũ ſigillabit,falſum ab-
radet,uerbum uerum firmabit. Quoniam ipſe noſcit ſecreta cordium,pœ-
nitentes colligit,peccata dimittit,operumq́ cunctorum cognitor,& credẽ-
tium ac benegerentium exauditor,bonum ſuum augebit, incredulis graue
malum inferet,qui pro uelle ſuo modum atq́ menſuram omnibus rebus im
ponens,uelut omnia uidens & ſapiens. Nequaquã hic ſuis plenum uictum
atq́ ſubſtantiam coaceruat, ne à cæteris inuideantur. Ille quidem miſeri-
cors,imbres iã deſperatis tribuit,uelut omnibus imperãs,omnibuſq́ glori-
ficandus,

ficandus, qui cœlos & terram mirrabiliter †machinatus est, & in eis sua posuit animalia, potens iterum, hora scilicet qua uoluit, cuncta coadunare: qui percussurus malos secundum manuum suarum opera, multis ueniã faciet. Naues itẽ uelificatas æquora sulcare facit. Quo uolente uenti quiescerent, marisꝙ planicies maneret immobilis: quod mirandũ est omnibus indurantibus, Deumꝙ glorificãtibus: præter quẽ nec adiutorem nec uindicem habebitis. ¶ Incredulos forsan omnes Deus confundet, forsan eorum multis ueniam faciet, nostrorumꝙ præceptorum contradictoribus forsan nullum à nobis diffugium patebit. Pecuniæ uobis datæ sunt uitæ huius breuis mundi, quibus melior & durabilior seruatur apud Deum, ad opus credentium, & se Deo commendãtium, atꝙ respõdentium, & orantium, ac consulentiũ, bonaꝙ sibi data diuinitus expendentium, & à criminalibus ac culpis & ira mala se retrahentiũ, atꝙ diuertentium. Malum cui libet inferentes malum, consimile merentur. Dimittens tamen, melius operatur, à Deo per optime remunerandus, malos illos abhorrente. Vindicans se post iniuriã illatam, nequaquam reus existit. Malum enim inferentes, atꝙ nocentes sine causa, soli rei sunt, malum graue passuri: Patiens tamen & dimittens, præ cæteris optime facit. ¶ Ideo positus in errorem, post Deum nõ habebit adiutorem. Incredulis autem, malo uiso quærentibus, an sit uia redeundi, tot contumeliæ tantumꝙ malum infertur, quod loquela uisuꝙ, nisi tãtum stupido, pro dedecore carebunt die, qua suas animas gentemꝙ suã perdituri, perpetuæ damnationis iudicium ferent, nullũ adiutorem seu uindicem habituri. Viã fallacem exequitur, quem Deus aberrare perficit, antequam dies ueniat, qua nemini discedere licebit: nec excusator nec adiutor aderit diuinæ uoluntati respondentes. Nos quidem nõ misimus te custodem, uel coactorem disgredientium à lege. Tuum enim nõ est, nisi rem tantum nunciare. Homo beneficio sibi collato congaudet: Malo uero propter peccata sua contingente, confringitur manens incredulus. Dei quidem est imperium cœlorum & terræ, quicquid uult operantis, dantisꝙ pro uelle suo, huic mares, illi fœminas, uel etiam gemellos huius & illius sexus, seu facientis sterilem: Cum ille sit omnipotens, & sapiens. Non accidit cuiquam hominũ, quod cum eo Deus sublimis & sapiens loqueretur † nisi per uisionẽ & uelamen interpositum, uel per internũcium, omnia pro uelle suo præceptoꝙ dicentẽ. *Tibi quidem, qui librum & legem ignorabas, nostrum spiritum mittentes, lucẽ præbuimus, per quam tu pro uelle tuo castigans homines, docens uiam rectã Dei, cuius sunt uniuersa cœlorũ & terræ, & ad ipsum redibũt uniuersa.

Machinatus est, pro fabrefecit.

Malum retaliare permittit, contra illud Mosis, Mihi uindictam, & ego retribuam, &c.

Non est Machumeti à Deo iniunctũ, homines ad religionem cogere. Quorsum igitur, aut unde sanguinaria ista lex, de ui aduersum incredulos?

† Modus colloquij diuini.

AZOARA LIII.

IN n. &c. Hic liber euidẽs à nobis Arabice positus, ut ꝑ ipsum sapiẽtes efficiamini, apud Deũ sublimẽ & sapientẽ in matre librorũ cõtinetur. Nos aũt illius memoriã pedetentim uobis subtrahemus, quoniã rebelles estis, & prophetarum omnium, sicut prædecessores uestri, derisores. Quorum potẽtiores subito cõfudimus. Quorũ qualis esset finis, satis innotescit. Increduli tamẽ interrogati, ꝗs sit cœlorũ terręꝙ cõditor? dicũt, Deus. Ille quidẽ terrã uobis mansionẽ præbẽs, illã uijs distinxit, ut quorsum gressus tẽderetur, pateret. Idẽ de cœlis aquas moderate mittens, terrã mortuã excitat, uos similiter resuscitaturus, omniumꝙ bestiarũ par unum faciens, naues & bestias equitaturus tribuit: ut uos illas scandendo, Dei nomen inuocetis dicẽdo: O Deus, qui nobis hæc cõmoda & necessaria, ꝗbus nequaꝙ digni fuimus, per

**Machumet per spiritum Dei edoctus, pro suo uelle docuit homines. Hæc uide licet fundamenta sectæ istius.*

Mater librorum.

fecisti,te glorificamus,ad te redituri. Secundum dictum quidem ponentium participes, & euidenter incredulorum, Deus sibi filias sumens,uobis dedit filios. Vnde quilibet eorum audito rumore de filia,iram in corde suo premens,faciem suam denigrat. Idem etiam asserunt,angelos circa Deum existentes esse fœminas. An adhibiti sunt illi testes in angelorum creatione? Nos autem uestris testibus scriptis à uobis singula percunctabimur,qui dicitis,uos nequaquam in illos credere: si Deus uellet,nullam scilicet sapientiam,sed solas opiniones secuti. Illis tamen forsan librum ante dedimus, sed non sequuntur eum: imò sectam suorum patrum inuentam se confitentur imitari. Quid uero dicetis,si uobis rem meliorem secta patrum uestrorum attulero? Dicent:Non credimus illi,cum quo uenis. Similiter dixerunt magnates omnium gentium,ad quas primò nostros nuncios misimus. Nos quidem ex illis uindictam sumpsimus. Et quis esset finis, perpende.

De angelis opinio absurda

Patrum sectatores.

Abraham.

¶ Abraham patrem suum, suosque sic affato: Omnibus abrenuncio, quos adoratis Dei loco, in nullum credens nisi in Deum creatorem meum, qui me uiam rectam docuit,uerbúmque mansurum, ut sciatur, posuit. Illis,parentibúsque suis spacium tribuimus, usquequo ueritas nuncijque manifesti missi sunt illis.Illi uero ueritatem uisam,incantationem esse dixerunt, & se nullatenus illi credere uelle. Moderni conquerentes Alchoran non esse positum super uirum aliquem magnarum uillarum, distribuunt'ne dona diuina? Nos quidem in huius sæculi uita pro uelle nostro distribuimus,extollentes gradatim quosdam super alios, ut illius cæteri sint obedientes & necessarij. Si gens quidem omnis esset una,negantibus Deum daremus domus tectis argenteis,quibus adessent similiter gradus ad ascensum, & portæ de argento,lectique aurei: adderemus desuper aurum copiosum. Quibus cunctis,cum sint huius mundi pecunia, apud Deum timentibus se melius reseruatur. Omni quidem cæco in diuino cultu nos adiungemus socium,illũ à uia recta diuertentem: se tamen sequi uiam rectam cogitabit. In resurrectionis uero die stans ante nos, inquiet: Vtinam nobis interesset orientis & occidentis intercapedo. Malus enim & peruersus fuisti socius. Hodie quidem nil uobis proficiet, quoniam malum perpetrastis, cuius nunc participes eritis. Tu'ne surdos audire,uel cæcos,aut erroneos docere poteris? Te forsan discedere,eosque mandata mea cognoscere faciam. Quod nobis satis leue est,atque possibile. Legi quidem nostræ tibi missæ,quæ tibi tuisque uiam rectam atque sapientiam quæsitu dignam patefaciet, adhæreatque perscrutare. An nuncijs præmissis aliquas imagines adorare præcepimus Dei loco, qui Pharaoni gentique suæ Moysen, confessum se regis mundi nuncium esse, misimus.

Querela, Machumeti homini haud perinde nobili Alcoran commissum. Fijs multo præstantiora sunt parata in futuro seculo, quàm in terra quisquã possideat.

Imagines damnat.

Moysis et pharaonis conflictatio.

¶ Illum autem cum uirtutibus uenientem diuinis, miraculisque maioribus præcellentem,ut sic saltim conuerteretur,deridebant dicentes:O mage,Deum ob dilectionem nostram pro nobis inuoca:quoniam sic forsan conuerteremur.Malo tamen ab illis remoto, en illi redeunt. Pharaonem enim dicentem,O gens,nonne ego imperans Mizere, & aquis subtus fluentibus, illo contemptibili feréque non apparente melior existo? An angelis coæquatur? Quare super eum non descendunt aurei torques, & cæteri ornatus? Ipsum inquam dicentem sic, sua gens nequaquam secuta est. Illam igitur incredulam submergendo cũ duce suo, nos posteris exemplum præbuimus. A Christo quoque Iesu Mariæ filio parabolas exponente, plures discesserunt, suas imagines præferendo,

ferendo,dicendóque, Christum eloquentem esse,suáque præcepta contraria. Ille uero non fuit nisi uir tantum,cui multam bonitatem contulimus, doctorémque filijs Israël præposuimus. Eorum quoque quosdam iudices, terrarumq́ reges,nostræ uoluntati possibile esset statuere. Deum quidem, apud quem est horæ noticia,sequendo,non contradicendo, recto calle procedítis: A' quo nullatenus uos abducat hostis uester, diabolus nequissimus. Cum Christus diuinis uirtutibus adueniens inquit: En assum uobis cum sapientia, uestras dissensiones discussura, meq́ sequendo timete Deum, mei uestriq́ dominum: schisma maximum cohortibus incidit, & gentibus. Illos autem qui non crediderunt,die graui malum grauissimum premet. Cur non cogitant de hora illis non inde tractantibus subito futura, qua amici cuncti fient hostes,præter eos qui Deum timuerunt? Quibus Deus inquiet: Nihil hodie timeatis,nec molestemini. Omnes enim qui nostris præceptis crediderunt, hodie cum suis mulieribus paradisum possidebunt,gaudium plenum accepturi. ¶ Cum cathenis etenim & poculis aureis,plenis omni suo uelle tum formoso tum saporifero administrabitur illis,illic perpetuo mansuris,omniq́ uoto suo perpetuò potituris, fructúsque multiplices comesturis. Omnibus enim bonis paradisum hæreditatem pro factis suis tribuemus: sicut incredulis & malis ignis feruorem, quo nullum leuamen percepturi, desperati sine fine manebunt. Nec nos illis nocebimus, sed ipsi sibi damnationem meruerunt. ¶ Illis quidem conquærendo dicturis, †O Melich,utinam nos perire funditus Deus præcepisset: Ille respondebit, Imò superstites eritis, quoniam ueritati uobis missæ non credidistis. An cogitastis nos ignoraturos uestrorum cordium secreta, uocéque prolata? Imò. Nostri namque nuncij scribebant omnia. An adhuc Deum habere filium affirmatis? Ego uero credentium atque deuotorum primus,à uestro stuliloquio liber, in Deum solum dominum cœlorum & terræ ac throni credo. Tu Deus cœlorum terræq́ creator,sublimis & sapiens, eos gyrouagos & uentilantes usque diem sui lucri dimitte. ¶ Totius boni multiplicator, cuius manus obtinet imperium atque iudicium cœlorum & terræ, & omnium interpositorum, solus horam communis reditus ad ipsum agnoscit: qua nullus adoratus loco Dei pro quoquam precabitur,nisi tantum qui uerum dixerit & sciuerit. Increduli tamen interrogati,Quis suus creator sit? Inquient,Deus. Cur igitur non credunt? Sed hæc gens est incredula. Manum igitur tuam tu retrahe,dicens: Salus super nos: uestrumq́ meritum agnituri quale sit,integre sumetis.

Iesus Christus à multis derelictus ob eloquentiam.

Non credentes Christo, punientur.

†Angelus mortis.

Dei filium negat.

Machumet primus fidelis.

AZOARA LIIII.

IN n. &c. Hunc librum euidentem,cuncta bona discernentem,& à Deo cuncta uidente, & audiente,scientéque compositum, bonos docentem, malos castigantem,in nocte fructifera posuimus: qui sumus cœlorum & terræ & totius intercapedinis creator,& dominus uestri, priorũq́ parentũ uestrorum.uiuos & mortuos faciens,præter quẽ nõ est Deus. Sed tamen plures incredulitate sua manentes, & de nostris præceptis ludum & ludicrum facientes. ¶ Expecta diem, qua cœli fumus manifestus teget gentes,malumq́ graue continget malis,tunc dicturis: O Deus,fumũ aufer,atq́ credemus. Nunc tandẽ cognoscitis? Nonne uos à nuncijs nostris uirtutes Dei patefacientibus retraxistis,dicendo,Isti doctores dæmoniaci sunt? Nũc quidẽ manum retraham paulisper: sed postea redibitis die,qua maxime festinabo uindictam

Alcorã nocte salutifera editus.

Dies iudicij.

Aegyptiorum ultio.

uindictam meam plene ſumpturus. Gens quidem Pharaonis maximum peccatum perpetrauit, contradicendo noſtro nuncio bono uenienti, dicentiꝗ, Deum inuocate, me nuncium fidelem ſequendo: nec mihi ſapientiam regimenꝗ manifeſtum afferenti, Deumꝗ protectorem, ne me lapidetis poſtulanti, præferri uelitis. Sin autem, à me diſcedite. ¶ Illi deinceps dicenti: O Deus, hæc gens nequam ſuam incredulitatem non reliquit: Deus præcepit, Exire feſtina noctu cum gente mea, mareꝗ factum immobile taliter dimitte. Ipſum enim tuos hoſtes te perſecuturos ſummerget. Hortos autem eorum relictos, & fontes, ac meſſes, locaꝗ † formoſiſſima, fructuūꝗ foecuuda ceteris hominibus hereditatem tribuimus: Vnde coelum & terra nec flebant, neꝗ dolebant. Taliter filios Iſraël de malo dedecoreꝗ Pharaonis omnimodè præſumptuoſi, modum omnem excedentis, liberauimus. ¶ Illos ſuper cæteras gentes ſapientia uirtuteꝗ ſublimauimus. Illi tamen dicentes non eſſe mortem, præter hanc primam, nec aliquos reſuſcitandos, dicunt prophetis: Si ueridici eſtis, noſtros patres redire facite: uel, an ſtant illi melius, an gens Tuba, an cæteri priores, prius à Deo propter incredulitatem confuſi? Nos quidem coelos & terram & interpoſitum omne minimè pro nihilò, ſed cum ueritate, licet plures hoc neſciant, fecimus: uenietꝗ terminus & hora cunctorum die iudicij, qua nullus dominus ſeruo ſuo proficiet, nec quenquam alius uindicabit, niſi cui pietas ſapientis Dei & incomprehenſibilis ſubuenerit. ¶ Vos peccatores cibandi ex arbore ezecum, quæ uelut ignis in ueſtris aluis feruebit, cibum illum in igne medio ſumentes reſeruate, capitibusꝗ demerſis focum immoderatum ob ueſtram ſuperbiam & præſumptionem guſtate, cui ſemper contradixiſtis. Timentes autem, locum hortis & fontibus foecundum poſſidebunt, ueſtibusꝗ ſericis & purpura ueſtiendi, puellas ducent cum oculis claris & immenſis: quorum albugines cándidiſſimæ, & pupillæ nigerrimæ. Pro uelle quoque ſuo fructus multimodos abſꝗ timore comedent, non guſtaturi mortem niſi primam. Deus enim dator optimus, eos à foco liberabit: Hocꝗ munus eſt maximum. Ita per linguam tuam, ut cæteri ſapientes, memoresꝗ fierent, res explanauimus. Sed expecta, quoniam expectant illi.

[Marginalia: Alibi uertit amœna. — Reſurrectionem abnegantes. — Gratia Dei ſeruat. — Inferorum tormenta. — Paradiſus carnalis.]

AZOARA LV.

IN n. &c. Hic eſt liber à Deo ſapiente poſitus, qui mirabilis apparet ſapiētibus in machina coelorum & terræ, & in conditione ueſtri & omnium animalium in uiciſſitudine quoꝗ noctis atꝗ diei, & in aquę donis ad terram excitandam, ac uentorum undiꝗ currentiū motu. Cum hęc omnia, cęteraꝗ ſimilia Dei ueraciſſime ſint miracula, poſt illius mandatū quid creditis peccatores & increduli, de Deo ſtulte loquētes? Diuinis præceptis auditis, uel in ridiculum faciunt, uel quaſi nihil audientes diſcedunt. Sed infernū demū incurrent: cum nec opus præteritum, nec quos adorabant Dei loco, quicquam illis proficere poterunt: quin poenas malumꝗ grauiſſimum patiantur. Hic quidem liber uiam rectā oſtendit: cui reſiſtens, & non credens, graui flagitio punietur. ¶ Deus quidem uobis mare nauibus ſulcandum, uniuerſa coelorum & terræ humano ſeruire commodo ſtrauit. Vnde gratias homo Deo reddat, admirando & glorificando. Homines boni precentur pro deſperatis, quatinus Deus illis bonū pro factis ſuis impendat, ad quem redibunt uniuerſa. Omnis benefaciens ſibi prodeſt, omniſꝗ peccator ſibimet malum ingerit. Filijs Iſraël iudicium atꝗ prophetiam, ac legem, atque potentiam,

[Marginalia: Alcorano non credentes grauiter puniuntur. — Boni precantur pro malis. — Iſraëlitarum excellentia.]

tentiam,& diuitias præ cunctis hominibus mundi dedimus. Illis tamen nulla contrarietas intercidit, nisi post hæc munera sibi data, nostrasque uirtutes agnitas, cuius occasio sola fuit inuidia. Eorum autem dissensiones Deus ipse iudicij die discutiet. Tu tandem cum lege recta, moribusque iustis missus, eorum imitator esto, nequaquam uoluntatem insciorum, quoniam ipsi sibi inuicem associati, coram Deo solum se timentes diligente, tibi nullatenus proficere poterunt. Hoc autem est lumen, uiaque recta, misericordiaque bonis & confirmatoribus eius. Perseueranter peccatores opinati sunt, mortem & uitam non esse, nisi tantum unam, seque superponendos credentibus & bene 10 gerentibus. Sed hæc quidem eorum opinio fallax & falsa. ¶ Deus cœlorum terræque uerus conditor, iuste cuique suum reddet meritum, nemini facturus iniuriam. Nonne uides, qualiter Deus illos à sapientia deuiare fecit, eorum aures & corda sigillans, oculosque tegens, qui sine sapientia uoluntate propria ducti deos sibi constituerunt? Quis uero præter Deum uiam rectam ostendet? Quare memores & sapientes effici recusatis? Dicunt enim, non est uita nisi tantum huius sæculi. Hic namque uiuimus, & mortem incurrimus: hocque sæculum tantum nos nocte dieque perimit. Hoc quidem affirmant, non aliqua scientia, sed opinione sola ducti. Audientes enim præcepta nostra manifesta, non habent, quod contrà proferant: nisi tantum, ut 20 suos parentes adducant nuncij, si ueridici sunt. Deus quidem cœlorum & terræ conditor, mortis uitæque dator, ad se cuncta redire faciet, licet pluribus hoc nescientibus: horaque ueniente omnes increduli iacturam facient, omnesque gentes suos libros aduocabunt, Deo dicente, hodie fiet uobis secundum opera uestra. En, hic enim liber noster omnes actus uestros complectens, nostra manu scriptus, uobis ueraciter omnes actus uestros aperiet. Hodie quidem omnes credentes, & benefici, misericordiæ munus accepturi, plenum intrabunt gaudium. Incredulis autem dicet: Hodie uos obliuiscor; quoniam uos audito sermone de die iudicij, horaque ueracissima, confessi uos inde nihil scire, nec hoc affirmare uelle, ridiculum fecistis huius ob-30 liti diei, & in incredulitate firmati. Nunc igitur uiso ridiculo uestro, peccatoque, ignem intretis nec adiutorem nec uindicem habituri. Quoniam Dei præceptorum derisores, huius mundi uitā dilexistis, hodie nec uos quisquā educet, nec excusatio uestra credetur. Hodie quidē sunt omnes gratiæ Dei sapientis, & incompræhensibilis domini cœlorum & terræ, totiusque mundi, cuius in ipsis est sublimitas omnis & honor.

Epicurei negantes uitam æternam.

Patrum authoritatem allegātes pro summa ratione.

Omnes gentes suis legibus iudicabuntur.

Alcoran Dei manu scriptus

Damnatio infidelium.

AZOARA LVI.

IN n.&c. Hic liber à Deo pio sapientéque positus, qui cœlos & terram & eorum inter capedinem non nisi cum ueritate condidit, ad terminum no-40 minatum. Sed qui castigationibus atque doctrinis minimè credunt, auditis diuinis uirtutibus, humeros & caput reuertunt. Illi uero quos adorant Dei loco, quid in terra fecerunt? Vel quam portionem in cœlis obtinent? Afferte mihi librum aliquem inde, seu signum, ut sic ueraces appareatis. Quis est peior seu stultior illo, quàm qui uocat Dei loco non responsurum ante diem iudicij, tuncque futurum hostem suum, nunc autem nescium & negligentem? Ob hoc enim incredulitatis pœnam subibit. Increduli quidem audientes præcepta nostra manifesta, dicunt illa magicam artem esse, méque finxisse. Sed si uerum est illud, nullam de Deo partem accipiam

Auertentes se à doctrina Machumet.

Iurat se non finxisse Alcoran.

Machumet ignarus, quid sibi aut alijs faciendum sit. Quæ confessio dedecet tātū prophetā, estq; contraria magnificis iactationibus ipsius.

piam, qui iudex noster aderit, & testis pius, ueniæq; dator. Ego non sum primus nuncius, nec scio, quid mihi seu uobis gerendum sit. Diuina mandata tamen explanabo: quæ licet Dei sint, hocq; testificent, plures filiorum Israël credentes illis, uos minime creditis. Nec Deus malos in uiam rectam dirigit. Peccatores autem non credentes, nec rectam uiam uidentes, dicunt: hoc esse de priorum mendacijs, neq; me uenisse cum hoc, etsi bonum uel uerum esset. ¶ Moysi prius librum munusq; misericordiæ tribuimus, sicut & tibi librum hunc ueridicum Arabice scriptum, per quem castiges malos, bonisq; nuncium bonum feras. Dicentes Deum esse dominum omnium & regem solum, omni timore molestiaq; carent. Pro factis enim suis paradisum perpetuo possidebunt. Parentes suos homo multum honoret, cum sua mater eum ui concipit, & in pariendo laborat, & ab imprægnationis hora menses triginta lactis alimoniam tribuit. Sicq; ductus ad uirilitatem, scilicet annorum quadraginta spacium, Deum glorificās, ipsum sic deprecetur: O Deus, fac me tibi dignas referre gratias, ob bona mihi parentibusq; meis tributa, tibiq; simul & illis placitum fieri, meisq; posteris bonum & commodum: Quoniam ad te conuersus, in te credo. Tales enim Deus optime colligit, peccataq; dimittit, & paradisum bonis omnibus promissam tribuet. Aliquo tamen suis parentibus dicente, ut legem diuinam sua secta relicta sequantur, cum ipsius mandata uera sint, nec imitentur gentem præteritam præsumptuosam, illi respondent, Maledicitis. Hoc enim est de priorum fallacijs. Super illos autem firmatum fuit uerbum prauum suorum antecessorum, qui scilicet erant disputatores atq; diaboli. Nos quidem omninibus suorum operum gradus & mercedes implebimus, nulli facturi molestiam, die, qua monstrabimus incredulis ignem, quem sæpius contradixerunt. Dicetq; Deus illis: Quoniam in terra uoluptates uestras sequendo, sine ueritate bonoq;, mala perpetrastis, hodie malum meritum recipietis. Tu castiga gentes, ut Deum unum non alium adorent, malumq; diei grauis tātum timeant. ¶ Dicunt autem, Venis'ne separatum nos ab illis, quos adoramus? Si ueridicus es, tua dicta manifesta. Dic Deum solum nosse, quod quærunt: teq; nihil facturum, nisi quod diuinitus præcipitur, illos autem suam incredulitatem obtinere. Illis autem opinatis nubes uisas, pòst aquas esse pluuiarum, dicebatur: Non est nisi uentus, illaturus uobis graue malū, ad quod festinatis, deleturus omnia iussu Dei. Nil igitur superstes extitit, nisi domus suæ tantum. Sic enim merentur increduli. Illis tamen uictum atq; diuitias, & oculos ac aures, atq; corda, sicut uobis, dedimus. Quæ omnia, cum essent increduli, nil profecerunt eis: quoniam illis accidit, quod deridebant. Existentes etiam circa ciuitates confudimus, prius tamen explanatis sibi mandatis diuinis: Nec suffragium aliquod ab adoratis Dei loco, cum illi defecissent, tunc sua mendacia prementes, susceperunt. Cum diabolos ad auditū Alchoran malos atq; te cōuertimus, ipso percepto gentē suam castigatum fugerunt, dicendo: O gens, iā audiuimus librū missum post Moysen, omnis sui dicti confirmatorē, & doctorem uiæ ueræ rectæq;. Parēte uocanti uos ad Deū, illiq; credite, uobis peccata uestra dimissuro, & à graui malo liberaturo. Aliť aūt in terra nihil uobis ꝓdesse poterit. Sicut Deus cœlos & terrā illaboriose & infatigabiliť cōdidit: similiť & mortuos, cū sit omnipotēs, resuscitabit die, qua ipse mōstraturus est cōtradictoribus, ignē, quęret: Nōne uerus est iste focus? Illisq; respōdentibus, Ita: dicet, Gustate focū, quoniam

Parentes honorandi.

Tempus lactādi infantes.

Sententia diuina in impios

Diaboli conuertendi per Alcoran. Quo quid falsius?

Resurrectio probatur ex rerum creatione.

quoniam non credidiſtis. Tu uero fortiter ſuſtine, ſicut & cæteri prophetæ conſtantes, Deoq; deuoti: neque tu mandatum feſtinare uelis. Die namque, qua patebit ſingulis mandatum noſtrum, accedent ſinguli, quaſi non morati niſi per diei horam unam. Mandata cunctis applica: Increduli tantum uero confundentur.

AZOARA LVII.

IN n.&c. A uia Dei ſe diuertentes, & increduli, factorum ſuorum perditores, & falſitatis ſunt imitatores. Benefacientes, & ueritati ſuper Machumetum poſitæ credentes, ipſius Dei uiam & ueritatem ſequuntur, qui condonaturus illis peccata ſua, cuncta ſua negotia factaq; diriget, cum ſit omnipotens. Ita Deus homines ſuis inſtruit parabolis. Increduli à uobis in litibus uicti, uſquequo multa fiet cædes, capita perdant. Captiuati firmiter ſtringantur, ut ſe bene redimant, lis nec ceſſet ante telorum depoſitionem. In terra pugnantibus, utrobiq; fatigatis, Deus quidem ab illis uindictam ſumere poſſet: Sed mauult hos per illos experiri. Omnibus Dei dilectione pugnantibus, Deus facta ſua remunerabit, complens quod bonis mandauerat, eiſq; paradiſum bonis creatam tribuet. Viri boni, ſi Deo pareatis, uobis auxiliabitur, pedes ueſtros firmaturus. Incredulis autem, Dei præceptum audire nolentibus, unde ſuos actus amittunt, nos confuſionem & malum inferemus. Quare non ſcrutantur terras, ut ſciant fines eorum, quos Deus confundit, omnes incredulos ſimiliter confuſurus? Quoniam Deus eſt bonorum dominus & uindex. Increduli quidem dominio carent. Credentes atq; beneficos Deus in paradiſo ponet. Peragant nunc increduli ſuas uoluntates, moreq; beſtiarum comedant: Illos ueraciter ignis ſequetur. Quæ uilla fuit ueſtra per nos confuſa firmior, protectorem autem non inuenit? Quis enim diuinam uim atq; uirtutem ſuperat? Aut cui placebunt actus illius, nil niſi uoluptates ſuas ſequentis? Eme paradiſum, timentibus tributam, ubi ſunt aquæ cæteris odore ſaporeq; conſimiles. Sunt illic & alij riui ſaporiferi, alius lactis, alius meri, alius mellis deſpumati. Sunt & ibi omnimoda poma. Peccatores autem in igne perpetuo manſuri, potum ſument igneum, inteſtina ſua cocturum. Horum autem quidam auſcultando applicantes tibi, dicunt: Quid modò dixit? Iſtis amores incredulorum ſecutis, Deus corda ſigillauit: Timentibus autem fidem auget, atq; timorem: unde Dei terminum ueraciſſimum, horamq; ſubitam, forſan cito uenturam, ſemper expectant. Scito non eſſe niſi Deum unum, quem preceris pro tui cunctorumq; bonorum uirorum ſeu mulierum delictis, qui quid agas uel legas, intime dinoſcit. ¶ Boni quidem atq; credentes, azoaram de pugna poni multum optant. Illa uero optime compoſita, puſillanimes & cordis infirmi, quaſi iam ferè mortui, audita pugna uos reſpiciunt. Quibus uel te ſequi, uel uerbum ſcitum proferre melius eſſet. In ipſius enim litis præparatione commodius eſſet eos uerbum de Deo melius protuliſſe, uerumq; ſic dixiſſe: Quid cogitaſtis, cum eundo terras deſtructum, ueſtras gẽtes diſgregaſtis? Tales quidem Deus repellet, illis ſurditatem & cæcitatem illaturus. Quare nõ cõſuluerunt Alchoran? An corda cathenata geſſerũt? Illis diſgredientibus poſt uirtutes agnitas, diabolus ſuggeſtiones prauas intulit. Vnde polliciti ſunt, ſe adhæſuros illis, quibus diuina præcepta diſplicebant. Deus autem eorum ſecreta dinoſcit. Quid igitur iſti ſecuti Deo diſplicita, nequaquam dilecta, unde ſua facta confundet, facient: cum angeli

Leges belligerandi contra infideles.

Præmium militiæ paradiſus.

Ironicôs iubet emere paradiſum. Ignorauit, Romæ cœlũ uenale.

Dies domini fortaſſe breui uentura.

Dicit ſe legere, qui negauit ſe literas ſcire.

Increpat ceſſatores in bello.

suas animas extractum, & facies atque colla percussum aderunt? Nunquid opinati sunt, quod Deus malum in cordibus suis habitum non eliceret? Si uellemus, daremus tibi signum atque peritiã, ut eos formis suis atque uerbis agnosceres. Sed nos eorum actus & mentes penitus agnoscentes, te probabimus, tentantes, usquequo tuas peregrinationes & expugnationes ac opera cognoscamus. A' uia Dei disgredientes, prophetæque contradicentes, postquam uiam rectam uiderint, sibimet non Deo negotia sua cuncta confusuro nocent. Deum igitur atque prophetam, ne uestros actus perdatis, sequẽdo credite. A' uia namque recta digressis, & incredulitate mortuis, nunquã Deus ueniam dabit. Non sitis contemptores, sed pacem diligite, eamque uocate, quoniã uos digniores & potentiores existitis. Vnde uobiscum Deus de beneficijs uestris nil minui permittet. Huius mundi uita nil est præter ludũ & ludicrum. Credentibus aũt atque timentibus, optimã remuneratione Deus faciet, à nemine quicque de pecunia sua postulãs. Sed & si sæpius ad fatigationem usque peteret, uos nullatenus daretis ei, nisi mortem minanti. Vos quidem dicitis, uos esse distributores rerũ in Dei nomine dilectioneque. Quod quidam uestri minime faciunt. Quisquis autem nõ fecerit, suæ deficiet animæ. Deus enim est omnium abundans, uos uero pauperes. Vobis discedentibus, uestra loca Deus supplebit alijs, nequaquã talibus, quales uos estis.

Quare non datum sit à Deo Machumeti, corda hominũ perspicere.

Moriens in incredulitate nõ saluabitur. Sed Alcorano tribuit uim seruandi diabolos & impios, parci, qui tantum ad minas Dei aliquid beneficij conferunt.

AZOARA LVIII.

IN n. &c. Tibi quidem summam leuitatem atque facultatem in acquirendo tribuit Deus, tibi peccata præterita futuraque dimissurus, suum præceptũ facturo, qui te docens uias rectas, potenter te uindicabit: qui super te salutem & securitatem, animosque credentium reconciliationem & augmentum fidei ponit, qui sapiens & incompræhensibilis, exercitus cœlorum & terræ creauit. Credentes uiros seu mulieres in paradisum perpetuæ mansioni missurus, quod sibi leue est: Incredulos ac ponentes cum Deo participes, ac de illo malum cogitantes, in malam uiam repulsurus, grauiter puniet, cum ipse dominetur exercitibus cœlorum & terræ. Te quidem testem, gaudijque nuncium & castigatorem misimus, ut te sequendo in Deum credant, suisque parendo præceptis, illum maxime glorificent, & mane uespereque suppliciter inuocent. Manus suas subleuando soli Deo seruierunt. Manus namque Dei suis præsedit manibus. Omnis autem mendax, sibi mentietur: Verbis autem constans, misericordiam consequetur. Arabes autem rudes domi manentes, pecuniæ suæ simul & gentis impedimentum prætendentes, seque sic excusantes, ueniam postulant: aliud uoce præferentes, aliud corde tenentes. Sed quid impediet Deum omnes actus suos dinoscentem, quin bonum uel malum illis inferat pro uelle suo? Opinati sunt autem hoc etiam optantes, indeque praui malique facti, quod nunquam ulterius propheta uirique boni suos reuisitarent, sed hominibus nequaquam in Deum credentibus, neque per prophetã secutis, feruore ignis prædestinauit Deus, imperator cœlorũ & terræ, huic condonãs, illũ pro uelle suo dãnans, pius ueniæque largitor. In domo tamen residui, Dei uerba mutare quærentes, fallaciter inquient: Cũ prædatum ieris, duc nos tecũ. Tu uero responde, Nolite me sequi. Sic enim antecessores uestri prius polliciti sunt, decipiẽdo. Illis tamẽ dicturis, hoc ob inuidiam fieri, nescientibus tamen hoc, sic responde: Nos uocabimus uos ad litem maximã, ubi uos, nisi se uerterint alij, pugnare necesse erit. Si pugnaueritis, maximam à Deo mercedẽ: si retrocesseritis, ut prius, graue malũ accipietis.

Remißio peccatorum etiã futurorũ promissa Machumeto.

Nuncium gaudij & Euangelistam se facit. Orationes.

Arabibus detrectantibus militiam minatur.

Præmia fortiter pugnantium, & pœna fugientiũ.

cipietis. Cæcus quidem, & claudus, ac infirmus, nullatenus ob moram & mansionem rei sunt. Demum omnis sequens Deum atque prophetam, paradisum possidebit. Discedens autem, graue malum patietur. ¶ Viri boni, manus suas subtus arborem eleuati, Deo placuerunt: qui noscens secreta cordium suorum, securam firmitatem illis tribuit, & prædam multam ac capturam omnem illis leuiter attulit. Quoniam eos multam capere prædam, hostesque suos manus ab illis retrahere; ut sic illis populis admirandi fierent, præcepit: sine quo docente uias rectas, minime uictoriam ab illis essent adepti. Sed ipse suis semper propitius, omnipotens est. ¶ Si pu-
10 gnarent uobiscum increduli, in fugam uerterentur, nec adiutorem, nec uindicem habituri, præter Deum, ius primum immutabile mittentem, qui cunctos actus uestros perspiciens, manus uestras ab illis, & suas à uobis circa Mecham, postquam superiores facti estis, retraxit. Incredulis autem uos à templo Haram diuertere quærentibus, malum subitum & improuisum iam incubuisset, nisi propter bonos uiros seu mulieres, licet uobis hoc ignorantibus. Sed si malorum atque bonorum disiunctio fieret, incredulis malum maximum inferremus. Sed diuina pietas suis subuenit. Incredulis quidem summa fiducia sperantibus insciorum auxilium, prophetæ suisque securitatem & fortitudinem, uerbumque diuini timoris intulit. Vnde munera Dei,
20 scientis omnia, meruerunt. Veraciter quidem secundum uisionem ueram diuinitus prophetæ uidebatur, quoniam ipse timoris expers, & abraso capite, Deo uolente, templum Haram ingressus, uocem huiusmodi percepit: Ne timeatis: Deus enim scit, quæ tu & cæteri ignoratis, quod uobis licite captionem tribuit. Ille quidem prophetam doctorem & ducem in legē sua constituit, ut ipse Deo teste sufficiente, legem suam super omnes alias extollat, & manifestet. Machumetus enim, suique fautores, incredulorum (Dei iussu) uictores existent, sibimet inuicem prospicientes, ipsique Deo propter suam dilectionem humiliantes, faciesque gestantes humilitatis, orationes fundunt iugiter. Hique secundum testamentum & Euangelium assi-
30 milantur grano, quod in calamum surgens, messem reddit multiplicem, læticiamque seminantibus, & incredulis iram. Credentibus & beneficis, optimam mercedem tribuit Deus.

Immunes à militia.

Deus uictoriā Machumetis ipsis concedēs, claros facere uoluit.

Increduli cum fidelibus militantes ad fugam prompti.

Præliū apud Mecham.

Malis parcitur ob bonos inter eos.

Machumet rasus, ut monachus.

Cautionem nō raro ponit inter officia pietatis.

Euāgelica parabola de grano sinapis, aut frumenti.

AZOARA LIX.

Obedientiam suadet.

IN n. &c. Viri credentes, nolite præcedere Dei prophetæque manus, nec uerba uestri super illa prophetę extollere, nec ipsum sicut aliquē uestrū quilibet alius acclamare. Sic enim, licet hoc à uobis minime percepto, uestra negotia perderetis. Deum autem omnia scientem, & audiētem, timete. Virorum namque blādi lenisque sermonis in prophetam corda Deus in bono probauit, illis ueniam meritumque maximum daturus. Extrinsecorum atque
40 prædonum te uocantium, plures sunt insensati. Esset enim illis melius atque commodius, tuum ad illos exitum expectare. Deus enim est pijssimus, ueniæque largitor. Viri boni cauete, ne si quis malus uobis uerisimilia prædicet, uos inscios † inueniat iā prophetā habentes. Pœnitentia namque sequetur. Morsque iam uos pressisset, si uestram uoluntatem omnem suus effectus secutus esset. Deus autem fidei bonique dilectionem, & malorum ac incredulitatis abhorritionem cordibus uestris ingessit: sicque uiam rectam, diligēdo Deum, incompræhensibilem & sapientem sequimini. ¶ * Gentes consimiles inter se pugnam committentes, uel dirigendo pacifica, uel hanc infestan-

† & amplificat, & quidē iam habentes, &c.

** Ratio dirimendi contentiones infidelium: nimirū ut Assirius rex arbiter intercessit inter Israelitas.*

tem illam ob inuidiam nec pacificari uolentem, usquequo Dei præceptis obediat impugna. Illis autem pacem quęrentibus, rectum examen inter illas effice. Deus enim iustum iudicium diligit, omnesq; credentes fratres sunt. Illis igitur pax est imitanda. ¶ Nemo uir seu mulier, ut sic maior uideatur, irrideat alium, nec uerbis inhonestis dedecoret, post fidem adeptam. Hoc enim malum est. Semoueat item à se quisq; suspiciones malas. Nullus insidietur alij, nec de absente quid mali dicat. An uestri quis carnes fratris sui mortui corrodere uellet? Absit. Timete Deum ueniæ largitorem, qui uos de masculo fœminaq; producens, in magnam multitudinem redegit: ut ipse cuncta dinoscens uideret, quis eum plus timendo, plus diligeret. Arabum 10 uulgo dicenti se in Deum credere, responde: Non credis, sed te Deo commendare dicis. Si corda uestra tamen fides intrauerit, & Deum atq; prophetam sequendo, in litibus cum pecunijs uestris & animabus affueritis. Aliter namq; faciens, non est credens, seu bonus. De uestris operibus negotijsúe nil amittetis, cum Deus pius talibus ueniam præstet. Non doceatis Deum legem uestram. Improperantes enim illi, quoniam ipse uerus, solus uos credere faciens, uniuersa cœlorum & terræ regens, & eorum omnia secreta, nec non & actus uestros dinoscens, omnia perspicit, & optimā mercedē tribuit.

Prohibet irrisionem & contumelias cæteras. *Suspicio prohibetur.* *Insidiæ.* *Detrectatio.* *Ratio Paulina Gal. 5. ad charitatē hortans.* *Arabes hypocritæ.* *Omniscius & munificus Deus.*

AZOARA LX.

IN n.&c̄. Per Alchorān disertum summe mirati sunt increduli, nuncium 20 de semetipsis esse missum, indignanterq; dicunt, hoc diuinum esse miraculum. Sed licet ipsi dicant, Cum mortui nos in puluerem redacti fuerimus, prolixus erit reditus: tamen nos scimus, quantum de suo numero parua singulis diebus surripit, & quando fiet reditus. Apud nos enim est liber, hæc omnia notans. Illi uero ueritatis missę contradictores, summè dubitant. Nonne uident, quomodo cœlum supernum sine plica confusioneq; speciosissimum ornauimus, & terram planando montibus firmauimus, & in ea rerum omnium pares formose creauimus, ad omnium bonorum uisum & recordationem: & per aquas utiles cœlitus missas producentes hortos, & spicas, ac germina, nec non palmas proceras, & hermodactylos, uictum 30 scilicet hominibus, terram mortuam excitauimus, consimili quoq; potentia ueraciter illos suscitaturi? Sui quoq; prædecessores, uidelicet homines Noē & Hat, superbiq; Pharaonis, nec non & Tuba, nostris præceptis, atq; prophetis contradixerunt. Illisq; contingit, quod illis prædictum est & prædicatum. Ego quidem hominis conditor, sui cordis secreta cognosco, illi propior quàm guttur suum. Nihil autem in dextris uel in sinistris loquitur quis, uel operatur, quin à Deo sciatur atq; firmetur. ¶ Verum ueraciter mortis ebrietas, quam uos diffugistis, flatuq; buccinæ ueniet iudicij dies, qua cunctæ coram uenient animæ, cum testibus suis adductis. Dicetq; Deus: Qui diem istum neglexistis, iam detectis oculis uestris limaciter per- 40 spicite, & gehennam omnes intrate, malum grauissimum passuri: qui nostris pręceptis contradixistis, increduli manentes, & bona prohibentes, malaq; gerentes, & cum Deo ponentes participes. Sui quoq; socij dicentes hoc idem sibi contigisse, Deum sic alloquentur: O Deus, nos quidem eis nullatenus errorem intulimus, sed ipsimet errauerunt. Respondebit Deus: Nolite mecum causas agere. Verbum enim meum non mutabitur, quin contradictoribus infernus impleatur, & uos iam meos habuistis nuncios. Infernus quidē ab illo tunc quæsitus, an plenus sit, respondebit: Adhuc tribue.

Alcoran laudat immodice *Opera domini & beneficia resurrectionem probant.* *Exempla incredulorum.* *Deus de propinquo.* *Sententia nouissima Dei.* *Dei uerbum non mutatur.*

Credentibus

Credentibus quidem, & diuina mandata corde puro cuſtodientibus, inquiet Deus: Paradiſum timentibus factam, intrate cum ſalute. Hæc eſt enim dies, qua perpetuam manſionem illic accipietis, omne uelle ueſtrum habituri, quod & ego ſemper augebo. Plurimæ gentes illis potentiores à nobis deſtructæ, in terra multum malum operatæ, an quoquam in terris apparent? Hoc quidam ſapientes in memoriam reducere deberent, & recolere, quomodo ſine labore fatigationeq́ coelos, & terram, & interpoſitum omne ſex diebus creauimus. Tu quidem dictum eorum ſuſtine, & ora Deum ante ſolis ortum & occaſum, caput bis ad terram inclinans, & expectans, quando præco clamorem ex propinquo faciet. Illa namq́ die uocem ueram audient omnes, & è foueis exibunt. Terra namq́ cito diuidetur, noſtra uoluntate iubente, ut ad nos redeant omnia: quibus prius uitam, poſtea mortem dedimus. Nobis omnia ſua dicta cognoſcentibus, nullam illis caſtigando uim inferas: ſed tantum Alchoran iſtum illis explana, ut ſic timentes dirigas.

Paradiſi uoluptas augẽda ſubinde. Igitur non perfectam habet fœlicitatem.
Orantes diem domini expectent. Reſurrectio.
Docendi, non cogendi homines.

AZOARA LXI.

IN n. &c. Per uentos ſufflantes, attractasq́ nubes ponderoſas, & naues æquore currentes, angelosq́ nuncios, hæc omnia præcepta uera ſunt, diesq́ ueritatem probans ueniet. Per cœlum uero rubore ſolis affectum, uos uerbis contrarijs inhæretis, quæ quilibet proferens graue malum patietur. Noſtra quidem manu perierunt, qui falſas opiniones & diſſenſiones induxerunt. Illi namque lumine, & ſobrietate, ac memoria penitus affecti, diei ueraciſſimi aduentum perſcrutantur, quam ego monſtraturus illis in igne, dicam: Guſtate, quod feſtinanter quærebatis. Timentes autem, paradiſum fontibus fœcundam, eſſe bonum illic ſumpturi, poſſidebunt. Quoniam prius credentes, paruoq́ ſomno contenti, Deum mane precati ſunt, pecuniamq́ ſuam pauperibus & quærentibus diſtribuerunt: Quod firmis & conſtantibus in terra memorandum eſſet. ¶ Ex ueſtris quidem animabus prouenit, quod non uidetis omne ueſtrum bonum atque uictum è cœlo procedere, per cœlorum terræq́ conditorem. Ita uerum erit, ut uos loquimini. An de bonis rumorem hoſpitibus Abrahę percepiſtis? Quibus ſalutantibus ipſum, ipſe ſalutem reddens, inquit: An boni ſitis, ego minime noſco. Quibus ipſe deinceps uitulum ſaginatum à gente ſua referens, porrigendo dixit: Quare non comeditis? Ipſum uero timentem, ipſi conſolantes reſponderunt: Ne timeas, ſed propter filium ſapientem tibi diuinitus dandum ſumme gaudeas. Mulier quidem ſua deinceps conquerens, faciem ſuam manu percutiens inquit: ¶ Vetula ſum, atque ſterilis. Quos reſpondentes, Dominum omnipotentem & ſapientem ita uelle: interrogauit Abraham, Quid quærerent? Illi uero reſponderunt: Nos ad gentem malam mittimur, ut illis incredulis lapides luteos, & acutos, propter uindictam diuinam immittamus. Nos quidem illinc extrahentes, bonos atque credentes, unam tantum uidelicet familiã, illic iudicia manifeſta grauis mali timentibus, dimiſimus. Pharaonem item & ſuos exercitus, dicentes Moyſen ſibi miſſum magum exiſtere, in mare ſummerſimus, quoniam rei reperti ſunt. Hat item uentum immiſimus, nihil dimittẽtem, quin in puluerem redigeret. Gentem quoque Themut, diſcedentem à præcepto Dei, poſt ſpaciũ ſibi permiſſum fulgur euidens occupauit: unde nec ſurgere, nec uin-

Iurat per uentos, &c. uerũ eſſe Alcoran.
Senſu carent, qui dubitant de die nouiſſimo.
Eſſe bonum, est ipſa beatitudo.
Culpa ſua Deum ignorant homines.
Abraham angelos hoſpitio recipit, Gen. 17. 18. 19.
Exempla congerit incurabilium hominum.
Pharao. Exod. 3. &c.
Hat.
Themut.

Noë, dictam habere potuit, sicut nec gens Noë, prior suam ob maliciam confusa. Cœlum quidem & omnia cœlestia pro uelle nostro creauimus, optimeq́ terram applanauimus, omnium rerum in illa pares constituimus. ¶ Ego uobis missus nuncius & explanator, hoc uobis castigo, ut ad Deum fugiendo, ipsum solum adoretis, nullum illius participem statuentes. Si tibi uero contradixerint, uelut omnibus prædecessoribus mos inoleuit nostris nuncijs contradicere, ab illis si discesseris, non reus statueris. Prædicare tamen non desistas, quoniam hoc bonis proficit. Diabolos quidem & homines ad me tantum glorificandum ego feci, nullam comestionem seu uictum ab illis expetens. Mea namq́ manus omnem uictum, atq́ diuitias, potentiamq́ tribuit. Male gerentes quidem, sicut & socij sui, peccati pœna punientur. Ad malum itaq́ nō festinent: quoniam ueraciter illis accidet in die iudicij.

Error castigandus, quod Deus habeat parem: Omnia propter se creauit dominus: impium quoque, &c. & diabolos.

AZOARA LXII.

In n. &c. Per montem Sinai, librumq́ lineariter in chartis subtilissimis scriptum, & per superne domum ædificatam, tectumq́ sublime, mareq́ metis pressum, Dei uindicta superueniet, quam nemo diuertere poterit die, qua cœlum cum uniuersis illo contentis mouebitur, & montes cum nubibus, & contradictores malum sæpius illis dictum sortientur. Quibus tunc ad ignem gehennæ uocatis, Deus inquiet: Hic est ecce focus, cui sæpius deridendo contradixistis. An hunc fantasticum atq́ magicum, an uerum esse perspicitis? Illum igitur patienter sustinete. Non minus enim patiemini, si sustinere nolueritis: cum secundum opera uestra meritum suscepturi estis. Timentibus autem, paradisum possessuris, & ab igne penitus liberandis, dicetur: De fructibus omnimodis uobis datis, optimoq́ uictu comedite, atq́ bibite, ob actus uestros optimos: & super uestium stramenta formosissima pro modo uestro discumbite, ducturi uirgines decentissimas, cum oculis immensis atque pudibundis, nusquam nisi tantum ad maritos suos flectendis. Credentium quoque filios credentes secundum opera sua sufficienter remunerabimus. Illis fructus & carnes pro sui uoti modo multiplicaturi, qui pueris suis speciosis, ut margaritæ constipandi, potum sument, nec uerbi fetidi nec immensi peccati participem. Et horum alij sic alios alloquentur: Quoniam nos hominibus misericordes, Deum prius atq́ suppliciter inuocauimus, ipse pius ueniæq́ dator nos ab ignis feruore liberauit. Homines ad memoriam reducere non desiste. Quoniam licet non sis prorsus conuersionis efficax, non es auarus, nec uersificator: Cum expectantibus tamen, nec conuerti uolentibus ante mortem, tu simul expectes. An dicunt sua somnia talia fore? an superbia præsumptioneúe ducti ponunt alia? an perhibent hunc illa finxisse, & nec ideo se credere uelle? Veniant igitur cum similibus, si uerum dixerunt, nec illos pro nihilo fecimus. An illi cœlos & terram condiderunt? Hoc autem nequaquam asserunt. An apud eos Dei pecunia deponitur? an ipsi de Deo iuste conqueruntur? an † scalam, ut cœlestia secreta percipiant, obtinent? Res igitur nouas atque rumores afferant. An remunerationem, an calumnias ab illis quæres? Dicent quidem illas sibi grauissimas & impossibiles esse. An est apud eos secretorum noticia? Scribant igitur. An quærunt decipere? Deceptores quidem sunt. An habent nisi Deum unum? Nolit Deus, quod ipsi perhibent. Qui uidentes aliquid cœleste cadere, dicunt, id esse nubes bonas conglomeratas. Illos usque ad diem dimitte, qua malorum

Iurat Dei uindictam impendere.

Paradisus luxuriosis appetibilis.

Credentium filij ætate puerili fungentur officio pincernarum.

Instandum est doctrinæ.

Contentio contra infideles, qui plures deos asserunt.

Scalam: sicut ipse per scalas cœlū ascēdit.

malorum operatoribus & incredulis, quorum pars eſt plurima, nec ars aliqua proficiet, nec quiſquam adiutor, ſeu uindex aderit. Tu quidem patienter expecta diuinum iudicium, te uidente gerendum. Cumqꝫ ſurrexeris, noctéqꝫ, ſimiliter circiter auroram, Deo grates humiliter redde.

Iudicium. Oratio.

AZOARA LXIII.

IN n. & c. Per ſtellam ueſpertinam cliens noſter, nullatenus errans, nil ex proprio uelle, niſi tantum diuinitus ſibi mandatum loquitur: qui ſubleuatus ad orizontis celſitudinem, ad Deum ipſum inſtruentem illum, atqꝫ docentem efficaciter, acceſſit: tanti tamen ſpacij interuallo, quantum ſagitta arcu miſſa bis tranſcurreret. Qui tunc præcepta Deum ſibi dicentem audiens, animum minime dubitantem inde tulit: ubi nec uos eum de diuina uiſione calumniemini. In loco namqꝫ propinquo paradiſo, optime de uirtutibus maioribus uidit, oculo ſuo nullatenus eum fallente. An tribus imaginibus uiſis, uidelicet Alleto, Alance, Meneth, maſculos Deoqꝫ fœminas adſcribitis? Hæc quidem eſt iniuſta partitio: quoniam illa non ſunt niſi uana nomina, tantum à uobis patribusqꝫ ueſtris ficta: quibus nullas uirtutes Deus permiſit. Sed uos nil niſi tantum opiniones ſequimini, ueſtras & uoluntates. Nunc autem uobis rectum humanumqꝫ uotum à Deo mittitur, huius & alius ſæculi domino: ſine cuius uoluntate nec etiam aliquis multitudinis angelorum cuiquam prodeſſe poterit. Alij tamen ſæculo non credentes, angelis nomina fœminarum imponunt, nullam inde peritiam habentes. Opiniones enim uerum impedire minime potentes, tantum exequantur. Ab illis igitur me nominare nolentibus, ſed huius mundi uitam diligentibus, cui totum ſtudium atque ſapientiam præbent, manum tuam retrahe. Deus enim recte procedentes & aberrantes dinoſcens, rebus uniuerſis imperans, malis ſuam mercedem, bonisqꝫ ſuam ſimiliter iuſtiſſimè reddet: Qui tamen tum peccata maxima, tum culpas modicas committentibus, amplam miſericordiam faciet. Ipſi itaque ſcienti, qualiter uos primo creauit, & in matris aluo ſecundo formauit, cur de corporibus ueſtris diuina debita beneficiaqꝫ non tribuitis? Ille quidem timentes annotat. Nónne uides illum à beneficijs ceſſare penitus, qui primo paruum præbuit? Apud Deum eſt uiſus atque noticia ſecretorum. Nónne uidit, qualiter libri Moyſis & Abrahæ iam defunctorum præcipiunt, ne quiſquam peccata peccatis tranſactis accumulet: cum omnis mercedem ſuam optime uiſurus, ſecundum opera ſua tantum iudicabitur, diuina tamen miſericordia meritum augente. ¶ Omnes quidem redibitis ad Deum, qui ridere & plangere, ac mori & uiuere tribuit, & maſculum & fœminam de ſpermate ſecundum modum atqꝫ menſuram fecit, omnes alia uice ſuſcitaturus: qui pro uelle ſuo hos diuites, illos pauperes efficit. Eſtqꝫ dominus Aſcheare. Ipſe quidem Hath confudit, nec Themuth dimiſit, nec genti Noē prius malicioſiori atque ſuperbiori pepercit. Almutefichet etiam in terram deuergendo, penitus ſupernè cooperuit. An aliquod iſtorum Dei factorum contradicitis? Vos quidem caſtigat, ſicut & primos. Aliud autem ſæculum iam appropinquat, quod nullus niſi ſolus Deus diuertere poterit. Hoc autem uerbum uos admirantes, nil tamen inde curantes deridetis, indéqꝫ ludum facitis. ¶ Deum humiliter adorate, & ipſum iugiter inuocate.

Iurat ſe in cœlum raptum, didiciſſe myſteria hæc. Extat inter Saracenos liber ea de re fabuloſiſſimus Cuius ſumma recitatur in Confutationibus. Nota erroris efficaciam. Futuri ſæculi aſſertio.

Angelis falſo tribuentes ſexum fœmininum.

Abraham libros à ſe ſcriptos reliquit. Qui nimirum inter apocryphos Iudæorũ fuerunt. Allegat quædam ſæpius iterata, quædam noua gentium pereuntiũ exempla.

AZOARA LXIIII.

Fingit miraculum, ut lunam bipertito diuisam reparauerit. Cur igitur totics negauit, se missum cū miraculis? Diluuium miraculum generale. Exemplum uidelicet iudicij diuini, &c.

Nn. &c. Appropinquauit hora, lunaq; bipertito diuisa est. Hoc tamen cæterisq; mirabilibus uisis, contradictores suas uoluptates, propriaq; uota secuti discesserunt, affirmantes hanc artem magicam esse. Sed cum ipsis post miracula sæpius uisa, quæ deberent ad sui conuersionem sufficere, castigari recusant: tu manum ab illis retrahe. Die uero generalis edicti, è foueis quasi locustæ totam terram occupantes, exituri, & ad uocem præconis acceleraturi, suum malum atq; dolorem perspicient. Vnde conquerentes, diem illam grauissimam esse inquient. Noë quoq; sui similiter contradicentes, eumq; dæmoniacum esse perhibentes, reiecerunt. Vnde ipse coactus, Deum adiutorem uocauit. ¶ Deus quidem ut se uindicaret iniungens, cœli portas ad aquarum descensum terræq; fontes aperuit. Vnde congregatis auibus ad Dei uelle complendum, illum in fabrica ex asseribus ligneis clauis compaginata, quæ nostro iussu cursum suum peregit, postea dimissa miraculum gentibus generale saluauit. Diligenter itaque perspice, qualiter me uindicando castigamen adhibui. Alchoran quidem istum, iam leuem intelligentibus, misimus: Sed inde quis'ne memor efficitur? Homines rursus Hat contradicentes, per uentos illis immissos die malorum & infortunij, illis os penitus diruendo dirimentes, sicut palmas eradicatas destruximus. Ecce qualiter uindictam in illis exercuimus. Alchoran autem istum leuem recordantibus tribuimus. Hominibus rursus Themuth, suo castigatori contradicentibus, & indignanter dicentibus: Huic'ne præ omnibus nobis sapientia diuinitus est tradita? Nil nisi mendacium profert. Vnde si nos eum hominem tantum, ut nos, sequimur, erramus. Illis inquam ita dicentibus, eo respondente, Cras scietis, quis mendacijs innititur: nos camelam nemini tangendam posuimus, iniungendo Themuth, ut eorum actus perspiciens, & patienter sustinens ediceret: quatenus aquam inter se diuiderent, hora sua singulis adscripta. Ab illis autem socius suus aduocatus, eam peremit. Sed quæ nostra uindicta castigatum missa sit, recordare. Vocem enim illis immisimus, illos redigentem in puluerem. Istā Alchoran sapientibus alleuiauimus. Hominibus quoq; Loth, præceptis nostris contradicentibus, & hospites suos perscrutantibus, sicut & omnibus resistentibus, malum ingessimus, eorum oculos obducendo, pesteq; matutinali diruendo, cum nostro castigatui parere noluerant: familiæ tantum Loth diuina pietate subueniente. Discretis Alchoran hic leuis missus est. Homines quoque Pharaonis nostro nuncio uenienti contradicentes, ui potentiaq; deleuimus. Sunt'ne potentiores illis increduli uestri? An habetis in psalterio, quod uobis salutem præbeat? An dicitis uos omnes congregari, ut uobis uindictam adipiscamini? Hora, qua nostrum erit placitum, die scilicet uobis amara, die grauissima, uos omnes prorsus uincemini, terga uertendo. Increduli namque tunc omnes errorem & ignem passuri, faciebus suis igne coopertis, dicentem audient: Gustate focum indeficientem. Nos enim omnia cum pondere atque mensura fecimus: mandatumq; nostrum est, ut ictus oculi. Quare castigari renuitis, uisis pluribus ante uos manu nostra confusis? Quorum omnia facta in psalterio reperiri possibile est. Actus enim omnes tam minimi quàm maximi scripti sunt. Timentes quidem, paradisum aquis iocundam, in sede uera cum omnipotente Deo rege cunctorum possidebunt.

Themuth. Camelum fabulosam reuocat ad nauseam usq;. Alcoran tolerabilior doctrina. Sodoma perdita, præter Lot, Gen. 19. pharao. Psalterium. Deus omnia fecit in pondere & mensura. Sap. 11. Paradisi possessio cū Deo.

AZOARA

AZOARA LXV.

IN n. &c. Hunc Alchoran, Deus ipſe rerum expoſitionem hominibus patefaciens, docuit: qui ſolem & lunam ſecundum numerum, & arbores ſeipſi humiliantes, & cœlum præ cæteris ſublimauit, & examen, ne quid falſitatis uel iacturæ trutinando fiat, poſuit, humanoq; commodo terram extendit: In qua poma multimoda, & hermodactylos, ac tritici granum ac folia produxit. ¶ Cui factorum Dei contradicitis? Ille quidem hominem de celcal, atque diabolos ex ignis flamma condidit. Quod iſtorum operum Dei reprehenditis? Ipſe quidem rex eſt orientium & occidentium. ¶ Maria currentia ut coirent, ego nolens hic perpoſitam intercapedinem repreſſi. An ueſtri quis hoc renuit? Ex illis quidem corallum & margaritas plures extrahunt. An ueſtri quis hoc negat? Ipſa quoque uaſa uelificata in ſe mouentia geſtant. Quis ueſtri contradicit iſtud? Omnis quidem res mundana terminabitur: Sola uero Dei maximi largiſſimiq; facies eſt interminabilis. An negat hoc aliquis? Vniuerſis creaturis cœlorum & terræ noua contingunt. Iſtud ueſtri quis contradicit? Cum hominibus atque diabolis noſtra præcepta ſpacioſe peragam. An ueſtri quis hoc negat? Vos homines atque diaboli, an ambitum mundi, niſi per meam uoluntatem, egredi poteritis? Minime. Quis igitur huic facto meo non credit? Vobis nullum uindicem habituris, ignem clarum atque fumoſum immittam. An huic rei quis ueſtri fidem non adhibet? Quando cœlum diuidetur, ut flos roſeus, ſeu minium rubicundum exiſtet. An quis hoc negat? Illa die nec homo nec diabolus quæſtionem de peccatis faciet. An contradicitis? Incredulos ſuæ formæ patefacient, ante poſteriusq; noſtra manu ſumendos, & audituros: Hic eſt infernus, ab incredulis contradictus, in illo tamen ulterius ignem perpetuum paſſuris. Sed quis hic conrradicit? Qui timuerit, coram Deo ſtans, duas paradiſos rerum multiplicium omnimodiq; boni fœcundas, fontiumq; fluxu iocundas, hæreditatem accipiet: Vbi ſunt omnium pomorum pariles. An aliquid horum factorum Dei contradicitis? Illic quidem credentes accubabunt tapetis ſericis, ſtramentiſq; purpureis, omnibuſq; ſibi dilectis perpetuo potientur, ducentq; puellas formoſiſſimas, ut hyacinthus & margaritæ, ab hominibus atque diabolis nunquam deuirginatas, nec menſtruatas. An horum aliquid abnegatis? Bonorum ſolum præmiorum bonum eſt occaſio. An hic aliquis contradicit? Erunt & illic arbores colore inter uiridem croceumq; nitentes, fonteſq; fortiter emanantes, & poma ac palmæ, pomaq; punica. Quod horum uerum eſſe non creditis? Illic quidem erunt mulieres optimæ, & ſpecioſiſſimæ, in umbraculis ſedentes, cum oculorum albugine candidiſſima, pupilliſq; nigerrimis, in uirore ſplendido iacentes, ab hominibus atque diabolis intactæ. An horum aliquid falſum eſſe dicis? Deus eſt totius bonitatis multiplicator ſublimis, larguſq; atque munificus.

Homines ex umbra, diaboli ex igne creati.

Subiectio qua interrogat, & reſpondet: non in concinna, probat autem, iudicium Dei futurum de omnibus, & quæ conditio maneat bonos aut malos.

Duæ paradiſi.

Propter opera bona felicitas cõfertur: Cui contradicit opinioni tota ſcriptura ſancta.

AZOARA LXVI.

IN n. &c. Rerum euentu ueraciſſimo contingente, quando nullus mendacio locus dabitur, quorundam exaltatio, quorundam depreſſio fiet. Tuncq; terra tremet, & montes in puluerem redacti atomis adſimilabuntur, fietq; cunctorũ cohors tripertita, ſcilicet dextra, ſiniſtra, & anterior, quæ

Dies iudicij.

Triplex diuiſio hominum in iudicio: in paradiſo.

quæ paradiſo ditiſſimæ propius exiſtunt. Gens uero prior poſteriorq́; pars minima, illic ſedebunt accubitati, hi quidem in illorum directis. Quibus adminiſtrabunt adoleſcentes pulcherrimi cum phialis, cæterisq́; uaſis plenis optimo liquore, nec capitis dolorem nec ebrietatem parituro: electaq́; poma, carnesq́; uolatilium afferent. Aderunt etiam & uirgines, oculis immenſis atque pulchris. Talem itaque ſuorum factorum remunerationem accepturi, nullum uerbum fetidum ſeu culpabile, ſed tantum ſalutationis uerbum mutuum audient. Dextræ quoque partis homines inter ficus, arboresq́; proceras manentes, umbram immenſam cum optimis ſtramentis, amnemq́; fluentem, pomaq́; multimoda illis nunquam prohibenda, uirginesq́; coæquas, maritos ſuos maxime diligentes, habebunt. Sunt & in hac cohorte pars priorum, parsq́; poſteriorum. Homines uero ſiniſtri focum peſſimum, umbramq́; fumi nigerrimi inibunt. Quoniam prius negligentes, & malis obſtinaces, dixerunt: Cum nos in puluerem redacti erimus, nunquam nos ulterius, ſeu patres noſtri, reſuſcitabimur. Sciendum autem, primos atque poſtremos omnes in die præfinita coadunandos, & deinceps homines errantes atque contradicentes in igne perpetuo manſuri, uelut eſurientes de arbore ezecum comeſturi, uentres ſuos farcient. Deinde igneum quaſi ſitientes potum haurient. Mihi creatori ueſtro quare non creditis? Vtrum ego ſperma fœtumq́;, an uoſipſi, fecimus? Vos quidem mortem manu noſtra uobis immiſſam uindicare non poteſtis. Nos formas ueſtras immutamus, & plura uobis ignorata facimus. Primam uero facturam ueſtram, ſi memores eſtis, agnoſcitis. Nónne ſcitis, an nos, an uos hortum ſeminauimus? Si ueſtra quidem uoluntas exigeret, penitus exſiccarentur, ut deinceps noſtrum opus atque uirtus appareret: utrum nos an uos aquas cœlitus miſſas, quas uos potatis, præbemus? Nobis quidem eas ſalſas dimittere poſſibile eſſet. Gratias igitur noſtræ maieſtati quare non ſoluitis? Quis ueſtri lignum ignis materiam fecit? Nos quidem hoc ad commodum memoriamq́; bonorum fecimus. Tu Deum iugiter nominibus ſuis ſacris inuoca. Per locum occaſus ſtellarum, quod magnum ſcientibus eſt ſacramentum, hic Alchoran optimus à rege mundi compoſitus eſt atque poſitus, in loco tantum à mundis atque bonis tangibili. Cur igitur illius uerbo contradicitis? Hora quidem à uobis expectata, quaſi animæ ſuis faucibus inhærebunt. Quibus nos ſingulis, licet neſciant, propriores aſſiſtimus. Quilibet anteriorum & appropinquatorum, quietem & odorem optimum, atque paradiſum perpetuam manſionem habebit. Super quemlibet quoq́; dextræ partis ſalus Dei deſcendet. Reſidui uero, uidelicet contradicentes & erronei, ueraciter ardebunt igne grauiſſimo permanſuri. Hæc quidem de ſæculo futura uera ſunt: unde tu Deum immenſum inuoca ſuppliciter, & adora.

Pincernæ cœleſtes. *Sermo cœlitum.* *Damnandi ad ſiniſtram.* *Deus hortum uoluptatis cōdidit. Gen. 2.* *Per occaſum iurat, Alcorā à Deo compoſitum.*

AZOARA LXVII.

IN n. &c. Vniuerſa cœlorū & terrę Deū incōpræhenſibilē & ſapientē totius mūdi regē, uitæ mortisq́; datorē, & oīpotentē, primū & poſtremū, oīm occultorum & apparentiū, ſimul & omnium cognitorē inuocāt, & adorant. Quippe cœlos & terram ſex diebus ille creauit, deinde thronum aſcendit. Ipſeq́;

Omnia Dei potentiam ſentiunt, & eum uenerantur.

Ipſe uobiſcum ubique actus ueſtros ſingulos annotans, & uniuerſis imperans, quid terram intret uel exeat, quidque cœlos ſcandat, deſcendatúe, ſicut & omnium cordium ſecreta, cum ad ipſum omnia mandata redeant, dinoſcit. In ipſum itaque credite, ſuóque nuncio, & de bonis uobis commiſſis expendite. Omnis enim credens & benefaciens, mercedem maximam conſequetur. Cur itaque non expenditis? Cur Deo ſuoq; nuncio uos ad Dei cultum inuocanti, non creditis? Si fidem quidem habetis, & creditis, iam à uobis fœdus ſumpſi. Deus enim facturus uobis miſericordiam & ueniam, prophetæ ſuo miſit præcepta ſplendida: quibus uos è tenebris ad lucem educat. ¶ Quare bona ueſtra non diſtribuitis in Dei nomine, cœlorum mundiq; totius hæredis? Qui pecunias ſuas in litibus agendis ante terrarum atque prædarum captionem conſumpſerunt, expendentibus poſtea non æquantur. Maiores enim meriti ſunt. Deus tamen omnium ueſtrorum actuum cognitor, omnibus benefacientibus in ſui nomine, beneficium ſuum multiplicando reddet, die qua cuncti credentes tam uiri quàm mulieres lucem ſuam anterius & dextrorſum adſpicient, optimum nuncium mercedis maximæ percipient, uidelicet quod paradiſum aquis amœnam poſſidebunt. Qui cunctis incredulis precantibus illos, ut ſibi quid de luce ſua ſumere liceat, reſpondebunt: Redite, & uobis lucem lucremini. Turrim igitur inter eos cum patente porta fabricabunt. Erit autem intra portam, omnis quies atque gaudium: Vltrà uero, dolor omnis atque miſeria. Incredulis autem quærentibus, Nónne uobiſcum manſimus? credentes reſpondebunt, Ita. Sed quoniam incredulitatem ante terminum diuinitus nominatum linquere noluiſtis, hodie nec à uobis, nec ab aliquibus malis redemptio ſumetur: Sed diuinum odium uobis omnibus incumbet. Vident enim nunc increduli, credentes cordibus deuotis & humilibus, Deum inuocare, ueritatiq; poſitæ conſentire: remanent tamen qualis ipſi quibus antea librum dedimus. Sed licet terminus longus poſitus ſit, ſintq; corda ſua multum obdurata, & eorum plurima pars incredula, ſciant tamen Deum terram mortuam uiuificaturum. Si ſenſum quidem haberetis, uobis optimè res explanaſſemus. Omnes credentes Dei præceptis, ſuoq; prophetæ, eorumq; teſtes & confirmatores, ueniam & lucem mercedemq; multiplicatam à Deo ſortientur. Increduli uero uobis contradicentes, igni deputantur. Scitote uitam huius mundi nil eſſe niſi ludum & ludicrum, ornatumq; uanum, & opprobrium atq; contemptum. Quæ cuncta, ſicut & multæ pecuniæ, nec non prolis appetitus ſunt, ſicut imber incredulis placidus, oriri faciens rem inutilem, citoq; marceſcentem. In alio quidem ſæculo malum perpetuum ſequitur. Cum igitur huius mundi pecunia tota nihil ſit, Deiq; dilectio conſtans & uera, ad Dei pietatem atq; miſericordiam, paradiſumq; promerendam: cuius ad opus timentium Deum atq; prophetam fabricatæ capacitas eſt, quanta cœlorum & terræ, quam Deus largifluus pro uelle ſuo ſuis tribuit, ueſtrum iter dirigite. ¶ Nullum animabus ueſtris nocumentum in terra perpetrabitis, niſi quod ante ueſtri creationem in libro prænotatum fuit à Deo cuncta complectente. Nec amiſſio rerum facta uobis dolorem inferat, nec euentus futurus gaudium præbeat. Deus neminem fraudulentum, uel oſtentatorem, aut auarum diligit, Cui, cum ſit abundantiſſimus, nullius ab illo diſceſſus moleſtiam infert. Nos quidem per noſtros nuncios

Deus ubiq; hominibus præſens.

Eleemoſynæ.

Fabuloſa quædam turris in paradiſo.

Vita præſens fabula eſt.

Rerum euanidarum parabola.

Pietatis & beneficẽtiæ præcipuum ſtudiũ ſit.

Fatum quo aguntur homines.

Peccata Deũ alienant.

Eſaiæ 59.

Iustitia commutatiua. cum rebus manifestis missos, librum atque libram, ut gens iustum operetur, posuimus: qui ferrum fortissimum, & humanis commodis summe necessarium tribuimus. Deus quidem omnipotens atque sapiens, omnium cognitor, suum prophetam iudicabit. Noë iam & Abraham nuncios misimus, & eisdem filios prophetas dedimus, per quos librum misimus. Eorum tamen quidam boni, plures autem fuerunt increduli. Post illos rursus alijs nuncijs missis, tandem Christo Mariæ filio misso, cuius sequaces ipsi penitus obedientes, corda constantia, & humilia, atque fidelia gesserunt, nos Euangelium dedimus, non ob aliud, nisi ut per ipsum Dei dilectionem atque gratiam assequerentur. Sed non ut dignum erat, obseruauerunt. Sed licet plures eorum sint increduli, eorum tamen credentibus meritum debitum & maximum tribuimus. Viri boni, credendo prophetæ, Deum timete, uestra beneficia multiplicando, reditum uiæque rectæ lucem & ueniam daturum: Quoniam ipse pius est, ueniæque dator. Sciant autem homines libri, se minime potentes super Dei diuitias existere. Ipse namque cum in sua manu sint omnia, cui uult, illas tribuit.

Per Noë & Abraham liber missus. Christo Euangelium datum à Deo, ut credentes illi gratiam cõsequãtur. Hoc tenete Machumetici, & concedetis ad ecclesiam Seruatoris.

Homines libri, id est, qui Alcoran habent.

AZOARA LXVIII.

IN n. &c. Sermonem coram te conquerentis de marito suo, & de Deo uisore cunctorum & auditore, tuumque Deus audiens, inquit: Suæ coniuges minime sunt suæ matres. Solæ namque parturientes eos: unde uerbum maritus illius horridum & mendax protulit. Deus autẽ pius est, ueniæque dator. Omnis quidem huiusmodi uerbum proferens, uel aliquem redimat, uel captiuum suum liberum faciat, antequam tangat eã. Sic enim præcipit Deus, omnes nostros actus dinoscens. ¶ Impotens autem huius rei, duos integre continueque menses ante concubitum eius ieiunet. Vel huius item impotens rei, quadraginta pauperes pascat. Hos quidem fines Deus statuit, ut in se, suoque prophetæ credentes agnoscat: Quorum omnis neglector & incredulus, graue malũ patietur. Omnes quidem Deo suoque prophetæ repugnantes, Deus ipse, sicut & antecessores suos, destruet. Cuius uirtutibus iã manifeste positis omnis contradicens, malum & dedecus die publicæ resurrectionis, qua Deus omnium suorum factorum dinumerator, quorum obliti sunt illi, uelut testis euidenter pandet, quippe omnium cœlestium & terrestrium cognitor, sortientur. Nusquam est triũ conuentus, quin ipse quartus adsit: Nunquam quinque, quin ipse sextus: Tandem omnibus, siue pluribus, seu paucioribus, ille semper præsens adest. Vnde ipse cunctorum cognitor, cunctis omnes suos actus die futura reuelabit. Nonne uident illos, quibus super pręcepta nostra conuentum interdiximus, à nobis prohibita perpetrare, uerbumque peccati proferre, prophetæque nullatenus credere? Vnde uenientes ad ipsum dicunt: Deum illa præcepta nequaquam misisse, arbitrantes Deum nequaquam uindictam sumpturum de dictis suis, quæ sibi damnationis uiæque malæ causa sunt. Vos uero uiri boni, nolite loquendo malum seu culpam incurrere, nec prophetę contradicere, sed Deum, ad quẽ fiet uester reditus, timendo, uerbum iustum & honestum proferte. Illorum autem diabolorum omne uerbum ad id nititur, ut dedecus atque malum bonis inferatur hominibus: Quod illis est impossibile, nisi Deo uolente, cui se cuncti boni cõmendant. ¶ Vos uiri boni, locũ postulãtibus præbete. Deus enim uobis locum tribuet. Quærentes sublimationem à uobis, locũ excelsum accipiant. Sic enim Deus omnes uestros actus agnoscens, uestri bonis atque

Dubitantes de præmio sibi obuenturo à Deo, grauiß. peccant.

Peccatorum redẽptio per opera bona.

Prophetis & Deo repugnãtes omnes puniuntur.

Dei præsentiam inter homines notat, ut Christus suam, Si duo uel tres. &c. Matth. 18.

Diabolus præcipue bonis nocere cupit: nihil tamen potest efficere, quàm quod Deus permittit.

atq; sublimibus gradum sublimem permittet. Cum prophetam conueneritis, beneficia perpetranda promittite. Quæ si minime facere poteritis, Deus pius ueniam dabit. An de beneficijs præcedentibus molestamini? Si beneficijs possibilibus ueniam nequaquam adsequi poteritis, oratores & decimatores estote, sequendo Deum omnium operum cognitorem atq; prophetam. Nónne uident Deum illis iratum esse, qui se cunctis hominibus commendando, scienterq; mendacium proferendo, nec uobis nec illis consentiunt? Qui licet ob sui saluationem iura iuranda faciant, à Dei uia disgrediuntur. Vnde malum & dedecus suscepturi sunt, ignemq; perpetuum 10 passuri, neq; sua pecunia, neq; prole, nec etiam ipso Deo subueniente. A Deo quidem suscitati, sicut nunc uobis iura iuranda facient, extimaturi hoc illis prodesse: Sed minime. Mendaces enim comparebunt. Ipsiq; socij dæmonis, qui præsidens illis eos obliuisci Deum fecerat, perdentur. Praue loquentes, atq; resistentes Deo, suoq; prophetæ, quos scriptum diuinum semper superaturos asserit, cum Deus sit omnipotens, uelut omnium miserrimi pedibus substernentur & conculcabuntur. ¶ Nemo quidem credens in Deum, dieiq; futuræ, reperiri potest, qui Deo suisq; prophetis resistentes, licet parentes seu fratres filijue seu familiares sint, diligat. Talibus enim Deus ipse suffragans, eorum cordibus fidem atq; constantiam inscri- 20 psit, daturus illis ueniam placidam, & paradisum, mansionem perpetuam. Illi sunt namq; gens Dei, semper antecedens.

Beneficentia. Orationes. Decimæ. Iusiurandum uiolantes luēt pœnam infernalem. Deus fidem cordibus saluandorum inscribit. Populus Dei.

AZOARA LXIX.

IN n. &c. Vniuersa cœlorum & terræ Deum adorant, incompræhensibilem & sapientē, qui die iudicij incredulos hominum libri, è domibus suis contra suam opinionem eduxit. Extimabant etenim se protegendos à Deo, per castra sua munitissima. Deus autem improuisus aduenit, qui tantum eorum cordibus pauorem intulit, quod domus suas bonis hominibus deserebant. Hoc itaq; uidentes, memores estote. Illi uero hoc à Deo dedecus atq; malum, nisi propter fugam illis perscriptā acciperent, sæculoq; futuro per- 30 petuum ignem, quoniam suum prophetam impugnabant. Quascunq; suas arbores secueritis, uel suis radicibus firmiter inhærere permiseritis, diuino mandato perficitur, ut sic incredulis dedecus & damnum inferatur. Deus quidem super quos uult, suum prophetam exaltans, cum ille sit omnipotēs, illi partem prædæ uestræ de bestijs & exuuijs statuit, præcepitq; quod opes uillarum Dei sint atq; prophetæ, & propinquorum atq; orphanorū, & pauperum ac peregrinantiū. Quicquid igitur propheta uobis iniūxerit, facite: ab illo prohibita dimittite, timēdo Deum, in fine grauem. Pauperes in Dei nomine peregrinātes, & è domibus suis atq; pecunijs exeūtes, ac Deo suoq; prophetæ subuenientes, ueraces existunt. Quorum primi credentes, diligē- 40 tes ad se uenientes alios sibi præferunt, bonaq; sua diuinitus sibi commissa cæteris tribuendo sibi subtrahunt, licet eos fames atq; necessitas premant. Horum autem successores Deum taliter exorant: O Deus, nobis nostrisq; prædecessoribus bonis ueniā tribue, omnē maliciā contra bonos homines à cordibus nostris remoue: quoniam tu es optimus largitor ueniæ. ¶ Nónne uides, qualiter mali suos socios librorum incredulos alloquuntur? dicentes: Nemini super uos fidem adhibebimns, quin uobiscum eiectis à domibus uestris exeamus, & de uestris expugnatoribus uindictam accipiamus. Deo uerò teste mentiuntur. Quia si fuerint eiecti, minime cū illis exibunt,

Victoriæ cuiusdam meminit. Opes ciuitatum Dei sunt, & prophetæ, &c.

nec illos unquam uindicabunt. Licet enim nonnunquam uindicare parauerint, ante uictoriam adeptam fugam properabunt. Vos enim nunquam aggredi uel expugnare præsument, nisi ex castellis munitis, uel post muros. Illis tamen inest sua semotim uerbotenus audacia, dicẽtibus se simul omnes uniparti fauere, cum eorum uelut insciorum corda penitus disgregata sint. Vnde graue malum subibunt, uelut & sui iam prædecessores ob suam incredulitatem. Velut diabolus, qui cuidam homini Deo displicita facere persuasit, & eum postea liquit, dicens, Se Deum mundi timere: unde merces uirtusq; contigit secundum commune meritum talium, ignis perpetuus. Viri boni, timete Deum, & uideat omnis, quid propter crastinum diem permittit. Nullatenus obliuiscamini Deum, omnes actus uestros dinoscentem. Ipse namq; tunc uere damnandos uos traderet obliuioni. Homines quidem igni deputati, minime coæquantur hominibus paradisi. Illi namq; his meliores existunt. Si super montem quemlibet hũc Alchoran poneremus, pro diuino timore funditus dissolueretur. Hunc sermonem proferimus, ut sic homines memores efficiantur. ¶ Ille uerus Deus est, præter quem non est Deus alius, æque res occultas ut manifestas agnoscens, pius, * condonator, rex, iudex benedictus atque saluator, omnipotens, altissimus, maximus participibus illi mendaciter adscriptis carens, omnium creator, res faciens, & corpora formans. Cuius nomina formosissima sunt, cui cuncta cœlorum & terræ subijciuntur, cum ille sit sapiens & incompræhensibilis.

Alcorani uis, quæ montes lique faciat. Arrogat autem suis nugis, quæ de potentia diuini uerbi uerißime dicuntur, quod sit malleus contũdẽs petras, & ignis. Ierem. 23. &c.

**Dei nomina*

AZOARA LXX.

IN n. &c̃. Meos & uestros inimicos, ô uiri boni, uobis nullatenus amicos faciatis, ut uestra sic secreta dinoscant, cum uestræ legi ueracissime resistant, & prophetam eijcere quærant. Si firmiter autem in Deum credentes, & in ipsius nomine pugnatores atq; prædatores constantes fueritis, ne dicatis secreto, uos amicos eorum existere. Omnis enim hoc faciens, longe deuiat, Deusq; dinoscit, quid clàm, quidúe palàm agitis. Si uobis item illi dominati fuerint, uobis hostes existent, uobis cum amaritudine manus atq; linguas illaturi, cum eorum uelle sit, uos incredulos permanere. Die quidem futura nemini proderit sua gens seu proles, cum Deus omnium actuum cognitor, lites omnes dirimet, cuiq; suum daturus præmium. Suntq; uobis bonum exemplum Abraham atq; sui, qui se suarum gentium aliud quàm Deum adorantium societatem linquere uelut abhorrentes, suumq; cultum negligentes, usquequo ad Deum solum conuerterentur, affirmabant. Abraham autem suo patri pollicitus est, quod pro ipso à Deo ueniam precando peteret, confessus se nec sibi nec illi condonare posse. Cuius talis erat oratio: O Deus, nos ad te conuertimur, tuæq; tutelæ summittimur, ad te redituri: tuq; cor nostrum maleuolum & infestum nullatenus effice, sed ueniam tribue. Quoniam tu es pijssimus, & incompræhensibilis, ac sapiens. Istos itaq; bonos uobis exemplo positos, in Deum dieiq; futuræ credentes, sequamini. Omnis autem ad hoc se diuertens, Deum gloriosum negligentem inueniet. Vos fortassis hostesq; uestros Deus ipse potens, & pius, atq; condonator, amoris uinculo coniunget: qui minime prohibet, quin honorem atque iustitiam eis impendatis, qui nec uos expugnauerint, nec proscripserint. Deus enim recte facientes diligit, & uobis iniungit, ut non participemini aliquibus in negotijs. * Cum expugnantibus uero pro lege uestra, & domos uestras uobis auferentibus, nec eos ullatenus diligatis. Sin autem, malis

Non recipiendi alieni à doctrina Machumetica, ne arcana sectæ cognoscant.

Abraham exẽplum est, ne quis falsos deos etiam à populo suo cultos ueneretur.

** Hostes non diligendi. Refert illud ex lege: diliges proximum tuum & odio habebis inimicum tuum, quod Matth. 5. Christus interpretatur.*

malis associemini. O uiri boni, mulieres bonas ad uos fide sumpta uenientes optime probate, easq; fidei firmæ repertas, ad incredulos minime ueritatis, sed illis suos sumptus peractos persoluatis. Illorum enim coniunctio non est licita. Eas quidem deinde ducere cum danda dederitis, nec incredulorum mores executi fueritis, minime dubitetis, Deo sapiente atq; discreto illud inter uos iudicante. ¶ Maritis quoq; cunctarum mulierum, ad illos incredulos fugientium, sui sumptus reddantur. Deum timete, in illum credentes. Cum mulieres credentes tibi uenerint ô propheta, fideq; firmauerint, se nec Deo participem posituras, nec furtum, seu fornicationem, uel 10 filicidium, uel ab aliquo tuo præcepto digressum perpetraturas, & à mendacijs se discessuras, tu quoq; fide firma Deum pium ueniæq; datorem pro illis exorabis. Viri boni, nec credatis, nec uestra committatis negotia genti diuinam iram promeritæ, quæ iam à die futura desperat, sicut increduli ab hominibus commissis foueis.

Mulieres ex aliena religione aduenientes probandæ esse si faueant incredulis, non retinendæ.

Quæ abesse debeant à fidelium mulieribus.

Promissa præstanda.

AZOARA LXXI.

IN n. &c. Cum omnia cœlorum atq; terræ Deum incompræhensibilem atq; sapientem adorent, uos homines credentes & boni, cur pollicendo quod non agitis, Deum offenditis? Ipse quidem diligit pro sui nomine pugnantes, aciebus bene dispositis, more firmiter ædificij structi præeuntes. 20 Cum post Moysen quærentem suam gentem, cur prauis operibus insisteret, post ipsum nuncium illi missum illa Dei uias descrebat, Deus à suis cordibus bonum dimouit, cum ille malos illos abhorreat, & in uiam rectam nunquam dirigat. Christum item Mariæ filium dicentem: O filij Israël, ego uobis à Deo missus nuncius, quod de testamento meis inest manibus, affirmo, uobisq; nuncium affero, de nuncio post me uenturo, cui nomen Machumetus, magum esse illi mendaciter asserebant. Quis autem peior est imponente mendacium Deo, uocanti cunctos ad legem rectam, illosq; malos abhorrenti? Illis quidem ore suo Dei uerba delere nitentibus, Deus sua, licet illos pigeat, præcepta complebit, qui nuncium suum cum lege bona, 30 uiaq; recta, ut super omnem legem præemineat, licet inde dolentibus qui Deo participes ponunt, misit. O uiri boni, mercaturam uos à maximo malo defensuram patefaciam, uidelicet in Deum atque prophetæ credite, & prædatum ac expugnatum in Dei nomine cum uestris animabus atque pecunijs tendite. Hoc enim, si sapitis, est uobis optimum, cum Deus ob hoc uestra peccata dimittet, & in paradiso habitationes amœnas, domosq; perpulchras uobis tribuet. Dabit item & aliud à uobis maxime dilectum, uidelicet uindictam, & terrarum leuem & facilem acquisitionem, bonisq; magni gaudij nuncium. † Omnes boni Deo seruiant, ut Christus Iesus Mariæ filius persuasit, interrogans uiros albis indutos uestibus: Quis mihi subueniet, 40 ex parte Dei me sequendo? Responderunt illi, Nos. Quidam autem filiorum Israel crediderunt, quos cæteris incredulis manentibus, præferendo, longe super illos extulimus.

Recte præliantes Deus amat.

Christus prædixit Machumetē uenturū. In genere sane dixit, uēturos multos pseudo prophetas, à qbus sit cauendū. Dei cōsiliū ut lex Machumetis omnib. legibus præmineat. Id euenisse iā proh dolor cernimus, ut maxima pars orbis eā sequatur. Christus autē prædixit: Quum ueniet filius hominis, nū reperturus est fidem? &c

† Christū hortantem homines, ut Deo seruiāt. secuti sunt albis uestibus induti. ex Apocalyp.

AZOARA LXXII.

IN n. &c. Cœlestia cuncta, atque terrestria, inuocant Deum regem benedictum, incompræhensibilem & sapientem, * qui scribendi legendiq; simul inscijs nuncium ex semetipsis excitauit, qui eis prius erroneis uiam rectam, & librum ac discretionem, diuinaq; præcepta patefaciens, benedicet illos, & alios etiam deinceps ad eandem legem alliciet. Per Deum

** Machumet ex ignaris literarum excitatus.*

 sapientem

ſapientem & incompræhenſibilem, qui cum ſit ditiſſimus, hanc ſuam abundantiam atque diuitias cuilibet pro uelle ſuo committit. Illi quidem, quibus teſtamentum portatum miſimus, ipſique minime tulerunt, aſſimilantur aſino librorum latori. Eorum enim incredulorum, diuiniſque præceptis contradicentium, exemplum peſſimum habetur coram Deo, illos nunquam in uiam rectam directuro. O Iudæi, ſi uerum ſit quod dicitis, uos ſcilicet penitus Deo deuotos & adhærentes eſſe, nil tractantes de hominibus, cur mortem ſummopere non optatis? Illi uero maxime propter prauos actus ſuos præmiſſos eam reſpuunt. Deus tamen huiuſmodi malos agnoſcit. Illa mors, quam fugitis, uos aſſequetur, & ad cognitorem ſecretorum & apparentium omnium, dicturum uobis omnes actus ueſtros, ibitis. Quando die ueneris oratum uocatur, omnis bonus forum atque negotium dimittat, & Deum inuocatum eat. Hoc enim eſt optimum, ſi ſapitis. Oratione quidem terminata, diſgregemini, ueſtra captatum commoda, Deumque in ſingulis rebus inuocatum atque precatum, ut ſic ueſtra negotia procedant. ¶ Dimittentibus autem horam illam, ob mercaturæ ſeu ioculationis aſpectum, dic melius atque iocundius illis mercaturis & ioculationibus apud Deum eſſe, qui uictum optimum gaudiumque plenum præſtat.

Iudæi conferuntur aſino geſtanti libros.

Mors bonis optanda.

Ferijs quid agere fas ſit.

10

AZOARA LXXIII.

IN n. &c. Ad te uenientes increduli dicent, ſe teſtimonium perhibere, quoniam tu es Dei nuncius. Deus autem agnoſcens quis ſit ſuus nuncius, illos eſſe mendaces perhibet: qui ſacramento facto propter ſui ſaluationem, uiam Dei derelinquunt male gerendo, cum ex credentibus fiant increduli. Nos autem eorum corda, licet ipſi neſciant, ſigillauimus. Eorum tamen corpora uiſa, quaſi ſtipites perpulchri parietibus infixi, ſuique ſermones auditi ſumme placent tibi. Ab illis tamen, uelut ab hoſtibus atque mendacibus, quos & ipſe Deus deſtruet, tibi cauendum eſt. Ad prophetam enim aduocati, ut ex Dei parte ueniam conſequantur, inuoluendo ſua capita diuertunt, & inſurgunt. Vnum igitur & idem prouenit, ſiue condones ſiue non. Deus enim nunquam illis ueniam faciet. Perſuadentes ne prophetæ fautoribus ſumptus indulgeantur, ut ſic ſuis ſumptis penitus ſint inopes atque mendici, à ſublimibus atque diuitibus preſſi diruantur & eijciantur. Dei autem, omnes cœlorum atque terræ diuitias poſſidentis, nec non & prophetæ atque bonorum, eſt omnis ſublimitas atque uictoria, licet hoc ignorent increduli. Viri boni, non uos detineat quippiam ueſtrum negotium in pecunijs ſeu filijs, ab inuocatione diuina. Hæc enim agens perdetur. Ante mortis aduentum de bonis datis uobis, benefacite, ne tunc neceſſitate cogente dicatis: O Deus, uitam meam ad terminum propinquum protrahe. ¶ Eleemoſynas enim faciam, & bonus efficiar. Deus autem omnium actus dinoſcens, neminem ultra terminum ſuum aduenientem protrahit.

20

Opprimendi ſunt, qui negant opibus iuuandos ſectatores Machumetis.

Ante mortem facultates diſpenſandæ.

Fatum.

30

40

AZOARA LXXIIII.

IN n. &c. Deum omnium iudicem, & omnipotentem, ac glorificandum, omnia cœlorum atque terræ uelut ſuum dominum adorant. Ille ueſtri conditor, & omnium ueſtrorum operum atque ſecretorum uniuerſalis cognitor, quippe nulla latent eum, uos pulchris formis condecorauit, & cœlos ac terram ueraciter, ac uniuerſa ſimiliter, (quod quidem & ueſtri perhibent,) creauit. Nonne percepiſtis ueſtros anteceſſores incredulos, ob ſuorum operum prauitatem graue malum eſſe paſſos, grauiſſimumque paſſuros? Noſtros enim nuncios cum diuinis præceptis miſſos, increpando

do dicebant: Vos homines tantum, ſicut & nos, uias Dei rectas docere præſumitis. Illos autem ſic incredulos manendo, Deus minimè curabat. Dicentibus quidem incredulis, ſe nunquam reſuſcitandos, reſpondeas: Imò per Deum, imò Deus eos ſuſcitabit, omnes ſuos actus, quod ſibi leuiſſimũ eſt, patefacturus. In Deum itaq; ueſtrorum operum cognitorem, atq; prophetam, & hunc Alchoran uobis diuinitus miſſum credite. ¶ Dies ueſtræ congregationis coram Deo cunctorum reſuſcitatore, uobis fiet amariſſima. Credentes autem & benefacientes tunc ueniam adepti, paradiſum perenniter inhabitandam, quod eſt maximum, poſſidebunt. ¶ Increduli uero, ueſtriſq; præceptis contradicentes, igni manſioniq; prauæ perpetuo tradentur. Omnis mali lucrator ſecundum mandatum Dei ſolum proficiſcitur, nuſquam excedens: Sicut & ipſe Deus omnia dinoſcens, in credentium animum ſectam uiamq; ueracem immittit. Deum atq; prophetam imitari ſtudete. Quod licet recuſetis, prophetæ non attinet, niſi tantum mandata nunciare, & euidenter explanare. Deus quidem unus eſt, prẹter quem non eſt Deus alius. Cuius tutelæ ſinguli boni ſe commendant. Vos uiri boni, cum quædam ueſtrarum mulierum infantiumq; uobis inimicentur, caucte uos ab illis: Pro quibus licet precati fueritis, ueniamq; feceritis, Deus ſolus ueniæ largitor exiſtit. Veſtra quidem proles atque pecunia, malorum nonnunquam eſt occaſio. Apud Deum eſt autem omne commodum, omniſq; diuitiarum copia. Illum itaq; pro poſſe ueſtro timentes exaudite, & ſequentes benefacite: Quod ueſtris utilimum eſt animabus. Ab auaricia namq; liberi, ſemper antecedunt. ¶ Omne ueſtrum in Dei nomine beneficium ipſe multiplicabit, peccataq; dimittet, glorificandus & ſapiens, æque noſcens occultum & apparens, incomprænſibilis & immenſus.

Reſurrectio.

Legati munus tantum docere.

Cauendum ab inſidijs uxorũ & liberorũ.

Opes & liberi aliquando malorum occaſio.

AZOARA LXXV.

IN n. &c. Cum tu Propheta mulieribus repudium feceris, ante terminũ completum & ſcitum Deum timens, nec à domibus ſuis illas eijcias, nec ipſæ niſi propter res manifeſte malas exeāt. Termino quidem accedente, teſtibus bonis atq; fidelibus adhibitis, nullatenus coram Deo cuncta uidente mentiri uolentibus, uel eas cum re determinata retine, uel dimitte. Huius enim termini à Deo ſtatuti omnis neglector, ſuæ nocebit animæ. Forſis tamen aliud mandatum deinceps faciet Deus, qui nos tunc caſtigans atque perſuadens in ipſum credere, dieiq; futuræ fidem adhibere, omnes ſe timentes ab inuolucris & impedimentis expediet, uictumq; tribuet ex parte non cogitata, ſibiq; commendatis ſemper proficiens, omneq; ſuum mandatum compleri faciens, omnibus rebus modum atq; menſuram ingerit. Menſtrua propter ætatem deſperantes trium menſium metam, & prægnantes terminum partes expectent. Timentibus quidem Deum, eius mandatum expeditum eſt & facile, qui tribuens hoc peccata dimittet, mercedemq; maximam tribuet. Dimittendas itaque, uobiſcum habitare abſque malorum & anxietatum illatione facite, & prægnantis uſque partus horam ſumptus indulgete, deincepſq; ſi prolem aluerint, pactum determinatum & cognitum firmate. Ipſis autem nutrire nolentibus, alia nutrix adhibeatur, & his uel illis pro menſura ueſtra poſſeq; benefacite. Deus enim omnem difficultatem in facultatem redigens, nemini præcepit expendere, niſi ſecundum modum ſui poſſe. ¶ Omnibus uillis Dei prophetæq; præceptis contradicentibus, graue malum intulimus, ſuumq; malum illas guſtare fecimus.

Quomodo Machumet poßit diuortium facere. Verũ ea præſcriptio generalis ſit.

Timentibus Deum lex eius facilis.

Machumeticæ doctrinæ contradicentes omnes graue ſupplicium luerunt.

Quorum finis interitus fuit atque perditio. Omnes itaque sapientes timeant Deum, dantem omnibus credentibus sapientiam, suique notitiam. ¶ Mittit enim uobis nuncium docentem & explanantem diuina præcepta, ut credentes & benefacientes è tenebris ad lucem educat. Omnis credens & benefaciens, à Deo paradisum aquis amœnam, perpetuam mansionem, gaudiumque plenum accipiet. Iste quidem septenario cœlos terramque numero disposuit, quibus mandata sunt intersita, ut sic ipse cunctipotens, omniaque sua sapientia complectens, à cunctis esse perpendatur.

AZOARA LXXVI.

Fingit Deum permisisse dispensationem in re uxoria. quam dicunt excogitatam, cum uxores duæ illum depræhendissent concubentem cum uxore Iacobitici regis.

Inferorum custodes angeli.

IN n. &c. Cur tu propheta statuis, illicitum à Deo positum, licitum ob tua rum mulierum amorem? Deus quidem pius ueniæque largitor, omnium dominus sapiens & incompræhensibilis, tibi iuraiuranda delere præcepit. Prophetæ quandam suarum mulierum alloquenti, reuelando quoddam, illa respondit: Quis tibi uerbum illud aperuit? At ille, Deus omnium scientissimus, ad quem si conuerteris, omnibus malis cor tuum alienabit: Et si malis obstinaciter inhæseris, Deus dominus uester, & Gabriel, angelique cæteri, hominesque boni testes aderunt. Aliquibus autem repudiatis forsan Deus meliores, firmæ fidei, iugiter orantes, & multum eleemosynarias, tum coniugatas tum uirgines, earum loco restituet. Viri boni, uos uestramque gentem à foco nil nisi sulfur & homines comburente, cuius custodes sunt angeli feroces & immensi, nunquam à Dei præceptis digredientes, summopere retrahite, uosque increduli, die iudicij nullam prætendatis excusationem, cum Deus tantum uos secundum opera uestra iudicabit. Vos uero uiri peccata uestra derelinquendo, ad Deum corde puro conuertamini. Ille namque forsan uobis peccata dimissurus, paradisum aquis amœnam tribuet die, qua nec prophetæ nec sibi credentibus dedecus inferetur, sed lucem ante se suæ dextræ gustabunt, ipsique iugiter una uoce dicent: Tu Deus, quoniam omnipotens es, nostram lucem adaugendo nobis comple. Tu propheta incredulos expugnatum & prædatum proficiscere, & ut te timeant, aggredere. Ipsi namque gehennam, uiamque malam semper insequentur. ¶ Mulieribus incredulis exemplum sint mulieres Noë atque Loth, quibus nil profuit suorum maritorum bonitas, quin Deo præcipiente cum cæteris intrantibus focum æternum ingressæ sunt. Credentes autem sibi sumant exemplum Pharaonis coniugem, & Mariam filiam Ioachim, quarum altera Deum iugiter precata est, ut ipsam à Pharaone, prauisque suis operibus, gentéque mala liberans, sibi domum in paradiso strueret. Altera uero, Maria uidelicet, se dirigendo nil maliciæ seu prauitatis operata est. Vnde animam insufflauimus illi, nostra uerba librumque confirmanti, & in bonitate perseueranti.

Incolæ paradisi orãt suam felicitatem augeri.

Incredulos armis subigendos dicit apertè, & prouerbium hic nullum dicit.

Exempla duo bonarum mulierum, totidemque malarũ.

Mariam laudibus uehit.

AZOARA LXXVII.

Opera domini perfectißima in cœlo & in terra.

Siderum lucẽ diaboli refugiunt.

IN n. &c. Deus rerum multiplicator & omnipotens, cuius manus continet omnia, mortem & uitam, ut quis apud eum melior efficeretur, intulit, ipseque condonator & incompræhensibilis VII. cœlos disposuit. In cuius facturis nil superfluum uel incompositum cuiusquam oculus percipiet, licet bis uel sæpius intuens. Ipse cœlum sidereis ornauit lucernis, quæ diabolos expellant, illis timorem inijciendo. Deum non sequentes, gehennam & infortunium perpetuum patientur, in inferno pleno, & ob iram nimiam obstrepente, audituri nimiam increpationem ab inferni iudicibus, quærentibus:

tibus: Nónne uobis nuncij missi fuerant? Respondebunt, Ita: Sed nos illis contradicendo, perhibuimus eos erroneos extitisse, nec Deum quicquam per illos mandasse. Nunc etiam ignis minime nos læderet, si præceptis auditis fidem uelut sapiētes adhibuissemus. En qualiter culpas suas, malumq; patefaciendo proferent. Timentes Deum, æque secreta cordium & indicia uocum agnoscentem, uenia mercedeq; maxima donabuntur. Nonne sciunt omnium conditorem omnia scire. Ille quidem terram humanis quæstibus & itineribus applanauit, & ex illa fœtum humano uictui produxit, & ad ipsum omnium fiet reditus. Habetis'ne fiduciam de cœlorum conditore, 10 quod uos simul cum terra minime pessundet? Ipsa quidem uobiscum summergenda confundetur. An tuti securiq; manetis, quod uobis uentos non immittet? Scietis autem postmodum, quod uobis castigauerim. Videte, quis fuit finis antecessorum nostris contradicentium. Quare non perspicitis aues, quas nil nisi Deus solus omnia uidens sustinet? Quis in Dei loco uobis feret suffragium? Increduli uero nunquam errare desistunt. Quis Deo prohibente, uictum atque diuitias uobis ministrabit? Resistentes autem, & perfidi, suam cæcitatem nunquam derelinquent. Vtrum est melior, capite summisso facieq; declinata pergens, an rectam uiam proficiscens? Deus quidem nos in terra creans, ad quem singuli redibitis, uobis auditum, 20 & uisum, corq; tribuit, licet uestri pauci sibi grates referant. Quærentibus illius aduentum termini à te, ut te ueridicum probes responde: Nemini nisi soli Deo illum esse notum, teq; nil nisi nuncium tantum & explanatorem existere. Hominibus autem illum uisuris terminum, facies nigrescent, cum illis dicetur: Hic est ille dies, quem uobis semper prædicauimus. Siue Deum, me meosq; fautores confusurum, siue uenia misericordiáque donaturum uideritis, quis è graui uindicta Dei malos illos & incredulos eijciet? Nos quidem in illum Deum credimus, & eius nos tutelæ supposuimus. Finis autem omnium discernet, quis uiam erroris secutus fuerit. Si uestram aquam tellus funditus absorbuerit, quis aquam dulcem atque bonam po- 30 tum afferet?

Terra cum habitatoribus summergēda.

Humilitas etiam gestu corporis significata.

Incertus aduentus domini ad iudicium.

AZOARA LXXVIII.

IN n. &c. Per calamum & lineas atq; scriptum, tu non es nisi Dei nuncius habitus optimi, mercedem maximam inde sumpturus, non magus, non dæmoniacus. Quod fiet euidens, quando Deus bonos malos'que discernens, quis rectam, quis'ue prauam uiam secutus fuerit, explanabit. Contradicentes, qui te sibi similem esse desiderant, nullatenus sequaris, nec iterum crebrè iurantes, quoniam ipsi contemptibiles sunt. ¶ Idem quoque sunt rerum uilificatores, & seditionum seminatores, detractores etiam, boniq; diminutores, & culpabiles, ac increduli, prolis ta- 40 men atque pecuniæ diuites: qui nostra præcepta audientes, illa priorum esse mendacia perhibent. Vnde nos sibi suas facies denigraturi, malum ab illis sæpius contradictum inferemus. Talium enim dormientium facies diuina uindicta superueniens, quasi noctem comburendo denigrauit. Qui mane nisi tales à cæteris rogati, ut sicut prius, si possent, sua negotia peragerent, tandem percipiendo se prauam & falsam uiam esse secutos asserebant. Eorum uero medij dixerunt: Nónne uobis diuinam inuocationem iuiunximus? Illi uero se male fecisse, Deum testem adhibuerunt. ¶ Sic his illi sui causam erroris improperabant. Forsan tamen Deus

Iurat per calamum et scriptionē, se Dei nuncium, non magum.

Criminatur suæ doctrinæ cōtemptores.

hoc malum in melius mutabit: Quoniam ad illum orandum plene conuertimur. Cumq; malum huius mundi magnum sit, constat apud sapientes, alius maximum esse. Timentibus enim, à Deo paradisus tribuitur. Vos minime, malos bonis coæquare poteritis. Aut quid dicitis? An librum hoc affirmantem habetis? Quis eorum, dictum hoc asserit? Perscrutetur. Vel si participes habent ad sui dicti probationem, cum illis accedant. Die, qua uocabuntur Deum adoratum, hoc agere nequibunt: Quoniam hoc sani uocati recusabunt. Siue paulisper dona illis spacium, qui quæsiti reatus emendationem seu beneficium, hoc impossibile sibi dicunt esse. Ego enim sapientissimus & prudentissimus, illos quò nesciunt, attraham. An sunt ipsi secretorum scientes? Scribant igitur ipsa. ¶ Tu uero diuinum expecta iudicium, non imitans inclusum pisci, qui reus diuinitus aduocatus, nisi pietate diuina subueniente, ibi permaneret: per me tamen extractus, bonus effectus est. Increduli librum istum audientes, uisum aduertere nequeunt, sed nuncium dæmoniacum, cum non sit nisi doctor gentium, appellant.

Exemplo Ionæ deterret ab incredulitate.

Machumet doctor gentium.

AZOARA LXXIX.

IN n. &c. Verum quidem, uerumq; ueraciter est illud, cui Hat atque Themuth contradixerunt. Vnde gentem Themuth ob suam præsumptionem atque superbiam confudimus, populum Hath uento grauissimo dispersimus. ¶ Ventus enim illis septem diebus & noctibus octo incumbens, prorsus ut palmas uacuas & fragiles postrauit eos. Quare si quisquam superstes existat, perpende. Pharaonem item, suosq; prædecessores ob errores suos Dei nuncio contradicentes, diuina uindicta grauiter percussit, diluuio quoq; ueniente, nostros per arcam liberauimus. ¶ Hoc quidem gentibus commemorandum posuimus, ut aure percipiant, cordeq; firme recondant. Primo buccinæ sonitu tellus & montes prosternentur, & in puluerem redigentur, hora ueniente, cœlumq; fundetur & debilitabitur, & angeli octo Dei thronum sustentabunt. Illa die nullum cuiusquam hominis factum celabitur. Omnisq; chartam suam dextra sumpturus, inquiet: O mater, meam chartam legam, qui me uenturum ad hunc computum semper existimaui. Vnde nunc uita dulci perenniq; perfruar. ¶ Hominibus huiusmodi paradisum sublimem, ubi propinqua pomorum est copia, possidentibus dicetur: Pro uelle uestro, modoq; penitus propter actus uestros præcedentes, comedite simul atque bibite. Illi uero quorum sinistris charta committetur, inquient: Vtinam huius chartæ dono computiq; noticia careremus, unaq; tantum uita fuisset, cum pecunia iam deleta nil nobis proficit. Faucibus enim atq; gutture sumpti in ignem proijcientur. ¶ In cathenis quoq; LXX. cubitorum detenti firme uincientur: Quoniam nec in Deum crediderunt, nec pauperibus cibum præbuerunt. Hodie namq; nec amicum, nec uictum, nisi tantum peccatorum, uidelicet igneum, cruentum, atq; uenenosum inuenient. Per res uisibiles & inuisibiles nuncij uerbum bonum est à Deo mundi conditore compositum, non à mimo, uel incãtatore, uel mathematico. Si quicquam enim præter mandatum à me profertur, illi dextra sumpta uenam cardiacam abscinderem, nullo mihi prohibere potente. Hoc autem uerum, uerumq; ueraciter est, ueram sectam timentibus patefaciens, incredulis maliciam adaugens, nec nobis est ignoratum, qui credunt illi, quiue contradicunt. Tu uero Deum cum ipsius immensis nominibus deprecare, te suæ tutelæ commendans.

Hath & Themuth ueritati resistentes perierunt.

Pharao.

Noë tẽpora.

Iudicium Dei nouissimũ uerbosius describitur.

Beandis charta seu catalogus operum in dexteram tradetur, damnandis in sinistram.

Cathenis ferreis uincientur damnãdi.

Pœna pseudoprophetæ.

AZOARA LXXX.

IN n.&c. Licet homines de malo sæpius quæstionem facient, quod ineuitabiliter nemine prohibere potente, infert Deus incredulis: Illam diem cominus uidens, à cæteris à longe perspectam, qua ad ipsum ascendent angeli & homines, cuius tantum est spacium, quantum est L. milia annorum, tu patienter indura. Illa quidem die cœlum ut fumus euanescet, tellus ut lana carpetur, nec amicus amici recordabitur. ¶ Illa quidem die quilibet incredulus, pro se redimendo filios suos atque mulieres, omnesque suos, totamque terræ substantiam tribueret. Tunc enim incredulos, quoniam Deum non adorabant, pecuniamque multam coaceruando nil boni perpetrabant (quippe Deus hominem sic composuit, ut malo uiso pauescat, bonum adeptum retineat) graue malum passuros, ignis comprimet: Orantibus iugiter exceptis, & dantibus rem scitam quærentibus, atque pauperibus, dieique futuræ euentum ueraciter asserentibus, uindictamque diuinam ineuitabilem timentibus, & castis in omnes, præter in mulieres proprias, suæque manui subditas, unde nullus reatus sequitur. A prædictis alia petens, uelut malus damnandus est. Depositi custos fidelis, testisque constans, uir immutabilis, ac iugiter orans paradisum, & honorem sufficientem habebunt. Cum te dextrorsum & sinistrorsum ambiant increduli, cur suum errorem non relinquent? Quomodo sperant Deum daturum sibi paradisum? Per orientis & occidentis dominum, nos eorum loco meliores ponere poterimus. Ipsi uero in me nullam uindictam exercere poterunt. ¶ Illos nunc hoc, nunc illud dicere, & ludum atque derisionem exercere permitte. Die namque, qua sæpius illis dicta reperient, per me suis è foueis confestim resuscitandi, uelut ad concilium proficiscentes, uisibus subiectis, minimeque perspicacibus dedecus fidei sæpius illis prænunciatæ, malumque patientur.

De iudicij die loquitur.

Si L. millibus annorum diē domini abesse dicit, sibi contraria loquitur, sæpius scribens forstasse breui uēturum. Si tot annorum iter: quomodo Machumet una nocte confecit bis? Ingenijs hominum esse inditum, ut malum auersentur, bono gaudeant. Videtur libidini malæ tribuere aliquid. Sed in alijs locis requirit castitatem inter cōiuges de adulterio sibi datum priuilegium fingit.

AZOARA LXXXI.

IN n.&c. Noë missus castigatum homines, ante mali grauis aduentum, inquit: O uiri, uobis doctor & castigator diuinitus missus sum, ut exaudiendo me Deum timeatis. Sicque ueniam peccaminum assequemini, placitumque dilatabitur. Dei tamen terminum nullatenus euitari sapientes intelligunt. Sed licet noctu dieque illos castigando doceret, nil hic nisi diffugium suum ab illo effecit. Quanto magis enim obnixe eos castigauerit, & à Deo ueniam illis quæsiuerit, nuncque secrete, nunc publice, ut Deum ueniæ datorem obsecrarent, precatus fuerit, tanto magis insurgendo suas aures digitis, oculosque palmis suis atque uestibus cooperuerunt. ¶ Cœlum quidem uobis imbres ad augmentum prolis, atque pecuniæ, nec non hortorum & amnium donum & incrementum mittet, Deo iubente, qui uos multiformes effecit, & cœlos ordine septeno distinxit, lunamque lucem, solemque candelam constituit. Idemque uos è terra plasmans, uos ad se denuo suscitando reuocabit, qui terram uestris itineribus planam effecit. Cur ipsum igitur corde puro moreque bono non inuocatis? ¶ Adhuc item sermonem suum prosequendo Noë dixit: O Deus, me nullatenus imitando, sed dolos quàm plurimos perpetrando, id quod sibi pecuniam atque prolem non nisi damno suo tribuit, secuti sunt. Vnde illi persuadentes, uicissim cæteris, ne suas desererent imagines, quæ maxima multis erroris occasio fuerunt, uidelicet † Huden, Schuan,

Noe, & illius temporis exemplo hortatur ad credulitatem.

A cœlorum opificio argumētatur Noe.

† Deorum siue imaginum temporis Nohenici nomina.

Dicit Noë precatū, ut totū genus mortaliū aboleretur quod scriptura sancta non habet.

Schuan, Iaguta, Iannea, Nacen, cū propter castigamina plus aberrauerint, reicꝙ multum extiterint, nostra manu summersi sunt, deinceps in igne positi, omni tutore uindiceꝙ carentes. Quod & Noë deuote precatus est, dicendo: Tu Deus, nullum eorū peccatorū superstitem esse patere: quoniā plures errare faciēt, nullā nisi malā & incredulā prolē facturi. Mihi uero, meisꝙ parētibus atꝙ credētib. ueniā largire, & incredulis nil nisi cōfusionē immitte.

AZOARA LXXXII.

Etiam confitentes Alcoranum, & negātes Dei filiū, nefanda multa proferunt de Deo.

Machumet solitus est cœlū ascendere, discendi causa. Sed postea iter est præclusum ne quis postularet, ut in oculis hominū ascenderet, ut Christus fecit.

†Sophisticum, nescit homo an sit in gratia Dei.

In tēplis quæ Dei sunt, non inuocādi sunt fictitij dei.

** Incertum, dies domini quantum absit: nisi Machumeti, qui aliquoties dicit se ignorare.*

IN n. &c. Mihi diuinitus missum est, quod homines diabolici auscultando dicebant: Nos Alchoran mirabilem auditu, uiam rectam edocentem credimus, nec alitem Deo sublimi, nec filium nec mulierem habenti, participem ponimus, licet inscientes & inertes multa de Deo nefanda proferant. Nos autem opinati sumus, nec homines neque diabolos quippiam Deo falsum imposituros. Quidam tamen exercitus dæmonum alijs tantum persuadent, ut in Deum nullatenus dicendo credant: Nos prius assueti cœlos auscultatum adscendere, nunc ipsum plenum atque munitum custodibus peruigilibus reperimus, & auscultantem omnem stella lucidissima prosequar. Vnde scire nequimus, an terrenos odiat, diligatúe Deus. Cumꝙ nostri quidam boni, quidam in terra simus, uias uarias proficiscimur. Nos autem opinati nihil Deum euadere, nec agere contrà posse, rectam uiam patefactam credimus. Omnis enim in Deum credens, omnium malorum & iniuriarum timore carebit. Quibusdam itaque nostris credentibus, quibusdam minime, credentes recta uia gradiuntur: Increduli uero disgredientes ab illa, in ignem feruentem & sursum erumpentem proijcientur. Aquas tamen bonas illis potum præberemus, si legem bonam spretis erroribus acciperent. Cum templa quidem Dei sint, nullum in illis cum Deo participem inuocetis. ¶ Fere multitudo gentium undique concurrens, cui Dei uir prædicatum & inuocatum surrexit, ipsum conculcauit dicentem: Non inuenio quenquam quem adorem, nisi Deum solum, cuius mandata nuncio, nullum illi participem statuens: de quo neminem protegere uindicareúe quæro, nec cuiquam bonum uel malum immitto. Omnis autem non credens in Deum, atꝙ prophetæ, perpetuum ignem patietur, dieꝙ manifestationis omnium Dei præceptorum, quis debilior minorisúe computi fuerit, planè percipietur. * Ego nescio, an illum terminum Deus elongabit, an statim inferet. Hoc enim secretum nemini nisi prophetæ pro uelle suo, cuiquam patefacit, qui sciens illis omnia nunciata, omnium suorum operum iudex & dinumerator existit.

AZOARA LXXXIII.

Tempus orandi præfinitū.

Iudiciū Dei.

IN n. &c. Tu ô propheta nocte surgendo, eius medietatē parumúe minus plusúe pro uelle tuo, uigilijs trahe, & Alchorā iugiter atꝙ deuote lege. Hanc tibi grauitatē inijcio, quoniā cū die cæteris intentus sis negotijs, horę nocturnæ meliores sunt atꝙ leuiores. Deiꝙ nomē inuocando, qui dominus est oriētis & occidētis, præter quē nō est Deus, illi te penitus cōmenda, malorūꝙ dicta patiendo, & te inde formose liberando, illos cū mihi cōtradicāt, sintꝙ diuites, mihi dimitte. Decreto nāꝙ spacio sibi permisso ad nos uenient, suscepturi dedecus & ignem, malosꝙ cibos die, qua terra cum montibus pessundata, montes ut puluis uentis agitatus efficientur. Iā uobis nuncium uestri testem, sicut prius Pharaoni à nobis, quoniā non credidit, statim perdito, misimus: quare nō timetis? Nonne creditis diē, qua capita puerilia canescent,

canefcent,cœlumq; † frandetur? Hoc quidem ueraciter eueniet. Vnde memor atq; fciens effici poteft,omnis ad Deum ire proponens. Quod tu nonnunquam ante duarum tertiarum, quãdoq; medietatis, nonnunquã unius tertiæ noctis tranfitum furgis,hominesq; tecum morantes fimiliter, Deus omnes horas noctis atq; diei agnofcens perfpicit: qui ueniã inde,quod totũ legere non potes,præbebit,fi pro poffe tuo lectionibus infiftis.Ipfe nãq; nouit hominum quofdã nõnunq; morbis grauari,quofdã ire lucratũ,quofdam expugnatum. Omnes itaq; pro poffe ueftro legite,& orationes fundite,ac decimas & eleemofynas in Dei nomine facite: apud quẽ omne ueftrum be-
10 neficium præmiffum inuenietis.Quod erit uobis melius,optimaq; merces. Ipfe nãq; precatus,& à uobis glorificatus,ueniã & mifericordiã præbebit.

†Hanc uocem in Annotationibus reperies, alias fcindetur.

Lectionem Alcorani nimirũ requirit.

AZOARA LXXXIIII.

IN n.&c. Vir pannis laneis cooperte, cito furgere, teq; corrigere,& à rebus iniuftis declinare, omniaq; contingentia pro nomine Dei fublimis omniumq; maximi patienter fuftinere, teq; tuasq; uestes emundare nullatenus recufes. Dies quidem rationis omnis amariffima fiet incredulo. ¶ Illum mihi dimitte,qui folus eum condidi,pecuniamq; multam illi pluresq; filios teftes præbui,fpaciumq; permifi,cuius augmentum ille fperabat. Illum enim in ignem furfum tendentem afcendere faciam, quoniam noftris
20 præceptis non credidit,& præmeditate prout uoluit, interfecit, confulteq; factus eft interfector. ¶ Deinceps iracundus refpexit, & difgrediens ac infurgens,hoc incantationem, & nil nifi uerbis ab homine compofitum effe confirmauit. Illum igitur in ignem quietis impatientem & interminabilem, incredulos comburentem, cui decem & nouem fuperfunt, deijciam. ¶ Nos non pofuimus fuper populum ignis, nifi tantum angelos, eorumq; numerum fignauimus,ut mirentur increduli.Homines uero librorum atq; boni corda firment,fidem adaugeant.Homines uero cordis infirmi quærãt, ut quid hanc Deus fimilitudinem exhibuit. Ipfe quidem Deus. Hos itaq; deuiare,illos recte proficifci pro uelle fuo facit. Quod cum fit multa genti-
30 bus peritia,nullus exercituum Dei,præter ipfum folum,agnofcit. ¶ Per lunam & auroram atq; diluculum ifte eft unus maiorum,caftigantium atq; docentium gentes,quas credere feu recedere uoluerit. Omnibus quidem actus fui pignora fient,exceptis dextræ partis hominibus,qui paradifo mãfuri,uiciffim dicent incredulis: Quis uos in ignem deiecit? Refpondebunt: Nos quidem nec orationes fecimus, nec pauperes cibauimus, & iniufte de Deo locuti, hunc diem ufq; ad illius manifeftam euidentiam, quando nullus prodeft interceffor,contradiximus. Quare non reminifcuntur? Quare non fe conuertunt homines? Sunt quidem uelut afini, leonem ex pauore fugientes. Quibus licet multum optantibus, notulæ bonæ nequaquam
40 tradentur. Quoniam diem illam minime timebant. Hoc autem,nil nifi fapientiam & recordationem,qui uult commemorat.Hoc tamen agere nemo poterit,nifi Deo uolente,à quo procedit omne bonum atq; mifericordia.

Officia quotidiana.

Veftitus Machumetis.

Impiorum & ingratorum defcriptio.

Angeli cuftodes infernalis carceris.

Dei opera incomprehenfibilia.

Dextræ partis homines beandi, ut cap. 66.

Ob quæ damnentur homines.

Seruiliter Deum timentes afino timenti leonĩ fimiles.

AZOARA LXXXV.

IN n.&c. Per diem fæculi futuri,animãq; reã,licet homines opinẽtur, me minime potentem offa fua refufcitare,ego fuos digitos erigam atq; recõponam. Sed homo falfa proferre laborans, alius aduentum fæculi perfcrutatur: quando fuis obfcuratis luminibus, & luna eclipfim patiente,folique coniuncta, diffugium ftudiofe quæret. ¶ Locum autem nulli diffugio peruium

Deus iurat fe refufcitaturũ omnes.

peruium reperturi, ante Deum stabunt, dicturum cuiq;, quid prius posteriusue peregerit, omni super semetipsum testimonium ferente. Excusare nanq; se uolenti, Deus inquiet: Lingua tua nullatenus loquatur, quoniam hoc nostrum est, qui cuncta congregauimus: Alchoran uobis missum quare non credidistis? Nostrum est hoc explanare. Vos mundum istum tantum dilexistis, negligentes alium. Illa quidem die facies quædam erunt pulcherrimæ, uidelicet aspicientium Deum: aliorum uero turpissimæ, qui nos malum illud illaturos minime cogitabant, antequam faucibus inhærebant animæ. Tunc autem carminatorem & medicum quærentes, nec hoc mortem esse penitus opinantes, alterum crus adiungunt alteri, tuncq; Deus eos resuscitabit. Eleemosynas, & decimas, ac orationes facere respuentes, contradicendo disgressi sunt. Melius autem, melius illi esset credidisse. An cogitauit homo, nos eum ita dimissuros: quem cum prius esset sperma, deinde coagulum sanguineum, Deus integre formauit, parilesq; fecit, marem uidelicet atq; fœminam? Nunquid igitur mortuos uiuificare nequibit?

Excusatio nulla superest.

Qui condidit hominem, eundem reparabit.

AZOARA LXXXVI.

IN n. &c. Post tempus, quo nequaquam homo nominabatur, nos hominem de liquore produximus, dantes illi uisum & auditum, uiamq; docuimus, quod quidam rectam, quidam prauam exequentur: gratiasq; quidam reddunt, quidam uero minime. Incredulis quidem cathenas, & ferrum & focum præparauimus. Ex uase uero camphora condito, & ex aperto fonte homines Dei potabunt, quibus inerat uerborum fides atq; constantia, timorq; diei longissimi mali, & distributio ciborum pro dilectione diuina pauperibus, & orphanis, & mendicis, quiq; confessi sunt, se non dedisse uictum illis nisi pro Dei facie, nullam inde remunerationem seu gratiam expectantes, quoniam Deum amaramq; diem timuerunt. ¶ Deus igitur illos ab illius malo diei liberat, dans honorem, & ornatum, atq; mercedem maximam, paradisum uidelicet, & lectisternia serica propter indurationem. Vbi nec solis feruorem seu frigus sentient: sed arborum obumbraculum, sibi suos fructus collectos inclinantium, illic habituris. Et ibidem cum uasis uitreis & argenteis optimæ compositionis, illis potus, uelut zinziber saporifer, ex fonte zelzebil administrabitur. Aderunt & iuuenes uelut margaritæ speciosi, omniumq; diuitiarum & bonorum copia. ¶ Vestes quidem sericas & deauratas illi iuuenes induent, torques argenteos in brachijs ferentes. Vinum quoq; benedictum illic Deo dante sufficiet. Huiusmodi quidem mercedem ob actus uestros gratos & commendabiles accipietis. Tu quidem, cui Alchoran istum misimus, diuinum expecta iudicium, non peccatores & incredulos imitans, sed mane uespereq; diu Deum deprecans, & humiliter adorans. In loco diligentium mundum istum, dieiq; grauissimæ obliuiscentium, nostra uoluntate potente restituemus alios. Omnibus ad Deum progredi uolentibus, quod nemini tamen possibile est, nisi ipse sapiens & immensus uoluerit, hæc sunt commemoranda. ¶ Qui uult ueniam & misericordiam, misericordiam præbet, malis malum grauissimum illaturus.

Paradisi descriptio.

Alcoran.

Nemo ad Deum uenit, nisi ipse uoluerit.

Deus iurat etiam per dæmones.

En sanctam istam doctrinam.

AZOARA LXXXVII.

IN n. &c. Per angelos legationis efficaces, uentosq; siccos & imbriferos, dæmonesq; licitorum & illicitorum discreturos, ac prophetis diuina mãdata correctoria uel instructoria concitò ferentes, omne nostrum mandatũ

Omnis per maiorem iurat: Hebr. 6.

ueraciter

ueraciter accidet. Tum obſcurabuntur ſtellæ, cœlum findetur, ac montes in puluerem redigentur, die ſcilicet, qua placitum diſcuſſurum ſingula, uobis à prophetis indicitur: quæ contradicentibus grauis erit, & amara. Vos quidem, primis noſtra manu confuſis, eorum ſucceſſores perſecuti fuimus, & cæteros adhuc incredulos ſimiliter perſequemur, quibus iudicij dies erit difficilima. Nos homines ex humore fragili creauimus. ¶ Hos quoque nos ad ſcitam horam loco ſcito conſtituimus; illius facti potentes. Eiſdem quoque mortem & uitam in terra mōtibus excelſis diſpoſita, aquiſque dulcibus potui fœcunda præbuimus. Contradicentibus autem, dies illa fi-
10 et grauiſſima. Quibus tunc dicetur rem à uobis ſæpius contradictam, & umbram tripertito diuiſam inite. ¶ Vmbra quidem non minor erit igne, ſcintillas uelut turres cameloſque ſufflauos efflāte. Illa die nec aliquod fiet proloquium, nec excuſatio recipietur. Illa namque dies contradicentibus amariſſima, dies eſt diſcuſſionis, qua uos anteceſſoreſque ueſtri per me congregandi, coram, ſi me decipere poteritis, decipiatis. Vobis autem contradicentibus, dies erit difficilima. Timentes autem in umbraculis ex fontibus, & fructibus, cæteriſque cibis pro uelle ſuo ſpacioſe propter actus ſuos commedent atque bibent. Talem namque mercedem bonis exhibebimus, die contradicentibus grauiſſima hoc uerbum audituris: Comedite, & pauli-
20 ſper expectantes quieſcite, ob ueſtram maliciam atque uerſutiam habitam. Hæc enim eſt dies malis amara, qui ſe humiliare rogati non parebant: Sed quod uerbum poſtea credent, illa dies erit difficilima reprobis.

Inferorum umbra tripertita.

AZOARA LXXXVIII.

IN n. &c. Et quid rem illam immenſam, unde ſumma uobis inoritur diſſenſio, tam ſedulè quærunt? Sciant autem illam, me monſtraturum, qui terram planam montibus quaſi cardinibus firmaui, uos creans pariles, ueſtræque quieti ſomnóque noctem, lucro motuíque diem diſponens, ſeptemque
30 res firmas ſuperne fabricaui: Ibi lampadem ſplendidiſſimā inſerens, aquas item ex nubibus ad eductum granorum, hortorúmque crebrorum, & cæterorum naſcentium demiſi. Dies enim omnium diſcretiuus, erit illius placiti terminus; qua buccinæ ſonitu gentes omnes accedent, cœlum in portas plurimas aperietur, montes ut æſtiua nebula tranſcurrent. ¶ O uos mali, ueſtrum aduentum infernus ſitiet, expectando, qui ueraciter illuc uenturi, ibíque perpetuò manſuri, nec refrigerium quid, nec uinum, ſed ignem tantum atque malum ob ueſtram prauitatem, & huius diei deſperationem, noſtrorúmque præceptorum contradictionem, quæ ſingula nos in libro notauimus, guſtabitis, nihil à me niſi augmentum malorum ſuſceptu-
40 ri. Timentes uero, ſufficienter illic poſſidebunt hortos palmarum, & uitium, puellaſque conſocias, & conſimiles, papillis breuiſſimis, uaſaque plena, nullum uerbum inhoneſtum ſeu mendax audituri. Hoc eſt donum, optimaque remuneratio Dei. Contra quem cœlorum & terræ omniumque interiacentium dominatorem, nullus uerbum proferre poterit, niſi iuſſus ab illo uerum proferre die ueritatis, qua reſurgent animæ, & angeli ſimiliter ordinatim. Quam omnis qui uoluerit, credat, & Deum adoret. Illius quidem diei malum à fine fore prædicauimus, qua quiſque quod præmiſerit, reſpiciet: & incredulus optabit, * ut tellus efficiatur.

De die iudicij

Septem res in mundo ſuperiore.

Paradiſus uoluptuarijs grata.

** Prouerbialis locutio, ſumpta ex ſcripturis, qua ſumma indicatur anguſtia, dum dicitur montibus, Cadite ſuper nos. Oſe. 10. Luce 23. Apoc. 16.*

AZOARA LXXXIX.

IN n. &c. Animas malorum, ui coactasq́, bonorum autem leniter & sponte extrahunt angeli, præceptaq́ diuina citius omnibus alijs descendendo prophetis afferunt. Die uero bimembris sonitu buccinæ, corda fient contemptu plena, oculiq́ tenebris eorum, uidelicet qui se uelut prius ad foueas redire plurimum optabunt. Nonne uides, qualiter Pharaonem confessum se Deum esse maximum, indeq́ semper contradicentem Moysi, quem Deus affatus in loco benedicto iussit eum adire Pharaonẽ, ut ipsum pro posse suo uirtutes gerendo conuerteret, uiamq́ rectam patefaceret, Deus in hoc mundo pessundedit suum ob stultiloquium, sæculoq́ futuro fortius supplicium inferens. Hæc quidem diuina uindicta timentibus Deum est memoranda. An estis uos illo potentiores, qui cœlos creans & ornans, sursum extulit, & terram extendens ipsam uobis animabusq́ cæteris stabilem montibus uelut anchoris firmauit, & aquas ac herbas in ea produxit, noctemq́ tenebrosam, diemq́ splendidam fecit. Die quidem grauissima contingente, quisq́ suorum recordabitur operum, & ignis ingrediendus ab omnibus contradictoribus, huiusq́ mundi dilectoribus, propalabitur uisuris. Timens autem stationem coram diuina præsentia, animamq́ suam reprimens ab huius mundi uoluptatibus & amoribus, paradisum possidebit. ¶ Quærentibus aduentum illius horæ, responde, Illum soli Deo patêre, teq́ nullos nisi timentes illam castigare: Qua uisa, optabunt se non duxisse uitam huius mundi, nisi per unius horæ diei seu noctis spacium.

Pharao memorabile exemplum.

AZOARA XC.

IN n. &c. Ad te cæco ueniente, discedens iratus es. Ille tamen forsan ad bonum converteretur, uel saltim quod sibi cõmodum esset, reminisceretur. Pecuniosis autem atq́ diuitibus te uinciri atq́ fauere quæris, ut sic tibi munera faciant. Sed cur inde tractas, seu curas? A timente quidem mendicatum, & à te quippiam quæsitum ueniente, diuerteris. Hæc quidem scire uolentibus summe commemoranda sunt, librisq́ benedictis sunt adnotata scriptorum manibus. Homo quidem ob incredulitatem suam perijt, quem de spermate plasmatum Deus integre formauit, eiq́ deinceps uias suas patefecit, tandem eum ad mortem atq́ foueam duxit, omnes deinde uoluntate sua potente resuscitaturus. Cur igitur mea præcepta non exequitur? Recordetur saltim homo, suum uictum atq́ substantiam cõsiderans. Nos enim aquam ad fructuum ortum misimus. Nos terram aperuimus, & in ea messes ac uuas, & bletes ac oliuas, & herbas uobis bestijsq́ uestris, & poma, palmasq́ præbuimus. Illa quoque die contingente homo derelinquit fratrem suum, & utrumque parentem, & mulieres, atque filios. Omni namque tunc suum proprium peragere negotium satis erit, atque magnum. Quorundam autem facies illa die speciosæ fient, & hilares, atque ridentes: Aliorum autem, uidelicet incredulorum, malum suum uidentium, pallentes erunt & cinericiæ.

Reprehenditur à Deo, quod neglexerit quædam, opulentium gratiam captãs interim.

AZOARA XCI.

IN n. &c. Die qua sol obscurabitur, stellæque cadent, montesque fient puluis, locáque uillarum herema, bestiarumque syluestrium inter se similiterque inter se uicissim conuentus aderit, & ad corpora redibunt animæ, & fœmina de suæ cædis occasione quæsita fuerit, librique semetipsos ad perspiciendum inscriptum sibi reuoluent, cœlúmque

plicam

plicam in unam colligetur, focusq́ fortiter accensus, & paradisus ornata fuerit: Tunc inquam omnis anima suos actus omnes agnoscet. Per stellas combustas, & retrogradas, atq́ directas, ac noctem obscuratam, & auroram, hoc uerbum est boni prophetę, ipsum absque augmento diminutionéue ferentis, qui coram Deo potens est, ipsi deuote seruiens, suum præceptum nunquam transgrediens. Nullatenus autem est dæmoniaci, seu diaboli. Quò tenditis? hoc non est nisi commemoratio, tritæq́ uiæ doctrina, omnibus qui rectificari studuerunt. Quod tamen nemini contingit, nisi Deo mundi domino uolente.

Iuramentum de certitudine doctrinæ & sanctitate Machumetis.

10

AZOARA XCII.

IN n. &c. Dum cœlum semetipsum aperiet, foueæq́ similiter, & stellarũ casus, & æquorum concursus accidet, quid præmiserint, quidúe reliquerint, omnes agnoscent animæ. Cur igitur in Deum largum, munificum, homo non credis? Ipse quidem te pro uelle suo formauit. Cur diei futuræ contradicis? Tibi quidem præsunt uigiles custodes, diserti scriptores, omnes tuos actus scientes atq́ notantes. Timentes atq́ boni bonum atq́ gaudium assequentur: Contradicentes & increduli, focum interminabilem, nunquã illos dimissurum. Sciendum quidem, illa die neminem alijs imperare: Sed diuina manus omnia tenebit.

Regnum Dei.

20

AZOARA XCIII.

IN n. &c. Qui modum examinando non seruant, uidelicet infra sistentes, cum cæteris reddunt, ultra uero cum accipiunt, licet se minimè uenturos ante Deum in die publicæ resurrectionis arbitrentur, graui supplicio punientur. Huiusmodi quidem malorum, cæterorumq́ diei futuræ nostrisq́ præceptis contradicentium, malorum autem tantum: qui lectionem nostrorum præceptorum audientes, illa priorum esse mirabilia confirmãt. Quippe Deus sua corda sigillis ob suos actus impressit, discessurus ab illis die iudicij ad ignem tendentibus, cum angeli dicent: En à uobis sæpius contradictum. Horum in quam liber suis malis insignitus, in terrarum infima reconditur. Liber autem bonorum formosissime scriptus, altissimo loco po-netur, legendus hominibus Deo propinquis: qui puluinaribus, stramentisq́ sericis paradiso quiescent, potaturi uinum sapidum, & uelut muscus odoriferum: suisq́ faciebus omnis inerit decor atq́ pulchritudo. Erit quidem illi uino commixtum de thosuiz fonte, uidelicet à Dei propinquis potando. Credentes quidem talia, hoc maximè pro illis laborare deberent. Illa quidem die credentes hoc derisi, sæpius deridebunt incredulos, qui cum fructibus ad suas mulieres transeundo, illos erroneos, curaq́ carentes sæpius adpellare consueti sunt. ¶ Tunc autem illi boni suis cubantes culcitris, an suorum factorum meritum suscepturi sint, aspicient.

30

Libri iustorũ & iniustorũ.

Fons, unde miscetur potus beatorum.

Cap. 50. uide.

40

AZOARA XCIIII.

INn. &c. Quando cœlũ diuidetur, tellusq́ pessundata occulta sua quoq́ reuelabit, propter Dei pręceptum atq́ iusticiam, homo tunc ad Deũ iturus, opus tuũ omne reperies. Cuiuscũq́ dextræ sua charta tradetur. Ille quidem leuem habiturus cõputum, ad suos redibit hilaris. Cuicũq́ uero charta post tergum cõmittetur, clamabit: Heu heu quàm grauis, quamq́ difficilis hora. In ignem enim proijcietur, ob gaudium hic inter suos habitum, & quoniam minime sperabat se rediturum ad Deum, uel uisurum eum unquam. Per occasus ruborem, noctemq́ tenebrosam, lunamq́ deficientem, ex hinc

Suprà dixit, chartam esse dandam malã in sinistras manus.

mandata post mandata uidebitis. Quare non credunt? ¶ Cum legitur illis Alchoran, quare non humiliant se? Contradicunt autem, manentes increduli. Deus quidem scit suorum secreta cordium. Tu constanter & euidenter nũcia malum illis omnibus uenturum, exceptis bonis, qui plenum gaudium & honorem integrum absq; contumelijs & opprobrijs sortientur.

AZOARA XCV.

IN n.&c. Per cœlum signiferum, placitiq; diem, & testantes ac testificatos ex alhudud, accenso foco percussis, & habitaculorum suorum super se casu dirutis non ob aliud uindicta sumpta est, nisi quia minime crediderunt in Deum sublimem & immensum totius mundi dominum, & testem omniũ. Male namq; loquentes de Deo, credentibusq; uiris seu fœminis, nisi resipuerint, malum ignis atq; gehennæ patientur. ¶ Credentes atq; benefici paradisum aquarum fluxu iocundam, quod magnum, possidebunt. Omne quidem Dei præceptum firmum est & immutabile. Ipse namq; rerum principium atq; finis, & pius, ueniæq; largitor, in throno sedens, omnia pro uelle suo perficit. Nunquam ignoratum est tibi, qualiter Deus persecutor exercitus Pharaonis atq; Themuth, incredulos & contradictores obsedit. ¶ Hic alchoran bonus atq; disertus, in tabula castigatissima continetur.

Dei præceptũ est immutabile.

Pharao.

Themuth.

AZOARA XCVI.

IN n.&c. Per cœlum, stellamq; currentem lucidam, omnis anima suum opus scriptum inueniet. Homo sui considerando materiam, uidelicet humorem ex dorso uenisq; fluẽtem, sciat Deum illum reducere posse die, qua cordis hominis secretum omne propalabitur, cœlumq; uerso modo mutabitur, & terra confundetur. Hoc quidem uerbum est ueracissimum, non ludicrum. Sed increduli artium atq; dolorum executores, me quoque callidissimum sentient. Paulisper itaq; paulisper illos incredulos dimitte.

Ex formatione hominis docetur mortuorũ reparatio.

AZOARA XCVII.

IN n.&c. Nomen Dei sublimis iugiter inuoca, qui res æquilibriter condidit, disposuit, præcepit, & docuit, herbas educit, & demum exsiccat. Vaca lectioni: Nequaquam obliuioni committas, præter quod Deus noluerit: qui sciens occultum & manifestum, te rectam in uiam dirige t. Memor igitur esto, sicut & omnis timens Deum, non autem incredulus & malus, igne magno comburendus, ubi nec morte, nec uita potietur. Hoc enim commodum est tibi. Bonum opus perpetrat, qui credit in Deum, & ipsum orationes iugiter fundendo inuocat. Vos autem hanc uitam plus alia diligitis. Sed quamobrem, cum illa melior sit, & ęterna? Hoc quidem folijs priorum, Abrahæ uidelicet & Moysis, inscriptum est.

Orandum est iugiter.

Legendum sedulo.

Iterum Abrahæ scripta citat.

AZOARA XCVIII.

IN n. &c. An ignoras homines oculis coopertis, & faciebus inclinatis ad sua negotia semper superstitiose laborãtes? Ignem quidem feruentissimum inibunt, fontes ibi fluentes potaturi, & sambuca tantum ibi cibandi, nec eos saturare, nec famem expellere sufficiente. Aliorum autem illa die facies fient formosissimæ, qui propter actus suos, laboresq; bonos, paradisum excelsam conscendent: Vbi nullum uerbum inhonestum audituri, fontem prosilientem, lectosq; sublimes cum stramentis sericis puluinaribusq; congestis, & scyphos appositos habebunt. Nonne uident, qualiter Deus nubes conuocauit, cœlos extulit, montes disposuit, & terram extendit? ¶ Illos castiga,

Paradisi fœlicitas.

castiga simul;atq; doce. Tu namq; doctor es,non coactor. Omnis quidem disgrediens,& incredulus permanens à Deo, ante quem omnes uenient ibi iudicium habituri,graue malum accipiet.

Doctor,non coactor Machumet Sed cõtrarium sæpissime in Alcoran docet.

AZOARA XCIX.

IN n. &c. Per auroram, noctesq; X. & per pascha, biduúmque præcedens, noctisq; transitum, & hoc apud sapientes iusiurandum esse constat. Deus Hat filio *Herantis ædificij structori, quale non alia terra uidit,& Themuth lapidum erinolatori,& Pharaoni Alantheth:his omnibus uidelicet in terra maleficis & destructoribus,malũ grauissimum intulit omnium inspector. ¶ Deo cuiquam bonum pecuniamq; præbente, dicit ille,meis ex meritis Deus me diligit-uictũ autem tenuem modicámue substantiam á Deo suscipiens inquit: O Deus,cur mihi dedecus efficis? Me quidem iam minime diligis. Quare non impenditis orphanis atq; pauperibus curam bonam,& beneficia? Magis quidem diligitis alienas hæreditates comedere, & peuniam coaceruare. In ipsius autem Dei & angelorum aduentu seriatim disposito, cum infernum palam facient, quãdo tellus minutissime scindetur,quid agetis? Illa quidẽ hora si sibi proficeret,esset ne possibile,memor efficeretur homo cũ diceret:O qui sibi præmisit beneficium,opusq; bonum. Illa die nulli nisi malo nociua,ipsi soli suum uotum abnegabit. Animæ uero bonæ dicetur: ¶ Ad Deum te uerte,suisq; te commisce, & paradisum ingredere.

Iuramentum per tempora religiosa.

Exempla uindicatæ incredulitatis.

**al. Heran, talis ædificij, Locus est mutilus & corruptus. uelut pro Herantis, duæ personæ distinctæ in Arabico ponuntur Irem, & Dhethi. Erinolatori positum uidetur pro statuario, ut Græci dicunt hermoglypum.&c.*

Hominũ peruersitas, qui bona suo merito adscribũt malis se indignos putant. In auaros.

AZOARA C.

IN n. &c. Per terram inhabitatam à te, filiumq; patri similem non iuro: Quoniam hominem fortem atque potentem fecimus. Ille superbiens nil sibi præualere extimat, suæq; substantiæ sumptum maximum conquærens, hoc esse nulli notum arbitratur. Oculos autem & os atque linguam ego illi tribui. ¶ Viam quoque bipertitam,rectam uidelicet atque fallentem,illi patefeci. Cur igitur hominem non redimit:uel orphanum,atq; mendicum,humiq; prostratum urgente fame non cibat? Credentes quidẽ, & patientes, atque benefici insidebunt parti dextræ, increduli uero parti sinistræ,quos ignis feruentissimus prorsus operiet.

Mirabile dictu,quod Deus abhorret iurare per terram & filium coæqualem, qui suprà iurauit per dæmones. Hortatur ad beneficentiam.

AZOARA CI.

IN n.&c. Solem apparere diluculo,lunamq; succedere,diemq; clarificare singula,& noctem operire illam,Deus ipse præcepit:qui struendo cœlum erexit, & in imo terram extendit, habitúque bono ditauit, animam ipsam malum & bonum edocens.Bonum autem exequens semper antecedit. Alius autem gressus retrorsum efficitur.Homines Themuth contradicentes suo prophetæ,illos docenti displicita, & de cibo potúque camelæ nullatenus interficiendæ castiganti, cum ipsam peremissent, terræ motus superueniens illos funditus coæquauit. Deus autem talium perpetrator,eos nequaquam timuit.

Exemplar alterum transposuerat hæc duo capita, hoc nempe & præcedens: Themuth.

AZOARA CII.

IN n.&c.Sicut noctis aduentus diem tegit,dies aũt res manifestat,& masculus atq; fœmina differunt,sic & actus hominum minime coæquãtur. Timentem etenim,suæq; pecuniæ in Dei nomine distributorẽ, Deiq; præ-

Diuersissimus bene aut male agentium exitus.

 ceptorum

ceptorum confirmatorem, & iugiter orantem, in uias rectas dirigemus. Huic autem contrarium, in ignem feruentissimũ proijciemus. Quid igitur sibi, malum passuro, sua proderit pecunia? Nos autẽ utricꝫ sæculo dominamur. Meum est, uobis rectas uias aperire, & ob ignem illum castigare, quem contradicentes & disgredientes inibunt: timens autem, & eleemosynarius, nunquam. Ob hoc quidem nullum peto prẹmium, nisi dilectionem diuinã.

AZOARA CIII.

Conditio Machumetis, & natales.

IN n. &c̃. Per diluculum atcꝫ crepusculum, Deus te nequaquam dimittet, qui te repertum, & orphanum, & incredulum, uiam rectam edocuit, & pauperem inuentum ditauit. Huic autem sæculo futurum longe præcellit. ¶ Orphano nullatenus uim inferas, nec pauperem repellas: Sed de bonis tibi commissis à Deo, benigne partire. 10

AZOARA CIIII.

Vires animi & corporis Machumetis, itemcꝫ nomẽ.

IN n. &c̃. Nos à te reatum auferentes, cor amplum, capaxcꝫ subtilium, tergumcꝫ graue fecimus. Nomen item tuum maxime sublimauimus, tuamcꝫ difficultatem facultas, & èccontra commutabit. A' cæteris uacans negotijs, inuocando Deum te iugiter exerce.

AZOARA CV.

IN n. &c̃. Per ficos, & oliuas, montemcꝫ Sinai, istamcꝫ tellurem impauidã, hominem habitus optimicꝫ modi creauimus, & deinceps infra cũcta redigimus ipsum. Omnes autem credentes atcꝫ benefici, optima mercede donabuntur. Vt quid aduentui diei futuræ contradicunt aliqui? Nonne Deus rectius & æquilibrius, quàm omnes gentes, illa die iudicabit. 20

AZOARA CVI.

Lectioni uacandum, eacꝫ in Dei nomine auspicanda. Deus hominẽ docuit literas

IN n. &c̃. Lectioni uaca, exordium gerendo Dei nomine. Quoniam ipse maximus omniũ, hominẽ à se creatum ex coagulo sanguineo, nescita prius, officiũcꝫ pennæ docuit. Ipse uero diues effectus, præsumptuosus atcꝫ superbus effectus est, ad Deũ tamẽ rediturus. ¶ Si recta uia proficiscẽs, Deũcꝫ timens cõsentiendo prohibenti se beneficiũ orationescꝫ facere nostris præceptis contradiceret, nunquid Deũ hoc agniturum nõ perpenderet? Ipsum quidẽ si se diuerteret, collo capilliscꝫ uerticalibus ob suũ peccatũ atcꝫ mendacium retrahi iuberemus ab aduocatis, ipsum ad ignem ducturis. Illũ igitur non exaudiat, sed Deũ adoret, & ad ipsum pro posse suo semper accedet. 30

AZOARA CVII.

Qua nocte legationes suas dimittat Deus, & Alcorã tradiderit.

IN n. &c̃. Hoc in nocte alchidera, uidelicet fœlicissima, mille mensibus meliore, super te posuimus. Illa namcꝫ nocte fit angelorum Dei mandata ferentium atcꝫ salutem discessus, non prius aurora terminans.

AZOARA CVIII.

Ante Machumetem necꝫ Iudæi necꝫ Christiani quicquã sciuerũt. Eius tamen aduentu dissensio est orta.

IN n. &c̃. Inter librorũ homines, statuẽtescꝫ Deo participes, ante Dei nunciũ aduenientẽ, legentẽcꝫ illis libros benedictos, quibus diuina præcepta sunt inscripta, & prædicantẽ illis, ut unũ Deũ adorarẽt, & orãdo corde puro iugiter inuocarẽt, & necessaria petẽtibus impertirẽt, quæ scilicet lex recta admonet, dissensio, cũ prius nihil scissent, atcꝫ cõtrarietas incidit. Omnibus autẽ deteriores sunt homines legibus subditi, cũ increduli maneant Deocꝫ participes adiungãt. Vnde perpetuum ignem gehennæ perenniter patientur. Velut credentes, & timentes, atcꝫ benefici omnium optimi mercedem maximam, uidelicet paradisum fontibus irriguam, apud Deum sortientur. 40

AZOARA

AZOARA CIX.

IN n.&c. Die qua mouenda est tellus, omnes suas res ponderosas eijcient, omnisq; dicet anima factum suum omne. Deo iubente, uenient homines ordinatim, auditum Deum omnibus omnia facta sua monstraturum: Vbi beatitudinem præstat, quantum est formica breuis, beneficium, & tantundem maleficium infœlicitate.

Die iudicij omnia fient manifesta.

Vel minimum beneficium cõfert beatitudinem, & contrà.

AZOARA CX.

IN n. &c. Quando strepitum anhelo pectore emiserint equi, & ex suorum pedum ictibus ignis è lapidibus excussus, & è terra puluis eleuatus mane præda facta contingit, homo bonorum atq; diuitiarum studiosus, Deo nequaquam inde gratiã seu gloriam persoluit. Nonne cogitauit, quod Deus homines è foueis suscitaturus, illis suscitatis omnia facta sua reuelabit.

AZOARA CXI.

IN n. &c. Die mandati grauis exibunt homines uelut culices, nunc hac nunc illac promouentes, fientq; montes ut lana decerpta. Et cuicunq; pondus immensum præponderabit, uitam uiuet optimam: cui uero leue contigerit, in ignis feruidi præcipitium corruet.

Diei nouißimæ forma.

Statheræ iudiciariæ iterum meminit.

AZOARA CXII.

IN n. &c. Quando nostri rerumq; nostrarum nostra benignitate multus excreuit numerus, ad foueas usq; negligentes accessistis. Quod uobis euidenter improperabitur, quando re ipsa, feruoreq; foci uestris oculis perspecto, à nobis omnes actus uestri perquirentur.

AZOARA CXIII.

IN n. &c. Per huius horam, & historiam, homo damnum atque perditionem insequitur, nisi tantum credens, atque beneficus, & ueritatis monitor, ac indurator.

AZOARA CXIIII.

IN n. &c. Rerum uilificator, & obtrectator, atq; pecuniæ coaceruator auarus, quam sibi durabilem, & semetipsum immortalem arbitratur, igne feruente, uidelicet interminabili hominumq; corda comburente, & desuper corda imprimente damnabitur.

Qui damnandi, præcipue fraudatores, detrectatores & auari.

AZOARA CXV.

IN n. &c. Nunquid te latet, qualiter Deus artes hominum elephantis errore coegit, immittens illis uolucrum multimodarum cohortes quàm plurimas, quæ per nigrorum lapidum iniectum, illos uelut tritici corticem euacuabant.

AZOARA CXVI.

IN n. &c. Homines Corasch in æstiuo hyemaliq; motu suo, semperq; securitatem nunc adepti, dominum huius domus, qui illos ex pauidis tutos atq; securos, ex indigentibus copiosos atq; saturos reddidit, corde puro suppliciter inuocent.

AZOARA CXVII.

IN n. &c. Legi contra dicentes, & orphanos sua priuantes substantia, ac orationum obliti, nulliq; de sua substantia benefacientes, nisi propter ostentationom superstitionemq;, uelut mali perdentur penitus.

Non omnia hic ponuntur quæ sunt in Arabico.

AZOARA CXVIII.

IN n. &c. Tibi iam fontem in paradiso præparauimus. Orationem igitur

coram Deo funde, ipsiq́ꝫ suppliciter immola. Tuus enim hostis adiutoribus proleq́ꝫ carebit.

AZOARA CXIX.

Bonum diuortium, Habe tibi tua. Nos per gratiam Dei retinebimus, quæ donauit p Christum filiũ suũ. Vi coactis ad sectam inde parcendum.

IN n. &c. Homines incredulos taliter alloquere: Ego quidem legem uestram atque sectam minimè sequor, nec uos meam. Igitur mihi mea maneant, uobisq́ꝫ uestra.

AZOARA CXX.

IN n. &c. Cum diuina uindicta liberationeq́ꝫ superueniente, multas gentes Dei legem assumere uideris, illis ueniam atq́ꝫ misericordiam à Deo postula. Quoniam ipse pius est, ueniæq́ꝫ largitor.

AZOARA CXXI.

Grauis sententia prophetæ de æmulo.

IN n. &c. Nihil unquam sua pecunia siue lucrum profuit Auileah, quando sua manns perdita sit, ignemq́ꝫ tandem feruentem inibit, quo sua mulier collum fune cathenisúe ligata, lignum afferet.

AZOARA CXXII.

Non desinit negare filium Dei.

IN n. &c. Constanter dic illis, Deum unum esse, necessarium omnibus, & incorporeum: Qui nec genuit, nec est generatus, nec habet quenquam sibi similem.

AZOARA CXXIII.

Quid orandũ præcipue.

IN n. &c. In nomine Dei, domini circuli uisibilis, te sanctifica, postulans ipsum, ut ab opere pessimo, malisq́ꝫ tenebris noctis, magorum & inuidorum & fascinantium nocumentis te protegat.

AZOARA CXXIIII.

Vt à precatione orsus est ita in fine præcipit orandã opem diuinã aduersus diabolum, & prauos homines.

IN nomine d. pij, & mis. Te sanctificando, omnium gentium dominum, omnium regem, omnium Deum, iugiter atq́ꝫ suppliciter exora, ut à diabolo humana corda penetrante, hominibusq́ꝫ diabolicis atque peruersis te defendat, & liberet.

Subijciuntur in Arabica scriptura uersus aliquot uice coronidis. Qua de causa Latinus interpres omiserit, non possum satis intelligere.

**Alhigere est regnum Saracenicum, ut in uitis successorum Machumeti.*

ILLVSTRI GLORIOSOQVAE VIRO PETRO CLVNIAcensi Abbate præcipiente, suus Angligena Robertus Retenensis librũ istũ trãstulit. Anno domini MCXLIII. anno Alexandri MCCCCIII. anno * Alhigere DXXXVII. anno Persarũ quingentesimo undecimo.

EXPLICIT LIBER LEGIS DIABOLICAE SARACEnorum, qui Arabice dicitur Alchoran, id est, collectio *Capitulorum, siue præceptorum.*

PER MANVS CLEMENTIS POLONI DE VIS*licia, Anno Domini millesimo CCCCXXXVII. mensis Ianuarij ultima, in Constantinopoli. Et ad instantiam magni Ioannis de Ragusio ordinis prædicatorum, tunc in Constantinopoli degentis.*

INCIPIT

INCIPIT DOCTRINA MACHVMET, QVAE APVD SARACENOS MAGNAE AVthoritatis est: ab eodem Hermanno translata, cum esset peritissimus utriusq; linguæ, Latinæ scilicet atq; Arabicæ.

Hic libellus à Machumete scriptus non est, sed ab alio eiusdem spiritus propheta: qui forma dialogi comprehendere summatim uoluit præcipua dogmata Machumetis. Estq; à sectatoribus receptus inter authenticos libros. Quem pius lector cognoscet, non tantum ut Milesias & Apuleianus fabulas: sed etiam ut exemplum doctrinæ, in quam iusto Dei iudicio prolabuntur, qui Christi Seruatoris doctrinam salutiferam non habent in precio, & libentius attendunt fabulis à ueritate animos abducentibus.

ERat nuncius Dei, oratio Dei super eum & salus, sedens inter socios in ciuitate sua Iesrab, & descendit super eum angelus Gabriel dicens: Salutet te Deus ô Machumeth. Respondens ait: Ipse est dominus salutis. Ab eo namq; procedit, & ad eum reuertitur. Et ille: Veniunt, inquit, ad probandum te quatuor uiri prudentissimi. Ipsi principes Iudæorum, & magistri in Israël. Maximus eorum Abdia iben Salon. Præterea dictus Abdalla iben seleh. Cui Machumet: Ad salutem ueniunt amice, an in opprobrium? Ad salutem, inquit. Tunc nuncius Dei patruelem suum Haali, filium Abitalib, in occursum eorum egredi iubet, descriptis ex nomine singulorum personis & habitu. Qui cum occurreret, salutat dicens: Salue Abdia iben Salon, & cæteri per ordinem, singulos suis nominibus appellans. Qui admirantes rogant, quis ei singulos ita discrete indicarit, aut unde præscierit uenturos. Respondit, se missum à patruele suo Machumet, cum huiusmodi indicijs. Sequuntur uirum conferentes inter se de ijs quæ audierant, non sine admiratione. Cum ergo peruenissent ad prophetam, procedens Abdia iben Salon, ait: Salus super te Machumet. Et ille: Salus, inquit, super eum qui salutem sequitur, & potentiam Dei timet. Cui Abdia: Ego, inquit, Abdia iben Salon, & hi socij mei periti legis nostræ, uenimus legati à populo Iudæorum, exquirendi causa à te loca per legem nostrã minus perspicua nobis. Videris enim, prout audiuimus, qui laborem hunc si placuerit, facile absoluere possis. Et ille: Ad temptandum, inquit, an ad inquirendum? Ad inquirendum, ait. Licet igitur, inquit, quantum libuerit, quæras. Tunc ille ex centum quæstionibus principalibus, quas per omnem legem suam exquisite excerptas, scriptas attulerat, primã proponens ait: Dic ergo, si placet, in primis ô Machumet, propheta es, an nuncius? Respondit, Et prophetã & nuncium cõstituit me Deus. Sic enim ait in Alchorã: Partẽ misi super te, partem nõ misi. Et sermo Dei alter: Nec est possibile homini colloqui Deo, nisi per internuncium. Ait, Verum dicis. Dic ergo, legem tuã prædicas, an legem Dei? Respondit, legem Dei. Et ille: quid est lex Dei? Respõdit, Fides. Quæ fides? Ait, Nõ dij, sed Deus ipse unus, sine participe. Ego Machumet seruus & nuncius eius, prædicans finẽ, quo sine dubio mortui resurgent. Ait, Verum est quod dicis. Dic itaq; si placet,

Abdia Hebr. & Abdalla Saracenis Dei seruum sonat. Aliqui uocant Audiam.

Iudæi referũt ad Machumetum quæstiones obscuras suæ legis.

Mach. nũcius & propheta.

Mach. nõ suã, sed Dei legem prædicat.

Vna lex seu fides Dei: sed diuersorum ritus diuersi.

placet, quot sunt leges Dei? Respondit, una. Quid ergo dices de prophetis, qui te præcesserunt? Respondit: Lex quidem, siue fides, omnium una, sed ritus diuersorum nimirum diuersi. Ait: Ita est, ut dicis. Sed dic deinde, Intrabimus paradisum pro fide, aut credulitate, aut pro opere? Respondit, Et

Tria necessaria ad salutē, fides, credulitas opera.

tria hæc necessaria. Et contingit tamen, ut si quis ex Iudæis aut Christianis siue gentilibus ad fidem Saracenorum conuersus ante opus morte occupetur, sola fides sufficiat. Sicq; siue Iudæus, siue Christianus, siue etiam gentilis, omni pietatis operi satisfaciens, nec id amore Dei, & ipsum & opus eius ignis assumet. Ait, uerum est. Sed dic, si placet, misit Deus tibi scriptum?

Alfurcan quare dicatur. Non simul Alcoran traditus Machumet. quod in Alcorano tamen sæpe dicitur, & mox inferius huius libri author.

Respondit, sic. Quod? Dicit, alfurcan. Cur dictum alfurcan? Dixit, quia discretæ sunt sententiæ & figuræ eius: Nec enim simul descendit super me uerbum Dei, quemadmodum simul data est lex Moysi, psalmi Dauid, & euangelium Christo. Ait, uerum dicis. Dic ergo consequenter, quod habet principium alfurkan? Respōdit: initium libri, In nomine Dei misericordis & miseratoris. Quid post? Ait, abuget, & cætera. Quid est abuget? Respondit: a, deus. b, potentia dei. g, pulchritudo dei. d, lex dei. Præuenit enim Dei pietas iram. Ait ille: id quomodo? Respōdit: cum enim præ cæteris creatus Adam, primum consurgeret, stertuitauit. dixit, Deo gratias. Quod audientes angeli dicunt, Pietas Dei super te Adam. Et ille, amen. Quibus dominus, Præcepi orationem uestram. Ait, ita quidem est, ut dicis. Procede ergo,

Quatuor Deus suis manibus fabrefecit.

& enumera si placet, quæ sunt illa quatuor genera, quæ Deus proprijs manibus operatus est? Respondit: Manibus quidem proprijs ædificauit paradisum altiorem, plantauit arborem tubæ, plasmauit Adam, scripsit tabulas Moysi. Ait: Et hæc quidem ita, ut dicit: solum ut adiungas, quis tibi indicauerit. Respondit: Gabriel, ex domino uniuersitatis. Ait, Ita certe uerum est. tantummodo subiungas, in qua forma, uiri an fœminæ? Respondit, uiri sane: erectus, nunquam dormiens, neq; comedens, neq; bibens, nisi laudem

Mysteria numerorum ab uno ad centū.

& gloriam Dei. Ait, & hoc quoque uerum. Nunc itaq; si placet, per ordinem exponas, quid est unum, deinde quæ duo, quæ tria, quæ quatuor, V. VI. VII. VIII. IX. X. & ita per ordinem, usq; ad centum. Respondens ait:

Vnus Deus sine filio.

Vnum quidem Deus, cui nec particeps, nec socius, nec filius, in eius manu uita & mors, ipse super omnia potens. Duo uero, Adam & Eua. unde par in paradiso, antequam eijcerentur. Tria uero, Michael, Gabriel, Saraphiel, archangeli secretarij deitatis. Quatuor, lex Moysi, psalmi Dauid, euangelium, & alfurkan.

Quinque orationes Dei.

Quinq; sunt orationes Dei, quas mihi Deus & populo meo nulli præ cæteris sæculi prophetarum datas, neq; futuri cuiquam. Sex, dies illi quibus creaturam suam Deus consumauit. Septem, sunt cœli. Sic enim ait in Alchoran: Ordinauit septem cœlos. Octo snnt angeli, qui in die iudicij portabunt thronum Dei. Nouem miracula, miracula Moysi. Decem

Dies ieiunij 10.

uero, dies ieiunij: quorum tres in itinere peregrinationis, septem in reditu. Vndecim stellæ, quas Ioseph in somnio se adorare uidit. Duodecim, menses

XIIII. candelæ pendentes circa thronū Dei.

anni. Tredecim uero, undecim uidelicet stellæ, cum sole & luna. Quatuordecim, candelæ pendentes circa thronum Dei, longitudine quingentorum annorum. Quindecim, quoniam Alchoran continuo quidem descendit à summo cœlo usq; ad infimum: inde paulatim lapsus est usq; ad quintum decimum diem ramadam. sic enim ait Alchoran: Mensis ramadam, in quo descendit Alchoran. Sedecim, sunt legiones angelorum Cherubin circa thronum Dei, laudātes nomen domini sui. Decem & septem, nomina Dei inter

imum

imum terræ & infernum: quæ si interposita non essent, erumpens æstus inferni totum mundum cõsumeret. Decem & octo, interstitia inter thronum Dei & aërem: quæ si interposita non essent, claritas Dei totum mundum excæcaret. Decem & nouem, sunt brachia zachæ infernalis fluuij, qui in die iudicij ualido sonitu clamabit, & respondebunt omnes damnati. Viginti, quia uicesimo die ramadam descenderunt psalmi super Dauid. XXI. Nam uicesimo primo die ramadam natus est Salomon, & montes laudauerunt Deum. Viginti duo, Nam uicesimo secundo die ramadam, ignouit Deus Dauid peccatum Vriæ. XXIII. nam uicesimo tertio die ramadam natus est Christus, filius Mariæ, orationes Dei super eum. Vicesimo quarto, locutus est dominus Moysi. Vicesimo quinto, diuisum est mare Moysi, & populo Israël. Vicesimo sexto, dedit Deus tabulas Moysi. Vicesimo septimo, deglutiuit cetus Ionam eiectum naui. Vicesimo octauo, reddidit Deus uisum Iacob, cum afferret Iudas camisiam Ioseph. Vicesimo nono, assumpsit Deus Enoch. Tricesimo, abijt Moyses in montem Sinai. Hic interrumpit Iudæus, dicens: Fac breue, optime Machumeth, & expedite. Siquidem mirũ in modum cuncta exequeris. Faciam, inquit, quod postulas. Sed ne ante finem quæsiti desistã: Quadraginta sunt dies, quos ieiunauit Moyses. Quinquaginta uero, quia diem iudicij continuabit spacium quinquaginta miliũ annorum. Sexaginta sunt uenæ terræ singulorum colorum: quæ uarietas si non esset, nulla inter homines foret noticiæ discretio. Septuaginta uiros assumpsit sibi Moyses. Octuaginta ictus debentur inebriato. Nonaginta, quia † angelus missus ad Dauid, ait: Nonaginta oues habebat hic socius meus, & ego unam, quam abstulit mihi. Centum uero sunt ictus, quibus in adulterio depræhensi flagellantur. Ait, Et habet quidem omnia ita recte, ut sunt, integre executus es. Procede ergo si placet, & expone, quomodo facta est terra, & montes, & quæ eis nomina, & quando fuerunt? Respondit, Deus Adam de limo, Limus autem erat de spuma, Spuma autem de procellis, Procellæ uero de mari, Mare autem de tenebris, Tenebræ uero de luce, Lux de uerbo, Verbum de cogitatione, Cogitatio uero de iacinto, Iacintus autem ex præcepto Esto & fuit. Ait, Verum est quicquid dicis. Dic ergo, quot angeli præsunt hominibus? Respondit: Singulos homines bini circumstant angeli, alter à dextris, alter à sinistris. Dexter uero benefacta hominis scribit, Sinister malefacta. Ait, Vbi assident homini, aut qualiter? in quo scribunt? Respondit: Super humeros homines sedent. Calamus, lingua eorum: incaustum, saliua linguæ: Tabula notoria, cor eorum. Ait, Et hoc quoq; uerum est. Sed prosequere, si placet: Quid post hoc operatus est Deus? Respõdit, Tabulam & calamum, Dic, quam tabulam, & quem calamum? Respondit: Tabulam quidem, in qua scriptum est quicquid fuit, est & erit, in cœlo & in terra: Calamũ uero, de luce clarissima. Ait, Quem longitudo calami? Respondit: Longitudo quidem itineris quingentorum annorum, latitudo uero octuaginta itineris annorũ. Octuaginta dentes habet, qui nõ cessabũt scribere, quicquid fit in mũdo, usq; ad diem iudicij. Sic enim ait in Alchorã: Nun uuacalam uua me asturum. Ait, Et tabula unde? Resondit, De smaragdo uiridissimo, uerba eius de margaritis, dorsum eius de pietate. Ait, Quotiẽs ergo respicit Deus illã tabulã per diem & noctẽ, Respondit, Centum sexaginta, singulisq; respectibus erigit quẽ uult, & deponit quẽ uult. Sic enim ait in Alchoran: Quotidie Deus in uoluntate sua. Ait, Nec de his quicquam

Quid inferni prohibeat flãmas à terra.

Zacha fluuius infernalis, ut Styx.

Psalterium XX. die ramadam tradi tum Dauidi.

Natalis Christi.

LX uenæ terræ singulorũ colorum

Non angelus, sed propheta fuit.

Origo rerum fabulosior quã in Theogonia Hesiodi.

Angeli duo custodes singulis hominibus, qui annotant in tabula res uniuersas.

Calamus è luce portentosæ magnitudinis.

quicquam,nisi uerum. Procede ergo,& expone, cur cœlum dictum est cœlum? Respondit: Ideo quidem, quia de fumo creatum: fumus uero, uapor maris. Sic enim ait in Alchoran: Vualme am uuægehu. Ait: Quid ergo habet, quod uiride est? Respondit, ex monte kaf. Mons enim kaf ex smaragdis paradisi. Qui mons orbem terræ cingens, cœlum sustinet: sic enim ait in Alchoran: kaf uualcoram elmegid. Ait, Habet itaq; cœlum portas? Respondit: Habet, itaq; portas pendentes. Ait, Et portę claues? Respondit: Et portæ claues in thesauro Dei. Ait, Et portæ unde? Respoodit: Portæ aureæ, portarum seræ de luce, claues de pietate. Ait, Vera refers. Sed cœlum istud nostrum, dic unde creatum est? Respondit, Primum de aqua uiridi, secundum de aqua clara, tertium de smaragdo, quartum de auro purissimo, quintum de hiacinto uiridi, sextum de nebula lucida, septimum de splendore ignis. Ait, Neque hoc quicquam nisi uerum. Quid ergo super cœlos septem? Respondit, Mare uiuificum. Ait, Quid deinceps? Respondit, Mare nebulosum. Ait, Prosequere per ordinem usq; ad summum. Procedit desuper mare aëreum, desuper mare lapideum, desuper mare tenebrosum, desuper mare solatij, desuper luna, desuper sol, desuper nomen Dei, desuper supplicatio, desuper Gabriel, desuper pergamenum rasum, desuper plenum, desuper septuaginta interualla lucis, desuper LXX. millia interuallorum uirtutes, desuper LXX. millia montium, desuper mille spacia, in unoquoque LXX. milia turbæ, in unaquaq; turba quinq; milia angelorum, nunquam cessantium laudare dominum uniuersitatis. desuper addet almuncihe, id est terminus angelicæ dignitatis: desup uexillū gloriæ, desup interualla de margaritis, desuper interualla gratię, desuper interualla potētiæ, desuper interualle diuinitatis, desup interualla dispēsationis, desuper scabellū, desup soliū, desuper domus uniuersitatis. Ait, Mirū in modū cūcta, prout sunt, executus es. Sequit̃ itaq;, ut decernas, si placet, utrū'ne fideles sint sol & luna, an infideles? Respondit: Fideles quidē, & obediētes omni mādato Dei. Quid ergo habēt, q̃d nō ęqualiter lucēt? Respōdit: Aequali quidē uirtute & splē dore creauit eos Deus. Euenit ergo, ut incerta esset diei & noctis uicissitudo, quousq; Gabriel præteruolās motu uolitādi, forte ut sic ala sua lunā tetigit, & ex inde luna obscurata est. Sic enim ait in Alchorā: Præposui diei & nocti luminaria, & extinxi nocturnū, & illuminaui diurnū. Ait: Cur ergo nox dicta nox? Respōdit, Quia nox uelamen maris & fœminæ. sic enim ait in Alchorā: Posui noctem uestimentum, & diem uictum. Ait, Et hoc quoq; prout ueritas habet. Consequenter itaque, si placet, edissere, quot sunt ordines stellarum? Respondit, Tres. primus, dependentium per cathenas à solio Dei lucentium usq; in septimum thronum: secundus, stellarum quæ & cœlum ornant, & quando diaboli ad insidiādum cœlestibus consilijs subintrare parant, occurrentes fugāt. Sic enim ait in Alchoran: Et cœlū cum eis ornauimus, & diabolis eas obiecimus. Tertius est inspectu angelorū. Ait, Neque hæc uspiā à ueritate recedunt. Dic ergo, quot intersunt inter nos & cœlum maria? Respondit, septē. Ait, quot uero uenti inter nos & cœlū. Respōdit, tres. Primus uentus sterilis, quē emisit Deus ingentē abat. Secundus niger, eleuās mare: & hic exasperabit ignem in die iudicij. Tertius est, qui terris marisq; ministrat. Ait, Neq; hic quicq; nisi uerum. Quot sunt interualla inter nos & cœlū? Vnū planè: quod nisi interpositū esset, omnia terrena cœlestis consumeret ardor. Ait, Et hoc certe uerum. Si solū subiungas, ubi sol? Respondit,

Mons kaf cœlum sustinet.

Portæ cœli.

Vnde cœli septem cōstent.

Maria supra cœlos.

Ordo & gradus uniuersorum.

Sol & luna fideles.

Causa eclipsis lunæ.

Stellarum tres ordines.

Maria VII. inter cœlum & terram.

Respondit, In fonte calido, fons uero in colubro, coluber in interuallo, interuallum in monte kaf, kaf autem in manu angeli tenentis mundum usque in diem iudicij. Ait, Verum est quod dicis. Dic deinde, Quis modus deferentium sedem Dei? Respondit: Capita eorum sub sede Dei, pedes sub thronis VII. tanta quidem ceruicis amplitudine, ut si cõtinue uolaret auis, uix mille annis ab una aure perueniret ad alteram. Cornua super capita eorum implicata, uictus & potus eorum laus & gloria Dei. Quorum prima acies, cuius dimidium nix, dimidium ignis. nec tamen uel ignis niuem consumit, uel nix ignem extinguit. Secunda acies, cuius dimidium tonitruus, dimidium fulgur impermixta. Tertia, cuius dimidium gleba, dimidium unda: nec tamen unda glebam diluit, uel undam ebibit gleba. Quarta, cuius dimidium uentus, dimidium aqua, incommota ab inuicem. Quinta, cuius dimidium ferrum, dimidium ignis, inconfusa ab inuicem. Sexta, cuius dimidium aurum, dimidium argentum. Septima, cuius dimidium laus, dimidium gloria. Octaua, de fulgidissimo splendore. Ait, Nec hoc quoque uspiam aliter quàm ueritas habet. Nunc itaque fiducialiter oro, ne pigeat, exequaris spacium à nobis usque ad cœlum. Respondit: A' nobis quidem usque ad infimum cœlum, iter quingentorum annorum: tantumque per ordinem ab unoquoque ad proximum; & amplitudo uniuscuiusque itinerum quingentorum annorum: Tot unoquoque angeli, quod nemo numerare potest, nisi solus Deus. Ait, Et hoc quoque uerum. Dic itaque consequenter, quæ aues sunt inter nos & cœlum? Respondit: Aues quædam, quæ nec cœlum neque terrã unquam attingunt. Ipsæ colubri albi iubas habentes equinas, comas ut coma mulieris, alas ut aues, Oua pariunt super caudas suas, ibidemque filios producunt, illinc usque in diem iudicij. Ait, Ita quidem uerum est. Dic ergo, mũdus iste cur dictus mundus? Respondit: quia mundus iste factus fuit præter aliud sæculum. Si enim cum illo factus esset, perpetuus foret, ut illud. Ait: uerum est, Dic deinde, finis cur dictus finis? Respondit, quia eo resurget omnis creatura. Ait, Ita est. Subiunge ergo, sæculum aliud, cur dictũ aliud? Respondit, quia postremum, post mundum istum superstes futurum, cuius nulla similitudo exprimi potest. Nec enim coloni eius mortales, neque dies eius sub numero. Ait, Similiter & hoc uerum. Sed quid? Aliquid nempe hodie proponam, ubi incidas. Dic ergo si placet, Quis filius patre fortior? Respondit, ferrum. Quid ferro? ignis. Quid igne? aqua. Quid aqua? uentus. Ait, & hæc omnia uera. Nec cesses, sed dic consequenter: Adam cur dictus Adam? Respondit, quia creatus de limo terrarum omnium, non unius. Si enim de uno creatus esset, nulla esset inter homines noticiæ discretio. Ait: Ita est: dum subiungas, Cum factus fuit Adam, quà intrauit spiritus in eo? Respondit, per os intrauit inuitus, & per os exiuit. Ait, Quid ergo dixit ei Deus? Respondit, Habita tu & coniunx tua paradisum: Comedite & bibite, tantum ne huic arbori appropinquetis. Ait, Quæ'nam fuit arbor illa? Respondit, arbor tritici. Ait, Quæ forma arboris? Respondit, septem spicas habebat. unam rapuit Adam, in qua erant grana quinque, de quibus duo comedit Adam, duo dedit Euæ, quintum detulit secum. Ait, Quantum fuit granum? aut quid inde fecit? Respondit, Magis fuit ouo, quod ubi in sexcentas particulas comminuisset, produxit ex eo cuncta seminum genera. Ait, Quà receptus est paradiso expulsus? Respondit: Adam in India, Eua in Nubia. Ait, Quid induebant? Respondit, Adam

Sol in calido fonte sedem habet, et alia longe absurdissima.

Vehiculum Dei, non quale Ezechielis.

Interualla cœlorum, contra demõstrationes astronomicas.

Aues inter cœlum et terram.

Aliquid factũ ante hunc mũdum.

Aenigmata, non qualia Hiram Solomoni proposuit.

De hominis formatione fabulatur.

Arborem scientiæ boni et mali, dicit arborem tritici.

Adam eiectus paradiso peruenit in Indiã, Eua in Nubiã.

tria folia de paradiso, Euam coma cooperiebat. Quà ergo conuenerunt? Respondit: In Arafe. Ait, Vter de altero factus? Respondit, Eua ex Adam. Vnde est quod mulier operitur? Ex costa eius sinistra. nam si à dextra, æque fortis esset. Ait, Quis habitauit terram ante Adam? Respondit, Primum diaboli, deinde angeli, post angelos Adam. Inter diabolos & angelos septem millia annorum, inter angelos & Adam M. anni. Ait, Rem omnem ut gesta est narras. Sed de his satis est. Transeamus ad alia: & dic si placet, Quis incœpit peregrinationem? Respondit, Adam. Ait, Quis rasit caput ei? Respondit, Gabriel. Ait, Quis circumcidit Adam? Respondit, ipsemet. Ait, post Adam quis circuncisus est? Respondit, Abraham, Ait, Et hæc quidem manifesta sunt. Habemus alia. Dic si placet, Quæ nam est terra, quam semel uidit sol, nunquam deinde uisurus usque ad finem sæculorum? Respondit: Quando mare diuisit Moyses, denudatus est fundus pelagi, quem tunc uidit sol, post reditum undarum amplius non uisurus. Quid ergo uidetur Abdia, ne reperis hæc in lege tua? Et ille, Nec hæc quidem, nec multa alia, quæ pectus mihi ministrat. Age, Dic deinde, quæ nam est domus habens duodecim portas, per quas duodecim portiones exeunt, duodecim cum generationibus? Respondit, Rupis illa, quam percussit Moyses, aperuit duodecim portas, & emisit duodecim fontes, per duodecim tribus Israël. Ait, Verum dicis. Sed dic, cui terræ locutus est Deus? Respondit, Monti Synai præcepit, ut eleuaret Moysen usque ad cœlum. Ait, Bene dicis. Dic deinde, qui uiuit, nec habens spiritum? Respondit, Nox. nec enim spiritus uenit usque ad mane. Ait, Hoc quoque uerum. Age ergo. quid in primis lignum, postea cum spiritu? Respondit, Virga Moysi nunc lignum, nunc serpens. Ait, ita est. Nunc itaque refer, si placet, Quæ fœmina ex masculo tantum, & quis masculus de fœmina tantum? Respondit, Eua ex Adam solo, Christus ex Maria uirgine? Ait, ita quidem refers, ut uerum est, dum subiungas, Quæ sunt terra illa, quæ sine uiri commixtione edita fuerunt? Respondit, Adam, aries Abrahæ, & Iesus Christus. Ait, uerum est. Dic deinde, quod sepulchrum motum est cum sepulto? Respondit, Cetus cum Iona. Ait, uerum est. Dic ergo consequenter, qui sunt soli illi duo, quorum sepulcra ignorantur? Respondit, Abitabil, & Moyses. Ait, Id quomodo? ut breuiter de utroque exponas. Respondit: Ibetabil quidem cum mortem præsentiret, iniunxit, ut post obitum camelus superposito funere suo impelleretur ad eundum, quocunque sors duceret, euntemque sequerentur, quousque sponte procumberet. Sic facto, ubi funus ab Ibetabil deferens camelus procubuit, fodiendo repertum est monumentum, quod Noë præparauit Abitabil. Sepulto itaque amissus est locus, nec unquam postea repertus. Moyses uero cum solus per desertum uagaret, forte sepulcrum uacuum & apertum inuenit, recte ad quantitatem suam effossum. Quod admirans, incœpit ad propriam staturam metiri. Interea angelus mortis aduenit ad interficiendum Moysen. Quem cum cognouisset Moyses, quæsiuit dicens: Ad quid uenisti? Respondens, missus sum pro anima tua. Cui Moyses, Qua ergo putas eam eripere? per os enim non poteris, quo locutus sum Domino: neque per aures, quibus audiui uocem Domini: neque per oculos, quibus faciem domini uidi: neque per manus, quibus donum Dei recepi: neque per pedes, quibus montem Synai conscendi. His auditis, abijt angelus. formaque mutata, attulit pomum de paradiso. quod cum olfaciendum porrigeret,

Diabolos & angelos ante Adam incoluisse terram.

Adam peregrinationem ad Mechã constituit.

Idem rasus, uidelicet ut Machumet, et circuncisus.

Aenigma de mari rubro.

Subdola cauillatio in diuinam legem.

In Alcorã scribitur, ut Moses cum famulo nauem repercrit.

Aenigma de nocte.

Aenigma de baculo Moysi.

Aenigma de Eua & Christo.

Aries Abrahæ sine parente editus.

Aenigma de Iona.

Sepultura Abitabil.

Sepultura Mosis & mors fabulosissima.

geret, recepit Moyſes. Cumq; naribus apponeret, arripuit eum angelus per nares, per quas tanquam emungens animam eius extorſit. Quo facto, remanſit corpus eius in ſepulchro, nemini unquam reperto. Ait, ita quidem factum eſt, ut dicis. Sed dic quis ignis comedit & bibit, & ex quo extinguitur, non accenditur uſque in diem iudicij? Reſpondit, Ignis in corpore humano, uictu ſuſtentatur, & anima abeunte extinguitur. Nec antequam illa redeat, accendetur. Ait, Et ita uerum eſt. Dic deinde, quid paruum ſemper, quid magnum ſemper? Reſpondit, Lapilli, & montes. Ait, bene eſt. Sed dic, ubi eſt medium terræ? Reſpondit, In Hieruſalem. Inde namque diſperſæ ſunt gentes, & illic congregabuntur. Ibi erit pons & ſtatera ſuper infernum, quod apportabunt illuc ſeptuaginta millia angelorum per totidem tenaces. Ait, Et ita eſt. Sed quare Hieruſalem dicta domus benedicta? Reſpondit, quia in directo cœleſtis Hieruſalem, quodq; locutus eſt ibi Deus & angeli cum patriarchis & prophetis: deditq; ibi Deus Moyſi præcepta tria millia quingenta quindecim. Ait, Et ita conſtans eſt. Dic deinde, quis humor fit neque de cœlo, neque de terra? Reſpondit, ſudor animalium laborantium. Ait, bene dicis. Sed memora, ſi placet: quomodo facta eſt nauis? Reſpondit, Nauem incœpit primus Noë: claues dedit Gabriel: intrauitq; Noë cum filijs, & procedens ex Arabia ſuper Meccam, circuiuit ſepties. Inde nauigans ſuper Hieruſalem, & eam ſepties circuiuit, peruenit in montem Iudææ, ibiq; decreſcentibus undis, hærens reſedit. Ait, quidem ita eſt. Dic ergo, ubi fuit interim Mecca? Reſpondit, Aſſumpſit eam Deus in cœlum, Hieruſalem uero commiſit monti Abikobez, & ſeruauit eam in uentre ſuo. Ait, Omnia quidem ut geſta ſunt, exponis. Dic ergo, Quæ ratio, quod qui naſcitur ſimilis eſt patri, aut matri, eorumue parentibus? Reſpondit, Quum ſuperat uoluptas uiri uoluptatem mulieris, trahit conceptus ſimilitudinem patris, eiuſq; parentum: Sic in parte altera, ſuperante mulieris libidine. Ait, Et hoc uerum. Expone conſequenter, punit Deus quenquam ſine ratione? Reſpondit, non. Ait, Et filijs infidelium quid faciet? Reſpondit, Venient in die iudicij filij infidelium ante faciem Dei, & dicet eis: Quis eſt dominus ueſter? Dicent, Tu domine, qui creaſti nos. Cui ergo ſeruiſti? Quem adoraſti? Domine noſter, neque aurium, neque linguæ officio uti, neque nuncium tuum ſequi potuimus. Dicet eis, Faceretis ergo aliquid ſi præciperetur uobis? Dicent, Digne domine noſter & iuſte, quicquid præcipere placet. Tunc effluere præcipiet unum de fluuijs inferni, & dicet eis: Inſilite in gurgitem iſtum. Hinc ergo qui obedierint, illæſi exibunt, & in paradiſum tranſibunt: qui uero renuerint, ibunt cum patribus ſuis in infernum. Sic enim ait in Alchoran: Qui obedierint, erunt in paradiſo, qui renuerint, in inferno. Ait, Vere ita eſt. Sed uellem, ſi eſt aliqua horum ſimilitudo, eam mihi exprimeres. Reſpondit, Ita. Nam & fidelium filijs, ſi qui naſcuntur cæci, ſurdi, muti, eadem fit quæſtio. Ait, ita quidem uidetur, dum conſequenter exponas, Quomodo ſoluetur terra? Ignis terram diriget in cinerem. Cinerem aqua diluet. Ait, Ita eſt. Sed montes unde exierunt? Reſpondit, de monte Kaf, fixitq; eos Deus palos in terra. Sic enim ait in Alchoran: Poſui terram planam, & montes palos terræ. Ait, Verum dicit. Dic conſequenter, quidnam reſtat ſub his ſeptem terris? Reſpondit, Bos. Ait, & pedes bouis ſuper quid? Reſpondit, ſuper lapidem album. Ait, quæ forma bouis? Reſpondit, caput

Aenigma de calore hominis uitali.

Aenigma de lapillis ſeu calculis et montibus.

Hieruſalem umbilicus orbis.

Item cur domus benedicta.

Apud Hieruſalem præcepta Moyſi data, quum nunquam adierit.

Aenigma de ſudore.

Mecha ſeruata per diluuiũ in cœlo, & Hieruſalem in monte Abikobez.

Cauſa formæ in liberis, & ſimilitudo parentum.

Infidelium filij liberabuntur in die iudicij obedientes Deo inſilierint flumen.

Vt terra ſoluenda.

Vnde montes.

Sub terris ſeptem bos portentoſæ magnitudinis & formæ.

eius in oriente, cauda in occidente. Ei quadraginta cornua, & totidem dentes, à cornu ad cornu iter mille annorum. Ait, Et sub lapide, super quem stat. quid? Respondit, Mons cui nomen Zohot. Ait, Cuius hic mons? Respondit, inferni. Ait, Quæ ei amplitudo? Respondit, Itineris mille annorum. Hunc ascendet omnis turba infidelium. Cumq; uerticem consederint, omnis intremiscet mons, omnemq; turbam deijciet in profundum inferni. Sic enim ait in Alchoran, Sourhicubu azohot: quod est, destruet eos zohot Ait, uerum est, quod dicis. Sed quid sub monte? Respondit, Terra. Quod est ei nomen? Respondit, Vuerelea. Quid sub ea terra? Respondit, mare. Quod est ei nomen? Alkasem. Et quid infrà? ut omnia per ordinem edisseras. Respondit, terra Aliolen, infrà mare Zere, infrà terra Neama, infrà mare Zegir, infra terra therib, infrà alia terra Agiba, alba ut lac, redolens ut muscus, mollis ut crocus, lucida ut luna. Super hanc congregabit Deus omnes iustos. Sic enim ait in Alchoran: In die illo mutabit terram pro alia terra. Infrà hanc mare Alknitar: Infrà piscis nomine albehbut, cuius caput in oriente, cauda in occidente. Super cuius dorsum terræ & maria, tenebræ, aër, & montes usque in finem sæculorum. Infrà piscem, uentus piscem sustinens, infrà mons, infrà tonitruus, infrà fulgur. Sub his mare sanguineum, infrà infernus conclusus, infrà mare igneum, infrà mare opacum, infrà mare po*, infrà mare nebulosum, infrà laudes, infrà glorificatio, infrà solium, infrà tabula, infrà calamus, infrà maius nomen Dei. Et quid infrà? Respondit, Infinita quærendo prosequeris Abdia. Quis ultra potest? Præter quod æqualis est undique uersum omnipotentia Dei. Ait, Res mira. Nihil quidem aliter quam est uel opinari uideris. Sed prosequere deinceps si placet, & dic. Quæ sunt tria quæ de paradiso in hunc mundum uenerunt? Respondit, Mecha, & Iesrab, & Hierusalem. Ait, Verum dicis. Dum subiungas, quæ quatuor in hoc mundo ex inferno? Respondit, Vastat ciuitas ægypti, secunda Antiochia Syriæ, tertia Ehberam Armeniæ, quarta Elmeden Chaldææ. Ait, Et hoc quoque uerum. Consequenter ergo metire mihi orbem. Respondit, Orbis quantitas iter unius diei. Ait, Quomodo? Respondit: Totum enim sol ab ortu suo usque ad occasum permeat. Ait, Argute quidem hoc animaduertisti.

Mons zohot in inferno.

Alkasem mare.

Alknitar mare.

Piscis maximus sustinens terram & mare.

Mirum Chaos potius, quàm ordo atq; digestio partiũ mundi.

E paradiso prodierunt oppida tria.

Ex inferno quatuor urbes.

Orbis ambitus iter diei unius.

Nunc itaque si placet, quoniam summa & infima uides, paradisum oro, & quæ incolis eius uita, planè mihi describas. Respondit, Quia conuenienter & ex ordine quæris, placet, dum attentus assis. Paradisi namque solum aureum, smaragdis & hyacinthis crebro interpositis distinctum, omni fructifera consitum arbore, decurrentibus per amœna fluentis. Quorum alia quidem lac, alia mel album, alia uinum purissimum fundunt. Dies enim mille annorum, annus quadraginta millium annorum. Quid ergo? Nunquid non ita beatitudini sufficere uidetur? Ait, Quinimo, & uere uideri poterit, dum incolarum eius habitum & usum exequaris. Respondit, Incolis quidem eius, quicquid desiderari potest, statim aderit. Omni siquidem colore uestientur, præter nigrum: Qui color neminem illic attinget, excepto † præcone modò, qui ob insigne huius uitæ meritum proprium colorem singulari priuilegio retinebit. Perfecti omnes in statura quidẽ Adæ, in forma uero Iesu Christi, nunquam incrementum aut detrimentum aliquod patientes. Ait, Hæc quidem ita uere sunt. Assume iam de uictu & uoluptate eorum, à primo introitu incipiens. Respondit, Primum quidem ingressis

Paradisus iuxta somnium Machumetis.

Præco, id est Machumet, in signis in paradiso singulari uestitu.

Incolæ paradisi statura Adæ omnes & forma Christi. In Alcoran tamen aliquoties pueri indicantur.

10

20

30

40

gressis uescendum proponitur iecur piscis albehbut, cibus quàm ultra mirari possis delectabilis. Succedunt fructus arborum, potusq; defluentis paradisi, deinde quicquid affectarint, præsto erit. Ait, Dic ergo, cum quicquid influit, & effluere necesse habet, nonne ut comedent, sic & iam egerere oportebit? Respondit, Non sequitur. Nam & infans in utero dum uiuit, uescitur, nec tamen egerit. Et quam cito egerere incipit, mortalitatis legem subit. Quæ & illos, si egererent, necessitas consequeretur. Si quid tamen superfluit, id per sudorem exit, odorem musti fragrantem. Ait, Bene quidem, & discrete huic obiectioni respondisti, dum subiungas, etiam'ne panem & carnes comedent, ut fructus & cætera? Respondit, Planè quidem quicquid gestierint, oblectamenta tantum, non fame præter illicita: quæ nec ipsis placebunt. Ait, Quæ'nam? Respondit, uerbi gratia, caro suilla. Ait, Beasti me, optime Machumet. Eam siquidem & nobis Iudæis, & scio non sine causa, prohibuit Deus: quam uelim, ni pigeat, per Deum obsecro inter cætera, dũ locus est, edisseras. Respondit, Placet, dum studiosus ades. Nam Iesus Christus, dum rogaretur à discipulis, ut modum arcæ Noë, habitumq; superstitis in ea generis humani exponeret, tacitus rogantes audiens, formulam ex luto inter manus suas confectam iecit humi. Et ait, surge in nomine patris mei. Et surrexit homo canus. Cui Christus, Tu qs es? Respõdit, Ego Iafeth filius Noë. Cui Iesus, Ita'ne canus mortuus es? Respondit, Nequaq;. Sed in hac ipsa hora, putans me ad diem iudicij surgere, metu canus effectus sum. Præcepit ergo Iesus, ut omnem historiam arcæ discipulis rogantibus exponeret. Tunc ille rem omnem à primordio narrans, ordine peruenit ad locũ, ubi cum secessus inquit põdere egestionis arcã inclinaret, timuimus ualde. Cõsuluit itaq; pater Deũ. Cui Deus: Adduc, inquit, elephãtem, & uerte posteriora eius super locũ. Et fecit. Vbi ergo elephas fimum suum hominũ egestioni iniecit, surrexit sus grandis. Satis'ne uidetur ergo causę Abdia, uitãdi animal immundum? Ait, Certe satis: Dum prosequaris, quid profecerit hac necessitate editus. Respondit, Quę cum omnem (inquit) massam illã rostro fossorio dispergeret, conceptũ insuetis naribus fœtorem efflans, murem edidit. Qui deinde tum tabulas indesinenter roderet, consulto pater Domino, leonem in fronte percutit. Leo concitus, flatu anhelo cattum naribus eiecit. Hic Iudæus: Bene, inquit, omnia. Sed hoc satis, ne à proposito longius digrediamur. Et quoniam de uictu incolarũ paradisi plene exposuisti, restat, ut de uoluptate eorum prosequaris. Et illud primum, quoniã comedent & bibẽt, si etiam misceantur illic mulieribus, idq; qualiter, & qua lege. Respõdit, Si ullũ oblectamenti genus deesset, beatitudo minime plena esset. Frustra ergo deliciæ adessent, si uoluptas deesset. Quinimo si quicquid uolũt, præsto est, & quascunque, & quomodocunq; uolunt habent, & qualiter, & ubi, & quando, & quãtum, & quotiens uolunt, sine mora & difficultate, ita quidẽ, quod quas hic uxores habuerunt fideles, habebũt & illic. cæteræ, cõcubinę erunt. Ancillarum uero non erit numerus. Ait, Optime quidem & ad unguem omnia. Sed illuc recolens, quod dicis, prẹter illicita: cum illic uini fluenta describas, quæro quid'nam operis illic habeant, si uinum illicitum est? aut si licitum est, quid tibi causæ assumis in hoc sæculo uini prohibẽdi? Respondit, Adeò quidem argute quæris, ut necessariò una quæstione geminã responsionem extorqueas. Vtrũq; ergo exponam, & illic esse licitum, & hic illicitũ. Erãt enim angeli duo Arot & Marot, missi olim à Deo de cœlis in

Esus piscis ex fabulis Iudæorum de Leuiathan.

Causa, cur à porcina carne abstinendum, plena stoliditatis & blasphemiæ.

Si patrem appellat, cur uos negatis filiũ.

Vnde mures.

Vnde catti.

Etiam concubitus in paradiso, & tales quidem, ut pleraq; prostibula uideantur uerecundius habere.

Causa, ob quã à uino abstinetur. Aliam tamen reddit ipse Machumet in Alcorã

 terram,

terram, gubernando & instruendo generi humano, tribus his interdictis, ne occiderent, nec iniuste iudicarent, nec uinum biberent. Multo itaque tempore sic habito nocti iudices essent per uniuersum orbem, uenit eis die quodam mulier præ cunctis fœminis omnino pulcherrima, causam habens aduersus maritum. Quæ ut parti suæ accommodaret iudices, inuitauit ad prandium. Sequuntur. Illa satagens, conuiuantibus inter epulas & pocula uini apponit. Adstat ministrans, offert crebro, instat ut sumant. Quid plura? Vicerunt blandiciæ mulieris. Inebriati poculis, in hospitam formosam incaluerunt. uicti, accubitum postulant. Spondet ea conditione, dum alter uerbum doceat, per quod ascendebant cœlos: alter, per quod 10 descendebant. Placet condictio. Cum ergo didicisset, eleuata est subito, & ascendit cœlos. Quod cum uideret Deus, explorata causa, posuit eam luciferum, pulcherrimam inter stellas, ut fuerat inter fœminas. Illis autem in iudicium uocatis, proposuit eis Deus, ut eligerent inter pœnam huius sæculi & pœnam alterius. Elegerunt hanc. Depensi sunt ergo per cathenas ferreas, demissis capitibus in puteo bebil, usque in diem iudicij. Quid ergo Abdia? Nonne sufficiens uidetur causa cur & illic licitum sit uinum, & hic illicitum? Ait, certe satis, & meritò. Sed quoniam hæc ad plenum exposita sunt, uellem si placet, ut etiam de inferno breuiter percurras. Recte postulas, & ita faciam. Inferni siquidem solum sulfureum, fumosum, 20 crebra pice interfertum. Ipse totus flammis teterrimis æstuans. Sunt in eo lacus & putei profundissimi, pleni pice feruente, suppositis flammis sulfureis, quibus quotidie immerguntur damnati. Sunt illic & arbores, quarum fructibus uescentur: quo cibo nihil grauius in toto mundo excogitari potest. Ait, Bene omnia exponis, si interseras, ubi est ille, quem Deus euocabit post diem iudicij? Respondit, in medio uallis inferni, in ualle gurges, in gurgite puteus, in puteo arca, in arca uictus cathenis, astrictus compede, spe constans, per mille annos incessanter misericordiam appellabit. Ait, Quid ergo faciet ei Deus? Respondit, Post mille annos adduci faciet eum, & dicit ei: Quid tibi uis miser, qui aures meas inquietare non 30 desinis? Quæ te fiducia ducit? Quo merito speras? Respondet gemens, Domine Deus meus, ego non habeo Deum nisi te, qui misereatur mei. Tu satis habes præter me, ubi iram tuam uindices. Miserere mei Domine, miserere mei. Ait, Quid tunc? Respondit, eum reddi inferno. Adducetur, nec adhuc inuocare misericordiam Dei cessabit. Misertus tandem misericors miserator, eripi præcipiet eum. Cumque pice nigrior eum infernalis calor tangat. Interrogabunt angeli, qualiter paradisi incolis misceri possit? Tunc lauari præcipiet eum Deus in fonte aërio, & fiet albus totus, præter maculam in fronte. Mundatus ergo incedet per paradisum, in publico conspectu omnibus uocabulis. Hic ergo assignabunt eum in inuicem 40 omnes uidentes, ereptumque inferno, quasi improperando hincinde murmurabunt. Ille uerecundus usque adeò pudore superabitur, quousque dicat, mallem inferno reddi, quàm huiusmodi probra longius ferre. Dicet itaque misericors miserator angelis suis, ut iterum eum in eodem fonte quinquies lauent. Quod ubi fecerint, auferetur nota de fronte eius, fietque similis paradisi incolis, & ita cessabit opprobrium. Hæc sunt quæ te de inferno quæsisse opinor Abdia. Procede si quid superest. Ait, Omnia qnidem ita ad unguem executus es, ut nullum penitus intermiseris nodum.

Metamorphosis fœminæ uenustæ in stellã Veneris.

Inferorum descriptio.

De liberato ex inferno fabula absurdissima.

Nunc

Nunc itaq; per Deum tuum obſecro, ut quoniam cuncta tibi quaſi præ-manibus, diem iudicij planè mihi deſcribas. Reſpondit, Placet, dum attentus adſis. In die illo mandabit Deus angelo mortis, ut omnem creaturam ſpiritum habentem interimat, tam angelos omnes, & diabolos omnes, quã homines, aues, piſces, beluas, & pecora. Sic enim ait in Alchoran: Omnia mortua præter Deum. Poſt hæc uocabit angelum mortis, dicens: O Adreiel, eſt'ne quid ſuperſtes ex omni creatura mea? Dicet, Nihil domine mi, præter me ſeruum tuum imbecillem. Tunc dicet ei, Quoniam omnem creaturam meam occidiſti, abi hinc inter paradiſum & infernum, & occide poſtremo teipſum, ac morere. Abibit infelix, atq; in præſcripto interuallo proiectus humi, & alis ſuis inuolutus, ſeipſum ſuffocabit, cum tanto quidem mugitu, qui & cœleſtes ſpiritus & terrena animalia ſi uiuerent terrore exanimaret. Stabitq; totus mundus uacuus per quadraginta annos. Poſt hoc cœlum & terram pugno continens dicet: Vbi nunc reges & principes & potentes ſæculi? Cuius eſt regnum, & imperium, atque rerum potentia? dicite, ſi ueridici eſtis. Et his uerbis ter repetitis, ſuſcitabit Seraphielem, & dicet: Accipe tubam hanc, & deſcende in Hieruſalem, & clange. Tunc accepta Seraphiel tuba, cuius longitudo itineris quingentorum annorum, ſtans in Hieruſalem inſufflabit tubam, exintus omnes animas iuſtas & iniuſtas inibi interim ſeruatas. Animæ euolantes in omnem terrã, quęq; ad corpora ſua, ubicunq; ſint diſpergentur, atq; ad primum hunc ſonitum omnium oſſa congregabuntur. Tranſactis quadraginta annis iterum ſonabit. Ad quem ſonitum oſſa, carnem, & neruos aſſument. Atque inde poſt quadraginta annos ubi tertio ſonuerit, omnes animæ corpora ſua induent. Sic facto, ignis ab occidente accenſus, omnis creatura Hieroſolymam agitabit. Quò cum omnes peruenerint, ceſſabit. Hic ergo ubi per quadraginta annos in ſudore ſuo natauerint, expectantes iudicium, tot tandem miſerijs affecti appellabunt Adam, ſic dicentes: Pater Adam, pater Adam, ad quid nos genuiſti? huiuſmodi ſcilicet miſerijs, & tormentis? Ita'ne pater filios ſub incerto fine, inter ſpem & metum fluitare pateris? quinimo Deum ora, ut planè finiat de nobis quicquid inter paradiſum & infernum facturus eſt. Reſpondebit Adam, & dicet: O filij filij, ſcitis ut ſuadente diabolo inobediens præcepto Dei extiterim, quæ cauſa, ut indignus hoc habitus officio, uel huiuſmodi præſumam. Sed ite ad Noë. Conuerſi ad Noë, dicent: Intercede pro nobis, electe Dei pater Noë. Reſpondebit Noë dicens: Feci quod potui, ſaluaui uos in diluuio. Hic nihil mihi supereſt officij. Sed ite ad Abraham. Appellabunt Abraham, dicentes: Pater fidei & ueritatis, pater Abraham, reſpice nos miſeros, & miſerere. Quibus Abraham: Quid à me petitis? Non recolitis, ut diu uagabundus idololatra incircunciſus errauerim? Non ſufficio. Sed appellate Moyſen. Appellabunt Moyſen, dicentes: Audi nos electe nuncie Dei, & propheta, famule Dei Moyſes. Quibus Moyſes: Quem appellatis? Nónne legem uobis dedi, miraculis confirmaui, nec tamen credidiſtis? Si mihi credidiſſetis, facere poſſem quod poſtulatis. Sed ite ad Ieſum Chriſtum. Conuerſi ad Chriſtum, dicent: Ieſu Chriſte, ſpiritus, uerbum & uirtus Dei, moueat te pietas tua, & intercede pro nobis. Tunc dicet eis Ieſus: Quod à me petitis, ipſi amiſiſtis. Miſſus quidem fui uobis in uirtute Dei, & uerbo ueritatis: uos autem aberraſtis, & me plus quàm ego prædicauerim uobis, Deum

Adreiel angelus mortis.

Vt nouiſsime mors abolebitur.

Seraphiel tuba mortuos excitabit.

Adam, Noë, Abraham, Moſe, negantibus patrocinium in die iudicij, res peruenit ad Ieſum Chriſtum, poſtremo ad Machumet.

Abraham pater fidei & ueritatis.

Chriſtus, ſpiritus, uerbum, et uirtus Dei.

ueſtrum feciſtis. Hoc itaq; beneficium meum amiſiſtis. Sed ite ad ultimum prophetarum, hunc ſignificans, cum quo loqueris Abdia. Ad quem conuerſi dicent: O nuncie fidelis, & amice Dei, quàm male quidem peccauimus Exaudi nos pie propheta Dei, ſpes una ſuperſtes. Nam poſt te, in quo ſperabimus? Exaudi nos, potentia, tibi à Deo collata. Aderit itaq; Gabriel: nec impotentem ſinet amicum ſuum uoluntatis ſuæ. Procedent ſocij ante faciem Dei, dicetq; eis Deus: Scio ad quid ueniſtis. Abſit itaq;, ut fidelis mei uotum in aliquo quaſſem. Hic ergo ponte facto ſuper infernum, ad caput pontis aderit ſtatera: qua libratis uniuſcuiuſque factis, ambulabunt ſuper pontem. Salui ergo tranſibunt, damnati in infernum decident. Quære deinceps Abdia, quid placuerit. Et ille, Proh dolor, quæ me hucuſq; dementia tenuit? ut uerum luce clarius non uiderem. Sed quoniam omnia tibi pro uoto meo occurrunt, procede. Nunquam enim hæc audire fatigarer. Enumera ergo acies populorum in die illa, & diſcerne fideles atque infideles. Reſpondit, Erunt acies omnium hominum, CXX. è quibus tres tantum fidelium, reliquæ omnes infidelium: Eritq; longitudo uniuſcuiuſq; acieti itineris mille annorum, latitudo uero quingentorum. Ait, Vere ita eſt, ut dicis. Conclude poſtremum hoc, quod cum omnes creaturæ in eum modum, quo deſcripſiſti, inter utramque regionem diuiſæ fuerint, quid fiet de morte? Reſpondit, Mutabitur mors in arietem, & adducent eam inter paradiſum & infernum. Eritq; magna inter utriuſq; regionis incolas diſſenſio. Nam populus paradiſi metu mortis necem machinabitur. Infernales uero ſpe mortis, ſuperſtitem fore cupient. uincet populus paradiſi, & mortem inter paradiſum & infernum occident. Hinc Iudæus exclamans, ait,

Viciſti optime Machumet, ſiſte, & recipe confitentem me. Ego credo, & uideo, quia non ſunt dij, ſed Deus unus omnipotens, cuius uere tu nuncius & propheta.

Scopus primarius diaboli in omni doctrina, obſcurare gloriam filij Dei, & occulere myſteriū æternum ueræ ſalutis.

In Alcoran Chriſto tribuitur etiam patrocinium.

Mors in arietem mutabitur.

10

20

30

EXPLICIT doctrina Machumet, quæ apud Saracenos magnæ authoritatis eſt, licet ibi multa mendacia ſunt, & multa ridiculoſa.

DE

DE GENERATIONE MACHVMET ET NVTRITVRA EIVS. QVOD TRANSTVLIT HERMANNVS DALMATA

Scholasticus subtilis & ingeniosus, apud Legionensem Hispaniæ ciuitatem.

Quisquis scripsit apud Arabes de natalibus & educatione Machumetis, dignus est author illo quem studet mendacijs inter diuos ponere. Estq; uel ob hoc dignißimum scriptum quod legatur, ut euidentius cernatur, quibus hominibus ad suam religionem opus sit somnijs, & reuelationibus, & confictis miraculis: quibus nituntur præcipue inter Christianos, qui uolunt dei culi haberi, ut qui libris conformitatum, & id genus commentis impudentißimis, sua miserè fulciunt.

LIBER generationis nuncij Dei Machumet, oratio Dei super eum, & salus, ab Adam & Eua per ordinem parentum utriusq; sexus, usq; ad tempus quo produxit eum Deus perfectum, gratiosum, & idoneum sibi. Cuius authores per ordinem, primus Kabalachbar, deinde Abnabdalla Machumet filius Eize. Post hunc Abnalmutarreff, Abderachin filius Eize, deinde Abuzaid filius Elearab. Post quem Abumachumet, Alabez filius Abdalla. Sicq; Alfald filius Ialiar atq; Abulambez. Deinde Ezerigi filius Fulenum. Post quem Machumet Abhalati. Postremus filius Zaid Abnamar. Primus igitur Kabalachbar, sequentium omnium testimonio, cum in scripturis prophetam hunc sæculo nasciturum studiose didicisset, omnemq; historiam uiri astrologico testimonio approbasset, Ecce sæculorum serie in ipsis diebus suis uirum natum audit, in ciuitate Arabiæ Ieserab, omnia prouidentiæ suæ signacula præferentem. Celebri deinde fama, frequentiq; testimonio motus, hominem adit. Quem undique uersum perspiciens, omnemq; modum eius & conuersationem obseruans, ita quidem ut ipsas etiam corporis notas easdem quas præsignauerat, reperiret, ut in fronte maculam, inter scapulas huiusmodi characterem, hunc ipsum Machumet esse plene depræhendit. Quod deinde ut etiam sæculorum serie diuinaq; dispositione eum probaret, incipiens ab Adam & Eua usq; ad Machumet ordinem generationis eius, à magistro suo Rabelmehdi acceptam, in hunc modum exponit.

Genealogia Machumetis. *Abnalmutarreff.* *Scripturæ de uenturo Machumet.*

CReator Deus omnipotens, ut primum Adam creauerat, consurgentis recens cerebrum subito contremiscens sonuit naturaliter, quasi frondes uento commotæ. Quod stupenti Adæ, Sonitus (inquit Dominus) quem miraris Adam, signum est prophetarum & nunciorum mandatiuum. Hoc ergo lucis semen uirtutis meæ dono conceptum, non nisi dignis lumbis, mundæq; uuluæ commendabis. Fuit itaq; lux nasciturí ex eo prophetæ Machumet, omnibus diebus resplēdens ex facie Adam tanquam sol in rota circuli sui, aut luna in nocte plenilunij. Quotiescūq; Euā aggressurus erat, lauari & mūdari castigabat, dubius qua hora dñs semē lucis ex eo promoueret. Obseruabat ergo Eua præcepta mariti, quousq; cōcepit Seth, patrē prophetarum

Propago prophetarum. *Ab hæresi Sethiana acceptum est, quæ dixit omnes prophetas à Seth originem ducere.*

phetarum & caput nunciorum Dei. Qua ipsa hora lux splendens, à facie Adam migrauit in faciem Euæ. Fuitq; exinde Eua cunctis diebus in formæ decore, lucisque splendore addens usque adeò, quod & aëris terræque animantia uultus eius nitore admirata stuperent. Stupens & ipse Adam, se à tactu grauidæ cohibuit. Singulis itaque diebus angeli salutantes adueniunt, odores paradisi afferentes, quousque genitus est Seth solus. Nam præter Seth omnes partus Euæ gemelli fuerunt, singuli ex masculo & fœmina. Nascens itaque Seth, maternæ lucis splendorem propria facie præfert, matre exuta. Posuit'que Deus inter infantem & satanam terminum, quem transire nequiret usque ad septem annos. Stetit'que lux erecta inter cœlum & terram, per quam angeli super Seth descendebant. Præco etiam super thronos audiebatur, cunctis diebus clamans: Gaude terra, & exulta, digna luce Machumet. Super eum oratio Dei & salus. Fuit itaque lux illa resplendens à facie Seth cunctis diebus, quousque appropinquaret terminus Adæ. Adam uero uidens imminere sibi terminum, acceptum manu filium Seth ducit ad locum oratorium, sicq; affatur: Quæ seruanda commendo fili, omni uigilantia & cautela custodias. Deum siquidem, & Dei nostri præceptum habeo, ut ante obitum meum testamentum tibi faciam lucis, quam præfers: Ne, quemadmodum ego quoque diuino iussu seruaui, eam unquam nisi sancto dignoq; commendes. Conuersóque ad Dominum sermone, ait: Domine Deus meus, ecce ego, prout præcepisti mihi, semen lucis, quod priuilegio quodam mihi commisisti, uni de filijs meis commendaui. Mitte ergo de angelis tuis testimonium inter me & eum, antequam uitæ nostræ fiat separatio. Vix ita dictis, adest angelus Gabriel cum septuaginta millibus angelorum, singuli cum paginis albis, calamóque de calamis paradisi, salutantes Adam, & dicentes: Audita est uox tua Adam. Edixit enim Dominus, ut ordo generationis procedat. Scriptum itaque edictum Adam hæredi sub angelorum testimonio reliquit, sigillo Gabrielis eadem hora signatum. Induit itaque Dominus Seth tunica duplici, punicea, splendente ut sol, tenui ut flos uiolæ. Eademq; hora in præsentia cœtus angelici sub omnium testimonio desponsatur Seth soror Machuueliet, candida, matri Euæ statura & habitudine æqualis, formæ decore uultusq; uenustate similis. Sic facto, mortuus est Adam. Seth uxorem cognouit, concæpit Enos. Audit igitur grauida cunctis ex locis continuas angelorum salutationes, in gloriam & benedictionem lucis Machumet, seruauitq; eam omnis cœtus angelicus, tam ab homine malo, quàm à spiritu maligno. Nato igitur Enos, & adulto, pater admonitum consilium diuinumque decretum prædicat, seruandi luminis & propagandi cum dignitate & reuerentia. Per ordinem ergo lucis priuilegium Enos commendat filio suo Chainan, Chainan uero filio Machieil, Machieil autem filio Baradæ, Barade uero ex Barra coniuge genito filio sibi Enoc, Enoc autem filio Mathusalem ex coniuge Thurige, Mathusalem uero filio Lehet magno & forti, Lehet autem filio Noë ex Kainusa filia Kebil: Noë uero filio Sem ex Gonrara, cum arcula pariter testamentum lucis continente, ab Adam tradita, ex materia splendida, gemmeis ualuis, ex aureis cathenis, & smaragdinis laquearibus dependentibus, ordinatis in ea mansionibus omnium prophetarum. Sem itaque luce Machumet resplendens, uxorem

Seth.

Machuueliet soror & uxor Seth.

rem ducit ex stirpe regia. Commendatque lucis priuilegium filio Arphaxat, Arfaxat autem ex Margena coniuge filio Heber, qui & Hud propheta: Cui omnia loca conclamabant, hanc lucem nasciturі prophetæ Machumet, qua omnia idola destruebat, quacunque graderetur. Eber autem ex Musacha filio Felech, Felech autem Salech, Salech Argauua, Argauua Sorach, Sorach Thaod, Thaod Tharoch, Tharoch autem Abrahæ, ex Ibecilne coniuge. Qui cum nasceretur, erumpentia duo lumina ex oriente & occidente in medio mundo concurrerunt, factáque est lux una omnem mundum illuminans à terra usque ad cœlos erecta. Factus'que est sonitus angelorum per uniuersum orbem plenus tripudio, & modulamine cœlesti cum ingenti præconio, eam esse lucem prophetæ Machumet, super eum oratio Dei & salus. Exaltauitque Deus Abraham, quemadmodum Adam. Stupens itaque Abraham dicit Domino, se nunquam uirtutem huic similem uidisse. Cui Dominus: Hæc inquam lux, quam admirari non sufficis, ex semine tuo nasciturі amici & nuncij mei est: Cuius anima in prima animarum creatione, animæ tuæ permixta est. Cuius uerbum in uirtute mea: Cuius nomen in cœlo Achmet, in terra Machumet, in paradiso Abualtrazim. Fuit itaque lux illa ex Abraham facie resplendens, senescente iam Sara sterili. Quæ cum diuinam promissionem ex mariti uerbis quasi diffidens sæpius retractaret, Abraham angeli coamonitu Hegir ancillam adit, statimque luminis claritas in faciem grauidæ migrat. Nascitur Ismahel, patrum lumen præferens. Sed Sara grauiter ferens, Quid est, inquit, quod ego uacua maneo, atque alia seminis tui fructum profert, quem ego totiens promissum, diu frustra expecto? Quam cum nequaquam desperans iugi affirmatione solaretur, adueniunt hospites angeli numero tres, qui inter cætera Saram impregnari inducunt. Postremò igitur Abraham cum imminere sibi terminum sentiret, aduocatis filijs, in cuius facie lumen suum cognouit, ei luminis testamentum cum arcula continente tradidit. Ducit itaque Ismahel Beelam, filiam Albar. Quam cum cognouisset, genuit Keidar, paterna luce futuri prophetæ fulgentem. Cui septem dona collata sunt, nulli ante simul habita. Fuit enim ualidus, audax, pulcher, uelox, æquus, uenator, sagittarius. Factusque rex, uxorem duxit Miliam de terra Isaac. Accidit itaque die quodam, ut dum uenatu sequeretur, uocem audiret dicentem: O Keidar, ne lumen tibi commissum indigne colloces. Quod faciendum restet, sacrificijs responsa quæres. Hic monitus, omni relicto negotio in terram Ismael proficiscitur. Qua primo altari constructo septingentos arietes adhibet. Quos dum sigillatim immolaret, holocaustum cœlestis arripuit ignis, quousque uox audita est, proficisci iubens sub arborem heremi, captandi responsi causa, quid faciendum restet. Pergit, auditque uocem, uxorem ducendam ex Arabia, nomine Algadira. Parens igitur angelicæ uoci per omnia, in Arabiam proficiscitur, latóque terrarum spacio peragrato, peruenit ad regem Alierchamin, filium Aomar: cui unica filia erat Algadira. Algadiram ducit Keidar. Reuersusque in patriam, uxorem grauidat: in qua concepti seminis lucem propheticam emicaret. Indignati filij Isaac, seditionem mouent Keidar, causam proferentes pro eo, quod ipsi filij sint prophetæ: Sibi potius deberi testamentum lucis propheticæ. Tunc Keidar accedit ad arcam, aperire parans, subitoque audit uocem pro hibentem

Ibecilne mater Abrahæ.

Ostentum, sed commentitiũ.

Opinio uanissima de anima.

Tria Machumeti nomina.

De uxoribus Ismaelis.

Gen. 21.

Cedar septem dotibus insignis.

Alierchamin rex Ismaelitarum: cuius filia Algadira, uxor Cedar.

hibentem illicita,futuroq́ꝫ sæculo diuinitus reseruata,sed deferenda arcula Iacob. Cui dum Keidar diuinæ institutioni obtemperans deferret,audit Iacob in terra Chanaã sonitum arcæ:occurritq́ꝫ cũ filijs, Keidar arcã testamẽti tradidit Iacob. Cui Iacob: Gaude (inquit) Keidar,& exulta.Natus est tibi nocte ista filius,cœlesti pręconio prædicatus.Cui Keidar,Quid quos rumores noctis proximæ de Aram afferres in terra Chanaan?Cui Iacob: Vidi,inquit,nocte ista cœlos apertos,cœlestiq́ꝫ lumine mundũ omnẽ illustrari: angelos uero quasi ex ministerijs,officio ascendentes & descendentes.Inter cętera præconiũ ingens audiui,Algadirã peperisse tantę celebritatis causam. His dictis,reseruata apud Iacob arca testamenti,Keidar abijt,reperitq́ꝫ natũ Hamel,paterno decore insignitum.Adultum igitur Hamel cum pater Mecham duceret ad sanctuarium Abrahæ, obuiat in itinere angelus mortis in forma hominis,habitoq́ꝫ uiantium sermone ait,cõsilium sibi fore cum Keidar.Keidar aurem præbenti,angelus animã per aurem eripit:Cadit mortuus inter manus filij.Filio de funere patris anxio,adueniunt uiri,quorum auxilio sepultus est Keidar in mõte Tasiber. Valuit igitur Hamel duabus patris uirtutibus,ualetudine & uenatione. Post hæc ducit Hariedã,gignitq́ꝫ Thebicht,patrio insigni decorum.Thebicht uero genuit Hamiesfa.Hamiesfa aũt genuit Adeth,qui primus de tribu Ismahel scripturis operã dedit. Adeth autem genuit Aduue. Aduue aũt Adnen,cui ob formæ inuidiã insidias pleriq́ꝫ pararunt. Adnen autem genuit Machat regem bellicosum, Israëli infestum.Machat aũt genuit Nizar:in cuius facie cum pernitentem uideret pater lucem nasc ituri prophetæ,holocausta arietum filio sacrificat. Nizar aũt genuit Musarẽ: cuius claritatẽ cum pater miraretur,castigauit, ne semen lucis nisi digno utero cõmendaret. Factumq́ꝫ pacti chirographũ, in sanctuario Mechæ seruatum est.Deinde Musar duxit Kerinam de gente sua. Quæ confecta senio,peperit Aliez.Qui cum diu sine cõiuge maneret, cõmota sunt uiscera eius,audiuitq́ꝫ sonitum lumborum suorum. Territus, diuinos adit.Responso monitus,ducit Machara. Ex qua nascitur Madraca. Madraca uero genuit ex Pharadz Horeima,cui in uisione mãdatum est ducere Atamram filiam Vdem, ex qua genuit Kinena. Kinena uero genuit Annofra ex Rehiana.Adulto igitur Annofra pater somniũ exponit,quod ante ipsum uiderat. Arborem uidelicet ex lumbis suis consurgentem,micãtibus ramis cœlos contingere: per ramos uero homines albos ascendere,& descendere. Responsumq́ꝫ à diuinis:arborem tãtam esse prolem ingentem, quæ & terras illuminaret,& cœlos cõscenderet.Tãtus igitur extitit Annofra,ut cum Deus ab angelis suis quæreret,dicens:Est'ne hodie homo in terris memor nominis mei?Respõderunt angeli,neminem planè,excepto Annofra filio Keinena de tribu Ismahel.Posthęc Annofra ducit Rahel:ex qua nascitur Melic primo lumine futuri prophetæ præfulgens.Melic autem genuit Falhrem,Falhrem aũt Luie, Luie uero Galiben, Galiben uero Kab, Kab autem Murram, Murra Cudai regem Arabiæ fortem, prudentem, & iustum.Cudai uero genuit Abdamenef,regem potentem per quatuor mũdi partes. Habuitq́ꝫ arcam Himahelis,uexillum Nizar,& claues omnium idolorum Mechæ. Genuit Abdemenef quinque filios. Primus Hesim,dominus paternæ lucis, nasciturí prophetæ Machumet regnum possidebit, uir tantæ munditiæ, ut testatus fuerit ei dominus in hæc uerba: Testimonium adhibeo nostrum angeli mei, quod hominem hunc omnis

Adeth primus inter Ismaëlitas literis operam dedit.

Machat rex Israelitis infestus.

Somnium. Et uanitas est, ubi multa somnia.

Melic.

Cudai rex Arabiæ.

mnis immundiciæ immunem feci,ut digne in lumbis eius ſemen lucis nun
cij mei Machumet carni & ſanguini eius miſcuerim. Fulgebat enim facies
eius, non minus quam luna & lucifer. Quæ cauſa erat, ut tam inſigni uiro
omnia ſupplicarent. Currebant ex omni parte reges & principes, offeren-
tes filias uirgines regi.Repudiabat omnes pariter cum filia Conſtantini,fi-
lij Helenæ,Romanorum imperatoris,non immemor diuini moniti,non ſu-
pereſſe dignam in terra ſuſcipiendo lucis ſemini, excepta Seline filia Zeit,
filij Aomar,filij Leuit,filij Harras,filij Addi,filij Bahar regis.Genuit igitur
Heſim ex coniuge Seline Abdalmutalib, omni uirtute plenum, pariter cū
10 luce futuri prophetæ.Qui cum die quadam ſolitarius dormiret,ſomnio per
territus,ſubitó ex pergefactus eſt.Perterritus ita,mittitur diuinis.Reſpon-
ſo accepto,deſponſatur Hende filiæ Achamet. Igitur Abdalmutalib cum
eſſet XV. annorum, pater Heſim terminum ſibi præſentiens, principes &
magnates regni ſui conuocat,fieriq́ præcipit Hommi filio,pariter etiam ar-
cam Iſmahelis,uexillumq́ Nizar,omniaq́ armaria Mechæ, & inſignia hæ-
redi reliquit.Huic igitur omnis principum populus tributa ſoluens,metal-
li aggerem congerunt.Eratq́ omnis illa terrarum pars huic regi ſubdita,ex
cepto Cæſare filio Hermetis regem Mediæ : cuius inimicitias ſuperare ne-
quiuit. In diebus Abdalmutalib quotiens nimia ſiccitas terram urgebat,
20 concurrebat omnis populus ad regem,arreptumq́ manu ducebant in mon-
tem Taſiber. A quo cum ex facie eius lux illa terram illuſtraret, continuo
ſequebantur pluuiæ. Accidit interea,ut rex orientis Abrahat,filius Aſſa-
bath,excitaretur in Abdalmutalib,ut Mecham omnesq́ terminos eius ex-
tirparet. Factumq́ eſt,ut cum multitudine graui irruens ciuitatem obſide-
ret, totis terminis eius deprædatis ſimul cum quadringentis camelis Ab-
dalmutalib.Incolę ad regem confugiunt,conſilia & auxilia captantes.Sola-
tur rex,firmatq́ fiduciam,exponens ciuitatem illam dominum habere cœ-
leſtem,qui fouere & protegere eam non deſinat.Hęc dicens,paucis comita-
tus procedit in montem Taſiber:unde ſplendor nuncij Dei tanquam pleni-
30 lunij ex eo utrinq́ erumpens, uſq́ in ſanctuaria Mechæ in modum cerei
flammantis corruſcat.Quo uiſo,firmata ſecuritate,comites redire iubet:Ip-
ſum Mecha recipit. Videns igitur hoſtis ſe quaſi neglectum, mittit equi-
tem ſtrenuum Heiatet Abhanieri cauſam quæſiturum, ad regem Mechæ.
Ad quem cum ueniſſet,uiſo lucis inſigni,pedibus eius prouoluitur. Expo-
ſito nuncio,conſurgens Abdalmutalib equitem ſequitur. Venit ante regē
Abraahat. Abraahat exurgens uenientem excipit,ſecumq́ rex regem col-
locat. Mutuis itaq́ uerbis habitis,conuerſus Abrahat in faciem Abdalmu-
talib,ſciſcitatur: Vtrum'ne id lumen primus ipſe habuerit,an ex parētibus
collatum. Reſpondit, per omnem patrum ſucceſſorum ſeriem deſcendiſſe.
40 His habitis,iubet Abrahat elephantem in oſtentaculū produci.Procedens
elephas,corruit ad pedes Abdalmutalib,ſimulq́ in uocem humanam erum
pens,his uerbis inſonat:Salus ſuper te Abdalmutalib,& ſuper lumen,quod
ex lumbis tuis emicat.Tecum dignitas & claritas,honor & uictoria.His cō
motus Abrath, magos, ſortilegos, aruſpices, & ariolos accerſiri iubet, cau-
ſamq́ rei percunctatur.Qui dicunt,nō id exhibitū eſſe Abdalmutalib, ſed
ſemini lumborum eius.Vnde egreſſurum prædicant regem,cunctis mundi
regibus maiorem futurū. Poſt hæc Abrath rogat cauſam aduentus Abdal-
mutalib.Cui cum expoſuiſſet de camelis,ait: Quia ut primum uiſus,ſtatim

Cōſtantini Romanorum imperatoris filiā oblatā in matrimonium reſpuit Heſim.

Iterū ſomniū.

Ingens uis opum ex uectigalibus.

Cæſar filius Hermetis.

Mira pluuiarum euocatio.

Arabat rex orientis.

Mecha obſeſſa.

Elephas loquitur gratia Machumeti, ut aſina Balaam ſcilicet.

Machumet cūctis mundi regibus maior.

amore tuo me uicisti. Et camelos reddam, & in cæteris uoto tuo concedam, excepta aduentus tantum causa Mecham destruendi. Reddit Abdalmutalib: iubetq; ciues ad montana effugere. Ipse sanctuaria concludit, cum huiusmodi oratione: Domine quiscunque es huius domus, cum homines etiã mansiunculas suas defendant, quanto magis tu Domine domum tuam? Interea Abrath castra mouet, iubetq; omnem exercitum ciuitatem aggredi, elephantem cum omni mole impedimentorum præmittere parans. Concitus elephas, ut eo impelli sentit, horridus barriens procidit. Agitarij frustra conantur. Nam nec flagellis, nec tympanis ad aures tinnientibus proficiunt. Matura tandem ultio diuina auium multitudinem immittit. Aues desuper lapidibus immissis, omnem exercitum obruunt. Inter ceteros Abrahat medius crepuit, totaq; caro & ossa eius subita peste consumpta, horrendè fetida, corui colorem induunt. Hostium itaq; reliquijs tota regione abundante, ipse Abdalmutalib immensè ditatus, duxit Bethalam filiam Hares: Ex qua natus est ei Abulheb, malignus & infidelis. Mortua Vehela, duxit Zaada filiam Giez: ex qua genuit Alaabez. Mortua Zaada, duxit Huncida, ex qua genuit Hanza. Posthæc & Huncida mortua est. Accidit igitur die quodam, ut dormiens super lapidem, quem Abraham in sanctuario suo Meche fundauit, uideret uisionem: Cuius terrore expergefactus, diuinos adit, sequente paruulo Alaabez filio, exponitq; uisionem, ut ex lumbis suis cathenam producentem uiderit quadripertito hinc usq; ad ortum solis, illinc usq; ad occasum sursum usq; in cœlum, deorsum usq; in profundum abyssi: subitoq; tota complicata, in immensam arborem mutata surrexerit, uiridem & floridam, qualis nunquam uisibus humanis patuerit. Interea adsistentes sibi duos senes, ad quos conuersus cum rogauerim. Ait, qui fuerint, alter Noë, alter Abraham, prophetas altissimi Dei se esse confessi sunt. His inquit expergefactus, ad uos nescios consulendos adueni. Datur responsum, ex lumbis eius egressurum hominem, per quem cœli & terre credant, omnesq; nationes ad iustitiam & ueritatem conuertat, quæ tuens omnem dolum & iniquitatem destruat. Moratus est ergo Abdalmutalib aliquandiu dubius, cui mulierum temporis sui potissimum iungeretur: quousq; oraculo didicit, Fatimam filiam Aomar ducendam. Ducit Fatimam datis in arras sponsæ C. camelis, & totidem talentis auri. Genuit ex ea Ibetalib, & Eminã, & Bertam: Nec splendor lucis à facie eius migrauit, quousq; die quodam uenatu rediens oratiõe soluta fessus, ut fit, aquæ poculo sitim extinguit. Haustus liquor lũbos cõcitat. Vxorem adit. Grauida lucis splendore coruscat. Cõiuge tunc deinde exuto, peperit. Igitur Abdalla, qui primũ dictus est Abdallet, minor filiorũ Abdalmutalib procedit. Abdalla paternæ lucis splendore coruscus, cuius natiuitas eadẽ hora Alahar Syro cognita est. Habebat eñ Syrus telã de lana cãdida, tinctã in sanguine Ioãnis filij Zacharie, que hora natiuitatis Abdalla stillare cœpit. Quod ille scripturarũ, quas legerat, testimonio cõfe rens, cognouit Abdalla filiũ Abdalmutalib. Notatoq; annorũ, mensium, & dierũ cõputo, ut cognouerat, inuenit. Cũ igitur ætate processisset Abdalla, conuenit multitudo magorũ & aruspicũ, cũ sortilegis & ariolis, multaq; id genus plebe, ut occiderẽt eũ, pro eo quod de semine eius omnis culturæ sue ruinã præuidebãt. Datus est igitur Abdallæ pedagogus tutor, qui uidebatur homo, nec erat, ipsumq; perpetuis excubijs obseruans, oẽs illorum uisus fru strabat. Pugnabãt eo tẽpore Arabes cũ Syris, quotiensq; ex Arabia quiquã in

Iterum in elephanto miraculum.

Iterũ somniũ.

Abdalla, qui & Abdallet. Iudæus astronomus fuit & doctus in lege sua & Christianorum, Abdallæ familiaris.

Miraculosus sanguis baptistæ Ioannis.

Magi coniurant in necem Abdallæ.

in Syriam uenirent, à diuinis Syriæ ab Abdalla reuersis, quid de illo uisum esset, sciscitabantur. Quibus ille, se reliquisse eum in magna uirtute & fortitudine, lumenque illud præclarum & admirabile, quod præsentabat, nequaquam eius esse, sed nasciturì ex eo prophetæ, & nuncij Dei Machumet. Post hæc collecti sunt septuaginta sapientes de Iudæis, coniurati omnes unanimiter in necem Abdallæ. Arreptis igit LXX gladijs toxicatis, pariter omnes Mechã proficiscuntur: ita quidem ut noctu irent, lucem quiete & silentio, & in abscondito transigentes, quousque in finibus Mechę in abscondito recepti sunt. Hic dum, ut mos erat, quietem noctem ut præstolarentur, sors Abdallam † uenerat pergentem solum, per medias ingerit insidias. Cognito quem quærebant, libera occasione oblatum totus hostium populus strictis gladijs occurrit: Circundant hominem. Homini laboranti auxilio ueniunt uiri, qui uidebantnr homines, nec erant: Partimque cæsis, partim dispersis hostibus, laborantem eripiunt, & incolumem saluant. Aderat eminus hoc conspiciens, qui nec interim appropinquare cessauit, Abdemenef Azuchri. Cumque cognouisset Abdallam, reuersus domum conuenit uxorem Berram de filia Hemina, quam pulcherrimam & honestissimam habebat, ut si quo modo fieri posset, amore caperet Abdallam, antequam alijs occuparetur. Factum est autem, ut Berra cum filia ornatissimè composita, quasi uisitandum Abdallam uenerit. Visæ uirginis amore iuuenis hæsit. Nec immemor uisionis, qua id præscriptum acceperat, aut longum differens, Eminam ducit. Quo zelo per omnem ferè Arabiam mulierum multitudo correpta est: in tantum, usque quo ad ducentas numero flamma frustra sperati amoris consumptæ interierunt. Quamplures uerò ex longa uexatione uix deinde resipuerunt. Ventum est longa sæculorum serie usque ad terminum, quem prouiderat Deus, & præscripserat, ut lumen prophetę Machumet ipsum tandem in mundũ prodiret. Factaque est in mense † dulcheia, nocte ueneris, diei * Arrafa, uox domini ad Arriduam, dicens: Aperi portas paradisi, omniaque eius penetralia. Nocte siquidem complacuit mihi, ut lumen nuncij mei ex lumbis Abdalla in uterum Eminæ transferam, in mundum processurum. Sic facto, cum iret Abdalla filius Abdalmutalib, iudex & dominus Arabum, ad domum orationis, respiciens uidit lucem magnam à domo sua in cœlum efflammare. Quod cum simul comitantibus assignaret, & ipsi idem se uidere testati sunt. Post hæc mortuus est Abdalla, prægnante uxore. Transactis igitur diebus XII de mense saabem, feria secunda prodit in lucem ipse Machumet. Qua ipsa hora inclinata sunt idola, & denigrata. Arreptus etiam Lucifer ab angelis, immersus est profundo maris alcazum: Vnde uix post quadraginta dies euadens, in montem Kobelz aufugit. Quò cum terribili fragore & horrendo mugitu omnes angelos suos conuocasset, quid causæ sit, anxij rogant. Causam exponens, Quia natus est (inquit) Machumet filius Abdalla, quem Deus produxit, missum in gladio radianti, acie cuncta penetrante, in nostram planè ruinam, ne quicquam nobis in mundo supersit, nec restet locus, quò non perueniat per eum doctrina de unitate Dei, qui cuncta creauit. Propter hunc etiam prophetam damnauit me Deus, & posuit Satanam maledictum. Iste enim est propheta † alumi arabi de * Alchoras Tuhenn azezen, dominus uirgæ & cameli, fidelis Deo: Cuius unitatem

Marginalia: *Iudæi coniurant in Abdallam patrem Machumet.* — † *Videtur legẽd. sors quæ inuenerat.* — *CC. mulieres ob unius amorem mortuæ.* — † *Is est mensis postremus Arabum.* — * *Id est, dies quo aperiuntur portæ tẽpli Mechæ.* — *Abdalla princeps Arabum.* — *Abdalla pater nondum edito Machumet excedit è uiuis.* — *Nato Machumet inclinarunt se & denigrata sunt idola.* — *Lucifer mersus in mari Alcazum.* — *Conciliabulum cacodæmonum causa Machumet.* — *Non me tuis Satan organum tuũ, sed simulas.* — † *Alumi, id est laicus, uel illiteratus. aliter alumi legitur Et hæc uerba in textu ponũtur.* — * *Alchoras, id est natione. s. prouincia Azazemi, id est à fonte.*

 prædicans,

prædicans, omnem participatum abiget. A' quo, & gente eius, & cor & oculi mei obſtruentur, ut nec ſuperſit locus fugæ noſtræ tutus. Cui ſatellitum ſuorum principes reſpondentes, aiunt: nec hoc domine rex noſter curæ tuæ cauſa ſufficiens eſt. Meminiſti ſiquidem, ut Deus Adam ſeptem uirtutibus perfectum creauit. De quibus cũ hoc tempore una tantum ſuperſit, an metuis, qui in illum præualuimus, nos reſiſtere huic non poſſe? Quibus ille: Nequaquam, inquit, confido. Hominem ſiquidem uideo, qui dolum & iniquitatem perdens, iuſtitiam & ueritatem ſeruabit. Aggrediemur, inquiunt, genus humanum per concupiſcentias eorum, dolo & hypocriſi, omniq́ ingenio mendacij. Multisq́ huiuſmodi fruſtra ſolantur. Cum autem anno illo tota illa pars terrarum ſterilitate damnata eſſet, Deus nati prophetæ & nuncij ſui benedictione & ſaturitate totam repleuit. Poſuitq́ ea nocte per omnem Arabiam interſtitium inter maſculum & fœminam, quod nemo Arabum tota illa nocte tranſgredi potuit. Omnibus etiam magis, ſortilegis & ariolis eo die artificium ſuum defecit. Euerſa ſunt eadem hora omnia ſolia regum ab ortu ſolis uſq; ad occaſum, ut nullum ſtaret erectum. Qua ipſa hora fecit Deus præconem per cœlum & terram, natum ſibi amicum fidelem & benedictum. Teſtatur & mater, filium nec in utero, nec partu, ullum feciſſe dolorem: Hoc referens, quod cum ſola eſſet in domo ſolitaria parturiens, nec adeſſet qui ſitienti poculum miniſtraret, nec ipſa ſufficeret, Adeſt, inquit, mulier cum poculo in uaſe perlucido, hauſtumq́ præbens, laborantem reficit. Aſſunt & obſtetrices albis indutæ, ſimiles filiabus Abdemenef, ut iuſta me admiratione terruerint, quis illis indicauerit, aut unde tam celeres aduenerint. Interea uocem audio dicentem, recipi infantem ab oculis hominum: uideoq́ acies auium cum roſtris ſmaragdineis, atq; alis hyacinthinis, extendentes uiſus meos ab ortu ſolis uſq; ad occaſum. Territa ad infantem reſpiciens, uidi quaſi inflexum, tendentem digitos ad cœlum, tanquam fundendis precibus. Aduenit & uir albis indutus, tres claues margaritis ſimiles infanti proponens. Quas cum ſimul omnes collegiſſet infans, exclamauit dicens: Recepit Machumet clauem uictoriæ, & clauem legum, & clauem prophetiæ. Sequuntur tres uiri, faciebus tanquam ſol radiantibus. Quorum primus peluim ſmaragdinam cum quatuor anſis margariteis continentibus proponens, ait, Hic eſt mundus iſte, & cardines eius: Hic oriens, hic occidens, hic meridies, hic ſeptentrio: uideamus quam partem capiat. Illo totum è medio capiente, ait: Quia recepit Machumet † Alkaaba per Dominum cœli & terræ, & * Abalkibla toti mundo imperabit. Capiensq́ urceolum ex ſecundo, infantem ſepties lauit, deinde manu tergens, euoluensq́ ſigillum inter ſcapulas eius ſuprà ſcriptum characterem impreſſit. Tunc aſſumens eum inter alas, affixo ore in aurem longum fudit ſuſurrum, nemini auditum. Datóque in fronte oſculo, ait, Gaude, & exulta Machumet. Tibi enim conſeruatum eſt, quicquid cæteris negatum fuit prophetis: quos omnes ſapientia & cordis amplitudine ſuperas. Cum tibi præ cæteris data ſit clauis uictoriæ, eris ſine metu & horrore: nec reſtabit in mundo, qui nomen tuum non prædicet. Hunc dicit Alaber fuiſſe Arriduuam. Atteſtatur & auus Abdalmutalib, quòd cum eſſet in oratione † ſibeit Alharam idolum Abel adorans, repente inſonante ualido fragore perterritus eſt. Hic (inquit) adſtitit uir alatus, alarum attactu per territum confortans. Interea uocem magnam audio ter repetitam: Deus maior,

Marginalia:

al. de Alchoras Tubemi, id eſt, ex iſta prouincia Azzemi, id eſt, à fonte.

Dolo, hypocriſi, mendacio, egregie fucũ fecit.

Omnia plena ſunt miraculis

Nota ſtatim contradictionem in uerbo.

Machumet tres claues accepit.

† Id eſt, templũ Mechæ.

* Id eſt, ab eodem templo.

Machumeti conſeruatum, quicquid negatũ alijs prophetis.

Chriſtus regnabit, et Machumet cadet.

† Sibeit, id eſt, in domo.

maior, dominus Machumet omnipotens, domumq; ipsam hic & uerbis intonantem: Nunc emundauit me Deus ab idolis, omniq; eorum spurcicia. His attonitus ad uisendum nurum properat, pulsat, aperitur. Visa nuru, Quid (inquit) ô nurus optima, quid uides? Dormio, an uigilo? Nurus, Vigilas sanè. Et ille, Vbi est ergo splendor faciei tuæ? Cui illa, in nepote tuo. Iam enim peperi. Socer, ludis'ne me? Nam nec uerisimile est, quod dicis. Nullum enim signum partus in te comparet, præter splendoris absentiam: cum præsertim nec parturientis solatium, nec partus auxilium aliquod sola relicta uideam. At illa, Per domus huius penates, peperisse me non dubi-
10 tes. Et ille, Vbi est ergo? demonstra, ut uisendum adeam natum. Cui nurus: Nec hodie uidere tentes, quin certum habeas his IX diebus humanis uisibus prohibitum. Hic illi extracto gladio, Aut tu (inquit) iam uidendum dabis, aut ceruicem huic gladio: aut ego quidem, ut utriq; satisfaciam, in meipsum hunc gladium conuertam. Mulier uicta, illic esse, digito assignat: Ille irrumpens, ut penetralia adire parat, uir terribilis obuius opposito ense aditum prohibet. Viso territus, in fugam conuertitur, impedito linguæ officio per septem dies. Hic igitur, ut Ibenaber asserit, certatim conueniunt omne auium genus, tum nubes & uenti ex omnibus mundi partibus, postremo & cœtus angelici pro educatione infantis altercantes. Dicebant
20 enim se aues commodiores esse nutrimento infantis, pro eo quod diuersis fructibus cõgerendis faciles sint. Dicebãt uenti, Imò nos potius, qui totius mũdi odoribus eũ replere possumus. Dicebãt nubes, Quinimo nos comodissime, quibus omnium aquarum dulcedinem ministrare promptũ est. Indignati angeli aiunt: Ad quid hæc? nobis hæc cura superest. Litem compescuit uox diuina, dicens: Non auferetur manibus hominum. Nam beata ubera, quæ suget: beatæ manus, quibus tractabitur: Beata domus, & cubile eius. Iniunxitq; Deus curam hanc & officium Halimæ filiæ Dueib Azadi. Cuius rei causam & ordinem Halima ipsa exponit, dicens: Anno siquidem eo tota Arabum regione fame pereunte, ego grauida tanto grauius uiue-
30 bam, quanto sterilia rura quærendis uitæ suffragijs peragrare minus ualebam. Producebam tamen utcunque uitam, deficientem campestribus quibusq; herbiculis, non mihi magis anxia quàm fœtui, gratias agens per omnia Deo. Peperi tandem, nec longe post partum ecce in uisione somniantem me uir ad flumen perducit lacte candidius, melle dulcius, croco suauius, butyro blandius: unde bibere iubet, unde implear lacte & beneficio. Cumq; bibissem, monet denuò. Cumq; bibissem, cogit tertiò. Post hæc conuersus in me, Nosti'ne me, ait? Respondi, Non. Tunc ille, Ego sum (inquit) Gratia, quam agere Deo non intermisisti, in omni affectione tua. Mando igitur, ut Mecham pergas. Inuenies enim illic gratiam, & ampla beneficia:
40 unde cum integro splendore tanquam plenilunium redibis, omniaq; hæc silentio seruabis. Tunc manu sua pectus meum tangens ait: I, cum gratia Dei, det tibi & lactis abundantiam & beneficiorum. His expergefacta, plenam me & integram reperi, lacte ex uberibus meis in modum canalis profluente: idq; eo nempe tempore, cum tota propemodum gens Arabum fame periret. Attenuante namq; mane corporum & habitudo & color immutata erant. Gemebat omnis domus, nec audiebantur per uicos nisi tanquam ægrotantium uoces. Deerant & lachrymæ intensa siccitate. Nec mirum. omnis enim tellus arida, omni uirore carebat. Arbores † ne de flori-

Ibenabem citatur.

Certamen de Machumetis educatione, maius quàm de patria Homeri.

Halima nutrix Machumeti.

Gratia.

Ne, pro non solum uerũetiã.

bus, imò etiam frondibus nudæ. Ipsi etiam montes & syluæ gramina ignorabant. Inter hæc, hisque similia, me subita commutatione & habitudine plenam, & colore integram, mirandum, omnis populus accurrit, id ualde stupentes, quod cum externo die fame consumpta nec homo uiderer, hodierno delicijs affluens uiderer filia regis. Itaque diem quodam ego & plures aliæ cum in partem Mechæ, ut solebamus, quærendis graminibus exiuissemus, audiuimus semel omnes præconem uociferantem, quod Deus altissimus & benedictus per totum illum annum ab oriente usque ad occidentem interdixerit omnem partum, tam hominum quàm dæmonum, causa unius qui natus est Malchorais. Ipse sol diei, & luna noctis. Accurrite ergo mulieres de Benizat, & inuenietis filios nutriendos. His auditis reuertuntur omnes, quæ simul mecum audierunt, ut cum maritis suis conferrent de uerbo, quod audierant. Instituunt iter Mecha. Ego cum marito meo asinam sedens, postrema egredior. Dumque pergo, audio aluum asinæ † mutu gressus dah dah resonante, utpote potu inundante sine cibo. Inter hæc maritus increpat, ut acceleremus: quoniam præcesserunt omnes. Audio simul omnibus ex locis uocem Hamen hamen ô Halime. Coniugem appello, Non audis, quæ audio? Ille, Quid audiam? Insana es, aut paues. Vrget asellam stimulo. Illa imbecillis uix mouebatur. Peruenimus è monte in uallem. Et ecce uir, in manu sua telum splendidum, quo percutiens asinam super uentrem, ait, Perge iam ô Halima cum pace & salute ad effectum uisionis tuæ. Præcepit mihi Dominus, ut custodiam te ab omni homine malo, & omni spiritu maligno. Appello coniugem. Audis'ne & uides, quæ audio & uideo? Ille, Quid habes pauida? Tecum esto. Audiam'ne & uideam, ubi nec uox sonat, nec corpus adest? Impellit asinam. Illa ictu uiri restituta facillime prosilijt: ita quidem, ut alias omnes, quæ longe præcesserant, nos facile consequeremur. Peruenimus mane prope Mecham ad duo milliaria. Hic ego fessa confidens, maritum præmitto, ammonitione uocis quam audieram, ad domum Abdalmutalib. Interea omnes alias accersiuerat Abdalmutalib, omnesque repudiarat infans. Vnde reuersæ omnes iam inuenerant, quod quæsierant. Solus superest filius Abdalla, & ego sola. Interea perueni & ego, audióque præconem, quem iecerat Abdalmutalib: Si superstes est alia de mulieribus Benizat, ueniat. Et ueni. & respiciens Abdalmutalib rogat, Cuias es? Respondeo, de † remzat. Et ille, Quod tibi nomen? Ego, Halima. Hic ille, Papæ bath beth, inquit, Zaad & Helin † ron omnia in una responsione: Est mihi nepos orphanus, nomine Machumet, qui iam omnes alias repudiauit. Veni uidere. Faciam, inquam, si prius coniugem consuluerim. Et ille, Ne obtestor, offensa recedas. Ego, nequaquam. Maritus recipere consuluit. Interrupit fratruelis meus, qui unà nobiscum aduenerat, quid mihi uelim, ut orphanum penuriæ domus meæ adijciam. Ego concessione mariti nec immemor uisionis, infantem postulo. Exhilarata est facies audientis. Acceptaque manu, deducit ad penetralia. Intranti assurgens mater infantis Emina, cultu & forma splendens ut lucifer, ait: Grates & gratias. Tibi ô Halima datur infans, super eum oratio Dei & salus. Inuolutus syndone laneo lacte candidiore, musto suauiore: subtus interula serica uiridi blandissima, resupinus dormiens mellitum attingens. Expergefacio. Aperiens oculos, arrisit. Ex ore lux emicat usque in cœ-

Deus edicto uetuit omnem partum.

Malchorais. Alchorais.

Forte, inter.

Vox congratulationis.

Benizat. Al. secundo. Machumet orphanus, quippe posthumus.

10 20 30 40

in cœlum. Stupens faciem eius operio, per horam deinde mammillas præbeo. Recepit dexteram. Nam Ibenabez ait, sinistram eum collegæ suo, filio nutricis, nomine Daram, reliquisse. Recepto igitur infante, cum ad coniugem redirem, ait, Halima, respiciens uidi inclinato eum capite humiliari ablato infanti. Et dicebat, Gaude Halima. Nec enim ulla nostrarum cum tanto beneficio reuertitur. Mandauit autem mater, ne Mecha discederem, antequam consilium eius audirem. Quod expectans transacto triduo, nocte quarta forte, ut fit, expergiscor. Et respiciens uideo uirum uiridi perlucido indutum, ad caput infantis seden-
10 tem, osculis frontem paruuli continue repetentem. Suauiter excito coniugem, ut miraculum uideat. Ille uidens susurrantem conspicit, & silentio rem seruari monet. Transactis itaque diebus, cum reditum omnes pararent, procedimus & nos. Cumq; consedissem asinam, præbet maritus paruulum. Procumbit asina, tanquam adorando. Suscepto consurgit, & subleuato capite præcurrit omnes, quæ iam præcesserant. Quod cum uiderent, admirantes rogant: Hæccine est asina tua, per deos O Halima? quam nudiustertius totiens releuari uidimus? Respondi, hæc ipsa, hæc ipsa. Asina tanquam pro se respondens, & in uerba humana prorumpens, alta uoce proclamat: Sic me Deus ex pereunte refecit, ex morte in
20 uitam restituit. O si sciretis, quis est, quem defero. Hic est, inquit, sigillum prophetarum, Dominus nunciorum, melior prioribus, amicus Dei omnipotentis. Quid plura? Perueni ante alias omnes: omnisq; fortuna mea ita commutata est, ut non solum domus mea, uerum omnis uicinia fortunæ meæ fauorem senserit. Ita ergo educatus est, ita creuit, ut nullus unquam nutrientem molestijs infestarit. Factumq; est, ut cum puer iam inter pueros lusum iret, & rediret, die quodam lusu rediens, interrogat dicens, Vbi sunt fratres mei? O mater, cum eos hic non uideam? Respondi, abesse ad pascua, nec ante uesperum redituros. Cœpit flere, dolens, quod ipse cum eis non ierit. Solata sum, promittens. Mane facto, ap-
30 positis quæ & solis terrori & osculis fascinantibus opponuntur, puerum cum filijs meis ad pascua mitto. Sicq; multis diebus facto, ecce die quodam uenit accurrens filius meus Danira, ualido clamore totam domum terrens: Accurrite celeres: nec enim fratrem meum Machumet, nisi mortuum inuenietis. Territus pater quærit, quid'nam acciderit. Ille tres uiros puerum è medio sociorum arreptum in montem eleuasse, apertoq; uentre totum euisceraffe ait. Accurrimus amentes inuenimusq; ut dixerat in monte, illæsum tamen. Rogamus queruli, quid'nam acciderit? Ille quasi terrefactus, Tres (inquit) uiri de pascuis arreptum huc eleuarunt. Quorum primus à pectore usque ad umbilicum nihil lædens aperuit, apertaq;
40 uiscera niue lauit. Succedens secundus, cor per medium scidit, & è medio granum nigrum eripiens, abiecit dicens, Hæc est portio diaboli. Tertius † loca extergens, me ut fueram, & sum restituit. Quo facto me in una libræ lance posuerunt, in altera decem uiros, & pars mea pependit. Apposuerunt & alias decem, & iterum partis meæ pondus uicit. Sic facto, Sinite, inquit unus: Nec enim innumerabilis hominum multitudo huic æqui pendere posset. Osculisq; mihi in capite & fronte datis, abeunt. Et ecce digito assignans, ait, Abeuntes nonne uidetis? Hicq; tanquam febre percussus, intremuit. Tremulum solliciti diuino, quoniam uicinum

Asina Machumeti se inclinat.

Asina loquitur, testimonium reddens Machumeti.

Superstitio.

Danira filius Halimæ, collactaneus Machumeti.

Machumet puer euisceratus & repurgatus.

† al. lota.

Machumet multis prepōderat.

Quod uerum est sano intellectu. Augurium adhibitū Machumeto.

 habebamus,

habebamus, adducimus. Cui cum rem exposuissemus, ab ipso audire uelle ait. Ille ab initio rem omnem per ordinem pandit. Aurem diuinus attentus præbet. Vix dum finierat: Et ecce aruspex inflammatus spiritu, iniectis manibus arripit puerum, & adstringens exclamat: Hunc credite, si superstitem dimittimus, ruinam omnis fidei & religionis nostræ patimur. Pro turba deorum accurrite io populi, si quos deorum sacra mouent: nec tantam diuinitatis cladem patientes, me potius cum ipso pariter perimite. Hic ego uehementer irruens, puerum eripio. Domumq; reducto consulit omnis uicinia, ut ab solitaria educatione puerum parentibus reddam. Credito consilio, cum puero Mecham tendo. Cumq; per maiorem portam intrarem, in introitu portæ senatus consederat. Hic & ego cum audiendo causas consedissem, puero ante me collocato, subitò inter manus meas puer euanuit. Exclamo territa, quis'nam subduxerit, aut sic ubi uisus fuerit? Omnes uidisse negant: clamantem dementiæ potius & furoris increpantes. Ingemino miserandas uoces, lachrymis profluens. Audientes plangentem, solatio accurrunt. Dumq; circumstant, adstitit senex tremulus, ferula subnixus, monens ut Abhabel responsum quæram. Cui cum respondissem id s. * dos ne pro eo rogem frustra quem ipsi adeò suspectum habent, ait. Sequere ergo me, si tu desperas: Ego pro te orabo. Sequor. Ingressus itaq; senex incuruatur Abel principi, sicq; socijs dijs per gyrum, datisq; osculis, manibus & genibus Abel supplicat pro puero Machumet filio Abdalla, filij Abdalmutalib. Hic ipse Abel, omnisq; illic adstantium & multitudo contremiscens intonat: Nos'ne stulte senex infestare uenis, eum nominans, qui in ruinam nostram natus est? Abi hinc malè sane. Ita'ne te senium alienauit, ut tui oblitus aliena tractes? Hinc ego, ingeminato dolore anxia recedo, cogitans, ut ante rumorem ego prior ad Abdalmutalib occupem, aggredior. Ille ut audiuit, uehementi furore concitus, ualido clamore totam urbem commouet. Arreptoq; gladio: Quoniam, inquit, inuidia mihi nepotem ademit, ego hodie tantam cædem in Alchorais conficiam, quanta nullis audita sæculis: aut integram mihi uindictam reddat, ut saltem iram meam abundantia sanguinis satiet. Affluit turba magnatum & plebis, pauideq; trementibus alijs, procedentes principes solantur, dicentes: ut quid hic domine rex? Nonne equorum cursu totam prouinciam lustrare possumus, ne ullus supersit locus, qui absconditum retineat? Sic facto, frustra fatigati redeunt. Rex impatiens templum ingreditur, ut saltem deorum munere amissum recuperet. Audit interea præconem cœlitus clamitantem, iuxta fluuium Tuhene sub arbore heremi reperiendum. Prosiliunt rapidi: inueneruntq; puerum, cum gaudio & exultatione magna reducunt. Ego regijs muneribus diues, læta domum cum gratiarum actione rediui. &c.

Machumet hostis deorum.

Senatus in porta. Quo loco causas antiquitus actas esse, patet in Iob & Mose.

Querela deorum uidentium per Machumet se destruendos.

INCIPIT

INCIPIT CHRONICA MENDOSA ET RIDICVLOSA SARACENORVM.

Libellus iste de uitis Machumetis & successorum eius, etsi non integer est, quod colligi potest ex primo libro Cribrationis Alcorani Nicolai de Cusa: non tamen ingratus erit studiosis, dum integrum nancisci liceat. Ostendit autem initia & pessimas artes, quibus imperium Machumeticum est conditum. quædam etiam, quæ lectioni Alcorani accommoda sunt.

IN creationis suæ primordio Deus, manu propria quatuor condidit, prout multorum Arabum, cæterorumque Saracenorum plurimum testimonium perhibet, & authoritas asserit. Ego uero Latinus interpres, eorum nomina silentio commendaui. Vt enim à latinitatis regulis prorsus sunt aliena, sic illi licet diligenter adnotata, penitus manerent frugis omnis expertia: Nisi quis uerborum prolixitatem, & foliorum augmentum, fructum extimet. Creauit igitur primò calamum, per cuius officium ad mundi finem ab ipsius initio cuncta prænotentur: Secundò, protoplastum primum Adam: Tertiò, thronum: Quartò, paradisum. Ad Adæ quidem plasmationem pugno suo Deus puluerē multicolorem collegit. Vnde quædam hominis in diuidua albedine, quædam nigredine, quædam colore medio: quædam item malicia, quędam bonitate, sic cæteris qualitatibus participant. Propheta Machumetus Arabes alloquens, ait: Vos generationes LXX. nascendo secutæ sunt: Omnibus gentibus probitate bonitateque pręcellitis. Subsequenter & ipse perhibuit, Deum homini nomen imposuisse, priusquam crearetur. Eiusdem est, quod fœtus in aluo materna per XL dies sperma perseuerat. Illud XL diebus sequentibus in coagulum sanguineum condensatur. Vnde carnis fœtus corporis lineamenta suscipiens, in diebus XL succedentibus formatur. Illi tandem quadragenario dierum numero sequente, angelus à Deo mittitur, ut animā inspiret illi, quatuorque necessaria præscribat, uidelicet quo uictu, quo uitæ termino, qua sorte fruetur. Vnde per Deum, præter quem non est Deus, inter damnandum quempiam & paradisum intercapedo solum cubitalis ex operationis suæ meritis appareat, necessario redibit ad opera, quæ ab angelo præscripta illum in ignem detrudent. Huius quoque conuersa siue conuersionem pandat. Spacia quidem temporum inter patres nostros primæuos, tum inter se tum inter suos successores habita ita dinumerat. Adam præcessit Noë per MCCXLII annos. Post Noë quidem uenit Abraham, annis MLXXX. Inter Abraham autem & Moysen uoluti sunt anni DXV. Inter Moysen & Dauid, D. & LXIX. Inter Dauid & Christum, mille CCCL. Inter Christum & Machumetum, tandem DC. & XX. Sciendum est quidem, quoniam exceptis prophetis cęterarum gentium, inter Moysen & Christum de filijs Israël facti sunt prophetæ M. Inter Christum autē & Machumetum quatuor. Ex prædictis itaque inter Adam & Machumetum, colligitur numerus annorū quinque milliū CCCCXXVI. Notandū itē, quod Christi mater Maria, cuius totā uitā LXII anni mēsi sunt, post ipsum quinquēnij spacio superstes extitit. Super Adam defunctū Seth, Gabriele iubente, XCV orationes fudit. Cum dies aūt hodierna numerum orando quinarium seruet, sciendū est, orationes quinque factas fuisse propter Adam hominem, XC uero propter ipsum patrem & ducem omnium gentiū. Fuit quidem & est orationis initium, alla uuaackbar, id est, Deus & omnium maximus.

Aliquid differentiæ inter Arabes & Saracenos.

Quatuor deus principio creauit, calamum, Adam, thronum, paradisum.

Arabes omnes gētes præcellunt bonitate. quod olim Persæ sibi arrogabant.

Formatio hominis in utero. Anima inspiratur ab angelo.

Fatum.

De temporibus rationes falsas ponit plerasque.

Israelitarum prophetæ mille inter Mosen et Christū.

Mariæ uita annorū LXII quæ V. annis post Christi ascensum.

Numerus prophetarum. mus. Sciendum est, omnium prophetarum numerum esse centum XX millia: legatorum autem diuinitus missorum gentibus prædicatur CCCXV. Horum quinque fuerunt Hebræi, uidelicet Adam, Seth, Esdrik, Noë, Abraham. Arabes quoque quinque fuerunt, scilicet Huth, Schale, Ismaël, Schaib, Machumetus. *Horum prophetarum crebra est mentio in Alcoran.* Leges tamen optime prædicauerunt, tum uiribus atque potentijs tulerunt. Propheta primus Iudeorum Moyses extitit, Christus ultimus. *Christus ultimus Iudæorum propheta.* Est item scitu dignum, quod prophetis cœlitus missi sunt libri CIIII. Quorum L. dati sunt Seth, Moysi testamentum, Christo Euangelium, Machumeto Alchoran. *Libri sacri.* Omnium gentium sapientissimæ sunt quatuor, uidelicet Arabes, Persæ, Romani, & Iudæi. *Gentes sapientißimæ.* His namque cæteræ collatæ nihil censentur. Cum quidam cui per somnium apparuit Machumetus, gradum obtinens sextum cuiusdam celsi loci septem gradibus distincti, illud reuelasset ipsi, tale propheta responsum edidit: Locus ille mundum designat, suorum graduum numerus mundi spacium, uidelicet VII millia annos. In quorum sexto millenario ego uenio: post quem non est alius propheta uenturus. *Machumet sexto millenario mundi uenit.* Finem quidem mundi propinquum clarificabit ortus solaris in occidēte, & occasus in oriente. Sciendum item, quoniam cum Noē tres filios habuerit, scilicet Sem, Cham, & Iaphet, ex Sem processerunt utiles, boni uiri, uidelicet Arabes, Romani, & Persæ. *Origines populorum falsæ, ut Gen. 10. &c.* De Cham item bonitate uiri prædití, scilicet Aethiopes, Alhabaes, & Aegyptij. Orti autem sunt ex Iaphet † Obog & Magog, cæteræque gentes in Deum minime credentes. *† Gog.* Propheta quæsitus, quando præceptum est ipsum fieri prophetam? Respondit, inter corporis Adæ creationem, animæque suæ inspirationem. In filijs Himael Deus sibi præelegit Kyuem, & in filijs Kyuem Chorasc, & in illius filijs Hesim: Inter eiusdem filios Machumetum præelegit, & præamauit. *Propheta in libello hoc pro Machumet ponitur, per antonomasiam.* Eius quidem generatio totius simpliciter fornicationis expers, ex Adam legitimè processit usque ad ipsum naturalem illius egressum ab aluo materna. Illique nascenti Deus lucem quandam imposuit, Chorasc uidelicet, quæ (uelut plures perhibent) duobus millibus annis ante plasmationem Adæ manibus creatoris inhærens, ipsum adorauit, sicut & angeli. *De ista luce in natalibus Machumeti.* Hanc deinceps ab ipso Deo creante Adam, illius costis inclusam, sicut in terram, ipse detulit. Eandem item Deus in arca Noë costis misit. Ipsam itidem suscepit diuinitus Abraham, in ignem proijciendus. Consequenter quoque uentres illa maternas semine uicissitudinis ingrediens, ad Machumetum orientem peruenit, ipsum illuminans. Cuius hæc est generatio.

**In Fortalicio fidei, ex libro generationis Mahurit talis est succeßio. Ismael, Cedar Hamel, Tebich, Hamessa, Adcch, Adue, Adne, Mahak, Nisar, Muzar, Aliē, Emosera, Melich, Vain, Lue, Galibem, Caph, Mirra, Coidai, Abdemenoph, Abdemutalif, Abdalla, Machomet.*

SEQVITVR GENERATIO MACHVMETI.

Machumetum quidem genuit Abdalla, qui fuit filius Abdalmutalif: qui fuit Adamanef: qui fuit Facien: qui fuit Kaleph: qui fuit Morta: qui fuit * Kabni: qui fuit Lunay: qui fuit Paliff: qui fuit Phasce: qui fuit Melich: qui fuit Anascere: qui fuit Chinene: qui fuit Hudhaifa: qui fuit Mudicita: qui fuit Ylges: qui fuit Mudhar: qui fuit Schaad: qui fuit Aadiren: qui fuit Abhimaista: qui fuit Nisca: qui fuit Celif: qui fuit Amir: q fuit Amubascar: qui fuit Acaba: qui fuit Abhuen: qui fuit Almucaien: qui fuit Numhib: qui fuit Kaab: qui fuit Thebit: qui fuit Ismael: q fuit Abrahæ: qui fuit Ydriff: qui fuit Staron: qui fuit Hut: qui fuit Felech: qui fuit Amer: qui fuit Farcastad: qui fuit Sem: qui fuit Noe: qui fuit Lemich: qui fuit Almuta Vuaslak: qui fuit Annast: qui fuit Kanok: qui fuit Bard:

Non possunt barbara illa nomina rectè instaurari sine libris Arabicis, nec etiam multum in his momenti est situm.

qui

qui fuit Belchil, qui fuit Chamen, qui fuit Anusc, qui fuit Seth, qui fuit Adæ protoplasti. Huius quidem generationis series sic ex ordine paterni sanguinis processit. Matrem illius Eminam, genuit Azohaar filia Veheb. Quam genuit Abdemilef. Abdemilef autem natus est ex Azoharata, filio Kileff. A' quo primum naturæ generis utriusq; parentis sui coniunguntur. Natus quidem circumcisus & hilaris prodiens ex aluo materna, die lunæ duodecima die mensis rabe, primo anno, anno Elfil post eius initium, sexagesima die eiusdem idem Elfil, Anno uicesimoquinto fundatum est Alkaba: anno uero quadragesimo Machumet propheta datus est. Elfil autem ille secum adiutorem ducens, Abruatam filium Iacum regis Alhabasc in medio Almuharam Mecham profunditus atq; profectus dirutum Alkaba, ut sic iram suam saturaret, uindicta grauissima sumenda ob plenum pudore factum, uidelicet egestionem cuiusdam ciuis Mechensis, in templo ab Elfil ipso fundato, in cuius medio casulam similem Alkaba apud Mecham circuiendam peregrinantibus ædificauit, cum exercituum suorum uniuerso ferè numero contritus est, & in partes minutas quasi grana frumenti redactus. Iniectu lapidum nigrorum ab auibus multimodis diuinitus missis, uindicatum scelus illud. Machumet quidem post septem dies ab ortu suo nutrici traditur. Pater in Yetrib animam expirauit. Quò deinceps mater sua cum illius tota pecunia simul & altrice puerum ferens, ipsum auunculis suis custoditum & educatum tradidit. Finitis autem annis quatuor ab ortu, mater inde rediens, Mecham in itinere præoccupata migrauit. Puer itaq; à nutrice sua commissus auo suo, scilicet Abdaalmutalif, ipsum patronum & alitorem beniuolum sortitus est octo annorum spacio. Seraphim quoq; per terminum semper auditus, nunquam uero uisus, sibi curam atq; custodiam impendebat. Cui consequenter Gabriel archangelus datus est custos per uigintinouem annos. Ille quidem annorum quadraginta legem à Gabriele sibi commisso suscipiens, per triennium illam omnibus; præter admodum paucos, scilicet credentes, occuluit. Emensis autem XVIII mensibus à tẽpore quo sui factores illũ ducem atq; primatem statuerunt, à Gabriele archangelo Hierusalem ductus, ab eodem est illic in cœlum subleuatus. Vnde ad terram facto descensu, socijsq; sibi iunctis, uidelicet Eubogara, & Ali, ac Zaid, profectus Athaiff publice docuit, communiter perhibens, se prophetam esse. Indeq; Mecham reuersus est. Annis tamen decem uelut gyrouagus nunc hac nunc illac gradiens, quocunq; scilicet spes aliquos ad Deum legemq; conuertendi duxit eum, procul dubio pollicentem paradisum con uersis, ferè nihil ironiæ ridiculiq; unquam gessit, indeficienter tamen & efficaciter insistens. Vnde singulis in domibus eam allexit. Tandem in loco sui comitatus Alabem turbam LXX uirorum iam per eum conuersorum, conquerentem eum tanto labore torqueri, prædicationisq; latentis cura tabescere, cum iam potens esset legem uiribus inferre, uenientem aspiciens, à comite suo pertimescente quæsitus, quid'nam esset illa cohors? Inquit illam suæ legis esse, nequaquam ulterius hic passuros, sed legem manu collata illo aduentus sui potente constanter affirmabat, & legem uiribus illaturos: cum iam nulla domus credentis expers maneret. Illis quidem sic eum consulentibus, quid sua uoluntas disponeret? Inquit ille: Mea quidem uoluntas exigit, uos mandata legis penitus exequi, & sibi in diuitijs ac pauper tate conniui: Et uos alterna firmaq; dilectione quasi filiali, uel propria perfrui:

Pater illius fuit Hayop.

Mors parentum Machumet.

Angeli custodes Machumeti.

De hoc uanissimum commentum in libro Halmahereig. Summatim autem refertur à Richardo in Confutatione Alcoran.

Subintrauit ut uulpes, & clã operatus est mysterium iniquitatis, donec confirmatis partibus existimauit se ui aliquid posse. Doctrina Machumet uerbo.

Nam in animo cogitauit amplitudinẽ sibi comparare: ut Alcoran satis docet.

frui:Et à uobis nullatenus alienas uxores fornicatoriè respici:uos item à ma lis abstinere,& illa prohibere,bona persuadere,& perpetrare:Et in Dei nomine lites peragendo,metum uimq́ inferendo circa pascha decimi diei dul hega leges inserere summo desiderio. Vobisq́ pro talibus operibus paradisum uere promitto. Vnde Zaid filius Zuzara fidem sumpsit prophetæ,sibi fidem suam mutuo tradens,cæteriq́ similiter auxilium illi fortiter gerendi. Mecham itaq́ profectus, secum ducens Eubocaram, & Ali, atq́ Zaid, & Thalha,ac Bibel conuerti,suæq́ legis mandata sequi fecit. Comen & Zaid, & Talha, ac Azubair, cæterosq́ tot,quod numerum quadragenarium impleuerunt,cum Aomar,qui gladium suum euaginans Deum iurauit,se nullatenus ultra passurum diuinam inuocationem legisq́ suæ celebrationem occulte fieri. Viribus enim notatur suę uiam fortis armatus inuenit:Ensisq́ timor sæpius plus quam rationis amor efficit. Deinceps ergo armatæ fortisq́ manus uiribus propheta confisus, aperte multa cum audacia prædicauit, cum ense, cum ore proficiens: Deoq́ iubente cum exercitu Yetrib aggressus est. Ipse quidem & Eubocara Yetrib tendentes,cæterisq́ uisis exire præter Ali depositorum custodem, ut illis redditis eum sequeretur, admonet. Fauri, cauernam ingressi,per trium noctium duorumq́ dierum spacium ibi morati sunt. Quo duobus sibi camelis adductis, ab Amer & Abdala,inde minabat perrexerunt. Vbi noctis diciq́ mora consumpta,quendam scilicet Aomar adibant: Cum quo quadriduana mora peracta, Ietrib uadentes,illam ingressi sunt feria secunda,die duodecima rabe primi. Vbi bonorum multitudine conuersorum perenni constipatus, septendecim mensibus non alias quam centum uersus Hierusalem orationes fudit. Deinde ab ispo Deo castigatus,orando uersus Alkaba faciem suam uertebat.

Ensis sæpe plus quàm ratio efficit.

Qui gladium accipit, gladio peribit.

QVALITER EXPVGNATA MECHA VIOlenter legem suam imposuit, & in prophetam simul & in regem eleuatus sit, & de tota uita eius usque ad mortem.

Romodam igitur die XIII. feria VI. anno secundo post exitum suũ à Mecha,eiusq́ derelictum,uel post eius biennium seu trienniũ,ut placet Abbohut,certamen certauit primum. Secundum autem,die Albãdara seu Zeabb,anno quarto,seu quinto secundum alios,peregit. Anno quidem sexto in mẽse dulcada* apre albudembie pugnauit. Anno uero septimo,in quo suam peregrinationem Romadam Mecham expugnauit:ubi per XV. noctes moram impendẽs,orationes deuote fudit. Inde profectus Hunaim, gentem Illiche Vezin mensis Schauuel medio repertã deuicit. Vnde multa trophæi spolia sumpta uiritim diuisit. Consequenter ciues Tharf obsedit menstruo spacio. Vnde fatigatus absq́ captione discedens, Ietrib usq́ perue nit. Mechæ deinceps dominio ditauit Azeib,qui secundum quosdã eodem anno uidelicet octauo,Arabibus,alijsq́ multis Saracenis comitatus,Mechã peregrinando petijt. Fuit autem eodem anno præfectus Mechæ Moaad filius Gadel manu prophetæ,ut Alchoran iuraq́ tenendo in pecuniarum diuisione morte ueniente doceret. Anno quidem octauo, mense Raieb, Machumet cum exercitu suo Tambich profectus, templũ usq́ in diem hodiernum durabile constituit. Illic ab ipso quidem missi Zalid,& Meluuelid,ad Alozaida filium Almathaliff regem Aliendel,illũ sibi tributarium effectũ

Primum prælium Machumet apud Mecham.

in

in regno suo dimiserunt. Machumet Iechibrit reuersus, Eubocharam misit Mechã, iniungens, ut cũ gente sua peregrinationem faceret, & edicens, ne quis ulterius nudus illic egrederetur, nec quispiã prȩter homines suæ legis intromitteret. Et si tunc, anno uidelicet X. credentiũ tantũ populus accessit. Eodem etiã anno reges circũquaqꝫ cirtis suis admonuit, & ad legem suã beniuole suscepit. Direxit itẽ nuncios suos cum eadem admonitione, ad regem Persarꝝ, uidelicet Rezre, Abdalha. Misit quoqꝫ Dechera filiũ Aaisa, ad Romanorum imperatorem. Et Aomar filiũ Alasci, ad regẽ cinne: & Alale, ad imperantem duobus fretis: & Animarata filiũ Mumaia, ad regem Aethiopiæ: Achatib filium Rabea, ad Iabala regẽ Hesthẽ: & Stuna, ad Alumkariz, regẽ scilicet Alexandriȩ. Eodẽ item anno in prȩdicta peregrinatione Dulchada quinqꝫ diebus residuis Machumet Mechã ueniens, diemqꝫ festũ expectãs, hominibus publice leges atqꝫ iura mõstrauit. Vnde Ietrib reuersus, ubi per totũ Dulcheia, residuũ anni scilicet XI. terminũ, & sequẽter per totã almuhara atqꝫ Saphar permãsit. Vbi feria secũda mẽsis rabe primi XII die, in quarto scilicet Ietrib primum ingressus est, uitã expirauit. Illis igitur †alhigerã integre decẽne spaciũ mensum est. Smumopere quisqꝫ diligenter attendat, omnem hominẽ ineuitabiliter morti succumbere. Loco quẽ Deus suæ sepulturæ praelegit, in domo Aiscæ mulieris suæ, filiæ Eubocare, qua teste per morbũ cardiacum obijt, sepulchrũ in loco suæ dormitionis, ubi die adhuc hodierna templũ uidetur, ex lateribus coctilibus sibi stratum est. in quo corpus suũ est conditum, tribus albis pãnis inuolutum, ubi nec peplum affuit, nec interula. Quidã quæsiti, cuius ætatis esset, illi perhibebãt, ipsius mentum raris canis albescere. Illã tamen caniciem mentum musto cęterisqꝫ perunctũ occuluit. Alyquidẽ à quibusdã interrogatus de illius qualitatibus, respõdebat, illum habuisse caput immensum, faciẽ albedinis & ruberis innati participem, barbã prolixam, pedes optimæ cõpositionis atqꝫ coloris. Gradiendo quidẽ aquæ fluxũ ab alto in imum imitabatur. Idem ipse asserit, se nunquam uidisse quẽquam tanto decore taliqꝫ forma præditũ. Eius quippe facies omnium gentium faciebus luce præfuit. Nec minus cordis benignitate magnanimitateqꝫ ualuit. Vnde quadam die equo currẽs sella carẽte apud Ietrid, cum homines illius casum timerent ob equi cursus impetũ, nimiũqꝫ turbarentur, ille securus inquit, Aequoris similem inueni. Cũ illi proponẽti Romano imperatori chartã mittere, diceret, ipsum minime literis adhibiturũ nisi sigillatis, annulũ argenteũ sigilli formã habentẽ fieri iussit, & eidem insculpi, Machumet nuncius Dei. Apud ipsum quidem eandẽ dignitatem obtinuit Teidã filius Kakiz, quã apud regem iusticiarius. Scriptores sui fuerunt Zaidz filius Thebit, & Inoaypha filius Effitu. Exercitus XIX eduxit. Bis peregrinatus est. In Dulhada Mechã quater uisitauit. Anno quoqꝫ sequente in Dulcada semel, & in eodẽ mense uice secũda, cũ prȩdã adductam de Humani distribuit. Tertioqꝫ in cõsimili mense peregrinationem efficiens, Mecham aduenit. Suæ quidẽ uitæ spaciũ LXIII anni mensi sunt. Perhibuit post illũ autem XII ex natione Chorasc sui uice posituros. Quorum primus, uidelicet Eubokare, uita breuis erit. Secundus aũt Arabs erit optimus, molẽdini quidem dominus, scilicet Aomar filius Alathab, uitam longã ducturus. Tandem ob iustitiam perimetur. Propheta uisum suũ ad Ademen uergens, illũ sic affatus est: Si tibi Deus camisiã induerit, nunqꝫ tuæ uoluntati parens auferre coneris. Sin aũt, per Deum cuius manibus in-

Ietrib.

Legationes circummittẽs ad principes inuitat ad suã superstitionẽ.

Albigera, id est, regnum Machu. X. annorum.

Forma Machumet.

Benignus & magnanimus.

Titulus Machumet in finitis partibus modestior uicarioris Christi.

XIX expeditiones suscepit. Aetas Machumeti.

terest anima nostra, nō erit camelo trāsitus per acus foramen difficilior, quā tibi ingressus in paradisum. Ipse quoq; testatus suæ legis præcepta, omniūq; sequentium prælatorum constanter atq; diligenter obseruari usq; ad finem XII. uicariorum suorum decorasse. Maximæ quidem turbæ secutæ illum, sic locutus, domumq; reuersus, quærentiq; rerum euentus post illos XII. ille respondit: Contrarietates contrarietates. Ac ei dicunt: Abdalla filius Monoz interrogatus, inde perhibuit prophetam affirmasse XII. suorum post se dominaturos, secundum morem & numerum subditorum Moysi. Machumet hortum quendam ingressus, suo clienti familiari, uidelicet Neg iniunxit, quatenus percutientem portam extrinsecus introduceret, dupliciq; gaudio lætificaret dicens: quoniam post me populum meum reget, & paradisum præmium suscipiet. Ille igitur præceptum Dei sui properans perficere, Eubokarā extrinsecus repertum nimium exhilarat. Secundo quoq; domini sui iussu Aomar percutientē introducens inquit, Post Eubokaram regnabis, & paradisum possidebis. Tertio uero percutienti scilicet Odmē, seruiens prædictus ore prophetæ monitus ait, post Aomar regni gubernacula sortieris, & per cædem uita priuaberis. Ille quidem introgressus, hoc audito molestus prophetam curiosissime cōuenit: Post tuę legis professionē nec me mendacio pollui, neq; membrum uirile cum dextra tetigi. Respondens autem propheta, sicut proculdubio futurū affirmauit. Cuius sententia est, Nullum prælatū ingressurū paradisum, nisi populo sibi cōmisso optime præerit, prout sibi disposuerit. Omnis quidē X. hominum regimini præsidens, ad iudiciū manibus mento strictè suppositis ueniet. Quas libere semouere sibi licebit, si regendo iustitiam exercuerit. Sin autem, immotæ manebunt, usquequo cunctorum iudicium terminetur. Omnis exauditor mei, Deum exauditorem inueniet. Hocq; de uicarijs meis penitus censendum. Vnde nec ipse Deus exaudiet, non audientes me, seu meos. Ipse propheta semel in templo fuit prædicans. Inquit, Si quilibet Aethiops seu captiuus uobis prępositus fuerit, illum sicut me diligenter audite. Omnium hominū Chorasc boni bonos, maliq; malos imitabuntur. Meæ quoq; legis dignitas & obseruatio perseuerabit, quamdiu de Chorasc XX superstites erūt. Mei quoq; successores habitu uilissimo potientur, usq; ad triginta annos. Vltra uero ornatibus gaudebunt, atq; superbia. Sciendum item, omni prophetæ quatuor consiliatores esse datos, duos scilicet cœlestes, sicut huic Michaēlē & Gabriēlem, duosq; terrestres, quales sunt Eubokara & Aomar. Asserebat quibem Moaxi filius, Ocfin se audisse prophetam dicentem, quod illi de Corasc præ cæteris instituta gubernacula tractabant: Post mortem tamē omnia præcepta legis obseruent, iuraq; peragant ex doctrina Eubokaræ & Aomar. Illius item prænunciatum est ore, post se trigintaduos subsequi, Deoq; sibi mendacium impositurus. Quorum unus, scilicet Alasuued, rex erit Chanaa, ubi subtilissimum est artificium pannorum sericorum. Alius quidē, scilicet Musthaleime, regno cui nomen † Aliemania, dominabitur.

Nullus prælatus paradisum ingredietur, nisi populo suo bene præerit.

Obedientia.

Vaticinium Machumetis de luxu & superbia posterorum.

Quatuor consiliarij singulis prophetis.

Forte Aliemoma, ut inferius.

DE SVCCESSORE EIVS EVBOCARA.

COmmuni igitur assensu prophetæ præsagiū comitante, regni gubernacula legisq; curam suscepit Eubokara, cui cognomen Abdalla. Huius autem pater fuit Odmē, filius Amir: Amir autē genitus ex Amara, filio Kaab. Kaab autem fuit filius Zaid, filij Thaib, qui genitus est ex Murra. In quo eius atq; prophetæ † non concurrunt. Mater quidem eius Celine, cui cognomen

Vocatur etiā Ebuberk, & Empokora.

† Naturæ, uel natiuitates.

cognomen Oamalalair. Illa autem genuit Kathriam, filium Amace: qui fuit natus Kaab. Kaab quidem genitus est ex Zaid, filio Kaib, filio Morræ. Sublimationis quidem illius die mortis prophetæ celebrate principes extiterunt, Bestie, & Aomar, & Bobaida fauore. Ipse quidē eleuatus, impugnādo malos & incredulos ad legem conuertit: quā ipse penitus more prophetæ tum firmiter obseruauit, tum cæteros hoc idem facere coēgit. Mendaces aūt prædictos, scilicet Almustai, Hileme, & Holesuued peremit, & Aliemoma in suā seruitutem redegit: dolosumq́ Talha captiuauit. Vnde nec quis illi resistere quiuit. Eius color subniger extitit: statura mediocris: barba rara atq́ prolixa. Fuit quidem & macilentus, manus † aichuina, tingere solitus. Phtisis ipsum consumendo, per XV. dierū spacium infestans, mortē * illutit illi. Super quē duobus pānis inuolutū orationibus fusis ore † domar, iuxta prophetā sepultus est: Qui anno alhigere & III mēses ac XIII dies est priuatus uita. Propheta Deum exorans inquit, Tu Deus genti misericordiam atq́ protectionem præbe, per Eubokaram & Aomar in lege firmissimam.

†Non possum coiectare quid scriptum sit.
*Inutlit.
†Aomar.

SEQVITVR DE AOMAR, SVCCESSORE EVBOCARE.

Aomar cōsequenter legem, & diligentem curā legis administrauit. Ille quidem patrē habuit Alhata, filiū Alphail, quē genuit Abdalore filius Reia, filij Adij, geniti ex Kaab. A' quo rami generis illius atq́ prophetæ prodeunt. Natus autem ex matre Khacuna filia Oscib, quem genuit Almughira, filius Abdalla. Illū autem genuit Aomar, filius Maktum. Ille quidem, sicut Eubokara, primitus nutu prophetæ sublimatus, legem indeficiēter obseruauit: populum sapienter uirtuoseq́ rexit: numerosis exercitibus multas suæ potentię terras subiugauit. Ipsius iussu ob ritum sunt congregati ter scripti: At scriptores pro modo sui meriti remunerati. Ipse rursus primo singulis templis orationes sic in mense Romodan fieri præcepit, & ordinauit, ut mense completo totus Alchoran perlegeretur. Annulum gessit prius habitum à propheta, consequenter ab Eubokara. Scriptores eius fuerunt Abdalla, & Zaid filius Thebit. Ipse quidem longus extitit, subniger, caluus, barbam habens raram, & semper albedine tinctam, manu quoduis opus optime peragens. Interfecit eum tamen captiuus Almigira. Vitam sui am mensi sunt sexagintatres anni. Iuxta prophetam & Eubokaram sepulturam sortitus est. Annis singulis Mechā peregrinatus est. Morbo grauatus, uitæ termino ueniente præcepit, ut communi consilio sui loco uiceq́ fungeretur, qui melior digniorq́ inter septē ab illo pręelectos, uidelicet Odinn, Ali, Thalha, Azur, Vbair, Caad, Abdarakem. Qui præcedens, hoc audito, dixit: Regnum ego renuo, sed deliberemus, quis aptior uideatur. Electionis igitur dignitatem Odinem obtinuit, qui C. etiam solis portionem accēpit ab Aufffilio Abdarakinum. Qui patre iubente, ut de pecunia sua singulis residuis Dobera. C. præberet solis, singulis præter Odinem quadraginta contulit. Regnauit quidem Aomar decem annis & sex mensibus, uno die minus. Qui subleuatus decimotertio anno alhigero uitam uigesimoquarto finiuit. Præcepit propheta, ut iuxta eum sepeliretur, ubicunq́ mortuus. Omnis teste propheta uitam exuens, absq́ consiliatore bono, more bestiali morte mala perire perhibetur.

Ordinatio de lectione Alcoran.

Optimus regno preficiendus.

DE ODMEM, QVI SVCCESSIT AOMAR.

Odmem quarto loco rex constitutus, atque doctor, fuit filius Alphen: qui fuit filius Alaci: qui fuit Vtraien: qui fuit Abdastametz: qui fuit

Abdamineff. De quo processerunt huius atq; prophetæ genera. Ortus est quidem ex matre Aruua, filia Rabea, filij Abib. Quem genuit Abdastamz, filius Abdamineff. Vnde parentis utriusq; genus effluxit. Iste per triduum ante mortem Aomar generali fauore prælatus statutus, annulum sua manu gessit prophetæ, duorumq; successorum illius. Quo in puteum ex illius insipientis manu lapso, alium iterum argenteum fieri iussit, his literis insculptum: Vel indurabis, uel pœnitebis. Scriptorem habuit Mareuuem filium Alhakem. Faciem habuit albam, uenustè compositam, staturam mediocrem, barbam prolixam, Ab omnibus uel ante sui conuersionem ad legem, & postea summè dilectus. Qui multum pecuniosus tum ob mercaturam, tum ob sapientiam atq; prudentiam, largus atq; munificus in prophetam atq; bonos inuentus est, omnesq; sui redituum & tributorum crementum senserunt. Ipse quidem cæterorumq; auxilio Alchoran integritatem collegit primo. Qui post multarum terrarum captionem in Ietrib lectioni uacans, in domo propria, manu maximæ turbæ accurrentis peremptus est. Quem insepultum triduano spacio, deinceps quinq; boni uiri noctu uenientes, ipsum latenter sepulturæ commiserunt. Vixit annis octogintaseptē, imperauit duodecim annis, una die minus. Propheta quodam in loco lites post eum uenturas prædicens, de quodam illic facie cooperta transeunte dixit: Ille uiam ueritatis non derelinquet. Quem quidam illò profectus agnoscens esse Odmim, indeq; quærens prophetam, an illum intellexisset, respōdit: Ita. Propheta quoq; loquendo prosequens inquit: Omnibus meliores Deus meos socios præter prophetas posteros elegit. Quibus tamen omnibus bonis, bonitate præcellunt quatuor, scilicet Eubokara, Aomar, Odmē, & Ali. Ait item, Qui me uidit & credidit, bonā mercedem habebit. Septuplum tamen, qui me non uiso crediderit. Nullus hucusq; propheta peremptus est, nisi cuius mortem comitata est cædes septuaginta hominum. Nec successor etiam quisquam eius uicarius, nisi cum quo perempti sunt triginta quinq;. Turba prædicta donum Odmem & ipsum obsidente, quidam uir propinquus exiens, cui nomen Abdalla, filius Aomar, taliter illius impetum atq; furorem mitigare nisus est. Ait enim: Propheta defuncto, & similiter tribus eius sequacibus illius nutu, sicut & Odmem, ut sæpius prædictum est, prælectis, si mortem Odmem affectatis, atq; figitis, nobis illo meliorem restituite. Quod, uelut arbitror, uobis occurrere impossibile.

Symbolum annulo signatorio regis Odmem inscriptum: uel constans eris, uel pœnitebis.

Alcoran collectus.

Impie detortū ad Machumet uerbum Christi, Beati qui non uiderunt & crediderunt.

Vltio cædis prophetarū.

DE † ALI NEPOTE MACHVMET.

† Hali.

HAli consequenter regnum sortitus est. Filius fuit Abithaliff, filij Hescer, quē genuit Abdemineff. Vnde ille atq; propheta deriuati sunt Mater autem sua dicebatur Fatima, filia Azad, quem genuit Hescem. Die quidem cædis Odmem hic eleuatus est. Multis tamē dissentientibus, & ob hoc Mecham euntibus, fugitiuis ad Aysca filiam Eubokaræ cōiugem prophetę: Cui adhęrendo, suo fulciti cōsilio rebelles effecti sunt. Vnde dies cameli partibus ambabus L. necem plorauit. Discedētes autem inde, Aali reuersus est Alchufa, Aisca uero Ietrib. Tandem Moaxia filius Cephin suo exercitu, similiterq; filius Odmem cum suo, simul cum illo uindicare tendens paternum sanguinem iuxta fluuium † Abforat bella gerentes, de ciuibus & adiutoribus Arachæ propè ciuitatem Aracham conueniunt. Ibiq; quinquagintaquinque diebus contra suos hostes bella gerentes, de illis uigintiquinque morti dederunt, nec sine detrimento suorum. Ex uiris enim

† Forte Asforat, id est, Euphrates.

Hefcem fexagintaquinque animas † fpirauerunt. Vnde deinceps utraque parte deliberante, pacíq; confulente, omnium affenfu communi duo uiri, ex parte uidelicet Aali & ciuium Arachæ Alafcari, ex parte Moauuí fuorumq; Ammara filius Alafci, electi funt, ut eorum iudicium terminum bellis imponens, fuis in locis alios bonos atque dignos reftitueret. Illis igitur egreffis deliberatum ad locum, cui nomen Algendel, Alafceri confilium Aali ab honore fuo priuari iudicauit. Alter uero ipfum fuo regno firmum affirmat. Sic tamen lite diuifa, nec pace facta, Aali reuerfus eft Alcupha, Moauuia uero Hefcem. Iftis deinceps tempore multo manum bello ne-
10 gantibus, fui uiciffim homines inter fe ter prædando, ter pugnando mala fecerunt. Illis poftea Cepham conuenientibus, Aali partem uigintiquinq; uirorum protegebant, partem uero Moauuia feptuaginta. Aali uero profectus expugnatum Albefterá, triginta fecum duxit. Iftis quidem bellis communis fententia perhibuit, omnes bonam uitam ducentes illic peremptos paradifum poffidere. Poft illa bella peracta, eis iterum armatis ad bellum, magnis factis exercitibus, Abdarakum filius Mulgem in templo peremit Aali menfe romadam, anno Alhigere quadragefimo. Qui poft orationem factam fuper eum ore filij fui Alhatem, ex parte folaris occafus extra uillam Alculpha fepultus eft. Vitæ quidem fuæ fpacium quinquagintafe-
20 ptem amplexum eft. Annis quatuor, menfibus nouem regnauit. Annuli fui fculptura talis erat: Corde deuotus, Deus eft meus dominus. Colorem eius fubnigredo notabat, ftaturam breuitas commendabat. Barbam prolixam, brachia & tibias pilofas geftabat. Qui talis apud prophetam hoc perhibentem inuentus eft, qualis eft Aaron apud Moyfen: hoc tamen excepto, quod hunc prophetam nullus propheta fequitur. Prophetæ quoq; fententiam nemo nifi uir bonus diliget, hos quatuor fcilicet Eubokaram, & Aomar, ac Odmem, & Aali. Cuius filij, uidelicet Alhatem & Alhuacin, quanto cunctis iuuenibus paradifi præcellunt, tanto fuperantur à bonitate patris. Cuius fuit fublimatio anno alhigere trigefimofexto.

† exfpirauerunt.

30

DE ALHATEM, SVCCESSORE HALI.

Alhatem patre fuo defuncto, per Arachæ ciues in regem fubleuatus eft. Qui natus ex Fatima filia prophetæ, fimilitudinem prophetæ formamq; repræfentauit. Suus annulus his literis fuit infignitus: Dei folius eft exaltatio. Eius fcriptor Ouuaidalla manũ auxilij cæteris Arachæ fublimatoribus illius confidenter conferens, illum comitatus eft pugnaturum contra Moaxia, cum exercitu uenientem de Hefcem. Illis igitur coniunctis in Elember, Alhatẽ exercitus ambos afpiciens, pietate cędis bellicíq; periculi motus, fe manibus Moaxiæ fuppofuit, illum fibi præferens. Illis igitur cum
40 utroq; exercitu profectis Alcupham, illic Moaxiæ & Alhatem pecuniam pro uelle fuo tribunt, tranfmittentes illum Ietrib. Poftea per ipfius manum apud Alcuphe Almughire rege conftituto, ipfe Moaxia Hecchera reuerfus eft, ambobus exercitibus comitatus. Alhatẽ ex hora fuæ fublimationis ufq; ad redditionem honoris, quinq; menfes & uiginti dies numerauit. De quo femel eo præfente fic propheta locutus eft: Per puerum iftum pacem fuper duos exercitus, quorum alter alterius mortem ftudebit, Deus cõuertet. Pater fuus, fcilicet Aali, fimpliciter folis uacans litibus, nunq; peregrinatũ iuit. Fuit anno XLV, mortuus in Ietrib, die prima, X die Almuharan, anno

Alhigez XLV. Fuit autem natus anno Alligez tertio. Propheta tunc litem faciente, Alhatem ob quoddam somnium uisum bellari renuit. Videns enim propheta in somnis tenentem manum super thronum Dei, & manum Eubokare iacentem super humerum prophetæ, & super illius scapulas manum Aomar, cuius humerum tenuit manus Odmem, inter quos ipse cruorem cernens, & causam illius quærens, audiuit illis patefacientibus, illum esse sanguinem Odmem, cuius uindictam Deus ipse requiret.

DE REGNO MOAVVI.

Moauui itaq; filius Cephim, filij Zargar, filij Nuharb, filij Vmaye, filij Aadastemus, filij Abdemineff, unde propheta descendit: natus ex matre Huid, filia Octebe, filij Rabea, filij Abdaasteniz, filij Abdamineff. Hic inquam pace firmata, communi fauore sublimatus, omnia redegit in melius. Ad quem omnes orientales & occidentales confluxerunt, illi parentes. Annum autem in quo contigit illud, annum alema, id est, annum congregationis appellauerunt. Ille quidem iustitiæ bonorumq; morum firmissimus tutor, mitis, expers iracundiæ, sapiens, modestus in prophetam, omnesq; bonos largifluus. In littore maris Romanorum multa munimina cœpit, & in terra Christianorum multa mirabilia peregit. Erat illius inscriptum annulo: O Deus, ueniam mihi præbe. Scriptorem habuit Vuabaidalla. Dedit quidem Albesterum Alkigire, Alcupha ei dempta, & Azed tradita: qui fuit uir bonus, & in utraque urbe prædicta templum fundauit. Fuit autem Moauuie colore candidus, facie uenustus, statura mediocris, oculos habens uarios, barbam assuetus tingere. Cum Alhima & Alchatin ipsius quondam inspiciente puteum quendam ore cruentato, per spasmum uita per aliquot dies molestata finiuit. Qui post orationem factam super eum à filio suo Iezid, in Damasco sepultus est mense raicb, anno alhigere sexagesimo. Totam eius uitam mensi sunt octoginta anni. Regnauit annis nouemdecim, uno die minus. Potens tamen fuit super Hescem uiginti annis, ante Aomar & Odmem. Secundum prophetæ testimonium Algoda terra Damasci, cæteras terras à Sarracenis habitatas fertilitate superat. Moauui profecto cum Odmem in expeditionem & peregrinationem, quidam dux eorum dixit, post Odmem regnabit Hali. Respondit alius, Imò qui mulam albam equitat: significans Moauui. Quod etiam concessit Hali, percunctatus inde prophetam iam animo suo bono dato, bonis hominibus inuitatis, ab illo quidam illum sic precantem audierunt: O Deus, uoce Moauui scribere, & numerare, & illum à malo protege. Propheta nunc sic suos discipulos affatus est: Cum uos omnes pastores sitis, uestræ curæ & custodiæ Deus quæsitor existet, qui perscrutabitur mulierem de custodia domus uiri sui, seruientem de domini pecunia sui, singulos similiter de singulis operibus suis. Hali quæsitus, cur sibi successorem non elegit, respondit: Nolo quidem hic, prophetam imitans. Sed si Deus uos dilexerit, uos unanimes faciet, ut uestra deliberatione uir bonus & dignus uobis rex perficiatur. Quidam uir probus testatus se nunquam uidisse meliorem Moauui post prophetam, percunctatus à quodam alio, an ille de bonitate superasset Eubokaram, respondit: Eubokara fuit melior, sed iste bonus. Huius similitudinem etiam retulit de illo ad Aomar & Odmem. Moauui primus cum Odmem, alijsq; multis uiris & mulieribus nauigio † Christianorum est ingressus.

Annus Alema

Egregium de conferendis magistratibus.

† terram.

DE

IEzid filius Moauui, filij Cephin, natus ex Maiocara filia Ietrib, filij Calp, filij Iohimer. Die obitus sui patris, per quem prius adhuc uiuum electus est, in regnum accepit populo fauente. Suus annulus has habuit literas: Deest Dominus meus. Scriptor suus Amere. Ille quidem morbum paralyticum, staturam longam habuit. Qui scribens ad Abdalla filium Azabair, inquit: Iam tibi missis à me compedibus aureis, & cathenis argenteis, illis uinctus ad me festinanter accede. Ille uero rescribens, illi dixit: Tuum uerbum me nequaquam emolliet, uel eneruabit, nisi prius lapide se mollem masticatui præbente. In Harram † ex p cc pleumonia obijt, anno tricesimo-septimo. Super quem locum Damascus frater eius orationem fecit, & eum terræ commendauit. Regnauit annis tribus, mensibus octo, diebus duodecim. Solebat autem dicere: Nemo prælatis & regibus maledicat, sed ut Deus emendet deuotè postulet, sicut etiam iussit propheta. Quodam tempore nimium feruido, hominibus in expeditione potantibus atq; dicentibus, Iezib libate pocula ob illius tentorium clausum, impetus uenti superueniens tentorium euulsit. Et sic illum † natari lectioni innotuit. Dicebat quoq; prophetam præcepisse, subditos omnes patienter obtemperare suis regibus, siue prælatis, licet malis & flagitiosis. atq; dixisse: Misericordiam uos consequemini, illi pœnam. Tyrannos igitur uobis prælatos, licet pecuniæ uestræ corporibusq; detrimentum inferentes, æquanimiter sustinete. In diebus eius ciues Alcupha scripserunt Alhiatem filio Dali, promittentes ei regnum, si à Mecha rediret. Amer autem filius Iezid illud percipiens, obuius illum deuicit, & in Alcuphe confinio peremit, die decimo Almuharan.

† ex periguu monia.

† uacare.

ANNOTATIONES ERVDITI CVIVSDAM ET RECENTIORIS SCRIPTORIS, QVI ALICVBI citat Nicolaum Cusanum, quæ in marginibus Alcorano fuerunt adiectæ. Aliquot etiam capitum argumenta & censuræ.

DEVS multis nominibus appellatur in hoc libro, propter multifariam illius potentiam. Dicitur itaq; misericors: quia bonis omnibus bonũ auget, malis omnibus uel pœnam suam minuit, uel æqualem reddit. Dicitur etiam pius: quia cunctos inuocantes exaudit, omnibusq; uolentibus subuenit. Dicitur item salus: quia expers est totius detrimenti, & quia saluat, donũq; salutis dat beneficijs, qui scilicet in ipsius dextra sedebunt. Dicitur fortis, quia nihil est illi graue uel difficile. Non iracundus: sustinet enim suos detractores, & sibi malum imponentes. Dicitur etiã mundus: quia nihil nisi bonum & honestum diligit. Dicitur benedictus: uel quia ipse solus est benedictio, uel quia cuncti benedicunt ei. Pater etiã dominus, sed perfectius quàm cæteri: ipse namq; solus omnibus rebus dominatur, Fides etiam, seu credulitas: sed hæc nomina quibusdam prioribus non aßimilantur, omnes enim in eum credũt, ipse autem in nullum. Ipse quoq; firmat omnes, nullus autem eum. Testis: quoniam omnia noscit, omniaq; reuelabit. Fidelis: omne namq; dictum suum atq; promissum efficit, nunquam mentiens, mendaciũ semper abhorrens. Dicitur etiam tector: multa namq; celat, tegens illa mente sua. Abundans: nullis enim indiget, omnia poßidens. Largisluus: cũ & ipse temporale bonum, & æternum tribuit. Conditor: Ipse namq; solus omnia creat, & nihil ei est impoßibile. Iuspector, uel uisor: nihil enim latet eum. Propinquus: quia præsens ubiq;. Immensus: continet enim omnia, à nullo contentus. Altus: præest enim omnibus, omnibus superior. Patiẽs: nõ enim est impetuosus, sed uindictã differt ad tẽpus. Potens, uel potentiosus: Illi nãq; cuncta leuia sunt.

Notandum est legentibus librum istum, quod licet Deus ipse, prout Machumetus fingit, dicens se nec unquam legisse, nec literas uidisse, ne pute-

tur ab illo compositus, legem istam manu propria scripsit, prophetæq; prænominato tradidit, ut mũdo prædicaret eã. Et tamẽ ipse loquẽdo, personarũ assumit uarietatem. Nũc enim loquitur in persona Dei, nunc prophetæ, nunc bonorum Deũ inuocantiũ, ipsiq; gratias agentium: nõ nunquã etiã bonos increpantium, secundum locorum diuersitatem.

Nota quod liber iste Alcoran est summæ apud eos authoritatis: Ita ut quisquis contra aliquem diceret, statim sine mora interficeretur.

Dicunt etiam, quod si quis hunc librum in uita sua millies legere potuerit, quandam mulierem in paradiso habebit, quam paradisitam uocant: miræ, ut ipsi delirant, pulchritudinis & magnitudinis: ita ut supercilia eius tanta sint, quantus est arcus qui apparet in nubibus.

Sciendum autem, quod lingua Arabica maximam cognationem habet ad Hebraicam. Vnde & Arabes isti, qui hic Ismaëlitæ uel Saraceni dicuntur, sicut Iudæi à dextra in sinistram, non à sinistra in dextram, sicut nos, scribendo literas ducunt.

Eliph, lem, mim, a, l, m. Has (tres) literas Arabicas in principio libri ponunt, q. sigillũ libri dicũt.

Causa uero, quod ab huiusmodi charactere inquiunt: quoniam eliph, & in ordine literarum & in nomine Dei prima est apud eos. Per lem uero maiestas Dei, per mim imperium designatur: ut insinuent Deum omnipotentem, cuius hic nuncius, & huius præcepta.

Azoara Arabice, uultus Latine dicitur. Vnde quod nos capitulum dicimus, illi uocãt azoaram. Sicut enim uultus maxime notat, quis uel qualis sit homo: sic capitulum, quid sequens litera dicere uelit. Secũdum quosdam azoara oraculum sonat. Illi namq; soli iudicium tribuit. Prophetas autem dicit fore patronos & adiutores suorum professorum.

AZO. I.

1 Primum capitulum istud breue matrem libri dicit ob hoc, quoniam ex eo tota lex originem sortitur, & fundamentum: sicut lex nostra ex oratione dominica. Et est fundamentum, & initium, & summa omnium orationum eorum. Azoara primum septem uerba continet. Verba sententias uocat cuiusq; capituli, iuxta quosdam eorum. Licet multi Saraceni dicant, se nescire discernere, quomodo, uel qualiter hæ sententiæ distinguantur in singulis uersibus. Oratio autem in libri initio præmissa, quã matrẽ Alcorani uocant, eo quod principiũ & finis est orationũ omniũ eorũ. Verba sunt Machumeti. Nã per totũ librũ nullũ cuiquã uerbũ adscribitur, nisi soli Deo colloquẽti Machumeto. Misericordi.) In primis ipse Machumet loquitur, quasi exhortans ad agendas gratias creatori: eo quod sibi talẽ legẽ dederit. Nã deinceps per totũ librum quasi Deus loquitur ad ipsum, aliquãdo singulariter, aliquãdo pluraliter. Aliquando uero personarũ uarietatẽ adsumit, ut quandoq; ipse propheta loquatur, quandoq; boni inuocãtes, uel malos increpãtes secundũ, locorũ diuersitatẽ. Hostes Dei Iudæos uocat, quia Christũ prophetã optimũ absq; peccato semper uiuentem, iustissimum, & à uirgine natum absq; reatu suspendere uoluerunt. Cui multas contumelias intulerunt, & prophetas multos antecedentes multis modis penitus afflixerunt, multos etiã morti dederunt. Christianos dicit erroneos tum quia putat illos adorare tres deos, tum imagines. Iudicium s. dies. Postre.) dies ultima, qua cuiq; dabitur merces iusta.

Beneuol.) scilicet ut prophetas.

Azoar. 2 Capitulũ de boue ducentorum octogintaquinq; uerborum. Singula cap. de aliqua re, quæ in eo specialiter memoratur, appellat. Sicut istud primum, quod idcirco de boue nominatur, quia hic fabulose intexit cuiusdam uaccæ mentionem. Cuius tamen rei memoriam in ueteri testamento esse constat: sicuti & multarum fabularũ, quas hic mendose inducit, tam ex nouo quàm ex ueteri testamento penè omnes materias habuit, licet omnia mendacißime narret, sicut Iudæi cum & hæretici docuerunt. In primo capitulo statim orationes & eleemosynas laudat: ut scilicet sub hac quasi boni similitudine, ad sibi credendum incautos alliciat. Et hoc per totum librũ nota, quia mira calliditate quando aliquid & impium dictiurus est, uel iam dixisse se recolit, mox aliquid boni uel de ieiunio, uel de oratione, uel de laude Dei inserit ita: Sicut post aperiens turpitudinem mendacio inescatis, quo ubiq; plenus.

3 Domini Iesu.) Hoc dicit propter Christianos, quos mirabili insania putat tres deos credere, quia Christum & Spiritum sanctum æquales Deo patri dicunt. Et nota, quod in isto hæresis Arriana reuixit. Manum.) Hic iactat, quasi nullus hominum talem librum facere poßit. Paradiso.) Nota quia talem paradisum uitamq; promittit, scilicet carnalium deliciarum. Quæ fuit antiqua hæresis olim, & in isto nunc peius repululat.

4 Admittit Alcoran, Christum sequentes præferri omnibus: cum Christus sit omnibus sanctiß. prophetis suprapositus. Ideo subiungit: præ cæteris præbuimus te, ex intentione. Intendit Christo scilicet potius adhærendum: prout late deducit Nicol. Cusanus Card. cap. octauo, in Cribratione Alcorani. 5. De gẽte Ioachim ducentorũ uerborũ.

7 Vt cauti & præmuniti (præmoniti legendum) sint in bellis.

8. Quot uxores habere debeant, & de substantia eis diuidenda, & de multa cura mulierũ.

9. Item de mulierib. Et præcepta quædam stulta, & ut post coitum & egestionem antequam orent,

orent, lauent culum, & cætera uerenda.

10 Cohortationes ad pugnam, & ea quæ sæpe solet deliramenta repetit.

11 In qua asserit, non occidisse Iudæos Christum, sed nescio quem similem eius: nec Deum habere filium. Item solitas insanias dicit: quod & sæpe facit.

12 Ea quæ solet, repetit more suo: Vana & fabulosa & impia intexit.

13 Christianorum sacerdotes & præsules dicit magis sibi credere. Quod ualde dolendum est.

14 Hic dicit, non sibi datum à Deo miracula facere, & cætera bona, & friuola, quæ solet.

15 Iterat quæ solet: & fabulæ de Abraham, & quibusdam alijs prophetis.

16 Multiplicat solitas nænias, & insanias repetit.

17 Hic retexit fabulas infinitas de Adam & Eua, & Belzebub, & prophetis quibusdam inauditis: & de Moyse solita deliramenta, & insanias, & uerba stultißima reiterare non cessans, agitante eum spiritu maligno.

18 Eadem quæ solet, deliramenta repetit: pugnas & deprædationes contra eos, qui sibi non credunt, incessanter persuadendo.

19 Ea quæ solet repetit, & maxime cohortationes ad pugnam, & ad prædam, & ad rapinam.

20 De solitis nugis, atq; mendacijs.

21 Solitis insanijs & mendacijs plena.

22 Continet fabulas & mendacia de Ioseph, nescio ubi inuenta, & à sacra historia omnino aliena.

23 Solitas fatuitates ineptißimas replicat.

24 Stultitiæ & uanitatis plena.

Nota similitudinem arboris.

25 Solitas fatuitates replicare nõ cessans. Exig.) Hic dicit diabolum ex igne creatum. Plasm.) Replicat fatuitatem, de adoratione Adæ ab angelis.

26 Verba iterum atq; iterum replicans stultitiæ atq; insaniæ plenißima. Exempl. null.) Nota exempla, quæ ponit. Mendax.) Hic excusat se non esse mendacem, cum tamen nihil aliud quàm mendacia ubiq; & per totum fingit. Latini.) Hic specialiter contra Latinos loquitur. Villæ.) Nota parabolam.

27 Seruũ.) te scilicet ô Machumet. Longinq.) id est, Hierusalem. Haram, id est Mechæ. Parẽte.) Nota de honore parentum. Ne ponas.) scilicet quod Deus habeat filium uel æqualem. Oratio.) A mane usq; ad uesperam orationibus incumbẽdum est. Licet omnes.) Si omnes homines & diaboli conuenirent, non possent facere librum similem Alcoran. Nec filium.) Solitam blasphemiam replicat.

28 Deum habere fil.) Nota impietatem magnã. Adolescent.) Nota quomodo peruertit historiam illam, quæ inuenitur de septem dormientibus, & quã mendaciter & turpiter eam narret. Nihil te fact. fir.) Nota ut nihil affirmet ; parab, de duob.) Nota parabolas stultißimas.

Moyses.) Fabula stultißima de Moyse. Alex.) Nota fabulam de Alexandro ridiculosam.

29 Hic est medium Alcorani diabolici. Azoara XXIX, fabulas habet mendacißimas atq; stultiß. de Ioanne baptista, de natiuitate Domini, de Moyse, de infinitis atq; ridiculosis † merai. Ioannes.) ‡Leg. Nota mendacium impudens, & quod nullam omnino nænijs: scripturarum sciebat: qui nomen Ioannis & in propheta Hieremia, & in libris Machabeorum præcessisse non nouerat. Spiritum qui mutar.) Nota, quàm hæretice delirans, uult dicere, nuncium qui missus est ad Mariam, ipsum spiritum Dei fuisse in similitudine hominis, miserrimus, quid dicat, nesciens. Impregn.) Nota turpem & mendacem narrationem, atq; hæreticam, de partu uirginis.

Mihi quidem orat.) Nota impietatem, quam repetere non cessat. Deum filium.) Solitam blasphemiam replicat. Per alchirna, Locus idolorum.) quæ destruxerat, intelligitur.

30 Stultitiarum, & fabularum, atq; impietatum plenißima. Tua sorore.) Vbiq; mendacia, quæ à diabolo didicerat, repetit etiam contra scripturam. Nostris act.) Nota dictum. Ad uxor ali.) Non seruauit hoc præceptum pessimus ribaldus, quia multorum uxores rapuit.

31 Mendacijs & uanitatibus copiose referta. Villa.) scilicet Mecha, uel quælibet alia. Cibis pot.) scilicet ut essent forte s fortes, si qui pugnando intulerunt leges. quod uult dicere de Abraham, & de Moyse, scilicet quod pugnando, & uiolenter cogendo ad legem suam homines compulerunt: ut tali exemplo magis animet eos ad pugnandum & interficiendum omnes, qui ei credere nolebant. Ipsum confund.) id est, ipsam falsitatem ueritas confunderet. Deum filium.) Nota solitam impietatem. Dauid.) Nota fabulas stultißimas de Dauide & Salomone. Martial. indũ.) Dicit insanus, quod Dauid primus in uenerit artificium loricæ faciendæ: cum in scriptura sacra legatur Golias, quem ipse Dauid occidit, habuisse loricam. Mulierum opt.) Nota dictum de Christo & matre ipsius. De matre Domini uult dicere, sed impie dicit atq; hæretice; Deum scilicet insufflasse ei animam suam nescio quã.

Alchifl.) Nota fabulas infinitas, & Alchiramum prophetam inauditum, quem magis arbitror aliquem fuisse diabolum. Prænoscitur à Deo.) Hoc dicit in excusationem sui, qui propheta non erat, nisi diaboli.

32 Variantes leg.) Christianos uariatores legum appellat, uolens dicere illos Euangelium corrupisse, & ad suum libitum commutasse. Abrahæ.) Abraham dicit fundasse templum Mechæ. Tibi controuers.) Deum scilicet contemnunt, non te.

33 Castitatẽ.) Nota, & uide castitatem diaboli.

Affer-

Aifferdeum.) Locus paradisi, quem iste suis promittit. Filium mori.) Nota stultitiam & impietatem solitam. Nota hic, de Christi & matris suæ paradiso.
Nos ueritatem nuncio.) Nota quàm misere & stulte putat filium Dei à nobis quasi alium Deũ intelligi.

34 Vana, stulta, impia. Vxorib. impon.) Nota compaßionem eius circa mulieres adulterantes. Male loquent. de mul.) Item cura mulierum, quas credibile est eum rogasse, sicut suum familiarißimũ, ut de eis in Alcorano suo loqueretur studiose, easq; attente commendaret. Domum ingr.) Nota. Dicit ut nullus ingrediatur domum nisi suam propriam, nõ tamen repente ingrediatur: sed antè aduentu suo nunciato: timens uidelicet deprahendi cum uxoribus alienis, quas aßidue scortabat leccator peßimus. Domibus de.) Nota qualiter sit orandum. Nubium nigerr.) Nota stultitiam.

35 Vana, stulta, & impia. Hath, Them.) Nomina suorum prophetarum. Intercapedo, est spacium inter unam rem & aliam.

36 Nutriui puer.) Nota mendacium de Moyse. Si ceperitis.) Nota, quanta fabulositas. Hut.) Nota Hut & Hat prophetas, qui nunquam fuerunt. Themuth.) Nota superius istum omnes istas fabulas induxisse: quas iterum repetit, non habẽs quid dicat. Pessundauimus.) id est, cõculcauimus.

37. Pauimentum.) Nota insaniam.

38 Haram, prohibitis à nutritura eius.) Hale licitum significat, Haram illicitum. Mundanæ petu.) Nota stultitiam atq; mendacium. Non enim qui bene utitur diuitijs, in futuro sæculo perdetur. Karon.) Nota, quomodo non habens quid dicat, ad fabulas Iudæorum conuertitur: sicut & sæpe facit.

39 Imagines.) Hic loquitur contra imagines Dei. Abrah. diues.) Nota paulò ante illum dixisse, quod qui diues esset in hoc sæculo, in alio perditus esset. Nunc autem dicit, Abraham diuitem in hoc sæculo, & tamen bonis connumerandum. Et hanc eius contrarietatem atq; stultitiam ferè ubiq; inuenies.

40 Stulta, uana, & impia.

41 Vana, stulta, & impia.

42 Vanitatis & fallaciarum pleniß. De suo spiritu insufflans.) Deus de spiritu suo insufflans Adæ, &c. ubi nota opinionem ipsius de anima. Incredul. in ign.) Nota, quanta contrarietas. Illum quem dixit perpetuo in igne mansurum, statim dicit ad Deum conuertendum.

43. Vana, stulta, & impia. Tuas muli.) Nota, quãta cura de mulieribus suis: quas ad minus XIII. habebat. Viri seu fœmine.) Nota, quomodo post tantam curam mulierum suarum, statim sermonem facit de castitate: ut cooperiat leccitatem suam, qui præ cunctis hominibus in mulieres libidine insaniebat. Tu uirum à Deo dit.) Hoc dicit propter seipsum, introducens Deum sibi loquentem, ut cuiusdã uxorem, quam ualde amabat, licenter stupraret, & postea sibi eam uxorem acciperet, quasi ex præcepto Dei dantis sibi licentiam sicut prophetæ sancto, quam alij non habebant: uidelicet ut omnes adulteri sint. Tibi mulier.) Nota iterum leccacitatem, quomodo facit sibi Deum loqui, ut quascunq; uoluerit, constupret. Nullus prophetæ.) Nota quomodo uult cooperire, & quomodo temperare, quod superius dixerat. Hoc totum propter uxores suas dicit, sicut zelotypus, & adulter peßimus. Midena.) de tali loco.

44 Vana, stulta, & impia. Salom.) Nota, quanta fabulositas de Dauide & Salomone, & quotiens eam reiterat. Coram Deo.) Nota, quàm insanè & stulte loquitur, sicut dæmoniacus. Missus cunct. gentibus.) Hic dicit, quod sit nuncius ad omnes gentes. Homo mag.) Nota, quomodo conscius ipse sibi de se putat omnia dici. Ita enim erat omnino, sicut dicebat illos dicere de se.

45. Vana, stulta, & impia. Alkmer, est aliquid uile & modicum.

46 Leccacitatis plena. In paradiso lect.) Nota leccacitatẽ insanã, & paradisum, quã promittit suis.

48 Dauid.) Nota insanias fabulosißimas, quæ sequuntur. Portæ parad.) paradisus Machumet. Hominem de lut.) Nota, qualiter istam suam primam fabulam, quam diu intermiserat, modo repetit, quid dicat non habens.

49 Si Deus fil.) Nota insaniam solitam, & blasphemiam. Tribus recepta.) Hic uult dicere, quod in uulua uel in matrice mulieris tria sunt receptacula, ubi formatur homo. Quod ei forsitan aliquis physicus dixerat. Octo parilia bestiarum more solito insipienter dicit: cum non solum octo, sed multa parilia bestiarum fecit Deus. Credentium primum.) Dicit se primum credentium. Alcoran falsi. expert.) Imò omnis quodammodo ueritatis. Exempl.) Nota exemplum.

51 Stulta, uana & friuola. Hic libet à Deo.) Mentiris, sicut penè ubiq;.

52 Solitis nugis atq; mẽdacijs plenißime referta.

53. Stultißimis mendacijs & nugis plena. Christo.) Nota de Christo, & parabolis ipsius, & de solita impietate.

54 Impia atq; sacrilega.

55 Stulta, uana, & impia. Filijs Is.) Nota hic quid dicat de filijs Israël.

56 Stulta, uana, & impia. Non sum præm.) Dicit hic, se nescire quid sibi suisq; gerendum sit. O Deus fac.) Nota ubiq; stultitiam.

57 Stulta, mendax, & impia.

58 Azoaram, oraculum uel præceptum. Azoaras singulas chartas Alcorani dicit: quas per Gabrielem sibi à Deo mitti mendacißime confingebat, non simul, sed paulatim dicens, eas super se uenire.

59 Diabolica & insana.

61 Per

61 Per uent.) Nota, quàm stulte iurat, quod scriptura eius uera sit, & quàm insana iuramenta facit.

62 In.) Nota iterum stultam iurationem.

63 Vana, mendax, & impia. Subleuatus.) Dicit se in coelum eleuatum, & locutum fuisse cum Deo. Vana nomi.) Nomina idolorum, quæ tunc colebant Saraceni, dicentes fœminas ab ipsis esse creatas. Qui tunc.) Hoc similiter. Ascheare.) Nomen gentis alicuius, quam fingit, fuisse sicut & alias multas, quæ etiam nunquam fuerunt.

64 Luna.) Aliquod signum contigerat in luna: quod dicit per se factum. Themuth.) Nota, quoties istas fabulas de Noë, & de Hat, & de Themuth iam iterauit, non habens aliud quid dicat. Camel.) Ecce iterum camelam Themuth, quàm occiderant ei nescio qui, qui nolebant ei credere. Psalt.) Cuius psalterij mentionem facit, nescio. Sed puto, quod audierat ab aliquo nominari psalterium, & putat ibi scripta esse, quæ nunquam audita sunt.

65 Hermodactyli fructus sunt palmarum. Hominem de Celcal.) Nota sæpe repetitam fatuitatem de angelis. Omnis res mund.) Quàm insane loquitur sicut diabolico spiritu agitatus. Ignem clariss.) Nota quam stultè dicat ignem clariss. atq; fumosum. Paradis.) De paradiso sua, nota plurima.

66 Paradis.) Nota, quod huiusmodi paradisum semper describit & promittit. Diligunt enim Saraceni talia delectamenta, esse scilicet semper in hortis inter arbores atq; aquas, habere secum pulchras mulieres, comedere deliciose, luxuriari, & concumbere indesinenter.

67 Scitote uitam huius.) Nota bonum dictum. Nullum animal.) Hic loquitur de præscientia. Christo.) De Christo & euangelio.

68 & 69 Vana, mendax, & impia.

71 Christum.) De Christo, quod prænunciauerit Machumetum, & ipsius nomen expresserit. Christus Iesus.) Iterum de Christo.

73 Vanißima & impia.

74 Diabolica.

75 Mulierib.) Nota, quanta est ei compaßio circa mulieres.

76 Hic facit se increpari quasi à Deo, quare aliquid de suis uxoribus suspicientur: cum sint ipsæ bonæ, & non sit opus eis aliquid prohibere. Iuraiurã.) Quæ iuramenta coëgerat eas facere, quod Dei fidem seruarent. Insuff.) Nota quod sæpe repetit de insufflatione animæ beatæ Mariæ, & quid intelligat ex præcedentibus & subsequentibus, diligens lector inquirat.

78 Calam.) Nota fatuum iuramentum. Iterũ crebro.) Et tu peßime, qui non cessas stultißima iuramenta facere, de illis es. Alius.) Aduerte lector, quod alius genitiuus in hoc opere pro alterius quasi semper ponitur.

80 Vanißima. Quinquaginta an.) Nota fatuitatem de annis, &c. Mulieres prop.) Aduerte hic peßimum ribaldum, in facto libidinosum cum uxoribus proprijs.

81 Diabolica.

83 Vanitatis & insaniæ plena. Fraudetur.) id est, scindetur.

85 Mendax, ut suprà. Per diem.) Iuramenta fatua, quæ Deo adscribit.

86 Mendax & uana. Paradis.) De paradiso sua.

87 Per angul.) Nota sæpe stultißima iuramenta, quæ Deo attribuit.

88 Timentes suffic.) De sua paradiso. Optimáq; remunerat.) Mentiris, quia maior est, quam Christus in Euangelio promisit. Angeli.) Prosequitur suam fatuitatem de angelis, quos de igne creatos asserit, & mortuos, & tandem resurrecturos.

93 Paradis.) De paradiso sua.

98 Aliorum autem facies) De paradiso sua. Illos castig.) Cur ergo præcipis, ut gladio ad tuam legem conuertantur homines? Et si non coactor sed doctor es, cur non rationibus ut homo, sed potentia ut bestiæ & animalia bruta homines subijcis? Sed ut mendax ubiq; tibimet ipsi contrarius existis.

107 Noctem alchideram uocat, in qua dicebat super se uenisse angelos, & attulisse Alcoran.

108 Librorum ho.) Librorum homines & legibus subditos, Christianos uocat & Iudæos. Maxime autem de Christianis uult dicere, quod ante suum aduentum dissensiones habuerint, & nihil sciuerint: sed ipse attulerit bonam legem, & legerit eis libros benedictos. Deo particip. adiung.) Christianos hic maxime notat, putans infœlices, quod tres deos credant.

115 Nunquid.) Hic tangit aliquam fabulam inauditam, ut uideatur dicere mirabilia.

116 Homines Corasc uocabantur, de quorum progenie ipse erat.

121 Amilcas.) Iste aliquis erat inimicus eius.

122 Deum unum.) Nota impietatem, quam nec in fine tacere potest.

HIC EST FINIS LIBRI.

CONFVTATIONES

LEGIS MAHVMETICAE, QVAM VOCANT ALCORANVM, ſingulari induſtria ac pietate à doctiſsimis atq; optimis uiris partim Latinè, partim Græcè, ad impiæ ſectæ illius, errorumq; eius impugnationem, & noſtræ fidei Chriſtianæ confirmationem olim ſcriptæ, ac magno ſtudio hinc inde conquiſitæ, inq; lucem editæ.

Quorum catalogum uerſa pagina continet.

Adiecta quoq; eſt Lodouici Viuis Valentini, uiri doctiſſimi, de Mahumete & Alcorano eius Cenſura, ex Libris ipſius de Veritate fidei Chriſtianæ decerpta, unà cum alijs lectu digniſſimis.

Item

IOANNIS CANTACVZENI CONSTANTInopolitani regis, contra Mahometicã fidem Chriſtiana & orthodoxa aſſertio, quatuor libris comprehenſa, & per Rodolphum Gualtherum Tigurinum è Græco ante annos ferè CC ſcripto in latinum ſermonem conuerſa.

CONFVTATIONVM LEGIS MAHVMETICAE, *secundo hoc Tomo comprehensarum Catalogus.*

DE MAHOMETE, ET ALCORANO IPSIVS, SIVE SARACENORVM LEGE, LODOVICI Viuis Cenſura, è libris eius de Veritate fidei Chriſtianæ excerpta.

PRima ætate Mahometes fuit pauper, & exercuit latrocinia: tum nactus opulentas nuptias, militauit ſub Heraclio imperatore, inter populares ſuos Arabes. In ea militia occaſionem principatus ac potentiæ inuenit. Nam quum Arabes irati Heraclio, diſceßionem ab eo feciſſent, hic ſe ordinibus iratorum militum admiſcuit, eorumq; animos aduerſus imperatorem exacuit, & in defectione confirmauit. Tum creatus eſt à parte quadam militum dux Mahumetes, quemadmodum ij ſolent in omni ſeditione extolli, qui praua multitudinis conſilia comprobant, potentesq; & principes inſectantur. Humilitatem generis & uitæ prioris ſordes, multi in nouo duce aſpernabantur. Ipſe ut ab illo ſe contemptu uindicaret, quod eſt apud ſtolidam plebem facillimum atq; efficaciſsimum, diuinitatem ſuis actibus prætendit, non iam ſe ducem & principem ferens, militari fauore electum, ſed prophetam & nuncium Dei omnipotentis, ut obtentu diuinitatis omnes haberet dicto audientes. Caput uero negotij erat, Deũ miſiße primò humano generi Moſen, hinc Chriſtũ IESVM, inſtructos facultate prodigiorum: homines illis non ſe præbuiſſe obſequentes: ſtatuiſſe Mahumetem mittere ſine miraculis, armatum, ut quos non mouiſſent oracula, cogerent arma: ſe eſſe poſtremum nuncium, nec futurum poſtea alium, prædictum à Chriſto in Euangelio, prænunciatum luce admirabili, quæ ab Eua per ſucceßionem generis in omnes mulieres tranſierit uſq; ad matrem ſuam, &c. de quibus plura in Alcorano, hoc eſt lege ſua, quam ſibi dicit cœlitus traditam, ut communicaret hominibus: in qua eſt mira eius inconſtantia. Aliàs enim dicit, ſe gentem habere peculiarem, cui ſit miſſus: & neminem intellecturum ſuum Alcoranum, niſi ſit Arabs, aut ſciat Arabicè. Aliàs dicit, omnibus ſe gentibus ferre leges. Præterea nec minus ſecurè infinita mendacia in Alcorano confingit partim ex Thalmut Iudæorum, quæ tamen ipſe magis corrupit, ut de Adam, de Cain & Abel, de prædicatione Noe, de morte Moſis: de Pharaone, qui iußit ſibi ædificium uſq; ad cœlum extrui, ut uideret deum Moſis: de Solomone, quod haberet exercitum hominum dæmonum & auium, ipſum glorificantiũ: de Dauide, cui montes & aues obediebant. Iam quæ ſunt aperte planis uerbis in ueteri Teſtamento explicata, ipſe deprauat, & narrat falſò, ut de Moſe, de Pharaone, de Gedeone & Saule & Noe & arca, de Abraham & Lot, de Ioſeph. De nouo autem Teſtamento narrat falſò natalem Domini, & de Ioanne baptiſta, &c. Nec ſolum de utroq; Teſtamento tam licenter mentitur, ſed & de hiſtorijs gentium. Alexandro ait tributam à Deo ſcientiam rerum omnium. Quis unquam id tradidit inter tot Latinos ſcriptores & Græcos, qui illius uitam & res geſtas memoriæ mandarunt? Fieri profectò non poteſt, ut Mahumetes legerit utrunq; Teſtamentum. Nam & ſi ego de illo peßimè ſentio, non tamen arbitror fuiſſe tam excordem, ut ſic apertè mutaret & detorqueret, quæ nihil ipſi oberat integra relinquere. in quibus etiam ſi fuiſſet error, non tamen erat is tanti, ut diuina correctione indigeret. Sed de utroq; Teſtamento partim ipſe fando audiuerat nonnulla, quæ prauè retinuerat: partim Chriſtiani & Iudæi perſuaſerant ſic habere. Itaq; ea ſcripſit, per quæ manifeſtò uanitas & imperitia illius ſe patefaceret, & ueritas eſſet ad percipiendum non difficilis. Nec ipſe quid ſit Euangelium, nouerat: quanquam ſæpe dicit Chriſto eſſe datum librum euangelium à Deo. Nullum librum Deus dedit Chriſto, nec ipſe euangelium ſcripſit, ſed lætißimum nuncium attulit generi humano, reconciliationem fieri hominis cum Deo, & placatam iram Dei, ceſſare ultionem, reditum ad gratiam patère: quo nullus eſt nuncius melior. Euangelium enim bona eſt annunciatio. Eiuſdem notæ eſt & illud, quod ait Dauidi miſſum eſſe pſalterij librum, quum ille ſigillatim pſalmos compoſuerit, & cecinerit Domino. At quo ore, quanta impudentia,

 dentia,

dentia, quasi nihil mutasset, Si quid (inquit) dubitatis in his, quærite ab ijs qui librum legerunt ante nos, quærite ab ijs qui legem & euangelium legerunt: hoc est, à Iudæis & Christianis. Hunc tu putes uel frontem habuisse, uel cor? Necesse est uel illum nihil legisse, sed quæ accepisset ab alijs, habuisse pro indubitatis, in quo eius tarditas & socordia ostenditur: uel si quid legit & nouit, non proiectæ solum & profligatæ, sed dementissimæ est impudentiæ, eos pro se testes adducere, quorũ testimonio sciat se condemnatum iri. Profectò alterum necesse est: uel ipsam beluam fuisse, uel eos quibus loquebatur habuisse pro beluis. Plura de Alcorani & Mahumetis erroribus, nempe quàm absurda de Deo, de Christo, de rerum natura, de die extremi iudicij, de beatitudine statuat, itemq; de legibus & uita Sarracenorũ plenissimam tractationem reperies in Lodouici Viuis de Veritate fidei Christianæ libro 4. qui in hoc ipso confutando totus uersatur. Nos ista duntaxat hoc loco adiecisse, ut disputationis huius saltem admoneremus lectorem, operæ precium duximus.

DE MAHVMETO, EIVSQVE LEGIBVS, & Saracenorum rebus, ex Volaterrano.

SAracenorum gente Arabiæ felicis numerosa ac bello potentissima, nulla magis Christianos exercuit: eius Ptolemæus & Marcellinus in primis meminere. Ii diu regibus Persarum unà cum reliqua Arabia seruierunt, usq; ad Heraclij principis tempora, annũ uidelicet salutis DCXX. Tũc primùm Mahumetes ex eis caput extulit, quem (ut refert Bibliothecarius) humili genere natũ, defunctis parentibus captiuum, Abdemonaples, Ismaelitici uir generis, emit, sibi gratum ob formam & ingenium. Quapropter mercimonijs ac negocijs ab eo præficitur. Frequentabat ea tempestate domum Abdemonaplis, Sergius monachus, qui ob sectam hæreseos è Constantinopoli in Arabiam fugerat, Machumetemq; ob ingeniũ ualde diligebat. Interim herus sine liberis moritur, uxor uidua & quinquagenaria hunc sibi in uirum capit. Is igitur cum sæpe in alienationem mentis se uenire ostentaret, & tanquam qui morbum patiatur comitialem, corpore prosterneretur, admirante uxore: Desine, inquit, mirari, hoc mihi ex ipsius Dei spiritu me corripiente proueuit, qui mihi futura suggerit. Seq; planè prophetam dictabat, atq; hæc omnia iuuante & consulente Sergio agebat. Paulatimq; uulgata fama, nec multo pòst hæres ab uxore moriẽte institutus, opibusq; adauctus, simulq; autoritate, inter suos legem condere cœpit: nouamq; propterea sectam edidit, ab Hebræis nonnulla mutuando, partim etiam à Christianis. Circumcisionem & abstinentiam porcinæ simul & uini præcepit: ieiunium mensem continuum seruare, tantumq; noctibus uesci, diurnam abstinentiam longa crapula compensando. Veneris diem colunt, quòd in hac ille rex factus: uel (ut quidã aiũt) ut Hebræis Christianisq; dissentiant: eademq; de causa ad meridiẽ conuersi Deo supplicant. Vxores, quot pro facultatibus licet, fas ducunt habere: quarũ zelotypi solent esse, adulteras capite plectendo: nullam fœminam nisi operta facie forâs prodire, mancipijs pro libidine uti, uoluptates corporis futuræ felicitati minime officere. Tris tantum prophetas admittunt, , quos Razales uocant, Mahumetem, Mosem, & Christum, quem minimè deum alioquin esse putant: & angelos, ueterem etiam legem recipiunt. Hæc reliquaq; præcepta in uolumine cõscripsit, quod Alcoranũ appellant, atq; in latinum sermonem conuertit Ioannes Hispanus in concilio Constantiensi, Martini V. tempore, idq; Christianis argumentationibus publicè refellit. Contra hoc item Ricardus ordinis Præd. summusq; Theologus librum condidit: quem Demetrius Cydonius in Græcũ sermonem conuertit. Hac igitur superstitione armatus Mahumetes, obtemperantes Saracenorũ animos ad rebellandum cõtra Persas excitauit. Vixit annos XL. Moriens prædixit se iturũ in cœlũ: quod diu expectãtes, tandem tetro coacti odore, sepulchro mãdarunt apud Mechã ciuitatem, quæ aditur ab eis ut à nostris Hierosolyma. Post eius mortẽ plures è successione principes eius gentis, partito inter se exercitu alibi alij regnauerunt, uarijs etiã nominibus appellati, Calyphe, Amorræi, Admirati, Miramemelini, Sultani, quæ est apud eos summa potestas. Homar igitur à Mahumete tertius, post Persas subiugatos, Hierosolymã omneq; Syriã cepit, anno circiter DCLXX. sedente Agathone et Constantino IIII imperatore. deinde Aegyptũ inuasere, cõstituto apud eã Calypha. Res itaq; incolumis Saracenorũ usq; ad Mauguet Persidis principem durauit. Hic cum Himbraelem Babyloniæ regẽ ex eadem

secta expugnare uellet, inter sequoq; dissiderent, Muchaletum Turcam ex Scythia accersiuit: à quo postea Persidis imperio exutus fuit. Hinc Turcæ quaquauersus præualentes, etiam Aegypto potiti sunt per Syracinum, qui Calyphã interfecit, Almerici regis Hierosolymitani tempore: Sultanusq; appellatus est, cui Saladinus successit. Verùm Saraceni ex Asia pulsi, alij alia loca petiere. In Africam transgressi, apud Carthaginem regiam constituerunt: inde in Siciliã, Sardiniamq;. ac nonnullas Tyrrheni maris insulas, simul & Baleares inuaserunt. Anno DCCXXX, duce Miramomelino Hispaniam petiere, quod bellum in eius descriptione cõmemoraui. Eodem ferè tempore Zulemone duce in Thraciam traijcientes, Constantinopolim Leone IIII. imperante, classe potentissima obsidione triennali cinxerunt: quam relinquere tandem diuinitus coacti sunt, peste maxima fameq; cõsumpti. Anno DCCCLVIII. sedente Leone IIII. ex Africa soluentes, Siciliã omnẽ occupauerunt. In Italiam quoq; transfretantes, Apulia capta, apud Nuceriam sedem constituerunt multos annos, egressiq; inde Ostiam usq; cursitauere. Indeq; agrum populati, basilicas etiam apostolorũ dicuntur incendisse, quibus Leo cum Romana iuuentute occurrens eos repressit. Haud multo pòst, anno uidelicet DCCCCXVII, iterũ oram percurrentes, Ioannes X pontifex ad Minturnas nobili prælio fudit. Anno DCCCCXXXV, ex Africa soluentes, Siciliã, Sardiniã, Baleares, insulasq; Hetruriæ plures occupauerũt: orãq; eius omnẽ, simul & Genuã populati sunt. Ad loca quoq; in Adriaticum uergentia penetrantes, Lotario Imp. & Sergio sedente, Anconã adplicuere, toto ferè Piceni littore occupato: unde apud Crotonem uictores Venetorum classis fuere. Qui uerò in Hispania erant, conati in Galliam traijcere, ab Eudone Aquitaniæ duce contra Francos uocati, à Carolo Martello clade memorabili adflicti, interfectis ex eis propè CCC milibus. Insequentibus deinde temporibus Hispaniæ regum, præsertim Ferdinandi nunc regnantis uirtute, ex Europa penitus pulsi sunt: qui quamuis Africæ nunc quoq; dominentur, uiribus tamen ac uetere belli gloria magnopere ceciderunt. Duplex eorum hodie qui restant, genus in Africa: qui urbes colunt, & Nomades, qui foris armenta pascunt, quotidieq; per agros incerta sede uagantur: quorum est præcipua conditio, formidiniq; urbanis sunt, à quibus & uectigal certum exigunt. Annis ab hinc XXV. Cidianus quidam prophetæ nomine inter eos cœperat ad spem gentem profligatam reuocare, opinione uitæ, uirtutisq;: sed breui tempore pereuntis hominis uanitas animaduersa. Saraceni Arabesq; omnes lingua utuntur Arabica, & propria, illorũ sectæ communi, uerùm indigenæ longe puriore.

MAHVMETANORVM SECTAM OMNI ratione carere, Commentatiuncula lectu dignissima, Hieronymo Sauonarola autore.

AT Mahumetani quodammodo inter Iudæos & Hæreticos medij, postremo nobis loco conuincendi supersunt. Nam & Iudæorum circumcisionem imitantur, & omnium ferè hæreticorum errores coaceruarunt. Ideo non multo labore hæc contra illos pugna conficietur. Si quis enim inter eos uersetur, illorumq; mores ac religionem diligenter consideret, legiferiq; Mahumetis perlegat Alcoranum, quem inuiolabili fide tenendum putant, facile uanitatem rei deprehendet. Omnis namq; uera religio aut à naturali, aut à supernaturali lumine proficiscitur. Sed eorum superstitio penitus confusa, à neutro horum lumine prouenit. Quiuis enim uel mediocriter rationis philosophiæq; peritus, tam in speculatiuis quàm in practicis, eam religionẽ facile subuerteret. Cuius autor se literarum omnino ignarum fuisse ostendit. Librum enim suum, quem Alcoranũ, id est præceptorum collectionem uocat, adeò insulse ac confuse tradidit, ut à nemine ordinem ullum in eo deprehẽdi posse existimẽ: quod præcipuũ ignorantiæ est atq; secordiæ signũ. Tot præterea in eo fabulæ, totq; cõtra bonos mores imperata uel permissa cõtinentur, quæ Philosophi ludibria & nefaria cẽserent, ut ea irridere satius sit quàm refellere. Huiusmodi ergo religio ab ipso lumine naturali, cui cõtraria est, prouenire nõ potest. Neq; etiã à supernaturali proueniet. Quicquid enim naturali lumini aduersatur, ipsi etiã supernaturali cõtrariũ est, ut postea ostẽdemus. Itẽ quæ malo inchoata sunt principio, bonũ perraro uel nunquã exitũ sortiuntur. Sed hæc secta autore gloriatur Mahumete. Qui, sicut certa tradit historia, prorsus irrationabilis, sceleratus, adulter, & populorũ prædator

 fuit.

fuit. Cumq; epileptico, ut fertur, morbo sæpe correptus collaberetur, interrogatus cur id ei contingeret, se angeli colloquio tunc frui referebat. Vi autem & gladio, nõ rationibus instructus, pollicitationibus primũ malaq; arte homines rudes ac impuros sibi asciuit. Quibus paulatim alios in suã lasciuiã fabulosamq; sectam pellexit. Armisq; peruagante licentia, imbellem multitudinem subegit. Cum ergo origo pessima fuerit, neq; à Deo cepisse, neq; bono potest fine concludi. In Alcorano item Mahumetes Euangelium uetusq; Testamentum ubiq; probans atq; confirmans, Christũ cõmendat: quem de uirgine natum, prophetamq; uerissimũ cõfitetur. Quid ergo insipientius dici potest, quàm eadem affirmare & negare, nec eam quam probat doctrinam, sed contrariã sequi? Illud autem ridiculum est, quod in erroris sui excusationẽ affert, dicens Euangeliũ à nobis esse cum ueteri Testamento deprauatũ. Quod tam facile ac aperte refellitur, quàm leuiter temereq; prolatũ est. Pro certo enim constat, utriusq; Testamenti codices Hebraicis, Græcis, Latinisq; literis iuxta harũ nationum idiomata antiquis monumentis asseruari, & per uniuersum orbem ex ijs complura uolumina eodem exemplo uarijs tẽporibus fideliter esse transcripta, uetustissimisq; nouissima cõfirmari. Quomodo ergo in tot exemplaribus, apud diuersas mũdi nationes, uarijs linguis, dissimilibusq; hominum studijs & ingenijs potuit hæc simul locũ habere deprauatio? Imò ex huiusmodi scripturarũ consensu illius fabulæ ac mendacia, quibus ineptè procaciterq; utrumq; Testamentũ uitiauit, planè deprehenduntur. Vera insuper religio ad bene beateq; uiuendum, & ad cordis puritatem, ueritatisq; contemplationẽ est ordinata. Eiusmodi autẽ secta, terrena tantũ sapiens, nulla ueræ beatitudinis mentione habita, bestialem quandam uoluptatem uentri consentaneã post præsentem uitam pollicetur. Ne quis uerò eum parabolicè locutũ existimans, in alium sensum illius uerba accipienda putet, asseueratio totius sermonis ostendit. In quo liberũ sibi mentiri putans, nihil in figuris à se traditis inter tot deliramenta unquã dixit. Huius ergo uanitas religionis per se declaratur. Nil præterea diuinum aut mirabile in hac secta, propter quod à Deo existimãda sit, apparet. Nullis enim, quemadmodum Christiana religio, fulcitur miraculis. Quod ipse Mahumetes attestatur. qui ait, Christo miraculorum uirtutem, quibus potissimè mundũ converteret, sibi uerò gladij potestatem esse cõcessam, & ad hoc missum ut per uim ad fidem suam populos cõpellat, perinde ac per tyrannidẽ uoluptatesq; fiat acceptabile Deo sacrificiũ. Quod autem maximũ inter eos habetur, est, ubi pronunciatur, Non est Deus nisi Deus, & Mahumetes nuncius eius. Et sæpe repetit Alcoranus, Deus est magnus, & potens: & notissima quædam de Deo, multis postea deturpata fabulis. Quas nec pueri nostri dignarentur. Nemo insuper inter eos magnarũ diuinarumq; rerum autor uel propheta aliquando uisus est: sed fatuos stultosq; quosdã, per furorem ac insaniã seipsos ferientes, ac debacchantes, tanquã sanctos uenerantur, apud quos nulla omnino diuinorum peritia est. Quàm stulte etiam Mahumetes in Alcorano sibimet contradicat, uel ex eo apparet, ubi se nescire fatetur, utrum ipse & sui in uia sint salutis, nec ne: neminemq; inter mortales haberi, qui Alcoranum intelligat. Nonne is autor desuadeq; aliorum salute incertus, ac mandata perplexa inscrutabiliaq; proponens, potius lapidibus obruendus quàm imitãdus fuit? Cum itaq; nullis rationibus, nullis miraculis, nullaq; uitæ sanctimonia huiusmodi dogma fundatũ sit: sequitur, ut omni ex parte sit sugillandũ. Quod si disputandi cum eis daretur locus, facillime uanitatis huius error detegeretur. Sed inscitiæ ac prauitatis suæ conscius Mahumetes, callide mandauit, nõ nisi gladio religionẽ suam tuendam esse. Vt quod ratione & honestate defendi non poterat, ferino impetu decerneretur. Sed fortè obijciat aliquis: Cur fide Christi iam in toto orbe terrarum propagata, passus est Deus opere Mahumetis, innumeros populos ab imperio ipsius Christi subduci, & ad alias leges compelli? nec ultricem manum tanto tempore in eos extendit? sed potius illorum imperium in hunc usq; diem augeri permisit? Si ergo Christus est Deus, illiq; Mahumetes aduersus, cur se à Mahumete superari passus est? Vera igitur (inquiunt Saraceni) fides nostra est, uestra autẽ falsa. Hoc enim potissimũ argumento aduersus Christianos se defendunt. quo etiam multi è nostris ita obuoluuntur, ut quid respondeant, prorsus ignorent. At nos primò respondemus, ex hoc superiora argumenta nostra, quibus Christum Deum & religionem Christianam ueram esse probauimus, non infirmari. Nam si uita sanctior ea, quam docuit Christus,

nueniri non potest: atq; si nemo alius à seculo tot mirabilium & diuinorum patrator operum comparuit, quis dubitet hunc cœlitus deum & hominem pro salute humani generis aduenisse, quem talia ac tanta oracula, signa, gesta, successusq; testantur? Quod si qua in terris religio uera est, nulla præter Christianã alia dari potest. Quæ profectò Mahumetis legi penitus cessisset, si meliora præcepta ab eo introducta, aut maiora opera fuissent exhibita. Cum autem in eius lege uniferſoq; populo nil magnificũ, nil præclarum, nil singulare editũ sit, sed enormia & subsannanda multa conspiciantur, nunquid præferendus est Christo, eo quòd multos à catholica fide seduxerit, plures debellauerit, & in malo inualuerit? Cur non pari argumento humani generis subuersor diabolus, Christo melior dici potest? qui plures multo, quàm Mahumetes, à ueritate detorquet. Cur iustis sanctisq; uiris impij & bonorum corruptores, qui plures quàm iusti ad se trahunt, non præponuntur? O admirabile argumentũ, Mahumetem Christo præponi, quia rudes & eneruatos populos ipsius fraudibus & pollicitationibus, minis insuper & gladio, à fide Christi sanctissima subductos, ad uoluptatem perditosq; mores induxerit. Sanè operæprecium est in malitia gloriari. Haud talia nostra sunt argumenta. Non his religio nostra nititur fundamentis. Quid uerò mirum est, si pauciores Christum sequantur, iubentem benefacere, & mala pati, & propter inuisibilia omnibus mundi blanditijs abstinere, duraq; omnia acerbaq; potius eligere, quàm modestiam, continentiam, iusticiam, pietatem, fidemq; maculare? Quod si illorum ualida esset ratio, omnis philosophia confundi posset, dum bonum malum, uerum falsum, ac lucem deniq; ipsam tenebras existimare appellareq; liceret. Pauci enim philosophorum ueritatem uerumq; bonum sequuntur. Ideoq; rari inter eos uiri integri extiterunt. Si ergo uitam ex numero commendemus, certè bonum quod à perpaucis obseruari consueuit, malum potius, multorũ autem errorem bonũ esse dicemus. Quod cum absurdum sit, constat ab ipso Mahumete non ideo Christum esse superatum, quòd diuina iustitia permittente multos lasciuienti licentia armisq; subegit: quemadmodum etiam diabolo ac prauis hominibus aßiduè incautos & inertes simplicesq; & innocentes circumuenire & opprimere permissum est. Nam si Christus cum adhuc eius nomen ignotum esset, & nouitate ignominiosæ mortis inaudita omnibus fugiendus, & nihili pendendus uideretur, contra uniuersum mundum præualuit: quid modò, si uellet, post eius ubiq; gloriam celebratam, receptamq; efficere poßit? Nonne facilius nunc quàm ab initio Christiani nominis palma consurgeret? Sed hæc omnia ipso sciente ac permittente, quemadmodum etiam ab ipso prænunciata sunt, in ultionem scelerum euenerunt. Scriptum est enim: Multi sunt uocati, pauci uerò electi. Ecclesiaq; sæpenumero aucta & diminuta est. Liberum enim ad uirtutes & ad uitia nobis Deus dedit arbitrium, nec ab ipso deo in alterutram partem coguntur homines. Neq; enim stante natura cogi possunt: alioquin neq; merito, neq; de merito locus esset, si libertas cessaret. Deus autem præmijs tantum homines attrahens, & pœnis à malo deterrens, non semel cõcessæ naturæ uiolator, sed conseruator existit. Delinquẽtibus itaq; uarias pœnas cõminatus, primam statuit, nisi citò resipisceret, mentis excæcationem. Vnde in persona Christi & iustorum omniũ contra impios loquitur Dauid: Obscurentur oculi eorum ne uideant, & dorsum eorũ semper incurua. Et ad Esaiam ait Dominus: Vade excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne quando uideat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & conuertatur, & sanem eum. Sic & incredulis Iudæis, qui cedere primi debuerant cordis obstinatione Euangelio, sæpius & euersio Hierusalem, eorumq; captiuitas usque in finem mundi duratura, prænunciata est.

Item multos à fide catholica defecturos, paucosq; saluandos legimus. Vbi in ipso Euangelio de nouißimis diebus loquitur Dominus: Quia enim abundabit iniquitas, refrigescet (inquit) charitas multorũ. Et alibi: Cum uenerit filius hominis, putas inueniet fidem in terra? Et Apostolus eius Paulus ad Timotheũ scribit: Spiritus manifestè dicit, quia in nouißimis tẽporibus discedẽt quidã à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentiũ mendaciũ. Deniq; si Euangelicã doctrinam reuoluamus, hæc omnia à Christo prænunciata, & ipso permittente subsequuta esse comperiemus. Male uiuentes enim suo priuat lumine, ac in cæcitate relinquit. Quemadmodũ ergo Iudeos propter ipsorũ superbiam pertinaciamq;, ita & Mahumetanos, aliosq; à fide contumaces

maces propter scelera puniuit. Nulla enim pœna grauior infligi potest, quàm ueri luminis rectæq; uitæ priuatio: propter quam certa damnationis æternæ uia præcipitium ducit. Nam prout superius declarauimus, extra fidem Christi nulla rectitudo, nullaq; salus, sed error ac perditio est. At fortè dices, Cur pro patribus filij pœnas luunt? Si enim prisci Iudæi ac Mahumetani peccauerunt, cur in filios & nepotes eorumq; posteros huiusmodi pœna deuoluta est? Respondemus itaq;, eam esse Christianæ fidei ubiq; terrarum manifestationem, & miraculorũ famam, ut nemo se excusare possit, quin ei ueritatis inquirẽdæ cognoscẽdæq; facultas oblata sit: quam si neglexerit, ipsi imputetur. Neq; enim in parentũ reatũ ueniret ultio, nisi idẽ crimen sequeretur. At si iuxta rationem naturalẽ uitã saltem componret, ab ipso Deo, qui in necessarijs nemini deest, sed semper est præsto, proculdubio illustraretur. Id quod iam satis suprà ostendimus. Quanquam occulta insuper Dei iudicia plurima sunt, quæ ab hominibus inuestigari non possunt. Propterea ait Apostolus: Conclusit Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur. Moxq; inscrutabilem & profundissimam diuinæ maiestatis abyssum expauescens, exclamat: O' altitudo diuitiarũ, sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incõprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Illud tamen sciendum est, quod sicut Dominus noster IESVS CHRISTVS futura hæc mala prænunciauit: ita Ecclesiæ quoq; suæ in stabili petra fundatæ, nunquam defuturum attestatus est dicens: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usq; ad consummationem seculi. Sicut ergo quæ is prænunciauit, ad hunc usq; diem omnia euenerunt, inter quæ multorum à fide cernitur defectio: ita credimus, Ecclesiam in æternum permansuram. Tam solida enim habet fundamenta, ut putare nefas sit ea posse subuerti. Quinimò ubi ultrix ira Dei in pessimos Christianos, cæterosq; infideles completa fuerit, Ecclesiam illum suam renouaturum, atq; uniuersum terrarum orbem ad se conuersurum esse confidimus, ut fiat unum ouile & unus pastor. Quod non procul abhinc omnino fore speramus. Atq; ita per uarias temporum uices nunc prosperè, nunc aduersè nauigans Petri nauicula perseuerabit, donec ueniat dies Domini magnus: in quo manifesta erunt abscondita tenebrarum, iustissimaq; Dei iudicia tum demum cognoscentur. Nunc autem quod ad peruersitatem Mahumetis pertinet, satis dictum est: postquam neq; diuinis neq; humanis rationibus se tueri potest, sed sola ui atq; irrationabili impetu fertur. Cumq; nullum uiolentum possit esse perpetuum, quanto magis aucta est, tanto maiore corruet lapsu. Cuius sanè ruina seductis ab eo populis comperta ueritate fiet in salutem.

DE HÆRESI HERACLII ET PRINCIPATV AC LEGE MACHVMETI.

Disputatio Christiani eruditissimi, qui diu uersatus est apud principem Saracenorum in magna dignatione: & Saraceni sodalis ipsius, aduersus doctrinam & flagitia Machometis, dignissima uisa est, quæ ex XXIIII. libro Speculi historialis huc adijceretur. Licet enim in compendium sit contracta, multa tamen cōtinet ad historiæ cognitionem pertinentia, multa quæ ad lectionem Alcorani conferunt. Ipsum uerò superbū molimen Machumeticæ superstitionis, uelut aries ualide impressus, subruit & demolitur. Vt facile appareat, quanto potentior sit ueritas paucis & simplicibus uerbis exhibita, quàm mendacium infinita uerborum congerie & uersutia fultum.

pr a ho meticae legis

PER idem tempus Cyrus Alexādrinus episcopus & † Sergius Cōstātinopolitanus patriarcha, Monothelitarū hæresim prædicabant: qui scilicet unam tantum in Christo naturam esse putabant. A quibus deprauatus Heraclius Augustus, post tantas uictorias aberrauit à catholica fide. Vnde diuino iudicio Agareni, qui & Saraceni dicuntur, Hummaro duce † cœperunt lacerare. Nam Hummarus Damascum & regionē Phœnicis, & Hierusalem, totamq́; Syriam occupauit, & Antiochiam comprehendit. Promotus est etiam Mauchias à præfato tyranno prætor & amiras totius regionis, quæ est ab Ægypto usq; ad Euphratē. Hac præterea tempestate Saraceni, qui & Turci dicuntur, Machumet pseudopropheta eis ducatum præbente, à suis sedibus exierunt, & imperium Heraclij grauiter deuastare cœperunt. Porrò iste Machumet Saracenorum & Arabum princeps et pseudopropheta, fuit de genere Ismaël filij Abrahæ. Qui cum in primæua ætate sua esset mercator, pergebat frequenter cum camelis suis † apud Ægyptum & Palæstinam cum Iudæis & Christianis, à quibus tam nouum quàm uetus † testamentū. Sed et magus perfectißimus effectus est. Et cum hac illacq; discurreret, contigit ut Corozoniā ingrederetur prouinciam: cuius prouinciæ domina Cadigā nominabatur. Quæ cū diuersas species quas secū Machumet attulerat, miraretur, cœpit ei præfata mulier familiarius adhærere. Quā Machumet incantationum suarum præstrictam phantasmate, cœpit astu paulatim in errorē inducere, dicens ei: quòd ipse esset Meßias, quem esse uenturum adhuc Iudæi expectant. Suffragabantur uerbis eius tam incantationum præstigia, quàm calliditatis eius ingenia copiosa. Qua opinione non solum potens mulier est decepta, sed & omnes Iudæi, ad quos fama eius pertingere poterat, ad eum cum Saracenis cateruatim confluebant, attoniti † tanta nouitate rei. Quibus cœpit nouas Leges fingere, & eis tradere, adhibens etiam ipsis legibus testimonia de utroque Testamento. Quas leges Ismaëlitæ suas appellant, eumq́; suū legislatorem esse fatentur. Præfata quoque mulier uidens hominem Iudæorum & Saracenorum pariter contubernio uallatum, existimabat in illo diuinam latēre maiestatem. Et quum esset uidua, adsumpsit eum sibi maritum. Sicq́; Machumet totius prouinciæ illius obtinuit principatum. Deinde uerò Arabes ei adhærentes, regnum Persidis cœperūt infestare, ac demum orientalis imperij fines usq; ad Alexandriam super Heraclium inuadere. Post hæc uero † cœpit cadere frequenter epileptica paßione. Quòd Cadigam cernens, oppidò tristabatur, quòd nupsisset impurißimo homini & epileptico. Quā ille placare desiderans, talibus sermonibus, demulcebat eam, dicens: Quod Gabrielem Archangelum loquentem mecum contemplor, & non ferens splendorem uultus eius, utpote carnalis homo, deficio & cado. Credidit ergo mulier, & omnes Arabes et Ismaëlitæ, quod ex ore archangeli Gabriëlis illas susciperet leges, quas suis discipulis dabat: eò quod Gabriël archangelus sæpe à deo mittatur hominibus sanctis.

Pyrrhus

eius imperiū grauiter

Machumeti genus.

ad didicit

tanta

Machumet

Comitiali laborasse Machumetum.

DE QVIBVSDAM *libellis, in quibus agitur de ipsius fallacijs.*

FErtur autem † libellus in partibus transmarinis, de Machumeti fallacijs, in quo legitur, quod ipse uolens sibi conciliare animos populi Arabum, dicebat se esse prophetam ad eorum salutem diuinitus missum: ut uidelicet legem Iudæis & Christianis, quæ nimirum rigida nimis ac seuera esset, mitiorum præcepto-

esse

rum promulgatione temperaret. Et ut eiusdem missioni adinstar Moysi prodigia quædam uiderentur attestari, populum assignata die conuocauit ad certum locum, quasi legem diuinitus missam, in signis & prodigijs accepturum.

Columba Machumeti humeris aduolare edocta. Taurus legis librū ferre assuefactus.

Tunc eo sermocinante ad populū, columba quæ in uicino erat, ad hoc ipsum fallaciter edocta, super humerum eius aduolans stetit, & in eius aure iuxta morem solitum grana inibi reposita comedens, quasi uerba legis suggerere ei simulauit. Taurus quoq; similiter ad hoc ipsum consuetudine quadam edoctus, ut de manu eius pabulum acciperet, ad uocem eius coram populo uenit, & quasi legis nouæ mandata cœlitus missa, quæ ipse cornibus eius alligauerat, detulit. Sed & Picerias lacte ac melle plenas, quas ipse in certis locis terræ latenter infoderat, quasi per diuinam reuelationem ibidem effodi fecit, & populo uelut in signum abundantiæ futuræ, quam per eiusdem legis obseruantiam idem populus mereri iuberetur, ostendit. Sicq; quasi miraculis & magnalibus diuinis congratulantes & acclamantes seduxit, atq; ad legem suam quasi diuinam recipiēdam pertinaciter animauit. Porrò de libro †regis ipsius, qui Alchoranus dicitur, qualiter confictus sit, et quàm dilaceratus atq; confusus, dicetur paulo inferius.

legis

Saraceni & Christiani philosophi disputatio D. Petrus Abbas Cluniacēsis.

Hic enim pauca libet inserere, de libello disputationis cuiusdam Saraceni & cuiusdam Christiani de Arabia, super lege Saracenorum & fide Christianorum, inter se: Qui ambo probati philosophi, & in secta sua perfecti, Emirhelmomini regi Saracenorū erant familiares ac noti, sibiq; inuicem amici charissimi. Hunc autem librum fecit dominus Petrus abbas Cluniacensis de Arabico in Latinum transferri, à magistro Petro Toletano, iuuāte Petro monacho scriptore: cum esset idem abbas in Hispanijs constitutus, cum imperatore Alphonso, eo anno, quo idem imperator Choriam ciuitatem cepit, & inde Saracenos fugauit.

DE ORIGINE AC uita Machumetis.

Machumet idololatra.

HOmo igitur iste, uidelicet Machumet, pupillus fuit in sinu patrui sui Abdamanef, qui cognominatur Abdemutalla. In cuius tuitione pater ipsius moriens, eum commēdauerat: Eratq; tutor & curator illius. Ipse uero præter ea cultor fuit idolorum, quæ uocantur Ellech & Aleze in Mecha, cum omni domo & generatione sua, sicuti in sua scriptura testificatur dicens, ita dictum sibi fuisse, Nónne tu fuisti pupillus, & collectus es: et in errore, et iustificatus es: et pauper & ditatus es? Ita ergo uixit, usquequò peruenit ad seruitium camelorum Adegæ filiæ Hulert, cuius factus fuerat mercenarius. Et proficiscebatur cum camelis in Syriam & in alia loca, donec duxit eam uxorem, interueniente causa, quam tu scis. Post quàm uero se diuitem factum eiusdemq; mulieris opibus uidit, conatus est super gentem & patriam suam regnum arripere. Sed dum hoc ad effectum, prout cupiebat, non posset perducere, præsertim cum paucos adhuc fautores haberet, arte & ingenio magno usus est, ut qui rex esse non poterat, prophetam se Dei simularet esse, & nuncium. Hoc displicuit omni parentelæ & generationi eius, quæ uocabatur Choraes. Cumq; hoc modo prophetæ sibi nomē usurpasset, ingressus est ad homines, qui tanto facilius qualibet astutiæ machinatione decipi poterant, quanto longius ab omni sapientia & usu ciuilitatis, totiusq; humanæ prudentiæ honestate per agros & uillulas sequestrati, quid Dei nuncius uel propheta esset, aut in quo cognosci deberet denique quid inter ueritatē & mendaciū, inter fatuitatem distaret & sapientiam, discernere nesciebant. Ad hos decipiēdos cuiusdam astrologi, cuius postea nomen & causam dicemus, †opere et cōcilio nō mediocriter confortatus, homines ad se pestiferos, & uiarū insidiatores, fugitiuos quoq; et homicidas sibi aggregauit. Quos etiā ad deuia syluarū, ad cacumina montiū, & ad proxima fontibus loca circūquaq; mittebat, insidiari scilicet negociatorib. & iter agētibus ad interficiendū eos, & diripiendum tam camelos quàm cætera quæ ducebant, uel quæ negotiationis uel necessitatis causa portabant.

Prophetæ nomen sibi usurpat Mach.

opera & cōsilio]

DE FVRTIS ET LAtrocinijs eius.

DE ipso etiam scimus, quòd primo tempore prophetiæ suæ, cum de ciuitate ueniret ad Mechā, & inueniret hominem camelū habentem, eundē illi camelū abstulit. et cum iam quinquaginta triū annorū esset, tali beneficio prædicationis suæ primordia dedicauit. Habuit autē ibi quadraginta de suis, qui affuerunt custodiētes eum ab illis de Mecha, quos ualde infestos habebat: eo quod ipsi omnes artes eius & maleficia nossent. Oderant quippe illum nimis, quod cum latro & pestifer esset, prophetā Dei se esse stultis hominibus mentiebatur. Abijt aūt in ciuitatem quandam destructā, quā ex maiori parte Iudæi pauperes inhabitabant. in quam cum ingrederetur, uolens ostēdere iusticiæ suæ regulā, & †prophetice modū, pupillis cuiusdā carpētarij filijs domū abstulit, et in eā meskidā fecit. Deinde misit in prima sua expeditione Hanzetam filium Abdimelech, cum equitatu XXX. uirorū, ad syluas regionis in Hemē, rapere camelos Chorais, quādo reuertebātur de Syria

Mecha.

prophetiæ

Machumeti latrocinia et expeditiones.

Syria. Cumq; illi occurreret Hebegel filius Hyssen in trecentis uiris de Mecha† dispersos, ubique cum eo erant, nullum certamen ausus committere, fugit. Post hæc in secunda expeditione misit Hugaida Alarachi, filij Amichallabi sicut tu nouisti, in † L X. militibus, ut esset duplex numerus primo cœtui, † nec facile ab aliquo terreri possent, ad loca proxima Alfagati. Cui occurrit Ebezesin cum suis militibus. Inter quos tanta extitit effusio sanguinis, quantam ipse nouisti. Ego autem nullum ibi ab angelis adiutum audiui, cum dicatur in Alchorano, quod angelus Gabriel in similitudinem equitantis super albā equam, habens uestimenta uiridia, comitatus fuerit filios Israel, cū eos persequeretur Pharao in CCCC. curribus. Sed ueniamus ad tertiam expeditionem. In qua cum missus esset Zaid filius Ebibacad, similiter non longe ab Algafati in X X. uiris, & non inuenisset camelos: iam enim altera die trāsierant, spe sua & desiderio frustratus, inanis & uacuus rediit. Licet autem tres istæ expeditiones sufficere possint ad conuincendam falsitatem tui prophetæ, non tamen alias ipsius, quas per se uoluit facere improbitates, tacebimus: illam scilicet primum commemorantes, qua egressus est ad capiendos camelos Chorais, quando uenit ad locum qui dicitur Gueden. Vbi cum conuenisset Vmbrem filium Gubselmubin, & non præualeret aduersus eum, rediit uacuus. Iterum exiit per semetipsum, donec uinceret Iambo, quærendo iterum camelos Chorais, qui erant apud Sem, & quibus insidiabatur in redeundo. Et quāuis tunc pro eis acriter dimicaret, tandem confusus abscessit. Aduerte si huiusmodi expeditiones ad Dei prophetam debeant pertinere, in quibus nihil aliud quàm fraus & uiolentia, & humani sanguinis effusio, & quicquid prorsus latrones et uiarum insidiatores faciunt, agebatur. Fueruntq; expeditiones ipsius uiginti sex, præter insidiarum assultus, qui fiebant nocte ac die. Quarum nouem ipsemet fecit, reliquas socijs imperauit.

dispersis

Forte, sexcentis. aut absfupetius, tricenis. ne

Machumet sanguinarius.

DE CRVDELITATE ipsius.

FAciebat etiam, quod peius est, ut si qui ei in istis† maleficijs contradicerent, uel in aliquo eum reprehenderent, statim eos, ubicunque sibi contingerent aut per se, aut per suos, dormientes siue uigilantes proditorie iugularet. Sicut senem illum Iudæum dormientem, securum, in lecto suo ideò iugulari fecit, quia se ab illo uituperatum dicebat. Quis unquam, non dico prophetam, sed qui uel in modico qualemcunque Dei noticiam haberet, talia fecisse auditus est? An non poterat aliter de Iudæo illo suas iniurias uindicare, nisi dormientem confoderet? Quod non solum apud deum, sed & apud omnem creaturam ipso auditu super omnia mala horribile est. Certè quod de brutis animalibus, ipsa humani cordis naturalis affectio fieri detestatur, adeò ut pullos auium in nido repertos nullatenus occidere, pro lege teneat, iste de hominibus faciebat. Vnde igitur hoc illi, nisi ex diaboli parte, qui proditor & homicida primus ab initio extitit, inesse poterat? Quod & humano & diuino iudicio omnes impietates exuperat. Vbi est, quod dicebas eum in sua scriptura dixisse, Missus sum ad homines cum pace & misericordia? Hæc & his similia, quæ si per singula dicerentur, possent fatigare legentem: tu uide, si prophetæ Dei opera sunt. Nam illam ridiculosam ipsius expeditionem, superfluum puto retexere. In qua cum ei præciso labro, dentium etiam inferiorum medius excussus fuisset, insuper & à Guthcba filio Abbiacad in fronte & facie uulnera suscepisset, filius Cumennæ dextrum cum humero brachium penè illi sustulerat: nisi à Thala filio Humetcalla, qui ibi digitum perdidit, defensus† euaderet. Cui tamen digitum, quod satis prophetam decuisset, non restituit, ostendens quàm alienus sit ab illo qui sicut Euangelium narrat, etiam inimico auriculam abscissam reddidit. Iste enim nec amico, qui se pro illo morti obiecerat, in aliquo subuenire potuit. Et ubi erant angeli, qui olim cum prophetis semper fuisse leguntur, eosq; à persecutoribus defendisse? sicut Heliam ab Achab, Danielem & socios eius à Nabuchodonosor, multosq; alios, quos numerare longum est.

suis

Iudæus quidā dormiēs à Machumete obtruncatus.

Machumet uulneratus.

euasisset

DE IMPVDICITIA eius, & flagitijs.

QVi tale dedecus in scriptura prophetiæ suæ sibi facere non erubuit, ut diceret datum suis renibus à deo, X L. uiros in coitu potentissimos fortitudine libidinis adæquare. Vbi quoque inter cætera, rebus odoriferis & mulieribus se delectari dicit. Sed ut etiam de his aliquid nominatim dicamus, nónne ipse cum adamasset Zeneb filiam Gayssi, uxorem Zaidi, & non posset eam habere, Deum illi in Alchorano introduxit loquentem ita: Cui dedit Deus, ego illi faciam uirum tuum retineri super te: Tu autem timebis Deum, & celabis, quod facturus est. Et si times hominem, magis Deum. Iterum ad seipsum loqui Deum faciēs. Cum (inquit) compleuerit Zaidi uir eius uotū suum in ea, tunc eam dabimus tibi. Nihil est enim prophetæ difficile in eo, quod Deus instituit. Quid uerò turpius dici potest, quā quod

Libidinis mancipium turpissimum Mach.

in sua uxore, quæ uocabatur Ayssa, ipse fecisse dicitur? Hæc enim cum pulchra esset, & libidini dedita, diligebatur à Zhaphagam filio Almuhatham Ethsulami, qui & consuetudinarium cum ea stuprum gerebat, ipso Machumet sciente & consentiente. Cumq; multi † inde loquerentur, & testificarentur, maximeq; Musatha & Hazen, ad ultimum uero Hali filius Abitalib princeps & nobilis inter suos inde eũ liberius argueret, copiam mulierum esse dicẽs, nec decere tantum hominem à muliercula dehonestari, dignamq; repudio esse confirmaret, respondit, nullam sibi adeò charam uel dilectã, utpote quam uirginem acceperat, & adhuc iuuenculam. Videbatur non se inde curare, nec propter hoc mulierem sibi habilem dimissurũ. Vnde usque hodie odium est in Arabia inter generationem Ayssæ & generationem Hali. Postmodum uero dicit in Alcorano, mulierem illam innocentem esse, & sibi hoc diuinitus reuelatum. Fuerunt autem uxores eius XV. ingenuæ, & duæ ancillæ: Quarum una fuit Huneteline, cuius nomen Iud, filia Abimnei. Ipsa est seducta mater infantium, de qua dixit Machumet, quod auferret ab ea zelum, quando discessit ab eo ad matrem suam, fugiens uxorem Gaiaræ: quam postea reuocauit, dans ei uestes, & ornamenta & duas armillas. Ipsa uerò accepit hæc de possessione huius seculi, & futuri. Alia fuit Zaineb filia Gayssi, Zaidi, cui ipse misit portionẽ carnis, & ipsa respuit. Vnde & ipse indignatus est in eam, propter illam quoque in alias uxores iratus, proposuit se ad nullam earum ingressurum per unum mensem, ingressus tamen uicesimo nono die. Alia quoque Zaphia Iudæa alabastria, filia Hai, filij Aptab: quam docuit gloriari super alias uxores suas, quæ improperabant ei iudaismum, & ut diceret eis: Ego, cuius pater est Aaron, patruus Moyses, maritus Machumet. O quam longè est ab ista impura & turbulenta doctrina, Christianæ disciplinæ pia et sancta religio. Si una sola uxor à Dei amore impedit hominem: quomodo qui † tantas habebat, officium prophetæ congrue adimplere poterat? Officium nanque prophetæ non aliud est, quàm ieiunare, orare, prædicare, et his similia bona opera facere. Quibus, miror, si homo tantis flagitijs deditus unquam potuit uacare.

Ayssa Machumeti uxor.

† de illo

Odium inter Ayssæ & Hali posteros.

Machumeti uxores.

† tot

Prophetæ officium.

DE HOC QVOD falso propheta dictus sit.

Propheta quis.

QVod si quis obijciat, multos male uixisse, sed tamen bene docuisse, qualiter etiam uester propheta docuerat, uideamus. Propheta est, ignota prædicens siue de præteritis siue de

futuris. Scimus autem, quod olim quando prophetæ fuerunt, non statim quicunque hoc nomen usurpasset, autoritatem habebat? Sed longa & diuturna uitæ sanctitate, signis quoque & miraculis à principibus et populis Dei primitus comprobatus, huius nominis gloriam obtinebat. Si dixeris, eum multa præterita enarrasse, ueluti scilicet de Adam, de Noë, de Abraham, de Moyse, & Christo, utinam sicut apud nos erant, ipse ea ueraciter prædicaret, & non per multa mendacia delirans, totam penè scripturæ sanctæ ueritatem subuerteret. Quantũ ergo ad præterita, iam de ordine prophetarum cecidit, qui tot mendacijs ueritatem corripit. Sanè si aliquas fabulas, forsitan ad suum libitum, composuit, quæ nunquàm auditæ sunt, nullatenus ei credendum est. Quia & hoc à quolibet facile potest fieri, & ipse iam in alijs mendax probatus est. De futuris uero quod nihil dixerit, nec teipsum ignorare puto, maximè cũ in tota scriptura eius nihil tale inueniatur. Vnde & quantum ad futura, à prophetali gratia exclusus. Iam nec signis, nec miraculis, nec prophetia, nec uita inter prophetas esse meretur. Nam illud totum, quod de paradiso quasi prædixisse uidetur, ad nihil aliud nos cogit, nisi ut dicamus, eum ita mentiri de futuris, sicut probatus est mentitus fuisse de præteritis. De signis uero & miraculis, quod non sint illi data à Deo, ipse sibi testis est, dicens: Nisi sciremus eos tibi non credituros, sicut nec alijs crediderunt, daremus tibi signa & prodigia. Iterum forsitan dices, quia nisi esset propheta, nũquàm ad talem potentiam peruenisset. Maxime cum socij eius pauci essent numero, quando pugnauit contra regem Persarum, qui erat fortissimus atque potentissimus, & obtinuit triumphum. Quamuis uero semper illi qui Dei cultores sunt, hostes suos superent, tamen inueniuntur etiam in scriptura sacra pauci idololatræ multos Israelitas fugasse. Sed et illi qui semper uincunt, non propter sua merita semper uincunt: sed quia illi contra quos dimicant, tali pœna digni sunt. Nihil enim mirum est, Persarum gentem idololatram & spurcissimam à Machumet uictam esse. Non quia ipse melior illis erat: sed quum ipsi hoc promeruerant, ut à sibi consimili diabolo punirentur. Illud denique quod sibi dicit Deum dixisse, Nisi sciremus eos tibi non credituros, &c. ad Arabes quid pertinebat, qui nec prophetam uiderant, & ideò nec signa prophetica contempsisse unquam potuerant? Cuius autem impudentiæ est dicere, illos signis eius non credituros, qui non sine signis tantum, sed & sine aliquo alicuius boni indicio, quod nec pecora facere debuissent

Machumet præteritorum narratione scripturæ sanctæ ueritatem subuertere conatus

Machumeti successus in bellis.

sent, pessimæ uitæ homini crediderunt?

DE FABVLIS AB EO confictis.

Quia ergo illum tam philosophicis rationibus, quàm diuinis autoritatibus sua etiam confessione ab omni prophetali gratia extraneum esse probauimus, restat, ut quales sint fabulæ, in quibus contra, id quod supra dixerat signa se fecisse, asserit, uideamus. Dicitur itaque ibi, quod aliquando audiens ululantem lupum, socijs ait, se ex uoce illius intelligere, quod lupus ille inter alios maior & princeps omnium esset. O signum propheticum. Nónne similiter potuit dicere, quod lupus eum in illa uoce prophetam esse signaret? Quis enim †illum posset arguere, cum quid inter se lupi dicant, homines nesciant? Certè fabulam hanc multo urbanius, si quid intelligeret, componere potuisset. Sicut & de quodã alio lupo ibi refertur: quod cum allocutus fuisset Vebeben, filium Haizelbsim, statim sic factus est Saracenus. Vbi si leonem pro lupo ille fabularum compositor posuisset, multo elegantior fabula extitisset. Sed non immerito fabulis suis præcipue lupos intexuit, qui more lupi rabidus semper & cruentus incessit. Qui etiam bouem Zozai domino suo locutum fuisse dixit, & quod super uerba Humemabet mulieris manum suam posuerit. Item quod ipse præceperit arbori, & statim adorauit eum. quod tamen Saraceni ipsi falsum esse testantur. Iterum dicit, quòd cum Zameb Iudæa uxor Zelem, filij Muslim, Iudæi in oue assa uenenum sibi apposuisset, scapula ouis locuta sit ei, dicens: Noli me comedere, quia ueneno †confecta sum: Et ipse noluit comedere. Comedit autem inde Elbetem filius Mazum, & mortuus est. Vellem scire, utrum ipse solus, an omnes qui cum eo aderant, uocem illius scapulæ audierint. Si enim ille solus audiuit, quare socium suum inde comedere permisit. Si uerò omnes audierunt, mirum est quomodò ille comedere ausus fuit. Nisi fortè de suo propheta sperans, quod etiam mortuum resuscitare potuerit. Iterum narratur ibi, quod aliquando miserit manum suam in cauernam, unde exierunt aquæ, de quibus ipse bibit, & socij eius & pecorarius. Quod magis de Machumet filio Azari narrari solet, cum de utroque apud Saracenos incertum & friuolum habeatur. Ipse quoque ista omnium mendacissima esse testatur, cũ in maiori scriptura sua dicat, signa sibi non esse data. Et cum iterum loquitur, dicens: Nõ sum missus nisi uirtute gladij: & qui non susceperit meam prophetiam, occidatur, aut reddat tributum pro infidelitate sua, & dimittatur. Vnde uerò apertius aut manifestius ipso teste

Machumeti signa ridicula & fabulosa.

† inde

† infecta

Ouis scapula locuta.

Machumet fil. Azari.

falsa esse illa omnia comprobantur, quàm ex suis iterum dictis, quibus in Alchorano sic loquitur: Quicquid inueneritis scriptũ pro me, confer re illud cum Alchoran Et si ei non concordauerit, scitote, quia innocens sum ab illa scriptura, & non est mea. Ergo secundum istã regulam, signa illa omnia respuenda sunt, quæ nullatenus in Alchoran inueniuntur.

DE MORTE ipsius.

Iam illud tam ridiculum nobis, quàm lamentabile suis est, quod cum præcepisset eis, ut mortuum se non sepelirent, eo quod tertia die assumendus esset in cœlum: ipsiq; præceptum obseruantes magnis hoc desiderijs expectarēt, & iam à secunda feria in qua mortuus fuerat, usq; ad uesperam quartæ feriæ longa expectatione fatigati, nihil aliud in eo quàm fœtoris magnitudinem superexcrescere cernerent, tandem (sicut retulit Humbrem) nudum eum proiecerunt. Guinbran tamen filius Helizam dixit, quod lotus & tribus uestibus indutus, sepultusq; sit per manus Hali, filij Abitalib, & Alfadi filij Alabahet, filij Abdemutalla patrui sui. Fertur enim, quod per septem dies morbo pleuritico ægrotauerit, & amiserit sensum, septimo uero die conualuerit. Iratus est Hali filius Abitalib, eò quod perdiderat sensum, & dixit hoc ei, At ille iussit nullum amplius remanere secum in domo, nisi Alabahet filium Abdemutalla. Alia uerò die septima mortuus est, & intumuit uenter eius, & retro curuatus est minimus digitus eius. Et fuit obitus eius secunda feria XII. die mẽsis rabeg primi, anno LXIII. uitæ ipsius, postquàm ægrotare cœpit XIIII. die. Vita ergo eius LXIII. annis extitit. Quorum in prophetia XXIII. expendit, X. in Mecha, XIII. in ciuitate. Hæc sunt quæ fecit Machumet, à principio usque ad finem.

Machumeti ridicula apotheosis.

DE INSTABILITATE sectatorum eius.

Mortuo uero Machumet, omnes ab eo decepti, reuersi sunt statim unusquisq; ad suã, quam ante tenuerant, sectam, siue idololatriã, siue quamlibet aliam: præter paucos suæ cognationis, qui expectabant se fore successores in regno. Eo tempore fuit Ebubere filius Amichahaf, uir prudens & callidus: qui non multo pòst regnum adeptus est. Quod uehementer displicuit Hali, filio Abitalib, quousque rex adeò illum obsequijs & blanditijs deliniuit, ut etiã regnũ ei post se delegaret. Illos qui auersi fuerant à secta Machumet, omni ingenio ad eam reuocans, iterum eos stulticiæ mancipauit. Quidam enim timore, quidam spe honoris, & facultatum, alij alterius cuiuslibet lucri causa,

Machumeti successores.

omnes tamen simulatoriè, non ex animo redierunt. Puto autem te optimè recordari, quod dominus meus Emurhelmoni, aliquando cum essemus ei adstantes, & quidam quererentur de aliquo, qui uidebatur esse Saracenus, & nō erat, coram omnibus responderit. Dixit enim ita: Ego miror, quod de isto solo, quasi aliquid nouum mihi dicatis: cum sciam non istum solum, sed multos alios nobiliores & probiores in palatio meo, Saracenos esse: ostendunt quidam se esse, sed non sunt. Est enim, inquit, mos penè omnium, ut sicut de Iudæo prouerbium dicit: Iudæus nisi postquàm efficitur Saracenus, Iudæus non est: Et uix aliquis suam legem, nisi prius aliam acceperit, diligit. Ego autem de hoc quid aliud debeo uel possum facere, quàm quod dominus meus Machumet ipse faciebat? Nam illi hoc etiam contigit, ut ferè omnes, & maximè qui ei proximiores & familiares esse uidebantur, non nisi simulatè ac deceptoriè legem eius tenerent. Adeò enim spernabatur ab eis, & quicquid dicebat, pro nihilo habebant, odientes eum in cordibus suis: ut quadam die uolentes eum occidere, expectarent eū in quadam ualle, quatenus transeunte illo terrificarēt subito mulam eius, ut præcipitatus interiret. Qui tamen nunquam propter hoc eis se iratū monstrauit. Eius igitur exemplo omnes istos, qui siue de Christianis, siue de Iudæis, siue de paganis Saracenos se esse dicūt in regno meo, & non sunt, nunquam ad aliud cogam. Scio namq; quod nullus Christianus qui timore Saracenus fieret, in Saracenitate permanebit. Similiter de alijs sentio. Quid ergo amplius possum facere? Videat Deus, & iudicet. Hoc solum faciam, ut semper maledicam eis.

Prouerb. de Iudæis.

QVOD LEX EIVS non sit diuina.

Sed iterum si forte dixeris, non debuisse me reprehendere ipsum illum, si se aliquando uindicauit: cum hoc inueniatur fecisse Iosue, & cæteri multi prophetæ: Scias aliud esse quod fit præcipiente Deo, aliud quod homo præsumit. Deus enim hoc illis præcipiebat. De cuius præcepto, quodcunque fit, quandocunque fit, non licet homini iudicare. Ergo inquis, nec Machumet† de hoc hic reprehendi: Siquidem & illi Deus talia præcepit. Vnde tamen probas, quod deus illi præcepit? deus enim ille si deus fuit, in aliquo se deum esse ostendere debuit. Secundum ea uerò, quæ superius ostendimus, nec signis nec miraculis hoc ostendit. Nos igitur eum deum fuisse non credimus. Quod enim de Deo credimus, tam in nouo quàm in ueteri testamento, signis & miraculis commendatum nobis & confirmatum est. Nec alium unquam pro deo habebimus, nisi illum unum & uerum, qui quotiens legem dare uoluit, signis hanc diuinis & mirabilibus, confirmauit. Propheta uerò tuus quis fuerit, uel unde uenerit, nescio, cum dicatur mihi à domino meo Iesu Christo, quod in Ioanne Baptista finis sit omnium prophetarum. Illud quoque prudentiæ tuæ nullo pacto conuenire arbitror, quod inuitare me uoluisti, ut scilicet dimitterem sacrosancta & spiritualia domini nostri Christi præcepta, Ex quibus ipse mihi non illam sordidißimam quam descripsisti paradisum tuam, sed æternam angelorum uitam in cœlestibus promittit: & accederem ad impurißimos & pecuales ritus, non à Deo, quod absit, imò à spiritu fornicationis, & gastrimargiæ miserrimis & carnalis feculentiæ seruis infelicißimis persuasos. Quorum, sicut de similibus Paulus apostolus dicit, Deus uenter est, & gloria in cōfusione ipsorum. Qui non nisi terrena, caduca, uentri & libidini congruentia sapiunt, nec sapere possunt. Excæcauit enim eos spiritus immundiciæ. Qui æternam putredinem & uermes immortales hæreditabunt: quia porcorum more semper in stercore & fœtore libidinis uolutantur. Ego enim mirari non sufficio, quo modo persuaderi potuit, non dico alicui sapiēti, sed illi qui per somnium aliquid humani cordis se habere putaret, istum fuisse prophetam, cum eius & uita & doctrina ita contraria sint non solum diuinæ religioni, uerum etiam humanæ honestati: ut ipsa quoque bruta animalia pene hoc intelligere poßint. Sed ut iterum aliquid mitius dicamus, quis unquam sanctorū & diuinorum nunciorum, quos à Deo esse missos cognouimus, in terrore gladij se missum asseruit? Quis ita facinorosè uixit? Quis deniq; tot spurcitias docuit? Aut quis ita uentri & libidini genus humanum prostituit?

Vindicare se quatenus liceat

debet

Deus

Prophetarum omnium finis in Ioanne baptista

Machumet an propheta

QVALITER PER FALlaciam fuit data lex.

Iterum tamen ad præcepta eius diligentius inspicienda reuertamur, quæ ego nescio ad quam legem pertinere uideantur. Duas enim à Deo accepimus, unam gratiæ, alteram iusticiæ. Lex gratiæ à Christo data est, lex iusticiæ à Moyse. lex gratiæ talia iubet: Diligite inimicos uestros, Benefacite ijs qui oderunt uos, & cætera huiusmodi. Lex iusticiæ, oculum pro oculo, dentem pro dente, usturam pro ustura, percussuram pro percussura, & cætera quæ ad talionem pertinent, reddi imperat. Harum duarum nullam socij tui esse manifestum est. Multitudo enim antequàm ipse emergeret, una à Christo, altera à Moyse data est. Cum enim istæ duæ tantummodo leges hominibus datæ sint

Lex duplex à Deo tradita.

sint, quarum altera diuina, altera humana magis esse uidetur: ista tertia lex à socio tuo inuenta, quid erit nisi diabolica? Diabolo enim inspirante maximè hanc subitò, nescio unde emersisse cognoscimus: quæ nec humana nec diuina esse probatur. Sed inter utrunq; prodigiosa facie, nunc hoc nunc illud uideri uolens, et se nũc illam, nunc istam esse confingens, nullum alium nisi diabolum, qui se inter deũ & homines semper medium facere nisus est, imitatur. Sed forsitan dices, inde probari hanc legem esse diuinam: Quia cum Machumet idiota & sine literis esset, nullatenus eam scribere uel annunciare hominibus nisi diuina uirtute potuisset. Maximè cum ipse dicat: Quia nec homines nec dæmones talem scripturam facere possent. Et iterum: Si hanc legem fecissemus descendere super montem, inclinaret se mons ipse, & adoraret eam, præ timore Dei. & alia multa friuola & nihil rationis habentia, quæ tu aperta & manifesta signa prophetiæ socij esse dicis, quibus probetur esse uera. O signa & miracula in istis ait Machumet. O signa comparanda mari rubro diuiso, & † soli ad imperium Iosue stanti, & Christi præcepto mortibus imperanti. Imò uere magna tam ueritatis quã uirtutis inopia, quæ tibi hæc sola argumẽta, imò deliramẽta omni ratione et uirtute uacua dereliquit.

Machumeti lex diabolica.

Machumet idiota, & literarũ imperitus

solide

QVALITER ALCHORANI LIBER CONNEXUS SIT.

Sergius monachus cum in monasterio grauiter peccasset, & propter hoc excommunicatus & expulsus fuisset, uenit ad regionem Cubenne: & inde usque ad Mecham descendens, ubi erant duo populi, unus cultor idolorum, & alter Iudaicus, inuenit ibi Machumet, qui colebat idola, uolensq; aliquid facere, unde monachis illis qui eum expulerant placeret, & reconciliari mereretur (erant enim hæretici Nestoriani, qui dicunt Mariam non peperisse deum, sed hominem tantum) omni studio & conamine persuadebat ei, ut ab idolis recederet, & Christianus Nestorianus esset. Quod cum effectui mãcipasset, discipulus ei factus est Machumet, & ille se propter hoc Nestorium nuncupauit. Et ita factum est, ut ab ipso monacho aliqua de ueteri & nouo Testamento edoctus, ipsa in Alchorano suo fabulose ac mendose intexeret. Hoc & ille persuasit, ut in Alchorano suo poneret dictum à Deo, quod monachi & presbyteri Christiani familiariores ei esse deberent, quia non superbiunt. Cum uerò cognouissent Iudæi, quod multi, & etiam Machomet ipse, ad qualemcunque quasi umbram Christianitatis illum monachum sequerentur, & penè illud quod postea factum est per Machumet, per istum † Nestorium iam cõsummatum esset,

Sergius monachus.

Nestoriani hæretici.

Machumet Nestorius

Nestorianum

prosilierunt tres Iudæi, & timentes ne in uerã Christianitatem quandoq; Machumet incideret, accesserunt ad eum, & maliciosa calliditate socios uel discipulos eius se esse in hac secta dicentes, eiq; omnia quæ turpiora uel nequiora in Alchorano sunt, scribere persuadentes, usq; ad finem eius cum eo semper fuerunt. Post mortem uerò Machumet, cum, sicut diximus, unusquisq; rediisset ad sectam suam, & successisset in regno Ebubere, Hali quoq; filius Abitalib, licet nobilior eo, sub ipso maneret, prædicti Iudæi uolentes iterum turbare omnia: persuadebant Hali, dicentes: Quare cum sis fortis & nobilis, non te in prophetam eleuas, sicut fecit socius tuus Machumet: qui erat Christianus Nestorianus? Et erimus tecum, sicut fuimus cum illo, adiuuantes te in omnibus. Ille autem, utpote iuuenis, & totius bonæ doctrinæ expers, facile acquieuit. Iam enim quasi ad hoc prædoctus fuerat. Siquidem aliquando cũ puer esset, & uagabundus, ut illius ætatis est, quadã die per aliqua deuia incederet, † Nestorij illius pseudomonachi latibulum, unde ab eo Machumet furtim responsa dabantur, offendit. At ille cum se deprehensum uideret, puerũ tam minis quàm blandicijs induxit, ut hoc nulli hominũ proderet. Itaque iam penè ad hoc incipiendum declinauerat Hali. Sed rex Ebubere hoc cõperto, ad se uenire mandauit. Quem, cũ uenisset, tantis blanditijs ac promißionibus deliniuit, ut ab huiusmodi incœpto omnino desisteret, seq; illi subditum in omnibus exhiberet: Iudæi tamen non cessauerunt facere, quod potuerunt. Nam accepto libro ab ipso Hali, quem reliquerat ei Machumet, quicquid sibi uisum est, aut addiderunt, aut detraxerunt, aut mutauerunt. Ex quibus illud est unũ: Dicũt Iudæi, Christiani nihil sunt: Dicũt Christiani, sed Iudæi stulti sunt. Itẽ inter alia multa & fabulosa illud capitulũ, ubi est fabula de formica. & aliud, in quo est fabula de ape, & aliud de aranea narratur.

Hali.

Nestorius

Alcoran à Iudæis magna parte auctum

QVALITER EIVSDEM SCRIPTURA DILACERATA SIT.

Qvaliter aũt scriptura ista nõ solũ à Iudæis, sed etiã ab alijs multis uarie † incepta, diuerse intellecta, multiformiter exposita, & tandem penè tota dilacerata sit, ex aliqua parte explicabimus. Post XL. uel sicut alij uolũt, post sex menses, ex quo regnare cœperat Ebubere, uocauit Hali filiũ Abitalib, & dixit ei: Quare præsens non fuisti, quãdo factus sum rex, et nõ cũ alijs nobis adstitisti, cũ sis magnus princeps & nobilis? Respondit Hali, Quia occupatus fui in colligenda scriptura, sicut iniunxit mihi propheta. Et iam collegerat Eleage filius Nizef multos codices, & diminuerat multa in illis. Sicq; cæteri multi. Qui-

accepta

dam enim legebant secundum Hali scilicet † familia, & domestici, & propinquiores eius, illam scripturam quæ fuerat apud Chorais, & quæ prima illius fuisse dicebatur, quam tradiderat ei † Nestorius monachus: quem uocabat aliquando Gabrielem, aliquando spiritum fidelem. Alij uerò legebant collectum à diuersis hominibus. Multi uero secundum Arabem quendam, uenientem nuper de solitudine: qui multa inde scripserat absque sensu & ratione. Alij secundum Zabefatin, & Arabin. alij secundum alios. Qui omnes in membranis & rotulis, quod unicuique uidebatur, transtulerãt. Erant itaque uarij inter se & discordes, dicebantq; cum legerent alter ad alterum: Ego melius quã tu, sed tu deterius quàm ego: Et ego totum habeo, sed tu nihil: Sed tu nihil, & ego totũ. Hoc igitur modo alijs addentibus, alijs minuentibus, alijs mutantibus, alijs alio quolibet modo corrumpentibus, liber ille omni fide indignus effectus est.

familiares

Nestorianus

Alcoran col[l]igentium altercatio

DE ITERATA COLLE-
ctione illius, & dißipatione.

DEnique mortuo Ebubere, & succedente sibi Ozimen filio Hafen, cui insidiabatur Hali, filius Abitalib, & quærebat eum interficere: cum perlatum fuisset ad regem de diuersitate scripturæ, & aßiduis contentionibus & rixis, quæ propter eam fiebant: dicerentq; illi sapientiores, timere se, ne de hac causa seditiones & dißidium orirentur in regno, maximeq; ne ex toto scriptura illa periret: præcepit rex, omnes libros & chartulas undecunque colligi. Licet tamen Hali, Abitalib, & Ibenmuzod libros suos dare noluerunt: reliqui uerò collecti, dati sunt in manus Zeidi filij Zebith Aleuzari, & Abdalla filij Alahabet, ad redigendum omnia in unum codicem, & emendandũ. Dictumq; est illis: Si contigerit uos in aliquo capitulo non posse concordare, scribite illud secundum exemplar & autoritatem Chorais. Quod & ipsi fecerunt. Sicut, uerbi gratia, quãdo inuenerunt in quodam loco arcam, & alius dixit arcem, & alius arcum, tandem secundum id quod habebat Chorais, dixerunt. Sic & de multis alijs. Facientesq; quatuor similes codices, unum miserunt in Mecham, alium in Syriam, alium in Aleiarac, alium relinquerunt in ciuitate. Sed ille qui ad Mecham missus fuerat, incendio perijt, quando uastata est Mecha ab Ozeario. Ille uerò qui in ciuitate remansit, in diebus Gezit filij Maioma, perditus est. Tertius qui in Aleiarac erat, à tempore Almustat nusquam comparuit. Rex autem Azimen, qui libros illos præceperat fieri, quæcunque remãserunt in chartis, præcepit comburi. Ex his

Alcorani farrago hinc inde collecta.

Alcorani primum quatuor codices tantũ

Mechæ uastatio.

igitur uarietatibus & mutationibus, quæ superius dictæ sunt, contigit, ut multa ibi capitula diuersa inter se & sibi inuicem contraria inueniantur. Sicut, uerbi gratia, capitulum bouis & capitulum uaccæ: de quibus dicitur, quod capitulum bouis ante fuerit prolixius capitulo uaccæ, nunc uerò breuius. Dicitur etiam, capitulum corruptum esse & imperfectum. Dixit etiam Aissa uxor Machumet, Hali multa inde abstulisse, & penè totum demutasse, & insuper prohibuisse homines, ne legeretur Alchoran, & propter hoc multos sæpe uerberasse.

Alcoran quæ re multa habeat contraria inter se.

QVALITER RECOLLE-
cta & dißipata sit.

POst multa iterum tempora Elehagig filius Vizes cum regnare cœpisset, iußit congregari omnes libros, & chartas & uolumina: cõfectoq; ex eis uno codice ad suum libitum, postquàm multa adiecit & multa detraxit, multaq; † narrauit, cætera omnia quæ ubicunque inuenirentur, iußit incendi. Fecit autem de suo libro exemplaria. Ex quibus unum misit in Ægyptum, alterum in Syriam, alterum in ciuitatẽ, alterum in Mechã, alterum in Mesopotamiã, alterum in Albazara. Aliquando etiam uenerunt ad istos multi de gente Elueh beti, qui idololatræ erant, & simulantes se uelle esse Saracenos, ut legem eorum si possent annihilarent, multa nihilominus in prædicta scriptura, ubicunque latenter poterant, modis omnibus lacerabant. Quod si nulla alia uarietatis huiusmodi scripturæ causa † uideretur, quàm ex illo habebatur, scilicet quod Hali, & Ebubere, & Ozimen & Gonor semper discordes fuerãt & inimici, sufficeret. Dum pro certo constat, singulos eorum pro sua intentione alterum aduersus, alterum in libro illo iuxta propriam uoluntatem, quicquid sibi placuit, ad suæ commodũ uel addidisse, uel minuisse, uel † narrasse. Viri certè probi Saraceni, & qui satis inde dolebãt, mihi sæpius hoc dixerunt, quod tota Alchorani scriptura adeò commixta & confusa sit, ut quicquid ibi est, totum sine continuatione, sine compositione, absque omni uerborum ordine, postremo absque ullo sensu uel ratione uideatur.

uariauit, uel mutauit legendum est.

fuisse

uariasse

DE VILITATE STILI
eius, & materiæ.

MIror autem, quid illic tibi placere poßit. Nam si eloquentia consideretur, nemo tam turpiter aliquid Arabice scripsit. Quantum enim ad sapientes Arabicos scriptores, quid est totum Alchoran, nisi digna risu barbaries? Si uerò sententiæ perpendantur, ego nihil ibi uideo, si tamen esse potest, aliquid boni.

Alcorani etiã Arabici barbaries.

Nam

Nam mala illic multa reperiri nō dubium est, quæ uel quilibet stultus similiter, aut certè mul to elegantius fingere poßit. Esto tamen bona ibi uideantur esse aliqua, sicut uerbi gratia, ut aliquando ieiunetur, oretur, & ut fiant aliquæ eleemosynæ: Nunquid primum talia inuenta sunt à Machumete, qualia scilicet ante ipsum nullus audierat? O quanto sanctius, quanto honestius, quanto rationabilius & Moyses, & Helias, & alij prophetarum multi? Iohannes quoque baptista, sed & ipse dominus omnium Iesus Christus, & ieiunauerunt, & adorauerunt, & misericordias impenderunt: nos quoque ieiunare, & orare, & eleemosynam dare ante prodigiosam prophetiam Machumet infinitis retro temporibus docuerunt. Cesset cesset Machumet, earū rerū uelle uideri magister primus, quarū nec dignus fuit in aliquo discipulus esse uel ultimus. Absit absit à nobis talis prædicator ieiunij, qui post monstruosum ieiunium sic omni libidini & ingluuiei operam impendere præcipit, ut non ad aliud uideatur instituisse ieiunium, quàm ut postea uoluptuosius & appetentius excitetur omnis turpitudo libidinum. Iam uerò illud quod & tu mihi dixisti, & ipse in eadem scriptura prædicauit, hanc scilicet scripturam talem esse, qualis nec ab hominibus, nec à dæmonibus fieri potest, certe satis ipse elegit, quibus diceret, rusticißimos uidelicet & agrestes homines, qui & nouiter de diuersis sectis uenerant, ipsamq; linguam Arabicam ignorabant. Cæterum si hoc nobis exponere liceat, per omnia sic ei concedimus, quod uerè tam stulta, tam inhonesta, tamq; irrationabilis scriptura nec ab hominibus, nec à dæmonibus fieri potest. Puto enim, quod etiam dæmones talia scribere erubescerent. Sanè si tantum uult Machumet gloriari de suo Alchorano, quanto magis gloriari possent alij quidam, quos te ignorare non puto: Muzeilenia, Heleaisi, & Æthiops Alabazbi, & Calliata Ellecedi? Qui eodem tempore æmulatione illius, ut et ipsi nomen sibi apud homines compararent, suum quisque Alchoranum fecerunt: multoq; honestiora, & saltem in aliquo uerisimilia cōscripserunt. Sed quia non ex toto uentri & libidini frena laxabant, nō tantos bestialium hominū greges asininos post se trahere potuerūt.

Quicquid in Alcorano boni est, multo melius docuisse prophetas alios & Christum.

Ieiunium.

Machumeti sectatores quales.

Alcorana plura etiam ab alijs scripta.

DE IMPERITIA & fictione illi adhærentium.

SI ergo miraris, quare tantum † hæc scriptura placuit, pro certo teneas, nulli unquàm nobili uel sapienti eam placuisse: sed miserrimo imperitißimo uulgarium hominum generi. Qui ab eo de locis syluestribus congregati, cū

† quibusdam

has primas literas audissent, rei nouitate stupefacti, sacrilegas fabulas diuina esse oracula crediderunt. Denique cum & paupertate & aßiduo ruralium operum labore confecti fuissent, cibi, potus, preciosarum uestium, amœnitatis umbrosæ, uasorum spectabilium, uxorum insuper pulcherrimarum, & infiniti concubitus, aliarumq; spurcißimarum paradisi deliciarū, quas etiam te proh dolor enumerare non puduit, beatitudinem audientes, seq; ibi ex promißione Machumet iam iamq; futuros esse sperantes, ad omnia quæcunq; uoluit, † pecorini homines cucurrerunt. Inde est, quod contra regem Persidis exiens, sic adiutus est ab eis, ut uinceret. Promiserat siquidem omnibus, qui in bello ipso mori pro eo eligerent, sui paradisi delicias. Quidam tamen magis idcirco pugnasse dicuntur, ut hortos optimos, quos in Perside uicerant, obtinerent. Nam & illos se post uictoriam daturum eis dixerat, ut & in hoc seculo & in futuro semper in hortis essent. Nosti autem, Arabes quantum delectentur hortorum pulchritudine. Sed dicis: Non solum rustici illi, sed & multi alij sunt secuti eum. Verè multi alij, sed peßimi, & leccatores, & qui grauati ære alieno, uel pro suis sceleribus morituri, hanc solam euadendi uiam inuenerant. Nā dic mihi obsecro, quem unquam sapientem, aut nobilem, aut honestum ad Saracenitatem uenire uidistis? Illi enim qui è Iudæis uel è Christianis adhuc ueniunt ad uos, absit ut aliqua prouocati honestate hoc faciant: Sed quia miseri & impudici legis suæ regulas non ferentes, ad latam & spaciosam uiam, quam socius tuus docuit, se conuertunt. Quod quibusdam maximè Christianis contingit. Quorum lex spiritualis & cœlestis, omnia quæ in mundo sunt, cōtemni spe & amore uisionis Dei æternæ præcipiens, dum carnales & fluxas infœlicium mentes cōprimit, statim ab ea diffugiunt: quia pugnare contra concupiscentias negligunt. Hoc tamen certißimè scias, quia neque Iudæi, neque pagani, neque Christiani, quocunque modo se exterius habeant, & si uenientes ad uos de uestra secta se esse simulent, unquàm ex corde uobiscum sint. Simulant quidem se esse, quod non sunt, ut, sicut prædixi, aliquod corporis euadant incommodum: aut ut porcinis uoluptatibus, quarum apud uos copia est, perfruantur. Adeò autem quicquid facitis, pro nihilo ducunt, ut sæpe inter se loquentes, Machumet & legi eius maledicant, nec dignum eum aliquando fuisse prophetia uel Dei lege affirment.

† pecuini

Arabes hortorum amantes

Machumetanæ sectæ simulatores.

DE NOMINE MACHVmet, quod falsò dicatur in throno scriptum.

Sanè

SAnè superfluum mihi uidetur tecum agere de illis, quæ tuam non latent industriam, qualia sint apud uos, & quàm nulli pudenda, scilicet diuersitas in præconio, celebritates ex equiarum, uarietas in testimonio, orationes solennitatum, sollicita ad plagam meridianam conuersio, & modus legendi, & modus discernendi, similesq; huiusmodi uarietates. Quæ omnia in corde tuo quàm nihil sint, scio: cum hæc sola superficie teneas, non tamen propter principatum quem tenes, dimittere uelis. Porrò illud quod mihi scripsisti, Antequam sæcula crearet deus, † fuisse in throno, Non est deus nisi deus, Machumet nuncius Dei: unde acceperis, aut ibi inueneris, nescio: cum nec in Alchorano, nec in alia qualibet ipsius inueniatur scriptura. Veruntamen ponamus, ut alicubi hoc repertum sit. Velim ergo, ut mihi dicas, si hoc in throno scriptum est, quis scripserit. An aliquis scripsit hoc deo? Sed quis posset scribere, cum nec dum sæcula creata essent? An Deus ipse sibi scripsit, timens scilicet perdere nomen suum, nisi illud scriberet? Quod satis absurdum uidetur. Sed forsitan deus scripsit, ut angeli possent hoc legere. Et hoc non minus insulsum est sentire. Non enim per literas loquitur deus angelis, sed illuminatione præsentiæ suæ, quæ illis ubique adest. Num præterea propter homines scriptum est, ut ipsi legerent, & scirent? Sed homines in throno quomodo legerent? Restat ergo, friuolum & uanum esse: quod & teipsum intelligere credo, teq; tibi ipsi scienter illudere. Sicut quidam de socijs dicunt, qui hoc pro nihilo habent, dicentes à Iudæis confictum esse, & inter alias fabulas mixtum, ut risum de uobis toti mundo mouerent. Certe cum aliquis uult benedicere Machumet, & ultra modum laudare, hoc solummodo dicit: Deus tu benedic Machumet, sicut benedixisti Abraham & generationi eius. Vnde & in libro eius scriptum est: O filij Israel, recordamini beneficiorum quæ ego exhibui uobis: quia prætuli uos omnibus gentibus. Si ergo ita † benedici Machumet à Deo, sicut benedictus fuit Abraham & generatio eius, super omnes laudes & benedictiones est, etsi filij Israel prælati sunt à Deo omnibus gentibus. cum tamen nec Abraham, nec generatio eius nomen habeant scriptum in throno: quomodo factum est, ut nomen Machumet, qui secundum hanc regulam ipso Abraham & generatione eius minor habetur, ibi scriptum sit?

scriptum

Angelis quomodo loquitur Deus

Machumeto benedicendi formula.
benedicentur

DE SVPERSTITIOSIS *ieiunijs & lauacris Saracenorum.*

DEnique inuitas me ad quinque orationes, & ad ieiunium mensis Ramazan. Vbi non tam tibi respondeo, quàm ut ipse tibi respondeas, uolo. Dixisti enim in tua exhortatione, quod inter alia, quæ de nostra religione cognoueras, etiam orationibus monachorum & ieiunijs interfueris, genuflexiones & instantiam deprecationum uideris, & cætera omnia, quæ uerè sancta & cœlestia esse nullus negare poterit. Super animam ergo tuam hoc pono, & teipsum iudicem facio. Scio namque pro certo, quia si, quod iudicium rationis exigit, inde dicere uolueris, quantum ad ieiunia & orationes Christianorum, ieiunia & orationes uestrorum non solum ieiunia & orationes non esse clamabis: uerum etiam quod tales sordes ueris & sanctis seruorum Dei uirtutibus se comparare ullo modo ausæ sint, cum maxima indignatione ridebis. Quod uerò frequenti corporum † lauatione hominem purificari creditis, easq; lauationes totiens frequentatis, hoc tibi respondeo, quod Dominus meus in Euangelio suo Iudæis similia facientibus ait: Væ uobis hypocritæ, qui similes estis sepulchris ornatis de foris, cum habeant intus cadauera: Ita uos quidem lauatis corpora uestra forinsecus, & corda uestra polluta sunt iniquitate. Quid ergo prodest lauare manus & pedes, & extergere caput, & insistere orationibus: cum conscientia cordis, & mens, & animus occupata fuerint in effusione sanguinis, & diripiendis substantijs aliorum, uxoribus quoque & filijs captiuandis? Vide ergo, quomodo respondet eis spiritus uiuificans? Oportet enim hominem prius lauare interiora cordis sui, & purificari à cogitationibus pessimis: deinde si placet, & si necesse est, etiam corpora.

Ieiunia et orationes.

lotione
Lotionum frequentia.

DE CIRCVMCISIONE, *& prohibitione carnis porcinæ, & uxoris repudio.*

CIrcumcisio uerò quid ad uos pertineat, scire non possum, cum nec Machumet circumcisus fuerit, nec in Alcorano suo inde aliquid dixerit. Nisi forte Abraham in hoc uos sequi dicatis. Cum enim uos Ismaelis filios esse iactetis, et Abrahæ dicatur à Deo, non in Ismaele, sed in Isaac reputabitur sibi semẽ: uos in semine Abrahæ quomodo estis, qui ad Isaac nullo modo pertinetis? Si uos dicitis, Christum fuisse circumcisum, quid ad uos, qui Christiani non estis? De cuius tamen circumcisione quàm rationabilis fuerit, si uel digni essetis, uel in aliquo ad eum pertineretis, plenissime responderemus. Nunc uerò cũ nec Iudæi

Machumet non circumcisus.

Ismaelitæ.

nec

nec Christiani sitis, circumcisionem inuenistis. Nisi certe, quod ualde credibile est, hoc etiam à Iudeis libro uestro insertum sit: ut sicut de quibusdam Paulus Apostolus dicit, in carne uestra gloriarentur, dum uos more suo circumcidi facerent, & suos in errore socios habere gauderent. Quare etiam Machumet porcum comedi uetuerit, nescio. Nam & Iudæi à porco & à quibusdam alijs prohibiti sunt. Ratio certa apud nos est, quorum fidei lex illa militabat. Et licet nos modo illa corporaliter non seruemus: ea tamen quæ ibi significabantur, spiritualiter implemus. Quibus in nouo Testamēto reuelata sunt omnia per Christum, qui utriusque Testamenti conditor est. Ipse enim dixit per Apostolum suum: Omnia munda mundis, & nihil reijciendum, quod cū gratiarum actione percipitur. Illam uerò turpitudinem † audiens non exhorreat, quam non erubuit Machumet in Alchorano suo ponere? Vt scilicet uiro quandocunque uoluerit, qualibet etiam causa, poßit uxorem repudiare: sed non nisi prius alteri uiro iungatur, nec si uelit, poßit eam reuocare. Hanc certe legem etiam bruta animalia, si loqui possent, turpissimam esse clamarent.

Porcina cur interdicta.

quis

Repudij licentia.

DE PEREGRINATIONE ad domum Mecha.

QVid est autem, quod me inter alia legis uestræ optima etiam ad Alahagh, hoc est, ad peregrinandum in domum Dei illicitam, quæ est in Mecha, exhortatus es: ad proijciendos quoque lapillos, & ad inuolutionem linteoli circa renes? Miror etenim, quod ita mecum loqueris, acsi nunc me primo nosse inciperes. Nunquid ego aut cæcus, aut surdus nuper effectus sum, aut forsitan mutatus in puerum? Cui sic illudere poßis, ut modo primum discere incipiam inanes & fatuas superstitiones, quæ nec rationem, nec honestatem in aliquo habere probantur. Quasi uerò nesciam, quid sit, & unde processerit, uel qualiter ad uos ritus ipsius errorq; stultißimus inter alia mala deuolutus sit. Nónne hæc & illa præclara socij tui † idolorum destructione diligentia? Vt cum à cæterorum cultu suos discipulos inhiberet, istud tamen in honore Veneris fieri Mecham suam permitteret. Quod quale sit, uel à quibus cœperit, quoniā tu te † simulas, audi. Duarum Indiæ gentium, quæ uocantur Zechian et Albarachuma, antiqua consuetudo fuit, nudos & decaluatos, magnisq; ululatibus personantes simulachra dæmonum circumire, angulos quoque osculari, & proijcere lapides in aceruum, qui quasi pro honore dijs extruebatur. Inde enim est, quod in libro Salomonis dicitur: Qui proijcit lapidem in aceruum Mercurij. Faciebant autem hoc bis in anno, sole scilicet existente in primo gradu arietis, & rursum cum esset in primo gradu libræ: hoc est, initio ueris & autumni. Hæc ergo consuetudo cum ab Indis ad Arabes descendisset, eamq; suo tempore apud Mecham in honore Veneris Machumet celebrari reperisset, sic illam manere præcepit, cum tamen cætera idololatriæ præstigia remouisset. Illud uerò soli Veneri in illa celebratione dicitur exhiberi solitum, ut lapilli retro, id est, sub genitalibus membris proijcerentur, eò quod Venus illis maximè partibus dominetur. Vnde adhuc ita fit in domo Dei, quam tu uocas illicitam, id est, ubi nihil licet, nisi quod sacrum est. Veruntamen cum hoc à nudis ex toto hominibus, semper fieri soleret, non tulit hoc humana uerecundia. Instituerunt aliqui, ut proiectores lapidum paruo saltem linteolo renes obtegerēt, ne omnino denudati homines canum impudentiam imitarentur. Hanc ergo insaniam merito creditur Machumet saluam & incolumem, cum reliquas dæmonum culturas cessare præciperet, dimisisse, ne dominam suam Venerem, in qua se esse potentißimum ipse iactabat, penitus sine honore relinqueret. Pro quo beneficio talem illi gratiam Venus rependit, ut ad eum totam huius gloriam referri, utpote ad singularem amicum, æquanimiter sustineret: Dum uos modo non Veneri, sed ipsi prophetæ eius hoc obsequium impendatis. Quod apud quosdam uestrum tantæ stulticiæ deputatur, ut uir prudens Gomar filius Hazba cum ad osculandos lapides (quod ante alia Machumet & fecerat, & fieri iusserat) aliquando acceßisset, sic locutus fuisse dicatur: Ego scio, quia lapides istos osculari nec obest, nec prodest. Sed quia sic fecit, fierique iußit noster propheta, facio: licet sit omnino inutile.

Mecham frequentandi superstitio.

in

Veneris cultus.

Mechæ. ignorare

Salomonis locus.

Lapillorum superstitiosa proiectio.

Machumeti Veneri additus.

DE HOC QVOD IN domo illa dicuntur fieri mira.

ECce quid est alahagh uestrum, & alchimar, & peregrinatio in domum Dei illicitam? Ecce ad quæ sacra, ad quam festiuitatem, ad quantæ honestatis & utilitatis celebrationem amicos tuos inuitas. Obsecro charißime, ut & nobis in hoc & tuæ quoque uerecundiæ amodo parcas, nec homines ad huiusmodi spurcitias, sed magis porcos, si ita uolueris, aduoca. Nunquid autem uerißimum in tua laudatione dixisti, quod scilicet mira ibi fieri uideantur? Et uerè mira non solum uidentur fieri, sed fiunt: quando rationabiles homines in bestialem sensum mutati,

tati, ista quæ narrauimus & similia faciunt. Non enim hoc facere possent homines, nisi prius ab humanæ rationis iudicio ad pecualẽ animalitatem conuerterentur. Verum ne dicas, nos serio, non ludo tecum agere debere, dimittamus paululum ioca, & quod ad rem pertinet, disseramus. Quæro igitur à te, quæ sunt illa mirabilia, quæ ibi fieri uidisti, uel audisti? Nam si me interrogares de locis uel de ecclesiis Christianorum, tale aliquid non unum ego, sed mille tibi loca numerare & ostendere possem, in quibus cæci uisum, surdi auditum, muti loquelam, paralytici, uel quolibet alio modo claudi gressum recipiunt. Ad ultimum, ibi omnium generum languores & incommoda, siue animarum siue corporum, depellũtur. Ibi etiam sæpe, quod maius est, ipsi mortui resuscitantur. Et hoc non aliquibus exterioribus adiumentis, siue quolibet genere medicinæ humanæ, sed fide, & oratione, & pura cordis deuotione id apud Deum & sanctos, pro iusticia & uera pietate erga mortuos impetrante. Tu ergo si unquam uel semel huiusmodi uirtus aliqua in illa quam uocas domum Dei, facta sit, enarra: Et si saltem unum tale quid ibi aliquando factum mihi ostendere potes, concedo uera esse, quæ dicis. Sed quoniam scio te id nullo modo posse, non enim illud tacuisses, si haberes, quando me inuitans, & mirabilia illa narrãs, nihil habuisti quod diceres, nisi quia lapilli proijciuntur: quod non uirtutis diuinæ miraculũ, sed diabolicæ impuritatis constat esse deliramẽtum. Cur illa loca sacrata etiam dixeris, respondere nequis.

Christianorũ ecclesiæ miraculis celebres

DE HOC QVOD MAchometus iubet homines ad sectam suam uiolenter cogi.

DEniq; inuitas me ad uiam Dei, quæ est expeditio contra aduersarios, & incredulos, & participatores, scilicet in ictu gladij, et populatione & deuastatione, donec ingrediantur in fidem Dei, & testificentur, quia non est Deus nisi Deus Machumet, & quia Machumet seruus eius & nuncius, aut reddant tributum subiecti. O tu prudens & sapiens, obsecro te, quomodo possunt continuari uerba tua? Nam multum discrepant, cum dicas hoc cõtra tuam scripturam, quam credis esse à Deo, quæ ita dicit: Missus est hominibus pariter in pietate & misericordia. Qualis habetur misericordia cum effusione sanguinis, & latrocinio, & præda? Si autem iterũ apposueris nobis Moysen, quoniam ipse cultores idolorum expugnauerit, recordare illa prodigia & miracula, quæ legisti eum fecisse in lege: & uidebis, quod iustum est credere, illum ex præcepto Dei hoc

Machumet sanguinarius.

Moses

fecisse. Similiter de Iosue filio Nun, cui sol & luna stetere. Quæ miracula cum fieri non possint nisi ab electis Dei, credimus, quod quicquid fecere, iussu Dei factum sit. Tu autẽ nunquam legisti in diuina scriptura, aliquos ad Deum uiolenter conuersos: nec præceptis, gladio, direptione, captiuitate, sicut tuus socius fecit, & iussit obedire, coactos? Multi certe olim hæretici fuerunt, quorum tamen nullus nec gladio, nec aliqua coactione aliquem ad suam sectam pertrahere conatus est, sed fallaciis.

Iosue

An uiolentia cogendi homines ad fidem.

Quicunq; enim uoluit inducere homines ad ueritatem siue ad mendacium, non potuit hoc facere sine aliqua uel saltem uerisimili prædicatione. Et omnes quidem præter socium tuũ ita fecisse noscuntur. Ipse enim ad suam sectam non ita homines, hoc est, non sola arte calliditatis aut ingeniosa loquacitate, sed gladio, & uiolentia, & oppreßione, & depopulatione coëgit. Nunquàm auditum est ab aliquo, quod ille dicebat hominibus: Quicunq; non confitebitur me prophetam esse domini seculorum, gladio illum feriam ego. Et omnes quicũq; de progenie mea sunt, similiter facient, & domum eius diripiam, & omnem familiam eius captiuitate affligam.

Hæreticorum fallaciæ.

Prophetæ existimationem sibi.

Machumet etiam minando arrogat.

DE VANIS PROMISsionibus & minis Machometi.

NOn scripsimus ex inuidia uel indignatione, sed causa disputationis, ad quam nos prouocasse uideris. Compulisti nos pauca de multis in medium proferre. Noster siquidem ignis latebat in lapide: sed tuo chalibe excussus, coactas erupit in flammas. Quocirca tam tibi quàm omnibus qui meum scriptum uiderint, plane & fiducialiter loquor. Quoniam illa ad quæ me inuitasti de rebus labilibus & fugitiuis, tam stulta & inania sunt: ut etiam si æterna essent, nullatenus homo rationabilis ea deberet appetere, uel suum ad hæc animum inclinare, præsertim cum aperta sint asinis & porcis, siue cæteris animalibus in quibus nihil aliud est quàm comedere, & bibere, & concumbere. Hic etenim mundus, qui maxime per ista miseros decipit, apud rationabiles homines cum omnibus illecebris pro nihilo deputatur: qui solerter ac ueraciter cuncta eius blandimenta & gaudia fugitiua & misera esse considerantes, seq; ab ipsius laqueis uiriliter excutientes, CHRISTI Domini uera & sempiterna bona in futuro seculo promittentis sacrosanctis uestigiis adhæserunt. Istis autem tuis inordinatis admonitionibus nemo dignus habetur, nisi qui suæ carnis miseriæ subiacens, pronus & præceps ad quælibet libidinis incitamenta, sicut equus & mulus fertur, & rapitur.

Mundi, rerũque mundanarum uanitas.

tur. Ego autem te non puto credere, me ad talia anhelare. Sapientes enim ac rerum causas subtiliter perpendentes, ab omnibus illis, quæ tu pro magno munere in libro tuo promittis, longe distare uidentur. Illi enim indesinenter toto nisu per Dei gratiam elaborant, concupiscentias et uitia carnis extinguere. Et ut etiam quod non naturaliter superfluum habetur in corpore, poßit auferri sanctißimo castimoniæ studio seipsos non desinunt castigare. Deus enim non creauit hominē ad hoc, nec in die iudicij ad hoc simile resuscitari faciet. Tu autem in libro tui socij scis hoc scriptū esse: Nos nō ad aliud homines et dæmones creauimus, nisi ad colendum nos. Deinde aduersus soluit pactum, et destruit ædificiū, præcipiens uxores tres uel quatuor ducere, & ancillas quantæcunq; inueniri poterunt, unumquenq; sibi applicare: Insuper & more pecudum comedere & bibere absq; ordine, omniq; mode rationis discretione. Capitulum uerò repudij, & licitæ reuocationis hic ponerem, nisi prolixus esse timerem, & librum istum uerbis inhonestißimis sordidare refugerem. Nam & ipsi gentiles, qui filios suos idolis immolant, hanc turpitudinem omnimode abhorrebant. Ego autem confundor talia nominare, & scribere. Illud uerò quod mihi aliquando dixisti, & me tuis minis uerberasti, fiducialiter in Christo agens non timeo. Dixisti enim mihi: Considera quæso diligenter, & hanc iniuriam tibi inferre noli, neq; quod noceat prouoca. Audi ergo Dominum Iesum Christum in suo Euangelio mihi dicentem: Nolite timere eos qui occidūt corpus, animam autem non possunt occidere: Sed potius eum timete, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Ego igitur securus & constans, scio & credo, quia nullus in animam meam potestatē habet: nisi Dominus Iesus Christus, cuius nomen sit gloriosum & benedictum. Qui in me abundare fecit clementiam domini mei Emir molimini. Nam & ego & mei similes, qui eius uel longe uel propè familiaritate gaudemus, sub umbra alarum ipsius in securitate, & æquitate, atque benignitate manemus.

Castimoniæ studium.

Legis Machumeticæ licentia.

EXPOSITIO CVLTVS Saracenici.

FRustra igitur inuitas me ad sectam tuam dicens: Inuito te ad quinque orationes, quas quicunq; impleuerit, petitione sua non fraudabitur, nec damnū aliquod pertimescet: eritque tam in hoc sæculo quàm in futuro laudandus. Istæ quippe orationes duabus institutionibus datæ sunt, una quidem à Deo, altera à Dei nuncio. Sunt enim post cœnam tres genu

Quinque orationum superstitio.

flexiones, & duæ in aurora, et post meridiem duæ, & duæ post solis occasum. Quicunque autem aliquid ex hoc dimiserit, à peccato immunis non erit, & oportet illum pœnitere, et subdi correptioni. Institutio orationis inter diem et noctē XVIII genuflexionibus constat. In aurora duæ, post meridiem IIII. in uespera quatuor, post solis occasum quatuor, in prima cœna ante comestionem duæ, post cœnam (quæ uocatur ultima, quando iam est alabathama, id est densitas tenebrarū) duæ. Rursus inuito te ad ieiunium mensis † Ramazan, quod Deus iudex instituit, & in eo Alchoran uenire fecit. In quo mense de nocte prædestinationis testificatus est, & nox illa mille mensibus melior habetur. Ieiunabis in die ab omnibus cibis & potibus, & concubitu, usquequo solis lumen occidat, & noctis ordo incipiat. Tunc comedes, & bibes, & concumbes per totam noctem, quousq; filum album à nigro discerni poßit. Hoc enim liberum et licitum est, & uita tranquilla & suauis à Deo. Tunc ueroſi puritate mentis ad celebrandam noctem prædestinationis peruenire merueris, ab omni malo et nunc, et in futuro seculo securus eris. Dixit etiam Deus gloriosus & excelsus: Scripsi uobis ieiunium numeratis diebus, sicut scripsi illis, qui uos præcesserunt, fortaßis timebitis. Si quis infirmus est, aut occupatus itinere, eundem dierum numerū alio tempore soluat. Illorum uerò ieiunium, qui ieiunare non poterint, uictu unius pauperis redimatur. Interim qui obedierit, melius illi erit. Si enim ieiunaueritis, & scieritis, quod hominibus utile est, & iustificationis testimonia, et Alfurcan, propriam mercedem habebitis. Dormire uerò cum mulieribus in ieiunio, licentiam uobis tribuo. Illæ indumentum uobis sint, & uos similiter illis. Præsciuit enim Deus, quod circūcisuri essetis animas uestras, & pœnituit eum, & liberauit uos. Adhærete igitur illis, & diligite hoc, quod uobis scripsit Deus. Comedite & bibite, donec in aurora discerni poßit filum album à nigro. Deinde perficite ieiunium usq; ad noctem sine coitu mulierū. Eritis enim perseuerantes in domibus orationū: tamen appropiabitis eis. Hæc sunt præcepta Dei. Præferebat enim nuncius Dei uespertinā cœnam matutino cibo. Iterum inuito ad domum Dei illicitam, quæ in Mecha sita est, & uidere illicitum nuncij Dei, et considerare uestigia & loca ipsius, & quomodo lapilli proijciuntur retro quod uocatur Alchimar, & inuolutionem linteoli circa renes, & quomodo osculatur angulus domus illius, & uidere loca illa sacrata, & multa mira, quæ ab hominibus

Ieiunium.

Al, tomadan

Libidinis usus in ieiunio concessus.

Mechæ cultus.

Expeditio diuina.

appetuntur. Iterum inuito te ad expeditionem diuinã, quod est contra inimicos & aduersum incredulos proficisci, & expugnaret participatores & hæreticos in ore gladij, donec ad fidem Dei ingrediantur, & testificentur, quia non est Deus, nisi Deus Machumet, et ipse nuncius Dei & seruus, aut tributum reddant.

DESCRIPTIO PARADISI iuxta figmenta Machometi.

ITerum inuito te ad confessionem dei, ad cuius nutum resuscitabuntur mortui, qui iudicabit eos in iustitia, & bonis bona retribuet, & malis mala. Et faciet suum populũ eos qui sibi obedierunt, & confitentes singularitatem eius testificati sunt, quod Machomet est propheta ipsius & nuncius, & crediderunt omnibus, quæ super eum descenderunt à deo, in excipiendo legem uidelicet de paradiso, in quo multa bona sunt illis præparata, cum habuerint armillas de auro & electro, eruntq; uestimenta eorum serica, & dicent: Gratias deo, quia non abstulit à nobis retributionem. Nulla oppreßio uel molestia eos tanget. Habebunt certum alimentum, & fructus, & erunt in paradiso deliciarum exultantes, & sibi inuicem occurrentes honorificati. Discurretur per eos uasis argenti candidi. Quilibet bibentes delectabũtur. Non erit ibi luctus, neq; mœror. Habebunt mulieres uenustis oculis. Habebũt cœnacula, & supercœnacula, sub quibus erunt flumina. Nunquam enim promißio dei fallit. Et dicetur eis: O cultores dei, nolite hodie timere: Tristicia non appropinquabit uobis. Ingredimini paradisum uos & uxores uestræ, & estote securi. Discurretur per uos calathis & scutellis aureis, & habebitis quod animæ appetunt, & concupiscunt oculi in secura mansione in hortis & fontibus. Ibi primo primam noctem alia non sequetur. Et faciet eos securos à tormentis inferni. Hæc est gratia dei tui. Ipsa est enim liberatio magna. Dixit enim deus gloriosus & excelsus: In paradiso, quem pollicitus sum timentibus me, sunt flumina aquarum, in quibus nihil noxium est. Sunt flumina lactis, cuius sapor nunquam deficit: flumina quoq; uini, bibentium delectatio: flumina uerò mellis purißimi, habent siquidem omnes in eo fructus, & remißionem à domino. Dixit quoq; gloriosus & excelsus: Timentibus deum optime erit in ultimis. Aperientur eis portæ horti Eden, ubi pariter discumbentes præcipient sibi afferri uinum, & abundantiam fructuum, et habebunt oculis uxores speciosißimas. Hoc eis promittitur in die Iudicij. Victus ibi nunquam deficiet. Dixit iterũ deus gloriosus & excelsus, in descriptione paradi-

Paradisi fictitiæ uoluptates.

si: Sunt in eo duo fontes currentes. Sunt in eo pomorum arbores, & palmæ, & mala punica. Discumbent in excelsis uiridarijs super pomis & prunis. Adducentur timentes deum in paradisum per turmas & agmina congregati. Quibus cum hostiarij ianuas aperuerint, dicent: Pax uobis, habemini: Suauiter ingredimini, & estote hic in perpetuum.

ADHVC DE EODEM.

ET dixit gloriosus excelsus: Feci eos occurrere gaudijs & delectationibus, et dedi eis pro retributione paradisum, eò quod patientiam habuerunt. In quo erunt discumbentes super plumaria, et non percutiet eos sol, neq; frigus: Et super eos umbræ illius permanebunt. Per quos etiam uasis argenteis et canistris discurretur, similiter & uasculis modicis argenti, & pixidibus ministrabitur eis, & facient eos potare uase quasi cõmixti gingiberi. Fons in eo est qui claritas appellatur. Non audient ibi dolum, neq; mendacium. Hæc est retributio domini tui, quod est donum præmaximum. Dominus enim eorum liberabit eos à cruciatu inferorum, dicens: Comedite & bibite securi, discũbentes in lectulis dispositis. Dedimus eis uxores pulcherrimas, nihilq; eis de suo malo opere imputabitur, & unusquisq; secundum quod appetit, obtinebit. Dedimus eis diuersitates pomorum, & quicquid carnis ad edendum concupiscunt, & ut sibi propinent inuicem. Ministri sicut aurum fulgentes discurrent per eos, ad seruiendum parati. Et dixit benedictus & excelsus: Præcedentibus et festinãtibus dentur mansiones in paradiso uoluptatis. Pauci de primis, & pauci de nouißimis erunt super lectulis ordinatim dispositis, semetipsos ad inuicem intuentes. Inter quos erunt ministri sine fine mansuri, tenentes discos & conchas & uasa preciosa. Quicquid de pomis uel de carne uolatilium uoluerint, obtinebunt. cum quibus adhærebunt mulieres uelut margaritæ fulgentes, scilicet sui operis præmium. Non existit illic dolus uel iniquitas, sed tantum pax et salus. Hæc est descriptio paradisi, quam præparauit deus credentibus in se, & in nuncio eius. Vbi præparata sunt illis multa delectabilia edendi, & bibendi, & dormiendi cum mulieribus intactis. Quæ sunt uelut lapides preciosi sine fine splendẽtes, & accipient omnia, quæ oculi eorum concupiscunt, & habebunt honorem & uitam. Et sedebunt super thoros mollibus induti, & purpureis: ornati quoque armillis preciosis & nitidis. Vultus eorum hilares & iocundi. Inter quos mares & fœminæ seruientes ambulabunt, & uelut aurum rutilantes fragrabunt ut muscus, & uariæ aromatum

matum

matum species. Bibent de fonte suauitatis, & dicetur eis, Auete in omni pace. Comedite & bibite, et delectamini, eo quod digni estis, cum omni securitate.

DESCRIPTIO
inferni, iuxta eundem.

INfideles uerò qui participes faciunt deo, & pares illi attribuunt, & prophetæ dei non credunt, nec epistolam eius suscipiunt, & præceptis dei aduersus prophetam eius rebelles effecti sunt, deputabuntur gehennæ incendio: Eruntq; in cruciatu & stridore ineffabili, & igne sine fine inextinguibili. Quorũ cutis quotiens ignis ardore consumitur, totiens ad noua iterum supplicia reparatur. Mansio eorũ puteus abyssi, potus omni felle amarior, cibus de arbore quæ appellatur † azachum, & est omni pessimo sapore deterior. Erunt sub ira dei cum diabolo, & angelis eius. Dixit quoq; deus gloriosus & excelsus: Qui non credunt mirabilibus Dei, & prophetas & eos qui ueritatem prædicant interficiunt, erunt in horribili cruciatu. Quorum opera maligna, nullo eis auxiliante, super ipsorum capita redundabunt. Morientur, nec tamen à cruciatu liberabuntur. Et dixit, Arbor azachum data est pro delectatione impijs. Ipsa est enim, quæ in profundo abyssi nascitur, cuius fructus quasi dæmoniorum. De quo manducantes uentrem suũ implebunt. Denique omnibus malis subijcientur, & semper ad inferni supplicia reuoluentur. Superius & inferius caligo, ignis, & tenebræ. Et dixit: In die resurrectionis facies eorũ qui deo non credunt, horribiles atque nigerrimæ. Nunquid enim gehenna mansio impiorũ

Inferno destinandi qui.

Alzekon:

non est, & eorum qui nostris signis non credunt, & damnandi sunt? Et dixit. Qui nõ crediderunt, detrudentur in infernum conglobati. Ad quem cum peruenerint, & ministri portas aperuerint, dicent illis: Nónne ex uobis erant nuncij missi ad uos, qui uobis insinuantes præcepta dei, annunciauerunt diei istius occursum. Intrate igitur portas gehennæ, ad habitandum in ea sine fine. Hæc domicilia præparata sunt superbis. Et dixerunt qui in igne summersi sunt, ministris: Deprecamur uos, orate pro nobis deum, ut alleuiet nobis cruciatum huius diei. Ministri responderunt: Orate. Sed quid oratio impiorum, nisi error? Ex hinc sentient pondus cathenarũ, & uincula. Erunt pallentes in igne, & rursum fatigati in igne. Tunc uidebit eos afflictione oppressos, & tumidis oculis latenter aspicientes. Iterum dixit benedictus & excelsus: Impij permanebunt in cruciatu gehennæ, ubi detrusi ulterius non respirabunt. Nos nihil illis iniuste fecimus, sed ipsi sibi impij extiterunt. Tunc uociferabuntur: Vsque quo damnandi sumus, ò rex? Dixit, Ita manebitis sine fine. Et iterũ dixit: Arbor azachum cibus est peccatorum: feruet in uentre sicut sulphur. Accipite illum, & ad horribilia inferni loca deducite, et super caput eius cruciatus et dolores infundite. Hæc sunt enim opera, quæ faciebatis. Et dixit gloriosus et excelsus: Afferte aquam amaram, quæ uiscera eorum dirumpat. Væ non credentibus in die qua nec permittentur loqui, ut aliquã habeant excusationem. Hæc de illa disputatione duorum philosophorum, pagani et Christiani, breuiter excerpsi, ad insinuanda figmenta & fallacias Machometi.

CRIBRATIO ALCHORANI CLARISS. VIRO D. NICOLAO DE CVSA Cardinali autore.

PIO SECVNDO, VNIVERSALIS ECCLESIÆ summo sanctißimoq; Pontifici S.

Pius. Leo.

SVME sanctissime Papa libellum hunc, per humilem seruulum tuum fidei zelo collectum. Vt dum more ter sancti Leonis Papæ, prædecessoris tui, Nestorianam hæresim apostolico spiritu, angelico ingenio, diuinoq; eloquio damnâtis: tu Machumetanam sectam de illa exortam, eodem spiritu, pariq; ingenio, facundiaq; æquali, erroneã, eliminandamq; ostendes, cito prompteq; quædam rudimenta scitu necessaria ad manũ habeas. Tuo etiam iudicio, qui in episcopatu fidei princeps es, illum & cuncta quæ scripsi scribam ue, atq; me totũ ut fidelem decet, subijcio, in nullo unquã ab apostolico tuo throno dissensurus.

PROLOGVS.

Petrus Cluniacensis.

FECI *quam potui diligentiam intelligendi librum legis Arabum, quem iuxta translationem per Petrum abbatem Cluniacẽsem nobis procuratam Basileæ habui: cum disputatione eorum nobilium Arabum, quorũ unus socius Machumet, nisus fuit alium trahere qui doctior et magnus inter Arabes, Christianam fidem quam zelose coluit, ostendit potius tenendã. Erant etiam alia quædam opuscula de generatione Machumet, & duodecim successoribus eius in regno, & de ipsius doctrinis ad centũ quæstiones. dimisi librum apud magistrum Ioannem de Segobia, & ad urbem Constantinopolim perrexi, ubi apud fratres Minores habitantes apud sanctã Crucem, reperi Alchoran in Arabico, quem mihi in certis punctis fratres illi prout sciuerunt, explanarunt. In Pera autem, in conuentu sancti Dominici erat translatus, modo quo Basileæ dimisi. Quæsiui si quis Græcorũ scripsisset contra illas ineptias: & non reperi nisi Ioannem Damascenum, qui parum post initium illius sectæ fuit, pauca ualde scripsisse, quæ habentur. Fuit tunc Balthasar de Luparis mercator apud Constantinopolim: qui uidens me sollicitum circa prædicta, narrauit quomodo doctißimus & maximus inter Teucros, postquam in Pera occulte de Euangelio sancti Ioannis instructus fuit, cum duodecim uiris magnis ad Papam uenire proponeret, & plene informari, si ego secrete eis de conductu prouiderem. Comperi relatione fratrum hæc sic se habere: & disposui conductum, ut petierunt. Et quia ille supremus præerat hospitalibus, uoluit illa uisitare: & demum declinando*

Ioannes Damascenus.

ad locum ubi nauis eos expectabat, Romam proficisci, sed pestis eum in uisitatione abstulit. Dominus Balthasar, qui nunc miles Bononiæ moratur, sæpius mihi retulit, omnes doctores eorum, euangelium ualde amare, & libro legis suæ præferre. Demum concitaui fratrem Dionysium Carthusiũ, ut scriberet contra Alchoran: qui fecit, & misit opus suum magnum Nicolao Papæ. Vidi post hæc Romæ libellum fratris Ricoldi ordinis prædicatorum, qui Arabicis literis in Baldach operã dedit, & plus cæteris placuit. Vidi et aliorum fratrum de ea materia scripturas catholicas: maxime sancti Thomæ, de rationibus fidei ad Cantorem Antiochenum: & ultimo reuerendißimi domini Cardinalis sancti Sixti, hæreses & errores Machumet uiuis rationibus confutantis. Ego ingenium applicui, ut etiam ex Alchoran Euangelium uerum ostenderem, & ut hoc facile fieri poßit, cõpendiosum meum cõceptum paucis præmittam.

Dyonisius. Ricoldus. Thomas.

EXperiemur in nobis appetitum quendam esse, qui ob motum qui in eo est, spiritus dicitur: quodq; ratio motus ipsius est bonum. In ratione enim boni, mouetur appetitus. Sic uidemus bonum sua ui trahere spiritum nostrũ: ac quod nulla est ratio cur bonum appetitur, nisi quia bonum. finis igitur desiderij, bonum. Neq; potest aliunde spiritus noster habere appetitum boni, nisi à bono. Bonũ igitur, est creator spiritus nostri ad se: & est eius principiũ pariter et finis. Nõ igitur quiescit spiritus noster, nisi in suo principio. Et quia spiritus noster intellectualis non est ipsum bonum quod appetit, cum bonũ illud non sit in ipso: si enim in ipso intellectu esset, esset intellectũ sicut scitum in scientia est scientia. Ignorat igitur intellectus quid sit bonum illud. Appetit ergo spiritus

Appetitus. Spiritus. Bonum.

tus intellectualis, in sua natura comprehendere bonum illud. Nam etsi nulli deesse possit quod est, cum esse sit bonum: tamen nisi intellectus intelligat ipsum, caret eo, & quiescere nequit. Et cum intellectus quid sit hoc bonum, quod esse nō dubitat, ignoret: non habet etiam scientiam nominis eius, et conceptum de ipso facere nequit, quem non hæsitat omni conceptu maiorem & meliorem. Et quoniam nihil experimur in nostro intellectu comprehendi, quod per sensum in ipsum non intrat (cæcus enim à natiuitate scientiam coloris non habet) scimus bonum illud non esse de regione huius sensibilis mundi, quodq; spiritus noster in hoc mundo ad quietem non perueniet. Cum autem sciamus appetitum boni illius nos non habere frustra, etiam certi sumus spiritum nostrum intellectualē non esse de sensibili mūdo, sed quod exuta sensibili uita ipsius appetitus ad quietē pertingere poterit. Verum nisi ad hoc nostræ intellectuali naturæ iste mundus conferret, frustra intrassemus in ipsum. Oportet igitur quod fateamur, nos in hoc mundo habilitari uel dehabilitari posse, ad hoc quod in futuro seculo quietemur uel inquietemur. Via autem per quam in hoc mundo transire debemus, ut habilitemur ad apprehensionem desiderati boni, non debet esse nisi bona: & quæ seducit, mala erit. Hæc sic se habere, cuiq; habenti intellectum clarū est. Sed cum multæ possint uiæ esse quæ bonæ uideātur, manet hæsitatio, quæ sit illa uia uera & perfecta, quæ certitudinaliter nos ducit ad cognitionē boni, quod quidem bonum nominamus Deum: ut dum de ipso conferimus, nos mutuo intelligamus. Moyses quidem descripsit unam: sed non est ab omnibus recepta, nec intellecta. Christus illam illuminauit, & perfecit, multis tamen adhuc incredulis remanentibus. Machumet eandem uiam, ut ab omnibus etiam idololatris reciperetur, faciliorem describere nisus est, licet astu maligni seductus. Et hæc sunt magis famatæ descriptiones, dictæ uiæ: licet aliæ multæ sapientum & prophetarum factæ sint. Omnes autem descriptiones iam dictæ, in fundamēto habent bonū illud sæpe dictum, esse maximū: et ideo unum, quod deum unum omnes appellant: suasq; descriptiones bonas dicunt, quia sint ipsis, aut putentur ab eodem bono Deo reuelatæ. Clarum est autem, quod cum nullus purus homo deum concipere possit, quod nō habemus certitudinem, qualemcunq; purū hominem nobis posse uiam ad sibi ignotum terminū pandere. Vnde si nec Moyses, nec Machumet unquam dum in hoc mundo essent, sæpe dictum bonū uiderunt (Deum enim nunquam uidit homo) quomodo

> Via ad cognitionem boni uera quæ.
> Moses.
> Christus.
> Machumet.
> Deus unus et bonum unum

tunc alijs iter ad ipsum pandere potuerunt? Esto autem quod sermones aliquos eis immissos publicassent, qui figurabant seu significabant Deum, et uiam ad ipsum: tamen ipsi illos exponere non potuissent, neque alius homo. Et si aliquis homo hanc uiam manifestare potuisset, aut posset, illum utiq; maximū omnium hominū esse necesse fuisset, quemadmodū Messiam esse omnes nationes fatentur. quod si ille homo non esset ipsa omnisciens diuina sapientia, per quam deus omnia operatur: utiq; quod sibi incognitū esset, reuelare nequiret. Iesus autem uirginis Mariæ filius, Christus ille, per Moysen & prophetas prænunciatus uenturus, uenit, et uiam sæpe dictam, cum nihil ignoraret, manifestissime propalauit, attestante etiam Machumet. Certum est igitur, quod qui Christum et uiam eius sequitur, ad comprehensionem desiderati boni perueniet. Vnde si Machumet in aliquo, Christo dissentit: necesse est, ut hoc aut faciat ignorantia, quia Christum non sciuit, nec intellexit: aut peruersitate intentionis, quia non intendebat homines ducere ad illū finem quietis, ad quem Christus uiā ostēdit, sed sub colore illius finis, sui ipsius gloriam quæsiuit. Vtrunque autem uerum credi oportere, comparatio legis Christi ad legem ipsius docebit. Tenendū igitur credimus: ignorantiam, erroris et maleuolentiæ causam esse. Nemo enim cognoscens Christum, dissentit ab ipso, aut detrahit eidem. Intentio autem nostra est, præsupposito Euangelio Christi, librum Machumet cribrare, & ostendere illa in ipso etiam libro haberi, per quæ euangelium si attestatione indigeret, ualde cōfirmaretur. et quod ubi dissentit, hoc ex ignorantia, & consequenter ex peruersitate intentionis ipsi Machumet euenisse. Christo non suam gloriam, sed dei patris, & hominum salutem, sed gloriam propriam quærente.

> Christus ueræ ad Deum uiæ doctor.
> Machumeti scopus. Ignorantia erroris & maliuolentiæ causa.

ALIVS PROLOGVS.

Refert nobilis ille Arabs Christianus, de quo suprà memini, Sergium monachū de monasterio suo eiectum, Mecham applicuisse, ibiq; duos populos repperisse, idololatras, & Iudæos, prædicasseq; ibidem fidem Christianam, prout Nestorius illam tenuit, ut fratres suos illius sectæ placaret ad gratiam: quia omnes idololatras conuertisset ad fidē. inter quos Machumet erat, qui conuersus de idololatria, mortuus est Christianus Nestorianus. Sed tres astutissimi Iudæi se Machumet coniunxerunt, ut ipsum auerterent, ne perfectus fieret, & illi suaserunt uaria mala. Post uerò mortem Machumet, omnibus ad suam sectam reuertentibus, illi Iudæi accesserunt Hali filium Habitæ

> Ricoldus. Sergius monachus.

lix, cui Machumet suas collectiones dimisit: & persuaserunt ei, ut sicut Machumet, ita & ipse se in prophetam eleuaret, & apposuerunt, & deposuerunt de libro Machumet, quæ uoluerunt. Videtur igitur quod Machumet ab initio fundatus fuit per Sergium, ut esset Christianus & legem illam seruaret. Ab illa uia non potuerunt Iudæi ipsum amouere: sed ut quantum possent retraherent, addiderunt illa per quæ uideretur propriæ sectæ propheta, & ueteri testamento non minus quàm Euangelio fidem dare. Sergius autem obtinuit ab eo (ut refert suprà allegatus) quod ipse posuit in Alchoran Christianos maiores amicos, maxime religiosos & sacerdotes, quàm Iudæos. & quamuis hæc dicat, tamen postea à Iudæis inductus, Christianos deridet, qui suos prælatos & põtifices Dei loco uenerantur. Hoc ideò, quia Christiani nominant illos nomine quo solus Deus nominatur, scilicet dominos. Nulli autem conuenit illud, nisi Deo. Sic enim in Exodo habetur: dominus, ipse est Deus. Facit etiam de decem nominibus Dei aliquando mentionem, inter quæ est Adonai, quod dominus interpretatur. & nomen ineffabile per Adonai significatur, legitur, & exprimitur. Ideò in Alchoran, nulli nisi deo tribuit hoc nomen, imò nec Christo, nec Mariæ uirgini. Et quia Christiani nominant Christum, Dominum Iesum, & Mariam dominam: dicit, quod loco Dei ipsi uenerentur. Et sicut cauet quod nunquam nisi Deo tribuat hoc nomen Dominus, ita cauet quod nunquam Deo tribuat nomen pater: quia dicit deũ, prout uult omnia facere, ideò non conuenit ei actus generationis. Quando igitur ipse de Christianis bona dicit, intelligit de uestitis in albo: sic enim discipulos nominat. & de credulis Christo, uti Nestorianos putabat, quorum errorem ignorauit, nec alios Christianos cognouit. Nestorius autem omnia quæ sunt in Euangelio acceptauit: & quod in Christo esset corpus, anima, & diuinitas: circa modum autem unionis errauit. Fatebatur corpus & animam uniri unione naturali, ut esset uerus homo: sed hominem illum uniri diuinitati aiebat per gratiam. sed non per communem gratiam, quia boni deo uniuntur, sed per plenitudinem gratiæ, ob quã

Hali successor Machumeti.

Domini appellatio soli Deo conueniens.

Patris appellatio in Deo.

Nestoriani.

Nestorij error

una esset Dei & hominis Iesu uolũtas. propter quam excellentißimam gratiam de Christo uerificaretur, ipsum esse filium Dei. Sed non admisit Mariam esse matrem Dei: quia id quod in Christo reperitur à matre sua receptum, non conuenit Deo. sic uoluit naturam humanam in Christo esse deificatam. Et quia Euangelium dicit, quomodo uerbum Dei factum est caro, non quod caro sit facta uerbum Dei: ideò hunc sensum damnauit ecclesia in Concilijs uniuersalibus, tertio, & quarto, dans matri Iesu nomen quod est theotocos, id est Dei genitrix. Nestoriani autem generationem æternam confitentur. Quare uidetur Machumet contra sanctissimam trinitatem & generationem æternam nihil uoluisse scribere, solum pluralitatem deorum damnans, ut dicetur. Etiam si quis interrogasset Machumet, in qua forma misisset Deus ad homines legatum plus quàm angelum, certum est ipsum dixisse: si Deus angelum mitteret legatum ad homines, eum forma humana indueret. sic, & si plus quàm angelum mitteret, respõderet. Misit autem, secundum ipsum, Christũ: quem dicit uerbum Dei, & filiũ Mariæ. Quare cum uerbum Dei sit eiusdem naturæ cuius est Deus, cuius est uerbum (omnia enim Dei, Deus sunt, ob simplicißimam eius naturam) quando uoluit Deus summum legatum mittere, misit uerbum suum, quo non potest maior legatus concipi. Et quia ad homines misit, uoluit quod indueret humanam naturam mundißimam: quod ita fecit in uirgine Maria, ut sæpius legitur in Alchoran. Non igitur erit difficile, in Alchoran reperiri euangelij ueritatem: licet ipse Machumet remotißimus fuerit à uero euãgelij intellectu. Nec est prætermittendum, quo modo capitula collectionis dicti libri legis Arabum, non continuantur ad inuicem: sed quolibet de per se, integrum existit: & proprius est rhythmus, seu carmen plenè mensuratum. In hoc enim summum studium adhibuit compilator, ut blanditijs dictaminis cunctos alliceret, & in stuporem uerteret, sicq; dictata faceret diuina uideri. Hinc ignoscendum mihi, si non uidebor undique congruum ordinem tenere: quando confusißimi libri continentiam discutio.

Maria theotocos.

Christum dei uerbũ esse cõfitetur etiam Machumet.

Euangelij ueritatem reperiri etiam in Alcoran.

Alcoran uersib. scriptum.

OPVS IN TRES LIBEROS DIVISI, ET *cuiuslibet Capita Annotaui.*

CAPITA LIBRI I. *huius operis.*

CAPITA LIBRI II.

CAPITA LIBRI III.

DE ALCHORAN, ET quod Deus uerus non sit autor eius. Cap. I.

Alchoram; Alfurkan.

EST liber legis Arabum Alchoran, ob præceptorũ collectionem, atq; Alfurkam, ob discretam capitum separationem, nominatus. Habet et alia nomina. Dicunt quidam obseruatores libri, illum aliter in Oriente, & aliter in Hesperijs partibus distingui. Occidẽtales enim, post orationẽ quæ præmittitur, & mater libri nominatur, aiunt totum librum azoras, seu capita habere 123. Orientales uerò primam azoram, aiunt durare usque Soret amrani, quod est quintum Cap. in libro Hispaniarum. Hic liber ut in Hispania legitur in Latinum uersus, per nos uisus est. & ubi de hoc libro legis quicquam allegamus, illud in Latino illo haberi, dicere intendimus. Huius autem uidetur apocryphus. Aiunt enim quidam Arabes, ipsum Machumet quendam de Arabia de genere Ismael composuisse. Alij uerò dicunt, Machumet dixisse hunc librum in septem uiris à deo descendisse, quos nominant. Alij dicunt, mortuo Machumet quatuor differentes & discordantes Alchoranos per quatuor quos nominant, sibi aduersantes, compositos. Dicunt etiam quidam, hunc qui in usu est, Merbam filium Elheken composuisse, & alios igni tradidisse. Fertur etiam Elgag, uirum potentem 85. sententias detraxisse de libro, & totidem alias addidisse. Legimus in chronica Machumet, & regum suorum successorum quomodo Gomar secundus rex post Machumet, ordinauit orationes fieri in singulis templis, in mense Remadam, & Alchoran, completo mense, perlegi. Cui successit Odiner, qui auxilio aliorum, integritatem Alchoran primo collegit. Ex quibus certum est, licet Machumet aliqua præcepta ex testamento & euangelio collegerit, quæ præcepta Dei seu Alchoran dicebantur: tamen liber iste in sua integritate post eius obitum collectus est. Liber uerò ipse in primo cap. sic dicit: Omnis aduersarius, Gabrielis hunc librum tuo cordi per creatorem intimantis, ipsumq; diuino præcepto tuis commissum manibus, &c. Hæc ut dei uerba ad Machumet leguntur, & sæpissime in libro eadem sentẽtia repetitur, quæ uult solum Deum creatorem autorem libri esse. Sed ut sapientiores Arabes & ueræ historiæ habent, & liber ipse atque nomen Alchoran ostendit, tunc est collectio quorundam præceptorum, & quæ quidem collectio, nullo mo-

Mater libri, Azora.

Alchorani autores.

Gomar.

Odiner.

Autorem Alcorani non esse deum.

do deo uero attribui potest. Vnde ipse colligeret, qui est ipsa sapientia? Oportet igitur quod collectio quæ non potest nisi in tempore fieri, nequaquam deo ascribatur: cuius operatio est supra omne tempus sine successione. Cui igitur debet ascribi collectio, nisi homini: qui de diuersis scripturis collectionem facit, et collecta ut uult appellat, quemadmodum hæc collectio Alchoran dicitur? Ideo quidam sapientes libri defensores, aiunt collectionem esse humanam: intimationem uerò Dei, per Gabrielem esse. Verum est, collectionem hominis esse, sed quod Deus creator uniuersi, per Gabrielem ipsum librum intimauerit cordi Machumet, non potest esse uerum: cum illa in libro contineantur, quæ ob suam turpitudinem, iniusticiam, & notam mendacij, & contradictionis, Deo sine blasphemia ascribi nequeant. Alius igitur erit autor eius, quàm Deus uerus: nec potest esse, nisi deus huius seculi. Hic enim est, qui excæcat mentes infidelium, ut non fulgeat illuminatio Euangelij gloriæ CHRISTI, qui est imago Dei inuisibilis. quibus cum Euangelium sit opertum, ipsi pereunt, ut Apostolus Corinthijs scribit. Hic falsus deus, seu princeps huius mũdi, qui à principio est mendax, per aliquem suorum angelorum, qui speciem lucis, & nomen forte Gabrielis assumpsit, inueniens Machumet hominem idololatram, Venerem colentem, & omnia quæ huius mundi sunt concupiscentem, ad hoc aptissimum: per ipsum principaliter, & eius successores, mendosam Alchoran collegit, cui hæreticos Christianos et peruersos Iudæos aptos ad hoc consiliarios adiunxit. uti sunt Sergius Nestorianus, & Iacobita Baheira: & Iudæi, Finees & Abdia, nomine Salon, postea dictus Abdalla: ut ueræ historiæ de hoc apud Arabes reperiuntur. Et licet multa testimonia uideatur continere de laude ueteris testamenti, & Euangelij, & prophetarum Abrahæ, Moysi, et maxime IESV CHRISTI filij Mariæ uirginis: tamen cum illis omnibus quo ad uerum & salutarem finem contradicat (ut infrà patebit) potius ad decipiendum hæ laudes positæ creduntur.

Collectio.

Christus imago Dei.

Machumet idololatra, & Veneris cultor.

Sergius. Batheira. Finees. Abdia Salon Abdalla.

QVID CONTINET ALchoran, secundum eius laudatores. Cap. II.

DIcunt autem sequaces Machumet, bona intentione Alchoran scriptũ, & continere Machumet orphanum, erroneum seu idololatram, atque pauperem, legis & scripturæ penitus ignarum, solum natiuam Arabum linguam scientem, multas uxores habentem, à Deo

Machumet qualis prædicetur a sectatoribus ipsius

à Deo misericordiam consecutum, diuitem, & magni cordis subtilium capacis, & altinominis factum. Quem ipse Deus doctorem rudis gentis Arabicæ & idololatræ constituit, legatumq́; suum ad ipsas creauit, & eis prophetam præposuit, absque tamen manifesta miraculorum potestate, ut gentem illam sibi commissam ab errore in uitam reduceret. Et reuelauit ei Deus, ut fidem Abrahæ uiri iustißimi (qui à deorum cultura recedens, unum solum Deum uniuersorũ creatorem adorauit) acceptaret, & ab Arabibus acceptandam suaderet, absque tamen uiolenta coactione, prædicaretq́; illum solum & unicum omnium creatorem, & non alium esse imperatorem & regem uniuersi, omnium bonorum datorem, omnipotentem, uitæ & mortis dispensatorem, sapientem, incorporalem, incomprehensibilem, et intermiualem seu infinitum, pium, & misericordem, ueniæq́; datorem omnibus fidelibus ipsum adorantibus et inuocantibus. qui in die illa tremendi iudicij, quæ erit omnium terminus, resuscitabit mortuos ea facilitate qua ipsos creauit. & iudicabit inter bonos & malos, dans fidelibus & credulis secundum merita sua perpetuam paradisi omnium uoluptatum & desideriorum mansionem, & uitam optimam: Incredulis uerò & malis, iuxta demerita cuique, gehennam & perpetuam pœnam. Librum uero Alchoranum à Deo descendisse dicunt, cuius libri mater & uerißimum fundamentum, fides præmissa unius Dei, & reditus omnium ad ipsius terribile iudicium affirmant. Alia autem quæ in ipso libro continentur, quædam aiunt probationes illius fidei, quædam uerò leges Arabum, quas secundum librum illum creduli Arabes seruare tenentur, si Deo quem colunt obedire, & in eius gratia persistere uolunt, & iuxta merita felicem assequi in in paradiso remunerationem. Vnde omnes hanc fidem tenente, Musilmannos, scilicet sanæ fidei appellant: siue sint homines, siue angeli, aut dæmones. Hanc igitur fidem dicunt de necessitate salutis, omnes qui ignem æternum uitare uolunt, tenere oportere. in quam omnes, ut aiunt, præteriti prophetæ consentiunt. Ideo liber ille, nulli prophetarum contradicit, sed approbat eos, et confirmat libros à Deo ipsis traditos: scilicet testamentum Moysi, psalterium Dauid, & Euangelium traditum IESV CHRISTO filio Mariæ uirginis, concludens, omnes prædicta credentes, & legem in libris legis suæ scriptam obseruantes, liberari à gehenna. Dicunt, quomodo omnibus gentibus Deus natiuos nuncios miserit, & eas

Alcorani summa.

Musilmanni

Deum omnibus gentibus natiuos nuncios mittere.

commonuit quid credere & quid agere ipsas oportet, ut in die iudicij inter bonos connumerentur, & paradisum plenum gaudij assequantur: ne causam habeant tunc se excusandi, non recepisse doctorem & commonitorem: quodq́; illis Dei nuncijs credere debebant, & diuinis per eos promulgatis præceptis obedire, in quo decipi non poterant. Quomodo enim Dei uerbis parendo, in Deo confidens, qui est ueracißimus, quisquam in die illa se posset reperiri deceptum? Quare concludunt, quod si uarietas legum uel rituum in identitate fidei in uarijs gentibus per Dei nuncios præcepta reperiatur, hoc quidem obedienti, nequaquam quo minus apud pißimum atq; iustißimum iudicem condignum præmium assequatur, obesse poterit. Enumerat autem prophetas & Dei nuncios, quibus credendum erat, Abraham, Ismaelem, Isaac, Iacob, Moysen, CHRISTVM, & alios plures. Hæc est summa continentiæ Alchoran secundum libri illius laudatores.

Nuncij Dei, quibus credẽdum.

QVID CONTINET ALchoran, *secundum iudicium perfectorum.*

Cap. III.

SEd qui tam inter Arabes quàm Christianos perfectionem dono Dei assecuti sunt, aduertunt, quoniam sub prætextu huius eradicationis idololatriæ, asserit Christum nec Dei filium, nec crucifixum, & quod hæc adiectio uidetur totius libri intentio: scilicet quod CHRISTVM seu Meßiam nec Dei filium, nec crucifixum persuadeat. quoniam CHRISTVM filium Dei esse, & in cruce mortuum, est fides illa quæ uincit diabolum & mundum, & sola est uera & perfecta, & nulla fides præter illam resistere potest diabolo, & dare uictoriam & immortalem uitam fideli, in regno cœlorum intellectuali & incorruptibili. Ideo hoc medio sathan, de mundo ipsam euangelicam fidem omnino eliminare conatur: quemadmodum uidemus multa Christianorum regna iam à fide uera CHRISTI receßisse, & Arabum legem acceptasse. Scimus autem tam ex Euangelio, quàm Alchoran, Mahumet non posse præualere, sed CHRISTVS demum uincet, ut infrà patebit. Multi etiam Christiani sub principibus sectæ Arabum CHRISTO deuotius seruiunt, et infiniti Christiani renegati, et Arabes, et eiusdem legis cum ipsis, timore gladij fingentes se illius sectæ, in hora mortis profitentur se Christianos, sic finaliter omnes facient.

Impia Alchorani dogmata

Christus tandem uictor.

Quod

QVOD ALCHORAN fide careat, ubi sacris scripturis contradicit.

Cap. IIII.

Machumet literarum prorsus ignarus.

DIcit autem quidam sapiens, attendendum, quomodo necesse fuit, Machumet (qui nullam præter Arabicam linguam sciuit, nec legendi artem, nec scribendi habuit, etiam si eloquentia Arabica, rythmica & poetica præ cæteris pollebat, quia præ cunctis Arabicis libris Alchoran laudatur:) habuisse Iudæos & Christianos, qui illi in Arabica lingua ea quæ in ueteri testamento, psalterio, atque euangelio continentur, referrent. Nam in illis sacris literis per Alchoran approbatis & confirmatis, tanquam lucidis & perfectis doctrinis, eum peritum esse oportebat, cum sint Alchoran substantia, & præsuppositum, & nominantur supra aliqui ex illis, qui ei adhæserunt. Sed cum illi hoc obijceretur, quod sic instrueretur, cecidit in faciem suam, & contractæ sunt manus eius & pedes, & socij cooperuerunt ipsum uestibus suis. qui ad se rediens dixit: Deus misit corripere uos de sermone quem dixistis, quod tales me docerent, & legit unam sententiam ex Azora eluael, quod interpretatur palma, quæ sic habet: Scimus quod ipsi dicent, quod instruet eum homo lingua eorum qua loquuntur, Persica. Hæc autem Arabica patens est. Ex hoc dixit, Quo modo potest dici quod illi me instruerent, quorum unus Persicus, & alter Hebræus est. qui dixerunt ei: Potest esse quod lingua sua loquantur tbi, & exponant, & tu lingua tua omnia rectifices. nec inuenit responsionem. Ecce ipsum Machumet à diuersis instructum.

Quando Machumet floruerit.

Et quia eo tempore, quando Machumet post CHRISTVM annis 624. tempore Heraclij Imperatoris incœpit, multæ hæreses circa Euangelij & ueteris testamenti intellectum dudum exortæ fuerunt, & synodaliter reprobatæ: est uerisimile ad ipsum plures confluxisse, qui puritatem intelligentiæ dictarum scripturarum permixtam cum nouitatibus opinionum minus uerarum habebant, & scripturas Veteris testamenti cum Talmuthicis narrationibus, & Euangelij claritatem cum Apocryphis libris permiscebant, & prout ipsum uisum fuit ipsi Machumet recitabant.

Historiæ Alchorani cum ueteris & noui testamenti historijs dissideant.

Fertur etiam, suprà nominatos Iudæos se Machumet coniunxisse, ut impedirent ne perfectus fieret Christianus. Ex quo & poetico scribendi modo euenisse aiunt, raro concordare historias in Alchoran descriptas, cum ipsis in Veteri testamento & Euangelio positis. Sed

contra hæc (ut aiunt) nititur Machumet respondere, se non nisi à Deo informatum: uolensq; excusationem adducere, dicit 25. cap. Cum sit hæc (scilicet in Alchoran) alicuius uerbi pro uerbo mutatio, deo compositionem suam sciente: dicunt increduli, tu quidem non es nisi mendax, cum adeò uerba tua uaries. sed huius rei plures sunt inscij. Ipse namque deus & spiritus benedictus, hunc librum ueracissimum composuerunt. Sed hæc excusatio conficta & mendax, non sufficit: quin libri compositor uarius reperiatur, quod de uero & incommutabili Deo asserere blasphemia est. Neque dicimus uariationem, si sit uerborum aliqua mutatio, stante identitate sententiæ, sed ubi sententia Alchoran non est eadē cum Euangelio, aut ueteri testamento, tunc enim nequaquam excusabilis est Alchoran, quin concedi oporteat, deum illa non tradidisse, cum nō concordent cum prioribus diuinis, & per Alchoranum approbatis libris.

Variatio in quibus intelligatur.

Maria soror Mosis.

Puta, ait in Alchorano, uirginem Mariam matrem IESV, sororem Aaron, et filiam Amram: certißimum est, illum qui hæc Machumet narrauit, errasse, & ueram euangelij historiam ignorasse. cum Maria filia Amram, soror Moysi & Aaron, mortua fuerit annis plus mille, & in deserto sepulta, ante uirginem Mariam matrem Iesu Christi gloriosam, quæ, ut in eodem legitur Alchorano, fuit tempore Zachariæ patris Ioannis baptistæ. Et cum hæc nō semel, sed pluries Alchoran dicat, hoc unicum exemplum sufficit errorem reperiri in libro, et ideo Dei compositionem non esse. Adhuc dicit Capite septuagesimoquinto de Maria in fine: Maria se dirigendo, nil malitiæ seu prauitatis operata est. unde animam inflauimus illi, nostra uerba librumq; confirmanti, & in bonitate perseueranti. Certum est Mariam ante Alchoran penè sexcentis annis mortuam: Quomodo tunc cōfirmauit librum Alchoran, de quo tamen Arabes ipsum loqui intelligunt? Sic errat in Capite trigesimoquinto, in recitatione illa, quando Moyses uenit ad Pharaonem: ubi Pharao dicit, se Moysen in sua domo nutriuisse. Nam ille Pharao, qui Moysen nutriuerat, diu mortuus fuit ante reditum Moysi ad Ægyptum: Exodi capite quarto. Fuit enim quadraginta annis Moyses in Madian, quo tempore obierat. Talia plura reperiuntur dissona à ueritate sacræ scripturæ, à Deo, ante Machumet traditæ, & Alchoran præferendæ. Nec Alchoran hoc negat. Sic enim capite decimonono dicit: Si de mandatis tibi missis quicquam dubitas, antecessorum tuorum Libros legendo, ueritatem

Pharao.

tibi

tibi missam agnosces, ne sis ambiguus nunc, nunc negans, nunc affirmās. Ecce iubet in dubijs recurri ad libros priores, qui etiam admittit, quod ueriores seu meliores libri ostendantur, & illis stetur. Sic enim Capite trigesimo dicit: Recentes te magum affirmantes, tu dic, Librum isto meliorem, uestrum dictum affirmantem afferte, eumq; beniuole sequar. Ecce quomodo nunc uult affirmare Alchorā euangelio praeferendum. Non sunt igitur ea quae in Alchoran cōtinentur, ut Dei uerba acceptanda, quando prioribus à Deo traditis, & per Alchoran admißis libris, aduersantur.

In dubijs recurrendū ad libros meliores.

QVOD EVANGELIVM sit Alchoran praeferendum.

Cap. V.

DEscendentes itaq; ad magis particularia, ut deueniamus ad id quod intendimus, scilicet euangelium Alchoran praeferendum, dicimus eum qui Alchoran in Hispania in Latinum uertit, referre in principio Capite quinto, seu Soretamram, sic haberi: Deus pius & misericors, uiuus & altißimus, praeter quem non est alius, qui prius uetus testamentum, deinceps euangelium rectas uias hominibus tradidit: postremo librum ueracem, uidelicet Alfurcan, uestrae legis confirmatorem, desuper uobis tribuit. Isteq; continet uerba quaedam firmißima & infringibilia, quae sunt libri mater & materia: quaedam uerò alia, & reliqua. Ecce quomodo uetus testamentum & euangelium rectas uias dicit continere, & confirmat ipsa: Alfurcan uerò dicit ueracem, & continere quaedam firmißima, quae sunt mater & materia libri, & quae illa sint supra dictum est, & continentur in oratione in principio libri quod principium mater libri nominatur, scilicet quod sit unus Deus creator adorandus ac timendus, & terribilis iudex in die ultimi iudicij, quando est resurrectio. alia non habent illam firmitatem infringibilem. Quare ubi discordant, cum ueteri testamento uel euangelio, potius standum illis. Ad idem attente aduertendum, quomodo in Alchoran legitur, Deum Iudaeis dixisse, Cap. 12. Christum Mariae filium, cui commisimus euangelium, quod est lumen & confirmatio testamenti ac castigamē, & recta uia timentibus Deū, ad uestrae legis complementum misimus. Alibi saepe nominat Euangelium lucidum, & aliquando splendidißimū. Cum ergo hoc ita sit, quod euangelium in se omnia necessaria ad salutem contineat, & suppleat ad legem ueteris testamenti quae supplenda restabant: nihil igitur in Alchoran reperitur, quod sit necessariū ad salutem, ultra id quod in euangelio conti-

Mater libri.

Alchorani testimonium de Euangelij autoritate.

netur: & non est aliquid neceßitatis in ipso Alchoran, quod non sit euangelio conforme. Ait etiam quidam deuotus, & Arabicae linguae peritus, qui in Baldach studio Alchoran operam dedit: in cap. Elmeide sic haberi. Limitauimus uestigia hominum per Iesum filium Mariae ueracißimum patenter, & dedimus ei euangelium, in quo est directio & lux & ueritas manifesta. Ex his patet Alchoran Arabas ad euangelium remittere, tanquam ad lumen & rectam uiam Deum timentium. Dicit enim in Alchoran: Sciendū quidem, uiros legum nullius legis fidei ue perfectionem assequi, nisi testamenti & euangelij, ac huius libri à Deo positi praeceptis pareant. Nec hoc potest de illis Christianis intelligi, qui lucidißimum librum euangelij sequuntur, cum ipse in plerisque attestetur, illos Christi discipulos in albis uestitos, perfectißimos esse. Oportet igitur ut de Iudaeis & Arabibus, qui sunt uiri legum, intelligatur. Mandatur etiam septuagesimo capite Alchoran, quod omnes boni Deo seruiant, ut Christus Iesus Mariae filius persuasit. Si igitur ad hoc boni Christiani nituntur, ut faciant quemadmodum ibidem Alchoran continet, certißimum est, ipsos ab illis qui Alchoran credunt, irreprehensibiles esse.

Viri legum.

QVOD EVANGELIVM sit lux ueritatis Alchoran.

Cap. VI.

ALchoran dici nō potest sufficere, et uia recta esse, nisi includatur in ipso euangeliū, & solum illud cōstat, lucem ueritatis & rectae uiae in Alchoran dici debere, quod euangelio cōsonat. Nec de euangelio haesitabat autor Alchoran. Allegat enim passus & continentias euangelij, de eo quod Christo parabolas exponenti, aliqui abierunt retro, de grano frumenti, de caeco nato, & alijs. Illud Enim euangelium de quo locutus est, & allegabatur per ipsum in partibus Arabiae, & undique reperitur, etiam fortaßis hodie & prius scriptum in aliquo antiquo uolumine quàm Alchoran conficeretur. & cum ab initio fidei Christianae per tot centenos annos ante Machumet euangelium mundo publicatum & hucusque inuariatum maneat, de quo nec Machumet tunc legitur dubitasse: mirandum est, quur Arabes pro intellectu Alchoran generaliter non addiderint studio & lectioni Euangelium. sicut multi sapientes eorum, secrete Euangelium summa deuotione amplectuntur, cum sine eius scientia nihil perfecte ex Alchoran trahere poßint. Sed ut quidam peritus ait, alia causa non est, nisi quia sapientes eorū

Euangelij loca aliquot citata in Alchorano.

Arabes quosdam Euangelium religiose amplecti.

sciunt

ſciunt, quod falſitas Alchoran de facili depre henderetur, ſi ad legendũ ſacros et ueraces di ctos libros admitteretur. Vnde et ſi quis recte cõſiderat, illi nationi Arabũ non fuit legatus neceſſarius ad aliam, quàm ad Euangelij fidem et legem docendam. Poſt enim Chriſtum, omnium prophetarum etiam ſecundũ Alchoran altiſſimum, & librum euangelij omnium librorum perfectiſſimum, nihil melius reſtabit à deo expectandum. Hinc ſi quid pulchri, ueri, & clari in Alchorã reperitur, neceſſe eſt quod ſit radius lucidiſſimi euangelij, & hoc uerum uidet, qui euangelio lecto ad Alchorã ſe transfert. Vnde contemptus huius mundi, et prælatio futuri ſeculi, perſuaſio iuſtitiæ & operum miſericordiæ, & diuini proximi amoris? unde uenditio omniũ ſuorũ, etiam animæ ipſi Deo, maximi lucri cõuincũtur? Vnde habetur quod mori pro deo ſit uiuere æternaliter, unde uirtutum dilectio, uſurarum, homicidiorum, periuriorum, fornicationum, atq; adulteriorum, alienorumq; cõcupiſcentiæ prohibitio, in Alchoran ſuæ claritatis ſplendorem receperunt, niſi ex euangelica perfectione & conuenientia? Cur alia multa, quæ circa uoluptatem ſenſibilem & immundiciam carnis promittuntur in Alchoran, tenebroſa & tetra uiliaq; ab omnibus ſapientibus etiam Arabibus reputantur, niſi quia ab euangelicis promiſſis diſcordant, ut infrà latius dicetur? Lucet igitur euangelij ſplendor in Alchoran, illis ſcilicet qui ſpiritu Chriſti ducuntur, etiam præter intentionem autoris: ſed non ipſi lubrico Machumet, & illis antichriſtis, qui hoc ſeculum futuro præferunt, & nihil bonum iudicant, niſi huic mundo & eorum concupiſcentijs conformetur. Illi putant Deum autorem Alchoran, ſua corrupta deſideria confirmare: non aduertentes, nihil ueri eſſe, quod euangelio cõtradicit.

Euangelij radius quicquid eſt ueri in Alchoran.

Quibus luceat euangelij ſplendor in Alchoran.

QVOD ELEGANTIA DICTAMINIS NON PROBAT, ALCHORAN DEI eſſe dictamen. Cap. VII.

NEc debet quenquam mouere id quod dicit alibi, librum Alchoran non potuiſſe, nec ab omnibus hominibus, nec dæmonibus componi, ob ipſius admirabilis dictaminis elegantiam, ac quod ideò diuinus cenſeri debet. Eſto enim quod hoc donum Machumet habuerit, quod cenſetur per alios Arabes ſingulare, diuinum, & inacceſſibile: & hoc arguat ob pulcherrimum dictamen, dulcedinem, & blandiciem ſermonis ſtupendam, & cunctis mirabilem, librum dei donum eſſe: non tamen propterea eſt affirmandũ, omnia quæ in ipſo conſcripta ſunt, Dei uerba eſſe, qui uerax eſt, & ſtabilis, & ſibi nequaquam contrarius. Vnde

cum multa in Alchoran de ijs quæ in teſtamento et euangelio habẽtur, adeò uarientur, quod ſimul cum prædictis uera eſſe non poſſint, utique deo ignorantiam & inconſtantiam atque mendaciũ aſcribi oporteret, quod tamen etiã in Alchoran pro maximo peccato habetur. Quod autem dulcis ſermonum compoſitio nõ concludat dictata uera, patet ex tertio cap. Alchoran, ubi ſic dicitur: Plures eloquij melliflui, quorum uox cordi non conſonat, deum ſui cordis teſtem inuocant, cum ipſi tamen perniciem, gentiq; flagitiũ, fructibusq; peſtem inducere nitantur. hi tales gehennæ puteo, pœnis undiq; uexati ſepelientur. Sed ſi, ut ſequaces Alchorã aiunt, admitteremus, libro Alchoran finem & intentionem eſſe, non ſolum non detrahere, nec Deo creatori, nec Chriſto, nec prophetis ac legatis dei, nec libris diuinis teſtamenti, pſalterij, & euãgelij: ſed gloriam dare deo creatori, laudem & teſtimonium Chriſto Mariæ uirginis filio ſuper omnes prophetas perhiberi, teſtamentum & euangeliũ confirmare & approbare (cuius contrarium omnes ſapientes & zeloſi credunt, ut ſuprà patuit) utiq; tunc cum hoc intellectu Alchoran legens, licet uaria occurrant quæ offendant legentem, quaſi ille liber ob ſuam contrarietatem, quam tam in ſe habet quàm cum euangelio & teſtamento, non poſſit dei eſſe, ac quod Machumet uir muliebris, lubricus, totus huius mundi & ſenſibilum amator, de peruerſa idololatria & ignorantia ad legationẽ dei & propheticum ſpiritum ſine poteſtate miraculorum à deo aſſumptus non debeat credi, nec ipſius ſimplici relationi ſtari, qui inconſtans & uarius reperitur, & Dei arcana ſe ignorare confitetur, & multa fortia argumenta quæ in Alchoran contra Machumet in uarijs obijciuntur, et non ſoluuntur: tamen quando hæc omnia ſic conſiderantur quod prædictæ intentioni ſeruiãt, tunc aliquis elici poteſt fructus. Puta, cum quis legit uitam Machumet quæ in Alchoran ſcribitur, ſtatim intelligat, ideò illam deo permittente inſertã, ut ſciatur ipſum non eſſe, nec Chriſto, nec Moyſi, nec alijs prophetis comparandum, & multo minus præferendum. Quando enim comparatur uita & ſcientia aliorum prophetarum ad uitam & ſcientiam ipſius, ſtatim uidetur nullum debere potius ſequi Machumet, quàm Chriſtum, quod etiam Alchoran manifeſte confitetur.

Non quia eleganti oratione aliquid cõpoſitum, ideo uerum.

Lectionis Alchorani fructus.

QVOD CHRISTVM SEQUENTES, OMNIBUS PRÆFERUNTUR. Cap. VIII.

ADmittit Alchoran Chriſtũ ſequentes præferri omnibus, cũ Chriſtus ſit omnibus ſanctiſſimis

ctißimis prophetis suprapositus. Ait enim sic fictus Deus in Alchoran, Cap. 4. Omniũ prophetarum alio super alium per me sublimato, & eorum quibusdam cum Deo locutis, Christo Mariæ filio animam nostram propriè conferentes, uim atq; uirtutem præ cæteris præbuimus. Ecce, ait, præ cæteris præbuimus. Si igitur prophetas nobis à Deo missos audire & sequi tenemur, præ cæteris utique Christum sequi tenemur. Hoc clarißime Alchoran ex intentione intendit, Christo scilicet potius adhærendum. Dicit enim alibi Alchoran, Christum dixisse: Timentes Deum, me sequamini. Deus enim meus uesterq; dominus est, quem adorantes, recto proceditis tramite. Et subiungit: Quomodo uiri albis uestibus induti ipsum secuti, alijs omnibus per Deum suprà positi sunt. Et alibi scribitur, ut suprà allegauimus: Euangelium esse lumen & confirmationẽ testamenti, & castigamen, & rectam uiam deũ timentibus, & legis complementum. Ecce Christum & eius euangelium sequi, est sequi lumen, & ire per rectam uiam deum timentium. Et iterum alibi: Iam diuina ueritas nobis data, rectam uiam proficiscentibus ostendit. cuius obseruatio, salutem obseruantibus generat, error quidem detrimentum. Ecce diuina ueritas utique per Christum in Euangelio est patefacta. Alibi de eodem sic ait: Tandem Christo Mariæ filio misso, cuius sequaces ipsi penitus obedientes corda constantia, & humilia atque fidelia gesserunt, nos Euangelium dedimus, non ob aliud nisi ut per ipsum Dei dilectionem atque gratiam assequerentur. sed non, ut dignum erat, obseruauerunt, & licet plures eorum sint increduli, eorum tamen credentibus meritum debitum & maximum tribuimus. Iterum alibi: Omnes boni Deo seruiant, ut Christus Iesus Mariæ filius persuasit, interrogans uiros albis indutos uestibus, quis mihi subueniat ex parte dei me sequendo? responderunt illi: Nos. Quidam autem filiorum Israel crediderunt, quos cæteris incredulis manentibus, longè super illos extollimus. Iam satis ostendimus ex Alchoran, Christum potius quàm Machumet, & euangelium potius quàm Alchoran sequi oportere. Nunc descendentes inquiramus, an omnia quæ in Alchoran scribuntur, tendant ad gloriam dei? Omnes enim homines creatos esse ad glorificandum Deum, Alchoran attestatur. Videtur autẽ qui plures deos ponit, uelle Deo suam claritatem & gloriam obfuscare. Ideò ponere Deo socios, participes, filios, alios deos, est gloriæ magni Dei detrahere, & confundere atque diuidere uniuersum, et cuncta in schismate & in confusione & malo ponere, ut Alchoran declarat, secundum intellectum quem Arabes libro attribuunt.

Christus prophetis omnibus præferendus Alcorani quoque testimonio

Euangelium.

Omnes homines ad glorificandum Deũ creati.

QVOD ALCHORAN male dicat Christianos incredulos. Cap. IX.

CVm tu auctor libri Alchoran, solum deorum pluralitatem damnes, cur Christianos, qui Christum filium Dei credunt, incredulos dicis? Nonne postquam Alchoran pluries negauit deum filium sumpsisse, se in xxxij. cap. sic resoluit dicens: Deus nequaquam filiũ seu participem sumpsit alium deum. tunc enim quisque cum suis facturis ueniens, in alium insurgeret. Dicit alium deum: in quo declarat, Christianos non esse incredulos, si dicunt Christum dei filium non esse alium Deum. Inquantum enim gloriæ dei non detrahit societas, participatio & filiatio: Alchoran secundum uos non intendit illa de Deo tollere, cui nihil perfectionis deesse potest. Sed inquantum illa dicunt alium deum, & illi uel illis gloriam illam soli creatori debitam tribuunt: tunc detrahunt à Deo creatore suam gloriam, et alteri diuidunt, nec manet deus creator, deus quando non habet omnem gloriam, & maior in gloria esse posset. Ideo nulla ratione hoc dici potest. implicat enim cõtradictionem, plures esse deos: quãdo sequitur nullum esse Deum, cum quisque careat summa gloria, quæ soli Deo conuenit. Alchoran huic sententiæ secundum uos consentit, & ait omnes prophetas in hoc concordare: nec in hoc Christiani & Iudæi contradicunt. Et Alchoran dicit, Machumet missum ad Arabes idololatras, ut eo ad cultum unius Dei creatoris ducat. Si igitur Machumet est ad hunc finem tantũ missus ad idololatras suæ nationis, cur Christiani persecutionem patiuntur, qui nec sunt Arabes, nec plures deos colunt? Patet satis Alchoran, secundum etiam intellectum quem ipsi Arabes tribuunt, non negare quin Deus habeat filium seu filios, dummodo non sit alius Deus, aut alij dij. Christiani enim & Iudæi non sunt reprænsibiles in eo, quod in oratione ad Deum creatorem & originem omnium, nominent ipsum patrem: & quemadmodum hoc tam in ueteri testamento quàm in Euangelio legitur, liber Alchoran non intendit negare, nisi quod sibi absurdum uidetur, homines se dei filios appellare. Sic enim ait capite XII. Vos Iudæi atque Christiani, si dei filij eiusq; dilecti estis, prout uos dicitis: cur uobis culpas atque peccata gerentibus, pœnas & malum ingerit? Certe uos nihil aliud quàm homines estis, à deo ueniæ mercedisq; maximæ datore, ad quem omnium erit reditus, creati. Videtur ex hoc, ipsum arguere

Christus Dei filius, non alius Deus.

Deo filios attribuere, quomodo absurdum dicat Alchoran.

præsumptionem & modum dicendi, quasi filiatio dicat consubstantialitatem. Sed ubi non intenditur, non negat: & quia in testamento ueteri ac Euangelio nusquàm legitur Christū, aut alium quemcunque sic filium dei appellari, quod sit alius deus à patre creatore: nec probationem Alchoran refellit quisquàm Christianorum, scilicet deum non posse sumere filium, neque ab uxore, cum non habeat, neque si sumeret nobilißimam creaturam in filium. Non enim esse potest creatura eiusdem naturæ cum creatore, sicut necessario filius existit. Etsi assumere deus filium, utique cum in tempore fieret talis assumptio, filius creatura esset. Concludit igitur Alchoran, impoßibile esse deum habere temporalem filium, quam conclusionem Christiani nequaquàm impugnant. Negat autem Alchoran, Christum filium Dei, licet ipsum exaltet supra omnem prophetam. Interrogo autem te subditum libro Alchoran, cur negatur Meßias filius dei, cum in euangelio per te approbato, sæpius legatur Christus dei filius? Forte dicis ex Alchoran, Christum coram deo ad rationem positum, quod se deum nominauerit, hoc constanter negasse. ideò huius contrarium in Euangelio reperiri, nequaquàm admittit. Nō tam admiramur, quando Christus coram deo de hoc inculpatus sit quod se Deum nominauerit, & quomodo præsens fuerit Mahumet qui deum inuisibilem (ut ipsemet fatetur) nunquàm uidit, quàm planè irridemus. Ignorabat ne deus ueritatem, & Christo falsum imposuit? aut si ueritatem, tunc primò sciuit, postquàm Christus se excusauit: nonne secundum Alchoran Christus est in carne mortali uiuus, in quodā loco amœno aquis irriguo? & ait ipsum uenturum denuo in hunc mundum, demum moriturum, & surrecturum, & in iudicio futuro rationem operum suorum redditurum? quomodo hæc concordant, hæc esse facta, quæ in futuro iudicio secundum Alchoran fieri expectantur? Nonne dicit Alchoran, nullum uiuum hominem deum accedere, & cum eo colloqui posse? Ecce quod huic dicto Alchoran non est fides adhibenda. & ut hoc ex textu Alchoran uerum uideatur, aduerte sic in textu dici ex capi. 14. fictitio deo dicente: O Iesu Mariæ fili, tu persuades hominibus, ut dei loco te matrēq; tuam deos habeant & uenerentur. Respondit Iesus: Nolit deus, ut quid præter uerum dicam. & si protuli, tu nosti, quia tu omnium secreta cordium noscens, mei cordis arcanum penetras, ego uerò nequaquàm tui. Tu scis itaque nil hominibus nisi mādata tua dixisse: scilicet, quod te deum meum & suum inuocent & adorent, quorum quādiu tibi placuit, testis affui.

Christum esse filium Dei, negat Alcoran.

Nunc autem tu, qui es testis omnium, postquā ab illis ad te me sublimasti, eorum cognitor existas. quibus si malum feceris, gens tua sunt: si condonaueris, tu es incompræhensibilis & sapiens. Dicit deus: Nunc instat dies, quo sua uindicis ueritas perficiet. eis etenim ueniam, quoniam me secuti sunt, quod ipsis præ cæteris lucrum est maximum, & paradisum aquarum fluxu dulcißimam, ubi perseuerent, tribuam. Ego nanque omnipotens deus, cœlo & terræ & uniuersis quæ eorum capacitas continet, impero. Ecce textum, qui nihil facit contra diuinam Christi filiationē. Sed quod Christus nunquàm persuaserit se & matrem loco dei uenerari, nec id Euangelium habet, nec Christiani credunt. Non enim uenit Iesus, nisi ut daret gloriam deo patri suo, & suam nequaquàm quæsiuit.

Christus solius patris gloriam quæsiuit.

QVOD CLARE OSTENDITUR, CHRISTUM ESSE DEI FILIUM. Cap. X.

Diceret Arabs: Si Christus deus fuisset, utique cum Iudæi dicerent, quia tu homo cum sis facis teipsum deum, non excusasset se, allegādo in lege deos dici, ad quos sermo dei factus fuit, sed clare respondisset. Dicimus eum clare respondisse, aiebat enim: Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura, quem pater sanctificauit & misit in mundum. uos dicitis, quia blasphemas, quia dixi, filius dei sum. Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si mihi non uultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, & credatis, quia in me est pater, & ego in patre. Ecce quàm clare locutus est: scilicet, non esse blasphemiam, si se filium dei dixit, & ideò se tacite deum confessus sit. Nam si sermonum dei capaces dij dicuntur, nō est dubiū, quin is quem pater ut pater ab æterno sanctificauit, & in tempore in mundum misit, non blasphemat, si se dei filium appellat. Pater enim, ut pater, nō generat nec sanctificat nisi filium. qui autem sanctificatus est à patre ante mundum, & deinde in mundum missus, utique coæternus patri est. Quod autem hoc cognosci poßit, quantum ad credulitatem sufficit, opera ostendunt, quæ nullus hominum ante ipsum fecit, Ita quod humanæ naturæ illa ascribi non possunt, aut creaturæ, sed creatori. Nisi igitur pater creator esset in Christo, quomodo eius opera Christus fecisset? Essentia igitur patris, quæ operatur omnia, in Christo erat. Etsi deus pater essentialiter est in Christo, erit Christus eius filius, quia eiusdē essentiæ. Erit igitur Christi, quia filius in patre, cum extra essentiam patris filius esse non poßit. Sicut si autoritatem mitten

Sermonū dei capaces, dij appellati.

Christus Dei filius.

mittentis uideo mittentem, & æqualem autoritatem in misso uideo missum: utique mittēs est in misso, & missus in mittente ob æqualitatē. De quo infrà latius.

QVOD CHRISTVS *nominat deum, sed Dei filium.* Cap. XI.

ADhuc attente considera fidem Christianā esse, patrem omnipotentem esse Deum creatorem, & Christum, illum Deum nominare suum patrem. Ait enim in Euangelio ad Iudæos: Est pater meus, qui glorificat me, quem uos dicitis, quia Deus uester est. Ille bene intelligit Christum non se Deum nominasse, quia se patrem suum nominasset. Ostendit autem se satis filium Dei, quando illum semper patrem nominauit, quem Iudæi Deum dixerunt. Vnde Dei filium se nominauit, & non deum: cum nominatio Dei, sit nominatio patris Christi. Est igitur Christus filius Dei patris, & non Deus pater. & est uerus filius dei patris, ideò & consubstantialis patri: licet non alius Deus, quàm pater. Vnde Christus non est Deus pater creans omnia, sed est Dei patris uerißimus filius, eiusdem naturæ cum patre, per quem Deus pater creat omnia. Christus igitur non est nisi Dei filius unigenitus, & hinc eiusdem essentiæ & naturæ cum deo patre: cum hoc sit de natura filij patris, ut sit cum eo eiusdem essentiæ & naturæ, uti filius hominis est eiusdem essentiæ & naturæ cuius est pater eius, eiusdem scilicet humanæ naturæ: sed essentia humana non est idē cum homine, ut tamen essentia diuina est idem cum deo, ob simplicitatem maximam diuinitatis. Ideò filius hominis licet sit eiusdem naturæ humanæ cum patre, non tamen idem homo, sed alius. Filius autem dei est idem deus cum patre, & non alius. Hæc clarißime sacrum euangelium reuelat, quod Alchoran approbat in genere, & ei in specie non contradicit, ut ex sequentibus ostenditur.

Cur Christus se non Deum, sed Dei filium appellet.

Filius Dei idem Deus cum patre.

LAVDES CHRISTI EX *alchoran, & ostensio diuinitatis eius.* Cap. XI.

SCribitur enim in Alchoran, Mariæ uirginis filium Iesum Christum esse, per hæc uerba: O Maria, omnibus mulieribus & uiris splendidior, mundior, atque iocundior, tibi summi nuncij gaudium cum uerbo dei, cui nomen est Iesus Christus, qui est facies omnium gentium in hoc sæculo atque futuro, sapiens uir, optimus ab uniuersitatis creatore mittitur. Illa respondit: O Deus, cum uirum non tetigi, filium quomodo habebo? Inquiunt angeli: Deo nihil occurrit impoßibile, omnia ut uult operanti. ipse filium tuum cum diuina uirtute uenientem, li-

brum legiferum, omnisq́; magisterij peritiam, & testamentum & Euangelium edocebit. Ille cæcos & mutos curabit, morpheaticos & leprosos mundabit: mortuos creatore cooperante uiuificabit: quæ cuncta à credentibus in deū miracula censentur. uetus testamentum confirmabit. seq́; cum diuina uirtute uenisse patefaciens, inquiet: Timentes Deum, me sequamini. Deus enim mei uestriq́; dominus est, quem adorantes, recto procedunt tramite. Iterum alibi sic: Iesus Mariæ filius, Dei nuncius, suusq́; spiritus, & uerbum Mariæ cœlitus missum existit. Ecce Iesum, ecce Meßiam seu Christum & uerbum Mariæ cœlitus missum, hoc est à deo cœli missum: quare eiusdem naturæ, cuius deus mittens. Non enim dici potest, quod diuinum uerbum, cum sit dei uerbum, sit aliud quā deus simplicißimus. Deus enim, & suum uerbum, non sunt duo dij, sed idem Deus simplicißimus. Sic igitur patet: Deum mittentem, & suū uerbum missum, esse eiusdem naturæ diuinæ: sed cum mittens Deus non seipsum mittat, nec alium deum mittat, non erit mittens missus, nec alius deus, deus mittens, & alius missus.

Verbum Dei idem quod Deus.

FACILIS OSTENSIO, *Christum, qui est uerbum Dei patris, esse eius filium,* Cap. XIII.

ADhuc sic. Certum est ex Alchoran, uerbo Dei omnia esse creata. uerbum igitur Dei, increatum est, quoniam per ipsum omnia creata sunt. Est igitur uerbum, æternum, increatū. Non est igitur uerbum sensibile, sed plus quàm intellectuale. Intellectuale uerò uerbum, per quod intellectus omnia operatur, intellectualis est conceptus. nam nisi intellectus intueatur in conceptum suum, quem intellectualiter generat, non facit quicquam intellectualiter. Sicut ædificator domus in uerbum seu conceptum intuetur, per quem ædificat. Dicitur autem uerbum. nam sicut uerbum extrinsecum sensibile, generatur à uerbo intrinseco intellectuali: sic conceptus generatur ab intellectu, & dicitur eius uerbum. Intellectualis igitur natura, omnia per uerbum suum format, & per uerbum reformat. Ædificator enim per uerbum format domum: & si ruit, per idem uerbum reformat. Deus sic per uerbum format, & reformat. Hoc uerbum uocatur etiam sapientia, omnia enim deus per sapientiam facit. Et dicit Alchoran: Christus cum diuinis uirtutibus aduenieus inquit: En assum cum sapientia uestras dissensiones discussurus, meq́; sequendo, timete deum. Nominat igitur Alchoran, id quod prius uerbum aiebat, nunc diuinam uirtutem & sapientiam. Sic uerbum ratio dicitur. Omnia enim

Verbum Dei increatū, per ipsum uero creata omnia.

Verbum idē quod Sapientia.

Ratio.

Ratio. cum ratione facta sunt. Nihil enim est, cuius legitima ratio non præcessit. Sic uerbum sermo dicitur, ars, seu magisterium, per quod Deus omnia facit. Euangelium uerò illud nominat uerbum, sine quo factum est nihil, & idem uerbum nominat Dei unigenitum, per quem fecit & secula. Sed cur potius Alchoran nominat uerbum, quàm filium illum per quem omnia facta sunt? Fortaßis ex eo, quia cum uellet omnem modum pluralitatis deorum eliminare à rudibus idololatris, noluit occasionem dare errandi illis qui capere non poterant filiationem intellectualem, aliter quàm in sensibili mundo uidetur. Intellectuali uerò fœcunditati propinquius uerbum quàm filius accedit. Neque apta locutio est, Deum habere filium. nam cũ Deus sit pater omnipotens, omnium creator, qui omne id est quod habet, cũ nihil sibi deesse poßit: non est apta locutio, ipsum habere filium, quia idem uidetur, ac si diceretur, Deum patrem esse filium: cum habere in ipso sit esse. Propter hoc tamen non intendebat Euangelio contradicere, nec testimonio Ioannis Zachariæ, quem approbat, & ait esse confirmatorem uerbi, qui in Euangelio confirmat Christum esse filium Dei unigenitum. Vnde cum illum quem Christiani nominant Christum, nominet Dei uerbum, & Mariæ filium: tantum in hoc à Christianis uidetur discrepare.

Vnigenitus Dei.

Ioannes Zachariæ F.

OBIECTIO EX ALCHORAN, & eius solutio.
Cap. XIIII.

DIceret aliquis: Nonne sic legitur in Alchoran? Pars plurima mentiendo dixit, Deũ habere filium: quomodo hæc non contradicũt Euangelio? Dico Alchoran se declarare. Addit enim: Cœpit ne deus filias plus diligere? quid iudicatis immemores? An uestri dicti rationem firmam habetis? librum quidem uestrum, si ueraces estis, in medium afferte. Ecce Deum non habere filium humano modo, Euangelio non cõtradicit: cum Deus sit spiritus, qui carnem & ossa non habet. Sed quod CHRISTVS sit unigenitus Dei filius, librum Euangeliorum in medium proferre poterimus, & ueraces reperiemur. Adhuc diceres: Nonne azora antepenultima sic habet? Constanter dic illis, Deum unum esse, necessarium omnibus & incorporeum, qui nec genuit, nec est generatus, nec habet quenquam similem. Respondemus, illam azoram intelligi debere taliter, quod per ipsam intendit dare Deo gloriam, & non detrahere à CHRISTO laudem. Vnde cum incorporeus Deus & deitas sint idem, si Deus de quo loquitur azora deitas intelligitur, non contradicit Euangelio. Deitas enim cum sit essentia

Deum non habere filium humano modo.

diuina, nec est generans nec genit-, nec habet aliam deitatem sibi æqualem: sed pater generat filium eiusdem essentiæ. Vnde considerare te oportet, quod licet idem sit Deus & deitas, cũ Deus simplicißimus sit penitus incorporeus & incompositus, tamen quando respicis in deitatem, nullam uides generationem: cum respicis in Deum, uides ipsam. Nam Deum patrem nominari, in ueteri testamento, psalterio, & Euãgelio clare legitur: deitatem autem, nõ legitur, patrem uocari. Si igitur Deo conuenit quod pater nominetur, & in hoc non imponitur ei ullum mendacium: tunc cum uerum sit ipsum Deum esse patrem, non inconuenit Deo quod deus filius nominetur, cum pater non intelligatur pater sine filio. Etiam azora illa, licet ad exclusionem plurium deorum posita sit, cum ad hoc totus liber principaliter tendere uidetur, per eius sequaces, & ad hunc finem per eos irrepræhensibilis iudicetur: tamen etiam secundum ueritatem Euangelicam azora tolerari potest, deum uidelicet nec genuisse, nec generatum esse. generatio enim in diuinis cum sit in æternitate, nunquam transiuit in præteritum, ut deus dicatur genitus, uel generatus: sed deus pater æternus, generat deum filium æternum, eadem deitate deum, eadem æternitate æternũ.

Deus pater, nõ aũtem deitas.

Deum nec genuisse, nec esse generatum.

QVOD IESVS QVIA Meßias, est Dei uerus filius.
Cap. XV.

ADhuc dico, eo quod Alchoran dicit Iesum Mariæ filium Meßiam seu Christũ, omnia quæ prophetæ fatentur de Christo, ipse fatetur. Dicit autẽ Micheas propheta: Et tu Bethleem Effrata, paruula es in milibus Iuda. ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel. & egressus eius ab initio, à diebus æternitatis. Hic propheta de generatione Meßiæ loquitur: & duplicem ponit generationem. unam temporalem in Bethleem, aliam æternam. Ab initio mũdi prophetatum est, deum, Meßiam saluatorem in mundum mißurum. Certum est, Meßiam ante mundi constitutionem esse, ut Christus de se loquens in Euangelio attestatur ad patrem, dicens: Clarifica me pater claritate, quàm habui ante mundi constitutionem. Ecce dicit, Clarifica me pater. Vnde si deus Meßiam missurus erat, illum qui ante mundi constitutionem clarificatus fuit: utique ille Meßias, qui ut omnium supremus & maximus saluator expectabatur, dei filius, fuit alius à patre ipsum missuro. Deus igitur erat, eiusdem scilicet naturæ cum patre ante omnem creaturam. Si enim tunc fuit, quando non nisi natura diuina fuit, utique illius naturæ fuit, & ideò deus fuit. Hinc Esaias propheta dicebat: Deus ipse ueniet, & saluabit

Meßiæ duplex generatio.

saluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt. Et sequitur ibi de semita & uia recta, quæ sancta uocabitur: Euangelium sic appellans, uti Alchoran. Ita Baruch propheta uidit ipsum Meßiam deum, & dei sapientiam, uenturum, & cum hominibus conuersaturum. Sic cæteri. Nec difficile hoc uerum uideri. Nam Meßiam uenturum in hunc mundum, ante eius natiuitatem ex uirgine Maria, prophetæ uiderunt, & Iudæi crediderunt: sicut & hodie uenturum credunt. Non potest dici, quod dum Meßiam uiderunt, & illum uenturum prænunciauerunt, creaturam aliquam uiderint, sed diuinam uirtutem & potentiam mente conspexerint, quam in hominem uenturam, & in mundo se manifestaturam expectarunt. Et sicut crediderunt & expectarunt, ita factum est: & non est alius Meßias de Maria natus, & alius quem uidentes seu prophetæ uiderunt: sed iam ipse quem mente in æternitate contemplati sunt, in tempore apparuit. Neque opus est ad præsens, ut multa de Meßia dicamus: cum IESVS sit ille CHRISTVS, de quo omnes scripturæ locutæ sunt, et attestantur ipsum esse, quemadmodum Euangelium de CHRISTO loquitur. nec Alchoran minus de CHRISTO intendit affirmare, quàm Euangelium & prophetæ. Vnde cum ait, ipsum summum dei nuncium uenisse cũ uirtute dei ac quod se cũ illa uirtute seu potestate uenisse patefecerit, maxima de Christi affirmat. quo modo legatus est capax potestatis Dei ipsum mittentis, si non est sic summus, quo maior esse nequeat? quo modo est pura creatura, quo purior & nobilior per Deum creari non poßit? quomodo poterit creare, quæ non est simpliciter maxima, ita quod maior per Deum fieri nequeat, & ei communicari plenitudo diuinæ potestatis?

Meßiæ aduentus.

Iesum Christum esse Meßiam.

QVOD CHRISTVS, QVIA *uerbum & legatus summi Dei, est Dei filius.* Cap. XVI.

VErbum igitur, quod in uirgine Maria humanam recepit naturam, non fuit uerbum nisi omnipotens omnipotentis dei patris, cuius incapax est omnis creatura. Recte igitur ait Alchoran, Illi sapientiam & omne magisterium ascribens. et in hoc optime ait, quod affirmat CHRISTVM patefecisse mundo, se cum diuina potestate uenisse, ut scilicet ipse legatus Dei cum omnia dedit in manu potestatis eius, omne id poßet quod homines à deo petere poßunt: miracula enim quæ CHRISTVS

Christus Dei legatus.

operatus est, patefecerunt in ipso esse eandem potestatem quæ est in deo patre, qui eum misit. Et ut hanc patefactam Alchoran rudibus melius declararet, enumerat in summa curationes incurabilium morborum per homines, & resuscitationem mortuorum: etiam addens, quomodo factis de luto auibus insufflando eis uitam tribuit. quasi diceret, nihil defuisse ei quæ deo ascribimus. Sic in doctrinis suis Machumet asserit, CHRISTVM ex terra in nomine patris sui, Iaphet filium Noe excitasse, ut referret gesta patris sui Noe in archa. Per quæ uerba etiam patet, ipsum CHRISTVM filium dei, quem patrem eius asseruit: & ad quem finem hæc facta sit patefactio, Alchoran concludere uidetur, scilicet ut fidem haberent. Nam cum nullus nuncius, qui est purus homo, sit talis quod necesse sit ipsi credi, cum omni rationali creaturæ, quantumcunq; ueraci, deus ueraciorem creare poßit: manet hæsitatio, an illi quis talem fidem dare debeat, quod ipsum sequatur. Non est autem apud quemcunq; dubium, deum esse ueracem, & eius filium cum sit eiusdem naturæ, nequaquàm minus ueracem quàm deum creatorem. Patefecit igitur IESVS, se CHRISTVM & legatum cum omni uirtute & potestate dei ad salutem hominum, ad quos missus fuit: quia IESVS. Ideò adiecit, ut ait Alchoran: Timentes deum, me sequamini. Deus enim meus uesterq; Dominus est. Filio enim regis unigenito & hærede uniuersorum ad regnum misso, & patefacto quod ipse sit filius & legatus patris sui, sciunt cuncti ipsum esse summum legatum, quo pater nullum potuit maiorem mittere: quodq; ipse cum sit unigenitus, dilectißimus regis patris sui filius, cum omni uirtute & potestate uenit, & ei sit penitus credendum & obediendum. Ille filius conuenienter utiq; diceret: Timentes regem patrem meum, me eidem obediendo sequamini. Rex enim ipse meus uesterque Dominus est. Vnde illi, qui Machumeth illa ipsamet uerba in Alchoran sæpe repetisse aiunt, scilicet Christum dixisse deum suum & aliorum dominum, ad ostendendum Christum non se confessum deum fuisse, cum dicat deum suum dominum, Alchoran male interpretantur. Approbare enim Iesum esse Christum, & Euangelium esse uerum, & negare Christum esse filium dei, implicat contradictionem. Sed optime conuenit Christo filio dei, nominare patrem suum dominum: quando fatebatur, se filium & legatum ad ipsius honorem et gloriam augendam aduenisse, & nequaquam suam quærere, ut Euangelium attestatur.

Ex libro de Infantia Christi.

Christus Deũ patrem cur dominum suum uocet.

QVOD TESTIMONIA ALchoran continent, Christum Dei filium esse.

Cap. XVII.

Diceret aliquis: Quid sibi uult Alchoran, ubi fatetur, quod CHRISTO Mariæ, filio spiritus diuinus auxilium atq; testimonium extitit? Spiritum diuinum testimonium dedisse CHRISTO, Ioannes Zachariæ attestatur: ut in euangelio scribitur. Ait enim: Quia uidi spiritum descendentem quasi columbam de cœlo, & manentem super IESVM: & ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ipse mihi dixit: super quem uideris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritusancto. & ego uidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius dei. Spiritus igitur diuinus in columbæ specie super CHRISTVM in Iordane descendens, dedit testimonium, quod & Ioannes perhibuit, CHRISTVM esse filium dei. Dedit etiam in omnibus Apostolis ille spiritus, & alijs sanctis testimonium, usq; ad mortem inclusiue, quoniam IESVS est CHRISTVS filius dei. Quale autem auxilium dederit Christo in uirgine Maria concepto de spiritu sancto, & in omnibus qui spiritumsanctum receperunt pro arra promißionum CHRISTI, & quomodo ille suggeßit fidelibus ut intelligerent ueritatem eorum, quæ CHRISTVS locutus fuit, quoniam est spiritus ueritatis, sciunt, qui Euangelium attente, atq; sanctorum scripta studuerunt. Hoc meo arbitratu notandũ, quo modo Alchoran extollit Ioannẽ Zachariæ, tanquàm illum cui omnino credendum: quem dicit uirum bonum, uirginem perseuerantem, magnumq; prophetam, uerbum dei confirmantem, & similiter testimonium sancti spiritus allegat. Hæc omnia misericors deus inseri uoluit, ut sic sapientes remittat ad ueritatis testimonia, ne CHRISTO detrahat, si rudi populo hoc palàm non publicat, ob causam supra positam, CHRISTVM filium Dei. Nam etsi dixerit Deum inuisibilem, incorporalem, & quem nemo unquàm aperta facie uidit, ita quod quisq; bene intelligere poterit uisibilem CHRISTVM sensibilibus oculis non fuisse, secundum conditionem illam uisibilem & corporalem, deum: tamen quia timuit, spiritualem diuinam uerbi Dei naturam incredulos attingere non posse, ideò illis idiotis & ignaris, quibus loqui oportebat ut talibus sensibilibus, de intellectualibus nihil sentientibus, cautius considerabat negatiue prædicandum, CHRISTVM Mariæ filium non esse filium dei, cum filius Mariæ homo corporalis & uisibilis esset, quæ naturæ diuinæ non conueniunt. Eum tamen habere uirtutem & potestatem diuinam, quæ sola fide uideri potuit, attestantibus operibus illis miraculosis, quæ nemo hominum ante eum fecit, negare non potuit.

Christo datum a spiritu diuino testimoniũ, quod sit filius dei.

Ioannis Baptistæ laus ex Alcorani testimonio.

QVOMODO ALCHORAN intelligi debet, CHRISTVM esse spiritum & animam Dei.

Cap. XVIII.

Diceres, Cur fatetur Alchoran CHRISTVM spiritum Dei: & alibi, quod Deus ipsi animam suam propriè contulit. Dicimus, Alchoran animam & spiritum sæpe pro eodem capere: & nos intelligimus per illa, uitam illam intellectualem, quæ sapientia est. Contulit enim ei Deus piam & misericordem animam suam, hoc est uitam, non approprietè, sed propriè. ita ipse CHRISTVS ait in Euangelio: Sicut pater habet uitam in semetipso, ita dedit filio uitam habere in semetipso. Ecce quomodo Deus pater animam seu uitam suam propriè dedit CHRISTO: ut pater animalis, suam uitam animalem propriè dat filio suo, ut in semetipso uiuat, sicut pater uiuit, à quo uitam recipit. Vna est igitur uitalis natura dei patris, & eius filij CHRISTI: quod Alchoran per unam utriusq; animam expreßit. Et quia in patre est uita omnipotens, ita ut quem uoluerit uiuificet: ita & dedit filio, ut ita quem uoluerit uiuificet, & ideò illa uita spiritus dei dicitur, propter uitalem motum. Omnis enim motus à causa occulta, spiritus dicitur, etiam uentus. In uita enim, nisi uitalis & delectabilißimus motus esset, non est uita uiua. Quare sicut somnolentia est figura mortis, ita uigilantia ob spiritualem motum figura uitæ. Rectè igitur id Alchoran dicere potuit, quod CHRISTVS de se in Euangelio loquitur: Ego sum uita & resurrectio, scilicet à morte. Et alibi: Verba quæ locutus sum, spiritus & uita sunt. Spiritus enim CHRISTI, est spiritus bonus, qui ad bonam uitam & immortalem, quæ Deus est, mouet. Sed spiritus diaboli, est spiritus malus, qui mouet ad mortem perpetuam.

Christus quomodo spiritus & anima Dei.

Spiritus.

QVOMODO INTELLIGI debet Alchoran CHRISTVM esse uirum bonum, & optimum, & faciem omnium Gentium.

Cap. XIX.

Quæreret aliquis, quid hoc significat quod Alchoran ait, CHRISTVM uirum bonum & optimum, & faciem omnium gentium in hoc, futuroq; seculo? Dicimus, Alchoran uir-

Christus supra matrem suam exaltatus.

ran uirginem Mariam super omnes uiros & mulieres exaltare. & bene: quia mater est Christi filij dei. Certum est autem, CHRISTVM supra Mariam eius matrem exaltatum. Erit igitur uir bonus, & optimus, quoniam melior esse nequit. Omnis uir quantumcunq; bonus, quamdiu non est adeò bonus quod melior esse nequit, non est simpliciter optimus in posse & esse. et cum solus deus sit simpliciter bonus, imò optimus, ac bonitas ipsa, certum erit, uirum qui sic est bonus participando bonitatem quod etiam est optimus, inter illum & deum non posse mediare quenquàm. Sed sic erit ille uir bonus, quod etiam ipsa bonitas. Vnde CHRISTVS est bonus, bonitate creata: quæ non est ipsa bonitas secundum eam naturam, qua uir seu homo. & cum hoc bonitate increata, quæ est ipsa bonitas, cum sit adeò bonus, quod optimus, qui melior esse nequit. Patet, quomodo idem CHRISTVS, ut est filius Mariæ, matris suæ humanam habens naturam, est bonus bonitate creata: & ut est filius Dei, patris sui diuinam habens naturam, est optimus, hoc est bonus bonitate increata. Quæ ideò optima, quia nec melior, nec aliter esse potest, cum sit actu omne id quod esse potest. Quod autem IESVM faciem ait omnium gentium, tam huius quàm futuri seculi, maxime CHRISTVM extollit. Nam per hoc exprimit, illum esse de quo propheta Dauid dicebat: Speciosus forma per filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis: propterea benedixit te deus in æternum. Vbi est resplendentia pulchritudinis uitæ, nisi in facie? Quid pulchrius facie omnium uirtutum? Quid aliud CHRISTVS secundum prophetam Dauid, nisi dominus uirtutum, & rex omnis gloriæ, claritatis, & formositatis? Quare ipse est filius Dei, in quo habet pater summam complacentiam: & est Christus, unctus præ consortibus suis. Vnde dicit Machumet in doctrinis: Perfectos in statura Adæ, & forma IESV CHRISTI, resurgere in die iudicij. Nam hæc forma, quæ est facies omnium gentium, est perfectio perfectorum. CHRISTVS igitur est, per quem perfecti iudicantur. & eius forma est illa, quæ solum immortali uitæ apta est. Qui igitur similes ei erunt, intrant in gaudium domini. Ob hoc Alchoran alibi pluries repetit, quorundam facies in die iudicij albescere, & claras fieri, scilicet perfectorum & beatorum: quorundam nigrescere, scilicet incredulorum & malorum. Et ut perbreuiter dicam: CHRISTVS est omne id, quod in omnibus gentibus præsentis & futuri seculi uere et iuste laudatur. Hinc ipse est omnium facies decora,

Christus quomodo bonus, & optimus.

Quomodo Iesus omnium gentium facies.

Facies aliorũ albescere in die iudicij, aliorũ nigrescere, quid.

in quo omnes gentes, quiescunt & benedicuntur.

DIGRESSIO AD MANVductionem diuinorum. Cap. XX.

QVomodo Alchoran CHRISTVM dicit ruhella, cuius interpretationem alij dicunt esse flatum dei, alij spiritum dei, alij uerbum dei, alij animam dei: licet hæ interpretationes non uarient ueritatem. Qualitercunq; enim interpretetur, siue sit flatus, siue spiritus, siue anima, siue uerbum Dei, necessariò deus est, ut satis patet in præmissis. Nobis tamen uidetur, quod hæc interpretatio, quod sit uerbum Dei, scilicet intellectuale, quod conceptum appellamus, quia cum sacratissimo Euangelio concordat, sit merito acceptanda. Et ut simpliciores exemplo sensibili ducantur, per quod patrem, uerbum, & spiritum aliqualiter à remotis uideant, pro intellectu præcedentium & sequentiũ est considerandũ, quomodo magister qui uitra facit operatur. Vitrificatura enim est opus intelligentiæ. Carentes intellectu, eam artem non capiunt. Applicat autem cannam ferream, & ei adhærere facit aptam materiam, & insufflat in ipsam, et efficit uas uitreum prout uoluerit. In eo flatu est considerandum, quomodo intra materiam operatur, & format eam. Opus enim illud, similitudinem habet operis naturæ. Ars enim ab extrinseco operatur. Natura enim intrinsece, ut quisq; scit & uidet. In eo igitur flatu, considero duo. unum est extrinsecum eius, & est sensibile: ut est uentus, seu aer, qui expiratur per artificem. in intrinseco illius considero intellectum, quia artifex ad finem faciendi uas uitreum, operatur. Intelligit enim id quod facit. Hic intellectus non intelligeret nec se, nec id quod operatur, nisi de se generaret conceptum uasis quod efficit. & hunc conceptum intellectualem, uerbum dicimus. Loquitur enim intellectus suam intentionem, & conceptum quem intra se uidet, & sensui uisibilem facit. hoc uerbum generatur ab intellectu, se in ipso explicante: sicut sermo generatur à conceptu se explicante. & quia sermo sine flatu non explicatur, potest sermo flatus appellari humani conceptus, & conceptus pariformiter dici potest flatus intellectus. Ab intellectu igitur, & eius uerbo, procedit intellectualis motus, qui complet operationem. Vtique ista sic esse intellectualiter, quisque conspicere potest. In efflatione igitur uitrificatoris, uideo intellectualem scilicet intellectum eius uerbum, & utriusque spiritum seu motum, quæ si ibi non essent, nunquàm ipsa efflatio formam uasis introduceret. Neq; tamen intel-

Ruhella.

Vitrarij miranda ars.

lectus, uerbum eius, & utriusq; spiritus, propterea recedunt à uitrificatore, quia in efflatione uidentur. Conformiter fiunt omnes operationes intellectuales, licet non corporali efflatione, sed intellectu, uerbo eius & motu seu spiritu utriusq;: in sensibilibus per sensibilia in sensibili materia, mediante medio & organo siue instrumento sensibili. A creatore uerò omnia mediante uerbo, diuino motu seu spiritu in esse procedunt. Sicut enim ipse est absolutus ab omni contractione, ita absolute sine medio extrinseco creat intellectualem naturam, & cuncta ut uult. Sed est considerandum, quomodo Deus instruxit Eliam tertio Regum decimonono, quod ipse non esset in forti spiritu seu uento subuertente montes, nec in commotione eum sequente, nec in igne commotionem subsequente, sed in sibilo auræ tenuis, ignem subsequente. Dominum igitur in subtili sibilo tenuis aeris esse, ipsum spiritum esse omni spiritu quantumcunque tenuißimo subtiliorem ostendit. Non est autem Deus spiritus in sibilo tenui, aliter quàm spiritualiter sine loci occupatione, sicut intellectus in sermone. Neque spiritus ille, qui Deus, est alicuius alterius spiritus aut accidens, sicut accidit substantiæ: sed est spiritus,

Operationũ intellectualiũ ratio.

Deus spiritus, quomodo intelligatur.

seu motus substantialis, omnem substantiam & cuncta creans. In quo est omnium scientia, siue ars: & intellectus, scientiæ & artis pater: prout infrà de hoc suo loco latius dicetur. Substantiam igitur spiritum esse, & Deo similiorem, qui spiritus est, patet. Et quidem philosophus attendens, quomodo granum post euaporationem spiritus, in qua, natura perdit fœcunditatem, seminatum fructum nequit producere: dicebat, substantiam spiritum esse. Hæc sic dicta sint, ut rudiores Alchoran subditi, eleuent mentem ad spiritualia, considerando spiritum imitari Deum per omnem substantiam. Quodque substantialia, quæ solo intellectu conspici possunt, utique accidentalibus sensibilibus sint longe præferenda. Quum accidentis non sit esse, sed adesse. Ac quod in scholis diuinis studere debemus, nequaquam comparantes generationem in diuinis & intellectualibus generationi sensibili nec gaudia uitæ diuinæ, ad quam aspiramus, gaudijs uitæ mundanæ: cũ improportionaliter intellectualia excedant sensibilia. Vt sic de Alchoran recedant ad Euangelium Christi, tutum, intellectuale, & diuinum.

CRIBRATIONIS ALCHORAN, DOMINI NICOLAI DE CVSA Cardinalis, Liber Secundus.

DE THEOLOGIA MYSTICA, secundum quam Deus est ineffabilis. Cap. I.

Trinitati an contradicat Alchoran.

NVNC accedamus ad elucidationem trinitatis, quam in diuinitate colimus, & ostendamus Alchoran, pia interpretatione non contradicere trinitati, modo quo nos de ipsa loquimur, qui Euangelio inhæremus. Dicit fortaßis aliquis Arabs, Quamuis negari nequeant hæc quæ de laude Euangelij dicta sunt, per nos, qui Alchoran uti Dei uerbum colimus: tamen cum sana fides sit unius, solius & singularis Dei omnium creatoris, sine omni participe, sine socijs, sine pluralitate, sine filio seu filijs & æqualitate quacunq;, & CHRISTIANI dicant pluralitatem Dei patris creatoris, & Dei filij eius, & Dei spiritussancti utriusq;, non contradicere euangelio: ideò Alchoran Musselmanni præferunt Euangelio. Et Califæ in Baldach, ubi studium eius sectæ est, inhibent Euangelium & philosophiam publice legi. Experti enim sunt, ante prohibitionem, eos qui Euangelio operam dederunt, CHRISTIANOS factos, & quendam Caiifam CHRISTIANVM crucem in secreto pectoris continue portasse, ac philosophos Alchoran deridere. Ideò 11. capite Alchoran, dicitur: CHRISTVS IESVS Mariæ filius, Deiq; nuncius, suusq; spiritus, & uerbum Mariæ cœlitus missum existit. In Deum itaque illique suo legato credentes, ne dicatis Deos tres esse, quum non sit nisi unus Deus, qui filio caret: eique omnipotenti, uniuersa cœli, terræq; subiecta sunt. CHRISTVS quidem ipse minime negare poterit, sicut nec angeli deo propinqui quin dei subsit imperio. Ad hoc respondemus: Euangelium omnem deorum pluralitatem non solum damnare, sed impoßibilem affirmare. Deum enim principium, et unde omnia oriuntur, nemo dubitat.

Musselmanni. Califæ.

Deorum pluralitatem damnari etiam Euangelio.

Plura-

pluralitas quomodo esset principium, cum ante pluralitatem sit unitas seu singularitas, quæ necessariò est æterna, cum sit purum principium? quod ideò æternum esse necesse est, quia principium, & non principiatum. Illud autem principium potest considerari sine respectu ad principiata, ut non plus sit principium quàm non principium. ea consideratione, est penitus infinitum & interminum, incompræhensibile, & ineffabile. Tunc certe cum excedat omnem sensum, & omnem intellectum, & omne nomen, et omne nominabile, nec dicitur unus, nec trinus, nec bonus, nec sapiēs, nec pater, nec filius, nec spiritussanctus, & ita de omnibus quæ dici aut cogitari possunt, ut Dionysius Ariopagita hoc astruit, quoniam omnia talia nomina excellit et antecedit in infinitum. Sic manet absconditus ab oculis omnium sapientum, & nulli creaturæ, sed sibi tantum cognitus. Et hoc tantum de ipso cognoscimus, quod ipse est ipsa infinitas, excedens omnem creatum intellectum infinite. Eo modo, cum de ipso nihil propriè dici & affirmari posit, quod non excedat: in silentio tantum admiramur & contemplamur, & colimus. De illo intermino & infinito Deo loquitur Alchoran 29. Cap. dicens: Sicq; terminum scilicet mundi huius, seu diem iudicij nullatenus mendacem expectans, illum solum Deum consideret, cuius nullus est terminus, præter quē non est alius Deus. Et in Capite 64. Omnis quidem res mundana terminabitur, sola uero Dei maximi largißimiq; facies est interminabilis. An negat hoc aliquis? uniuersis creaturis cœlorum & terræ noua contingunt.

Dionysius Areopagita.

DE THEOLOGIA AFFIRmatiua, secundum quam Deus est trinus & unus.

Cap. II.

Alio modo aduertimus mundum istum uisibilem, cum aliter esse posset quàm nūc est, non esse à seipso: nam fuisset antequàm esset. & cum aliter posset esse, puta aut maior aut minor, uel alio modo: cum magnitudo sua sit terminata & finita, cui non repugnat quod maior sit aut minor, utique ab aliquo principio seniori ipso id est quod est, quod ipsum sic fecit, & non aliter. Illud autem principium cum non necessitaretur ab alio, quia principium ante quod non est aliud principium, liberum fuit & est creare & nō creare, quemadmodum intellectualis natura libera in suis operationibus. Sicut autem intellectus quando operatur, necessariò in mente seu in compræhensione habet id quod operatur, aliter nesciret quid operaretur, & non esset intellectus: sic habet etiam necessariò in scientia seu arte, id

Mundi creati principium.

Intellectus operatio qualis.

quod operatur. Si enim arte operandi careret, quomodo operaretur? habet denuò necessariò id quod operatur in uoluntate, cum nolens nihil faciat nobilis intellectus. Experimur in nobis qui intellectualiter operamur, illa sic esse necessaria. Quomodo enim pictor per intellectum pingeret, nisi in mente haberet quod pingeret? Et quomodo posset pingere id quod in mente habet, si scientia pingēdi careret? Et quo modo perficeret, quando nollet? Vnde uidemus uoluntatem non esse artem, nec mentem, nec artem mentem. Non enim eius quod uolo, semper artem habeo: nec eius quod in mente habeo, scientiam seu artem habeo. Et licet scientiam pingendi habeam, tamen Mahumet depingere nequeo, cum ipsum mente non teneā. Vnde si mens, scientia, & uoluntas sint eiusdem intellectualis substantiæ & naturæ, ac etiam ex mente generetur ars & scientia (carens enim mente caret arte, & carens mente & arte, caret libera uoluntate & electione) procedit igitur libera uoluntas à mente & scientia seu arte, & hoc primo notabis. Consequenter aduerte, quomodo id quod est in mente operantis intellectus, est etiam in arte & in uoluntate: & non est aliud in mente, aliud in arte, & aliud in uoluntate: aliter non esset una perfecta operatio. Id uero quod in mente, est mens (ibi enim compræhensum & compræhensio, seu mentionatum & mens, idem sunt) sic id quod in scientia est, scientia est. Scitum enim, ibi scientia est, atque id quod in uoluntate est, uoluntas est. Ibi enim uolitum, uoluntas est. Patet igitur non aliud esse mentem, & aliud scientiam, & aliud uoluntatem, sed idem essentialiter, licet non conuertibiliter. sic scilicet, quod mens licet non sit scientia seu uoluntas, non tamen est aliud mens quàm ars & uoluntas. Exigit igitur nobilitas intellectualis naturæ, quæ libera est, mentem non esse scientiam de se genitam. Quia cum sit ab ipsa mente genita, non est mens seu pater generans. Sic exigit mentem & scientiam à mente genitam non esse uoluntatem ab ipsa & arte procedentem. Procedens enim, non est illa à quibus procedit. Hæc ideò, ut libere & perfecte posset intellectuales producere operationes. Hæc agricola seminator grani, bene capit. Oportet enim ipsum in sua compræhensione habere semen grani, & in sua scientia artem seminandi granum. & in uoluntate uoluntatem granum seminandi. Seminare enim, est opus intellectus, et hæc sic se habent.

Voluntas libera à mente & scientia procedit.

Mens. Scientia. Voluntas.

QVOMODO EX OPERAtione intellectualis naturæ, uidemus diuinam. Cap. III.

At

AT quoniam intellectualis natura hoc, & hanc nobilitatem non habet nisi à creatore suo (nam operatur in similitudine creatoris sui) sicut creando ueras res producit, ita intellectus imago eius, operando producit similitudines uerarum rerum. Creare enim, est essentia re: & intelligere, est aßimilare. Quare creator omnium cum intelligat id quod creat, & sciat seu artem habeat, & uelit: tunc unus creator omnium ad hoc quod nobilißimus & perfectißimus atque liberrimus sit, creator ueraciter trinus est. Cuius similitudo, in nostro intellectu uno in essentia, & trino in operatione, præmittitur. Diuinam igitur mentem, in qua omnia quæ creari possunt, æternaliter cõsistunt, Christiani patrem & creatorem appellant. Artem uero eius omnipotentiæ, seu sapientiam, siue scientiam, eius filium uocant, per quem omnia facit. Voluntatem uero sine qua nihil esse potest, cum à patre & filio scilicet mente & arte procedat, spiritum Sanctum confitentur, qui omnia ad effectum producit. Sunt autem indiuisa trinitatis illius opera, quia est una omnium operatio & creatio. In creatione igitur ex similitudine operationis intellectualis unius creatoris uidemus trinitatem, ob quam trinitatem Moyses Deum creatorem pluraliter in principio Genesis per Elohim, & uerbum (Faciamus hominem) expreßit. licet alibi diceret, Ego Deus zelotes. Sic & in Alchoran ait Deus: Nos, homines ex humore fragili creauimus. Et alibi: Cœlum quidem, & omnia cœlestia pro uelle nostro creauimus. Licet alibi dicat: Dic meæ genti, ego sum Deus misericors. Et quemadmodum Moyses & Machumet per expreßionem pluralitatis in creatione seu operatione Dei noluerunt plures deos fateri, sic Christiani propter trinitatem recedere nolunt ab unitate Dei creatoris.

Creare. Intelligere.

Pater, creator

Filius

Spiritussanctus

Elohim.

QVOMODO DE FOECVNditate intellectualis, ad fœcunditatem diuinæ naturæ eleuemur. Cap. IIII.

ET ut per sensibilia in fœcunditatem intellectus, & de illa in diuinam te eleues fœcunditatem: attende, dum uides tot pulchras & uarias structuras ciuitatum, templorum, castrorum, & ædificiorum, tot uarios pannos, tot picturas & ornatus, tot linguas, tot scientias & artes, atque libros, tot dulcißimas harmonias, tot delectabiles dictiones, tot ordinatas politias, & alia innumera esse opus simplicis atque trini intellectus, inuisibilis & nullo sensu perceptibilis, à quo hæc omnia exiuerunt, & non exiuissent, nisi in eo intellectualiter multo altiori gradu præexisterent: & mirabilem ual

de uides intellectum. tunc ascende ab intellectu ad creatorem ipsius, & omnium, ut uideas eius diuinam fœcunditatem, quomodo intelligentiæ, cœli, stellæ, sol, luna, elementa, & omnia quæ sunt, uiuunt, & intelligunt, sunt opus simplicißimi atque fœcundißimi creatoris: & quod creatio, est ostensio eorum quæ semper et æternaliter in mente ipsius fuerunt ipse, & in arte seu sapientia semper & æternaliter fuerũt idem ipse, & in bene placito uoluntatis suæ æternaliter fuerunt idem ipse deus benedictus. qui diuitias gloriæ suæ ex mera bonitate sua ostendit, sicut diues intellectus ad ostensionem gloriæ suæ se in operibus suis ostendit & communicat. & ea quæ intra se habet intellectualiter, quanto præcisius potest, sensibiliter nititur explicare, ut sic iuxta naturam boni se diffundat, & participabilem faciat. & uidebis deum simplicißimum, ineffabiliter diuitem & pulchrum, atque plenum omni fœlicitate uitæ gloriosæ. de cuius diuitijs, ipse tot lucidas intelligentias formis plenas, tot splendidas stellas, tot uiua animalia, tot dulcißimos odores, & sapores, atque pulcherrimos flores, & cætera innumerabilia produxit & ostendit.

Dei creatoris simplicitas.

MANDVCTIO EX IIS quæ in mundo sunt, ut uideatur Deus trinus. Cap. V.

ET quia Mahumet in eo quod deum credit creatorem omnium, etiam de illo asserit necessario quæ de eius trinitate Christiani confitentur: ideò ut ad diuinam fœcunditatem partum, & amorem, omnis Arabs poßit quantum sufficit fidei, pertingere: iterum dicimus, mundum istũ sine fœcunditate, prole, & amore non posse perseuerare & subsistere, certißimum esse. Nã his sublatis, mundum deficere oportet, & fœcunditate, partu, & amore unus est mundus: unius igitur mundi sunt fœcunditas, partus, & amor. Nec fœcunditas est alius mundus, & partus alius, & amor alius: sed sunt unus & idem mundus. & sic hæc sunt unius mundi, ut nihil mundi sit sine illis. Participatur enim fœcunditas mundi, & partus, & amor, in angelis angelice, in hominibus humanè, in brutis brutaliter, in uegetatiuis uegetaliter, in mineris mineraliter, in cœlis cœlice, in sole solariter, in luna lunariter, in stellis stellariter, in entibus entice, in elementis elementariter, in uiuis uitaliter, in intellectualibus intellectualiter, & ita de singulis suo modo. Et unde habet mundus illa ut sit necessariò ita trinus, sicut unus, nisi à creatore? Si igitur sine hac trinitate mundus naturam non haberet, nec naturalem perfectionem, nec benedictionem à Deo poßideret, quæ in unitate essentiæ sic triniter lucet, quomodo

Mundum sine fœcunditate, prole, & amore non subsistere.

Mundus unus & trinus.

dice

dicemus creatorem, ista perfectione naturali carere, quam omnibus tribuit, ut sint meliori modo, quo esse possunt? Sicut igitur creatum est, unitrinum: ita & creator, cum creatum à se nihil sit, & omne id quod est in hoc subsistat, quod est imago & similitudo creatoris. Trinitas igitur quæ in creatura uidetur, est à trinitate increata tanquàm imago ab exemplari, & causatum à causa. Est igitur unitrinus Deus, qui creauit unitrinũ mundum ad sui imaginem & similitudinem. In diuina igitur natura, est fœcunditas, proles, et amor. Fœcunditas, Deus est, qui & origo & pater: proles autem ipsius fœcunditatis, filius: amor, nexus utriusq;.

Deus unitrinum, quemadmodum & mundus ab eo creatus.

MANVDVCTIO DE INTELlectuali Trinitate ad diuinam. Cap. VI.

ET ut in creatura magis deo simili, imaginem illius uideamus ad naturam intellectualem inspiciamus. In ipsa enim natura intellectuali speculatiua, quanta sit fœcunditas, proles, & amor, ostendunt nobis libri innumerabiles contemplatiuorum. Quot theoremata circa ueritatem generauit intellectualis fœcunditas? quot delectationes processerunt ab illis, et suauitates spirituales: quæ fecerunt illos pro nihilo habere gaudia huius mundi. Sic de intellectu practico dicendum, ut suprà tetigimus. In illa enim natura intellectuali est fœcunditas, quæ de se generat uerbum, seu conceptum intellectualem: & ab ipsis procedit amplexus, seu uoluntas. Quando enim mens, uerbum, seu noticiam generat, statim procedit amplexus, seu uoluntas. sicut enim id quod non scitur, non amatur: ita non potest non procedere à mente & noticia uoluntas. Scientia enim est de numero bonorum honorabilium: bonum autem est quod appetitur. omnia enim bonum appetunt. Ita patet, quo exemplo duci poterimus ad diuinam trinitatem. Deus enim non potest dici ignorans seipsum: si autem se intelligit, de se cõceptum seu uerbum suijpsius generat. Nec est idem, generans uerbum & genitum, seu concipiens & conceptum. Nec aliud in essentia diuina, cum Deus suijpsius conceptum talem generet, quod non poßit esse perfectior. Erit igitur æqualis æqualitate substantiali, quæ est perfectior accidentali: quare nequaquàm alterius naturæ seu essentiæ. sic nec amor ab ipsis procedens, potest dici ea à quibus procedit: nec potest dici aliud, cum sit perfectißimus ante omnem alteritatem: quare consubstantialis illis, à quibus procedit. & hoc intenditur.

Naturæ fœcunditas, proles, amor.

Voluntas à mente & noticia.

MANVDVCTIO EIVSdem per amorem. Cap. VII.

ADhuc ut ratione utentes, uideant nos qui trinitatem credimus, rationabiliter moueri, alio exemplo ad idem procedamus. Nemo est qui non uideat, amorem omnino necessarium ad hoc quod mundus subsistat: quoniam eo sublato, penitus nihil subsistere potest. In naturis intellectualibus & uitalibus amorem reperiri, sicut & in omni quod subsistit, suo modo certum est. Priuabimusne deũ amore, qui est creator & dator omnis amoris? Si igitur Deum dicimus amorem habere, utiq; id est quod habet. Deus igitur, essentialis charitas, seu amor est. Quoniam autem amor unit, amor perfectissimus qui maior esse nequit, neq; minor, cum sit substantialis, maxime unit. Video igitur in essentia ipsius amoris unientis, unitatem. quomodo enim esset unus uniens amor, sine unitate? Video etiam æqualitatem in ipso. Nam amor gignit sui ipsius æqualitatem, scilicet amorẽ. uti dicitur: Si uis amari, ama. Vnitas igitur generat æqualitatem. Video deinde procedere ex unitate amoris et eius æqualitate, utriusq; cõnexionem, scilicet amorẽ connectentem unitatem amoris generantis, & æqualitatem amoris geniti. Amor igitur est connexio patris, & eius filij, à quibus procedit. Certum est autem, unitatem, esse ante omnem multitudinem: quare æterna est. Aequalitatem ante omnem pluralitatem, quia plura eo ipso quod plura sunt inæqualia. Cadit igitur ab æqualitate inæqualitas: est igitur æqualitas æterna. Sic & nexus æternus, quia ante pluralitatem. Plura enim necessariò sunt ab inuicem diuisa. Diuisio uero cadit à connexione. ante igitur omnem diuisionem est connexio procedens ab unitate & æqualitate eius. Sic patet unitatem, æqualitatem, & connexionem, ante omnem multitudinem inæqualitatem & diuisionem, æterna esse. & cum non poßint esse tria æterna, cum ante omnem multitudinem sit unitas, quam multitudo præsupponit, sicut inæqualitas præsupponit æqualitatem, & diuisio præsupponit connexionem: ideò unitas, æqualitas, & connexio non sunt tria æterna, sed una æternitas. sic non sunt tria: quia si essent tria, essent tria æterna. Non est igitur aliud unitas, aliud æqualitas, aliud utriusq; nexus. quia tunc essent tria: & tria æterna. nec tamen propterea unitas, est æqualitas, aut connexio, cum æqualitas sit genita ab unitate. genitum autem, non est generans: nec nexus, est unitas, aut æqualitas quia ab ipsis procedit. procedens autem, non est illa à quibus procedit. Patet igitur, quomodo in essentia diuini amoris, unitas amoris, æqualitas amoris, & nexus amoris, non sunt tres amores: quia unus amor, non est aliud ab alio, li

Amor ad mũdi subsistentiã necessarius.

Vnitas. Aequalitas.

Conexio.

Amoris diuinitas, æqualitas, nexus, idem.

alio, licet unitas amoris generantis, non sit æqualitas amoris geniti, aut nexus amoris utriusq; ab ipsis procedens.

DECLARATIO SANCTAE Trinitatis. Cap. VIII.

NVnc patet, quod qui non attingunt, non aliud non esse idem, & non idem non esse aliud, non possunt capere unitatem, æqualitatem, & nexum esse idem in essentia, & non inter se idem. ideò trinitatem in deitate non capiunt, nisi in tribus dijs. CHRISTVS autem nos docuit, Deum patrem uiuificare, & filium eius uiuificare, & etiam spiritum procedentem ab utroq; uiuificare: ut in Euangelio eius per Ioannem apostolum descripto legitur. Non sunt tamen propterea nec tres uiuificatores, nec tres dij uiuificantes: licet pater non sit filius, nec spiritussanctus ab illo & filio procedens. Palàm est, illos qui hæc non capiunt, non habere conceptum perfectionem de Deo perfectißimo: sed sibi fingere Deum quendam nequaquàm ultima felicitate felicem, innaturalem, sterilem & infœcundum, carentem dulcedine paternalis & filialis atque utriusque amoris & gaudij, atq; perfectione fœcunditatis. non attendentes Deum per Esaiam dixisse: Nunquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam? dicit dominus. Si ego, qui cæteris generationem tribuo, sterilis ero? Dicit Dominus Deus tuus. Neq; possunt Arabes hunc Esaiam prophetam respuere, cum in Alchoran nullus prophetarũ respuitur, sed omnes acceptantur.

Dei perfectio.

AENIGMA, LICET REMOtum, benedictæ Trinitatis. Cap. IX.

OPortet in istis ad ænigma recurrere quousq; habeamus intellectum exercitatum. Vidi aquam magnam inter rotundas ripas sine alterius aquæ influxu & effluxu semper eiusdem quantitatis, habentem in circuitu fœcundas arbores, segetes, & prata: & rustici propè habitantes non sufficiebant laudare aquam qua nullam putabant dari meliorem. Admirabar quomodo non diminueretur & exiccaretur, cum non uiderem riuulum in ipsam fluentem, & cur non putresceret, quia stagnalis apparuit. Accessi propius, & subtiliori consideratione diu habita, comperi in medio fontem apparere. & hoc, ex flumine, qui efflui de centro uidebatur, sic esse iudicaui, & dixi: Hæc forte est ratio, cur hæc aqua nunquam minuitur, quamuis arboribus et seminibus atq; herbis præstet, unde uegetentur: quia uiuus fons non finit ipsam imminui, & quamuis sit stagnalis inter ripas, tamen continue innouat seipsam, quia procedit ex fonte & fluuio fontis. Non igitur putrescit, nec corrumpitur, quia non antiquatur sed semper ex fœcunditate fontali innouatur. Vnde uidi ipsam aquam, esse fontem, fluuium & stagnum, & hoc æqualiter: quia non magis fuit fons, quàm fluuius, & stagnum. & in stagno fluuium & fontem, nec tamen fons fuit fluuius uel stagnum, nec fluuius fons uel stagnum, nec stagnum fons uel fluuius. Nec hæc uidi, nisi intellectualiter considerans fontem de se generare fluuium. Ideò fons & fluuius, differunt ut generans & genitum, siue ut pater & filius. Nec stagnum, potest esse fluuius, uel fons, à quibus procedit. & dixi: fons, unitas: fluuius, æqualitas: nexus utriusq;, stagnum. Conclusi igitur: quoniam si ad æternitatem dimisso ænigmate ascendero, ipsam ueriori modo comperio trinam & unam, quàm hanc uisibilem aquam. & facilius, superius dicta, de generatione & processione æterna, indubia fide credidi. Dixi etiam in Alchoran scribi: ex aqua omnia uiuentia esse. Igitur si aqua ista dat uitam uegetatiuam omnibus circumstantibus arboribus et seminibus & herbis, sine sui diminutione: quanto magis creator aquæ huius, omnibus creaturis dat omnia sine sui diminutione? aquam in aqua uidi fontem, fluuium, & stagnum: transsumo ad absolutam essentiam, de qua omnia quæ sunt id quod sunt, recipiunt, tam illa quæ sunt quàm quæ sunt & uiuunt, & quæ sunt, uiuunt & intelligunt.

Aqua eadem fons fluuius, et stagnum.

Aeternitas trina & una.

ITERVM EX TRIBVS PERsonis manuductio. Cap. X.

ADhuc attende. Non ita dicimus esse plures humanitates, sicut plures homines: sic non est idem humanitas, & homo, sed idem est deitas & Deus, propter simplicißimam essentiam diuinam. Vnde sicut non sunt plures deitates, ita nec plures dij. & non sunt nisi tres personæ in humanitate, scilicet ego, tu, ille. Vnde ueraciter dico, Ego sum homo, tu es homo, ille est homo. & sunt tres illæ personæ eiusdem humanitatis. Vnde igitur haberent hoc illæ personæ, nisi creator Deus esset similiter trinus in personis, et unus in essentia? Potest igitur Deus ueraciter dicere: Ego sum Deus, tu es Deus, ille est Deus eiusdem deitatis, & non sunt tres personæ, tres dij: quia non sunt tres deitates, sed sunt unus Deus, quia una deitas, quæ Deus. Certum est etiam, tres personas in unitate, non esse unitatem seu singularitatem: & tres personas in numero, non esse nisi numerum & pluralitatẽ. nos autem dicimus tres esse diuinas personas in unitate, non in numero: & tres humanas personas in numero dicimus, ideò plures homines.

Deus & deitas idem.

Deitas una, ut Deus unus.

Necesse

NECESSE EST ARABES FAteri Trinitatem. Cap. XI.

Quod autem Arabes oporteat hanc Trinitatem in diuinis fateri, patet. Nam nisi fateantur, cum credant Alchoran esse librum ueritatis, conuincuntur Deo dare participem. Scribitur enim in Alchoran, quomodo Deus dixit Mahumet: Tibi quidem, qui legem & librum ignorabas, nostrum spiritum mittētes lucem præbuimus. Et alibi: Cum hoc tibi diuinitus misso, spiritus benedictus penitus iustus cor tuum penetrauit, ut eum eo castiges Arabice. Iterum alibi de Christo dicit: Iesus Mariæ filius, Deiq; nuncius, suusq; spiritus & uerbum Mariæ cœlitus missum existit. Iterum alibi: Ipse namque Deus, & suus spiritus benedictus, hunc Alchoran librum ueracißimum composuerunt. Consimilia in multis alijs locis Alchoran habet. Vnde cum spiritus Dei benedictus non poßit dici creatura, & missus spiritus non sit à seipso missus, ideo nisi dicas ipsum esse tertiam personam in diuinis, & à patre & filio missam (quia dicit in plurali mittentes) necesse erit quod ponas plures deos, scilicet mittentes & missum. Iterum uerbum dei cœlitus missum, est Iesus Mariæ filius. & non potest uerbum dei esse creatura, quia uerbo domini omnia sunt creata. Verbum igitur dei, deus est. Si igitur est deus, & nō est secunda persona quæ filius dicitur, scilicet uerbum patris, erit necesse, quod ponas plures deos, & uerbum dei particeps deo. Vide quando uis hoc negare, quod uerbum dei nō sit filius dei eiusdem naturæ cum patre, ne uidearis deo dare participem, tunc tu das deo participem. Et hoc etiam probatur ex illa autoritate: Deus & spiritus eius librum composuerunt. Si deus & spiritus non sunt duo dij, sequitur quod spiritus sit persona in diuinis. Oportet igitur Arabes de neceßitate fateri trinitatem: aliàs sunt increduli, dantes deo participem. Adhuc sic: Euangeliū fatemini librum lucidißimum & ueracißimum, in illo continetur unum esse deum patrem & filium & spiritum sanctum, nihil igitur in contrarium allegari potest per uos, quando hoc uobis ex Euangelio ostenditur, cum nō sit minoris autoritatis Euangelium quàm Alchoran, ut Alchoran tradit. Quod autem in Euangelio reperiatur, certum est. Legitur enim in ipso, Christum dixisse: Vnus est bonus deus. Item: Sic deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Item: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater. Alibi: Spiritum ueritatis, qui à patre procedit. Et iterum Christus mandat: Baptizantes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ex quibus & alijs Euangelij locis clare colligitur,

Trinitatis assertio etiam in Alchorano.

Euangelij autoritas, Alchorani testimonio.

unum esse Deum patrem, & filium, & spiritum sanctum. Et hæc de sancta trinitate dicta sunt.

CHRISTVM VERACITER fuisse mortuum & crucifixum. Cap. XII.

Restant non paruæ discordantiæ Alchoran ab Euangelio elucidandæ. Scribitur enim in Alchoran, Cap. XI. Christum non fuisse mortuum, sed alium quendā Christo similem Iudæos suspendisse, sed Christum nullatenus interfecisse, quia deus incomprehensibilis & sapiens eum ad se transmigrare fecit. in quem uiri legum ueraciter ante mortem credent, & eorum seculo futuro testis astabit ille. Hæc ibi. Sed Euangelium & cunctæ scripturæ alborum seu discipulorum atque historiæ temporum, concorditer affirmant, non solum Christum mortuum, sed etiam secundum scripturas prophetarum de Meßia taliter, ut prædictum, reperitur mortuum esse. Et quia secundum libri sequaces, Alchoran non debet intelligi quasi sibi contradicat: & cum Euangeliū & prophetas approbet, ideo intellectus quærendus, quid in his prædictis intelligi uelit. Et primo eliciamus conformia Euangelio, in quo scribitur demum Christum unum pastorem, & uniuersum hunc mūdum, unum eius ouile futurum. Conformiter asserit Alchoran, omnes uiros legum tam ueteris testamenti quàm noui, atque legis Arabum, in ipsum ante diem iudicij ueraciter credituros. Totum autem studium Alchoran, est persuadere, in solum Deum credendum. Et quia hic asserit, quod omnes uiri legum ueraciter in Christum credent: utique Christum à diuinitate non separat, nec alienum facit, sed diuinæ naturæ ipsum esse tacite affirmat. Sic aiebat Christus in Euangelio: Qui in eum crederent, in deum patrem crederent qui eum misit. Secundo asserit Euangelium & Alchoran, extremi iudicij eundem iudicem & testem. Hunc autem iudicem Euangelium dicit Christum esse. Hoc & Alchoran hic tacite approbat, cum dicat Christum testem illorum sibi fidelium in futuro seculo. Per consequens fatetur Christum etiam, et iudicem, sicut & Euangelium. Non erit autem iudex secundum Alchoran, nisi Deus creator. Erit igitur CHRISTVS homo, quia iudex etiam deus. Dicit autem Alchoran Cap. 48. Tu Deus omnium conditor, cum prophetis interfectis accedens, omnia cum ueritate iudicabis. Attende, si deus iudicabit cum interfectis prophetis, & Christus est super omnes, qui non deerit in iudicio: etiam secundum Alchoran (ut patet ex præmißis) erit & ipse de interfectis prophetis primus, & supremus, et ipsa ueritas, et demum uerbum uerax, per quod omnia iudicabuntur secun

Christum nō esse mortuum affirmat Alchoran.

Alcorani scopus.

Christus iudex & testis in extremo iudicio futurus.

ctum allegatum locum Alchoran. Vnde recte ait Euangelium: Deum patrem omne iudicium dedisse filio suo, quia & filius hominis est. Per formam enim humanam iudicat homines sibi similes filios Dei esse, sicut ipse est, & ita erunt filij immortalis uitæ, et dißimiles, filios æternæ mortis existere. Vnde patet secundum piam interpretationem Alchoran, hæc secreta non nisi sapientibus uoluisse reuelare. Ideò ait, illum nihil secretorum subticere, & solis sapientibus facilem esse Alchoran, alijs autem difficilem. Non erant enim rudes Arabes, quos ait Alchoran omnium incredulorum peßimos, aperte de secretis in illo principio informandi. Quod si Machumet ipsis simpliciter Euangelium prædicasset, & non dedisset propriam legem, acceßissent ad legem Christianam, quam penè sexcentis annis refutarunt. Prædicauit igitur ipsis, quomodo essent Ismaelitæ, & ab Abraham ortum habuissent: quodq; tam Iudæi quàm Christiani illum uirum ut prophetam laudarent, & eius fidem approbarent, per quam à deo maxima esset hic & in alio seculo assecutus. et cum hoc facerent gentiles, qui sequendo Abraham eiectis idolis, aliquam aut Moysi aut CHRISTI legem fouerent: à fortiori ipsi, qui ex Abraham nati essent, facere deberent. Quodq; deus ipsum Machumet in suum nuncium ad eos elegisset, & præciperet eis, Abrahæ fidem & legem acceptare, uiri scilicet optimi et fidelis, nec Iudæi, nec Christiani, quos anteceßisset. qui eiectis idolis, se ad uniuersorū creatorem conuertit, ipsumq; adorauit, eiq; obediuit. similiter & posteri eius Isaac, Iacob, et duodecim tribus Israel. Hoc modo persuasit multipliciter idolorum culturam abijci, quam prius ob Euangeliū nunquam abijcere curarunt, maxime quia Euangelica perfectio eis grauis uisa est, & talis, quod eorum parentes eam acceptare timebant, edocti (ut et Alchoran continet) eos qui Christianitatem acceptant, & non seruant mandata, plus omnibus deum offendere, & grauißime in inferno cruciari. Quare Machumet ipsis secreta Euangelij occultabat, credens quod sapientibus in futurum patescere possent, sicut etiam sanctum Euangelium multis mansit in principio obscurum & incognitum, & succeßiue est magis & magis apertum. et nisi hoc expediuisset, CHRISTVS uulgò non fuisset parabolice locutus.

Alcoran, solis sapientibus facilis.

Arabes.

Machumeti prædicatio qualis.

Abraham.

Euangelica perfectio grauior uisa Arabibus.

QVOD CRVCIFIXIO sit Christi exaltatio & glorificatio. Cap. XIII.

NVnc aduertamus, ut mysterium eliciamus mortis Christi: quomodo intelligendum sit, Christum non fuisse in cruce mortuum. Primo

certum est ipsum concordare cum Euangelio, quod Christus uiuat. Si igitur uiuit, & expectatur ut redeat in mundum, ad conuertendos omnes uiros legum, utique ex hoc constat, Christianos qui eius Euangelium acceperunt, non acceptpturos aliud Euangelium ab ipso, cum istud sit perfectum etiam secundum Alchoran. Alij igitur si libros sequuntur Euangelij cōtrarios, aut discordantes, utique necesse erit illos proijcere, & Euangelium amplecti. Non sunt igitur illi in uia recta, sed tunc primum erunt. Absurdum est igitur ualde, Arabes persequi Euangelij obseruatores: ex eo capite. quia eorum Alchoran, secundum ipsorum intellectum non concordat. Faciunt enim contra Alchoran, in eo quod persequuntur credentes, & in ipsis Euangelium, in Alchoran approbatum. Dicunt forte: Christiani in eo non sunt Christiani, sed blasphemi, quod credunt Christū dei uerbū, per perfidißimos Iudæos in cruce suspensum. Respōdent Christiani: Alchoran post mortem Christi quasi sexcentis annis compositus, approbat Euangelium tempore mortis Christi scriptum, & prophetas qui ante mortem CHRISTI prophetarunt, Christum tunc uenturum quando uenit, ita facturum sicut fecit, ita moriturū sicut mortuus est. Et attendendum, quomodo Gabriel angelus Danieli reuelauit, post 62. hebdomadas Christum occidi debere, ut legitur Danielis 9. Cap. quemadmodū & factum fuit. Ille enim Gabriel angelus hæc reuelauit prophetæ, quem ponit Mahumet, sibi Alchoran intimasse. Quomodo igitur hoc stabit, quod Gabriel iussu dei mortem Christi prophetæ prædixerit, & † eidem lapso tempore illo prius per ipsum prædicto, dicat, ipsum nō fuisse mortuum, deum & se mendaces faciens? Adhuc considera, quomodo Christus ante mortem sic se in cruce moriturum suis discipulis prædixit. Ita concorditer dicunt historiæ illius temporis: & sic tenuerūt omnes tam Christiani, quàm Iudæi & gentiles, ante Mahumet quasi sexcentis annis. Vnde debet argumentum sumi, quod si Alchoran hoc negat, utiq; Euangelio est potius standum, cum nullam rationem aßignet. Dicūt autem quidam compositori Alchoran uisum fuisse, hoc esse blasphemū, & de tanto propheta credi non debere, quasi non dicat ad eius honorem. Sed si hoc sic putauit, utiq; mysteria crucis Christi ignorauit. Crucifixio enim Christi, est ipsius Christi exaltatio, et glorificatio, Christianorum iustificatio & uita, & omnium hominum resurrectio. Multi fuerunt reges & principes, qui Christianos deridebant & persequebantur, eò quod crucifixum colerent, uti Egeas in Achaia Andream primum Christi discipulum: cui apostolus

Euangelium ab Alcorano approbatum.

Christi mors Danieli prædicta.

idem

Myſteriū crucis Chriſti.

ſtolus reſpondebat, hanc deriſionem euenire ob ignorātiam myſteriorum mortis CHRISTI in cruce, quæ per gentiles capi non poterant. Et Paulus apoſtolus, dum de cruce CHRISTI prædicaret, licet Iudæis eſſet ſcandalum, & ſapientes mundi Græci hoc ſtultitiam reputarent: tamen non tacuit, quouſq; redemptionis myſteria Chriſtianis aperiret. Certum eſt igitur, quod Alchoran illis Arabibus, ſi ſine myſteriorum apertione CHRISTVM crucifixū aperte aſſeruiſſet, CHRISTVM in eorū mētibus nō magnificaſſet. Voluit igitur ſecundum piam interpretationem, occultare ipſis uilem mortem, & quod adhuc uiueret & uenturus eſſet, affirmare. Quoniam eius reſurrectionem à morte, per poteſtatem quam habuit animam ſuam ponendi & iterum aſſumendi (ut in Euangelio fatetur) non potuiſſet perſuadere, niſi ipſum non ſolum hominem, ſed & deum oſtendiſſet: quod unitati dei, quàm prædicabat, aduerſari putabat. Nec conueniebat fidei ſuæ aſſerere, ipſum iam à morte reſurrexiſſe, ut ſtatim dicetur. Ideò ſic fortè locutus eſt. Dicit tamen hæc taliter, quod ſapientes elicere poſſunt, Euangelium uериſſimum eſſe ut putabat.

QVOMODO DEVS ANIMAM Chriſti ad ſe reduxit, ipſum tranſmigrare fecit & aſſumpſit. Cap. XIIII.

ALchoran recitat, quod cum increduli fraudulenter cum CHRISTO agerent, ſcilicet ſtudentes ipſum per mortem extinguere, deluſi ſunt. Quem creator taliter affatus eſt: Ego tuam ad me reducens animam, & exaltans, ab incredulis te liberaui. Poſt hoc alibi dicit, quomodo deus ipſum CHRISTVM ad ſe tranſmigrare fecit. Iterum alibi dicit, CHRISTVM per deum ad ſe aſſumptū. Hæc omnia ordinate Chriſtiani ſic eſſe affirmant. Nam Euangelio teſte, dum clamaret uoce magna in cruce ad patrem, ut quid eum dereliquiſſet, et ſubiungeret, quod in manus ſuas commendaret ſpiritū ſuum, quem ſic clamando emiſit: tunc hoc uerificatum eſt, quod deus animam eius ad ſe reduxit. Idem enim eſt anima & ſpiritus. Sed per reſurrectionem, uerificata eſt trāſmigratio. Iuit enim per mortem ad uitam immortalē. Sic eum deus ad ipſum, qui ſolū habitat immortalitatē, tranſmigrare fecit: & hanc tranſmigrationem Chriſtiani paſcha nominant. De quo etiam Alchoran meminit. Vltimò in aſcenſione Chriſti ad patrem aſſumptio uerificata exiſtit. Negat autem Mahumet, Iudæos eum peremiſſe: ſed dicit, aliū illi ſimilem ipſos ſuſpendiſſe, nullam faciens unquàm de cruce mentionem. Aduerte Mahumet

Chriſtus Alchorani teſtimonio ad deū receptus.

Paſcha.

ſic forte argumentari uelle: CHRISTVS uiuit, ergo per Iudæos non eſt peremptus. Si enim peremptus fuiſſet, quomodo uiueret, niſi reſurrexiſſet? Reſurrectio autem mortuorum nondū aduenit, ſed uentura eſt dies in qua omnes reſurgent & redibunt. Ante illum diem omnia quæ uitam habent, ſiue angeli, ſiue homines, ſiue alia animalia, extingui neceſſe eſt: ut omnium reſurrectio & reditio fiat. Chriſtus igitur qui uiuit, quod certū eſt, nunquàm fuit peremptus. morietur tamen tandem, & in die reſurrectionis reſurget. Hæc eſt Mahumet perſuaſio, quæ in Alchoran licet ſparſim, continetur. Tamen Cap. 48. dicit: Primo quidem buccinæ ſonitu morti ſuccumbūt omnia, niſi quæ dei dextera protexerit. Secundo ſonante, reuiuiſcunt. Et hæc nota propter ſequentia. Et aduerte, quod Mahumet tenet ſolum deum reſuſcitatorem mortuorū, & quod reſuſcitati & reſuſcitandi non debent cenſeri reſurrexiſſe à mortuis. Ideò oportet illos denuò mori ante diem reſurrectionis. Deinde conſidera, inter diem mortis & diem reſurrectionis ſecundum ipſum nullum ſenſibile tempus currere. Ita quod Abel filius Adæ primus mortuus, quādo reſurget, non iudicabit ſe diutius fuiſſe mortuum, quàm ille qui ſtatim ante diem reſurrectionis morietur. Dicit enim Cap. 55. in fine: Die namq; iudicij, qua patebit ſingulis mandatū noſtrum, accedēt ſinguli quaſi non morati, niſi per diei horam unam. Sic dicit etiam Cap. 29. & in alijs locis ſæpiſſime. Ob hoc de illo medio tempore poſt mortem, & ante reſurrectionem non facit æſtimationē, licet dicat, illos qui propter deum mori uidentur, non mori. Sic etiam in Alchoran ſcribitur: Obſequio dei peremptos nemo mortuos exiſtimet, ſed illos potiſſimum uiuos et ſanos. & alibi: Obſequio diuino, deiq; dilectione mortem ſubeūtibus, diuina pietas gaudia præbens, ſuperuenit. Et iterum: In uijs dei morientes, nequaquàm mortui dicendi ſunt. Illi namq; de bono dei dilectioneq; gaudentes, apud deum uiuunt: expectantes poſt ſe relictos, nihilq; timētes. Vnde licet dicat, omis anima mortem guſtabit, tamen cum Euangelium dicat, non debere timeri eos qui cum corpus occiderint, non habeāt quid amplius faciant, quia animam occidere nō poſſunt, ſed eum qui etiam ultra hoc poteſt animam mittere in gehennā. Ideò ſecutus eſt Euangelium & libros ſapientiæ, quomodo iuſti, licet oculis inſipientium uideantur mortui, ſunt tamen uiui & in pace. Et nihilominus animas talium demum mortem guſtaturas affirmat, ut reſurgant in generali reſurrectione, quam appellat diem ueritatis. Dicit enim ſic in Alchoran: Die ueritatis, qua reſurgent animæ & angeli,

Chriſtum a Iudæis crucifixum quomodo neget Alchoran.

Interuallū inter diem mortis & reſurrectionis.

Dies ueritatis

Et in doctrinis ad Abdalla: In die illo mandabit deus angelo mortis, ut omnem creaturã spiritũ habentẽ interimat, tam angelos omnes, q̃ diabolos omnes, quàm homines, aues, pisces, beluas et pecora. Sic enim ait in Alchoran: omnia mortua præter deũ. Et subiungit: Quomodo Adrielangelus mortis, demũ seipsũ interimet. Post sequitur resurrectio, sic dicẽs: Tunc Raphael accepta tuba, cuius longitudo quingentorũ annorum, stans in Hierusalem, insufflabit tubam, & efflabit omnes animas interim sibi seruatas, quæ euolabunt ad corpora sua. Secundum hanc opinionem certum est, CHRISTVM non esse peremptum à Iudæis, quo ad animam. propter deum enim, ipsum interfecissent: & tales non debent censeri mortui. Vnde id quod Iudæi Christum suspenderunt, falsum est omnino. Sed id quod sequitur in Alchoran, Profitentes etiam se suæ cædis auctores, cordibus suis non minimam ambiguitatẽ inde gerunt, sed cum nullatenus interfecerunt: est bene considerandum. Videtur enim, quod ex his uerbis non negetur, quin Iudæi cædis Christi auctores esse poßint: licet ipsum non interfecerint. Non negatur igitur, Christum crucifixũ in toto, Alchoran: quam crucifixionem non Iudæi, sed Pilatus facere poterat, modo quo dicit Euangelium.

DE RESVRRECTIONE IESu Christi. Cap. XV.

Christi resurrectio asserta in Alchoran.

QVod autem CHRISTVS expers malorum, mortuus, & sua uirtute iterum uiuus acceßit, ex Capite uicesimo octauo, medio scilicet, Alchorã uidetur manifeste haberi. ubi Christus post multa sic scribitur locutus: Deus me uirum nõ difficilem, sed malorum expertem creauit: & super me est diuina salus in die meæ natiuitatis & mortis, à qua uiuus iterum accedam. hoc est de Christo Mariæ filio uerbum uerax, in quo tamen plurimi dissentiunt. Ecce dicit de die mortis, & non de die generalis resurrectionis, sicut dicit alibi de Ioanne Zachariæ. Vbi dicit, quod diuina salus super ipsum Ioannem die natiuitatis, mortis & resurrectionis. Et ideo intelligo, CHRISTVM ante illum diem mortuũ, & iterum uiuum acceßisse, modo quo Euangelium hoc recitat. Vnde non est uerum, CHRISTVM & omne uiuum mori sonante buccina, aut per Adrielem mortis angelum, ut in doctrinis Machumet legitur. Ideo pro correctione illius assertionis Capite quadragesimosecundo adijcitur: Omnia morti succumbere, nisi quæ dextera dei protexerit, etsi aliquis sit illa protectione dignus, utique CHRISTVS erit, quo nullus dignior. imò ipse est illa dei manus dextera, seu potentia: per quam deus fecit, & facit, atq;

Adriel.

faciet omnia. Facit ad hoc id quod legitur in Chronica Machumet & ipsi successorum regum, Mariam matrem IESV post ipsum quinque annis superstitem fuisse, & quinquaginta quatuor annos uixisse. Sed dicite nobis magistri legis Arabum: Si propter deum interempti non sunt mortui, quia apud deum uiuunt: utique anima illorũ à corpore separata uiuet. debétne anima illorum post hoc die occisionis omnium uiuentium mori? & si dicitis quod sic: Nónne ille dei amator, in uia dei ambulans, qui ea die interficitur per angelum mortis, etiam non moritur in anima, sicut si dudum ante fuisset interfectus? Si sic: Non erit igitur ille secundũ animã dei generalis resurrectionis mortuus, quare nec prius interempti propter deum. Non enim erunt peioris conditionis. Anima igitur omnium talium nunquàm morietur, neque resurget: licet homo totus ex anima & corpore, qui mortuus fuit, resurget. Et quia non est conueniens, dicere animã peccatoris mortuam, & extinctam, à deo resuscitari ad finem, ut ardeat æternaliter in gehenna: ideo CHRISTI doctrina, animam non posse occidi, utique uerißima est. Oportet ergo, quod id Alchoran, Omnia mortua præter Deum, intelligatur in comparatione ad Deum: qui solus habitat inmortalitatem. A quo omne uiuens in tantum uiuit, inquantum ipse deus illi tribuit. Sed deus tribuit animæ intellectiuæ ut libere uiuat, & iudicetur si errorem ueritati præfert. Non deficiet igitur, cum sit subiectum diuini iudicij. Animalia uero ratione carentia cum non poßint iudicari, & ad iudicium ipsa resurgere non sit necesse, in uanum resurgerent. Et quomodo eadem animalia resuscitarentur, anima priore non redeunte in corpus, quæ penitus per mortem fuit extincta, & in nihilum redacta? Sic anima intellectiua cum creetur ex nulla præiacenti materia, si ipsa per mortem in nihilum redigeretur, quomodo eadem resurgeret? Ita nec angeli, nec dæmones resurrectione opus habent: cum sint intellectualis naturæ, & iam iudicati. Neque opus est ut cuncta non iudicanda ad deum, à quo sunt, redeant: cum apud ipsum nihil transeat in obliuionem, seu præteritum. Oportet igitur Arabes intelligere talia Euangelio dissona, modo quo Christiani Euangelio inhærentes. Ideò non sine optima causa Alchoran Euangelium sæpe lucidißimum asserens, rectam uiam esse dicebat. Non est igitur asserendum, CHRISTVM iterum moriturum, & demum cum alijs resurrecturum, sed uerè à mortuis resurrexisse.

Anima immortalis.

Euangelium esse lucidißimum, uiam rectam, & asseruit Alchoran

MYSTE-

MYSTERIVM NATIVITATIS & mortis Christi. Cap. XVI.

Omnia a deo ad gloriæ suę declarationē creata.

AT ut causam mortis CHRISTI in cruce uideamus, præmittendum, Deum omnia in ostensione gloriæ suæ creasse. Nam cum rex incognitus in gloria sua non poßit censeri magis rex quàm non rex, & careat honore & beneficentia, ideò ut uideatur uirtus & gloria sua, ac per hoc magnus cognoscatur, honoretur, & glorificetur, omne suum studium applicat & conuertit. Non autem ostendit gloriam, nisi intelligentibus. Sic Deus creaturas intellectuales, capaces iudicij gloriæ & ueritatis creauit, ut cognoscatur. & propter illas, cūcta inferiora, quoniam propter semetipsum omnia operatus est, ut in cap. XCIIII. Alchoran dicitur, ipsum esse rerum principiū & finem. Homo autem inter illas intellectuales infimum locum tenens, intellectum habet in potentia, indigens alio actu, qui ipsum de potentia in actum ducat. Positus est igitur in paradiso, dotatus innocentia: ut innocens sub obedientia dei uiuens, demum gratia dei ad uisionem gloriæ dei sui trans ferretur, & ea frueretur. Sed quia homo liber suasu diaboli elegit potius per scientiam ascendere, quàm per innocentiam et obedientiam: recusauit deo obedire, ut secundum promissa diaboli esset per se sciens bonum et malum. De paradiso perdita innocentia eiectus exiſtit: & qui prius, si stetisset, semper uiuere potuisset, factus est mortalis & ignorans, & propter hoc non fuit poßibile, ullo unquam tempore ex omni studio suo ipsum ad immortalitatem & uisionem gloriæ dei pertingere, quæ ab omni mortali uideri nequit. Nec erat remedium, nisi ille qui ipsum ad hoc creauit, etiam denuò gratiose reformaret. Ad hanc igitur reformationem aptandam, probatus est homo, an lege naturæ, quæ ipsi concreata est, proficere posset. cui postea lex scripta superaddita, hominem erexit ad speranda promissa dei: primo in sensibilibus, deinde in intellectualibus. Et inter omnes prophetas, omniū saluator Meßias à deo mittendus, prænunciatus est aliquando uenturus, qui uirtutem dei habens, complete ipsum dei populum reformaret et saluaret: hic tandem diu expectatus, de cœlo summus legatus et dei filius, in forma hominis humilis & pauper et pauperis filius uirginis Mariæ, in hunc mundum ueniens, Iesus Christus nominatus, cum diuina potestate apparuit, se opere hanc potestatem & dei uirtutem palàm doctrina cœlesti & miraculis diuinis habere ostendens, ut uiderent in ipso deum patrem qui ipsum misit operari: & uerba quæ loquebatur, ueracis Dei esse. Cui Ioannes Zachariæ, testimonium certißimum dedit: & illa quæ apud pa-

Hominis lapsus & restitutio.

Christi incarnatio.

trem suum cœlestem uidit, enarrauit, & qui eius uerba receperunt, cōpererunt ipsum esse dei uerbum ueracißimū. Dedit igitur ipse dei filius dilectus, omnibus qui crediderunt eum dei filium, potestatem filios dei fieri. Nam in hoc fuit omnis diligentia eius, ut crederetur filius & uerbū dei. tunc enim, firma fide cuncta quæ annunciaret reciperentur, & promißis eius de regno futuro cœli, resurrectione à morte, et æterna uita indubia fides adhiberetur, & eius præcepta seruarentur. Quis enim peccaret, quando ex uerbo dei indubitato sciret, peccatum inferre mortem perpetuā? & quis non obediret usq; ad mortem, quando non hæsitaret in uerbo dei, sibi pro temporali morte uitam perpetuam à deo optimo remuneratore tribuendam? Quomodo enim homo dubitare poterit in promißis, qui certißima fide ea dei promissa esse credit? Intrauit igitur Iesus in hunc mundum, sine quacumq; carnis concupiscentia & uoluntate uiri, morti nequaquàm obnoxius, quæ ob actuale peccatum primorum parentum & originale eorum, eorundem filiorum ex carnis cōcupiscentia genitorū, cunctos quos permisit deus inuasit. Erat igitur innocēs Iesus, liber à morte: qui nec in peccatis natus est, nec ullum unquàm peccatum fecit. Reuelauit ea de patre cœlesti & eius regnò et gloria, quæ sibi soli nota erant, & nulli alteri: cum nemo patrem unquàm uidisset in hoc sensibili mundo, ubi non uideri potest, & se uiam, uitam, & ueritatē propalauit. Scripturas aperuit, quoniam de ipso erant: & quod ipse medicus, contra omnes infirmitates corporis et animæ, etiam contra mortem esset, facto & doctrina patefecit. Quodq; ipse rex & Meßias esset: licet regnum suum de hoc mundo non esset, atque hunc mundum, & hanc sensibilem uitam pro nihilo habendam, comparatione futuri seculi & uitæ, uerbo & facto manifestauit. Et post multa signa & miracula, ut ostenderet hanc uitam propter ueritatem & regnum immortalis uitæ contemnendam, & deo usque ad mortem etiam crucis turpißimam obediendū: ipse qui esse potuit immortalis, si uoluisset, mortuus est. Sic deum patrem suum, qui ita uoluit, clarificando: & morte sua innocentißima omnibus hominibus ipsum per fidem recipiētibus & induentibus, æternam secum uitam promerendo. Meruit enim cōsummata mors innocētißimi unigeniti filij dei, quam in humana natura passus est, redemptionē omnium captiuorum per satanā, mortis auctorem. in qua Christi morte, quisq; fidelis eidē incorporatus, mortuus est, et uitā meruit. In morte igitur crucifixi Meßiæ commortui omnes fideles, meruerunt uitam sibi perpetuam in CHRISTO retribui. Resur-

Christus per se morti non obnoxius.

Christi mors.

Resurrectio.

rexit autem die tertia propria uirtute, qui habuit potestatem ponendi animam in morte, & iterum sumendi eam in resurrectione. Vnde eius resurrectio est, per quam omnes homines resurgunt, qui cum eo eiusdem sunt humanæ naturæ, quæ in ipso est uitæ immortali unita. Resurrexit autem tertia die, ut facto probaret resurrectionem mortuorũ credendam, quam docuit die iudicij expectandam. Ipse est igitur, in cuius morte morimur, & in cuius resurrectione uiuificamur: & per quem accessum habemus ad Deum patrem creatorem, ad uidendum ipsum in gloria sua, & cum eo ipsum CHRISTVM IESVM eius filium semper benedictum. Ex his perquàm breuiter tactis, constat mortem Christi in cruce ignominiosam, maxima habere mysteria, & fuisse tam fidelibus necessariam, quàm CHRISTO gloriosam, qui mortuus est, ut clarificaret patrem: & ostenderet, quantus ille est cui Meßias in suo corpore, & turpißima & dolorosißima morte usq; ad omnium terribilium terribilißimum ostendit obediendum: & quanta est illius dei pietas & remuneratio fidelium, qui omnibus Christiformibus ob filij sui mortem eis communicatam, cum eodem suo dilectißimo filio regnum uitæ retribuit poßidendum. Hæc mors CHRISTI crucifixi, IESVM clarificauit esse diuinæ bonitatis filium. Quoniam non fuisset adeò pius, misericors, & uoluntarius ad obediendum usq; ad mortem inclusiue, nisi perfectissimus fuisset & deiformis, sic reuelans patrem per testimonium in sanguine suo, deum esse supra omnia amandum, & sic ei seruiendum, & eius præcepta implenda, & uitam futuram magnificandã usque ad huius miseræ uitæ contemptum. Ostendit etiam promissa patris sui, et quæ de seipso prædixit impleta: & ueracem esse patrem, seq; eius ueritatem: omnemq; scientiam & scripturarum mysteria, atq; quantum sit pater de cœlis ab omnibus diligendus, patefecit. Hæc sciunt filij lucis, qui Christum sequuntur: & filij tenebrarum, huius mundi amatores, spiritu Christi carentes, ignorant.

Christus morte sua uel maxime Dei filius declaratus.

DE FRVCTV MORTIS Christi. Cap. XVII.

Diceret aliquis zelosus Arabs: Si mors Christi clarificat patrem omnium creatorem, utique potens & laudabilis est, & de hac re iocundum esset plenius informari. Zelo illius uiri, conabimur pro nostra paruitate aliqua adhuc aperire, ut quisque sic esse non hæsitet. Nam cum non sit dubium, peccata diuidere inter deum & hominem, ut ait propheta, dicens: Peccata uestra diuiserunt inter uos & deum uestrum. & hinc Dauid propheta imitator dei ait: Iniquos

Peccata diuidere inter deum & homines.

odio habui: hoc quidem peccatum potest esse ab ortu, ut sic in peccatis conceptus à matre existat ex immunditia et uoluptate carnis, ut idem propheta se conceptum asserit. Et quoniam omnes sic ex Adam à matre ex uoluntate uiri concepti sunt, & nemo mundus illa munditia quæ est deo grata, Iob dicente: Nunquid iustificari potest homo comparatus deo, aut apparere mundus natus de muliere? Nascimur enim filij iræ cum spiritu concupiscentiæ carnis, qui non est de regno intellectuali cœlorum dei nostri incorporei, & experimur ex pronitate ad malum, quam ab adolescentia habemus, nos non moueri spiritu dei bono, & hoc in nobis dei dono experimur. Deus enim sic hominem composuit, ut malo uiso expauescat: ut ait Cap. 79. Alchoran. Quapropter nullus est ex Adam uia cõcupiscentiæ natus, qui non sit à deo, uel uitio originis, uel peccati actualis separatus: solo Christo excepto. Qui, attestãte etiam Alchoran, à matre uirgine Maria, quæ nunquàm mala operata est, sine uirili semine seu carnis uoluptate, mundißime natus existit. Et non est natus filius iræ & odij aut abominationis, sed mundißimus: quare deo inter omnes qui fuerunt & erunt homines, dilectißimus. Hic utique nullum unquàm fecit peccatum actuale. Ipse enim est de quo scriptum est: Qui peccatũ non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Et ita à deo nunquàm diuisus, seu separatus. Hunc diuina sapientia, in sui unionem assumpsit. Nam sicut sapientia maliuolã animam & corpus subditum peccatis abominatur, sic diligit sanctam animam, & corpus ab omni peccato mundißimum, et sibi perpetuo fœdere desponsat. Ipse est igitur primogenitus similiter, & unigenitus filius regis uirtutum, qui est rex gloriæ. Nam si (Moyse teste) Deus dixit, filius meus primogenitus est Israel: negari non potest Christum in Israel, omnium primum qui Meßias, atque ipsum primogenitũ dei in orbem terrarum missum, qui & simul est unigenitus dei filius, ut ipse Christus ait: Qui non credit in me, iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filij dei. Si igitur hunc suum dilectißimũ primogenitum & unigenitum filium deus dedit pro salute mundi, utiq; maxime mundũ dilexit. Quod autem hoc fecit, attestatur Euangeliũ quod dicit: Sic enim deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitũ daret. Nonne empti sumus precio magno? puta preciosißimo sanguine unigeniti filij eius, ut simus dei, qui fuimus sub principe tenebrarum. Ait enim Alchoran, quod Adam à deo præceptum minime operatus, ius mortale subiuit. Vnde totum genus humanum ob peccatum primi parentis spoliatum innocentia, quæ sola in regno cœlorum

Christi natiuitas.

Christus primogenitus pariter et unigenitus dei filius.

locum

locum habet, subditum principi huius mundi æternaliter damnatum, ad priuationem uisionis gloriæ dei, quæ mors est intellectualis naturæ, soluit debitum in morte unigeniti filij Dei, qui pro omnibus ipsum ut Meßiam & regem intellectualis uitæ recipientibus, mortuus est. Sic omnes in eius morte mortui satisfecerunt, & liberati sunt à seruitute principis mortis. Mors enim unigeniti, qui plus omnibus diligebatur à deo, preciosißima: abunde ideò satisfecit, quia fuit mors præcidentis dolorē mortis, ut ait propheta, quē omnes moriētes ignorant. Quare dicit idem: Vere languores nostros ipse portauit. Et dum ad fidelem, fidei patrem Abraham respicimus, quantū ipse meruit, quia filium suum unigenitum Isaac ut deo placeret, in mortem tradere uoluit, statim uidemus quid meruit Meßias, seipsum in mortem tradens, ut Deo placeret, in redēptione generis humani. Vide ineffabilē laudem dei patris, in eo quod filio suo nō pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Nónne meruit habere innumerabilē multitudinē filiorum & hæredum regni sui cœlestis, quemadmodum Abraham? Et quid meruit Iesus realiter turpissima & dolorosißima morte mortuus, quæ omnes dolores morientiū excedit? Certe quia uitam dedit, resurrectionem à mortuis meruit pro se et fratribus suis patri acquisitis: inter quos ipse est ut primogenitus, in multis fratribus principatū tenens. Nec est regnum intellectualiū cœlorum æstimandum, ut est regnum huius mundi: quod dum plures habēt, quilibet minus habet, sed dum idem sine defectu ab innumeris potest uideri & intelligi, ipsum regnum intellectuale ab innumeris intellectibus potest à quolibet in solidū poßideri. Intellectualis est uita resurgentiū, ut sciant & delectentur se uiuere. Quæ esset remuneratio fidelis pro deo morientis, si maneret in morte, aut si nesciret se uiuere? potius homo optat nō esse, quàm sine omni intellectu esse. Quare non resurgit homo ad uitam intellectualem, nisi in sapientia, quæ est sapida scientia, ut se sapiat & sciat uiuere. Sapientia autem quæ participatur in omnibus intellectū habentibus, in Meßia magisteriū habet. Participatione igitur illius magisterij, uiuit omnis in Christo resurgēs, quia ipse est resurrectio & uita, quæ appetitur. Iam uidet quisq; zelosus, quantum opus reformationis humanæ naturæ excedit opus creationis, & quàm sapienter omnia sunt ordinata. Sapientia autem quæ omnia sapiētißime disposuit, tam circa mortem quàm resurrectionem Christi, licet nunquàm Christum dereliquerit, non tamen mortua est, Christo secundum humanitatem per separationem animæ & corporis mortuo, nec est alia sapientia quæ assumpsit Iesum hominem, quàm illa sapientia patris dei creatoris per quam cuncta creauit, quam Alchoran, animam dei nominare uidetur, cum dicat animas hominū participare tantum de anima dei, quantum ipsa sapientia relucet. sed anima Christi plenitudini sapientiæ dei est unita. Ob hoc ait Alchorā, deum propriè animam suam Christo dedisse: et ipsum illam ab utero matris habuisse, certis miraculis exemplificat. Loquebatur enim, ut ait, matri suæ in puncto natiuitatis, ipsam confortando. Respondit tunc pro ipsa, illa die cum consanguineis malum de matre suspicantibus. Loquebatur quando uoluit infantibus, sicut senibus: & luto formato, ut homo aut auis fieret. Et ita factum, Machumet in doctrina sua & in Alchoran asserit. Sic locutus est cæco nato, ut uideret: leprosis, & alijs infirmis, ut sani essent: mortuis, ut uiuerent. Hæc & plura ex Euangelio & Alchoran elici possunt: qui liber eum etiam sapientem asserit, dans ei idem nomen quod deo, quem incomprehensibilem & sapientem sæpißime affirmat. Si igitur fatetur Christum absolute sapientem, sicut & deum patrem, non erit alia sapientia patris creatoris, et alia Christi. Sed pater creator per suam sapientiam, quæ Christus est, omnia operatur. Hæc est sapientia immarceßibilis, uitam dans omni intellectuali naturæ, quæ sine sapiētia mortua est. Ideò ad illius apprehensionem, finis tendit creationis intellectualis naturæ: quam homo, nisi mediatore Christo, in quo humana omnibus hominibus cōmunis natura, sapientiæ supremæ indissolubiliter unita est, attingere potest in sua propria natura humana, Christo & sibi communi. Quare Christus est magister, habens doctrinam & uerbum uitæ intellectus nostri, reuelator omnium quæ in thesauro Dei continentur, ostensor patris, fontis sapientiæ & gloriæ eius. quæ ostensio, est receptio sapientiæ in se intellectualiter, uiuificans æternaliter ipsum, & faciēs ipsum similem Christo filio dei, qui est in gloria dei patris. Et hoc est esse fœlicem, et regnare perpetue in cœlestibus summo gaudio beatitudinis, & hæc sunt promissa Christi, omnibus ipsum recipientibus firmißima.

Christi mors pro nobis, eiusque meritū

Regnum cœlorum ut æstimandum.

Sapientia.

Anima dei.

Fabulæ ex Apocryphis.

Patris et Christi eadem sapientia.

Christi præstantia.

DE PARADISO.

Cap. XVIII.

Diceret Arabs aliquis: Remota sunt & multum distantia illa, quæ de paradiso in Alchoran leguntur, & ea quæ Euangelium promittit. Alchoran enim desideriorū omnium complementum credulis & legem seruantibus promittit, describitq; illa desideria quæ communiter appetuntur per uoluptuosos: sed Euangeliū solum promittit intellectualē fœlicitatē, quæ est

in uisione intellectuali, & scientia, sapientia, & cognitione. Respondemus, semper nobis apparuisse, tantum inter paradisum Machumet & Christi interesse, quantum inter sensibilia & intellectualia: aut inter uisibilia, quæ sunt temporalia, & inuisibilia, quæ sunt æterna. Sic & de Alchoran & Euangelio pariformiter. Sunt tamen qui allegant pro excusatione compositoris Alchoran, quomodo ipse rudes Arabes trahere uolebat, ut in unum creatorem crederent, qui dedit eis uiuere in hoc sæculo temporali, quod ille etiam eis esset daturus in sæculo futuro perpetuo uitam sine defectu, multo ista uita meliorem. Quodq; ad hunc finem, ut in Alchoran legitur, plures similitudines introduxit, quas tamen non exposuit, sed sapientibus illas notas reliquit. & nisi exēpla sumpsisset ab hac uita sensibili prædicendo futuræ uitæ iocunditatem, neque intellexissent, neque moti fuissent propter promissa eis incognita. Ait enim Capite L I. Credentes et benefacientes pulcherrima loca paradisi possessuri, omne suum uelle perficient. Hocq; lucrum est maximum. Huiusmodi pollicitum, illis summam lætitiam denunciat. Vnde uidetur unam conclusionem uelle prædicare, scilicet quod deus est remunerator fidelium sibi seruientium, secundum spem & desideria seruientis: pro seruitute temporali temporalia assequetur, pro perpetuis perpetua, pro uoluptuosis uoluptuosa, pro intellectualibus seruiens intellectualia habebit. Sic enim dicit Capite V I. Deus omnium uota dinoscens, omniumq; diues, mundana quærentibus temporale, cœlestia petentibus atque cœlestibus summū bonum tribuit. Et Cap. I. lib. dicit: Studioso bonorum huius seculi dabimus illa, sed nullam in alio portionem habebit. Ideò ubi in primo capite dicit bonos paradisum introire, ubi dulcißimas aquas, pomaq; multimoda, fructus uarios, & decentißimas ac mundißimas mulieres omneq; bonum in æternum poßidebūt: aduertendum ad id quod dicit, omneq; bonum in æternum poßidebunt: utiq; illud non est aliud quàm deus. tamen sensibilium promißiones sæpißime repetit. & demum in Cap. 64. dicit. Omnes itaque sapientes timeant deum, dantem omnibus credentibus sapientiam, suiq; noticiam. Et Cap. 107. dicit, Paradisum apud Deum sortientur. Et sæpe ponit similia, scilicet quod æterna uita, æternum gaudium, & beatitudo, sit remuneratio. Dicit etiam in doctrinis, quod nulla futuri seculi tradi poßit similitudo. Ideò non uidetur finaliter quod poßit Euangelio contradicere, quod paradisum intellectualium & sapientum, uisionem dei & eius sapientiæ seu CHRISTI asserit. Ideò Alchoran alibi, eos qui in inferno sunt, priuatos ait discretione et sapientia.

Inter Machumeti paradisum & Christum quanta distãtia: item inter Euangelium & Alchoran.

Alchorani scopus.

Futuri seculi nullam tradi similitudinē posse.

Etiam alibi, enumeratis omnibus quæ in hoc mūdo uidentur, & quæ sæpe promittit paradisum intrantibus: addit, quod bona futuri seculi his omnibus sunt meliora, quoniam istud seculum in comparatione ad illud futurum nihil sit. Vnde sicut per similitudinem cruciatus ignis sensibilis pœnam eorum qui damnati sunt describit, ita per aquam & fontes uitam saluatorum. Non tamen complete intellectualem fœlicitatem describit, secundum Auicennam in metaphysica sua. Nam licet esset de lege Arabum, affirmat Machumet corporalem fœlicitatem describere, & quod intellectualis, illa multo excellentior, per sapientes melius describatur. Sed Alchoran licet minus extense, perfectam fœlicitatem sapientum ponat in noticia dei & sapientiæ, quæ est filius dei secundum præmissa: quemadmodum & Euangelium ex Christi perfectißima doctrina. Præterit enim iste mundus cum concupiscentijs suis. Illa uerò quæ futuri et perpetui mūdi sunt, habent se ad ista huius mundi sicut perpetuum ad corruptibile. Vnde noticia seu uisio Dei patris & sapientiæ eius, pascit immortaliter intellectum, quia sapientia est immarceßibilis, ut liber Sapientiæ docet.

Auicennæ de Machumete testimonium.

INVECTIO CONTRA ALchoran. Cap. XIX.

ADuerti dum legerem Alchoran, quomodo sæpißime fit mentio de die tremendi iudicij, paradiso, & inferno, & semper uarie & per similitudines. Cum aliter id quod nunquàm in cōceptum hominis intrauit, describi non poßit: nisi coniecturaliter ad sensibilia, quæ intelligibilium imagines existunt. & quia ita uidi per uarias similitudines regnum cœlorum signari in Euangelio & ueteri testamento, intra me admittebam, posse illa, pia sequacium libri interpretatione, excusari. Verum postquàm legi ibidem, castitatem in uirgine Maria, & in Ioanne Zachariæ, & generaliter in omnibus laudari, et quod concubitus in templis prohibetur, & lotio post ipsum præcipitur ante orationē ob eius fœditatem, quodq; mundicies Deo grata sit, ac quod deum uident boni, & cum ipso sunt in paradiso, & quod deus ipsos maxime amet, & eis id quod maximum est retribuet, ac quod ipsum maximū, simpliciter non sit nisi gaudium sempiternū & incorporeum: stupebam de eo quod sæpe de puellis, & earum papillis, & bestiali cōcubitu in paradiso totiens replicauit, dicens cap. 88. illam esse optimam dei remunerationem credentium: & uerecūdabar illa turpia legere, intra me dicens: Si Machumet adscribit deo hunc librum plenū turpitudine, aut si ipse scribit et deo auctoritatē tribuit

Sensibilia intelligibilium imagines.

Alchoran turpitudine plenus.

tribuit, miror quomodo sapientes & casti uirtuteq; præditi, Arabes, Mauri, Ægypij, Persæ, Afri, & Turci, qui illius legis esse dicuntur, Machumet pro propheta habeant, cuius uitam nemo sequi potest, qui ad regnum cœlorum anhelat, ubi non nubent, & similes angelis sunt, ut Christus docuit. Nam tam turpia ita turpiter nemo loquitur, nisi plenus omni tali turpitudine. Ex abundantia enim cordis os loquitur. Et hoc uerum esse, patet ex Capite XLII. ubi dicit deum uoluptates etiam illicitas alijs, iuxta prohibitionem quæ ponitur VII. Capite Alchoran in fine, & uoluntarias quascunque, ei permisisse. & quod iuramentum licitum factum per ipsum, ne adulteraretur cū Maria Christiana Iacobina, præcepisset deleri. De quo loquitur cap. LXXV. in principio, contra illa quæ alibi de damnatione adulterorum & periurorum dicit. Ipse enim in Capite LXXVII. periuros, qui ob sui saluationem iurarunt, esse damnatos affirmat. Quomodo igitur non ueretur deum blasphemare, cui ascribit periurium præcepisse, ut adulterium continuaretur per ipsum? Probant & hoc plura quæ circa mulieres permisit. Vt illud Capite III. Mulieres uobis subiectas penitus, pro modo uestro ubicunque uolueritis parate. Et Capite VIII. tot permittit uxores, quot quiuerit quisque subiugare, seu castigare. Et Capite IX. sic dicit: Liber hic uobis cœlitus missus, licitum atque tenendum hoc uobis statuit, ut pecunijs uestris castas mulieres eis præbendo ducatis. Itaque taliter uestris factis, quod deinceps placuerit, ruboris atq; timoris expertes agite. Etsi reperiatur Dauid excessisse in numero uxorum, aut alios postea sanctos, hoc non excusat Machumet, qui uia legis indulsit, quasi deo sic uolente, quod prius apud omnes prophetas & legislatores fuit inauditum. et est blasphemia, deo hoc imponere quod perfectæ legi aduersatur. Et consideraui, quomodo legi in Alchoran Capite LXXVI. sic præcepisse deum Machumet: Vt te ueracem comprobes, non dic te nisi nunciū tantum esse. Idem in Cap. LXXVII. in principio per iuramentum deus affirmat, nuncium scilicet ad Arabes idololatras. Et Capite

Periuriū cum adulterio.

XXVII. Tuæ quidem linguæ nullam facultatem indulsimus, nisi ut deum timentibus, nunciū gaudio plenum & castigamen incredulis nunciet. Et Capite XXXII. Dicito, mihi nihil iniunctum est nisi solum deum adorare, nec illi participem æstimare? cui me cōmendo, & ad ipsum redibo. Si hæc uera sunt, cur non seruauit? cur alijs sibi non iniunctum iniunxit? Cur Capite LXXVII. se doctorem gentium nominauit, qui secundum præmissa nuncius ad Arabes idololatras fuit. Et si de his sibi non commissis intromittere nullatenus præsumpsit, dic Machumet, cur loqueris contra Euangelium & uetus testamentum, & nouam legem & librum docere tentasti, quasi hæc tibi cōmissa fuerint? Quando fateris tuæ linguæ nō esse facultatem concessam, nisi ut nuncies deum timentibus nuncium gaudio plenum, & castigamen incredulis: in his facile tibi & cuique creditur. Hoc enim quisq; dicere & nunciare potest, cum sit uerum. & à deo uero, omne est uerum. à deo te potestatem hæc dicendi habere, tibi & omnibus dicentibus facile credi potest. In alijs uerò quomodo loqui præsumis, cum tibi non sit à deo nec iniunctum, nec indultum? Et si dicis, cur tibi credam, quando deo non obedis? Vtiq; excusabilis es: nisi uarietatem immutabili deo, ut soles, tribuas, ut sic blasphemando euadas. omnipotens tamen deus inter omnia illa spurca & uana, & sapientibus etiam Arabum abominabilia, talia etiam inseri uoluit: in quibus euangelicus splendor sic lateret occultatus, quod sapientibus diligenti studio quæsitus seipsum manifestaret. Tanta etenim est lux euangelica, quod sine ipsa nihil apparere potest uerum & clarum. Sed omne dictum & scriptum illa luce carēs, quæ dicit: Ego sum lux mundi, illuminās omnem hominem uenientē in hunc mundum, ut qui sequitur me non ambulet in tenebris: est obscurum, inordinatum, tenebrosum, mortiferum, & intellectuali naturæ abominabile, licet bestialitati & animalitati quæ est de hoc sensibili mundo sapida uideatur.

Machumet tantum nuncius.

Euangelij lux

CRIBRATIONIS ALCHORAN, DOMINI NICOLAI DE CVSA Cardinalis, Liber Tertius.

QVOD ALCHORAN FIDE *unius Dei salua omnibus blanditur, Christum tamen præferendo.*

CAP. I.

OPORTET *ut qui Alchorā legit, aduertat, quo modo salua fide quæ est, non est deus nisi deus, nulli intendit contradicere. Ideo ita uariat ea, ubi dissensionem esse sciuit, ut quisque aliquid grati reperiat, cuiuscunque hæresis aut sectæ fuerit. puta sæpe dicit, quod inter mortem & resurrectionem cuiusque, uix hora interfit, ne de statu animarum ante iudicium opus sit dubitare. Tamen etiam interserit aliquas in amœno loco fontibus referto, medio tempore locari, ut de* CHRISTO *& uirgine Maria Capite* XXXII. *scribit. & iustis ob deum interemptis, quos uiuere in deo asserit. Sic etiam dicit, aliquas usq; in diem iudicij igne cruciari, eodem Capite* XXXII. *licet nullas dicit in paradiso uel inferno ante sententiam iudicis in die finali reperiri. Hæc ita ambiguè scribit, quod contrarias doctrinas hæreticorum & recte sentientium de animabus defunctorum ante iudicium fouere uideatur: sic nititur in omnibus facere opinionibus. Nam de regno cœlorum non dicit quicquàm, sed de paradiso sæpißime loquitur, ac si de paradiso terrestri intenderet. & quod ad locum unde eiectus fuit Adam, homo post diem iudicij fidelis & meritus restituetur, ibi perpetuo mansurus. Tamen ne Christianorum paradisum, scilicet regnum cœlorum negligere uideatur, duas ponit in certo loco paradisos, & gradus in ea plures. & in paradiso aliquando illa reperiri affirmat, quæ Christiani credunt in regno cœlorum haberi, scilicet uitam æternam. Sic dicit Capite* XXV. *Res mundana cito, diuina nunquàm peribit. secundum optimum modum suorum operum quemque deus remunerabit, uitam tribuens æternam, siue uir fuerit, siue mulier. Ecce æterna uita est diuina, quæ in regno Dei cœli habetur, & per Christianos expectatur. Sic etiam dicit Cap.* XVIII. *Tandem omnes obseruatores diuinorum præceptorum, plenum gaudium atque perpetuum sortientur. Hoc autem nō potest esse, nisi apud deū qui habitat in cœlis. Dicit etiam capite* XXVI. *bonos assequi paradisum, ubi de diuina substantia eis tribuetur, ita facit de cunctis. Vnde allegat deum eorum capite* XXV. *sibi sic dixisse: Hunc librum non alia de causa tibi commisi, nisi ut hominibus suas cōtrarietates exponas. Iterum in eodem cap. loquitur: Te misimus, ut ipsius Abrahæ regem sequaris, nusquā digrediens, ne sis incredulus. Sabbati quidem custodiā nō iniunximus, quia inerat contrarietas atq; dissensio, quas deus futurus iudex discutiet. Et alibi illum alijs præfert, qui credit prophetis, et inter eos non discutit. ut cap.* III. *circa finem. et cap.* XI. *sic dicens: Deo suisq; legatis inobedientibus, & inter eos discutere uolentibus, seq; parti, non toti, sicq; rectā uiam assequi putando credere cōfidentibus, uelut ipsius ueritatis incredulis, malū atq; contemptū ingeremus: credentibus autem prædictis, nec inter eos discutientibus, mercedē innumeram pius ueniæ largitor Deus tribuet. Ecce quomodo in cōtrarietate et discordia cuilibet legato dei dicit credendū. ita quod nullius opinio particulariter sit sumenda, imò discußio ad deū in iudicio remittēda. Hoc modo sæpißimè loquitur, dubia legū & prophetarū adillū diē ueritatis esse remittenda. Sed quia dicit succeßiue et pedetentim Alchorā uenisse, ut cap.* XXVI. *ait, Ideo est considerandū ante hoc cap.* XI. *scilicet cap.* III. *discußionem inter prophetas factam, et Christus ibi legitur omnibus suprapositus, quare in dubijs Christo standū: qui dicebat se nō uenisse soluere legē, sed adimplere: ac quod omnia quæ scripta erant in lege et prophetis, de eo fuerunt. Vnde cum Christus sit finis et conclusio legis & prophetarū omniū, qui prophetarūt aut prophetabunt, quando eius determinationi statur, omnium prophetarum discußioni statur.*

Alcheran ad omniū hæreses et sectas accōmodatum.

Cur subinde de Paradiso loquatur Alchoran, de regno uero cœlorum nihil.

Christo erededendū in dubijs.

QVOD MACHVMET IGNO*rauit quid agendum et sentiendum, et nil firmiter assertum reliquit.* Cap. II.

QVod ipse aūt Machumet nō sit primus, fatetur cap. LV. dicēs: *Ego nō sum primus nuncius, nec scio quid mihi seu uobis gerendū sit. diuina mādata tamē explanabo: quæ licet ibi sint, hocq; testificēt, plures filiorū Israel credentes illis, uos minime creditis. Ecce qualis est Machumet propheta, ignorans quid sibi gerendum, & alijs: nisi ea quæ prius præcepta fuerunt, allegans pro se Iudæos in testes, scilicet ipsum diuina priora præcepta testamenti explanare. Dicit etiam, eos qui præcepta Moysi sequuntur, assequi beatitudinem. Aliquando autem omnes Iudæos damnat: quia resurrectionē non credūt,* CHRISTVM *non accipiunt. Sic Christianos,* CHRISTVM *sequentes, saluos dicit. Alibi uerò tam Iudæos quàm Christianos, quia utriq;*

Machumet qualis propheta.

utrique deo filium tribuunt, incredulos ait. Licet de Iudæis hoc nõ sit uerum, quod deo filium tribuant. Omnes autẽ incredulos sæpißime damnatos affirmat. Sic Cap. XLIX. dicit: Firmatum est dei uerbum super incredulos, quoniam perpetuum ignem inibunt. Sed Cap. LI. dicit: Incredulos forsan deus omnes confundet, forsan multis ueniam dabit. Sæpißime etiam dicit, omnes animas redire ad corpora in resurrectione. In Cap. XVIII. dicit sic: Morientibus, mortis hora, cæteris hora sopitionis deus animas extrahit: quibusdam reddens eis ad horam scitam, quibusdam nunquàm: omnia pro suo uelle faciens, quod mirandum est sapientibus. Alibi, angelos dicit, animas è corporibus extrahere. Sic resurrectionem generalem, quam penè in omni Capite repetit, in dubio dimittit, quando ait: quibusdam animas extractas nunquàm reddere. Ob hoc nihil certi apud ipsum manet, nisi quod unus est deus creator uniuersi. Ideo solum fidem unius dei sæpißime asserit, de neceßitate salutis. Et demum etiam de hoc dubitans, resoluit omnẽ neceßitatẽ ad hæc uerba: Non est deus nisi deus, & Mahumet est nuncius eius. Et addunt sui, magnus. Deum nemo dicit paruum, quia magnitudinis eius non est finis. Nec quisquam dicit hoc falsum, scilicet quod deus sit deus. Etiam idololatra plures deos colens, hoc uerum fatetur, deum scilicet esse deum, quia per se notum. Nullus igitur incredulus uec fuit, nec erit. Sed quod addit, & Mahumet est nuncius eius: si intelligitur quod sit nuncius ueritatis, scilicet illius propositionis per se notæ, nõ est magnũ. Semper enim uerũ fuit de eo et quocunq; alio, uerũ nunciũ esse, qui hoc nũciaret. Aliter aũt hoc credere, scilicet quod Mahumet sit nũcius dei, nõ potest esse neceßitatis. Nã fuit tẽpus in quo hoc fuit uerißimũ, scilicet non est deus nisi deus: et falsum fuit, quod Mahumet fuit nuncius eius, quia nondum natus erat. Si igitur tunc per fidem illam, Non est deus nisi deus, saluabantur hoc credentes: ita necessariò omnes omni tempore, hoc tantum credẽtes. nec tempore eius erat necessarium, quod omnes saluandi crederent Machumet nunciũ dei, cum ipse fateatur, se nuncium ad Arabes et suam nationem missum. Neq; Arabes tenebantur ei credere quod esset nuncius dei ad eos, quando non uenit cum miraculis & uirtutibus talibus, quæ in ipso dei uerbum esse testificarentur. Sed cum sine potestatate miraculorum compareret, & communem peccatorum uitam ageret, fuissetq; idololatra, ut alij Venerem colens: non mirum si ei opposuerunt, quomodo per aliquem deorum offensus, ut se uindicaret, se nuncium dei finxisset, ut Capite XX. Alchoran. Alibi Capite

Alchoran sæpe sibi contradicere.

De deo solum certa Alchorani assertio.

Machumet quomodo dei nuncius.

Machumeti nulla miracula.

XXX. opponebant ei, quomodo ipse homo eis similis esset, cum arte magica eos acceßisset. Cuius uolumen, uel fictitium esset. Et talia multa per ipsum allegantes, quæ non potuit aliter soluere, nisi quòd Capite XXIX. dixit: Inquiunt, si diuinis cum uirtutibus aduenisset, nónne testimonium de prioribus libris attulimus? Ecce adducit in testimonium priores libros, scilicet euangelium & testamentum. Dicit enim Cap. XVII. Quod mentio de eo fiat, & nominetur in testamento & Euangelio. Et Cap. LXX. dicit Christum prædixisse: Nuncium post me uenturum Machumet nomine denuncio, quem mendaciter magnũ dicent. Ecce omne testimonium, quod Mahumet sit nuncius dei. Sed cum penitus sit falsum, constat nihil uerum manere, nisi hoc solum, non est deus nisi deus.

CVR DICVNTVR SALVATI credentes Alchoran, & quod gladius est magister.

Cap. III.

POstquam Mahumet uidit se deficere in ueritate, & mendacia quæ ex Testamento et Euangelio allegabat, rudi ignoranti populo non posse diu occultari, Christianis & Iudæis hoc uerum negantibus: cum nec in ambobus, nec in altero librorum allegatorum mentio fiat aut nominetur Machumet: ad arma se transtulit, & populo dixit: Iußit Deus gentes me gladio expugnare, donec testificentur, quod non est Deus nisi Deus, & quod ego sum nuncius eius. Quod si hoc fecerint, confestim saluabunt sanguinem & pecuniam suam. Terrore igitur percußi multi mandato paruerunt, & salui facti sunt à sanguinis effusione, & rapina, & nominabantur saluati seu Musselmanni. Et attende, quomodo sæpe se solum natiuum Arabum nuncium, qui prius prophetam non habuerunt, asserit. Deinde generaliter dicit in Capite prophetarum, Deum dicere: Non misimus te nisi ad uniuersitatem gentium: in hoc, ut in alijs, contradictionem Deo suo tribuens. Et demum postquàm multi accesserunt, dimisso quod esset nuncius dei, fecit præconisari, Quicunq; dixerit, non est deus nisi deus, intrabit paradisum. Et ut Arabes seruare dicuntur, tunc intentio Machumet erat, confeßionem faciens paradisum intrare, etiam si fornicatus, latrocinatus, & alia peccata fecisset, quia fides saluaret. Deposuit igitur mandato dei sui Capite LXXII. de titulo legationis nomen dei. Sic enim ibi scribitur: Vt uerax comproberis, non te nisi nuncium tantum dicas. Sic Machumet, qui se dei nunciũ nominauit, reprehensus à deo suo, se solum nuncium dicere debet. Et quia non est illi uisum quod conueniret intentio-

Saluati, qui et Musselmanni

ni præconisare, non est deus nisi deus, et Machumet nuncius: ideo dimisit totum de nuncio. Sic ad eos uenientes, per eleuationem unius digiti professionem unius dei faciunt, quod dicunt sufficere. Est igitur ultima resolutio probationis omnium quæ in Alchoran leguntur, gladius. Sic enim in Cap. prophetarum, in Alchoran scribitur de Machumet: Dixisti somnia, & blasphemias concinnasti, uel forte poetizas. Venias saltem cum miraculo uno, quemadmodum nuncij priores. Respondit: Destruximus, inquit deus, ciuitates ante eos quæ non crediderũt. Nec etiam uos miraculis crederetis, nisi per gladium. More suo deum iussisse dicens, uiolentiam hominibus inferri. Faciens deum, quem sæpissime scribit coactionem et uiolentiam talem sibi inhibuisse, mutabilem, uarium, & mendacẽ. De quo post hoc subiungetur.

Gladius ultima omniũ Alchorani probationum resolutio.

QVOD DEVS ALCHORAN, uideatur deus absolutus: & deus alius, de quo loquitur, rebus sit immersus.

Cap IIII.

NVnc inquiramus quis sit deus Alchoran. Nã ait sic deus Mahumet cap. XXIIII. Nos item hominẽ de terra et luto (diabolo prius ex igne pestifero creato) plasmauimus: cum me plasmaturum hominem de luto, & eidem animæ meæ portionem insufflaturum, angelis intimaui. Et Cap. XXVI. Perquirentibus cuius sit anima, dic, dei, qui tibi non nisi paucam inde sapientiam tribuit. Et XXX. cap. ubi de Ioanne Zachariæ loquitur, dicit deus, quod animam suam uentri matris insufflauit, & illam filiumq; suum manifestum miraculum fecit. Cap. XXXI. ait: Deus hominem de luto plasmauit, posterosque suos ex humore fragili, eidemq; de suo spiritu insufflans. Et Cap. XLVII. Deus dixit angelis, se facturum hominem de luto. Illi itaque quàm optime composito, de nostro spiritu insufflauimm, eidemq; iusso nostro præter Beelzebub recedentem & incredulum omnes angeli se humiliabant. Qui quæsitus cur in deum insurgeret, nolens se humiliare, respondit: Ego quidem igneus, illo luto melior sum. Et Cap. XXVI. dicit deus: Credentibus, hocq; promerentibus, cum eorum facta mihi grata, paradisum tribuã, his & illis de diuina substantia, quæ minime parua est, largiturus. Ex his patet, quomodo deus qui in Alchoran loquitur, nominat alium deum. Dicit enim: Dic quod sit dei, nõ nostri, uel mei. Si igitur deus qui loquitur in Alchoran, est deus deorum, & deus de quo loquitur est alius deus, cuius dicit esse animam, & qui animam suam distribuit hominibus, & diuidit suam diuinã substantiam sibi gratis, & suum spiritum insufflat

Deus Alchorani alius a deo rebus immerso.

in uentres prægnantium, utique deus Alchoran est absolutus et imparticipabilis. Et deus de quo ille deus loquitur, est immersus rebus & diuisibilis: igitur & corporalis. Et ita cum omnis anima mortem gustabit, ut dicitur in Alcoran Cap. XXXVIII. Et anima sit ipsius quæ est, & omnium, ipse mortalis est. Sic angeli & dæmones corporeæ & igneæ naturæ erunt. Et si deus habet animam, & homines, igitur & angeli: ut fatetur Cap. XLV. Et ita anima angelorum est anima dei, ipsis communicata: & deus ille, erit naturæ creaturarum: & omnes creaturæ rationales, erunt naturæ illius dei, cum in ipsis natura illa dei sit contracta: & ita erit forma cuiusq; & pars compositi, dans esse cuilibet. & non est ille deus creator qui ex nihilo creat, sed ex seipso omnia format: ita est hyle, seu materia. Sicut enim ex sua anima animas, et suo spiritu spiritus: ita ex suo corpore corpora, & suo esse omnia quæ sunt, et ex suis alis alas angelorũ, uni duas, alteri quatuor, ut quodam loco Alchoran de illis alis dicit. Verum si dicis animam esse dei summi & creatoris unici, & quod deus ille in Alchoran loquens, dicens quod anima sit dei, loquatur de se deo, scilicet unico omnium creatore, tunc anima eius erit etiam deus, cum nihil sit dei nisi deus. Igitur omnis creatura formæ intellectuæ, erit deus et creatura: deus secundũ spiritum seu formã, et creatura secundũ corpus in unitate hypostatica. Et cum Christus habeat animam dei non secundũ portionem aliquã, nec appropriatè, sed propriè: utique ipse erit propriè deus & creatura: hoc est, plenus & perfectus deus, sicut plenus et perfectus homo. Non sic aliæ creaturæ rationales, quoniã in illis anima dei est partialiter, imperfectè, et impropriè. Ideo nõ dicuntur propriè deus & creatura, sed impropriè sic dici possent, solus uerò Christus propriè. Hoc quidem necesse est fateri, qui Alchorã acceptat. Vnde patet, quod Christus est perfectio absoluta intellectualiũ creaturarũ, de cuius plenitudine omnes participãt. In Christo igitur capite, omnis creaturæ est perfectio, quæ nec potest esse maior nec minor. Quia est omne id quod esse potest. In alijs autem creaturis, est perfectio, quæ potest esse maior & minor. Est enim Christus, ut ualor auri in auro puro: et aliæ creaturæ intellectuales, ut ualor auri in alijs metallis, quorum unum plus habet de ualore auri, & aliud minus.

Alchorani deus instar materiæ.

In Christo omnis creaturæ perfectio.

QVOD DEVS ALCHORAN uideatur minor omnibus rebus, & seruus Mahumet, atq; eius cõceptus. Cap. V.

SEd quomodo hoc stabit, quando deus Alchoran iurat per dominum orientis & occidentis

Deum Alcorani iurare etiam per uiles creaturas.

tis? Per hoc enim apparet, quod Deus qui loquitur in Alchoran, recognoscat, alium deum superiorem se, & dominum orientis & occidentis se maiorem. Non erit igitur deus supremus & absolutus. Imò iurat per calamum, ficum, culicem, & multa similia quae sunt creaturae. Deus enim testamenti & Euangelij non reperitur sic iurasse, sed solum per semetipsum, cum maiorem non habeat: nec mutauit modum iurandi, cum sit deus constans absque mutatione. Iste autem Deus Alchoran, cum per utiles iuret creaturas, & nunc per illas, postea per alias, inconstans & uarians, erit minor omni creatura. Fit enim confirmatio dicti per ueraciorem & maiorem, per quem iuratur, & qui in testem adducitur, ut dicto fides detur. Item adhuc si aduertitur ad Cap. xlij. Deus Alchoran seruus est Machumet. Ipse enim & angeli pro Machumet orant. Loquitur deus, quaecunq; ipse Machumet loqui uerecundatur. Mediator est inter mulieres Machumet et ipsum, seruiendo ardori immundißimae concupiscentiae eius, dispensando ob hoc contra iuramentum licitum, & leges atq; promissa, ut suae uoluntati complaceret: assumens in se uerecundiam & culpam atq; peccata, ut Machumet ipse nec famam nec reputationem perdat. Ecce quomodo Mahumet fecit dum seruum suum: & hoc undiq; constat. Nam cum Cap. XLVIII. de se Machumet dicat: Dei mandatum est, quod ipsum inuocem corde puro, legem missam imitando credentium primus existam. Aliter graue malum subibo. Deum itaque, legémque suam constanter imitor. Et LV. Cap. de se dicit: Ego uero credentium & deuotorum primus. Quomodo ista compatiuntur se cum eo quod tu dicis, te non seruare nec legem nec licitum iuramentum, quia Deus inhibuit tibi ne seruares quando immundum cor tuum uoluptatem carnis legi & sacramento praetulit, tu introducis deum tibi sic mandasse? quomodo es tu credentium & deuotorū primus, qui alibi Moysen primū affirmas? fuisti ab initio peccator, et peccare nō cessasti, et mortuus es in domo unius mulieris tuae, post innumeras sanguinis effusiones, praedas, stupra, et pauperū oppreßiones. Si deus tibi iniunxit, ut uirū iustum Abrahā sequaris, si es ultimus prophetarū ut asseris, quomodo es primus credentiū & deuotorū? Non est igitur deus Alchoran ille deus magnus, cui omnis rationalis creatura credere debet, quia omnium creator, sed est Deus tuus, qui per te loquitur ea quae tu concipis. Omne igitur quod in Alchoran reperitur deum dixisse, si est uerum aut falsum, non nisi conceptui Mahumet ascribi debet. Et quia multa scripsit aut scribi fecit, quae à Sergio & Baheira atq; suis socijs Iudaeis audiuit, &

Alcorani deus seruus Machumet.

Machumet de seipso loqui diffidentia.

Alcorani oracula nihil aliud quam conceptus Mahumet.

non intellexit, sicut forte nec illi qui ei retulerunt, ideò ipse non omnia intellexit, & soli deo ascribit intelligentiam Alchoran. Qui ut cap lxxxij. legitur, illi iniunxit, ut iugiter et deuote etiam de nocte Alchoran legeret: quod tamen contradicit illi dicto, quod legendi scribendiq; sit inscius, alibi in Alchoran posito.

QVOD MACHVMET TEMERE contra Dei praecepta CHRISTVM in CHRISTIANIS persequitur. Cap. VI.

ADhuc dicito: Postquàm deus toties tibi dixit, uim nequaquam propter leges, inferas, in Cap. IIII. & Cap. XV. Ab incredulis quidem, nil mali seu contumeliarum illis inferens, licet illi per iram & inscitiam de Deo male loquantur (cuique namque gentium sua sibi placita, formosaq; uideri fecimus) recede: ad Deum autem cum redierint, opera sua Deo pandente cognoscent. Et Capite decimonono dicitur: quod non sunt gentes cogendae ad fidem. Quia nisi deo uolente nemo credere poterit, qui malos & & indiscretos in sua sorditie dimittit. Ibi de hoc plura. Et Capite quinquagesimonono: Nullam illis castigando uim inferas, sed tantum illis Alchoran explana. Et in alijs pluribus locis. Quomodo, inquam, contra Deum tuum qui tibi haec suasit, praesumis dicere, deum praecepisse ut incredulos capias, interficias, & spolies, cogas credere, aut tributum soluere? Deo magnam facis iniuriam & contumeliam, apud quem coacta seruitia, uitia sunt. Ideò uult seruitores ex sua libera electione, sibi fideles & credulos. Tu dicis Capite decimonono, deum tibi dixisse: Contradicentibus dicito, ut sibi sua sint negocia, tibi tua. Non dicit, quod uiolentiam eis inferas. Alibi ais, tales contradictiones Iudaeorum. Christianorum, & aliorum in die ultima diffiniri. Alibi introducis Deum, te laudantem de pietate et mansuetudine. Quomodo te alium facto manifestas, & dei testimonium falsificas? quid est hoc quod deum tuum toties sibijpsi facis aduersari, quoties tu sententiam mutasti? In Cap. XXV. ais: Post fidem habitam, incredulus ui coactioneq; factus, fidem legemq; corde suo retinens, non damnabitur, sed haec sponte faciens. Scis enim, Christianos fidem unius Dei habere sine participe seu alio Deo, & ideò secundum te creduli sunt. Ideò & si coacti tibi uideantur consentire, corde tamen Christiani manent, & tecum non damnabuntur. Cur CHRISTO in CHRISTIANIS intantum aduersaris, quod eos persequeris, quos non negas in sua lege saluari? Fuerunt Christiani ante te, & CHRISTVS possedit in suis fidelibus huius mundi magnam partem, constantißi-

Ad fidem nemo cogendus, etiam iuxta praeceptū Alcorani.

Martyrum constantia, & eorundem per Christum confirmatio.

ma obedientia usq; ad mortem infinitorum Dei martyrum. Cur persequuntur tui sequaces Christum, ut auferant acquisitum populum? Confortamur autem per euangelium, cui post tot approbationes iniuriaris. Vbi ait Christus: Beati qui persecutionem patiuntur propter iusticiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati estis, cum maledixerint uobis homines, & persecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduersum uos, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in cœlis. Sic enim persecuti sunt prophetas qui fuerunt ante uos. Ecce hæc est consolatio nostra, in omni tribulatione & angustia nostra. Quoniam de morte transferimur ad uitam æternam.

QVOD MAHVMET CREdit, dei præsentiam necessitare ad omnia quæ aguntur. Cap. VII.

ADhuc dic Machumet, Cur Christianos persequeris? Si ais, propter peccatum: Responde, si tu credis coactione quem uiolentari posse ut fiat bonus, cur tunc nono Capite dicis, Deum criminalia peccata nequaquàm condonare, sed minora? Et Capite duodecimo habetur: Homines prauos ad uiam rectam Deus minime diriget. Et cur ais decimonono Capite, Deum dixisse: Dei uerax est uerbum, quod incredulos nunquàm conuertendos affirmat. Et Cap. quadragesimonono: A Deo deductus in errorem nunquàm dirigetur. Et Cap. LXVI. Nullum animabus uestris nocumentum in terra perpetrabitis, nisi quod ante uestri creationem in libro prænotatum fuit à Deo cuncta complectente. Nonne ista clare ostendunt, non posse malos per te in uiam rectam dirigi, cum nec deus illos dirigat? Dicis tamen sæpe contrarium istis, ut in omnibus facis. Qui enim sunt tui sequaces, intelligunt te uelle, quod omnia quæ homo facit, ideò facit, quia sic Deus faciendum prænotauit, non solum quod Deus omnia futura præuiderit, sed quod præuisio necessitet. Quod est penitus erroneum, & tollere omnes leges & iudicia, præmia & pœnas. Sed quia Deus in æternitate omnia uidet simul, quæ sunt in tempore successiua, tunc simul uidet natiuitatem & mortem, & omnem hominis intermedium cursum. Et hæc uisio non necessitat. Sicut cum te uideo cadere, non cadis, ideò quia te uideo cadentem, sed quia tu cadis, te uideo cadentem. Videt igitur Deus omnia, & quæcunque agit homo, in æternitate sciens cuncta, iudicium iustum faciens secundum opera bona & mala, quæ homo in tempore facit, & apud ipsum æternaliter præsen-

Incredulos non conuerti a Deo iuxta Alchoran.

tia sunt. Adhuc dicito: Quid uis ut faciat credulus, quem ad Alchoran remittis, cum nemo (ut dicis) ipsum intelligat nisi solus deus, & sapientes diuinam scientiam habentes? Et huius contrarium etiam asseris, scilicet Alchoran, clarum & facilem. Quis ista capiet? Et ita omnia inuoluis per contradictiones & uarietates, quod argumentum illud quod pro Alchoran facis Cap. IX. concludit. Ais enim: Nisi dei esset, contrarietates multas contineret. Ideò cum sibijpsi toties contradicat, utiq; ex Deo esse non potest.

Alcorani difficultas & contradictiones.

QVOD FINIS OPERIS MAhumet fuit sui exaltatio. Cap. VIII.

SEd uisus es mihi ô Machumet, prætextu religionis, dominandi potentatum quæsijsse: omnia enim in gladium resoluis, & gladio saltem ad tributum peruenire. Persuasisti quemlibet in sua lege saluari posse, ac quod Deus fidelium constantiam diligat, uariantes uerò nequaquàm. Deinde accipis gladium, quasi illos uelis ad ueritatem compellere, quos animasti constantes manere. Sed das optionem ipsis, ut uel uarient, uel tributum soluant. Quis non intelligit finem tuæ religionis, zelum & ritum tuæ legis tantum ad hoc tendere, ut domineris? Tributo enim, quis deo & tibi satisfacit. Non erat alia intentio tua, quàm quod Deo & religione medijs magnus esses. Nunquàm credidisti ea uera, quæ fingis Dei præcepta: quia non seruasti ea. Nonne Deum facis asserere in Alchoran, Christianos tuos meliores amicos quàm Iudæos? Et alibi persecutionem, quam quidam in Christianos exercuerunt, detestaris: dicens, quomodo Deus confortauit eos. Capite XXXIX. In principio à gentibus in terra propinqua pessimáque Christiani superati, post nouem annos earum uictores per deum, cuius sunt prima postremáque mandata, facti sunt. Ex illis non uidetur, te aliquibus inimicitijs seu legis tuæ ratione Christianos illos persequi, sed solo dominandi appetitu uim ipsis intulisti, & tuis successoribus tale exemplum reliquisti, utique pessimum ualde. Eundem enim dominandi animum habentes, ubique Christianos persequuntur. Sed CHRISTIANI dei dono, demum suos uictores superabunt.

Machumeti scopus in Alcoran.

Christianos Iudæis præferri in Alcorā.

QVOD MAHVMET NVNC scribat CHRISTVM Deum & hominem tantum, sic nunc singularem Deum, nunc pluralem. Cap. IX.

Miraculorum diuinitas.

DE Christo etiam sæpe Alchoran talia dicit, quæ ipsum diuinæ naturæ consortem conclu dunt. Nam fundamentum ponit, miracula diuina esse: Christum autem miracula super omnes fecisse approbat. Et non solum illa quæ in Euangelio continentur affirmat, sed etiam quæ in alijs libris (qui quoniam occulti sunt ob auctoris innoticiam, Apocryphi nominantur) allegat, ut est de creatione auium uiuarum ex luto, & pleraq; alia, quæ Christum diuinæ naturæ fuisse concludunt. Habere enim generalem omnium miraculorum potestatem diuinum est. Sic enim Iesus se Meßiam probauit, quando Ioannes Zachariæ ex uinculis duos ad ipsum misit, interrogando: Tu es qui uenturus es, scilicet Meßias? an alium expectamus? Respondit Iesus: Euntes renunciate Ioanni, quæ audistis et uidistis. Cæci uident, claudi ambulãt, leprosi mũdantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes Euangelizantur, & beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Ecce quo modo Iesus respondit, per opera, seipsum esse illum Meßiam expectatum, quem Ioannes his auditis non hæsitaret Dei filium esse, cui spiritussanctus in Iordane testimonium perhibuit. Sic etiam Alchoran ipsum ad consortium diuinæ naturæ nititur eleuare, quando dicit, omnibus prophetis quantumcunque Deo familiaribus et proximis, Christum supraponi. Vtiq; qui etiam altißimis prophetis supraponitur, inter illum & diuinam naturam nihil mediat, cum nullus eo proximior Deo dari poßit. Dicit etiam Alchoran, deũ bonos homines inhabitare, et Christum maxime bonum, seu optimũ omniũ asserit. Ipsum igitur deus maxime inhabitat, ita quod perfectißime cum omni plenitudine, adeò quod natura humana est diuinæ naturæ ipsum inhabitantis summo gradu unionis unita, quam hypostaticam siue personalem uocamus: uti in homine corpus unitur animæ, seu animalis natura unitur intellectuali naturæ. Quapropter inter naturam humanam & diuinam, ipse Christus est mediator, & talis, quod sicut inter ipsum & homines nihil mediare potest propter identitatem naturæ humanæ ipsius & omnium hominum, ita etiam inter ipsum & deum nihil mediare potest, propter identitatem naturæ diuinæ dei & ipsius. Et quãuis Alchoran talia de Christo dicat, per quæ sapientes ista facile elicere possunt: tamen alibi uariat, & illa de Christo dicit, quæ uidentur in Christo consortium diuinæ naturæ negare. Quando ait, Mariam uirginem eius ueram matrem, & ipsum cum matre usum fuisse humanis cibis & comestilibus: cum tamen alibi ponat, quod deus nihil comedat, et dicat etiam, quod deus sit Christi dominus & superior, qui eum & matrem possét si uellet annihilare, sicut alias creaturas: & quod non sit nec deus nec filius dei, nec concurrens aut particeps. Et talia dicit, quæ prioribus dissona uidentur: quæ tamen si sibiipsis non contradicunt, necesse est ut intelligantur modo quo præmisimus, scilicet Christum non esse alium deum, licet eiusdem diuinæ naturæ cum omnium creatore. Sic et de unitate Dei sæpißime repetit, unum solum deum creatorem esse: & tamen pluries in opere creationis, & alijs in Alchoran loquitur diuinitas pluraliter, scilicet, Nos creauimus hominem. Quæ tamen singularitas & pluralitas si sibi etiam non contradicunt, intelligere oportet ut prædiximus, scilicet quod trinitas seu pluralitas quæ exprimitur per Nos creauimus, non sit in numero seu in plurali numero affirmanda, sed in singulari quæ est unitas. Pluralitas enim, etiam apud Grammaticos non est pluralis numeri, quia singularis unitas. Ita etiam apud theologum, pluralitas est in unitate simplicißimæ diuinæ naturæ. Et ideò non est nisi ipsa singularis & una deitas, quæ Deus: quemadmodum breuiter in præcedentibus tetigimus. Et hoc uidetur dici in Alchoran XXXII. Cap. in fine. Inhibet enim ibi inuocationẽ alterius dei, dicens: Quia apud Deum solum, totus est illius numerus.

Apocryphi libri.

Christi miracula.

Alcorani de Christo testimonia.

Christus eiusdem naturæ cum Deo, non Deus.

QVOD MACHVMET CONtinue uariat, ut in exemplis. Cap. X.

DIcit in Cap. septem dormientium, quo modo quisq; in secretis & occultis dicere potest quid sibi uidebitur, quasi in hoc non sit repræhensibilis. Ideò in recitatione opinionum diuersarum, etiam contrariarum, modo unam, postea aliam amplecti uidetur. Omnia autem reputat occulta, in quibus prophetæ & eorum libri eis (ut asseritur) dati non concordant: præceptis à deo datis cuilibet separatim exceptis. Nam illa obseruari debere per eos quibus facta sunt, fatetur. In eo autem in quo concordant omnes prophetæ secundum ipsum, à propheta Abraham incipiendo usq; ad ipsum, est fides unius dei creatoris, iudicis in die resurrectionis, quam resoluit in uerba ista: Non est deus, nisi deus. Sine qua fide, ut asserit, nemo saluatur. Quod si quis simpliciter sic crediderit, & legem sibi datam per prophetam seruauerit, paradisum poßidebit. si non crediderit, nisi deus ueniæ largitor indulserit, condemnabitur æternaliter: si uero crediderit, et præcepta legis non seruauerit, impœnitènsque fuerit, condemnabitur. pœnitens uero ante mortis articulum, à datore ueniæ misericordiam consequetur. Hæc esse uidetur intentio, ut suprà dictum est. Videtur tamen uarie loqui de transeun

Occultorum esse libera iudicia.

Machumeticæ fidei summa.

Transeuntes de lege una in aliam.

tibus de una lege in aliam. Dicitur enim sic in primo cap. Sciendum autem generaliter, quoniã omnis recte uiuens, Iudæus seu Christianus seu lege sua relicta in aliam tendens, omnis scilicet Deum adorans, boniq; gestor, indubitãter diuinum amorẽ consequetur. & infrà: Omnis uero peccator, culpæ culpam accumulans, igne pereniter comburetur. Dicit omnis, generaliter etiam sua lege relicta in aliam tendens. Cap. uerò III. dicit: A tua lege desides, absq; intermißione tuæ genti bellũ inferent, usquequò eam ad suam legem si poßibile sit conuertãt. tuam autem propter aliam mutãs, & in ea manens, hic & in alio seculo reus igne indeficiẽte peribit. Ecce contra hoc quod primo generaliter dixit, nũc excipit homines suæ legis, scilicet quod illi in alia lege nõ saluentur. Et contra illud IIII. cap. sic dicit: Vim nequaquã propter legem inferas, cum recta prauaq; uia patefactæ sint. Non credẽs in idola, sed in creatorem: mandatis dei sapientis & audientis & omnibus eum adorantibus propitij, è tenebris ad lucem perducitur. Incredulus autem contrario, distrahitur igne perpetuo cruciãdus. Hoc dictum cum primo concordat, sine exceptione generaliter loquens. Sic V. cap. dicit: Credentes quidem in deum, peccatorumq; suorum ueniam postulantes, & ab ignis feruore liberationem, abstinentes & ueraces, orationibus insistentes, & eleemosynarij, deo teste & angelis atq; scientibus, qui unum solum deum incomprehensibilem & sapientẽ creatorẽ esse fatentur, coram quo nulla lex probabitur, nisi tantum hominum sese totos suaq; negotia deo uouẽtiũ, paradisi gaudio perfruentur. Ecce quomodo generaliter loquitur, sicut in primo cap. Similiter dicit XII. cap. Omnes qui in deum crediderint, & iudicij diem expectantes benefecerint, nihil timeant. Capite XXXVII. aliter dicit: Scilicet tu librum, uidelicet Alchoran, ex insperato tibi missum habens, ab illius mandatis nequaquam ulterius digrediaris: ne sis incredulus, aut incredulorum adiutor. Et cap. XLI. Quis deterior, quàm post nostrorum præceptorũ perceptionẽ delinquens uel recedens? Iam per Moysen librum filijs Israel tradidimus, quem sequentes penitus indubitanter deo coniungentur. Ecce introducit deum illa dixisse: quasi quisq; legẽ dei quam recepit tenere debeat: alioqui malus reputabitur. Et quia Christiani plus alijs legem secundum ipsum uariant, eos legem uariantes, sæpe ignominiose appellat Secundum igitur hoc dictum, non solum de lege eius existens, sed nec Iudæus nec Christianus, sine transgreßione & peccato legem semel acceptam mutare potest. Ait enim alibi, deum fideles & constantes in sua lege plus alijs diligere.

Christiani legem uariãtes, iuxta Alcorã

Iterum dicit ca. XLVIII. Omnis quidem deũ timens, & credens ac faciens in hoc mundo, diuinam misericordiã assequitur. Et apertius ca. LI. sic dicit: Præcepta quoq; legum & mores, sicut Noẽ & tibi ac Abrahæ & Moysi ac Christo patefecimus, nunc docemus. illis ergo adhærete, sicut lex præcipit, nec illis controuersantes, nec ab illis discedẽtes. Ecce apertè fatetur, non uelle præceptis legum & morum præteritis prophetis patefactis contradicere, sed illa docere: & ideò illis præcipit adhærere, & nequaquã ab illis (ut lex præcipit) discedere. Alibi ait, Christianos & Iudæos incredulos, & omnes tales damnatos. Quis potest ex his aliquid solidi elicere?

CONTRA ID QVOD LEX Alchoran sit lex Abrahæ. Cap. XI

SEd dicito Mahumet, credulitas est neceßitatis? tibi autem an à Deo reuelatum, ut legem Abrahæ sequaris, non declinãdo ad dextram uel ad sinistram, ne reperiaris incredulus. Quomodo præsumis dicere, legẽ quã Alchoran continet Dei esse, cum nulli ostendas Abraham talem legem dedisse? Nonne si tibi deus reuelauit legem Abrahæ sequendam? si lex Moysi data, & lex Christo data, sunt in diuinis libris testamenti & euãgelij, ut asseris necessario à lege Abrahæ nec ad dexterã nec ad sinistram declinant. Quomodo igitur præsumis dicere, tuam legem eminere præ alijs? Non sunt duæ leges testamenti & euangelij, sed una diuina lex, quam Christus non soluit, sed compleuit, ostendendo spiritum intelligentiæ legis, qui sub litera continetur, & non cognoscebatur. neq; uetus, neq; nouum testamentum deuiat à lege Abrahæ, sed explicat ea quæ Abrahæ præcepta erant: scilicet quod coram domino ambularet, ut esset perfectus. Hoc præceptum Moyses explicat, quomodo coram domino esset ambulandum, Christus uerò explicat quomodo ambulans coram domino iuxta explicationem legis Mosaicæ, peruenire poßit ad perfectionẽ Abrahæ præceptam. Nihil igitur de lege Abrahæ restat explicandum. Quomodo igitur lex tua quæ Arabum dicitur, dici potest lex Abrahæ, quando ab euangelio declinat? Vtiq; non debes præsumere, deum tibi maiorem peritiam dedisse quàm CHRISTO, quem & tibi & cunctis prophetis præfers. Oportet igitur ut fatearis, non esse nisi unam legem & Abrahæ & Moysi & CHRISTI: quæ seruãtibus summam remunerationem æternæ uitæ promittit. Neq; possunt esse plura perfectißima, cum quodlibet posset esse perfectius. Sola igitur una est perfectißima uia seu lex, ad unum perfectißimum finem

Testamenti & euangelij lex una.

finē perducēs: quæ alia esse non potest, quàm illa per quā Christus qui omnium perfectißimus, iuit & docuit eundū. Quid facit te adeò uariantem & uacillantem in omnibus, nisi ignorantia Christi? Dicis IESVM Mariæ uirginis filium esse Christum, & in hoc non erras: sed quid Christus sit, penitus ignoras. Si uerò scires firmißima fide CHRISTVM uerum filium Dei patris & Mariæ matris: tu uideres uitam æternam, quæ est summa & desideratißima fœlicitas, non esse per hominem attingibilē, nisi in ipso. Et deus in te maneret, & tu in deo: & non fluctuares in opinionibus eorū qui Christum ignorāt. Vtinā tu literas sciuisses, & studuisses saltē illius discipuli Christi dilectißimi Ioannis euangelistæ paruam Canonicā epistolam: uacasses utiq; à labore Alchoran, & acquisiuisses illi luci ueritatis. Cur uoluit deus, ut illi in albis uestiti CHRISTVM sequētes, toties in Alchorā summis laudib. extollerētur (de quorū numero fuit ille euāgelista Ioannes CHRISTO dilectißimus, et permanēs uirgo) nisi ut uos illius libri Alchoran cultores, & illorū uitā et doctrinā perquirētes imitaremini. Quærite igitur lucem in allegata epistola, ut ad CHRISTVM, qui lux uera est omnem hominem illuminantem pertingatis: & inuenietis thesaurum sapientiæ & intelligentiæ omnium scripturarum.

Machumet literarum imperitus.

D. Ioānis epistola canonica

QVOD ALCHORAN MALE dicat, Abraham fuisse idololatram, et uera historia ponitur. Cap. XII.

Qvod autem euangelium perfectißime nobis legem Abrahæ tradiderit, nunc ostēdere conabimur. Et primo, Euangelium & euangelij obseruatores non detrahunt laudi Abrahæ, quemadmodum Alchoran, & eius sequaces, qui aiunt Abraham primo idololatram, & post conuersionem suam Tharæ suum genitorem de idololatria reprehendisse. De quo multa Alchoran narrat. Hoc autem Abrahæ in ignominiam cedit, ut in doctrina Mahumet legitur: quomodo ipse ob idololatriam illam, indignum se fatetur intercessorem apud Deum. Hoc Machumet non habuit ex textu ueteris testamēti, sed ex quadā glosa, quam quidam Iudæus pro euasione obiectionis quæ fit de annis Tharæ & Abrahæ cogitauit, quā Christiani non acceptant, neq; Iudæus Iosephus historiographus maximus. Vnde nequaquam est credendum, Abraham de ciuitate Vr Chaldæorum eductum, idololatram fuisse, aut eius patrem, aut auum Nachor. uel Heber (à quo ipse et Iudæi Hebræi dicti sunt) aut Noē, siue aliquem alium prædecessorem eius. Ad mandatum dei Abraham subito egressus est, de terra & cognatione sua in

Abraham nō fuisse idololatram.

Iosephus historiograph.

Hebræi

terram Chanaan, & deus ob hanc obedientiam dixit: Faciam te in gentem magnā, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erisq; benedictus: benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atq; in te benedicentur uniuersæ cognationes terræ. Et iterū: Omnem terram quam conspicis, dabo tibi & semini tuo usq; in sempiternū, faciamq; semen tuum ut puluerem. si potest quis hominum numerare puluerem terræ; semen etiam tuum numerare poterit. Et iterum: Noli timere, ego protector tuus sum, merces tua magna nimis. Et iterū: Non erit uernaculus tuus hæres tuus, sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis hæredē. Suspice cœlum & numera stellas si potes, sic erit semen tuum. Credidit Abraham deo, & reputatum est illi ad iusticiā. Et iterū: Ego deus omnipotens: ambula coram me, et esto perfectus, ponāq; fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te uehementer nimis. Cecidit Abraham pronus in terram, dixitq; ei deus: Ego sum, & pactum meum tecum, erisq; pater multarū gentiū, nec ultra uocaberis Abram, sed Abraham: quia patrem multarū gentium constitui te. Faciamq; te crescere uehementißime & ponam in gentibus, regesq; ex te egredientur. Et statuam pactum meum inter me & te & inter semē tuum post te in generationibus tuis fœdere sempiterno: ut sim deus tuus, & seminis tui post te. Sarrai uxorē tuam non uocabis Sarrai, sed Sarra. & benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum, eritq; in nationes, & reges populorum orientur ex eo. Cecidit Abraham in faciem suam, & risit in corde suo dicens: Putatne centenario nascetur filius, & Sarra nonagenaria pariet? dixitq; ad dominum: Vtinam Ismaël uiuat coram te, quem ex Agar ancilla habui, Sarra hoc desiderante & deprecante. Et ait dominus ad Abraham: Sarra uxor tua pariet tibi filium, & uocabis nomen suum Isaac, et constituam pactum meum illi in fœdus sempiternum, & semini eius post eum. Super Ismaël quoq; exaudiui te. Ecce benedicam ei, & augebo & multiplicabo eum ualde. XII. duces generabit, faciamq; illum in gentem magnam. pactum uerò meum statuam ad Isaac. Postea ut de us mandauit, circumcidit se Abraham & Ismaëlem XIII. annorū, & omnes uiros domus suæ. Deinde apparuit ei dominus in ualle Mambræ, sedenti ad ostium tabernaculi sui in ipso feruore diei. Cui cum aperuisset oculos, apparuerunt ei tres uiri stantes prope eum, quos cum uidisset, cucurrit in occursum eorū de ostio tabernaculi, & adorauit in terra, & dixit: Domine, si inueni gratiā in oculis tuis, non transeas seruum tuū, sed afferam pauxillum aquæ, & lauentur pedes

Vera de Abrahamo historia ex sacris literis, non Iudæorum fabulis

Abram, Abraham

Sarrai, Sarra.

Ismaël

uestri, & requiescite sub arbore: ponamq; buccellam panis, & confortetur cor uestrum, postea transibitis. Qui dixerunt, fac ut locutus es. Sarra concepit, & peperit filium in senectute sua, tempore quo prædixerat ei deus: uocauitq; Abraham nomen filij sui, quem genuerat ei Sarra, Isaac: & circumcidit eum die octauo, sicut præceperat ei Deus, cum centum esset annorum. Cúmque uidisset Sarra filium Agar Aegyptiæ, ludentem cum filio suo Isaac, dixit ad Abraham: Eijce ancillam hanc & filium eius, non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac. Et dixit Deus ad Abraham: Omnia quæ dixerit tibi Sarra, audi uocem eius: quoniam in Isaac uocabitur tibi semen. Sed & filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuum est. Deinde tentauit DEVS Abraham, dicens: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, & uade in terram uisionis, & offeres eum ibi in holocaustum, super unum montium quem monstrauero tibi. Tulit Abraham ligna holocausti, et imposuit super Isaac filiũ, ipseq; portabat in suis manibus ignem et gladiũ. dixit Isaac: Vbi est uictima? dixit Abraham: Deus prouidebit de uictima, fili mi. Cumq; colligasset Isaac filiũ suum & posuisset in altare super struem lignorum, extenditq; manum, & arripuit gladium, ut immolaret filium suum, & ecce angelus domini de cœlo clamauit, dicens: Abraham Abraham, ne extendas manum tuam super puerum, neq; facias ei quicquàm. Nunc cognoui quod timeas dominũ, & non peperceris filio tuo unigenito propter me. Abraham uidens arietem inter uepres cornibus hærentem, ipsum obtulit pro filio. Per memetipsum iuraui, dicit Dominus, quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo unigenito, propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, & arenam quæ est in littore maris. Poßidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti uoci meæ. Moritur Sarra. Abraham aliam capit uxorem, ex qua habuit filios. Deditq; Abraham cuncta quæ possidebat, Isaac. filijs autem concubinarũ, largitus est munera: & separauit eos ab Isaac filio suo, et deficiens, centum LXXV. annorũ mortuus est. Dixitq; Deus Isaac: Ero tecum, & benedicam tibi. Tibi enim & semini tuo dabo uniuersas regiones has, complens iuramentum quod sponpondi Abraham patri tuo. Et multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, daboq; posteris tuis uniuersas regiones has, & benedicam in semine tuo omnes gentes terræ, eo quod obedierit Abraham uoci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea, & cerimonias legesq; seruauerit. Ecce quæ

Abrahæ mors.

de Abraham, uera leguntur.

DE PROMISSIONE FACTA Abrahæ fideli. Cap. XIII.

Abraham uero pater multarum gentium, quia pater fidei: Credidit enim Deo, & reputatũ est ei ad iusticiam. Ideò omnes deo credentes, modo quo Abraham, iustificantur per fidem. Et quia Isaac filium Deus illi dedit propter fidem, qui aliter secundũ naturæ cursum ab Abraham. 99. annorum, ex Sarra nonagenaria, & insuper sterili, cui muliebria deficiebant, generari non potuit: scimus, per fidem nos desideria consequi æternæ uitæ, supra mortalem nostram naturam. Optamus siquidem filios habere, ut in ipsis noster mortalis defectus instauretur, et in ipsis uiuamus. Per fidem uero uidemus Abrahæ desiderium iustificatum. Meruit igitur consequi desiderium suum ab eo, cui credidit nihil impoßibile. Per fidem consecutus est uitam in filio sibi à deo dato, et consequenter in posteris usq; in sempiternum. Dicit enim Deus: Terram hanc semini tuo dabo usq; in sempiternum. Viuit igitur in sempiterno semine suo Abraham. Et quomodo uiuit? Non secundum carnem, modo quo in Ismaele filio suo pater Abraham uixit, qui fuit filius secundum carnem: Non secundum repromißionem, sed secundum spiritum, modo quo uiuit spiritus credentis in promißis DEI. Pactum igitur Abrahæ cum DEO, quod esse debet sempiternum, continuatur per Isaac, non per Ismahelem: scilicet in semine dei, non in semine carnis. Hinc omnes fideles, in Isaac uocati sunt semen Abrahæ. Filij igitur Abrahæ, sunt credentes deo in tantum, quod fide iustificentur. Ideò aiebat propheta: Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis: quia multi filij desertæ, magis quàm eius quæ habet uirum. Quare ex Sarra libera, licet sterili, Isaac promissus: ostendit omnes gentiles fideles in patre Abraham benedictos, filios promißionis esse. Sic itaq; dũ deus Abrahæ promitteret semen eius uehementißime augendũ, in quo omnes gentes benedicerẽtur, & omnes trib. terræ, utiq; de Christo locutus est pactũ dei et Abrahæ, scilicet quia unus ipse creator esset DEVS eorum. Seruatum est per omnes filios Abrahæ prophetas, qui circa illius pacti obseruantiam summè uigilarunt. Et deinde ueniendum erat ad omnium prophetarum maximum, ubi semen illud uehementißime creuit, in quo esset plenitudo promissæ benedictionis. Et hic est CHRISTVS, in quo Abraham & omnes fideles æternaliter uiuunt. Ideò dum uirgo Maria fœcundata CHRISTO exultaret in spiritu, & anima eius deum magnificaret, aiebat: Suscepit Israel puerum suum, recordatus miseri-

Fidei uis.

Abrahæ ut quomodo sempiterna.

Abrahæ semẽ benedictum, Christus.

misericordiæ suæ. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, & semini eius in secula. Ex cuius cantico scimus CHRISTVM puerum esse Israel, uirum uidentem deum, secundum promissionem factam Abrahæ & semini eius. Et Zacharias propheta, pater Ioannis baptistæ, de Iesu dicebat: Ipsum esse cornu salutis, erectum in domo Dauid, scilicet Meßiam saluatorem. Sicut locutus est per os sanctorum qui à seculo sunt, et secundum iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis. CHRISTVS igitur, filius Abrahæ, est illud promissum semen, filius scilicet immortalis, in quo omnes fideles uiuunt æternaliter, cum omnes tribus terræ fideles in patre Abraham sint benedictæ, & ipse uiuat in filio suo Iesu, semine benedicto, uiuunt sic omnes benedicti in patre & in filio benedicto. Quapropter CHRISTVS dicebat ad Iudæos, quomodo sciret eos esse filios Abrahæ, scilicet secundum carnem. Sed quia hoc non sufficiebat ad ueram filiationẽ spiritus, ideò dicebat: Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Instruens illos, eos ueros esse Abrahæ filios, qui eius opera faciunt, qui scilicet sunt creduli, & deo obedientes. Dicit etiam, quod Abraham exultauit ut uideret diem suum: & quod uidit, & gauisus est. Vidit igitur ante se CHRISTVM, & illum sibi promitti, & ex sua progenie, & hunc aduentus diem dum uideret, gauisus est, & in hac uisione certificatus est, omnia sibi promissa compleri, nec hæc promissa sibi facta fuisse propter legem aut circuncisionem solum, sed propter fidem. Hæc mysteria à seculis abscondita, nobis per CHRISTVM & discipulos eius manifestata sunt.

Christus, uerus Israel.

Abrahæ filij qui.

QVOD PACTVM DEI ET Abrahæ excludit Ismaelitas, & in CHRISTO mediatore concluditur.

Cap. XIIII.

NVnc attendite uos Arabes, quomodo uos ex Ismaele secundum carnem geniti, non estis in fœdere & pacto Abrahæ cum deo, sicut filij promißionis ex Isaac, & nullam habetis partem hæreditatis Abrahæ, quia ex ancilla Agar geniti, et aduersarij spiritus, sicut caro semper est contra spiritum Et non potestis esse benedicti in semine Abrahæ, nisi sitis filij Abrahæ in spiritu per fidem, & tunc assequi poteritis repromißionem benedictionis in CHRISTO, qui est finis & complementum promißionis. Intelligite igitur fidem spiritu capi, et terminari in CHRISTO uiuo, uita immortali & sempiterna, cum sic sit filius hominis quod & filius dei, qui solus est immortalis. Legitur autem in primo Capite, Alchoran, Abraham sic orasse: O deus, nostræ prolis filium mediatorem prophetam excita, cæteris gerenda, uirtutesq; tuas scripto notificantem, eisq; benedicentem, cum tu sis doctor excelsus, omnia sciens & audiens. Ecce quomodo de CHRISTO mediatore inter deum & hominem Abraham loquens, sic orat. Nec potest de alio intelligi, cum loquatur de propheta filio prolis, eius scilicet Isaac, quem Deus nominat unigenitum eius. Et hic mediator est inter deum & hominem, quia ipse solus est inter quem et deum nullus mediat, cum sit altißimus propheta Christus, qui solus est deum patrem notificans, quia filius eius, & fideles in semetipso ut maximus sacerdos benedicens. Videte Arabes quomodo sequimini Abraham, qui hanc fidem non tenetis? quomodo coram deo ambulatis ut perfecti sitis, ut quando non estis filij repromißionis in Christo Iesu? quærite, et non reperietis deum unquàm legatum, aut doctorem, prophetam, uel nuncium misisse, qui non fuerit de obseruantibus pacta & fœdera quæ Deus pepigit cum Abraham, Isaac, & Iacob. De eorum enim genealogia omnes fuerunt, quibus deus spiritum prophetiæ dedit: non de genealogia Ismaelis, cum quo deus pacta non inijt, sed ipsum excludens, Isaac elegit. Licet ei ob Abraham benediceret, & eius semen multiplicaret, & XII principes ex ipso nati sint. Ita quod in benedictionibus tam huius seculi, quàm futuri perpetui, sempiternam benedictionem est assecutus. Nec uos moueat, in Cap. XI Alchoran, Ismaelem inter prophetas post Abraham ante Isaac poni, et in Cap. XXVIII. nuncium & prophetam appellari. Nam huius dicti non habet testimonium scripturæ, nec testamenti, nec euangelij. Sed de eo legitur, angelum Agar de eo grauidæ prædixisse, ipsum ferum hominem, qui tentoria sua contra fratres figeret, futurum. Posuit autem Machumet hæc in Alchoran, ut se, qui erat Ismaelita, de genere prophetæ probando, facilius prophetam & nunciũ esse Arabibus persuaderet. Sed deficiẽs in hoc, qualis sit habendus ostendit. Dicit autem in cap. XLVI. Abraham ad Isaac dixisse: O fili, mihi quidem per uisionem nũciatum est, quod te decollarem. Quid tibi inde placeat, dicito. Qui respondit: Nunciatum tibi perpetra. me nanq; fortiter passurũ omnia, reperies. Si sic est ut ibi scribitur, utiq; Isaac deo et patri suo usq; ad mortẽ obediẽs, meruit ille esse in quo deus uocauit semẽ benedictionis omnium fidelium. Nam utiq; maxima fuit Abrahæ fides, qui cum credidisset deo semen suum in Isaac uehementißime multiplicandũ, adhuc dum iuberetur illum filiũ in holocaustum deo offerre, non replicuit hoc fore contra dei promissa. Quia nõ dubitauit de illis, etiam si in holocaustum offerre

Christus finis & complemẽtũ promißionis Abrahæ factæ.

Christus solus mediator inter deum et homines.

Prophetarum omnium genus ex Abraham.

Ismaelem falso præponi Isaac, in Alcoran.

Abrahæ fides maxima.

tur. Sed sperabat, deum potius promissa adimpleturum, si eidem in occisione filij obediret: sciens, apud ipsum nihil difficile, uel impossibile, qui mortuos facillime resuscitat.

QVOD NON NISI CHRISTIAnus trinitatem in unitate adorans, Abrahæ filius esse posit. Cap. XV.

Isaac Christi typus.

PErfectissima igitur Abrahæ fides, cuius Isaac uerus fuit successor & hæres, typum seminis illius perfectissimi Messiæ gerens, obedientis deo patri suo usq; ad mortem, etiam turpissimam. Sed quid amplius notandum? Certe quod aries pro Isaac oblatus est. Aries ille qui repertus est per Abraham, quem pro filio obtulit, oblationem & uictimam significauit Christi, qui uere oblatus & mortuus est, ut Isaac fidelis & omnis fidelium generatio uiuat. Isaac igitur significauit Christum, ob pronitatem obedientiæ usq; ad mortem quæ inesse debet omnibus uere fidelibus. Sed aries significat Christum, ut est holocaustum, morte sua omnes dei filios per consummatam fidem saluans, & à morte perpetua liberans. In doctrinis Machumet dicitur, arietem sine commixtione, sicut Christum, natum. Abraham autem, si recte capis ô Arabs, non fuit (ut Alcoran quodam loco dicit) ante Christum, & ideò ipsum Christianum negat, sed ante ipsum fuit Christus Dei filius, Deo patri suo coæternus. Ita enim legitur, Christum in euangelio dixisse: Antequàm fieret Abraham, ego sum. Vidit igitur prophetico spiritu, ipsum Messiam mediatorem et saluatorem aliquando in mūdum uenturum, sine quo nec quenquàm ad Deum patrem accessum habiturum credidit. Ideò Abraham Christianus fuit, sperando medio Christi se immortalem uitam indubie assecuturū. Hæc est sola & perfecta fides Abrahæ, quæ & esse debet omnium qui sanam fidem habere uolunt, & per ipsam fœliciter saluari expectant. Vidit Abraham tres in ualle Mambræ, & pronus in terra adorauit, dicens: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, nō transeas seruum tuum. Vnum dominū, in trinis personis adorauit. Vtique hæc est Christianorum adoratio, quam nisi uos Arabes faciatis, non estis Abrahæ successores. Quomodo putatis uos Abrahæ uiri iusti uestigia insequi, qui Abrahæ filios persequimini? Vnus est Abrahæ filius, uniuersorum hæres, Iesus Christus Mariæ uirginis, filiæ Abrahæ filius. Hic, cuius typum Isaac gessit, uerus hæres uniuersorum. Quia idem & dei filius, est Christus, deus uerus, qui est merces magna nimis Abrahæ. Deus dedit Abrahæ filium Isaac, quia credidit

Cur aries pro Isaac oblatus.

Christus ante Abraham.

Abrahā Christianus.

Christianorū adoratio.

deum in promissis ueracem: sed propter obedientiam quam in filio offerendo ostendit, dedit ei filium Christum, uniuersorum regem & dominum. Vos uero, o Arabes, non creditis Abraham talem mercedem pro sua iusticia & obedientia assecutum. Minus igitur de Abraham creditis, quàm Christiani, ueri Abrahæ filij. Non eritis igitur cohæredes Christi filij Abrahæ, qui fideles Abrahæ filij esse recusatis.

Christiani ueri Abrahæ filij.

QVOD ARABES LEGEM Abrahæ penitus ignoreut, & eius sint persecutores. Cap. XVI.

EST ne hoc satis quod circumcidimini, quasi in hoc legem ipsius impleatis? Circuncisio non arguit uos Abrahæ filios, qui credidit DEO, & reputatum est ei ad iusticiam, sed fides Abrahæ iustificat. Iustus erat Abraham nondum circumcisus. Sed deus qui elegit Abraham, Isaac, & Iacob, & eorum posteros in populum suum peculiarem, pactum firmari uoluit, quod ipse esset deus eorum, in obedientia circuncisionis, ita quod fœdus tale cum quolibet in illa sanguinis effusione ad obediendum deo facta, amplius negari non posset: quodq; à cultu accepti dei recedens, præuaricationis suæ testimonium in corpore suo circunferret. Christiani uero in CHRISTO circumcisi, cum sint corpus CHRISTI mysticum per fidem & baptisma facti, iam circumcisi in CHRISTO, nomine suo se fideles dei omnibus manifestant. Si circumcisio, signū est uoluptatum carnis abscisionis, utiq; legem uestram illas abundantius indulgentem, non esse Abrahæ ostendit. Mandatur circumcisio, & octauo die natiuitatis fieri, modo quo Isaac fuit circumcisus: uos autem non mandatum dei exequentes, in XIII. anno (quia tunc Ismael fuit circumcisus) eam, ut sitis Ismaelitæ, facitis. Scitis Abraham, ut fratrem suum liberaret, iuste arma sumpsisse, & tamen de spolijs & rapinis et aliorū bonis noluisse ditari. Vos autem in iniustis aggreßionibus, rapinis quæritis impinguari, & ex lege uestra uobis licere asseritis, quæ tamen à lege Abrahæ in nullo debet declinare. Blasphematis deum Abraham in Abraham, quando hæc legi Abrahæ conformia mentimini. Lex uestra dat deo quintam partem spoliorum, cuius sunt uniuersa. Quid ridiculosius? Dicitis: Hæc fiunt contra incredulos. Nonne hoc est occultum secundum uestram legem, quis melius ambulet, licet quisq; se putet rectius ambulare? Deus enim ut Alchoran dicit, dedit cuilibet gēti qua sua sunt ei placita. Ideò hoc occultū,

spectat

Circumcisione non fieri Abrahæ filios: curque illa a Deo instituta.

Ismaelitarum circumcisio non 8. die, sed 13. anno fieri solita.

Spoliorum quinta pars Deo data

ſpectat ad iudicem occultorum extremi iudicij. Oſtendite ubi hoc Abraham aut fecerit, aut fieri præceperit. Et quia non reperietis, male dicitis uos Abrahæ legem ſequi. Quoties dicit liber ueſter, Si deus uellet, omnes eiuſdem legis & ritus eſſent. ſed ſic, uti uidemus, permittit. Cur uos præſumitis de mũdo aliter diſponere quàm deus? niſi quia deo ad corrupta ueſtra deſideria plus omnibus blaſphemando abutimini? Dicitis fortaßis, Nos decimamus ſicut Abraham. Nonne Abraham, Melchiſedec ſacerdoti dedit decimas? Quid figurabat rex Salem, ſacerdos ſummi dei, aliud quàm Meßiam? hoc Dauid propheta de ipſo dicit Deum dixiſſe, Pſalmo C I X. Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedec. Ieſu Chriſto ſic illum pſalmum in euangelio exponente. Si datis decimas Chriſto æterno ſacerdoti, decimas Abraham ſequimini. Si non datis ei, etiam ſi detis, non eſtis ſequaces Abrahæ. Vos autem perſequimini Chriſtum, et ipſum ſpoliatis & opprimitis in ſuis membris, ideò iniuriam facitis Abrahæ, cuius gloriamini ſucceſſores. Vtinam intelligeretis, myſteria huius panis & uini, oblationis æterni ſacerdotij & cœleſtis menſæ, æternaliter paſcere. De qua in Alchoran tunc perfecte uideretis, quod ſicut ſubſtãtia panis & uini, quæ non eſt uiua, opere naturæ depuratur & aſſumitur per ſubſtantiam humanam in ſui unionem uiuam, quoniam ſubſtantia nutrimenti tranſit in unionem ſubſtantiæ aliti: ſic ſubſtantia uiua hominis depuratur opere uerbi dei, & demum aſſumitur in eius unione, ut uiuat uita altiori quàm prius, ſcilicet diuina & æterna. Et in hoc uidetur, quomodo uerbum dei Chriſtus, & eius corpus myſticum, uiuunt una uita per unionem antedictam, immortali & perpetua. Sed hæc myſteria occultißima, per uos capi non poſſunt, qui non creditis perſonalem unionem humanæ naturæ & diuinæ in Chriſto.

Melchiſedec decimæ ab Abraham datæ.

Iſmaelitæ Abrahæ ſucceſſores.

Neque fructum ſuprà dictum guſtare unquàm poteritis, qui eſtis in creduli, & ſine ſpe.

SVASIO, QVOD SOLTANVS mandet Mariam uirginem theotocon credi, & lumen Euangelij amplecti. Cap. XVII.

Nunc poſt hoc, O tu Solthane Babyloniæ princeps gentis magnæ, conſidera cur tibi aſcribis cuſtodiam legis Arabum commiſſam. Fuiſti aliquando Chriſtianus, & abnegaſti (ut aptus eſſes ad principatum) fidem Chriſtianam. non fateris te Chriſtum abnegaſſe, ſed minus cre

dere de eo quàm prius. Credebas enim eum filium Dei uerum, modo ſecundum legem Arabum non credis. Non abnegaſti fidem unitatis dei, quam habuiſti, et tenes modò. Credebas Mariam matrem Ieſu Chriſti eſſe theotocon genitricem ſcilicet Dei: modo dicis, uirginem Mariam eſſe matrem Chriſti, ſed non dei. Credebas Chriſtum in Hieruſalem per Pontium Pilatum crucifixum pro noſtra ſalute, uiſitaſti locum ſepulturæ in Hieruſalem, uidiſti ſigna quæ acciderant mortis hora, ſcilicet ſciſſuram petræ ex terræ motu, modò negas eum mortuum, & aſtruis eum adhuc uiuum. Vidiſti deuote & ſæpe locum natiuitatis circa præſepe in Bethleem: modò negas hoc uerum, dicens, ſub palma quadam in loco ſolitario Chriſtum natum. Mira res eſt. factus es Solthanus, non ut imminuas laudes & exaltationem Chriſti, & matris eius Mariæ uirginis. Loca illa quæ ad laudem cõſtructa ſunt in perpetuam memoriam crucifixionis & natiuitatis Ieſu, quæ perhibent teſtimonium continuũ mille annorum & plurium (ne detrahas laudi) eſſe finis, & te per illa conuinci non erubeſcis. Credidiſti aliquando Gabrielem miſſum à Deo ad uirginem Mariam in Nazareth, & ei annunciaſſe quomodo ipſa paritura eſſet Ieſum filium dei, modò credis Amram patrem Mariæ, & per conſequens ipſam non eſſe illam de qua euangelium dicit, quæ ſecuta eſt illam primam Mariã plus quàm mille annis. Et ſi dicis Alchorã in hoc erraſſe, conſequens eſt quod Gabriel euangelicus ſit uerus, & Gabriel Alchoranicus ſit mendax. Conſidera ſi Mahumet per Iudæos ſibi aßiſtentes deceptus fuit, qui illi perſuadebant, Mariam matrem Chriſti ſororem Aaron fuiſſe, in multis eum decipere potuiſſe, tanquàm penitus ignarum hiſtoriarum temporum. Expetit à te uirgo glorioſißima Maria, ut reſtituas ei honorem à deo datum, & in tertia ſynodo ſub Theodoſio, atq; quarta ſub Martiano imperatoribus declaratum. Reſpice in illos glorioſos imperatores, Theodoſium, Martianum, Conſtantinum, et cæteros, qui gloriam uirgini & matri Chriſti ſummo ſtudio augere procurarunt. Si princeps es, aduerte hæc eſſe honoris tui, ut ſimiliter facias, cum ad idipſum obligeris ex euangelio prius per te profeſſo, & nunc in acceptatione Alchoran de nouo firmato, & appprobato. Diceres fortaßis: Abſit abſit, quod ego debitum honorem Mariæ Virgini dare recuſem. Neque enim ſic intelligo ALCHORAN. Ideò blaſphemantes ipſam, mando mortis ſupplicio tradi. Sed deeſt intelligentia circa modum generationis IESV CHRISTI de uirgine. Reſpondeo: Modus incarnationis uerbi

Amram.

Machumet per Iudæos deceptus.

Incarnationis uerbi modus, supra captum humanum.

bi excedit humanum intellectum. sed cum Euangelium dicat, uerbum caro factum, hoc utiq; à te credi oportet, si Euangelio credis. Et istud sufficit, si credis matrem Christi, qui Christus est uerbum dei in uirgine incarnatum, modo quo deus hoc operatus est. Si itaq; praeceperis in omni imperio tuo omnes credere euangelio, modo tali quo Aegyptij, Afri, Romani, Asianiq; crediderunt, & glorificauerunt uirginem Mariam tempore Mahumet, & antè & pòst omnes Christiani, aut maior eorum pars, iustum erit mandatum tuum, Deo & Christo & uirgini intemeratae fore acceptum, & infinitarum animarum tribues salutem & quietem, tibiq; laudem immortalem & uitam perpetuam. Euenire debet tempus (ut suprà dictum est ex Alchoran) quo non erit nisi fides Christi. Incipe tu accedere, & sequentur te omnes orbis et sectae illius principes. Tunc dicetur: Ecce deus permisit fieri mala, ut euenirent bona. Fides Euangelij ubiq; ab idololatris orientalibus spreta fuit. uenit lex Arabum, quasi nolens consentire in ipsam, & ad cultum eos unius dei, approbato tamen occulte euangelio, conduxit: Nunc placuit deo, quod approbatum euangelium, coopertum multis ineptijs in Alchoran (quemadmodum approbatur saepe in eodem libro) in lucem ueniat. Ita ducentur de lege Arabum ad euangelium prius fortißime resistentes, ad gloriam magni dei, regis regum, creatoris uniuersi.

Futurum tempus quo nulla sit fides nisi in Christum.

AD CALIPHAM DE BALdach, *Quod Iudaei de Abraham apposuerunt in Alchoran.*

Cap. XVIII.

An Deus Alcorani autor credendus.

PRimum à tua prudentia, qui praees legi Alchoran, deposco, utrum credis deum esse auctorem Alchoran, an non? Si non, cur mandas tantam diligentiam libro illi in studio Baldach adhiberi, qui de seipso perhibet falsum testimonium, cum dicat se à deo compositum, quod tu non credis? Si uero credis librum illum dei uerba continere, quomodo potest liber dicere, quod per Gabrielem deus ipsum Machumet intimauit, per haec uerba: Gabrielis hunc librum tuo cordi per creatorem intimantis? Quomodo possunt haec uerba deo loquenti adaptari, qui est creator? Tu nosti per discursum libri talia saepißime reperiri quae per se ostendunt, non esse uerba dei qui loquitur. Esto igitur, quod istis & alijs obiectionibus non obstantibus, tu omnino credas deum libri illius collectorem. Credere igitur te oportet omnia esse uerißima, quae in ipso continentur. Dicito igitur, quando legitur Cap. XVI. Ego quidem, cui deus uiam rectam atq; directam, illam scilicet Abrahae non increduli patefecit, & immisit. Quid per Ego, intelligis? si dicis, Machumet, utiq; non sunt illa uerba dei, nec eis credendum. De se igitur Machumet testimonium perhibens, nihil probat: & illa uerba cum in Alchoran sint scripta, dei esse praedixisti, quae simul stare nequeunt. Adhuc nonne Cap. VI. ponitur: Tu uerò caeteris intima, deum ueraciter iniunxisse, quod Abrahae sectā imitentur, qui nec incredulus nec idololatra. Si haec deus ei praecepit, & post hoc Cap. XVI. eidem primo immisit & patefecit uiam Abrahae (Alchoran enim successiue descendit, & pedetentim, ut Cap. XXVI.) quomodo haec simul stabunt, & quomodo compatiuntur se illa, quae in VI. cap. dicit, Abrahā nec incredulum nec idololatram fuisse, & in doctrinis idem affirmat. Dicito, cum Mahumet XL. annorum, de idololatria conuersus sit per Sergium monachum Christianum & Nestorianum, cuius etiam habitum religiosum acceptasse dicitur, & in ea fide mortuus asseritur: quomodo est hoc uerum, quod Abrahae legem tenuerit? Vbi legisti in Alchoran praeceptum de circuncisione, aut Mahumet circuncisum: utiq; non in octauo die natiuitatis suae, ut Isaac & filijs Abrahae fuit praeceptum, nec in XIII. anno, ut Ismael (tunc enim idololatra fuit) nec postea legitur circuncisus. Sed quia Christianus, licet Nestorianus, utiq; baptizatus fuit. Nestoriani enim Euangelium amplectuntur, & baptizantur. Neq; est uerisimile, Machumet ista in Alchoran scripsisse. Nam ut patet ex Alchoran, euangelij laudes ponuntur in XII. Cap. & ante capita illa quae legem Abrahae inmissam Mahumet dicunt. Similiter & laudes Christi cap. IIII. quae credi possunt à Mahumet positae, cum esset Christianus, ut praefertur. Certum est autem ipsum, Christum omnibus prophetis praeferre, & legem euangelicam omnibus alijs legibus, ideò quod derelicto Christo & Euangelio ad Abraham fuerit per deum remissus, nequaquàm est consonum rationi nec uerisimile, cum Christiani in obseruantia euangelij non dubitent omnem perfectionem fidei & legis Abrahae contineri. Ista igitur de lege & uia ipsius Abrahae. Verisimiliter Iudaei post mortem eius apposuerunt ad Alchoran, quoniam in eorum manibus erat collectio Machumet, ut praemittitur. Nunc uides Califa, uos, per astutos, per uersos, dei blasphemos Iudaeos esse seductos, qui Alchoran nunquàm in uita Mahumet publicatum (neq; eius unquàm continentia plene cuiquam reperitur communicata) post mortem Machumet, antequàm Iudaei illi qui Machumet adhaeserant, & collectionem praeceptorum eius in sua potestate habuerant, ipsam Hali (cui Machumet tradi mandauit) aßignarent, illa inseruerunt de

Alcoran pedetentim collectus.

Machumet idololatra a Sergio monacho conuersus.

Nestoriani.

Alcoran a Iudaeis compositus

de Abraham, cuius se Iudæi filios iactant, atq; alia multa quæ in Alchoran remanserunt. Hæc cum optime scias, sume uirilem animum in dei timore, & ueritatem mendacio præferas.

OSTENSIO, SINE CHRISTO non posse quenquam felicitari.
Cap. XIX.

SEcundo considera, quomodo Christo Iesu & eius euangelio absq; omni hæsitatione, etiã secundum Machumet subijci debeas, si ad æternam uitã peruenire speras: quoniam sine Christo hoc omni homini impoßibile est. Et ad hoc ostendũ, præmitto etiam secundũ Alchoran, hominem mortalem nullo modo posse quocunq; studio aut exercitio uirtutis immortalem fieri. Mortalis enim natura si seipsam efficere posset immortalem, faceret & seipsam deum, qui solus per naturam est immortalis, etiã secundum Alchoran. Non potest igitur aliquis homo talia studiosa facere opera, propter quæ merito & de iure fiat immortalis. Et cum immortalitatem omnes desideremus, nemo erit fœlix ultima fœlicitate, nisi ipsam assequatur. Nec sufficeret illã sine merito habere. Qui etenim nõ assequitur regnum immortalitatis ut hæres & dominus per iusticiã, nondum est fœlix. Non enim uassallus, qui de gratia id habet quod habet, fœlix est, quia seruus: sed dominus, & hæres. Quomodo igitur erit poßibile, quod homo ad regnum cœlorum & immortalitatis perueniat, ut sit rex & dominus & hæres regni illius, si mortalis immortalitatẽ sic mereri non potest, quod ei debeatur? Sicut enim sensibilis uita cuiuscunq; bruti animalis nullo nũquàm exercitio ad hoc ascendere poterit, quod fiat intellectualis et intelligens, licet unũ animal brutũ plus uideatur per doctrinam hominis ad conformitatem intelligentiæ ascendere, quàm aliud: nunquàm tamẽ erit poßibile, bestiam fieri intelligentem. Sed si aliquod reperiretur animal speciei bestialis capax doctrinæ, taliter quod exercitio continuato apprehenderet intelligentiam eorũ quæ homo intelligit, & hoc opere ostenderet, nequaquàm uerũ esset illud animal fuisse puram bestiã, sed habuiße intellectum, cui animalitas illa brutalis speciei fuisset ut suæ hypostasi unita: ideò id quod in radice illa quam hypostasim dico habuit naturaliter, potuit etiam in assumpta specie brutali congruo mereri exercitio. Et quemadmodũ hæc de bruto & intelligentia uera sunt, sic de homine & diuinitate, quæ & immortalitas nominatur, dici oportet. Nullus enim homo, quantum cunque uideatur immortalitati seu Deo similior quàm alius, nunquàm tamen per quodcunque exercitium studiosum licet sanctior continue fieret, ad diuinitatem seu immortalitatem perueni-

Sine Christo seruari, nulli poßibile.

Cœlum nullius hominis merito parari posse.

ret. Et si quis peruenisse creditur, necesse fuit quod illius hominis radix seu hypostasis fuerit diuina, ut in assumpta humanitate exercitio uirtutis apto immortalitatem mereri posset, quam habuit in radice seu in hypostasi. Vos autem secundum Alchoran, nõ dubitatis hominem fide & operibus mereri posse, quod per sententiam dei iudicis æterna uita in die extremi iudicij ei adiudicetur. De Christo igitur minime hoc uerum dubitatis, quod eo nemo dignior. Oportet igitur fateri, quoniam Christus homo mortalis meruit immortalitatem in humana natura, quod illa humana natura in ipso radicata, & (ut sic dicam) hypostatizata fuit in diuina, ut præferetur: & in nullo alio homine natura humana ita eleuata fuit ut eius hypostasis esset diuina. Ipse enim solus altißimus. Nullus igitur homo alius immortalitatem mereri potuit, neque potest, naturæ suæ humanæ: solus autem Christus potuit. Meruit igitur immortalitatem, omnibus eiusdem naturæ humanæ sibi conformibus. Ideò intelligimus per angelicam Gabrielis annunciationem Mariæ uirgini factam, in euangelio scriptam, ipsum Iesum à deo nominatum, quia saluator est, saluum faciens populum suum: & Meßiam siue Christum regem esse, de cuius regno sunt omnes qui æternam & immortalem uitam assequentur.

Immortalitas homini per solum Christum parta.

OSTENSIO, CHRISTUM MEruisse Christianis immortalitatem.
Cap. XX.

INtellige Calipha, quod Christus meruit hoc regnum immortalitatis in humana natura assumpta de uirgine, quia in radice seu hypostasi fuit immortalis per naturam. Vnde sicut ipse secundum hypostasim diuinam fuit naturaliter immortalis, ita in assumpta humana natura meruit, ut esset immortalis. Natura igitur humana in ipso non est facta immortalis solum ex gratia unionis eius cum diuina hypostasi, sed etiam ex exercitio uirtutis. Meruit enim deposita mortalitate per mortem, quam ob obedientiam dei passus est, fieri amplius immortalis. Meßias igitur, seu CHRISTUS rex, præ consortibus unctus, natura & merito rex est æternæ seu immortalis uitæ. Hoc quidem regnum suum est, qui est rex uirtutum & gloriæ, et in ipsum ipsius regnum, omnes creduli & fideles per ipsum, ut sint conregnantes, uocati sunt: & qui audiunt uocem eius, & sequuntur ipsum, poßident immortalitatem. Iam clare conspicis, CHRISTUM esse mediatorem dei & hominum, & nullum hominem fide & operibus, nisi per ipsum, mereri uitam æternam. Ipse est hæres regni DEI immortalis, quod solus DEUS inhabitat, ad quod

Christi meritum.

Christus Dei & hominum mediator.

quod omnes homines aspirant. Hæres quidem omni dicendi modo, secundum naturam, & constitutionē. Et quia secundum naturam est hæres, tunc dicitur uerus filius Dei: filius enim hæres est naturalis. Et secundum constitutionem hæres est, & dicitur filius hominis, unctus præ consortibus suis. Duplex est autem constitutio: una, qua simpliciter dependet ab electione constituentis: alia, quæ non solum ab electione constituentis dependet, sed ex merito constituti. ac si rex habens filium & fortem aduersarium, faceret proclamare, quod illum militem in hæredem constitueret qui aduersarium uinceret, & naturalis filius seruilem militarem induens formam uictor fieret, ille omni modo hæres esset, natura & constitutione. Ita Christus, hæres uniuersorum natura & constitutione existit. Induit enim hominis seruilem formam, & principem huius mundi uicit, dei aduersarium, de cuius manu liberauit humanam captiuam naturam, ad dei imaginem & contemplationem eius creatam. Vides Christum perfectißimum dei hæredem, natura & merito filium dei & filium hominis, & omnes homines Christiformes, per ipsum dei hæredes & filios, & ipsius Christi cohæredes. Hæreditas autem est regnum uitæ æternæ, in quo uidetur deus pater in gloria sua, & Christus uictor in gloria dei patris. Neq; alius potest esse uerus Alchoran intellectus, uti tuipse pura mente conspicis. Hæc si recte aduertis, uides in Christo non esse nisi unam diuinam hypostasim, in qua radicatur humana natura. Hypostasis uerò diuinæ et immortalis naturæ, humanam in se colligit naturam, ob quam hypostasim Christus est una diuina persona, licet sit diuinæ pariter & humanæ naturæ. Et de ipso dicuntur communicatione idiomatum quæ diuinæ naturæ pariter & humanæ tribuimus. De quo poteris, si uelis, à multis doctis Christianis sufficienter informari.

Constitutio duplex.

Christiani omnes Christi cohæredes per ipsum.

DECLARATIO SIMILITVDINIS Adæ & Christi.

Cap. XXI.

ET quia circa modum, quo humana natura diuinæ hypostasi uniatur, plerique non, recte imaginati sunt, quoniam illud quod omnem intellectum exuperat, imaginatio non attingit, ideò pauca circa hoc, ne erres sequendo aut Nestorium aut Euticen, aut alium aliquem non sanè intelligentem, scire debes, quod sicut V. Cap. Alchoran scribitur, Iesum, Adæ quodammodo similitudinem gerere, ad bonum intellectum. Hoc sic uerum concipe. Adam à deo creatus ut præesset animalibus, rex & Meßias animalium fuit. In eo enim altior hypostasis, quàm in brutis, scilicet naturæ intellectualis fuit, in se brutalem animalitatem colligens & uniens. Ob quam etiam hypostasim naturæ intellectualis, una fuit persona licet intellectualis pariter et brutalis naturæ. Et quoniam omne perfectionis ordine, natura est prius, deus omnia antecedit non tempore, cum non sit in tempore, sed natura, quia perfectior. Ita Deus, antiquior intelligentia. Intelligentia, antiquior sensibilitate seu brutalitate. Sensibilitas antiquior uegetabilitate. Dico antiquior, non tempore, sed ordine & dignitate atque perfectione. Eo dicendi modo intellectualis natura in Adā antiquior sensibili, in se uniuit sensibilem naturam. Et factus est rex omnium uita sensibili uiuentium, quia ipsam sensibilem uitam in unionē antiquioris intellectualis uitæ assumpsit, & mouit corpus uiuens uita sensibili, ad actus uitæ intellectualis. Sic Christus quodammodo in similitudine tali concipi potest, esse Meßias & rex omnium uiuentium uita intellectuali. Quia diuina uita antiquior intellectuali, in se uniuit uitam intellectualem hominis, et mouit illam humanam intellectualem naturam ad operationes diuinas. Dicitur autem, quodammodo esse similem Christum Adæ, nō totaliter. Nam uita intellectiua in Adam, non solum in se uniuit uitam sensibilem, sed quia inter ipsam intellectiuam & sensibilem quædam potuit esse proportio, cum quælibet sit finita & creata, hinc uita intellectiua in unione prædicta facta est forma, formans sibi unitam sensibilem uitam. Diuina autem uita in Christo, licet in se hypostatice uniret uitam intellectiuam humanam, non tamen formaliter: cum inter diuinam uitam, cuius magnitudinis non est finis, & intellectiuam finitam non poßit cadere proportio, quæ est necessaria inter formam & id quod format. Cum tamen hypostasis sit infinitæ uirtutis, naturam in se attractam nunquàm deserit, sicut uirtus magnetis in suam hypostasim ferrum attractum nunquàm deserit, & per medium attracti ferri aliud ferrum attrahit: & hoc faceret in infinitum, si uirtus esset infinita. Non tamen fit uirtus illa magnetis forma ferri, neq; transit in ferrum. Neq; componitur cum ferro, ut fiat unum tertium ex ipsis compositum, sed remanentibus naturis inconfusis, ita ferrum hypostasi uirtutis magnetis adhæret, quod ipsam non deserit, siue sursum, siue deorsum, siue lateraliter moueatur. His ænigmatibus quamuis remotis, CHRISTVM aliquantulum appræhende. Adhuc sicut Adam terrenus in se complicuit omnem hominem qui uenturus erat in hoc regnum et hunc mundum sensibilem, ita quod complicite omnes homines in ipso erant, & ab ipso receperunt ut huius mundi homines esse possent, ita in Christo, secundo scilicet Adam cœlesti, complicite sunt omnes

Christi et Adæ similitudo.

Christus quatenus Adæ similis.

Christus secūdus Adam.

omnes prædestinati ad uitam immortalẽ alterius mundi & regni cœlorũ, à quo necessariò omnia recipiunt, ut illius incorruptibilis cœlestis regni ciues & domestici esse poßint. Quæ clarißime et apertißime sic esse reperies, si deus dignabitur tibi oculos aperire, ut legas & intelligas sacratißimum euangelium. Quod tibi cõcedat deus pius & misericors, semper benedictus: Amen.

BARTHOLOMAEVS PICENVS DE MONTEARDVO, *Ferdinando Regi Aragoniæ & utriusq; Siciliæ* S. P. D.

CVm Demetrius Cydonius, uir utriusq; linguæ peritissimus è Latino in Græcum, opus Richardi fratris ordinis Prædicatorũ transtulisset, non ab re mihi uisum est Sereniss. atq; catholice rex, illud rursus è græco in latinum conuertere. Non quod apud Latinos huiusmodi opus extare non existimẽ, sed cum uidissem Demetrium Cydonium opusculum illud è Latino in Græcum elegantiori stilo transtulisse, idcirco pro uiribus conatus sum libellum illum iterum ea dicendi elegantia quoquo modo in nostram linguã transferre, & eum in nitidiorem cultũ, candidioremq; stylum pro uiribus redigere. & tibi serenissime atq; catholice rex, illum dedicare debere. Qui solus inter Christianorum reges hac nostra tempestate Mahumetanam sectam maximis cladibus affecisti. Nam non minimam laudem tibi comparasti, cum Beticam prouinciam, quæ per octingentos annos Mahumetanam fidem coluerat, in Christianorum potestatem redegisti, & nunc uniuersam Aphricam capere intendas, quam facile assequi poteris, cum gentes illæ hoc tempore imbelles sint, quoniam cum Christianis diu pugnare non consueuere. Difficilius enim tibi fuit Beticam prouinciã expugnare, quàm totam Aphricam in potestatem tuam asserere. Erãt enim in Betica milites illi strenuissimi, cum Hispano milite bellari semper assueti. At hi contrà homines ignaui, uentri & ocio dediti, cum Christiano nomine iamdiu præliari desueti. Nec sunt in bello exercitati, quales olim duce Hannibale Hispaniam & Italiam occuparũt. Nec eam copiam armorum habent, quam Hispanus miles, in bello strenuissimus & exercitatissimus, habere dicitur. Nec sibi magnæ desunt opes, quibus militum animi spe prædæ maximæ accenduntur. Omnia tibi prospere succedent, si reliquias incepti belli prosequaris. Nec est quod uereare, bellũ in Hispania tibi ab aliquibus moueri, præsertim hoc tẽpore, nouo tibi ob affinitatem cum Christianissimo Francorum rege fœdere inito. Prosequere igitur inchoatum bellum, & omnes uires tuas in Aphricã transfer, quam facile deo duce subiugabis, & ea quidem subacta, & in Christianorũ potestatem redacta, facile deinde Hierosolymam recuperabis, quæ tam ampla, tam fertilis, tam sancta terra Sultano Babylonis hoc tempore paret. Qui autem nunc eam patriam tutantur, serui sunt uenales, ex diuersis prouincijs empti, & hi quidem ad summã uiginti milium non ascendunt. Qui cum coacti essent à Christiana religione discedere, Mahumetanã nunc sectam sequuntur. Reliqui uero Sarraceni qui eis subijciuntur, quàm molles sint & effœminati, ex hoc conijectare possumus, quod his nunquã liceat arma tractare, nec equum ascẽdere, nec uirile quicquam facere, sed uel agriculturam, uel mercaturã, uel alia huiusmodi uilia exercent. Quod cum ità sit, nemini dubium est, quin facillime ex ea expeditione uictoriam cum maximo triumpho sis reportaturus, & ciuitatem sanctam Hierosolymã, in qua Saluator noster dominus Iesus Christus euangelium prædicauit, & nouum testamentum nobis constituit, ab immanissima Mahumetanorum superstitione liberabis. Quæ quàm uana sit, quàm friuola, quàm nullius momẽti, in præsentiarum nihil attinet dicere: quoniam eam tunc primum intelliges, cum hanc Richardi fratris Confutationem diligenter lectitaueris. Vale.

RICHARDI EX ORDINE FRATRVM, QVI APVD LATINOS PRAEDICATORES APpellantur, *Confutatio legis latæ Saracenis à maledicto Mahumeto, translata ex Romana lingua in Græcam, per Demetrium Cydonium: deinde per Bartholomæum Picenum de Montearduo rursus è Græco in Latinum conuersa.*

Nicol. à Cusa R. coldum nominat. Me minit illius et Volterranus

Psal. 118

QVot sunt dies serui tui? Quando facies mihi de persequentibus me iudicium? Narrauerunt mihi iniqui fabulationes: sed non sic lex tua Domine. Omnia mandata tua ueritas: Iniustè persequuti sunt me. Hæc uerba militantis sunt Ecclesiæ, flentis & gementis, diuersis segrauatam esse miserijs: quibus liberari diuino confisa est auxilio. Sed et si innumerabiles passa est ecclesia paßiones & tristicias, omnes tamen uniuersaliter has in tres referendum est. Primum quidem manifeste susti-

Tres persecutiones Ecclesiæ.

nuit rabiē persecutionis, illatam ei ab impijs tyrannis. Hoc autem maxime sic accidit, à quo passus est Christus, usq; ad tempora Constantini, in annis uidelicet trecentis & decem: quando Romani, qui monarchiam tenebant, & aliorum infinitus catalogus, ubiq; in uniuerso orbe terrarū innumerabiles sanctos dei martyres intereme runt: Pro quo tempore compatiens Dauid ecclesiæ, dicit: Quot sunt dies serui tui? Quando facies mihi de persequentibus me iudicium? Sed ad deum sanctorum sanguis cum clamaret, & miraculis ipsi splenderent, repente facta est mutatio dexteræ altißimi: & qui prius Christianorū persecutores erāt, ecclesias ædificauerūt, ducesq; belli contra impios facti sunt. Sed statim secunda persecutio hæreticorū insurrexit. Repente enim apparuit cruentus draco fremens ex squama, & sibilans diuersas hæreses, Arrij uidelicet, & Sabellij Macedonijq; & aliorum hæreticorū. Propter quod maxime tempus dixit Dauid: Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non sic lex tua domine. Sed data est & apposita tunc lux doctrinæ ecclesiæ, cum multi magistri tunc apparerent, & diuinam scripturam aperirent: Hilarius hic fuit, Augustinus, Hieronymus, et Gregorius. insurrexeritq; et multitudo sanctorū patrum, qui in eremis perfectæ & sincerißimæ uitæ erant: adeò, ut & per eos draconis os debili & uulgari lino ligatum sit: & sic diuinarum scripturarum efficacia os loquentium iniqua obturatum est. Sed statim posthæc inualuit ecclesiis tertia corruptio, ex falsis fratribus uidelicet periculum. Vnde & post Gregorij tēpora statim tribulatio per corruptos homines intellectum roborauit, in hypocrisi mendacium loquentium, & tot mendacia & figmenta renata sunt uitæ, doctrinæ & iustitiæ: ut multi essent, qui descenderent, & adiuuarent iniquos & tyrannos (in tantam enim hi fatuitatem et prauitatem prolapsi sunt) è conuerso perfectißimos homines oblactarent, eisq; detraherent. Hæc contra ecclesiam corruptio usq; ad senium & senectutē permanebit: ut nequaquā spes aliqua relicta sit, nisi diuini auxilij, & pro ueritate instantiæ. Vnde & pro tēporibus his dicit Dauid: Omnia mandata tua ueritas: iniuste persecuti sunt me, adiuua me. Quasi dicens: Etsi prostrata est ad tempus ueritas, oportet tamen hanc uelocißime exurgere, & efficaciter cognosci, maxime diuino cooperante auxilio.

[Margin: I. Per tyrannos. — Psal. 26 — II. Per hæreticos. — Psal. 118. — III. Per falsos fratres. — A temporibus Gregorij magni ultima persecutio Mahumeti & Papæ. — Fides & patiētia sanctorum uincet. — Apoc.]

In hoc igitur tertio conditionis statu, post tempora uidelicet beati Gregorij, in temporibus Heraclij, insurrexit ueritati & dei ecclesiæ homo quidam diabolicus, primogenitus satanæ, in libidinem procliuis, & ex fraude machinamentis deditus, nomine Mahometus. Qui consilio & auxilio illius qui mendax & mendacij pater est, iniquam & mendacij plenam tanquam ex diuino ore prolatam legem composuit: quam quidem legem Alcoranum nominarit, uidelicet diuinorum mandatorum collectionem. Hic Mahometus supra omnes qui fuerunt, uel futuri sunt, Ecclesiam DEI persecutus est. Non enim uno solum modo Ecclesiam percußit, sed tribus generalißimis: nunc quidem sæua tyrannide, nunc autem per deceptionem in legibus, nunc uero per hypocrisim simpliciores subuertens: ut iam magnam partem orbis terrarum deceptioni suæ subiecerit, ex Dei permissione, qui est terribilis in consilijs supra filios hominum. Ego igitur in ordine Prædicatorum minimus, tantam calamitatem deceptis compatiens, consideraui uias meas, & pedes meos in testimonia DEI conuerti. Vnde cum transijssem multa maria, & loca deserta, & inclytam Saracenorum urbem Babylona deprehendens, ubi maxima & uniuersalia studia apud eos existuut: illicque literas & Arabicam linguam similiter discens, diligentißiméque, & continue cum magistris apud eos disputans, magis magisque deprehendi prædictæ legis peruersionem. Etiam hanc in Latinam linguam trausferre incipiens, tot inueni fabulas, simul & mendacia, & blasphemias, & continuam per omnia fabulationem, ut iustitia plenus essem. Decreuique idcirco scribere quasdam epistolas de tantis blasphemijs, ad triumphantem Ecclesiam: conquestusque sum tanquam illa in amaritudine animæ. Nunc autem est mihi intentio, summa ueritate confidenti, capita & principalia mendacia iniquæ legis huius ostendere, & alijs fratribus causam exhibere, propter quam facilius ad DEVM reuocare possent huius impietatis hæreticos. Vt autem hoc cum ordine fiat, in determinata capita oportere cognoui totum tractatum diuidere.

[Margin: Machumet. — Alcoranum. — Babylō Aegypti, quæ Baldach. — Richardus Alcoranū cœperat Latinū facere. — Finis huius scripti, fane pius.]

OPERIS

OPERIS DIGESTIO IN CAPITA XVII.

Primum caput continet principales huius legis errores.

Secundum, quis modus cum eis seruandus est.

Tertium, quod lex hæc non est lex Dei, propterea quod neque uetus, neque nouum testamentum hanc testantur: & quod necesse est Sarracenis, parere dictis ueteris testamenti & euangelij.

Quartum, quod neque in stylo, neque in modo cum alijs conuenit.

Quintum, quod non conuenit secundum sententias cum aliquo altero.

Sextum, quod in multis sibi ipsi contradicit.

Septimum, quod nullo miraculo confirmatur.

Octauum, quod non est secundum rationem.

Nonum, quod manifesta continet mendacia.

Decimum, quod uiolenta.

Vndecimum, quod inordinata.

Duodecimum, quod iniqua.

Tertiumdecimum, de Alcorani institutione, & quis fuit huius legis opifex & inuentor.

Quartumdecimum, de fictione improbatissimæ uisionis.

Quintumdecimũ, de quibusdam sex quæsitis in Alcorano communibus, & de Christi ad Mahometum excellentia.

Sextumdecimum, de euangelij ad Alcoranum excellentia.

Decimum septimum, de Saracenorum responsione ad prædicta.

DE PRINCIPALIBVS HVius legis erroribus.

Caput I.

PRimum igitur decet scire principales errores, quos Saracenorũ lex ponit, secundũ quos maxime diuinæ legi aduersatur. Notandũ igitur quod omne antiquorum cœnũ quod diabolus in alijs sparsim disseminauit, in Mahometũ cõprehensim euanuit. Hic enim cũ Sabellio negat omnino trinitatẽ: Dualitatẽ autẽ quandã ponit in diuinis, quæ nihil honestũ & diuinis simile in se ipsa potest demonstrare cum totius alteritatis principium sit. Supponit enim diuinam essentiam, & huius animam. Vnde in Alchorano inducit deum pluraliter loquentem: ut uideatur ipsa anima dei, & ipse Christus alterius præter esse deũ essentiæ, & minoris Deo, & ei subditæ: conueniens in his

Hac ratione utitur & Chimacensis Abbas.

cũ Arrio & Eunomio, supponit Christũ excelsam esse creaturã, omnes tamen alias creaturas excedentẽ. Hæc autẽ opinio ex Platonicis mota esse uidetur: qui supponunt summum Deum patrem omnium & creatorem, ex quo quandam mentem dicebant primum defluxisse, in qua quidem sunt omnes rationes entium, & omnibus excelsior est: quem & paternam mentem appellabant, post hunc esse mundi animam dicebant: deinceps autem reliquæ sunt creaturæ. Quæ igitur de filio Dei in scripturis dicuntur, hæc ad illam mentem illi referebant: maxime autem, quod & diuina scriptura filiũ Dei sapientiã et dei uerbum appellat. Cum qua opinione & ea quæ est Auicennæ conuenit, qui supra primum cœlum primã intelligentiam supponit, quæ primũ cœlũ mouet, ultra quam in summo Deum firmari dicit. Sic igitur Arriani existimauerunt de filio dei, quod esset creatura, quæ omnes alias creaturas excedit: quo mediante omnia Deus creauit. Vnde & Mahometus supponit Christum sanctissimum & hominem uirtute præditum supra omnes alios. Palàm autem quid in eo dicit esse supra hominẽ. appellat enim eum uerbũ dei, & spiritũ dei, & animã dei: Deum autem secundum ueritatem dici, omnino ridiculum putat. Et ad demonstrationem huius, duobus maxime utitur: uno quidem, quod nunquam ipse Christus de seipso hoc asseruit, uel dixit: altero autem, quia ipse contrarium dixisse uidetur. Vnde dicit Mahometus, quod Christiani dicunt Christum esse Deum, etenim Iudæis ipse Christus dixit: Adorate Deum meum, & deum uestrum, dominum meum, et dominũ uestrũ. Hæc aut longius exposui, ut omnes cognoscant, quod illud quod in principio in mũdo per Arrium seductor diabolus non potuit perficere, hoc post hæc marcescente quidem in ecclesia zelo, malicia autem crescente per Mahumetum adimpleuit, & tandem per antichristi nequitiam roborabit. Qui persuadebit mundo, quod neque uerus deus, neque Dei filius est Christus, & neque homo bonus. Principalis igitur intentio Mahometi, est, persuadere, Christum neque deum, neque filium esse dei, sed sanctum quendam & sapientem hominem, & prophetam maximum, absq; patre ex uirgine genitũ. In quibus cum Carpocrate hæretico conuenit. Item affirmat, impossibile esse deum habere filium, propterea quod uxorem non habet. Cum eodem rursus hæretico etiam in hoc conuenit. Additque, quod si deus haberet filium, in periculo iam omnis res esset tanquam futurum schisma esset inter eos ex necessitate. In quibus cum Iudæis & Cer-

Opinio Platonicorum de Deo.

1.Corin.1. Ioan.1.

Opinio Auicennæ de Deo.

Opinio Arrianorum.

Ioh.20.

Antichristi dogma de Christo.

Scopus doctrinæ Mahumeticæ.

donio hæretico conuenit. Subiungitque, neque à Iudæis Christum fuisse interemptum, neque crucifixum, sed alium quendam illi similem. In quibus cum Manichæis, † conuenit. Additque, & deum ad seipsum accersisse, & rursus eum in fine mundi appariturum, & interempturum Antichristum. Post hæc autem faciet DEVS CHRISTVM mori. Qui autem paßionem CHRISTI negat, negat omnia ecclesiæ mysteria, quæ à diuina paßione efficaciam habent. In quibus cum Donatistis hæreticis conuenit. Dicit autem & dæmones posse saluari. per Alchoranum & quod multi eorum cum hoc audiuissent, facti sunt Saraceni, sequens in his aliquo modo † Origenem, qui dicit saluandos fore dæmones. Dicitque & ad DEVM ascendisse, quando pro eo Gabrielem misit DEVS, & manum huic DEVM imposuisse, & tantum DEO tangente rigiditatis sensum cœpisse in corpore, ut & is usq; ad medullam spinæ dorsi pertransiret. In quibus manifestum est, quod cum Authropomorphitis communicat, qui corporalem DEVM asseuerant. Dicitque & spiritumsanctum creaturam esse, cum Macedonio conueniens. In quibus autem dicit augelos dæmones factos esse, cum noluissent mandante DEO Adam adorare, neminem in hoc imitari uidetur. Nugatur autem, & ultimam hominis beatitudinem, in intemperantia & delicijs dicens esse, & uestibus sumptuosis, & hortis irriguis, conueniens in his cum Cerintho hæretico, & quibusdam antiquis infidelibus. Et circumcisionem oportere tenere dicit, commendans, quæ hæretici Ebionis sunt. Concedit & multitudinem uxorum in nuptijs, pellicúmque & ancillarum, et quotquot quis in bello capiens posset educare, & aliorum uxores indifferenter capere, hæreticos Nicolaitas in his sequens. Omnes autem dicit oportere interimi, qui huic legi non obtemperant, nisi tributa soluant. Videtúrque concedere Sodomitica in uiris & mulieribus, in Capitulo de Vacca, & si horum successores hic honestioribus expositionibus cooperiant. Huius autem omnis intentio est, resecare, quicquid erat arduum in credendo, & difficile in operando. Concedere autem omne ad quod procliui erant, quæ præsentibus capiuntur, & maxime aliorum Arabes, gulam uidelicet, rapinam, & intemperantiam. De uirtutibus autem, sicut humilitate, patientia, pace, continentia, aut in proximum charitate, uel de extremo fine nihil, ut ita dicam, precio dignum dixit. Vt autem aliquod de his mendacium non

& Iacobitis &c.

Diaboli seruandi secundum Machumetem.

Non Originem, sed perfidos hæreticos, abutentes nomina sanctissimi uiri.

Videtur uiolentius uerba Machumetis exposita, zelo quidé pro fide Christiana, sed non secundum sciensiam.

facile argueretur per uetus uel nouum Testamentum, uel & per ea quæ philosophantes scripserunt, in quibus & ipsi de uirtute et uitio & extremo fine tractauerunt, nihil quicquam fide dignum esse iußit, quod legi ab eo latæ contrarium esset. Interimque mandauit, qui contrarium aliquod huic dicere auderent, grauiori pœna plecti. Ipse autem Psalterium & alios prophetas ualde laudauit, & multa de eo dicit: CHRISTVM uaticinatum esse in Euangelio, filijs Israel, cum dixit: Nuncio uobis Apostolum DEI, qui uenturus est post me, & nomen eius Machometus. Affirmátque nomen hoc ab æterno scriptum esse in throno DEI, in superiori parte, ad dexteram. Ad hæc autem credendum nullum miraculum ostendit, sed nudans ensem dixit, Non in uirtute miraculorum, sed armorum, à Deo se missum esse. Hi sunt principales errores, quos continet Alchoranum, quod est lex Saracenorum. Quæ autem in illo mendacia continentur, ferè infinita sunt, de quibus in nono capitulo tractabimus.

Item de sanctificatione hominis per Christi fiduciam. &c.

QVOMODO OPORTET cum his uersari.

Cap. II.

SEcundo autē oportet scire, quod ualde curiosi sunt audire aliquid nostræ fidei, & maxime de diuina trinitate & incarnatione, non tamen uolunt his credere, neque possunt hæc intelligere. Et quia superant rationem, & humanum excedunt intellectum, illa nec credere uolunt, nec intelligere possunt. Dicitur enim in Esaia: Si non credideritis, non intelligetis. Et quoniam contraria sunt Alchorano, quod ipsi constantißime supponunt esse uerbum DEI, & ideo illa non suscipiunt, sed ea derident. Dicitur enim in Prouerbijs: Vir insipiens non suscipit uerba sapientiæ, nisi dicas ei quæ sibi placent. Vnde non oportet his statim à principio diuina proponere, neque ante porcos margaritas spargere: sed conandum in primis unam legem eis ostendere. Non enim oportet uirtutes inserere, nisi prius paßiones radicitus euellantur. Oportetque & in omnibus breuem uiam eligere. Facilius autem est illorum fidem falsam ostendere, quàm nostram ueram demonstrare. Fides enim cum eorum sit, quæ non aspicimus, donum est DEI. Vnde nostra quidem fides ualde secundum mandata uera existens, non uidetur esse corporalibus. Illorum autem

Atqui catechesis apostolorum hæc primo tradit cuā pueris.

Esa. 6

Prius refellenda Machumeti peruersa dogmata, quam Christiana eis proponantur

tem solum apparens, non à rebus, talis apparet. Sed & si nobis non insint demonstrationes, ostendentes quæ sunt trinitatis, & alia quæ ad fidē pertinent (neque enim tunc fides mercede digna esset) habemus tamen Euangelicam auctoritatem, quam etiam Alcoranum testatur: item et miracula, cum illi nec auctoritates nec miracula habeāt. Etsi enim Alchoranum de DEO *dicit, Ne dicatis tres Deos: & reddit rationem, statim dicens, quod sit unus. Sed nos non huius contrarium dicimus: sed simul hæc affirmamus, in quibus dicit unum esse* DEVM, *quem dicimus non solum unum esse, sed etiam simplicissimum. Neque ei consortem quendam damus, & simul participem, sicut ipsi, animam mundi, uel uerbum, uel spiritum, uel diuinum quendam intellectum tanquam seruum ex dictis nobis superius: Non oportet autē humano intellectui adæquare diuinam maiestatē, et existimare illā nō eße, propterea quod hi nō possunt intelligere personarū discretionem, absque quo & essentiam discernant. Sed neque sic fortes rationes habēt ad hoc, quas non poßimus soluere. Hoc igitur sufficit ad defensionem fidei. Illud autem oportet potius † eos petere: quid uult Alchoranum apud eos, quando totiens inducit* DEVM *de seipso pluraliter loquentem, cum simplex sit & unus? Hoc autem eos petendum, ut cogantur numerum in personis confiteri. De mysterio autem incarnationis; quod ipsi quidem negant omnino; nos autem credimus, sequentes Euangelica dicta, oportet quærere ab eis, unde sciant, quod impoßibile est* DEVM *incarnatum fuisse. Vel enim quod non potuit, & hoc est falsum. Omnipotens enim cum sit, omnia potest, in quibus non est contradictio. Vel quod nesciuit hoc facere. & sic quod & prius. Vel quod noluit: Et quis eius consultor fuit? Vel autem potuit quidem, sicut solem minorem quàm nunc est facere, & maiorem, tamen non fecit. Et tunc petendum, eos demonstrationem huius dare, quod non fecerit. Hoc autem eis demonstrare est impoßibile, quod neque incarnatus est uidelicet. De diuinitate autem* CHRISTI *utitur quidem demonstratione Mahometus, quod neque* CHRISTVS *seipsum dixit esse* DEVM. *Sed & si ante resurrectionem non dixit de seipso hoc palàm, sufficienter tamen hoc aperuit dicens: Ego principium, qui & loquor uobis. Et Petrum commendauit, quod palàm hoc dixit, dicens: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, & reliqua.*

[Margin: † pro, ab eis interrogare.]

[Margin: Inquisitio super mysterio incarnationis]

[Margin: Etiā ante Caipham nō negauit. Idque fecit ex mandato patris, PC 2. prædicans præceptum. &c. Ioh. 8.]

[Margin: Math. 36.]

Ipse autem manifeste hoc noluit dicere, propterea quod occulte uenit, ut & prudentia & humilitate, & non ui uinceret eum, qui hominem uicit astutia. Propter hanc igitur rationem, ante resurrectionem non dixit CHRISTVS *palàm de seipso,* DEVS *sum, secundum quam rationem neque piscator prædicit piscibus reuelanter; sub cibo esse escam, sub esca esse hamum. Post resurrectionem autem manifeste hoc ostendit, dicens, Dans spiritum sanctum & potestatem dimittendi peccata: Accipite spiritumsanctum; & quorumcunque dimiseritis peccata, dimittuntur eis: quorumcunque retinueritis, retenta sunt, & reliqua. Et Thomas quoque palàm confessus est hoc, dicens: Dominus meus, &* DEVS *meus. Dato autem, hoc nequaquam à* CHRISTO *dictum esse; propterea quod humilia quidem uerba profert, præclara autem opera ostendit: sufficit discipulos eius hoc palàm dicere, qui hoc dicentes, similia* CHRISTO *signa fecerunt. Sed quoniam Saraceni negant, miracula, & uerba Apostolorum, propterea quod contraria sunt Alchorano, insistendum confutationi tam perfidæ legis, quod non est lex* DEI, *& quod Saraceni debent suscipere Euangelica testimonia; similiter & quæ sunt Veteris testamenti.*

[Margin: Ioh. 20.]

Hoc autem per ipsum Alchoranum poßibile est demonstrari, ut Ogolih suijpsius ense interimatur.

[Margin: Ita uocant Goliath, quē Dauid occidit suo gladio]

QVOD LEX HAEC NON *est lex* DEI, *propterea quod neque Vetus, neque Nouum testamentum hanc testantur: & quod Saracenis necesse est parere dictis Veteris Testamenti & Euangelij.*

Caput III.

TErtio oportet scire, quod Alchoranum non *est lex* DEI. *neque enim Vetus testamentum, neque Euangelium hanc testantur: quæ utraque Alchoranum testatur, quod uerè sunt leges* DEI. *Solus autem Machometus constituit seipsum, & de se ipso testimonium perhibet. Lex enim* DEI *tanquam cathena quædam est continua ab eodem artifice fabricata, & quilibet; anulorum alteri cohæret, & quilibet Prophetarum de alio prophetizat: & meminit huius, et omnes prophetizauerunt de Christo. Si igitur & Saracenorum lex, lex esset Dei,*

[Margin: Scriptura dei, ceu cathena inter se cohæret.]

& in hanc legem uocatio, non peruersio, sed conuersio esset, ut ipsi dicunt: quomodo sic latuisset alios prophetas, ut nullus aliquid de eo ipso diceret? Nos enim nihil inuenimus Moysen, uel aliũ quendam prophetarum, uel ipsum CHRISTVM, dicentes aliquid de Mahometo, uel de lege secundum eum, nisi quando † dixit, Nos cauere à falsis prophetis. Dixit autem & CHRISTVS, usque ad Ioannem legem esse & prophetas, ut mundus cognoscat nullum posthac prophetam uenturum, qui de aliquo qui uenturus sit, sit uaticinaturus, ad quem oportet omnes sperare. Mahometus autem uniuersalem seipsum dixit esse prophetam. Nos autem ignoramus, si & propheta omnino est. Scimus tamen, quod nunquam talis quidam seductor fuit in mundo in sic breui tempore, qui tot homines & populos sequaces sibi fecerit. Ad hoc autem respondent Saraceni, dicentes Moysen & alios prophetas, uaticinatos fuisse de Mahometo: CHRISTVS autem tanto clarius de eo uaticinatus est, ut & nomen eius diceret. Vnde dixit filijs Israel: Nuncio uobis Apostolum DEI, qui ueniet post me, & nomen eius Mahometus. Sed Iudæi corruperunt, Moysi legem & prophetas, Christiani autem Euangelium, ut nihil ueritatis in lege & euangelijs remaneret, nisi quantum est in Alcorano. Ostendam autem hoc esse inconueniens et primum per Alchoranum. Dicitur enim in capitulo de Iona: Si de quib. uobis reuelauimus dubitatis, quære ab his, qui priusquam uos librum legerunt. Qui autem ante Saracenos librum legerunt, CHRISTIANI sunt & Iudæi qui Pentateuchum susceperunt & Euangelium: ut ipse Mahometus exponit. Is igitur dicit Saracenis, quærere à Christianis & Iudæis de rebus ambiguis. Quomodo autem rursus remisit hos Mahometus ad falsa Testimonia, si quidem uerus fuit propheta, ut dicunt? Non igitur tempore Mahometi Christianorum & Iudæorum libri corrupti erant. Sed neque possibile est hoc dicere, quod post hæc passi sunt corruptionem. Dicitur enim in capitulo Elagar, quod significat lapis: Non (dicit ex persona DEI) monitiones DEI fecimus descendere: & nos easdem seruabimus. Monitiones autem dicuntur apud eos Euangelium & lex Moysi. Deus igitur testimonium scripturæ sui ipsius seruauit inter fideles, & ante Mahometum, & post hæc seruabit. Item in capitulo Elmaida. quod significat mensam, dicitur, quod iudex Empazœne dixit Mahometo, quando Iudæi iustitiam & iudicium

[margin: † iussit — Matth. 7. & 8.]
[margin: In Lat. transl. cap. 20.]
[margin: Libri sacri nõ corrupti.]
[margin: Lat. Cap. 12.]

ab eo quærebant, Si uenient ad te, iudica inter eos iuste. DEVS enim amat eos qui faciunt iusticiam. Et quomodo hi quærunt iusticiam à te, cum apud eos sit uetus Testamentum, in quo est iusticia DEI? Item talem corruptionem & mutationem scripturarum impossibile est uniuersalem esse & publicam. sic enim scire potuissent & aliæ gentes. Sed neque particularis occulta. sic enim relicti esse potuissent quidam libri integri & absque corruptione: se in omni lingua & prouincia lex & Euangelium similiter scripta inueniuntur. Item quatuor Euangelia, neque eodem tempore, neque in eodem loco, neque in eodem idiomate edita sunt, & ab eodem auctore: sed Matthæus quidem hebraice in Iudæa, Ioannes autem græce in Asia, similiter autem Lucas in Achaia, Marcus uero latine in Italia scripsere. Horum autem in latinum interpretatio facta est per Hieronymum & alios ante tempora Mahometi, & remanserunt exemplaria in omnibus linguis. Non igitur possibile est per quasdam corruptiones sic inutiles libros fuisse, ut ignorarentur. Item nihil est in fide sic necessarium & maxime arduum, sicut incarnatio uerbi: id est, hominem illum esse Deum. De hoc difficillimum fuit mundum persuasisse. Quare & Romani & alij impij in trecentis cõtinue annis, & uniuersaliter persecuti sunt Christianos, & recusauerunt suscipere Euangelium & fidem, propterea quod dicebant hominem illum esse DEVM. Non quod nullos iam prius & uiros & mulieres Deos & deas esse susceperint, sed quod CHRISTVS non concedentibus Romanis DEVS esse dicebatur. Quod & illi prohibebant, ut nullus DEVS diceretur, absque sententijs senatus: & propterea, quod DEVS hic consortem non suscipiebat. Si enim hunc suscepissent, coacti essent alios deos relinquere: quod & ipsum contrarium erat moribus prouinciarum & legum Romanorum, Quomodo igitur Christiani in eorum ipsorum damno, & pernicie fidei & irritatione Romanorum principum, contra eos cœpissent Euangelijs addere rem impersuasibilem? Omnes enim sciebant hanc legem sanctissimam & rationabilissimam esse, quippe quæ omnem rationem non excedat: huius dico iam dicti, scilicet hominem illum esse DEVM. Si igitur aliquid eorum quæ sunt in Euangelio oportebat CHRISTIANOS mutare, mutauissent iam à principio, & abstulissent si quid fuisset impersuasibile, & addidissent iam persuasibilia magis quàm econuerso. Item quomodo CHRISTIANI cum Iudæis

[margin: Vide Eusebij historiam.]
[margin: Verbi incarnatio præcipua Euangelij pars.]
[margin: Vide Tertull. in Apolog. de Tiber.]
[margin: Euangelium per Christianos non fuisse corruptum.]

dæis conuenire potuissent, qui antiquo odio separabantur, corrumpentes scripturas, & maxime addentes illud in quo nequaquam conueniunt? Neque enim Iudæi dicunt Christum, uel Deum esse, uel hominem bonum. unde quantum ad hoc, Christiani magis conueniunt cum Saracenis, qui dicunt CHRISTVM ad minus sanctissimũ hominem esse. Item ante aduentum Mahometi, Christiani, & maxime in oriente, diuisi erant in diuersas sectas: Nestorianorum uidelicet, & Iacobitarum. Nestoriani autem cum Saracenis maxime conueniunt: quare & Mahometus proprie eos uenerari iubet. Quomodo igitur Iacobitæ cũ Nestorianis cõuenire potuissent ad Euangelij corruptionem, qui tanto odio inter se diuisi erant, ut & se mutuo interimerent? Sed tamen ipse inueni & legi Euangelium apud utrumque, idem quod est apud nos. Item cuius gratia excepissent Christiani nomen Mahometi ab Euangelijs, cum is tantum laudet CHRISTVM, & illius matrem & Euangelium? Quare dicit in Alcorano, quod in Euangelio CHRISTI est rectitudo & perfectio. Sed non illinc magis abstulerunt nomen diaboli, & Pilati, qui CHRISTVM flagellauit: minimeq; & nomen Iudæ, qui hunc tradidit. Item quo modo rationabile, Christianos addidisse in Euangelio, Christum & crucifixum esse, & mortuum: cum honorabilius hominibus uideatur, nequaquam crucifixum esse: & omnino inconueniens hoc, & DEVM esse: sicut in Euangelio dicitur. Quam autem consequentiam habere possunt duo hæc tantum inter se diuersa, in proprijs dogmatibus supposuisse: sicut uidelicet, eundem & uerum esse Deum, & uere mortuum? Item supposito, in omnibus libris Christianos hoc addidisse: quis enim omnibus hominibus persuaderet: & in illorum cordibus id infigeret? & tamen uniuersus mundus persuasus est, intantum quod hoc susceperunt principes, tyranni, & philosophi ab indoctis & pauperibus hominibus. Quare & Calyphas apud Babylona Christianus mortuus est, et inuenta est crux in collo eius, ut testaretur, quod ipse Saracenorum princeps Christianus mortuus est. Vnde & ostenditur, quod hic Calyphas proprie sepultus est, seorsum à loco in quo mos erat alios sepelire. Et hoc sepulchrum ipse uidi apud Babylona. Congruit igitur omnibus modis, & testimonio Alcorani, & fortibus demonstrationibus, & manifestis signis, Euangelium incorruptum & incommutatum esse. Quoniam igitur Mahometus Euangelium supra alias scripturas laudat, & post illud uetus Testamentum, cogi

Christianis cũ Saracenis conuenire magis, quam cum Iudæis.

Calyphus Saracenorũ princeps Christianus mortuus.

possent cõuenienter utique Saraceni suscipere dicta in Euangelijs & ueteri Testamento. Item in Alcorano in capitulo Elmaida, quod interpretatur mensa, dicitur, quod libri societas nihil est, nisi adimpleant Euangelium & legem. Societatem autem libri dicit Saracenos. Vnde dicit, nisi adimpleant Euangelium & legem: similiter autem, & quod tibi reuelatum est, id est Alcoranum: quod solis (ut ipsi dicunt) reuelatum est Saracenis. Necesse igitur & his habere Euangelium & legem, sicut & Alcoranum, & adhuc seruare. Quia autem Saraceni societas libri dicuntur, secũdum Mahometi intentionem, in multis Alcorani ostenditur locis. Dicitur enim in capitulo Elnasa. quod interpretatur mulieres, circa finem, quod Saraceni non uacillent in lege sua. Vnde scribitur: O societas libri nolite uacillare in lege uestra, & ne dicatis de Deo præter ueritatem. Hæc quæ sunt in illo capitulo, ostendunt societatem libri dici Saracenos. Ostenditur autem palàm & in capitulo Tulem, circa finem libri. Si autem contendentes, uolunt dicere, euangelium et ueterẽ legem omnino corruptam esse, ostendant ipsi integram & immutatã, & suscipiemus: maxime autem ostendant unicum typum in omnib. linguis, sicut nos eis adduximus. Manifestũ igitur quod Alchoranum non est lex Dei, propterea quod neque uetus lex, neque euangelium (quæ diuinæ leges sunt, ut & Mahometus confitetur) hanc testantur, sed potius aduersantur.

Societas libri pro Saracenis

Alcoranũ nõ esse legem dei.

QVOD ALCORANVM NON est lex Dei, quoniam non habet stilum et modum cum alijs conuenientem. Cap. IIII.

QVarto oportet scire, quod Alcoranum nõ est lex Dei, propterea quod non habet stylum, nec modum diuinæ legi similem. Est igitur stylo rhythmicum uel metricum, & assentatione plenum in sermonib. et fabulosum. Quod autem stylo rhythmicum sit, per totum librum manifestum est legentib. Exemplum autem huius non possum apponere, propterea quod nõ potest saluari rhythmus uel uersus uere et secundum omnia, cum in latinum transfertur. Saraceni autem & Arabes in hoc maxime gloriantur, quod locutio quæ est apud eos, legis celsitudinem habet et rhythmum, & in hoc maxime ostenditur librum à Deo compositum fuisse, & Mahometo secundum locutionẽ reuelatũ esse. Mahometus idiota existens, ignorabat talem sententiam et locutionem. Cuius contrarium apparet. Videmus enim in diuina scriptura DEVM loquentem cum Moyse, & cum alijs prophetis, & nunquam rhythmis, uel uersibus his loquentem. Moysi autem legem &

Alcoranũ metrice scriptũ.

Mahometus idiota.

Euangelium, dicit Mahometus à DEO esse, DEVM libros Moysi & CHRISTO dedisse. Sed hi non sunt metrici uel rhythmici. Et nullus aliorum prophetarnm qui diuinam uocem audierunt, dixit DEVM metrice locutum esse, quod & sapientes & philosophi homines dedignantur. Vnde & intulerunt quidam hoc Mahometo, sicut dicitur in Capitulo Elempij, quod interpretatur Prophetæ, dicentes ei: Potius quidem igitur somnias, potius quidem igitur tripudias, & alia quæcunque talia huic improperabant, considerantes quod non solum hæc locutio non est à Deo, sed neque omnino prophetica. Vlterius autem lex hæc plena est assentatione in uerbis, & magis quàm quis posset credere, uel dicere. Aliquando enim per totum capitulum subtexit precio dignum quidem nihil, solum autem quod DEVS est magnus & excelsus & sapiens & bonus, & quod eius sunt omnia quæ sunt in cœlo, & quæ sunt in terra, & quæ sunt in medio, & quod iuste iudicat. Et secundum quodlibet uerbum duplicat: dicens: Laudetur ipse. Et hoc omnino absque necessitate aliqua duplicat centies & plus, & post hæc dicit: Non est DEVS præter DEVM, & credite in DEVM, & in Apostolum eius. Seipsum Apostolum DEI nominans. Et dicit hæc omnia absque medio, ex ipso ore DEI dicta esse, & quod nesciebat hæc dicere Mahometus, sed hic est mos in DEO, eum de seipso tanquam de altero dicere, quod DEVS est magnus & excelsus, & alia huiusmodi: quæ duplicare desuetum est. Notandum & hoc, quod etiam turpissimis & maxime carnalibus nominibus lex hæc utitur, sicut his, scilicet coitus & luxuriæ, sicut mos est his qui humi depressi sunt. De locutione iam & sententia, firmum, & manifestum est omnibus legentibus, quod sit fabulosa. Sed & si per totum talis est, in quibusdam tamen pauca quædam quæ precio digniora uidentur apponam. Dicitur enim in Capitulo Emele, quod interpretatur musca, quod Salomon magnum Angelorum congregauit exercitum, & hominum, & irrationalium animalium. Recedentes autem inuenerunt, quasi fluuium quendam muscarum, & tunc iam dixit muscæ, O musca, uos introite in habitationes uestras, ne corrumpat uos Salomon, & exercitus huius. Et musca subrisit. Et paulo pòst omnes aues in exercitu inuentæ sunt, musca autem absens. Et dixit Salomon: Quid est quod non uideo muscam? puniam eam, & amputabo caput eius: uel reddet mihi

Lex Saracenorum plena assentatione.

Alchorani obscœnitas.

Fabula de Musca.

rationem propter quam abest, & longe est. Et dixit: Didici quod uos ignoratis, & ueni ad uos ex Sabæa cum ueris nuncijs. inueni enim mulierem imperantem illis, & coegi eam & populum eius colere solem absque DEO. & reliqua. Item in Capitulo Caramar, quod interpretatur luna, dicitur: Appropinquauit hora, & luna contrita est. Quod interpretantes horum magistri, dicunt Mahometum cum socijs eius stetisse. Videntes autem lunam appropinquantem coniunctioni, dixerunt ad eum: Ostende nobis prodigium quoddam. Et tunc ille duobus digitis eius annuit lunæ, id est pollice & medio. Quo facto, in duas partes luna diuisa, est & altera quidem pars cecidit in montem Elices, qui imminet ab una parte Mechæ: reliqua autem pars ad alterum montem, qui appellatur Rubus, ad aliam partem urbis positum. Sic autem luna diuisa intrauit in tunicam Mahometi, & ipse rursus hanc instaurauit.

Item in capitulo Sæui, dicit uermem significasse mortem Salomonis dæmonibus. Vbi dicit expositio, quod Salomon innixus suijpsius baculo, tanto dolore repente correptus est, ut statim expirauerit, diuino autem miraculo non cecidit. Dæmones autem qui ei seruiebant, uidentes eum stare, credebant ipsum dormire. Et natus est quidem uermis è terra, & corrosit baculum cui innixus erat. Quo enim contrito, cecidit Salomon. Et tunc currentes dæmones, cognouerunt eum esse mortuum: & ex eo cœperunt hominibus iuxtà posse nocere. Item in capitulo Narrationum, ipse Mahometus reddit causam, propter quam uinum prohibitum est. Dicit enim, DEVM ad terram duos Angelos misisse, ut bene imperarent, & iuste iudicarent. Erant autem hi Angeli, Aroth & Maroth. Veniens autem quædam mulier iustitiam habens, ad prandium hos uocauit, & apposuit eis uinum: quod ne biberent, eis DEVS mandauit. Inebriati autem, de coitu eam requisiuerunt. Quæ consensit, & pacta est super his tamen, quod alter quidem horum eam in cœlum ascendere faciat, alter uero descendere. Quæ & in cœlum ascendit. DEVS autem uidens hanc, & iustitiam quam habebat audiens, fecit eam Luciferum, ut esset hæc in cœlo inter astra ita pulchra, sicut & in terra fuit inter mulieres. Data autem peccantibus angelis electione, ubi uelint puniri, tunc uidelicet uel in futuro. Eligentibus eis, in præsenti potius puniri, pendere fecit hos per pedes catena ferrea Babylonis puteo, usque in diem iudicij.

Fabula de luna.

De uerme & morte Salomonis figmentum.

Vini Saracenis interdicti causa.

eij. Hæc & his similia in prædicta lege continentur, propter quæ quilibet sapiens potest utique rem cognoscere, & quod nullo modo lex est diuina. neque enim solitus est Deus per tales fabulas cum hominibus loqui.

Conclusio.

QVOD ALCHORANVM non est lex DEI, quoniam non conuenit secundum sententiam cum aliquo altero.

Cap. V.

MAnifestum & hinc est, non esse legem DEI Alchoranum, propterea quod neque cum lege DEI conuenit, neque cum philosophis, qui de uirtutibus & de extremo fine qui est in hominibus tractant. Supposuerunt enim philosophi ipsam humanam fœlicitatem in intellectuali parte animæ esse, & intellectum summam in homine potentiam existentem, extremi esse intelligibilis, & fœlicitatem uirtutis præmium esse, & uirtutem circa magna esse & difficilia, & alia huiusmodi, & si non perfectè talia intelligere poterant. CHRISTVS autem hæc ipsa in Euangelio ostendit, dicens angustam esse uiam quæ ducit in uitam æternam, & paucos esse qui per eam ueniunt: latam autem esse uiam, quæ ducit in perditionem, & reliqua. In hoc autem cum Aristotelis sententia conuenit, qui dicit difficile eße secundum uirtutem operari, sicut attingere centrum in circulo, quod pauci faciunt. CHRISTVS autem & hominis fœlicitatem in DEI speculatione ponit, dicens: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solam uerum DEVM. Hæc autem ipsa notißima sunt ex Veteri Testamento. Abrahæ enim factæ sunt promißiones, cui DEVS proprie promisit eum ipsum dare in terra promissionis, & seminis benedictionem. & Moyses autem, cui tot mirabiles gratias DEVS præbuit qui & DEVM in supposito ædificio speculis digne seipsum considerans non hoc sufficere ei, constanter petijt uidere uultum DEI & gloriam eius. Machometus autem de uirtutibus quasi nihil tractauit, sed de bellis & rapina latam uiam sibijpsi conuenienter elegit, & suijpsius sequacibus, filijs perditionis & mortis. Vnde nihil ad salutem eis prodest dicere: Non est DEVS præter DEVM, & Mahometus est Apostolus DEI. De ultimo autem fine cum nullo conuenit: præterquam cum antiquis quibusdam, qui uitam irrationalium uixere, & non

Fœlicitas hominis secundum philosophos.

Matth.7.

Exod.33.

discretionem faciunt inter intellectum & sensum. Vnde & fœlicitatem in sensualibus quibusdam supponunt, in cibis uidelicet, & in intemperantia, & in hortis & uestibus sumptuosis. de quibus pòst in sexto capitulo speculabimur. Et non poßibile est hæc secundum similitudinem quandam dici ab eis, sicut & in Euangelio mensæ et cibi & talium est mentio in uita æterna. Ostenduntur autem hæc ex Euangelio secundum similitudinem dici, quoniam multa etiam aperte illic dicuntur de æterna beatitudine. Sed in Alchorano nihil omnino de uera beatitudine dicitur manifeste, sed sicut conueniens est homini qui nihil de hac deprehendit, solum autem secundum literam talem pingit fœlicitatem, qualem conueniens est hominem carnalem & intemperantem appetere. Sed & si nihil de uera fœlicitate uel considerauit, uel promisit hominibus, quædam tamen uera & insignia de ultimo fine Saracenorum demonstrauit, quasi diuino spiritu afflatus. Dicit enim Saracenus ipse Mahometus: uos post me in septuaginta tres partes diuidemini, quarum una saluabitur, reliqua uero omnis igne destruetur. Hæc sententia sic ualet apud eos, ut nullus neque sapiens, neque insipiens uilipendat. Alia autem similis de eo est sententia in Alchorano, in capitulo Martij. quod interpretatur Maria, quæ dicit, omnes in infernum Saracenos ituros. Hanc sententiam uerißimam esse credo: & si ab ore secundum excessum mendacij antè allata est. Et in hoc falsus propheta cum prima ueritate conuenit, quæ dicit: Lata est uia, quæ ducit in perditionem, & multi sunt qui ingrediuntur per eam. Manifeste igitur ex prædictis conuenit, Saracenorum legem latam esse, & multos esse Saracenorum qui per eam ingrediuntur, & in infernum transeunt. Et hoc non ex ore solum ueritatis manifestum, sed ex ore prophetæ qui apud eos est. Item Alchoranum non conuenit cum lege Moysi in mandatis, & in quibus nos auertit. Lex enim DEI prohibet cædem, rapinam, concupiscentiam omnem: Alchoranum autem uel iubet fieri, uel permittit. Item neque in iudicijs conuenit. Moysi enim lex & Euangelium dicit, nullum debere uno testāte condemnari, sed in ore trium uel duorum testium stat omne uerbum. Contraria autem horum inueniuntur in capitulo Elmir, quod interpretatur lux, ubi prohibetur ne cōpellant eas castitatē dimittere, cum consentientib. autē secure similiter dormire dicit. Hoc autem ipsum manifestum est in capitulo Elminim, ubi permittit cū proprijs uxoribus

Parabolæ Euangelij & Alcorani longe diuersæ.

Vaticinium Mahometi de Saracenis.

Matth.7.

Cum Moysi lege non conuenire Alcoranum.

uxoribus, et cum quibus quis in bello capere posset misceri. Manifestum igitur, Alcorani legem non esse legem Dei, neque à deo esse, nisi forte per permißionem, sicut & alia. Differt enim ab illa & secundum intentionem Dei: qui salutem hominum desiderat.

QVOD ALCORANVM NON est lex Dei, quoniam in multis sibiipsi contradicit. Cap. VI.

SExto oportet speculari, quod Alchorani lex non solum à diuina lege elongatur, sed neque cum seipsa conuenit. Et hoc, quoniam mala est, et ipse Mahometus ostendit. Dicit enim in capitulo Elnesa, quod interpretatur mulieres: Nisi à deo esset hoc Alcoranum, multæ in eo contrarietates & contradictiones inuenirentur. etenim ipse in multis locis dicit, quod Deus non deducit errantem: & tamen ipse in multis locis docet orare, ut deducantur à tenebris in lucem, & ex rectitudine in rectitudinem. Item dicit de seipso, quod factus est orphanus in errore, idolatra enim erat. Sed tamen ipse dicit, quod talem eum prophetam fecit deus, quoniam quando deus eum accersiuit, ascendit ad Deum usque ad septimum cœlum, & impetrauit ueniam ab angelo quodam, qui milies mundo maior erat, quem inuenit suipsius peccata deplorantem. Item dicit, eum prophetam esse uniuersalem: sed tamen dicit Alcoranum arabicis literis à Deo datum eße, neque ullam aliam linguam eum scire præter Arabicam.

Contradicere sibi Alcoranũ in multis.

Alcoranum Arabice scriptum.

Item dicit in capitulo Inpacara, quod interpretatur iuuenca, quod Iudæi & CHRISTIANI & Sabæi saluabuntur. Et in capitulo Abrahã, dicit post hæc, quod nullus saluabitur, præter eos qui sunt in lege Saracenorum. Et ipse mandat his, ne disputent asperis uerbis cum hominibus alterius sectæ, sed suauibus. Non enim ad hominem pertinet deducere, sed ad DEVM solum. Et unusquisque pro seipso solo, non pro alio rationem reddet. Post hæc autem ipse in plurimis locis mandat interimi omnes, & spoliari, qui non credunt, quousque credant, uel tributa soluant. Item ipse dicit in capitulo * Comem: Quod eorum qui suscipiunt alterum DEVM, præter DEVM, horum tu non sis custos uel curator, sed sibi soli hoc seruauit DEVS. Hæc autem est precio digna contradictio, hinc quidem, totiens mandare interimi infideles: illinc autem, rursus mandare, neminem tanti sceleris esse punitorem, sed soli DEO pro his punitionem seruari. Item ipse in capitulo Elteminim, in fine, seipsum iactat, quod non est ex his, qui compellunt credere. Sed quomodo hoc uerum est? quum ipse mandet interimi & spoliari eos, qui non credunt. Quæ enim maior compulsio, quàm cædes? Item in Capitulo Bouis, concedit quod est præter naturam, misceri masculis & mulieribus. Dicit enim Saracenis, ne maculent seipsos cum infidelibus antequam credant. Et de mulieribus dicit: Mulieres uestræ, terra est uestra: arate eas, sicut uultis. Sed tamen in eodem Capitulo antè dixit, quod Sodomitæ, tempore LOTH, abominabile peccatum commiserunt, & nationibus quæ prius fuerant, desuetum. Item ipse dicit de ABRAHAM, ISAAC, & IACOB, & filijs eius, quod erant Saraceni. Sed tamen ipse dicit, quod est ei à DEO reuelatum, eum esse uidelicet in fidem hanc primum Saracenum. Quomodo igitur erant illi Saraceni, si omnium Saracenorum MAHOMETVS primus fuit? Item non necesse, eße quosdam SARACENOS, antequam lex lata esset Saracenorum: Saracenorum autem lex est ALCHORANVM, quod iam est, & datum est post Moysi legem & Euangelium, sicut in ipso Alchorano continetur, immò modicum, plus est quàm septingenti anni, quod fuit MAHOMETVS. Incœpit enim anno à natiuitate DOMINI nostri quingentesimo nonagesimo octauo: Noe autem & ABRAHAM & Isaac & IACOB, ante Euangelium & Moysen fuerunt. Si autem dicit Sacenos esse hos, propterea, quod præsciebant quæ erant legis: Etenim omnia esse potuissent, quæcunquæ præsciuerant, quum Prophetæ eßent. Si autem dicunt, quod placebat eis Alchoranum: & hoc impoßibile. In multis enim quæ ab Alchorano sancita sunt, contraria illi faciebant. Item ipse dicit prohibere auguria. Et tamen ipse dicit post hæc in Capitulo Elaphar: Auguremini, si aliter non potestis, in scißura digiti: & qui hoc non facit, anathema sit. Item ipse dicit, Seipsum missum esse Arabitis, propterea, quod hi non habent Apostolum quendam à DEO. Dicit autem & Alchoranum, in sola lingua Arabica datum eße, dicitque & se ipsum nescire aliam linguam præter Arabicam. Vnde quum adhæsisset Mahometo, quidam Iacobita Mapyra, & Salo-

Nefanda libido.

Mahometum Saracenorum primus credens.

Mahometi tẽpora.

Auguria.

Mahumet Arabs tantum idiota.

Mahumet Arabs tantū idololatra.

nus Perſa, & Abdala ex Perſide, & ipſe Selam Iudæus, & quidam alij dicerent, quod inſtruebant eum, & ipſe accidit in faciem ſuam, & contractæ ſunt manus eius & pedes, & ſocij cooperuerunt eum ueſtibus ſuis. Et tandem ad ſe rediens, dixit: Deus miſit me ad corripiendum uos de ſermone quem dixiſtis, quod tales me doceant. Legitque eis unam ſententiam, quæ eſt in fine lectionis Elnael, quod interpretatur palma, quæ ſic dicit: Scimus quod ipſi dicent, quod inſtruunt eum cum loquuntur ſic ei in lingua Perſica, hæc autem arabica facilis eſt. Et ex hoc dicit, Quomodo poßibile eſt illos me docere, quorum alter quidem Perſa eſt, alter uero Hebræus? Qui dixerunt ei, poßibile eſſe eorum ipſorum lingua tecum loqui, & exponere tibi: te autem tuijpſius lingua omnia conſtruere. Non inuenit ad hoc reſponſionem. Sed ſi non poterat inſtrui ab Hebræo & Perſa, qui propinqui ſunt: quomodo ipſe poterat remotiores ab eius lingua docere? Ipſe tamen poſt hæc dicit, ſeipſum miſſum eſſe ad uniuerſitatem gentium. Vnde in Capitulo Prophetarum ait, dicere ei Deum: Nos miſimus te ad uniuerſitatem gentium. Sed quomodo uenire potuit ad omnes gentes, quæ diuiſæ erant in ſeptuaginta linguas, qui ignorabat aperire ſuijpſius uerbum in alia lingua, præterquàm Arabica? Manifeſtum igitur, contrarietatem & mendacium manifeſtum eſſe, eundem ſolis Arabibus miſſum eſſe, & omnibus gentibus. Non igitur lex Dei eſt, in qua tot contrarietates eſt inuenire.

Gentes 70. linguis diuiſa.

QVOD LEX SARACENORUM nullo miraculo confirmatur. Caput VII.

SEptimo eſt conſiderandum, quod neque Alchoranum eſt lex Dei, quæ miraculis confirmetur, neque Mahometus eſt apoſtolus Dei, nullum enim miraculum hoc teſtatur. Quando enim deus miſit Moyſen ad Pharaonem, magna prodigia oſtendit: ſimiliter autem & Helias & Heliſæus, & alij prophetæ magna & inaudita miracula fecerunt: & maxime qui nouum quoddam in uitam inferebant. CHRISTVS autem proprie in miraculis & ſignis maximis uenit: ſicut & ipſe Mahometus in Alchorano dicit. Si autem dicant Saraceni, multa & magna miracula feciſſe Mahometum, ſicut reintegrare Lunam diuiſam, & fontem aquæ ex eius digitis defluxiſſe: fabula eſt hoc, & contrarium eidem Alchorano. Prohibet enim Mahometus de eo aliquid tale credere, præterquam quæ ſcripta ſunt in Alchorano. De omnibus prophetis dicit: Multi multa mentiti ſunt: quod ne de me exiſtiment quidam, id ſolum de me uerum credatur, quod Alchorani auctoritate fulcitur. Ille enim cum miracula non feciſſet, & hoc oſtendere uolens, inducit Deum loquentem, & dicentem: Dixit Dominus ad me, Propter hoc miracula te facere non permitto, ne tibi propter miracula eueniat quod et alijs prophetis accidit. Suo ipſius igitur teſtimonio conuincitur, nullum ſignum feciſſe. Ipſe enim Mahometus continue in Alchorano dicit, quod cum homines ei dicerent: Oſtende aliquod ſignum, ſicut Moyſes uenit cum ſignis, & alij ſcilicet, & Chriſtus, & alij prophetæ fecerunt. Reſpondit, quod Moyſes & prophetæ miſſi ſunt à Deo: & maxime Chriſtus, qui in maximis prodigijs uenit, & mundus non credidit his, ſed dixit hos ueneficos & incantatores eſſe. Propter hoc DEVS non permiſit mihi facere miracula, nõn enim credidiſſent. Sed ueni in potentia armorum. Hoc autem manifeſtißime oſtenditur quod falſum ſit. Quomodo enim non credidiſſent huic facienti miracula, qui abſque miraculis crediderunt ſolum mandanti interimere & rapere, & plurimas mulieres corrumpere, & dentem pro dente, & oculum pro oculo effodere. Procliui enim ſunt ad talia qui in mundo uerſantur: quare uix à multis iudicibus & tortoribus & punitionibus coërceri poſſunt. In potentia autem armorum. quod pro miraculo inducit, manifeſtum eſt mendacium. Non enim ſemper uictor fuit, ſicut Moyſes, & Ieſus Naue, & Helias: quos angelus Domini ſemper protexit, & uincentes fecit. Mahometus autem aliquando uincebat, aliquando uincebatur: ſicut & alij tyranni. Dentes enim eius contriti ſunt in bello, & facies colliſa. Ex quo manifeſtum, quod non eſt miraculum quod ab eis pro ſigno aſſeritur, magnam uidelicet mundi partem ei repente adhæſiſſe. Talem enim conſtituit legem, & talia dedit mandata, ad quæ homines ſine legibus procliui ſunt: ut in ſuperioribus manifeſtum eſt. Mandauit enim mihi dominus, dixit, enſe gentes expugnare, quouſque confiteantur, quod non eſt Deus præter DEVM, & quod ego ſum apoſtolus Dei. Quod qui confeßi ſunt, eorum argentum eo conſeruauerunt, & ſanguinem. Hinc & Saraceni, ſaluati dicuntur. Qui enim Mahometi mandata ſuſcipiebant, ſeruabantur, & ab eo, & ab eis qui ſub illo erant: neque interimebant eos, neque ſpoliabant. Vnde & Saraceni, non uocantur Saraceni, ſed Meſelamini: quod interpretatur, Saluati. Et derident Chriſtianos, qui

Prophetæ miraculis declarati.

De Machumeto ſolum credenda quæ in Alcorano cōtinetur.

Machumet ueniſſe cū potentia armorū pro miraculis

Mahometus non ſemper uictor.

Saraceni. quaſi Saluati.

Meſelamini

qui dicunt seipsos saluatos: multis quoque talem salutem à Mahometo suscipientibus propter prædictam causam. Iußit post hæc prædicari, quod quicunque dixerit, non est Deus præter Deum, intrabit in paradisum: etsi mœchus sit, uel latro. Venit autem ad eum quidam qui Euordi dicebatur: quærens ab eo, si hoc est uerum? Respondit autem: Etiam. Et addit ad prædicta: Si bibat etiã uinum, uel & interficiat. Et addit, Etiam si torserit † abidodenares. Ad confirmandum autem hæc omnia, nullum signum ostendit, sed nudauit ensem. Item clarius continetur, in Capitulo prophetarum. Legitur enim sic illic: Dixi de Mahometo, id est insomnia audiuisti, blasphemias composuisti, uel forte cantas. Veni ad nos ad minus in uno miraculo, quo modo & qui prius mißi sunt. Respondit: Subuertimus (dixit Deus) urbes coram non credentibus, & post hæc qui fuerunt ante uos, non crediderunt. Sed neq; uos creditis, nisi per ensem. Asserebat tamen, quod à Deo ad eum mißus est Gabriel, ducens ad eum quoddam animal, maius quidem asino, minus autem mulo, nomen autem animali erat Elmaparac. Loquebatur autem animal, ambulabátque in hora uiam quinq; milium annorum, & hæc faciebat in nocte. Et quasdam alias fabulas, de quibus in decimo capitulo post hæc dicetur. Christiana autem fides quæ ardua præcipit, in miraculis manifestis & utilibus tota fundata est, quæ non solum fecit Christus, sed etiam apostoli post eum, præterea & magistri qui euangelium & scripturas apostolorum exposuerunt, & usq; ad præsentia tempora durant miracula, dæmoniorum quæ expellantur, debilium qui curantur, & mortuorũ qui resurgunt. Hæc autem miracula Christiani fecerunt & faciunt, dicentes Christum crucifixum & uerum & solum Deum esse. Quæ si dicant Saraceni non credere, tanquam hæc non facta sint, ostendam eis maius miraculum. Manifestum enim, quod ante Christum totus ferè mundus idolis honorem tribuebat, maxime aũt Romani, qui mundi monarchiam tenebant, sed hi Christianorum fidem susceperunt, & nonsolum crediderũt uerum Deum esse Christum crucifixum, sed & respuerunt omnes alios deos, qui tanto tempore responsa eis per idola dederunt. graue autem nihil imposuerũt, cũ Christiana fides sic desueta & ardua mundo imposuisset, sicut cõtemnere mundũ contemnere seipsũ, amare inimicos, orare pro persequẽtib. benefacere malefacientib. aliena nõ rapere, propria donare. Hæc omnia mũdus suscepit, ritum pristinũ abyciens. Vel igitur sufficientibus miraculis persuasus est, uel absq; miraculis. Maius autem est miraculum, & absq; miraculis per homines idiotas & simplices potuisse hoc fieri.

Al. abidonda

Fabula de Elmaparac.

Christianæ fidei miracula.

Præcepta Christiana.

Et hoc fecerunt Christiani, non alios interimentes, sed ab alijs illatam mortem patienter sustinentes. Manifestum igitur omnibus modis Christianorum fidem in miraculis stupendis fundatam esse: Mahometi autem nullo miraculo. Talis enim est, qualis neque miraculis indigeat. maxime autem ad Saracenos, homines carnales & mundanos: prudentiores autem horum & literarum peritiam habentes, & uirtutem uiri sibi uendicantes, nullam huic fidem adhibent.

QVOD LEX MAHOMETI irrationalis est. Cap. VIII.

Octauo considerandum est, quod & absq; omni miraculo poßibile esset Mahometi legem à mundo esse susceptam, & confirmatam tanquam legem dei, si solum rationabile cum seipsa haberet, & propter seipsam, & propter opera, & propter finem. Primum quidem igitur manifestũ, quod irrationabilis est propter legislatorem. Irrationabile igitur omnino sic sanctam legem ut ipsi asserunt, uidelicet quod Alchoranum uerbum Dei sit, datam eße à sic iniquo uiro, rapace, mœcho, homicida, & peccatis alijs subdito quæ omnia manifesta sunt his qui illius uitam sciunt. Sed Saraceni ad hæc respondent, quod & Dauid in adulterium simul & cædem incidit, Moyses autem homicida fuit: sic & de Mahometo poßibile dicere. Verum prophetã esse dei, & si aliquando sub peccato fuit: uterque quidem talium legitimus DEI propheta fuit. Sed hoc nullam habet uim. Dauid enim & Moyses pœnitentia eorum ipsorum peccatum correxerunt, & hoc est inuenire. Dauid enim annunciauit suijpsius peccatum, grauiterq; seipsum cruciauit, quare & ueniam meruit. Vnde postquam dixit, Peccaui: dixit ei Nathan ab ore Dei, Dominus dimisit tibi peccatum tuum. De Mahometo autem minime dictum est, quod uel suijpsius peccatum annunciauerit, uel pœnituerit: potius quidem igitur addidit blasphemiam, in iniqua lege id affirmans. Sicut enim omnibus Saracenis notum est, Mahometus forte cuiusdam Mariæ amore tenebatur, quæ Iacobitis appellabatur, quam ei donauit Machobæus Iacobitarum rex. Duæ autem ex uxoribus Mahometi, quarum altera quidem dicebatur Aiese, filia Empipecer, aliarum nobilißima: altera autem Aasa, filia Omar, mouebantur zelotypia in Mariam. Quæ quodam die ad eum uenientes, inuenerunt ipsum simul dormientem cum Maria, & dixerunt: Sic oportet facere prophetam? Qui uerecundatus, iurauit nunquã posthac se cogniturum Mariam. Sicq; placatæ sunt ad iusiurandum. Pauco autem post tempore elapso, non potuit seipsum continere. Quare & legem tulit tanquam ex ore Dei,

Mahometi lex irrationabilis quatuor modis.

2. Reg. 12

Mahometi in Mariam Iacobitin amor.

Dei, qui ei reuelauit, et sententiam intulit in Alcorano in capitulo Elmetearem, quod interpretatur uocatio, uel anathema. ubi dicit: O propheta, quid prohibes quod tibi concessit deus? Gratificari quæris tuis uxoribus. iam tibi legem tulit deus, ut liceret tibi soluere tua iuramenta. Sic peierans, cognouit rursus eam, dicens soluisse iusiurandum ei deum, testãtibus super hoc Michaele & Gabriele. Et dixit ei una ex uxoribus eius: O Mahomete, ualde studuit deus in tua concupiscentia. Voluit autem propter hoc dicere: Forte deus tibi æmulans, ut iniquo tecum communicaret opere. Et addidit: Nunquid deus ipse tibi hoc facere mandauit, quoniam tu hoc per os testaris? forte deus gratificari tibi quærit, & appropinquare tibi. Ipse autem duabus uxoribus totum legit quod sequitur in capitulo Vetationis, & dixit tanquam ex persona dei: Pœniteat uos coram deo, quoniam declinauerũt corda uestra. de accusatione dicens, qua eum accusauerũt de incestu. Sequiturq; deinceps: Si forte deus uos repudiauerit, dabo pro uobis ei meliores uobis Saracenas, fideles, diuites, pœnitentes & orantes, agiles, & uirgines. Quod audientes, dixerunt: Pœnitet. Similiter autem fecit, quando accepit uxorem Zeith alumni sui. Dixit autem super hoc sententiam in capitulo Elazeb, quod deus dixit: Tu æmularis in animo tuo, quod deus propalat, & times homines, sed iustum est magis timere deũ. Tumq; enim respuit eam Zeith, dixitq; ei: Ne ducas hanc in uxorem apostole dei. Et respondit Mahometus, Væ tibi, Deus mihi hanc dedit. Qui post hæc de seipso hoc diuulgauit dicens, quod Deus hanc prophetæ dedit. Ecce per maius, minus peccatum occultauit. Etenim ipse Mahometus dicit: Nullum maius peccatum est, quàm deo mendacium iniungere. Item nullum est sic inter prophetas peccatum intolerabile, sicut in intemperantia & immundicia simul esse, cum spiritus sanctus non tangat prophetica corda in actionibus uenereis, ut dicit Hieronymus. & philosophus quoq; dicit, quod in talibus actionibus impossibile est hominẽ speculari. Est igitur omnino irrationabile, sic salutaris legis (ut ipsi dicunt) ministrum & prophetam carnalissimum & immundum hominem esse, in quo ipse de seipso gloriatur: tantam dicens in agendo uim & affluentiã intemperantiæ, quã tam in quadraginta hominibus. & si deus priuauit hunc filiorũ sobole: unam enim solam habuisse filiam dicitur. Irrationabilis igitur lex hæc propter legislatorem, tum quia sceleratus & carnalis, tum quia inscius & incertus. sicut & de seipso testatur in Alchorano: nescire se quid erit ei uel Sarracenis, ignorare utrum ipse

Periuriũ ob libidinem.

Libido a prophetico spiritu aliena.

Mahometo unica tantum filia.

uel ipsi in uia salutis sint, uel non. Sed neq; per seipsam lex hæc est secundum rationem, tanquã habens nomina turpissima, & in quibus uacari iustum est, & maxime carnalibus conuenientia passionibus. In plurimis enim locis turpissimo hoc uerbo utitur, coeo: quod nulla alia lex facit. quo uerbo uix poetæ ipsi Comici utuntur, quibus materia poematum est carnalis et turpis, & si hi raro. sicut Aratus impudenter dixit, Non timui coiens. Hoc autem & ipsi palàm dicit, Non est homo in mundo qui possit Alcoranum intelligere. Et quomodo mandauit Deus hoc seruari, si non dedit & intelligi? Oportet autem scire, quod in Euangelio nihil est, quod non possimus etiam intelligere, fidei lumine adiuti. Sed neque propter doctrinam quæ in eo continetur, est secundum rationem. Dicit enim in multis locis, deum mandauisse angelis, adorare Adam: & eos quidem qui nollent, fieri dæmones: adorantes autem, manere angelos. Et quomodo deus mandasset idololatriam, & angelis honorẽ tribuisset, qui soli deo debebatur? Item & ratione doctrinæ irrationabilis est, ex dictis ipsorum. In illa enim lege maxime necessariũ (ut ipsi dicunt) hoc est, ut dicatur ubique, quod non est deus præter deum, & Mahometus est apostolus dei. additq;, Et quod deus est magnus. Sed quæ annunciatio est ista? Nullus enim qui ratione utitur, dicere possit deum esse paruum. Item propositio quæ dicit, Non est deus præter deum: uera est per seipsam, & à nullo ei contradicitur, siue unus sit deus, siue plures. Et in omnibus uerissima est talis duplicatio. non est enim angelus nisi angelus, & non est homo nisi homo, & non est asinus nisi asinus. bos enim & canis non est asinus. Quæ autem dicit, Mahometus est apostolus dei: ualde est ambigua. Quæ igitur ratio connexionis harum duarum propositionum, unius quidem per seipsam notæ, alterius autem per seipsam ignotæ? Quæ uirtus uel quæ utilitas, ut quicunque hoc confiteatur, de necessitate saluetur? Item Mahometus in prædicta lege dicit, quod omnes homines unum erant, & unius sectæ, & unius religionis, Deus autem diuersos eos fecit, qui misit diuersos prophetas. Hoc autem neque quousq; appareat, uerum esse potest. Maxime enim unus deus, qui maxime unitatem et hominũ salutem amat. Non enim diuisisset homines in diuersas sectas & errores & perditiones Sed hoc inuidia dæmonis factum est, & nequitia hominum. permissione tamen dei, qui permittit eos qui nolunt credere ueritati, in diuersos errores incidere. Item Mahometus in prædicta lege iubet tanquam ex ore dei, interimi infideles, id est eos qui non sunt Saraceni. Item dicit

Obscœnitas Alchorani.

Idololatria.

Ridicula propositionum connexio.

Sectarum diuersitas.

de eis, quod nō possunt recta cogitare, cum à deo non deducuntur: Deus autem eos non deducit. Sed inconueniens interimi, propterea quod non possunt: quos autem possunt, non conueniens est cogere, propterea quod non placet deo. seruitus coacta. Interimi autem nisi credant, uel aliquo modo simul impelli ad credendum, & ipse qui hæc mandat Mahometus, inconueniens iudicat et irrationabile. Dicit enim in capitulo Ionæ: Si uoluisset deus, omnes iam credidissent qui sunt in terra. & tu cogis homines ut credant? Et nullus potest esse fidelis, nisi hoc ei concessum sit à deo. Hoc autem latius explicabimus in sequentibus, in nono capitulo.

Ad fidem nemo cogendus

III.

Irrationabilis est autem lex hæc & propter hæc de quibus tractat. Facit enim capitulum proprium de formica, & aliud de aranea, & aliud de fumo, cuius autem gratia deus talia mandauit de formica et de fumo? Item dicit, quod nunquam deus parcere posset, ostendenti terga inimicis, & reliqua. Quod aūt peccatum fugere hominem in bello, uidentē seipsum in periculo? Sed uoluit uel bellicosos ipsos, uel audaces Mahometus facere. Item lex quæ iubet de lauatione, irrationabilis est omnino. Mandat enim quando orare uelint, lauare manus & uultum & podicem & pudibunda, & palmas pedis, & brachia usq; ad cubitum. Si autem non inueniāt aquam, intingi manus in puluere: & post hæc terentes manus puluere illitas per faciem, puluere illinire sufficienter eorum ipsorum uultum. Sed & si lauare rationabile: rationabilius iam esset lauare cor, secundum Hieremiam dicentem: Laua cor tuum à nequitia. Puluerem autem apponere uultui, quam potest habere rationem? Magis quidem igitur quantum lauare est rationabile, tantum puluere illiniri inconueniens est & irrationabile. Maxime autem irrationabilis hæc lex uidetur quæ est de repudio. Potest enim Saracenus eijcere suijpsius uxorem, & rursus ei conciliari totiens quotiens huic placuerit uel displicuerit. sic tamen ut post tertiam repudiationem non poßit eam suscipere: nisi quis alter eam carnaliter cognouerit, non existentem in menstruis. Si autem hanc cognouerit non sufficienter extenso testiculo, necesse ulterius hanc cognoscere sufficienter extenso membro. Vnde quando uolunt cōciliari cum suijpsius uxoribus, dant precium cæco cuidam, uel alteri uili personæ, quæ cum tali uxore simul futura est. Et post hæc testabitur publice, & dicet uelle hanc repudiare. Quo facto, primus potest eam sibi conciliare. Aliquando autem tantum placent eis secundi, ut dicant non posse eas ab illis separari. & tunc primus amittens precium & uxorem, decedit à suijpsius spe. Quorum lex non tantum ho-

Absurda in Alchorano pleraque

Lotionis superstitio.

Repudii lex absurdissima.

minibus, quantum animalibus ratione priuatis conueniens est. Sed neq; deo, qui omnia similiter cum ratione gubernat, conuenit.

IIII.

Maxime autem hæc lex irrationabilis est secundū finem, & præmia quæ promittit. dicit enim per totum Alchoranum. Beatitudo Saracenorum est, irriguos hortos poßidere, mulieres & pellices iuuenes, uerecundas & pulchras, purpureis uestibus indutas, scyphos autem aureos et argenteos per mensas discurrentes, & cibaria suauißima habere. Hæc maxime numerat in capitulo Elragmā, quod interpretatur miserator. In libro autem de doctrina Mahometi, qui liber apud eos est magnæ auctoritatis, exponit ordinē cibariorū. Et dicit primum quidem esse ferculū eorum quæ illic sunt apponēda, epar alimpeput piscis, cibariorum ualde suaue, & post hæc ex succeßione arborum fructus. Et descendens in eodem capitulo, interrogantibus eum quibusdam, si & luxurientur, respondit: Non esset beatitudo, si quædā illic non adesset uoluptas. Potius quidem igitur frustra essent omnia, cum non sequeretur uoluptas secundū luxuriam. In hoc autem est omnis Alchorani intentio, & totius Saracenorum sectæ, beatitudinem maxime in luxuria & uentre constituere. Et hæc non secundum similitudinē quandam uel exemplum dicit, sicut et sacra scriptura meminit cibariorū et mensæ in beata uita. De uera autem beatitudine, sicut de speculatione dei, uel de perfectione secundū animam, nullam omnino mentionem facit Mahometus, propterea quod neq; hanc cōcupiscit, neq; apprehendit. Sola enim quæ concupiscit, hæc iam & promittit. In hoc enim aperte ostendit seipsum contrarium Christo, & omnibus prophetis & philosophis, et omnibus qui ratione utuntur, qui omnes communiter conueniunt, ultimam hominis beatitudinem esse in dei cognitione. sicut in Euangelio secundum Ioannem: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum uerum deum. Et Aristoteles dicit, quod uita secundum intellectum optima est. Igitur circa uentrem et uenerea peßima est, etenim fit impedimento bonitati intellectus. Sed quoniam Saraceni, neque dicta diuinæ scripturæ suscipiunt, neq; philosophorum, propter rationes in primo capitulo prædictas: redeundū iam est ad quandam rationem, quam & ipsi irrationales existentes, non possunt omnino negare. Sit igitur ratio auctoritas, sine qua nulla ualet auctoritas. & ostendendum, quod neque in uentris, neque in intemperantiæ operibus fœlicitas hominis est, et quod hæc non erunt illic. Constat enim quod cibos ad hoc sumimus, ut corruptio, quæ posset accidere ex consumptione naturalis humidi, euitetur, & fiat augmentum. Hæc autem

Beatitudo Saracenorum in quibus sita.

Alchorani scopus præcipuus qu.

Vera hominis beatitudo in cognitione dei. Ioan. 17

Edendi causa

tem duo non erunt illic: omnes enim in commensurata quantitate resurgent, & post hac non poterunt mori, uel alio quodam modo deficere. sicut & ipse Mahometus in sua doctrina dicit: Deus interimet mortem, & post hæc resurgent immortales & integri. Assumptio igitur cibariorum nequaquam est necessaria. Similiter autem neq; rerum uenerearum usus, quoniam neq; nunc est necessarius, nisi ut seruetur secundũ speciem quod non potest seruari in indiuiduo. Item homines qui resurgent, uel semper uiuent, et semper nutrientur. Et si semper nutrientur, consequens his, quod augebuntur corpora, uel erunt & illic egestiones & aliæ fœditates, ut tantum resoluatur quantum conuertitur in cibum, quorum utrunq; est inconueniens. Ad hoc autem respondet Mahometus in libro suiipsius doctrinæ, dicens: quod non erit illic egestio sordium, sed purgatio per sudorem. Et adducit exemplũ pueri in utero matris existentis, qui nutritur (ut dicit) et non egerit. Sed neq; exemplum huius, neque ratio, si quis diligenter respiciat solutionem, est sufficiens. Sunt enim quædam de perfectione imperfecti, quæ in re perfecta essent magnæ imperfectiones. Item si usus rerum Venerearum est illic, nisi frustra esset, sequeretur & generationẽ fore sicut etiam nunc. Multi igitur nascentur post resurrectionem, qui ante resurrectionem nõ fuerunt. Frustra igitur in tantum mortuorum resurrectio elongatur, ut omnes simul qui eandem naturam habent, uitam capiant. Item si beatitudo in luxuriando, & multas mulieres habendo est, qui post resurrectionem nascentur, nõ poterunt esse beati nisi mulieres multas capiant. Non poterunt autem capere neq; fœlices, neque infœlices: igitur remanent, quousq; plures aliæ nascantur. Et sic oportebit plures quidem nasci mulieres, paucos autem uiros, & sic in breui tempore erit imperium mulierũ. Item si post resurrectionem erit hominũ generatio, qui gignentur, uel rursus corrumpentur, uel erunt incorruptibiles et immortales. Nisi corrumpentur, multa sequentur inconuenientia: tum quia erit multiplicatio in infinitũ, tum quia quorum erit similis generatio, nõ erit similis generationis terminus. Homines enim per generationẽ quæ est ex spermate, nunc quidem corruptibilem uitam habẽt, tunc autem incorruptam habebunt. Et præter hæc: Omne genitum corruptibile esse, necesse est, propterea quod generatio & corruptio sunt contraria, & circa idem. Si autem qui tunc gignentur homines corruptibiles erunt & morientur, si rursus non resurgent, sequitur illorum animas semper manere separatas à corporibus quod est inconueniens, cum sint eiusdem speciei

Rei uenereæ usus.

Resurrectionem cõsequẽtia absurda, ex Mahometi doctrina.

cum animabus eorum qui resurgent. Si autem et illi resurgent, oportebit & illorum resurrectionem alios rursus expectare, ut simul omnibus qui eandem naturam participãt, donum resurrectionis conferatur. Item ipse Mahometus unum solũ ponit diem resurrectionis, id est in fine mundi, in die iudicij: de resurrectione autem illorũ, uel de natiuitate, nullam omnino mentionem facit. Item nulla ratio esse uidetur, quare oporteat quosdam expectare ad simul resurgendũ, si non oportebit omnes expectare. Si autem quis dicat, quod in his qui resurgent, erit quidem usus cibariorum & rerum uenerearum, sed neq; propter conseruationem uel augmentum corporis, neq; propter humanæ speciei augmentũ uel permansionem, solum autem propter uoluptatem, quæ talibus actionibus accidit, ut nulla uoluptas hominibus absit in extrema mercedis retributione; sicut palàm Mahometus in libro de doctrina sua dicit. Manifestũ igitur, quod hoc multis modis inconuenienter dicitur. Primum quidem, quod resurgentium uita erit melius ordinata quàm hæc quæ præsens est. In hac autem uita impossibile & inordinatũ quoddam esse uidetur, si quis propter uoluptatem utatur cibarijs uel rebus venereis, sed non propter necessitatem reseruãdi corpus, uel procreandi filios. Et hoc rationabiliter. uoluptates enim in prædictis actionibus non possunt esse actionũ fines. Sed econuerso potius quidem natura ad hoc uoluptates ordinauit in his actionibus, ut non propter laborem animalia ab his necessarijs naturæ operibus elongarentur: quod accidere posset, nisi animalia uoluptates prouocarent. Est igitur ordo inconueniens & præposterus, si propter solas uoluptates actiones hæ perficiantur. Nequaquã igitur in his qui resurgent, quorum uita bene ordinatissima supponitur, talium est usus, & multo minus in talibus futura erit fœlicitas. aliter enim quid prohibet & reliqua animalia irrationalia fœlicia esse in prædictis actionibus, quæ nobiscũ communicant? Item si in his actionibus extrema hominis fœlicitas est, sicut Mahometus palàm dicere uidetur, cuius gratia nunc oportet ab his cõtineri, & non potius die ac nocte comedere & luxuriari, ut & hic fœlices esse possimus? Sed apud omnes homines, et apud Saracenos ipsos honorabilius uidetur, cõtinere ab his. Habent autem et quosdam uiros speculatiuos & cõtinentes, quos maxime laudant. Sed quoniam fatuũ est, ualde rationabiliter loqui cum homine prudẽtia omnino priuato, liceat simul insanire et dicere: Si in talibus actionibus extrema hominis fœlicitas est, quid faciet igitur anima separata ante resurrectionem, quæ neque comedere, neque luxuriari

Voluptates in quem usum a natura institutæ.

Continentia ipsis etiam Saracenis laudabilis.

potest? Sed neque angeli poterunt esse fœlices, cum tales uoluptates non gustent. Item si in habendo quidem multas mulieres, innumerabiles autem pellices et iuniores extrema hominum fœlicitas est, quomodo possent mulieres fœlices esse, nisi haberent plures uiros? Sed rursus, quomodo possibile est uirum esse beatum, cuius uxor multos alios habeat uiros? Necesse igitur, uel mulierem beatam esse, & uirum infœlicem: uel uirum quidem fœlicem, mulieres autem & iuniores eius infœlices. Quomodo autem possibile est, esse beatum aliquem, cuius omnis domus quam amat misera et infœlix est? Rationabilius igitur est, & uiros & mulieres miseras esse & infœlices. Hic tanquam in transgressione dicta sufficiant, ad demonstrandum irrationabilem esse legem secundum finem et præmium quod promittit. Irrationabilis est & secundum alia multa quæ in hoc continentur, sicut id quod frequenter inducitur, quod deus iurat per fidelē urbem, & per ficetum & oliuetū: quod palàm apparet in Capitulo Eltim, quod interpretatur ficus. Homines per maiores suos iurant, sicut per deum, uel per sanctos: Deus autem non habens maiorē per quem iurare posset, consueuit per seipsum iurare, ut ipse ad Abraham iurauit, sicut fertur in primo Geneseos. Per ficetum autem uel oliuetum iurare, uanum est & irrationale omnino. Item ipse prohibet uinū, propter ebrietatis euasionem, sicut in pluribus locis dicit. Sed cum uinum per seipsum malum non sit, sufficit solam ebrietatē cauere. Sed uidetur omnes Saracenos suspectos habere, quod nullus eorum possit uel mediocriter, uel cum sobrietate uino uti, unde eius dehortatio ex necessitate cogit uel malum esse uinum simpliciter, uel Saracenos uniuersaliter incontinentes esse.

Iuramentiorū dei in Alchorano absurditas.

Quare uinū prohibeat.

QVOD LEX SARACENORUM manifesta contineat mendacia.

Cap. IX.

Nono oportet considerare, quod lex hæc nō est lex dei, quoniam manifesta continet mendacia. Deus enim summa & prima est ueritas, à quo dici aliquod mendacium, est impossibile. In Alchorano in cap. Ionæ dicit: Quis in ueritatē ducit? & respondens dicit, Deus dirigit ueritatem, & qui dirigit ueritatem est ueritas, & conuenit eum imitari. Et post hæc uere non cōgruit diuinæ legi, dici aliquid sine deo, sed mendaciū & figmentum absque deo dicitur. Sicut enim inquit Augustinus: Si in Euangelio unum solum mendacium inueniretur, totum Euangelium secundum eandem rationem suspectum esset & falsum. Alchoranū autem, multa quidem uera continet, quæ in Euangelio & lege Moysi & pro-

phetis continentur: sed ipse Mahometus tot ex proprijs manifesta inserit mendacia, ut totum se rē suspectum & falsum debeat existimari, opus illius qui mendax est & pater eius. Reducuntur autem quæ in eo mendacia continentur, ad decem genera principalia. Dicit enim mēdacia de seipso, de Christianis, de Iudæis, de Apostolis, de patriarchis, de dæmonibus, de angelis, de uirgine Maria, de Christo, de deo. Et de seipso quidem dicit, quod est finis & sigillum, & silentiū omnium prophetarum. Et iubet interimi, quicunque post eum se prophetam esse asseruerit. Sed non sic contracta est manus domini, ut non posset post illum dare et alteri spiritum prophetiæ. Et quod non solum Christiani & Iudæi dicunt apud eos esse prophetas, qui post illum spiritum prophetiæ habuerunt, sed & ipsi susceperunt apud Babylona prophetam quendam, qui Solem appellabatur, quod interpretatur scala, quem Tartari interemerunt, & cum eo non paucam multitudinem Saracenorum. Item de seipso dicit, seipsum extollens tanquam ex persona dei. Quod si omnes homines congregarentur, et omnes spiritus uel angeli, non possent facere tale Alchoranum sicut est hoc. Vel igitur sic hoc intellige, quod non poterunt illi facere absque auxilio dei: & quid mirum si non poterūt hoc, quod & ipse non sine deo se fecisse dicit? Vel hoc intellige, quod neque potuissent illi facere, etiam si à deo adiuti essent. Sed hoc manifesta blasphemia est. De Christianis autem dicit, quod dant deo socium: quod manifestum est mendacium. Dicunt enim Christiani totius mundi, quod deus est maxime unus & simplicissimus. Post hæc dicit in capitulo Telteumpe, quod interpretatur pœnitentia, quod Christiani deificant episcopos suos, & pontifices, & monachos: quod falsum est. Hoc autem dixit Mahometus, tanquam homo ignarus Christianæ linguæ. Christiani enim Chaldæi & omnes orientales, uocant episcopos & monachos, colentes eos, Rampan, quod interpretatur magister, uel maior meus. In Arabica autem lingua, rampa est nomē dei, quod interpretatur dominus, absolute, quod & de solo intelligitur deo. Sicut & apud nos quando dicimus, Dominus tecum. Falso igitur dicit Mahometus, quod deos Christiani hos uocant. Item idem dicit de Christianis, quod deificant Mariam. Inducit autem in capitulo Elmeide, quod interpretatur mensa, quod Christus excuset se de eo apud deum, quod non dixit mundo, matrem eius esse deam. Et uerè: neque Christiani hoc dicunt, Mariam uidelicet esse deum uel deam, sed dicunt, quod fuit purissima mulier. Etenim Euangelium non deam eam nominat, uel nunciam, sed

Decem genera mendaciorum in Alchorano.

1. de seipso.

Solē propheta.

2. de Christianis.

Rampa

Maria Christianis nō pro dea.

Io. 2. & 19

sed mulierem. Item inducit in eodem capitulo, dicens de Christianis & Iudæis, quod non sunt hi filij dei, uel amici dei. Quod ostendit ex eo, quod affliguntur pro peccatis, sicut ipse dicit. Hæc autem demonstratio falsa est omnino. Multæ enim tribulationes iustorum. Et sicut ad Hebræos dicit Apostolus: Flagellat omnem filium quem suscipit. Aliter tamen iusti, & aliter impij flagellantur à deo. Etenim ipsis Saracenis multa flagella Tartari intulerunt, & si legem non habeant. De Iudæis dicit Mahometus in capitulo Teulteumpe, quod interpretatur pœnitentia, quod deificant Eleazar, & dicunt quod ipse est filius dei. Hoc autem manifeste est mendacium. Iudæi enim nullum hominem deum faciunt, neq; filiũ dei dicunt esse. Item in capitulo Elnasa, quod interpretatur mulieres, dicit quod ipsi Iudæi dicunt interemisse Christum Iesum filium Mariæ apostolũ Dei. Hoc autem manifeste est mendacium. non enim Iesum, Christum dicunt esse Iudæi, neq; apostolum fuisse dei, sed hominem iniquũ. & dicunt ipsi, propter blasphemiam eum interemisse. De apostolis autem dicit in capitulo Abraham, quem dicunt patrem fuisse Moysi, quod illi testati sunt & dixerunt Christo, quod essent Saraceni, imitatoresq; & apostoli Mahometi. Et hoc autem est mendaciũ. Christus enim & apostoli ante Mahometum fuerunt sexcentis annis. Mahometus enim in temporibus Heraclij apparuit, qui incœpit imperare anno sexcẽtesimo decimo ab incarnatione domini. Vnde uix septingẽti anni sunt, ex quo fuit Mahometus. Sunt autem mille ducenti, & plus, ex quo natus est Christus & apostoli. Et quomodo apostoli potuerunt Saraceni esse, & imitatores Mahometi, cui ex persona dei mandatum est (sicut ipse dicit in Alchorano, in capitulo Elcaminar) quod sit ipse primus Saracenus? Primus igitur Saracenismus à Mahometo incœpit. Apostoli igitur neq; Saraceni esse potuerunt, neq; illius imitatores quem sexcentis annis præcesserunt. Vel si Saraceni erant illi, impoßibile est eum fuisse primum Saracenum. De patriarchis idem asserit. Dicit enim in pluribus locis Alchorani, quod Abraham & Isaac & Iacob et filij illorum Saraceni erant. Idem autem dicit & de Noe, quod fuit Saracenus. Et quod propterea diluuium uenit super terram, quia ipse prædicabat hominibus, quod fierent Saraceni, et ipsi renuerunt. Hoc autem omnino est mendacium. Quomodo enim potuit Noe esse Saracenus, qui præceßit Mahometum duobus milibus quingentis annis. Item & ipse Mahometus dicit, seipsum fuisse primum Saracenum in mundo. Impoßibile autem est, dicere Noe & Abra-

Heb. 12

3. De Iudæis.

4 De apostolis.

Machumet sexcentis annis posterior apostolis.

5. De patriarchis.

Noe.

ham esse Saracenos, quod ipsi Saracenos genuissent. hæc enim expositio contraria est Alchorano, ubi dicitur: Abraham nõ fuisse Christianum, neque Iudæum, sed purum Saracenum. Necesse igitur, sicut ex Abraham nati sunt Saraceni, sic ex eo & Noe, Iudæi & Christiani nati sunt. Et dicunt etiam Saraceni, quod deus promisit Mahometo, ut nullus introeat in paradisum ante eum. Et post hæc assumpsit eum deus, & duxit in paradisum. Et uidit illic uiros & mulieres multas, & dixit: Quid est domine? Dominus autem dixit ad eum: Ne mireris, & hi enim imitatores tui sunt. Imitatores autem esse Mahometi impoßibile, nisi per Alchoranum: sed hoc non fuit reuelatum ante tempora Mahometi, sicut in pluribus eius locis continetur, et maxime in principio. Huius autem figmenti mendacium quicunque intellectum habet, potest bene considerare, & propter hoc in talibus uersari non oportet.

De dæmonibus autem speciale quoddam capitulum in Alchorano est, ubi palàm dicitur, quod dæmonum multitudo multa audientes Alchoranum, gauisi sunt, & testati sunt, quod per ipsum poterant saluari. Dixerunt autem & seipsos Saracenos, et saluati sunt. Hoc autẽ quantum mendacium continet, non est necessarium argumentatione quadam demonstrari. De angelis autem dicit, quod omnes adorauerunt Adam, præter diabolum. Item dicit ipse, quod quando ad deum uenit cum Gabriele, uidit in cœlo angelum unum qui milies maior erat mundo, & flebat suipsius peccata. Et ipse ueniam suis precibus sibi impetrauit. Et multa alia falsißima dicit, de quibus latius narrabimus in fine præsentis operis, cum dicemus uisionem maximæ fictionis, quam seipsum uidisse asserit. Item palàm dicere uidetur de angelis, quod sunt corporei. Dicit enim in cap. Sad, in pluribus locis, quod angeli ex igne creati sunt, homines autem ex terra. Dicit enim in alijs locis, quod sunt magni spacio, sicut in sequentibus dicetur. De uirginè autem Maria dicit palàm in cap. Abrahã, quod ipsa fuit filia Abraham, Abraham autem pater fuit Moysi et Aaron. In capit. autem Mariem, quod interpretatur Maria, palàm dicitur, quod Maria mater Christi soror fuit Aaron. Et quod Moyses & Aaron habuerũt quandam sororem quæ Maria appellabatur, & quod hi tres erant filij Abraham, quod manifestũ est in sexto Paralipomenon. Sed inter hanc Mariam & beatam uirginem Mariam matrem Iesu Christi filij dei, mille quingenti anni intercessere. Et prima quidem Maria in eremo mortua est, quãdo Moyses duxit per eremũ filios Israel ad terrã promißionis. Tunc aũt neq; Romæ ædificata erat, sed post

6. De dæmonibus.

7. De angelis

8. De uirginè Maria.

hæc fundata fuit in temporibus Ezechiæ regis Iudæ, qui fuit post septingentos & plures annos. Iesus autem Christus post Ezechiam regem natus est ex uirgine Maria, genitus in temporibus Octauiani imperatoris post septingentos & plures annos ab Ezechia, quo tempore iam Romani mundi monarchiã tenebant, et miserunt reges in Iudæam. Vnde & Iudæi testati sunt, se non habere regem, nisi Cæsarem. Et nota quod sicut dicit Augustinus, Roma fundata est in temporibus Achaz, uel secundũ quosdã alios, Ezechiæ. Et tunc habitabat populus Israel in terra promissionis, quod fuit septuaginta quinq; annis: quorũ uiginti septem peruenerũt quidem ad Iesum Naue. Tempore autem Iudicũ, anni trecenti uigintinouem, ex quo incœperunt esse reges illic trecentis sexaginta duobus annis. A quo autem urbis fundamenta iacta sunt usq; ad natiuitatem Christi, septingenti quinquagintaduo anni interfuere, sicut dicit diaconus Paulus in Romanis historijs. Permisit igitur spiritussanctus, Mahometum sic manifestum mendaciũ capere, ut quilibet homo facile deceptionem animaduerteret.

Ioh. 9

18. de Ci. dei.

9. de Christo

De Christo dicit idem, quod ille neq; est deus, neq; filius dei: & quod ipse Christus de seipso hoc non dixit, sed quod apud deum se humiliter excusauit, nunquam mundo hoc dixit. Hoc autem manifeste est mendaciũ. Scriptum enim est in Euangelio Ioannis, quod ipse dixit seipsum filium esse dei. & tunc Iudæi uoluerunt eum quasi lapidare propter blasphemiã. Dixit autem & seipsum æqualem esse deo, & principium, quod soli deo maxime est proprium. dixitq;: Si uerbis meis non uultis credere credatis operibus. Antè autem demonstratum est in tertio capitulo, quod impossibile est quod Saraceni dicunt, corruptum esse Euangelium, & quod Euangelium quod est apud nos, & uetus testamentum, debent suscipere. Sed & ipse Mahometus in capitulo Elnaph. quærit demonstrari ei auctoritatem libri qui scriptus est ante Alchoranum. Post hæc dicit de Christo: quod ipse neq; crucifixus est, neque mortuus, sed deus in fine mundi faciet hunc mori: & alia infinita mendacia, quorum contraria in Euangelijs et alijs scripturis continentur, quæ longum esset enarrare.

Christus Dei filius, Deus, principiũ etc.

10 De Deo.

De deo autem simpliciter asserit, quod nullo modo possibile est eum habere filium, quoniam uxorem non habet. & hoc cõtinuè repetit, dicens pro alia quadam forti argumentatione. Hæc autem argumentatio similis est, sicut si quis dicat, deum nõ esse substantiam, quoniam non habet accidens: uel non uiuere, quoniam non comedit, uel respirat. Fatua est talis phantasia, & hominis carentis intellectu et ratione. Christiani enim non tanquam ex muliere

re dant filium deo, sed sicut ex igne caliditatem, ex sole autem splendorem, & uerbum ab eo qui loquitur. quæ omnia uere dicuntur gigni, & si non ex muliere. filius enim dei splendor est, & uerbum sempiterni patris, coæternum & consubstantiale, & in eadem æqualitate. Sicut autem caliditas et splendor non separantur ab igne, ignis tamen aliquando à splendore nobiscum sine caliditate communicatur, sicut in luce lampadis: aliquando autem caliditas absque splendore est, sicut in accenso ferro. Sic & filius dei potuit incarnari, et absque quo incarnatus esset pater uel spiritussanctus, et si indiuisibilia sunt opera trinitatis. Sic rursus filius dei & uerbum dei patris, potuit in sensibili libro scribi, ut ab hominibus legeretur, & sensibiliter opera eius uiderentur, & esse carni unitus. Et liber quidem scriptus, potuit interrumpi, uerbum autem domini manet in æternũ. Sicut & regis mandatũ, qui mittit uerbum eius in libro ad terram quæ sub eo est: ipsum autem uerbum nunquam comburi potest, liber autem comburi potest. Dicunt igitur Christiani, Christum, cum sit uerbum dei, filium esse dei. Hoc idem & Mahometus de eo dixit, & si neq; sciebat, neque intelligebat. Dicit enim in Alchorano in capitulo Elnesa, quod interpretatur mulieres, quod Christus Iesus filius Mariæ, uerbum est dei, & spiritus est Dei. Quare igitur non dixit Mahometus, quod impossibile est deum habere uerbum uel spiritũ, quoniam uxorem non habet? Quærendum igitur à Saracenis, ut quærant ipsi à Mahometo, quando dicit Christum uerbum esse Dei, & spiritum ex Deo, utrum de spiritu uel uerbo dicit, de accidentali quod profertur, uel de essentiali, id est creato. Sic non solum uerbum & spiritus dei est à deo, sed & uerba & spiritus aliorum prophetarũ, et aliorum hominum beatorum. Et secundum hoc non magna quædã laus est hæc de Christo, quem Mahometus proprie & supra omnes homines uult constituere. Sed neq; propter talem rationem & talem spiritum pluraliter deus de seipso loquitur, sicut inducuntur in toto Alchorano. Si autem dicit de increato & essentiali uerbo dei & spiritu, sic utiq; nobiscum sentiũt tam de incarnatione, quàm de mysterio trinitatis. Item dicit Mahometus de deo in capit. Elminim. Quod si deus haberet filium, in periculo iam totus mundus esset. esset enim schisma inter eos. Hæc autẽ suppositio ualde falsa est. Supponit enim, non possibile esse deum habere filium, nisi iniquum et audacem et inobedientem. Nos autem dicimus, quod filius dei est uerbum dei, et scientia patris, per quam omnia operatur. Verbum autem comprehensum in mente, & artificis scientia, nunquam

Quomodo filius ex patre.

Heb. 1

Verbum.

Psal. 118

Mahomet Christum uerbum & spiritum esse dei fatetur, non autem filium.

Dei filius uerbum ipsius.

quam in homine separatur à concipiente intellectu. Nisi alicubi blasphemans Mahometus dicat, dissentire ad seipsum deum, & contraria dicere suijpsius intellectui et cogitationi. Idem Mahometus dicit in capitulo Elezat, quod deus & angeli eius orant pro Mahometo & Saracenis. Quod quidem est angelorum, est omittendum. Deus autem quando pro eis orat? Quem orat? Angelos, uel homines, uel seipsum? Sed hoc est mendacium, orat seipsum: & maxime secundum Mahometum, qui uerbi incarnationem negat, & neque personarum discretionem ponit in diuinis. Ponit autem & alia mendacia quædam, & impoßibilia, sicut in capitulo Elasiar, dicitur quasi ex persona dei: Si hoc miserimus Alcoranum super unum montem, uideres iam eum utique scissum à reuerentia & timore dei. Et sicut in capitulo Elcaminar, quod interpretatur luna, dicit, quod luna contrita est: et multa alia, quæ longum esset enarrare. Vnde potest omnibus sapientibus manifestum esse, legem illam non esse à deo, quæ tot & sic manifesta continet mendacia. Inueniuntur autem post hæc & alia quædam absona, quæ tanquam firma Saraceni affirmant, translata ex Alchorano in modum expositionis, continentur autem palàm in libro Mahometi de expositionibus: ex quibus cum multa sint, pauca hic commemorabo. Vnum est quod dicit, quod creatum fuit cœlum ex fumo, fumus autem ex exhalatione maris, mare autem ex quodam monte qui Caph appellatur, & is circumit totum orbem terrarum, & sustinet cœlum. Dicitq; solem & lunam æqualis lucis & uirtutis fuisse, & nullam discretionem esse inter noctem & diem. Aliquando autem accidit, quod dum uolaret Gabriel, ala eius lunam tetigerit, quæ et sicut nunc uidemus, obscurata est. Item dicit, & suem agrestem ex stercore elephantis natum esse, murem autem ex stercore porci, cattum autem ex fronte leonis. Hoc autem isto modo exponitur. Cum enim Noe esset in arca cum filijs & animalibus, quando ad latrinam secesserunt, inclinata est arca, & maxime quando elephas aderat. Et propterea quod ualde timuit, consuluit Noe deum. Qui dixit: Recede, & adora podicem eius ad foramen, ex quo prouenit stercus. Quo facto simul exiuit stercus, & cum eo porcus ualde magnus, cuius rostro stercora (sicut consueuit) effodiente, mus natus est, & incœpit rodere tabulas arcæ. Et tunc maxime timuerũt. Et interrogans Noe dominum, percußit leonem in fronte. Et exiuit † mustela per nares eius. Et hanc dicunt esse causam, propter quam carnes porci non licitas esse dicunt. Dicit autem rursus in eodem capitulo, quod deus in fine mundi interimet omnem creaturam, & angelos, & archangelos, et nihil relinquet uiuẽs præter deum, & Mortem: quæ est angelus quidam, qui dicitur Adriel. Tunc mandabit dominus Adrieli, ut interimat seipsum. Quo facto, clamabit Dominus uoce magna, & dicet, Vbi sunt satrapæ mundi & principes? Et post hæc resurgent omnia. Ipseq; rursus Mahometus fecit librum, in quo scripsit duodecim milia uerborum mirabilium. Mirantibus autem & quærentibus quibusdam, si omnia illa uera sunt? Respondit, Sola tria milia ueritatem habere, alia autem falsa esse. Quando igitur in prædicto libro falsum quoddam deprehenditur, dicunt Saraceni, & hoc Mahometum dixisse, non tamen omnia esse uera, & hoc ex illis esse. reliquum autem totum in suo robore permanere. Credo etiam idem facere Saracenos in Alcorano. Etsi enim multa mendacia deprehenduntur in eo, tamen propter quædam, quæ in ipso continentur, uera, sicut Dei uerbum, in precio habetur apud eos. Dictum est autem nobis superius, quod sicut dicit Augustinus: Si unum solum uerbum falsum in Euangelio inueniretur, iustum esset, quod totum Euangelium friuolum & uanum existimaretur & fabulosum. Ego autem firmiter sensi, quod Saracenorum maxime sapientes, & qui literarum peritiam habent, uerbis Alcorani nullam adhibent fidem, sed fictionem doctrinæ eius auertunt. Signum autem huius, quod cum alijs sapientibus hi publice disputare recusant, sicut ego per experientiam ipsam cognoui. Et ipsum Alcoranum in medium afferri nolunt, uehementißime enim tristantur, cum ab alijs legitur, & nequaquam uolunt in alias linguas ipsum transferri. Scimus autem, quod purum aurum neque aquam timet, neque ignem, neq; indicem. Et propter hoc Christiani ueritati Dei confidentes, quæ fortißima est, & manet in æternum, libenter de Euangelio cum alijs nationibus disputant, & gaudent cum alijs nationibus disputare, & gaudent cum ab alijs nationibus legitur, desiderantq; ipsum omnibus publicari, & in alias linguas transferri, et non literis solum, sed etiam scripturis publicis Christi paßionem ostendunt, quod ab alijs gentibus ludibrium & ignominia uidetur.

Alia mendacia ex Alchorano.

Machometi liber de Alchorani expositionibus. Is est qui inscribitur, de doctrina Mahumet.

Porcus & mus è stercore.

Certus. ita etiam habet liber de Doct. Machumeti.

Mors, Adriel

Duodecim miliũ uerborum mirab. liber.

Alchoranum ipsis etiam Saracenis suspectũ, ideoque publicari illud ægre sustinent.

Psal. 116

QVOD VIOLENTA SIT lex Saracenorum. Cap. X.

Decimo debemus considerare, quod Alcoranum non est lex Dei, uiolenta enim est. Et ut breuiter dicam, lex hæc proprie dici potest lex cædis & mortis, non solum quòd ad æternã mortem nos mittit, sed quod corporali cæde homines cogit credere his, quæ ab eo ipso dicuntur. Et in ipso Alcorano in capitulo Emparaca, quod

interpretatur uacca, dicitur, quod in lege dei nõ est compulsio, et quod iam definitum est æquum ab iniquo. Quæ enim est maior cõpulsio, quàm cædes? Lex igitur quæ per hanc homines compellit, nõ est lex dei. Ipsi autem Saraceni uocant eam denominatiue Eleasalem, quod interpretatur lex salutis dei, quæ proprie debet dici (sicut dictum est) lex cædis & mortis. Et hæc uia commoda fuit tali legi & legislatori, ut timore mortis corporalis, cõsentiant legi mortis æternæ: sicut econuerso Christiani corporalem mortem contemnentes, uitam æternam cõsequuntur. Vt uidit igitur Mahometus, potius autem alumnus eius diabolus, legem hanc à diuina lege omnino differre, & ab ea quæ in ueteri et nouo testamento, & ad seipsam dissentire, & absq; omni ratione & miraculo manifesta mendacia cõtinere, et cum existimaret multos propter hæc fore qui ei contradicerent, dedit ipsi Mahometo instrumentum proprium, id est ensem ad interimendum. et ipse dedit mandatũ in lege, ut interimerentur quicunq; huic legi aduersarentur, et non crederẽt. Et propter hoc non in uno capitulo solum dicitur, sed per totum librum. sicut mandatum quoddam uniuersale: Interimite, interimite. Hæc uia manifeste cõtraria est Christo, qui mandat et inimicos amare, et pro persequentibus orare, et eis qui nos offendunt benefacere. Sed Mahometus Antichristi præcursor existẽs, uiã præparauit in mundo filio perditionis. Quæ uia quantũ est irrationabilis, manifestũ fuit in octauo capitulo. Etenim sicut dicit Augustinus: Cæterum potest homo inuitus credere, potest etiam confiteri ore qui cogitur credere: corde autẽ credere minime cogi potest, cum ipse dominus maxime cor ab homine quærat. Iuxta illud: Fili, præbe mihi cor tuum. Deductus autem fuit Mahometo & auunculus eius dicens, Quid mihi, si hoc non fecero, fili fratris mei? Cui iam Mahometus respondit, Interimam te ô auuncule. Hic aũt dixit: Impossibile est esse quoddam aliud? Nihil aliud dixit. & dixit auunculus, Sequar te ad quodcunq; uolueris, lingua tantum, sed non corde, timore ensis. Omar autem filius Catempadi coactus dixit: Domine, tu scis quod solo timore mortis fio Saracenus. Et filius autem Empiascaa timore ensis factus est Saracenus. Vnde misit & literas ad Mesce, quas mulier quædam occultauit sub crinibus capitis, nunciãs his qui sunt in urbe aduentum Mahometi, ut cauerent ipsi uim doctrinæ illius. Notandum autem, quatuor esse partes eorum qui retinent errorem Mahometi. Prima, eorum qui ingressi sunt Saracenismum per ensem, ut dictum est: qui etiam nunc eorum ipsorũ errorem cognoscentes, resipiscerent utique, nisi

Credere an quis inuitus possit.

Prouer. 25

Violẽtia Mahometi.

Saracenorũ quatuor genera.

eum propter ensem timerent. Alia particula eorum est, qui decepti sunt à diabolo, credentes uera esse, mendacia. Tertia particula est eorum, qui nolunt discedere ab errore maiorum suorũ, sed dicunt, detinere ea quæ eorum patres detinebant, à quibus maxime discedunt: qui pro idololatria, quam prius detinebant, Mahometi sectam tanquam minus malam sine dubio elegerunt. Quarta pars eorum, qui propter remissionẽ uitæ, & mulierum multitudinem, & alia remissibilia, potius in his immundiciam quàm æternitatẽ futuri seculi amauerunt, & cum his concordes sunt, qui apud eos sapientiores appellantur. Et qui literarum peritiam habent, non credunt legem illorum esse ueram, uel bonam simpliciter: sed uehementia uoluptatum sedat iudiciũ rationis, prout dicit sapiens. Sicut & multi literarũ experti apud Christianos, non seruant Euangelij legem, & si credant ueram esse & bonam, potius imitantur uiam Alchorani, quamuis credãt in ueritate illum errasse. Et huius rei signum in utrisque est. transmutantur enim quidam Saraceni in Christianos, & Christiani quidam fiunt Saraceni. Christianus quidem nunquã in morte fieret Saracenus, sed in uita: Saracenus autem in morte potius fit Christianus, quàm in uita. Vterque igitur horum potius eligit Christianus mori quàm Saracenus, nisi aliquo modo prædicta ui abstrahatur. Tria sunt manifestissima signa uiolentiæ, prædictæ legis, absq; his quæ totiens ante dicta sunt: quod quidem fuit, quod totiens dicit et mandat interimere. Primum signum est, quod Mahometus illis dixit, intantum permanere legem eius, in quantum eis permaneat et in armis uis, & temporalis potentia. Sed sicut dicit Chrysostomus, talis est ueritatis natura, ut & cum à multis oppugnatur, fortius inualescat: & è conuerso mendacium, cum à multis adiuuatur, in seipso debilitatur. Veritas igitur non indiget auxilio ex temporali potentia, & maxime domini ueritas, quæ manet in æternum. Christianorum enim lex, persecutionis tempore trecentis annis continue durante, maxime creuit, & numero fidelium, & splendore miraculorũ. Signum autem & hoc uiolentiæ legis apud illos. Quando enim ad doctrinam conueniunt, ut legem eos Saracenorum magister doceat, et qui debet proponere uerbum, primum nudans ensem, nudum manu detinet, inquantũ docet, uel ponit ad terrorem in quodam eminenti loco. Christiani aũt docentes, non ensem, sed crucem tollunt, non uiolentiæ, sed mansuetudinis signa ostendentes, tanquã homines qui mittuntur à Christo, sicut oues in medio luporũ. Tertium aũt signũ cædis & uiolentiæ est, quod assassinij à Saracenis nutriun-

2 *3* *4*

Christiani aliquot Saracenorum imitatores.

Tria signa uiolentiæ legis Saracenorũ.

1

Psal. 116

2

Assassinij. nutriuntur, homicidæ hominum futuri, quibus ex ipsa actione actiua et paßiua uitam æternam promittunt, & mittunt eos per orbem terrarũ, ut principes mundi dolose interimant. Hi autem assesini, castra habent & arces circa Liltũ montem, obediuntq; Sultano Babylonis, qui est caput Saracenorũ. Hiq; legibus & ordine Saraceni sunt, & non uocantur assesini à Saracenis, sed Ismaelitæ, quasi radix et tribus Saracenorũ, & primi defensores & conseruatores legis Mahometi. Ad hoc enim præcipue instruũtur et nutriuntur, ut cædem faciant. Hoc scelus non Christiani solum, qui sanctißimam legem habent, abominantur, sed & Tartari, qui nullam legem scipsos habere dicunt, præter naturalem. Ex his igitur apparet manifeste, quod Saracenorum lex, lex est cædis & uiolentiæ. Est autem uiolentũ, cuius motus est ab extrà, qui nullum momentum huius quod mouetur remittit, ut dicit Aristoteles. Et ex hoc manifestum, quod nõ est lex dei.

Sultanus Babylonis.

Tartaris nulla lex præter naturalem.

Violentum quid.

QVOD ALCHORANVM non est lex dei, inordinatum enim est. Cap. XI.

VNdecimo considerandum, quod Alchoranũ non est lex dei, inordinatum enim est. Quæ enim à Deo sunt, ordinata sunt, ut dicit Apostolus. Videmus autem hoc in operibus naturæ, & in sacris scripturis. Firmißimũ enim non solum Christianis, sed etiam ipsis Saracenis, Moysi legem & prophetas & Euangelium à deo esse. Hæc aũt omnia ordinata sunt. Moyses enim ualde ordinate incipit à mundi creatione, & deinceps totum Pentatheucum percurrit secundũ ordinem temporis et historiæ, & alij autem prophetæ bene ordinate processerunt secundũ ordinem temporis, demonstrantes quando et quibus regibus, uel secundũ ordinem historiæ, uel ad minus secundũ ordinem materiæ. Et Euangeliũ bene ac ordinatißime procedit, & temporis ordine, & historiæ, & materiæ. Incipit quidem ab incarnatione & natiuitate Christi, deinceps autem de uita & doctrina & miraculis eius, & post hæc de morte & resurrectione & assumptione dicit. Alchorano aũt omnino nullus est ordo temporis. Neq; enim dicit quibus regibus, uel secundum quod tempus. Neq; historiæ ordo est. primũ enim capitulũ unde incœpit, dicitur inscriptio, uel aperitio libri, in quo indubitatò proprie incœpit ab oratione et laude dei. Et absque medio, post breuem orationem tractatum incœpit. Et est capitulum secundũ de fulua boue, quam obtulit Moyses, cuius historia est in Leuitico. Tertium autem capitulum est de de domo Abraham, qui fuit pater Moysi, in quo multa de Christo interserit, & dicit uirginem Mariam so-

Rom.13

Testamẽti ueteris ordo.

Euangelij ordo.

Alcorani nullus ordo.

rorem fuisse Moysi et Aaron. Et deinceps sequitur quartum capitulum, de mulieribus. Similiter aũt et de alijs sic inordinate procedit, adeò quod nemo est qui poßit reddere rationem ordinis historiæ & capitulorũ. Et neq; materiæ ordo est. nunquam enim unam materiam bene ordinateq; pertrãsit, sed deinceps ab una materia ad alterã per suppositionem omnino impertinentẽ transfertur, tanquam abstractus. Sed et neq; ordinem habet argumentationum, uel alicuius demonstrationis. Sed omnis doctrina ex suppositione procedit, et suppositiones quandam propositionem per seipsam ueram, ex illa aliam quandã concludit, quæ nihil cõmune habet ad primã. Sicut est continue quod ab eo dicitur, quod deus est excelsus & bonus, et quod Alchoranũ lex est salutis, et deus est deus, et quod nullus est alius deus præter Deum, & Mahometus est propheta uerus. Quæ aũt hæc conclusio, Mahometũ esse uerum dei seruũ, & quod deus est deus? Et in capitulo Elmaiada, quod interpretatur mensa, dicit: Constituit nobis deus domum Elaram, id est uocationis. Hæc est domus mensæ. Mensis est ieiunij Saracenismi. Et hoc est, ut sciatis, quod deus omnia nouit quæ sunt in cœlo & quæ sunt in terra, & deus scit quicquid est. Sed quis est tam demens, ut dubitet quin Deus sciat omnia? Sed posito quod dubitetur ab aliquo, quæ est hæc cõsequentia, quod mensa et ieiuniũ mensis Saracenismi faciat scire, quod deus scit omnia? Et continue aũt uidetur loqui tanquã somniator, & maxime circa finem libri, ubi uidentur ei uerba deficere. Sicut in cap. Elcapherũ, quod interpretatur Hæretici, dicit de uerbo ad uerbũ: O execrabiles, non adoro quod uos adoratis, neque uos adoratis quod ego adoro: Ego nõ adoro quod uos adoratis, neq; adoratis uos, quod ego adoro. Vobis uestra lex, & mihi mea lex. Sed quilibet hæreticus potest hoc dicere, ut intercidat materiã, quæ est de inquisitione ueritatis. Et neq; reminiscor me inuenisse in toto libro unam solã argumentationem, quæ secundũ rectam suppositionẽ & conuenientẽ ordinem procedat. Nominũ aũt ordo illic grammaticè & rhythmice optimus est. ferè enim totus liber metricus & rhythmicus est. Vnde & ualde gloriantur Saraceni, in sic pulchro & ornato Arabicæ locutionis modo: et ex his argumentantur, uerũ prophetã fuisse Mahometum. Non enim sic ornate sciuisset loqui homo omnino idiota. Sed sicut superius uisum est in quarto capitulo, nõ cõsueuit deus loqui in mundo, uel cum prophetis, per uersus uel rhythmos. Sic igitur manifestum, quod lex hæc non est à deo, quæ nullũ habet ordinem nisi solũ rhythmicum & grammaticum, qui deo non congruit.

Loquitur Mahometus ut somniator.

Alchoranus metricus & rhythmicus.

QVOD

QVOD LEX SARACENORUM non est Dei, iniqua enim est. Cap. XII.

Dvodecimo oportet considerare, quod lex hæc non est à Deo. Deus enim est summe bonus: optimi autem est, optima facere, secundum Dionysium. Quod autem lex Alchorani iniqua est, ex ipso Alchorano manifestum est. Dicitur enim in capitulo Elcaph, & in capitulo Elgem, quod interpretatur dæmones, quod ipsum Alchoranum placet dæmonibus, & in eodem delectantur: Dæmones autem iniqui sunt & peruersi secundum uoluntatem, quibus præter iniquum aliud placet nihil: Alchoranũ igitur malum est.

Alchorani lex iniqua. Argument. 1.

2 Item, Alchoranum causa est omnium malorum, sicut cædis, rapinæ, periurij, & huiusmodi, quæ non solum permittit Alchoranum, sed etiam mandat (sicut superius manifestum fuit) & maxime cædes. Non sufficiens autem excusatio est, mandare infideles interimi, sed neque fideles. Dicit enim indubitatò, quod fidelis non debet interimere fidelẽ: ipsos autem infideles mandat interimere, nisi tributa soluant. Tributũ igitur soluere, sufficiens causa est interimendi, uel non? Quare non, inquantum infideles sunt, est tale?

3 Item, sicut in pluribus locis Alchorani dicitur, Nullum est maius malum, quàm deo mendacium iniungere. Alchoranum autem multa et alia mendacia iniungit, præter quàm quæ dicta sunt superius in nono capitulo, de mendacijs quæ in hoc continentur, quæ omnia in deum reflectit. Possumus autem & alia plura ostendere. In capitulo enim Elemphaal, quod interpretatur Lucra, dicit, quod sunt quædam Dei & apostoli lucra, & dent Deo quintam partem ex quibus lucrantur. Sed nunquid Deus est sic iniquus, ut permittat rapinam, ut illinc quintam capiat partem? uel sic pauper Deus, ut non habeat unde nutriat pauperes eius, & uiduas & orphanos & peregrinos, de quibus illic loquitur, nisi permittat rapinam? Quare ut illinc lucretur, certe iam facit Mahometus Deum consortem sibi in malo, qui non potest habere consortem in bono.

Alchorani mendacia

4 Item, & si aliquando Alchoranum prohibeat rapinam & periurium, et alia quædam mala, tamen hæc prohibitio, permißio quædam potius est. Dicit enim: Ne faciatis mala, non enim placent Deo. Sin autem feceritis, ipse est misericors & miserator, & facile uobis parcet. De rapina autem nihil unquam mandauit ut restituatur, neq; talem ipsi cõsuetudinem habent, sed sufficit in fine Saracenũ dicere, Non est Deus præter Deum, & Mahometus est apostolus Dei, sicut superius manifestum fuit in quinto capitulo. De periurio autem palàm dicit in capitulo Elmim, quod interpretatur mensa: Non imputabit uobis Deus fraudationem iuramenti, sed inuocationem eius. Quasi dicat: Periurium non obligat ad culpam, sed ad pœnam. Et postea subdit: Pro transgreßione autem eius, sufficit decẽ pauperum educatio, uel totidem indumentum, uel unius captiui redemptio. Qui autem hæc nõ potest facere, ter ieiunabit. Ex istis equidem sequũtur omnia mala. Non enim timent rapere, uel decipere, uel peierare, nec fidem seruare: cum Christiano præcipiatur, fidem seruare oportere etiã inimicis et infidelibus. Habẽt tamẽ quoddam indubitatò genus iuramenti Saraceni, quod non de facili transgrederentur, de quo post hæc speculabimur. Mahometus autem palàm dicit in capitulo Elmetaare, quod interpretatur necatiò, quod deus dispensauerat ei, ut non seruaret quod licite iurauerat, nõ amplius uidelicet ad Iacobitissam quandam accedere, quæ Maria appellabatur. et sic peierauit: cuius remißionis testes sunt, ut dicit, Michael et Gabriel. Iniqua igitur est lex illa, quam sequuntur omnia mala. Est aũt iniqua propterea, quod tot & sic magna mala et mendacia deo iniungit.

Periurium.

Mahometi periurium.

5 Et præter prædicta, etiam alia multa iniungit mendacia, et fatua. Dicit enim, quod deus se excusat ex eo, quod misit apostolũ Mahometũ, hominẽ, et non angelũ. et ait, quod deus dixit, quod misisset angelos, sed ipsi non potuissent mundũ cum securitate pertransire. Sed nunquid Mahometus securius per mundũ, quàm angeli, accedebat? quod si angelos intelligit bonos et pacificos homines, adhuc non est dubiũ, quod boni et pacifici homines securius mundum pertranseunt quàm mali. Inducitq; deum cõtinue loquentem, et dicentem, quod non ludi gratia creauit mundũ. Sed quis est tam demẽs, ut existimet de mũdo, quod tanquã ludens fecit mundũ?

6 Item Mahometus Saracenus homo existens, & continuæ intemperantiæ deditus, in capitulo Elinir Elacap, inducit deum dicentem: Ne ingrediamini domum alicuius nisi inuitati & uocati, & nisi perstrepant de foris. Et addit tanquã ex persona dei, Et postquam ingreßi fueritis & comederitis, exite, & ne stetis ad loquendũ cum ianitoribus, quia molestũ est prophetæ, & uerecundũ est dicere. Sed deus non uerecũdatur dicere ueritatem. Breuiter aũt, quicquid uolebat facere, uel quod fieret, id totũ deo iniũgebat, idq; mãdabat quod ita fieret. Et ex hoc subsecuta sunt omnia mala, quasi ex auctoritate legis: id est, interimere, rapere, mœchari, cum uxore Zeith incestum committere, cum Maria Iacobitissa peierare, & nõ seruare fidem in promißis. Iniqua igitur lex hæc, quæ placet quidem diabolo, & quæ ad multa mala nos inducit. Non igitur à Deo est, qui

Conclusio.

qui summe bonus, & à quo bonum solum procedit, malum autem nihil.

DE ALCHORANI INSTITVtione, & quis fuerit legis huius opifex & inuentor. Cap. XIII.

QVoniam igitur demonstratum est, quod Alchoranum, Saracenorum uidelicet lex, non est à deo, sequitur, quærere de discipulis Mahometi, & de constitutione prædicti Alchorani. Oportet igitur scire, quod firmißime creditur à sapientibus illorum, & efficacibus rationibus ostenditur, primũ Alchorani auctorem non hominem fuisse, sed diabolum. qui propria inuidia & diuina permißione, propter peccata populi, præualuit inchoare solenniter & efficaciter perfidiam antichristi. Videns igitur diabolus fidem Christi in orientalibus partibus maxime crescere, & idololatriam deficere, superato iam Chosroe Persarum rege & Medorũ idololatra, per Christianißimum Heraclium imperatorem, qui excelsam turrim diruit, quam ipse Chosroes ædificauerat ex auro & argento & lapidibus preciosis, propter idololatriam: & quod crux Christi iam tum erat per Heraclium exaltata, & amplius exaltanda: & cum non posset diabolus amplius multitudinẽ deorũ defendere, nec omnino Moysi legem & Christi Euangeliũ negare, quia iam per totum mundũ diuulgatũ erat: excogitauit figmento legis cuiusdã, quasi mediæ inter nouum & uetus testamentũ, mundum decipere. Et ut hoc ad effectum deduceret, assumpsit hominem quendam diabolicũ, nomine Mahometum, religione idololatram, fortuna pauperem, mente superbũ, maleficijs celebrem. Et quidem libentius assumpsisset diabolus hominem bonæ famæ, si hoc ei permissum esset: sicuti & libentius tentasset hominem per aliud animal, in quo amplius ipsius maleficia celarentur, quàm per serpentem. Sed non permisit diuina sapientia, nisi ut tale animal assumeret, & per talem hominem mundũ inuaderet, ut ipse mundus facile posset cõsiderare, qualis lex illa esset, quæ per talem legislatorem data est. Superato igitur Chosroe à prædicto Heraclio, & translata sancta cruce in Hierusalem cum triumpho, sexcentesimo uicesimo anno ab incarnatione domini, decimo quinto autem imperij Heraclij, apparuit quidã Mahometus Arabs, qui primũ diues factus per quãdam uiduã, quam in uxorem duxit, & post hæc princeps latronũ factus, in tantam prorupit superbiam, ut & rex Arabum fieri uoluerit. Sed quia ipsi non susceperunt eum, quia de genere et opinione uilis erat, finxit se esse prophetam. Et cum comitiali morbo laboraret, ne firmiter quis eo detentum esse crederet, continue cadens, dice-

Alchorani auctor diabolus.

Mahometi cõditio.

Translatio crucis Christi in Hierusalem.

Mahometi arrogantia.

Mahomet idiota.

bat angelum cum eo colloqui. Dabat autem post hæc responsiones quasdam, quas (ut dixit) audiebat quasi per modum campanæ circumsonantis auribus eius. Et quia idiota erat, & illiteratus, dedit ei diabolus socios proprios, & quosdam hæreticos & Iudæos, & Christianos similiter hæreticos. Adhæsit enim ei quidam Iacobita, nomine Baira, & durauit cum Mahometo usque ad mortem. Ferturq;, quod Mahometus postea interfecit. Sed & Iudæi quidam, Phinees uidelicet, & Audia, nomine Salon, post hæc autem Audala dictus, & Selem: qui etiam facti sunt Saraceni. Et quidam Nestoriani, qui maxime cum Saracenis cõueniunt dicentes, quod deus non est natus de beata uirgine, sed homo Iesus Christus. Et tunc cõposuit Mahometus quædam in modum legis, per socios, assumens quædam quidem à ueteri, quædam autem à nouo testamẽto. Non tamen tunc populus habebat Alchoranum. Dicitur tamen in eorum historijs, quod Mahometus dicit: Descendit ad me Alchoranum in septem uiris, & quicquid est satis sufficit. Dicunt autem hos fuisse, Naphe, & Eon, Omar, Omra, Eleesar, Asir filium Cethir, & filium Amer. Diximus igitur eis, quando legerunt hoc coram Mahometo? Et omnes dixerunt, quod non, sed coram senioribus, & sic usq; ad Mahometũ. Firmum autem est, quod hi non cõuenerunt cum senioribus prioribus in litera quam nunc tenẽt. Quod probatur ex eo, quod litera primæ partis cõtraria est parti secũdæ. A tẽpore enim Mahometi nullus peritus fuit Alchorani, nisi Audala filius Mesetud, et Zeith filius Tampeth, et Ocanan filius Ophyn, & filius Oenpe filius Tap. De Alcte aũt filio Abitalem, quidam dicũt scire partẽ, quidam autem non. Quilibet autem horũ composuit Alchoranũ, aliorũ Alchorano dißimillimum. Pugnauerũt autem et inter se usq; ad mortem, non suscipientes quæ erant aliorũ. Post mortem dissentit populus in Alchorano, usq; ad tempus Mermpan filij Elezen, qui cõposuit eis hoc Alchoranum, quod nunc habent. Combußit autem et alia Alchorana. Et tunc etiam ciuitatũ præfecti septem cõtradicebant sibi in grammatica, & proprijs idiomatibus. Inuenimus autem in eorum historijs, quod repudij capitulum excedebat capitulum bouis, quod primum in ducentis triginta sententijs fuit, nunc aũt totum constitutum est in duodecim. Dicunt autem alij, quod & capitulum bouis aliquando mille sententias continebat, hodie tamen octogintaseptem. Referunt etiam & de quodam potenti, nomine Elgas, quod abstulerit ab Alchorano octogintaquinque sententias, & addidit alias totidem alterius sensus. Quomodo igitur est uerum quod dicunt de

Mahometi fautores.

Nestoriani.

Alchorani autores.

Alchorani contrarietas.

Alchorana plura.

Alchorani mutationes.

de Alchorano, quod deus dicit, Nos descendere fecimus monitionem, & nos eam seruabimus? Narrant etiam quædam historiæ, quod Mahometus ueneno mortuus est, nec habuit populus Alchoranū. Cum autem Empeumpecer susciperet principatum, præcepit ut quilibet colligeret quæ posset: & hoc quod est præ manibus, Alchoranum composuit, reliqua autem combußit. Sed in capitulo Elamram, de Alchorano dicitur, quod nullus præter deum cognouit huius expositionem. & qui profunditatē sapientiæ habent, dicunt, Credimus ei, totū enim est à nostro deo. Et uere in hoc libro multa sunt sic dispersa, sic inordinata, sicut etiam superius manifestum est, ut nullam sententiam dicant, dementiam potius & mendacia cooperiant. Factum autem fuit, quod conuenerunt hoc esse Alchoranum, quod nunc in manibus habent, & dicunt deum Mahometo reuelauisse, & scripsisse ex ore dei Elphocaa autem, id est, magni doctores & expositores, nunquam conuenerunt in expositione eius, neque in æternum conuenient. Et sic non solum orientales ad occidentales, sed orientales inter se, & occidentales inter se, & in eisdem scholis diuersæ sunt sectæ, et tantum diuersæ, ut una condemnet aliam. Quidam enim sequuntur Mahometum, et sunt plures: quidam autem Hali, & sunt paucio res, & minus mali, & dicunt Mahometum tyrannica potentia sibijpsi usurpauisse, quod fuit Hali. Insurrexerunt autem contra utrosque quidam philosophiæ experti, & incipientes legere in libris Aristotelis, & Platonis, relinquebant omnes Saracenorum sectas, & ipsum Alchoranum. Quod intelligens ex Babylone quidam nomine Calyphas, ædificauit apud Academiam et Stanzeriam scholam, quæ charißimæ sunt, & transmutauit lectionem in Alchoranum. Et ordinauit, quod quicunque ex prouincijs ueniunt Babylona, ut Alchoranum discant, & habeant habitationes & expensas necessarias à publico. Et decreuit, quod Saraceni qui Alchorano uacant, nullo modo philosophiæ operam nauent. propter hoc neque bonos Saracenos esse existimant, qui philosophiæ operam dant: propterea quod huiusmodi Alchoranum uilipendunt, propter causas superius dictas in octauo & nono capitulo.

Mahometi mors.

Sectatorū Alchorani diuersitas.

Constitutio Calyphæ.

DE FICTIONE IMPROBATIßIMÆ UISIONIS. Cap. XIIII.

Mahometi uisio ficta.

Quartodecimo oportet speculari, quod fictā uisionem Mahometus composuit, quæ est expositio cuiusdam Alchorani. Dicit enim in capitulo filiorū Israel: Laus ei, qui fecit transire seruum eius in una nocte ex oratorio Elaram, quod

est domus Mechæ, usque ad longißimum oratorium, quod est domus sancta Hierusalem, quam benedicimus, & reliqua. Expositio autem sententiæ huius est, quod Mahometus una dierum psallebat matutinam eius horam. quam cum perfecisset, dixit hominibus: O uos homines, considerate. Heri postquàm ego discesßi à uobis, uenit ad me Gabriel post ultimam uespertinam psalmodiam, & dixit mihi: O Mahomete, mandat tibi deus ut uisites eum. Cui dixi: Et ubi uisitabo eum? Et dixit Gabriel: In loco ubi est. Et adduxit mihi iumentū maius quidem asino, minus autem mulo, & nomen eius Elmparac. & dixit mihi: Ascende hoc, & equita usq; ad domum sanctam. Cumq; curarem ascendere, aufugit iumentum. Dixitq; ei: Sta firmiter. Mahometus enim est, qui uult te ascendere. Et respondit iumentū: Nunquid pro eo missum sum? Respōdit Gabriel: Vtique. Et dixit iumentū: Non permittam eum ascēdere, nisi prius rogauerit deum pro me. Ego autem intercesßi pro iumento apud Deum meū, ascendiq; ipsum, & ambulabat me insidente tenui gressu: collocabatq; ungulā pedis in orizonte, usus fui. Et sic ueni in domum sanctam in minori spacio, quàm quantū oculi ictus perfici posset. Erat autem Gabriel mecum. & duxit me ad rupem in domo sancta Hierusalem, et dixit mihi Gabriel: Descende, quoniam ab hac petra ascendes in cœlum. Et descendi. Et Gabriel ad rupem iumentū Elmparac, cum cingulo ligauit, & portauit me in humeris suis usq; ad cœlum. Cumq; uenissemus ad cœlum, pulsauit ianuam Gabriel. dictumq; fuit ei, Quis es? Respondit, Ego sum Gabriel. Dictumq; fuit rursus ei: Et quis est tecum? Respondit, Mahometus. Dixit autem ianitor: Nunquid pro eo missus fuisti? Et dixit Gabriel, Etiam. Et aperuit nobis ianuā. Et uidi gentes angelorum: & bis flectens pro eis genua, effudi orationem. Et post hæc cepit me Gabriel, & duxit me ad secundum cœlum. Erat autem spacium horum duorum cœlorum iter quingentorum annorum. Et quàm primū pulsauit ianuā, responsio facta est ei secundū omnia similis usq; ad septimū cœlum. In quo septimo cœlo describit se uidisse populum angelorum. Prolixitas uniuscuiusque angeli multo milies mundo maior erat, quorum quisque habebat septuaginta milia capitum, & in quolibet capite septingenta milia ora, & in quolibet ore mille septingentas linguas, laudantes deum septingentis milibus idiomatibus. Et aspexit unum angelorum flentem. Et quæsiuit causam fletus eius. Et respondit, se peccatum esse. Ipse autem orauit pro eo. Sicq; inquit, Gabriel commendauit me alteri angelo, & ille alio, & sic deinceps, quousque steti coram deo

Fabula mire lepida, quę cū Luciani Veris narrationibus quoq; conferri posset.

Monstra angelorum septimi cœli.

Deo, & tribunali eius. Et tetigit me Deus manu eius inter humeros, usq; adeò, ut ad medullam spinæ dorsi mei frigiditas manus eius pertransiret. Et dixit mihi Deus: Imposui tibi & plebi tuæ orationes. Cumq; descēdissem ad quartum cœlum, consuluit mihi Moyses, ut reuerterer ad leuandū populum, qui tot orationes ferre non poterat. Et primo reditu obtinui remissionē à decem usq; ad quartam, & à quarto reditu usq; ad septimum. Et in fine tantum in minus uenit numerus orationum, ut paucæ remanerent. Cúmque diceret Moyses: Nec hoc poterunt ferre homines. Ego præ confusione uerecundatus, quod totiens ascenderim, nolui plus ascendere, sed rediens ad Elmparac, equitaui descendens in domum Mechæ. Horum autem omniū tempus minus fuit quàm decima pars noctis. Visionis autem huius, plus est quod dimisimus, quā quod narrauimus. Cumq; narrasset Mahometus uniuersis gentibus, mille homines à lege recesserunt. Dicentibus autem illis ei: Ascēde de die in cœlū, ut nos aspiciamus, & uideamus obuiantes tibi angelos. non recognouit suiipsius mendacium, sed dixit: Laus Deo meo. Nunquid aliud quoddā sum ego quàm unus hominum, & apostolus? Sic in capitulo prophetarum, narrat de his qui quærebant ab eo fieri miracula, sicq; dixerūt Mahometo: Audiuisti insomnia, blasphemias congregasti, uel fortè poëticè loqueris. Veni ad nos ad minus in uno miraculo, quo modo missi sunt & priores. Respondit: Subuertimus (dixit Deus) urbes coram non credentibus, nunquid hi credent? & quomodo expectant ab eo miracula? Et respondit eis: Quoniam qui præcesserunt uos, non crediderunt miraculis, & neq; uos etiā miraculis crederetis, nisi per ensem. Audite igitur Mahometani, si Alcoranum uerum existimatis. ipse enim Mahometus est, qui affirmat nullum miraculum se fecisse. Longe autem plures fuerunt quos ensis consumpsit, quàm qui gratis eum secuti sunt, sicut superius demonstratum est. Hæc sola fictio uisionis prædictæ, debet sufficere ad confutandum quicquid dixit & fecit Mahometus. Sicut enim sæpenumero antè dictū est, sic permisit eum spiritus sanctus mētiri, ut quilibet homo facile figmentū cognosceret. Nūc quidē dicit de seipso inaudita miracula, aliquando autem dicit se nullum miraculum fecisse. & aliquādo dicit, quod est solum nuncius & homo: aliquando uero, quod & plus est quàm angelus, & supra angelos. & quare indiguit asino uel iumento à Mecca usq; ad Hierusalem, qui ex Hierusalem usq; ad ultimum cœlum ascendit absque asino? Quomodo potuit tot splendores angelorum in cœlo sustinere, qui dicebat, quod quando apparebat sibi unus angelus,

Obiectio Saracenorum.

Solutio uana Mahumeti.

Mendaciorū Mahumeti impudentia.

semper in terram concidebat, & spumans agitabatur, & incuruabantur & contrahebantur manus & pedes eius? Et neq; in prædicta uisione ponit se raptum, sed dicit, quod ascendit cum corpore simul & anima. cuius signū est, quia dicit quod Deus manu sua tetigit eum inter humeros, & sensit frigiditatem usq; ad medullam spinæ dorsi. Vnde Deum & angelos supponit, positionem habere spacio corporali.

DE QVIBVSDAM SEX quæsitis in Alcorano communibus, & de Christi ad Mahometum excellentia. Cap. XV.

Consequenter mouēdæ sunt dubitationes quædam, & quæstiones in Alcorano, de quibus cum non possint rationē reddere Saraceni, non solum uocabuntur simpliciter, sed etiam cogentur demonstrationibus, coacti in conuiuium ueritatis introire. Prima quæstio est, Quid uult Alcoranum dicere, quando totiens inducit Deum pluraliter de seipso loquentem? Dicit enim in Elimpacerā, ex persona Dei: Diximus angelis adorare Adā, & reliqua. Et post hæc per totū dicit usq; ad finē libri, aliquādo pluraliter de deo loquēs aliquādo autē singulariter. Firmissimū enim est omnibus. Christianis & Iudæis et Saracenis, qui ratione utuntur, unum esse Deum, & solum & simplicem, & non posse habere consortem quendā. Quare igitur pluraliter loquitur de eo ipso? Et non possunt dicere, quod deus loquitur de seipso et de angelis. Dicitur enim ibi, Diximus angelis. Est igitur locutio hæc Dei non angelorum, sed ad angelos. Item in capite Sad, dicitur, quod omnes adorauerunt Adam, præter diabolū. Omnib. igitur angelis dixit Deus, Adorate Adam. Item in multis Alcorani locis inducuntur tales quædā locutiones pluraliter de deo, in talibus actionibus in quibus angeli nequaquam cum Deo communicant, sicut in creatione mundi, & iustificatione impij. Dicitur enim in pluribus locis Alcorani: Nos, dicit, creauimus cœlum & terrā, & quæ sunt in medio, & non incassum iudicauimus hominē, & nos misimus filium Mariæ, & dedimus ei spiritum sanctum & euangelium, & miracula, & talia quædam in quibus angeli nequaquam possunt communicare cum deo. Angeli enim creati sunt à Deo, sed non simul creant cum Deo cœlum & terram, & quæ sunt in medio. Et non possunt dicere Saraceni, quod pluralis illa uox est Dei, & cuiusdam alterius intellectus qui excedit creatum, per quem fecit omnia Deus. Constat enim, quod quicquid est præter deum, creatura est, & à Deo creatum, & nulla creatura potest esse simul creatrix cū Deo. Item non possibile est dicere, quod Deus pluraliter loquitur propter diuersas quæ in eo sunt qualitates, si

Quæstio. 1. Cur Deum in plurali de se ipso loquentem toties introducat Alcoran. I.

2.

3.

4.

cut est potentia, sapientia, iustitia, & talia quæ Arabes uocant Saphat. Hæc enim non accidētia sunt in deo, neq; differentiæ, sed sunt in ipsa diuina essentia. Vnde in Deo nullam compositionem nec pluralitatem faciunt, ut per illa Deus de seipso pluraliter loquatur. Quin imò nec homo, nec angelus propter eorum differentiam, potest de seipso pluraliter loqui: & si hæc in homine & angelo accidentia sunt, & quandā in his compositionem faciunt. Et uere talis locutionis modus, Deum uidelicet unum existentem, pluraliter de seipso loqui, semel à Moyse inuenitur in Genesi illatus. In formatione enim hominis, locutus est Deus, dicens: Faciamus hominē ad imaginem nostram. Quod dicunt Iudæi, uocem esse Dei ad angelos. Quod quidem est contrariū diuinæ scripturæ, quæ nunquam dicit angelum secundum imaginem hominis formatum esse, sed secundum imaginem Dei. Et hoc est quod etiam addit Moyses deinceps, post illos sermones dicens: Et fecit Deus hominem secundum imaginem & similitudinem suiipsius, secundū imaginem dei fecit eum. Est igitur uox illa patris ad filium uel totius trinitatis ad seipsam. Vnus enim & simplex Deus essentia, trinus est in personis. Et hoc dicere potuisset Alcoranum simpliciter, nisi timuisset posse esse personarū discretionem, discretione secundum essentiam. Propter hoc dicit in capitulo Elnesan: O societas libri, ne uacetis in lege uestra, & ne dicatis de Deo præter ueritatē, quod Christus Iesus filius est Mariæ, et Apostolus dei, et uerbum Dei, quod in ea posuit per spiritū sanctum. Ecce hic nominat deū, et uerbū dei, et spiritū sanctū, sed timēs, ne propter hæc diuina essentia diuidatur, uel multiplicetur uel terminetur, subiungit statim: Et ne dicatis tres Deos, quoniā Deus, Deus unus est. Ecce quantum appropinquauit ad illud quod est maxime arduum in fide, modo quodam dicens Ioannis: Pater & uerbum & spiritus, & hi tres unum sunt. Inducit igitur in Alcorano Mahometus deum pluraliter loquentē, ignorans causam. Manifesta igitur hinc prima quæstio, quod cōmuniter credimus cum his deum esse unum, & solum & simplicem ipsi autem habent in Alcorano. deus habet & uerbum et spiritū, & sic credimus uerum & unum & simplicem deum. Et proprie de se loquitur singulariter: propterea autem quod trinus est in personis, aliquando de se pluraliter loquitur. Secūda quæstio est, quod Alcoranum continue meminit spiritus sancti, & uerbi dei. Quis est ille spiritus sanctus, & quod est illud uerbum dei? De spiritu sancto quidem dicit in capitulo Elpalceram, ex persona dei: Dedimus Iesu filio Mariæ ut faceret prodigia & miracula manifesta, & perfecimus eum per spiritum sanctum: & hoc idem reperit per totum capitulum. Item dicit in capitulo Elempai de Maria, Inspirauimus in eam ex spiritu sancto. Et in pluribus alijs locis similia dicit de spiritu sancto. Et non possunt dicere Saraceni, creaturam quendam esse, sicut angelus quidam, scilicet bonus, quoniam singulariter de eo loquitur, tanquam de uno sancto. sancti autem angeli plures sunt, & omnes sunt dei. Quæ igitur causa, ut de illo singulariter diceret, nostro & sancto? Item non esset magna laus de Christo, quem Alcoranum intendit singulariter commendare, quòd deus dedisset ei angelum custodem. Etenim deus facit angelos spiritus, & nostros apostolos: sicut dicit Alcoranum in capitulo Elmaice. Item angeli non sanctificant homines, sed deus immediate, & solus: tanquam solus deus potest peccata dimittere, sicut dicit in Alcorano. Prædictus igitur spiritus uerus est deus. uerus autem deus & qui de prædicto spiritu loquitur dicens: Dedimus ei spiritum sanctum, & inspirauimus ex spiritu sancto.

Gen. 1.

Trinitas etiā Alcorano posita, nomini Dei, uerbi, spiritus sancti.

1. Ioan. 5.

Quæstio II. de spiritu sancto.

Quoniam igitur diuina essentia una est & simplex, non potest discerni, uel diuidi: et ibi est dās & datum. dans, qui dicit, Dedimus: & datus, qui dicitur spiritus sanctus, qui dicitur datus & inspiratus. Inter dantem autem, & qui datur, requiritur ut distinguatur personaliter solum, non essentialiter, & sic solis relationibus distinguuntur. Et hæc est sola discretio, quam Christiani in personis diuinis faciunt. Hanc eandem omnino quæstionem quam de spiritusancto quæsiuimus, possumus quærere etiam de uerbo dei. Dicitur enim in capitulo Abraham: Dixerunt angeli beatæ Mariæ, O Maria, deus præposuit te supra omnes mulieres. Et post hæc dixerūt angeli: O Maria, nunciat tibi deus, uel nunciat tibi uerbum eius, & nomē eius Christus Iesus filius Mariæ. Et in capitulo Elnesa dicitur: Ne dicas de deo præter ueritatem, quod Christus Iesus filius Mariæ apostolus est dei, & uerbum dei, quod ipse posuit in ea per spiritumsanctum. Affirmat igitur omnino, Christum uerbum esse dei. Quæritur igitur, quod sit hoc uerbum Dei? utrum uerbum accidentale, uel potius personale & reale. Si dicit uerbum esse uocale solum, & accidentale: hoc non potest dici. loquitur enim de deo Alcoranū & euangelium singulariter, & de uno uerbo tantum: uerbum autem Dei uocale & accidentale, quod à Deo exit, non unum, sed multa. Omnia enim bona uerba & sancta & uera, uerba Dei dici possunt. Item non esset excellens commendatio Christi, quem Alcoranum intendit singulariter commendare, si propter hoc dicatur uerbum Dei, tanquam uerba Dei, dicens, Non enim solus Christus, sed etiam alij prophetæ uerba Dei nunciauerunt

Personarum in diuinis discretio.

5.

III. Christus quomodo uerbum Dei.

runt,& tamen nullus illorũ dicitur uerbum Dei. De solo enim Christo euangelium & Alcoranũ dicit, quod sit uerbum Dei. Si autem essentialiter uerbum capiatur, manifestum quod sempiternum esset uerbum Dei,& deus uerus. Sicut enim quod procedit ex ore corruptibilis hominis, corruptibile est ex necessitate: sic uerbũ quod ex sempiterno ore procedit, per quod cœlum & terram & quæ sunt in medio (ut Alcorani uerbo utar) fecit, sempiternũ et incorruptibile esse necesse est. Quicquid autem ex Deo procedit, essentialiter est deus,& hoc modo deus est dei uerbum. Vnde cum uerbum aliquo modo differat à dicente & continente uerbum,& in dei essentia non possit esse diuisio seu distinctio essentialis, oportet quod ibi sit distinctio personalis: & quod uerbum à dicente proprijs,& solis relationibus distinguatur, sicut & de spiritu dictum est. Et hoc est uerbum, quo deus omnia quæ sunt, dixit, & facta sunt: sicut & in Alcorano dicitur. Et secundum hoc conuenit Alcoranum cum euangelio Ioannis, qui dicit: Omnia per ipsum facta sunt. Quoniam igitur ab eo qui loquitur, uerbum comprehenditur,& intellectualiter gignitur: & quod ab altero generatur, secundum similitudinẽ speciei & naturæ, dicitur filius: propter hoc, uerbum Dei dicimus filium dei. Sicut sol si generaret ex se talem splendorem qui esset sol, illum solem & splendorem diceremus filium solis. In hoc tamen est differentia, quod in creaturis, in quibus esse et essentia differunt, non possunt multiplicari subiecta, cum non multiplicatur natura. Vnde & homo alium hominem gignit: Deus autem, in quo idem est esse & essentia, ex seipso uerbum gignẽs, non alium Deum generat. Diuina enim essentia neq; dissimilis est, neq; innata est multiplicari secundum aliquem modum, propter summam perfectionem & simplicitatem. Mahometus igitur audiens Christianos dicẽtes deum habere filium, nesciuit cõsiderare, quod possibile est esse filium absq; muliere. Et propter hoc nullam aliam adduxit argumentationem, nisi quod deus non potest habere filium, quia uxorem non habet. Et non excogitauit quod diixit Dauid, quem tantum commendauit Mahometus, qui præter filium naturalem, dixit deum multos habere filios adoptiuos, dicens, Ego dixi, dij estis,& filij excelsi omnes: & non ex muliere. Aliàs tamen licet Mahometũ simul cũ eo intelligere, qui dicit Mariã posse habere filiũ absq; uiro: sed quomodo non conueniẽter considerauit, quod deus & absq; muliere potuisset habere filium. Verum igitur dixit Mahometus, quando dixit Christum Iesum filium Mariæ, & uerbum dei esse: sed non intellexit, Si enim intellexisset, dixisset: Ex quo est filius Mariæ, est ue-

Argumentatio a cõtrario

Verbũ essentiale.

Ioan. 1.

Filij appellatio.

Mahometi opinio de filio Dei.

Psalm. 81.

rus homo: ex quo est uerbum dei, est uerus Deus. Non enim est deus compositus & imperfectus, sicut homo. cuius uerbum & comprehensio mentis,& ars & actio, non est homo. Quicquid autem est dei, est deus. Vnde & uerbum dei, deus est: & intellectus dei, deus est: & actio dei, deus est. Alcoranum autem hominem solum cepit Christum. Et propter hoc postquam dixit, quod uerbum est dei, addidit, quod Iesus sic est apud deũ, sicut Adam, quem creauit de limo terræ: & dixit ei, Esto. Et quomodo hoc cum præcedentib. conuenit? Cum enim dixerit, quod deus infuderit uerbum Mariæ,& spiritum eius, ex quo natus est Christus,& post hæc rursus opinatur, ut Adam is sit quem formauit ex terra: inconueniens igitur, uerbum dei & spiritum eius terram esse. Nisi aliquo modo Dei naturam terram supponamus, quod absit. Esset enim uerbum eius,& spiritus eius, sicut quædam statua, quæ neq; intelligit, neq; spirat. Nunc autem deus noster, qui est benedictus in sæcula, uidet & audit omnia,& habet uerbum incarnatum ex Maria uirgine,& spiritum sanctũ qui eam obumbrauit,& humanitatem uerbi adimpleuit. Si autem existimant & in Adam uerbum dei & spiritum fuisse, non effugient manifestum mendacium. Si enim uerbum Dei cum carne & terra illius unitũ esset,& spiritus repleuisset Adam, nunquam decipere potuisset illum satanas, uel fefellisset. Verbo tamen suo dixit deus Adæ, Esto, hoc eodem uerbo quo fecit omnia, quod quidem ab æterno erat apud Deum. Itaq; Christus uerus est deus,& uerbum dei. Neq; enim uerbum dei minus est quàm totus Deus. Est etiam homo uerus, ex Maria genitus: & in quantũ homo,& apostolus est dei,& propheta dei,& seruus Dei. Et quantum ad hoc, bene dicit Alcoranum in capitulo Elnesa, quod neq; Christus, neq; fideles angeli negabunt eum seruum esse Dei, id est inquantum homo est. Non inuenitur tamen in toto euangelio, quod ipse Christus dicat de seipso, quod sit seruus Dei, ne errorem inducat. Sed neq; palã dixit, Ego sum deus, neq; homo, sed ueris & manifestis operibus ostẽdit, seipsum & Deum esse uerum,& hominem uerum. Et propter hoc dixit: Si mihi non uultis credere, operibus credite. Et hæc est efficacior probatio, quàm si uerbis solis hoc dixisset. Dictũ est autem superius, quare ante passionem hoc non dixit palàm. Apostoli autẽ & euangelistæ prius & post hæc & alij prædicatores, sicut manifesta uerba & dixerũt et ostenderũt, ut totus mundus conuinceretur hoc credere, Mahometus autem, postquam benedixit CHRISTVM esse uerbum Dei, non stetit in ueritate, sed contradixit sibijpsi, dicens, ipsum Christum non esse Deum.

Quicquid est Dei, idẽ etiã Deum esse.

In Adam non fuisse uerbum Dei, nec spiritum sanctum.

Ioan. 1.

Christus, uerbum Dei, homo, apostolus, propheta, seruus.

Ioan. 10.

Tamen dixit, quod apud Deum excusauit, quod patuit superius in nono capitulo, manifeste falsum esse, tum quia dicit quod ipse Christus dixit, Adorate Deum meum & Deum uestrum, dominum meum & dominum uestrum. Hæc autem ratio nequaquam constat. Inquantum enim uerus homo fuit, uerus seruus est Dei, ut superius manifestum fuit. Contingit ergo de Mahometo, quod de alijs ipse scripsit in capitulo Ionæ, dicens, quod quidam reprobant quæ non intelligunt, & quæ non possunt exponere. Sicut & ipse reprobauit mysterium incarnationis, propterea quod ipse non intelligebat, nec poterat exponere quæ in euangelio dicebantur de Christo. Et secundum eandem rationem neque trinitatis mysterium suscepit. Non enim potuit intelligere personarum discretionem, absque discretione quæ est secundum essentiam. Et quid mirum, si homo carnalis non percipit excellentissima Dei mysteria? Hæc quidem igitur sufficiant de tertia quæstione. Quarta quæstio est, quod Mahometus continue in Alcorano laudat legem Moysi, & Iob, & Dauid. Et dicit Psalterium librum esse clarum: supra omnes autem libros commendat euangelium, in quo dicit esse salutem & deductionem. Quæritur igitur, Quare neque habent, neque legunt Saraceni libros istos, neque interpretantur? Christus enim, cum commendasset Moysen & alios prophetas, Christiani cum hos non haberent, acceperunt illos à Iudæis, & eos in diuersas linguas transferri fecerunt, habentq; illorum libros autenticos, leguntq; eos in scholis. Dicunt autem Saraceni, Iudæos quidem corrupisse libros ueteris, Christianos euangelium & libros noui Testamenti, & quod nihil ueritatis remansit in mundo, præterquàm quod est in Alcorano. Sed antè demonstratum est in tertio capitulo, quod hoc est falsum, & contrarium Alcorano. Item, Quomodo tantus propheta, qualem existimant esse Machometum, tantum commendasset corrupta exemplaria, et dixisset in his esse salutem & deductionem? Vel quomodo non prædixisset in posterum esse corrumpenda? Sed potius contrarium dixit. Quod si in ambiguo quodam de Alcorano fuerint Saraceni, quærant ab his qui ante eos libros legerunt: id est, à Christianis & Iudæis. Et hoc dicit in capitulo Ionæ. Oportebat autem potius dicere: Ne credatis his qui corruptos libros habent. Item in capitulo Abraham docet, ut Saraceni quærant auctoritatem legis Moysi, dicens: Afferte Pentatheucum si ueraces estis, & legite in eo: & reliqua. Causa autē quod Saraceni non legunt prædictos libros, nulla alia est, nisi quod sciunt horum sapientes, quod facile deprehenderetur mendaciū

Ioan.20. Ioh.19

IIII. De libris Moysi, & euangelij.

Libri noui et ueteris Testamenti an a Iudæis, & Christianis corrupti.

Cur Saraceni legis & euangelij libros non legant.

Alcorani, si sanctos & ueraces libros legerent. Vnde & Alcoranum malitiose prouidit sibijpsi, & quatuor medelas suppofuit, ut mendaciū eius non manifestum constitueretur. Quorum unum quidem est, mandare interimi, qui contrarium aliquid Alcorano dicerent, quod manifestum fuit superius in quarto capitulo. Secundum dicit, ne dispute̅t cum hominibus alterius sectæ. Tertium prohibet his credere. Dixit enim in capitulo Abraham, Ne credatis alicui, nisi his qui sequuntur nostram legem, & quod in euangelio est salus & deductio. Dicit etiam, quod Saraceni nihil sunt, nisi adimpleant legem & euangelium. Ergo debent euangelium habere. Quartum, separat se omnino ab illis, & dicit: Mihi mea lex, & uobis uestra, & reliqua. Et post hæc: Liberi estis uos, à quibus ego facio. & ego, à quibus & uos. Et hoc dicit in capitulo Ionæ. Si igitur Saraceni bene acciperent cōsilium Alcorani, proculdubio deducerentur. Habuissent enim euangelium & legem Moysi, & alias scripturas. Maxime cum ipsum Alcoranum continue commendet Moysen, Dauid, Salomonem, & alios prophetas: & frequentissime dicat, quod alterū alteri non præfert. Et hæc ad quartam quæstionem. Quinta quæstio est. Quid uult dicere Machometus in Alcorano, quod totiens dicit & repetit de se scribens, Credite in Deum & Apostolum, obedite Deo & apostolo, sequamini Deum & apostolum? Scimus enim, soli Deo deberi fidem, honorem diuini cultus, actionem obedientiæ, & sequelam uiæ. Ipse enim solus est principium, & finis omnium. Vnde nullus unquam propheta ausus est hæc dicere, & Deo seipsum in talibus associare: cui nullum unquam possibile est socium uel simul participem fieri. Dominus enim in lege Moysi Iudæis dixit: Scitis quod ego sum solus. Propter hoc autem et Helias dicit: Si dominus est ite post ipsum: si autē Baal, sequamini eū. Videtur igitur ex talibus, Mahometū non solum dare se Deo participem, sed facere seipsum illius socium, & simul consortem. Et sic dicitur in capitulo Elnesa: Non parcet Deus, si quis ei dederit participē. Solus autem Christus, neque consors, neque particeps Dei, sed Deus uerus & homo uerus, potuit dicere: Credite in Deum, & in me credite. qui tamen nunquam dixit: Credite in Deum & in me, uel obedite Deo & mihi, ne homines crederent eum Dei participem & consortem. Sexta quæstio est: Cum Alcoranum de Christo quidem multa dicit, & magnifica, ecōtrario autem pauca de Machometo, & quidem uilia, quæritur igitur, Quare Saraceni non potius sequuntur Christum, quàm Machometum, & euangelium quàm Alcoranum? Et quia contraria

Quatuor præcipuæ Alcorani cautelæ.

Quæstio V. de consortio Dei.

Apoc.22.

Deut.32. 2.Regum 18

Ioh.14

Quæstio 6.

traria iuxta se posita magis elucescũt, uideamus è regione & intrinsecus, quid Alcoranũ de utroq; narrat. Dicit enim Alcoranum, quod Christus suæ matri fuit annunciatus per angelum, & sanctificatus per spiritum sanctum, & uirtute Dei conceptus, non operatione naturæ, & ex sanctissima uirgine Maria, & supra omnes alias mulieres mundas, genitus est. De Machometo autem nihil tale dicit, sed quod orphanus, & uagus, à Deo conductus. Item dicit de Christo, quod est uerbum Dei, & secundum hoc nihil potuit ignorare: Mahometus autem fuit propheta incertus. dicit enim, se nescire, quid de se fiet, ac suis. Dicit etiam ipse: Nescio utrum ego aut uos sumus in rectitudine. Vnde & fertur dixisse de patre & matre sua: Vtinam scirem quod est opus eorũ. Item fertur, quod ipse fuit præstigiatus à Iudæis, acubus ab aliquibus mulieribus in uultum cæreum immissis, & proiectis in puteum. Affirmantque communiter, ipsum Mahometum ueneno uitam finiuisse, quod assumpsit, cum huic Iudæa quædam uenã fecisset. Item, ipse quidem Christus ab Abraham descendit, & Isaac, cui facta est promissio de benedictione, & consequenda hæreditate. Mahometus autem descendit per Ismaël, ad quem non peruenit promissio: sed de eo scriptum est, quod erit ferreus homo, & manus eius cõtra omnes, & reliqua. Item Christus nullum unquam peccatum commisit. Spiritus enim Dei & uerbum Dei non potuit peccare. Mahometus autem idololatra fuit, & homicida, lasciuus & rapax, multisq; alijs peccatis †connoxius, in quibus Deus, ut dicunt, ei pepercit. Item Christus stupenda fecit miracula, & utilia. Sicut enim dicitur in capitulo Elmaide, in fine, Christus cæcos illuminauit, leprosos mundauit, & mortuos suscitauit: Mahometus autem nullum miraculum fecit, secundum Alcoranum. Et quæ de eo dicuntur, uel inconuenientia, uel impossibilia sunt & absona, sicut lunam diuisam reintegrare: uel inutilia, sicut camelum loqui: uel omnino occulta. Multa enim dixit seipsum in occulto et nocte facere, quæ in die requisitus, ostẽdere nõ potuit. Vnde ei dixerunt: Dicis te ascendere in cœlum ad Deum nocte, ascende de die, ut uideamus nos, & credemus. Christus autem maxima et magnifica miracula faciebat de die, et in manifesto, et corã multis testibus uidẽtibus: quare manifesta sunt opera illius. Præterea Christus quidẽ magister fuit excellẽs, sicut dicitur in Alcorano, & in capitulo Elmeide, quasi ex persona dei: O Christe, cõsidera quem dedi tibi spiritũ sanctum, ut loquaris. Item, In cunabulis docui te librum & sapientiã, & legem Moysi, & euangelium. Mahometus autem doctor fuit ignarus,

Quid Alcoranum de Christo narret, quidq; de Mahometo.

Christi ad Mahometum excellentia, per collationem.

Gen. 16.

obnoxius.

Mahometi miracula.

Mahmmet idiota.

& homo idiota, nesciens aliam linguã nisi suam, ignorans etiam interpretationem legis suæ. Dicit enim, solum Deum scire Alcorani expositionem. Item Christus secundum euangelium crucifixus est, & mortuus, & resurrexit uere, & ascendit in cœlos, & sedet ad dexteram Dei. Alcoranum autem dicit, quod non est mortuus, sed assumpsit eum Deus. Quare et secundum euangelium, & secundum Alcoranum, & in omnem euentum Christus uiuit. Mahometus autem omnino mortuus est. Sed melior est adiutor uiuus, quàm mortuus. Omitto alias secũdum quodlibet excellentias, quas de Christo euangelium posuit. Mirum igitur, quare Saraceni non sequuntur potius Christum quàm Mahometum, & euangelium potius quàm Alcoranum, cum ualde credibile sit, per meliorem legislatorem meliorem legem datam esse, & melius à Deo conseruatam, ueracem & incorruptam, sicut superius demonstratum est in tertio capitulo.

DE EVANGELII AD ALCORANUM EXCELLENTIA. Cap. VI.

Evangelij autem ad Alcoranum excellentiam, facile ex superioribus dictis possumus cognoscere. Antè enim demonstratum est, non esse Alcoranum legem Dei, propterea quod neque uetus, neque nouum testamentum hanc testantur, & quod neq; in stilo neque in sententijs cum alijs conuenit, & quod contradicit sibijpsi, & quod nullo miraculo confirmatur, & quod est irrationabile, & quod manifesta continet mendacia, & quod uiolentum, & quod inordinatum, & quod iniquum, & quod ambiguum. Hæc enim omnia per ipsum Alcoranum breuiter sunt antè demonstrata. Veruntamen idipsum Alcoranum legentibus, melius hæc demonstrantur. Quare nos hæc audacter dicere possumus, si nobis credere non uultis, Alcoranum legite. Horum autẽ contraria in euangelica doctrina manifeste apparẽt. Etenim Mahometus præcipue, quasi supra omnes prophetas qui sunt uel qui futuri sunt, Christũ commẽdauit et euangelij doctrinam supra omnes diuinas scripturas magnificauit. Scimus autem, quod nullum sic est tam ualidum, tamq; potens testimonium doctrinæ uel uitæ, quàm laus ab his qui conantur reprehensionem inducere. Dicit autem ipse Mahometus in Alcorano, in capitulo Elmeide: Terminauimus uiam hominum per Iesum Christum filium Mariæ, ueracissimum prophetam, & dedimus ei euangelium, in quo est deductio & lux & ueritas manifesta. Et in multis locis Alcorani præcipue cõmendat euangelium. Etenim ipsum euangeliũ in omni loco & lingua excellentissime mundo seipsum manifestat. Quare confidenter dicere

Epilogus.

Alcoranũ legendum, ut q̃ sint absurda eius dogmata intelligatur.

Euangelij manifestatio cuiusmodi à deo instituta.

Euangelij manifestatio cuiusmodi a deo instituta

possem de eo Saracenis: Si uestro Mahometo uultis, uel non uultis credere de Euangelio, id ipsum Euăgeliū legite. Et quoniam sicut dicitur in Alcorano in capitulo Elĕphal, uolēs deus quod uerificetur ueritas per uerbum suum, & interci datur gubernatio hæreticorum, & ut ueritas uerificetur & uanitas euanescat, prouidit & dispensauit deus, ne mūdus per ignorantiam periret, ut lex illa, quæ generaliter omnibus & sola necessaria erat, lex ea quæ est euangelij, non in uno loco, sed in diuersis prouincijs: neq; in uno idiomate, sed diuersis & in omnibus linguis scriberetur hebraice, græce, & latine, & post hæc fideliter trāsferretur. In fine aūt euāgelij mādauit discipulis suis Christus, ut in uniuerso mundo efficaciter euāgelium prædicarent. Quod ut perficere possent, dedit eis gratiam linguarū & uirtutem miraculorum. Alcoranum autem arabice solum sibijpsi dicit à deo datum esse: & Saraceni firmiter credunt, nullum posse hoc scire qui arabicam linguam ignoret. Sequitur autem, non omnes scire arabicam linguam, neq; posse hanc discere. Scriptum autem est in Alcorano, sicut & antè demōstratum est, nullum posse saluari, præter eos qui sunt in lege Saracenorum. Quare conuenienter quæri posset, si solos uelit Saracenos deus saluos fieri, & eos qui arabicam linguam sciūt. Christianorum autem lex, quæ scripta est in omnib. linguis, dicit, quod deus uult omnes homines saluos fieri. Saraceni igitur, qui solo nomine saluati dicuntur, sicut antè dictum est, & alij omnes qui secundū ueritatem saluos se fieri uolūt, discāt Christum esse saluatorem, legantq; euangelium in quacunq; lingua uolunt, & inuenient ferè contraria omnia quæ prædicta sunt & demonstrata ab Alcorano. Inuenientq;, quod Moysi lex & prophetæ ipsum testantur, et nullam euangelij contrarietatem, sed potius complementū & perfectionem omnium aliarum scripturarū. Inuenient quoq; in euāgelio stilum non metricum uel rhythmicum, sed simplicem & cōmunem, non quidem propter simplicitatem scribētium, sed propter utilitatem legentium, ut ab omni simplici & idiota conuenienter intelligi posset. Modum non habet assentatorum, neq; turpia uel desueta nomina, sed communia & honestißima. Fabulam autem omnino nullam cōtinet euangeliū: & si quasdam aliquando parabolas apponit, ex ipsa uerbi consequētia manifeste ostenditur, quod parabolice loquitur. Conuenit autem in sententijs, nō solum cum alijs sacris scripturis, sicut dictum est, sed etiam cum philosophis qui de uirtutibus & de extremo hominum fine demonstratiue uel rationabiliter tractauerunt. Addit etiam quædam excelsißima, ad quæ naturalis humana ratio non potest perueni

Mar. 16

Saraceni Saluati

Laus euangelij Christi.

Stili simplicitas

Parabolæ

re. Et nequaquam aliquid dicit, cui quis demonstratiue poßit instare, quia cum demōstratio contineat uerum, nihil poteſt esse ei contrarium nisi falsum. Speculātibus autem diligenter, nulla contradictio in euangelijs continetur. Quare non solum unum Euangelium cum seipso conuenit, sed etiam quatuor inter se, in omnibus necesarijs circa fidem, simpliciter conueniunt: id est, de incarnatione, doctrina, paßione, resurrectione, ascensione Christi, & spiritussancti mißione: & si quatuor euangelia in diuersis locis & diuersis linguis, necnō à diuersis auctoribus à principio conscripta sunt, ut antè dictum est. Quidā tamē simpliciores existimauerūt, in euāgelio esse cōtrarietatē, propterea qđ illud qđ in alio euāgelio cōtinetur, in alio euāgelio nō cōtinetur. Hoc aūt non est cōtradictio, sed potius dispensatio dei, quasi inspirante spiritusancto, ut quod ab uno Euāgelista prætermissum est, alter dicat: quod autem ab uno Euangelista scriptum est, nullus aliorum trium negauit, uel contrarium aliquid dixit. Sed hi quatuor non omnia opera, uel uerba Christi conscripserunt, sed solum quæ ad salutem sunt magis necessaria. Quomodo autem doctrina Christiana perfecte miraculis sit confirmata, in septimo capitulo manifeste antè demonstratum est: quare non oportet amplius in eisdem uersari. Nulla autem est in mundo doctrina, uel lex, quæ sic rationabilis existat & perfecta sicut Euangelica, quæ omnes paßiones radicitus auellit. Non solum inordinatam actionem & exterius uerbum prohibet, sed & inordinatum animi motum, uel intrinsecum affectum, sicut concupiscentiam, iram inordinatam, & similia, ex quibus omnia mala exteriora sequuntur. Plantauitq;, & conseruauit omnia bona in mandato perfectißimæ dilectionis, Dei uidelicet & proximi. Habita enim amicitia & charitate perfecta, quæ propria bona cum alijs communicare cogit, non est necessarium iustitiam quærere, quæ nos inducit ad restituendum aliena. Item continet Euangelium naturalißimum & proprijßimum mandatum,

Quæcunque uultis ut faciant uobis homines, & uos facite similiter eis. Quo solo habito, non est necessarium aliud præceptum, respectu proximi. Non solum etiam ueritatem continet Euangelium, sed, sicut credunt Christiani Doctores, si unum solum mendacium in Euangelio inueniretur, totum Euangelium meritò suspectum haberetur, sicut superius determinatum est in nono Capitulo. Violentiam autem nullam permittit Euangelium, quinimmo & ipsam uiolentiam & iniuriam patienter oportere ferre ait, dicens: Si quis te alapis percusserit ad dexteram genam, uerte et alterā: et si quis à te capiat palliū, ne pro

bibeas

Nulla contradictio in euangelijs

Christi opera & dicta non omnia in euangelijs scripta

Euāgelicæ legis perfectio

Mendacij & uiolentiæ expers euāgeliū

Mat. 5

bibeas eum, sed da etiam tunicam. Docet etiam pro illata iniuria & odio, beneficium et dilectionem reddere dicens: Diligite inimicos uestros, Benefacite odio habentibus uos, & orate pro malignantib. & his qui uos persequuntur. Non tamen hoc aduersatur, si quidam Christianorum iniqui non seruant hæc omnia. Non enim iniquorum peruersio probibet sanctißimæ legis perfectionem & ueritatem. Bene ordinatißima autem est euangelij doctrina, sicut antè demonstratũ est decimo in capitulo, et tẽporis ordine, et loci, et doctrinæ, et materiæ. Incipit enim ab incarnatione Christi, determinans quæ ad natiuitatem huius sunt conuenientia. Et post natiuitatem conuenienti tempore ostendit doctrinam & sapientiam eius. Et post hæc, & potentiam et miracula & deinceps paßionem & mortem, ultimo autem resurrectionem, & in cœlos ascensionem. Sanè nullũ malũ potest inueniri in doctrina tantæ perfectionis, etsi instabiles & indocti dicant, blasphemias quasdam in euangelio contineri, sicut de incarnatiõe Christi et paßione, item de trinitatis mysterio: de quib. ut antè dictum est, scriptum est in Alcorano, quod ipsi reprobant quæ non intelligunt. Certißima uero est lex Euangelica, quia certißimè scitur quo tempore, quo loco, à quibus hominibus conscripta est Euangelica doctrina. Certißimum etiam est, quod conuenientißime & facillime intelligibilis est, quia credenda preponũtur per reuelationẽ dei, & non inuestiganda per rationẽ, ut simpliciores ad eam facile accedere poßint. Item oportet scire quod nihil est in euangelio, quod non poßibile sit à nobis intelligi, qui fidei lumine sumus adiuti. Et licet in se certißima, tamẽ non ab omnib. intelligitur, sed ab humilibus solum, & humilib. corde. Superbi autẽ & carnales non poßunt hanc intelligere: quorum intellectus sic se habet ad eam, sicut uespertilionis oculus ad solem. Sacri autem Christianæ fidei doctores, non tanquam uespertiliones in nocte uolant, sed attentis oculis tanquam aquilæ, ueritatis radios in seipsis contemplantur: alijs autem ignorantibus & rationem quærentibus, propriæ interpretantur fidei & ueritatis mysteria. Et non dicunt eis, sicut in Alcorano in capitulo Ionæ, & in capitulo Elcaphe rim, quod conueniens est Saracenos dicere alijs nationib. quæ non credunt, & contradicunt Alcorano: Mihi mea fides, & uobis uestra. Sed sunt parati ad responsionem cuicunquam poscenti rationem de fide, & spe, quæ in eis est. Hoc autem est propriũ sapiẽtis rationẽ et causam sui operis reddere. Aliter enim quilibet fatuus poßet legem condere, et concludere quicquid uellet, & dicere nihil oportet contrarium credere his quæ ab eo posita sunt.

Lucæ 6.

Matth. 5.

Euangelicæ doctrinæ ordo.

Certitudo Euangelij, & facilitas.

Sapientis proprium.

DE SARACENORVM RESponsione ad prædicta. Cap. XVII.

AD hæc autem conantur respondere quidam superstitiosi & contentiosi Saraceni, dicentes: Non dicimus quod euangelium non sit à DEO, cum Alcoranum hoc manifeste testetur, neq; dicimus imperfectum esse, cum à deo sit, sed tam ardua & perfecta continet Euangelium, ut non sufficiat mundus ea perficere. Quis enim deum ex toto corde, et proximũ sicut seipsum potest diligere? Quis potest pro persequentibus et calumniantibus orare? Quis ex toto corde benefacere malefacientibus? Et alia quædã perfectißima mandat euangeliũ. Quoniam igitur non erat lex quæ potuisset seruari, prouidit mundo deus per legem salutis, et leuia fecit mandata, & dedit mundo Alcoranum, quod minime continet difficilia hæc, sed facile est ad saluandum homines per ipsum. Vnde dicũt, Alcoranum magis esse commune, & ualde sufficere ad salutem mũdo. Et propter hoc uocant Alcoranũ antonomice, legem salutis. Dicunt igitur quod Alcoranũ successit quasi loco euangelij, & quicquid boni erat in euangelio, totũ est in Alcorano, & quod iam non est opus euangelio. Sed hoc manifestũ continet mendacium. Nõ enim poßibile est dicere, ad tempus datũ esse euangeliũ, utputa usq; ad Alcoranũ, & post hæc Alcoranum ei successisse ad salutem hominũ. cum Alcoranũ manifeste testetur, quod in euangelio est deductio & salus. Præterea nõ potest dici, quod postquã dedit euangeliũ, aduertit quod mundus nõ poterit ipsum seruare, & correxit stilũ, et tẽperauit præceptũ, ut deus facta nostra putet ab euentu. Sciebat enim deus à principio, & quod euangeliũ continet, et quid homines ferre possunt. Præterea et ipsum Alcoranũ dicit, quod nihil sunt Saraceni, nisi adimpleant euangeliũ, & legẽ Moysi, ut superius dictum est. Christiani autẽ solũ Euangelium adimplere debent. Itẽ quomodo posset euangeliũ perfectũ dici si non posset secundũ uires ab hominib. seruari? Itẽ, si perfectũ est euangeliũ, & salutẽ necessaria cõtinet: quid obstat, si quædã alta cõsilia cõtinet, quæ magnæ perfectiõis existãt? hæc tamẽ nõ dicit necessaria esse ad salutẽ. Itẽ, quantũ quæq; lex magis remißibilis est, tantũ est per se minus mercede digna. Si igitur Alcoranũ est remißibilius quã euangeliũ, nõ ergo similiter est ad salutẽ efficax. Nõ enim dedit deus legẽ minoris efficaciæ, & ad salutem laboriosiorem. Et constat in Alcorano, quod & per ipsum Alcoranum dæmones saluari poßunt, ut superius manifestum fuit in 7. Cap. qui non poßunt saluari per euangelium. Est igitur Alcoranum magis salutare quàm Euangelium, ergo, et laboriosius et difficilius. Item, si Alcoranũ facilior lex est, et periculosior, maiore re

Euãgelij præceptorũ perfectio.

Obiectionis Sarracenorũ confutatio.

Dæmones saluari posse, Alcorani testimonio

prehensione dignum erit eam non obseruari. Sed Saraceni eam nõ seruant: periculosius igitur peccant. Quod autem eam non seruant, nec complent, manifestum est. Bibunt enim uinum, et inebriantur, comedũtq; illicita apud eos: non seruant ieiunium, neq; orationem, neq; expendunt iuxta eorum facultatem, et alia multa quæ melius scit qui in conuersatione inter eos experientiam horum capit. Siue facilem hanc dicunt, siue difficilem, periculum non euadunt. Sed in ueritate, Mahometus conatus est quidem facilem legem dare, non tamen permissum est sic calamũ tẽperare, quin difficilia multa interseruerit. Cõtinet enim lex illa difficultatem multam ad eam intelligendam. Dicitur enim in Alcorano, quod à solo deo intelligitur. Hoc autem quomodo sit irrationabile, manifestum fuit in octauo capitulo. Item cõtinet etiam difficultatem ad credendum. Dicit enim, uirginem Mariam peperisse Iesum, et deum

Saracenos nõ seruare Alcorani legem.

Alcoranum difficile.

habere uerbum et spiritum sanctũ, quæ necessaria sunt ad nostram fidem, & tamen miraculis confirmata. Item difficilis est propter opera adimpleri, sicut circuncidi, & non bibere uinum, et cauere ebrietatem per ciceram, & alia quæ sunt de ieiunio et oratione, et de collatione cuilibet secundum facultatem sibi datam à deo, & multa alia, quæ pauci Saracenorum seruant. Sicut igitur fuit mundo necessarium, quod alleuiarentur præcepta euangelij, & daretur Alcoranum leuius: ita posset dici ab aliquo, quod esset necessarium ut daretur alia lex leuior. quæ posset ab hominibus obseruari, et tam euangelium quàm Alchoranum delerentur. Vel si pauci saluarentur, esset culpa Dei, qui talem legem dedit quam homines seruare non possent. Quod si hoc est inconueniens, standum est in primo, scilicet quod euangeliũ sit lex à deo, sanctißima pariter et obseruabilis mundo, & quæ uires hominum non excedit.

CHRISTIANAE FIDEI CONFESSIO
FACTA SARACENIS, INCERTO AVTORE.

Siue Richardus Florentinus, quod stylus & aliæ quædam circumstantiæ subindicãt, siue alius hanc fidei Christianæ exomologesin fecit: pia certe est, & spiritum apostolicum redolet. Exhibet autem formam profitendi catholicam & orthodoxam Christi religionem citra petulantiam & maledicta: rursumq; sine omni fuco figuratæ potius abnegationis, quàm confessionis. Quod si ardentibus uotis à patre messis impetraremus aliquot eiusmodi operarios, qui peritia diuinarum scripturarum instructi, & amore diuino inflammati adirent nationes alienas à Christo, ut ille uir eximius Aegyptum adijt, didicitque linguam Arabicam, & doctrinam istius sectæ propius inspexit, mox inde Christianam fidem exposuit, & eorum dogmata refellit, seruata Christiana moderatione, uideremus breui fructus copiosos in horrea domini Dei nostri colligi.

NOs tales, &c. Christianæ fidei profeßores, à longinquis partib. uenientes, existentesq; gratia Dei sanæ mẽtis: Hodie in nomine sanctißimæ trinitatis, patris et filij, et spiritussancti, unius summi et omnipotentis dei, creatoris et gubernatoris uniuersorũ, pura et syncera intentione, & nulla humana paßione moti, coram tua et tuorũ terrena et trãsitoria potestate nos humiliter præsentamus, ad duo firmiter et constanter faciendũ. Primò quidem ad profitendũ nomen Domini nostri Iesu Christi, eiusq; synceræ et immaculatæ fidei, atq; sancti euãgelij ueritatẽ. Secundò ad annunciandũ uobis uiã, extra quam salui esse non potestis. Ad primũ cogit nos diuinus honor atq; amor. Etenim in lege diuina scriptũ est: Diliges dominũ deũ tuũ ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex mente tua. Quæ quidẽ dilectio ad diuinũ pertinet honorẽ et amorẽ, qui quidẽ honor et amor in libera tandẽ, spontanea et uoluntaria coram hominib. confeßione ostenditur, et declaratur. Vnde et Dominus Iesus in euangelio suo ait: Omnis qui confitebitur me corã hominib. cõfitebor et ego eũ corã patre meo, qui est in cœlis: & qui erubuerit me, et meos sermones, hũc filius hominis erubescet in maiestate sua, et patris, et sanctorũ angelorũ. Ad secundũ incitat nos zelus et amor fraternus. Vnde et superiori mãdato et dilectione dei immediate adiungitur præceptũ de dilectione proximi, cũ dicitur: Diliges Dominũ Deũ tuũ, etc. Subiungitur et statim: Et proximũ tuũ sicut te ipsum. Id est, ad eundẽ finẽ, ad eandẽ salutẽ et fœlicitatẽ, ad quã te ipsum diligis et dirigis, diligas et proximũ tuũ, et eandẽ ei procures salutẽ. Notum itaq; sit uobis dilectißimi, nos esse homines iam à pluribus annis diuino cultui dedicatos, licet indignos et peccatores, plantatosq; in domo domini ad meditandũ in lege ipsius die ac nocte. In cuius diligẽti meditatiõe et perscrutatione uerißime didicimus, q. fides ecclesiæ catholicæ christianorũ, cuius nos sumus professores, est uerißima, nullã in se cõtinens falsitatẽ aut mendaciũ.

Duo aguntur in hac oratione.

Et

Excellentia et certitudo fidei Christianæ.

Et Euangelium Christi est lex domini immaculata, conuertens animas: testimonium domini fidele, sapientiam præstans paruulis. Iusticiæ domini rectæ, lætificantes corda: præceptum domini lucidum, illuminans oculos, utpote ab ipso Deo patre per uerbum suum, per sapientiam suam, per ipsum unigenitum suum filium, per quem uniuersam ex nihilo produxit creaturā, dictata à patriarchis multis, præsignata à prophetis, prædicta uarijs ænigmatibus & figuris, multis antea sæculis apud utrumque populum Dei, scilicet qui Iudæorum dicebatur, & gentilem, præfigurata. Et tandem per ipsam diuinam sapientiam humanatam mundo tradita, & manifestata, mirabilibus signis & portentis confirmata, ab apostolis prædicata: ipsius legis latoris Iesu Christi, ipsorumq; suorum Apostolorum, innumerabilium subsequentium martyrum sanguine consecrata: sanctorum Christi confessorum & doctorum uerbis & exemplis multipliciter & mirabiliter declarata: sanctarum uiduarum & uirginum diuina potius quàm humana continentia & puritate uirginali decorata: ipsorum pœnitentia mirabili purgatione super niuem dealbata. In qua omnem humanum intellectum excedentia prædicantur, uoluptates carnis cohibentur: omnia quæ in mundo sunt, contemni docentur: & inuisibilia, immaterialia, spiritualia, & æterna, non qualia caro et sanguis persuadent, promittuntur. Sed ut cum Alchorano concludamus, in qua est directio & lux & ueritas manifesta. Quantum igitur ad primum, tota mentis nostræ deuotione toto cordis nostri desiderio & feruore prædicamus, & confitemur nomen domini nostri IESV Christi, quod est super omne nomen: ita ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: et omnes lingua confiteatur, quia dominus Iesus in gloria Dei patris. Ipsam etiam quæ de ipso est fidē, unusquisq; nostrum sic cum ecclesia catholica summa cum deuotione profitetur: Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ: & in Iesum Christum filiū eius unicum dominum nostrum: qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria uirgine: passus sub Pontio Pilato: crucifixus, mortuus, & sepultus. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Credo in spiritum sanctum, sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remißionem peccatorum: carnis resurrectionem ad uitam æternam, amen. Credimus etiam, quicquid cum his credit sancta mater Ecclesia: siue ad ministerium fidei, siue ad diuina præcepta, siue ad sacramenta quibus regeneramur

Symbolum.

mur ad uitam, siue ad Euangelicam quocunque modo pertineat legē. Quantum ad secundum annunciamus, prædicamus, & firmiter profitemur quod Dominus noster Iesus Christus uere filius Dei, uerus deus et uerus homo, est uia per quam itur ad salutem ueram, & in cœlum ascenditur, ipso in euangelio dicente: Ego sum uia, ueritas, & uita. Via uidelicet, qua dirigimur ne erremus: ueritas, qua illuminamur, ne decipiamur: uita qua uiuificamur, ne deficiamus à termino. Vnde quicunque non est in hac uia, errat: quicunque hanc non aspicit ueritatem, in tenebris est: qui hac nō uiuificatur uita, mortuus est. Vnde et magnus quidam Euangelicæ legis eximius prædicator clamat, loquens, de nomine Iesu: Non est aliud nomen datū sub cœlo, in quo oportet nos saluos fieri. Hæc est igitur uia, à qua si quis declinat ad dexteram uel ad sinistram, errat, nec pertinget ad terminum salutis, & fœlicitatis æternæ. Hæc est uia, quam lex nostra euangelica ostendit, & demonstrat. Et ut aliquid summariè et salubriter proferamus: Hæc lex nostra euangelica ostendit prædictā uiā in tribus. Primò, qualiter hāc uiā uideamus et cognoscamus, et hoc per fidē. Secūdò, qualiter in illa uia ponamur et statuamur, et hoc per sacramēta. Tertiò, qualiter iam in ipsa positi dirigamur ne ipsam deseramus, et terminū salutis & fœlicitatis attingamus, et hoc per præcepta et uirtutes. Quicunq; igitur uult saluus esse, ante omnia opus est ei ut teneat catholicam fidē, scilicet ecclesiæ catholicæ Christianorum, prout ipsi ecclesiæ per euangeliū traditur ad hoc ut illuminetur, et uideat, atq; cognoscat hanc uiam extra quam non est salus. Deinde ut sacramenta ecclesiæ reuerēter suscipiat, ut ponatur in uia per quā necesse est ad salutem ambulare. Tandē ut poßit terminum salutis et fœlicitatis secure attingere, opus est ut obseruet euangelica præcepta et diuina: et secundū uirtutes theologicas pariter et morales suam uitam ordinet, & operetur. Oportet ergo, dilectißimi, pro uestra salute tā de deo quā de supradicta uia, quæ Christus est, et plus sentire, quàm in uestro Alcorano habeatis. in quo licet tam de Deo quàm de ipso domino nostro Iesu Christo multa uera et præclara quæ et nos confitemur, habeatis: tamen quia nō eadē, ut ipsa ueritas in euāgelio manifestauit, nec sufficienter: ideo ipsa lex Alcorani nō sufficit ad salutē. Tradit enim ipse Alcoranus de deo, quod unus sit, et incorporeus, immaterialis, inuisibilis, incomprehensibilis cui nec particeps nec socius est, in eius manu uita et mors: ipse super omnia potēs, super omnia benedictus: ipse creator, gubernator & iustificator animarū, et multa alia quæ certe et nos credimus et prædicamus. Sed in hoc quod negat deū patrem,

Pet. Actorū 4.

Euangeliū tripliciter uiam Christum mōstat.

Ecclesiæ fides.

Alcoran quatenus audiendus.

trem, non carnaliter ex fœmina cum spiritus sit, sed ex substantia sua intellectualiter ab æterno coæternum sibi genuisse filium, & produxisse spiritum sanctum, miserabiliter errat, & deficit à ueritate Euangelij: quod firmiter docet, unum esse Deum in substantia & natura, & trinum in personis, scilicet patrem & filium & spiritumsanctum. Nec filium aut spiritum sanctum esse participem aut socium Deo, cum utrumque non participatione aut societate, sed substantialiter et naturaliter sit Deus, eandem cum Deo patre indiuisam & impartitam habentes deitatis naturam. Quam incomprehensibilem deitatis altitudinem nemo cognoscet, nisi primò per humilitatem Euangelio crediderit. Vnde & quidam antiquorum prophetarum ait, Nisi credideritis, non intelligitis. Et dominus noster ipse in Euangelio loquens ad patrem ait: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, qui abscondisti hæc sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Multa insuper uera, præclara & magnifica tradit de ipso domino nostro Iesu Christo Alchoranus: ut pote, quod dominus noster Iesu Christus est filius Mariæ uirginis, omnium mulierum optimæ: quod sit dei nuncius, suusque spiritus, uerbũ cœlitus missum Mariæ: uir optimus, sapiens. propheta, qui cæcum natum neque leprosum curauit, mortuos suscitauit, quod cum uirtute diuina uenerit, quod librum legiferum attulerit, omnisque magisterij peritiam, quod testamentum ac euangelium mandatúmque filijs Israel edocuerit, uetus Testamentum confirmauerit, & quædam prius prohibita licitis annumerauerit. Hæc utiq; & plura alia præclare dicta in Alchorano de domino nostro Iesu Christo & nos credimus, & cum omni ueneratione suscipimus. Sed quia non eadem intentione qua in Euangelio dicuntur, & plurima, & maiora prædictis omittuntur, & negantur de ipso: ideo liber Alchorani non solum non sufficit ad salutem, sed omnino est contra salutem. Prædicta igitur de Christo in Alchorano posita, necesse est & aliter intelligere, & ultra ea alia maiora & altiora de Christo credere.

Esaias.

Quis sit Christus.

Oportet enim credere, quod Christus non solum est Mariæ uirginis, sed etiam Dei unigenitus filius, consubstantialis & coæqualis per omnia Deo patri ab æterno, & sine tempore ac initio, ut Dei uerbum, ut sapientia, ut uirtus, genitus, per quem omnia facta. Qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus de spiritu sancto, ex Maria uirgine, & homo factus sit. Quod etiam crucifixus, mortuus & sepultus uere, & in propria persona fuerit. Quod à mortuis tertia die resurrexerit, ascenderitq; in cœlum propria uirtute, ut

deus, unde uenerat, nõ ut creatura tractus, ut Alchoranus uester fingit. Sedeatq; nunc ad dexterã patris. Quod tandem in fine sæculi uenturus sit cum gloria, iudicare uiuos & mortuos: cuius regni non erit finis. Oportet igitur credere, quod Christus sit uerus Deus & uerus homo, saluator & redemptor mundi, sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, agnúsque immaculatus, qui tollit pecca mundi: habens claues regni cœlorum, & omnem in cœlo & in terra potestatem. Cuius potestas æterna est, & regnum eius incorruptibile. Quod regnet in æternum, et regni eius non erit finis. Quod Christus sit ille, in quo benedicendæ erant omnes gentes, de quo promißio facta est Abrahæ in Isaac filio liberæ, & non in Ismahele filio ancillæ, teste scriptura: Eijce ancillam et filium eius, quia in Isaac erit tibi semen. Quod ipse sit ille Meßias, et propheta magnus de quo Moyses & prophetæ scripserunt in lege. Quem Abraham summo desiderio expectauit, ut uideret: & tandem uidit, & gauisus est. Qui à prophetis nominatur angelus testamenti, Emanuel, Salutare, Consiliarius, Deus fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis. Hæc & multa alia tradit Euangelium de uia salutis, quæ Christus est, ut eam uideamus, & cognoscamus per fidem. Verum quia modicum proficit cognoscere & uidere uiam salutis, nisi in ea homo sit, & ponatur in ea: ideo ultra fidem, necessaria sunt Euangelica sacramenta. Inter quæ primum, & ianua aliorum est sanctum baptisma: de quo ait Dominus in Euangelio Ioannis ad Nicodemum: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Et post resurrectionem suam ascendens in cœlũ, tradens huius sacramenti formam, inquit discipulis: Euntes igitur, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, et filij, et spiritussancti, docentes eos seruare omnia quæcunq; mandaui uobis. Et iterum: Euntes in mundum uniuersum, prædicate euangeliũ omni creaturæ: Qui crediderit, et baptizatus fuerit, saluus erit. Est igitur hoc sacramentũ, quo regeneramur ad uitam, necessariũ ad salutẽ: quia nisi quis renatus fuerit ex aqua, et spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Quum igitur Alcoranus probibeat omnino hanc baptizati regenerationem, non aperit, sed potius claudit regnum, Dei, his qui eum sequuntur. Necesse est ergo, ut qui uult saluus esse, & introire in regnum Dei, quod ultra fidem rectam & orthodoxam in nomine sanctißimæ trinitatis, scilicet patris, & filij, & spiritus sancti baptizetur: deinde cibetur cibo cœlesti, scilicet corpore & sanguine Domini nostri Iesu CHRISTI, ipso dicente in Euan-

Sacramenta.

Baptismus.

Eucharistia.

Euangelio: Qui non manducat meam carnem & non bibit meum sanguinem, non habet uitam æternam. alijsque iuxta exigentiam imbuatur ecclesiasticis sacramentis. Vlterius, quia frustra est, quoad salutem, fieri et esse Christianũ nomine, & operibus stare in uia, & non dirigere suos gressus in terminum: ideo ut perfectissima lex secundum Euangelium, non solum ostendit nobis uiam per fidem, ponitque non in eadem per sacramenta, sed etiam rectè & faciliter dirigit nos in terminum: rectè quidem, per præcepta & uirtutes: faciliter autem, per consilia. Nulla etenim est, aut unquam fuit lex, quæ tam radicitus extirparet uitia, tam profunde insereret uirtutes, tam ardue diuina exequeretur mandata, tam suauiter ad implendum perfectionis consilia demulceret, sicut est Euangelica lex, quæ omnem perfectionis uiam continet, & ostendit. Quæ enim lex unquam fuit, quæ tam pie, tam deuote, tam magnifice, et pure Deum colere docuerit: nomen ipsius honorare, sabbata et festiuitates sanctificare, parentes amare, proximos diligere, ad imaginem Dei homines factos non occidere: pudicitia seruata in omnibus, non solummodo non mœchari, sed nec fornicari, aut pollui quoquo modo: non furtum facere: non latrocinari, non aliàs opprimere proximum: non contra ipsum falsum testimonium dicere. & quod amplius est, non scandalizare ipsum, nec ei irasci: non concupiscere uxorem ipsius, non ancillam, non rem aliam quamcunque in sæculo. Et non solum hæc, sed etiam quod carnalibus hominibus uidetur impossibile: Diligere inimicos, benefacere odientibus, orare pro persequentibus, & calumniantibus nos. Et ut ad uirtutes ueniamus, ipsa humilitate et mansuetudine superbiam deijcit, benignitate inuidiã uincit, magnificentia & largitate auariciam superat, temperantia & sobrietate gulam mitigat, patientia iram extinguit, sollicitudine & diligentia acediam eneruat, castimonia uero & pudicitia non solum luxuriam & omnem impetum libidinis refrenat, uerum multos & plurimos ueluti ipsos cœlestes et incorporeos spiritus reddit impaßibiles omnino. Quid plura? Ipsa auertit uisum, ne uideat uanitatem: claudit auditum, ne inutilia & scurrilia audiat: prohibet gustum, ne illicita concupiscat: temperat odoratum, ne ad inanes & mortiferas dilabatur suauitates: refrenat & retrahit tactum, ne prohibita quoquo modo tangat, aut amplectatur. Ipsa cogitationes immumdas purgat, delectationes noxias fugat, consensum ad illicita omnino prohibet, linguam cohibet, sermones ordinat, mores componit, opera dirigit, omissa quæ agenda sunt restaurat, et ut uno sermone omnia complectamur, ipsa docet

Præcepta de officijs.

Virtutes.

Deum timere, & ipsum toto corde diligere, ipsi adhærere, & ab ipso nunquam in æternum separari: quod est summa fœlicitas, et immensa iocunditas, hic inchoata, utcunque poßibile per speciem, quæ tandẽ in alia uita per rei euidentiã cõplebitur & perficitur ex integro. Quæ fœlicitas & iocunditas est finis et terminus uiæ, per quam lex euangelica suos sectores ducit, & dirigit, modo ut dictum est. Qui quidem finis & terminus, quod salutem & fœlicitatem dicimus, licet sicut incompræhensibilis, ita & inexplicabilis sit, dicente Esaia propheta, Oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, bonum scilicet quod Deus præparauit diligentibus se: nihilominus ut nos mortales poßumus, aliquid et breuiter dicemus de ipso, ut ex ipsa auiditate præmij, animi nostri non abhorreant arduitatem itineris. Etenim fœlicitas, quam lex Euangelica promittit Christianis, non consistit in poßeßione bonorum terrenorum, non in esu omnigenorum carnium & fructuum, non in potu uini, mellis & lactis, non in suauitate sonitus aquarum currentium, riuulorum scilicet & fontium: non in amplexu & luxu carnali, pulcherrimarum mulierum & uirginum: non in cæteris, ad quæ carnalis concupiscentia & mortalis fex instigat, cuiusmodi paradisum uobis uester promittit Alchoranus. Sed fœlicitas nostra Christianorum, quam uitam æternam dicimus, consistit substantialiter quidem & essentialiter per se, & absque quocunque creato medio in uisione ipsius diuinæ essentiæ & naturæ. Vnde Dominus noster in Euangelo ait: Hæc est uita æterna, ut cognoscat te solum uerum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Et quia tale uisum erit in uidente per amorem, qui transformat amantem in amatum, ad ipsam uisionem sequitur transformatio quædam & tensio, qua amans deiformis efficietur, & tenebit amatum: immò & unum erit in reliquo, dicẽte domino, Qui manet in me, et ego in eo. quia deus charitas est: et qui manet in charitate, in deo manet, et deus in eo: quia ad unionẽ summæ cõuenientis, sequitur dilectio summa. Ad illã diuinã et æternã uisionẽ, sequitur inenarrabilis dulcedo et suauitas, quã proprio nomine fruitionẽ dicimus. Et talis, qualẽ nec mens cogitare, nec lingua ualet exprimere mortalium. Quam admirans Dauid Propheta in spiritu clamabat, dicens: O quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quàm abscondisti timentibus te? Præter prædictam diuinæ uisionis beatitudinem, qua anima nostra ex integro fœlicitabitur. Habebimus & in corpore fœlicitatem suo modo. Etenim corpora beatum erunt immortalia, incorruptibilia, et omnino impaßibilia, subtilia denique

&

Summa fœlicitas.

Finis, summũque bonum, aut terminus.

In quo uita æterna, seu fœlicitas.

& agibilia, & plusquàm sol modò sit, splendida & refulgentia. Non comedent, neque bibent ibi corporaliter, diuinæ uisionis ineffabili satietate repleti. Similiter neq; nubent, neq; nubentur, sed erunt sicut angeli Dei. dicente Domino nostro Iesu Christo in Euangelio: In resurrectione enim neq; nubent, neque enim ultra mori poterunt: sed sunt sicut angeli Dei in cœlo, & filij sunt Dei. Et iterum: Tunc fulgebunt iusti, sicut sol in regno patris eorum. Et sicut de societate, ita & de conditione ipsorum, quo ad huiusmodi actus corporeos gaudebunt. Quia nullum erit ibi cibi desiderium, nulla ibi exardescet libido, nullæ reliquæ paßiones, quales modo patimur corporis. Non lachrymæ, non luctus, non clamor, non deniq; ullus dolor, non ægritudines, non imbecillitates, non paupertatis metus. Nemo ibi lædetur, nemo irascetur, nemo inuidebit proximo. Nulla pulsabit honoris, aut potestatis ambitio. Nulla erit tunc discordia, sed cuncta consona. Nullus erit ibi diaboli metus: insidiæ dæmonum nullæ: timor gehennæ procul: tranquilla erunt omnia, & cum æterna securitate iugis splendor. Vere degenerat, qui huius uitæ amore non capitur, in qua diuitiæ & deliciæ & gaudia sic inchoantur, ut finiri non poßint. Cuius qui amator esse noluerit, & præsentem, & perdet uitam temporalem, & hac æternam de qua loquitur non inueniet. atq; à morte æterna capietur. Huius æternæ uitæ, & æternæ fœlicitatis, olim magnus Paulus noster, Iesu Christi desiderio tractus, de exilio uitæ præsentis conquerens, sic clamabat: O infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Viuo ego iam, non ego, uiuit autem in me Christus. Cupio dissolui, et esse cum Christo. Abscondita enim est mortalibus illa uita: quia quàm diu sumus in mundo, peregrinamur à Domino. Sed tunc reuelabitur, et manifestabitur, cum Dominus Iesus cœperit pro terrenis cœlestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare, et adducere secum sanctos in uisione paternæ gloriæ, & facere secum in cœlestibus considere, suique immortalitatem largiri, ad quam sui sanguinis uiuificatione eos reparauit. O quàm gloriosa dicta sunt de te, ciuitas dei. O quàm dilecta tabernacula Domine uirtutum, concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Dicebat propheta, Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Talis profe-

cto est fœlicitas Christianorũ: talis spes nostra: talis sancti Euangelij finis & terminus. Non qualem caro & sanguis promittit nobis, sed qualem habent cœlestes et angelici spiritus. Pro quò obtinendo, non mirum si priores nostri patres igne charitatis accensi, uaria & innumera pertulere alacriter & gaudenter tormenta: si parentibus, si uxoribus, si liberis, si denique diuitijs, delectationibus carnis, cæterisq; huius sæculi bonis spontè renunciabant, ut ad hanc & uelocius & securius atq; liberius pertingerent. Et quia charitas Christi (quæ quantum in ea est, uult omnes homines saluos fieri, et ad agnitionem ueritatis peruenire) coegit nos, ut dimißis omnibus uitæ præsentis commodis, à longinquis partibus, & cum magnis laboribus usq; ad uos ueniremus, profiteremúrque, et annunciaremus quæ professi sumus, & annunciauimus. Ideò rogamus uos, & obsecramus in eo, qui nos omnes ad sui imaginem, rationales & intellectuales creauit, ut patienter his in scriptis suscipiatis, quæ annunciauimus: & ut rationales, ad imaginem & similitudinem dei creati, scripta nostra cum ratione discutiatis. Et si quid rationi consonum reperietis, illud ut rationales suscipite. Si quid uero aliter uobis uideatur esse nunciatum, ecce paratos nos offerimus, etiam quousque reddamus spiritum ad Deũ, qui fecit illum, in illius auxilio & uirtute, qui dixit, Dum steteritis ante reges & præsides, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini. dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Ad ostendendum, quod omnia quæ scripsimus, sancto euangelio & rationi sunt consona. Si autem nec prædicta cum ratione discutere, nec nos ulterius audire, ordine & circumstantijs seruatis debitis, uolueritis: excusamus nos coram Deo & omnibus angelis & sanctis suis, & inuocamus in testes cœlum & terram, & omnem creaturam, quod iuxta posse circa salutem uestram fecimus, quod facere potuimus: ponentes animas nostras pro uestra salute, & charitate. iuxta Euangelium, quod dicit: Maiorem charitatem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis. & pro laude Domini nostri Iesu CHRISTI, qui est DEVS benedictus in sæcula. Amen.

FINIS.

IOANNIS CANTACVZENI CONSTANTINOPOLITANI REGIS, CONTRA SECTAM *Mahometicam, Christiana et orthodoxa assertio, Græce ante annos fermè ducentos conscripta, ac nuper Latinitate donata, per Rodolphū Gualtherū Tigurinū.*

ARGVMENTVM.

ACHAEMEMIDES quidam uirilem ætatem iam ingressus, homo non ignobilis, & fortunæ splendidæ, docendi munus administrabat. Nam & ipse quum patriæ legis, & omnium quæ ad hanc pertinent, æmulus esset, Mahometem & legem illius magnæ omnino æstimationis esse persuadere uidebatur. Hic ueræ pietatis iubare excepto, quum patriam superstitionem condemnauisset, Deum uerum agnoscit. Ob hoc uero omnibus bonis suis spoliatus, ad pijssimum Romanorū regem, qui tunc Ioannes Cantacuzenus erat, confugit: quo etiam amice usus est. Cum uero Deus regem ad uitam philosophiæ Christianæ studiosiorem uocaret, ipse etiam inter regis comites assumptus, unà cum eo uitæ Monasticæ inauguratus, mutato nomine Meletius dicitur. Familiari regis colloquio tum non parum adiutus est, cum hic nimirum illius informaret animū, & in religione Christiana institueret. Cæterum hæc humani generis hostem æquo animo ferre, non erat facile. Persam itaq; quendam armat contra Meletium, cui persuadet ut literis dolosis & uersutis illum aggrediatur, & impellat ut ueritatem mendacio permutans, ad pristinam religionem redeat. Meletius autem quamuis cupidissimus esset huiusmodi semetipsum scriptis opponere, dicendi tamen facultate destitutus, ad regem confugit, cui literas offert, & auxilium in imminenti concertatione ab illo postulat. Rex itaq; cum uiri institutū approbauisset, certamen suscipiens, Meletio simul & ueritati linguam ceu mutuo dat. Oratio autem, cuius argumentum erat, epistolam cuius suprà meminimus reuincere, cōtra Saracenorum hæresim progreditur, defendens quidem Christianorū dogmata, obiter uero singulas Saracenæ hæresis partes percurrens: tum quatuor sermonibus ostendit, hanc nec ueritati nec sibi ipsi cōsentaneā, utpote quæ ipsa sibi multis in locis non satis conueniat. Quod autem Mosis simul, prophetarum & euangelij testimonijs Christianæ religionis mysterium demōstrat, nemini mirum uideatur, quum & ipsis Saracenis pro sacrosanctis habeantur, quæ à Mose, Prophetis, & Euangelij scriptoribus dicta sunt. Verumtamen eadem hæc contra Iudæos induci possunt, idq; non sine ratione. Saracenis enim non pauca sunt cum Iudæis communia. Eadem enim apud utrosq; monarchiæ politia, idem polygamiæ studium, eadem suillæ carnis abstinentia, idemq; circumcisionis signum. Eodem etiam iure apud utrosq; repudij libellum proprijs licet dare uxoribus: & aliquo uel horum uel illorum defuncto, coniugem illius frater ducere solet. Sed ut summatim dicam, non errauisse mihi quispiam uidebitur, si Mahometis legem confusam corruptumq; Iudaismum dixerit. Quapropter & D. Ioannes in Apocalypsi de lege & gente hac differens, ubi quasi per ænigmata perstringit quæ utrisq; communia sunt, inquit: Dicunt se Iudæos esse, & non sunt. Adeò ut absurdi nihil fuerit, si communis & eadem cum illis concertatio sit, qui quàm plurima inter se communia obseruant.

Apoc. 2.

MVSVLMANVS SAMPSATES ISPHACHANES *Persa, Monacho Meletio.*

IN nomine Dei misericordis & cōmiserātis. Frater dilecte, salutem & laudem & intercessionem à nobis fratribus tuis humillimis suscipito: at animi nostri beneuolentiam, qua in te affecti sumus, etiam sine scriptis deprehendes. Scire tamen te uelim, quod ego frater tuus humilis et exilis, opportuno in tempore regionem magni Amura (cuius iustitiam ut Deus augeat imprecor) delatus sum, quem & ipse nosti nimirum nihil perinde atq; laudes tuas respicere. Vitæ uero tuæ rationem & sententiam ab amicis & fratribus, quos hic habes, cognoui, qui tanto tui amore tenentur, ut nunquam nos uiderint, quin hoc à me contendant tuo nomine, ut Amuram, quo te restituat, precari uelim. Illos igitur sic affectos uidens, etiam ipse, licet mihi ignotus sis, cōdoleo, Deumq; ceu peccator oro, ut te à tenebris & perditione, in quam incidisti, conuertat. Quin etiam te obsecro, respice, plora, geme: Deus enim misericors est. Intelliges etiam te non solum hoc malo laborauisse, uerum & sancti & prophetæ alijq; uiri magni & insignes Deum fefellerunt, quibus tamen peccata ab illo remissa sunt, quemadmodum ipse ore suo sancto testatur, dicens, Paratus & promptus sum ut resipiscentem suscipiam. Quin & propheta cum Deo in hæc uerba consentit: Si quis resipuerit ab ijs quibus Deum fefellit, pro insonte & immuni à peccato habebitur. Quod si igitur & tu ceu homo lapsus es, noui nihil accidit, resipisce tantum, & laua cor tuū, ut Deus ille misericors te recipiat. Si enim non peccaret homo, quo nam argumento Deum misericordem esse & nobis cōdolere deprehenderes? Literæ certe, quas scripsisti, huc transmissæ, nequaquam eruditioni & honori tuo pristino respondebant, uerumtamen affectu impulsus hoc fecisti, & prophetam accusando illum,

ut noſti,calumniatus es.Nonne ſcripturā noſti,quæ à Deo per prophetam dicta eſt,Omnia propter te feci,& te propter me?Sed Deum oro,ne te mors apprehendat in perditionem.Dic tamen per Deum obteſtor quid nam boni tibi uidere licuit apud Chriſtianos? Imaginantur enim ſibi ſpecie falſa ,quod Chriſtum gloria extollant, cum in eundem ſint iniurij,dicentes hunc & Deum eſſe,& Dei filium. Confuderunt uiam ueram, & hac neglecta ceciderunt in morbum incurabilem . Non tamen decet, ut Muſulmanus orthodoxus eos deuoueat,ſed ut potius oret pro illis,iuxta Dei & prophetæ ſententiam.Rurſus uero abs te interrogo, Quid quæſo uidiſti quod ſeductus es,& in illorum fidem conſenſiſti?Dicunt ſe tres perſonas adorare,Patrem,Matrem & filium.Quis hoc unquam uidit? quis audiuit? qualis propheta hoc docuit,aut cui unquam ſanctorum per uiſionem reuelatum eſt,aut audiuimus,in plures partes diuiſi ſunt? dicuntq́ alij quidem deos eſſe multos,alij uero pauciores,& de hoc quotidie diſceptare ſolent,& contendere.An uel ex his eos nunquam condemnare potuiſti? Væ horum impudentiæ,uæ horum ſtultitiæ.Deſerto enim & relicto Deo conditore omnium,deos plures colunt,Chriſtumq́ cum ſit ſermo Dei falſò traducunt,quod dixerit ſe filium Dei eſſe. Nonne hunc Iudæi interrogauerunt dicentes,Tu ne es filius dei? & negauit,dixitq́,Vos dicitis.   Verumtamen ab Adeth uſq; in hoc tempus quid nam tibi ſcribam? quid redarguam? quid doceam? Quod ſcilicet unus ſit Deus,creatorem cœli & terræ, quemadmodum ipſe dixit,Ego ſum Deus, & conſortem Diuinitatis non habeo. Bene tamen hoc deprehendimus,non enim,quantum audio, rudis & indoctus es , niſi quod corporis tui te uicit cupiditas.Noſti nimirum, an mundus principio & ſubſtantia careat? & ſufficiat hæc. Prudentem , uel unica ſeruabit oratio. Et hæc quidem per literas,illa autem abſque literis nunciata ſunt.Qua ratione fieri poteſt,ut Deus filium habeat ſine muliere? Quod ſi Deus filium habuerit,diſſidium ſanè aliquod inter ipſos oriri poterit. Quomodo item poſſibile eſt,ut Deus homo fiat? Quo deniq; modo homo factus eſt. Inſuper ſi Chriſtus Deus erat,& Dei filius, cur non hominem nudo uerbo ſeruauit, ſed quaſi impotentia impeditus homo factus eſt,& mortuus eſt,ut hominem ſaluaret,iuxta Chriſtianorum ſententiam.Quod ſi Deus erat,quo modo paſſus eſt? Deus enim pati non poteſt.Cumq́ Chriſtiani Moſaicam legem tranſgrediantur, & propter hoc merito accuſandi ſint, ipſi tamen Muſulmanos,qui potius laudem merebantur,incuſant.Sed & ipſius Mahometi nomen & in ueteri teſtamento,& in euāgelio, etiam Chriſto hoc commendante,deſcriptum erat. Chriſtiani uero illud eiecerunt, Imò non in his tantum, ſed etiam ab æterno in dextra diuini throni parte inuenitur.Poſtremo Muſulmanorum fidem ab ipſo Abrahamo originem traxiſſe,certis argumentis deprehenditur.

Locus obſcurus,librariorum,ut uidetur, incuria deprauatus. Videtur autem pro ἰδὼ Adeth intelligendus,Iſmaelitarum propheta,uel Huth,qui primus Iſmaelitarum literas didicit.

QVOD CHRISTVS FILIVS DEI SIT ET DEVS VERVS ET PERFECTVS, QVODQVE *Deus exiſtens homo factus ſit,iuxta Theologorum & Prophetarum teſtimonia.*

APOLOGIA PRIMA.

195

MAgnus eſt Deus Chriſtianorum. Meletius Monachus humilis & exilis prudentiſsimo & ſapientiſsimo Sampſati Iſphachani. Cum literas tuas,quas ad me miſiſti,accepiſſem,intellexi quàm multis mecū colloqui cupias, ſi mutua conuerſatione frui liceret. Temporis uero opportunitate hoc nō admittente,neceſſe fuit ſcriptis hoc,quod cupiebas,exequi. Verum & ipſe iam antè reſcripſi,& de omnibus,quibus accuſas nos,pro uirili defendi, & Apologiam abs te ſcriptam expectaui hactenus:ſed fruſtra. Non multo autem tranſacto tempore,mea,quam tibi ſcripſerā, Apologia ad me reuerſa eſt ſine omni indicio & reſponſione.Miratus ſum hoc uehementer,multa & diuerſa de hac re mecum conſiderans. Quidam uero à uobis huc peruenientes retulerunt mihi, quod cupias reſponſionem hanc uel apologiam huc non re-

196

miſſam eſſe. pœnituiſſe enim te facti.Præterea & hoc addiderunt,quod dicas, Quomodo poſsibile eſt deo eſſe filium ſine muliere? Si enim filium habet,an diſsidium & factio inter ipſos eſt. Quomodo etiam poſsibile eſt,ex Deo hominem fieri? item,Qua ratione cum Deus fuerit,homo factus eſt?Præterea,quòd ſi Chriſtus Deus erat & dei filius,cur non hominem uel nudo aut ſolo uerbo ſeruauit, ſed quaſi impotentia impeditus, homo factus eſt,mortemq́; ſubijt ut hominem ſaluaret? Inſuper,ſi Deus erat,quomodo paſſus eſt?Deus enim non patitur. Denique quod nos qui Chriſtum profitemur, tranſgrediamur, & ſoluamus legem Moſaicam, incuſemus uero & damnemus uos,ut qui impiè & falſo eandem obſeruetis. Fieri itaque,ut nos qui accuſationem merueramus, uos ipſos qui laudem meruiſtis,condemnemus. Item,quod & Chriſtus de Mahomet uaticinatus ſit,ipſumq́; commendauerit:quodq́; nomen eius & in

& in ueteri Mosis lege & in Euangelio descriptum Christiani cũ multis alijs eiecerint. Sed & hoc hi ijdem addiderunt, quod cupias Apologiã nostram copiosiorem & puriorem haberi. His itaq; cognitis, institutum tuum cõprobaui. Quicunq; enim ueritatem inquisiuerit, eandem inuenit. Musulmani enim interdicere solent, ne quidã illorum cum Christianis disputent: nimirũ in hoc quantum uidere est, ne mutuis disceptationibus exercitati, puram ueritatem agnoscant. Christiani contrà cũ animi fiducia innitentes puræ suæ fidei, & rectis, probatis uerisq;, quæ obseruant, dogmatis, nullos omnino suorũ impediunt, sed singuli illorum cõfidenter & libere cũ omnib. quibuscunq; libuerit, disputare solent. En igitur iuxta animi tui sententiã, defensionem meam quoad potero instituam, ea scilicet edisserens, de quibus ad nos scribens dubitauisti & interrogasti. Atqui hæc tua sunt, ô bone Sampsates, uerba. Ego uero quid dicere aut loqui uelim, & unde orationis sumere initium, non uideo: ueritus, ne tibi simile quiddam, quod his qui oculis laborant, contigerit. Hi enim cum uisus sint imbecillioris, solis radios lumenq; auersantur, & in tenebris potius desidere gaudent. Ita etiam tibi ueritatis et iustitiæ uerba audienti contingit. Veritatem enim auersaberis, odioq; habebis, multo potius cupiens in uanis, his quib. nunc immersus es, tenebris desidere, sicut & illi de quibus modò diximus. Quod tamen ne fiat, deprecor. Verumtamen innata illa tibi, quam Deus concessit, iudicandi cognitione, disciplinis quoq; & institutione honesta, qua institutus es, insuper honesta & integra, quam tibi multi tribuunt, conscientia (quæ omnia te in ueritatis uiã inducere possunt) freti, nũc laborẽ suscepimus. Nec enim multorum & uariorum hæc est cognitio. Nunc autem, ut ipse uides, ad te scribo. & quasi oblitus ingenij mei, tenuitatis & inscitiæ, rusticitatisq;, qua premor, rationem Apologiæ nostræ reddere institui, & ostendere ea tibi, de quibus dubitando interrogauisti, quorum cognitionẽ ipse auribus percepi, & animo edoctus sum, dei auxilio nimirũ oculis meis apertis, meque à uana, peruersa, à patribus tradita superstitione ad sinceram & inculpatam Christi fidem & ueritatis uiam cõuerso. Hortor itaq; ut attentus audias. Nihil enim ex me dicturus sum, neq; ex his quæ à uobis non recipiuntur: sed eorum utar librorũ testimonijs, quos omnes Musulmani pro ueris & sacrosanctis scripturis à Deo datis agnoscunt & fatentur. Fac igitur, ne tibi idem contingat, quod ijs qui thesauris in terram defossis insistentes, cui nam rei insistant, & quid nam ipsis proximum sit, nõ intelligunt. Hi enim ingentes diuitias tantum non manibus habentes, pro-

pter ignorantiam harum uacuis discedunt manibus. Vel ne his similis fias, qui dulcißimæ potatu & limpidißimæ aßistentes scaturigini, sitibundi tamen discedunt. Quin potius laboriosos illos & sudantes imitare, qui in hoc sunt, ut defossum illum & absconditum thesaurum effodiant, & lucro ditentur. Tunc etenim, quæ impijs et indoctis ignota sunt, Dei oracula in præsentiarum tibi reuelata, ceu in manus tradentur. Attende igitur, ut scopo & proposito diligenter considerato, & diligenti simul inuestigatione hæc nostra legas, ut diuina scientia simul & ueritate implearis. Magna est enim Christianorum fides, & magnum mysterium est Christi filij Dei incarnationis negotium.

Quomodo, inquis, poßibile est Deo esse filiũ sine muliere? Quomodo item Deus homo fieri potest? Quis deniq; sanctorum hanc docuit tantam impietatem, aut quis nam prophetarum hoc per uisionem cõspexit? Et hæc quidem tu dicis: quib. nos sic respondemus. Quod deus creator sit omniũ uisibiliũ, & inuisibiliũ, didicimus etiam nos, cognoscimus, credimus et fatemur quid uero deus sit, neq; edocti sumus, neq; intelligimus, imò ne in animũ quidẽ incidit huius impietatis inquisitio. Similiter Christum & filium & uerbũ dei esse, Deumq; ipsum, didicimus, cognoscimus, credimus et confitemur: qualis uerò illius sit generatio, nos scimus, nec edocti sumus, neq; etiam in æternũ hoc inquirere uolumus, ceu impium, & à Christiana fide & religione quàm maximè alienum. Quin æquanimiter sentimus & ab angelis & ab hominibus illud omnem naturam excedens mysterium ignorari. Atque eadem nobis de incarnatione illius est sententia. Quod enim homo factus sit, & edocti sumus, & cognoscimus et credimus. Quo modo autẽ homo factus sit, ignoramus. Sed quemadmodum ignoramus illius ex Deo & patre generationem, sic etiam eam qua ex matre sua sancta Maria uirgine natus est, nobis incompertam esse fatemur. Vos uero, qui quid Deo impoßibile sit, intelligitis (dicitis enim, quomodo poßibile est ut Deus habeat filium?) eadem certe ratione qua hoc dicitis, quid etiam Deo poßibile sit, intelligetis. Vos igitur multarum rerum scientia præditi, docete nos indoctos & rudes, quæ nam Dei natura sit, & quæ nam sit illa poßibilitas simul & impoßibilitas, ut nos iuxta uestram sententiam in perditione uiuentes ab interitu eripiatis. Edissere igitur nobis, quid Deus sit & Dei natura: tunc & ego, quæ nam filij & uerbi Dei sit generatio, exponam. Et licet fortasse audaculi quidam & perfrictæ frontis homines de hac re dixerint, quicquid ipsis in mentem uenerit, fatebor tamen ipse nostram in hoc nego-

tio ignorantiam. Verumtamen hac me, qua ipse teneor, dubitatione libera. Vos enim, qui dicere soletis, qua ratione possibile est ut Deus filius habeat absq; muliere: intelligere uidemini aut tales esse, qui intellecturi sint exactissime, quo modo Christus ex muliere natus sit sine uirili opera: et quod illo est manifestius, quomodo Adam homo factus sit sine uiro & foemina: uerùm ut & Eua ex uiro quidem, sed absq; muliere creata sit, idq; non iuxta naturæ legem constitutam, quam post transgreßionem à Domino acceperunt, uerùm diuersa quadam ab hac ratione, nobis qui Christum fatemur prorsus incognita, sed soli Deo nota. Quod si autem hoc deprehendere nulla humana ratio potest, quid quæso incassum laborantes Musulmani nos de ijsdem accusant, quæ nec ipsi intelligunt nec nouerunt, sed tantum à ueritate aberrare uidentur, quantū cœlum à terra distat? Verū scripturarū ignorantia in huiusmodi errores inciderunt. Mosis enim libros & Dauidis Psalteriū, in super & Prophetarum scripta, sed & ipsum Christi Euangeliū, omnia inquam hæc sancta, iusta, uera & bona esse dicunt & confitentur (ut & reuera sunt) fatentur autem solis uerbis: quæ autem in his dicuntur, non intelligūt. Et quemadmodū fieri solet, cū auditis angelos egregie et suauißimis sonis deū celebrare, ea quidē quæ dicuntur ab his amore & laudibus prosequimini, quis uero dictorū sensus sit, nō intelligitis. Sic in omnib. hisce libris facere soletis, ut ea quidem quæ in his scripta cōtinentur: laudibus uehatis, quid uero dicatur, ignoretis. Quamobrē? Quia nunquam de his solide edocti estis. Christiani uero partim in ecclesijs congregati, partim singuli domi suæ quotidie sacros libros perlegunt: et sic tandem temporis diuturnitas, aßidua lectio, et diligens inuestigatio exposuit, docuitq; illos omnem ueritatem. Quum igitur ignores ea quæ Christi sunt, putas etiam, quod nemo sanctorum de illo locutus sit, & nullus prophetarum de hoc uaticinatus: eaq; à nobis, quos omni patrocinio destitutos arbitraris, audire desideras. Audi igitur quod quæris, & attente quæ dicuntur considera.

Magnus ille Moses in libro Geneseos uerbo tenus sic dixit: Dixit Dominus, Clamor Sodomarum & Gomorrhæ multiplicatus est coram me. Descendens igitur uidebo. Abraham uero stabat coram Domino. Et appropinquans Abraham dixit, Num simul iustū perdes cum impio? Et erit iustus sicut impius? Si fuerint quinquaginta iusti in urbe, nonne remittes illi propter quinquaginta iustos? Nequaquam hoc facies, qui iudicas omnē terram. Dixit uero Dominus: Si inuenero quinquaginta iustos in

Sodomis, remittam omni loco isti propter hos. Et respondens Abraham dixit: Nunc incœpi loqui ad Dominū meum, ego uero terra sum & cinis. Quid si inueniantur quadraginta quinque? Et dixit Dominus: Si inuenero quadraginta quinque, remittam ciuitati. Et hoc modo colloquens cum Domino Abraham, descendit usq; ad decē. Et tunc Moses subiungit: Et abijt Dominus postquam cessauit loqui cū Abraham. Vides ne unde cœperint paulatim manifestari, quæ ad Christū pertinēt? Oculi enim hominis iusti poterāt agnoscere deū, licet in seruili forma existeret. Attende igitur, quod Deus pater nunquàm apparuit in prophetarum uisionibus humana specie, eo quod ipse non est homo factus: sed nunc quidē alia, nūc rursum alia specie apparuit. Angeli uero nonnunquā humana specie apparent. Inquirendum igitur in hac uisione fuerit, quis nam is sit qui tunc uisus est. Ecce uero, Deus pater non erat: quia humana forma uisus est. Sed angelū ne fuisse dices? Sed quàm quæso decorū hoc erit, si Moses aut alius quispiam sanctorum angeli mentione facta ipsum appellauerit dominum uel iudicem? Quis est alius qui iudicat omnem terram, quàm Deus? Cū igitur cōstet, quod is qui humana specie apparuit, nec Deus pater fuerit, nec angelus, propter eas causas quas modò recensuimus, elucet omnino, idq; necessariò, quod ille ipse uerbū & filius Dei fuerit, qui & deus & homo est. Eo enim facto, quo ipsi Abraham humana specie apparuit, ostendit futurā suam incarnationem. Quod uero dominus nominatur ab ipso Abraham & Mose, et uniuersæ terræ iudex, qui misereatur cuius uoluerit, et corrigat quē corrigere fuerit uisum, suā in hoc diuinitatem demonstrauit. Iudicare enim, misereri, & irasci, Dei solius est: angeli uero uel hominis nequaquàm, neq; enim hoc illorum uirtutis est, & potentiæ. Cum enim dicit, Si inuenero quinquaginta uel pauciores his, urbi remittā, potentiæ suæ magnificentiam indicauit. Tu uero caueas interim, ne cū audieris dicentem dominū, Descendens uidebo: de deo humile quidpiam, & illius diuinitate indignum imagineris. nam propter humanæ naturæ imbecillitatem sæpenumero talia de Deo dicuntur. Præterea hoc dictum est, propter futuram illius cum hominibus † conuersationem.

συνδιατρίβειν

Præterea cum Dominus Abrahæ quatuor totius orbis cardines ostendisset, inquit: Tibi dabo terram, & semini tuo, & multiplicans multiplicabo semen tuum sicut astra cœli, & sicut arenā iacentem in littore maris: quoniam patrem multarum gentium constitui te, & benedicentur in te omnes gentes. Hæc sunt Dei ad ipsum Abraham uerba. Nunc quis horum sensus sit, inquirendum

Gen. 13. & 22

ndm est. Considera igitur ut Moses dicat, quod Deus ipsi Abraham & semini ipsius promiserit & pollicitus sit omnem terram, & quod semen ipsius sit multiplicaturus sicut astra coeli, & arenam in littore maris: & in semine tuo, inquit, benedicentur omnes gentes. Et quandoquidem Dei uerba uera sunt, nec unquam fallunt, inspiciamus agedum, quando & quo nam modo impleta sint haec Dei oracula. Abraham enim binos habuit filios, alterum quidē ex ancilla Agar, Izmaelem scilicet: alterū ex libera uxore Sara, nempe Isaac. Nū itaq; propter Izmaelem ex ancilla genitū, ceu Abrahae semen, dixit Dominus, quod in illo benedicendae sint omnes gentes? Sed cum Dominus diceret ipsi Abrahae, Eijce ancillam cum filio ipsius, nequaquam enim haeres erit ex ancilla genitus cum filio liberae: secundū Dei praeceptū Abraham Izmaelem cum Agar matre sua eiecit, domoq; sua expulit. Insuper Abraham iustus, cum ex deo audiret, Patrem multarum gentium te constituam, & tibi dabo terram, & semini tuo, & in semine tuo benedicentur omnes gentes: respondit sic dicens, Quid mihi dabis Domine, cum ipse sine liberis moriar? Vnde uides, quod priusquàm admoneretur Abraham ut Izmaelem domo eijceret, hunc nequaquàm filij loco duxit. Si enim hunc filiū uerum esse aestimauisset, nunquàm certè postulauisset filiū alterum. Eo enim quod dicit, Ego uero orbus morior: filiū postulat quē & filiū et semen suū esse aestimet. Isaac enim tū demū cū haec antè peracta esset, natus est. Post haec aūt omnia uerbū domini dicēs, Eijce ancillā cū filio suo, manifeste ostendit, quod nec deus Izmaelem filiū & semen ipsius Abrahae esse reputauerit. Et ecce, quantum apparet, Izmael iuxta Dei praeceptū haereditate paterna Abrahae excidit. Num igitur hunc Isaacū esse dicemus? Quod quidē hic filius sit uxoris liberae, manifestum est: & Hebraeorum gentem ab hoc descendisse constat: gentium autē benedictio ad hunc minimè referri potest. Soli enim Hebraei sunt ex illius semine, ceu posteri Iacobi, & duodecim filiorū eius. Quin in foelicitate adhuc: & flore regni sui constituti, pauci admodum & numeratu faciles reperiuntur, si cum totius orbis habitatoribus conferantur. Vix enim uel unius tantū gentis quantitatē sibi cōseruauerunt: diuino autē auxilio adiuti, insigens et terribiles habebantur. Populū enim sibi hunc peculiarē uocabat Dominus, & illos haereditatē et peculiū suū nominabat: & illius uirtute deuicerūt simul, & aduersariorū oppidis potiti sunt, perq; dei potentiam in Aegypto Moses miracula edere coepit, et post hūc filius Nū Iosue alijq; plures usq; ad Christi generationē. Sed post generationem illius in perniciē ruere Iudaei

Gen. 21

coeperunt, et Iacobi prophetia impleta est dicēs Non deficiet princeps ex Iuda, neq; dux de femore illius, donec ueniant quae reposita ei sunt, & ipse expectatio gentium. Verū & Isaiae oraculū dicens: Exusget radix Iessae, & qui exurget ad imperandum gentib. in illum gentes sperabunt. Nam usq; ad Christi natiuitatem Iudaei & reges & pōtifices de sua gente habuerunt: hoc autē nato, et reges & pontifices defecerunt. Interea uero tēporis nunc quidē deus illis irascebatur propter peccata ipsorum, idololatriam in primis, cuius studiosissimi erant: nūc uero eorundē miserabatur denuo: postquā uerò facinus illud magnum et horrendū patrare sunt ausi, tūc à deo deserti in irā irreconciliabilē inciderunt, et in gētes dispersi sunt. Et sanè sustinuit illos Deus ad tempus, humanum quasi mitemq; se illis exhibens, cum nimirum resipiscentiam illorum & poenitentiam expectaret: sed incurabili morbo laborantes abscidit, quemadmodum prophetae de ipsis uaticinati fuerant. Cū enim idolis seruirent, & Deū irritarent, ipsos quidē in captiuitatem & poenas propter scelera illorum tradidit, nō tamē omnino dereliquit: sed in tēpus aliquod nō adeò immensum, nec infinitū, diuina in illos ira extendebatur. quo transacto, ut dictū est, & illius misericordiam & pristinam foelicitatē recuperabāt. Verumtamen nec in tēpore captiuitatis illorū unquàm defuerunt illis prophetae, ad cōsolationē illorū & animae salutē à deo dati. Praedicebant enim & uenturā dei in illos iram, et tēpus irae definitū, tum etiā dei post hoc secuturā cōmiserationem, et futurum in Hierosolymam reditum. In Aegypto enim transegerunt annos quadringētos, uerum ibidem et multiplicati & enutriti sunt. Postquàm uero ascenderunt Hierosolymam, & tēplum extruxerunt, in captiuitatē redegit eos Babyloniorum rex Nabuchodonozor annis 70. Post haec annis duob. & semis Antiochus ille cognomento illustris, nec ultrà longius diuina in illos ira porrecta est. Imò cū tēpore Mosis in deserto existentes uitulo sacrificarēt, et post haec idolis offerrēt uictimas, nec tantummodo animalium sacrificia, sed proprios liberos quoq; daemonib. immolarēt, & prophetarū caedib. cōtaminarentur, nequaquàm tamē adhuc dei iram irrecōciliabilē experti sunt. A Domini uerò passione anni iam mille trecenti & sexaginta elapsi sunt, & tamen (ut nimirū ipsi affirmant) legē custodiunt, & ab omni idololatria abstinent: sed propter unū hoc, quod in Christū exercuerūt impijssimū facinus, deserti & totius mundi exemplū facti sunt. Quod enim hac de causa dispersi sint, ut totius mūdi ludibrio & risui exponerentur, clarissime uel ex hoc patet, quod à nullo prophetarum interea temporis

Gen. 49
Esa. 11.

Tempus, quo liber hic conscriptus est.

consolationem acceperunt, nec aliquis propheta-rum inter illos locutus est post Ioanne Zachariæ filiu. Cum enim iam aduenisset is qui per prophetas prædictus erat (Christus nimiru) necesse erat prophetia aboleri, partim quidem quod Christus, ut modò dictum est, uenisset, partim quod Iudæi hac indigni essent, & omnino deserendi, eo quod Christum contempsissent, & in eum omnia quæ facta sunt ab ipsis patrauissent: propterea inqua malis obiecti sunt incurabilibus. Non enim nudu hominem crucifixerunt, sed deum & hominem: nec tamen diuinitas passa est, sed homo. En igitur & illa, quæ ex Saræ liberæ filio, Isaac nempe, progenita est, posteritas derelicta est, & Isaaci semen, quantum Iudæos attinet, in perditione desertum. Quæ igitur ratione Deus Hebræoru gentem pro Isaaci semine erat habiturus, cum iam de illis cōstitutum esset, ut Dei iram implacabilē inciderent? Quomodo item pro Abrahæ filijs erāt reputandi, quos Dauid antè præuidens, de ijsdem uaticinatus Dominū alloquitur: Obscurentur oculi ipsorum, & dorsum illorum semper incuruatū est non recedat ab illis seruitutis iugum perpetuæ. Hoc enim sibi uult, quod eos incuruandos esse à Deo præcipit. Neq; enim hæc est execrandi formula, sed prophetiæ enunciatio. Qua deni que ratione eos Isaaci semen & Abrahæ filios deus iudicaturus erat, quorum subuersionem & excidium prædixit propheta Daniel? nusquàm uero reditus illorum & reuocationis (ut in alijs solet) meminit, sed diuersum longè indicat. Postquàm enim tragico & magnifico dicendi genere euentura ipsis mala exposuisset, tandē subiungit, Vsq; in cōsummationē seculorum hæc eos detinebit seruitus. Verum in Euangelijs quoq; sic scriptū est, quod Iudæis magnifice sese erga Christum extollentib. dicendo, Patrē habemus Abraham, dixit Ioannes: Ne dicatis intra uos ipsos patrem habemus Abrahā. Dico enim uobis, poßibile est deo, etiā ex lapidibus hisce Abrahamo filios suscitare. Quid autem hæc sibi aliud uoluerunt quàm si dixisset, Quoniā in uobis ipsis boni nihil est, uerū in hoc solo cōfisi splendidis uerbis extollimini, quod uos Abrahæ filios dicere potestis dico uobis, quod poßit Deus etiā ex lapidib. istis ipsi Abrahamo filios excitare. Quod autē ex lapidibus inanimatis poßit deus homines formare, manifestum est: qui enim de nihilo creauit hominem, eundē ex inanimata materia creare potest. Verumtamen hæc nō de lapidib. sed gentib. dixit quæ corda habebant ipsis lapidibus magis excæcata: quæ postea Christū adorauerunt, in eundē crediderunt, & iuxta promißionē pro Abrahæ filijs reputati sūt. Iudæos enim nō modo hac gloria priuauit Christus, & à genere Abrahæ ex-

Psal. 68.

Dan. 9.

Math. 3.

Ioan. 8.

clusit, uerum etiā diaboli filios nominauit, dicēs: Vos facitis opera patris uestri, diaboli. Ille homicida est ab initio, & in ueritate non stetit, quoniā mendax est. Quos autē Christus diaboli filios nominauit, num deus Abrahæ filios & Isaaci semē iudicare potest? Quæ enim est communio diaboli cum dei seruis Abrahā, Isaac & Iacobo? Imò quod est Dei cum diabolo cōmercium?

En igitur, iuxta Iudæorum et Musulmanorū sententiā & fidē, Dei uerbum irritum falsumq; esse deprehenderetur (ab Izmaele enim gentes nequaquàm deo accesserunt, similiter nec ab Isaaco) sed nequaquàm hoc est, minime inquam. Nullo modo enim dei uerbū intercidit: uerū in Christo, qui ex Abrahæ semine natus est secundū carnē, manifestatæ, reuelatæ & impletæ sunt omnes uisiōes, omnes ꝓphetiæ omnesq; reuelatiōes, quæ ipsum et deū esse et hominē ostendūt, quēadmodū noster hic sermo iam demonstrauit et exposuit, et manifestius adhuc multo exponet. Insuper et omnes gentes in Christo acceperunt bēdictionē per fidē, qua in illum crediderunt. Gentes enim uniuersæ prius idolorum cultui deditæ, nunc fideles & orthodoxæ sunt, exceptis paucißimis, Musulmanis scilicet, Hebræis, et alijs: qui simul omnes, nulli uidentur, cū Christianorū multitudine collati: non magis quàm si tantiūum aquæ, quantū uola manus capit, cum pelago cōparetur. Verumtamen quid hoc ad ueritatē, si nonnulli hanc contēnentes, incorrigibiles et infideles permanserunt? Sol enim totum illuminat aerem, & orbem uniuersum, cæcis interim in cæcitate & tenebris permanentib. nec tamē propterea sol reprehendēdus est, sed ipsi cæci. Talis mea quoq; de Christo fertur sententia. Christi nempe Euangelium & doctrina, imò Christus ipse, infinitos soles splendore & lumine excellit. In omnē enim terrā Euangelij prædicatio diuulgata est, & credentes salutem consequuntur: qui uero nō credunt, pereunt. Non tamen hæc culpa in Christum, sed in infideles incidit, qui suam ipsorum salutem produnt. Nec tamē omnib. simpliciter & nude credentibus salus contingit, sed ijs qui per fidem opera faciunt salute digna. Reuertatur autem ad Christi testimonia & demonstrationes nostra oratio, nō tamen ut omnes recenseat. Si enim omnes, quæ de Christo sunt, reuelationes, uisiones & uaticinia discutere aggrederemur, etiam multi scribæ multum laborando, uix paruam aliquam ex his partem absoluerent: nihilominus tamen pauca ex multis proferamus ad ueritatis illustrationē.

Dixit Moses ad populum Hebræorū: Prophetam ex fratribus uestris suscitabit Dominus deus sicut me: & omnis anima quæ non audierit prophetam illum, eradicabitur. Atqui considera hic pro-

Deut. 18.

prophetæ diligentiã. Dicendo enim, prophetam suscitabit Dominus deus, ostendit, quod homo futurus sit de quo uaticinatur, & quod à deo sit, nec de pseudo prophetarũ numero. Dicendo autem, Ex fratribus tuis, ostendit quod ex Hebræis, & non aliunde oriundus sit: ne si forte quis alienigena se prophetam hunc esse diceret, & Dei spiritu uaticinari, ab ipsis reciperetur, sed ut hunc ceu erronem & impostorem negligerent. Porrò & magnus ille Moses prius à Deo accepit testimonia, partim quidem ex miraculis in Aegypto editis, et maris rubri transitu: partim uero ex dei in monte Synai congressu, & uisione per ignem exhibita corã uniuersis populi Iudaici castris. Et tũc demũ legẽ à deo acceptã ꝓmulgauit: quapropter superius diximus Mosem illũ magnũ hoc de Christo dixisse, Suscitabit Dominus deus prophetam ex fratribus uestris. Illud uerò, Sicut me: hac de causa adiecit, quod sicuti ego uos in libertatẽ asserui ex acerba Pharaonis seruitute, luto & laterum coctione, & legẽ uobis salutiferam tuli: sic etiã is à me modò prædictus propheta, ex tyrannide & potestate diaboli & idololatria uniuersum mundũ liberaturus est, et libertatis leges laturus. His auditis Iudæi hunc olim prænunciatũ expectabant, & uidentes Ioannẽ Zachariæ filiũ ex deserto uenientem & baptizantem populum, cum hunc eundem esse quem Moses prædixerat, existimarent, interrogauerunt eũ, Tu ne es propheta ille? Quid uero idem respondit? Nõ sum ego, sed ipse ante illum missus sum. Venit autẽ post me, cuius ego calciamenta portare indignus sum. Propheta certe erat Ioannes, & præclarus quidem: sed quia Iudæi de illo propheta interrogabant, quem Moses prædixerat uenturum, Ioannes se illum nõ esse respondit. Sed ecce Iudæorum ingratitudinẽ & stultitiam, qui priusquàm Christus uel Meßias adueniret: illum expectauerunt, illumq; inquisiuerunt, uenientẽ uero cõtẽpserũt.

Ioan.1.

Post hæc uero rursum dicit Moses ille magnus: Lætentur unà cũ illo cœli, et adorent illũ omnes angeli dei. Age igitur & mihi dicito, quem nam alium angeli dei adorãt prætérquàm deũ ipsum? Hic igitur, quem Moses hominem, prophetã & legislatorem esse demonstrauit, quem itẽ ab angelis adorandũ esse dixit, & deus et homo est, filius scilicet et uerbũ dei, à nobis simul et angelis adorandus et honorandus. Et hæc quidem ex Mose.

Psal.97

Dauid uero propheta sic dixit: deus iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuam filio regis. Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios inopum, & calumniatorem humiliabit. Commorabitur cum sole, & ante lunam, in generatione generationum. Descẽdet ueluti pluuia super uellus, & ueluti stilla stillans super terram. Oriri faciet

Psal.71

in diebus suis iustitiam, & multitudinem pacis, donec auferatur luna. Et adorabunt eum omnes reges terræ. Omnes gentes seruient ei, & erit nomen eius benedictũ in secula. Ante solem permanet nomen eius, & benedicentur in eo omnes tribus terræ: omnes gentes beatificabunt illũ. Beatus Dominus deus Izraelis, solus faciens mirabilia, & benedictum nomẽ eius in seculũ & in æternum. Duas hic in uniuersum personas prophetа inducens, deum scilicet, & filiũ regis, nihil aliud innuit quàm deum uel regem, et illius filium Christum, qui iudicat pauperes populi, et saluos facit inopes, et humiliat calumniatorẽ. Neq; hic hominem quendã fortem, et iustũ principem uel regem intelligas. de eodem enim dicit, quod cõmoraturus sit cum sole: item de eodem, quod sit ante lunam et generationes generationum. In quem uerò hominũ hoc cõpetere potest, ut ante lunã in generationes generationũ esse dici poßit? Et ut cum sole cõmoretur? In nullum certe aliũ, sed reuera in solum ipsumq; Christum prophetia quadrat. Cum enim dicit, quod iudicet pauperes populi, & saluet filios inopum, et calumniatores humiliet, illius ostendit iustitiã, fortitudinem, et curã qua erga homines utitur. Cũ uerò dicit, quod ante solem permaneat nomen eius, et ante lunã in generationes generationum, illius æternitatem principio carentẽ indicat. Et eo quod dixit, Cõmorabitur cũ sole, illius æternitatem fine carentem denotauit. Item, Descendet ueluti pluuia super lanam, & sicut gutta stillans super terram. Exoriri faciet in diebus suis iustitiam, & multitudinem pacis, donec auferatur luna. Denuò (respon de) quis descendit ut pluuia super lanã, id est quietè, et sine strepitu, et citra propriam maiestatem magnificentiámque suam, præter Christum? qui descendit cœlitus in sanctam uirginem, quæ conceptum eum peperit in uili præsepio, & humili casa. Non enim uenerat iudicaturus mundum, sed ut mundum saluaret. Cum uerò ueniet iudicaturus orbem, apparebit in gloria patris sui cum omnibus angelis: quemadmodum ipse Christus in Euangelio testatur, Non ueni iudicaturus mundum, sed ut mundum saluem. Item, Exoriri faciet in diebus suis iustitiam & multitudinem pacis, donec auferatur luna. Quis nam horum sensus, Producet in diebus suis iustitiam & multitudinem pacis? Non alius, quàm quod impietatis summam notat perniciem: quod scilicet homines derelicturi sint Deum, procreatorem & factorem suum, qui eos nusquam existentes in hanc substantiã redegit: et adoraturi sint diabolũ, creaturas, & opera manuũ suarum. Et quemadmodũ aliquis ebrietate uictus: aut in densis profundisq; tenebris oberrans, neglecto proprio parente, qui

Ioan.12

cōmodum & utilitatem salutemq; suā in primis & unicè desiderat, promotamq; cupit, hostem sequitur, cædis & perniciei suæ cupidū, ligatus scilicet et uinctus ab eo manusq; pedesq;, deductus tandē in carcerē munitißimū, et obscurū, nō agnoscit nec discernere potest patrē & amicū ab inimico & hoste propter ebrietatē et crapulam, nec etiā uult: & postea licet tandē ad sensus uestigia reuertatur, illud nō potest, in uinculis nimirum detentus. Sic homo etiā initiò errabūdus, & à recta planaq; seductus uia, incidit in manus diaboli. Et quisnam locus est hoc obscurior, et deformior? Hic uerò hominē uoluptatū copia inebriatum, omnis sensus expertē fecit: nūc ueluti inebriati, aut inordinato & superfluo humore & insania, aut à dæmone agitati, audientes nō audiūt, et uidentes nō sentiūt, propter mentē scilicet & rationē, quæ ducis officio fungitur, seductam: uerū ea quæ solida stant, tanquā mobilia imaginātur: & quæ mouētur, immota cōsistere putāt: et quæ illis utilia sunt auersantur, noxia uerò amplectūtur, nec honestū bonúmue à malo dijudicare possunt, nec ab inimico amicū. Hoc ipsum, ut diximus, homini cōtigit. Respuit enim deū, et ligatus à dæmone in dēsißimis ignorātiæ tenebris tyrannidē illius sustinuit. Dauid uerò diuina gratia repletus intellexit, in quantū perniciei barathrū, procellā & tempestatē homo inciderit, & quanta Deū affecerit iniuria, ipsum repudiando (duplex enim hic iniuria deprehenditur. hominē enim iniuria affecit diabolus, quòd hūc tā procul à deo seduxerit: &, si dicere fas est, in ipsum quoque Deū facit iniurias, illius nimirū creaturā seducendo. Similiter & homo Deū affecit iniuria, quod hoc repudiato, diaboli imperiū secutus sit) quis deniq; ipsum à densißimis tenebris & iniquitate esset redempturus. Cum itaq; propheta dicat, Oriri faciet iustitiā, hoc innuit, quod quemadmodū ægroti in tenebris decūbentes, ipsi quidem nō in lucē prodeūt, sed lux ad illos penetrat: sic etiā homini in diabolicis tenebris decumbenti exoritur is, qui misericordiæ uiscera erat assumpturus: quo exorto & totū orbem illuminānte, omnes tenebræ discedentes disparuerūt. Homo uerò illuminatus, ubi cognouit iam quali uinculo constrictus decūbat, et seipsum nullo modo adiuuare ualens, ad eum qui hoc potest, respicit. Hic uerò, cum nollet hominē ulterius diaboli tyrānide premi, liberauit eū, sanauitq;. Liberatus uerò, sanatusq;, nō amplius diabolo adhæsit, uerū hac redēptione facta, per fidem hominis ea qua deus affectus fuerat iniuria euanuit, & huius apparuit iustitia, exorto iam rationali sole iustitiæ, Christo nimirū. Homo itaq; fide percepta, tempestate et fluctibus carentē fidei portū ingressus, multitudi

nem pacis nunquā iactandæ procellis aut conturbandæ accepit. Tunc impletū est Dauidis oraculum, dicentis, Beati quorū remissæ sunt iniquitates, et quorū peccata obtecta sunt: Beatus uir, cui Dominus peccatū nō imputat. Sed quod in loco suprà citato dicit, In diebus illius: innuit hominē fore, qui hæc miracula editurus sit. In deo enim dies curiosius inquirere uel mensurare, nefas est. Christus autē, quatenus homo est, initiū habuit, et huius dies mensurātur. Illud uerò, Donec auferatur luna, nullo alio sensu propheta dixit, quàm hoc, quod ueluti luna seruanda est, nec peritura, ita nec ille homo. Quoniā uerò absolutè fine carere, soli Deo propriū est, indicauit hisce, quod hic et deus et homo sit. Illis uerò uerbis, Adorabunt eū omnes reges terræ, et omnes gētes seruiēt illi: indicauit gentiū conuersionē ad Christū, & regum adorationē. Ne uerò hi qui ueritatem destruere & inuertere cupiunt, hæc de rege aliquo potenti & inuicto intelligerent, utpote Iulio, Augusto, Tiberio, uel alijs, qui & ipsi à regib. terræ et gentib. adorati sunt, & ab his celebrati, quāuis homines essent, ut & nos omnes, Dauid cū dicit, Nomen eius esse benedictū, etiā hoc addit, In secula. Vniuscuiusq; enim hominis laus in uita hac unà cum illa deponitur: sed post mundi huius consummationē nec laus ipsius permanet, nec infamia. Sola enim opera illius unà cū ipso discedūt, quorum etiā retaliationē ab eo expectat qui mundum iudicaturus est, siue bona fuerint, siue minus. Illud uerò, In secula benedictū erit nomē ipsius, nequaquā hominis est, sed Dei. Item, Ante solē permanet nomen illius. Quis rogo hominum ante solem conditum inuenitur? Nullus omnino, & nec ipse Christus, quatenus homo est, sed quatenus deus est. secundū humanitatē uerò & esse coepit, & dies habet mensuratos, et adorauerūt eum omnes gentes, & omnes reges terræ, ut Deum et hominem, & in eo omnes gentes sunt benedictæ.

Porrò hæc Dauidis prophetia, cū Esaia et Iacobo cōuenit, qui de Christo dicūt, quod sit expectatio gentiū: quēadmodū in superiorib. demonstratū est. Tandē uerò omnia cōprehēdēs propheta, et respiciēs uerbi dei cōuersationē pro hominū salute factā, et quod deus existens hominū assumpturus esset: uidēs deniq; illū modo ferocē et immitē tyrānū diabolū ab homine, quē modo antè tyrannide presserat, iam tantū nō illusum esse et cōculcari, uoluptate quasi abreptus, beatā illā uocē exclamās profert, Benedictus dominus deus Izraelis, qui solus facit mirabilia, et benedictū nomē eius in æternū & in seculū seculi. Indiget sanè & præsens locus expositiōe aliqua, licet reuera quolibet sole et omni humana ueritate purior sit et dilucidior. quē enim Dauid paulò antè hominē nomina-

minauerat, quemq; ante solem & lunam conditam extitisse dixerat, hunc ipsum nunc pure & simpliciter Deum appellauit. Quis uero tam infelix, ut de illo dubitet & inquirat curiosius, quem Dauid deum nominauit? nec eum adoret, quem Dauid Deum esse prædicat?

Verumtamen & alibi, magnus ille Dauid sic dicit: Dixit Dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorũ. Virgam potẽtiæ tuæ emittet tibi Dominus ex Sion, & dominare in medio inimicorũ tuorum. Penes te est principatus in die potentiæ tuæ, et in splẽdore sanctorũ tuorũ: ex utero auroræ genui te. En nunc aliã illius prophetiã cõsidera. Dixit Dominus domino meo, sede à dextris meis. Quis nam est ille prophetæ et regis dominus? Num rex aliquis ex præclaris istis, & in hac terra multa potentia præditis? Minime. Quam ob rem? Propter libertatem, quam à Deo tunc temporis Iudæi habebant, à quo solo regebãtur. Principẽ uero & ductorẽ habuerunt olim quidẽ Mosem, post hunc uero filiũ Nun Iosue, deinde Iudices. Ipsi uero propria animi sui uoluntate & affectu regem à Deo petentibus, dedit ipsis regem è gente propria filium Cis, nempe Saulem, deinde Dauidem filium Iessæ. de quo & deus testatus Samueli dixerat, Inueni Dauidem filium Iessæ, uirum secundum cor meum, qui faciet iuxta omnes uoluntates meas. Et Iudæi quidem urgebantur à suæ gentis regibus, illorum uero reges usq; ad Christi nati tempora liberi, nulliq; hominum aut regum terrenorum subditi fuisse inueniuntur. Et reuera sic est, quoniã nullus alius prophetarũ, utpote nec Isaias, nec Ieremias, nec Daniel, calumniari conatus hoc prophetæ oraculũ dicere potuit, quod ab aliquo rege mortali & perituro ad alium prophetæ similem dicta sint hæc uerba, Dixit dominus domino meo. Cui uero dixit deus, sede à dextris meis? Ad hominẽ nimirũ, quem Verbũ & filius illius assumpsit. Filius enim ante omnia secula principatus fuerat particeps cum deo: dixit autem hoc deus pater ad hominem, quem Verbum & filius suus assumpsit, sanctificauit, glorificauit, & temporalem cepit principatum, ex quo hunc assumpserat. Volens itaq; propheticus sermo ostendere, Deum patrem quidem, qui ab æterno existit, principio carere: hominem uero, quem Verbum & filius illius assumpsit, initium cepisse, dixit Sede, &c. Tum etiam stabilitatem & perpetuitatem, honorisq; magnificentiam ipsa sedes denotat. Et quemadmodum ignis in ferro, ferri quidem frigiditatem non recipit, ferrum autem in ignis naturam transit: rursum uero nec ferri nigredine ignis inficitur, sed ferrum huius splẽdore & claritate assumpta om

Psal. 110

nino pellucidum fit: talis etiam mea de unigenito dei filio & homine, quem assumpsit, fertur sententia. Filius siquidem Dei, quoniam Deus erat, mutationem, pollutionem, aut alternationem nequaquam passus est, sed Deus, ut & antea, immutabilis permansit: hominem uero quem assumpsit, eum inquam sanctificauit, glorificauit, clarificauit, & ut à dextris Dei Patris sederet dignatus est, non quod Deus, uel dextram habeat, uel sinistram sui partem (hæc enim corporalia sunt) sed quemadmodum per sedem honoris magnificentiam designauit, eodem sensu etiam de dextris dixit. Deus enim neq; stat, neq; sedet, neque dexteram habet, neq; sinistram, sed maiestate sua implet omnia. Item, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Qui nam huius inimici sunt? Idololatræ, qui Christum non adorant, & ipse diabolus. Hæc uero, Donec posuero, pater non ita dixit, quasi filius ad hoc efficiendum sit impotentior, uerum ut his uerbis ostenderet unam & eandem esse patris & filij potentiam. Quemadmodum enim in euangelijs dicit filius: Nemo uenit ad patrem nisi per me: ita pater dicit, mea potentia cadent inimici tui sub pedes tuos. Præterea, Virgam fortitudinis emittet tibi dominus ex Sion, & dominare in medio inimicorum tuorum. Quæ nam illa est à deo ex Sion emissa uirga, & ad quem missa est? Ad hominem nimirum, quem assumpsit filius & uerbum dei, missa est. Virga autẽ est ipsa crux, quæ in Sion est fixa. Vt enim uirga propter pastorẽ potentiam habet pastoralẽ, & eam qua feræ depelluntur uirtutem, talis & mea de cruce & euangelij prædicatione fertur sentẽtia. E Sion enim egredietur lex, secundum Esaiam, & uerbum domini de Hierusalem. Omnes itaq; qui audito euangelij uerbo baptizati sunt, pastorali illa uirga pascuntur, cruce nimirum. qui uero ceruicibus induratis Euangelij prædicationi non crediderunt, nec præceptis apostolicis, crucis potentiæ etiam inuiti succubuerunt. Per crucem enim & uictus & conculcatus est diabolus: per crucem & nomen Christi, miranda & stupenda miracula sunt edita. Et quid multis opus? per crucem & euangelium totus terrarum orbis credidit, & facti sunt serui quidem Christi, filij uero Abrahæ iuxta promissionẽ per Christũ, Christo nimirũ ex ipso Abrahæ semine nato. Et tũc dominatus est in medio inimicorũ suorũ Christus. Attende quæso, quæ fuerit prophetæ diligẽtia. Nõ dixit, uince hostes tuos. Sæpius enim hostis ab aliquo uincitur, in quo tamẽ aliqua adhuc hostilis potẽtiæ portio remanet. Dixit autẽ, dominare: uel hinc docẽs inæstimabilẽ illã crucis potẽtiam & summam hostium ipsius impotentiã. Tum & illud

illud, In medio inimicorum tuorum, infinitã crucis potentiam innuit. In medio enim totius mundi, & in medio idololatrarum Apostoli & horum successores prædicauerunt, & in medio ipsorum ædificabant altaria. Et quod imprimis admiratione dignum est, quamuis summa cura & studio impij ecclesias destruerent, flagellis, denique diris Christi nomẽ inuocantes punirent, crucis tamen potentia & prædicatio instar solis, imò clarius ipso sole eluxit. Ne uero quis hominum aut ignorantia aut malitia existimaret, diceret ue, filio & uerbo Dei propterea missam esse à Deo uirtutis & potentiæ uirgam, quod illi per se impoßibile fuerit facere quodcumq; uoluerit libueritq;, subiungit Dauides, Penes te est principatus in die potentiæ tuæ, in splendore sanctorum tuorum. Quapropter non est humanarũ uirium, ut penes aliquem sit principatus illius, sed Dei est. Omnes enim homines tantummodo extrinsecus ad ipsos delatũ imperium poßident: nam tam princeps quàm rex aliquis sæpe priuatus sine imperio nascitur: & licet paternũ administret imperium, nihilominus tamẽ in hoc, quod ante non habebat, ceu paternus hæres succedit, uel propria uirtute & egregijs factis regnum acquirit, uel inuictus in alios alterius regnum uiolenter arripit, & hoc modo etiam ille alterius regnum quo antè carebat, occupat. Sed alius ab his modus regnum acquirendi nõ est. Ingenitam uero sibi & inseparabilem à se potestatem homo non habet, præter hanc solã, qua in affectus proprios & liberos ex se genitos utitur, quam solã in homine uidere licet. In Deum autem hoc quod modò dictum est, non competit. Quapropter & Esaias de Christo uaticinatus, inquit, Cuius principatus super humerũ illius: id est, naturalis erit, & ab illo inseparabilis. Dauid etiã in alio Psalmo sic dicit, regnũ tuũ regnũ sæculorũ omniũ et dominium tuũ in omnes generationes generationũ. Quod idẽ in præsenti loco dicit, Penes te est principatus in die potentiæ tuæ. Sed qualis nam illa potentiæ dies? Ea nimirum, qua crux libere euulgata est, per quam omnes gentes cognoscunt inenarrabilem illam tuã cõuersationem & inedicibilem potentiam. In splendore sanctorũ tuorũ. Quorum? Apostolorum, doctorum, martyrũ & sanctorum, qui quidem ab insipientib. pro mortuis & perditis habiti, in manu Dei uero sunt, & in pace quiescunt, iuxta Solomonis oraculũ: quique secundum Euangelij promißionem splendent magis quàm sol. Deinde, quemadmodum in paulò antè præmissa prophetia, sic etiam in hac præsenti dicitur. de homine enim, quẽ filius Dei assumpsit, hæc omnia locutus, et demonstrare uolẽs quod idẽ & Dèus et homo sit, hoc inducit, Penes te principatus: quod uel solum ad præsentem statum et demonstrationẽ sufficeret, nihilominus tamen planius apertiusq; dicit in hunc modum, Ex utero auroræ generatio tua. Quis unquã hominum ante solem natus est? Nullus omnino. Ne quis tamen hoc calumniari uolens, de angelis sermonem eße diceret, quasi illi ante solem creatum cõditi sint, inquit, Ex utero auroræ. Quod enim ueteri meminit, non eo sensu accipiendum est, quod Deus uterum habeat: sed eo quo & Dauid alibi dicit, Manus tuæ fecerunt me & formauerunt me: operatricem uidelicet Dei potentiam ostendens. &, Oculi Dei super iustos: quo omnia prouidentem Dei uirtutem innuit, & quod iustẽ opera faciant digna ut coram Deo ingrediantur. Sic etiam præsens locus intelligendus est. Dicendo enim, Ex utero, ostendit unam & eandem filij cũ patre substantiã & naturã. Quemadmodum enim inanimatæ arbores eædem & similes sibiipsis generantur, ficus enim ficum & olea oleam gignit: similiter & bruta animalia singula iuxta genus suum naturæ suæ similia generant: et homo rationalis cum sit, rationalẽ gignit hominẽ, & mortalis mortalem, & filius eiusdem cũ patre est naturæ et substantiæ. Multo magis igitur hæc & sine omni dubitatione de Deo sentiemus, quod filius & uerbum ipsius eiusdẽ cum patre sit naturæ & substantiæ, quemadmodũ reuera est. Sed respice prophetiarũ diligentiã. Propheta enim inquiens, Dixit dominus, ostendit se de Deo dicere, ut iam antè demonstratũ est. Addens autẽ, Domino meo, et Sede à dextris meis donec ponã inimicos tuos scabellum pedũ tuorũ: et, Virgam potentiæ emittet tibi ex Sion Dominus: et, Dominare in medio inimicorũ tuorũ: hæc omnia, inquam, hominẽ omni natura prestantiorem & inenarrabilem designant. Vt uerò ostendat eundẽ et deũ esse et hominẽ, dicit, Penes te est principatus in die potentiæ tuæ, in splendore sanctorũ tuorũ. Præterea ut rursum euincat, quod deus cum sit, naturalis etiam, & uerus sit Dei filius & eiusdem cum DEO patre naturæ & substantiæ, hoc subiungit, Ex utero auroræ genui te. Verum hic idẽ in alio loco dicit. Et tu Domine spes mea, altißimum posuisti suffugium tuum. Attende quæso, quid dicatur. Eo enim quod propheta dicit, Et tu Domine spes mea, filium Dei innuit. Per altißimum uero, eiusdem patrem Deum indicat. Rursum uero his uerbis, Posuisti suffugium tuum, denotat hominẽ, quẽm filius dei assumpsit, cui opus erat suffugio. Purus enim ille Dei filius, suffugio uel asylo non indigebat.

Quin & huius filius omni admiratione dignus Solomõ: sic dicit, Et nunc ò Domine Deus Izrael ratum fiat uerbũ tuũ, quod locutus es ser-

3.Reg.8.

no tuo David patri meo. Quoniã num uerè habitabit deus cũ hominib. super terrã? Et, ut Ieremias dicit, Quoniã hic est deus noster, nõ reputabitur alius corã eo. Quoniã super terrã uisus est, et cũ hominib. conuersatus est. Sic & sapiens ille Salomon dicit, Domine DEVS Israel, ratum fiat uerbum tuum, quod locutus es seruo tuo David. Quid enim aliud significat, Confirmetur, quàm fiat, reueletur et exhibeatur, ut tu qui deus es, manifeste cũ hominib. cõuerseris: quod & factũ est. Filius enim Dei super terrã uisus est, et cũ hominib. habitauit. Quid igitur tibi uidetur? Sufficiunt ne hæ sanctorũ de Christo reuelationes, & prophetarũ oracula, ipsiusq; Dei testimonia ad demonstrationẽ hãc, quod Christus filius dei sit et deus uerus: scilicet quod et idẽ hic & deus & homo sit? uel nũ alijs adhuc demonstrationib. & testimonijs opus est? Quantũ profectò mihi uidetur, hæc etiã planè imperitis sufficerent. Verumtamen amplius tentabo tibi amico nostro, huius ueritatem declarare fusius, sicuti hactenus quoque factum est.

Baruch.3

Magnus ille Moses, & celebris, cũ esset iuxta montẽ Sinai, cõspicatus est rubum ardentẽ. quem cũ multis dieb. ardere conspexisset, nõ tamẽ igne cousumi, animo suo meditari cepit quid nam hoc sibi uellet, quod rubus tot dieb. arderet, nec tamẽ ab igne cõsumeretur. & profectus, inquit, uidebo quod nam illud stupendũ sit prodigium. Rubo autem propior factus, uocẽ cœlitus allatam, sibique dicentẽ audiuit: Moses Moses, solue calceamenta pedũ tuorum, locus enim in quo stas, terra sancta est. Quid sanè aliud significat rubus ardẽs & nõ cõsumptus, tum etiã uox clamitans, Solue calceamenta pedũ tuorũ, nisi quod rubus ardens adumbrauit typoq; prætulit diuã Mariã uirginem, quæ filiũ & uerbũ dei secundũ carnem peperit? Quẽadmodũ enim rub quidẽ ardebat et nõ cõsumebatur: talis etiã diua uirgo, ubi cõcepit Dei filiũ & uerbũ, igne diuinitatis nõ cõsumpta est, sed à deo custodita: quia humanarũ uirtũ illud prorsus non erat. Verba autẽ hæc, Solue calceamẽta pedũ tuorũ, hoc innuũt, quod quicunq; de diuæ uirginis mysterio et Christi incarnatione erudiri uolunt, eos nequaquàm habere oportet partem aliquã in se mortuã, quæ illos à Deo separaret, nec mentem corruptã et à cognitione ueritatis mortuam, sed uiuentem & sanam, qualis ipsius Mosis erat. Huius autẽ calceamenta ex mortui animalis tergore erant consuta: & propterea dictum est, Solue illud.

Exod.3.

Porrò & Persarum rex Nabuchodosor somnio admonitus uisionis, quã uiderat, oblitus est: & congregatis omnib. Chaldæorũ Magis incantatoribus, & Gazarenis, interrogabat eos quale

nam fuisset quod uiderat somniũ, & quæ nam illius interpretatio. Hi uerò et somnium & interpretationẽ illius ignorantes hæsitabãt. Rex autẽ ira in illos uehementi incendebatur. concessit tamen aliquot dierum terminũ, quib. inquirerent simul, & explicarent uisum à se somnium, & eiusdem interpretationem: quod si iuxta mandatum eius exequerentur, multis & splendidis muneribus honorati ditarentur à rege: sin minus, mortis supplicium subirent, quin ut et liberi, amici & cognati illorum eiusdẽ pœnæ essent consortes. Cũ uero illi hoc nõ possent, quin potius uitã suam plangerent & deplorarẽt (quomodo enim possibile erat regi & somniũ & interpretationẽ eius exponere, somnio nõ antè audito?) Daniel propheta in Babylonẽ captiuus deductus ex Hierusalem unà cũ alijs, qui tunc tẽporis secũ erant Iudæis, cum regis mandata cognouisset, conuenit Arioch Persarũ principem, quem rex ad perdendum sapientes constituerat, quod somnium ipsius deprehendere non potuissent, dixitq; ad illũ: Sapientes Babylonis ne perdas, quin potius me ad regem introducito, & uisionẽ unà cũ interpretatione eius regi edisseram. Tunc Arioch festinanter prophetam ad regẽ induxit, cui ille ait, Poteris ne mihi Daniel explicare somniũ quod dormiens uidi, & interpretationem eius? Respondit Daniel: Mysterium ô rex, de quo interrogas, homines sapientes, Magi & incantatores annunciare non possunt, sed hoc solius Dei cœlestis opus est, qui mysteria reuelat. Deus notum fecit regi Nabuchodonozori, quæ nam fieri oporteat in extremis diebus. Cogitationes tuæ super lectũ tuum ascenderũt, quid futurũ esset post hæc. Tu rex uidebas, & ecce imago quædã magna, & aspectus eius excellens stabat coram facie tua, & uultus eius terribilis. Imago inquã, cuius caput erat ex auro puro: manus uero & pectus unà cũ brachijs ipsius argentea: uẽter uero et femora ex ære: tibiæ autem ferreæ: et pedes partim quidem ferrei partim uero testacei. Videbas, ô rex, donec absciſſus est à mõte lapis absq; manuũ opera, & percussit imaginem super pedes eius ferreos & testaceos, & omnino comminuit eos. Tunc quoque comminuta sunt pariter, ferrum, testa, æs, argentum & aurum, & facta sunt tanquàm puluis horrei æstiui, & abstulit ea uentus uehemens, nec locus aliquis in his inuentus est. Lapis autem qui imaginem comminuit, excreuit in montem magnum, & impleuit omnem terram. Hoc est somnium, & interpretationem illius coram rege dicemus. Et postquàm propheta regna futura enumerauisset, quæ per aurum, argentum, æs, ferrum & testam adumbrabantur, sic dicit ad regem: Suscitabit Dominus cœli regnum, quod

Dan.2

quod in sæcula non corrumpetur, & regnum ipsius alteri populo non relinquetur, quod cōminuet et uentilabit omnia regna, ipsum uero stabit in sæcula. Quemadmodum uidisti quod abscissus est à monte lapis absq; manib. et cōminuit testam et ferrū, æs, argentū et aurū. Deus magnus reuelauit regi, quænam oporteat fieri post hæc: & uerū est somnium, fidelis etiam interpretatio eius. Tunc rex prostratus in faciē, adorauit Danielem. et dixit: Reuera deus uester deus deorum est, & Dominus regū, & reuelans arcana, quoniam potuisti reuelare mihi arcanum hoc.

Qualenā est regnū hominis, quod in sæcula nō corrūpetur? Nullū prorsus: neq; enim hoc humanæ naturæ conceditur. Quod igitur est? En dicā tibi. Mons hic diua uirgo est, quæ filium & uerbum Dei secundū carnem peperit. Lapis autem absque manuum opera abscissus, Christus est: qui quidem natus est ex ipsa, sed nō ex uiro. quod per illud intelligitur, cū sine manib. dicitur abscissus. Lapis denique qui imaginem percussit, aurum & reliqua comminuit, & mons ingens factus impleuit terrā: ille idē Christus est, et illius regnū permanens in sæcula, quod diaboli uires contriuit, & idolorum cultum destruxit.

Esa. 7 & 9.

Propheta autem Esaias sic dixit: Ecce uirgo erit prægnans, & pariet filium, & uocabunt nomen eius, Nobiscum deus. Rursus idē dicit: Puer natus est nobis, et filius datus est nobis, & factus est principatus ipsius super humerū eius, et uocatur nomen eius Magni consilij nuncius, admirabilis, cōsiliarius, deus fortis, potens, princeps pacis, pater futuri sæculi. Inducam enim pacem super principes, pacem & sanitatem ipsorum. Magnus est principatus ipsius, & pacis ipsius nō est terminus. Viden'ut puerum nominauerit, & magni consilij nunciū, unà cū alijs modò enumeratis, quæ omnia ad hominē pertinent, quē assumpsit filius Dei ex uirgine. Deinde eundem uocat deū fortem, potentem, patrem futuri sæculi (creatorem nimirum intelligens) & quod pacis ipsius non sit terminus, id est finis. De pace ergo & alijs, quæ per partes in præsenti Esaias enumerat satis exacte diximus in Dauidis prophetia paulo antè exposita, qua dixit, Dixit Dominus domino meo, sede à dextris meis, &c. Veruntamen non pigeat nihilominus huius prophetiæ cohærentiam inspicere. Cū enim propheta dicit, Ecce uirgo pariet filium, &c. denotat illum supernaturali modo natum ex diua uirgine hominem. Sed cum admirabilem uocat cōsiliarium, duas personas denotat, patrem scilicet, & huius filium, seu uerbum: et quod patris simul & filij unum sit cōsilium, una uoluntas, una potentia, una & eadē cognitio. Deus enim consilio nō indiget. Illum uero eundem uirginis filium Deū fortem uocat, pōtentem, patrem futuri sæculi, cuius pax finem nō habeat. Et quid nam aliud hæc ipsa prophetia significauit, quàm quod ille idem deus & homo eiusdem sit consilij & cognitionis cum Deo patre particeps?

Luc. 1.

Quin & propheta Zacharias nato sibi filio Ioanne sic dixit: Et tu puer propheta altißimi uocaberis, præibis enim ante faciem Domini, ad parandum uias eius, ad dandum scientiam salutis populo ipsius per remißionem peccatorū eius, per uiscera misericordiæ Dei nostri. Ioannem certe Zachariæ filium magnum prophetam fuisse constat, omnium quoq; Musulmanorum testimonio. Quid uero hic prophetauit? Nihil aliud quàm Christum denotauit, quemadmodum suprà exposuimus. Zacharias uero, quemnam altißimum uominat? Christum scilicet. De illo enim hoc dixerat, Propheta altißimi uocaberis.

Bar. 3.

Porrò Ieremiam prophetam sic dicentem legimus: Hic est deus noster, & alius iuxta hunc nō reputabitur. Inuenit omnem uiam scientiæ, & dedit eam Iacob seruo suo, & Israeli dilecto suo. Post hæc autem super terram uisus est, et cum hominib. conuersatus est. Hic est liber mandatorum Dei. En tibi oracula sole splendidiora. Cum enim singuli prophetarum diuersis utantur dicendi formulis, omnes tamen in unum consentiunt, quandoquidem Deus est, qui hæc & similia per os ipsorum locutus est. Veruntamen ceu ex communi quadam contemplatione uaticinati sunt, & Esaias & Ieremias. Esaias quidem in hunc modum. Puer natus est nobis, et filius datus est nobis: quibus addit, deus fortis, etc. Ieremias uero sic dicēs Hic est deus noster, non reputabitur alius iuxta hunc. Super terram uisus est, & cum hominibus conuersatus est. Non enim de solo Christo uaticinati sunt prophetæ, uerumetiā de sacrosancta illius matre, uirgine Maria, quæ quidem nūc propter nimiam prolixitatem omittemus. Et hæc quidem de sanctorū reuelationib. & prophetarū oraculis sufficienter diximus: nunc uero quis horum omnium finis sit, consideremus.

Quod sanè archangelus Gabriel cœlitus missus sit diuæ uirgini Mariæ conceptionem nūciaturus, et quod hæc ipsa Dei uerbum conceperit, uos ipsi affirmantes confitemini: quamuis de his minus recte sentiatis, cum dicitis nimirum, quod uirgo hominem nudum pepererit, & nō deum (secuti haud dubie Nestorij dogma) & quod Christus homo tantum fuerit, homo autem magnus, sanctus et augustus, quo sanctior ante hunc natus non sit, neque nasciturus, sed hunc omnium hominum esse sanctißimum. Nos uero credimus, sentimus et fatemur, quod ipse Christus ille idem

in

inquam filius sit dei uiuentis, deus uerus, qui natus est ex Maria uirgine sine uiri cōgressu, filius inquam dei sit et deus ab æterno; qui carnem ex ipsa assumpserit, & homo factus sit, quem simul & deum et hominem esse credimus. Hæc uero de sumpsimus & didicimus à propheta Mose, Dauide, & omnibus alijs, qui post Mosen usque ad Christū, qui ab illis prædictus fuit, aduentum floruerunt: imò ab ipsis etiam sanctis, qui ante Mosis tempora uisiones uiderunt: præterea ab ipso etiam Christo, & illius discipulis et doctoribus, miraculis & operibus ipso sole (ut suprà diximus) clarioribus. Quin & hæc dicemus: Postquàm uirgo (ut modò dictum est) concepisset, appropinquauit tēpus partus ipsius, cumq; in Bethlehem deuenisset, Christum peperit, et reclinauit eum in præsepe brutorum. Tunc impletum est quod prædictum erat ab Esaia propheta dicente, Hæc dicit dominus, Bos agnouit possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israel autē me non cognouit. Tempore igitur natiuitatis Christi, angelorum multitudo cœlitus delapsa est: laudantium deum & dicentium, Gloria Deo in excelsis, ac in terra pax, in hominibus bona uoluntas. Pastores autem, qui tunc gregem suum pascentes in agris erant, angelorum apparitionē conspicati, & auditis illorū hymnis, timore magno timuerunt: & dixit illis angelus, Ne timeatis. Ecce annuncio uobis gaudium magnū, quod futurum est toti populo, quia natus est nobis Saluator, qui est Christus dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc uobis in signum. Inuenietis infantem inuolutum fascijs, positum in præsepi. Et profecti in in regionem suam, diuulgauerunt omnia quæcunque audiuerant & uiderant de angelis. Considerato nunc quid sibi uelit ab angelis decantatus hymnus & oratio, dicens, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, in hominibus bona uoluntas. Non aliud certe, quàm quod Adam postquam Dei mandatum transgressus esset, defecit ab illius tutela domiuus, et ob hanc causam ab illius amicitia omnis creatura excidit: si quidem et Adam posteritas, quæ diuinis legibus contraria erant facere & designare cœpit. Nam huius filius Cain fratrem germanum Abel trucidauit. Procedente uero tempore non homicidæ solummodo facti, & omni malitia petulantiaq; homines repleti sunt, quemadmodum Noe temporibus immissum diluuiū, & uiuente Abraham Sodomarum subuersio, & cœlitus immissa conflagratio testantur, uerum etiam deo creatore & formatore suo penitus neglecto diabolum et idola adorauerunt: quamobrem omnes creaturæ defecerunt ab homine, ut quæ hunc dei hostem esse iudicarent. Et primo quidem ipsi angeli, deinde

Esa.1

& ipsa bruta animalia, imò & ipsa inanimata rerū materia, quod manifesto colligi potest. Ante transgreßionem enim omnia animalia tam uolatilia quàm quadrupeda, & pisces ipsius Adami arbitrio et uoluntati parebant: post transgressionem uero non modo cœlos inhabitantes angeli ipsum ceu hostem auersati sunt, sed et ipsa animalia, quæ prius Adami arbitrio subiecta erant: postea autem non modo ab illo & hominibus ex illo natis aufugerunt, sed feræ ipsum hominem hostis & inimici loco duxerunt: & quem antea adorauerant, illius uitæ cœperunt insidiari. Sed quid opus est multis de angelis, cœlo & terra, animalibus & feris disserere, cum & ipsum hominis corpus aduersus animam illius insurrexerit? Et quemadmodū duo infensißimi hostes una domo coniuncti pugnas mouent mutuas, è quibus qui uiribus præstantior est, uictoria potitur: sic etiam anima cum corporibus affectibus & appetitu pugnans congreditur: cum autem ipsius dei auxilio destituta sit, corpori succumbit, rerumq; ordo inuertitur, ut quæ prius domina erat corporis, & imperium exercebat, in posterum serua & uoluptatum mancipium facta sit. Christi autem generatio & filij dei incarnatio uniuit ea quæ in cœlo & in terra sunt. Angeli itaq; uidentes inenarrabilem illum dei descensum, quod scilicet is qui deus erat, propter innatam sibi bonitatem, carnem assumeret, & inimicam aduersamq; sibi in homine habitantem naturam assumptam, sibi cum diuinitate uniret, sanctificaret & exaltaret: hoc inquam uidentes angeli, stupendo hoc miraculo & omnem naturam exuperante, in admirationem & stuporem rapti, exclamauerunt ad dei laudes celebrandas, & dixerunt, Gloria in excelsis deo. Videntes etiam hominum cum angelis cōcordiam iam confirmatam, & sublatam esse diutinam illam inimicitiam, dixerunt, In terra pax, & hominibus bona uoluntas. Vnde impletum est illud Dauidis oraculum, dicens: Lætentur cœli, & exultet terra: annunciauerunt cœli iustitiam eius, & uiderunt omnes populi gloriam ipsius: adorate eum omnes angeli eius. Montes tripudient à conspectu Domini: quoniam uenit ad iudicandum terram. Iudicabit terram in iustitia, & populos in æquitate. Respice quæso prophetarum & angelorum consonantiam, carmini musico bene concordanti similē. Propheta enim dicit, Lætentur cœli: & angeli canunt, Gloria deo in excelsis. Propheta dicit, Exultet terra: canunt angeli, Ac in terra pax, in hominibus bona uoluntas. Quibus etiam hoc non dißimile est, Annunciauerunt cœli iustitiam ipsius, & uiderunt omnes populi gloriam eius. Quin & Moses dixit:

Psal.95.96 & 97

Exultate cum eo cœli, adorate eum omnes angeli eius. Dauid uerò sic, Adorate eum omnes angeli eius: qui equidem adorantes dixerūt, Gloria deo in excelsis. Qua de causa autem hanc repetitionem adiectam putas, Quoniam uenit: quoniam uenit ad iudicandum terram? Non quidem alia de causa, quàm quod primum illud membrum, in quo simpliciter dicitur, Quoniam uenit, primum Saluatoris aduentum in mundum denotat, quo non in propria sua maiestate uenit, sed humili quadā specie, et contempta. Consentit enim cum uerbis domini dicētis: Non ueni ut iudicem mundū, sed ut mundū saluem. Quod uero idem repetens dicit, Quoniam uenit ad iudicandum terram, denotauit secundā Christi in mundo præsentiam. tunc enim uenit iudicaturus terram. quod idem cum domini uerbis consentit: Cum uenerit filius hominis in gloria sua, & omnes sancti angeli cum eo, tunc sedebit super sedem gloriæ suæ, & congregabuntur corā eo omnes gentes, et separabit eos sicut segregat pastor oues ab hœdis: & statuet oues quidem à dextris suis, hœdos uero à sinistris. & dabit singulis iuxta opera sua: his quidem qui Euangelij legibus immorigeri scelera commiserunt, pœnam nunquam finiendam: illis uero qui uitæ munus iuxta Euangelij regulam iuste administrauerunt, uitam æternam, paradisum, & bona indefinita. En quanta sententiarum copia in paucis uerbis lateat? quæ instar aureæ catenæ inter se connexæ sunt, cuius connexio ad cœlum usq; pertingit, & anuli ex sese mutuo dependent. Talis enim mihi omnis sacra scriptura uidetur. Omnes nempe prophetæ, qui ab Abrahæ & Mosis temporibus usque ad Christum floruerunt, eadem spectant, eadem dicunt, eadē scribūt, omnesq; ceu uno ore de Christo eadem uaticinātur. Et hæc quidem hactenus.

Ioan. 12

Matth. 25

Matth. 2

In ipsa uero Christi generatione, Persicæ regionis Magi diuinarum rerum peritia & reuelatione, deum & hominem præter naturæ leges natum esse cognouerunt. Magi uero non uulgares erant homines, sed dominatores & regionū præsides. hi itaq; cum huius rei notitiam percepissent, deliberare inter se cœperunt, qua nam uia ad regem modo natum peruenire, illiq; dona possent offerre. Hæc uero illis meditantibus & dubitantibus simul, quo modo uoti sui compotes redderentur (alienigenæ enim & peregrinæ regionis incolæ cum essent, non habebant etiam uiæ ducem) coram ipsis stella apparuit, quæ præeundo uiam desideratam cœpit indicare noctes simul & dies. Stellam itaq; à Persia in Palæstinā usq; secuti, cum Hierosolymam peruenissent, stella sese occuluit. non aliud nimirum innuente domino, quàm ut itineris duce destituti, de Christo

loquerentur, & sic omnibus illius natiuitas innotesceret. Cum enim stella à magis (ut dictum est) disparuisset, interrogauerunt, Vbi est qui est natus rex Iudæorū? uidimus enim stellam ipsius in oriente, et uenimus ut adoremus illum. His auditis, qui tunc regnabat, Herodes perturbatus est, & tota Hierosolyma cum eo. Et congregatis pontificibus et scribis populi, percontatus est eos, ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei, In Bethlehem Iudeæ: sic enim scriptum est per prophetam Micheam, Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es inter principes Iuda: ex te enim prodibit dux, qui pascet populum meum Izrael, & exitus ipsius à diebus antiquis. Vides ne nunc quomodo in prophetis descripta inueniantur, quæ ad Christum pertinēt? Non enim ea tantum prædixerunt, quæ in ipsum Christum competebāt, uerum etiam loci, in quo erat nasciturus, meminerunt. Illud enim significat quod dicitur, Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquàm es minima. Tu enim, inquit, quæ modo minima eras, tenuis & contempta (talis enim erat locus iste) quoniam Christus in te nasciturus est, non amplius, ut modo tenuis es & paruula, sed celebris, illustris & à multis honorata. Quod uero sequitur, Ex te enim prodibit dux, qui pascet populum meum Israel: non propter Hebræorum populum à propheta recensetur (iam ante enim demonstratum est, quod Hebræi, eo quod indigni fuerunt, à deo reiecti & exclusi sint, & filij diaboli nominati) uerum gentes hoc loco populum dei & Izraelem nominauit, de quibus omnino propheta hoc dixit, Quoniam prodibit ex Bethlehē dux, qui scilicet Christus est, qui pascet populū meum Izrael, gentes nimirum. Quis enim dux alius de Bethlehem egressus est præter Christum? & quos nam pauit præter gentes omnesq; alios in se credētes? Hæc aūt uerba, Et exitus eius à diebus antiquis: ipsius diuinitatem significant. In quem enim hominum tempus illud cōpetere inuenietur, quod est à diebus antiquis? In nullū certe alium præter quàm in unum deum. Quapropter Dauid etiam uaticinatus dixit, Non dabo somnum oculis meis, donec inuenero locum domino, tabernaculum deo Iacob. Ecce audiuimus eum in Ephrata, inuenimus eam in campis syluæ. Intremus in tabernacula ipsius, adoremus in loco ubi steterunt pedes eius. Obserua nūc prophetam. Reuelatū illi erat diuinitus, filium Dei nasciturum esse è uirgine, qui cum uerus deus sit, hominem esset assumpturus, quemadmodum ex multis oraculis illius per partes hactenus comprobauimus. Et quidnam alijs opus est? De ipsa autem uirgine sic cecinit, Audi filia & uide, & inclina aurem tuam, & obliuisce-

Psal. 131

Psal. 45

obliuiſcere populi tui & domus patris tui. Dauidis enim filia erat diua Maria: & quia hæc auditura erat archangeli Gabrielis uocem, dicit, Inclina aurem tuam: nimirum ad inenarrabile illud gaudiũ, cuius particeps erat futura. Et quia ab eo tempore omnia antiquitus instituta pro uilibus & contemptis abroganda erant & caſſanda, nouaq́; Chriſti lex unà cum Teſtamento per totum mundũ affulſura, inquit, Obliuiſcere populi tui & domus patris tui, et nouis illis iam futuris eſto intenta. Et hæc quidem ad uirginem referenda ſunt. Poſtquam uero, ut dictum eſt, iam agnouiſſet quod Dei filius hominem eſſet aſſumpturus, & ex filia ipſius naſciturus, rogauit ut et locum in quo naſciturus erat Chriſtus, ſibi Deus oſtenderet. Hoc autem tanto animi feruore & ſtudio inueſtigauit, ut nec cibum ſumeret, nec ſomno nec quieti indulgeret, donec ipſe quoque natalis locus ſibi à Deo reuelaretur. et tunc prophetico ſpiritu agitatus dixit, Ecce in Ephrata audiuimus eam, id eſt in Bethlehem: inuenimus eam in campis ſyluæ, unum eundẽ locum bis denotans. Tunc ſubiungit, Intremus in tabernacula ipſius, adoremus in loco ubi ſteterunt pedes eius. Hæc uerba, Intremus in tabernacula ipſius, tanquam de contemptis & nullo precio habitis dixit. Scena enim uel tabernaculũ dicitur, recenter extructum, & quod ſtatim refrangitur domiciliũ. Adoremus locum ubi ſteterunt pedes ipſius. Quid opus eſt me multa de his dicere? Quin potius teipſum de his appello. Magnum enim illum prophetam & regem, qui Dei quoque teſtimonio commẽdari dignus fuit (ſic enim de illo Deus loquitur, Inueni Dauid, &c.) quemnam adorauiſſe dicemus? An illum tantummodo qui naſciturus erat? ſed et locum in quo ſteterant pedes illius, tanquam hominem nobis omnibus tantummodo ſimilem? Quis uero tam ſtupidus, imò tam deſertus à Deo, ut hoc uel in animũ admittat? Sed quemadmodũ in ſuperioribus hunc eundem & Deum & hominem eſſe comprobauit, ita nunc quoq́; in loci contemplatione illum facere uidemus, in quo cum Ioanne propheta omnino conſentit. cum quidem Dauid dicit, Adoremus locum ubi ſteterũt pedes eius: ille uero, Non ſum dignus ut portem calceamẽta illius, qui poſt me uenturus eſt. Iam nec intelligis ut tam in magnis quàm in paruis omnes prophetæ conſentiant, ipſum adorent & celebrent? nec quiſquam prophetarum eſt, qui ubi de Chriſto uaticinari et uerba facere ceperitis, ſeipſum non paruum, contemptum et nullius precij dignum eſſe confiteatur: quod etiam de Abraham legimus, qui ſeipſum terram appellauit et cinerem. Veruntamẽ non Micheas modo & Dauid de Bethlehem lo-

cuti ſunt, ſed etiam plures alij, quos uolentes, ut in alijs multis, omittimus propter nimiam ſcripturæ copiam. Sed redeundum ad Magorum, unde ſuprà digreßi ſumus, hiſtoriam. Tunc Herodes poſtquam cognouit, quod in Bethlehem naſceretur Chriſtus (hoc enim ex prophetis pontifices et ſcribæ cognouerant) clam accerſitis Magis præcepit, Profecti illuc accuratè inquirite de puero: ubi uero illum inueneritis, renunciate & mihi, ut ego ueniam et adorem illum. Hæc autem animo dixit mendaci & ſubdolo. Cum enim regem naſciturum audiret, qui gubernaturus eſſet Iſraelem, Chriſtũ talem regem fore putauit, quales multi ſunt, cuius regnum temporale eſſet & terrenũ. Et cum in Bethlehem quidem Chriſti natales fore intelligeret, locum uero illius certum & determinatum ignoraret, inuidia motus, & infantis cædem iam ante præmeditatus, hæc ſimulatè & fictè Magis dicit, Renunciate mihi, ut & ego ueniam & adorem illum. Hi uero audito rege profecti ſunt. Et ecce ſtella, quam uiderant in oriente, præcedebat illos, donec progreſſa ſtaret ſupra locum in quo erat puer. Tu uero, cum Magos dixiſſe audis, Vidimus ſtellam ipſius in oriente: nequaquam putes Chriſtum propter hoc reliquis omnibus ſimilem et nudum hominem eſſe. Qui enim circa ſtellarum motus uerſantur Aſtrologi, talia docent, quod ſinguli homines ſtellas habeant ſingulas, & peculiares, futuræ uitæ omnes ſucceſſus & euentus ſibi denunciantes: & quod imprimis quiſque regum ſtellam ſibi propriam uendicet. Hæc enim falſa eſſe, manifeſtißime conſtat. Sed quia noſtri inſtituti non eſt, Aſtrologorum uanitatem conuincere, omittemus hoc: nunc uero de ſtella, quæ tunc apparuit, qualis & quænam illa fuerit, uideamus. Quod autem una ſtellarum fuerit cœleſtium, non probabile uidetur. Primò quidem, quod omnes ſtellæ unà cum ſole et luna ex oriente mouentur in occaſum: hæc uero ex ſeptentrione in meridiem motum ſuum inclinauit. Perſarum enim regio ad orientem ſita eſt, Palæſtina autem ad meridiẽ, in qua & Bethlehem eſt. Præterea ſi ſtella erat, non certe unà cum Magis proficiſcentibus moueri, et iiſdẽ dormitantibus conſiſtere uiſa fuiſſet. Tum ſi ſtellam dixerimus fuiſſe, fulgorem illius proter radios ſolares diſparere & obſcurari oportebat. Cum uero in meridie etiam unà cum ſole ſplendorem ſuum retinuerit (nõ enim ab hoc potuit obſcurari) manifeſtũ eſt ſtellam non fuiſſe. Poſtremò, ſi ſtella fuit cœleſtis, qua nam ratione illius indicio Magi paruũ illud & uile tugurium, in quo Chriſtus erat, per immenſam illam cœleſtium orbium ab hoc altitudinem cognoſcere potuerunt? Ex prædictis igi-

tur patet, stellam non fuisse. Virtus autem quædam diuina fuit, quam itineris ducem habuerũt, quæ etiam terræ propinquior apparebat. Et quemadmodum Hebræos per desertum columna ducebat ignea: ita etiam Persarũ Magos hoc, quod ipsis sidus esse uidebatur, uiam præmõstrauit. Sed et ipsa, quæ tunc Deus Hebræorum genti exhibuit miracula & prodigia, plura multo gentibus contigerunt. Primi enim ex gentibus Christi adoratores, Magi fuerũt. Stella enim (ut modò dictum est) immota consistente supra locum in quo erat puer, Magi ingreßi sunt, & inuentum Christum cum diua matre eius adorauerunt, offerentes munera, aurum, thus & myrrham. Considera nunc, quæ sit munerũ inter sese communio: quæ quidem, quod speciem externam attinet, nulla prorsus est: sed quod ad sensum, magna & arcta. Aurum enim tanquam regi obtulerunt ceu mortali, quia homo erat, myrrham: hanc in sepultura mortuorũ adhibere Hebræis in more erat. thus autem ceu Deo offerũt: Deo enim thure sacrificare statutum & solenne erat. Vnde uides quomodo Magi quoque Christum, & Deum & hominem esse confeßi sint. Cæterum post Magorum adorationem missus ad eos Dei angelus præcepit, ne rursus ad Herodẽ redirent, quare per aliam uiam abierunt in regionem suam. Angelus autem ueniens, dixit ipsi Ioseph: Assume puerum & matrem eius, & abi in Ægyptum. Herodes enim quæsiturus est animam pueri. & seceßit illuc. Tunc impletum est illud prophetæ uaticinium, Ex Ægypto uocaui filium meum. Herodes autem uidens sibi illusum esse à Magis, indignatus est ualde, & mißis satellitibus interfecit omnes pueros in Bethlehem, quotquot erant bimuli & minores natu, & horum aliquot millia. Sed quis horum sensus? Primo quidẽ ut appareat illum qui natus erat Deum esse, quemadmodum prophetæ annunciauerunt. præterea autem & homo est uerus, non secundum imaginationem, ut nonnulli docuerunt. Secundo uero ut appareret hinc Ieremiæ prophetia, quæ dicit, Vox in Rama audita est, lamentatio, ploratus & fletus multus. Rachel plorans liberos suos, & noluit consolari, propterea quod non supersint. Tertio, quod non de Christi tantum generatione prophetæ prædixerint, uerum etiam de multis locis & demonstrationibus, partim quidem propter multorum infirmitatem, ut his ducibus in ueritatem perducerentur: partim uero, ut impiorum obturarent ora, ne illis ueritatem impugnandi esset occasio. Quæcunq; enim de Christo aut dicta aut facta sunt, in aliquã hominum utilitatem cedunt. Obserua itaq;, et comperies, quod omnia quæ uel dicta uel facta sunt

Oseæ 11.

Ier. 31.

ab Adam usque ad hodiernum tempus, in Christo demum declarata sunt & completa, quod in alio quoquã fieri non poterat. quare et hoc completur, Ex Ægypto uocaui filiũ meum. Puer autem Christus iam ad uirilem & iustam ætatem progressus, Ioannem Zachariæ filium acceßit, qui Christum ad se uenientem conspicatus dicit Iudæis, Ecce agnus Dei, qui tollit peccatũ mundi. Cur autem Ioannes hunc agnum Dei esse dixerit, postea explicabimus. Quis uero alius mũdi peccatũ tollere poterit, quàm ipse Deus? Quare hunc, de quo prius dixerat, Non sum dignus ut portem calceamẽta eius: nunc Deum esse confessus est. At Christus dicit illi, Propheta, ades, baptiza me. Ioannes autem, Ego opus habeo abs te baptizari, & tu uenis ad me? En etiam hoc considera. Propheta ille magnus, qui, ut & uos ipsi fatemini, ex promißione natus est, qui à deo ad baptizandum missus erat, num à nudo homine tam seruiliter baptismũ posceret? Hoc certe nemo uere sapiens affirmauerit. Sed ab eo, quem Deum esse confessus erat, baptismum petit. Sed dicet fortasse aliquis, quod & ipse Christus à Ioanne baptismum petierit. Verum nõ simili ratione hoc facit: quare medium, quod inter utrosque est, considerandum erit. Ioannes quidem ipsum antea & Deum & hominem esse confessus erat. Cum enim dixisset se indignum, qui calceamenta illius portaret: &, Ecce qui tollit peccatum mundi: ipsumq; his uerbis Deum esse ostendisset, addit & hoc, Ego opus habeo abs te baptizari, & tu uenis ad me? Christus autem non sic, sed imperiose & cum authoritate illum cõpellat, dicens: Propheta, ades, baptiza me. Ille autem humilitatem suam, qua indignus erat, simul ostendit, et domini mandato paruit. Iordanem itaque ingreditur. Sed Christo baptizato scißi sunt cœli, & uox cœlitus audita est, dicens: Tu es filius meus dilectus, in te mihi bene complacitum est. Animaduertis ne rem terribilem, et stupore plenam? Hactenus quidem sancti loquebantur, prædixerunt prophetæ, ministrauerunt angeli: nunc uero nec angeli, nec homines, sed ipse Deus est, qui dicit, Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est. Ex his sanè quæ scripsimus iudicare poteris et tu, & si quis alius Musulmanorum prudens fuerit, quod inueniantur sancti homines, qui uisiones de Christo uiderint: & quod prophetæ sint, qui de illo sint uaticinati: quamuis adhuc tot ac tantis argumentis citatis & demonstratis, arbitrentur et iudicent nos qui Christum profitemur errabundos esse, se uero orthodoxos. his uero auditis, discant nos rectè sentire: quamuis nos Musulmanorum intercessione opus habere iudicent, quemadmodum tu dicis,

Ioan. 1.

eo

eo quod confitemur & credimus Christum dei filium esse, & deum, quemadmodum tu in epistola ad me missa scribis. Defecerunt autem ab hoc Græci, defecerunt ab hoc Hebræi, ab eodem etiam Musulmani, propterea quod hæc non ut fide digna per fidem receperunt, sed demonstrationibus cupierunt inquirere. Minus tamen Græci, qui libris simul & prophetis carent, incusandi sunt, quàm Iudæi et Musulmani. Nonne enim ridiculum est, quod ipsos libros uenerantur: ea uerò quæ in ipsis continentur, contemnunt? & cum prophetas beatos esse prædicent, eum qui ab ipsis prædictus est, auersantur? Maxime tamē omnium Musulmani uituperandi, qui cum unà cum alijs libris Christi Euangeliū ceu sacrosanctum, absolutū & diuinū recipiant, uerbis nudis illud uenerantur, factis uero tantum ab illo dissident, quantum cœlum à terra distat: et relicta ueritatis uia, uanas & errabundas Græcorum opiniones sequuntur: & quæ intellectus ipsorum capere nequit, omnino non recipiunt. sed dum supra naturam singula inuestigantes ea apprehendere non possunt, à ueritate aberrant, & cogitationum suarum figmēta proferunt, nempe, Quo modo poßibile est ut deus habeat filium sine muliere? Et hi sunt qui perscrutantur penitius Dei generationem, & ignorant interim quot in cœlo stellæ luceant, quot aquæ mensuras contineat pelagus, quantus sit arenæ in littore maris numerus, & alia huiusmodi infinita. Et licet horum certam rationem ignorent, credunt tamen quod hæc Dei opera sint, neque de his tumultuantur. filij uero Dei generationē argutius scrutari tentant, hi ipsi inquam, qui nec propriam suiipsius generationem nouerunt. Agedum dicant illi nobis, quomodo patris ipsorum semen in matris utero corpus factum sit, & quando anima ipsorum in corpus deuenerit, uel num adueniens cum ipso semine cōiuncta uel unita fuerit, seu minus. Vel, si unita fuit, quod nam illud sit unionis uinculū. Vel, quod si unita cum semine nō est, quando tandem cum corpore uniatur, unde etiam ueniat, et ubi ante aduentum, suum in corpus existat, & in quo loco commoretur. Quod si hæc cognitu impoßibilia sunt, quî fit ut Dei generationē perscrutentur, qui propriam uitam, qua uiuunt, nō cognoscunt, neque sciunt an in crastinum uicturi sint, inquirunt qua ratione Christus sit dei filius. Quiq; ignorāt cuius nā patris ipsi filij sint; uerum singuli matrum suarum uerbis credunt, quibus fieri potest ut decepti alio nomine appellentur pro uero & paterno: credunt tamen, & falsa pro ueris recipiunt: prophetarum autem oracula damnant, & Christi sermones contemnunt, illisq; fidem negant. Quapropter nequa-

quam illorum capaces sunt, quæ naturā omnem excedunt, quæ nec ipsi angeli possunt intelligere, nedum ut hi suo intellectu percipiāt: qui ignorant, quod Christus, quem ipsi uerbum Dei, animam Dei, & spiritum dei appellant, millies sese filium Dei dixerit: & quod a uerbo Dei mendacium dici & annunciari sit impoßibile, impræmeditate & sine dubitatione credunt (quis enim tam stultus & stupidus, tantæ imò impudentiæ esset, qui uerbum Dei mendacij coarguere auderet?) Musulmani tamen, cum manifeste obloqui non poßint, ipsam ueritatem calumnijs inficiūt, dicendo, quòd Christus hoc non dixerit, sed Christiani, nec quicquàm boni illud argumentū apud illos efficere potest. Nos uero Christiani dicimus, quod Christi uerba, quibus Euangeliū continetur, agnoscamus. Musulmani autem dupliciter peccāt: partim quidem quod nō credunt Christum esse Dei filium, partim uero quod Christianos de rebus sibi quoq; ignotis accusant. Dicunt autem, quomodo est poßibile Deum habere filiū sine muliere? & quis tam stultus & stupidus, ut tantum crimen & impietatem admitteret? Decceret uero, ut sine omni dubitatione hæc pro ipsius Christi uerbis reciperent. Cum autem inquirūt, et diligētius curiosiusq; rimantur, manifeste apparet, quod nec illum ueracē esse credunt, quem Dei uerbum esse confitentur: imò nec Abrahæ, nec Dauidi, nec prophetis fidem habent. Incredulitatem enim sequitur ignorātia. Esaias enim dicit, Nisi credideritis, non intelligetis. Intelligisne quomodo fides cognitionem, incredulitas uero ignorantiam pariat? Fides autem non est rerum uisibilium. Quæ enim uidentur, fide nulla indigent: clara enim per se sunt. Fides autem earum rerum est quæ nec uidentur, nec intellectu percipiuntur. Nequaquam igitur uos hæc curiosius inuestigare oportebat, nec aduersus ueritatē contendere, sed sequi & parêre Abrahæ et prophetis, & imprimis Christo: nec priuatæ uoluntati & arbitrio consentientes dicere, Impoßibile est Deo esse filium, ut non forte (ut tu inquis) dissidia inter utrosque existant. Errantes enim à uero & recto tramite, uana & inania loqui nunquàm desinitis. Fides certe ex auditu est. et quid quæso tam fide dignum est quàm uerbum Dei, quod uos animam Dei, & spiritum Dei appellatis? Quæ autem scriptura Euāgelio est sanctior, & fide dignior? Illud enim & ipse Mahomet sacrosanctum & absolutum esse confitetur. Opus igitur fuerit (ut & antè dictum est) curiositate omni omissa, Dei & prophetarum credere miraculis. Quoniam uero in tantam absurditatem deuenistis, en neceßitate compulsi aliquid apertius ceu exemplo oculis subiecto adūbrabimus,

licet ueritas exemplis perfecte demonstrari non poßit, eaq; imprimis quæ deum spectant. Impoßibile enim est humanam rationem rem aliquam inuenire, quæ exacte & absolute Dei generationem referre poßit. Veruntamen neceßitate coacti (ut modò diximus) fatemur filium Dei sic à Deo generari, ut ratio ex mente uel intellectu, et radij ex sole generari consueuerunt. Quid igitur uobis uidetur? Num ex muliere intellectus rationem, aut sol radios gignit? uel num propterea aliquod inter hæc dißidiũ deprehenditur? Quod si igitur hæc generatio ab his (quod & uos fatemini) libera est, quomodo Dei simplicem & omni paßione carentem generationẽ tot & tantis absurditatibus subiectam esse putabimus? Cæterum omnia hæc dicere postulauit neceßitas, propter incredulitatẽ & infirmitatem uestram. Diuina enim omnem humanum et angelicum intellectum exuperant. Facilius enim est cælum et terram cum omnibus creaturis deuorare, quàm dei naturam comprehendere. Si autem illud impoßibile est, nec generationem ipsius cognoscere necesse fuerit. Nihilominus tamen et ipse Mahomet & omnes Musulmani confitentur, quod Christus ex diua uirgine Maria citra uirilẽ operam natus sit, & quod uirgo ipsum pepererit, et uirgo post partum permanserit, semperq; uirgo esse deprehendatur. Cum igitur hæc uere confiteantur, exponãt nobis agedum huius generationis rationem. Si autem hoc impoßibile est, quid quæso aerem flagellando frustra laborant, dicendo quod impoßibile sit Deum habere filium sine muliere? Et hæc quidem dicunt, qui nec uilißima contemptißimaq; cognouerunt. Ediſſerant enim hi nobis, ubi nã culex uiscera sua habeat, uel quis uocis illius meatus sit: quale sit formicæ cerebrum, quale cor, qualis sit apum consideratio, & quæ his similia sunt. Quod si autem uilia hæc & contempta ignorant, infirmitatem suam agnoscentes conticeant, nec curiositate sua illis fidem derogent, quæ angelorũ hominumq; intellectum excedunt: quin credant potius Abrahæ & prophetarum oraculis, qui hæc per uisiones, reuelationes & oracula cognouerunt, quod Christus scilicet reuera filius Dei sit, & idem uerus Deus, & homo perfectus.

FILIUS ET VERBUM DEI *cum Deus esset, extremis temporibus propter hominum salutem homo factus est, crucifixus mortem subijt, sepultus resurrexit, & in cælos est assumptus. Non tamen diuinitas, sed homo paßus est, qui idem iudicaturus est orbem uniuersum.*

APOLOGIA SECUNDA.

Quandoquidem tibi sufficiẽter per Abrahami, Isaac & Iacobi, Mosis, Dauidis & prophetarum, imprimis autem, si uerum fateri uolumus, per ipsius Dei patris testimonia demonstrauimus de Christo, quod Deus sit uerè, & dei filius: agedum nunc etiam reliqua, de quibus dubitas, in medium proferentes, discutiamus & inspiciamus. Vehemẽter autem nos, qui Christi nomen agnoscimus, incusas. Tua uerò hæc sunt. Quó nã modo fieri potest, ut Deus homo fiat? item, quo modo homo factus est? Item, si Christus Deus erat, & Dei filius, cur non uel nudo uerbo seruauit hominẽ, sed tanquàm impotentia laborans hominem assumpsit et mortuus est, ut hominem saluaret, iuxta Christianorũ sententiam. Præterea si deus erat, quomodo paßus est? Deus enim nõ patitur quicquam. Et tu quidem nos incusans, hæc loqueris: quibus nos sic respõdemus.

De dei quidem poßibilitate & impoßibilitate, in superioribus diximus, quæ et sufficiunt. nostram enim infirmitatem sumus cõfeßi, quod dei poßibilitatem & impoßibilitatẽ discernere non poßimus. Sentimus autem & credimus omnia apud Deum poßibilia esse. & impoßibile apud hunc esse prorsus nihil. Tum quod homo factus sit, cum Deus uerus esset, didicimus, credimus, et hæc est horum ueritas. Quo autem modo hoc euenerit, non noui. Quomodo enim humanæ rationi ea cognita essent, quæ angelis incognita sunt? Qui uero Dominicæ incarnationis scopus sit, et quæ causa humanæ in Christo naturæ, nos quantum fieri potest modò explicabimus: tu uero attente hæc nostra audias.

Deus cum nulla re in uniuersum indigeret, sola bonitate sua permotus mundum uniuersum extruxit & cõdidit, uisibilem simul et inuisibilem: creauit angelos: creauit cælum & terrã, & omnia quæ in his cõtinentur. Sed & hominẽ fecit, & formauit è puluere de terra sumpto: & cum illi animam rationalẽ inspiraſſet, secundũ imaginem Dei creauit eum, & ex costa ipsius formauit fœminã: illisq; in paradisum collocatis, præcepit ut de omni ligno paradisi uescerẽtur, ex arbore

bore aũt scientiæ boni & mali non comederent: quia quacunq; die de hac comederent, morte essent morituri, quemadmodũ magnus ille Moses in ueteri Testamẽto descripsit. Quidam uero angelicorum ordinum princeps, cum seipsum splendidum & mire formosum cõspexisset, nõ intellexit se seruum et creaturã esse, & quod dominus ipsum cum nullus esset, condidisset, unde serui instar dominũ adorare deberet: sed stultus et temerarius dixit, Ponã sedẽ meã supra nubes, et ero similis altißimo. Hæc aũt cũ is in animo uolueret, huic commissa cohors illius impietatem imitata est. hic aũt cœlo depulsus cũ omni sua militia excidit, & hi omnes in dæmones mutati sunt. Cum itaq; diabolus hominẽ in paradiso uidisset, inuidia in illum motus, accedẽs primò mulierem ceu faciliorẽ deceptu, aggressus est et dixit: Cur deus præcepit uobis, ut ex omni arbore quæ in paradiso est, comedatis, abstineatis autem ab arbore, quæ in medio paradisi est, & quod quacunq; die comederitis ex illa, morte sitis morituri? Nequaquàm enim morte moriemini, sed ne ex illa comedentes oculis uestris apertis similes ipsis dijs redderemini, cognoscendo nimirũ bonum et malũ, hæc prohibuit dominus. His auditis, mulier decepta comedit ex arbore, et dedit marito suo Adam, qui et ipse comedit: diuinitatis maiestatem affectãs. Et comedẽtes ex arbore Adam simul et Eua, à gratia exciderũt. Deus aũt circa meridiẽ in horto obambulãs dicit illi, Adam ubi es? Hic aũt respõdit, Audiui uocem tuã ambulãtis in Paradiso, & abscõdi me, quia nudus sum. Dicit illi deus, Et quis nã tibi ostendit, quod nudus sis? nũ ex arbore, de qua præcepi tibi ne comederes, comedisti? Et iratus illi dominus, eiecit eum paradiso cum maledictione. Nunc autẽ hæc quæ facta sunt, cõsidera. Diabolus animo elatus, & quasi ratione destitutus, cum deus fieri, et altißimo similis esse cõcupiscit, cœlo cum tota sua cohorte excidit, & ex luce in tenebras est permutatus, et diabolũ: propter superbiã enim suam et animi fastum à deo reiectus est: nec ut uos dicere soletis, in hóc creatũ fuisse ut Adamũ adoraret, aliorum angelorũ more, qui illum adorantes seruati sunt, & in dignitate sua persistentes adhuc angeli dicuntur: hunc aũt quia adorãdi officium Adamo negauerit, dei iram in sese cõcitauisse, & ex angelo factũ esse diabolũ. Quam enim authoritatẽ hæc uerba habere uidẽtur? præsertim cum nulla scriptura horum meminerit, nec Moses, nec prophetæ, nec Christus? Cum igitur omni horũ testimonio careãt, falsa sunt, et reijciẽda: cum etiam hac de causa, quod angelorũ natura simplex, pura & incorporea est, & supra cœlos cõstituta: Adami uero ex terra commixta. Quis igitur uel

tantillũ rationis habens, rem absurdã crederet? Sed dicat aliquis, quod & Christus cum homo sit, iuxta Christianorũ sententiã, ab angelis adoretur. Sed ad hoc sic respondendũ. Filius & uerbum Dei cum ante sæcula Deus esset, ab angelis unà cum deo patre suo adorabatur: & nunc homo factus rursum adoratur ab ijsdẽ unà cum corpore, ita ut unà iam homo adoretur, quem filius et uerbũ dei assumpsit cum substantia sua, quemadmodũ primitus ab angelis adorabatur: quod in Adamo fieri non poterat. Respice enim quæ sit domini et serui differẽtia. In homine uero, quem filius et uerbũ dei adsumpsit, illud cõueniens est, decorũ, iustũ ac sanctũ, ut etiam nunc ceu exemplo declarabimus. Regis corpus à seruis illius unà cũ anima adoratur, quamuis reuera rex tantummodo quod animã attinet, et nõ corpus, adoretur. Et quis tam stultus ut de hoc dubitaret? Sed quid hæc de regis anima et corpore opus est dicere? Si enim in nundinis uestimentum aliquod ematur, et illo rex indutus sit, ab ea ipsa hora illud uel manu contingere nemo audebit, sed omnes illud cum timore et reuerẽtia inspiciũt, quamuis, quod substantiam attinet, reliquis uestibus simile sit, propter regem tamen tantum honorem sortitum est. Idem mihi de Christo uidetur. Reuera enim hominem assumpsit, nec alterius naturæ hominẽ, sed ipsißimã hominũ naturam, quæ ex Adam est, licet ex uirgine præter naturæ leges natus sit: per diuinitatẽ uero eundem hominem sanctificauit, exaltauit, honorauit, & ad dextrã dei patris sui constituit, quemadmodũ suprà demõstrauimus. Et sic omnino factũ est, ut etiã antè diximus, nimirũ quod sicut ferrũ licet natura sua frigidũ nigrumq; sit, igni tamen unitur, ut hic quidẽ ferri frigiditatẽ et nigredinẽ non assumat, ferrum aũt propter ignis coniunctionẽ naturam propriã non abijcit, quin potius ipsum totum ignis fit, illius nimirum calorem & splendorem recipiẽs. Sic etiam de Christo sentimus. Cũ deus esset ante sæcula, post hæc homo factus est, et non imminutus, quin potius diuinitate sua hominem quoq; glorificauit, & in eum locum subuexit, quem filius & uerbum dei obtinebat: & propterea iam simul adoratur ab angelis pariter & hominibus, hic scilicet qui præter naturam homo & deus est. Adam uero in dei ordinatione et mandato nõ persistẽs, sed ex arbore cum Eua uxore sua comedens, dum hoc modo utrq; diuinitatẽ affectãt, paradisum quoq; quem habebant amiserunt, & maledictionẽ loco benedictionis acquisiuerunt, proq; uita æterna mortem. Deus autem diabolum incorrigibilem, & nulla pœnitentia ductũ conspicatus, tanquam uas inutile abiecit, nec ulla illius habita est memoria uel

ratio. Adamum uero cum Eua longe alia ratione cecidisse uidens, non scilicet tam uana ambitione & superbia, quàm diaboli inuidia & fraude: & quod homo tandem emendationem esset recepturus, quãuis antea illis maledixisset deus, idq; causa correctionis: ueruntamen ambulãs in paradiso circa meridiẽ (ut Moses testatur) interrogauit eum dicens, Adã ubi es? Num quod ignoraret ubi iam is esset, interrogauit? Absit tanta blasphemia (quid enim apud deum latêre poßit, cum omnia cognoscat, priusquã generẽtur?) Verum hoc sibi uolũt ista uerba, O Adam in qualẽ nam dignitatẽ subuectus es? ubi nunc agis? quale nam est, in quod incidisti barathrũ? Quid uero Adam ad hæc? Vocem tuam audiui ambulãtis in horto, & abscondi me. Pomeridianũ autem tempus hic non aliud innuit, quàm quod sicut hora pomeridiana dicitur, quæ post maximã diei partem iam exactam sequitur, sic etiam post plura tempora elapsa deus super terram esset ambulaturus. Paradisus enim, iuxta Mosis doctrinam, locus terrestris est. Perinde igitur idemq; est, siue in paradiso siue super terram aliquem esse dixeris. Quæ uero plura illa sint, de quibus hic dicitur tempora, iam tibi exponam.

A constitutione mundi usq; ad consummatiõnem præsentis seculi, septem millia annorũ fore dicunt, uel etiam plus, quibus annis elapsis mortuorum resurrectio futura est. Ab Adam uero usque ad Christi generationẽ anni exierũt ter mille, noningenti, septuaginta quatuor. Reliqui igitur in absolutionẽ septẽ milliũ restant. Et hac de causa sancti simul et prophetæ dixerũt, quod in extremis temporibus Christus esset carnẽ assumpturus. Vides ne igitur ut ab ipsius Adami temporibus filij dei mysterium manifestari cœperit? imò ante huius tẽpora. Ad quẽ enim dixit deus, Faciamus hominẽ? Deus enim solus et unius personæ tantũ existẽs, cui nam hoc dicere potuit, Faciamus hominẽ iuxta imaginẽ et similitudinẽ nostram? Manifestò cõstat, quod ad filiũ suũ uerba fecerit. Pater enim & filius unum sunt, Christo hoc ipsum in Euãgelio dicẽte, Pater et ego unũ sumus: &, Qui me uidet, patrẽ uidet. Quin & nos Christiani fatemur, anathema hunc esse, qui duos deos fuerit cõfessus. unũ enim deum esse credimus, cratorẽ cœli & terræ. Et deus, ut antè dictum est, eiecit eum paradiso, et ad terrã colendũ cõstituit, quo tempore et seminauit, et alios fructus cœpit producere. Iam ne intelligis, hunc qui docuit frumẽti aristã esse arborẽ hãc de qua Adam comederit, quid nã docuerit, ignorauisse? sed iuxta animi sui arbitriũ dixisse quæcunq; libuerit, qualia multa adhuc illius esse deprehenduntur, quæ conuincunt hunc secundũ priuatas

suas cogitationes & propria figmenta docuisse. Frumenti enim spica post exiliũ paradisi & maledictionem demũ excreuit. Deus enim Adamo dixerat, In sudore uultus tui comedes panẽ tuũ: unde cum labore & sudore multo frumentũ & seminatũ et excultũ est. Adam uero arborem de qua comedit, bonam et malã esse nouerat. Quid uerò paradisus fuerit, et quæ nã arbor, nec Moses, nec alius quispiã prophetarũ, imò nec Christus docuit, sed adhuc arcanũ et incognitũ est, ut & antea. Quare unde nã Mahomet hæc, quæ de frumenti spica dicit, desumpserit, non uideo: sed cogitationis suæ figmenta sunt. Homines enim nactus indoctos rudesq;, nihil ferè à brutis animalibus differentes (Arabes enim pastores sunt) ea quæ propria ratio pepererat figmenta docuit, de qubus silebimus. Non enim primarius nostri instituti scopus est, Musulmanorũ iniquas & erraticas confutare opiniones, sed tantummodo augustam illam, sanctam, iustam & honestam Christianorum religionem exponere. Quare redeundum ad id, ũnde digreßi sumus.

Cum Adam filios genuisset & filias, et iisdem similiter filios & filias progignentibus, humanum genus super terram multiplicatum est. Sed Adam cum Eua sua, quamuis seducti à diabolo, dum diuinitatẽ affectãt, paradisum quoq; quem habebant, amisissent, nihilominus tamen Deum adorauerũt, creatorem & factorem suum. Horum autem posteri cũ à ueritate deflexissent, inciderũt in nefanda scelera, opera horrẽda dictu, & peccata ipsas naturæ leges excedentia, quæ uirum bonũ nec nominare quidem decet. Nec tantum in hisce prauis multisq;, ut diximus, peccatis peccauerũt: sed relicto etiam Deo cœli et terræ creatore, adorauerũt creaturas, & creaturã plus quàm creatorem coluerunt. Hi enim solem adorauerunt, illi lunã, alij stellas, & hæc omnia ipsius dei nomine dignati sunt. Et quemadmodũ in tenebris profundis ambulantes, ea quæ ipsis propinqua sunt nõ uident, alia uero quæ nusquã sunt, esse imaginãtur, ita et illis cõtigit. Longius enim à uera luce digreßi, & in tenebris ignorantiæ ambulãtes, deũ quidẽ uerũ auersati sunt: et idola coluerũt, et in iisdẽ lætati sunt. Et Ægyptij quidẽ bouẽ adorabãt, & aquã: Africani ouẽ, In diuinũ, alij fluuios et fontes, alij statuas erexerũt, & stulti manuũ suarũ opera prò dijs coluerũt. Desino enumerare singularũ regionum errores, propter infinitam copiam. Ex his enim ceu particularibus, unusquisque reliqua quoque cognoscere poterit. Veruntamen non eò usq; tantum illorum uecordia processit, sed & Scythis mos erat deo suo, eos qui ex naufragijs saluati erant, immolare, quotquot saltem deprehẽdi possent

sent:sicq; quos propria seruauerat solertia, illorum trucidabat crudelitas. Alij rursum homines bello captos numerātes, è centenis singulis unū immolabant. En tibi cædes, & crudelitatē omnibus brutis & feris ferociorē. Nullū animal cum generis sui consorte pugnat, nec illud perdit: hi uero ipsis feris longe immaniores esse cōuincuntur. Non enim peregrinos modo & alienigenas occiderūt, uerum etiam fratres & sanguine iunctos. Cretenses enim et Phœnices, cum corda haberent ære duriora, dæmonibus proprios filios et filias sacrificabāt. Cæterum priusquā hæc fierent, diluuiū Noe temporibus inūdauit, et aquis submersa est omnis anima uiuens, tam hominis quàm omniū aliorum animaliū, uolatiliū, et quadrupedū, propter peccata, quæ tunc temporis inter homines esse deprehendebātur: seruatæ aūt sunt in arca non plures quàm octo animæ, Noe scilicet & uxor illius, tres filij ipsius, & uxores eorū. Noe uero singulorū animaliū genus in arcam induxerat. Deus aūt optimus & benignus, denuo præcepit humano generi, Crescite, multiplicamini & implete terram: similiter et animalibus. Sed rursum ad impietatem delapsi sunt homines, quam modo per partes exposuimus. Melchisedek uero, Abrahā, & Loth illius ex fratre nepos, dei altißimi cultores se esse declarauerūt: totus aūt mūdus diabolo seruiuit, et idolis. Deus itaq; benignißimus cū uidisset nobilē illam creaturam suam, genus humanum scilicet diaboli tyrannide pressum, qui uiuentes quidē fascinaret et deciperet ut ipsum ceu deum colerent, mortuorum uero animos in tristi & obscuro inferno detineret, misericordia ductus, salutem dare uoluit. Modum itaque quo humanum genus ad salutem peruenit, diligenter percipe.

Ipse quidē homo seipsum iuuare nō poterat, partim quidē quod nō uellet, eo quod uoluptates summi boni loco duceret (in tantū enim erroris inciderat à malo excæcati) partim uero, quod uerū deum ignoraret, seruiret aūt idolis & dæmonibus, et in tenebris ignorātiæ desidens, deū nō agnoscebat, sed in hostis permanebat captiuitate. Quin et hoc concedimus statuimusq;, quod animaduerterūt quidem in quantū malorū barathrum incidissent: sed quomodo seipsos iuuarēt, qui maiorū suorū Adami nempe maledictione tenebantur? et quo modo immortales redderētur, qui mortē ceu hæreditario iure acceperant? Omnes enim ex Adā geniti, mortales facti sunt, propter Adami patris ipsorū transgreßionē. Quoniam igitur homo aut ignorauit de quanta sublimitate et magnificentia excidisset, & in quantū delapsus esset ignominiæ barathrum: aut hoc forte cognito, sibijpsi tamē subuenire non poterat,

periculū iam erat, ne peccato semper nobis præsenti, mors etiam omni homini dominaretur. Illud igitur Dauid perspiciēs dixit, Homo cum in honore esset nō intellexit. cōparatus est iumētis insipiētibus, & illis similis est factus. Deus uero humani fautor generis misericordia motus, imaginem suam ulterius diaboli imperio premi non permisit. Incepit igitur ab Abrahami temporibus reuocare & restituere hominem. Cum enim Abrahā genuisset Isaac, et hic Iacobū, Iacob aūt duodecim filios eius, undecim ex illis aduersus fratrē suum Ioseph inuidia moti, eum ligauerunt & dimiserunt in cisternā, & tandem Ægyptios quosdam nacti, uendiderūt. Hi uerò Iosephū in Ægyptum abductū dederunt Pharaoni, qui eum totius Ægypti dominū constituit. Exorta aūt fame descenderūt Iosephi fratres in Ægyptū, ut inuenirent alimēta. Ioseph uero cognitis fratribus suis, eos aluit, oblitus commißi ab illis aduersum se facinoris, aduocato simul ad se patre suo Iacob. Sed hic typus erat Christi. Quemadmodum enim Ioseph à Germanis suis fratribus damnum malumq; accepit, sed huius immemor bonum pro malo repēdit fratribus in se iniurijs: sic & Christus inuidia uexatus à popularibus suis Iudæis, ligandus erat, & in sepulchrū ceu cisternam deponēdus, & tradēdus morti. Sed quemadmodū Ioseph Ægypti dominium consecutus, patrem et fratres suos à morte, per famē illis imminente, liberauit: sic & Christus cū portas mortis cōtriuisset, & dissoluisset diaboli imperiū, seruauit credentes in ipsum ex Iudæis & gentibus, quin et ipsum primū parentē Adam. Et Iacob, ut dictū est, Ægyptū ingressus cum animabus septuaginta quinq;, māsit illic usq; ad tempus mortis suæ. Retenti uero sunt illic posteri eius annis circiter quadringētis et triginta, seruientes Pharaoni & Ægyptijs seruitute tristi & luctifica. Post hæc aūt deus misso Mose eduxit et liberauit eos ex seruitute Pharaonis & Ægyptiorū, cum ederet is miracula et prodigia magna in Ægypto, et educeret ipsos per mare rubrū diuisis et scißis fluctibus, Pharaonem aūt cum omni suo exercitu demergeret. Iudæis aūt longo tempore in deserto commorantibus, deus manna dedit. hi uero murmurabant, & uerbis suam prodebant ingratitudinem. Moses aūt illos admonere non desiit. Cum uero hic in montem Sinai ascēdisset, legem à deo accepturus, Hebræi, qui prius ingrati & murmuratores fuerāt, etiam impij facti sunt. Dicunt enim Aaroni fratri Mosis, Fac nobis deos, qui præcedant nos. quid enim Mosi illi, qui nos eduxit Ægypto contigerit, nescimus. Et aurum quantum sufficiebat corrogantes, fecerūt imaginem uituli, et huic tanquā deo ab illis recepto sacrifica-

Gen.37.

crificauerunt,& in tam absurdo lætati sunt faci
nore. Moses uero reuersus,tanto scelere uiso con
fregit acceptas à deo legis tabulas. Et dixit deus,
Delebo genus ipsorũ,et constituam te regem su
per gentẽ magnã et populosam. Ille uero noluit,
sed deũ multa obsecrãs hortansq; intercessit pro
illis:et nõ deleti sunt. Obserua igitur nunc,deum
non de his locutũ esse ad Abrahã, cum dicit, In
semine tuo benedicẽtur omes gentes:sed de Chri
sto. Mose aũt pro Hebræorũ populo interceden
te,lex illis denuò data est. & tunc deus ad He-
bræos per Mosem locutus est:Ego sum deus pri-
mus,& deus in futurũ,et post me deus alius non
est. Hæc igitur ita se habẽt quemadmodũ deus lo
cutus est,et præcepit. In literis uero tuis hoc ceu
magna accusatione dignũ cõtra nos,qui Christia
ni dicimur,continetur, quòd Deo dicente, Ego
sum deus solus,et diuinitatis consortẽ nõ habeo,
nos tamẽ dicamus Christũ deum esse,et dei filiũ:
unde etiam multos deos adoremus. Cæterũ ana-
thema sit, quisquis uel duos uel tres plurés ue
deos adorauerit:nos uero unũ deum uerũ adora
mus,creatorem cœli & terræ. Deus enim He-
bræis præcipiẽs ne posthac idolorũ cultui inser-
uirent,dixit:Qui idolis credunt, multis dijs cre-
dunt. Christiani uero,quæ recta sunt sentientes,
uni deo credũt,& non multis. iuxta Christi do-

Ioan.10, et 14

ctrinam quam in Euãgelio tradidit,dicẽs:Ego et
pater unum sumus,et qui me uidet,uidet patrem
meum. Vos aũt cum scripturas ignoretis, à ueri
tate excidistis:et cum hoc factũ fuerit,alijs audi
tis, alia et diuersa intelligitis. Hebræi uero deum
misericordẽ experti, nequaquã perierũt:terram
tamen promissionis nõ uiderũt,sed à deo damna
ti,multis erroribus hinc inde per desertũ circum
ducti sunt annis circiter quadraginta,donec om
nes illi mortui sunt, ne scilicet terram uiderent,
quam deus se filijs Abrahã daturũ promiserat.
Post obitũ uero illorũ, liberi horũ terrã promis
sam ingressi sunt,in qua simul bona quàm pluri-
ma sunt adepti. Et hanc incolentibus deus pro-
phetas misit,& doctores:sed alios quidẽ illorum
occiderũt,alios uero lapidauerũt, & seipsos in-
gratos exhibuerũt,& beneficiorũ dei immemo-
res. Verum nõ ingrati modo fuerũt, sed etiã per
petuo ferè idolorum cultibus dediti, & propter
hoc tradidit eos deus in captiuitatẽ. Denuò aũt
illorũ misertus,eos reuocauit:eademq; de causa
ultimis iam tẽporibus appropinquãtibus cõpla
citum illi est,& decreuit ut filius et uerbũ suum
in mundũ ueniens saluaret hominẽ,quem diabo
lus deceptũ à deo abduxerat, ut creaturæ serui-
ret et diabolo. Filius itaq; et uerbũ dei cœlitus de
scendẽs, carne ex diua uirgine Maria assumpta
homo factus est,quemadmodũ suprà sanctorũ et

prophetarũ testimonijs demonstrauimus. Et ho-
mo factus cum annis uixisset triginta,cœpit do-
cere populum, illisq; ueritatis & iustitiæ uiam
ostẽdere,docensq; operatus est,et inter operãdũ
docuit,ediditq; miracula magna et stupenda,nõ
quemadmodũ olim nõnunquã aliquot sanctorũ
in nomine dei fecerũt ceu serui,sed cum imperio
& authoritate fecit et operatus est quæcunq; fe
cit. Dicebat enim illi leprosus:Domine si uolue-
ris, potes me mũdare:et dixit illi Christus, Volo,

Matth.8

mundare. Sic dixit paralyticus, Domine annis
iam triginta & octo decubui, nec habeo quen-
quam,qui cum aqua turbata fuerit, me in illam
immittat. Angelus enim Domini descẽdebat cer

Ioan.5

to tẽpore,et turbabat aquã,in quam qui primus
descenderat,sanus reddebatur,à quocunq; mor-
bo,quo laborauerat. Cum itaq; paralyticus infir
mus hominumq; destitutus auxilio, illic iuxta pi
scinam per annos triginta et octo decubuisset,il-
lum uidẽs Christus, misertus illius dixit ad eum,
Vis ne sanus fieri? Hoc uero Christum adoran-
te,& credente,dicit ad eum Christus, Tolle le-
ctum tuum, & abi in domum tuam. Similiter fa
ciebat ubique, quòcunque locorum incederet.
Cæcos sanauit,uisumq; restituit,surdis auditum
reddidit,claudos incedere fecit, paralyticos ner-
uis firmis et uiuacibus cõfirmauit,mortuos resu
scitauit,dæmoniacos authoritate summa libera
uit,et ut summatim cõprehendã,omnia fecit in-
star dei,iuxta ipsius uoluntatẽ et arbitriũ. Venit

Ioan.9

ad illum qui cæcus fuerat à natiuitate sua,et ora
uit illum:cumq; alios cæcos nudo et solo uerbo
sanauisset,hunc nõ item:sed in terrã expuens,lu
tum ex sputo fecit,oculosq; illius inũxit, dicens
ad illũ, Abi,ablue in piscina Siloe:& cum lauis
set,uisum recepit. Quid nam hoc factum denota
uisse putabimus, quod alios cæcos solo uerbo sa-
nauit,ad hunc uero sanandum,lutum fecit? Non
aliud certe,quàm cum alij cæci,à natiuitate sua
oculos habuerint sanos,postea oculis capti sunt:
hoc uero oculis omnino carẽte ab ipso matris ute
ro,lutũ fecit dominus,innuẽs se hunc eundẽ esse,
qui è luto hominẽ formauerit, & huius nunc in
corpore defectũ luto sumpto cõpleat, Deinde di
xit cæco, Credis in filiũ dei? Respondit ille, Et
quis est domine ut credã in illum? (cum enim cæ
cus fuisset,Christũ non nouerat)et dixit illi Chri
stus, Ego sum,qui loquor tibi. Tunc dixit cæcus,
Credo domine,et adorauit illum. Similiter et mi
lia aliquot hominũ quodã die Christũ erant secu
ti,uerbũ ipsius et doctrinã audiẽtes:et cum esuri
rent,non inuenerunt in loco illo plures panibus
quinq;,et duos pisces. Et benedixit illis Christus,
præcepitq; discipulis,qui omnib. istis panes ap-
posuerunt,de quibus comederũt omnes,& satu
rati

rati sunt, & reliqui fuerunt cophini duodecim pleni panum fragmentis & piscibus. Sed quis horum sensus? Partim quidem ut edant famelici, partim uero ut intelligant & animo suo meditentur, hunc illum esse qui in deserto patres ipsorum manna cibauerit. Porrò, homo quidam mortuus est & sepultus, cumq; in sepulchro dies egisset quatuor, defuncti sorores accersiuerunt Christum. hic autem dicit illi, Lazare exi foras. Et illico qui mortuus fuerat, sepulchrum egressus est, & ambulauit, ligatus manusq; pedesq; (sic enim moris erat Iudæorum mortuos sepelire) & sic resuscitationis miraculo aliud illud incessus sui miraculum successit. Sed cur hæc facta? Vt quum homines uiderent hunc non tantummodo mortuos excitare, sed etiam hunc quatriduanum, intelligerent hunc esse uitæ & mortis dominum: & ut si Christum postea sepultum uiderent, crederent hunc qui propria uirtute mortuos excitauisset, multo magis potestate sua suum ipsius corpus esse excitaturum. Dicebat enim discipulis suis apostolis, Nemo tollit animam meam à me. Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo recipiendi eam. Quòd tamen singulis diebus credentibus in Christum turbis hominum innumerabilibus, ipsumq; Deum et Dei filium confitentibus, pontifices, scribæ, & horum principes contra Dei doctrinam instructi, huic essent contradicturi, ex Esaiæ prophetia prædictum erat, qui dicit: Oculos habentes non uidebunt, & aures habentes non audient. incrassatum est enim cor eorum, & oculos ipsorum occluserunt, & auribus difficulter audiuerunt. Quæ prophetia omnis impleta est. Miracula enim edente Christo, tanquàm cæci apparuerunt: & hoc docente, surdis fuerunt similes, instar aspidis surdæ & obturantis aures suas. Et tunc quidem dicebat ad illos Christus: Quod si cæci essetis, non haberetis peccatũ: nunc uero dicitis, uidemus. peccatũ igitur uestrũ in uobis manet. Tum etiam alibi dicit de illis Christus: Si ex Deo essetis, utiq; diligeretis me. Nihilominus tamen hæc Christo faciente, haud quaquã ad cognitionem peruenerũt: quin potius occasionem quærebant, qua eum interficerent. Sed quid attinet de miraculis ipsius, quæ in Hebræorum gente fecit, dicere, cum infinita sint & innumerabilia? Sed nec illis editis ad cognitionem peruenerunt, uani & errabundi homines: uerum inuidia & improbitate uicti quærebant omni modo & conatu, quomodo in Christum accusationem aliquam mouere, ipsumq; benefactorem suum interficere possent. nec aliam inuenerunt, quàm quod blasphemum dicerent, qui se dixisset Dei filium, & qui cum homo es-

Ioan. 11

Esa. 6

Ioan 9

set, se eum esse iactitaret. Et et [illegible] audirent Christum dicentem credentibus in se, Remittuntur tibi peccata tua: dicebant, quem nam teipsum facis? &, quis nam potest remittere peccata præter solum Deum? Et sanè uere dixerunt Iudæi, quod solius Dei sit peccata remittere: nam ignorantes hi miseri, quod Christus Dei esset filius, ea quæ modò diximus, dixerunt: & obtenebratum est imprudens cor ipsorum, & obcæcati sunt oculi ipsorum, nec uiderunt quod cum authoritate hæc faceret, quæcunq; faciebat. Vnus enim discipulorum Christi Petrus, quum in naui esset, Christo uiso dixit, Iube me ad te uenire super aquas. Et dixit illi Christus, Veni. Hic autem nauim egressus, aquis inambulans ad ipsum uenit. Hoc cum contigisset, quid nam aliud illos cogitare oportebat, quàm quod idem ille esset, qui mare rubrum dissecuerat, & patres illorum sicco traduxerat pede, qui etiam nunc humidam natura materiam aquarum instar aridæ solidam solo uerbo & mandato suo fecerat? Sed quo plura his simiia miracula coràm uident, eo magis ira & furore tumultuantur. Deinde tempestate orta uehementi simul & magna in mari, adeò ut nauis, in qua erant Christi discipuli, obtegeretur fluctibus, magna uoce ipsi exclamauerunt. dicentes, Iesu serua nos, perimus. Christus autem ipsi mari imperiose simul & cum authoritate præcipit, Tace, obmutesce: & statim facta est tranquillitas magna. Iudæi itaque uiso hoc inopinato miraculo attoniti, magna uoce clamauerunt: Quis est hic, quod & uenti et mare illi obediunt? Verum tamen miracula uiderũt infinita, & naturam rerum exuperantia: ipsi uero prorsus incorrigibiles permanserunt: unde & Christus ad ipsos dicit, Egò sum ostium. Et alibi, Ego sum uia. Rursus alibi, Ego sum ueritas. Quod si mihi nõ creditis, uel operibus credite. Hæc uerò Christus dixit, ut qui obcæcati erãt Iudæi, cognoscerent quod nullus prophetarũ & sanctorũ tanta cũ autoritate sermones suos ut dominus, protulerit, sed seipsos seruos et ministros esse ostẽderunt. Christus uero non sic: sed ceu dominus & princeps creaturæ cum autoritate dixit & fecit omnia instar dei. Et sanè ex populo et turbis magna hominũ multitudo in illũ credidit: ex scribis uero, Pharisæis & principibus pauci, & faciles numeratu. His igitur sic absolutis, et tantis infinitisq; editis miraculis, atque doctrina uera per tres annos cõtinuos singulis diebus per Christũ annũciata, proferẽte etiam illo nonnunquã prophetarũ testimonia (nõ quod testimonijs aliorũ de se indigeret, sed propter incredulitatẽ, et Iudæorũ animi duritiã, tũ deniq; propter hominũ infirmitatẽ) nõnũquã etiã hoc citãte Abraamũ

aut

aut Mosen, imprimis uero deum ipsum patrem suum, Iudæis autem nihilominus incurabili morbo circa hæc laborantibus, nec propriam illorũ salutem uolentibus admittere, relictis his Christus ea quæ ad uniuersalem totius mundi salutẽ faciunt, agere cœpit, & dicere discipulis suis, quæ nam illi essent euentura. Ecce, enim inquit, ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotũ & scribis, tradentque cum gentibus, & flagellabunt eum, & illudent illi, & despuent in illum, occident illum, & tertia die resurget: & auditis his discipuli eius mœrore affecti sunt ualde. Tunc subduxit discipulos suos Christus, & ascendit in montem Thabor, & refulsit facies illius, Christi scilicet, plusquàm sol, et uestimenta illius facta fuerunt uelu ti nix. Videntes uerò discipuli splendorem faciei illius, ceciderunt in terram: non enim poterant hunc ferre. Viderunt autem & Mosen & Heliam cum Christo colloquentes, forma seruili. Nunc itaq; hoc factum cõsidera. Primo quidem ut apostoli uiso splendore diuinitatis suæ certo intelligerent, quod sua sponte & propria uoluntate sua in mortem traderetur, non aliorum potentia coactus. Secundo, ut hinc consolationem & animi tranquillitatem acciperent, & à mœrore, quem ex narratione paßionis Christi antè conceperant, sese reuocarẽt. Tertio, ut uiso Mose & Helia prophetis cum reuerentia Christo astantibus, certi redderentur, hunc omnium prophetarum simul et omnis creaturæ esse dominũ. Verum & hoc miraculum ingens, quod quemadmodũ Christo in Iordane baptizato, sic etiam hic uox de cœlo discisso facta est, dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitũ est, ipsum audite. Hoc nimirũ oratione hac innuente, ut partim quidem plenißime certi & securi redderentur, hunc filium et uerbum dei esse: partim uerò, ut quia iam tempus sepulturæ Christi instabat, & post sepulturam & resurrectionem apostoli ad prædicationẽ emittendi erant: hi uero licet pauci essent, indocti & infirmi, non tamen ad suam infirmitatem, sed ad dei potentiam respicerent, & ut Christi gloria & splendore uiso, deiq; patris uoce & testimonio audito intelligerent unum Deum esse & patrem & filium, quodq; una sit diuinitas natura & potentia patris & filij, utq; in dei potentiam confisi cum alacritate prædicationis notium aggrederentur. Et impletur hic Dauidis prophetia dicens, Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt. Cæterum Moses ille propheta dixit, ut & antè an notatum est, Prophetam excitabit dominus deus ex fratribus uestris, sicut me. Omnis anima, quæ non audiuerit Prophetam illum, extirpabitur.

Matth.16

Matth.17

Deut.18

Quod uero hic dixerit, Omnem animam quæ non audiuerit prophetam illum, esse extirpandam, & quod omnia quæ à Mose & prophetis dicuntur, uerba dei sint, manifestũ est, & uerum esse constat. Nihilominus tamen & in baptismo & in trãsformatione uox cœlitus demissa est, et non per hominẽ, sed immediate per ipsum deum patrem. Viden' igitur, quomodo primitus & ab initio paulatim ea quæ Christi sunt, apparuerint? Et quemadmodum post noctis tenebras non repente sol uidetur, sed primò splendor, deinde lumen, tandem uerò ipse sol: ita etiam de Christo factum esse uidemus: paulatim enim cœpit: deinde ipse Christus sol uerus & rationalis lucem in mundum intulit, et in animas illorum qui in eum credunt. Deinde Hierosolymam Christus ipse ascendit, ut ipsius impleretur paßio, quemadmodum apostolis prædixerat. Et ingrediente ipso in urbem, cœpit populus exclamare & dicere (imprimis aũt Hebræorũ pueri) Benedictus, qui uenit in nomine Domini, Hosanna in altißimis, Rex Israelis, Pax in cœlo et gloria in altißimis. Furore aũt repleti scribæ & pharisæi dixerunt Iesu, Increpa illos ut taceant. At Christus respondit illis, An nunquam legistis prophetam dicentem? Ex ore infantium & lactentium concinnabo laudem. Quod si hi tacuerint, lapides clamabunt. En etiam nunc attende. Angeli in ipsius Christi generationis celebratione cecinerũt, Gloria in excelsis deo, et in terra pax, in hominibus bona uolũtas: nunc uero dixerunt pueri, Hosanna in altißimis, benedictus qui uenit in nomine domini rex Israelis, Pax in cœlo, & gloria in altißimis. Quis uero dominus super terram uocatur? Nullus alius certe præter Deum. Dicuntur equidẽ etiam multi hominũ domini, sed cum appositione nominis sui: ut legimus de Iosue filio Nun dicente, Dominus meus Moses: & de alijs multis dicẽtibus, Dominus meus Dauid. Quam dicendi consuetudinem etiam hodie inter homines seruatam uidemus. Domini uero nomen sic indefinite nemini alij quàm soli Deo tribuitur. Quapropter Christus cum deus esset, non modo non increpauit dicentes, Hosanna in altißimis, &c. sed etiam Dauidis citauit testimonium, dicens, An non legistis prophetam dicentem? Ex ore infantium et lactentium concinnaui laudem. Qui uero lapides sunt, quos Christus uociferaturos dixit? Gentes nimirum, qui tunc quidem cor habebant durum ad fidem suscipiendam, paulò pòst uero clamauerunt ipsis tonitribus clarius & sublimius: quin & sepulchrorum lapides planè & apertè, qualiter uix unquam, domini resurrectionẽ cum diuina uirtute et potestate factam exclamauerũt. Post hæc uero dicit discipulis suis

Luc.19
Matth.21

Christus

Christus: Ecce ascendimus Hierosolymã, et perficientur omnia quæ scripta sunt à prophetis de filio hominis. Tradetur enim geutib. & illudetur illi, calũnias patietur, & despuetur, & flagellatũ occident, tertiaq; die resurget. Et cum cœna iam esset finita, dicit discipulis suis: Vnus uestrûm prodet me. Et interrogauerũt eum singuli, Num ego sum? Et nulli horum respondit: Tunc & Iudas qui erat ex discipulorum numero, dicit, Num ego sum? Dicit illi Iesus, Tu dixisti. Et paulò pòst dicit illi, Quod facis, fac cito. Non enim poterat quicquam nec Iudas nec alius cõtra Christum facere, nisi hoc cum illo consentiente. Mox autem postea rursum dicit discipulis suis Christus: Ex nunc appropinquauit tempus, quod prædixi uobis. Cæterum nõ turbetur cor uestrum, neq; formidet. Et postquam docuisset & animauisset eos sufficienter, dixit eis: Nũc quidem dolebitis, mox autem lætabimini, & gaudium uestrum nemo auferet à uobis. Surgite, eamus hinc. Et abijt in locum consuetum. Pontifices autem cõgregati cum scribis & pharisæis & omni concilio eorum, dixerunt: Quid faciemus? quoniam homo hic multa signa edit. Si sic permiserimus eum, uenient certè Romani, & tollent nos et locum hunc & gentem. Conducit ut moriatur. Iudas autem Iscariotes profectus ad pontifices & scribas, dixit illis: Quid dabitis mihi ut ego prodã illum? Et dederunt illi triginta argenteos. Et paulò pòst Iudas turba multa assumpta, eò deuenit ubi Christus inueniebatur. Quibus uenientibus, dicit discipulis suis Christus, Surgite eamus. ecce qui me prodit, appropinquat. Et accedente Iuda cum Iudæorum turma, dicit illis Christus, Quem quæritis? Dicunt illi, Iesum Nazarenũ. Dicit illis Christus, Ego sum. Et hoc audito, omnes prostrati sunt in terram. Num igitur qui tot ac tanta fecerat miracula, qui una uoce prostrauit quærentes se, nõ potuit nunc efficere ne illum comprehenderent? Haud dubiè igitur sua sponte illis traditus est. Tunc dicit illis Iesus: Si igitur me quæritis, sinite hos abire. & dimissis discipulis ipsis, cõprehenderũt Christum. Vides ne quomodo ante quidem unico uerbo prostrati ceciderint: deinde uerò cum diceret illis, Sinite hos abire si me quæritis, solus propria sua uolũtate cõsentiente his traditus sit? Demonstrauit itaq; in se & potentiam suam, & uoluntatem. Quapropter & Dauid dixit, Traditus sum. & non declinaui. Si enim Christus cum euadere posset, traditus est, uolens seipsum tradidit. Abduxerũt itaq; Christum ad pontifices. Discipuli autem timore correpti fugerũt. Sacerdotum autem principes propter Iesum comprehensum gauisi sunt, & aduocatis duobus falsis testibus contra illum, quæcunq; libebat dice-

bant mendacia. Iesus uerò tacebat. Dicit igitur illi summus sacerdos: Adiuro te per Deum ut dicas nobis, num tu sis filius beuedicti, uel, num tu sis Christus filius Dei uiuentis. Dicit illi Iesus, Ego sum. Veruntamen dico uobis, à nunc uidebitis filium hominis sedentem à dextris potentiæ, & uenientem in nubibus cœli. Tunc princeps sacerdotum scidit uestimẽta sua, dicẽs: Blasphemauit, quid ultrà indigemus testibus? Ecce uos ipsi audiuistis blasphemiam ipsius. Quid uobis uidetur? At illi dixerunt, Reus mortis est. Quidam igitur astantium dedit illi alapam. Et cum illusissent illi, abduxerunt illum, & tradiderunt Pilato. Iudas uerò abiens dicit principibus sacerdotũ: Peccaui, prodens sanguinem innoxium. & argenteis in templum proiectis, abijt, & suspendit se. Pontifices uerò pecunijs acceptis, dixerunt, Non licet eam ponere in corbonam, quoniam precium sanguinis est. emerunt igitur hac agrum figuli, in sepulturam peregriuorum. Milites autem præsidis acceptum Iesum exuerunt uestibus suis, & induerunt illum chlamyde probrosa, & abduxerunt eum ad regem Herodem. Et cum uidisset illum Herodes, remisit illum Pilato. Hic uerò interrogauit eos, dicens: Quid dicitis de homine isto? At illi dixerunt, Crucifige illum. Pilatus uerò inquit, Et quidnam mali fecit? At illi dicunt, Obloquitur Cæsari, & seipsum dicit Dei filium. Et sic conturbabant Pilatum. Hic uerò uoluntati illorum satisfacturus, accepta aqua coram omnibus, manus abluit dicens, Innoxius ego sum à sanguiguine iusti huius. uos uideritis. Illi uerò dixerũt, Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Et tunc tradidit Iesum militibus, ut crucifigeretur. Illi uerò cum accepissent, illi illuserunt, & expuerunt in faciem eius, & flagellauerunt eum: quin & uestimenta illius diuiserunt. Gestabat uerò tunicam incõsutilem, super quam iecerunt sortem, quisnam illam acciperet. Et cum hæc fecissent, abduxerunt Iesum ad crucifigendum illum. Dederunt etiam illi potum, felle mixtũ acetum, & crucifixerunt eum. Et obtenebratus est sol ab hora tertia usq; ad horam nonam: & hora nona emisit spiritum, astantibus simul cruci sancta matre ipsius, & uno discipulorum Ioanne. Reliqui uerò discipuli omnes aufugerunt, & latuerunt absconsi præ timore suo. Et accedens quidam militum, lancea perfodit latus ipsius. Postea ueniens quidam optimatum Ioseph nomine, à Pilato corpus Christi petijt. et deponens illud, adiuuante simul alio quodã, Nicodemo scilicet, inuoluit sindone & myrrhæ ferè libris centum, prout mos est Iudæis sepelire. Nactus uerò sepulchrum excisum in petra, sepeliuit corpus Iesu, & imposuit illi lapidem ualde magnum. Crastina autem

die scribæ & pharisei uenientes ad Pilatum dixerunt illi, Domine, recordati sumus, quod impostor hic uiuens adhuc dixerit, se post dies tres resurrecturum. Iube igitur muniri sepulchrum usque ad diem tertium: ne forte discipuli illius uenientes furentur illum, et dicant populo quod surrexit à mortuis: & sic error postremus deterior sit priori. Dixit Pilatus: Habetis custodiam, abite & custodite quantum potestis. Hi autem profecti muniuerunt sepulchrũ, obsignantes lapidẽ unà cum custodia, (custodiã autem hoc loco turmam militũ intelligas.) Et tertio die factus est terræmotus magnus, & deuolutus est lapis de sepulchro, & milites præ timore mortuis sunt similes facti. Christus autem surrexit è sepulchro. Milites uerò profecti annunciauerunt principib. sacerdotum & scribis, omnia quæ facta fuerant et dederunt illis pontifices pecuniam copiosam, dicentes illis, Dicite quod uobis dormientib. uenerint discipuli illius, & furati sint illum. Quòd si hoc coram præside auditum fuerit, nos persuadebimus eum, uosq; omni cura exoluemus. Hi uero pecunia accepta, fecerunt ut docti fuerant. Iesus autem abiẽs inuenit discipulos suos, et dixit illis, Pax uobis. Hi uerò uidentes illum gauisi sunt. Et cum mansisset apud illos dies quadraginta, docens & confirmãs illos, die quadragesima illis dixit: Abeuntes ite in mundum uniuersum, prædicate in omnes gentes. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, hic saluabitur. Qui uerò non crediderit, cõdemnabitur. Credentes autem signa hæc consequentur: In nomine meo dæmonia eijcient, linguis nouis loquentur, serpens tollent, et si quid letiferi biberint, non nocebit illis: super infirmos manus ponent, & sanabuntur. Vos autem sedete hierosolymis donec uirtute ex alto induamini. Et benedixit illis, interq; benedicendum secessit ab illis, & sublatus est in cœlos, & sedet ad dextrã DEI. Apostoli autem reuersi sunt Hierosolymam cum gaudio magno, expectantes uirtutem ex alto promissam. Quis autem horum omnium sensus? Quod si singula secundum omnem diligentiam discutere uellemus, omniaq; quæ facta sunt describere, multo sanè opus haberemus ocio.

Quoniam autem uaria est horum ratio, & explicatu difficilis propter uestram ignorantiam, agedum quod reliquum est breuissimis uerbis, quantũ fieri potest, absoluemus. Inspiciamus itaque prophetias, quæ de Christi passione copiosissimæ, ceu torrens aquis auctus niualibus, habentur.

Congregati sunt pontifices, scribæ, pharisei, tum etiam rex Herodes et Pilatus aduersus Christum. David autem dicit, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Adstiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum, contra Dominum, & contra Christum eius. (Psalm. 2.)

Prodidit Christum Iudæis in mortem Iudas discipulus eius. Et rursum de eodem idem David loquitur: Inimici mei dixerunt mihi mala, quando moritur, & perit nomen eius? Et ingrediebatur ut uideret, uana loquebatur cor illius, congregauit iniquitatem. Egrediebatur forás, & loquebatur in idipsum. Etenim homo pacis meæ qui comedit panes meos, magnificauit aduersus me supplantationem. Constitue super eum peccatorem, & calumniator stet à dextris eius. Et cum iudicatur exeat condemnatus, & preces eius fiant in peccatum. Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. In generatione una deleatur nomen eius. In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu Domini: & peccatum matris eius non deleatur. Dispereat de terra memoria eius. Dilexit maledictionem & ueniet ei: & non uoluit benedictionem, & elongabitur ab eo. (Psal. 41) (Psal. 109)

Apprehenderunt Iudæi Christum, & abduxerunt eum ad principes sacerdotum. Et de hoc Ieremias dicit, Ego uerò tanquàm agnus innocens ducebar, ut mactetur. (Iere. 11)

Accepit Iudas triginta argenteos, & abiecit eos, emeruntq; pro illis agrum figuli. Et Ieremias dicit: Statuerunt triginta argenteos, precium appreciati, quem æstimatum emerunt à filijs Izrael, & dederunt ea in agrum figuli, quemadmodum constituit mihi Dominus. (Habentur hæc Zach. 11.)

Venerũt falsi testes, & mendacia aduersus Christum locuti sunt. & rursum dicit David, Surgentes in me testes iniqui, quæ ignorabam interrogauerunt me, & reddiderunt mihi mala pro bonis. (Psal. 35.)

Congregati sunt apud principes sacerdotum, Annam & Caiapham, illudentes Christo, de hoc David: Circumdederũt me canes multi, tauri pingues circũsteterũt me. Opprobria opprobrantiũ tibi ceciderunt super me. Multiplicati sunt supra pilos capitis mei, qui me odio habent sine causa. Corroborati sunt inimici mei, & qui me persequuntur iniuste. Quæ nõ rapui de illis, mulctatus sum. Hoc est, Adam quidem ex arbore prohibita comedẽs, iuste mortuus est: Christus uerò peccati ignarus, iniuste mortem subijt. (Psal. 22.) (Psal. 6.)

Tradiderunt Christum Pilato, Pilatus rursum militibus: hi uerò exuerunt eum, & diuiserunt uestimenta illius, super tunicam uerò inconsutilem miserunt sortem, ne eam discinderent. & de hoc David loquitur: Diuiserunt uestimenta mea sibijpsis, & super uestitum meum miserunt sortem. (Psal. 22.)

Induerunt eum tunica probrosa. de quo etiam

David

Psal. 35. David: Ego uerò cum tumultuantur in me, saccum induebam.

Flagellauerunt Christum, & alapas illi inflixerunt, inspuerunt in faciem illius. Et de hoc Esa. 50 Esaias: Ego uerò non inobediens sum, nec obloquor, tergum meum dedi ad plagas, & maxillas meas ad alapas. Faciem autẽ meam non auerti à pudore inspuentium. Et Dominus mihi auxiliator factus est, eò quod nõ auersus sim, sed posui faciem meam ceu petrem stabilem, & cognoui quod non confundar.

Psal. 68. Dederunt illi fel aceto mixtum, & Dauid dixit: Dederunt in cibum meum fel, & in siti mea potauerunt me aceto.

Abduxerunt Christum ut illum crucifigerent. Esa. 53. & Esaias dicit: Tanquàm ouis ductus est ad mactationem, et tanquàm agnus coram tondente ipsum mutus, sic non aperit os suum in humilitate sua. Iudicium illius sublatum est: generationem uerò eius quis explicabit? quoniam aufertur de terra uita ipsius.

Interrogauit eum Pilatus, Tú ne es filius dei? & dixit illi Christus, Tu dixisti. Pilatus uerò tradidit eum ut crucifigeretur. & Dauid dicit: Psal. 21 Clauis perforauerunt manus meas & pedes meos.

Confoderunt latus ipsius lancea, & de hoc Zach. 12 Zacharias: Respicient in me, quem pupugerunt.

Obtenebratus est sol Christo in crucem suspenso, ab hora sexta usq; ad horam nonam, & sic dicit Zach. 14. Zacharias: Et dies hæc cognoscibilis Domino, & nõ dies, et nõ nox, & sub uesperã erit lux, et Dominus erit in regem super uniuersam terram. In die illa erit Dominus unus, et nomen eius unum. Attende igitur, A creatione ipsa mundi nox diem excipit. & similiter dies noctem: in passione uero Domini non sic, sed sol obtenebratus est. Quod si uerò iuxta communem, quæ sæpius contingere solet, obtenebrationẽ solis eclipsis cõtigisset, nequaquàm de hac, ut nec alibi, propheta dixisset: cum naturaliter solis eclipsis eo tempore contingere soleat, quo luna cum sole coniuncta est, quod in decima quarta illius die nunquàm fit, nec unquàm erit. Propterea ceu stupendam, admirandam, & naturæ leges excedentem rem propheticus sermo denotat, ut & imprudentes intelligant, & qui sensu carent sensum recipiant, quod in CHRISTI passione sol obtenebratus est, et uanissimi homines non crediderunt. Petræ dissilierunt, templi uelum in duas partes scissum est à summo usque ad imum, monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum qui obdormierant, surrexerunt (quemadmodum sanctum Euangelium testatur) & ingressi sunt Hierosolymam, & apparuerũt multis: sed uanissimi homines, non crediderunt, uerum obtenebratum est insciens cor illorum, & in tenebris conuersantur.

Christus expirauit. & Esaias dicit: Non est illi Esa. 53 species, neq; decor: & uidimus eum, nec habebat speciem, neq; decorem. Sed forma eius inhonorata, & deficiens præ filijs hominum. De cruce uerò sermo noster iam sileat. de hac enim suo loco & tempore dicemus.

Astiterunt autem cruci mater Iesu, & unus discipulorum illius Ioannes. Quid autem de hoc dicatur, audi. Erat homo Hierosolymis, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & pius: & responsum acceperat à deo, non uisurum se mortẽ nisi prius Christũ uideret. Et cum ipsum puerum Luc. 2 adhuc in templum attulissent, ad implendum ea quæ in lege descripta sunt, idem ille Christum in ulnas suas suscepit (sacerdos enim erat) & dixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum uerbum tuum in pace, quoniã uiderunt oculi mei salutare tuum, quod parauisti ante faciem omnium populorum. Lumen in reuelationem gentium, & gloriam populi tui Izrael. Et conuersus ad uirginem Mariam dixit: Ecce positus est hic in ruinam & resurrectionem multorum in Izrael, & in signum cui contradicitur. Et tuam ipsius animam penetrabit gladius, ut retegantur ex multis cordibus cogitationes. Nunc autem quid hæc sibi uelint, perpendito. A Deo definitum erat, ne mortem uideret Simeon, nisi prius uidisset CHRISTVM. & iam ad senium extremum deuenerat. CHRISTVM uerò uidens, dixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum uerbum tuum. Hoc uerbo planè denotans, hunc ipsum DEVM esse, qui illi responsum dederat de non uidenda morte, & quasi à domino uitæ & mortis postulat ut ab uita terrestri liberetur. Quod autem dicit, Hic positus est in ruinam & resurrectionem multorum in Izrael: manifestum est, quod scilicet animabus suis ceciderunt, quotquot in illum non crediderunt. Qui uerò crediderunt, à peccati lapsu surrexerunt. Item hoc, In signum cui contradicitur, propterea dixit, quòd omnes de CHRISTO disceptauerunt, hi quidem dicendo hunc bonum esse, alij uero, malum. Ioan. 7. Quin & in ipsa cruce duo latrones inter se contendebant (unà enim cum illo duos latrones cruci fixerant, unum à dextris ipsius, alterum à sinistris) & alter quidem, Christum in cruce suspensum conspicatus, conuicia in illum iecit. alter uerò, hunc increpauit dicens: Non times tu deum,

eum in eodem sis iudicio? & nos quidem iuste, operibus enim nostris digna patimur: hic uerò iniqui nihil designauit. Et dicit ipsi Iesu, Domine memento mei, cum ueneris in regnum tuum: et saluatus est, alter uero perijt. Item, Tuam uero ipsius animam pertransibit gladius, ut retegantur ex multis cordibus cogitationes. Hæc ita intelligenda sunt. Quidam hæreticorum putauerunt Christum esse quidem dei filium, deumq; uerum, hominem autem uerum esse negauerunt, sed hominem factum esse modo quodam imaginatorio. Et hoc quidem multis uidetur, quòd homo quidem sit citra controuersiam, non tamen homo uerus. Hoc igitur instar prophetæ præuidens Simeon matri dixit deiparæ, Et tuam ipsius animã transibit gladius, ut retegantur ex multis cordibus cogitationes: hoc innuens his uerbis, Cum homines te matrem illius dolentem uiderint, flentem & plorantem, cum hunc in cruce pendere conspexeris, certi reddentur & confirmabuntur, qui cogitationes de illo habent dubias, quòd citra omnem controuersiam & homo sit, & tuus filius. Sancta enim mater illius, doluit quidem hunc in cruce conspicata, expectauit autem simul resurrectionem illius tertio die secuturam, & lætata est, quod & contigit. Nunc igitur intelligis, quomodo omnia quæ de Christo facta sunt, prophetæ & sancti prædixerint, quemadmodum etiam in hoc nostro argumento factum est. Et uos quidem, sicut illi, imaginatorio modo hominem factum esse non dicitis, sed Christum uerum hominem esse fatemini: nihilominus tamen aliquid hæreticis simile dicitis. Nõ enim arbitramini, quod ipse Christus crucifixus sit. sed Musulmani ceu honoraturi illum, dicunt Iudæos alium quendam Christi loco crucifixisse, cum imaginatione falsa decepti, hunc Christum esse putauerint. Licet enim in Christo uniuersalem illam imaginationem siue phantasiam non probetis, quum tamen illum aliquo modo uel tempore à uera substantia degenerauisse dicatis, sine omni controuersia in eundem errorem incidditis. Si enim aliquando uobis cum ipsis disputatio incideret, & illi quidem dixerint Christũ per omnia hominem fuisse imaginatorium, nos uero his è contra responderitis, hunc reuera hominem uerum fuisse, in sola autem paßione fuisse imaginatorium, aliumq; loco illius crucifixum esse. Hi autem denuo obiecerint. Quod si uos particularem phantasiam uel imaginationem in Christo factam fuisse dicitis, cur nos qui uniuersalem asserimus, propter hoc à uobis damnamur? Particulare enim cum uniuersali non pugnat. Te itaque interrogo, quam responsionem illis afferetis dignam et probabilem? Quam certe huc afferatis, nullam habetis omnino.

Vides igitur quàm peruerse Musulmanos instituerit, qui huiusmodi dogma dedit, siue inscius rerum, quæ non intellexit, docuerit: siue re omni cognita, ueritatem tamen occuluerit. Aliter uero uos Christiani ueritatem edocti ab ipsis prophetis, ex Euangelio quoq; & discipulis à Christo institutis sic sentimus, & sic credimus. Quod filius Dei carne assumpta ex sancta & deipara uirgine homo uerus natus sit, & idem ipse uere sit mortuus, & non alius: & in cruce, & in paßione, & in morte eius gloriamur. Quod si uolueris Esaiam dicentem audi, Non est species ei, neque gloria. Et uidimus eum, nec habebat speciem, neque decorem. Sed species eius inhonorata, ac deficiens decor ipsius præ filijs hominum. Homo in plaga existens, & sciens ferre infirmitatem, quia auersa est facies eius, despecta est, & non est reputata. Hic peccata nostra portat, & pro nobis dolet, & nos putauimus eum esse in dolore & plaga à deo, & iu afflictione: ipse uulneratus est propter iniquitates nostras, & infirmatus est propter peccata nostra. Disciplina pacis nobis super eum, liuore eius nos sanati sumus. Omnes tanquam oues errauimus. Homo in uia sua errauit, & Dominus tradidit eum iniquitatibus nostris, & ipse propter afflictionem non aperuit os suum. Animaduertis ne qua ratione fiat, ut Christianos paßionis Christi non pudeat, quin potius in hac glorientur, & illam prædicent? Qua enim interpretatione uaticinium hoc præsens ipso sole splendidius indiget? Quis enim hominum pro alterius peccatis patitur, præterquàm Deus? Nullus sanè. Cuius etiam hominis mors alterius fit resurrectio? Cuius ægritudo alterius est sanitas? Fateri omnino oportet, quod hoc non sit alterius quàm solius Christi. Ipse enim solus pro nobis paßus est, & ipse contemptus est: sed cõtemptum hunc nihili duxit. Ipse peccatum è medio sustulit, & ipse pro nobis afflictus est, & ipse uulneratus est propter iniquitates nostras, ut illas deleret, & liuore illius nos omnes sanati sumus. Moses uerò sic dixit, Videbitis uitam uestram suspensam ante oculos uestros. Cuius enim uita suspendi potest ante oculos alicuius? Nullius omnino. Sed solus Christus in cruce suspẽsus est, qui est uita mundi. Ipse enim de se dixit, Ego sum uita, ego sum uia, ego sum ueritas. Nunc nimirum intelligis, prophetas etiam de morte Christi, quemadmodum de reliquis omnibus, esse uaticinatos. Agnosce igitur, quod indubie Christus ipse mortuus sit. Ille ipse enim crucifixus est, & mortuus, & non alius, ut uos dicere soletis. Et liuore illius omnes sanati sumus, & morte eius omnes sumus uiuificati, & resurrectione illius omnes uicimus, & cruce illius abolita est diaboli tyrannis.

Esa.53

Deut.28

Ioan.14

nis,mortisque potentia. Si uerò quis nunc obijciat. Qui igitur contingit,ut homines etiam nūc moriantur,& diabolus adhuc liber sit? Tentare enim homines nequaquam desinit,sed summo studio omnes ad peccandum incitat. Huic nos sic respondebimus. Hæc, quam nos mortem esse putamus, mors non est, sed somnus. Olim enim mors talis erat, quæ resurrectione carebat, sed detinebantur in inferno animæ:nunc uerò resurrectione nobis à deo donata,tanquàm ex somno resurrecturi sumus omnes homines,tam pij quàm impij. Et considera quæso rem tremendam & horribilem. In hominem enim ratione & sensu præditum,ab Adamo mors regnauit, in omnem hominem:nec erat resurrectio in hominibus sine Christo, quemadmodum prophetæ testati sunt. Per Christi uerò mortem mors illa deiecta est, & superata, uenitq́; resurrectio: & morte confracta liberatus est totus mundus à potestate Satanæ,& credentes in Christum & non credentes. omnes inquàm,à tyrannide diaboli sunt liberati. Et sanè nisi Musulmani crederent resurrectionem esse, rationes certas afferremus, quibus eam possemus comprobare: cum uerò & ipsi eandem amplectantur & expectent,superuacaneum mihi uidetur de illa multis disserere. Cæterum hoc solum dicimus,quemadmodum accepimus & sumus edocti ex sacra scriptura,quam & Musulmani sacram esse fatentur,Christi resurrectio toti mundo utilitati fuit. De diabolo autem sic dicimus.

Quamuis adhuc nondum condemnatus sit in locum proprium pœnæ,propterea quod iudicium, quod Christus iudicaturus est, nondum transactum sit,hoc tamen ueniente diabolus ignem hæreditabit inextinguibilem, qui illum manet. Et quamuis uideatur ille uiuere, pro mortuo tamen est habendus,perinde ac si homicida aliquis, aut fur,alius ue quispiam,qui capitale aliquod cōmisit facinus, à rege capitis supplicio adiudicatus fuerit,licet post hanc à rege latam sententiam uiuat adhuc diebus aliquot in carcere, mortuis tamen adnumeratur, licet inter uiuos adhuc sit. Idem igitur hoc de diabolo fieri intelligas. Postquàm enim Christus resurrexit, ille perditus est. Cum autem in homines ea quæ facere solet, machinatur, non ceu potestatem aliquam habens, aut uirtutem,facit: sed tanquàm malus aut fraudulentus,amicitiam simulat,eaq́; consulit quæ hominibus interdicta sunt & noxia. Et quidem si aliquem sibi morigerum nactus fuerit, uidetur multum potuisse,& dedisse damnum. Si uerò ab aliquo non fuerit receptus,sed dimissus inanis & uacuus, omni destitutus robore discedit,nec uires habet aliquas. Homo enim multoties ab homine cogitur ut inuitus faciat,quod nec uult,nec

antè constituit: à diabolo autem non sic. uolens enim paret uano & noxio illius consilio. Qui uerò parère noluerit,diabolum ceu rem nihili contemnit. Idem uero singuli homines à propria sua ratione patiuntur, quod à diabolo. Incidit enim homo in alicuius meditationem facinoris,uel honesti,uel turpis: & si quidem principem uel ducem, mentem uidelicet sanam habuerit & prudentem, illa meditationes simul & harum causas dijudicat, bonumq́; à malo discernit. Si uerò dux hominis mens infirma fuerit & impotens,noxia pro utilibus amplectitur. Vides igitur diabolum uiribus carère,quamuis easdem habere uidetur: sed comminuta est & euanuit uniuersa tyrannis illius, CHRISTO ex sepulchro resuscitato. Post secundum enim CHRISTI aduentum relegabitur in tenebras exteriores, & in ignem inextinguibilem,prout commeritus est. En itaque,ut antè dictum est sic factum esse apparet: quod scilicet ea quæ Christum attinent, ab initio paulatim apparuerunt: quanto autem propius appropinquauit tempus generationis huius,tanto clarius planiusq́; prophetæ de illo uaticinati sunt. Postquàm autem Christus uenit, dedit is clauem scientiæ hominibus, ut pure & sine omni fuco ueritatem intelligerent: quin (si ueritas dicenda est) ipse CHRISTVS aperuit thesauros absconditos, & in medium deposuit ceu infinitum pelagus, ut quilibet ex hoc nemine prohibente hauriat,quæ illum oblectant, & iuuant. & hæc quidem talia sunt. Redeamus uero ad id unde sumus digressi.

Christo in cruce pendente, quidam militum aperuit latus illius lancea. De hoc igitur, ut suprà monuimus,Zacharias dicit: Videbunt, in quem pupugerunt. *Zach.12.*

Mortuus est: de quo & Esaias dicit ea, quæ suprà recensuimus. Dicit uero & admirandus ille Solomon,de iusto & celeberrimo Iob,tanquàm sub persona DEI: Accinge tanquàm uir lumbum tuum,& interrogabo te,tu autem mihi responde. Vbi eras cum fundarem ego terram? annuncia mihi,si scis,intellectum quando facta sunt astra? Laudauerunt me uoce magna omnes angeli mei, & celebrauerunt hymnis. Conclusi autem mare portis,et posui illi terminos,dixiq́; illi, Hucusque uenies, & non transgredieris, sed in teipso collidentur tibi fluctus tui. Annuncia mihi: Num tu accepto luto formasti animal, & sermone præditum posuisti illud super terram? Num in uestigijs abyssi deambulauisti? Aperiuntur ne tibi præ timore ianuæ mortis, & ianitores inferni te uiso stupuerunt? Respondens uerò Iob, dixit Domino: Noui quod omnia posis, & impossibile tibi est nihil. Auditu enim auris au- *Iob.38.*

diui te prius, nunc uerò oculus meus uidit te. Audiuisti ne de morte Domini prophetiam hanc clarißimam & splendidißimam? Ipse enim Deus de se dicens, quod fundauerit terram, quod posuerit mari terminos, quod celebrauerint eum angeli sui: idem ille dicit ipsi Iob: Num accepto luto formauisti animal, & sermone præditum posuisti illud super terram? num in uestigijs abyßi deambulauisti? Aperientur ne tibi præ timore ianuæ mortis, & num ianitores inferni te uiso stupuerunt? Quid, quæso, his innuit aliud, quàm Ego Deus sum, qui feci hæc, ego aperui portas mortis: timore enim mei apertæ sunt, & me uiso in inferno stupuerunt ianitores illius. Verumtamen quidnam opus est hanc Prophetiam interpretari? Talem enim esse uidemus, ut uel planè stupidus & rudis eam intelligat. Illud enim, Viso me ianitores inferni stupuerunt, Christi resurrectionem cum autoritate diuina potentiáq; uirtute factam significat, præterea uniuersam illam inferni mortisq; destructionem. Quin & Dauid luculenter sic dicit, Non derelinques animam meam in inferno, neque dabis ut sanctus tuus uideat corruptionem. Tertia enim die resurrexit Dominus, nec corruptionem sensit corpus illius sacrosanctum. Mortuo enim illo, sanctißimum illius corpus Ioseph simul & Nicodemus, ut suprà diximus, inuoluerunt sindone, myrrha & aromatibus. Et de sepultura illius, Magi quoque in Bethlehem uenientes prophetauerunt ipso nato, offerentes illi aurum, thus & myrrham.

Psal.16

Dixerunt Iudæi Pilato, Iube muniri sepulchrum: & nisi munitum fuisset illud, occasionem habuissent resurrectionem cauillandi, dicentes: quod non adfuisset digna & sufficiens custodia. Verum cum omnifaria custodia & diligentia his commissa fuerit, nullam omnino occasionem reliquam habent resurrectioni illius contradicendi. Ita enim ut cupiebant, uolebántque, sepulchrum custodiri curauerunt. Lapis enim huic impositus est ingens, quem etiam sigillo obsignauerunt: quin & militum turmam ad custodiam huius constituerunt. Cæterum, ut ingratorum Iudæorum effrena obturentur labia, quid fit? & quale nam tempore resurrectionis Christi editur miraculum? Terræmotus fit ingens, & milites sepulchro custodiendo deputati mortuis reddun tur similes. Christus uerò relicta sindone cum aromatibus, quibus inuolutus fuerat, surrexit è sepulchro. Et de hoc Dauid, Vespere occinetur luctus, & mane exultatio. Ploratus quidem propter sepulturam, exultatio autem propter resurrectionem. Vidistin' imò audiuisti magis augustam illam, diuinam & potentem uirtutem & potentiam? An non obstupescis & attonitus ad hæc

Psal.30

redderis? Fatendum omnino est rem sic se habère, & non aliter. Quomodo enim aliàs poßibile fuerat, myrrha conditum corpus à sindone posse reuelli & euolui, eamq; euolutam inueniri integram puramq; cum tot uiscosis aromatibus? Hoc certè unum etiam est ex magnis illis & stupendis Christi miraculis. Sed & lapis deuolutus est, ne Iudæi putarent Christum, qui resurrexerat, adhuc in sepulchro iacere, uerum ut per terræmotum & lapidem, tum etiam sudarij & sindonis indicio cum aromatibus illic, ut diximus, iacentis in cognitionem peruenirent, & recordarentur uerborum Christi, Nemo tollit animam meam à me. Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo rursus sumendi eam. Verum, neque sic intellexerunt miseri, sed pecunias dederunt militibus, qui Christi resurrectionem obscurarent.

Ioan.10

Christus porrò cum resurrexisset, ueniens ad Apostolos dixit, Pax uobis. Illi autem hoc uiso gauisi sunt. Vnus uero horum Thomas fortè illa hora non aderat illis. Cum autem de Christi resur rectione audiuisset, dixit: Nisi ipse uidero in manibus illius signa clauorum, & immisero manum meam in latus eius, non credam. Hisq; contrectatis Thomas, quod quærebat, inuenit, & altùm exclamauit, Dominus meus, & Deus meus. Neque enim simplici quodam & fortuito modo, tanquam gratificaturi Christum apostoli Deum dicebant, & confitebantur: sed cum magna reuerentia & studio. Christus autem dicit illi, Quia uidisti me, credidisti. Beati, qui non uidentes credunt. Post resurrectionem igitur Christus cum apostolis commoratus est dies quadraginta, & cum docuisset eos, dedit illis potestatem contra dæmones, & uirtutem edendi miracula, quæ Christus faciebat: & ut quæcunque peccata in terra remitterent, ea in cœlo quoque essent remissa: & ut quæcunque in terra ligarent, in cœlo etiam essent ligata. Non tamen apostoli modo, uerum omnes Christo credentes, qui iuxta uerbum & Euangelij doctrinam uiuunt, eandem potestatem & uirtutem à Christo acceperunt, quam & apostoli, eademq; cum apostolis miracula sancti fecerunt.

Die autem quadragesima abijt Christus cum apostolis in montem Oliuarum Hierosolymæ uicinum, & dicit illis, Profecti docete omnes gentes, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui uero non crediderit, condemnabitur. Signa uero credentes hæc consequentur, In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent: & si lætale quippiam biberint, non nocebit eis: infirmis manus imponent, & sanabuntur. Vos autem sedete Hierosolymis,

donec

donec induamini uirtute ex alto. Et benedixit illis: & factum est inter benedicendum, secessit ab illis, & sublatus est in coelum, cumq; ascendisset, consedit ad dextram dei. Quamuis uerò & Musulmani dicant, Christum in coelis esse, non tamen ueritatem ipsam attingunt. Christum enim in coelo dicunt esse hominem sanctumq; magnumq;, et sanctiorem omni homine: talem inquam ipsi Christum in coelo esse fatentur, amplius uero nihil. Sed quemadmodum in omnibus ad Christum pertinentibus, ita etiam in hoc errant. Si uerò ueritatem discere uoles, Dauidem audi dicentem: Cantabo tibi in gentibus Domine, quoniam alte supra coelos misericordia tua, & usque ad nubes ueritas tua. Exaltare Deus supra coelos, & super omnem terram gloria tua. Attende diligenter. De quo nam Dauid dicit, quod alte supra coelos sit misericordia eius, & usque ad nubes ueritas illius? & quod exaltatus sit Deus supra coelos, & super omnem terram gloria eius? Deus ubique est, & non est locus ubi Deus non sit. Hoc igitur haud dubie citra omnem controuersiam dicit de homine, quem filius & uerbum dei assumpsit: qui antea quidem non erat in coelo, sed in terra: nunc uero subuectus est & exaltatus, & consedit à dextris Dei patris, qui quidem in coelo est, super terram uero gloria eius. Sed planius adhuc, & dilucidius idem Dauid dicit, Tollite portas principes uestras, & eleuamini portae sempiternae, & ingredietur rex gloriae. Quis est ille rex gloriae? Dominus fortis & potens, dominus potens in praelio. Tollite principes portas uestras, & eleuamini portae sempiternae, & introibit rex gloriae. Quis est ille rex gloriae? Dominus uirtutum: hic est ille rex gloriae. Quid tibi de hac Prophetia uidetur? Dico sanè, quod si alius propheta nullus de Christo locutus esset, haec sola prophetia multarum & magnarum loco esset. Demonstrauit enim Propheta dicens, Tollite principes portas uestras, & eleuamini portae sempiternae, & introibit rex gloriae: quod de illo loquatur, qui antè nunquam in coelis fuerat, sed eo demum temporis articulo quo portae coelestes, id est angelicae uirtutes aperiri iubentur. Eo enim tempore ascendit rex gloriae, quem uidentes obstupuerunt & interrogauerūt? Quis est ille Rex gloriae? Quibus hi, qui subuexerunt dominum gloriae, responderunt (quos Propheta Ezechiel uidit, ut pòst declarabitur) Dominus fortis & potens, dominus potens in bello. Quis autem in bello potens apparuit? Homo ille supernaturalis, quem assumpsit filius & uerbum Dei ex diua uirgine: hic etenim diabolum debellauit, & illius destruxit regnum, quo ab Adami temporibus usque ad Christum regnauerat: quin

Psal.56

Psal.24

& tyrannidem illius, qua genus humanum presserat, est amolitus.

Quid enim noui est, si Deus diabolum uincat? Nihil omnino. Verum hoc magnum & admiratione dignum est apud angelos & homines, atque humanae naturae potentiam excedit, ut homo uincat diabolum. Nam secundum humanitatem Christus diabolum deuicit, non secundum Diuinitatem. Quod enim bellum erat contra Deum? Propterea & Christus dixit, Venit mundi princeps (idest diabolus) & in me non habet quicquam. Licet enim omnes homines peccatores sint, in Christo tamen peccati signum inueniri non poterat, nec peccati indicium. & quamuis omnes deprehendamur à peccato uicti & ligati quodammodo, per illud roborabatur & tyrannidem exercebat: homo autem ille supernaturalis & stupendus, quem filius Dei assumpsit, peccato non fuit obnoxius, sed illud uicit, inferniq; regna destruxit. Quapropter propheticus iste sermo, qui dicit, Dominus fortis & potens, Dominus potens in bello: ostendit ipsum hominem. Cum uerò dicit, Dominus uirtutum, hic est ille rex gloriae: ostendit ipsum deum. Virtutes enim angelorum cohortes sunt. Quis autem angelorum Dominus est? Deus nimirum. Vides quomodo unum eundemq; angeli, & omnes prophetae ante generationem illius & post illam, in morte illius & post resurrectionem, & deum & hominem praedicarint? Ezechiel porrò sic dicit, Ego eram in medio captiuitatis iuxta fluuium Chobar: & aperti sunt coeli, & uidi uisionem Dei, & facta est super me manus domini. Et uidi nubem magnam, & splendor in circuitu ipsius & ignis fulgurans. Et in medio erat quasi similitudo quatuor animalium, & unicuique alae quatuor, & scintillae quasi aes fulgurans, alaeq; illorum celeres. Et similitudo super caput animalium quasi firmamentum, quasi uisio crystalli horrendi. Et super firmamentum, quod erat super caput illorum, tanquam similitudo throni in eo: & supra throni similitudinem, tanquam similitudo hominis insidens. Et uidi ceu uisionem ignis intrinsecus in eo. Et licet praesens haec prophetia, copiosa, magna & admiranda sit, quam propter Scripturae, & interpretationis copiam omisimus, tamen ut ut haec sint, hoc solum considera, quod quatuor animalia (quae uates alata dicit alis quatuor. & subiungit postea, Et reliquae duae coniunctae ad inuicem) magna illa angelorum cohors est, quae per totam Scripturam sacram Seraphim dicitur. Super caput autem horum uidit Propheta similitudinem throni, & super thronum similitudinem hominis. Atqui hoc sanè interpretatione indiget,

Ioan.14.

Zach.1

Quis enim ille homo est, quem maximi angelorum super caput suum gestant in throno sedentem? Non alius certe quàm filius Dei, quem omnes prophetæ deum & hominem prædicauerũt. Et hæc quidem hactenus. Tu uerò cum alijs obijcis: Cum Christiani affirment CHRISTVM Deum esse, quomodo passus est? Deus enim pati nequit. Item, Si deus est, cur non uel nudo uerbo saluauit hominem, sed quasi impotentia impeditus, homo factus est, & mortuus, ut hominem saluaret? Et quod Deus non patiatur, teipsum testem habeo, si quidem illud fateris. Verumtamen homine aliquo moriente, qui uel naturali morte per morbum deficit, uel uiolentia, gladio nimirum, aut alio casu fortuito incidente, corpus quidem patitur & moritur, anima uero paßionis expers & immortalis manet. Quis igitur tam stultus est, ut diuinitatem paßibilem esse arbitretur? Sed ne sic quidem diabolus hominem intentatum reliquit. Armenij enim Christum filium Dei esse confitentur, & Deum. Addunt autem, quod sicut corpus illius passum sit, ita etiam eiusdem passa sit diuinitas. Quapropter illos & hæreticos esse iudicamus, & sub anathemate detinentur. Hoc uerò quod quæris, Cur Christus hominem non nudo uerbo seruauit? ego explicare non possum, sed nostram infirmitatem confiteor. Verum & tibi hoc idem consulo, ut ea quæ fidem merentur, credas: neque ea inquiras, quæ uiribus maiora sunt. Quis enim nouit mentem Domini? Si enim homines conspectis regis alicuius terreni operibus, opera quidem amant & amplectuntur, ulterius uerò non inquirunt, neq; laboriosius curiosiusq; ea inuestigant: quantò magis de rege regum, & domino dominantium? imò æterno cœlorum rege inquirere, & curiosius inuestigare singula absurdum est? Et cum quæstio sit una, qua appareat CHRISTVM filium Dei esse: hæc autem sine omni controuersia comprobata sit, & sacris scripturis demonstrata, amplectere hæc & animo reconde, quod cum Deus sit omnipotens, & cum mundum saluet, siue per angelum, siue per uerbum, uel alio modo quocunq; quem scit & agnouit, potuit hoc facere, & potest. Deus uerò non facit quæ illi poßibilia sunt, sed quæcunque uult. quæcunque enim uult, eadem potest: non autem quæcunque potest, eadem uult. Poßibile enim illi erat mundos creare infinitos: sed cum hoc nolit, unum creauit solũ. Poßibile item illi erat alias creare angelorum myriades, sed noluit. Quapropter ne inquiras longius progrediundo. Cum enim latißime hæc rerum absurditas pateat, multa alia hinc absurda nascuntur. Et quomodo id fiat, considera. Qui enim hæc inquirere ausus fuerit, sic interrogare potest, Quãdoquidem Deus omnia etiam ante generationem ipsorum nouit, & præuidit diabolum casurum esse, cur quæso illum creauit? Et quum aduersus Deum elatus ex angelo & luce caligo & diabolus factus sit, cur deus non totum perdidit, sed permisit potius, ut etiam hominem deceptum longißime à Deo abduceret? quinetiam adhuc omnes homines incitat ad peccatum, qui peccantes priuantur gloria Dei & paradiso? Sed alia plurima absurda malaq; emersura sunt, si unum aliquod absurdum concedatur. Decet igitur, ut per fidem suscipiamus ea quæ à deo facta sunt, nec ea inquisitioni & curiositati nostræ permittamus. Propter nimiam tamen curiositatem tuam, rationem aliquam huius afferemus: quæ si ueritati fuerit consentanea, gloria sit & laus Deo sanctißimo: in hunc quippe solum referenda, qui ueritatem omnem cognouit. Moses scribit, quin potius deus per Mosem loquitur: Diliges dominum DEVM tuum ex tota anima tua, & ex tota cogitatione tua, & ex totis uiribus tuis. Sed & Christus in Euangelio dicit: Qui diligit me, diligetur à patre meo. Item Esaias: Hæc dicit Dominus, Num obliuiscetur mulier liberorum suorum? Verumtamen & si obliuiscatur mulier, ego tamen non obliuiscar, dicit Dominus. Et reuera quidem euenire uidemus, ut Dei amor, quo homines prosequitur, multis modis parentum in liberos amorem exuperet. Debet igitur omnis homo plus quàm matrem, patrem, uxorem, liberos, fratres, imò plus quàm suam ipsius animam, Deum diligere. Omnis enim hominis uirtus, omnis que actio huc tendit, huncq; finem sibi habet propositum, ut Deum diligat.

Deut.6.

Ioan.14.

Esa.49.

Et quantocunque illum amore prosecutus fuerit, tanto & infinitis modis maiore diligetur à Domino. Qua igitur ratione? quo denique facto commotus homo, eò intellectus peruenire poterit ut DEVM diligat? Si nimirum hæc meditetur, et animo suo reputet: En propter me peccatorem, transgressorem diuinæ legis & præcepti, quem deceperat diabolus, longéque à DEO abductum occiderat, nostram carnem gestauit DEVS, homo factus est, & propter me mortem subijt, eiusq; mors uita nostra facta est, eiusq; resurrectio mihi paradisum regnumq; quod amiseram reddidit. Quod si hoc modo considerare cœperit homo immensum DEI in humanum genus amorem & charitatem, huius consideratione in amorem DEI deuenit, impletque DEI præcepta, & uerba Euangelij: quibus ab ipso completis etiam ipse à deo redamatur, ceu obseruator mandatorum Domini. túncque impletur sermo Domini per Mosem dictus, Diliges dominum Deum tuum ex tota anima tua, et ex tota cogita-

cogitatione tua, & ex totis uiribus tuis. Impletur & Christi uerbum, quod dicit, Qui diliget me, diligentur à patre meo: & qui diligitur à patre, diligitur etiam à filio, Vnus enim DEVS est, & pater, & filius. Et hac de causa Deus homo factus est. Præterea olim prophetis locutus est Deus, & apparuerunt illis uisiones: & nunc quidem in nube, ut ipsi Iob: nunc uero in igne & caligine, ut Mosi: aliàs uero in aura tenui, ut Heliæ. quemadmodum & Oseas Propheta dicit, Ego uisiones multiplicaui, & in manibus prophetarum aßimilatus sum. Aßimilatus sum, inquit, non uisus sum, utpote uisiones adumbraturus. Nunc igitur cum humani generis amator sit, & misericors. hominemq; in tantum diligat quantum nulla lingua potest eloqui, nec ulla mens intelligere, quemadmodum antè per multifarias uisiones seruis suis sanctis conuersabatur, sic tunc per carnem ceu uelo intermediante nobis conuersatus est, & adhuc seruis suis & amicis est conuersaturus, quemadmodum illud ante resurrectionem suam ex mortuis, & post illam demonstrauit. Quin & adhuc speramus, quotquot Christum profitemur, quod cum DEI filius & uerbum Deus fuerit, homo factus sit, & in mundum ueniens non uenerit ut mundum iudicaret, sed ut doceret mundum, quod ipse sit filius Dei, Deus nempe is qui à prophetis prædictus erat, et ut in illum crederent, omnesq; in illum credentes & baptizati saluarentur: qui uerò non crederent, condemnarentur. Rursus autem certò futurum est, ut denuò redeat, non uelut antè, in uili figura, & statu humili, homóque quod externam speciem attinet, sub qua deus sit intelligendus: sed instar Dei manifesti, & ceu unigenitus Dei patris filius, in gloria sua cum omnibus Angelis, cunctisq; ordinibus cœlestium. quemadmodum Dauid dixit superius, quod ueniat ad iudicandum terram, & ad iudicandum orbem. Quin & ipsum CHRISTVM in Euangelijs dixisse scriptum est, Quod uenturus sit filius hominis in nubibus cœli in gloria sua, & omnes sancti Angeli cum eo. Tunc sedebit super thronum gloriæ suæ, & congregabuntur coram eo omnes gentes, & separabit eos ueluti pastor segregat oues ab hœdis: & statuet oues quidem à dextris suis, iustos nimirum: hœdos uero, id est peccatores, à sinistris. Et dabit peccatoribus quidem pœnam æternam, iustis uero uitam sempiternam, paradisum & bona omnia. Verumtamen & Daniel sic dicit: Videbam donec throni ponerentur, & antiquus dierum consedit. Thronus eius quasi flamma ignis, & rotæ eius ignis ardens: fluuius ignis trahebat præcedens illum. Mille millia ministra-

Ose.12.

Matth.25.

Dan.7.

bant illi, & decies centena millia stabant ante illum. Iudicium consedit, & libri aperti sunt. Videbam in uisione, & ecce cum nubibus cœli ueniebat, quasi filius hominis, & usque ad antiquum dierum peruenit, & ante faciem illius allati sunt illi. Et ipsi data est potestas et gloria, & regnum: & omnes populi, tribus & linguæ illi seruient, & potestas illius potestas sempiterna, quæ non transibit, & regnum illius non corrumpetur. Horruit spiritus meus. Ego Daniel in uisione mea. Visiones capitis mei perturbauerunt me. Sed ecce diligenter obserua, quæ hic à propheta dicta sunt: Videbam, inquit, donec throni sunt appositi, & antiquus dierum consedit. Quis est antiquus dierum? Deus. Qui nam ministrauerunt uel seruiuerunt illi, & qui nam sunt astantes illi mille millia, & decies centena millia? Aliud nullum præterquàm quod Dauid prædixit de Christo, quod ueniat ad iudicandum terram, ad iudicandum orbem: & ipse Christus de se dicit, quod in illo iudicio iudicanda sit omnis terra. Vnum enim idemq; est patris et filij iudicium. Quis uero est fluuius ille igneus, quẽ ante antiquum dierum egredientem uidit propheta? Hic nimirũ, qui diabolum & omnes peccatores excepturus est. Qui nam libri sunt quos apertos esse legimus? Ipsa nimirum hominum facinora, quæ omnia in die illo retegentur. Quis uerò est filius hominis, quem uidit in uisione sua Daniel uenientem in nubibus cœli, & pertingentem usq; ad antiquum dierum? cui etiam datus est principatus, honor & regnum, & omnes populi tribus et linguæ adorant illum, et seruiunt illi: et cuius potestas, potestas est sempiterna, quæ nõ transibit, et cuius regnum nõ corrumpetur? Sufficiens certe hæc prophetia est, ut etiam planè stupidum ad sensum meliorem perducere posset, ut intelligeret Christum & uerbum Dei eße, qui subuehens in altum hominem, quem assumpsit, subduxit illum in nubes cœli ad Deum & patrem suum: & huic datus est honor, potestas & regnum: & hunc adoraut omnes Angeli DEI: hunc etiam adorant omnes tribus & linguæ, quemadmodum in superioribus prophetauerunt. Et ille quidem est, qui consedit ad dexteram dei, iuxta Dauidis uaticinium, & huius regnum est sempiternum, quod non transibit: & huius est potestas, quæ non corrumpetur. In alium uero hominem hæc minime competunt. Non enim homo ullus ante solem natus est: uerum solus filius & uerbum DEI, secundum quod DEVS est, non secundum humanam illius naturam. Nullus enim alius hominum potestatem sempiternam & regnum inconcussum habere potest, præter solum hominem, quem assum-

psit

psit filius & uerbum Dei, qui ab illo etiam separari nequit. Hæc omnia uidens Daniel, & admiratus hæc, ut par erat. cum autem non posset magnum & inæstimabile miraculum & mysterium percipere, dixit: Horruit spiritus meus. Ego Daniel in uisione mea. Visiones capitis mei conturbauerunt me. Hunc uerò, quo uiso Daniel ille magnus spiritu suo horruit, & uisiones capitis sui conturbauerunt eum, Musulmani Deum esse pernegant. Et quis tam stupidus, ut non uel maximè illos condemnauerit?

QVOD POST DOMINI assumptionem duodecim Discipuli illius totum orbem docuerint, miraculis simul fidem suam confirmantes: tum de deipara uirgine, de quæstione Christi, cruce & imaginibus.

APOLOGIA TERTIA.

QVOD itaque Christus filius dei, & Deus & homo à sanctis simul & prophetis, adeoq; ab ipso Deo patre prædicatus sit, sufficiëter in præcedentibus demonstrauimus. Nunc uero agedum reliquis etiam discußis, inspicimus ea quæ hæc insecuta sunt, negocia. Christus enim quum prædixisset se ascensurum ad patrem suum, in ipsa assumptionis hora dicit sanctis suis discipulis, & apostolis: Profecti in mundum uniuersum annunciate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluabitur: qui uero non crediderit, condemnabitur. Vos uero desidete Hierosolymis, donec induamini uirtute ex alto. Et cum adorauissent, abierunt. Post dies uero aliquot, cum apostoli unanimiter in eadem domo considerent, factus est sonus ceu flatus alicuius uehementis: & repleti sunt omnes diuina gratia. Non quod Christo adhuc in terris agenti impossibile fuerit gratiam illis dare, sed ut omnes intelligerent, unum deum esse & patrem & filium, et unam eandemq; patris & filij naturam & potentiam. Dedit enim Christus apostolis cum in terris ageret, uirtutem & potestatem calcādi super serpentes & scorpios, & aduersus omnem potestatem inimici, idest diaboli: misit uero nunc etiam deus pater illis gratiam suam. Et impleti diuina gratia, ut dictum est, apostoli, singuli illorum ea cognouerunt, quæ naturam excedunt, omnes scilicet omnium gentium, quæ sub cœlo sunt linguas, quàm exactißime. Causam uero huius inspice. Vt nimirum aggrederentur totius mundi do-

ctrinam & functionem, data est ipsis omnium linguarum cognitio, ne interprete indigerent, sed ut ipsi & interpretes essent, & doctores. Et docere cœperunt initio facto à Hierusalem. Sic enim scriptum erat ab Esaia: E Sion egredietur lex, & uerbum Domini de Hierusalem. Iudæi uero adhuc corde obcæcato præditi, non intellexerunt, & impletum est in ipsis, quod in lege scribitur: Linguis nouis, & alijs labijs loquar populo isti, & neque sic audient me, dicit Dominus. Et apostoli quidem populum docentes, iusserunt in Christum credere, illumq; cōfiteri, quod sit filius Dei uiuentis. Et facta sunt per illos miracula & prodigia multa, non tamen ea qua Christus faciebat, autoritate & potestate, sed tanquam à seruis & ministris, in nomine enim Christi miracula edebāt, sic dicendo. In nomine Iesu Christi uisum recipe, & uisum recepit cæcus. In nomine Iesu Christi filij Dei resurgat mortuus, & surrexit. Et hoc idem dixerūt cum sanaretur paralyticus. Quin in nomine Christi sanabāt omnē morbum: & quotidie multæ hominum turbæ in Christum crediderunt. Tandem diuisi duodecim apostoli peragrauerunt totum orbem. Impij uero eosdem multis malis & damnis affixerunt, aliosq; in Christum credentes, ut quotidie diuersis in locis magnam occiderent Christianorum multitudinem. Vniuersus enim mundus idololatriæ deditus erat. Sed uno Christiano occiso, decem coram tyrannis emerserunt: & si decem occiderentur, exurgebant centum: si mille, apparebant decem millia: si decem millia, uiginti millia succedebant in martyrium. Ne uerò uerba mea à multis ceu ficta esse iudicentur, minus dico quàm ueritas rei postulet. Sæpius enim uno die crediderunt hominum quinquaginta millia, & amplius. Et quemadmodum à creaturis ad ueram cognitionem peruenit Abraham iustus, & seruiuit coluitq; solum Deum uerum: sic etiam per Christi & Apostolorum miracula gentes similiter in ueritatis cognitionem peruenerunt, eandemq; coluerunt, & perfecte confeßi sunt Christum uerum esse mundi saluatorem, filiumq; Dei uiuentis, & uerum Deum. Vnde igitur hoc factum est? qua uirtute & potentia? quibus opibus & magnificentia? per quosnam philosophos & oratores? Per nullum prorsus: sed sola Dei uirtute, quam induerant duodecim apostoli, rudes antea, agrestes & infirmi. Sic enim dixerat illis CHRISTVS: Ecce mitto uos tanquam oues in medio luporum: ne soliciti sitis, quid dicatis, aut quid loquamini coram ipsis. Ego enim dabo uobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere, nec contradicere omnes, qui sese opponunt

ponunt uobis. Et sic euenisse legimus. Omnes enim philosophi, omnes rhetores, omnes magi, coram apostolis ceu pisces muti apparuerũt. Tunc impletum est illud Dauidis uaticinium: Et loquebar in testimonijs tuis corã regib. & nõ cõfundebar. Quin et illud Esaiæ, quàm speciosi sũt pedes euãgelizãtiũ pacem, qui annũciant bona. Diuisi itaq; sũt apostoli, et dispersi in uniuersã terrã: singuliq; in illis locis, ad quos peruenerãt, docuerũt Euangelium. Et impleta est Dauidis prophetia dicens: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in terminos orbis uerba ipsorum. Considera igitur, uide & attende diligenter horum omnium quæ hic scripta sunt, ne unicam quidem dictionẽ aliunde quàm è Mose, Dauide, prophetis & Euangelio transcriptam esse, quæ omnia pro sanctis, iustis & bonis, ipsi quoq; Musulmani uenerari solent. Ipse enim Mahomet, quẽ omnes Musulmani præceptorem suum agnoscunt, non potuit in uniuersum ueritatẽ occulere, uerùm libros hos sanctos esse testatur. Quod si igitur libros dicunt sanctos & bonos, ea uerò quæ in his continentur, Musulmani contemnunt, necesse omnino fuerit ut cuncti homines illos condemnent, quin potius (si uerum dicere oportet) ut illorum ceu mente captorum misereantur, quod uos nimirum tot tantisq; donati occasionibus, quibus ueritatem & inuenire & cognoscere licet, quod Christus filius & uerbum Dei sit, relicta tamen ueritatis uia, à scopo uero aberraueritis. Sed redeundum eò unde digreßi sumus.

Qui itaq; apostolos persequebantur, & sua premebant tyrannide, hi ipsi tandem in Christum credebant, & confitebantur hunc esse filium dei uiuentis, imò apostolorum loco illi ipsi præcones nominis Christi reddebantur. Et omnes quidem apostolos morte, qua Christum confeßi sunt, sublatos esse, uerum est: non tamen in hos tantũ sæuierunt impij, quantum in illos qui ab idololatria ad Christum conuersi fuerant. Atroces enim de illis pœnas sumebant. Membratim dissecabant eos: & quasi uno momento salui & integri apparuerunt. In caminos deiecerunt: sed tanquã aquas ingreßi seruabantur. Plumbum liquefactum coacti bibebant: sed non lædebantur. In maris profundum demergebant: & in littus euaserunt. Et quis nam (ut dici solet) martyrum tormenta & tentationes posset exponere? Tãdem autem mortui sunt, & tormenta uoluptatum loco, & mortem pro uita æstimauerunt, ostenditq; per martyres Christus suam ipsius diuinitatem & potentiam, quin fidem quoque & desiderium, quo erga illum tenebantur. Eo enim quod salui & illæsi seruarentur martyres Christi, apparebat potentia & diuinitas: per mortem uero quam sustine-

bant, illorum in Christum fides elucebat & charitas, quemadmodum postea planius demonstrabitur. Insignis enim certantium fortitudo, & horum fides instar facis fulgebat. Qui enim illos seruabat illæsos ex talibus tantisq; tormentis, poterat omnino, ne morerentur, efficere. Sed quemadmodum in proprio corpore Christus fecit, ut ad solam qua Hebræos compellauit interrogationem, Quem quæritis? omnes conciderent: cumq; ad eosdem diceret; Sinite hos abire, discipulis dimißis, se Christum scilicet apprehenderent: sicut inquam, in hoc potentia simul & uoluntas apparuit, ita etiam euenit in martyribus. seruabantur enim illæsi, diuina uirtute & potentia, in magnis pœnis & tormentis: nihilominus tamen mortui sunt, ut illorum in CHRISTVM fides appareret, & uiuerent in æternum uitam uere beatam & immortalem. His igitur uisis, qui idolis seruiebant & intelligentes simul opera esse plus quàm naturalia, quæ Deus nimirũ operaretur, conuersi sunt omnes reges, omnes præsides, omnes tyrãni, uniuersa denique multitudo terram mareq; inhabitans, CHRISTVM coluerunt, confeßi sunt, & crediderunt, hunc filium DEI, & DEVM uerum esse: & impletũ est Dauidis aliorumq; prophetarum oraculum, dicens: Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi, omnes gentes illum beatum dicent. Etiam si uerò quidam inueniantur, qui CHRISTVM non credant filium DEI esse, non tamen propter hos prophetas mendacij arguere licebit: sed quemadmodum sol quidem totum orbem illuminare dicitur (quod & reuera fit) cæci tamen solem nec uident, nec ab hoc illuminantur: ita etiam in CHRISTO solet euenire. Omnes reges terræ & uniuersus orbis adorauerunt illum, & DEVM esse confeßi sunt: qui uero illum non adorauerunt, uel qui prius quidem hoc adorato postea pœnitentia ducti, dogmata eius impia esse æstimauerunt, tunc sanè ueritatis cognitione non multum iuuantur.

Quam ob rem? Omnis enim homo dum uiuit, opera facit quæcunque uult, & animo concipit tam ad salutem suam tendentia, quàm ad damnationem & pœnam. Pœnitentiæ uero post mortem locus non est reliquus. Si igitur Christi fideles in boni cognitionem peruenerint, & crediderint in ipsum, en inuenerunt ueritatis uiam, & salutem suam acquisiuerunt: si uero in impietate sua perseuerauerint, quid de illis postea fiat? Qui intelligit, intelligat. Porrò Dauid, rursum sic dicit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate deo in uoce exultationis. Quoniam Dominus altißimus, terribilis, rex magnus super uniuersam terram. Psallite Deo nostro, psallite.

psallite. Psallite regi nostro, psallite. Quoniam rex uniuersæ terræ, Deus. Psallite prudenter. Regnauit Deus super gentes. Deus sedet super thronum sanctũ suum, principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. Quoniam Dei fortes terræ uehementer eleuati sunt. Nunc uero diligenter quæ dicuntur perpendito. Omnes gentes, inquit, plaudite manib. iubilate in uoce exultationis Deo. Non Iudæos solos aduocat, nec Ismaelitas, nec alios alicuius partis terræ incolas, sed omnem quæ soli subiacet terrã conuocat ad hanc spiritualem exultationem. Cum enim dicit, Omnes gentes, nullum hominem ex omnibus istis exclusit. Causa: Quia Dominus altißimus, terribilis, rex magnus super uniuersam terram. Sed dicat aliquis, Quando nam, ô bone Dauid, deus nõ erat altißimus? quando non erat terribilis & magnus? Psallite Deo nostro, psallite. Psallite regi nostro, psallite. En uides hic aliud explicatu difficilius, qui rem inexplicabilẽ interrogauisti, quando nempe, Deus non fuerit altißimus, magnus et terribilis? Respondet enim: Psallite deo nostro, psallite. Psallite regi nostro, psallite. Et rursum Dauid inquit: Quoniã rex uniuersæ terræ deus. Psallite prudenter. Regnauit deus super gentes. Deus sedet super thronũ sancti sui. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. Quoniam Dei fortes terræ uehementer exaltati sunt. Sed nunc agedum inspiciamus, quid nam sibi uelit propheticum oraculum.

Psalmus quidem carmen est concinnum, Deo consecratum. Et quemadmodũ aliquis à trophæo aut uictoria reuersus, præ ingenti gaudio nihil aliud dicit, quàm Vicimus hostes: rursum uero interrogatus, Quomodo & quæ ratione illi uictoria obuenerit, eadem illa respondet, Vicimus hostes, uicimus inquam. Eodem modo propheta prudentib. oculis gentiũ conuersionem perspiciens, exclamauit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis. Id est, & qui antea fideles fuistis, & qui postea demũ credidistis, omnes simul plaudite manibus: neq; simpliciter sine ratione & ordine manibus uestris plaudatis, sed cum uoce exultationis, & lætitiæ. Quapropter propheta quoq; uoluptate ceu abreptus, dixit: Psallite Deo nostro, psallite. Psallite regi nostro, psallite. Quoniam Dominus altißimus, terribilis, rex magnus super uniuersam terram. Et quasi ipse exponens sua uerba, addit, Regnauit Deus supra gentes: id est, gentes prius diaboli tyrannide pressæ, relictis nũc patrijs suis dijs, idolis scilicet inanimatis & mutis, declinauerunt, coluerunt & crediderunt soli uero & uiuenti deo, illiusq; regno subiectæ sunt, antea enim regno dei indigni iudicabantur. Deus sedet super thronum

sanctum suum. Omnis thronus gloriam significat & requiẽ. Et quoniã deus antea non celebrabatur à gentibus, sed à solis angelis et sanctis, gentes gloria Dei destituebantur: nunc uerò accedentes fruuntur omnes gloria dei, & requieuit deus in gentibus. Quoniam uero etiam hominum thronus gloriam habet, et honorem, quin et requiem, innocentiam autem à peccatis habere non potest, adiunxit, Super thronum sanctum suum. Humana enim omnia unà cũ labili, & ad peccandũ prompta natura etiam illud extraneum, incertũ uel separabile habent, ut in prima Apologia diximus. Dei uerò thronus altus, & sublimis sanctusq; est, & magnificentiam gloriámque suam habet naturalem & inseparabilem. Principes populorum congregati sunt cum DEO Abraham. Qui nam sunt congregati illi principes? Reges terræ, & præsides tam parui quàm magni. Et quis nam est DEVS Abraham? Num alius est præter DEVM illum uniuersorum, qui creauit cœlum, & terram? & propterea Deum Abrahæ dixit? Absit blasphemia. Minime. Sed partim quidem Dominum & iudicem uniuersæ terræ, qui miseretur & irascitur, uocauit Deum Abrahæ. qui illi in deuastatione Sodomarum apparuit, coram quo se terram & cinerem esse iudicauit, qui scilicet erat filius & uerbum DEI, quemadmodum in præcedentibus demonstratum est, & adhuc patebit: partim uero, ut quemadmodum Abraham DEO credidit, & reputata est illis fides ad iusticiam: sic etiam omnibus gentibus, si deserto cultu patrio, imò (ut uera dicam) uano & falso, conuersæ fuerint ad deum uerum, et Christum cõfessæ fuerint filium dei esse, Deúmque uerum, etiam illis fides ad iusticiam reputabitur, ut & Abrahæ. & remissæ sunt illis omnes iniquitates, impietas & peccata ipsorum.

Præterea dicente tunc deo ad Abraham, Patrem multarũ gentium constitui te, & in semine tuo benedicentur omnes gentes: præuidens id quidem Dauid, quod Dei sermo ad Abraham factus, nondum impletus esset (nam omnes gentes ad fidem conuersæ, filij Abrahæ facti sunt) & quòd gentes per fidem in CHRISTVM, qui est semen Abrahæ secundum carnem, qui & ipsius Dauidis regis est filius, saluandæ essent, dixit, Principes populorum congregati sunt cum DEO Abraham: in memoriam reuocans omnibus hominibus olim factam ipsius Abrahæ coram DEO adorationem, & DEI ad illum promißionem: & impletus uoluptate inenarrabili propheta dixit: psallite deo nostro psallite. Psallite regi nostro psallite. Omnes gentes plaudite manib. Deinde uerò docẽs dixi, Psallite prudenter. Quid nam hoc est, psallite prudẽter? id est, corda

te, sa-

te, sapienter, cum uera scientia cognoscite quæ di cuntur, cognoscite inquam, ea quæ fiunt, nec cō plodite manus uestras illicito & turbato modo, ut in commessationibus manibus plaudere solent insanientes: sed cum didiceritis antè undé nam hæc uictoria, unde libertas, unde hæc salus, exhibete magnificētiā, exhibete gratiarū actionē deo autori uictoriæ. Plaudite manibus, edite uocē laudis et exultationis ipsi deo Abrahā: id est, illi qui enatus est ex semine Abrahæ secundū carnē, quē annūciauerunt omnes prophetæ, quē demonstrauerunt, quem confeßi sunt Deum & hominem, qui sedit super thronum suum sanctum, hominem scilicet, quem ex diua assumpsit Virgine modo supernaturali. Psallite prudenter, in profundū animi nimirum uestri recondite, respicite repositam in propheticis oraculis cœlestem margaritā, quæ à multis tanquam in ostreis honorata est. Psallite prudenter: thesaurus enim inexhaustus intra manus uestras est, quem euolutis patrum uaticinijs inuenietis, qui est Christus, filius & uerbum Dei, creator omnis creaturæ. Verbo enim domini cœli confirmati sunt, et spiritu oris sui omnis uirtus illorum. Vides ne quomodo nunc quidem Deum appellat Dauid, nunc uerò Deum & hominem: nunc etiam uerbum Dei, nunc etiam creatorē omnis creaturæ? Cum enim cœli creatorē dixit, omnis creaturæ creatorē esse declarauit. Qui enim cœlos fecit, idē est qui creauit angelos et homines

Psal. 32.

Et Moses quidem inquit, In principio creauit Deus cœlum & terram: Dauid autem, Verbo, inquit, Domini cœli firmati sunt. Certè quē Mahometh uerbum Dei uocat, & Musulmani omnes, quem omnes Christiani ceu uerbum Dei & Deum adorant, de hoc eodem Dauid dicit, quod cœlos firmauerit: id est, creauerit. de hoc eodem Moses dicit, quod in principio condiderit cœlum & terram. Et quis tam stultus est ut dubitet, nec eum adoret, quem Dauid deum esse prædicat? quē Moses Deum esse fatetur? Tu uerò cum de cœlis audis, nō est quod plures cœlos esse existimes, sed unum, & non plures. Interpres enim Hebraicam phrasim secutus, iuxta illius leges & consuetudinem pluraliter transtulit. Videamus uerò de quibus nam Dauid hæc dicat: Cuius fortes terræ ualde eleuati sunt. Qui nam? Discipuli illius pauci, qui modò erant humiles, indocti & rudes, nunc uerò doctores totius orbis: qui persecutionem sustinuerunt ab omnibus, qui iniurijs affecti, qui colaphis cæsi, qui nō habebant quò caput reclinarent, nunc sublimes & magni uidentur, & fortes Dei, & ad honoris fastigium eleuati. Omnes enim principes, omnes satrapæ, omnes reges terræ post Deum apostolos habent aduocatos, ipsosq; doctores et duces salutis suæ confitentur.

Apostoli enim docuerūt euangeliū omnem creaturam, miraculis simul illud comprobantes, ut diximus: & qui prius persecutores erant nominis Christi, nūc pro illo uitam deponūt: & qui prius in illum calumnias & tyrannidem exercebant, nunc per Christum & apostolos facti sunt pastores, doctores, & orbis luminaria ipso sole splendidiora: & qui modo idolorum erant cultores, nunc Christi sunt martyres, & accepta à deo gratia (ut dictum est) miracula edere conspiciuntur. Martyres enim non uiui modò miracula & prodigia edebant, quibus uisis idololatræ obstupuerunt, sed etiam post mortem magna & stupenda miracula ediderunt. Viui enim adhuc in tyrannorum conspectu interrogabant idola, dicentes: In nomine Christi dicite ueritatem. Et responderūt idola, Christus est Deus uerus. Infideles autē his auditis magna uoce exclamabant, Magnus est deus Christianorum, magna etiam fides ipsorum: & in Christum crediderunt. Et quidem quod omnes martyres Christi miracula ediderint, quæ propter nimiam copiam nunc omittuntur, constat. ueruntamen è multis non pauca ab illius seculi scriptoribus collecta sunt, è quibus & hoc unum fuerit. Christi martyr Georgius, qui à nobis Christianis colitur (quem etiam ipsi Musulmani in honore habent, & ab illis Cheter Eliaz dicitur) tormentis & quæstionibus excruciatus est ab impijs & idololatris, ut Christum abnegaret, & illorum deos coleret adoraretq;. Hic uerò maluit infinitas mortes & infinita tormenta pro nomine Christi sustinere, quàm fidem suā in Christum reijcere. Multis igitur tormentis & supplicijs excruciatus martyr, dicit tyranno: Euntes uideamus deos uestros. Hic uerò hoc audito, ualde gauisus est, existimans hunc dijs suis esse sacrificaturum. Omnibus uerò simul profectis, & tyranno quoq; cum turba sua hunc comitante, martyr Georgius ad aram accesit, & dicit uoce magna, In nomine Christi, ô idola muta, ueritatē dicite. Quisnā Deus uerus est? Et repentè idola loquendi facultate donata, dixerunt, Christus filius Dei, & huius pater Deus. Et rursum adiecit martyr: In nomine Christi terræ illisa cōteramini. Et ipso effectu uerbum hoc comitante, omnia idola in terram conciderunt, & confracta sunt. Hominū uerò turbæ hoc miraculo uiso, magna & clara uoce exclamauerunt, Magna est fides Christianorum, & magnus est Deus Georgij.

Audiant qui in Christum non credunt, & confundantur, quod pater mendacij diabolus uerum occulere non potuit, sed à sancto increpatus, & à ueritate ceu flagellatus, Christum Deum esse uerum confessus est. Qui uerò non credunt, tanquā in densißimis tenebris errantes obambulant.

Porrò Christo adhuc in terris agente, attulerunt illi parentes quidam filium qui dæmonio agitabatur, & orabant eum ut illum sanaret, Dæmon uerò, qui hominem occupauerat, uiso Christo exclamauit, dicens: Quid mihi tecum rei est, fili Dei? Venisti ante tempus ad affligendum nos? Non enim unus tantum in homine erat diabolus, sed multi. Cum autem Iesus hunc increparet, ex homine digreßi sunt, & sanitati restitutus est. Quem igitur Deus ipse testatus est, quem prædicauerunt Prophetæ, in quem uniuersus orbis credidit, quem & ipsi dæmones licet inuiti deum esse confeßi sunt, cuius nomen horrent et tremunt, hunc inquam, qui non confitentur, non ne stulti sunt & seducti? Omnino certe. Tunc itaq; implebitur in illis propheticum illud Dauidis oraculum, Homo in honore existens, non intellexit, cōparatus est iumentis brutis, & similis his factus est. Et sanè fœlices essent, si pro brutis haberentur animalibus. Hæc enim cum non peccent, nec pœnam etiam datura sunt. Væ autem in Christū non credentibus: utinam non nati essent homines isti.

Psal. 48.

Post mortem uerò martyrum concurrerunt ad sepulchra, & monumenta horum homines, et sanati sunt à morbis suis. Cæterum usq; ad hodiernum diem infinita eduntur miracula circa sepulchra martyrum, & aliorum sanctorum, qui iuxta Euangelij præcepta uitam suam instituerunt. Quin & nunc modū non habent Dei homines, qui salutis studiosi sunt, & quidam agunt in montibus, illi uerò in speluncis, alij cum hominibus conuersantur, & uirtutem habent potentiamq; edendi miracula, & edunt. Quid uerò tibi uidetur? Num propter falsum, fictum, & fucati Dei nomen cooperatus est duodecim apostolis Deus, indoctis illis, & rudibus, per infinita miracula, & conuertit uniuersum orbem ad fidem Christi, & Dei cognitionem, frenumq; iniecit rhetoribus, & philosophis? Et quis tam miser qui hoc dixerit? nobilißimæ enim omniū creaturarū sunt, angelus et homo. Cæterū et angelus, cum animo suo diuinitatem affectaret, à propria gloria excidit, & ex angelo diabolus factus est, & ex luce in tenebras mutatus. Similiter & homo, cum sanctus esset, & paradisum incoleret, postquàm diuinitatem affectare cœpit, en statim è sancto peccator cōparuit, & paradiso expulsus, ad terræ culturam condemnatus est. Et, quod calamitosißimum est, qui immortalis erat creatus, morti subiectus est, et audiuit: In sudore uultus tui comedes panē tuū: et quia terra es in terrā reuerteris. Sed quid de angelo et Adamo dicimus, quod propter diuinitatis affectationē hæc modò dicta paßi sint, cum uel hi qui Mosi se opponere

audebant, & incensum Deo offerre religionis gratia, quod non illis, sed solis licebat sacerdotibus, terræ hiatu aperto absorpti sint: Dathan nimirum, Abiron, & Core? Emicuit etiam ignis è terra, & combußit Ophnem & Phinees. Sacrificauit Ozias Iudæorum rex, & repentina lepra mulctatus est. Vides igitur, ut cum omne peccatum Deus ad tēpus ferre soleat, & peccatoris pœnitentiam expectare, hanc solā audaciam non fert, sed eo ipso momento dei indignatio et ira in huiusmodi audentem oboritur.

Quandoquidem igitur, ut demonstratum est, Deus Apostolis cooperatus est, & martyribus, in fidei Christianæ comprobationem, qui in Christum non credit, non credit Deo. Sic enim ipse Christus in Euangelijs dixit: Qui non credit filio, nec patri credit: et qui non habet filium, nec patrem habet. Quod si igitur Christus non erat deus, nec dei filius, sed temeritate quadā hæc dicere ausus fuit, an non eadem pati debebat, quæ diabolus & Adam paßi sunt? Sed cum Deus esset uerus, aperte omnes docuit, ut puram ueritatem agnoscerent, quin potius illius diuinitatem. Quandoquidem igitur planè & confidenter se Deum esse dixit, & filium Dei altißimi: nec in abscondito & angulo abscuro, sed in medio omnium hoc dixit: cum deniq; & ipse Mahomet omnesq; Musulmani confiteantur Christum uerbum Dei esse, & spiritum Dei, & animam Dei, omnes etiam Musulmani hac religione tenentur, ut sine omni dubitatione & curiosa inquisitione credant, sicuti de seipso Christus testatus est. Porrò miraculo, quod annuatim Hierosolymis iuxta Christi sepulchrum tempore resurrectionis illius contingit, ut ipse nouisti, nunquid contradicere potes? Non ignoras enim, quod Dei sic permittente iudicio, loco illi sancto Musulmani dominātur, & circa tempus resurrectionis Christi multam magnamq; curam adhibent, & diligentiam, ne ullum aliquod lumen ardens conspiciatur. Fit igitur hoc sine omni controuersia diligentißimè. Eo autem temporis articulo, quo Christiani, qui illic agunt, hymnum de Christi resurrectione cōpositū decantant, lumen cœlo delabitur, uidente hoc Musulmanorum principe qui interea temporis ibi commoratur, incendens tres illas, quæ Christi sepulchro astant, lampades. Quid igitur tibi uidetur? Num falso dixit Christus se Deum esse, & Dei filiū? Falso ne hoc Christiani credūt? Quomodo igitur eadē hora, qua illi Christū, ut diximus, Deū, & Dei filium decantant, & creatorem omnis creaturæ, in copiosiorem nimirum miraculi assertionem expositionemq;, testante simul deo hoc uerum esse, lumē cœlitus delapsum, lampades (ut dictum est) circa Christi sepulchrū

astantes,

astantes, incendit? Quẽadmodum enim in Iordadane cum Christus baptizaretur, uox cœlitus descendit, dicens, Hic est filius meus dilectus, Christum denotans: sic tempore suprà memorato lumen cœlitus delabitur, asserens et testificans omnibus tam fidelibus quàm infidelib. quod ipse sit Christus, filius et uerbũ Dei, uerus deus & homo. Quis igitur tam miser, ut illum nõ adoret, et Deum esse confiteatur, & filium uerbumq; Dei? Si autem fortasse multum indagando his (ut nimirum fieri solet) contradixerint, Christum hæc falso locutũ esse, quid nam alia accusatione opus est? Ipsi enim seipsos incusant, si eum, quem uerbum dei, spiritum & animam dei esse cõfitentur, mentiri dixerint. Quomodo autẽ possibile est, ut uerbum dei mentiatur? Agnoscentes igitur infirmitatem suam, huc confugiunt, dicentes, quod Christiani Christum nimirum honoraturi dicant, hũc de seipso dixisse, quod filius dei sit. Cum tamen hoc non ueritati consentaneum, sed calumnia sit. CHRISTVS enim non modo dixit hoc, neque docuit, sed etiam à Iudæis interrogatus, negauit, dicens: Non sum, uerum uos hoc dicitis. Et hic quidem uester prætextus est, & suffugium. Quidam enim Christũ iniuria affecturi, manifestè hoc facere non potuerunt, timentes nimirum publicam subire hominum condemnationem: quapropter alia finxerũt ex alijs. Cæterum quotquot ueritatis studiosi sunt, sciant ipsum Christum proprijs labijs non semel dixisse, bis ue aut ter, sed sæpius, totumque ferè Euangelium hoc unum dicit & docet, ut nimirum intelligant homines, solum & uerum deum & filium, quem ante omnia sæcula uerum deum genuit. Totius enim Euangelij finis et scopus hic est, ut scilicet omnis homo sese ab impietate ad dei religionem conuertat, ut dictum est, et ut homines opera faciãt salute digna. Quapropter Christus quotidie hoc dixit, & docuit, quod ab illo excipientes Apostoli Euangelium conscripserunt, & docuerunt in orbe uniuerso: & propter hanc doctrinam, Euangelium et dogmata, occubuerunt ipsi simul & martyres. Porrò et alij quidam hæreticorum de Christo dixerunt, quod Christus reuera quidem ante omnem fuerit creaturam, quodq; angelorum & Adami creator sit, cœli etiam, & terræ, omnisq; creaturæ: quod reuera sic, & non aliter est: eundem uerò filiũ Dei esse negauerunt. Qui sanè hæreticorum multum damni ueræ fidei confessorib. intulerunt. Qui enim illo tempore imperio præerat, illorum astipulabatur sententiæ, illorumq; partes fouebat, & adiuuabat in tali dogmate. Quod si hi Euangelium summa ueneratione prosequntẽs, demonstrare poterant, nusquàm de sese Christum dixisse

quod Deus sit, & dei filius, qua nam alia probatione opus erat quàm hac? Hæc enim uel seruauisset eos præ cæteris argumentis omnib. Cæterum Euangelium in precio habebant, & amplectebantur, sanctumq; nominabant, & legentes hoc perpetuò cũ prophetarũ scriptis miserrimi homines, nihilominus hæc ridicula et stulta protulerunt. Et alij quidem in hac hæresi diem obierunt, & anathemate tenentur, alij uerò uiuunt & Aegyptum incolunt, Arrianiq;, Iacobitæ, et Nestoriani dicuntur. Interrogentur itaq; hi, & fatebuntur ueritatem omnẽ, quod Euãgelium tale ab initio scriptum sit quale hodierno die extat.

Dicitis præterea, Christianos in tres credere personas, Patrem, matrem, & filium. Et quoniam in omnibus quæ Christianorum dogmata spectant, prophanus es, ut in alijs, sic etiam hic erras. Sed audi. Nos equidem, qui Christum profitemur, unũ deum adoramus, creatorem omnium uisibilium & inuisibilium: huiusque uerbum & filium, CHRISTVM scilicet. Hæc uera sunt, nec sentimus aliter. Talem enim hunc credimus, et fatemur. Diuam uerò uirginem Mariam, creaturam Dei iudicamus, et dei ancillam. Credimus autem, & confitemur, quod huic similis homo nec natus sit, nec posthac ex uiro et muliere nasciturus usq; ad consummationẽ sæculi. Et secundum humanam quidem naturam eam angelis inferiorem esse iudicamus, tanquàm hominem: honore autem & sanctimonia ipsam omnibus angelis indubie præferimus, eo quod uerbum & filium dei secundum carnem peperit: omnesq; nos illam aduocatã & auxiliatricem agnoscimus. Orat & intercedit indesinenter pro peccatoribus. Miracula edit. & operatur admiratione & stupore digna. Hanc autem colimus non ut deum, sed ut matrem filij dei secundum carnem. Cæterum anathema sit, quisquis uel duos uel tres plurés ue Deos adorauerit. Sed adoramus unum Deum, creatorem cœli & terræ, omnium uisibilium & inuisibilium.

Assertis in accusationem nostri, quod Christus à Iudæis interrogatus, Num filius Dei es? negauerit, dicens: Vos hoc dicitis. Et hoc testimonij loco contra nos adducitis, ut ijs quæ à uobis dicta sunt, fidem facere possitis. Hæc autem propter scripturarum ignorantiam facitis. Si enim scripturas, ut fieri omnino oportet, excuteretis, inuestigaretisq;, nequaquam seduceremini. Nunc autem nos accusatis de his, quæ uos ipsi non intelligitis. Veruntamen omittam dicere in præsenti, quæ ab initio mundi de Christo testimonia dicta sunt, ipsum & deum & dei filium hominemque esse comprobantia: quia multa sunt. Quare his præteritis dicemus singularia quædam. Simul

Ioan.14. Ioan.10. Ioan.8. Ioan.8. Matth.9. Ioan.10. Ioan.11. Ioan.5. Matth.12.

& hoc dico, Iudæos non alia de causa Christum crucifixisse, quàm quod se Deum diceret, & hominem Deiq; filiũ. Et alicubi quidẽ dicebat: Qui me uidet, uidet patrem meum. Alibi uerò, Ego et pater unum sumus. Rursus alio in loco, Si me no uissetis, & patrem meum utiq; cognouissetis. Itẽ: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non uidebit in æternũ. Et alibi, Remittentur tibi peccata tua. Quæ omnia perpendentes Iudæi dicebant, Quem nã teipsum facis? cũ homo sis, facis te deũ. Quid uerò Christus? Qui credit in me, etiamsi moriatur, uiuet. Et quẽadmodũ pater suscitat mortuos, & uiuificat: sic & filius, quos uoluerit, uiuificat. Et nemo uidit filiũ nisi pater: nec patrẽ aliquis uidit, nisi filius, & cui filius uoluerit reuelare. Christus igitur hæc dicens, docensq; homines interrogatus ueritatẽ celaret? Et quisuel insanus uel stultus hoc crederet? Si enim non erat deus, nec dei filius, nõ utiq; discipuli eius ab illo interrogati, quem me dicũt homines esse filiũ hominis? dixissent illi, Alij quidẽ te dicũt esse Heliã, alij Ieremiam, uel unũ prophetarũ. Et dixit illis Christus, Vos uerò quem me dicitis esse? Et respõdens Petrus, dixit illi: Tu es Christus, filius dei uiuentis. Dixisset tũc Christus Petro: Errauisti, impiè locutus es, & peruersè. Non enim filius Dei sum. Cũ enim præceptor illorũ Christus esset, ecquid aliud quã ueritatẽ erat illos docturus? Quid autẽ Christus Simoni Petro respõdet? Beatus es Simon fili Iona. Quoniã caro et sanguis nõ reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cœlis est. Christus uerò nõ quasi ignorãs interrogauit Petrũ, quemnam illũ esse dicerẽt homines, sed quemadmodum de Lazaro priusquã moreretur dicebat, Lazarus amicus noster mortuus est, sed abeo. & suscitabo illum. Profectus uero illuc interrogabat, Vbi posuistis eũ? Deinde cũ authoritate dixit: Lazare, exi foras. Et obediuit exanimis uerbo Domini, ut inquam Christus hæc fecit, ostẽdens suam diuinitatem, & humanitatẽ: sic etiã nũc interrogauit discipulos, ut ostenderet se deũ esse & hominẽ, et ut à paruis initijs ad fastigiũ ueritatis perducerentur. Cæterũ post ipsam quoq; resurrectionem quid nã Thomas dixit, qui et ipse unus erat è duodecim discipulis? Qui contrectato Christi latere planissimè idẽ dixit: Dominus meus et deus meus. Quid autẽ illi Christus? Nõ dicit, Desine blasphemare. Sed quid? Quia uidisti me, credidisti. Beati qui nõ uident, et credunt. Quin in prædicationis initio, quid nã Nathanael ad Christum dicit? Ipse enim Nathanael legis doctor erat apud Iudæos, ueniensq; ad Christũ, interrogauit eũ quæcunq; uoluit et cupiebat: cũ uerò ex Christo etiã ea cognouisset, quæ animo suo occultata tegebat, dicit ad Iesum. Tu es ille filius dei, Tu es ille rex

Matth.16. (margin)

Ioan.20. (margin)

Ioan.2. (margin)

Izraelis. Nũ autẽ hũc Christus ceu male dicentẽ increpuit? Nequaquã. Quid uerò? Dicit illi Christus, quia dixi tibi. quæ corde occultata tegebas, credis. Maiora his uidebis: Et cũ Christus à Pilato interrogatus dixit, Tu dixisti: non negationis formula est, sed affirmationis, et cõfeßionis, qua etiã ad Iudam usus est. Cũ enim cũ discipulis suis discubuisset, dixit ad eos, Vnus uestrũ ꝓdet me. Et dixerunt singuli de sese, Nũ ego sum Domine? & alius, Nũ ego sum? Dixit tandẽ et Iudas, Nũ ego sum? Dicit Christus, Tu dixisti. Hæc sanè nõ negandi figura, sed affirmandi erat, qua eadẽ Pilato respondit. Formula enim erat illi genti peculiaris, quæ etiã ceu uulgari et usitata Christus usus est. Quemadmodũ etiã apud Musulmanos frequenter in usu est. Si enim quis dicat alterũ consulendo, Faciemus ne hoc aut illud? Tunc pro eo quod alter dicere debebat, Fiat: dicit, Tu nouisti. Neq; hoc negandi, sed assentiendi formula est. Ita et Christus hac illis usitata formula, Tu dixisti, usus est. Nihilominus tamen Pilatus interrogauit CHRISTVM, dicens, Tú ne es rex Iudæorum? Respondit illi Iesus, Regnum meum nõ est ex hoc mundo. Si ex hoc mũdo esset regnũ meũ, ministri utiq; mei pugnarẽt pro me, ne Iudæis traderer. Nũc aũt regnũ meũ nõ est hinc. Dixit illi Pilatus, Nũ igitur rex es tu? Respondit Iesus, Tu dicis me regẽ esse. Ego in hoc natus sum, & propterea in mundũ ueni, ut testimoniũ ferã ueritati. Omnis qui ex ueritate est, audit uocẽ meã. Dicit illi Pilatus, Quid est ueritas? Vidés ne quomodo idẽ hic planius demonstratũ est? Christus omnino se regẽ eße cõprobauit, et à Pilato interrogatus idẽ hoc respõdit. Nã pro eo ꝙ dixißet, Certe rex sum: dixit, Tu dicis me regẽ esse. Quid ergo Pilatus respõdet Christo dicẽti, Ego in hoc natus sum. & propterea in mundũ ueni ut testimonium feram ueritati? Dicit illi, Quid est ueritas? Quasi dicat, Si in mũdo esset ueritas nequaquàm esses traditus in mortẽ: et quasi deplorans ueritatis interitũ dixit, Quid est ueritas? Cæterũ à principe sacerdotũ quoq; interrogatus Christus, Adiuro te per deũ uiuentẽ ut nobis dicas, nũ tu sis filius dei: nihil aliud respõdit, quàm Ego sum. Vidés ne quõ de rebus sibi incognitis Musulmani homines laude dignos accusent. En nũc igitur, siquidẽ ueritatẽ inquiris, ipsam agnoscito: nũc etenim nouisti. Ignorãtia enim nõ propter ueritatẽ oboritur, sed propter illos qui eã auersantur.

Ioan.18. (margin)

Marc.14. (margin)

Quoniã uerò de cruce etiã nos in superiorib. dicturos esse promisimus, nũc quoq; de hac audias. Quẽadmodũ enim ea quæ Christũ spectãt, ab initio prædicta sunt à Mose, Dauide et prophetis, dicta sunt autẽ obscure quodãmodo & tecte: uerumtamẽ sicut de paßione & morte illius

per

per tot prophetias exposuerũt, sic etiã de cruce. Et nũc qua ratione hoc factũ sit, perpendito. Cũ Moses Iudæos Aegypto educeret, exiuerũt Aegyptij, & insecuti sunt eos, quos & assecuti sunt apud mare rubrum. Hebræi autẽ timore correpti, de uita desperauerunt. Moses itaq; orauit ad Dominũ: et dixit illi Deus, Quid clamas ad me? Loquere filijs Izrael, ut accingantur. Et tu tolle uirgã tuã, et percute mare, & transibunt filij Izrael, per siccum. Moses igitur accepta uirga, percußit mare ictu recto, & diuisa est aqua maris, et stetit murus à dextris et murus à sinistris, et transiuit omnis populus per siccum. Aegyptijs uerò hos persequentib. & super siccum ingreßis, dixit ad Mosem Dominus. & rursum percußit mare uirga sua, nõ quidẽ ictu recto, ut priùs, sed trãsuerso: & aqua in locum suum reuersa, submersit Aegyptiorũ regẽ Pharaonẽ cũ omnib. curribus suis, & uniuerso exercitu. Tũc sanè typus crucis per uirgam Mosis ligneã hoc edidit miraculũ, & sectio maris typum crucis designauit, uirga uerò ipsius ligni naturã. Insuper sicut Moses per typum crucis et ligni per mare liberauit Hebræos ex tristi Pharaonis seruitute & tyrannide: sic Christus per crucem & potentiã illius liberauit hominẽ ex tristi seruitute, & potestate diaboli. Præterea discedente Mose cũ populo, in quodã loco Mara nuncupato, cũ nõ inuenirent aquã ad bibendũ (amaræ enim erant aquæ loci illius) ostendit deus Mosi lignũ, quo in aquas iniecto dulcescere cœperũt, & sic omnis Iudæorũ populus saturatus est. Hoc nimirũ innuẽte miraculo quod diaboli, quæ in mũdo fuit, amarulẽtia esset disparitura et immutanda per crucẽ in magnã dulcedinem, & lætitiã. Porrò progrediente Mose per desertũ cũ populo, serpentum multitudo in locũ queudã incidit, quib. periclitabatur populus Moses uerò dei iussu fecit serpentẽ æneum lignumq; rectũ terræ infixit, cui serpentẽ trãsuersum affixit, omnesq; qui à serpentib. icti fuerãt, uiso æneo illo, sanabãtur: nec ullus erat qui à serpẽtib. ictus æneo uiso nõ sanaretur. Nimirum, et illo miraculo hoc innuente, quod erectum lignum affixusq; illi trãsuersus serpẽs crucis typum denotabat, æneusq; serpẽs haud dubie Christi typus erat. Quẽadmodũ enim serpẽs hic formã quidem serpentis habuit, uenenũ uerò nequaquam: sic etiã Christus homo quidẽ erat futurus, sed peccati expers: & quilibet diaboli morsu impetitus, si Christo respecto in illũ crediderit, saluabitur: qui uerò in illũ nõ respexerit, nec crediderit propter peccatum morietur. Insuper bello inter Iudæos cũ Amalekitis exorto extẽdente Mose ad Deũ manus suas, Hebræorum milites Amalekitis superiores erãt: hoc autẽ manus demittẽte, Amalekitæ Izraelem

Exo. 15.

repellebãt. Præcepit igitur Moses, ut se manus extendentẽ iuuarent, donec in uniuersum deuictus esset Amalek. Ecce etiam hac re manifeste crucis typum præferebat, & eiusdẽ potentiã. Sed et beatus ille Iacob nepotib. suis benedicturus, manus suas in modũ crucis trãsuersas ijsdem imposuit: crucis typum hac forma ostẽdens. Porrò manifestius clariusq; his deus per prophetã Esaiam dicit: Gentes & reges, qui tibi nõ seruierint, peribunt, et gentes solitudine desolabuntur, in cupresso pinu et cedro simul, ut glorificent locũ sanctũ meum, et locum pedum meorum glorificabo. Attende igitur, et uide rẽ nouã, et admirabilẽ. Quẽadmodum enim Christi paßionẽ prædixerunt prophetæ, et nõ solum hãc, uerumetiã eiusdem species, ut Dederunt mihi in cibũ fel, & in siti mea potauerunt me aceto, et Persoderũt manus meas et pedes meos, & diuiserunt uestimẽta mea, et super uestem meã miserũt sortẽ, et alia his similia: sic etiã crucis illius typum demonstrauerunt, & quod per hãc abolenda esset diaboli tyrannis. Sed et genus ligni Esaias notauit, dicens: In cupresso, pinu et cedro simul glorifices locũ sanctũ meum & locũ pedum meorum glorificabo. Ex his enim trib. ligni generib. crux cõpacta est, unum quidẽ erectum, secundum trãsuersum, tertium uerò inferius, cui affixi sunt pedes Christi. Dauid uerò sic exclamat: Exaltate Dominum deum uestrum, & adorate scabellum pedum suorum quoniã sanctus est. Nunc uerò de cruce, ea quæ dicta sunt sufficiãt. Verum et Iacob benedicẽs, ut dictum est, filijs Ioseph, manus trãsuersas illis imposuit, & in modum crucis ijsdem benedixit. Præuidẽtes enim prophetæ, quod per crucem mors esset abolẽda, et deijciendus diabolus, prophetauerunt de hac, hanc adorauerunt, & ceu à longinquo illam uenerati sunt, ueluti & nos in præsenti facimus.

Post alia uerò crimina, quib. à Musulmanis nos qui Christũ profitemur, accusamur, etiã in hoc ab ijsdẽ cõdẽnamur, quod sanctorũ adoremus imagines. Et quid adoramus? prorsus nõ aliud quã ligna, colores et lapides. Quoniã uero omnia de quib. accusauerũt nos, nõ intellexerũt, sed iuxta cogitationes cordis sui dixerunt hæc omnia: idẽ nunc etiã fit, quod imagines attinet. Quod si uerò ueritatis studio teneris, audi quæso. Deus cum humani ingenij lubricitatẽ cognitã haberet, præcepit in ueteri Testamẽto ut sacerdotes miracula ab illo edita describerent, eaq; descripta semper à sacerdotum penderent manib. ut quotidie tam sacerdotes quàm populus uisis miraculis dei descriptis, quæ per illos cõtigerant, in memoriam Dei reuocarentur, Deoq; gratiarum actionẽ & gloriã redderent, qui illos ex seruitute Pharaonis liberauerat, et deuicerat reges magnos et fortes,

gentesq; robustas,quę; urbes illorũ populo Iudæorum tradiderat,quin & miracula per illos in deserto edidisset. Et factum est sicut præcepit illis Dominus. uidentes enim,quæ in sacerdotum manib. suspensa erāt,dei recordati sunt et illi gratias egerunt. Eadē autē imaginū est ratio. Depingūt Christi natiuitatē,baptismum,crucē, resurrectionem: et uisis his turbæ hominum in dei recordationē perueniunt,et meditari incipiunt, quomodo Christus,cum deus esset,propter humani generis amorem carnē assumpserit, et in carne passus sit,quæcunq; item alia deus propter hominē fecerit,hinc illi gratias agunt,eum extollunt & glorificant. Quod idē in imagine Diuæ uirginis cōtingit,quæ filium & uerbū dei secundum carnē peperit:tum quoq; martyrum et sanctorū omniū. Et honorē imaginib. tribuimus,propter charitatem et honorē illorū,quib. imagines sunt positæ. Et quemadmodum olim Romæ, & alibi,statuas ponebāt uetustorū regum memoriæ, et imperatorum,statuisq; uisis recordabātur egregiorū facinorum,quæ per has suggerebātur, et per imaginum magnificētiam et honorē in recordationem fortium gestorum ducebātur, illaq; uenerabātur sicut in Regum statuis,ita in imaginib. cōtingit. Hæ enim perducentes animum nostrum ad ipsa illarum exēplaria, illorum ueneramur imagines. Et quemadmodū fieri solet, si regis mādatum perferatur ad aliquem(si modo morib. institutus fuerit,qui hoc suscipit)statim aßurgit,& non modo amplexatur,sed et capiti illud imponit: nec tamē atramentū et chartā sic uenerari sibi uidetur,sed regi istum honorē tribuit. Eadem nobis est imaginum ratio. Quæ enim in columnis et tabulis prostant, à nobis coluntur: uetustate uero corruptas & abolitas,nō amplius honoramus, sed iudicamus inutiles. Idem quoq; de cruce uidere licet. Quā diu enim lignum aliquod crucis figurā prætulerit,adoratur,et honeste à nobis colitur: crucis aūt figura confracta, ulterius lignum à nobis nō adoratur. Verumtamē hoc exēplo tu et quilibet alius, qui inquirere uolet, deprehendere potest, quod quæ in urbib. usurpantur nomismata, Christi imaginē insculptā, & formatam gerunt, quin et sanctæ matris illius et aliorum sanctorum: non tamen propterea à nobis adorātur,nec propterea honor aliquis illis habetur: abijciuntur enim nonnunquam, & conculcantur, conflantur item,& ex forma una mutātur in aliā,prout magistratus uolūtas decreuerit. Sed imaginibus,quæ nominatim sanctorū memoriæ dedicatæ sunt,non idem contingit: uerum cum honore,deuotione,et religione illas accedimus. Videntur itaq; mibi demonstrationes hæ sufficientes esse, quæ demonstrent simul & dilucide ueritatē asserant. Hanc

igitur qui uolet agnoscat. Quod si autē rursus ueteris testamēti requiris testimonia, ut et in superiorib. en etiam illa accipe. Deus Mosi præcipēs, ut tabernaculū testimonij extrueret, iuxta formam sibi in monte propositā, tum etiā arcam, quæ sane Christi & sanctæ matris illius typum præferebāt(quæ quidē propter prolixitatē scripturæ & interpretationis uolens, ut etiā in alijs plurimis,omittimus) præcepit illi ut faceret imagines Cherubim,quæ poneret super arcam. Vides ut omnia quæ Christianorū sunt nō simplici modo et casu fortuito fiant,sed cū scopo & fine diligēter cōsiderato,dignaq; præmeditatione? Quapropter desiste tādem ab importunis & ineptis cauillationibus. Omnia enim quæ Christianos spectant,nō casu nec frustra facta sunt, sed diligenti cura,& eximia, à maximo ad minimum usq; & ab eo tempore constituta, descripta & ordinata sunt,quæcunq; contigerunt.

QVOD DOLOSE ET PERNICIOSE docuerit Machomet,& quod lex & Testamentum uetus non sint sublata per Christum, sed magis illustrata. Insuper, quod in lege infirmum erat et impoßibile,hoc Euangelium compleuit.

APOLOGIA QVARTA.

QVandoquidem de alijs, quorū à uobis Musulmanis nos qui Christum profitemur,accusamur,abunde satis demōstratū est, adeò ut iam omni reprehēsione liberati simus, age quātum superest:de reliquis nunc uideamus. Sunt uerò hæc. Dixit deus ipsi Machomet, Omnia feci propter te, et te propter me. Hoc uero Christiani pernegāt. Quin & ipsius Machomet nomen scriptū in Euāgelio extat, Christo nimirum ad Iudæos sic dicente: Bonum uobis nunciū prædico, ut illud cognoscatis,quoniā post me uēturus est apostolus et propheta. Idē etiā in Mosis ueteri Testamento scriptum est. Christiani uero inuidia moti, illud ex euāgelio eiecerunt. Cum tamē nō in euangelio tātum, et ueteri testamēto Mahometi nomē scriptum inueniatur,sed etiā à dextris throni diuini partib. Et Musulmanorū fides ab ipso Abrahā authore dependet. Christiani quoq; quia Mosis legem trāsgrediuntur,accusatione et reprehensione digni sunt: ipsi uero Musulmanos accusant, laude dignos et honore. Atqui hæc sunt, de quib. nos Christiani à Musulmanis accusamur. Hæc uero sic cōfutamus. Deus indigus et alicuius rei inopia laborās,deus nō est. Sed uerus deus, creator cœli & terræ et omnium quæ in his creata sunt,quiq; creauit angelos et homines,nulla re prorsus indiget,sola autē bonitate sua & uolūtate creauit omnia. Cū uerò hoc tā firmum sit,ut nemo qui nega

re

re poßit, inueniatur, impie reuera locutus est Mahomet, quod Deus ad illũ dixerit, Omnia creaui propter te, & te propter me. Deus enim nulla re prorsus indiget. Quod uerè Musulmanorũ fides ad Abrahã authorẽ nõ poßit referri, ueluti Mahomet tradit, ex sua ipsius persona redarguitur. Ipse enim author et legislator est legũ huiusmodi. Quod si alius est, demonstretur. Ab Abrahami enim tempore usq; ad Mahomet, anni elapsi sunt bis mille quingenti et octuaginta duo, quib. euolutis demũ Mahomet ortus est. Musulmanorũ igitur fides ab Abraham autore non descendit. Quod si uerò hoc fortasse propter circumcisionem dicitis, age ipse tibi circumcisionis rationẽ explicabo. Cũ uidisset Abrahã coelũ, solem, sidera, terrã, mare, & quæ in ipsis sunt, reputauit secum dicens, Vtiq; hæc tãta et stupenda opera uel simplici modo et sua sponte exorta sunt, aut habent aliquẽ qui ipsa creauit. Cõtemplatus igitur, ut modò dictũ est, creaturarũ elegantiã, admiratione ductus obstupuit, et animo suo hæc uoluere cœpit: Nequaquàm hæc creatorem aliũ habẽt, sed hæc ipsa nimirũ dij sunt. In ea enim opinione & parẽtes illius, & omnes simulachrorũ cultores tenebãtur. Et licet hæc omnia Deus ualde bona creauisset, & suo digna opificio, ut horum contemplatione homines in dei cognitionem perducerentur, horumq; creatorẽ & opificem celebrarent, laudibusq; ueherent (quæ sanè sola et nõ alia horũ causa est) homines tamen à uero & recta cognitione aberrãtes, et omissa creatoris omnium, dei scilicet, cultura et religione, creaturam potius adorauerũt, et hãc plus quàm creatorem coluerunt. Abrahã autẽ longe aliã uiam ingressus est. Cordatus enim prudensq; cũ uideret, & intelligeret cœlum quidẽ nõ immotum cõsistere, sed moueri continuè, interim uero solarib. radijs egere, qui hoc contẽplationis causa illuminarent: tum etiã aerẽ huic subiectũ cernens, & solẽ nũc quidem supra terrã exoriri, nunc uero sub eandem abscondi, & quod hic nubib. nusquàm præsentib. luceat, illis uero incidentib. obtenebretur: præterea mare uentis agitari, & terrã aquis ad fructuum prouentum indigere cõspicatus, omnia damnauit, ut puta per se omni uirtute & potẽtia destituta, quæq; mututa opera indigeant, nec aliquã harũ ex creaturis deũ esse existimauit. Deus enim nullius opera indiget. Deinde cõtemplatus, ne forte dum nullum ex singulis hisce dei munus obire poßit, omnia pariter cõiuncta dei nomẽ obtineant. Videns autẽ rursum arida cum humidis pugnare, frigida uerò cũ calidis, & ignis uirtutem aquis opprimi, rursum apud se meditatus est, deum sibijpsi diuisum, et pugnantem secũ, Deum esse non posse. Hinc uerò creaturarũ ordinẽ &

cõtemplatione longe optimã cõtemplatus, dubitare apud semetipsum cœpit, esse nimirũ uirtutẽ quandã, quæ omnia intra se cõtineat et gubernet. Et cũ omnes homines deũ esse cõfiteantur, singuli uero pro suo arbitrio et uoluntate aliũ aliumq; confiteãtur, cõtecit hinc omnes errare et mentiri. Restat itaq; quod nõ sit alius Deus uerus, quàm qui omnia cõdidit, quæ sanè illi seruiunt, illaq; agit & mouet, disponitq; pro suæ uolũtatis arbitrio. Hunc itaq; deum ipse adoro. Et in terrã prolapsus Abrahã, deũ solũ uerumq; adorauit. Deus autẽ benignißimus, qui per Esaiam prophetã dicit, Adhuc loquente te, ego adsum: id est, priusquam tuã ad me rectã iustamq; petitionẽ absolueris, tibi adsum: statim etiã suscepit Abrahami adorationẽ, fidemq;, quæ illi ad iusticiã reputata est præ cæteris omnib. uirtutib. et in numerũ amicorum dei receptus est. Nos enim omnes indigemus scripturarũ auxilio, propter infirmitatẽ nostrã: iustus uerò Noe et Abrahã, et qui illorũ tempore floruerunt, pura mente præditi, scripturis nõ indigebant, sed hæc in ipsorũ cordib. inscripta & adumbrata sunt. Tũc igitur dixit illi deus: Nõ amplius uocabitur nomen tuum Abram, sed Abraham, eo quod patrem multarum gentium feci te. Tunc etiam promißiones illi dedit deus, dicens: In semine tuo benedicẽtur omnes gentes. Et tunc ostendit Deus terram Abrahæ, dicens, Tibi & semini tuo dabo eam. Vnde Abraham libertate sumpta, pro Sodomis apud Deum intercesßit, ut superius à nobis dictum est. Postquàm uerò iudicijs dei ipsi soli notis (quis enim dei mentẽ cognouit?) in Aegypti paulo pòst trãsmittenda erat Abrahæ posteritas, ut illic annis uiuerẽt quadringentis et triginta (sic enim deũ ipsi Abrahæ dixisse legimus, Semen tuũ erit in terra aliena, gentem uero cui seruient, ego iudicabo: quod & factũ est Pharaonis tẽporib.) ne propter diuturnã Hebræorum cũ Pharaonitis cõuersationẽ uniti utrinque Aegyptiorũ ritus et idololatriã imbiberent, circumcisio instituta est, tãquàm signũ & symbolũ Hebræos ab Aegyptijs separãs, ne hi in nuptiarũ cõmercia et cõsensum cõuenirent: partim quidem ꝓpter causam, quã modò recensuimus: partim uerò, ut tẽpore liberationis suæ Hebræi prõpti essent, & agnitu faciles. Si enim cũ alienigenis fuissent uniti, quõ cõseruari potuisset Abrahæ semen et genus? Quapropter etiã in deserto errantes nõ circũcidebãtur, annos sic agẽtes 40. uerũ in Aegypto, & postquam desertum egreßi sunt, rursum circumcidi cœperunt. Et hic quidem unus, ut diximus, circumcisionis finis est. Alter uerò hic est, ut circumcisi carne, temperantia & moderatione in unã politiam cõtraherentur, nec lasciui essent, et molliculi, et propterea fornicatio

nem suã ceu rem nihili reputarent: cæterũ ut hinc paulatim ad augustiorem scientiã & politiã per tingerẽt, cum nimirũ nõ in ueræ religionis signũ circuncisio data sit, sed ijs tantum de causis, quas suprà memorauimus. Quod uerò ad Christi aduentum lex abrogata sit, & nulla maneat reliqua circuncisio, ex ijs quæ nunc dicuntur attendito. Baptismus quidẽ à deo institutus, in ueræ religionis signũ institutus est, et propterea omnes simul uiri, simul & mulieres baptizantur: et qui nõ baptisatus fuerit, uera religiõe caret. Circũcisio aũt talis nõ est: soli enim uiri circũciduntur, mulieres autẽ nequaquã. Appareret enim hinc, quod uiri quidem ceu circuncisi pro orthodoxis haberentur, mulieres uerò ceu incircũcisæ pro impijs. Intelligis'ne quàm longè alia sit circuncisionis ratio quã Musulmani sequantur? Hi enim omnẽ in circuncisum pro impio iudicant. Sed ecce uos cõtra uosipsos pugnatis, et quæ ceu ueræ religionis signa ueneramini, eadẽ ex parte contemnitis. Sed non in his solis Musulmani sibijpsis dissentire uidentur, sed etiam in alijs multis, quæ nõ opus est nunc de ipsis exponere. Dicamus tamen de hoc uno. Christus in Euãgelio dicit: Qui nõ baptizatus fuerit, nõ ad deum pertinet, et salutem. Mahomet autem cum Euangeliũ sanctum, absolutũ, bonumq; esse cõfiteatur, Musulmani tamen circuncisos orthodoxorũ loco iudicant, baptizatos autem impijs adnumerant. Si igitur Mahometem, ut uera docentem amplectimini, qua ratione eos qui baptizati sunt, impios dicitis? nec Euangelij doctrinam sequimini, cogitatisq; circuncisos quidem peruerse agere & sentire, baptizatos autem uerè religiosos esse? sed his diuersum sentitis. Nónne constat uos uobis ipsis cõtrarios esse, & uos uosipsos cõfutare? Sed hæc talia quidẽ sunt.

Quoniã uerò Ismael, quo Musulmani progenitore gaudent, cum Hebræis nõ in Ægyptum descendit, in illo etiã circuncisionis nulla erat utilitas, quemadmodũ in Hebræis: nõ enim adnumeratur Abrahæ hæredib. Deus enim præcepit Abrahæ, dicens: Eijce ancillã cum filio eius, nequaquã enim hæres erit ancillæ filius cum filio liberæ. Et eiectus est ex domo Abrahæ Ismael cũ matrè sua Agar. Quod si tamẽ fortè nõnunquã ad Abrahã redijt, uisitationis causa uenit, nõ ut filius et sẽmẽ hæresq; illius. Hæc igitur cum sic se habeãt, unde nam fidem suam Musulmani desumpserint, nõ uideo. Propterea nullo indicio conijci potest, Musulmanorũ fidem ante Mahometem ab Abraham autore deriuari. Verum ipse huiusmodi dogmatum autor est, & ex sui ingenij nidulo docuit quæcunq; docuit, & non ex Deo.

Quod uerò Musulmani tradunt, ipsius Mahometi nomen in Euangelio citari (dicente nimi-

rum de hoc Christo, Annuncio uobis bonum, quoniam post me uenturus est apostolus & propheta, nomen illi Mahomet) Christianos uerò inuidia motos illud expunxisse ex Euangelio: age dum etiam de hoc inquiramus, & uidetur mihi ueritatem nõ absconsam futurã: attentè igitur hæc audias. Tres legislatores sunt, qui leges tulerunt uniuersales: Moses, quem secuta est Hebræorum gens: Christus, quem secutæ sunt omnes gentes, et maxima Hebræorum in illum credentiũ multitudo (qui enim ex his nõ crediderunt, numero pauciores sunt illis qui crediderunt, & numeratu faciles) et Mahomet, quem Musulmani secuti sunt. Præter autem illos tres, qui legem tulerit nullus est. Mosen uerò à deo missum esse. statim ab initio testimonijs comprobatur. Cum enim adhuc in Ægypto esset, fecit signa & miracula magna, et Ægyptũ flagellauit, plagas illi inducens terribiles, percußit & sanauit, tum etiã futura ceu prophetes prædixit. Quod si populũ Dei dimittere uolueris, dimitte: quod si nolis, hæc et illa tibi et toti populo Ægypti euenient. Et Pharao cum se uerbũ domini factũrũ esse promisisset, à Mose sanatus est, utpote qui potestatem à deo accepisset. Post hæc uerò Moses eduxit brachio potenti gentem Hebræorũ ex terra Ægypti, et Pharaonis seruitute. Eos autem insecutus Pharao, à Mose submersus est in mari rubro cum omni suo exercitu. Deinde in desertis obambulauit annis XL. miracula edens infinita, quin et corã tota Iudæorũ gente in montem Sinai ascendit, sic ad illũ dicentibus Iudæis: Ascende in montẽ, et dei uoluntatẽ ediscito, nos enim dei uocẽ audire non possumus, ne fortè moriamur: populus uerò stabat procul à monte, cum tremore adorans Deum cum Mose colloquentem. Moses autem Dei sermonibus auditis, eosdem Hebræis exposuit: et repentè, quod dixerat, impletum est. Præterea nunquã per quadraginta hos annos locũ mutauerũt citra Dei oraculum. Moses enim loquebatur, & Deus uoce sua respondit, ut scriptura testatur. Multis igitur testimonijs & miraculis instructus, legẽ Hebræis tulit, & legem ab hoc latam, ceu diuinã, receperunt et uenerati sunt. Secutus hunc est Christus, omniũ prophetarũ probatus testimonijs. Et Moses quidem testimoniũ recepit iam octogenarius (tot enim iam annos natus erat, cum à deo ut Israelem Ægypto educeret, ordinaretur) Christus autẽ testimonijs probatus fuit ab ipsa mũdi fundatione, et priusquã ille nasceretur. Statim enim Abrahæ temporib. declarari cœperũt illius testimonia, quemadmodũ in superiorib. demõstratum est. Iam uerò natus, semel atq; iterum Dei patris testimonium accepit. Præterea miracula quoq; edidit, non ueluti Moses in Ægypto et deserto, sed ingen-

ingentia, & omnem superantia naturam, tantoque illis maiora, quãto Dominus seruo est præstãtior. Et post multa ista testimonia, post infinita & plus quàm naturalia miracula, Euangelij lex promulgata est. coluerunt etiam & amplexæ sunt hanc omnes gentes, & uniuersus orbis, atq; in Christum crediderunt, qui Euangeliũ dederat.

Mahomet autem quibus testimonijs instructus dogmata sua dedit, & Musulmanis legem suam promulgauit? Nullius certe alterius authoritate, sed sua ꝓpria hæc statuit. et hic ipse est, qui de se testimoniũ fert. In uniuersa enim sacra scriptura nullũ de illo extat testimoniũ sed quæ illi cõtraria sint. Moses enim de Christo ad Hebræorũ populũ sic dixit, Suscitabit dominus deus ꝓphetã ex fratrib. nostris tanquã me. Omnis anima quæ nõ audierit prophetã illũ, extirpabitur. Et licet in superiorib. de his dixerimus, non tamen pigebit de ijsdem denuò dicere. Cũ enim Moses propheta dicit, Prophetam suscitabit Dominus deus ex fratribus nostris: significauit ex Iudæis hunc prophetam oriundũ esse. Et hũc audient, aliumq; uenientem non recipient, quin procul ab ipsis exibilabunt. Christus Ioannem Zachariæ filium prophetam, & maximũ prophetam testificaturus, dicit: Omnes prophetæ usq; ad Ioannem prophetauerunt, à Ioanne uero regnum dei annũciatur. Iám ne intelligis, quomodo Moses Iudæorum populo præcipit, ut unicũ tantummodo Hebræorũ semine natum prophetam recipiant, alium uero nequaquam? Verumtamen omnes prophetæ è Iudæorum populo nati sunt. Christus autem rursus hoc planius exposuit, Omnes prophetæ usq; ad Ioannem, & ulterius nõ erunt. Quapropter qui dei & prophetarum testimonio caruerit, & ipsius sacræ scripturæ, à Deo nõ est. Mahomet igitur cum nõ habeat sacræ scripturæ testimonium, à deo nõ est missus. Christus uero nõ tantum hoc dixit, Omnes prophetæ usq; ad Ioannem, & ulterius nõ erunt: sed & signum dedit hoc cognoscendi omnib. dicens, Cauete à pseudoprophetis qui ueniunt ad uos uestitu ouium, intus uero sunt lupi rapaces. à fructib. ipsorũ cognoscetis illos. Inspiciamus igitur quis legis Mahometicæ fructus sit, & hoc diligenter enucleato elucebit ueritas. Mahomet dicit, Nõ ueni legẽ laturus per miracula, sed cum ense & gladio. Et qui nostræ legi, quæ diuina est, nõ paruerint, morte moriãtur, aut tributa soluant, & qui tributũ soluunt, in fide sua propria permaneant. Quod si Euangeliũ nõ iustum erat, sanctum & rectum, merito sanè & decenter uenturus erat legislator, qui homines ueritatem & iustіciam doceret. Si uero iustũ erat, & sanctum, imperfectum tamen. etiam sic iustum decensq; erat, ut legislator aliquis ueniens

Matth. 11.

Matth. 7.

Euangelij defectum compleret. Cum autẽ & sanctum & iustum & perfectũ rectumq; dicatur et sit, idemq; de hoc cõfiteatur Mahomet cum dicit, Euãgelium à deo datum est & sanctum & plenũ & rectum, quid nam alio legislatore indigemus? Nihil prorsus. Porrò importuna est & inutilis Mahometicæ legis promulgatio. Quod enim per omnia rectũ est, nihil habet se rectius, et perfecto nihil est perfectius, nec ipso uerò quicquã uerius.

Verũtamen discussis singulis, inspiciamus quid nã legislatoris Mahomet uerba sibi uelint. Nõ aliud quidẽ certè quàm cũ se ab omni miraculorũ uirtute & pœnitentia allenissimum esse intelligeret, suam ipsius occultare uolens imbecillitatẽ, ne forte aliquando ab hominib. condemnaretur, dixit: Nõ ueni daturus legem per miracula, sed per ensem, & gladium: queẽadmodum etiam in ipsis legis suæ expositionibus statuit, ne legislatores et hæredes sui cum Christianis disputent. Quod sanè non alia de causa fecit, quàm ne illorũ conuinceretur uanitas. Illud uero, quod legẽ ense & gladio se daturũ promittit, cædes docet & rapinas. Et quis unquàm audiuit aliquem hominũ ui coactũ credidisse? Fides animæ & mẽtis pars est. Et quoniã anima uel mens res sunt nullius seruitio subiectæ, quo nam modo deus, qui has liberas creauerat, tãquam operis sui oblitus legislatorẽ erat missurus, qui has cogeret? Fides enim uoluntate et electione, tum libertate animæ et ipsius cognitione consistit: aliter uero nequaquàm. Corpus enim seruit et uincitur nõnunquàm etiã ea quæ nõ uult, facit. de anima uero nõ sic sentiendũ: sed in uolũtate, iudicio, cognitione et electione et in iudicio et ueritate horum, qui credunt illi, Deus est (est enim cordiũ scrutator) nec personã, sed cor respicit. Et quæ bruta animalia per legẽ naturæ nõ faciunt, ea legib. exigit Mahomet. Quis enim leonẽ à leone deuorari uidit aut ab urso ursũ, aut à pardali pardalim? Hic uerò manifeste homini, ut hominẽ occidat, præcipit. Et quis tã uanus, ut hunc à deo esse crediturus sit? Deus enim rapinas et cædes nõ præcipit. Ad hæc scelus sceleri permutatur. Dicit enim, Aut moriantur, aut tributũ soluãt. Sic enim cædes permutatur auaricia. Nõ tamẽ inter hos terminos scelus cõsistit, sed extẽditur lõgius. Quid enim tãta crudelitate et odio humani generis peius est ut etiã illos trucidet, qui nihil mali admiserũt? Si enim Musulmanis in bellum profectis, aliquis illorũ ceciderit, nequaquã seipsos, ut belli autores reprehẽdẽdos existimãt, sed super occisi cadauer singuli tot uiuentes trucidãt, quot acquirere licuerit: et quò plus occidẽrint, eo magis occisi animã putant esse adiutam. Quod si uero homines ꝓprios nõ habuerit, q oc cisi animã iuuare cupit christianos ubicũq; inuẽ

nos

tos emit,eosq; aut super corpus occisi,aut super sepulchrum illius iugulat. Et à Deo esse dicetur, qui talia legibus suis statuit? Idem dicit: Qui cum scorto mercede soluta concubuerit,nō peccat.at qui uirginem ui uiolauerit,peccat: qui autē cum illa sibi cōsentiente cōcubuerit,nō peccat. Et qui captiuas in bello ceperit,his pro sua libidine nullo prohibente utatur. Quomodo igitur Deo autore id faciet,qui scortationes et uirginum uiolationes legibus cōfirmat? Et quod longè scelestissimum est,his qui iuxta Dei præcepta in hoc seculo uixerint,illis singulis post obitum ipsorum balnea & domus angustas, mulieres deniq; & uirgines quàm plurimas à deo dandas fore promittit: & quod idololatrarū Græcorum nominati theologi dicere nec ausi sunt,nec talia esse crediderūt hæc Mahomet aperto ore legibus suis sancire nō erubescit. Hi enim sentiunt,quod qui uitam suam honestè in hoc mundo transegerint,cum post obitum ipsorum, animæ illorum purè à corporibus liberatæ sint,tunc eos in deorum numerum referri,interq; illos fortunatas insulas incolere,& cū illis exultare. Eorum uerò qui impiè hic uiuētes, impurè simul & pollutè obierint, animas in obscuros & tenebricosos locos discedere, & in fluuium perpetuis ardentem ignibus.

Et hæc quidem idololatræ Græci tradunt. Mahomet uerò,qui se orthodoxon esse, & Deo proximum dicit, huiusmodi absurda & turpia legibus constituit? Minimè certè perpendit, quod omnia hæc odij,iræ,& peccati effectus sint. Siquidem ante Adami transgreßionē,ubi tunc balnea? ubi domus? ubi mulieres? Post peccatum uerò & maledictionem,corpus contra animam instar feræ cuiusdam insurrexit:et cum hæc absoluta Dei consideratione careret,corpus uicit, animamq; à sublimitate & magnificentia sua detraxit,& abduxit in absurdas & uanas corporis cōcupiscentias et uoluntates:tuncq; anima ceu mancipiū corporaliū cupiditatū seruitio tradita est. Si igitur post mortuorū resurrectionē homines, qui iuxta Dei uoluntatē uixerunt, nō possessuri sunt beatā illam uitam, quam Adam progenitor noster ante transgreßionem habuit & amisit,sed eandem omnino uitā,quā post maledictionem sustinuit,acquisituri sunt, Væ hominibus illis. Verum hoc peßimum est,quod non modò de misera hac & execrabili uita Mahometis absurda opinio fertur, quam deum iustis daturum promittit, sed de longè miseriori & turpiori, quàm hæc sit quā modò uiuimus. Adam enim post transgreßionem,maledictionē & relegationē ex paradiso, Euam cognouit:uerum et hoc propter liberorum procreationem fecit, quos & progenuit. Ante transgreßionem uerò,angelicā uitā uixerūt. Præ-

terea Adam Eua cognita, etiā postea hæc eadem unica erat mulier,& nō plures. Nō enim unū marem creauerat dominus, & multas fœminas:nec multos mares,et unam fœminā:sed unum uirum, Adamum: & unā mulierem,Euam. Humano autem genere iam multiplicato, & in lasciuas & iniquas operationes prolapso,grauatus & indignatus est contra ipsos deus, quemadmodum beatus ille Moses in ueteri Testamēto describit,quod scilicet dixerit Deus: Non permanebit spiritus meus cum eis,quia caro sunt. quod nimirum toti carnales & terreni facti essent.nō habentes cōuenientem ipsis boni memoriam,& quod in lasciuiā penitus incidissent. Tunc dicit ad Noe deus, Quoniā te inueni iustum in generatione hac,arcam fac ligneam talem, &c. Et fecit Noe arcam iuxta uerbum Domini.& arcā ingressus est cum tribus filijs suis,Sem,Cham, & Iaphet: ingressa est uxor Noe in arcam, & tres uxores filiorum Noe. Viden' ut à Deo iusti testimonium accipit Noe una uxore cōtentus? quin & singuli filiorū ipsius singulas, easq; solas uxores habuerunt,& ab ira Dei seruati sunt, totum uerò humanū genus diluuij aquis deletum est. Hoc certè uel planè insipidum docere queat,quod unam eamq; solam uxorem uiro esse conueniat, iustumq; sit mulierem quoque uni soliq; uiro coniungi. Verum & hoc,ut prædiximus, post transgreßionem propter liberorum procreationem factum est. Mahomet uerò manifestè docet, quod ea quæ iustis à Deo tribuitur merces,balnea sint,& singulis uxores plures,domusq; pulchrè instructæ. Quomodo igitur à deo fuisse dicetur, qui talia instituit? Quinetiam uanus est,qui talia recipit,creditq;quod ea quæ dei ira peccatori pœna euenit, tēpore retributionis in boni et honesti mercedem sanctis iustisq; multipliciter retribuatur. Sed attende his quæ facta sunt. Dicit Moses:Et ingressus est Noe in arcā,et filij eius,et uxor eius,et uxores filiorū illius.Et postea dicit:Et exiuit Noe de arca,et uxor eius,et filij illius,et uxores filiorū illius. Atq; in introitu quidem dicit: Ingressus est Noe,et filij eius,et uxor illius,et uxores filiorū illius.In egressu uerò nō sic, sed,Egressus est Noe, et uxor eius,et filij illius, et uxores filiorum illius cum eo: nō aliud nimirum hac loquēdi figura innuens, quàm quod iustū æquumq; sit,uirum unā habere uxorem. Veruntamen tempus aliquando incidit,ut etiā ab illa abstinere cōueniat. Cum enim Moses inquit, Ingressus est Noe in arcā, & filij eius:filios illius ceu murū interposuit, ipsum Noe ab uxore sua separantem. Dum uerò rursum dicit,Egressus est Noe & uxor illius:significauit, quod ab hinc nihil impediat, quo minus uxori suæ coniungatur. Eadem etiam ratio est

filiorum

filiorum illius, & uxorum illorum. Porrò & ipse Moses in montem Sinai ascensurus, Iudæos sic compellat: Purificate uos ipsos singuli usq; ad tertiũ diem, lauantes uestimẽta uestra, & uxorẽ ne tãgatis. Quin & ipse Adam cum Euam uidisset, dixit, Hæc est os de ossibus meis, & caro de carne mea. Et propterea derelinquet homo patrem suum, & matrẽ, & adhærebit uxori suæ, & erũt duo in carne una. Cõsidera igitur quõ post peccatũ demũ & stoliditatẽ hominũ, polygamia increuerit. Adã enim nõ dicit, Et erũt multæ mulieres cum uiro in carne una: sed duo, hoc est uir et mulier. Vna uerò et plures inter se pugnãt. Quãuis autem legislator Moses singulis Iudæorum uxores plures concesserit, in temporis successionem illud permisit: quemadmodum & in animalium sacrificijs factum est, ut eos ab impura filiorũ cæde & oblatione abduceret. Sicut uerò Christus aduemens animalium sacrificia prohibuit, legis scopum implendo: ita etiam uxorum pluralitatem sustulit. Mahomet uero hic loco temperantiæ intemperantiam legibus suis constituit, non in hoc tantum seculo, sed in futuro etiam hæc ab ipso Deo cum multo fœnore rependi docens. Et uidere in illo licet illud Dauidis oraculum: Laudatur peccator in concupiscentijs animæ suæ. Et iniquus benedicitur, id est laudatur et celebratur, ab illis qui adulantur illi, et scelus ipsius irritant, & qui nec sensum quidem morbi propter sientium possunt habere: propterea etiam ille incurabilis existit. Quod enim morbi sensu caret, medicinam non quærit, nec admittit. Et hoc omnium atrocissimum est, cum malicia laudatur, nec malitia esse creditur. Mahomet enim, de quo sermo est, hominum uoluntati & uoluptati in primis studuit, & secundum has docuit, ut uoluptatis ui quàm plurimos stultorum attraheret. Insuper, num soli uiri Deo curæ sunt, tanquàm creaturæ ipsius, mulieres uero nequaquam, cum non sint Dei figmentum? Numq; igitur uiri tantum talibus à Deo acceptis bonis fruentur, mulieres uero nullis omnino? Quandoquidem autem una creatura est uiri & mulieris, idemq; homo est omnis homo, siq; omnes simili ratione iudicandi sunt, et simili ratione recepturi, qui quidem honeste uixerunt, bona: qui uero male, iram Dei, repulsam pœnamq;: omnino manifeste constat, omnes homines idem iudicium subituros, tam uiros quàm mulieres, cũ una eademq; horum natura sit: eodem etiam modo omnes iuxta opera sua, quæ patrauerunt, uel bona uel mala sunt recepturi. Restat igitur, quod & iustum & decorum est, ut mulieres eadem, quæ uiri, accipiant. Et quemadmodũ unicuiq;, qui honeste uitã sua trãsegit, iuxta Mahometi leges mercedis loco multæ mulieres

Gen. 2.

Psal. 9.

retribuũtur: sic dentur etiã singulis, quæ honeste uixerunt, mulieribus plures uiri. Quod si hoc tanquam absurdum reiicuit, eadem mente & iudicio de uiris quoq; illum sentire & iudicare conueniebat. Præterea plures illi uiri unicæ dati mulieri, uel laudis gratia illi dabuntur (quod scilicet honeste uixerint) uel damnationis. Quod si ceu honeste uita sua functi sic remunerantur, cur his nõ plures datæ sunt mulieres: beneficij et mercedis gratia, ut dictum est? sed potius uiris multis mulier una? Si uerò illud ceu condemnatis cõtingit, hæc eadem sanè beneficia laudis, & bonæ retributionis domicilia sunt, ueluti Mahomet enarrat. Quod idem de multis mulieribus uni uiro datis sentiendum est. Si enim uiris dantur ceu damnationem meritæ, cur in easdem hæc conferuntur beneficia? Si autem laudem meruerunt, cur uni uiro multæ tribuuntur? Et quid nã hac cõfusione est absurdius, & magis deforme? Vides ne in quot absurda uel inuitus incidit, qui à uia uera aberrauit? Sed minime hæc ita sunt: nõ sunt inquam, hæc. Quæ enim sanctis exoluitur retributio, nõ in delicijs uersatur, potationibus, balneis, & mulieribus, quæ omnia peccati & iræ fructus sunt, ut dictum est: uerum retributio hæc sanctitas est, puritas, & uita angelica, gaudiũ & hilaritas, & exultatio, quam oculus non uidit, & auris non audiuit, nec in cor hominis unquàm ascendit. Vides itaq; fructum legislatori huic ex sua lege prouenientem. Cognoscitur autem à fructu operum ratio illius, aut non? Et quis tam stupidus & excæcatus, ut hæc quæ dicta sunt non intelligat? Quomodo igitur Deum authorem referet, qui huiusmodi statuit? Et de his quid nam pluribus opus est?

De nomine uerò Mahomet, scripto in dextra throni diuini parte, quid opus est uerborũ apologiam cõtexere? Prudentes enim prudenter de hoc iudicabunt: stulti uero & stupidi, ut uoluerint. Nõ tamẽ, quasi nostri sermonis obliti, de Mahomete hæc quæ dicta sunt conscripsimus. Dixi enim quod huius meæ ad te Apologiæ finis nõ sit, Musulmanos impugnare, et quæcunq; absurda, perniciosa malaq; dicãt, faciantq;, proferre: sed ut ostendã tantũmodo, quod sine omni ratione et inique Christiani à Musulmanis accusentur: quod etiã fecimus. Quod si interim quædã de Mahomete diximus, ipsius rei argumentũ nos dicere coegit. Quandoquidem si de absurdis doctrinæ suæ scribere instituissemus, multa hic nobis dicenda essent. Quod uerò Christus de Mahomete sermonem non habuerit, nec in Euangelio nomen illius fuerit inscriptũ, sufficienter à nobis in superioribus dictum est: sed & ipsa ratio hoc manifestius comprobabit. Quæcunq; uiderunt Apostoli &

disci-

discipuli Christi, & quæcunq; ex ore illius audiuerunt, hæc & literis prodiderunt, & docuerũt. Ex illis itaq; Christi discipulis quatuor conscripserunt Euangelium. Vnus quidem Matthæus nomine, qui Hebraica lingua illud descripsit, in Palæstinæ institutionẽ, & Hierosolymæ, partiumq; Aphricæ. Alter uerò Marcus, Latino idiomate conscriptũ uulgauit in Achaiam, Italiam & Romam, quin etiam in omnes gentes occidentales. Tertius Lucas lingua Græca usus est, quod in Asiam, Aethiopiam, Persiam, Indiamq; euulgatum est, & Arabiam. Quartus uerò Ioannes, etiã ipse Græcis literis usus, Euangeliũ conscripsit, quod in Europæ aliquot partes diffusum est, & insulas aliaq; loca à Græcis habitata. Sic inquam, Euangelium dispersum est in mundum uniuersum, non ui & necessitate, nõ gladio & ense, sed apostoli cum charitate, mansuetudine & humilitate uerbum dei prædicauerunt Et cõtrario omninò modo res successit. Apostolis enim percussis & colaphos paßis, calumnia preßis, & in persecutione simul docentibus prædicatio illorum non intercidit: sed quotidie crescebat & augebatur Christi Euangelium. Quin & hi ipsi, qui magno studio & labore in hoc incumbebant ut Christi nomen occultaretur, ne quis hominum cõfiteretur illum Deum esse, & ut mortis supplicium subiret qui hoc faceret, hi ipsi inquam, ueritate cognita illi adiuncti sunt, eamq; coluerũt, alij quidem ab apostolis, alij ab horum successoribus & discipulis edocti, & crediderunt Christum esse uerũ Deum, & Dei uiuentis filium: quin etiam dolore & fletibus prosequebantur anteactos dies, quibus in tenebris & Satanæ erroribus ambulauerant. Deus autẽ benignus & misericors, ipsorũ suscepit pœnitentiam, ipsosq; Christiani nominis persecutores pastorũ officio dignatus est, & doctores præconesq; Euangelij & nominis sui fecit. Omnes etiam Euangeliũ recipientes, describebãt illud singuli, legebant, discebant, & in illo instituebãtur, colebantq; quæ in eo erant scripta, tum denique summo studio ignaros horum erudiebant. Et hoc modo Euangeliũ in orbem uniuersum dispersum est, omnesq; illud habebant totius terræ incolæ. A Christi temporibus itaq; usq; ad ea quibus docere cœpit Mahomet, anni elapsi sunt plus quingentis. Quis uerò post Euangelij cognitionem intra quingentorũ annorũ spacium ausus fuisset expungere Mahometis nomen ex Euangelio, si modò in illo scriptũ inueniebantur? partim quidem quod qui unam tantum dictionem uel addere uel demere ausus fuisset, posthac Christiani nomen amisisset: partim uerò, ut demus impium quendam aliquã Euangelij dictionẽ expungere ausum fuisse, num uniuersum orbem unius ineptias secuturũ

fuisse putabimus? Nequaquam. Hinc igitur elucet, Mahometis nomen nusquam in Euangelio descriptũ fuisse. Præterea si Mahometis nomen Euãgelij libris inerat, illũ sanè Christus uel bonũ, uel malum esse fuerat testificaturus. Si bonũ, recepturi hunc certè erant omnes reges terræ, omnes præsides, omnes Christiani, eum nimirũ qui Christi testimonio esset comprobatus, ut scilicet illius etiam utilitate perfruerentur. Si uerò malũ dixit, retinuissent nimirũ illius signa & indicia, & ne ab hoc læderentur custodiuissent. Quod si igitur uel ut bonum recepturi, uel ut malum auersaturi, nõ eiecisset uniuersus orbis ex Euangelio Mahometis nomen, etiã hinc apparet huius nomẽ in Euangelio scriptũ non fuisse. Porrò nemo est qui alteri prius quàm is natus sit, inuideat. Quis igitur Mahometem inuidia esset prosecutus, priusquam is nasceretur? Nemo prorsus. Et licet aliquis post natiuitatem illius hunc inuidia esset prosecutus, num totus orbis unius contra Mahometem inuidiæ erat subscripturus? Et quis tam imprudẽs, ut hoc non impoßibile fuisse iudicet? Quare etiam hinc colligitur, Mahometis nomen in Euangelio non fuisse descriptũ. Præterea siquidem dicerent Ismaelitæ, quòd in solo Euangelio Mahometis nomen scriptum inueniretur, quodq; illud Christiani eraserint, sufficientes essent hæ, quas diximus, demonstrationes ad ueritatem cõprobandum, & illorũ refutandum mendacia. Cum uerò addunt, illud etiam in ueteri Testamento à Mose conscripto extare, quomodo illud expunxerũt Hebræi? Illic etenim ne signum quidem de Mahomete inuenitur. Considera igitur qua fronte Musulmani dicant Christianos nomen illius inuidia motos ex Euãgelio expunxisse? Hebræi uerò quam ob causam idem fecerunt? in circuncisione quippe, & in alijs quibusdã, cibis uidelicet alijsq; ritibus, Musulmani cum Hebræis conueniunt. Nunc igitur uel hinc quoq; constat, quod nec in ueteri Mosis testamento, nec in Euangelio, Mahometis nomen contineatur. Et hæc quidem hactenus, sufficiunt enim hæc, ut uel stupidißimum in ueritatis cognitionem inducant.

Inter alia uerò omnia etiam in hoc Christiani à Musulmanis accusamur, quod spernentes legem à Mose latam, accusationem mereamur, cum tamen nos accusatione digni, Musulmanos accusemus summis celebrãdos laudibus. Num itaq; laudandi sint Musulmani, seu minus, singulatim in superioribus demonstratũ est. Sed agedum de nobis ipsis nunc uideamus. Num soluta est à nobis Mosis lex? Quin potius ab Euangelio confirmata est, & id quod in lege infirmum erat & impoßibile, hoc Euangeliũ compleuit. Omnis enim sermo, omnis scriptura, omnis actio cũ fine certo dici-

to dicitur, scribitur, & fit: & quemadmodum omnes fructus præcedit flos, ita omnium actionum dux est destinatus finis, apud cordatos homines. Et nunc diligenter, quæ dicũtur, considera, quomodo Adam nimirũ à deo formatus sit, & in paradisum collocatus, à quo propter diuinæ legis trãsgreßionẽ extorris et exul factus sit, & maledictione à Deo suscepta & damnatione ut in eam terram redeat, è qua sumptus est, condemnetur. Quod sic euenisse uidemus. Mortem enim subijt, et defunctus in inferno detinebatur. Veruntamen opera diaboli totũ genus humanũ, & uniuersi simul inciderũt in facinora lasciua & illicita: et hoc perniciosum illis erat, quod relicto cultu creatoris cœli & terræ, & dei factoris sui, seducti diabolũ coluerũt, et idola, ut in superioribus diximus et demonstrauimus. Deus uero misericors, nequaquã uoluit creaturam suam ulterius diaboli tyrannide premi: hominemq; saluari uoluit. Quoniam uero is ut sui iuris et liberi arbitrij sit, à deo conditus est, nec ablatum ab ipso est antea illi concessum liberum arbitrium, sed semper liberum habens arbitriũ permansit: uoluit saluare deus hominẽ, sed tamen sua ipsius, hominis scilicet uoluntate & arbitrio, nõ ui & neceßitate, ut Mahomet prædicat. Cum uero omnes homines diuturno planè morbo lasciuiæ, & plus quàm naturaliũ uitiorum et idololatriæ laborauissent, ab eo tempore impoßibile erat eosdem facile à tam diutino morbo liberari. Cœpit igitur deus instar peritißimi medici paulatim curare genus hominũ, Hebræorumq; gentem boni huius initium constituit, præcepitq; uni hominũ iusto & sancto, Mosi scilicet, ut ex dei oraculis exorsus Hebræorum gentem institueret: quod et fecit. Quoniam uerò omnia quæ lege & Euangelio cõtinentur, huic meæ Apologiæ particulari inserere nõ facile licet, particularia tamen quædam ex his in medium afferemus. & quemadmodum ex uno calice omne quod in dolio est, uinũ dijudicatur: sic ex his singularibus, quis nam legis & Euangelij scopus sit, cognoscere poterimus, & num alterum cõtradicat alteri. Diligenter itaq; his quæ dicuntur attẽdito. Moses dicit, Non occides: Dicit Christus, Qui irascitur fratri suo ignis pœnã subibit. Et Moses quidem dixit, Non occides: Christus uero, Non irascaris. Nouisti igitur, quod primò quidem sanguinis, qui circa cor est in homine, efferuescentia oboritur, qua homo incitatur ad iracundiã, ex quibus et ipsa cædes sequitur. Qui uero ratione animi æstum refrenauerit, si non ad iram commotus fuerit, quomodo in cædis crimen inciderit? Et Moses quidem dicendo, Non occides, hominẽ à malo & ipso peccato absterruit, ipsum uero

non reddidit perfectum. non enim hoc homini multum profuerit, si à malo abstineat, nisi etiam bonũ operetur. Quapropter Christus nõ dixit, Non occides: sed, Quicunq; iratus fuerit fratri suo, &c. radicitus ipsum crimen euellens. Et lex quodammodo fructũ aufert (cædes enim iræ fructus est) Christus uero ipsam peccati arborẽ extirpat, id est animi æstum & iram. Et Moses quidem dicens, Non occides, in hoc constitit, nec ultrò progressus est. Christus uero non sic: sed cum dicit, Quicunq; irascitur fratri suo obnoxius est gehennæ ignis: sic addit, Cum obtuleris munus tuũ ad altare, et illic recordaris quod frater tuus aliquid habeat cõtra te, relinque munus tuum coram altari, & abi primũ et recõcilieris cum fratre tuo, & tunc reuersus offer munus tuum: charitatem fratris sacrificio utiliorẽ iudicans. Et sanè nõ dixit, Si tu habueris aliquid contra fratrẽ tuũ (hoc enim antè prohibuit) quid igitur? Si habuerit frater tuus cõtra te. Nõ enim hunc modo à malo absterruit, sed et fratrẽ curari præcepit.

Dicit in lege Moses: Non peierabis, sed reddes domino iuramenta tua. Periuriũ prohibens, iuramentũ concedit. Christus autem in Euangelio: Ne iures omnino, sed sit uobis ita ita, et non nõ: quid nam innuente hoc uerbo? nõ aliud quàm ut ueraces simus?, & fide digni, & ut loco multorum iuramentorũ uerba nostra talia sint quæ fidem poßint mereri. Et sanè qui iurat, uel uolens uel inuitus, iurando potest fallere aut falli: qui uerò in uniuersum nõ iurat, periurij periculũ effugit. Moses idẽ dicit, Oculũ pro oculo, dentẽ pro dente: nec aliud respicit quàm ut timore contentiones & pugnas mutuas prohibeat. Christus autem in Euangelio: Quicunq; tibi alapam inflixerit in dextram maxillã tuam, obuerte illi & alterã. et qui te iudicium uolet rapere, et tunicam tuam tollere, dimitte illi & palliũ. Et quicunq; te adegerit ad milliare unum, abi cum illo duo. Nunc itaque te interrogo, utrum ex duobus mandatis istis legislatoris finem plenè attingit, num scilicet ut prohibeãtur, quin potius ut omnino tollantur mutuæ lites, contentiones & pugnæ? Euangelica haud dubie. Si quis enim propter ultionem oculo suo altero priuetur, aut dente, nónne ulciscitur, & tẽporis occasione id permittente alteri nocet, uel ad minimũ irascitur, et iniuriarũ memor est? Haud dubie. Qui uero paratus promptusq; ad hoc fuerit, et hoc studuerit semper, ut si quis illi alapam infligat, non modo sustineat à fratre illatam sibi iniuriam, sed cum humilitate alteram illi alapam obuertat: & cum re sic gesta huius philosophiæ studiosus fuerit, et percutientem sustinuerit, nón ne sustulit hic et deuicit omne uitium, omnem contentionẽ

& iram? Num hic ne, uel ipsa lex legislatoris finem propius attigit? Non ne diabolũ lætali afflixit uulnere, patrem pugnæ & offendiculorum? Diabolum enim cœlo eiecit fastus, cum angelus esset, deinde inuidia & odium. In diabolo enim ne uestigiũ quidem est charitatis. Non tamen in homine solummodo diaboli odium inuenitur: sed & dæmones inter se mutuò alter alterius perditionem & exitium concupiscit. Propter inimicitiam uero et odium, quo in homines laborant, pacem inter se habere uidentur. Et quemadmodum inimici ira mutua inter se cõcertant, alterq; alterius quærit perniciem & interitum. si uero in alios hostes ijdem inciderint, omisso bello illo mutuo & intestino, cum illis cõgrediuntur: deinde uero rursum alter alterius mutuã perniciem sitire deprehenditur. Talis est etiam ea quæ inter hos putatur esse coniunctio & concordia. in hominum enim pernitiem, non uero & integro animo contrahitur. Vbi enim ueritas apud mendaciorum patrem locum habeat? Homo autem, qui alterius alapã sustinuerit, nónne facinus diabolo prorsus contrarium patrauit? Nónne coram fratre suo humiliatus est? imò magis coram Deo? Nónne fratrem dilexit: & propter charitatem fratri exhibitam diabolum confudit? Et quis tam insipiens ut de his dubitet? Et qui ad hæc promptus talia dixerit & fecerit, quomodo fiet ut cum altero contentiones misceat?

Dicit Moses, Diliges proximũ tuum, et odio habebis inimicũ tuum. Quid nam hæc legislatoris uerba aliud quàm ueritatẽ uolunt cõstituere? Quid uero Christus, Si dilexeritis eos qui uos diligunt, quæ nam uestra gratia est? Diligite inimicos uestros, Benefacite odio uos habentibus, & orate pro his qui uos execrantur. Quæ nam ex his legibus charitatẽ cõstituit? Vetus ne an Euangelij lex? Illa enim post amicorũ dilectionem propter multorum infirmitatem concedit quodammodo odium contra inimicos. Christus uero cum dicit, Diligite inimicos uestros, & orate pro illis, odium omnino ex homine sustulit. Qui enim hostem suum diligit, & pro illo orat, quomodo amicum aut alium hominem odio habebit?

Lex dicit, Non mœchaberis: Christus uero non sic, sed, Quicunq; uiderit mulierẽ ad concupiscendum illam, iam adulteriũ cum illa commisit in corde suo. En diligentiam legis considera. Non legem modò prohibuit, sed etiam lasciuum oculum, et ipsum quodammodo animi affectum. Qui enim seipsum usq; ad oculi commotionem custodierit, quomodo in adulterij crimẽ incidet? Quemadmodum uero brutis animalibus his quidem ultricia, illis uero defensiora & protectiora arma data sunt, ut leoni quidem ira et robur, apro dentes, boui cornua, lepori uero cursus celeritas, idemq; capreæ & ceruo: omnibus autem simul sensus quidam datus est, quo noxia omnia & uenenatos cibos auersentur, utiles uerò appetant: sic & homini omnium loco mens data est, quæ dijudicare potest bonum à malo: & ab illis quidem abstinere quæ animam lædunt, utilia uero et salutaria appetere. Quod si uero forte carnali cupiditate & diaboli affectu in animum cogitatio quædam inciderit indecens, caprea uelocior turpem cogitationem effugere potest. Et si odio satanæ cogitatio hæc illum insecuta fuerit, animi zelum & feruorem sibi à Deo datum possidet in suum commodum: quo leonis aut ursi instar sese defendit, cogitationẽ hanc hostisq; bellum conculcare & extirpare concupiscit. Homo autem nõ custodiens sanum illud diuinæ gratiæ donarium, in illicitas et absurdas actiones incidit, quemadmodum in superioribus copiosius enarrauimus. Deus autem saluare uolens suam creaturam, hominem scilicet, legem Mosaicam misit, ceu ducem quendam & præceptorem. Et quemadmodum teneris adhuc infantibus cibus solidus non datur, sed tenerior & concoctu facilis, paulò pòst autem solidior, hinc rursum solidior alius, tandem etiam cibus perfectus: & ut imperfecta adhuc cognitione rerũ præditis nõdum philosophiæ disciplina præscribitur, sed primo quidem literarum elementa traduntur, et paulò pòst harum coniunctio & syllabæ: puero autem per ætatem & incrementum ad perfectiorem ætatem progresso, etiam philosophiæ arcana proponuntur: sic eadem mihi & legis ratio uidetur. Propter hominum enim infirmitatẽ lex ad manuductionem boni data est, non quidem ut hominem perfectum reddere possit, sed quemadmodum in sublimi scala primus gradus nos à terra attollit, nec tamen hoc ad summũ scalæ ascensum sufficit, nisi multi simul superati sint propter altitudinem et sublimitatem: ita etiam in ueteri lege contingit, sancta quidem & iusta & à Deo lata (unus enim idemq; Deus est, qui & legem & Euangelium promulgauit) sed tamen propter hominum infirmitatem lex data est, pædagogum agens, & illos à terra subducens quasi in primum scalæ gradum, hoc est abstrahens illos à multis & ingentibus uitijs, & à terra in qua uolutabantur: non tamen illos ad scalæ summitatem perducere potuit. Euangelium uerò hominem euexit, & in summũ collocauit scalæ fastigium, quod ad cœlum usq; pertingit. Quod enim in lege infirmum erat et impossibile, Euangelium impleuit. Sicuti demonstratũ est. Dominus enim in Euangelijs sic ait, Non ueni ut legẽ destruã, sed ut impleã. Ante Euãgelij enim tem

pora

pora simul cognoscebatur qui nam uitiorũ multitudine esset obrutus. Post huius uero annunciationem, libere sese uirginitatis politia protulit, & innumeri ex hominibus uirgines inueniuntur et muliebris et uirilis sexus. Cesso tamẽ de his dicere propter nimiam uerbositatem. Plurimi enim Christianorum uitam agunt angelicam. Nouisti ne autem nunc quomodo una eademq; lex sit illa à Mose lata antiquitus, & quam Christus in Euangelio tulit? Et quemadmodum rex aliquis mißis seruo suo nummis quinq;, dicit illi, negotiare & operare cum his quandiu peregre ab fuero. Hic uero gratijs actis accipit, & negotiatur. Cum uero denuò peregre profectus fuerit rex, eidem seruo alios centum tradidit, nec propterea quinque his ille priuatus est: sed nomen quidem quinq; nummorum defecit, nihilominus tamen hi quinque multipliciter in ipsis centum continentur: & cum centum nummorum numerus nominatur, necessariò cum his cõiunctus est et unà intelligitur ipsorum quinq; numerus unà cum centenis: sic, inquam, in lege & Euãgelio contingit. Lex quidem abrogata dicitur, citra controuersiam tamen in ipso Euangelio continetur ipsius legis finis, & multipliciter in hoc operatur, quemadmodũ paulo antè diximus. Et hæc quidem abrogata est non ceu mala, sed ceu inutilis, quod præsens tempus attinet, nec usum habens aliquem. Et quemadmodũ in densißimis tenebris media nocte luna exorta tenebrarum profunditatem quasi attenuat, aerem tamen non omnino dilucidum reddit: sol uero exortus in tantum uniuersum orbem illuminat, ut etiam minimus in aere puluisculus per solis radios conspiciatur. & luna quidem insitum sibi propriumq; lumen non amisit, disparuit tamen et obtecta est, propter solis splendorem: sic etiam in ueteri lege & euangelio contingit. Lex enim uetus idololatriæ quidem tenebras depulit, non tamen in uniuersum illuminare & absoluere potuit hominum animas: Euangelium uero illuminauit, docuit, absoluit, & homines in cœlum euexit, paradisumq; quam progenitor Adam amiserat, gratuitò conceßit. Et quis tam infœlix, ut Euangelio relicto ad legem reuertatur, et quasi denuò ceu infans lactis nutrimentum concupiscat, nec instar uiri cibum solidiorem? uel quis ceu puer literarum elementa requirat, & non potius ceu absoluta prudentia præditus philosophiam? Vel quis solari lumine repudiato, lunarem amplectatur? Mihi sanè ea quæ scripsimus sufficere uidentur, ut facile, quicunq; uoluerit huius rei ueritatem cognoscat, quin & tu ipse. Si autem fortasßis adhuc propter sacrificia, circuncisionem, sabbati ocium, & ciborum discrimen ratio tua du-

bitat & uacillat, minime tamen hoc fieri conueniebat, cum de maximis illis & necessarijs sufficienter dixerimus: uerumtamen etiam de his, ut & reliquis, breuißime dißeramus.

Homines, ut suprà diximus, humanas idolis uictimas immolabãt, nec alienigenas tantum, sed etiam proprios liberos. Et quemadmodũ lignum tortuosum integrã & nimiam inflexionẽ sustinere non potest, sed illud paulatim principio artificis arte & opportunitate ab inæqualitate priore immutatur, deinde omnino in rectum extenditur ceu regula aliqua: ita etiam in sacrificijs factum est. Conceßit enim deus primo tauros immolari, oues & hircos, ut illos ab impijs hisce hominum immolationibus abduceret. Quid enim his deterius et iniquius? Hæc tamen cõceßit deus, ut paulo pòst & ipsa abrogaret, & homines in notitiam sacrificãdi laudem induceret. Sic enim per Dauidẽ deus locutus est: Non suscipiã ex domo tua uitulos, neque de gregibus tuis capellas. Num edam taurorũ carnes, & hircorum sanguinem bibã? Offer deo sacrificiũ laudis, id est hymnum oris tui cũ sincero et recto corde: & redde domino uota tua, & inuoca me in die tribulationis tuæ, et eripiam te, et glorificabis me. Et hæc tanquàm sub dei persona dixit, auersantis animalium uictimas. Per seipsum autem ad Deum sic dicit: Quoniã si uoluisses sacrificiũ, dedissem tibi. Holocausta non comprobas. Sacrificiũ deo, spiritus contritus. Cor contritũ & humiliatum Dominus non despiciet. Viden' quomodo in omni negotio à summo ad infimum tandem prophetæ locuti sint? Si igitur de sacrificijs dilucide dixerũt, quod deo nõ grata sint, sed temporanea quædam cõceßio, iam post inutilem animaliũ oblationem sacrificatur & cantatur per os & labia ex puro & sincero corde, quod & factũ est. Qui enim antè idololatræ, tyranni & persecutores Christi fuerant, qui Christum ignominia affecerant, cõuersi doctores & præcones orbis facti sunt, & pro nomine Christi occubuerunt, seipsos proponẽtes formulã eorum qui in Christũ credunt, ut dictũ est. De circuncisione autem copiosius in superioribus diximus. Verumtamen etiam nunc sic dicimus, Circuncisio cordis est circuncisio, non carnis. Abundantiam enim cordis circumcidere debent singuli, non carnis. Abundantia enim cordis peccatum est, quod conciliauit diabolus & homo propter uoluptates. Quod uero deus in homine fecit, non est superuacaneum. integrum enim est, et bonum, et abundans est nihil. Si itaque homo cordis abundantiam circũciderit, id est peccatum, hic reuera uere circuncisus est. Si autem peccato obnoxius fuerit, & carne circũcisus, uana et inutilis est huius

circuncisio. Sed & Moses sic inquit: Hodie itaque circumcidite duritiam cordis uestri, & ceruicem uestram ne induretis amplius. Dominus enim deus uester, hic deus deorum est, & dominus dominantiu. Deus magnus & fortis. En qualem Moses circucisione faciat? No carnis certe, sed cordis. Veru et martyr Christi Stephanus cu Hebræis disputas dixit, Duri ceruice & incircucisi corde, qui recepistis legem, & non obseruauistis eam. Sabbatum uero no casu aut fortuito institutum est, ut homines eo die ociosi desiderent (ocium enim per se uitio habetur) sed ut Iudæi omnino ab ijs quæ uitam attinent uacantes, spiritualia curarent. Et in hunc finem institutum est, ut sabbato quidem uacarēt à curis uitam spectantibus, in concionem uero ardenti studio & cura abirent. Et clare constat, quod sacerdos in sabbato duplicem laborem absoluebat, & duplices oblationes immolabat. Iudæi autem etiam hoc neglecto, uoluptatibus magis studebant & delicijs. Quapropter & propheta increpans illos, dixit: Væ abeuntibus ad diem malum, qui appropinquatis & contingitis sabbata ficta. Et Iudæis quidem, ut diximus, sabbatum institutum est, ut à curis uictum spectantibus uacantes, ad conciones sacras studiose conuenirent. Christianis uero non similiter, utpote cum quotidie ad conciones & preces ipsis conuenire solenne sit. & sic laboratur ut hi quidem plus, illi uerò minus singulis diebus orent. Et quemadmodum in omnibus præceptis lex minimum illud & imperfectum exposuit, Euangelium uero uniuersale illud et totum: ita etiam in Sabbato fieri uidemus. Lex quidem sabbatum constituit, ut conciones adirent. Euangelium uero quotidie hoc fieri uoluit, idq; non semel tantum in die, sed millies, si cui libuerit. Quod si uolueris, dicam id dilucidius. Iudæis ad Christum sabbato apportantibus magnam infirmorum multitudinem, claudoru, cæcorum, aridorum, paralyticorum, dæmoniacorum, aliorumq; uarijs morbis laborantiu, omnes eadem ipsa hora sanauit. Iudæi uerò inuidia & ira pleni, cum aliud quod Christo obijcerent non haberent, dicunt illi, Non licet tibi hoc facere sabbato. Quin & Pharisæi uidentes Christi discipulos sabbato spicas uellere & comedere, dixerunt eundem sermonem. Quid uerò ad hos Christus? An no legistis quid fecerit Dauid, cum esuriret ipse, & qui cum eo erant? Quomodo ingressus sit in domum dei, et panes propositionis comederit, & dederit his qui cum eo erant in die sabbati? Sabbatum enim propter hominem factum est, & non homo propter sabbatum. Sed et alia quædam est sabbati ratio. Sex diebus deus creauit omnia, & septimo quieuit ab operibus

Deut.10

Act.7

suis. Tum & Christus in sepulchrum depositus, sabbato quieuit. in parasceue enim laborauit: latroni enim salutem dedit. die uero dominico rursum operatus est, suscitando primu, ut deus, proprium corpus, & multorum aliorum: deinde & apostolis apparens, cofortauit illos, & cum his alios multos apostolos. Et quod septem exactis seculis, id est annorum septem millibus à creatione mundi, uniuersalis omniu hominum quies futura sit. Eò usque enim omnis actio tam bona quàm mala extenditur: tempore autem illo resurrectio mortuoru et iudicium operu futurum est, & singuloru iuxta opera sua retributio. & hos quidem qui impie uixerunt, æterna manet damnatio: pios uero bonosq;, uita æterna, paradisus & bona quàm plurima, quæ oculus non uidit, et auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt. En igitur quis ocij illius sabbatini finis sit, & quomodo errauerint ac adhuc errent, ueluti in omnibus alijs, miseri & stulti Iudæi.

De cibis uero ipsa ueritas sic se habet, Omnia quæ fecit Deus, ualde bona sunt: et si bona sunt, quomodo legislator ea pro malis & reijciendis erat iudicaturus? Cum Deus ad illos dicat, Ecce dedi uobis omnia ad comedendu, ut herbas campi. Sed cum in deserto moraretur immorigera et ingrata Iudæorum gens, singulis diebus manna à deo missum accipiebāt: cæteru contra Mosem, imò ipsum deum murmurabant quotidie, & suillas Ægypti carnes appetebant, quas antea comederant, et infinita alia (in primis tamē præ alijs suillarum carnium desiderio tenebantur.) Hac igitur de causa interdixit his legislator Moses, ne his uescerentur, ut eos ab omnibus Ægypti cupiditatibus abduceret. Sed de his ipsis audi. Quod enim uniuersus mundus in idololatriæ tenebras & barathru inciderit, manifeste constat: in primis tamen omniu Ægyptij omnia ferè animalia adorabant, et deoru numero ascribebant. & quæcuuque hi tanquàm deos uenerabantur, hæc Moses legislator immolare iußit: è uolatilibus quidem turturem & columbam, è quadrupedibus uero bouem, ouem & capram. sed porco uesci prohibuit, quonia huius cibus magni erat precij apud Ægyptios simul & infelicißimos Iudæos. Moses igitur ipsis immutare uolens Ægyptiorum ritus, ea immolare iußit quæ Ægyptijs pro dijs erant, ut intelligerent se frustra hæc colere & uenerari. Quæ uero chara habebant, & magni faciebant, cibi gratia, illorum esum interminatus est: in primis tamen suillarum carnium, propter insatiabiles harum cupiditates, ut dictu est. Christus uero nihil è cibis prohibuit, nec etiam apostoli, horuq; successores. Quod si uero aliqua animalia sunt, à quibus Christiani abstinent

nent, hoc simpliciter diutinæ consuetudinis & propriæ uoluntatis gratia faciunt, non propter doctorum et Euangelij traditionem. Vetus enim lex hasce obseruationes habebat, Euangelium uero nequaquam: sed omnia in uniuscuiusq; potestate & arbitrio sunt constituta. propter diutinam uero, ut dictum est, consuetudinem à quibusdam animalibus abstinent, nec illis uescuntur: quemadmodum qui penes nos sunt Monachi, ab omnium carnium esu abstinent, non quod has impuras & reijciendas esse arbitrentur, sed uitam (ut dictum est) augustiorem sequi cupientes, & rempub. habere longe sublimiorem propter corporis sui tolerantiam carnibus abstinent. Et ecce ex his quæ de lege scripsimus, iudicare potes; legem Euangelio contrariā non esse, nec Euāgelium legi: omnia enim hæc sibi cōsentiunt. Legis uero infirmitatem Euangelium compleuit. Si enim lex perfecta fuisset, nequaquam sic per Ieremiam prophetā dixisset Dominus: Ecce dies ueniunt, dicit dominus, & constituā super domum Izrael et domum Iuda fœdus nouum: non secundum fœdus quod pepigi cum patribus ipsorum; in diebus cum apprehenderem ego manum ipsorum, ut educerem eos de terra Ægypti: quoniam ipsi non perstiterunt in fœdere meo, & ego neglexi eos, dicit dominus. Quoniā hoc est fœdus quod statuam domui Izrael post dies illos, dicit dominus, Dabo leges meas in sensus illorum, & in cor ipsorū inscribam eas, et ero ipsis in deum, & ipsi erunt mihi in populū. Nec docebit unusquisq; proximum suum, et quilibet fratrē suum, dicens, Cognosce Deum: quoniam omnes cognoscent me, à minimo ipsorum usq; ad maximum illorum. Quoniam propitius ero iniquitatibus illorum, & peccatorū illorum & delictorū non amplius recordabor. Attende diligēter ad ea quæ dicuntur. Dicit deus, Ecce dies ueniunt, & constituam super domum Izrael et super domum Iuda fœdus nouum. Dicendo, cōstituam fœdus nouum, ostendit primum illud esse imperfectū, futurum uero illud fore perfectum. Cum item nouum dicit, ostendit alterū illud esse uetus, cuius nullus sit usus. Quin & lucidius adhuc dixit, Nō secundū fœdus, quod pepigi cum patribus illorum, quoniam non perstiterunt in fœdere meo, & neglexi eos, dicit Dominus. Omnino autem hinc elucescit, quod uetus quidem fœdus abrogauit, nouum uero gratuitò cōceßit. Sed adhuc clarius de hoc locutus, sic dixit: Ero ipsis in deū, & ipsi erunt mihi in populum, et omnes cognoscēt me à minimo ipsorum usq; ad maximum. Quoniam propitius ero iniquitatibus ipsorum, & peccatorum illorum delictorumq; nō amplius recordabor. Vides quomodo Israelis quidem po-

Ierem. 31

pulum reprobauerit, proculq; à se abegerit: & gentes, quibus nouum fœdus, id est Euangelium traditum est, populum suum nominauerit? Et domum Izrael & Iuda de ipsis gentibus dicere uidetur Deus, de Hebræorum uero gente nequaquam. Quos etenim Christus diaboli filios uocauit, quomodo pater huius Deus eosdem populum suum appellaret? aut Deus ipsorum esse diceretur? Similiter per Esaiam quoque sic inquit Deus: E Zion exibit lex, & uerbum Domini de Ierusalem. Et quæ nam lex alia de Zion & Ierusalem egressa est, præterquàm Christi doctrina & Euangelium? Mosaica enim lex in monte Sinai promulgata est Iudæis, genti immmorigeræ & ingratæ: Christi autem doctrina & Euangelium ex Hierusalem. Veruntamen tute tecum considera, & uide. Quemadmodum homo tabernaculum quoddam umbratile extruēs, de hoc non multū sollicitus est, in domo autem extruenda summo studio utitur, & in primis curat ut fundamentum positum sit firmum & stabile, ut forma domus sit commoda, & culmen imponat concinnum: quin etiam de elegantia domus non parum solicitus est. in domo enim sua pater familias habitat. Sic etiam in ueteri lege & Euangelio contingit. Euangelium quidem, secundum quod in eo requiescere Deus uoluit, per omnia sanctum fecit, perfectum & iustum & stabile. In lege uero non sic: sed uolens hanc tantum non ceu inutilem abolere, quasi in transcursu ipsam tradidit, ut legis defectus per Euangelium implerentur & resarcirentur. Cæterum quemadmodum de Christo prophetæ uaticinati sunt, & hæc quidem sermonibus claris exposuerunt, hæc uero per ænigmata: non solum autem de Christo, sed etiam de Euangelio & illius discipulis apostolisq;: sic etiam de lege. Et primo quidem cum Isaac benedicere uellet filio suo primogenito Esau, non complacitum est Deo in hoc: sed Iacobo post hunc nato benedixit. Et Esau quidem typus erat legis & populi Iudaici, Iacob uero typus Euangelij & populi ex gentibus collecti. Iudas uero Iacobi filius genuit Phares & Zara. Cum autem Zara ad nascendum egrederetur, manus quidem eius emicuit, corpus uero nequaquam. Cum autem obstetrix manum filo tincto religauisset, manus infantis rursum ingressa est: & postea natus est frater eius Phares: quo in lucem edito, tandem & Zara natus est. Hoc autem uiso obstetrix dixit, Quare propter te solutum est septum? Septum certè ab omnibus prophetis lex Mosaica appellatur. Quis igitur exposuit obstetrici duos esse infantes? & qua nam de causa coccineo filo manum alterius religauit? Tum quid nam innuens dixit; Quare propter te dis-

Esa. 2

Gen. 27

Gen. 38

solutum est septum? id est, quomodo tu typus legis factus es? Et quemadmodũ qui modò apparuisti, deinde absconditus es, & frater qui posterior te erat, prior in lucem editus est: sic etiam septũ, lex scilicet, quæ prima esse apparebit, paulo pòst posteriores habebit partes. Lex uerò Euangelij, quæ postremo uentura est, ante hanc enascetur. Vnde nam obstetrix edocta hæc dixit? Diuina certe uirtute hæc uaticinata est: & quæ per prophetas loquitur dei uirtus, per os etiam mulieris locuta est. Planius tamen adhuc & dilucidius per Ieremiam dixit Deus: Ecce dies ueniunt dicit dominus, et constituam super domũ Izrael & super domum Iuda fœdus nouũ, &c. ut superius dictum est. Viden' quomodo per figuras & prophetias manifeste & clare deus legem demonstrauerit o ciosam quidem esse, & imperfectam: Euangelium uero efficax & perfectũ? Nihilominus miseri & excæcati Iudæi nec imperfectam & impotentem legem obseruant, sed quotidie uel primi illius transgressores esse deprehenduntur (non accuso illos peccatorum, quis enim à peccatis abstinere poterit? sed de lege dico, quod illam transgrediantur) & ijdem si maxime uellent facere ea quæ legis sunt, non tamen possunt. Et uide qua ratione hoc fiat. Deus constituit & decreuit, ut Hierosolyma omniũ, quas gens Hebræorum habet, urbium sit metropolis, in qua Solomon templum ædificauit, præcepitq; Deus ut intra templum sacrificia fiant, & oblationes pro peccatis hominum: extra Hierosolymam uero & templum hoc sacrificia nulla esse offerenda. Quandoquidem igitur Hierosolymarum urbs destructa est, & templum subuersum, neq; iam sacerdotium habent ad sanctificationẽ sui, neque modum offerendi deo, quid nam ipsis est reliqui? Nihil omnino. Propter hæc itaque et alia multa, quæ nunc exacte scribere nõ est opus, neque Christiani esse deprehendũtur, quia Euangelium non recipiunt: neque hæretici, quia nullum prorsus sequuntur hæresum doctorem: neq; Musulmani, quia Mahometem non sectantur: neque Iudæi, cum nulla, quæ legis sunt, faciant: sed tales esse conuincuntur miseri, qui quid colant credánt ue ignorẽt, sed in perditione uiuũt. Vidén' quõ à uera et recta uia aberrãtes, cum se rectà incedere arbitrãtur, in barathro & perditione esse cõspiciũtur? Et hæc quidẽ hactenus.

Quoniam uero in omnibus, quæ prius ad nos partim scripsisti, partim ore retulerunt tui ad nos nuncij, uoluntati tuæ obsecuti, copiosius nos defendimus, nunc age tui sermonis memineris. In fine enim literarum tuarum sic dixisti, Prudenti uel una sufficit oratio: quod reuera sic est. Si igitur prudẽti uel una sufficit oratio, ut tu ipse te-

staris, & ipsa docet ueritas, prudens uerò aliquis multis sermonibus auditis bonis uerisq;, nec illos receperit, uel decerpserit fructum illorum, nónne meritò accusandus et reprehendendus fuerit? Vbi igitur nostræ hæ literæ, hæcq; nostra apologia ad te peruenerint, adhortor ut diligenter hæc cõsideres, et per singula uerba discutias, latentem thesaurũ in his haud dubiè inuenturus. Non enim animi nostri fœtus sunt, sed ex libris Mosaicis, sed ex Dauidis Psalterio, sed ex prophetis & Euangelio desumpta, quæ et ipse Mahomet & omnes Musulmani sancta et iusta esse confitentur & dicunt. Et hæc ipsa sunt, quæ uerbotenus ostendunt Christum filium dei esse, & eundem deum simul et hominẽ. Ipse enim est qui ab omnibus prophetis deus est prædicatus. Is est quem Abraham, utpote deum, adorauit, & iudicem omnis terræ dixit. Is est quem cantu celebrauerunt angeli, & quem uirtutes supernæ in nubibus suis gestauerũt, quem uidit Daniel uenientem in nubibus ad iudicandum orbem. Is est, cui omnis creatura seruit, illius dicto obediẽs, uenti scilicet, mare, et reliqua. Is est, quo uiso infernus regnũ suũ amisit: cæterũ & ante mortẽ cum tremore implebat huius imperium, dimittẽs Lazarum, & alios. Hoc testatur infinita illa, quæ fecit, miracula. Et quid dicam amplius? Is est, qui à deo patre testimonium sæpius accepit. De hoc Dauid dixit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate deo in uoce exultationis. Quoniã rex uniuersæ terræ deus. Psallite prudẽter. Deus regnauit super gentes: quemadmodũ in superioribus copiosius dictum est. Non enim de deo patre dixit, nec de Dei filio, quod prius quidem non existens rex uniuersæ terræ, postea uero regnum sit per omnes gentes & omnem terram acceperit: sed hæc propter hominem, quem assumpsit filius & uerbum Dei, propheta dixit, qui nec regnabat, nec à gentibus omniq; terra adorabatur, eo quod nondũ esset natus. Post natiuitatem autem illius data est illi gloria, honor & potestas, ut dixit Daniel, & regnum. Cæterum et ipse Dauid eodem loco: quin & ipse Christus post resurrectionem quasi obsignans huiusmodi prophetias, dixit apostolis: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Profecti, docete omnes gentes: qui crediderit & baptizatus fuerit, saluabitur: qui uero non crediderit, cõdemnabitur. Vides ne quanta cum simplicitate et luce appareat, quod de homine, quem filius & uerbum dei assumpsit ex diua Virgine, eadem dicunt prophetæ, sed & ipse Christus: & de illo extant omnia testimonia propter hominum infirmitatem? Ipse enim filius dei secundum diuinitatẽ testimonio non indiget. Quo enim testimonio deus indigeat? Veruntamen

men quemadmodū de Christi incarnatione, cruce & passione, resurrectione item & assumptione, de lege quoq; & alijs uaticinia sunt prædicta, uisiones uisæ, typi facti: sic etiam de baptismo prophetiæ & typi sunt propositi, quæ tamen omnia propter nimiam copiam, ut etiam in alijs, omisimus. De his tamen quædam particulariter perstringamus. Moses ille magnus, si non potuisset per mare rubrum Hebræorum gentem traducere, perissent sanè Pharaonis manibus. Iosue etiam filius Nun, nisi Iordanem in diuersas partes secuisset, non ingressi fuissent Iudæi terram promissam: arca uero propius propiusq; ad Iordanem fluuium allata, aquæ diuisæ sunt, & per siccum transiuit omnis Iudæorum populus: & arca typus erat diuæ Virginis Mariæ, quæ filium & uerbum dei secundum carnem peperit. Cæterum & propheta Helias extruxit altare, & lignis holocaustisq; simul impositis, nullum omnino ignem inferebat, sed cum altare aqua perfudisset, orabat, cœloq; delapsus ignis sacrificium consumpsit. Vides ne igitur quomodo omnia, quæ Christiani colunt, primis illis et uetustis testimonijs comprobata sunt? Hæc enim & alia multa baptismum denotabant. Sine hoc enim hominem saluari, est impossibile. Quapropter & ipse Christus dixit, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluabitur: qui uero nō crediderit, condemnabitur. Cum uero hæc omnia sic se habeāt, nónne ridiculum fuerit, quod libros quidem summo honore prosequimini, deum uerò in his celebratum contemnitis, dicentes hominem esse, & nō deum? Licet itaq; quàm fusissime fieri potuit, non scripsimus, propter nimiam scripturæ copiam, tardumq; infirmitatis tuæ iudicium, nihilominus tamen hæc tanta scripsimus, ut uel stupidissimo ad rectum uerumq; discendum sufficiant. Et ecce idem in te hodie, quod & in Iudæos, competit. de illis enim dixit dominus: Dabo illis famem, sed non famem panis & aquæ, sed famem audiendi uerba domini. Et sic omnino euenit. A tēpore enim illo, quo Christus mortem subijt, in iram inciderunt irreconciliabilem & sempiternam: ex tunc omnis sanctificatio omnisq; doctrina ab illis defecit. Idem igitur & in te contingit. Nam in hodiernum diem usq; uerbum dei nec audiuisti, nec edoctus es: sed in stultitia ambulauisti, & tenebris. Nunc uerò missa tibi sunt dei oracula, sanctorum & prophetarum dogmata: hæc igitur attente considera, et sine diligenter inspecto et accurata inquisitione stude, ne posthac in tenebris ambules, ne illud Dauidis in te impleatur oraculum, dicens, Filij hominum quousq; aggrauatis cor? quàm diu diligitis uanitatem, & quæritis mendacium? Et cognoscite, quod deus mirifice extulit sanctum suum, id est Christum. Quin & illud magni illius & admirandi Solomonis, dicens: In animam maleuolam sapientia dei non transit, nec in corpus peccatis deditum. Ne similis fias deserto et solitudini spinas producenti, & tribulos: sed potius similis sis terræ fructiferæ, quæ semen susceptum trigecuplum, sexagecuplum, & centuplū rependit. Sic tu recepto Euangelij uerbo fructū proferas centuplum. Deum obtestor creatorem cœli & terræ, ut is oculos tuos aperiat, & dilatet cor tuū, ut facias opera tibi salutaria, quo paradisum & omnia bona in hac reposita possidere queas.

Amos 8.

ALCHORANI, ID EST LEGIS PER MAHOMETEM LATÆ CAPITA, QVÆ PRIMA ORATIONE CONFVTANTVR, SVNT HÆC,

Quod Mahomet tempore epilepsiæ, cum spumans hinc inde uolueretur, dixerit sibi archangelum Gabrielem se conuenientem uidisse. 1

Quod librum conscripserit, Arabice Corran dictum, Græce uero, legem Dei salutiferam. 2

Quod prophetam Dei & apostolum se nominauerit. 3

Quod Mosaica, Psalteriū et prophetica scripta, iusta, sancta & uera nominauerit, præcipue uerò Euangeliū confessus sit iustū, sanctū, rectum, uerū et perfectū esse, et (ut in capite 10 na reperitur) Dei cōmonitiones uocauerit. 4

Quod non à Mahomete solo, sed etiam ab alijs lex illa lata sit. 5

Quod à Mahomete promulgata lex ore ad aures à diabolo lata sit. 6

Quod quidam dignitate Chalibas existens, id est summus doctor, religionem Christianam receperit. 7

Quod Mahomet cū in hæreticos quodā Nestorianos et Arrianos, quin etiā Iudæos aliquos incidisset, omnē horū maliciā collegerit. 8

Quod iactabundus de se dixerit: Si omnes homines cōueniant, omnes spiritus & angeli, non poterūt Alchoranū meo similē cōstituere. 9

Quod in fastigio dexteræ partis throni diuini Mahometis nomē inscriptū sit. 10

Quod legem non per miracula daturus uenerit, sed per gladiū: & quod non credentibus illi, aut mortis supplicium ferendum, aut tributa pendenda sint. 11

Quod interdixerit, ne quis suæ sectæ uel ordinis cum aliquo Christianorum disputet. 12

Quod Noe & Abraham, ipsi denique apostoli, eiusdem quam ipse postea promulgauit doctrinæ sectatores fuerint. 13

ORATIONIS II. CAPITA.

QVod ea quæ in Mosaicis præceptis, prophetis, psalterio & Euangelio continentur, sancta, iusta & Dei traditiones nominet, amplectatur et obseruet: quodq; illius sectatores non sint, qui hæc non impleuerint. 1

Quod legis suæ sectatores in partes septuaginta tres sint diuidendi, quarum unica sola sit saluanda, reliquas uero igni tradendas fore. 2

Quod nisi à Deo esset Alchoran, multa in eo essent sibi inuicem contraria. 3

Quod cum Gabriele ad Deum ascendens, in angelum inciderit decies millenis uicibus maiorem toto mundo, deflentem peccata sua: qui sua ipsius intercessione ueniã apud deum impetrauerit. 4

Quod ipse scopus & sigillum sit prophetarũ. 5

Quod rapinas, cædes & periuria prohibeat, eademq; rursus permittat. 6

Quod deus illi permiserit peierare. 7

Quod Deus secũ collocutus, dixerit se lusus gratia mundum condidisse. 8

Quod in capite Mipacara, id est iuuenca dicto, Iudæos & Christianos salutem consecuturos esse dixerit: in capite uero Aram, contrà asserit, neminem sine Ismaelitarum lege seruari posse. 9

Quod ante ipsum nemo possit paradisum ingredi. Et rursum dicit, quod deus illi multas mulieres uirosq; ante se paradisum ingressos ostenderit. 10

Quod deus post resurrectionem domus elegãtes, balnea et hortos, pluresq; mulieres se daturũ promittat Mahometicæ legis sectatorib. 11

Quod in capite Sad, angelos ex igne, homines uero ex puluere factos esse affirmet. 12

Quod in capite Emele, quod muscam significat, de Solomone & muscis mendacium prodat stolidum, quod & fatetur. 13

Quod in capite Rubeso, de Solomone & uerme tradat, superiori mendacio simillima. 14

Quod in libro Enarrationũ, causam ponit, cur illis uino interdictum sit. 15

Quod cœlum hoc creatum, ex fumo factum sit: mare autem, ex monte quodam Caph nominato. 16

Quod solem, lunam, lumine & uirtute æquales esse dicat. 17

Quod à Gabriele, ut cœlum ascenderet, uocatus, ex Dei manu sibi imposita tantam frigoris uim senserit, ut quæ ad medullam dorsi usque penetrauerit. 18

Quod in capite Sad tradat, dæmones cum angeli essent, à Deo ut Adamum adorarẽt esse constitutos: cumq; hoc aliorum angelorum more facere noluerint, propterea dæmones esse factos. 19

Causam tradit, propter quam suillis carnibus interdictum sit. 20

Quod Deus in fine mundi omne hominũ & angelorum genus occisurus sit. 21

Quod librum conscripserit, duodecim millia sermonum continentem: è quibus ter mille quidem ueri sint, cæteri autem falsi. 22

Quod in capite Ceramar dicat, se lunã in duas partes dissecuisse, quarum altera quidem in tunicã illius, altera uero in terram deciderit: deinde uero integram rursum restituisse. 23

Quod Deus et angeli pro Mahomete orent. 24

Quod in capite Helmaida, quod si interpreteris, mensam significat, affirmet, Hebræos & Christianos non esse filios Dei, nec amicos eius, eò quod affligantur. 25

ORATIONIS III. CAPITA.

QVod impossibile sit Deum habere filium sine muliere. 1

Quod si filium Deus habuerit, erit inter utrosq; dissidium. 2

Quod in capitulo Elnesa, quod mulieres significat, dicat, Christum esse uerbũ Dei, animam Dei, & spiritum Dei. 3

Quod Christum ex uirgine citra uirilem operã genitum esse testetur. 4

Quod neget Christum & Deum esse & Dei filium, illius etiam incarnationem. Eundem uerò nudum tantummodo, ut Nestorius, hominem uocat: sanctum uerò, et cunctis hominibus excellentiorem. 5

Non Christum, sed alium loco illius crucifixum esse. 6

Quod Deus Christum ad se in cœlos uocauerit, hunc autem in fine mundi uenturum esse, & Antichristum occisurũ, quo facto & ipse Christus moriturus sit. 7

Christianos Deiparam uirginem in deos retulisse, eamq; sororem esse Mosis & Aaronis. 8

ORATIONIS IIII. CAPITA.

QVod in cœlos surreptus Mahomet, coram Deo steterit, et audiuerit uaria, rursumque in terram delatus sit. 1

Dæmones etiam salutem esse consecuturos. 2

Alchorani interpretationem neminem intelligere, nec ipsum quidem Mahometem, sed solum Deum. 3

IN

IN MAHOMETEM ORATIO PRIMA.

QVisquis alteri contradicere proposuit, scopum unum præfixum habet, ut sua quidem confirmet, et obiecta destruat. Quandoquidem ergo de fide in Christum sufficiēter disseruimus, & quàm rectißime, ut mihi simul & ueritati ui detur, confisi agedum sancto spiritui, ab illis quidem contempto, à nobis autem honorato, uideamus quænam sint uerba illa, quæ contra Deum & ueritatem euomuit perditionis filius Mahomet: non obliti interim huius, quod suprà diximus, non scilicet nostri instituti esse, ut in uniuersum omnia quæ à Mahomete absurde instituta sunt, redarguamus: sed ea tantum refutabimus, quæ blasphema in Christum & illius in carne conuersationem impie & imprudenter quidam infremuerunt. Et ne ceu infirmiores certamē detrectare uideamur, nunc illud Deo auxiliante subibimus, ut in utilitatem quærentium se ueritas eluceat.

Regnante Heraclio Romanorum rege, homo fuit perniciosus et uæsanus, qui os quidem suum posuit in cœlum, & contra altißimū iniqua locutus est, lingua autem illius transiuit in terram: quem sanè non errauerit quispiam, ut mihi uidetur, si diaboli primogenitū et filium perditionis patremq; simul et filium mendacij uocauerit: nomen illi Mahomet, Arabs natione, peruersus ingenio, & animo peruersior. Hic hæreticis quibusdam cōuersatus, et ab iisdem institutus, semen excepit, quod in docentis et edocti cordibus ara uerat & seminarat zizaniarum seminator, & spinas tribulosq; protulit centuplo plures. Omnem enim ferè hæresim in unum colligens, & hac cum sui ingenij figmentis permixta, mixturam ex his fecit unam, animarū uenenū scilicet. Deinde aliquos nactus homines quidē nomine, reipsa aūt à pecudibus nihil differentes, in illos uirus impietatis suæ euomuit: homines nimirum pastores, penes quos non aliud quàm perpetuam cum pecudibus conuersationē deprehenderat. Vnde enim in his esset uera ratio? ubi doctrina? ubi lectio? Neq; enim, si quid ex his omnibus esset, iudicare poterant, sed instar ferarum agrestes, immites, cōtinue in montibus & inter greges uersabātur: quos sanè si quis definiuerit, animalia esse sermone prædita, non rationalia, mortalia, mente & omni sciētia destituta, nequaquā à uero aberrauerit. Quid enim deterius est homine, qui ratione & eruditione destitutus est? Veruntamen cum nec peßimus quisq; omni bono in uniuersum careat, nihil tamen hoc profuerit. En

Psal. 72

enim miseri Arabes dum bona quærunt, in mala inciderūt, & uiam salutis appetentes in profundum perditionis delapsi sunt. Mahomet enim hos ex uia ueritatis seductos in montes abduxit & solitudines, locosq; quos non inspicit Dominus, ut non immerito orare debuissent, dicendo, Custodi nos à laqueo quem posuerunt nobis, & ab offendiculis operantium iniquitatem. Constitue Domine legislatorem super nos. Non tamē propterea pro iustis habebūtur, ut qui fortasse dei uoluntatē, iustum, sanctum, Deoq; placitum ignorauerint. In uniuersam enim terram exiuit apostolorū sonus, & Euangeliū in totum orbem annunciatū est & Iudæis & gentibus, in testimonium ipsis. Quale uero gentium testimonium? Ipsum Euangelium, ipsa prædicatio, ipsa doctrina sapientum apostolorum, qui Euangelium annunciauerunt omni creaturæ, è quibus alij quidem ueritate cognita adorauerūt colueruntq; solum Deum uerū: alij uerò ad ea quæ dicebantur, non intenti erant: alij rursum ad tempus fideles, postea in perditionis barathrum reuersi sunt, et quamuis idololatræ nō fuerint, ut prius, in aliud tamen præcipitiū à priori nihil differens inciderunt. Hic itaq; primum parentem suum diabolū scilicet imitatus, qui ceu fulgur cœlo delapsus, postquam à propria domo deiectus est, nullū hominem non tentat, uerum uniuersos ignis gehennæ & tenebrarum cohæredes facere conatur, et peregrinos alienosq; à Deo reddere: sic ille inquam infœlix Mahomet, non destitit curare quomodo omnes homines à Dei familia abstraheret. Et cum omnis homo delictorum suorum rationem redditurus sit in die iudicij, quam obsecro apologiam instituet stultus Mahomet, qui tantam hominum multitudinem à deo abalienauit? Licet enim nemo è manu Dei eripere poßit eum, qui salute dignus est, hic tamen Dei inimicus apparet, quantumuis reipsa infirmus sit.

Hic morbo caduco laborans, morbi tempore hinc inde uoluebatur spumans. Quid ergo impietatis inuentor comminiscitur? Simulat se non à morbo, sed à Deo detineri. dicebat enim se, quod archangeli Gabrielis conspectum ferre nequiret, ceu mortuum collabi: post uisionem uero diuinam, diuinorumq; dogmatum cognitionem ad sese redire: destinatum, scilicet se à DEO esse, ut quæcunq; uideret & audiret, & à DEO disceret, in uniuersi mundi utilitatem manifestaret. Et primo quidem semetipsum prophetam appellauit, & Dei apostolum: deinde librum Diuinorum dogmatū collectionem dictum conscripsit, Arabice uero Alchoranum & legem DEI salutiferam. Quæ uero ratione tam impudenter hic se prophetam appella-

3 appellauerit,non intelligo. Nomina enim quædam significationem habent à loco,ut Romani, Græci, Macedones:quædam substantialem,ut Petrus, Paulus, Socrates: alia rursus patronymicam,ut Pelopidæ,Cecropidæ:alia uero à scientia aliqua,ut philosophus, dux, medicus:alia ab officio,ut apostolus,doctor, discipulus:alia rursus ab officio simul et uirtute donorum, ut propheta,meditatiuus,miraculorum editor. Si ergo impudens ille se solum apostolum uocauisset,mendacium suum aliquousque occuluisset, ceu irreprehensibile. Propheta autem quomodo dici poterit, omni prophetia destitutus? Omnes enim prophetæ de Christo uaticinati sunt,item de Iudæis alijsq; argumentis,quæ quidem partim ferè priusquam uaticiniũ proferretur, facta sunt: partim post tempus certum: partim in longum tempus differebantur: omnes tamen prophetiæ impletæ sunt. Hic uerò impudens mendacij deprehensionẽ non ueritus,tam impudẽter prophetæ nomen sibi uendicat,qui non modo quàm longißime à prophetico dono remotus est, sed ne pseudoprophetis illis qui olim seducebant populum,similis:sed simpliciter & absolute sese prophetam & apostolum nominauit. Et fortè respondeat aliquis de pseudòprophetis dicens: Si mendaces erant, quomodo potuerunt seducere populum. Hæc uero quæstio non omni ratione caret. nam & nos hanc soluturos esse speramus. Deus Hebræorum gentem brachio excelso Ægypto educens, post multa illa & eximia, quæ in ipsos contulit,dona,etiam prophetas illis dedit, ut populo Dei præcepta annunciarent. Et his quandoque dicebat: Hæc dicit dominus, Si uolueritis audire me, bona terræ comedetis: quod si me nolueritis audire, gladius uos deuorabit: tali nimirum prophetia doctrinam cum misericordia simul & minis continente. Quandoq; autem propter iniquitates ipsorum et peccata, prophetæ manifestam in illos dei uenturã iram annunciabant, per bellum et captiuitatem. Tunc itaque propter ueritatis austeritatem dei uerbis per prophetas annunciantis non attendebant, sed illorum magis inhiabant sermonibus, qui dicebant, Hæc dicit Dominus,pax pax. Et contemptis ueris prophetis, iniquitati adhærebant. Quapropter conceßit Deus hoc, et ingressus est spiritus seductor in pseudoprophetas, & quandoq; mendaces illi uera prædicabant, mentiebantur autem millies,deo hæc omnia sic in illorum commodum administrante. Hi autem ueris neglectis,mendacibus adhærebant, quemadmodum etiam ad Iudæorũ regem Achab quidã pseudopropheta Sedechias nomine aduenient,factis cornibus ferreis coram rege astitit, dicens:

Hæc dicit dominus,Cornibus istis uentilabis Syriam, ò rex. Hic autem illius uerbis persuasus, cum populo egressus, propriam quoque uitam perdidit. Et hi quidem permißione singula hæc faciebant, & infidelium uindicta aliorum erat admonitio. Quæcunque autem uanus hic fecit, omnia ad interitum & perditionem sui temporis hominum,& sequentium se instituit. Scripsit sane Mahomet librum, quem legem Dei salutiferam,& diuinorum præceptorum collectionem nominauit, ueluti in præcedentibus dictum est. Hic inquam uniuersum legis per ipsum latæ negotium tribus modis stabiliuit, pœna nempe & tyrannide, mendacio & impostura & hypocrisi,uoluptate permixta, de quibus etiam superius in quarta Apologia diximus, quantum tunc licuit:uerum & nunc non pigebit eadem dicere, quæ Deus ori nostro indiderit. Magnus ille & beatus Moses,ut neminem latet, à Deo ut filios Israel Ægypto educeret, missus erat,instructus antè miraculis,signis & prodigijs. Post exitum uero Ægypti,& illam in deserto commorationem,imò errores,nihil minora prioribus istis miraculis per istum Deus exhibuit,sed maiora multo haud dubie. Post tantam igitur miraculorum uirtutem locutus cum illo est Dominus,non in angulo, aut abscondito: sed coram totis castris, & omni Iudæorum multitudine (opera enim lucis in luce exhibentur.) & tunc per Mosem seruum illius lex lata est, & sanè confirmata,ratificata & constabilita est omnibus ceu lex à Deo cœlitus demissa. Post huius autem promulgationem, ne tunc quidem miracula cessauerunt. sed & hoc uiuente & defuncto, per Iosue filium Nun,aliosq; similiter facta sunt. Quin et prophetæ magnis & stupendis miraculis editis claruerunt ad ueræ fidei certitudinẽ. Helias quidem tribus annis, & paulò amplius, cœlos conclusos aperuit,mortuos suscitauit,sacrificium aquis incendit. Similiter & Heliseus, & alij. In cõsummatione autem sæculorũ descendens Christus,non ut seruus instar illorũ,sed ut horum dominus:et testimonia non ut prophetæ recipiens, sed ut illum decebat creaturæ omnis dominum et conditorem:nec tanquàm testimonij indigus,sed propter hominum ignorantiam et imbecillitatẽ, (magnũ enim reuera est filij & Verbi dei in carnis administratione negotium.) Testimonijs igitur,ut dictũ est,acceptis,(ut in superioribus Apologijs singulatim et dilucide demõstrauimus) exorsis ab Adami creatione,item à Noe, Abraham, Isaac, Iacob, Mose, Dauide, & prophetis omnibus, quin etiam in natiuitate sua ab ipsis angelis,magis, et stella:et quod longe maximum est,in baptismo dei patris uoce,Tu es filius meus

dilectus

dilectus, in quo mihi complacitum est, (omitto enim nunc dicere edita ab ipso tempore conuersationis suæ inter homines miracula & prodigia magna, quæ multa sunt & innumerabilia, etiam in tempore paßionis suæ & resurrectionis, & post hanc) comprobatus, tunc demum Euangelij legem protulit. Cæterum ferè transformationem Saluatoris nostri in Thabor monte factam prætererieramus. Thabor enim, inquit Dauid, & Hermon in nomine tuo exultabunt. Et quomodo, ô bone Dauid, inanimata exultabit materia? Næ, inquit, non fortuito casu, neq; obiter domini prodigia inspicite, sed recōdite in cogitationum profunditatem, & magnum deprehendetis commodum. Age itaque uideamus, quæ nam patriarchæ doctrina sit. Thabor & Hermon, inquit, in nomine tuo exultabunt. Quemadmodum enim in domini paßione omnis creatura tristitiæ signa edidit, sancta uidelicet illius mater, apostoli, & omnes fideles, quin et sol obtenebratus est, terra concussa, & petræ scissæ, uelum disruptum est, & ipsi angeli ad nouum uerbi dei mysterium obstupuerunt: sic etiam in monte Thabor omnis creatura exultauit, ex inanimatis quidem quasi tota terra & plantis, Thabor & Hermon: ex illis uerò quæ sensu uiuunt, quæ in Thabor sunt animalia: ex mortuis, Moses: ex uiuentibus, Petrus, Iacobus, & Ioannes: ex uita autem illa noua et immutata, quæ nec humana nec angelica est, sed qualem Enoch & Helias agunt, ipse Helias: ex cœlo autem, nubes lucida & angeli. Et ecce Thabor et Hermon cum omni creatura exultauerunt, Hermon in baptismo, Thabor in transformatione. In quo negotio? In uoce dei patris de unigenito suo filio, qua dixit, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi cōplacitum est, ipsum audite. Et in paßione quidem omnis creatura alienabatur, omniaq; permiscebantur: in Saluatoris autem transformatione omnis creatura exultabat propter nomen filio dei datum. Sed redeundum eò, unde sumus digreßi. Moses quidem, ut dictū est, accepto prius à deo miraculorum testimonio, legem tulit. Prophetæ autem uaticiniorum euentu, & nonnunquam miraculis quoq; sunt confirmati. Christus etiam illis, quæ recensuimus, testimonijs probatus, & infinitis miraculis, ipse quoq; ore docuit. Pòst illius autem assumptionem discipuli huius Euangelium conscripserunt, ipsiq; docuerunt, miraculis sibi fidem uendicantes: non tamen miraculis solummodo, sed etiam propter optimam rerum administrationem, fidem merebantur apostoli. Primò enim cum hos exacuisset Christus, & ceu ferreos fecisset & adamantinos, ad prædicationem emisit, dicens illis: Ecce mitto

uos ut oues in medio luporum. hi uerò humilitatem induti, leonibus formidabiliores apparuerunt. Non enim audacia tollit audaciā, sed æquitas & humilitas. Luceat enim, inquit Christus, lux uestra coram hominibus, ut uideāt opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est. Et hæc quidem est rei ueritas, quod uita integra & uirtus multis miraculis sit præstantior. Multi enim, dicit dominus, in illo die dicent mihi, Domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo uirtutes multas edidimus, & nomine tuo dæmones eiecimus. Et dicam illis, Non noui uos, abite à me qui operamini iniquitatem. Et si dicat aliquis: Et quid, opus euangelica adducere uerba aduersus ea quæ à Mahomete dicūtur? nos illi respōdebimus, quod multū his opus sit, et maxime. Testimonia enim ab hostibus accepta fide digniora sunt. Num, ut Euangeliū hostiū testimonijs indigeat? Absit blasphemia. Cæterū, ut si quis ab aliquo talentorū decem millia mutuò sumpserit, aut creditor mutui forensem contra debitorē actionē instituat, & illic debitor interrogatus à controuersiarum iudicibus, annuerit & confessus fuerit rem sic se & non aliter habere, nec aliqua res fuerit in qua falsum dicat, Iudex huiusmodi sermonibus auditis tacite secum ipse perpendēs hosce sermones, sufficientes iudicat in testimoniū debiti reddendi. Eadem mihi de omni sacra scriptura fertur opinio. Mosaica enim scripta, psalterium et prophetarum oracula, Mahomet sancta, iusta & uera esse docuit, quemadmodum in Apologijs planius demonstrauimus: præcipue uero ante omnia excellentißimū Euangelium, sanctum esse & iustum, rectum, uerum & absolutū, sæpius declarauit, adeò ut hoc dei cōmonitiones nominet. quēadmodū in capite Iona, quod in Alchorano continetur, sic inquit: De his quæ uobis reuelauimus, si dubitaueritis, ab illis inquirite, qui iam ante me Biblia legerunt, & ueritatē deprehendetis. Quin nam igitur sunt, qui ante Mahometem Biblia legerunt? Constat certè Hebræos esse, qui Mosis Pentateuchum & prophetica scripta recipiunt, & Christiani, qui unà cum his etiam Euangeliū admittunt, & apostolorum scripturas. Ecce quàm dilucide Mahometis testimonio apparet, quod posteri maioribus indigeant, nec maiores ipsis posteris. quemadmodū etiam in cap. Helmaida (quod mensam interpretātur) copiosius explicat. Mahomet uero qua causa legem suā tulerit, uel potius iniquitatē legib. honesti solutā, nescio, nisi fortè à patre suo diabolo motus. Nullo enim testimonio aliūde petito innititur, neq; è ueteri testamēto & prophetis, neq; ex nouo et apostolis: quæ potius hūc ceu hostē et inimi-

inimicum aduersantur. Beatus quidem ille Moses ad filios Izrael sic dicit, Suscitabit Dominus deus prophetā ex fratribus nostris, sicut me, eū in omnibus audite. Omnis aūt anima, quæ nō audierit prophetā hunc, extirpabitur. En diligenter quod dicitur considera. Cum enim Moses dicit, Dominus deus suscitabit prophetam ex fratribus nostris, docuit ut hunc à se prædictum suscipiant, id est Christum, (ueluti in prima apologia dilucide demonstratum est:) ablegēt uero & lōgißime à se arceāt ex peregrina gente ad ipsos uenientē prophetā. Christus uero ad illos qui in ipsum credūt, sic dicit, Cauete à falsis prophetis qui ueniūt ad uos uestiti pellibus ouiū, intus uero sunt lupi rapaces. A fructibus ipsorū cognoscetis eos. Et non potest arbor bona fructus malos ferre, neq; arbor mala fructus bonos facere. Quapropter nos his cōsideratis, inspiciamus domini oraculum, quis nam sit magister hic, quæ nam huius doctrina, quæ arbor, et qui nam fructus, ut uel ex ipso fructu arborem agnoscamus, et ex doctrina doctorem.

Deut. 18

Matth. 7

Anno à domini et saluatoris nostri Iesu Christi ueri dei incarnatione 1210. quidā ordinis prædicatorum Richaldus nomine, Babylonem profectus, ubi studiū & mysteriū iniquitatis exercebatur, summo labore sese in Arabū lingua exercuit. Hic discußis simul et exactißime deprehensis ijs quæ in Ismaelitarū lege cōtinentur, eadem in Latinam linguam ex Arabica transtulit. Lex itaq; Ismaelitarum Alcoranum dicta, & à Mahomete promulgata, non ab ipso solo lata est, uerum etiam ab alijs quibusdam, utpote genero illius Ala, & alijs septem, quorum nomina sunt, Naphe, Eon, Oma, Elresar, Aser, filij Cheter, et filij Amer. Cum igitur hi quidē hoc, alij uero illud reciperent, et singuli proprium aliquid statuerent, post mortem Halæ et Mahometis factiones, contentiones, bella & cædes successoribus horum inciderunt. Verum hodie quidem bella mutua sopita sunt, dißidiū uero & dissensio perdurauit adhuc: & alij quidem hoc, alij uero illud recipiunt. Cæterum lex illa principiò à dæmone lata est. Omnis enim iniquitas & peccatum dæmones habet adiutores & cooperarios. In lege uero hac non item: sed ore ad aurem à dæmone dictata est: quemadmodum etiam hi qui in Babylone ueritatis studiosiores sunt, ueritatem non occulunt, sed singuli ijs quibus confidunt, dicunt hoc, & fatentur doctrinam hanc à Deo non promanauisse, rationibus consentaneis hoc demonstrantes: timore mortis autem cedunt, & sequuntur impietatem. Non paruum tamen ex horum impietate argumentum colligitur, quod qui tales sunt, Christianorum dogmata omnino

7

ignorent. Præterea quidam ex doctoribus horum in dignitate Chalibarum constitutus, nomine * cum iam expiraret, crucem penes se ferre deprehensus est. Qua in pectore illius inuēta, intelligentes hunc occulte Christianū fuisse, non eò loci ubi Chalibades sepeliri solenne est, illum sepelierunt, sed in alio ab hoc semotū. Qui enim inter hos sapientiores & prudentiores sunt, nō ignorant errorem suum, et imposturam: sed partim quidem propter timorem prædictū, partim uero quia humanam gloriam magis amant quàm gloriam Dei, occlusis animæ oculis in tenebris obambulant, & timore mortis huius corporalis animæ mortem acquirunt. In Christianis autem cōtrà fieri solet: timore enim mortis animæ, corporalem illam & externam cum uoluptate contemnunt. Christianorum enim fides longe lateq; ab his discrepat. Arctam enim et angustam Christus dicit uiam esse, quæ nos ad uitam ducit. Et legem quidē, ut diximus, à dæmone didicit: nihilo minus tamen in hæreticos quosdam incidens, reliqua assumpsit: & à Iacobo quidem Baenra in Nestorij dogmatibus institutus est, quem & postea occidit: à Iudæis autem quibusdam, Phinees nimirum & Audio, quem ipse mutato nomine Audulam uocauit, atq; Salom, quem Perselem cognominauit, multa etiā transumpsit, sicq; etiam in Nestorianos aliquot incidens omnium impietatem collegit. Quapropter in Alchorano multa inuenire licet, ex modo dictis descripta hæresibus. Si enim mores bonos corrumpere malorum conuersatio potest, quanto magis si ea in prauos mores inciderit? Cum igitur legem à dæmone accepisset Mahomet, quid aliud illum facere aut dicere oportebat, quàm ea quæ sui erant magistri? Et quemadmodum ille fastu laborans, postquàm lapsus est, statim mentiri cœpit, sic etiam Mahomet ex superbia & mendacio loqui cœpit & scribere. De seipso enim iactabundus dicit in hunc modum: Si omnes homines conueniant, omnes spiritus & omnes angeli talē, qualem ego, Alchoranum componere non poterunt. Item in capite Elasiar, quasi persona dei loquens, sic inquit: Quod si hunc Alchoranum in aliquē montiū immitteremus, timore illius et religione erga illum disrumperetur. Non tamen ex his tantummodo uerbis, illius iactantia deprehenditur, sed etiam in alijs multis effertur, sicuti paulo pòst nostra oratio exponet. A solo Deo enim dicit Alchoranum intelligi, ab hominibus uero nequaquam. Cæterum, agnoscat uanißimus doctor, quod sapientia sua non è supernis est, sed terrena, animalis & dæmoniaca. Dominus enim, inquit Dauid, ducet mansuetos in iudicio, docebit mansuetos uias suas. Superbis

8

9

Psalm. 27

Psal.27 perbis uero, inquit Solomon, resistit Dominus: humilibus uero dat gratiam. Si enim immundus coram Deo reputatur, quisquis animo extollitur, quis nam hunc mundare poterit? Et si Dominus superbis resistit, quis huic auxiliaturus est? Et si Dominus ducit mansuetos in iudicio, & mansuetos docet uias suas, arrogantem & superbum quis ducet in uiam salutis & ueritatis? Quid uero de mendacio is, qui hoc ceu basim & fundamentum suum collocauit, & à quo nihil sine mendacio dictum sit? Cæterum alia quidem in uniuersum & omnino falsa & ficta sunt, alia uerò, ueritatis aliquod uestigium nactus, prodigiosa omnino & absurda fingit. Et quemadmodum nullus est sensuum, qui non tactu instar uehiculi utatur: sic nullus est ab hoc dictus sermo, qui non aut manifeste mendax & falsus sit, aut ex mendacio & ueritate mixtus. Quis enim uel tantilla cognitione præditus, non iudicaret inter simplex figmentum, falsumque? quod Deo obtrectans, de Alcorano quasi in propria persona loquitur, Quod si in aliquem montium miserimus illum, disrumpetur utique præ timore & religione huius: quin etiam hoc de archangelo Gabriel, quem sub tempore morbi sui secum loquentem inducit. Præterea, quod de nomine suo Mahomet effinxit, quod ex æterno scriptum inueniatur in fastigio dextræ partis throni diuini: quodq; de illo uaticinatus Christus filijs Israel dixerit, Aununcio uobis, apostolum Dei uenturum post me, nomen illi Mahomet. Cum uerò nec in ueteri nec in nouo Testamento huiusmodi scriptura inueniatur, & mendacium sit apertißimum, dixerunt finxeruntq; successores huius, quosdam inuidia motos illud expunxisse, Iudæos quidem ex ueteri Testamento, Christianos autem ex Euangelio. Nos uero dilucide hoc in quarta Apologia confutato, demonstrauimus quàm aperte hoc falsum sit: quapropter superuacaneum & importunum existimo, eadem & de ijsdem sæpius disputare.

10

11 Ad hæc, Non ueni, inquit, per miracula, sed per gladium & supplicia, ijsq; qui nostræ legi & doctrinæ non obediunt, mortis pœna constituatur, aut tributa pendant. Quid nam hoc? Non aliud certe, quàm tegere uolens suam ipsius stultitiam & infirmitatem, cum nec scripturarum nec miraculorum autoritate fidem inueniret, cædes adornat, ut timore reprehensionem effugeret, quod etiam euenit. Timore enim mortis confutationem, imò ueritatem deuitauerunt, & mendacium amplexati sunt, atque perditionem: adeò ut & successores huius eo tempore, quo doctrinam suam explicant, strictum gladium in medium illorum deponant, tanquam sub Mahometis persona dicentes: Hæc dicit propheta, Quoad gladius permanet, en etiam mea lex permanet: gladio autem sublato, etiam illa destruetur. Et quod peccatores quidem gladium suum contra Dauidem strinxerint, & intenderint arcus suos ad feriendum rectos corde, manifestò constat. Sed gladius ipsorum transeat in cor eorum, & arcus illorum conterantur. Quoniam brachia peccatorum conterentur, iniqui uero expellentur, & semen impiorum extirpabitur. Paucorum enim est, & numeratu facilimũ, eos de fœlicitate in mortem deijcere. Quapropter ueritatis testes & magni & sancti, & regni Dei hæredes facti sunt.

12 Porro etiam hoc præcipit Mahomet, ne quisquam sui ordinis cum aliquo Christianorum disputet, suam ipsius infirmitatem metuens. Quin idem rursus alibi interdicit, ne quis disputet uerbis duris & acerbis cum aliquo alterius sectæ homine, sed blandis: Non enim, inquit, hominis est componere, sed solius Dei: &, Singuli de seipsis solis, & nõ de alijs rationem reddant. En sibijpsi contradicens, & contrarius. Non enim in hoc tantum capite, sed in tota lege sua instabilis, inordinatus & dißimilis sibi apparet, & in omnibus ferè scriptis suis ipse seipsum confutare deprehenditur. Quemadmodum enim mente captus & ignorans quæ nam argumenta sint & dogmata, de quibus dicere instituit, quæ nam sint media, & qui nam finis: sic etiam in scriptis suis agit. non enim tantummodo quæ in uno scripsit capite, in altero destruit & impugnat: sed sæpius, quæ in principio eiusdem capitis confirmauit, circa finem confutat & subuertit. Vix enim & difficulter in capita & ordinem digesta sunt, quæ ille tradidit: adeò ut contradictionis ratio ordinem præcedat. Idem enim hic qui præcipit, ne cum aliquibus alterius doctrinæ discipulis digladientur uerbis asperis durisq;, sed blãdis & mansuetis (ut etiam in capite Eltenium seipsum laudans dicit, Non hoc cogentium est, &c.) quin etiam in capite Elmipacara, quod bouem significat, sic ait, In lege Dei non est uis, quoniam quod æquum est, iam antè definitum est: hic idem inquam, sui quasi oblitus, præcipit dicens, Nostræ legi non obedientes, mortis supplicium maneat, aut tributa soluant. Et quid morte uiolentius est, ô legislator uanißime? Et quomodo à Deo ortum esse diceretur, quod scelus scelere compensat? Auaritia enim cædis furorẽ mitigat. Natura enim humana, quin potius homines, & naturæ illius formator & opifex Deus, talem constituit hominem, ut unà cum alijs animæ illius indiderit concupiscentiam, animi zelum & feruorem, atque

rationem: ut per cōcupiſcentiæ affectum amet & diligat ſummum bonum, quod eſt ipſe Deus, omnemq́; iuſtitiam & uirtutem, quæ inſtar ſcalæ ſunt animam ad ipſum deum perducentis. Quod ſi autem fortè concupiſcentia à uero & recto amore declinauerit, & pro dextris in cōtraria cœperit nutare, zelus iſte animi contra dæmonem permoueatur, & humani generis perditorem ſerpentem perſecutus, concupiſcētiæ ſuperatæ dux ſit in uia recta & erroribus carente. Quod ſi uero etiam hic animi zelus ocioſus & deſidioſus permanſerit, aut permotus non cōtra ſerpentem, ſed hominem ſibi cognatum inſurgat, tunc ratio, id eſt dux et princeps ipſa mens inſtar iudicis fortis & incorrupti, hunc intra terminos conſiſtere iubeat, ſingulaq́; ſuum ordinem cuſtodire. Quapropter etiam omnium opifex concupiſcentiæ ſedem in iecore conſtituit, quod cordi ſubiacet: irā uero aut animi zelum in corde collocauit, quod iecore ceu principalior pars, eſt ſuperius: rationis uero ſedem fecit cerebrū, quod omnium ſummum eſt, ceu rex quiſpiā, dux & princeps in omnia poteſtatem habens, non ſolum ab his quæ circa ſe ſunt propter liberum ſui arbitrium honoratum, ſed ab omni natura ſenſu prædita: quemadmodum in Adamo, in Noe, alijsq́; tam in ueteri quàm in nouo Teſtamento declaratum eſt. Quapropter quilibet homo contra affectus ira uti debet, & aduerſus quamlibet rem quæ ipſum à deo abducit. Mahomet uero non contra affectus, ſed cognatum ſibi hominem hac tanquam fera immitiſſima & crudeliſſima uſus eſt: niſi quod auaritia, ut dictum eſt, irām nōnihil mitigauit. Idem uero rurſus in capite Em, tanquam omnium oblitus, ſic dixit: Eorum qui Deum alium quàm hunc recipiunt, tu pædagogus non es, nec procurator: quoniam Deus hoc ſibijpſi reſeruauit. Et quiſnam alius Mahometis accuſator tam grauis fuerit, quàm ipſe eſt ſuijpſius? Volens enim ſcripturis contradicere, quas antea iuſtas & ſanctas uocauit, non his tantum contradicere deprehenditur, ſed in omnibus ferè ipſe ſibijpſi eſt contrarius. In capite enim Elneſa, quod mulieres ſignificat, ſic inquit: Niſi à deo eſſet Alcoranum, multa in eo inuenirentur contradictoria. Cum ſanè ipſemet non poſſet ſuis oculis ſcripturas intueri, neceſſariò confugit ad mendacia, quaſi ea quæ dicuntur, à Deo ſint. Et quomodo à Deo eſſes mendacij miniſter & pater? Vbi enim mēdacium, ibi Deus locum non habet: & ubi Deus eſt, ibi mendacium defecit. Tenebræ enim luminis præſentiam non ſuſtinent, quemadmodum nec moribus ſanitate ſuccedente ſubſiſtit. Præterea ducem & magiſtrum ſe dicens eſſe legis, quam iniquis tulit, Alcorani ipſum non puduit. Dicit enim, quod

Noe, Abrahā, Iſaac, Iacob, ſed & ipſius Chriſti apoſtoli eiuſdem legis ſectatores fuerunt. Et quomodo eiuſdē dogmatis apoſtoli fuerūt, qui priuſquàm tu naſcereris, annis uixerūt circiter ſeptingentis, ſi tu dogmatis huius autor es? Quomodo uero Abraham, Iſaac & Iacob, tot ante hos ſeculis nati, quomodo iterum Noe, qui ante hos uixit annis circiter quadringentis? Quod ſi tu igitur autor & inuentor impietatis es (ut etiam es reuera) falſò dicis illos impuri dogmatis aſſeclas fuiſſe. Si uerò, ut facis, illos eadem ſentire aſſeris, rurſum mendacij conuinceris, quod te legis autorem nomines. Nec enim poterit fons ex uno eodemq́; canali aquam dulcem ſimul & amarā effundere, uel uerum & falſum. Sed quod ipſe per ignorantiam tibi contradicas, uerum eſt. Quoniam fides non ui, nec neceſſitate datur, ſed electionis & uoluntatis eſt. Corporalia enim uim ſentiūt: anima uero, & quæ illius ſunt, non itē. Sed anima quodammodo ſui iuris eſt, & libera: quod enim credit, & uult, illud amat & amplectitur. Quod autem ui contingit, motum à ſeipſo non habet: quod autem propriæ naturæ repugnat, & aliunde mouetur, firmum nō eſt: et quod firmum non eſt, nec etiam ſtabile erit. Euangelij aūt lex & firma eſt, & ſtabilis, propter proprij iuris poteſtatem, & ipſius uolūtatem animæ. Qui enim poteſt, inquit Chriſtus, capere capiat. Mahometis lex nec firma eſt, nec ſtabilis, eo quod per gladiū & uim adminiſtretur: licet Dei iudicijs huius impietas dilatata, & uiribus aucta ſit. Sed quantum à cœlo terra diſtat, tantum Dei conſilia ab humanis differunt, et illius cogitationes ab humanis cogitationibus, quemadmodū & ipſe Deus per Eſaiā prophetā manifeſte declarauit. Propterea nos quoq́; cum Paulo theologo dicimus, O profunditatē diuitiarū ſapientiæ & cognitionis Dei: quàm abſcondita ſunt iudicia illius, & non inueſtigabiles uiæ eius? Quis enim nouit mentem Domini? Aut quis illi fuit à conſilijs? Nouit enim Dominus pios cuſtodire, iniquos uero ſeruare ad diem iudicij, puniendos igne ſempiterno. Lux enim impiorū extinguitur. Inſuper hoc dicit Mahomet: Non ueni legem confirmaturus miraculis, ſed per gladium. Et hoc uere dixit, Miraculorū enim uirtus, diuinorū eſt munerū & dotum. Et quæ nam boni cū malo eſt cōmunio? Nulla omnino. Sed quemadmodum malū tanquā non à Deo factū, non proprie per ſe ſubſiſtit, ſed propter boni interitū & defectum, tanquā per accidens in ijs quibus contingit perſpicitur: ita mihi de Mahometis doctrina factum uidetur, quod interitu & defectu uerorum dei dogmatū, per accidens noua & peregrina lex eruperit, quin potius à ueritate & Deo aliena. Quantū enim hoc malum eſt, tanta etiam eſt abſurditas

Matth. 19

surditas, & inordinata rerum cõfusio. Quemadmodum enim malum propter boni defectum apparet, ipsum uerò per se substantia caret: & morbus propter sanitatis, cõfusioq; propter ordinis defectum enascitur, sic et Mahometis lex propter ueræ legis defectum per accidens enata conspicitur, rectum simulans, cum ipsa per se mera sit absurditas & cõfusio, animæq; morbus, imò mors. Tantũ enim Mahometis lex boni particeps est, in quantum quis sibi benefacere uidetur. Nullus enim malũ, ut re ipsa est, conspiciens, ea quæ cõmittit, faceret. Suam igitur ipsius infirmitatem perspectam habens, mendacium assumit. simulat autem diuinã legem esse, quæ ab ipso traduntur: quoniã à Deo, ut dictum est, miraculorũ testimonia nõ habebat. Sed quid de miraculorũ testimonijs loquor. Ex charismatis enim et dotibus, quas à Deo habebant apostoli, minimum & postremũ erat inter omnia, linguarũ cognitio: & hanc quidem ceu doctores orbis habebant, ut quocunque proficiscerẽtur, gentis linguã nossent quàm exactißimè (nisi enim quæ dicebantur intellexissent, uarijs opus fuisset interpretibus, ad eorum quæ utrinq; dicebantur declarationem.) Quomodo igitur hic se catholicũ & uniuersi orbis doctorẽ nominat, qui ex omnibus donis, ne minimo quidem instructus est? Ipse enim de seipso inquit, quod aliam quàm solam Arabum linguã nõ nouerit, quare & Alchoranum eadem lingua promulgauerit, ut ipse dilucidè cõfessus est. Quapropter ad gladij pœnam confugit, & cædem: nec immeritò. Huius enim præceptor & pater homicida erat ab initio, & in ueritate nõ stetit. Dæmonis enim uitium menti bonæ repugnare oportet: animæ uerò uitium rationi, corpori, & ipsi naturæ contrarium est. quæ manifestè in Mahometis doctrina apparent. Absurditas enim & confusio, falsum denique & mentis excæcatio clarè cognoscuntur. Videamus autem, quomodo ab hoc, quod præter naturam est, doceatur, & quale illud sit considera. Natura seipsam interimere nequit: sed quum ipsa sit ratio, omnia cum ratione facit. Mahomet uerò hic quæ bruta animalia non faciunt (quis enim animal aliquod uidit aliud quod eiusdem secum est generis interficere?) hominem similiter, ut ipse, Dei manu formatum, sine omni commiseratione occidere docuit: qui omnibus feris apparet ferocior & immitior, ut ex eo quod modò dicetur, clarius apparebit. Fertur enim ab ipsis, Adductum quõdam esse ad ipsum Mahometem, patruum illius, & dixisse illi, Quid mihi eueniet, ô nepos, si uestræ legi non paruero? Hic uerò respondit: Non aliud, ô patrue, quàm quod occidam te. Ille uerò, An non a-

Ioan.8.

lia pœna restat? Non alia, respondit. Patruus, Obtemperabo tibi itaque, inquit, in quibuscunq; uolueris: lingua autem sola, non corde, idq; metu gladij compulsus. Coactus tamen ab illo etiam filius Catẽpladæ, dixit: Domine, scias me solo mortis timore doctrinam hanc recipere. Caterũ & filius Empiastæ idem dicit, Timore mortis & gladij doctrinã hanc subeo. Deinde clàm literas mittit in regionem Mechæ, ne errent, sed prospiciãt sibi quomodo gladij periculum poßint effugere. Hæc omnia ex Alchorano & alijs libris desumpta sunt. Verumtamen in capite Bouis, concedit, quæ contra naturam ad faciendum nefaria sunt, quæ etiam dictu sunt turpißima. Quoscunque enim apprehenderit impietas, in hos ceu morbus omne malum exercet. Dissimilium enim commixtio naturalium facultatum ad illicita est commotio, quod & ipsa intemperantia efficit. Huius uerò scopus non fuit alius, quàm ut naturalium simul & innaturalium uoluptatum promißione conciliaret sibi stultam, & insanam hominum multitudinem, quod & factum est.

IN MAHOMETEM ORATIO SECVNDA.

VERITAS quidem una est & simplex, falsum uerò multiplex & uarium: & qui in ueritate ambulat, in luce uersatur & securitate: falsi uerò studiosus, in tenebris obambulat, & quónam uadat non nouit. Quapropter & Mahomet contempta ueritate, & recepto mendacio, nihil sani nihilq; humanæ saluti consentaneum docuit, uerum hoc solum studuisse deprehenditur, ut hominum uulgus sibi adiungeret. Et uirtutum quidem fuit negligentißimus, ut humilitatis, longanimitatis, pacis & charitatis in proximum: nec aliquid utile commodumq; conscripsit. Ne uerò redarguerentur illius mendacia & uanitates, per uetus & nouum Testamentum: nonnunquam alia sapientiæ alienæ dogmata nullo modo probabilia, quæ ab alijs conscripta sunt, adiunxit. Et ipse quidem inuitus & nolens & quasi diuina uirtute percitus sæpius scribendo ostendit, Mosis traditiones & prophetarum, quin & Psalterium ipsumq; Euangelium sancta esse, & à Deo tradita: præcipuè uerò & luculenter ipsum Euangelium sanctum, perfectum,

rectumq́; & cōmonitiones Dei uocat in Alchorane. Et cum ueritatem non posset omnino abscondere, dicit: Nam & ipsemet quæ in his scripta sunt, obstruo & facio. Et quoniam iustam, sanctam, rectam, & à Deo traditam confitetur ueterem nouamq́; scripturam, ipse seipsum huic obstringit etiam inuitus, & per omnia hæc seruare debebat. Mentionem uerò uirtutum, quæ in sacris continentur, nō facit, quæ hominem à terra subuectū, cœlestem possunt efficere: sed quodcunq́; illi in mentem incidit, illud approbat, docetq́;: & nunc quidem approbat monetq́;, ut nec ueterem nec nouam scripturam suscipiant: nunc uerò, ut easdem recipiant.

1 Quemadmodum in capite Helmaida, quod mensam interpretantur, sic inquit: Libri societas nulla est, nisi Euangelium & legem impleant. Libri autem societas secundum illum dicuntur, Mahometis sectatores.

2 Porrò post multa prodigiosa uerba sua etiam hoc addit, quod in partes septuagintatres diuidendi sint legis suæ sectatores, è quibus una tantum eadem sola seruanda sit, reliquas autem igni tradendas. Quanam contra huiusmodi stulta & omni statu carentia uerba confutatione opus est? Nulla prorsus. Verum hoc solum, qui uera sapiat adiecerit, quod & illa unica pars ab igne æterno consumenda sit, nisi fidem recipiat ueram & irreprehensibilem.

3 Insuper quemadmodum ubique ferè ipse sibi cōtrarius est, sic etiam in capite Elnesa, quod mulieres significat, ipse seipsum cōfutat. dicit enim: Nisi à Deo esset Alchoranum traditum, multa in eo essent sibi inuicem contraria: cum contradictorijs planè refertum sit. In locis enim diuersis inquit, Quod Deus errantem nō ducat: & idem denuò docens dicit, Orate ut ducamini ex tenebris in lucem, & ex uiarum tesquis uel salebris in rectas semitas. Quin de seipso testatur, quod in errore fuerit (erat enim idololatra) & quod Deus eum reuocatum ad tanti prophetæ dignitatem constituerit, ut ad cœlum septimum usque peruenerit, obuiamq́; sit factus angelo cuidam millies maiori uniuerso mundo, qui peccata sua deplorans, per hunc ueniam à Deo rogauerit.

4 Item, quod cum Gabriele ad Deum ascendens, in angelum inciderit decies millenis uicibus maiorem mundo uniuerso: qui & ipse peccata sua deplorans apud Deum, se intercessore usus sit, & ueniam impetrauerit.

5 Porrò de seipso dicit, quod finis, sigillum & silentium sit omnium prophetarum, & propterea nemini post hunc prophetare licitum esse: quare morte moriatur, quisquis prophetauerit.

Fertur uerò post hunc in Babylone quendam exortum esse nomine Solem, (quod scalam significat) qui se prophetam dixerit, & à Babylonijs pro propheta receptum esse, sed à Scythis cæsum unà cum turba illum sequente. Et quisnam mendacia, fabulas et uanitates à Mahomete conscriptas enumerauerit? Tanta enim & tot sunt, tam innumerabilia & prolixitate uerbosa, ut etiam summi apud eos perditißimorum dogmatum doctores, quos illi Helphocaa, id est eximios nominant, inter se non consentiant aliquando in Alchorani enarratione, nec in æternum consensuri uidentur. Quidam enim Mahometi adhærent, quidam Halæ, alij uerò alijs: sed & hi ipsi inter se mutuò dissentiunt. Agnoscens igitur propriam infirmitatem calumniator hic, hancq́; simul occultare uolens, in capite Helaram sic dicit: Nemo præter solum Deum Alchorani enarrationem intelligit. Agnoscens enim legis suæ inutilitatem, sed & falsitatem, confusionem quoque & dißimilitudinem, quódque multa summa reprehensione digna conscripsisset, hoc dixit. Sapientes uerò & prudentiores illius gentis, qui Græcorum sapientia instituti sunt (sunt enim quidam qui Euangelium & Mosis scripta perlegunt) ea quæ à Mahomete scripta sunt, condemnant, & pro infirmis reijciunt. Vnde apud Sarracenos lege cautum est, ut si quis in uniuersum dubitet, aut quæstionem dubiam de Alchorano moueat, extemplò morte moriatur.

6 Insuper dicit: Ne committatis rapinas & cædes, nec periuria: quoniam Deus hæc molestè fert. quod si tamen fortè feceritis, Deus benignus est, & misericors, illáque condonaturus est.

7 Item in capite Helmaida, quod mensam significat, dicit, Deum periurij fraudem in nobis nihili æstimare, pro transgreßione autem illius satisfactionem esse decem pauperum cibationem, totidemq́; uestium, aut pro his unius captiui redemptionem. Qui uerò neutrum ex his facere potest, ter ieiunato. Habent etiam iuramentum quod non facilè fallunt, quanquam etiam hoc nonnunquam contingere soleat.

8 Insuper, quum iurauisset Mahomet, se non coiturum cum Iacobitissa quadam nomine Maria, permisit illi Deus, ne quod iurauerat ratum haberet: sed ad eum acceßit, ut in capite Elmetaare clarißimè testatur. Testes autem huiusmodi permißionis & periurij citantur angeli, Michael scilicet & Gabriel.

9 Ad hæc Deum sæpius cum illo colloquutum, dixisse refert, quod lusus gratia mundum creauerit. Et

rit. Et

rit. Et cordatus quilibet, quæ hic dicuntur, perpendat, quomodo omnem concedat licentiam, ut quàm plurimos ad se attrahat. Et Domino dicente arctam & angustam esse uiam quæ ad uitam perducit, latam uero & spaciosam quæ ducit ad perditionem: et reuera in illum conuenit hoc, Viam præceptorum tuorum nolo cognoscere.
10 Item in capite Mipacara, quod iuuencam interpretantur, Iudæos & Christianos saluandos esse dicit. In capite uero Amram, rursum inquit, quod nemo saluari poßit sine ijs quæ Ismaelitarum lege continentur. Præterea inquit, quod nemo ante se paradisum poßit ingredi. Idem uerò ipse paulo pòst dicit, quasi huius prioris oblitus, quod Dominus ipsum assumptum in paradisum duxerit, ostenderitq; ibi uiros & mulieres multas. Et interrogauit eum, Domine, quid hoc est? Et respondit illi Deus, Ne mireris, nam et hi tui sectatores sunt. Quod uero tradit deum sibi dixisse, quod lusus gratia hominem fecerit, duas ob causas docet Mahomet: partim quidem ut ostenderet, Deum non magni æstimare hominum salutem, & propterea singulis pro libidine sua intrepidò esse uiuendum: partim uerò, ut saluatoris Christi incarnationem suggillaret. Reuera certe sepulchrum apertum est guttur illius, & lingua eius dolosa. Venenũ aspidis sub labijs illius. Instrumentum enim perditionis existens, uana & falsa eructauit uerba. quæcunque enim sceleratißima profari uoluit, Deum loquentem inducit. Quidam enim homines uana sunt electionis, & misericordiæ: quidam uero uasa iræ, & perditionis. Propter capacitatem enim uasa nominantur. Extrinsecus enim excipiunt tam bonum quàm malum. Angeli quidem cognitionem suam habent de supernis: homines uero ex sacra scriptura, alijsq; extrinsecus accidentibus cognitionem colligunt, & per multa differentia in unam ueram cognitionem perducuntur: quapropter & uasa dicuntur. Miser itaq; hic diaboli doctrina suscepta, cum omne uenenum suis dogmatibus miscuisset, unam (ut dictum est) impietatis mixturam adornauit, quam propinauit sibi credentibus, & illorum animas ægritudine affectas, diabolo ceu sacrificiũ obtulit. Animæ enim ægritudo, non quemadmodũ in corporibus macies et pinguedo in substantiam suam transiens contingit, sed est ad corporalia illa et momentanea permißio. Quapropter animæ functiones omnino immutari possunt. Adulteria enim, scortationes & uoluptates omnes mundo annexæ sunt. Et amicitia mundi huius, inimicitia est erga deum. Quapropter et ipse omnibus omißis, uulgus hominum uoluptatibus permisit, & non uiuos modò istis addixit, uerumetiã post mortem illas per

mansuras esse pollicitus est. Quod scilicet sectatoribus illius post mortuorum resurrectionem Deus daturus sit ueneres, et mulieres, quàm plurimas singulis, domus item instructißimas, balnea & hortos, uestes & delicias, & alia his similia pollicebatur, Cyrinthum hæreticum secutus, & alios quosdam ueteres, sicq; finem quodã modo fœlicitatis uoluptatem esse docuit. Verum nos de his singulatim in quarta Apologia iam ante diximus: quapropter non nostri instituti est, in uniuersum omnes Mahometis impias opiniones reprehendere. Quoniã uerò nobis uisum est has copiosius refutare, sic dicimus. Idem ille Mahomet in Alchorano sic dicit, Quod deus mortem occisurus sit: quo facto, homines immortales & integros esse resurrecturos. Cum itaq; res ita se habeat, quid opus est delicijs, et rebus uenereis, cum generatio non sit necessaria? Alimentum enim propter corporis imminutionẽ factum est, ut defectũ impleat. Et uiri cum muliere congressus propter liberorũ procreationẽ concessus est. Quandoquidem uerò hic idem confitetur, quod omnes resurrecturi sint immortales, frustraneũ certe est alimentũ, frustraneũ etiam rei uenereæ studiũ. Vt autem hoc concedamus, necessariò tamen generatio inde sequetur. Homines uerò hic generatos natura aut mortales aut immortales nasci oportet. Quod si mortales, qui fit ut ex immortalibus mortales nascantur? Si uerò et hi ipsi qui nascuntur, immortales sunt, en nouum quendam generationis modũ induxit. Beatus autem Moses hominum generationem exponens, sic inquit: Deus è puluere de terra sumpto formauit Adam, à seipso uero spiritu illi indito, factus est in animam uiuentem. Ex costa uero Adami formauit Euam: ex utrisq; uero simul ipsum Seth, & omnes homines. Mortales igitur cum essent, etiam ipsi mortales genuerũt. Cui dogmati assentit Dauid, testimonium ferunt prophetæ, & hoc ipse Christus confirmat. Nouum uero hunc generandi modum undé nam sceleratus ille incitatus docuerit, non intelligo: nisi forte propria ratione, & à patre suo diabolo permotus. Sed en absurdum hoc cõsidera. Si enim parentes immortales, filios etiam immortales genuerũt, en generationis modus exortus est, qui nec mortẽ sentit, nec resurrectionem. Quod si uero ipsi immortales, filios mortales genuerunt: quomodo filios diuersæ ab ipsis naturæ genuerunt? Natura enim omnis sibi simile generare consueuit. Vt uero etiam hoc concedamus: quomodo mors interfecta (ut antea posuisti) post resurrectionem denuò uires exercebit? Iám ne intelligis, quomodo Mahometis doctrina sacræ scripturæ contraria, etiam sibi mutuo repugnet? Ipse enim unam eamq; so-

lam dicit fore resurrectionis diem. Ecce autem si mortales nascũtur, morientur necessariò. Cum autem alia resurrectio nulla sit, & hi in æternũ mortui iaceant, quis beatitudinis finem ipsam mortalitatem dixerit? Præterea sanctorum animæ quia nunc à corporibus separatæ sunt, uoluptatibus carerent, & propterea etiam beatitudine destituerentur, iuxta Mahometis sententiã: et ante illas, ipsi angeli. Sed hoc nequaquàm est, non est inquam. Frustratum enim est insciẽs cor illius, & dum se sapientem putauit, omnium stultißimus apparuit. Beatitudinis enim finis, non uoluptas est: sed ut homo, quantum fieri potest, Deo similis fiat, Deum cognoscat, illiq; uniatur. Hoc inquam, summum & angeli & hominis bonum est, & summa fœlicitas. Mahomet uero cum quæ nam dicat, ignoret, manifeste diuinæ repugnat iusticiæ. Iusticia enim diuina est, quæ omnia digne distribuit, & quæ immortalia sunt in æternum cõseruat, temporanea uero hæc ad tempus, & reliqua suo quo debent ordine. Et primo quidem supremis ordinibus ea dantur, quæ conueniunt: deinde animabus & corporibus, post hæc etiam naturæ, quæ illam spectant. En igitur proportionem, pulchritudinem, ordinem & administrationem iustam, quæ in singulis adhibetur. Nec ueteres quosdã philosophos sequaris, qui & ipsi stupidi sunt: uerumtamen frigida quadam oratione dicunt, fœlicitatem esse mentis cognitionem: cum ipsi, mea sententia, mente careant. Cum enim illi existiment nihil interesse inter mentem et intelligentiam, ignorant quod inter hæc Deus est summum bonum, & beatitudinis fœlicitatisq; caput. Quantũ enim aliquis Deo appropinquat, tantum beatus est, gloriosus & fœlix. Mihi uerò dubitare contingit, quare non cædes etiam & rapinas post resurrectionem fore dixerit. Cum enim uoluptatum gratia et amore diuitiarum omnia bella moueantur, etiam illic idem dicere oportebat: quoniam qui plures in se uoluptates transfert, alijs multo est si beatior. Quin ille idem dicit in capite Sad, Angelos quidem ex igne creatos esse, hominem uero ex puluere. Et quemadmodũ corpus ex terra compactum est, ita etiam angelos ex igne ceu materia compositos putat: è uerbis nimirum prophetæ hunc errorem hauriens, qui dicit, Qui fecit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. non intelligens miser, quod cœlestes animi spiritus dicuntur propter celeritatem & uelocitatem, leuem etiam & incorpoream substantiam. Ignis autem flammam uocari propter claritatem, strenuitatem, repentinum motum, uimq; purgatoriam, & fortaßis etiam propter corrumpendi potentiam. Quemadmodum & supremi ordines, qui immmediate maiestatis diuinæ splendorem sustinẽt, Seraphim ab Hebræis dicuntur, id est flammæ ardentes & calescentes, propter motum illum sempiternum circa diuina, & indesinentem, propterq; calorem, uelocitatem et feruorem continui, irrequieti & indefeßi motus. Si enim ignis ille materialis proprietatem habet illuminatoriam & purgatoriam, ut in auro, corrrumpendi uero uirtutem in omnia adulterina, quãtò magis cœlestes illi principatus, sancti nimirũ angeli, uirtutẽ illuminandi & purgandi, & efficaciã ad illuminandum & purgandũ illuminatione & purgatione dignos (quales nimirũ sancti sunt, & prophetæ) habebunt: corrumpendi uero & uastandi potentiam, ut contra Senacherib Aßyriorum regem? His itaq; non intellectis, stolidus angelorũ naturam ex igne cõstare putauit. De fabulis uero & prodigijs, quæ prodigiose edidit, dixitq;, à uetularum ebriosarum deliramentis nihil differentibus, quid plura dicere opus est? Dicit enim in capite Emele, quod si interpreteris muscam significat, Solomonem magnum angelorum, hominum et brutorum animaliũ exercitum collegisse. Qui in expeditionem egreßi, ingentem ceu muscarũ fluuium inuenerunt: dixitq; musca, O muscæ, ingredimini uos in antra uestra, ne uos perdat Solomon, & illius exercitus. Et musca subrisit.

Insuper in capite Rubesa dicit, uermiculum quendam dæmonibus Solomonis mortem denunciauisse: cuius rei narratio talis est. Cum Solomon scipioni suo inniteretur, tanto repente dolore correptus est, ut cõfestim expiraret: diuino tamen quodam miraculo non corruit. Huic uero ministrantes dæmones, cum illum sic stare cernerent, uiuere adhuc arbitrati sunt. Prorepsit autem è terra uermis, scipionem illius arrodẽs: quo simul corroso, Solomon concidit. Dæmones uero accurrentes, ut eum obijsse cognouerunt, ex eo tempore cunctis suis uiribus humano generi nocere cœperunt.

Porrò in libro Enarrationum Mahomet ipse causam reddit, quare ipsis uino interdictũ sit. Dicit enim, Deum in terras duos emisisse Angelos, ad bene imperandũ & iudicandũ: quorum nomina erãt Arot et Marot. Mulier aũt quædã actionem habens forensem, illos accedens, ad prandium inuitauit, & uinum (quod illis ne biberent præceperat Dominus) apposuit. qui ubi inebriati sunt, eandem opprimere ui conati sunt. Illa uero libidini illorum non consensit: sed conscenso cœlo res suas exposuit. deus uero hac simul uisa & causa quam habebat cognita ipsam fecit Luciferum, ut tam in cœlo inter stellas formosa esset, quàm in terra inter mulieres fuerat.

Angelis

Angelis uero qui peccauerant, optionem obtulit, utrum in hoc an futuro sæculo puniri uellent,. cosq; cum in hoc sæculo puniri mallent, ex pedibus ferrea catena in Babylonis puteum suspendit, usq; ad diem iudicij.

16 Dicit præterea, cœlum hoc creatum ex fumo factum esse: unde apparet, quod cœlum aliud, quod non creatum sit, esse putauerit nouus ille legislator, quod nullus hominum unquam cognouit: in cuius differentiam cœlum hoc, quod coràm uidemus, creatum uocat, quasi ex maris exhalatione fumus talis exortus sit. Mare autem ex monte Caph prodijsse docet, qui totum orbem circumdat, & cœlum sustinet. 17 Deinde solem & lunam æquales fuisse dicit luce simul & uirtute, nullamq; inter diē noctemq; fuisse differentiam, sed Gabriele quondam uolitante alam illius fortuitò lunæ propius admotam & impactam, corpus illius obscurauisse.

18 Insuper dicit, quod cum à Gabriele, ut deum conueniret, uocatus in cœlum fuerit, deum manum suam super ipsum Mahometem imposuisse: se uero tantam sensisse frigoris uim, ut hæc ad dorsi quoque medullam penetrauerit. Quod autem hoc illius figmentum sit, manifeste constat. Veruntamen & Anthropomorphitarum sententiam secutus hæc dicit, qui Deum fingunt corporeum: ignorans nimirum miser illud, 19 Suscepisti iniquitatem, quoniam ero tibi similis. Item in capite Sad dicit Mahomet, dæmones, cum angeli fuerint, ut Adamum adorarent à DEO institutos esse: mutatos autem esse in dæmones, cum hoc officij detrectarent, nec illum more aliorum uellent adorare. Atqui hæc opinio huic impio propria & peculiaris est. 20 Dicit præterea Mahomet, ex stercore elephantis porcum enatum esse, ex stercore autem porci murem, felem autem ex fronte leonis. Causa autem huius talis refertur. Cum Noe in arca esset unà cum filijs suis & animalibus, illis ad naturæ officium, abeuntibus arca inclinabatur: in primis autem, si abiret elephas. Nimio itaque timore Noe, correptus, Deum consuluit. qui dixit, Profectus culum illius et stercoris meatū adora. Quodcum fecisset simul exiuit stercus, et cum illa porcus ingēs qui cū rostro stercora rimaret, scrutareturq; mus prodijt, qui arcæ tabulata cœpit arrodere: qua de causa maxime territi sunt. Noe autem de hoc denuò cōsulente Dominū, leo in frontem percussus, est & statim ex narib. illius felis prosilijt. Et hanc ille rationē adducit propter quam suillæ carnes ab his pro immundis habeantur. 21 Dicit item quod Deus in consummatione mundi occisurus sit omne genus et angelorum et hominum, & quod nemo uiuens, præter unum Deum, &

mortem (quam angelum quendam Hadriel nomine esse dicit) relinquendus sit. Et tunc præcipiet Hadrieli Dominus, ut occidat seipsum. Quo facto clamabit uoce alta Dominus, & dicet, Vbi sunt satrapæ mundi & principes? Et post hæc omnes suscitabit. Quid uero, quisquis mentis compos fuerit, de tot tantisq; nugis dicet? 22 Non aliud certe, meo uidere, quàm quod ipse Mahometes testatur, qui ait se librum conscripsisse duodecim millia sermonum mirabilium continentem: à discipulis uero suis rogatum, ut hæc ipsis exponeret, dixisse illis, quod ex his quidem ter mille ueri sint, reliqui uero falsi. Hincq; euenit, ut si qui Ismaelitarum cum aliquibus disputauerint, & falsum esse conuincatur quod ab ipsis allatum est, intrepide dicant, ea ex falsis Mahometis sermonibus, & non ex ueris desumpta esse. Quod si is forte Lucianum imitatus, de seipso dixisset hanc unam solamq; esse ueritatem. quod omnia quæ in Alchorano descripta sunt, ueniam certe, quæ in hoc continentur, possent mereri. Quemadmodum hic facetè Veras narrationes nominat, quæ à se dicuntur mendacia. In principio enim libri sui sic dicit: Vnicam hanc ueritatem dicturus sum, omnia nimirum quæ hic describuntur, fasa esse. Et deinde quæcunque ridicula sunt, per lusum ascribit. Cum uero hic tanta cum impudentia falsum doceat, nec Deum ueritus nec homines, quá nam uenia infœlix dignus fuerit? 23 Præterea in capite Ceramar, quod lunam interpretantur: dixit: Quod Mahometis discipuli cum lunam coitui uicinam uiderent, dixerint illi, Ostende nobis prodigium aliquod. Tunc ipse duobus digitis suis Lunæ innuit. quo facto, hæc in duas partes dissecta est, & alterum quidem frustum in montem Helicain (qui ab uno latere ciuitati Mechæ adiacet) decidit: alterum uero in alium montem Erythron nomine, qui ab altero latere eiusdem ciuitatis situs est. Et luna sic dissecta in Mahometis tunicam collecta est, qui eandē integram restituit. Qua autem confutatione in huiusmodi figmenta & fabulas opus est? Verumtamen quisquis studiosus fuerit, intelligat miracula non in alicuius rei specimen fieri solere: sed alia quidem propter aliquam utilitatem animæ fiunt, ut de Christo & Nathaniele legimus. Nathaniel enim auditis quæ à Christo fiebant miraculis, & arcanis animi sui, uerum suum Dominum agnouit, & Christum confessus est esse Dei filium & præceptorem Ismaelis, id est deum & hominem, alia uero in utilitatem corporum fiunt, ut infinita infirmorum multitudo à Christo sanata, & esus panum: alia rursum propter utrumq; contingunt, corpus nimirū & animam: ut in paralytico contigit, cui primū peccata remissa sunt

& fidem remißionis peccatorum etiam dissoluti corporis sanitas secuta est. Item in eo, qui à natiuitate sua cæcus fuerat. Post sanitatem enim oculorum acquisitam, is quoq; proprium suum formatorem & creatorem agnouit, ipsumq; adorauit. alia rursum miraculorum propter usum aliquem facta sunt, ut à Mose in Ægypto & deserto. item à Iosue filio Nun, qui solem in bello consistere fecit: sacerdotum quoque in Ierico. Hoc uero lunæ prodigium qua de causa factum est? Propter nullum certe commodum, nec usum: sed in hoc tantum, ut Mahometis discipuli omnia ea quæ in mentem inciderent, effutirent, aliaque quæ ab ipsius uana falsaque dicuntur. Vnum tamen bene facere uidentur, quod mentiri scopum sibi proposuerunt, & perpetuò mentiuntur. Hic enim idem est qui dixit, Non ueni per miracula daturus legem, sed per gladium. Et si hoc uerum est, quà nam ratione hoc stupendum in luna miraculum edidit? Adeò omnia uana & falsa sunt, quæ ab ipsis dicuntur. Cum malitia enim conuersantes, ignorantiæ seruiunt. Cognitio enim ignorantiam gignere nequit, ut nec lux tenebras. Malicia uero ignorantiam parere solet. Porrò in capite Elezap sic dicit, Deus & angeli semper pro Mahomete & illius sectatoribus orant. Quid dicis ô homo? Num Deus pro aliorum salute orat. aut alium Si seipsum, absurdum omnino est quod dicitur. & quæ nam sic est orationis utilitas? Et hoc modo nec propriam uoluntatem perficit. Quod si alterum orat, alium omnino, ut uidetur, Deum maiorem se habere deprehenditur. Sine omni enim controuersia, quod maius est, à minori oriatur. Et ecce iuxta tuam opinionem, ô Mahomet, duo Dij sunt: hic quidem maior, ille uero minor: & hic quidem orare uidetur, ille uero alterius preces suscipere. Et tu ipse deum creatorem cœli & terræ, illum inquam fateris, ipsumque adorando cœlis, quem tamen pro te orare affirmas. Quem enim alium Deum facis, qui cœli & terræ creatoris preces suscipiat? Quis nam ille DEVS sit, non intelligo. Ego autem cum magno illo Mose consentiens dico, Dij, qui non fecerunt cœlum & terram, pereant. Sed dicunt fortaßis Mahometistæ, Qua ratione igitur uos Christiani dicitis CHRISTVM, quem similiter ut Deum adoratis, pro crucifigentibus se orauisse? Eiusdem certe criminis, cuius nos accusatis, uos ipsi uel nolentes rei esse deprehendimini. Si enim Christus, iuxta uestram sententiam, Deus est, quare non libere & proprio iure crucifigentium se delicta remisit? Quod si Deus non est, cur illum ceu DEVM adoratis? Si autem ille Deus est, & nihilominus, ut uidere licet, orare deprehenditur, alio certe DEO se maiore habet

Ioan. 9.

14

opus. En igitur iuxta tuam quoque opinionem Deus maior & minor est. Audiant uero nunc diligenter, qui hanc quæstionem mouent. Dominus in euangelio apostolus sic ait: In cathedra Mosis sederunt scribæ et pharisæi: omnia igitur quæ uos iusserint seruare, seruate, & facite illa: secundum opera autem illorum ne feceritis, dicunt enim, & non faciunt. Quid nam hæc uerba innuunt? Non aliud quàm quod scribæ & pharisæi solo nomine doctores sint, reipsa uero nequaquàm Christus autem operibus quoq; uirtutes docuit. & nonnunquã Christus autẽ operib. quoq; uirtutes docuit: et nonnunquã Christus facere aliquid prius, deinde docere cõspicitur: nonnunquã uero facere, et silere: adeò ut et ipsũ silentiũ alte rius doctrinæ locum suppleat Et aliquando quidem dicebat: Luceat lux uestra coram hominibus ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrẽ uestrũ qui in cœlis est. aliquãdo uero rursus: Nõ sciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Inter docendũ enim cũ dicit, Si quis te adegerit ad miliare unũ, abi cũ eo duo: et uolenti tunicã tuã auferre, dimitte etiã palliũ et percutienti te in maxillam, obuerte & alteram (aliaq; omnia, quæ uerbositatis causa omittimus) tunc dixit illis: Quod si dilexeritis amicos uestros quod uestrum est præmium? Et si mutuum dederitis his à quibus uos recepturos esse speratis, quod nam uestrum est præmium? Quin potius mutuum date illis, à quibus uos non recepturos speratis: & diligite inimicos uestros, & orate pro execrantibus uos. Cum igitur reliqua omnia etiã factis docuisset, & ipsa facta uerum annunciarent: amorem autem hostibus exhibendum uerbis tantummodo docuerat, facta autem adhuc laterent, nec manifesta essent: tempore paßionis orauit pro crucifigentibus se, & quæ in illo latebat erga inimicos charitas, in lucem se protulit. Quin & beatus ille Lucas regi Theophilo sic dicit: Superiore quidem uolumine, id est euangelio, diximus de omnibus quæ cœpit Iesus tum facere tum docere. Quibus uerbis non aliud innuit, quàm quod Christum à multe docentium scribarum & pharisæorum similitudine separat, et ostendit hunc doctorem uerum, qui dicat simul & faciat, qui faciat & doceat. Orauit quidem Christus pro his qui crucifigebant se, sed ut homo: Non enim instar dei sine corpore in terris uersabatur, neque tamen homo nudus, ut Nestorius & uos dicere soletis, sed Deus & homo. Et nunc quidem ceu Deus operabatur: ut cum dicit, Volo, mundus sis: &, Remittuntur tibi peccata tua. nunc uero ceu Deus & homo, ut cum cæcum tetigit, et sanatus est. Et in filia Centurionis per attactum quidem ostendit se hominum esse: per illud autem, quod dicit,

Mat. 23.

Mat. 5.

Mat. 6.

Tibi dico, respice & surge, suam ipsius diuinitatem declarauit. Nonnunquam uerò solam suam humanitatem demonstrauit: ut cum esuriuit, laborauit, fleuit propter Lazarum.

Perfectus enim Deus, et perfectus homo erat. Et quemadmodum instar Dei propria sua potestate, quaecunq; uolebat & illi libitum erat, faciebat: sic ut homo, omnia humana (excepto peccato, quod sancta eius anima non cognouit: & aegritudine, quae sanctum illius corpus non attigit) quae hominis sunt, suscepit. Et quemadmodum peccati uestigium non erat in sancta Domini anima, sic nec aegritudo in sancto illius corpore. Peccatum enim ordinis turbatio & boni defectus est: & humorum inordinata confusio, sanitatisq; defectus, aegritudo. Sed quomodo inordinatae confusionis & aegritudinis species in corpore creantis ordinem, morbum & omnem infirmitatem sanantis conspiceretur? Quandoquidem igitur, ut dictum est, Deus erat & homo, orauit quidem humano more, quia tempus reuelandi charitatem interiorem aduenerat. Ipse enim est qui dicit: Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm ut ponat aliquis animam pro amico suo: id est, uitam. Hic uerò non modo pro amicis suis uitam suam morti exposuit, sed nihilo minus pro inimicis suis, pro illis nempe qui crucifixerunt eum, & omnibus Iudaeis: quinetiā pro toto mundo, quemadmodum prophetae praedicauerunt, & res ipsa edocuit, ueritasq; emicuit sole splendidior. Vt enim lapis emissus, si in solidum inciderit, in emittentem retorquetur: ita & Saluatoris oratio, infirmorum istorum & impiorum animas omni ferro duriores nacta, in eum qui hanc habuit reuersa est. Quapropter & Dauid uaticinatus dixit: Insurgentes in me testes iniqui, quae non nouerunt, interrogauerunt me. Retribuerunt mihi malum pro bono, & orbitatem animae meae. Ego uerò cum illi obturbarent me, induebam saccum, & humiliabam in ieiunio animā meam, & oratio mea in sinum meum reuertetur. En Christi oratio rursum ad illum reuersa est. Quamobrem? Quia nō inuenit poenitentiae locū in animabus crucifigentium illum. Si enim poenitentia in illis inuenta fuisset, peccatum utiq; illorum esset sublatum. Quod etiamsi nō factum sit, nihilominus tamen etiam Christus discipulos ad praedicationē emittens, sic inquit: Ingressi in domum, salutate illam. & siquidem domus fuerit digna, ueniat pax uestra super eam. si uerò non digna fuerit, pax uestra ad uos reuertatur. Et qui nō susceperit uos, nec audierit sermones uestros, egressi ex domo & ciuitate illa, excutite puluerem pedum uestrorū, in testimonium ipsis. Amen dico uobis, tolerabilius erit Sodomis, & Gomorrhae in die iudicij, quàm ciuitati illi. Et uide, non pace modo ut & precibus priuati sunt, sed etiā Sodomis collati. Intelligis ne ut quae de Christo feruntur, à principio ab omnibus prophetis descripta sunt? quae sanè propter nimiam copiam praeterimus. Si quis enim ueritatis studiosus fuerit, ipsam inueniet. Exemplo autem utor (non enim absurdum fuerit, ab obscurioribus similitudinibus ad omnium autorem ascendere.) Quemadmodum enim apud Graecos quidam in statuis, quos nonnulli Mercurios uocauerunt, in illis inquam, quantum foris apparet, omnino inornata & deformia sunt omnia: statuis autem apertis, illarum imagines perpulchrae apparent. Ita mihi de Christo fieri uidetur. Quae enim extrinsecus dicuntur, & apparent, parua uidentur & exigua: quae uerò in his intelliguntur, magna sunt, & plus quàm naturalia. Verum hoc exemplum sufficiens non est. Qui enim ueritatem, ut dictum est, inquirit, non solum quae in his intelliguntur Christi opera magna, plus quàm naturalia & stupenda, Deoq; digna inueniet: sed etiam illius humana, quae omnem cognitionem & intellectum angelorū & hominū excedunt. Et quemadmodum ex his, quae uidentur creaturis, coeli & terrae aliorumq; opifex Deus apparet (illud enim Deo proprium est, ut ipse quidem non uideatur, talis uerò esse colligatur ex operibus) sic etiam in Christi miraculis Deum esse apparet, eum qui talia autoritate propria operatur. Quà propter ipse Saluator dixit: Si mihi non creditis, operibus credite.

Ioan.15.

Psal.35.

Praeterea in capite Helmaida, quod mensam significat, dicit, Christianos & Hebraeos nō esse filios & amicos Dei, eo quod peccatorum suorū gratia castigentur. Ego autem potius cōtrarium dico. Pater enim filium, qui illi curae est, castigat, modò charitatem habeat. Quem enim legitimè castigat aliquis, quàm propriū filium? Et de Hebraeis quidem uerè dixit, licet ignarus ueritatem locutus sit. nesciuit enim discernere inter profanum & sanctum. Hebraei enim olim Dei iram senserunt, sed nō implacabilem (habebant enim perpetuò prophetas, purificationes & sacerdotiū) castigante quidem eos Deo corporaliter, quod uerò animam attinet, illos non deserente: quin potius ostendente adoptionis gratiam ab illis nondum defecisse. Post crucem uerò & passionem Domini absoluta horum desertio facta est, animarum simul & corporum, & ceu ingratos maximo peccato, & parricidas maximo facinore, & Dei occisores summa impietate factos Deus abdicauit, proculq; à se repulit, absolutè et omnino illos deserens, omnes Hebraeos potestati aliorum subijciendo, & constituendo eos seruos omnium

omnium ferè gentium. Et hæc quidem corporũ est derelictio. Animarum autem perditionis, & uniuersalis repulsæ, non in hoc modo sed etiam futuro sæculo, signum est, quod ab ipsis sacerdotium defecerit, purificatio, sacrificium & templum, & ceu uas inutile & impurũ reiecti sunt. Quapropter & Dauid uaticinatus sic dixit, Coram te omnes, Domine, qui præmunt me: opprobrium expectauit anima mea, & miseriam. Et expectaui condolentem, sed non erat: & consolatorem, sed non inueni. Et dederunt mihi in cibum fel, & in siti mea propinauerunt mihi acetum. Fiat mensa illorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in offendiculum. Excæcentur oculi illorum ne uideant, & tergum ipsorum semper incurua. Effunde super eos iram tuam, et furor iræ tuæ apprehendat eos. Fiat habitatio illorum deserta, & in tabernaculis illorum non sit inhabitans. Quidnam hæc prophetia innuit? Dicemus agedum. Beatus ille Dauid uolens in alio psalmo Dei in peccatores correctionem ostendere, sic dixit: Deus iudex est, hunc humiliat, hunc exaltat. Quia poculũ in manu Domini uini meri, plenum mixto. Et inclinauit ex illo in hoc, ueruntamen fex illius non est exinanita. Omnes peccatores terræ bibent. Rursum in alio psalmo sic dixit: Deus iudex iustus, fortis & longanimis. nec iram inducens quotidie. Nisi cõuersi fueritis, exacuet gladium suum. Nunc igitur, quæ restant diligenter accipe. Propheta dixit Deum esse iudicem: sed etiam iustum esse notauit. Quoniam uerò quidam hominum iudices sunt, alij quidem iusti, alij uerò iniusti, eò quod iustum uocauit, ostendit Deum omnis iniustitiæ esse expertem. Cum autẽ fortem uocat, ostendit quòd iustitiam suam possit cõstituere. Cumq; longanimem dicit, ostendit quod non ex abrupto Deus iudicia sua exequatur, sed mansuetè & clementer: quapropter iram suam peccatoribus non quotidie inducit. Cur? Eo quod peccatorum pœnitentiam expectet. Nunc uerò gladium suum acuit, id est, potentiam suam puniendi profert contra eos qui à peccatis ad pœnitentiam nolunt conuerti. Rursum cum dicit Deum esse iudicem, mox subiungit: Hunc humiliat, hunc exaltat. Post hæc uerò dicit, Poculũ in manu Domini, uini meri, plenũ mixto: & declinauit ex hoc in hoc, ueruntamen fex illius non est exinanita. Bibent omnes peccatores terræ. Quidnam hæc prophetia significat? Non aliud quàm quod superius dictum est: Nisi conuersi fueritis, gladium suum exacuet. sic & hic dicit, quod poculum in manu Domini uini meri, plenum mixto: id est, plenum furoris. sed etiam misericordiæ (hoc enim mixtum significat) declinante nimirum hoc ex abrupto ad lon-

Psal. 69.

Psal. 74.

ganimitatem, uel remissionem. siue, propter opera quidem peccatorum furore plenum: propter Dei uerò in homines amorem, mixtum est misericordia illius, expectantis peccatorum pœnitentiam. quemadmodum in Niniuitis, ipsa clementia peccatum exuperante propter pœnitentiam. Quamuis autem Hebræorum castigatio austera fuerit propter captiuitatem semel atque iterum ipsis inductã, nõ tamen fex exinanita est, id est, sordes infimæ & finis furoris. Id enim per fecem denotatur. Et cum propter idololatriã & iniquitates ipsorum captiui abducti sint, propter Dei tamen in homines amorem denuò redierunt ad pristinam suam libertatem & conditionem: & biberunt quidem ceu peccatores ex poculo hoc uinum, non tamen merum, sed amore & misericordia temperatum. Postquam uerò immane illud ausi sunt facinus, & in Christum tanta exercuerunt, Deiq; occisores facti sunt, intendit etiam in illos Deus arcum suum, cum stultorum illorum conuersionem expectauisset annis quadraginta: à tempore scilicet eo quo Saluator passus est, usque ad Vespasiani & Titi tempora. Cum autem peccatum horum omni pœnitentia careret, incurabilia ista mala passi sunt. Et nunc impleta est Dauidis prophetia, ea quæ ab illis in CHRISTVM facta sunt exponens. Post quàm enim tragicè & ampliter ea quæ facta sunt exposuit, utpote, Contra te Domine omnes qui præmunt me. &, Opprobrium expectauit anima mea & miseriam. &, Expectaui condolentem, sed non erat, & consolatores, sed non inueni. &, Dederunt mihi in cibum fel, & in siti mea propinauerunt mihi acetum: Tunc, quæ illis euentura sint mala, enumerat. Fiat mensa illorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in offendiculum. Mensa enim cibum impositum gestat ad impletionem deficientis corporis: habet etiam fruitionem, delicias & lætitiam. Colligens igitur in unum propheta omnes Hebræorum delicias, omnem lætitiam & fruitionem, mensæ uocabulo utitur: ostendere hoc uolens, quod illis omnia in contrarium cessura sint. Et quemadmodũ animalia quædam laqueis capta, ueniente uenatore & illa incipiente mactare, singula alterius exitum uident, nec tamen sibijpsis nec reliquis animalibus concaptiuis suis subuenire possunt: ita etiam Iudæis continget. Coram ipsis enim cædentur amici & fratres, parentes & liberi, eo quod nemo sit qui eos eripere uel adiuuare possit. Simul uerò causam calamitatis ostendens inquit, In retributionem: id est, propter mortem Domino ab ipsis illatam. Excæcentur oculi eorum ne uideant, & dorsum illorũ semper incurua. Obtenebratos itaq; oculos

habentes

habentes, nec intelligebant, uidebant ue rationalem iusticiæ solem, Christum. Tergum illorũ semper incurua: ne scilicet ab ipsis auferatur perpetuæ seruitutis iugum. Et hoc grauißimũ est, quod loco colophonis omnibus adijcitur: Et effundatur in illos ira tua, & æstus uel furor iræ tuæ apprehendat eos. Æstus enim animi ue furor, commotio cordis est ad rem aliquam: quem motum aliud quoddam extinguit, ut in Niniuitis, pœnitentia, sicuti dictum est. Ira uero huius commotionis effectus est, quẽ et fecem nominauit, quemadmodum de Sodomitis quoq; est dictũ. Sed perpendas nunc prophetæ oraculũ. Non dicit, Funde furorem tuum: sed, Effunde furorem tuum & iram tuam. Articulus enim hoc loco immoderatam iram Dei & furorem significat, extremum excidium & desertionem animarũ simul & corporum, aduersus eos qui tunc temporis extabãt, illosq; qui in posterum horum dogmata sunt secuturi. Fiat habitatio illorum deserta, in tabernaculis illorum non sit qui inhabitet. Quod et euenit. Hæc autem prophetæ oratio non execrandi formula est, sed prophetiæ elocutio. Vbi enim est Hierusalem? ubi templũ? ubi sacrificium & oblatio? Omnia hæc exinanita sunt, ac si nunquam extitissent. Et nisi templũ reædificare conati essent, possent quidem dicere: Si conari uoluissemus, potuissemus utiq; & absoluere. nunc uero conspiciuntur non semel, aut bis, sed etiam tertio id tentauisse, nec unquam uoti compotes facti sunt. Existimabant enim miserrimi homines, se templũ reparaturos regnante Adriano Romanorum rege: deinde sub Constantino Magno: sed ab utroq; ceu proterui & contumaces puniti sunt. Hostis uerò Christi & defector Iulianus, unà cũ Iudæis summo studio in hoc incubuit, pecuniam deposuit, artifices conuocauit, omniaq; egit, fecit & procurauit, ceu insanus & mente captus, ut Christi destrueret sententiam, quæ templum illud reparari non permittebat. Cæterum qui sapientes capit in uersutia sua, statim ei re ipsa ostendit Dei suffragia longe omnium esse fortißima. Vt enim stultũ & uæsanum studium aggreßi sunt, fundamẽtisq; erutis manus ædificio admouere uoluerunt, ignis è fundamentis emicans plurimos consumpsit, horumq; conatum & uæsaniam repulit. Rex uero uæsanus quocunq; pedes ferebant, transfuga aufugit, Dei iudicio territus. Sed ne sic tamen infœlix ille cessit. Paulisper itaq; huic loco immorantes, etiam aliorum prophetarum ad Hebræos oracula inspiciamus. Dicit enim Esaias, Scio quod durus es, & neruus ferreus collum tuum: id est inflexibile. & frons tua ænea, id est impudens. Et Daniel: Venerunt super nos mala, qualia non facta sunt sub cœlo, secundum ea quæ facta sunt in

Esa.48

Dan.9

Hierusalem. Quæ nam illa? Quæ nimirum & Moses prædixerat, & Ieremias exposuit. Et ille quidem sic inquit: Tenera & delicata ualde, cuius pes non experientiam sumpsit ascendere in sellam, propter teneritatem & molliciem, mensam attinget illicitam, & deuorabit liberos suos. Quod etiam in Hierusalẽ factum est, in excidio à Romanis illato. Matres enim liberos suos deuorauerunt. Ieremias uerò oraculum hoc exponẽs, dixit: Manus matrum miserantium aggressæ sunt liberos suos. Sed & Malachias propheta sic inquit: Si suscipiam ex uobis faciem uestram, dicit Dominus omnipotens, quia ab ortu in occasum nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium mundũ. Vos autem prophanatis illud. Quando itaque hæc impleta sunt? Omnino post Christi crucem, & resurrectionem. Non enim Hierosolyma tantum, ubi Moses Dei cultum, & non alibi fieri præceperat, sed in omnem quam sol intuetur terram, Dei gloria dilatata est. Hoc enim innuit quod dicitur, Ab ortu solis usque ad occasum: id est, in toto mundo. Nec contenta est prophetia dixisse illud, Ab ortu solis usque ad occasum, ne Iudæi hæc calumniantes dicerent, se per uniuersum orbem habitare, & prophetam de ipsis locutum esse. Verum addit, Nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco incensum & sacrificium mundum offertur nomini meo. Vos autem prophanauistis illud. Nõ ut ceu sacrificio Hebræorum contaminato & prophano, Deus sic per prophetam locutus sit, sed propter mores hæc offerentium. Verum si quis forte & hoc dixerit, non multum mea errauerit sententia. Veteri sacrificio cum nouo comparato, magna inter hæc differentia animaduertetur. Et quemadmodum angelos incorporeos ad Dei incorpoream substantiam collatos, corporeos esse iudicamus: sic etiam in ueteris & noui sacrificij collatione contingit. In illo enim sanguis taurorum & hircorum, & tabo cinisq; iuuencæ: hic autem filius Dei, & sanguis Christi. Ecce igitur differentiam. Quapropter & Dauid uaticinatus dixit, Non suscipiam ex domo tua uitulos, neque capellas ex gregibus tuis. Quoniam meæ sunt omnes feræ campi, iumenta in montibus, & boues. Cognoui omnes uolucres cœli, & pulchritudo agri mecum est. Si esuriero, non dicam tibi. Mea enim est terra, & plenitudo eius. Num edam carnes taurorum, & sanguinem hircorum bibam? Offer Deo sacrificium laudis, & redde altißimo uota tua: & inuocabis me in die tribulationis tuæ, & eruam te, & glorificabis me. Vides ne ut sacrificium quod tauris constat & hircis, non approbat?

Deut.28

Mala.1

Psal.50

bat: illud uero quod laudem continet, recipit. Quin & Sophonias sic ait: Apparebit Dominus super omnes gentes, & extirpabit omnes deos gentium: & adorabunt eum unusquisque de loco suo. Et hic quoque Hierosolymam neglexit, omnem uero locum gentium ad Dei culturam uenientium in medium adduxit. Omnibus tamen his sic ratis firmisq;, non tamen pœnitentiæ turris & præsidium concidit, nec ianua adhuc clausa est, neque Hebræis neque Ismaelitis, sed nec ulli qui intrare uoluerit. Et sic de Iudæis quidem uerè hoc dixit Mahomet: licet ipse quid nam dicatur, ignorauerit, ut dictum est, De Christianis autem non sic: Nec enim ut ipse putauit, propter peccatorum castigationem, non pro filijs & amicis Dei iudicandi sunt. Procul enim à scopo aberrauit, putans propterea quod Ismaelitæ nonnullos Christianorum affligant, ipsos quidem laudi dignos, & quasi filios & amicos Dei, punire Christianos à Deo omnino repudiatos. Sed aliter longe se habet negocium. Maxima enim Christianorum multitudo summa pace fruitur, quos Deus iudicio suo sibi soli noto non sinit perturbari ab impijs. qui licet contra hos expeditionem facerent, fortiores sanè stabilioresq; aranearum telæ apparerent omni impiorum militia & fortitudine. Confiteor tamen multos Christianorum propter peccata nostra in manus impiorum traditos esse, in suijpsorum correctionem, & aliorum exemplum & resipiscentiam. Neque sanè existiment Christianos, qui in illorum sunt manibus, propter horum uirtutem traditos esse. Sed ueluti flagellum & lorum correctionis à Deo & iudicati & missi sunt (castigatione enim dignos castigant) sunt tamen interim Deo exosi & abominabiles. Quid enim locustæ sunt, & erucæ, & bruchi? Magna nimirum Dei potentia. Quid item fulmina & grando, aliaq; quæ nonnunquam per elementa fiunt castigationes? Num igitur amici Dei & filij Dei iudicabuntur? Quibus ipsa ueritas sic respondet: Nouit deus omnia, etiam ante generationem illorum. Quemadmodum enim de Esau & Iacobo dixit, priusquam hi nascerentur, Iacob dilexi, Esau autem odio habui: sic etiam eos qui abnegata uera & irreprehensibili Christianorum fide ad contrariam deflexerunt, priusquam nascerentur, perditionis & fatuæ instrumenta iudicauit. Et licet illic inueniantur, siue hic, nihilominus pœna digni deprehenduntur: quod in illis uidere est, qui in captiuitate aut nati sunt, aut postea nascentur. Verumtamen ex his qui Christum abnegauerunt, nascuntur aliquando sancti & boni uiri: quemadmodum ex Esau iustus ille Iob, & martyres ex idololatris. Verum de his quidem hæc dicta sint. De ijs uero qui religionem propriam & pietatem inter impios custodiunt, quid nam dicere opus est? Nónne admirandi & laude digni sunt? Nec minus de illis sic iudicandum, qui in libertate religionis agunt. Hi siquidem nondum probati sunt, & propterea quales nam sint ignoratur: à Deo autem, & illo solo cognoscuntur. Illi uero instar auri in fornace puri esse declarantur, quemadmodum illi in Babylone pueri. Nec sanè ad salutem satis efficax est ipsa dogmatum fides, nisi operibus fuerit temperata. Ostende enim mihi, dicit oraculum, fidem tuam ex operibus tuis, & ego tibi ostendam fidem meam ex operibus meis. Videamus igitur quæ nam opera apud Deum recipiantur, & qui nam hi sint qui Dei meminerunt. num scilicet hi qui in delicijs & libertate uiuunt, an qui in afflictione & miseria? Hi certe haud dubie. Ait enim, Domine in afflictione tui recordati sumus. Et, Qui in lachrymis seminant, metunt in exultatione. Et tribulationes multæ iustorum, mors autem peccatorum mala. Licet enim in hac uita fœlici successu ferantur, & perinde ac si quis laudetur quod prudens sit, fortis, temperans & iustus, alius uero nihili hæc faciens, pinguem se esse glorietur & corpulentum: sic de seipsis sentiũt miserrimi homines, ac ueris inexhaustisq; diuitijs cõtemptis, illas quas somnia simulant, amplectuntur: & preciosa illa margarita, Christo nimirũ, relicta, conchas uel lapillos congregant. Quid autem de oraculo illo prophetico iudicãt, quod dicit, Quem diligit Dominus eum castigat, & flagellat quem filij loco adoptat? Christiani itaq; non traduntur tanquam reiecti & deserti à Deo, ut Mahomet aperte testatur: sed ceu filij causa correctionis (ut superius dilucide demonstratum est) & propter aliorum resipiscẽtiam & utilitatem. Habent enim Christiani, qui inter gentes agunt, patriarchas, sacerdotes, pontifices, per quos sanctificantur, omniaq; quæ Christianis solennia sunt, administrant, in ipsorum quidem utilitatem, in signum uerò quod ab adoptione filiorum Dei non, nec ab illius amicitia exciderint. Agnoscant igitur omnino, quod iusti quidem sæpius in manus impiorum tradantur, non ut glorificentur impij, sed ut probentur pij, & auro puriores reddãtur. Quid autẽ de iusto illo Iob dicemus? (omitto enim dicere de patriarcha Abrahã, cum & ille ad tẽpus inter impios conuersatus sit) & sanè de ferreo illo & adamantino Iob interrogo: Num ceu desertus & à deo reiectus diabolo traditus est? & tot tantisq; malis mobilibus simul immobilibusq; flagellatus est, liberorum scilicet amißione, & proprij corporis afflictione? Diabolus uerò qui iustũ flagellabat, num tãquam amicus

Soph. 2

Prouerb. 3

amicus dei affligebat hunc, deo quidem ante generationem huius notum, sanctumq; ab alio iudicatum, hominibus autem ignotum? Quapropter Deus eum in medium statuit instar columnæ & statuæ cuiusdam animatæ, in exemplum & utilitatem posteritatis. Miror sane nisi de hoc sic quoque loqui audeant. Inquirendum tamen est, & res ipsa indicat, quales de deo & diabolo opiniones habeat Mahomet. Summa enim dicendi libertate contendit, etiam dæmones saluandos fore, Originem nimirum secutus. Quin etiam in lege à se lata, Alchorano nimirum, sic inquit: Magna dæmonum multitudo cum hæc legi audiuisset, admirata est, & propter hoc gauisa est, qui etiam illi credentes salutem consecuti sunt. Quomodo autẽ aliquis saluari poterit, nisi prius resipiscens opera fecit quæ illum rite cum Deo uniant? Tunc enim in Dei amicitiam recipitur, cum illi unitus fuerit: Deo autem unitus, hæres salutis est, regni cœlorum, uitæq; æternæ. Huiusmodi inquam, de diabolo opiniones concepit filius illius Mahomet, ut quamuis aperte dicere uereatur diabolum Dei amicum esse, reipsa tamen illud affirmet.

IN MAHOMETEM ORATIO Tertia.

Quandoquidem de absurdis quibusdam Mahometis opinionibus diximus superius, inspiciamus nũc quænam de saluatore nostro Christo et uero Deo nostro miser ille sentiat, doceatq;. Reuera enim hoc uerum est, dixit insipiens in corde suo, Non est Deus. (Psal. 14.) Hic enim trinitatem negat, deum tamen esse fatetur creatorem cœli et terræ, angelorum et hominum, omnisq; creaturæ filium non habentem, ut pote cum sine muliere hunc genuisse non sit possibile, hæretici Carpocratis opinionem secutus, carnalem arbitratus esse Dei generationem. Quapropter etiam dissidia inter Deum patrem & filium esse potuisse existimauit. Quod si impossibile est ut Deus sine muliere filium habeat, dicant etiam illum nec creatorem esse, nec opificem sine proposita sibi materia, iuxta insipientium Græcorum doctrina. Si uero deus filium habuerit, etiam dissidia inter illos exoriuntur, ut in capite Helmonijm asserit, Iudæos simul & ipsum secutus Carpocratem. Nos uero de his singulatim in apologia diximus, quapropter ut suprà quoq; diximus, non instituimus de his copiosius contendere. Quoniam uero in præsenti huic manifeste contradicimus, audiant quæso Mahometistæ. Mahomet hic Christum nec Deum esse sentit, nec dei filium, sed nudum hominem, ut & reliquos omnes, sed sanctũ, omnibusq; hominibus sine controuersia excellentiorem, ut etiam

Nestorius sensit. In capite autem Elnesa, quod mulieres significat, sic ait, quòd CHRISTVS IESVS filius Mariæ sermo DEI sit, anima Dei, spiritus Dei. Incipiamus ergo ab ipsius Mahometis confessione. Quod si ut ad prophetas sermo Dei factus est, & prophetæ illum hominibus annunciauerunt: sic etiam Christus acceptum à Deo sermonem homines docuit, & propterea, ut Mahomet hunc nominare solet, propheta dicitur, omniúmque maximus, imò ipse Dei sermo, quî fit quod nullus unquam prophetarum sermo Dei dictus sit, sed singuli nominis proprij significationem retinuerint? Quod si autem hæc ratio nulla fuerit, sed si propterea sermo Dei dicitur, quod archangelus Gabriel adueniens uirgini gratia plenæ faustum illud nunciũ annunciauit, oportebat certe & Samsonem Manoæ filium eodem nomine appellari, quoniam & ipse ex promissione Dei natus est. Angelus enim adueniens, illius generationẽ exposuit. Quin et Zachariæ filiũ Ioannẽ similiter ex pmissione natũ, sermonẽ dei uocari oportet, propterea quod ipsius natiuitas Zachariæ per angelũ annũciata sit. Quando quidẽ igitur nec propheta aliquis sermo dei uocatus est, nec aliquis ex promissione natus: certe nec Christus sermo dei dicitur, propterea quod angelus uirgini Mariæ salutẽ dixerit, aut quod is regnum Dei annunciauerit. Sed alia quadam ratione, quam ignorauit Mahomet, hoc nomen accepit. Si enim nouisset eum, à blasphemijs certe in illum iactis abstinuisset. Cum enim ex scripturis audiuisset Christum esse sermonem, illud quidem quod dicebatur confessus est, illius uero sensum nec recepit, nec Christum deum esse confessus est, ne forte duos Deos adorare deprehenderetur. Ecce autem timuit, ubi timor non erat: non enim intellexit substantiarum discrimẽ, nec ipsam substantiam. Christus enim sermo dicitur, & celebratur, non modo quod mentis & rationis & sapientiæ dux est, uerum etiam quod omnium causas, id est exempla, quæ etiam ideas dixerunt, æternas nimirum considerationes, & consilia in seipso solo præsumpsit, & quod ex eo ipso sermone, hoc ipsum quod sermonem habent, & Angeli & homines acceperunt, & quod per omnia penetrat, ut uaticinia tradunt usq; ad omnẽ finem. Et præterea quod super omnem simplicitatem diuinus sermo expanditur, & omnino super omnia iuxta illum omnem substantiam excedentem est absolutus. Quandoquidem igitur ut dictum est, neque ut propheta sermo nominatur, neque ex promissione, manifeste nunc patet, quod ceu naturalis sermo Dei Christus dicatur & sit, quapropter etiam filius Dei dicitur & est. Quemadmodum enim sermo mentis esse-

ctus est, sic etiam Christus ab æterno, & sine passione, ante secula è deo genitus, filius illius nominatur. Nec enim dicere fas est, secula attigisse æternam illam ante omnia secula generationem. Num itaque aliquando deprehenditur deum sermone caruisse, insipientem, impotẽtem, fontemq; siccum aquis destitutum fuisse? Sed quemadmodum Christus sermo dei nominatur, sic etiam sapientia & potentia dicitur. Et Deus quidem aut antea sermone caruit, insipiens fuit & impotens, postea uerò, ut homines solent, sapientiam, sermonem & potentiam assumpsit, tuncq; perfectus redditus est: aut cum ab æterno ante omnia secula perfectus esset, suum ipsius sermonem genuit. Et si quidem post tempus aliquod aut articulum temporis sermonem ex se progenuit, quomodo deus erat antè qui sermone carebat? Quantulumcunque enim quis à corporibus abstulerit, corpus imperfectum redditur: à naturis autem in corporeis si uel minimam abstuleris portionem, totum perdidisti. Quod si igitur hoc de angelis incorporeis rectè dicitur, quanto magis hoc in deo absurdum erit, qui ab omni incorporea substantia, omni simplicitate & natura supra omnem substantiam exemptus est? Si enim sermonem non habebat, & postea ipsum assumpsit. possibile etiam ut illum perdat, quemadmodum assumpsit (quæ enim apposita sunt ad aliquid, etiam auferri posse constat) Quod si uerò ab æterno & ante omnia secula ceu perfectus deus, perfectum quoq; suum sermonem genuit, pater qui æternus erat, filium quoq; & sermonem suum æternum esse declarauit, & saluator expressa imago & splendor patris est naturalis, et in imaginem hanc semper respiciens pater seipsum semper aspicit: stulte igitur Mahomet tradit, deum non posse filium habere sine muliere. Hoc idem ceu forte argumentum repetit. In hunc autem (quantum conijcio) errorem incidit, quòd deum corporeum esse putaret, & propterea supernam quoque illam generationem corpoream esse existimauit. Et fieri potest, ut quemadmodum de deo dixit, quòd in ipso non sit accidens, & necessariò neque substantia ueque uita, eo quod non comedat, nec spiret, ita etiã negauerit deum habere filium. Quandoquidem uero idem ille Mahomet Christum animam dei & spiritum Dei dilucidè dicit, uocatq;, concedamus nos quoq; rem ita ut dicit se habere. Et si spiritus dei & anima Dei, creatura esse potest & est, ecce igitur iam contingit ut deus, iuxta Mahometis opinionem aliquando spiritu caruerit, & anima, & per creaturas plenè absolutus sit, & quod aut ipse imperfectus seipsum condiderit, perfectumq; fecerit, aut alium sui creatorem habeat. En rei absurditatem considera. Si uero

Hebr.1

ro Deus nunquam caruit spiritu, nec anima, sed his semper fuit præditus: sequitur, quòd Christus semper, non secundum humanam naturam, sed diuinam, cum Deo fuerit, siue sermonem, siue sapientiam, siue potentiam hunc nominaueris. Semper, inquam, ex deo est, & cum eo. Sapiens enim nunquam sine sua est sapientia, neque robustus sine suo robore, neque mens sine sua ratione, ut nec sol sine suo radio. Si igitur hunc animam siue spiritum dei dixeris, eundem etiam sermonem esse dicere licet. Si enim animam Deus habuerit, præstantissima in illo pars ipsa anima esse deprehendetur. Et uide, ex ipsa ueritate, imò ex ipsa Mahometis confessione demonstratum est, Christum eiusdem & unius cum Deo naturæ esse, & eundem deum patrem habere genitorem ab æterno ante secula, filiumq; Dei esse genuinum, & deum. quemadmodum ipse in Euangelijs sic ait, Ego & pater unum sumus: id est, unus deus, non secundum personas, ut dicit Sabellius, sed secundum unam eandemq; diuinitatem. Et dei ille contemplator Moses ait, In principio creauit Deus cœlum & terram. Et propheta Dauid, Omnia fecisti in sapientia: &, Sermone Domini cœli firmati sunt. Huius etiam filius Solomon, admiratione omni dignus: deus in sapientia fundauit terram, cœlos autem parauit in prudentia. Eloquentissimus autem ille Esaias, Deus æternus qui parauit extrema terræ. Beatus uero Ioannes Zebedei filius (quem etiam tonitrui filium Dominus nominauit, eo quod supernam illam generationem tonitrui clarius orbi ebuccinauerit) in Euangelio sic ait, In principio erat sermo, & sermo erat apud Deum, & Deus erat ille sermo. Omnia per illum facta sunt, & sine eo factum est nihil, quod factum est. Vidẽn' quomodo propter temporis importunitatem prophetæ obscurius locuti sint, Ioannes autem clare, aperto (quod aiunt) capite altum exclamauerit? Et ueterum quidem prophetarum alius sermonem, alius sapientiã, alius prudentiam, alius creatorem hunc nominauit. Hic uero deum, non cælans arcanum hoc, quod propter temporis importunitatem tamdiu latuerat, cum nondum fas iustumq; esset uelum auferri. Quin & ipse filius dei & deus, quasi per ænigmata annunciatus esse uidebatur: quapropter tonitrui filius hoc, In principio erat sermo, &c. clarius prædicauit. Et quemadmodum sol densissima nube & tempestate tectus, obscurus est, pro priam tamen lucem suam penes se habere uidetur, tempestate uero soluta & puro aere reuerso omnibus radios suos copiosissime immittit, ita etiam mea de sermone & filio dei fertur sententia. Deus enim existens uerus ante secula, filius dei, & creator omnis creaturæ (quemadmodum in supe

Ioan.10

Psal.32
Prouerb.3

Ioan.1

in superioribus Apologijs, et in præsenti quoque demonstratum est) latebat tamen sub nube ignorantiæ, & idololatriæ tempestate, cum patre & spiritu. postquàm autem uer apparuit, id est huius in carne administratio, & secundum carnem ex muliere natus est, sancta scilicet uirgine Deipara Maria, tunc apparuit gratia Dei omnibus salutaris hominibus, et adorauit creatura creatorem suum, solumq; uerum Deum glorificauerunt, patremq; Domini nostri Iesu Christi, et ipsum filium & sermonem patris, sanctumq; et uiuificantē spiritum, unam uidelicet sanctam, consubstantialem, indiuisam & inconfusam trinitatem, unum nempe Deum. Et tunc uisa est Christi gloria, ueluti gloria unigeniti à patre. Et tunc emisit diuinos suos radios, tenebrasq; ignorantiæ illuminauit, frigidasq; & mortuas animas calore fidei uiuificauit.

Præterea Mahomet Carpocratis hæretici opinionem secutus, Christum ex uirgine natum sine uirili opera confitetur, Deum uero & Dei filium esse negat. Duobus hic argumentis usus. Quod nec Christus hoc unquam de se dixerit. Et quod Iudæis dixerit, Adorate Deum meum & Deum uestrum, Dominum meum & Dominum uestrum. Impij autem scopus unus semper est, ut pro uirili sua persuadeat cunctis hominibus, ut credant Christum nec Deum esse, nec dei filium, sed sanctum quidem, & prophetam omnibus prophetis superiorem, hominemq; cunctis hominibus excellentiorem, Deum uero nequaquam. Stultus autem hic diabolum imitatus, homines contra Christum persuadere conatur. Quemadmodum enim is omni modo conatur singulos homines seducere, & uel fide uel operibus à Deo allenare: sic & Mahomet omni studio in hoc unū intētus uidetur ut omnes homines à uero deo quàm longißimè abducat, partim quidē fide, partim uerò operibus: Deum autem adorare docet, quem sua ipsius ratio effinxit. Et dæmones quidem uiso Domino, ipsum Dei filium uel nolentes confeßi sunt, (non enim ut ueri adoratores hunc confeßi sunt, sed ut hi qui ueritatem occultare non poterāt, dixerūt, Quid nobis tecū rei est fili dei? Venisti ante tempus ad cruciēdum nos?) Mahomet uerò dæmones impietate superat, qui Christum nec Dei filium, nec iudicem esse affirmet. Sed ad illum Esaias dixerit, Cum diabolo corrupta est scientia tua cum decore tuo, &c. Et meritò sanè de Mahometo discipulisq; suis dicat aliquis, gentem esse quæ consilium amiserit, & in qua nō sit sciētia. Nos uerò sic dicimus: Quod si fides (ut scriptura docet) sine operibus mortua est, multo magis opera sine fide mortua sunt. Vbi uerò nec fides nec opera præstò sunt, quid nam il-

lic iudicandum est? Quemadmodum enim corpus sine anima mortuum est, sic & anima sine fide & operibus. Si enim fides adfuerit, licet ulneretur anima, sanationis tamen uias habet, per pœnitentiam scilicet & opera. Fide autem absente, omnis actio aut uirtus, quæ in speciem esse uidetur, uaua est, & inanis. Fide enim præsente etiam uirtus adest, licet aliquādo uirtutis defectus, id est peccatum oboriatur. Vbi uero fides non est, nec uirtus est. Vbi autem uirtus non fuerit, nec illius defectus est. Vbi igitur uirtus non est, nec fides est, nec peccatum, sed nuda & mera impietas. Quapropter & Esaias ait: Nisi credideritis, non intelligetis. Fides itaq; et spes eorum est quæ non uidentur, non eorum quæ demonstrantur: sed imprimis donum Dei est fides illa Christianorum in sacrosanctam trinitatem. Quòd enim uidet aliquis, cur sperat? Et quod uidet aliquis, cur credit? Verumtamen quemadmodum apud nos sol omnia quæcunq; contingere potest, illuminat, et lucem habet in uniuersum mundum uisibilem, multiplicem, sursum & deorsum propriorum radiorum splendorem dispergens: & si cui non adfuerit, non propter huius illuminatoriæ uirtutis infirmitatem hoc fit, sed propter uisus incommoditatem: multa enim quæ talia sunt, radius solaris transiens non illuminat, cum alia illuminet: sic etiam rationalis ille iustitiæ sol Christus, in se credentes luce implet rationali, omnemq; ignorantiam & errorem ex animabus, quibus inciderit, expellit, & uitiosos illarum oculos purgat. Et quemadmodum ignorantia errantes & seductos dißipat hinc inde, sic rationalis lucis præsentia eos qui illuminantur colligit, & in unum coniungit. Quapropter ipse Christus inquit, Ego sum lux mundi. Et qui in me credit, non ambulabit in tenebris, errorum nempe: sed habebit lucem uitæ. & reliqua, quæ oratio nostra paulò pòst exponet. Quoniam igitur in capite Helmaida, ut dictum est, duabus contra Christum demonstrationibus innititur Mahomet, ostendens hunc Deum non esse, eo quod CHRISTVS nusquam dixerit se Deum esse: tum quod Iudæis præceperit, Adorate Deum meum & Deum uestrum, Dominum meum & Dominum uestrum: agedum de prima iam uideamus, dein Deo uolente etiam secundam discutiemus. Incipiamus itaque ab ipsa Mahometis confeßione. Hic Christum sermonem Dei, animam Dei, & spiritum Dei, ut dictum est, uocat. Item quæ de Christo & Apostolis in Euangelio describuntur, iusta, sancta, perfecta et uera esse confitetur: & bene. Veritas enim Domini manet in æternum. A sermone quippe dei mendacium exire nequit: idem enim esset dicere deum non esse Deum, & ueritatem mendacium, lu-

Ioan. 8.

remue tenebras. Mahomet igitur absurditate rei intellecta, ad hoc confugit, Christum nusquam de se quod Deus sit dixisse. Nos itaq; in prima, secunda & tertia Apologia copiose simul & clare demonstrauimus, ab ipso Adamo usq; ad Christi generationem, quod prophetæ omnes uaticinati sint, quod patres uiderint, quod ipse Deus & pater de Christo locutus sit, & quod manifeste citraq; omnem controuersiam demonstratus & declaratus sit Deus & Dei filius, & filius hominis. Post baptismum uero Ioannis, & mortem illius, ipse etiam Christus regnum Dei prædicare cœpit. Sed quod inter prædicandum non frequenter exclamauerit. Ego Deus sum qui uobiscum loquor, uerum est: quemadmodum nec rex obambulans clamat, Ego rex sum: ueruntamen ex magnificentia & gloria authoritatis & potentiæ illius omnes hunc à seruis possunt discernere: sic etiam in Christo fit. Quamuis enim ore suo non frequenter dixerit, Ego Deus sum: operibus tamen hoc idem demonstrauit. Neq; tamen suam diuinitatem occuluit, neq; etiam Deum patrem suum: nec etiam illos inhibuit, qui se & Deum esse, & Dei filium confeßi sunt. Nathaniel enim dicens, Tu es filius Dei, tu es rex Ismaelis: non reprehensus est, ut hi qui Lycaoniæ Paulum & Barnabam Deos esse sentiebant, ipsiusq; tanquam dijs sacrificaturi erant, increpati sunt ab ipsis dicentibus, Desistite à re tam absurda, nos etenim homines sumus ijsdem quibus & uos malis obnoxij: et priusquam loquerentur, uestimenta sua dilaniauerunt. Verum Nathanielis confeßio recepta simul & laudata est. Ad hæc Domino discipulos suos interrogante, Quem nam me dicunt homines esse filium hominis? cum nõ opus haberet hæc interrogare, qui omnia priusquam ipsi nascerentur, iam antè nouerat: sed cum illos in sublimiorẽ cognitionem uellet inducere. Discipulisq; uarias aliorum sententias de illo exponentibus, Petrus etiam adijciens, Tu es Christus filius Dei uiuentis: non audiuit à Christo, Erras ô Petre, ne erres, magister enim tuus sum, audi & agnosce ueritatem cum omnibus his, non sum filius Dei, impossibile enim est ut Deus filium habeat. Sed quid? Dicit illi CHRISTVS, Beatus es Simon fili Iona. Quoniam caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. confirmans omnino illius sermonem. In gratiam uero & præmium ueræ & indubitatæ confeßionis, dedit illi claues regni cœlorum. Item octauo post Christi resurrectionem die, cum Thomas Christi manus latusque contrectauisset, et cognouisset hunc sine omni controuersia esse CHRISTVM, altùm exclamauit, Dominus meus, Deus meus. Quid uero Christus ad Thomam? Quoniam ui-

Act.14.

disti me, credidisti. Beati qui non uident, & credunt. Et hæc quidem illi tradiderunt. Videamus uero ea quæ Christus de seipso protulit. Amen Amen dico uobis, inquit, uenit hora & nunc est, quando mortui audient uocem filij Dei. & qui audiuerint, uiuent. Sicuti enim pater uitam habet in seipso, sic etiam filio dedit, ut uitam habeat in seipso. Et potestatem dedit illi ut faciat iudicium: quia filius hominis est. Ne miremini illud: Quoniam ueniet hora, quando omnes qui in monumentis sunt, audient uocem eius: & egredientur hi quidem qui bona fecerunt ad resurrectionem uitæ: qui uero mala operati sunt, in resurrectionem iudicij. Et rursum: Amen amen dico uobis, qui credit in me, habet uitam æternam. Quid uobis uidetur? Num Christus se Deum dicit, & Dei filium, an non? In eo certe quod dicit, Venit hora quando mortui audient uocem filij DEI, ostendit Deum habere filium, qui est ipse Christus. Illud uero, Audient mortui uocem eius, & uiuent: ostendit eum Dominum esse, & potestatem habere uitæ & mortis et nũc & semper. Quemadmodũ enim pater uitã habet in se ipso, sic et filius. Cũ uero ait ad faciendũ iudiciũ: secundum huius aduentũ significauit, & iudiciũ quod facturus est, quemadmodum in secunda Apologia luculenter demonstratum est. Eo autem quod dicit, Quia filius hominis est: ne miremini hoc. Veniet enim hora, qua hi qui in monumẽtis sunt, audient uocem eius, & exibunt in resurrectionem, iudicium & retributionem. Seipsum deum esse ostendit, sed etiam hominem. Hæc enim omnia Dei opera sunt. Quapropter & uetus scriptura Theologiæ nomen accepit, utpote quæ dei sermones contineat: noua quoque idem nominis habet, cum & ipsa similiter eosdem comprehendat, imprimis uero Theurgia uocatur, eo quòd Christus opere & factis compleuerit, quæ olim à prophetis erant prædicta: & summa cum bonitate administrauit ea quæ inter nos humilia erant cum diuinis suis supremè coniungens, secundum patris bene placitum et spiritus cooperationem. Vnde meritò sanè dixerimus, Magnifica sunt opera tua Domine, omnia fecisti sapienter. Cum itaq; Christus Deus sit, ut demonstratum est, & Dei filius, est etiam homo, hominisque filius secundum carnem, & prædicatus est à conditione mundi, & apparuit ex uerbis prophetarum & uisionibus, quin ipso Deo patre illud de ipso testante. Tempore autem hoc postulante, Christus hoc ipsum dilucide declarauit uerbis simul & operibus, omniaq; comprehendens dixit: Qui credit in me, habet uitam æternam. his inquam, diuisit uitam animæ ab hac corporali. Hæc enim ubi ad tempus uisa fuerit, transit: animæ autem

Ioan.5.

Ioan.6.

uita sempiterna est, quemadmodũ & mors illius. Nihilominus tamen corpus illud corruptibile et mortale Creator huius, Deus nimirũ, non derelinquet in morte et corruptione: sed postquam illud incorruptibili & immortali natura induerit, integri et immortales resuscitati, iuxta oraculum, cũ Deo erimus. Per ipsa igitur uerba quæ antea sæpius locutus est, nihilq; minus ex his quæ nos non adscripsimus, Christus seipsum manifeste Deum & hominem esse declarauit. Cæterũ cum illi qui à natiuitate sua cæcus extiterat, sanitatem & uisum restituisset, cũ ille iam uideret, sic ad eum dixit, Credis ne in filium Dei? Ille uero ait, Et quis nam est Domine ut credam in illum? Dixit autem illi Iesus, Et uidisti eum, & qui loquitur tecum, ille est. Ille uero dixit, Credo Domine, et adorauit illum. Cæterũ Mahomet quosdam accusans dicit, Reiecerunt ea quæ non intelligunt, nec possunt enarrare. Hoc ipsi imprimis contigit, cum Christum negauit esse Dei filium, nec incarnatum credidit. Propter immensam enim stoliditatem illud negauit. Quin & trinitatis mysterium non admisit. non enim poterat personarũ discrimen, ut dictum est, sine substantiarum discrimine cõsistens intelligere. Mirabilis, inquit, facta est scientia tua à me, multũ confortata est. non potero ad ipsam. Quid enim aliud est quàm incomprehensibilis et intellectu impoßibilis dei cognitio, quæ ignorantiæ confertur propter summam illã præ omni cognitione mundana excellentiam? Ignorantia enim Dei non secundum priuationem, sed excellentiam dicitur. Propter excellens enim & inaccessibile lumen Dei, illud tenebras nominauerunt. Quod enim uideri nequit, à tenebris ferè nihil differt. Posuit enim, inquit, tenebras absconsionẽ sui. Verum etiam Dei sapientiam & scientiam, omnem angelorum hominumq; excedentem intellectum quæ nec ratione nec sermone explicari potest. Theologi stultitiam uocauerunt. Quapropter etiam sermonis Dei incarnationem illi ijdem Theologi uanitatem dixerunt, cum plena sit, imò abundantißima sapientia, uirtute & salute. Si igitur apud Theologos mirabilis facta est Dei scientia, propter incomprehensibilem illam rationem, sicq; agnoscentes infirmitatem suam cõfeßi sunt, dicentes se non posse ad ipsam, quomodo uel uestigium cognitionis diuinæ inueniri liceret apud impietatis & mendacij inuentorem? Et qui cibos quos comedit ignorat, quo nempe modo in humores diuidantur, Deum conatur inuestigare. Occlusis igitur animæ et mentis suæ oculis, non cognouit solẽ iustitiæ: quapropter etiã reprobauit ipsum iustitiæ solem, filium scilicet et sermonem dei, cumq; hoc patrem simul & spiritum. Qui enim filium non habet, inquit Salua-

tor, neq; patrem habet. Qui uero nec filium nec patrem habet, necessariò etiam spiritu sancto caret. Cum hæc igitur ita se habeant, impie reuera locutus est Mahomet, quod Saluator nihil in uniuersum de se dixerit, quod Deus sit, uel dei filius. Verum de his quidem sic. Nunc autem secundam inspiciamus Mahometis demonstrationem, qua dicit Christum cum Iudæis disputantem sic dixisse, Adorate Deum meum & deum uestrum, & Dominum meum & Dominum uestrum. Nos itaq; antè de Mahomete diximus, quod nonnunquam uero ueritati falsum admisceat: quod idem in præsenti hoc argumento facit. Hunc enim sibi finem proposuit, ut pro uirili sua uniuerso mundo persuadeat, ut Christum nec Deum nec Dei filium esse confiteantur: quapropter etiam hic quicquid in mentem uenit, loquitur. Præcipue autem falsum est, quod ad Iudæos Christus hæc dixerit: deinde Christi sermo etiam talis non est. Cæterum post resurrectionem causa futuræ suæ assumptionis dixit discipulis suis, Ascendo ad patrem meũ & patrem uestrum, & Deum meum & Deum uestrum. Et quemadmodum in multis alijs Christus & Deus & homo declaratur, ita etiam in hoc ipso sermone. Cum enim Christus hoc dicit, Ascendo ad patrem meum & patrem uestrum, ostendit uerum illius patrem Deum esse, & Christum eiusdem esse naturæ et substantiæ. Quapropter distinctim dixit, Ascendo ad patrem meum. Si enim ipse alijs tantummodo similis esset, in genere hanc locutionem in prima persona protulisset, dicens, Ascendo ad patrem nostrum. Cum uero distinctim dicat, Ascendo ad patrem meum. in prima persona, deinde Et patrem uestrum, quasi in secunda: nihil aliud omnino dixit, nec aliud significauit quàm quod ipse Christus natura sit dei filius: alij uero omnes, gratiâ. Sicut & illud, Ego dixi Dij estis, & omnes filij altißimi. Eundem igitur similem modum hoc notat, deũ meum & Deum uestrum. Et quòd ceu homo hoc dixerit, Deum meum, per omnia clarum est. Verum neque hoc similiter ut omnes homines dixit. De omnibus enim sanctis hominibus dicitur, Deum esse Deum ipsorum, per gratiam scilicet: ut cum dicitur, Deus Abraham Isaac & Iacob, & his similium. Prius enim mundati & abluti à proprijs peccatis, & misericordiæ uasa facti, gratiam dei suscipiunt, & filij Dei redduntur, Deusq; illorum Deus esse dicitur. In Christo autem non sic, sed Deus pater illius esse dicitur. Quapropter proles ex persona patris est, & una natura, una substantia, diuinitas & potentia patris est & filij. Deus uero Christi esse dicitur, propter unionem filij cum eodem cognomento secundum substantiam, non secundum sanctorum consuetudi-

nem. Quare etiã de hoc distinctim dixit, Ascendo ad deum meũ et deum uestrũ. Vides, quomodo ea quæ humilia in Christo sunt, sensum habẽt magnũ, eximiũ & admirandũ? Ex his ergo, quæ Christus quidem bene locutus est, male uero citauit Mahomet, constat Christũ deum esse & hominem.

5 Negat præterea Mahomet Christum filiũ dei esse et deum, negat etiam quod incarnatus sit, nudum uero dicit hominem secundũ Nestorij sententiam, & ex uirgine natum: sanctißimũ uero esse omniũ hominum sapientẽ, & prophetã omnium prophetarũ maximum. Et manifeste hunc hominibus excellentiorem esse dicit, deum uero deiq; filium nõ esse. Cum itaq; uniuersa secundæ & tertiæ Apologiæ tractatio in hoc uersetur, ut ostendatur, Christũ & deum esse & dei filiũ, & quod deus existens extremis temporibus ex sancta uirgine assumpta carne homo factus sit perfectus, quemadmodũ & homo perfectus est: superuacaneũ & nimis longũ uidetur fore, si eadem rursus aggrederemur. Illic enim manifeste demonstratũ est, Christum & deum esse & hominem.

6 Rursum dicit Mahomet, Non Christum à Iudæis occisum & crucifixum esse, sed alium quendam illi similẽ: & quod per imaginationem falsam uideatur, Christum esse crucifixũ, Manicheorum opinionẽ secutus. Quemadmodum hoc eius studium esse percipitur, quò omnibus persuadeat ne Christum deum deiq; filiũ esse admittant: ita etiam omni studio in hoc est, ut illius incarnati omnem administrationem subuertat, simul & illius mortem. Nos itaq; de eodem in secunda Apologia diximus, multisq; argumentis & demonstrationibus euicimus, quod Christus deus & dei filius perfectusq; homo sit. Verumtamẽ etiam nunc in præsenti sic dicimus. Homo cum per gratiã dei imago esset, diaboli inuidia instigante, dei præceptũ transgressus, maledictionem à deo accepit, & paradiso eiectus est, mortemq; acquisiuit. Filius uero dei, imago dei naturaliter existens, eam quæ secundum gratiam erat dei imaginem induit, id est humanã naturam, ipsamq; saluauit, & in pristinam beatitudinẽ restituit. Insuper quemadmodũ oratio per linguæ instrumentum ipsius animi meditationes exponit: sic etiam sermo dei patris, per carnem patris sui cõsilia reuelauit, illius diuinitatẽ. Et quemadmodum rege aliquo unam domũ populosißimæ ciuitatis inhabitante tota ciuitas hostibus terribilior redditur: sic Christo unum inhabitante corpus, omnis humana natura diabolo formidabilior facta est. Et hoc ex martyribus & sanctis clare colligitur, qui mortẽ ceu rem nihili & somnũ iudicauerũt, dæmonib. uero ceu seruis suis præceperunt. Sicut igitur occultare conatur, quod Chri

stus deus & dei filius sit, sic etiam incarnationẽ illius, quin & mortẽ & resurrectionẽ huius obscurare nititur, & propterea illum dicit nõ esse crucifixũ. Cæterum hoc manifeste falsum est. Et primò, quod si nõ crucifixus est, cuius rei gratia Christiani in Christum rem finxerũt iniuriosißimam? Crucis enim mortẽ inhonestã & infamem esse ducebãt, & propterea infœlices Iudæi Christum dominũ gloriæ hoc mortis genere condemnauerunt. Verum intelligãt, quod per crucis trophæum et salutarẽ mortẽ, quæ ipsa etiam dei infirmitas dici solent, dissolutæ sint omnes malæ et aduersæ potestates. Per crucẽ tenebras mundi depulit, & lucẽ scientiæ reduxit. Per crucẽ et mortem illius crux confracta est, nec amplius mors est, nec diaboli tyrãnis. Et corpus quidẽ Christi mortuũ est, sepultum est, & resurrexit: diuinitas uero illius paßionis expers permansit. Quemadmodũ enim regis mandatũ in charta descriptũ, etiam charta corrupta incorruptum & inuiolatum permanet: sic etiam in Christo contigit. corpus quidem illius corruptionem suscepit, et mortuum est, corruptionem uerò absolutam minime: diuinitas autem illius paßione omni caruit. Deus enim non patitur. Secundò, ipsi etiam Iudæi omnes Christi mortem testantur. nam dicunt se illum ceu maleficum occidisse. Tertiò, non in abstruso & abscondito loco mortuus est, ut mors illius cælaretur, & unà cum morte illius quoque resurrectio: sed secundum diuinam ordinationem mors Domini in tempus paschæ incidit, ut iuxta consuetudinem omnis Iudæorum multitudo congregaretur, duodecim scilicet tribus: omnibusq; mors Christi innotesceret, ne forte locum inuenirent aliquem, qui Saluatoris mortem cuperent cælare, ut in præsenti conatur Mahomet. Quartò, quod non morte naturali obijt, sed Iudæis mortis suæ arbitrium permisit: quemadmodum generosus athleta non ipse concertatorem & colluctatorem eligit, sed cum uno quolibet congreditur: sic etiam Christus, qui solo uerbo in terram prostrauerat quærentes se, omnem potestatem Iudæis permisit, qui et ipsi crucis mortem elegerunt, ignorantes miseri etiam mortem hanc prophetiæ figurã implere. Dauid enim inquit, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. (Matth. 21) Quid nam hoc uaticinio innuente? Non aliud certe, quàm quod ueluti angulus duos coniungit & colligat parietes, unumq; facit: sic & Christus, quẽ scriptura petrã uocauit, quã reprobauerũt, et ceu inutilẽ reiecerũt, nulliusq; precij ædificatores Iudæi, qui sanè confirmauerunt dei oracula in ædificationẽ & salutẽ gentis suæ: hic inquam Christus factus est in caput anguli, id est coniun-

cõiunxit uetus testamentũ, et gentes, et his utrinque coniunctis unam fecit domum in habitaculum Dei: & extensis in cruce manibus, distantia inter se collegit, & in unum nouum hominem unamq; fidem cõstituit. Sed & aerem quoniam princeps aeris infecerat diabolus, sanctificauit Christus per suum in crucis summitatẽ ascẽsum. Poterit uerò aliquis & hoc dicere, quod Christus non mortuus sit, ea qua Ioannes & Esaias morte obierunt, (é quibus ille quidem capite truncatus, hic uero serra lignea medius dissectus est) sed corpus saluũ et integrum conseruans, docuit hoc facto nos, quod ecclesiam, quia corpus Christi est, non liceat maleuolis in diuersas partes discindere. Insuper dicit, Deum ad se, id est in coelos uocauisse Christũ, deinde uerò et ipsum moriturum: hæreticis Donatistis consentiens, quæ hæresis Dei de Christo confeßionẽ destruit. Quod enim in coelos assumptus sit Christus, testatur, nec eundem negat denuò uenturũ, quod uero ceu Deus & iudex uniuersæ terræ uenturus sit, abnegat: sed instar Heliæ & Enoch Christum uenturum eße prædicat. Illius morte autem antè negata, nunc dicit etiã Christum moriturum, ubi Antichristum occiderit. Quoniam uerò superius sæpe & multifariàm de Christo diximus, sufficiũt ea quæ dicta sunt, in tantæ impietatis confutationem et solutionem. Et hæc sanè sunt quæ de Christo à Mahomete sunt tradita. De sancta uerò Maria uirgine & Deipara dicit, quod Christiani illam in deos referant. Quoniam uerò etiã de hac absurditate in tertia Apologia diximus sufficienter, plura nõ dicemus: ea enim quæ dicta sunt huc sufficiunt. Item in capitulo Amram, de uirgine sancta Maria Deipara dicit, eam filiam esse ipsius Amram, qui pater est Mosis & Aaronis. Quemadmodũ etiam in capite Mariam clare dicit, Christi matrem Mariã Mosis & Aaronis sororem fuisse. Quod sanè Amram Mosis & Aaronis parens fuerit, uerum est. Cuius autem filia sit deipara uirgo, & è quibus nata, omnib. manifestũ est, Mosis enim soror Maria in deserto mortua est. Annis autem ab hinc elapsis mille quingentis nata est Deipara uirgo. En tam scitè stultus hic in toto opere suo ueritatem obseruat.

IN MAHOMETEM ORATIO QVARTA.

Prouer. 18.

IMpius, ut admirandus ille Solomon testatur, cum in profundum peccatorum inciderit, contemnit illud. Et quod nam peccatorũ profundũ est, quæ deniq; tenebræ, in quas infœlix hic non inciderit? Inter alia enim figmenta & prodigia falsa, etiam hanc uisionem finxit nefandam, quæ uerbotenus apud illũ in Capite filiorum Israel

talis legitur: Laus illi, qui fecit transire seruum suum unius noctis tempore ex oratoria Elaram quod est templum urbis Mechæ, usq; ad oratoriũ longißime distans, templũ scilicet sanctũ in Hierusalem, quam benediximus. Quodam die cũ Mahomet iuxta tempus constitutum cecinisset, dixit hominibus, Intelligite homines. Cũ heri à uobis disceßissem, uenit ad me post uespertinam psalmodiam angelus Gabriel, dixitq; mihi: Mahomet, Dominus præcipit tibi, ut illum inuisas. Cui dixi, Et ubi uidebo illum? Et respondit Gabriel, In eo loco quem inhabitat. Et tunc iumentum adduxit mihi maius quidem asino, mulo autem minus, cui nomen Emparak. & dixit ad me, Conscende hoc & ad domum sanctam pergito. Iumentum uero à me iam ascensuro aufugit. cui dixit angelus, Consiste, Mahomet enim is est qui te cõscendet. Et respondit iumentũ. Num in huius gratiam sum missum? Respondit uero Gabriel, Ita. Et dixit iumentum, Nequaquam ut me conscendat admisero, nisi prius pro me Deum orauerit. Ego autem pro iumento Deum oraui, & conscendi illud: quod me insidente, gradu molli incedebat, ungulam suam in horizontẽ uisus sui super infigendo: unde minori temporis interuallo, quàm lapidis iactus absolui poßit ad domum sanctam peruenimus unà cũ Gabriele angelo, qui duxit me ad rupem quandã, quæ erat in domo Dei Hierosolymæ. Et dixit mihi Gabriel, Descẽde, quoniã de petra hac coelum petes. Et descendi. Angelus uero Gabriel circulo quodã ad rupem alligauit iumentum Emparak, & me humeris suis sublatum ad coelum usq; portauit. Quò cùm peruenissemus, pulsauit fores Gabriel. cui dictum est, Quis es? Respondit is, Ego sum Gabriel. Et rursus dictum est illi, Et quis tibi comes: Respõdit is, Mahomet. Dixit rursum ianitor, Num in huius gratiã ablegatus eras? Et dixit Gabriel, Eram. Quo dicto, portã nobis aperuit, et uidi turbã angelorum, quibus bis incuruatis genub. preces obtuli. Post hæc uero suscepit me Gabriel, et ad coelũ secundũ perduxit, cuius interuallum à primo erat iter annorum quingentorum. Et quemadmodum apud primum coelum fores pulsauit, responsumque accepit: eadem ratione ad coelum usq; septimum peruenimus, in quo uidere licebat angelorũ turbam, quorum singuli millenis uicibus toto mũdo maiores erant, è quibus quilibet septingenta millia habuit capita, et in unoquoq; capite septingenta myriadũ ora, et in unoquoq; ore mille et septingentas linguas laudantes Deũ septingentis myriadum idiomatis. Et uidit quendam Angelum lugentẽ, causamq; luctus sui inquisiuit: quã hic respõdit peccatũ esse. Ipse autẽ interceßit pro illo. Et sic me, inquit, Gabriel alteri commisit an-

gelo, qui idem alteri, et sic deinceps donec coram deo & tribunali ipsius constiti. Et tetigit me manu sua Deus inter scapulas, donec frigus manus suæ penetrauit ad medullam spinæ meæ. Et dixit mihi Deus, Imposui uota tibi & populo tuo. Descendenti uero mihi ad cœlũ quartum usque, consuluit Moses ut redirem ad Deum, alleuiaturus populum qui ad uota hæc sufficere nullo modo posset, unde primo reditu remißionem decem uotorum impetraui: quin in tertium quintumq; reditum usq; ita uotorum numerus imminutus est ut paucißima superessent. Dicente autem Mose, populũ nec hoc modo ferre posse, me autē toties ad deũ reuerti pudebat, nec amplius adij, sed conscenso iumēto Emparak, in ædē ciuitatis Mechæ festinans reuersus sum. Tempus uero omnium horũ minus erat quàm decima noctis portio. A Mahomete uero hanc uisionem enarrante, multa defecerunt hominum millia, qui dicebant illi, Ascende hodie in cœlum nobis uidentibus, ut angelos occurrentes tibi, uideamus. Nonne tuum ipsius agnoscis mendacium? Et dixit Mahomet: Laus Deo meo. Num ego alius quispiam sum, quàm unus hominum, & apostolus? Maiores uestri miraculis non crediderunt, nec uos ijsdem creditis: nec credetis unquam, nisi per gladium. Et quid nam dicat aliquis de falsa hac & absurda uisione? Ex ipsius enim Mahometis uerbis cõuincitur. Is enim est qui dixit, cum spumans hinc inde uolueretur, quod uenientis ad se Gabrielis angelis à Deo mißi aspectum sustinere non posset, et propterea cadere examini similem, audire autem se angeli sermones ceu tintinnabulum æneum resonans. Qui igitur unius angeli aspectum sustinere non potuit quomodo tot angelorũ splendorem potuit intueri? quin etiam curiosius de his inquirere, tot capita numerare, & tot intra labia illorum linguas, tum etiam tam uarias hymnorũ dei uicißitudines & idiomata discernere? Non enim Gabriel soli se anteponit, sed etiã omnib. hic ad quos Gabrieli nõ permittebatur ingredi. sed tãto illis erat inferior, ut ipsum Mahometem alteri angelo committeret, qui & ipse alteri, & sic deinceps se per singulos in angelorum turbam peruenisse, quos & ipsos tandem transcenderit, donec ad Deum perueniens mutuo cum illo usus sit colloquio. Ad hæc se non modo omnib. his præfert, sed etiam orantem se pro illis inducit. Cesso nunc dicere de magno illo dei spectatore Mose, quem, ut ipse dicit, in quarto cœlo conspexit, cum ipse ad septimum usque ascenderit, & ad deum usque peruenerit, cumq; illo sit collocutus. & post hæc egressus sit, & descenderit ad cœlum quartum, ut dictum est: ubi & in Mosem inciderit, et hunc quoq; illi consuluisse, ut reuersus oraret deum pro

populo, uotumq; redderet leuius, populo nimirũ infirmiore ad hoc existente. quo consilio usum ad deum redijsse. & hæc orauisse ab illo: quod etiam illi cõcessum sit, uotiq; pondus alleuiatum. Cum uero Moses illum cogeret, denuò, & sic quinque uicibus ad deum redijsse uotumq; denuò esse imminutum. Mose uerò neq; sic contento, sed suadente ut denuò reuerteretur, uotiq; remißionem maiorem impetraret, se nõn annuisse, sed conscenso iumento suo Emparak, in locum suum pristinum perrexisse. Inspice quæso mendacium omnis ignorantiæ plenum. Deum, quem & ipse Mahomet creatorem cœli & terræ esse confitetur, corporeum facit, non incorporeum. Numen autem incorporeum est, quantitate caret, & magnitudine, nec specie ulla circumscribitur. Quod cum natura sua propria tale sit, quomodo ex membris consistet? Si quis enim hoc concesserit, quomodo incorporeum esse intelligetur? Quod enim figuram habet, omnino & quantitati subiacet: quod uero quantitatem habuerit, locum habeat oportet: quod autem in loco est, necessariò circumscribitur. Quomodo autem aliquis hæc corporea et corporis propria, sanctæ illi & incorporeæ naturæ Dei tribuerit, qui modo ratiõne non careat? Et patriarcha quidem Abraham in ueteri illa Dei apparitione, seipsum terram & cinerem esse reputauit, dixitque. Daniele autem, qui talis tantusq; erat, uidente Angelum, conuersa est gloria ipsius in corruptionem: id est, paulisper uitam suam abiecit. Dauid autem dicit: Qui in terram despiciens, ipsam tremere facit. Mahomet uero omnibus Angelicis uirtutibus superior factus, immediate cum DEO colloeutus est, & pro Angelis & uniuerso mundo preces obtulit, & uotis suis potitus est? Cæterum minor, quĩ fiat ut temerarius ille et arrogans, non hæc etiam dicere ausus fuerit, quod Dei naturam deprehenderit, qualem & DEVS ipse nouit. Verum qui habitat in cœlis, irridebit eum, & qui cum eo sunt, & Dominus subsannat eos. Præterea, num DEVS, populi uires nouisse non poterat, sed ceruici illorum legem portatu impoßibilem imposuit? Et qualis nam DEVS hic, qui nec creaturam suam agnoscit, nec creaturæ suæ uires? Quod si uero deus cum uerus sit, et omnia priusquam generentur agnoscat, legem quidem Mosis dedit imperfectam propter hominum infirmitatem, perfectam uero per Euangelium, quo modo perfectam illam, aut obliuione aut pœnitentia ductus, in imperfectam denuo reduxit? Perfectum enim tunc perfectum est, si nec defectus aliquis insit, nec superfluum aliquid aut superuacaneum, ut de Euangelio ipsa ueritas testatur. quin & ipse Mahomet hoc perfectum, uerum,

uerum, sanctum, salutē & uiam uocat. Mahomeistæ uero iustificantes impium, dicunt Christum magna docuisse, & impoßibilia. Quis enim proximum ut seipsum amare potest? & DEVM ex toto corde suo? Quis potest pro persecutoribus suis & calumniatoribus orare? Quis potest diligere inimicos suos, &c. Quapropter misit, inquiunt, Deus Mahometem & Alchoranum, remißionis & relaxationis gratia, quo homines facilius legem ad salutem ipsorum implerent. Quod si quidem CHRISTVS non declaratus esset Deus & Dei filius, sed nudus tantum homo ut & Moses, demonstrationibus utique aliquibus opus esset ad ueritatis declarationem: cum uero hunc Deum esse clarißime appareat, superuacaneum uidetur aliquam de hoc defensionem instituere. Secundum hoc enim quod Deus & creator est, creaturæ suæ uires nouit. Verūtamen ex ipsius Mahometis sermonibus rei absurditatē colligamus. Is est, qui testatur & dicit, Christum sermonem Dei esse, spiritum dei, & animam dei. Quod si sermo & ratio dei est, cur quæso, qui omnia nouit, hæc sine omni ratione fecit? Dei enim ratio nunquàm aliquid ignorare uidetur. Non enim secundum quod filius Dei est, deo & patre minor est: neq; secundum quod sermo est, uel ratio illius. Et si anima dei & spiritus dei est, cur animabus & spiritibus hominum pondus imposuit portatu impoßibile? Ad hæc idem dicit asseclis suis, quod nullius sint ualoris nisi Mosis legem, Euangelium & Alchoranum impleuerint. Quod si igitur Euangelium grauia docet, et portatu difficilia, quomodo præceptor uester hoc uobis præcipit, quod nisi impleatis ueterem legem & Euangelium, nihil sit: id est, nulla in uobis sit utilitas? Quod si autem Euangelium perfectum est (ut nemo negat) frustra iustificatur Alchoranum, quod conceßionis et remißionis causa latum sit: et reuera mendacij insimulatis Euangelium & Christum. Quomodo enim Euangelium perfectum esse posset, si indigeret emendatione? Item, si Gabriel hunc humeris suis sustulit, quid nam iumento opus erat, quo ex Mecha Hierosolymam usq; ueheretur? Item, quis nam dimensus itineris interuallum, quod inter cœlum primum & secundum est, deprehendit illud quingentorum annorū spacio constare, & illud Mahometi retulit? Item, si per pedū gressus interuallum hoc mensuratum est, quomodo corpus crassum densumq; ea calcauit, quæ supra cœlos sunt, ut hic prodigiose fingit? Et si hoc quidem impoßibile est, angeli uero & animæ hominum illuc ascendunt, quomodo quæ incorporea sunt, corporeo gressu metiuntur ea quæ supra cœlos sunt cōstituta? cum minimo temporis spacio ea quæ sub

cœlo sunt trāsire poßint, utpote aerem, etherá; & alia his similia? Item quomodo in ascensu ut cœlum ascenderet, angelorū opera usus est: in descensu autem nequaquàm, sed solo iumento Emparak, ut saluus in Mecham reduceretur? Et quis tam stolidus, ut talia nō condemnet? Quapropter interdicunt asseclæ illius ne quis cū aliquib. disputet, redargutionem metuentes: utpote cū nō ignoreut præceptoris sui uanitatē. Verumtamē & hi inter se mutuo dissentiūt. et alij quidē mortis metu uel inuiti sequūtur: et si forte liberi et sui iuris essent, cōfestim Christianis ascriberētur, alij uero errore seducti, pro firmis, ueris & confeßis retinent Mahometis mendacia et prodigiosa figmenta, alij rursum à lege patria propter maiorū reuerentiā desistere nolunt: uerū illis defensionē corā deo pro se subeundā imponūt. alij quoq; propter uiuendi licentiā & libertatē, uoluptatumq; conceßionem errori renunciare nolunt, pluris nimirū faciētes impuritatem & stulticiā: nō ignari interim, quod quæ dicūtur, à deo nō sint: dicūt tamē palàm, ut antè dictū est, uias præceptorū tuorum agnoscere nolo. Qua de causa nec sacrā scripturam legere permittitur apud illos, ne per hāc præceptoris sui stultitia appareat et confutetur. In capite Iona enim sic inquit: Quisquis deprehēsus fuerit q̃ Alchorano cōtradicat mortis supplicū luito, nec alij quàm illi credāt. In capite autē Amram ait, nō alij credite nisi legē nostrā sequēti. Et qui Euangeliū salutem esse dicit, et uiā, nihilq; esse Sarracenos nisi Euāgeliū legemq; impleuerint, en denuò idē quasi ꝓprij sermonis oblitus, in eodē sermone dicit, Mihi mea lex sit & uobis uestra. Vos ab his quæ ipse facio immunes estis, et ego ab ijs quæ uos. Hoc itaq; peruersæ et errabūdæ mētis propriū est, ut nō ab honesto tantū & bono dissentiat, sed ut nec secū unquàm cōuenire poßit, qualis et Mahomet hic in toto suo opere deprehēditur. Christianorū uero scripta nō sic. uerū omnis sacra scriptura tā uetus quàm noua, singulæ sibi inuicē quàm exactißime consentiunt: & rursū utræq; inter se mutuo eadē sentire et dicere deprehēdūtur: et meritò. deus enim ipse author et legislator est ueteris et noui Testamēti. Ego autē ipse fortaßis cū Esaia & Dauide dixero: Quare, ô domine, uia impiorū prosperatur? Mei autē penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei. Quoniā zelaui super iniquos, pacē peccatorum uidens. Quoniam non est respectus in morte ipsorum, & firmamentum in plaga ipsorum. In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellantur. Ideò tenuit eos superbia ipsorum in finem. Operti sunt iniquitate & impietate sua. Prodibit quasi ex adipe iniquitas ipsorum. Transierunt in affectū cordis. cogitaue-

gitauerunt et locuti sunt in nequitia. Iniquitatem in excelso locuti sunt. Posuerunt in cœlum os suum, & lingua ipsorum transiuit in terram. Verumtamen cũ diuino Dauide etiã ipse clamabo: Propter dolos ipsorum posuisti eis mala, Domine, deiecisti eos cum extollerentur. Quomodo facti sunt in desolationem? Subitò defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam ueluti somnium exurgentis. Domine, in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Præterea in capite * dicit Mahomet, quod & dæmones salutem sint consecuturi, Origenis hæresim secutus. et quamuis alio in loco idem dicat, quod multi ex dæmonibus, cum Mahometis Alchoranum prælegi audiuissent, collaudauerunt, & admirati sunt: & cum credidissent, salutem sunt consecuti: nunc tamen non sic dicit, sed uniuersaliter dæmones saluandos fore affirmat. Siquidem potest unus & is solus ex illorum numero saluari, omnes etiã saluari possunt. Sed quemadmodum ipse sibi ubique contrarius est, ita etiam hoc loco. Hic enim, omnesq; huius asseclæ, Euangelium per omnia perfectum, sanctum & salutare, utpote Christi sermones, asserunt: nunc uerò, ut & aliàs sæpius, huic omnino contradicunt. Christus enim ad gehenna dignos sic dixit: Abite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ipsius. His itaque uerbis nullum dæmonum à pœna excepit: & meritò. Qui enim saluatus est cum pœnitentia, simul etiam ipse pro uirili salutis uiam per opera obseruat. In corpore enim nõ potest homo pro sui animi uoluntate uel in morbum non incidere, aut cum inciderit sua potestate ad pristinam ualetudinem reuerti. animæ uero negotium longe secus habet. Omnis enim homo in sua potestate habet, ne in peccatum (qui animæ morbus est) incidat: cum uerò peccauerit, sui arbitrij est, ut seipsum denuò reuocet, utque non modo ad pristinam animæ sanitatem reuertatur, sed etiam ut multis modis hanc superet, & uel per pœnitentiam faciat fide digna & idonea: uel post secundam, quod dicitur, nauigationem solummodo pœnitentiam agere deprehenditur.

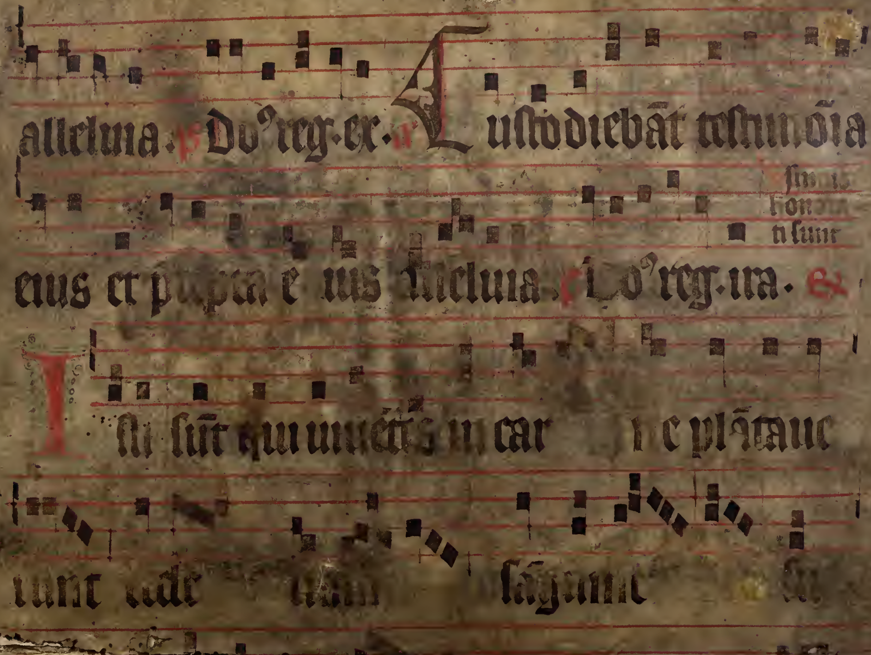
Et Deus clementissimus, qui propter hominum salutem cœlos inclinauit, & descendens homo factus est, effudit misericordiam suam, quæ maior est omni opere angelorũ simul & hominũ, quam etiam omnibus anteponit uirtutibus, & ad se omnes aduocat, amicosq; suos constituit. In diabolo autem ubi pœnitẽtia? ubi humilitas? ex hac enim pœnitentia enascitur. Prius enim seipsum homo ceu maleficum condemnat, deinde peccatorum à se commissorum agit pœnitentiam. Diabolus autem contrà. Quin potius amat peccatum quod admisit, & pro uirili humanæ perditionis propi

nator & cooperarius esse uidetur. Quæ igitur DEI cum diabolo est communio? Stultè igitur Mahomet, etiam dæmones saluari asseruit.

Porrò etiam hoc de Alchorano Mahomet dicit, Neminem mortalium, nec seipsum quoq; interpretationem & sensum huius percipere, præter solum Deum. Quod si hoc uerum est, quænam est Alchorani utilitas? Fortaßis enim sic prodesse poterat, si quæ à Deo dicta sunt, intelligerent. Cum uero ipse etiam Mahomet testetur, neminem mortalium ea quæ Alchorano continentur intelligere, quænam huius est utilitas? Nulla prorsus. Et quænam demonstratio hac euidentior est, quod lex à Mahomete lata Deum non habeat authorem? Deus enim leges non frustra sancit. En igitur manifeste constat, Alchoranum à Deo non esse, uerum figmentum rationis huius infœlicißimum. Quod etiam ex ipso Alchorano patet, cum nec ueteri nec nouo Testamento consentiat, ipso interim Mahomete confitente, scripturas & sanctas et bonas esse: & asseclas ipsius precij nullius esse, nisi & legem & Euangelium impleuerint. Item ipse sibi ferè per omnia contradicit. Item, miraculum nullum edidit in dictorum suorum comprobationem. Item, mendacia continet manifesta, quod à Deo alienum est. Item, uiolentum est, & liberum destruit arbitrium, quod nec DEVS ipse unquam subuertit. Tum etiam, nullo ordine confusum est. Quod autem ordine caret, à Deo longe lateq; discrepat. Deus enim nequaquam confusionis Deus est. Item, manifeste malum esse apparet. Et quomodo à Deo originem duceret, qui omnem probitatem & simplicitatem excedit? Item, confictas & prodigiosas uisiones continet. & quomodo à DEO esset, ueritatis creatore & largitore? Omnium uero malorum extremum, & primum est, quod à DEO Alchoranum latum esse tradant ipsi, DEO calumniam struentes. Miror sanè, & obstupesco, quinam miseri CHRISTO et doctrina illius neglecta, Mahometem secuti sint. Huius enim lex, quam Alchoranum uocant, hoc idem tradit, quod hoc per Angelum matri Iesu annunciatum sit, & quod spiritu sancto sit sanctificata, & uirtute diuina conceperit, neq; naturæ efficacia, & Christum ex sanctißima uirgine omniumque mulierum castißima esse genitum. In capite enim Anessan dicit: O sodales libri, id est ô fideles, nihil de deo citra ueritatẽ dicite, quoniã Christus Iesus filius est Mariæ, apostolus Dei, & Dei sermo, quem huic Virgini indidit per spiritum sanctum. En igitur cum Deum nominauerit, & sermonem Dei, & sanctum spiritum (trinitatem nimirum, quæ tribus personis constat) nõ tamen miser hic animæ oculos aperuit, ut trinitatis lumen

men intueretur, nec immeritò. Quemadmodum enim qui in utero materno priusquàm in lucem edantur fœtus delitescũt, uitam quidam habent, inutilem uero & irrationalem, animamq; quæ bonum à malo nequit discernere: & ante legitimum tempus editi, nõ homines, sed abortus sunt. Sic etiam omnis impius, qui non regeneratus est per aquam & spiritum, idest per sanctum baptismum, cœlestem lucem uidere non potest, & ueritatis cognitionem. Quapropter occlusis animæ suæ oculis, miser hic in tenebris derelictus est, ut & pater eius diabolus. Spiritus sancti enim indesinenter in Alcorano meminit. Dicit enim in capite Empia, sub persona dei, Quoniam in Maria produximus ex spiritu sancto. Nec omnino dicere potest, Deum hæc de angelo quopiam dixisse. Et de Christo quidem talia. De Mahomete uero tale nihil dicit. uerum quod orphanus fuerit, & erro, à Deo collectus. Præterea Christum sermonem Dei nominat, ut modò diximus, & animam dei, atq; prophetam omnium prophetarum maximum: Mahometem uero prophetam dicit simpliciter. Item Christum ex Abraham, Isaac & Iacob genitum testantur, qui promißiones habuerunt: Mahomet uero ex Ismaele est, qui ex domo Abrahæ unà cum matre sua ancilla Agar eiectus est. Ad hæc Christus nunquam peccauit (sermo enim dei, & illius spiritus, peccare non potest) Mahomet uerò idololatra fuit, homicida, prædo, & intemperãs, multisq; alijs peccatis adobrutus, propter quæ, ut ipse fatetur, Deus sui misertus est. Item, Christus horrenda & stupenda edidit miracula, ut etiam in capite Helmaida demonstratum est, quod Christus cæcos illuminauerit, leprosos mundauerit, mortuos suscitarit, aliaq; fecerit infinita: Mahomet uero nullum in Alcorani probationem miraculum edidit, præter illud de luna expositum, quod manifeste falsum est: & alia quædam fœda, quæ propter summam ipsorum infamiam silentio præterierunt. Præterea iuxta Euangelij & ipsius ueritatis testimonium Christus crucifixus est, mortuus & sepultus, resurrexit, & assumptus ad dextram patris sedet: iuxta Alcorani uero sententiam, ceu honoraturi eum dicunt, quòd non mortuus sit, assumptus tamen dicitur. Et ecce quomodo Euangelica ueritate, & ipsius Mahometis fallacijs demonstratur, Christum uiuere. Mahomet uero hic, ut & omnes illius asseclæ fatentur mortuum esse, at non resurrexisse. Oportet igitur propter hæc omnia Christum adorare, nec Mahometi adhærere. Quomodo enim Dei oracula homini, diabolo per omnia simili, concrederentur? Et si uoles, collatis utrisq; proprietates horum cognoscamus. Diabolus elatus est & arrogans, similiter & Mahomet. Quis enim Mahomete maior est, qui cœlis superatis, ut ipse de se dixit, & omnibus angelicis potestatibus, cum deo collocutus est, & intercessor patronusq; angelorum, qui ceciderunt, factus, quin etiam totius mundi aduocatus? Diabolus homicida est, & Mahomet legibus suis non morigeros morti adiudicauit. Diabolus seductor est, & Mahomet uoluptatibus concessis, & ceu esca hamo affixa stultiores sibi conciliauit. Diabolus mendax est, non tamen in tantum quãtum Mahomet, ut per totum Alcoranum clare ostenditur. Diabolus supputridus est, & hypocrita: & quis hoc magis quàm Mahomet, qui humilitate simulata animi sublimitatem amplexus est? Diabolus uitiorum consultor est, quod imprimis facit Mahomet: nihil enim sani, nihil commodi, nihil deo placens, sed omnia deo legiq; diuinæ contraria docuit. Diabolus dei nulla religione tenetur: & per omnia illi similis perditionis filius Mahomet. Deum enim adorat & prædicat sphæricum, uel globosum, & frigidißimum. Deum inquam adorat, qui nec genitus est, nec generat: non intelligens infelix, quòd corpus, non deũ adoret. Sphæra enim corporis species, & frigiditas corporis qualitas est. Quod uero deum uocat nec generãtem, nec generatum, nec corpus adorat, nec deum incorporeum uerum: sed deum colit, quem impiorum fingũt somnia. Ridiculum enim omnino est, solem aliquem celebrare lumine carentem, & fontem aquis destitutum, & mentem ratione nulla præditam. Pereat itaque deus huiusmodi. Christianorum uero deus unus est, qui ante omnia de omnibus, in omnibus, & super omnia est in nomine patris, filij & spiritus sancti creditus & honoratus, unitas in trinitate, & trinitas in unitate inconfuse unita, & inseparatim distincta, eadem inquam unitas et trinitas omnipotens: pater principio carens, non modò tempore incircumscriptus, sed omni modo etiam causa carens: solus ipse causa, radix, & fons diuinitatis, quæ in filio & spiritu sancto cernitur: qui precor propitius nobis sit, & omnibus Christianis in die iudicij, intercessione benedictæ dominæ nostræ deiparæ & uirginis mariæ, omniumq; Sanctorum, Amen.

CONFVTATIONVM FINIS.

alleluia. Do⁹ reg. ex. Custodiebãt testimõia
Isti sũt qui